D. ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORUM,

DE LAUDIBUS

BEATÆ MARIÆ VIRGINIS

LIBRI XII.

B. ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORUM.

OPERA OMNIA,

EX EDITIONE LUGDUNENSI RELIGIOSE CASTIGATA, ET PRO AUCTORITATIBUS
AD FIDEM VULGATÆ VERSIONIS ACCURATIORUMQUE
PATROLOGIÆ TEXTUUM REVOCATA, AUCTAQUE B. ALBERTI VITA AC BIBLIOGRAPHIA SUORUM
OPERUM A PP. QUETIF ET ECHARD EXARATIS, ETIAM REVISA ET LOCUPLETATA

CURA AC LABORE

AUGUSTI ET ÆMILII BORGNET,

Sacerdotum diœcesis Remensis.

ANNUENTE FAVENTEQUE PONT. MAX. LEONE XIII.

VOLUMEN TRICESIMUM SEXTUM

DE LAUDIBUS B. MARIÆ VIRGINIS LIBRI XII.

PARISIIS

APUD LUDOVICUM VIVÈS, BIBLIOPOLAM EDITOREM,
13, VIA VULGO DICTA DELAMBRE, 13

MDCCCXCVIII

D. ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI,

ORDINIS PRÆDICATORUM,

DE LAUDIBUS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS,

LIBRI DUODECIM.

PROLOGUS PRIMUS.

Universis Christi fidelibus inspecturis oculo simplici præsens opusculum, scriptor ejus præbet illius æternæ gustum dulcedinis quam sacra viscera Mariæ Virginis mundo famelico profuderunt. Si cymbalis bene sonantibus præsumpseris addere sonitum tintinnabuli fracti, statim collidetur suavitas harmoniæ, quæ per se dulciter antea resonabat. A simili si attentavero Mariæ laudibus impolitum quidquam addicere, quam laudant pariter astra matutina, et cui jubilant omnes filii Dei, pertimesco, ne forte laus mea plus derogatio quam laudis cumulus videatur. Scio enim, quod ineffabilis est laus ejus, nec ad eam poterit homo vivens, etiamsi loqui detur Angelorum linguis et hominum, vel si plene cœleste noverit idioma : quoniam major est omni laude. Hanc enim gloriam sibi retinuit supernus artifex, cujus Virgo mater opus est speciale, nec alteri daturus est eam : quare de Maria per Prophetam dicit : *Secretum meum mihi* [1]. Propter hoc etiam de ejus specie toties replicat sponsus in Canticis, IV, 1 : *Absque eo quod intrinsecus latet,* soli pervium creatori, sed nulli cognitum creaturæ : nam quanta sit Mariæ species, qui dedit speciem, solus novit. Licet autem non ignoraverim beatam Virginem exaltari, accedente homine ad cor altum, complacuit tamen de ejus laudibus saltem modicum quid elucidare ad præsens, urgente me charitate ejus et magnitudine promissorum. *Qui elucidant me,* inquit, *vitam æternam habebunt* [2].

Mariæ laus inenarrabilis.

[1] Isa. XXIV, 16.

[2] Eccli. XXIV, 31.

Scribendi occasio et materia.

Si vero quæratur, unde mihi tanta præsumptio, quod apposuerim quodammodo ponere os in cœlum, cum ipsa sit in cujus laudibus omnis lingua balbutit, vivit Dominus, ecce causa. Molestabar nimis et ægre ferebam, quod nullus Doctorum vita et litteris ad hoc idoneus, Mariæ testimonia velut spicas triticeas per agros Scripturæ collegisset, et quasi per fasciculos, id est, capitula colligasset, quasi non audisset illud propheticum : *Beati qui scrutantur testimonia ejus* [1]. Cujus? ejus cujus venter acervo tritici comparatur [2], et quæ per montem Galaad figuratur [3]. Cum vero non essem tam profundi sensus ut scirem Scripturas sacras exponere, ne spado viderer deflorans virginem, id est, Scripturam sacram non fœcundans, apum prudentiam placuit imitari, quarum studiosa sedulitas ad favos conficiendos undecumque potest, colligit mel et ceram. Suggesserunt autem mihi materiam moderni Doctores et antiqui Theologi, Biblia mediante, de quorum puteis extraxi laticem novellas plantulas educantem, de quorum simila panem proposui corda famelica confirmantem, de quorum racemis expressi calicem contemplationis mira dulcedine inebriantem.

Hujus operis utilitas quadruplex.

Duplex autem principalis fructus ex inspiratione præsentis operis devoto lectori per Dei gratiam poterit provenire, perspicacior scilicet illuminatio intellectus, et vehementior inflammatio affectus, in cognitionem et dilectionem Virginis gloriosæ, ut ad intellectum cognitio, ad affectum dilectio referatur. Poterunt etiam minus capacium sensus erudiri,si ruminaverint findentes ungulam. Poterunt studia magis subtilium, si supercilium dimiserint, saltem per occasionem provehi ad majora. Hoc lucrum quadruplex de labore meo principaliter inquirebam, totum reciprocans ad honorem sanctæ θεοτόκος, quæ cum Filio dicit: *Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum: qui autem contemnunt me, erunt ignobiles* [4].

Si vero quispiam judicaverit me indiscretum concordantias apponendo, scire debet, quia vere quidquid antiqui dixerunt de Sapientia divina, moderni exponunt de matre sapientiæ, cui cum Sapientia tam multiplex est unio, quod cum univoca sit generatio, quasi emphabolice *Sapientia* nominatur. Quod si reprehendar de multiloquio, respondebo, quod prolixe loqui de dulci Maria valde dulcis erat materia : et quia mihi vacabat, et bonum erat hic esse, diutius complacebat tam dulcia ruminare. Enimvero si capacitati simplicium quorum causa scribere cœperam, fecisset obicem breviloquium meum, dignus exstitissem fraudari præmio quod Dei genitrix non obscurantibus, sed elucidantibus se repromittit.

His ergo de causis usurpavi mihi cotis officium, quæ ferrum prævalet acutum reddere, cum sit inutilis ad secandum.

[1] Psal. cxviii, 2.
[2] Cantic. vii, 2.
[3] Ibidem, iv, 1.
[4] I Regum, ii, 30.

PROLOGUS SECUNDUS.

Dictum est Joanni sancto theologo, Apocalyps. I, 11 : *Quod vides, scribe in libro : et mitte septem Ecclesiis.* In hoc loco et multis aliis *videre* ponitur pro *intelligere*, quia sicut carnali oculo corporalia perpenduntur, sic spirituali, qui est intellectus, spiritualia discernuntur.

Dicit ergo : *Quod vides*, id est, intelligis, *scribe* : quod enim dicitur, cito transit : quod vero scribitur, diutius perseverat. *Scribe* : quoniam multo longius potest attingere scriptura quam verbum. *Scribe,* ne deleri possit per oblivionem, quod ad futurorum eruditionem necesse est permanere. *In libro* cordis tui, ne tradas oblivioni quod tibi revelatum est ad utilitatem aliorum. *In libro* etiam cordis tui, ut exemplo beatæ Virginis in quantum poteris, fiat armarium Scripturarum. Luc. II, 19 : *Maria conservabat*, etc. *In libro*, id est, in cordibus auditorum, ut qui audierint, recolant, et ad meliora recolenda proficiant. *In libro*, id est, in pergameno, ut quod intelligis, reservetur ad instructionem futurorum. Propter hoc dictum est, Isa. XXX, 8 : *In libro diligenter exara illud : et erit in die novissimo in testimonium usque in æternum.* Eccli. XXXIX, 38 : *Consiliatus sum, et cogitavi, et scripta dimisi.* Sequitur : *Et mitte septem Ecclesiis*, id est, Ecclesiæ universali repletæ gratia septiformi.

Attendens igitur ego sensu pauper et modicus, non solum Joanni præcepisse vocem Dominicam, ut ea scriberet quæ videbat, sed et universis eruditis in sacra pagina, feci quod potui, et plures notulas pertinentes ad laudem Virginis, quas multo tempore studiose coacervaveram, diligenter ordinavi, considerans quod modicum profuissent si sine ordine remansissent. Malui siquidem cum mihi deessent coccus et hyacinthus, byssus et purpura, de pilis caprarum devotus offerre, quam contra præceptum legis in conspectu Dei vel ipsius beatæ Virginis vacuus apparere. Timendum est enim, prout dicit Ambrosius [1], ne sicut de omni verbo otioso reddituri sunt homines rationem, sic de otioso silentio, districto judici satisfacere teneantur. Quod principaliter de sapientibus credo intelligendum. Et alius quidam : « Væ, Domine, tacentibus de te. » Cum vero scienter in hoc opusculo nihil scrupulosum reliquerim, sed intellectui minus subtilium, prout melius potui, complanaverim universa, ne vel isti possint in aliquo deviare, vel illi qui lucem appellant tenebras, audeant obtrectare, hoc

[1] S. Ambrosius, Lib. I de Officiis, cap. 3.

Ordo Cisterciensis speciali affectu gloriosæ Virgini famulatur.

solum vereor ne confectus omnimoda cum diligentia libellus, scriptorum vitio depravetur. Et quia rogatus ab amicis meis tam monachis quam monialibus de ordine Cisterciensium, qui speciali affectu famulari solent Virgini gloriosæ, non prout debui, sed prout potui, prosecutus sum laudes ejus, ab ipso ordine supplex expostulo, sed ab omnibus quibus placuerit labor meus, ut a matre misericordiæ mihi miserrimo peccatori suis orationibus veniam postulent delictorum. Nomen vero meum malui subticere, ne tractatus forte vilesceret cognito tractatore [1].

[1] Opus illud de *Laudibus B. Mariæ Virginis* libris duodecim constans Quétif et Echard autumant non esse Alberto nostro adscribendum. Vide rationes eorum in bibliographia Operum B. Albertis, quam posuimus in tomo I hujusce editionis, pp. XLVII et seq.

D. ALBERTI MAGNI,

RATISBONENSIS EPISCOPI, ORDINIS PRÆDICATORUM,

De laudibus beatæ Mariæ Virginis

LIBRI DUODECIM.

LIBER PRIMUS,

In quo exponitur Angelica salutatio.

CAPUT I.

Ave, Maria.

1. *Ave, Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui.*

Tres salutationes celebriores cæteris in Evangelio reperimus. Prima est Gabrielis Archangeli ad Mariam, Luc. I, 28. Secunda, Mariæ ad Elisabeth, Luc. I, 40. Tertia, Christi ad Apostolos post resurrectionem, de qua agitur, Joan. XX, 19, quæ sæpius ab ipso Domino legitur repetita.

plex sa- ıtio tri- licem ›ucor- ım de- ignat.

Hac autem triplici salutatione triplex concordia designatur, videlicet Angeli ad hominem per primam, hominis ad hominem per secundam, Dei ad hominem per tertiam. Siquidem antequam Filius Dei incarnaretur discordabat Deus ab homine propter peccatum primæ prævaricationis : quoniam scilicet homo a servitio Domini sui recedens alienæ se subjecerat potestati. Discordabat Angelus ab homine quasi duplici de causa. Primo, quia homo qui primæ apostasiæ ruinam, quæ in Angelis facta est, reparare debuerat, ipse quoque corruens in terram, tractus est cum tertia parte stellarum cœli[1]. Secundo, quia cum in obsequio Domini conservi esse debuissent, homo se quasi sponte subdiderat dominio diaboli. Discordabat homo

[1] Apocal. XII, 4.

ab homine, Judæus scilicet a Gentili, propter diversarum legum æmulationem : quia Judæus unum Deum, Gentilis idola adorabat. Erat et quarta discordia inter carnem et spiritum propter mutuam altercationem : quia caro carnalia, spiritus naturaliter appetebat cœlestia. Primo enim spiritus carnem corruperat, et nunc caro spiritum corrumpit.

Per salutationem igitur Angeli ad Mariam notatur concordia Angeli et hominis : quia per partum Mariæ factus est concivis Angelorum et domesticus Dei. Facti sunt homo et Angelus servi unius Domini, scilicet Christi. Et per ipsum Christum de hominibus reparata est Angelica ruina : quod ipsi Angeli flagitabant a Domino per Psalmistam : *Benigne fac, Domine, in bona voluntate tua Sion, ut ædificentur muri Jerusalem* [1]. De hac etiam concordia et pace dicitur, Isa. LVII, 2 et 3 : *Veniat pax, requiescat in cubili suo,* etc. *Vos autem accedite huc,* id est, in cœlum, *filii auguratricis,* id est, homines. Item, ibidem, ℣. 19 : *Creavi,* dicit Pater, *fructum labiorum pacem : pacem ei qui prope est,* id est, Angelo, *et* ei *qui longe* est, id est, homini. Fructus labiorum Christus est. Quando enim in labiis beatæ Virginis diffusa est gratia respondendi : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi,* etc. [2], tunc concepit hunc fructum per quem facta est pax prædicta. Ideo etiam Christus Salomon, id est, pacificus appellatur, et in ortu ejus *hominibus bonæ voluntatis* ab ipsis Angelis pax cum gaudio nuntiatur, et *gloria in altissimis Deo* [3], qui ab Angelis pro sua reparatione et nostra redemptione glorificatur. Hanc etiam pacem innuebat Angelus, Apocal. XXII, 9, respondens Joanni volenti se adorare post Filii incarnationem : *Vide ne feceris, conservus enim tuus sum, et fratrum tuorum... Deum adora,* etc. : cum antea bene permitterent Angeli se ab hominibus adorari. Super illud Lucæ, II, 1 : *Exiit edictum a Cæsare Augusto,* etc., dicit Gregorius : « Quia peccando extranei eramus a Deo, extraneos nos a suo consortio deputabant Angeli cives Dei. »

Per salutationem Mariæ ad Elisabeth designatur concordia Judæi et Gentilis : quia Christus lapis angularis omnes in unam Ecclesiam et fidem unicam convocavit. Joan. X, 16 : *Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili : et illas oportet me adducere, et vocem meam audient, et fiet unum ovile, et unus pastor.* Ad Ephes. II, 14 : *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum,* etc. Ideo dicitur lapis angularis, Job, XXXVIII, 6 : *Quis dimisit lapidem angularem ?* Isa. XXVIII, 16, et I Pet. II, 6 : *Ecce ego mittam in fundamentis Sion,* id est, Ecclesiæ, *lapidem angularem.*

Per salutationem Christi ad Apostolos designatur concordia Dei ad homines : quia Filius Dei *factus obediens usque ad mortem* [4], Deo Patri pro homine satisfecit. Isa. XXVII, 5 : *Faciet pacem mihi, pacem faciet mihi.* Et secundum hoc dicitur *mediator Dei et hominum* [5]. Discordiam etiam quæ erat inter carnem et speciem, pacificavit Christus, in se utrumque concorditer assumens et pacifice gerens. Unde simul in unum dives et pauper, id est, spiritus et caro in Christo concordes. Ideo dicitur, Psal. LXXV, 3 : *Factus est in pace locus ejus.* Ad Ephes. II, 14 et 15 : *Medium parietem maceriæ solvens, inimicitias in carne sua, legem mandatorum decretis evacuans, ut duos condat,* id est, spiritum et carnem, *in semetipso in unum novum hominem, faciens pacem.* Ideo etiam dicitur *Emmanuel* [6], id est, nobiscum Deus.

Igitur quadruplices istæ discordiæ per Mariam pacificatæ sunt, quæ Christum

Maria quadruplicem discordiam sedavit.

[1] Psal. L, 20.
[2] Luc. I, 38.
[3] Luc. II, 14.
[4] Ad Philip. II, 8.
[5] I ad Timoth. II, 5.
[6] Isa. VII, 14.

nobis genuit, in quo Deus erat mundum reconcilians sibi, per quem omnes creaturæ rationales per charitatem unitæ factæ sunt, unius spiritus participes, et regni unius cohæredes. Dicat ergo Mariæ ipse Deus, dicat Angelus, dicat homo : *Ave, gratia plena, Dominus tecum.*

Hæc etiam concordia designatur in hoc quod nomen Hevæ mutatum est in verbum salutationis. Hoc enim novem, *Heva*, duas habet vocales, scilicet E et A, geminam miseriam humanæ naturæ prætendentes, quæ est culpa et pœna, cum quibus nascitur miser homo. Converso ergo hoc nomine, *Heva*, Mariæ dictum est, *Ave* : quia per eam et culpa in veniam, et pœna est in gloriam commutata. Per hujusmodi etiam nominis, *Heva*, conversionem in *Ave*, designatur, quod in benedictionem Mariæ, Hevæ maledictio vertebatur. Post maledictionem enim statim uxori suæ imposuit Adam nomen, *Heva*, quod dicitur ab A quod est sine, et EU quod est bonum, quasi sine bono : quia bonum datum a Domino sibi et viro, abstulit. Et nos etiam per eam sine *eu*, id est, sine bono facti sumus, et incidimus in *væ* culpæ et pœnæ. Per Mariam autem tam nos quam primi parentes facti sumus sine *væ*. Ideo curialiter dicit quidam Mariæ :

Porta salutis, ave, per quam patet exitus a væ.
Venit ab Heva væ : væ quia tollis, ave.

Ideo etiam canit Ecclesia : « Paradisi porta per Hevam cunctis clausa est, etc. » Idcirco enim sæpe commemoranda est Mariæ Angelica salutatio : quia per eam liberati sumus à multiplici maledicto.

Item, De prima matre dicit quidam : « Impleta est Maria gratia, et Heva vacuata est culpa. » Hieronymus : « Quidquid maledictionis infusum est per Hevam, totum abstulit benedictio Mariæ. Insuper et gratiam refudit Christi ortus, quam prius habuit omnis mundus. » Beda : « Cœlesti rore Deus terram rigaturus, cum de viro producta esset fœmina in perniciem, de fœmina virum producere voluit in salutem : ut quæ principium fuerat humanæ damnationis, principium esset humanæ reparationis. » Jerem. XXXI, 22 : *Creavit Dominus*, etc.

Notandum, etiam quod Heva triplicem guerram fecerat, supra se ad Deum per superbiam, quia voluit esse ut Deus sciens bonum et malum, juxta se ad proximum per avaritiam, infra se ad carnem suam per gulam. Sed Maria, Hevæ filia, pacem fecit ad Deum per humilitatem, ad proximum per charitatem, ad carnem per virginitatem. Et sic eisdem litteris, sed transversis de Heva factum est *Ave*. Ave enim Heva est terrogada. Item, Beatus Bernardus super illud Lucæ, I, 26 : *Missus est Angelus Gabriel a Deo ad Virginem* : « Lætare, pater Adam, sed magis tu, ô Heva mater, exsulta : quia sicut omnium parentes, ita omnium fuistis peremptores : et, quod infelicius est, prius peremptores quam parentes. Ambo, inquam, consolamini super filia, et tali filia, sed illa amplius de qua malum ortum est prius, cujus opprobrium in omnes pertransiit mulieres. Instat namque tempus, quo jam tollatur opprobrium, nec habeat vir quid causetur adversus fœminam : qui utique dum se imprudenter excusare conaretur, crudeliter illam accusare non cunctatus est, dicens : *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi*[1]. Propterea curre, Heva, ad Mariam, curre mater ad filiam, filia pro matre respondet, matris opprobrium auferat : ipsa patri pro matre satisfaciat : quia ecce si vir cecidit per fœminam, jam non erigitur nisi per fœminam. Quid dicebas, o Adam? *Mulier quam dedisti mihi sociam, dedit mihi de ligno, et comedi.*

[1] Genes III, 12.

Verba malitiæ sunt hæc, quibus magis augeas quam deleas culpam. Verumtamen Sapientia vincit malitiam, cum occasione veniæ, quam a te Deus interrogando elicere tentavit, sed non potuit, in thesauro indeficientis suæ pietatis invenit [1]. Redditur nempe fœmina pro fœmina, prudens pro fatua, humilis pro superba, quæ pro ligno mortis gustum tibi porrigat vitæ, pro venenoso cibo illo amaritudinis dulcedinem pariat fructus æterni. Muta ergo iniquæ excusationis verbum in vocem gratiarum actionis, et dic : Domine, mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno vitæ, et comedi : et dulce factum est super mel ori meo, quia in ipso vivificasti me [2]. »

Quatuor notanda in salutatione angelica.

Nota, quod angelica salutatio delata ad Virginem, decem dictionibus consummatur. Ut *ave* sit prima dictio : *Maria*, quod apponit Ecclesia, sit secunda : *mulieribus* sit decima. In quo innuitur, quod per eam erat Angelorum ordo decimus reparandus, et drachma decima recuperanda. Item, In hac salutatione totali, Angelus primo apposuit *Ave*, Ecclesia interserit, *Maria*, Elisabeth subjunxit : *Benedicta tu inter mulieres*, et cætera quæ sequuntur. Quia in salutatione Mariæ conveniunt Ecclesia triumphans, quæ per Angelum, Ecclesia militans quæ apponit *Maria*, Synagoga quæ per Elisabeth designatur. Item, Hanc salutationem pro majori parte composuit Angelus, pro minori Elisabeth : quia acceptior est matri et Filio laus castorum qui per Angelum, quam conjugatorum qui per Elisabeth designantur. Unde, Apocal. xiv, 3 et 4 : *Nemo poterat dicere canticum, nisi illa centum quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati*, etc. Item, In hac salutatione benedicitur Maria ab Angelo, quia triumphantem Ecclesiam reparavit : benedicitur ab Elisabeth, quia Ecclesiam militantem jam fere mortuam suscitavit : uterque enim tam Angelus quam Elisabeth dixerunt ei : *Benedicta tu*, etc.

Ave, Maria. Notandum, quod *Ave* quandoque est vox optantis, quandoque orantis, quandoque congratulantis et applaudentis. Optantis quando alicui dico : Ave, quia ei salutem opto. Orantis cum dico : Ave, crux pretiosa : non enim ligno insensibili salutem opto, quam habere non potest : sed oro ut virtus crucis mihi salutem operetur. Congratulantis cum dico : Ave, Maria, vel, Salve, sancta parens. Quasi dicerem : O beata Virgo, congaudeo et congratulor saluti et gloriæ tuæ. Sicut autem hoc verbum, *vale*, dicitur a *valeo, vales :* unde *vale* dicitur et *valete*. Sic et forsitan primo potuit dici hoc verbum derivari ab *aveo, aves*, unde et post resurrectionem dicit Dominus mulieribus : *Avete* [3]. Initium autem salutis in desiderio est, sed consummatio in gaudio erit. Licet autem hoc verbum, *Ave*, congratulationis sit, et applausus, sicut *euge*, tamen quandoque ad insultandum a malevolis usurpatur. Unde Judas dixit Christo : *Ave, Rabbi* [4]. Et Judæi : *Ave, rex Judæorum* [5]. 2.

Ave est vox optantis, orantis, congratulantis, et applaudentis.

Ave idem quod sine væ.

Item, Hoc verbum, *Ave*, tantum valet quantum *sine væ*. Ante hanc enim salutationem erat væ omnibus habitantibus in terra, nec nisi prius sublato væ habere poterat salus locum, nec benedictio nisi prius maledictione sublata. Unde antiquæ salutationes ab illis quibus fiebant, leguntur elisæ. Judicum, vi, 13, Gedeon ad Angelum salutantem : *Si Dominus nobiscum est, quare apprehenderunt nos hæc omnia ?* Et Tobias, v, 12, ad Angelum : *Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo, et lumen cœli non video ?* Merito enim inveniebant eos tot mala :

[1] Cf. Sapient. vii, 30.
[2] S. Bernardus, Homil. II super Missus.
[3] Matth. xxviii, 9.
[4] Matth. xxvi, 49.
[5] Matth. xxvii, 29.

quia nondum venerat quæ gratiam invenisset. Nondum intercesserat mediatrix. Nondum ex nobis prodierat, cui dictum esset, *Ave*. Nondum venerat, quæ gratia impleretur. Nondum nata erat, cui Dominus subderetur. Ipse etiam Filius Dei Emmanuel, id est, nobiscum Deus, necdum poterat dici. Beatus Bernardus : « Ideo tanto tempore fluenta gratiæ defuerunt, quod nondum intercesserat aquæductus [1]. »

Triplicem enim maledictionem quasi triplex væ excepit Heva in pœnam inobedientiæ. Prima : *Multiplicabo ærumnas tuas*, etc. Secunda : *In dolore paries filios*. Tertia : *Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui* [2]. Sine hoc triplici væ Mariam invenies : quia nec sensit ærumnam in conceptu, nec dolorem in partu, nec viro fuit subdita, perpetuæ virginitatis obtentu. Ideo dixit ei Angelus : *Ave, gratia plena*. Et quomodo nisi sine væ *gratia plena?*

Maria ab omni maledictione libera.

Vel, primum væ, corruptio in conceptu. Secundum, gravitas post conceptum. Tertium, dolor in partu. E contrario Maria triplicem in hac salutatione recepit benedictionem : quia facta est sine corruptione fœcunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera. Hoc est ave, id est, sine væ triplici corruptionis, gravitatis, doloris, quod incurrit Heva per peccatum, et quod ab ea omnes mulieres præter Mariam quasi jure hæreditario contraxerunt. Idcirco de Christo et Maria potest exponi illud Osee, IX, 11 : *Gloria eorum a partu, et ab utero, et a conceptu*, ordine præpostero. Christus enim conceptus est, et ipsum concepit Virgo sine corruptione virginitatis : portatus est, et ipsum portavit Virgo sine gravamine ventris : natus est, et ipsum peperit Virgo sine dolore parientis.

Est et aliud triplex væ, Apocal. VIII, 13: *Væ, væ, væ habitantibus in terra*. Væ concupiscentiæ, væ culpæ, væ pœnæ æternæ. Primum in carne : secundum in spiritu : tertium in utroque. De primo, Eccle. X, 16 : *Væ tibi terra*, id est, caro, *cujus rex*, id est, animus, *puer est*. Genes. III, 17 et 18 : *Maledicta terra*, id est, caro, *in opere tuo*, id est, pro opere, scilicet pro peccato... *Spinas et tribulos*, id est, carnales motus, *germinabit tibi*. De secundo, Osee, VII, 13 : *Væ eis, quoniam recesserunt a me*. De tertio, Osee, IX, 12 : *Væ eis cum recessero ab eis* : quod erit cum detrudentur in infernum. Nam in præsenti numquam recedit Dominus ex toto a quantumcumque pessimo peccatore, imo gratiam offert ei. Apocal. III, 20 : *Ego sto ad ostium, et pulso*. Sine hoc triplici væ fuit Maria : quia habuit triplex bonum huic triplici væ contrarium. Bonum continentiæ, bonum gratiæ, bonum perseverantiæ. Primum excludit concupiscentiam, secundum culpam, tertium pœnam æternam, quia *qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit* [3].

Aliter, primum væ est obscuratio solis et aeris de fumo putei, hoc est, obtenebratio nostri sensus et rationis, quæ velut sol est in animabus nostris. Aer vero, affectus nostræ voluntatis est. Hæc est prima pœna, quam per Adam incurrimus, ignorantia scilicet, qua non videmus aut ubi sumus, aut quo eamus, aut quo nobis eundum sit, aut unde fugiendum. Quis enim curreret in infernum, si ipsum videret? Quis seipsum impingeret in laqueos mortis, si ipsos cognosceret? Quis toto conanime non curreret ad Dominum, si pulchritudinem ejus attenderet, vel tenuiter degustaret? Secundum væ est in igne et sulphure, scilicet in ardore libidinis et fœtore, quo fœtet et æstuat totus mundus. Tertium væ, regnum et dominatio bestiæ.

Tria hæc væ per Mariam a nobis ablata sunt. Obscuritas ignorantiæ : quia solem intelligentiæ et lumen justitiæ mundo

[1] S. BERNARDUS, Serm. in Nativitate Mariæ.
[2] Genes. III, 16.
[3] Matth. X, 22 et XXIV, 13.

edidit, et veram lucem attulit, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Unde et stella matutina, scilicet lucifer et aurora nominatur, cujus stellæ radius effectus est ipse sol justitiæ. Et ideo illuminatrix intelligitur : quia mundo sic obtenebrato edidit lucem veram. Ideo etiam illuminatrix : quia cunctis se implorantibus humiliter et devote impetrat lucem veræ cognitionis. Unde dicit, Eccli. xxiv, 45 : *Illuminabo omnes sperantes in Domino*. Unde quoties sentimus nos esse in tenebris, debemus nos ei nomen suum commemorare, orantes ut illud interpretetur in nobis, ne falso ei impositum videatur.

Quomodo autem secundum væ quod est luxuria, destruat, ipsos interroga, qui per eam de sentina luxuriæ se extractos, et per eam gaudent virtutem castimoniæ se adeptos. Nec dubitare fas est ipsam inimicissimam esse luxuriæ, et ferventissimam dilectricem castitatis, cui sine virginitatis prærogativa nequaquam fuisset datum Filii Dei esse genitricem.

Tertium væ regnum et dominatio bestiæ, id est, superbia, qua si impugnaris, necesse est tibi statim confugere ad Mariam humilimam, quæ humilitati suæ attribuit in Cantico suo respectum Domini [1]. Et licet omni virtute et omni gratia donata fuisset, de hac tamen singulariter gloriatur. Implora ergo contra superbiam confidenter auxilium ejus, quam inexorabiliter persequitur, odit et abhorret : et donum humilitatis ab ea expostula, quia vel cum superbia, vel sine humilitate matri et Filio non poteris complacere. Propter tria ista dona sic rogamus eam in hymno :

Nos culpis solutos,
Mites fac et castos.

Item, Est et aliud triplex væ, væ mundi, væ carnis, væ diaboli. Apocal. xviii, 10 : *Væ, væ civitas illa magna Babylon.* Sine hoc triplici væ fuit Maria. Fuit enim pauper contra primum, virgo contra secundum, humilis contra tertium. Ideo digna est salutari non solum ab Angelo, sed ab homine magis, qui per se perditus, per eam rediit ad salutem.

3. Maria nulli peccato obnoxia.

Ave, Maria. Per hoc quod Mariæ dictum est, *Ave*, id est, sine omni væ, notatur immunitas ab omni peccato. Unde et ei dicitur, Cantic. iv, 7 : *Tota pulchra es, amica mea*, ab originali peccato sanctificata in utero : tota pulchra es, ab actuali mortali, fomite penitus subjugato : *et macula* etiam venialis peccati *non est in te,* in conceptione Filii Dei fomite penitus exstincto. Et ideo tota pulchra es in opere, tota pulchra in corpore, et macula non est in te in corde. Tota pulchra in opere, per simplicitatem. Matth. vi, 22 : *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Tota pulchra in corpore per castitatem. Sapient. iv, 1 : *O quam pulchra est casta generatio cum claritate ! Immortalis est enim,* etc. Tota pulchra in corde per humilitatem, quod est esse sine macula. Unde dictum est, Esther, ii, 15 : *Erat Esther formosa valde, et incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur.* Talis Maria formosa valde per charitatem, quæ est forma virtutum. Incredibili pulchritudine per insolitam castitatem. Omnium oculis gratiosa et amabilis per humilitatem, quam respexit Deus : quia ubi amor, ibi oculus. Item, De tribus his dicitur, Judith, xi, 19: *Non est talis mulier super terram, in adspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum.* In adspectu conversationis, in pulchritudine corporis, in sensu verborum, id est, in interioribus verbis, id est, puritate cogitationis. Et sic fuit absque omni væ avaritiæ in opere, luxuriæ in corpore, superbiæ in corde. Hoc est triplex væ, Apocal. viii, 13 : *Væ, væ, væ habitantibus in terra.* Et sic fuit immunis ab omni

[1] Luc. i, 48 : *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.*

peccato. Sed numquid in summo? Utique in summo creaturæ. Unde Augustinus : « Cum de peccatis agitur, nullam prorsus de beata Virgine habere volo quæstionem [1]. » Anselmus etiam dicit, quod « ea puritate nitebat qua sub Deo major nequit intelligi [2]. »

CAPUT II.

Ave, Maria.

1. Angelica salutatio eo pretiosior quo rarior est.

Ave, Maria, etc.

Si rerum pretia de raritate pensanda sunt, juxta quod scriptum est, omne rarum pretiosum, hujus salutationis forma quæ de cœlo delata est ad Mariam, quanto rarior est, tanto debet pretiosior æstimari. Nusquam enim in Scripturis antea invenitur, nec ab alio quam ab Angelo deferri debuit, nec alii quam Mariæ hujusmodi salutatio debebatur. Unde non immerito mirabatur Maria, et *cogitabat qualis esset ista salutatio* [3], pro eo quod eam alias non legerat in Scripturis. In omni enim salutatione fiebat prius aut vitæ imprecatio, ut, Daniel. II, 4 : *Rex, in sempiternum vive*. Aut salutis, ut, II Reg. XVI, 16 : *Salve, rex*. Aut benedictionis, ut Booz dicenti messoribus : *Dominus vobiscum*, responderunt isti : *Benedicat tibi Dominus*[4]. Duas vero salutationes viris delatas legimus ab Angelis. Judicum, VI, 12, dixit Angelus Gedeoni : *Dominus tecum, virorum fortissime*. Et, Tobiæ, V, 11 : *Gaudium sit tibi semper*. Salutatio autem beatæ Virgini delata ab Angelo, ex omnibus est conflata : et ideo dignior omnibus, sanctior universis. Quod enim præmittitur, *Ave*, id est, sine væ, hoc est, sine dolore, ecce salutatio facta Tobiæ : *Gaudium sit tibi semper*. Quod sequitur : *Gratia plena*, ecce salutatio Apostolorum, qui in suis epistolis semper præmittunt : *Gratia vobis et pax*. Quod subditur : *Dominus tecum*, ecce salutatio facta Gedeoni : *Dominus tecum, virorum fortissime*. Et salutatio Booz ad messores suos : *Dominus vobiscum*. Quod sequitur : *Benedicta tu*, ecce salutatio Booz ad Ruth [5].

Congrue etiam præmittitur *Ave*, hoc est, sine væ. Ipsa enim proprie fuit sine maledictione : nam et maledicta erat sterilis in lege, nec expers erat maledictionis pariens in dolore. Sola enim Maria utrumque maledictum evasit : unde et adhuc ei dicimus : *Ave*, tamquam ejus gaudio congaudentes. Et nota, quod de maledictione sterilis expresse non legitur in Biblia, sed, Exod. XXIII, 26, et Deuter. VII, 14, pro benedictione dicitur obedienti : *Non erit apud te sterilis utriusque sexus*. Unde a contrariis sterilitas pro maledictione reputabatur in lege.

[1] S. AUGUSTINUS, Lib. de Natura et gratia, cap. 36.
[2] S. ANSELMUS, Lib. de Conceptu virginali, cap. 18.
[3] Luc. I, 29.
[4] Ruth, II, 4.
[5] Ruth, III, 10.

2. Quare Angelus salutans Mariam, tacuit nomen ejus?

Ave, Maria. Notandum, quod Angelus salutans Virginem, primo tacuit proprium nomen ejus, scilicet *Maria*, ut hoc ipso ostenderet se ei nomen imponere novum, id est, *gratia plena.* Unde prædixerat Isaias quasi loquens ad Mariam, Isa. LXII, 2 : *Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini*, id est, Angelus, vel Filius Dei qui est os Patris, per Angelum *nominabit.* Postea vero nomen Mariæ expressit, dicens : *Ne timeas, Maria* : innuens per hoc quod sicut Jacob cum benedictionem acciperet, nomen novum sic accepit, ut vetus non amitteret, unde et frequentur postea nominat eum Scriptura Jacob, sic Maria. Vel ideo prius nominavit eam, *Gratia plena*, quam Mariam, ut plena gratia deinceps vocaretur. Et prius familiare sibi nomen nominat, et tandem nomen Mariæ nobis necessarium non omittit, ut sic nomen novum videatur ei imponere, quod vetus innuat non tollendum. Quomodo enim, cum ab ea removisset omne væ dicens ei, *Ave*, statim eam nominaret Mariam, quod mare est amarum : nomen siquidem Mariæ non tam Angelis congruit quam hominibus, quod intelligitur illuminatrix et stella maris : illis enim solis qui navigant mare mundi, necessaria est invocatio stellæ maris, necessaria est illuminatrix illis qui illuminatione opus habent : Angelis autem qui nullo illorum indigent, melius dicitur *gratia plena.* Ideo ille : *Ave, gratia plena.* Nos dicimus : Ave, Maria. Idcirco etiam prius dicta est *gratia plena*, et deinceps ab Angelo nominatur *Maria* : quia hoc habet ex gratia ut Mariæ nomen interpretatur in nobis : non enim quia illuminatrix, ideo gratia plena : sed quia gratia plena, ideo illuminatrix. Et sic de singulis interpretationibus illius nominis poteris assignare. In hoc etiam quod cum tanta reverentia et humilitate Mariam Angelus salutavit, ut videretur paulominus adoraturus fœminam, qui solebat ab hominibus adorari, dicens ei : *Ave* : illa tam festiva aggratulatio intelligitur Angeli salutantis, quantam decuit Angelorum reginæ ab Angelo exhiberi. Beatus Bernardus loquens ad Angelos : « Honorate, sancti Angeli, matrem, qui nostræ adoratis Virginis prolem : ipsum utique pariter et vestrum regem, nostri generis reparatorem, vestræ civitatis instauratorem. »

Ave, Maria. Beatus Bernardus : « De gloria nominis hujus nec dignum aliquid sterilis concipere cogitatio, nec inerudita potest locutio parturire. » Unde nec mirum si pauca dicimus, qui cogitatione deficimus, nimirum gustare de tanta dulcedine non est datum. Non enim datur *sanctum canibus*[1]. Non autem intelligit, qui non gustat, sicut dicitur : *Gustate, et videte*[2]. Gustat affectus, videt intellectus : et oportet, quod gustus præcedat ad hoc ut illuminare valeat intellectum. Unde et oculi Jonathæ, id est, justi, non illuminantur nisi prius melle gustato[3]. Unde et Isaiæ, XXVI, 19, dicitur Domino : *Ros lucis ros tuus.* Ros lucis, id est, lucem afferens et illuminans intellectum. Qui ergo non gustat, non videt : ac per hoc minus potest qui non viderit, id est, intellexerit, aliis enarrare. At si qui forte sunt, quibus et gustare datum sit et videre, magis percepta sibi abscondere volunt, et tamquam esurientes ampliora conquirere, quam aliis communicare percepta, sicut dicit beata Virgo : *Qui edunt me, adhuc esurient*[4]. Quia qui ejus dulcedinem semel gustaverint, adhuc plus de ea desiderant experiri. Inde est, quod pauca de ea dicta sunt a Sanctis, et fortasse in hoc ei morem gerentibus, ut etsi multa eis revelata essent de ea, pauca tamen dicerent, et absconderent eam quæ semper desideravit latere et abscondi.

[1] Matth. VII, 6.
[2] Psal. XXXIII, 9.
[3] I Regum. XIV, 27.
[4] Eccli. XXIV, 29.

3. Mariæ nomen oleo comparatur.

Audiamus igitur quid de hujus excellentia nominis more prophetico dixerit Salomon, Cantic. I, 2, quasi loquens ad Mariam : *Oleum effusum nomen tuum : ideo adolescentulæ dilexerunt te* nimis. Recte hoc nomen, *Maria*, oleo comparatur : quia super omnia sanctorum nomina post nomen Filii, reficit lassos, sanat languidos, illuminat cæcos, penetrat duros, recreat fessos, ungit agonistas, putrefacit jugum diaboli, superenatat omni nomini sicut oleum omni liquori : dedit enim ei tota Trinitas nomen quod est super omne nomen post nomen Filii sui, ut in nomine ejus omne genu flectatur, sicut manifeste patet, cœlestium, terrestrium et infernorum [1] : et omnis lingua confiteatur hujus sanctissimi nominis gratiam, gloriam, et virtutem : non est enim in aliquo alio nomen post nomen Filii tam potens adjutorium, nec est aliquod nomen sub cœlo datum hominibus post dulce nomen Jesu, ex quo tanta salus refundatur hominibus [2].

Dicitur ergo Mariæ : *Nomen tuum*, id est, fama nominis tui, quod prius clausum fuit, quamdiu morata es in mundo, sicut oleum in vase, post assumptionem tuam ad cœlum effusum est per omnia mundi climata : nam in prædicatione Apostolorum in omnem terram exivit sonus ejus, et manifestatum est toti mundo. Vel, juxta consuetudinem Scripturarum nomen ponitur hic pro nominato, sicut ibi, Psal. XIX, 2 : *Protegat te nomen Dei Jacob*, id est, ille qui nominatus est Deus Jacob.

Et est sensus : *Oleum*, id est, tu quæ nominaris *oleum* juxta multas proprietates olei, et maxime propter misericordiam, extra vas fusum, cujus vas ipse Christus, de cujus plenitudine accepisti, et nobis de tua plenitudine gratiam pro gratia refudisti. Et quia *oleum effusum* est *nomen tuum, ideo adolescentulæ*, id est, fideles animæ quæ exuto veteri homine cum suis actibus novum induerunt, et ideo novellæ per gratiam, non vetulæ per culpam, non senio steriles, sed donis spiritualibus fœcundæ, fortes in fide et dilectione, non debiles ut vetulæ, non incurvatæ per amorem terrenorum, sed per desiderium rectæ et ad cœlos erectæ : *dilexerunt te* nimis, id est, vehementer.

Et nota, quod ideo genere fœminino dicitur : *Adolescentulæ*, quia ferventius amant quam adolescentuli : et quia commendantur ab humilitate et fœcunditate. Istæ etiam dicuntur *filiæ Jerusalem supernæ :* quia fide, spe, et desiderio tendunt ad pacis æternæ visionem.

Possunt autem nomini Mariæ proprietates olei, quæ notantur sub scriptis versibus, congrue adaptari : et de oleo olivarum præcipue intelligendum est :

Proprietates olei.

Est oleum viride, calidum, præpingue, suave,
Et penetrativum, nitidum, recreans, et amarum,
Pascit et impinguat, et illuminat, et medicinat,
Roborat, emollit, exstinguit, et ampliat ignem,
Confert picturis, servat rubigine ferrum.

Est oleum viride. Quia memoria hujus nominis est in generationes sæculorum, sicut ipsa dicit, Eccli. XXIV, 28 : in virore enim perseverantia et diuturnitas designatur. Devota etiam invocatio et recordatio nominis ejus ducit ad virorem gratiæ in præsenti, ad virorem cœlestium in futuro. Act. IV, 12 : *Non est aliud nomen*, etc.

Calidum, ab effectu : quia devota nominatio ejus mirabiliter accendit ad amorem prout norunt qui experti. Unde dicit Bernardus abbas ad Mariam : « O pia, o magna, o multum amabilis Maria : tu nec nominari quidem potes, quin accendas : nec cogitari quin recrees affectus diligentium te : tu numquam sine dulcedine divinitus tibi insita, piæ memoriæ portas ingrederis [3]. » Et hæc est olei proprietas, quod igni infusum, ipsum ferventiorem reddit.

[1] Ad Philip. II, 10 et 11.
[2] Act. IV, 12.

[3] S. BERNARDUS, In deprecatione ad gloriosam Virginem Mariam.

Præpingue : quia subministrat devotionis et gratiæ pinguedinem amatori suo, ut ei dicere possit, Psal. XXII, 5 : *Impinguasti in oleo* gratiæ et devotionis *caput meum*, id est, mentem.

Suave, per benignitatem. Beatus Bernardus[1] dicit, quod « nomen Jesu mel in ore, in aure melos, in corde jubilus. » Sic et nomen Mariæ, et etiam amplius si dicere audeamus. Jesus enim quasi superbum nomen est et nimium potens, nostros humilius nomen affectus decet. Unde si in Jesu, aut deitatis, aut sexus virilis austeritatem aliquis vereatur, recurrat ad Mariam, in qua nihil horum suspectum est. Maria enim nomen muliebre est, mansuetudinem præferens et commendans. Item beatus Bernardus : « Revolve diligentius Evangelicæ historiæ seriem universam : et si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum vel tenuis indignationis occurrerit in Maria, de cætero suspectam habeas et accedere verearis. Quod si (ut vere sunt) plena magis omnia pietatis et gratiæ, plena mansuetudinis et misericordiæ, quæ ad eam pertinent, inveneris, age gratias ei, qui tibi talem providit mediatricem, in qua nihil possit esse suspectum. Quod si sexum verearis pro eo quod et sibi et aliis sæpe fuit in ruinam, virgo est[2]. »

Et penetrativum. Mirabiliter enim virtus hujus nominis, *Maria*, emollit et penetrat duritiam cordis humani. Proverb. XX, 27 : *Lucerna Domini spiraculum hominis, quæ investigat omnia secreta ventris*. Dicamus et nos : Lucerna Dominæ, id est, Mariæ, quæ illuminatrix et Domina interpretatur, spiraculum hominis : quia peccator per eam respirat in spe veniæ et gratiæ, exemplo Theophili, quæ investigat, id est, investigare facit omnia secreta ventris, id est, abscondita cordis. Sed nota, quod oleum non penetrat humida, scilicet per carnalem concupiscentiam, sed desiccata per abstinentiam et pœnitentiam. Si vis ergo hoc oleo penetrari, necesse tibi est primitus desiccari.

Nitidum, quando sine fæce, sicut patet in lampade. Proverb. V, 3 : *Nitidius oleo guttur ejus*, id est, verba de gutture procedentia, quæ mirabiliter illuminant intellectum nostrum.

Recreans. Recreat enim fessos et laborantes. Unde dicit cum Filio, Matth. XI, 28 : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*.

Et amarum, donec fuerit igne decoctum. Maria enim interpretatur *mare amarum* : quia mundanis delicias amaricat amaritudinibus suis, et amaritudines præsentes dulcorat charitatis igne, gratiam eis subministrando.

Pascit et impinguat. Mirabiliter siquidem pascit affectum et impinguat per devotionem nomen istud : et quoties ejus recordamur, toties roboramur.

Illuminat intellectum nostrum : quia Maria illuminatrix et stella maris interpretatur. Istius enim nominis excellentiam ipse etiam prolationis modo notavit beatus Lucas, cum illud tam reverenter expressit. Non enim ait : *Missus est Gabriel ad Virginem* cui nomen Maria, sicut dixerat de aliis, sed tamquam diutius exspectatum tandem protulit cum pondere, dicens : *Et nomen Virginis Maria*[3] : ostendens hoc nomen multum habere eruditionis et gratiæ, et altius memoriæ commendandum, et diligentius investigandum. Sicut etiam dicit Hieronymus, quando nautæ ob causam aliquam mari se immergunt, oleum deferunt in ore, et illud emittunt, et fit perlucidus fundus aquæ. Sic devota invocatio nominis hujus, scilicet Mariæ, et doctrina et gratia ejus rerum labentium intima faciunt manifesta. Beatus Bernardus : « Tristatur aliquis ? continuo ad nomen Mariæ cedit

[1] S. BERNARDUS, Serm. 15 super Cantica.

[2] IDEM, Sermo de Beata Virgine : *Signum magnum*, etc.

[3] Luc. I, 27.

nubilum, serenum redit[1]. » Ecce quomodo illuminat oleum istud.

Et medicinat. Eccle. VII, 2 : *Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa.* Istud invenies infra. Si enim vulnus oleo perungatur, oleum non permittit cicatricem obduci, donec sanies sit educta. Nec Mariæ benignitas in amatoribus suis conscientiam pacificari sinit, donec per confessionem putredo vitii sit ejecta. Unde, Proverb. XX, 27 : *Lucerna Domini*, etc., ut supra. Maria siquidem illud oleum misericordiæ, quod verus Samaritanus, id est, Christus infudit vulneribus sauciati, id est, generis humani per prævaricationem primæ matris de Jerusalem in Jericho descendentis[2].

Roborat. Oleum enim ossa et nervos indurat, et medullas confirmat. Unde et antiqui luctatores totum corpus suum oleo perungebant, et Domini pugiles uncti hoc oleo per dilectionem et crebram hujus nominis recordationem, vel capi nequeunt, vel diu teneri non possunt a diabolo adversario.

Emollit. Nomen enim Maria duritiam apostematis quod designat superbiam, emollit, et sedat tumorem cordis instar olei, quando per orationes ejus aufertur a nobis cor lapideum, et datur cor carneum, et quando exemplo et gratia ejus in humilitatem convertitur superbia cordis nostri.

Exstinguit et ampliat ignem. Oleum enim exstinguit ignem in lapide, et accendit in ligno. Si enim aliquando lapideus et durus fuisti peccando, et ex toto corde conversus fueris ad Mariam, incendium peccati exstinguet in te : quia proprietas est exstinguere ignem græcum et lapidem ignitum : et consuetudo Mariæ in suis amatoribus exstinguere fervorem peccati. Si lignum fueris, id est, tractabilis et patiens, succendet in te dulcedinem Dei, si nominis ejus misericordiam invocaveris toto corde.

Confert picturis. Valet enim oleum ad faciendas picturas : quia conglutinat colores, et facit adhærere clypeis, sellis, et imaginibus. Et gratia Mariæ coloribus virtutum hominem interiorem insignit.

Servat, id est, a rubigine ferrum : ferramenta enim non rubiginantur si oleo inungantur.

4. *Nominis Mariæ dignitas, et dulcedo.*

Ave, Maria. Dignitatem et efficaciam istius innuere videtur Salomon dicens, Proverb. XXII, 1 : *Melius est nomen bonum quam divitiæ multæ.* Item, Eccle. VII, 2 : *Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa.* Mariæ siquidem nomen longe melius quam divitiæ corporales : quia melius angustiam relevat paupertatis, et dolori peccatorum medetur melius quam unguenta. Pauper es, confuge ad nomen Mariæ, quæ tibi pauperrima exhibetur : et si devote attendas, quod de hac paupertate exaltata est etiam super Angelos, jam non erit tibi onerosa paupertas. Peccator es, ad Mariæ nomen confugias, ipsum solum sufficit ad medendum : nam pestis tam efficax nulla sic hæret, quæ ad nomen Mariæ non cedat continuo, sicut patet exemplo Theophili. Justificatus es, sed forte tentaris supra vires, et eo amplius tentatoris times insidias : quanto te ab eo expugnatum aliquando recordaris, recordare quod turris fortissima nomen Dominæ nostræ : ad ipsum confugiet peccator in tentatione, et etiam qui peccavit, et salvabitur : dicit enim Salomon, qui parum noverat de Maria, Proverb. XVIII, 10 : *Turris fortissima nomen Domini : ad ipsum currit justus, et exaltabitur.* Nobis autem dicendum : Turris fortissima nomen Dominæ : ad ipsam confugiet peccator, et salvabitur.

Item, Dulcedinem nominis Domini præviderat Isaias dicens, XXVI, 8 : *Domine, nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ.* Terribile tamen ostendit illud, dicens, XXX, 27 : *Ecce nomen Domini venit de longinquo, ardens furor*

[1] S. BERNARDUS, Serm. 15 super Cantica.

[2] Cf. Luc. X, 33 et seq.

ejus, et gravis ad portandum. Et, Psal. cx, 9 : *Sanctum,* inquit, *et terribile nomen ejus.* Horribilis quidem dulcedo tanto furore respersa. Gratias autem ei qui aliud providit refugium peccatoribus, delectationis et securitatis plurimum habens, terroris nihil. Maria siquidem interpretatur Syro sermone *Domina* : nec solum potens est ad muniendum confugientes ad eam tamquam turris, sed et hostes insequentes potens est expugnare. Unde super illud Canticorum, vi, 9 : *Terribilis ut castrorum acies ordinata,* dicit beatus Bernardus : « Non ita metuunt hostes visibiles quamlibet castrorum multitudinem copiosam, sicut aereæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium, et exemplum. Cedunt et pereunt sicut cera a facie ignis, ubicumque invenerint hujus nominis crebram recordationem, devotam invocationem, sollicitam imitationem. » Roganda est igitur assidue Maria, ut nomen suum quod est Domina, interpretatur in nobis, tentatores nostros expugnando, et se turrim fortitudinis nobis exhibendo a facie inimici : et ut hoc nobis præstare dignetur, nomen ejus et memoriale in desiderio animæ et jugi memoria teneatur.

5. Nomen Mariæ celebre et sanctum.

Ave, Maria. Ter ad minus in Canticis in persona Angelorum quæritur : *Quæ est ista* [1]? non tantum quia personæ mirentur excellentiam, quæ nec primam similem visa est nec habere sequentem, sed forsitan quia dulce nomen sibi desiderant responderi. Sicut enim antiquis patribus, Isaiæ et cæteris, nomen Domini in desiderio erat, ut scilicet inter homines nominaretur Christus, qui notus erat in cœlo, et nomen quod claudebatur in cœlo, effunderetur in terra : sic Angeli nomen Mariæ desiderabant nominare et in notitiam effundi, ut non intra terræ terminos clauderetur, sed etiam celebre haberetur in cœlis.

Item, Luc, i, 27 : *Et nomen Virginis Maria.* Bene autem immediate jungitur Mariæ virginitas : eo quod non solum nomine præferat, sed et aliis præbeat gratiam castitatis. Ita etiam nomini Mariæ virginitas et sanctitas inseparabiliter sunt adjuncta, quod cum agit beatus Lucas, vii, 37 et seq., pœnitentia Magdalenæ, propter hujus nominis reverentiam non ausus fuit Mariam, sed *mulierem* nominare : sed paulo post, scilicet, viii, 2 et 3, cum dicit eam justificatam a Domino, de suis facultatibus ministrare, vocat eam *Mariam,* et ei Susannam et Joannam adjunxit, quæ si beatæ sunt, quia Domino de suis facultatibus ministrarunt, ista longe beatior : unde dicitur ei, Proverb. xxxi, 29 : *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.* Ipsa enim sola et prædictarum trium in se vocabula interpretata est, et officium exsecuta. Ibi Maria, hæc Maria. Susanna vero interpretatur *lilium,* quod nulli melius convenit quam illi quæ privilegium meruit castitatis. Joanna interpretatur *gratia Dei,* nulla autem hoc nomine quam ea quæ plena gratia memoratur. Illæ Domino de terrenis facultatibus ministrarunt : ista proprie ministravit ei de suis, quæ de carne propria administravit conceptum, et de lacte proprio natrimentum. Unde, Luc. xi, 27, beatificatur ab ea quæ dicebat ad Dominum : *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti.* Quod si beatificat eam mulier quæ adhuc carni et sanguini ejus communicare non meruit, longe magis a nobis beatificanda est, qui de ejus carne et sanguine reficimur in altari : carne enim quæ ibi sumitur, caro Virginis est, de cujus carne sumpta est portiuncula, de qua artificio Spiritus sancti formatum est corpus Christi.

[1] Cantic. iii, 6 ; vi, 9 ; viii, 5.

CAPUT III.

Ave, Maria.

1. Nota, quod sicut nomen Filii effunditur in septem nomina, Isaiæ, IX, 6, ubi dicitur : *Et vocabitur nomen ejus, Admirabilis, Consiliarius*, etc., sic et nomen Mariæ per suas interpretationes potest convenienter effundi. Unde ei dicitur, Cantic. I, 2 : *Oleum effusum nomen tuum*, etc. Interpretatur enim Maria illuminata, vel illuminatrix, vel illuminans, vel stella maris, vel sminira maris, vel secundum quosdam maris hyas, vel mare amarum, vel Syro sermone Domina.

Mariæ nominis Mariæ interpretationes.

Quatuor autem istarum interpretationum magis habentur in usu, scilicet illuminatrix, Domina, mare amarum, stella maris. Illuminatrix et stella maris proprie fuit in Filii nativitate, quando emisit radium totum mundum illuminantem, et mundo edidit lucem veram, quando scilicet verus sol justitiæ exortus est ex ea. Domina proprie in Filii oblatione, quando ipsum præsentavit in templo, ubi totus conveniebat mundus, quasi totum mundum volens de ipso mittere in seipsam. Quod etiam adhuc designat ejus imago Filium tenens quasi ad dandum illum. Item, Domina, sicut dicit Damacenus : « Anna genuit Mariam, id est, gratia Dominam. Maria enim omnium creaturarum facta est Domina, creatoris omnium mater existens [1]. » Amarum matre in Filii passione, quando scilicet animam ipsius Filii pertransivit gladius. Beatus Bernardus : « Plusquam martyrem non immerito prædicemus, in qua nimirum corporeæ sensum passionis excessit compassionis affectus [2]. »

Item, Illuminatrix est : quia tenebras nostras, id est, nos tenebrosos illuminat multis modis, sicut inferius ostendetur. Domina : quia nos protegit tamquam turris fortissima, ut supra, et adversarios nostros reprimit et expugnat, quibus est *terribilis ut castrorum acies ordinata* [3]. Stella maris : quia dirigit vias nostras per mare hujus mundi. Mare amarum : quia nobis amaricat noxias mundi delicias. Roganda est ergo assidue, ut nomen suum interpretatur in nobis, ut scilicet illuminet tenebras nostras, noxias nobis amaricet delicias, vias nostras tamquam stella maris regat et dirigat, tamquam Domina comprimat tempestates, et adversarios nostros puniat et compescat.

Nunc de singulis interpretationibus aliquantulum diffusius videamus.

Maria illuminata.

Illuminata a Patre luminum, a quo descendit omne datum optimum [4], et cujus dono tot habuit in se luminaria, quot virtutes. Et ita hoc nomen, *Maria*, ei singulariter et excellenter convenit : quia pro omnibus post Filium suum plura dona habuit gratiarum. Illuminata etiam per gratiam Spiritus sancti, quando in utero sanctificata, et quando Spiritus sanctus supervenit in eam. Item, illuminata a Filio Dei vero sole justitiæ in illius

[1] S. JOANNES DAMASCENUS, Lib. IV de Fide orthodoxa, cap. 15.

[2] S. BERNARDUS, Serm. de B. Virgine : *Signum magnum*, etc.

[3] Cantic. VI, 3, 9.

[4] Jacob. I, 17.

conceptione, quem totum in corde, totum suscepit et portavit in ventre: nec potuit esse non illuminata, quæ fontem luminis susceperat in se totum. Ideo dicitur, Apocal. xii, 1: *Mulier amicta sole.* Ipsa etiam tamquam ex sole ex respectu divinitatis beatificatur a generationibus universis. Unde dicit, Luc. i, 48: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Ecce quod a sole illuminata. *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ecce lunæ pulchritudo et lumen.

2. Maria illuminatrix.

Illuminatrix. Ideo postquam dicta est *pulchra ut luna*, dicitur *electa ut sol* [1]: quia sicut sol radiis suæ claritatis illuminat mundum, sic ipsa suis virtutibus et exemplis populum irradiat Christianum. Unde dicit, Eccli. xxiv, 45: *Illuminabo omnes sperantes in Domino.* Alios nequaquam. Ipsa enim illuminat Ecclesiam militantem signatam per arcam Noe, quam illuminabat fenestra crystallina, quæ figurabat Mariam. Illuminat et triumphantem. Unde dicit, Eccli. xxiv, 6: *Ego feci in cœlis ut oriretur lumen indeficiens*, id est, ego genui Christum qui est in cœlis lumen indeficiens. Propter hoc de ea canitur, quod vita ejus inclyta cunctas illustrat Ecclesias, id est, militantem et triumphantem. Ipsa etiam post Filium est illa vera lux, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, supple, qui illuminatur. Unde dicit ei Pater, Isa. xlii, 6: *Dedi te in lucem gentium*, etc. Ad hoc etiam signandum media nocte peperit lucem veram, ut mediante partu suo illuminaret populum suum in tenebris ambulantem. Ipsa est etiam via illa per quam spargitur lux, et dividitur æstus super terram [2]. Contra hanc illuminatricem rebellant hæretici, Judæi, pagani, et blasphemi. Unde, Job, xxiv, 13: *Ipsi fuerunt rebelles lumini*, etc. Sed *inimicos ejus persequentur tenebræ*, sicut dicitur, Nahum, i, 8.

Dicunt autem quidam, quod interpretatur *illuminatrix mea.* Ipsa enim illuminatrix nostra est Filio mediante, qui, Joan. ix, 6 et seq., fecit lutum ex sputo, quo illuminavit cæcum natum: in quo latet maximum sacramentum. Saliva descendens de capite Jesu, Dei sapientia, quæ dicit, Eccli. xxiv, 5: *Ego ex ore Altissimi prodivi*, etc. Ex hac saliva et terræ nostræ natura confectum est collyrium, quo illuminatum est genus humanum, designatum per cæcum illum, per fidem scilicet Verbi incarnati. Unde quidam:

Est caro nostra lutum, verbi sapientia sputum.
Est genus humanum tali medicamine sanum.

Triple[x] oculu[s] conte[m]platio[nis,] ration[is] et mun[di].

Est autem triplex oculus. Oculus contemplationis, quo videtur Deus et quæ in Deo sunt, qui per culpam Adæ omnino est exstinctus. Est oculus rationis, qui videt animum et quæ in eo sunt, qui per illud peccatum lippus est effectus. Est oculus carnis, qui videt mundum et quæ in eo sunt, qui ad carnis concupiscentiam est apertus. Unde dicitur de primis parentibus, Genes. iii, 7, quod gustato fructu vetito, statim *aperti sunt oculi amborum*, id est, rivi concupiscentiarum. Duo primi per fidem incarnationis sanantur, sed tertius per hoc collyrium excæcatur. Aliter, duplex collyrium, incarnatio, et passio Salvatoris. In primo saliva et pulvis de terra pulvere facta caro: de saliva, ut dictum est, hoc collyrium dicitur Christi, quo illuminavit oculos cæci nati [3], id est, generis humani. Secundum collyrium dicitur Raphael, qui interpretatur *medicina Dei*, quod confecit de felle et jecore piscis assi, quo illuminatus est Tobias. Piscis assus Christus passus, qui in veru crucis assatus, pastus est felle, et potatus aceto, sicut dicit per Psalmum lxviii, 22, cujus amaritudines si cum amaritudine recolantur, illuminant oculos spiritales.

[1] Cantic. vi, 9.

[2] Job, xxxviii, 24.

[3] Cf. Joan. ix, 6 et seq.

Illuminans. Quidam dicunt illuminans eos, id est, Christianos vel familiares suos : quia videlicet documentis suis quæ habentur in Evangelio, docuit nos vivere christiane. In multis etiam docuit ipsos Apostolos doctores Ecclesiæ. Edidit etiam nobis lucem veram *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum* [1]. Impetrat etiam jugiter gratiam peccatoribus tenebrosis, qui nisi per gratiam non illuminantur.

Sic ergo possumus effundere nomen Mariæ in nomina supra dicta, ita tamen quod intelligantur antonomastice et cum articulo arctante communem appellationem ad propriam et singularem Mariæ personam per appropriationem. Cum ergo dicimus, *Ave, Maria,* debemus humiliari coram ea tamquam servi coram Domina. Debemus etiam de peccatis conteri, reducentes ad memoriam suam et Filii passionem, cui ex peccatis nostris dedimus causam. Debemus etiam memorare inter quæ versamur pericula, et tenebras ignorantiæ nostræ, ut sic in corde contrito et humiliato, quod nec ipsa nec Filius ejus despicit, impetremus ab ea lumen gratiæ, et ducatum inter pericula.

Ma- itur ?

Stella maris. Videamus primo quare stella, deinceps quare stella maris. Stella, propter excellentiam sui status. Unde dicit, Eccli. XXIV, 7 : *Ego in altissimis inhabitavi.* Excellens enim fuit in ortu : quia ante sanctificata quam nata : nata est enim filia gratiæ cum omnes alii nascantur filii iræ [2]. Quod signatum est in hoc quod fuit filia Annæ, quæ *gratia* interpretatur. Cantic. VI, 8 : *Una est matris suæ, electa genitrici suæ.* Excellens in vita, juxta humanam consuetudinem : quia virginitatem vovit, licet sterilis maledicetur in lege : et quia humillima, cum multi superbiant de virginitate : et quia fidelis et credula, licet quod ei promittebatur, videretur impossibile, scilicet quod virgo conciperet et pareret manens virgo. Per votum enim virginitatis et excellentiam humilitatis Deo placuit : sed per fidem concepit. Unde et per aurem dicitur concepisse, id est, per fidem doctoris : quia *fides ex auditu* [3]. Ideo dicitur ei : *Beata quæ credidisti,* etc. [4]. Excellens etiam fuit in partu : quia sine dolore natura mirante suum peperit genitorem. Excellens etiam in sua assumptione super omnes Angelorum ordines exaltata. In omnibus enim istis et multis aliis consistit excellentia stellæ nostræ.

Quia fixa in firmamento cœli, id est, Scripturæ, per jugem meditationem legis divinæ : vel in bonis cœlestibus per desiderium et amorem æternorum tamquam filia vera Abrahæ cui promissum est, Genes. XXII, 17 : *Multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli.*

Quia clara et lucida sanctitatis exemplo, illuminans mundum multiplici virtutum radio, sicut infra assignabitur. Clara etiam per vitæ puritatem, non habens in se maculam, sicut luna in præsenti. Unde et ei dicitur, Cantic. IV, 7 : *Tota pulcha es amica mea, et macula non est in te.*

Quia tota ignea per charitatem, maxime ex quo illum concepit, qui *ignis consumens est* [5]. Vel etiam ignea per virtutum universitatem. Virtutes enim igneæ naturæ sunt : et ideo sursum trahit, quia locus ignis sursum est.

Quia parva apparuit, per humilitatem se offerens Domino in ancillam, cum postularetur in matrem, sed postea magnam se esse testatur dicens, Luc. I, 48 et 49 : *Beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est.* Ideo ipso dicitur *luminare quod minuitur in consummatione* [6].

Quia attractivæ naturæ. Algabichius

[1] Joan. I, 9.
[2] Ad Ephes. II, 3.
[3] Ad Roman. X, 17.
[4] Luc. I, 45.
[5] Deuter. IV, 24.
[6] Eccli. XLIII, 7.

Philosophus : « Ea est natura stellarum respectu vaporum, quæ adamantis respectu ferri. » Cum sit ergo stella, trahit ad Filium fluidos per vitia, sicut patet de Theophilo. Dicat ergo ei omnis fidelis anima : *Trahe me post te*, etc, [1]. Ipsa est enim cortina totius munditiæ precibus, meritis, et exemplis præcedens et trahens post se omnes cortinas tabernaculi, id est, Ecclesiæ Dei [2]. *Spiritus et sponsa dicunt* : *Veni*. *Et qui audit*, *dicat* : *Veni* [3].

Quia tempore gelicidii lucet et scintillat clarissime : quod apparuit in dominica passione, quando cæterorum charitas refriguit, et ipsa sola quasi de nocte totam Ecclesiam illustravit.

Quia stella dicitur a stando. Stare enim obedientis est, et de ipsa dicitur : *Adstitit regina*, etc. [4].

Quia coruscans et rutilans, per excellentissimam conversationem.

Quia adspectum et effectum habet ad terram, id est, ad terrenos, quorum procreat negotia, et maxime ad servum et amatorem suum, cui dicit : *In via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos* [5].

Propter motum continuum : quia continue movebatur de virtute in virtutem, de uno bono ad aliud, de activa ad contemplativam. Beatus Bernardus : « In via Dei non progredi, retrogredi est. »

Propter præstitam obedientiam. Baruch, III, 35, de stellis : *Vocatæ sunt, et dixerunt : Adsumus*.

Quia illuminat quos custodit, et a quibus ejus dilectio custoditur. Baruch, III, 34 : *Stellæ dederunt lumen in custodiis suis, et lætatæ sunt*.

Quia contra diabolum pugnat pro servis suis. Judicum, V, 20 : *Stellæ manentes*, etc.

Quia Filio assignat quidquid bonum recepit ab eo. Baruch, III, 35, de stellis : *Luxerunt ei cum jucunditate, qui fecit illas*.

Quia fuit et semper est in dextera Dei. Apocal. I, 16 : *Habebat in dextera sua stellas septem*.

Quia pro æternis semper servivit, non pro temporalibus. Proverb. III, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus*, etc. Creditur etiam ad Filii dexteram residere.

Quia suo modo vigilat de nocte ad ipsam noctem illuminandam.

Quia hilariter dat lumen suum. Baruch, III, 35 : *Luxerunt ei*, non sibi, non mundo, *cum jucunditate*.

Quia valde pulchra creatura per vitæ honestatem. Siquidem stella pulchra est ex omni sui parte. Et Mariæ dicitur, Cantic. IV, 7 : *Tota pulchra es, amica mea*, etc. Nonne tota pulchra, quæ non habuit maculam, neque rugam ? Nonne tota pulchra, quæ a planta pedis usque ad verticem pulchra ? (Et hoc ostenditur infra, titulo de *pulchritudine ejus*.)

Quia navigantes per mare mundi introducit in portum salutis. Ideo signatur per stellam quæ Magos adduxit ad Christum qui est portus salutis. Unde, Matth. II, 9 : *Ecce stella quam viderant*, etc. Et statim sequitur, ℣. 10 : *Et intrantes domum, invenerunt puerum*, qui est ille portus.

Quia quandoque quasi ridere videtur : quia peperit risum et gaudium nostrum, et in ipsa et per ipsam nobis arrisit Pater. Unde in figura ejus dixit Sara, Genes. XX, 6 : *Risum fecit mihi Dominus*, etc. Et propter hoc corridendum et congaudendum est ei. Unde sequitur in verbis Saræ : *Quicumque audierit, corridebit mihi*, id est, congaudebit, dicit Glossa.

Quia firmamentum adornat, id est, Ecclesiam tamquam pulcherrima mulierum [6]. Pulchra in uterina sanctificatione, pulchrior in Christi conceptione, pulcherrima in sua assumptione. Eccli. XXVI,

[1] Cantic. I, 3.
[2] Exod. XVI, 1 et seq., et XXXVI, 10.
[3] Apocal. XXII, 17.
[4] Psal. XLIV, 10.
[5] Psal. XXXI, 8.
[6] Cf. Cantic. V, 9.

21 : *Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus ejus.*

Quia noctem illuminat. Illuminat enim noctem illam solitariam nec laude dignam, quæ ab Heva defluxerat usque ad ipsam. Nam in ortu ejus meliorari omnia inceperunt.

Quia radiis suis terram illustrat, id est, terrenos. Repleta enim gratia septiformi, nos replet de sua semper plenitudine, nobis refundens gratiam, nisi steterit per nos.

Quia futuros eventus prægnosticat. Cometes enim quando oritur, signum est mortis principum, et ipsa mortis Christi qui est *princeps pacis* [1], et diaboli qui dicitur *princeps mundi* [2]. Ideo dicitur, Jerem. XLVI, 12 : *Fortis impegit in fortem,* id est, diabolus in Christum : *et ambo pariter conciderunt* sed dissimiliter. Illud impletum est in Dominica passione.

Quia astrologos verificat : imo super astrologos, id est, Prophetas, qui in his quæ de partu ejus prædixerant, per eam fideles inventi sunt, sicut petierat [3].

Quia pigros ad laborandum excitat, cum ipsa sit lucifer et stella matitutina : ante ortum enim ejus inutilis erat labor hominis ad vitam æternam promerendam.

Quia navigantes per mare hujus mundi rectificat et dirigit ad portum. Unde designatur per stellam quæ Magos adduxit ad Christum, quæ est portus salutis. (Quære infra.)

aria et iferi collatio.

Lucifer. Unde canit Ecclesia : Oritur ut lucifer, id est, non tenebrosa in ortu, sicut nos qui nascimur omnes filii iræ [4]. Sed ipsa ante sanctificata quam nata. Orta est ut lucifer, id est, tota clara, et in spe majoris claritatis, scilicet Solis justitiæ, qui natus est ex ea. Et bene dicitur Maria *lucifer* : quia in utero suo novem mensibus portavit lucem veram. Dicitur enim Lucifer Græce φωσφόρος a φῶς quod est *lux*, et φορά quod est *latio*. De hoc lucifero, Job, XXXVIII, 32, dicit Dominus ad Job : *Numquid producis Luciferum in tempore suo?* id est, in tempore gratiæ. Quasi diceret : Non tu, sed ego. Item, Lucifer clarior cæteris stellis, et Maria in singulis virtutibus sanctorum ordinibus præeminet universis. (Adapta huic Lucifero proprietates auroræ.)

Stella matutina lucens antequam diescat : quia ortus Mariæ præcessit ortum diei, id est, Christi, qui lux est et dies. Hæc est stella quæ vincenti promittitur in præmium. Unde, Apocal. II, 28 : *Vincenti dabo stellam matutinam.* Et nota, quod in ortu hujus stellæ, scilicet quando gratia et dilectio Mariæ oritur in corde justi, fugiunt fures, id est, dæmones, quibus ipsa terribilis est ut castrorum acies ordinata. Vigiles fiunt alacriores, id est, prælati, vel quicumque de sua salute solliciti : ægri animæquiores, operarii vigilantiores. Et bene Maria stella matutina : quia semper fuit in mane oriendi, et numquam tendebat ad occasum peccati. Vel stella matutina, gloria æterna, quæ numquam habebit finem, et quæ semper videbitur inchoare, ut dicere videatur quilibet de beatis : *Et dixi : Nunc cœpi* [5], scilicet gustare, quoniam suavis est Dominus. Vel, stella matutina quilibet de beatis. Unde dicitur, Job, XI, 17 : *Orieris ut lucifer.* Christus etiam stella matutina. Unde, Apocal. XXII, 16, *Ego sum radix,* id est, sustentamentum per divinitatem, *et genus David,* secundum humanitatem. Matth. I, 1 : *Liber generationis Jesu Christi, filii David.*

Stella splendida et matutina. Hic tangit præcipuum opus suum secundum humanitatem, scilicet resurrectionem. Stel-

[1] Isa. IX, 6.

[2] Joan. XIV, 30.

[3] Eccli. XXXVI, 18 : *Da mercedem sustinentibus te, ut prophetæ tui fideles inveniantur.*

[4] Ad Ephes. II, 3.

[5] Psal. LXXVI, 11.

la splendida, qua illuminavit noctem inferni. Isa. IX, 2 : *Populus qui ambulabat in tenebris*, etc. Bene stella quæ apparet parva, et signat ejus humilitatem, qua rex descendit solvere servos incarceratos : et matutina, quia mane surrexit.

Triplex stella : vespertina, nocturna, matutina.

Et nota, quod triplex potest distingui stella, scilicet vespertina, nocturna, matutina, id est, vita Hevæ, vita patrum antiquorum, et vita Mariæ. Prima vesperus, id est, væspirans. Hæc est Heva quæ toti mundo spiravit væ culpæ, et væ pœnæ, quæ scilicet stella appellatur absynthium [1], propter amaritudinem illatæ mundo miseriæ. Secunda, vita justorum, qui fuerunt et ante adventum Domini et post, quibus dicit Apostolus, ad Philip. II, 15 et 16 : *In medio nationis pravæ et perversæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo, verbum vitæ continentes.* Tertia lucifer, id est, vita Mariæ, cujus vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias.

Stella quæ apparuit Magis.

Item, Hæc est stella quæ apparuit Magis, quæ non in firmamento, sed subter firmamentum, quasi inclinata stellarum natura in inferiori spatio aeris decurrebat. Ac si diceret cum Psalmista, Psal. XVII, 10 : *Inclinavit cœlos Dominus, et descendit.* Nova erat stella illa, illa scilicet nuntians novitatem, de qua, Jerem. XXXI, 22 : *Creavit Dominus novum super terram : Fœmina circumdabit virum.* Hoc novum fuit et inauditum super terram, quod fœmina habuit in utero parvulum quidem tempore, sed tamen virum omni perfectione virtutum. Stella hæc cum sole lucebat contra naturam stellarum omnium : luna enim et stellæ superveniente solis lumine non apparent, sed absorbentur a splendore solis. Hæc autem stella lucebat cum sole, nec ad lumen solis propriam claritatem amittebat, ut illius stellæ quæ peperit solem, privilegium demonstraret : beata enim Virgo quæ verum peperit Solem, lucet cum Filio : et quanto majori dignitate rutilat Filius, tanto majori dignitate splendet et mater, quæ licet longe sit minor Filio, sicut stella minor sole, hoc tamen gaudet privilegio, quod omnis anima Deo comparata, suam reprimit claritatem. Sed quia honor filii honor est matris, in excellentia filii lucet excellentia matris, quæ tantum Filium meruit generare. Quod designatur in hoc, quod stella illa lucebat de die.

Sex s... rum ... prie...

Hæc est stella de qua legitur, Numer. XXIV, 17 : *Orietur stella ex Jacob*, etc. In natura enim stellarum solent sex principaliter considerari, quæ laudi stellæ istius possunt congrue adaptari. Hæc sunt materia, forma, quantitas, situs, motus, et virtus.

Materia, in qua consideratur incorruptio : quia cunctis corporibus citra lunam subjacentibus corruptioni, sola natura stellarum mundo manente non potest corrumpi. Merito ergo in materia nostræ stellæ Virginis Mariæ consideratur incorruptio, de qua materialiter natus est secundum carnem, cujus animam Deus non dereliquit in inferno, nec dedit sanctum suum videre corruptionem [2]. Quæ etiam secundum carnem penitus expers corruptionis fideliter est credenda, quæ incorrupta virginitate de se genuit eum qui omnis incorruptionis est causa, ut sicut stellæ quælibet incorruptibiles de natura, sic ipsa sit incorruptibilis de gratia. Sine corruptione etiam putredinis et incinerationis in corpore creditur de mundo assumpta.

Forma, in qua consideratur plenitudo rotunditatis et perfectio : quia, sicut ratione probatur geometrica, cunctis corporibus plenior et perfectior est sphæra : omnis autem stella est sphærica. Audi plenitudinem in hac stella : *Ave, gratia plena* [3]. Audi perfectionem : *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino* [4].

[1] Cf. Apocal. VIII, 11.
[2] Psal. XV, 10.
[3] Luc. I, 28.
[4] Ibid. ỳ. 45.

Quantitas, in qua consideratur parvitas vel magnitudo : sed ita est, quod quæ parvæ sunt æstimationis, magnæ sunt in rei veritate. Audi stellam hanc æstimatione parvam : *Ecce*, inquit, *ancilla Domini* [1]. Audi in rei veritate magnam : *Beatam*, inquit, *me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna*, etc. [2].

Situs, in quo consideratur eminentia vel depressio : quia quædam stellæ tamquam defixæ sunt in cœlo, cæteræ dependunt in inferiori loco. Verumtamen stella maris semper in cœlo apparet sublimis. At illam sub pedibus styx atra videt, manesque profundi. Veræ stellæ nostræ Virginis gloriosæ semper in cœlo sublimis est eminentia : quia exaltata est super choros Angelorum ad cœlestia regna.

Motus, in quo consideratur generalis omnium circumvolutio : quia stella quælibet mutans locum, tamen circulariter movetur circa circuli centrum : sola vero stella maris de loco nescia moveri, circuit immobile punctum quod est principium cœli, quod punctum stella maris habens in se, nescit ab ipso separari. Quæ stellæ nostræ Virgini bene et convenienter poterunt adaptari. Audi stellam hanc circumvolubilem : *Creavit Dominus novum super terram : Fœmina circumdabit virum* [3]. Audi etiam virum illum punctum, id est, simplicem esse. Beatus Dionysius, cum de partibus humanæ naturæ in Christo loquitur, dicit : « Ex quibus simplex Jesus ineffabiliter est compositus. » Vis audire immobilem. Boetius dicit :

Stabilisque manens dat cuncta moveri.

Vis audire illum principium. Ipsemet dicit, Joan. VIII, 25 : Ego *principium, qui et loquor vobis*. Vis audire quomodo stella nostra illum habet intra se : *Quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est* [4]. Vis audire, quod non possit ab illo discedere. Audi ipsam in Canticis, III, 4 : *Tenui eum, nec dimittam*.

Virtus, in qua maxime consideratur generationis vel corruptionis operatio. Quia quarumdam stellarum virtus terram fœcundat ad generationis operationem, quarumdam vero virtus inficit ad corruptionem. Vis audire stellæ nostræ virtutem : *Virtus Altissimi obumbrabit tibi* [5]. Vis audire ex hac virtute terræ nostræ fœcunditatem : *Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum* [6]. Vis audire generationis operationem : *Generatio et generatio laudabit opera tua* [7]. Vis audire corruptionis purgationem per eamdem virtutem, audi Paulum dicentem ad Hebræos, I, 3 : *Portans omnia verbo virtutis suæ, purgationem peccatorium faciens*, etc.

O vere stella mirabilis, vere laudabilis. Igitur venite, corruptioni subjacentes ad incorruptibilem, ut per eam vobis corruptibile hoc induat incorruptionem, et mortale hoc immortalitatem [8]. Gratia vacui ad plenam, ut cum sitis vacui gratia, de plenitudine ejus sicut adipe et pinguedine repleatur anima nostra, etc. [9]. Imperfecti ad perfectam, ut cum venerit quod perfectum est, per eam evacuetur quod in vobis ex parte est, etc. [10]. Parvuli ad magnam, ut per eam in eo crescatis cujus magnitudinis non est finis [11]. Humiles ad sublimem, ut per eam vos exaltet qui per eam deposuit potentes de sede [12]. Claudicantes a semitis vestris ad circumvolubilem, ut mulier quæ circumdabit virum gremio uteri sui [13],

[1] Luc. I, 38.
[2] Ibid. ÿÿ. 48 et 49.
[3] Jerem. XXXI, 22.
[4] Matth. I, 20.
[5] Luc. I, 35.
[6] Psal. LXXXIV, 13.
[7] Psal. CXLIV, 10.
[8] I ad Corinth. XV, 53.
[9] Psal. LXII, 6.
[10] I ad Corinth. XIII, 10
[11] I Petri, II, 2.
[12] Luc. I, 52.
[13] Jerem. XXXI, 22.

sit in circuitu populi sui ex hoc nunc et usque in sæculum [1]. Debiles ad ejus virtutem, ut cum aliquis ceciderit, non collidatur [2] : sed mater divinæ pietatis supponat manum suam, etc.

Maria, stella maris.

Stella maris. Super illud Lucæ, I, 27 : *Et nomen Virginis Maria*, beatus Bernardus : « Loquamur pauca super hoc nomine, quod interpretatum *maris stella* dicitur, et matri Virgini valde convenienter aptatur. Ipsa namque aptissime sideri comparatur : quia sicut sine sui corruptione sidus suum emittit radium, sic absque læsione Virgo parturit Filium. Nec sideri radius suam minuit claritatem, nec Virgini Filius suam integritatem. Ipsa est igitur nobilis illa stella ex Jacob orta [3], cujus radius universum orbem illuminat, cujus splendor et præfulget in supernis, et inferos penetrat, terras etiam perlustrans, et calefaciens magis mentes quam corpora, fovet virtutes, excoquit vitia. Ipsa, inquam, est præclara et eximia stella, super hoc mare magnum et spatiosum necessario sublevata, micans meritis, illustrans exemplis. O quisquis te intelligis in hujus sæculi profluvio magis inter procellas et tempestates fluctuare, quam per terram ambulare : ne avertas oculos a fulgore hujus sideris, si non vis obrui procellis. Si insurgant venti tentationum, si incurras scopulos tribulationum : respice stellam, voca Mariam. Si jactaris superbiæ undis, si ambitionis, si detractionis, si æmulationis : respice stellam, voca Mariam. Si iracundia, aut avaritia, aut carnis illecebra naviculam concusserit mentis, respice Mariam. Si criminum immanitate turbatus, conscientiæ fœditate confusus, judicii horrore perterritus, barathro incipias absorberi tristitiæ, desperationis abysso, cogita Mariam. In periculis, in angustiis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca. Non recedat ab ore, non recedat a corde : et ut impetres ejus orationis suffragium, non deseras conversationis exemplum. Ipsam sequens non devias, ipsam rogans non desperas, ipsam cogitans non erras. Ipsa tenente non corruis, ipsa protegente non metuis, ipsa duce non fatigaris, ipsa propitia pervenis : et sic in temetipso experiris quam merito dictum sit : *Et nomen Virginis Maria* [4]. »

Item, Tempore hujus salutationis valde congrue appellata est Maria *stella maris*, quando scilicet nulli erant in cœlo beati, de hominibus intellige. In mundo nulli aut paucissimi justi, sed omnes, aut fere omnes erant in mari, id est, in amaritudine peccatorum, ignorantiæ tenebris involuti : et ideo juste stella maris, id est, miserorum nuncupata est, quæ ad hoc ordinata est ab æterno, ut per eam Dominus quantum in se est, omnium misereretur. Ideo dicit ipsa, Proverb. VIII, 23 : *Ab æterno ordinata sum*. Modo autem in tempore gratiæ cum non solum miseris, sed et justis illuminet et beatis, magis vocanda videtur stella mundi, stella cœli. Stella mundi, id est, justorum qui propter cordis munditiam *mundi* appellantur : quia dum affectu devotionis ad illam respiciunt, contra pressuras mundi, consolationis ab ea beneficia consequuntur. Stella cœli : quia sua claritate omnes illuminat ordines beatorum. Stella maris : quia omnes miseri fluctuantes in amaritudine criminum, in ipsa refugium inveniunt, quæ lucem genuit fluctuantibus in hoc mari. Vel etiam stella maris : quia præcipue illuminat amaros pro peccatis : et ipsa est lumen peccatorum etiam profundissime peccantium, sicut patet in Theophilo. Item, stella maris : quia sicut stella in mari navigantibus rectæ viæ indicium est, sic Maria in hoc mundo tortuose viventibus, aliis rectam viam humilitatis, aliis castitatis, aliis bonæ operationis, aliis contemplationis seu cujuslibet virtutis ostendit. Item,

[1] Psal. CXXIV, 2.
[2] Psal. XXXVI, 24.
[3] Numer. XXIV, 17.
[4] S. BERNARDUS, Homil. 3 super Missus.

stella maris: quia navigantes mare mundi spatiosum, ubi sunt reptilia absque numero, et animalia pusilla cum magnis, ipsam inter omnes stellas, id est, sanctos præcipue cognoscunt, ad eam frequentius spiritualibus oculis respiciunt, perditam sollicitius redeunt, secundum eam iter suum dirigunt: ipsa enim recte vivere cupientes exemplis suis dirigit, errantes ad viam reducit, periclitantes ad portum salutis deducit.

Stella maris præeminet cæteris stellis, altitudine, immobilitate, luminis communione.

Item, Hæc stella maris stellis cæteris præeminet tribus modis, altitudine, immobilitate, luminis communione.

Altitudine: quia in vertice mundi posita, sicut caput membris, sic superextollitur cæteris stellis. Unde Poeta:

Hæc vertex nobis semper sublimis. At illam
Sub pedibus Styx atra videt, manesque profundi.

Similiter et Maria universis cœli et terræ creaturis altior: quia cæteri sancti migrantes a corpore, recipiuntur inter choros Angelorum et super ordines beatorum. Unde: « Vidi speciosam sicut columbam usque super rivos aquarum. »

Immobilitate: quoniam quasi in centro firmamenti constituta, cæteris vario motu modo ad ortum, modo ad occasum tendentibus, ipsa immobilis persistit. Verte visum ad cæteros filios hominum, qui sua mobilitate corruerunt, et corruunt tota die: et sic videre poteris quomodo illa immobilis et immutata permansit: nec solum immobilis per peccatum, sed, ut breviter dicam, ad nullum promissum Angeli a voto virginitatis seu proposito titubavit. Unde et castellum appellatur fundatum supra firmam petram, quæ est Christus, et similiter turris.

Luminis communione: quia cæteris sanctis vicissim lumen suum præbentibus, hæc sine vicissitudine semper æquali radio, quantum in se est, cunctis viventibus claritatem effundit. Cæteri enim sancti jure patronatus sibi commissis plus possunt prodesse, et sic mortalibus sua impendunt suffragia, sed modo differenti, ut Petrus Romanis, Dionysius Francigenis, Martinus Turonicis, et hujusmodi. Pro suo etenim grege plus potest quilibet sanctus in curia Altissimi, quam pro alieno. Maria vero sicut est omnium regina, sic et omnium patrona, et *æqualiter*, quantum in se est, *cura est illi de omnibus*[1] sine acceptione personarum, quæ super omnes accepit plenitudinem dignitatis: longe enim positos illuminat radiis misericordiæ suæ, sed propinquos per specialem devotionem consolationis suavitate, existentes secum in patria excellentia gloriæ. Et sic *non est qui se abscondat a calore ejus*[2]: sicut enim tam justi quam peccatores assidue exorant Mariam, sic tam Angeli quam beati jugiter respiciunt in Mariam.

4. Maria, amarum mare.

Amarum mare. Mare est generalis aquarum collectio, et proprie sic appellatur, quia aquæ ejus amaræ sunt, ut dicit Isidorus. Maria enim *amarum mare* interpretatur, et quasi quodam præsagio sic nuncupata est, et si non propter amarum pœnitentiæ gemitum quem non habuit quæ non peccavit, propter vehementiam tamen doloris quem habuit in Filii passione sortita est nomen amaritudinis.

Dicitur enim competenter *mare amarum* ratione sui status in Filii passione, id est, valde amara, ut hæc duo, *mare* et *amarum*, referantur ad duplicem amaritudinem: quasi enim mare, id est, tota amara fuit pro dolore Filii, et amara valde pro excæcatione populi sui. Unde Apostolus, ad Roman. IX, 2: *Continuus dolor cordi meo*, etc. De hoc mari prophetice dictum est, Eccle. I, 7: *Omnia flumina intrant in mare, et mare non redundat*. Eccli. XL, 11: *Omnes aquæ in mare revertentur*, etc. Dicitur ergo, *om-*

[1] Sapient. VI, 8.

[2] Psal. XVIII, 7.

nia flumina, id est, omnes aquæ dulces, scilicet omne genus gratiarum, et omnia charismata *intrant in mare*, id est, in Mariam, *et mare*, id est, Maria *non redundat*, id est, non intumescit per superbiam, nec se revolvit per jactantiam, nec littus suum aut limitem humilitatis excedit. Audito siquidem ab Angelo : *Ave, gratia plena, Dominus tecum... Spiritus sanctus superveniet in te* [1]. Ecce quod omnia flumina intrant in mare. Respondit : *Ecce ancilla Domini* [2]. Ecce quod mare non redundat. Unde et ei competit ille versus patris sui David, Psal. XXIX, 7 : *Ego dixi in abundantia mea*, id est, in plenitudine virtutum mearum, *non movebor in æternum*, id est, non tumescam superbiendo. Et hæc est verissima humilitas, quæ nascitur de plenitudine virtutum.

Maria est amarum mare. Propter aquarum, id est, gratiarum plenitudinem. Unde dicta est *gratia plena*. In mari enim nec fundus nec mensura est : nec Maria accepit gratiam ad mensuram aliorum. Eccli. I, 2 : *Profundum abyssi quis dimensus est ?* Hæc etiam plenitudo ex eo perpenditur, quod sicut pluvia in vellus descendit in eam Filius Dei.

Propter navigii aptitudinem. Unde dicitur Christo, Psal. LXXVI, 20 : *In mari via tua*, etc. *Et vestigia tua non cognoscentur*. Per eam enim tamquam per mare venit Christus in mundum, et per eam tamquam per mare transeunt veri Israelitæ ad portum felicitatis æternæ, submersis Ægyptiis : quia ipsa universas hæreses interemit. Vel, submersis Ægyptiis, id est, dæmonibus et vitiis in fluctibus lacrymarum, quæ procedunt de mari, id est, de amaritudine animi, rubro per memoriam peccatorum.

Propter amaritudinum multitudinem quas sustinuit in Filii passione. Unde dicit Filio sicut Filius Patri : *Omnia excelsa tua et fluctus tui super me transierunt* [3], per compassionem et interiorem amaritudinem. Quia sicut dicit beatus Bernardus : « Non potuit videre Filium crucifigi sine affectu materni doloris, etsi speraret resurrecturum et mortem superaturum. »

Quia non potest exhauriri : omnes enim aquas recipit, et omnes aquas emittit, et semper plenum remanet, et ideo recipit ut emittat. Sic Maria a Deo omnes aquas gratiarum, omnem plenitudinem universorum bonorum, ut ea nobis distribuat sine diminutione plenitudinis suæ. Et ideo *ad locum unde exeunt flumina* beneficiorum, *revertuntur*, id est, reverti debent per gratiarum actionem, *ut iterum fluant* ad nos [4].

Item, Sicut nec maris profunditas, sic nec Mariæ liberalitas potest exhauriri : indefesse enim et sufficienter dat gratiam universis, nisi per eos steterit, quam facillime invenit apud Deum. Et ipsa est sicut vellus vel spongia, unde descendit sicut pluvia in vellus, quæ multum de facili trahunt aquam et in magna quantitate, et eam facillima compressione refundunt : sic et Maria gratiam quam invenit apud Deum [5].

Quia guttæ ejus non possunt denumerari : et gratiæ vel misericordiæ Mariæ innumerabiles sunt. Eccli. I, 2 : *Arenam maris et pluviæ guttas quis dinumeravit ?* Et hoc maxime ex quo Filius Dei sicut pluvia in vellus descendit in eam.

Quia aquæ ejus salsæ sunt, et potatæ magis sitim accendunt. Aquæ istæ gratiæ sunt, quas distribuit Maria, quæ gustatæ magis accendunt desiderium. Unde ipsa dicit, Eccli. XXIV, 29 : *Qui bibunt me, adhuc sitient*. Nec mirum si sitim tamquam sal accendit, cum ipsa sit illud vas de quo dixit Eliseus, IV Regum, II, 20 : *Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal*. Sal in novo vase, sapientia Dei in utero

[1] Luc. I, 28, 35.
[2] Ibid. ℣. 38.
[3] Psal. XLI, 8.
[4] Eccle. I, 7.
[5] Luc. I, 30.

virginali. Non ergo mirum si quæ tale sal accepit, tota salsa est tamquam mare : et ideo semel experti ejus dulcedinem, quanto amplius bibunt, tanto amplius concupiscunt.

Item, Dicitur etiam Maria *mare amarum*, sicut dicit Beda : eo quod mare, id est, mundum per gratiam suam nobis amaricat et per exemplum, et universas mundi delicias convertit in amaritudinem de se fideliter cogitanti, et mundanas amaritudines suis imitatoribus dulces facit reputari. Deuter. XXXIII, 19 : *Inundationes maris quasi lac suget*, scilicet imitatores Mariæ. Proprius enim alveus hujus maris Mariæ sanctitas est : et si tantum ad sanctos respiceret, quasi in suo alveo clauderetur, sed supervenit in eam Spiritus sanctus, ut eam faceret inundare : inundat autem quasi proprium excedens alveum, cum ipsa licet sine peccato, nihilominus tamen peccatoribus condescendit, qua inundatione tamquam lacte suos pascit. Et hæ innundationes, illæ sunt emissiones paradisi de quibus agitur, Cantic. IV, 13.

Dicitur nihilominus mare amarum, quia mundus fuit ei amarus. Unde et per virgam nuceam intelligitur [1]. In nuce enim nucleus dulcedinem, testa soliditarem, cortex habet amaritudinem. Nucleus hujus nucis spiritus Mariæ super mel dulcis, testa solida corpus integrum nullis umquam deliciis conquassatum, cortex exterior mundus cujus divitias spinas reputabat exemplo Filii magis eligens paupertatem.

Item, Ipsa est mare rubrum : quia per compassionem rubricata est in Filii passione. Unde dicitur Sulamitis, id est, coccinea [2]. In ipsa enim et per ipsam spiritualis Pharao, id est, diabolus, quia in manu fœminæ tradidit Dominus Sisaram [3] cum toto exercitu vitiorum : et ejus meritis, orationibus, et exemplis transeunt veri Israelitæ ab Ægypto hujus mundi, primo in desertum pœnitentiæ, ipsa eis infundente gratiam pœnitendi, et in terram promissionis per Jordanem qui interpretatur *humilis descensus*, id est, per ipsam Mariam, in quam descendit Filius Dei merito humilitatis ejus.

Item, Maria designatur mare fusile, de quo legitur, III Reg. VII, 23, et II Paral. IV, 2, quod in ædificatione templi positum est in latere dextro contra Orientem ad Meridiem, ut lavarentur in ea intrantes templum, nec præsumerent intrare templum polluti. Per hoc mare signatur Maria, quæ fusilis est per pietatem, liquefacta per dilectionem, ænea, id est imputribilis per peccati immunitatem, sonora per divinam laudem et orationum assiduitatem. Quæ speciali affectu misericordiæ volentibus intrare Ecclesiam prima omnium sanctorum occurrit, ipsis gratiam interioris amaritudinis et contritionis et sonum veræ confessionis infundit, ad verum Orientem, id est, Christum Filium suum eos per gratiam suam deducit, charitatis fervore, quæ per Meridiem designatur, accendit, et tandem ad dexteram æternæ beatitudinis introducit.

[1] Cf. Jerem. I, 11.
[2] Cantic. VI, 12.
[3] Judicum, IV, 17 et seq.

CAPUT IV.

Gratia plena.

1. Maria multipliciter gratia plena.

Gratia plena. Quasi diceret ei Angelus: Jure debes dici *gratia plena:* quia jam in utero habebis plenum gratiæ et veritatis. Item, Bene *gratia plena :* quia quamlibet gratiam totam habens, et nihil de suo contrario.

Triplex enim potest distingui gratia, qua præ omnibus creaturis impleta est Maria. Gratia naturalium bonorum: quoniam Spiritu sancto in eam superveniente, integritatem naturalium secundum dignitatem primæ conditionis sola inter filias Hevæ accepit. Ideo, Cantic. VI, 8, dicitur : *Una est matris suæ, electa genetrici suæ.* Gratia spiritualium charismatum : quoniam Christo in ea incarnato, amplius peccare non potuit. Gratia cœlestium donorum : quia virtute contemplandi quodammodo patriæ donata est. Quantum enim distat inter odorem et gustum aromaticæ speciei, tanta inter contemplationem Mariæ et aliorum sanctorum distantia est. Sicut enim singularem activam a Christo accepit gratiam, videlicet ejus humanam naturam portare, lactare, pannis involvere, fovere, nutrire, cæteraque humanitatis officia ei exhibere : sic, ut dicam quod ministrat cordis mei devotio, etiam dulcedinem suæ divinitatis matri singulariter experiendam indulsit. Unde plenitudini gratiæ subjungitur : *Dominus tecum.*

Item, *Gratia plena* dicta est Maria merito trium principalium virtutum, scilicet virginitatis, charitatis, humilitatis, quæ ad hoc ut gratia repleretur, ipsam idoneam reddiderunt : gratia enim Dei, sicut dicit beatus Bernardus, purissimum balsamum est : et ideo purum solidum et profundum vas requirit. Et quid purius Mariæ virginitate, quæ virgo exstitit ante partum, et in partu, et post partum ? Quid solidius ejus charitate, qua dilexit continue, perseveranter, toto corde, tota anima, et tota virtute? Quid profundius ejus humilitate, quæ fuit vorago virtutum ? Propter hæc tria ei dicitur, Cantic. IV, 7 : *Tota pulchra es, amica mea*, interius per humilitatem, exterius per virginitatem : *et macula non est in te*, propter perfectam charitatem.

Gratia plena. Quomodo enim cum tota gratiæ plenitudo descendisset in eam, vacuum aliquid relinquisset in ea ? sic etenim usquequaque impleta est gratia, ut nihil in ea culpa obtineret, nihil omnino culpæ relictum esset, nec etiam cogitatio. Et nota, quod dicitur *gratia plena*, non gratiarum, aut gratiis, sicut Esther, XV, 17, dixisse legitur Assuero : *Facies tua plena est gratiarum.* Non enim mirabile videtur si multis gratiis plena diceretur, neque tam unaquaque plena ostenderetur, omnibus fortasse simul sumptis : sed ita gratiarum plena est, ut unaquaque gratiarum plena sit. Verbi gratia, adeo plena humilitate, ut nullus in ea locus relinqueretur superbiæ : non habent enim viri sancti illam plenitudinem, quin vel cogitatione cor eorum quandoque occupet superbia saltem venialis : sed speciale privilegium fuit beatæ Mariæ Virginis, ut nec etiam cogitationem ejus 2.

vitium aliquod occuparet. Similiter sic plena castitate, ut nec cogitationem ejus umquam occuparet luxuria, quæ in sanctis quandoque sublimiora loca sibi vindicare contendit, nec sola cogitatione contenta est, sed etiam per primos motus in affectionem irrumpere molitur. Sic et plena charitate, ut nec novissimum vel modicum locum invidia, ira, vel odium in ipsa occupaverit. Et sic de singulis virtutibus. Merito ergo dicitur *gratia plena*, quam sic totam implevit gratia, ut nec venialis culpa in ipsius carne vel anima quantulumcumque locum sibi potuerit usurpare.

Et bene *gratia plena*, quæ in corde et in corpore receperat totum gratiæ fontem, cui ipse fons gratiæ Christus Dominus tantum de sua immensa plenitudine contulit, quæ eam usquequaque replevit, quod ejus plenitudinis ipse factus est rivus, qui etiam prius mentem ejus replevit quam ventrem : et cum nasceretur de corpore, ab anima non recessit. Ideo dicit ipse, Jerem. XXIII, 24 : *Cœlum et terram ego impleo.* Cœlum prius, id est, animam Mariæ, terram postea, id est, carnem ejus et ventrem. Vel cœlum et terram, id est, beatam Virginem, terram per naturam, sed cœlum per gratiam. Ideo etiam de ea dicitur, Eccli. XXVI, 19 : *Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata.* Gratia super gratiam : incassatæ enim erant in ea gratiæ, dum quælibet gratia eam totam implebat et occupabat, et quasi sibi propriam vindicabat. Gratia ventris super gratiam cordis, gratia fœcunditatis super gratiam virginitatis. Gratia enim implens aliis mulieribus data est : ejus autem et cor et ventrem gratia implevit. Vel, gratia super gratiam, id est, super omnem gratiam. Quod enim mater Dei effecta est, super omnem gratiam est. Gratia etiam qua corpus ejus ut venter impletus est, omnibus gratiis Angelorum et hominum sublimior est. Item, gratia super gratiam quasi dupliciter gratiosa, quæ sibi et nobis gratiam acquisivit. Vel, gratia super gratiam, id est, super omnes gratiosas est mulier sancta et pudorata, scilicet beata Virgo, cui data est gratia virginitatis, et super hanc gratiam gratia fœcunditatis : quod fuit ei singularissimum. Unde dicitur ei : *Multæ filiæ*, id est, virtutes angelicæ et animæ sanctæ, *congregaverunt divitias* gratiarum, virtutum, et meritorum, *tu supergressa es universas* [1].

Gratia plena. Et est hæc prima plenitudo, quam secundum ordinem historiæ in Novo legimus Testamento : *ubi* enim *venit plenitudo temporis* [2], venit pariter et tempus plenitudinis, et triplicem plenitudinem adduxit. Quarum prima est propria beatissimæ Virginis, de qua hic dicitur, *gratia plena.* Secunda propria est Christi hominis, de qua, Joan. I, 14 : *Plenum gratiæ et veritatis.* Tertia communis est omnibus sanctis, de qua legitur, Act. VI, 8 : *Stephanus plenus gratia et fortitudine*, etc. Act. IX, 36 : *Tabitha plena operibus bonis et eleemosynis.* Prima istarum plenitudinum est gratiæ, secunda gratiæ et veritatis, tertia fidei et bonæ operationis. Prima replet mentem et ventrem, secunda affectum et intellectum, tertia replet interius mentem, et effluit exterius per operationem. Beatissima igitur Virgo plena fuit gratia mente et ventre : quia plenitudinem gratiarum habuit in mente, et ipsum Dominum gratiarum et virtutum habuit in ventre. Christus autem plenus fuit gratia et veritate, in quo erant *omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* [3] : quia *ipse est virtus et sapientia Patris* [4]. Plenitudo vero sanctorum est fidei et operum, sicut exponit Glossa super illud Actuum, VI, 8 : *Stephanus plenus gratia et fortitudine.* Glossa : Fide 3.

Triplex gratiæ plenitudo.

[1] Proverb. XXXI, 29.
[2] Ad Galat. IV, 4.
[3] Ad Coloss. II, 3.
[4] I ad Corinth. I, 24.

et operibus. Quod autem dicitur de Tabitha plena operibus bonis et eleemosynis, ly *operibus bonis*, supponit pro operibus bonis interioribus per charitatem : et *eleemosynis* supponit pro operibus bonis exterioribus per fidem operantem per dilectionem. Est autem prima istarum plenitudinum quasi plenitudo fontis, secunda quasi fluminis, tertia quasi rivi a flumine descendentis. De prima, Esther, x, 6 : *Parvus fons qui crevit in fluvium, et in lucem solemque conversus est, et in aquas plurimas redundavit*, etc. Beata Virgo dicitur *fons* propter gratiarum abundantiam, *parvus* propter humilitatis excellentiam, et per hoc *crevit in fluvium* maximum, quando genuit Christum qui dicit, Eccli. xxiv, 41 : *Ego quasi fluvius dioryx, et sicut aquæductus exivi a paradiso*. Et ab isto flumine descendit plenitudo sanctorum quasi quidam rivus : quia *de plenitudine ejus nos omnes accepimus* [1] : et, Eccle. i, 7 : *Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur*. Locus iste Christus Dominus est. Prima istarum plenitudinum privat vacuitatem, secunda negat particularitatem, tertia importat redundationem. Plenitudo sanctorum quæ communis est, habet redundationem : quia animam replet interius, et effluit exterius per operationem. Unde, Act. ii, 4 : *Repleti sunt omnes Spiritu sancto*, ecce plenitudo interior : *et cœperunt loqui*, ecce redundatio exterior. Plenitudo Christi negat particularitatem : non enim ad mensuram dedit ei Dominus Spiritum sanctum [2]. Super hoc Glossa : Non particulariter neque per subdivisiones, sed universaliter et generaliter. Unde et dicitur, ad Coloss. i, 19 : *In ipso complacuit omnem*, scilicet divinitatis, *plenitudinem inhabitare* corporaliter. Plenitudo autem beatæ Virginis privat vacuitatem : quamdiu enim vas aliquod plus aliquid potest capere, tamdiu habet aliquid vacuitatis. Unde omnis alia creatura aliquid habuit vacuitatis : quia majorem gratiam recipere potuit. Ipsa autem sic usquequaque gratia plena fuit, quia majorem gratiam habere non potuit, nisi ipsa divinitati uniretur, hoc est, nisi ipsa esset Deus. Hæc est plenitudo de qua hic specialiter dicit Angelus : *Ave, gratia plena*. Hæc ita propria est beatissimæ Virginis, quod etiam Angelus proprium nomen ejus tacuit, et hoc quasi pro nomine ejus proprio posuit, ut *plena gratia* deinceps vocaretur, sicut dictum est supra.

Gratia plena. Quadruplex est pleni- 4.
tudo. Prima, sufficientiæ : hæc in Apostolis, Act. ii, 4 : *Repleti sunt omnes Spiritu sancto*. Secunda, magnæ excellentiæ : hæc in Stephano pleno gratia et fortitudine [3]. Tertia, multo majoris excellentiæ : hæc in Maria gratia plena [4]. Quarta, summæ excellentiæ : hæc in Christo, Luc. iv, 1 : *Jesus, plenus Spiritu sancto, regressus est a Jordane*.

Gratia sufficiens, quæ scilicet replet secundum rei congruentiam, ut cum dicitur : Ecclesia est plena populo, non quod ibi nullus locus vacuus relinquatur, sed quia secundum congruentiam ibi existentes loco sufficiunt. Talis gratiæ plenitudo fuit in Stephano et sanctis, non quod peccare non potuerint : quia et Apostoli excutere pulverem de pedibus præcipiuntur [5] : et, I Joannis, i, 8 : *Si dixerimus, quia peccatum non habemus*, etc. Et, Jacobi, iii, 2 : *In multis offendimus omnes*. Sed quia gratiæ plenitudinem sufficientem ad salutem perceperunt.

Uusquequaque replens, quod est cum in re impleta nihil vacuum relinquitur, ut in mensura vini vel olei. Hæc fuit ante Filii Dei conceptionem in beata Virgine, ut supra ostensum est : quia in usquequaque pleno non recipitur plus.

[1] Joan. i, 16.
[2] Joan. iii, 34.
[3] Act. vi, 8.
[4] Luc. i, 28.
[5] Matth. x, 14 ; Marc. vi, 11.

Supereffluens, quando scilicet res quæ implet, vasis quod implet capacitatem excedit. Hæc plenitudo fuit in Christo, ut supra dictum est, et de illa *plenitudine nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia* [1]. Et hæc ipsa plenitudo gratiæ descendit in Virginem, quando Verbum Dei concepit. Unde plenitudo usquequaque replens designata est cum ei dictum est : *Ave, gratia plena.* Plenitudo supereffluens cum statim subjungitur : *Spiritus sanctus superveniet in te. Dominus tecum,* quasi fons ministrans plenitudinem undique effluentem. Et paulo postquam dictum est, *gratia plena,* subjungitur : *Spiritus sanctus superveniet in te.* Ideo sic videtur posse distingui, quod fuit gratia plena quasi ad rasum pro se, quasi ad cumulum propter nos, qui de illa plenitudine semper accipimus, nisi steterit per nos.

Item, *Gratia plena.* Hæc plenitudo maxime consistit in duobus, scilicet in plenitudine dignitatis et sanctitatis. Plenitudo dignitatis in hoc attenditur, quod ipsa virgo et mater, ideo se comparat cedro [2], quæ in altitudine transcendit omnes arbores : sic et ipsa omnes homines. Plenitudo sanctitatis in hoc quod non solum sancta est in se, sed et alios sanctificare potest et a peccato sanare. Unde se comparat cypresso [3], quæ arbor medicinalis est.

5. *Gratia plena.* Ad Deum per humilitatem, ad Angelos per virginitatem, ad homines per fœcunditatem. Proverb. xi, 16 : *Mulier gratiosa,* id est, Maria gratia plena, *inveniet gloriam,* illam scilicet de qua, Proverb. x, 1 : *Filius sapiens lætificat patrem.* Beatus Bernardus : « Hæc est Virginis nostræ gloria singularis et excellens prærogativa Mariæ, quod Filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem [4]. » In hoc autem quod dicitur *gratia plena*, interior, non exterior gratia designatur : exterior enim gratia fallax et vana est, ut est pulchritudo corporis, nobilitas generis, et hujusmodi. Proverb. xxxi, 30 : *Fallax gratia, et vana est pulchritudo*, etc. Hæc plenitudo gratiæ fuit in beata Virgine fomitis exstinctio, veritatis agnitio, virtutis dilectio. Prima est fuga vitiorum et parat animum, secunda perficit intellectum, tertia consummat affectum. Ideo gratia plena magis quam Stephanus, minus quam Christus : stat igitur in medio Virgo Maria. Unde dicit, Eccli. xxiv, 25 : *In me omnis gratia viæ et veritatis.* Hæc cum Christo communicat. *In me omnis spes vitæ et virtutis.* Hæc cum Stephano. Stephanus plenus plenitudine apta : Christus plenitudine cumulata : Maria plenitudine æqua. Prima sufficit, secunda effluit, tertia perfecta est.

Item, Hæc plenitudo gratiæ refertur ad quatuor cardinales virtutes, quibus melius nihil est in vita [5]. Quas singulas invenimus eminuisse in ea. Habuit enim ex temperantia carnis pudicitiam, sermonis modestiam, cordis munditiam. Ex prudentia siluit turbata, intellexit audita, respondit sapienter ad proposita. Ex justitia reddidit omnibus quod debebat. Duris corde gessit morem in sua desponsatione, in Filii circumcisione, in legali purificatione. Afflictis exhibuit compassionem. Joan. ii, 3 : *Fili, vinum non habent.* Sanctis reddidit communionem : quia erat cum mulieribus et discipulis in oratione perseverans [6]. Ex fortitudine propositum virginitatis assumpsit, assumptum tenuit, rei tam immensæ fidem adhibuit. *Fiat* inquit, *mihi secundum verbum tuum* [7]. Hæ sunt duodecim stellæ in corona mulieris, de qua

Virtutes cardinales in Maria.

[1] Joan. i, 16.
[2] Cf. Eccli. xxiv, 17.
[3] Ibidem.
[4] S. Bernardus, Serm. II in Annuntiatione dominica.
[5] Sapient. viii, 7.
[6] Act. i, 14.
[7] Luc. i, 38.

dicitur, Apocal. XII, 1 : *Signum magnum apparuit in cœlo: mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim.*

Maria duodecim gratiarum prærogativis decorata.

Has tamen duodecim stellas dicit beatus Bernardus [1] duodecim prærogativas Virginis, propter quas etiam dicitur *gratia plena.* Quatuor sunt cœli, quatuor carnis, quatuor cordis. Fulserunt enim quasi stellæ de cœlo, Mariæ generatio, angelica salutatio, Spiritus sancti superventio, Filii Dei inenarrabilis conceptio. Fulserunt in carne quatuor, quod fuit virginitatis primiceria, sine corruptione fœcunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera. Fulserunt in corde quatuor, mansuetudo pudoris, devotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis. Propter primas dicitur : *Dominus tecum.* Propter secundas : *Benedicta tu inter mulieres.* Propter tertias : *Gratia plena.* Propter omnes dicitur, Proverb. XXXI, 29 : *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.*

6. *Gratia plena.* Magister Hugo de sancto Victore ad Mariam : « Ideo gratia plena, de qua ortus est fons gratiæ. Et ideo Virgo gratiosa totum nobis quodammodo est a te, quod per illum nobis est qui natus est ex te. Gratia plena, in tantum plena, ut ex tuo redundante, totum hauriat mundus. Si enim prudentes virgines oleum acceperunt in vasis suis cum lampadibus [2], tu prudentissima Virgo, et Virgo virginum, non unum tantum vas habuisti oleo gratiæ repletum, quo lampadem tuam inexstinguibiliter ardentem nutrires, sed aliud gustasti vas redundans et indeficiens, ex quo effuso oleo misericordiæ omnium lampades illuminares, et vasa omnium usque ad summum et perfectum impleres, et in illo nihil minueres. Prudens ergo fuisti ut tibi provideres : nec timida ut aliis subvenires. Nec dixisti : *Ne forte non sufficiat mihi et vobis* [3] : sed sciens quod sufficeret et tibi et nobis, sufficienter retinuisti, et sufficienter tribuisti. Lumen in lampade fuit, in carne virginitas : oleum in vase, in corde humilitas. Et erat aliud vas humanitas Verbi in utero tuo gratiæ plena : ex cujus plenitudine tu quoque accepisti, et lumen virginitatis in carne, et oleum humilitatis in corde. Postea autem partu intemerato nobis propinans ipsum indeficiens tribuisti : ut ex illius plenitudine effunderetur, quo et lampades nostræ exstinctæ illuminarentur, et vasa vacua replerentur. Sic gratiæ plena fuisti, cum de terra carnis tuæ fons gratiæ erupit, ut manaret super omnem terram, et irrigaret aridam, et sterilem fœcundaret [4]. »

Item, Plenam gratia illam esse expedivit, per quam quasi per carnale quoddam divina gratia ad universitatem humani generis redundavit. Si igitur, o fidelis anima, gratia tibi defuerit, ad ipsam plenitudinem gratiæ confugere et currere necesse est tibi. Ne vero dixeris si de illa plenitudine aliquid defluxerit, minuetur plenitudo. Absit. Hæc enim plenitudo talis naturæ est, quod quanto amplius de ea effluxerit, tanto amplius abundabit : sicut de amore palam est : quanto enim amplius aliquem amabis, tanto de amore tuo amplius effluet in illum quem diligis : et quanto amplius amabis, tanto ampliore dilectione abundabis. Vides igitur, quod ipse fons amoris de ipso suo fluxu crescat, ita ut effluendo augeatur, ipse vero sui retentione arescat et detrimentum patiatur. Retine amorem tuum ne fluat in alium, jam nihil amoris habes, jam in te aruit fons amoris. Ideo etiam vocatur ipsa *fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano* [5]. Si ergo aridum est cor tuum, si rigari

[1] S. BERNARDUS, Serm. de Virgine Maria : *Signum magnum*, etc.

[2] Matth. XXV, 4.

[3] Ibid. ℣. 9.

[4] M. HUGO DE S. VICTORE, Collatione 3 de Verbo incarnato.

[5] Cantic. IV, 15.

indiget, curre ad fontem hortorum, qui omnes hortos irrigat : curre ad puteum aquarum viventium : et ne timeas laborem extrahendi : quia fluunt cum impetu propter vivacitatem et feracitatem. Eccli. XL, 16 : *Super omnem aquam viriditas*, etc. Non enim potest cor non vivere, quod huic fonti et huic puteo proximum fuerit. Non potest arescere, non potest concupiscentiarum exuri incendio. Quoniam igitur gratia gratis datur, alioquin jam gratia non esset, curre ad plenam gratia, quæ dat omnibus affluenter, cui dare gaudium est : alioquin jam larga non esset.

7. *Gratia plena.* Beatus Bernardus : « Plena sibi, nobis superplena et supereffluens, de cujus plenitudine omnes accipimus, gratiam pro gratia, gratiam Filii pro gratia matris, gratiam exempli pro gratia documenti, gratiam remissionis pro gratia intercessionis. O dives in omnes et super omnes Maria, de cujus substantia pars assumpta totius mundi suffecit solvere debita. Grandis in usus proprios remansit divitiarum copia, quarum assumptio redimere et restaurare potuit universa. *Et de plenitudine ejus nos omnes accepimus* [1], dicunt omnes rationabiles creaturæ. »

8. *Gratia plena*, quasi ad rasum propter se, quasi ad cumulum propter nos qui de illa plenitudine omnes accipimus. Ex ista siquidem plenitudine venit nobis pretium redemptionis, aqua ablutionis, panis refectionis, medicina curationis, armatura expugnationis, præmium remunerationis.

[Q]uid ex [p]lenitu[di]ne Mariæ [a]ccipiamus?

Pretium redemptionis : quia ipsa fuit sacculus pecuniæ, *in quo fuerunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* [2], quem secum tulit Dominus in assumptione matris, *reversurus in die plenæ lunæ* [3], id est, in consummatione Ecclesiæ. De hoc pretio, Proverb. XXXI, 10 : *Procul et de ultimis finibus pretium ejus,* id est, inventoris, dicit Glossa. *De ultimis finibus*, id est, de ultima humilitate beatæ Virginis. Vel, *de ultimis finibus*, id est, de conjunctione Dei et hominis, qui sunt duo ultimi fines. Sapient. VIII, 1 : *Attingit a fine*, etc. Hoc pretium incarnatione missum est nobis, et eodem die persolutum : quia Christus eodem die conceptus est et passus triginta tribus annis revolutis. Sed Judæi pretium istud cogitaverunt repellere. Quamvis enim hoc pretium esset aurum optimum terræ Evilath, id est, beatæ Virginis (Quære titulo, quod Maria dicitur *terra*), ipsi tamen non cognoverunt hoc aurum : quia non crediderunt ipsum Deum, sed reputaverunt cuprum, et cœleste mel suspicati sunt fel. Unde omni modo quo probatur pecunia aliqua, probaverunt eum : examinaverunt enim eum in igne, sed nihil invenerunt de scoria. Unde Filius Patri : *Igne me examinasti* ministerio crucifixorum : *et non est inventa in me iniquitas* [4]. Item, Numeraverunt ipsum. Unde dicit : *Dinumeraverunt omnia ossa mea* [5]. Nec hoc suffecit, sed etiam libraverunt eum in statera crucis. Unde de ea canitur : « Statera facta corporis, etc. » Item, « Sola digna tu fuisti ferre pretium sæculi. »

Aqua ablutionis : quia ipsa est fons Zachariæ, XIII, 1 : *In die illa erit fons patens*. Cantic. IV, 15 : *Fons hortorum, puteus aquarum viventium*. Ipsa enim fons quantum ad communia beneficia quæ exhibet omnibus, puteus quantum ad profundas et spirituales devotiones quas suis specialibus subministrat. Ipsa etiam est cisterna in quantum ab ipsa profluit refectio peccatoribus. Hæc est cisterna Bethlehem juxta portam [6] : quia omnes transeuntes vult quantum est in

Maria fons, puteus, cisterna.

[1] Joan. I, 16.
[2] Ad Coloss. II, 3.
[3] Proverb. VII, 20.

[4] Psal. XVI, 3.
[5] Psal. XXI, 18.
[6] Cf. II Regum, XXIII, 15.

se satiare. Unde clamat : *Transite ad me omnes*, etc. [1]. Hujus cisternæ aqua Christus Dominus est, qui est *fons aquæ salientis in vitam æternam* [2]. Hanc aquam concupivit David, id est, populus Judaicus clamans : *Anima nostra sicut terra sine aqua* [3]. Et, II Regum, XXIII, 15 : *O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna*, etc. ! Isa. XLI, 17 : *Egeni et pauperes quærunt aquas*. Sed Dominus Moysi et Aaron dedit consilium quid facerent, Numer. XX, 8 : *Loquimini*, inquit, *ad petram*, id est, ad beatam Virginem duram contra tribulationem, gravem contra instabilitatem : *et illa dabit*, scilicet vobis, *aquas*. Tunc aperuit ei Dominus thesaurum fontem aquæ vivæ de cisterna Bethlehem. Hanc aquam attulerunt duo fortes, scilicet fides et charitas. Fides fortis quæ transfert montes, et per quam sancti vicerunt regna. Charitas *fortis ut mors* [4]. Et quid fecit David, id est, Judæus de aqua ista ? Non bibit : quia non credidit, sed libavit eam Domino in cruce : sed certe illa libatio nostra fuit ablutio. Ipse enim *lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo* [5], cum quo exivit aqua.

Beneficia creationis, recreationis, justificationis, et glorificationis cum fluminibus collata.

Iste etiam fons vitæ signatus est, Genes. II, 10, ubi legitur, quod *fluvius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum*, qui inde dividebatur in quatuor capita. Hæc quatuor capita sunt quatuor beneficia a quibus derivantur cætera omnia, scilicet beneficium creationis, recreationis, justificationis, et glorificationis. Et bene dicuntur *beneficia* hæc flumina : quia contulerunt nobis quatuor quæ solent magna flumina conferre civitatibus et villis quas præterfluunt. Flumen enim necessaria apportat, superflua exportat, sordes abluit, sitim exstinguit. Beneficium ergo creationis velut omnia necessaria nobis apportavit, sicut patet, Genes. I, per decursum. Beneficium recreationis omnia superflua exportavit, scilicet originalia et actualia peccata : tunc enim ipse fuit hircus emissarius, qui peccata populi detulit in desertum [6]. Beneficium justificationis omnia immunda nostra abstulit. Unde, Psal. L, 4 : *Amplius lava me*, etc. Sed beneficium glorificationis omnem sitim exstinguet : usque tunc enim *sitiet anima nostra ad Deum fontem vivum* [7], nec exstinguetur sitis hæc in præsenti : quia *non saturabitur oculus visu* [8], sed satiabitur *cum apparuit gloria ejus* [9], quando *de torrente voluptatis suæ potabit nos* [10].

Panis refectionis : ipsa enim est *navis institoris de longe portans panem suum* [11]. De longe : quia ipse est *panis vivus qui de cœlo descendit* [12]. Ad quam nos invitat Virgo, Proverb. IX, 5 : *Comedite*, inquit, *panem meum, et bibite vinum quod miscui vobis*. Deus enim Trinitas aquam humanitatis cum vino divinitatis miscuit, quando humanam naturam divinæ univit : et beata Virgo miscuit, quando unionem credidit et ei consentit. Panem istum similiter ipsa nobis confecit : ipsa est enim Sara, quæ miscuit tria sata farinæ [13], divinitatem, animam, et carnem. Fermentum in hac confectione fuit fides Virginis, qui scilicet panis pistus fuit in incarnatione, decoctus in clibano uteri virginalis igne Spiritus sancti vel charitatis Mariæ : sed fractus in passione, quando *misit crystallum suam*, id est, clarissimam animam suam ad limbum, *sicut bucellas* [14], id est, sicut frustum panis divisum a pane, id est, a corpore quod jacuit in

[1] Eccli. XXIV, 26.
[2] Joan. IV, 14.
[3] Psal. CXLII, 6.
[4] Cantic. VIII, 16.
[5] Apocal. I, 5.
[6] Levit. XVI, 21.
[7] Psal. XLI, 3.
[8] Eccle. I, 8.
[9] Psal. XVI, 15.
[10] Psal. XXXV, 9.
[11] Proverb. XXXI, 14.
[12] Joan. VI, 51.
[13] Genes. XVIII, 6.
[14] Psal. CXLVII, 17.

sepulcro. Hic est panis quem petebant parvuli, Thren. IV, 4, et, Isa. LXIII, 7 : *Frange esurienti panem tuum*, id est, permitte animam tuam et corpus ab invicem separari in cruce pro refectione famelicorum.

Aliter, Genes. XVIII, 6 : *Festinavit Abraham in tabernaculum ad Saram, dixitque ei : Accelera, tria sata similæ commisce, et fac subcinericios panes*, etc. Sara beata Virgo. Abraham Filius Dei, qui festinavit ad eam in Annuntiatione. Unde, Cantic. II, 8 : *Ecce iste venit saliens in montibus*, etc. Ipse enim appellatur *Angelus magni consilii*, et motus Angelorum est festinus et subitus. Per tabernaculum notatur uterus virginalis. Dixitque ei : *Accelera*, dando responsum consensus tui. Unde beatus Bernardus ad Mariam : « Quantum concupivit rex decorem tuum, tantum desiderat responsionis assensum, etc.[1]. » *Tria sata similæ commisce*. Per tria sata illa intelliguntur tria quæ concurrunt in persona Christi, scilicet Verbum, anima, et caro. Sicut enim in illa summa Trinitate trinitas est personarum et unitas essentiæ : ita in ista secunda trinitas est substantiarum, et unitas personæ. Et sicut trinitas personarum unitatem non scindit essentiæ, nec unitas essentiæ pluralitatem minuit personarum : ita et hic nec pluralitas substantiarum personæ dividit unitatem, nec unitas personæ substantiarum resecat pluralitatem. Dicuntur autem hæc tria sata *similæ* propter puritatem singulorum : candor enim similæ puritatem signat. De puritate Verbi dicitur, Sapient. VII, 26 : *Candor est lucis æternæ, et speculum sine macula*. De puritate animæ dicitur, I Petri, II, 22 : *Qui peccatum non fecit*, etc. De puritate carnis attestatur et Patris divinitas et matris virginitas. Sequitur : *Et fac subcinericios panes*. Per panem signatur caro Christi, quæ vere est cibus [2]. Sed dicitur *panes* pluraliter : quia ibi multiplex est refectio. Cinis signat mortalitatem nostram, sub quo cinere decoctus fuit hic panis in clibano uteri virginalis, quasi igne virgineæ charitatis, et tandem quasi recoctus in fervore passionis, ut esset quasi panis bis coctus, qui competit tendentibus ad supernam Jerusalem. Fermentum hujus panis fides Virginis. Unde beatus Bernardus : « Felix mulier, quæ juxta Evangelii vocem acceptis tribus satis farinæ apposuit fermentum fidei, donec fermentaretur totum, id est, quidquid prædicatur de Deo, prædicaretur de homine [3]. »

Medicamentum curationis. Eccli. XXXVIII, 2 : *Altissimus creavit de terra* carnis virgineæ *medicamenta*, id est, corpus Christi. Eccli. XLIII, 24 : *Medicina omnium festinatione nebulæ*. (Quære titulo de *horto*, § 8, ubi hortus dicitur nebulosus.) Hæc medicina profluit nobis de plenitudine Mariæ. Unde Christus dicit, Eccli. XXIV, 4 : *Ego quasi fluvius dioryx*, quod interpretatur *medicamentum generationis*, quia ipse sanat omnes infirmitates nostras : *et sicut aquæductus exivi de paradiso*, id est, Virginis utero.

Arma expugnationis. Sed quæ convenientia armis ad medicinam ? Maria siquidem designatur per domum saltus Libani [4], quæ divisa erat in duas partes, sicut dicit Magister in Historiis. Una pars vocabatur *pigmentaria*, quæ continebat pigmenta et aromata ad usum templi et domus regiæ. Altera pars *armaria*, continens arma ad tuitionem regis et decorem domus. Hæc domus signabat Mariam. Libanus *candor* vel *candidatio* interpretatur : hæc est Virgo tota candida intus et exterius, quam fecit Salomon : quia *sapientia*, id est, Christus, *ædificavit sibi domum* [5]. Et hæc

[1] S. BERNARDUS, Homil. 4 super Missus.
[2] Joan. VI, 56.
[3] S. BERNARDUS, Serm. 2 in natali Domini.
[4] III Regum, VII, 2.
[5] Sapient. IX, 1.

domus continuit medicinam contra morbos peccatorum, id est, Christum, et arma contra mundum et diabolum, scilicet virtutes, humilitatem, et hujusmodi. In hac etiam domo erant scuta aurea quæ fecit Salomon, designantia scutum illud quod petit David, dicens, Psal. xxxiv, 2 : *Apprehende arma et scutum* [1]. Quod et fecit Dominus dicens : *Transibo in locum tabernaculi admirabilis* [2], id est, in beatam Virginem incarnabor, ubi accepit scutum bonæ voluntatis, id est, carnem, in qua nobis ostendit bonam suam erga nos voluntatem. Unde notabiliter dicit : *Coronasti nos* [3]. Hæc est enim summa dignitas hominis ad alias creaturas, quod videt Deum ferre scutum suum. Hoc scutum perforatum fuit in pugna passionis in quinque locis.

Præmium remunerationis tandem accepturi sumus de hac plenitudine : quia filii merces, fructus ventris. (Istud invenies infra titulo, *Benedictus fructus ventris tui.*)

CAPUT V.

Dominus tecum.

1. *Dominus tecum.* Postquam dicta est *gratia plena*, subditur : *Dominus tecum*, in quo ei assignatur gratia singularis. Dominus enim cum sanctis Angelis est per gratiam, cum sanctis hominibus non solum per gratiam, sed etiam per naturam, ut possit homo dicere, Emmanuel, id est, Nobiscum Deus, scilicet per naturam socius : quod dicere non potest Angelus : quia, sicut dicitur ad Hebræos, ii, 16 : *Nusquam Angelos apprehendit*, quia angelicam naturam non sibi univit : *sed semen Abrahæ*, naturam humanam assumpsit. Cum beata autem Virgine non solum per gratiam fuit et naturam, sed etiam per assumptæ carnis ipsius portionem sine virilis admixtione seminis, ut dicatur ei : *Dominus tecum*, excluso carnalis patris consortio. Unde et dicitur, Ezechiel. xxxiv, 27 : *Terra dabit germen suum.* (Quære titulo de *terra.*)

Deus excellentiori modo est in Maria quam in cæteris creaturis.

Item, *Dominus tecum*, longe excellentius quam cum cæteris sanctis, cum quibus est spiritualiter tantum in corde, sed tecum est et spiritualiter in corde, et corporaliter in ventre.

Item, Quod dicitur : *Dominus tecum*, refertur ad charitatem Mariæ : quia *Deus charitas est : et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* [4].

Dominus tecum. Beatus Bernardus : « Non dixit, Dominus in te, sed *Dominus tecum* : Deus enim qui ubique æqualiter totus est per suam simplicem substantiam, aliter tamen in rationalibus creaturis, quam in cæteris, et ipsarum aliter in bonis, quam in malis est per efficaciam. Ita sane est in irrationalibus creaturis, ut tamen non capiatur ab ipsis. A rationalibus autem omnibus quidem capi potest per cognitionem, sed a bonis tantum capitur etiam per amorem. In

[1] Psal. xxxiv, 2.
[2] Psal. xli, 5.
[3] Psal. v, 13.
[4] I Joannis, iv, 16.

solis ergo bonis ita est ut etiam sit cum ipsis propter concordiam voluntatis. Nam dum suas voluntates ita justitiæ subdunt, ut Deum non dedeceat velle quod ipsi volunt : per hoc quod ab ejus voluntate non dissentiunt, Deum sibi specialiter jungunt. Sed cum ita sit cum omnibus sanctis, specialiter tamen cum Maria, cum qua utique tanta ei consensio fuit, ut illius non solum voluntatem, sed etiam carnem sibi conjungeret : ac si de sua Virginisque substantia unum Christum efficeret, vel potius unus Christus fieret : qui etsi nec totus de Deo, nec totus de Virgine, totus tamen Dei et totus Virginis esset : nec duo filii, sed unus utriusque filius. Ait itaque : *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Unde in Psalmo CIX, 3 : *Tecum principium*, id est, Filius Dei, qui dicit, Joan. VIII, 25 : *Ego principium qui et loquor vobis*. Sequitur : *In die virtutis tuæ*, scilicet in illa die qua virtute divina concepisti. Nec tantum Dominus Filius tecum, quem carne tua induis, sed et Dominus Spiritus sanctus, de quo concipis : et Dominus Pater, qui genuit quem concipis. Pater, inquam, tecum, qui Filium suum facit et tuum. Filius tecum, qui ad condendum in te mirabile sacramentum miro modo et sibi reserat genitale secretum, et tibi servat virginale signaculum. Spiritus sanctus tecum, qui cum Patre et Filio tuum sanctificat uterum [1]. » Hucusque beatus Bernardus.

3. *Dominus tecum.* In verbis istis notatur divina societas ad Mariam, quam habuit similiter Maria in summo creatore. Est enim triplex societas : una carnalis sponsæ ad sponsum, alia naturalis matris ad filium, tertia spiritualis creaturæ ad Deum. Prima magna : quia ibi sunt duo in carne una. Secunda major : quia sunt duo ex carne una : caro enim matris et caro filii una caro. Tertia maxima : quia qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo, I ad Corinth. VI, 17 : *Qui adhæret Domino, unus*, etc., ut supra, et hoc per gratiam. Et Maria dicta est *gratia plena*. Et quod invenit gratiam apud Deum. Et, *Spiritus sanctus superveniet in te* [2]. Et propter hanc vehementem unionem sui ad divinam sapientiam per gratiam dicit ipsa, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi*, etc., ut supra. Merito ergo societas beatæ Virginis ad Deum summa est, quæ omnes istas complectitur.

[Margin: ...lex societas, carnalis, naturalis, et spiritualis.]

Aliter distingui potest illud, ut dicatur, quod quatuor sunt uniones quæ maxime unum faciunt : et omnes istæ fuerunt inter Mariam et divinam sapientiam. Prima est Dei ad animam, et est spiritualis : de qua, I ad Corinth. VI, 17 : *Qui adhæret Domino*, etc. Secunda est personalis, et est Verbi seu divinæ sapientiæ ad corpus : quamvis enim Mariæ non conjugeretur in unitate personæ divina sapientia, tamen portionem carnis ejus unitatem personæ sibi sociavit divina sapientia, quando illud impletum est: *Simul in unum dives et pauper* [3]. Tertia unio est naturalis, scilicet arboris ad fructum, matris ad filium : ipsa enim fuit arbor, Christus fructus. Quarta est sacramentalis, et est per conjugium inter divinam naturam et humanam, et hoc in utero Virginis : matrimonium enim consistit in duobus, in mutuo consensu, qui ibi fuit, quando Virgo respondit, *Fiat mihi secundum verbum tuum* [4] : et in conjunctione naturarum, quæ ibi fuit, quando Verbum caro factum est : et tunc fuerunt beata Virgo et divina sapientia unus spiritus et una caro. Si enim Heva dicta est esse una caro cum Adam, quia de costa ejus formata, ab eo tamen educta et in nullo ab eo nutrita, multo melius dicetur caro Christi esse una cum carne beatæ Virginis : quia non de costa, sed de intimis visceribus,

[Margin: Quatuor uniones inter Mariam et divinam sapientiam.]

[1] S. BERNARDUS, Homil. 3, super Missus.
[2] Luc. I, 35.
[3] Psal. XLVIII, 3.
[4] Luc. I, 38.

imo de purissimis sanguinibus Virginis educta, sicut dicit Damascenus, et non extra, sed intra ejus gloriosa viscera novem mensibus educata. Ideo dicitur, I ad Corinth. vi, 16, et Genes. ii, 24: *Erunt duo*, id est, Christus et Maria, *in carne una* virginali. Propter hanc convenientiam et multiplicem unionem inter Mariam et divinam sapientiam, fere omnia quæ dicuntur de divina sapientia, exponi possunt de Maria, et ei eadem attribuuntur. Et forte propter hoc dictum est ei: *Dominus tecum.*

4. *Dominus tecum.* Tripliciter enim fuit Dominus cum illa, videlicet sicut Dominus cum ancilla, sicut sponsus cum sponsa, sicut filius cum matre dilectissima.

Dominus pluribus modis et pluribus in locis et factis cum Maria.

Sicut sponsus cum sponsa: si enim virgines sponsæ sunt Agni, quomodo non Virgo virginum sponsa sponsarum? Ipsa enim merito dicitur *Virgo virginum*, quæ primo consecravit et vovit virginitatem absque omni præcepto, consilio, et exemplo. In laude aliarum virginum dicitur, quod *sequuntur Agnum quocumque ierit* [1]: de ista autem potest secure dici, quod Agnus sequebatur eam quocumque ivit. Unde, Luc. ii, 51: *Descendit cum eis, et venit Nazareth, et erat subditus illis.* Item, Cantic. ii, 16: *Dilectus meus mihi, et ego illi qui pascitur inter lilia.* Eodem, vi, 2: *Ego dilecto meo, et dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia.*

Fuit etiam Dominus cum ea sicut filius cum matre dilectissima. Unde specialiter hic dicitur: *Dominus tecum.* Ex hoc enim vocatum est nomen ejus Emmanuel, id est, Nobiscum Deus: quia ex hac unione Dei et Dominæ nostræ factus est Christus filius humanæ naturæ, factus est caro et frater noster, factus est sponsus Ecclesiæ: de quibus nuptiis, Joan. ii, 2: *Nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: et erat mater Jesu ibi.* Cana interpretatur *zelotypia*: Galilæa *transmigratio*. In Cana ergo Galilææ, id est, in quasi immoderata charitate fecit divinam naturam transmigrare ad humanam. Item, Istæ nuptiæ præfiguratæ fuerunt in nuptiis Esther et Assueri de quibus dicitur, Esther, ii, 18, quod fecit Assuerus, qui interpretatur *beatitudo* et signat Christum, convivium permagnificum, id est, spirituale gaudium inæstimabile, pro conjunctione et nuptiis Esther, id est, naturæ humanæ prius absconditæ a Deo per peccatum, nunc autem elevatæ super omnem creaturam in ipso Christo Domino in unitate personæ. Unde in Psalmo lxiv, 5: *Beatus quem elegisti et assumpsisti, inhabitabit in atriis tuis*, id est, communicabit tecum in proprietatibus. Esther enim interpretatur *abscondita* vel *elevata in populis.*

Fuit etiam Dominus cum ea sicut dominus cum ancilla. Si enim beatus populus, cujus Dominus Deus ejus, quomodo non est beatissima, cujus dominus filius ejus? Pluribus etiam aliis modis et in pluribus locis et factis fuit Dominus cum ea. Fuit enim cum ea in exsilio. Matth. ii, 13: *Surge, et accipe puerum et matrem ejus, et fuge in Ægyptum.* Et ideo certe modo est ipsa cum eo in Filio et regno. Unde, Psal. xliv, 10: *Adstitit regina*, etc., quia *si compatimur, et conregnabimus* [2].

Ad ultimum fuit Dominus cum ea, et ipsa cum Domino in eodem opere nostræ redemptionis. Mater misericordiæ Patrem misericordiarum adjuvit in opere nostræ salutis. Unde prædictum erat, Genes. ii, 18, de prima muliere: *Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adjutorium*, etc. Illa enim litteralis Heva viro suo non fuit in adjutorium, sed in destructorium magis: hæc autem in adjutorium, quia in manu fœminæ tradidit Dominus Sisaram, id est, diabolum [3]: et *una mulier Hebræa fecit con-*

[1] Apocal. xiv, 4.
[2] II ad Timoth. ii, 12.
[3] Judicum, v, 17 et seq.

fusionem in domo Nabuchodonosor [1]. (Quære titulo, quod Maria *mulier*). Quid ergo est, quod Dominus dicit, Isa. LXIII, 3 : *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum ?* Verum est, Domine, quod non est vir tecum : sed mulier una tecum est, quæ omnia vulnera quæ tu suscepisti in corpore, suscepit in corde. Et sicut lancea militis perforavit latus tuum, ita gladius doloris ejus animam pertransivit. Et sicut tu non quod voluisti, sed quod Pater tuus voluit, sustinuisti, sicut prædixeras, Joan. VI, 38 : *Descendi de cœlo, non ut faciam voluntatem meam*, etc., ita ipsa non quod ipsa voluit, sed quod tu voluisti, sustiuit tecum. Quia sicut tu salutem humani generis in cruce sitivisti, sic et ipsa sitivit : stabat enim juxta crucem, sicut dicit Ambrosius, non ut dolorem filii consideraret, sed ut salutem humani generis exspectaret [2]. Sic ergo patet, quod in omnibus fuit Dominus cum ea, et ipsa cum Domino.

5. *Dominus tecum*. Cantic. II, 8 : *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*. Montes vel colles Angeli sunt. Saliit ergo Christus in montibus, hoc est, in Angelis, et sicut unus ex illis missus ad salutem nostram : *omnes* enim *sunt administratorii spiritus* [3]. Transiliit colles, id est, minores Angelos superavit alacritate ei humilitate ministrandi, qui non solum ministrare venerat, sed etiam dare animam suam redemptionem pro multis : quod nullus fecit Angelorum. Denique transiliit Gabrielem et prævenit ad Virginem, ipso etiam Angelo attestante qui ait : *Dominus tecum*. Nec dixit, Dominus meus venit, præpara ei hospitium, sicut dicere solent alii præcursores, sed hospitium præparatum inveniens, et Dominum prævenisse eum, dixit : *Dominus tecum* : quia quem modo in cœlo reliquerat, reperit apud eam. Beatus Bernardus : « Victus es, o Archangele, transiliit te qui præmisit te. »

(iomodo lius Dei venit liens in ontibus, : transiliens olles ?)

Aliter, Cantic. II, 8 : *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*. Montes Patriarchæ et Prophetæ. Saltus ejus sunt : quia *Abraham genuit Isaac*, ecce unus saltus. *Isaac genuit Jacob*, ecce saltus secundus. *Jacob genuit Judam*, ecce saltus tertius, et sic de aliis. Ad ultimum fecit magnum saltum, cum dicitur : *Jacob genuit Joseph, virum Mariæ, de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus* [4]. Et sic venit saliens in montibus, id est, Patriarchis et Prophetis : sed transiliit colles, id est, Angelos, quos nusquam apprehendit [5]. Et nota, quod in quolibet saltu relinquebat aliquod vestigium, sicut mos salientium. In Abraham fidem, in Isaac spem, in Jacob charitatem, in David humilitatem, et sic de aliis.

(Maria Filium Dei de sinu Patris humilitate traxit.)

Causam autem hujus tantæ festinantiæ assignat Maria, Cantic. I, 11, dicens : *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*. Verba sunt beatæ Mariæ de sua humilitate quæ effudit devotionem suam usque ad cœlos ascendentem, et Dei Filium usque ad terram inclinantem, qui in altis habitat et humilia respicit. Nec dicit, cedrus, vel cypressus, vel quævis arbor alta quæ cæteras designant virtutes, sed nardus, id est, humilitas. Dicit ergo : *Dum esset rex*, id est, Christus qui regit omnia, *in accubitu suo*, id est, cum adhuc esset Filius in sinu Patris, nondum factus visibilis. Vel, *in accubito suo*, id est, in excelso cœlorum habitaculo. Et nota, quod nominat regem, non sponsum : quia nondum celebratæ erant nuptiæ in Cana Galilææ, id est, in vtero Mariæ. *Nardus mea*, id est, devotio humilitatis meæ, *dedit odorem suum*, id est, placuit Altissimo, cujus suavitatis odor non solum mundum circumquaque perfudit, sed

[1] Judith. XIV, 16.
[2] S. AMBROSIUS, Lib. X super Lucam.
[3] Ad Hebr. I, 14.
[4] Matth. I, 16.
[5] Ad Hebr. II, 16.

etiam totam supernam civitatem aspersit, usque ad nares Domini perveniens, et usque ad illum qui in sinu Patris diu exspectaverat et desideraverat hunc odorem: quia in aliquo Angelorum talem non poterat invenire. Laudabilius enim est in carne fragili vitam angelicam ducere, quam esse Angelum, sicut dicit Hieronymus. Vel, *dedit odorem suum*, id est, præcipuum usque in accubitum paterni solii. Odor autem hujus nardi fuit ejus humilis virginitas et virginalis humilitas: quo odore suavissimo Dei Filium et illexit et totum rapuit, qui illectus et totus raptus de sinu Patris saliit in uterum matris, et *a summo cœlo egressio ejus* [1]: quia, sicut dicitur, Sapient. xviii, 15: *Omnipotens sermo tuus*, Domine, exsiliens de cœlo *a regalibus sedibus venit*. Nec solum in ventre ejus odorem virginitatis, sed et in mente odorem humilitatis reperiens, et his odoribus odorem suæ divinitatis admiscens, de ancilla fecit sponsam, et de creatura genitricem. Sic nimirum humilitas Mariæ regem cœli attraxit ad terram, et velut aquilam odore prædæ concupitæ illectam carni immaculatissimæ copulavit, ascendente fumo aromatum, id est, virtutum ejus in conspectu gloriæ magni Dei, invenit gratiam coram oculis Domini, clamantibus qui circumstabant: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus*, etc. [2]: statimque rex egrediens de loco sancto suo, et de excelso cœlorum habitaculo prosiliens, exsultavit ut gigas ad currendam viam, et nimio pervolans desiderio, prævenit nuntium suum ad Virginem, quam elegerat, quam amaverat, cui decorem concupierat, et quasi unicornis mansuetissimus in sinu Virginis se recepit, deposita iracundiæ feritate, quam propter peccatum primorum parentum ad genus humanum usque tunc habuerat, quem prospiciens a longe venientem gratulans et exsultans ait Ecclesia: *Ecce iste venit, saliens in montibus*, etc., ut supra [3]. Ideo dicitur: *Dominus tecum*.

Item, De hac attractione dicitur, Job, xxviii, 18: *Trahitur sapientia de occultis*. Tracta enim est sapientia quæ est Filius Dei de sinu Patris, id est, de illis occultis, ad quæ nulli creaturæ patebat accessus, quasi quibusdam funibus vel intimis desideriis, lacrymis, suspiriis sanctorum antiquorum. Unde dicebat Moyses, Exod. iv, 13: *Obsecro, Domine, mitte quem missurus es*. Et David, Psal. cxliii, 7: *Emitte manum tuam de alto*, etc. Et, Isa. lxiv, 1: *Utinam disrumperes cœlos, et descenderes*. Sed Maria quæ magis dilexit, profundius suspiravit, vehementius desideravit, ipsa fortius traxit, dicens: *Osculetur me osculo oris sui* [4]. Ideo dictum est ei: *Ne timeas, Maria*, invenisti quod quærebas. Non dico tamen, quod auderet petere quod Filius Dei incarnaretur in ea.

Item, *Dominus tecum*. Istud dictum est sicut vulgariter solet dici major persona comedere cum minori, ad cujus declinat hospitium, ut cum eo sumat cibum. Sic Dei Filius in sua incarnatione declinavit in hospitium uteri virginalis: unde carnem assumens virgineis uberibus lactabatur, et virgineis manibus cibis corporalibus pascebatur. Isa. vii, 15: *Butyrum et mel comedet*. Item, Cantic. v, 10: *Dilectus meus candidus et rubicundus,... qui pascitur inter lilia*. Ibi dicit beatus Bernardus: « Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt, nec causabitur ille liliorum amator inter lilia non inventum, quidquid illud sit quod inter Mariæ manus invenerit [5]. »

Dominus tecum. In his duobus verbis notatur Mariæ dignitas et dominium super Filium suum: cum enim de omnibus 6. Mari[...] minin[...] per Fi[...]

[1] Psal. xviii, 7.
[2] Cantic. iii, 6.
[3] Cantic. ii, 8.
[4] Cantic. i, 1.
[5] S. Bernardus, Serm. in Nativitate Mariæ, in fine.

cæteris sanctis dicatur, et magnum sit eis esse cum Domino, unde et Henoch dicitur ambulasse cum Deo [1], quod faciunt qui ejus per omnia obediunt voluntati, Maria majus aliquid cæteris hominibus sanctis sortita est, ut non solum ipsa subjiceretur voluntati Domini, sed etiam Dominus voluntati ipsius, ut per hoc merito diceretur Dominus esse cum ea. Beatus Bernardus : « Annon Deum et Dominum Angelorum Maria suum audacter appellat filium, dicens : *Fili, quid fecisti nobis sic* [2] *?* Quis hoc audeat Angelorum? sufficit eis et pro magno habent, quod cum sint spiritus ex conditione, ex gratia facti et vocati sunt Angeli, testante David : *Qui facis*, inquit, *Angelos tuos spiritus* [3]. Maria vero matrem se agnoscens, majestatem illam, cui illi cum reverentia serviunt, cum fiducia suum nuncupat filium. Nec dedignatur nuncupari Deus, quod esse dignatus est. Nam paulo post subdit Evangelista : *Et erat*, inquiens, *subditus illis* [4]. Quis quibus? Deus hominibus. Deus, inquam, cui Angeli subditi sunt, cui principatus et potestates obediunt, subditus erat Mariæ. Nec tantum Mariæ, sed etiam Joseph propter Mariam. Et ideo ad interpellationem matris distulit usque ad triginta annos negotium quod jam inceperat duodennis. Ideo, Cantic. VIII, 5, dicitur : *Innixa super dilectum suum*, quasi superior dilecto. Item, Cantic. II, 16, dicit ipsa : *Dilectus meus mihi*, subditus scilicet et obtemperans, sicut filius matri : *et ego illi* obtemperans et obediens, sicut filia patri, sicut ancilla domino, sicut creatura creatori [5]. »

Item, Contra hoc dictum est Hevæ merito transgressionis suæ : *Sub viri potestate eris, et ipse dominabitur tui* [6] : dictum est Mariæ : *Dominus tecum*, merito gratiæ quam invenit. Ad hoc etiam facit quod solium Salomonis dicitur habuisse scabellum. (Quære de *solio*).

Item, Magister Hugo de sancto Victore, super illud Joannis, II, 3 : *Deficiente unio, dicit mater Jesu ad eum : Vinum non habent.* Nec dixit peto, ut defectum poculi vinum credendo aut commutando suppleas : sed hoc maternæ reverentiæ privilegium deberi existimavit, ut quidquid vel innuendo significaret, pati a Filio repulsam non debuisset. Et hoc quidem justum fuerat, si tale aliquid ab eo petivisset quod ille facere posset secundum naturam quam ab ea acceperat : nunc autem quodammodo juste reprehenditur, quia ab ea natura quam non dederat, obedientiam in miraculo exigebat. Et dicitur ei : *Quid mihi et tibi est, mulier* [7] *?* Miraculum enim facere Dei est virtus, non hominis : et ideo cum a matre Christus homo miraculum exigitur, idem non quasi homo, sed quasi Deus mulierem non matrem de præsumptione causatur. Maria enim a Christo non quasi mater exigere a filio, sed quasi mulier, si necesse fuisset, miraculum humiliter postulare debebat a Deo.

7. Christus in Maria quærendus.

Dominus tecum. Qui igitur quæris Salvatorem, quære ipsum cum ea. Unde Magis dicitur, Matth. II, 11 : *Invenerunt puerum cum Maria matre ejus*, etc., ut cum ipsa semper quærendus nobis ostenderetur. Dicitur etiam Dominus frequenter in Scriptura cum illis esse quos juvare paratus est, et vota eorum et desideria adimplere. Unde, Ezechiel. III, 14 : *Manus Domini erat mecum, confortans me.* Et de Joanne Baptista : *Etenim manus Domini erat cum illo* [8]. Matth. XXVIII, 20 : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi.* Implora igitur beatam Virginem in omnibus orationibus tuis,

[1] Genes. II, 22.
[2] Luc. II, 48.
[3] Psal. CIII, 4.
[4] Luc. II, 51.
[5] S. BERNARDUS, Homil. 1 super Missus.
[6] Genes. III, 16.
[7] Joan. II, 3.
[8] Luc. I, 66.

nec desperes, aut diffidas de impotentia auxiliandi : quia Dominus est cum ea : et ideo quotiescumque ipsa voluerit juvare te, Deus cum ea est, ut et possit.

8. *Dominus tecum*. Quo solo comite qui caruerit, quantumcumque turbam hominum secum habuerit, væ illi. Eccle. IV, 10 : *Væ soli : quia cum ceciderit, non habet sublevantem se*. Solus enim comes est iste qui possit sublevare cadentem.

Væ illi Deu comit non h[illegible]

CAPUT VI.

Benedicta tu in mulieribus.

1. *Benedicta tu in mulieribus*, vel inter mulieres. Benedicta, id est, ore omnium fidelium collaudata : cum dicatur, Eccli. xxv, 26 : *Brevis omnis malitia super malitiam mulieris*, eo gloriosius est, quo rarius inter mulieres inveniri aliquam benedictam.

Maria benedicta in conceptu et in partu.

Dicitur ergo : *Benedicta tu*, etc. Et nota, quod illud, *tu*, discretivum est et exclusivum : quia in sola Maria benedicta simpliciter, nihil de maledictione matris aut virginis reperitur. Unde et congrue dictum est ei : *Ave*, id est, sine væ duplicis maledicti : nam maledicta est sterilis, quæ non parit, scilicet virgo : et maledicta quæ parit, scilicet mater, quoniam parit in dolore. Maria autem vere est benedicta, habens benedictionem fœcunditatis in conceptu, et benedictionem lætitiæ in partu, excluso ab ea tam doloris quam sterilitatis maledicto.

Item, Postquam dictum est ei : *Ave*, subjungitur : *Gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus*. Et hæc tria respondent tribus principalibus virtutibus Mariæ. *Gratia plena*, merito humilitatis, quæ erat quasi vas vacuum, et ideo meruit impleri maxime cum esset mundum : quia virginitatis socia fuit humilitatis : humilitas enim sensus est propriæ vacuitatis, sicut dicit Augustinus : vasa vero vacua replet oleo gratiæ verus Eliseus [1], et ideo Maria quæ vas vacuum exhibuit, illud plenum meruit reportare. Jacob. IV, 6 : *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*. *Dominus tecum*, merito solitudinis, quam summe diligebat. Unde ab Angelo sola inventa est in conclavi, quondo ingressus est ad eam. *Benedicta tu*, merito virginitatis, cujus votum prima emisit, cujus amore maledictum legis contempsit. Dominus enim vacuos replet, solitarios comitatur. Maledicta hominum pro amore ejus contemnentibus dat benedictionem pro maledictione. Unde, Psal. CVIII, 28 : *Maledicent*, scilicet amatores mundi, *illi*, id est, justo : *et tu, Domine, benedices*. E contrario plenos evacuabit. Job, xx, 15 : *Divitias quas devoravit, evomet, et de ventre illius extrahet eas Deus*. Comitatos a turbis solitarios faciet. Unde dicitur Lucifero superbo, Isa. XIV, 19 et 20 : *Eris quasi cadaver putridum. Non habebis consortium, neque cum eis in se-*

[1] Cf. IV Reg. IV, 3 et seq.

pultura. Quærentes ab hominibus benedici maledicet. Luc. vi, 26 : *Væ cum benedixerint vobis homines*, etc.

David legit solitudinem, vacuitatem, et maledictionem.

Contra hæc tria elegit sibi David solitudinem, vacuitatem, maledictionem. Unde allegat, Psal. xxiv, 16 : *Respice in me, et miserere mei : quia unicus*, id est, solitarius, *et pauper*, id est, vacuus *sum ego*. Pauper dicitur quasi parum habens in pera. Et maledici eligit, II Reg. xvi, 11 et 12, dicens de Semei : *Dimitte eum, ut maledicat mihi,... si forte respiciat Dominus afflictionem meam, et reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac hodierna*. Quasi diceret Domino : Solitarium comitare, vacuum reple, benedic maledictum. Et in tribus his Maria vera David filia comprobatur.

In his etiam tribus tria nobis æmulanda pro modulo nostro proponuntur, ut hæc tria a Domino consequi mereamur. Humilitas, ut gratia impleamur : quia Deus *humilibus dat gratiam* [1]. Amor solitudinis et bonæ singularitatis, ut Dominum comitem habeamus. Solus erat Moyses, quando Dominus apparuit ei [2], solus Elias [3], sola Agar [4], quando eis apparuerunt Angeli. Castitas, cujus amore contemnenda sunt hominum maledicta, ut benedicamur a Domino, hoc est, ut gratiam Domini consequamur, ut ab eo dirigamur, ut hominibus utiles efficiamur. *Dominus tecum* ponitur in medio, qui gratiam conservat interius, et benedictionem spiritualis fœcunditatis operatur exterius. Recte ergo postquam dicta est *gratia plena*, subjungitur, *Dominus tecum* : quia sicut sine Deo nihil facere possumus, aut habere, sic nec sine eo habita custodire. Ideo post gratiæ donationem necesse est ut Dominus sit nobiscum, et nobiscum custodiat quod nobis solus dedit.

Cum Mariæ dicta est gratia plena, quare subjungitur, Dominus tecum?

2. *Benedicta tu in mulieribus*, vel inter mulieres, ut intercidat medium participatione : quia virgo cum fœcunditate, et mater cum virginitate : ipsa enim erat mulier sexus conditione, et futura mulier partus fœcunditate : nec tamen propter hoc incursura maledictionem, sed magis consecutura benedictionem. Audito tamen hoc verbo : *Benedicta tu in mulieribus*, turbata est : quia in virginibus benedici semper optabat : et ideo *cogitabat qualis esset ista salutatio* [5], quæ ab initio videbatur esse suspecta. At ubi in promissione filii manifestum patuit virginitatis periculum, ultra non potuit dissimulare, quin diceret : *Quomodo fiet istud*, etc. [6] ? Vel etiam ideo turbata est præ admiratione : quia sciebat omnes mulieres maledictas esse in matre sua Heva : et ideo audiens se in mulieribus benedici, turbata cogitabat qualis esset ista salutatio, quæ et mulierem dicebat et benedictam.

Cur Maria turbata est audito hoc verbo : Benedicta tu in mulieribus?

Vel, *Inter mulieres*, id est, super mulieres : quia opera meliora fuerunt in ea quam in cæteris : virgo enim peperit, patrem suum genuit, portantem se portavit, nutrientem se lactavit, vacua et plena, humilis et sublimis, pauper et dives in unum fuit : quod ante eam in nulla muliere inveniri potuit. Nec solum benedicta inter mulieres tantum, quia hoc parum videretur, sed inter mulieres benedictas singulari benedictione insignis et benedicta. Unde de ea dicitur, Eccli. xxiv, 4 : *In multitudine electorum habebit laudem, et inter benedictos benedicetur*. In ipsa enim sola inventa est fœcunditas cum virginitate. Quæ duo numquam antea pacem habuerant. Unde quidam :

Partus et integritas discordes tempore longo,
Virginis in gremio fœdera pacis habent.

[1] Jacob. iv, 6.
[2] Exod. iii, 2.
[3] III Regum, xviii, 1.
[4] Genes. xxi, 16 et 17.
[5] Luc. i, 29.
[6] Ibid., ℣. 34.

Item, Ideo dicta est *benedicta in mulieribus* non tantum quia sine concupiscentia concepit, et sine dolore peperit : sed quia præ omnibus in prole multiplicata est : etsi enim carnaliter unum genuit filium, in eo tamen spiritualis mater effecta est magnæ multitudinis filiorum, quorum Christus primogenitus est : unde signanter dictum est, Luc. II, 7, quod *peperit filium suum primogenitum*. Ad Roman. VIII, 29 : *Ut sit ipse primogenitus in multis fratribus*.

Item, Per hoc quod dicta est *benedicta in mulieribus*, designatur pretium Mariæ quæ est mulier fortis, de quo dicitur, Proverb. XXXI, 10 : *Procul, et de ultimis finibus pretium ejus*. Quia enim pro amore virginitatis contempsit maledictum, qua maledicebatur sterilis in lege, ideo meruit benedici.

3. *Benedicta tu in mulieribus*, id est, præ omnibus mulieribus, dicit Glossa, et hæc Glossa textus est in Judith, XIII, 23, ubi dicit ei Osias, princeps populi Israel : *Benedicta es tu, filia, a Domino Deo excelso præ omnibus mulieribus super terram*. Judicum, V, 24 : *Benedicta inter mulieres Jahel*. Esther, II, 17, dicitur, quod Esther habuit gratiam et misericordiam super omnes mulieres, et quod dilexit eam Assuerus plusquam omnes mulieres. Maria ergo dicitur *benedicta in mulieribus*, Judith *præ mulieribus*, Jahel *inter mulieres*, Esther invenit gratiam et misericordiam *super omnes mulieres*, amata ab Assuero *plusquam omnes mulieres*. In quibus verbis signatur summa benedictio. Et hæ tres mulieres Mariam expresse figurarunt.

Maria sola habuit quidquid boni, fuit in mulieribus, et sola non habuit maledictionem quam omnis alia mulier habuit.

Accipiamus ergo totum et dicamus, quod ipsa fuit benedicta in mulieribus, et præ mulieribus, et inter mulieres, et super omnes mulieres. Benedicta *in mulieribus* : eo quod ipsa sola habuit quidquid boni fuit in mulieribus. Sed benedicta *præ omnibus mulieribus* : quia illa omnia habuit excellentius. Benedicta fuit *inter mulieres* : quia ipsa sola illius maledictionis expers fuit, quam omnes mulieres in matre sua Heva acceperunt. Benedicta autem fuit *super omnes mulieres* : quia ipsa habuit quod nulla alia umquam accepit, scilicet quidquid boni fuit in mulieribus. Triplex autem bonus status fuit in mulieribus, quem Maria consecravit : conjugalis, vidualis, virginalis. Virginalem statum habuit ante desponsationem, conjugalem post desponsationem, vidualem post Filii passionem : quia nisi defuncto Joseph non videtur, quod commendaretur discipulo : si enim ipsi credita est juvencula, non videtur quod jam fere quinquagenaria ab eo tolleretur. Et ideo quamvis per multas, tamen per quatuor mulieres expressius figurata est, scilicet Judith viduam, per Esther conjugatam, per Rachel et Rebeccam virgines. Sed quare per unam viduam, et unam conjugatam, et duas virgines? Forte quia virgo ante partum, et virgo permansit post partum. Propter hunc triplicem statum dicitur ei, Eccli. XXIV, 13 : *In Jacob inhabita*, id est, conjugatis, qui sunt in lucta, quia tribulationem carnis habent hujusmodi[1] : *in Israel hæreditare*, id est, in viduis : quæ enim vidua est, cogitat quæ Dei sunt[2] : sed *in electis meis*, id est, virginibus, *mitte radices*. Sic ergo ipsa sola habuit quidquid boni fuit in mulieribus.

Et notandum, quod quia illa nobilis virgo Israel futura erat mater Dei, thalamus sponsi, dilecta dilecti, unica unici, ideo Dei Filius singulariter, imo mirabiliter in ipsa voluit operari, ut quæ pretium universitatis debebat parere, cum statu quolibet universitatis haberet aliquid commune. Et cum conjugatis quidem commune habuit partum prolis, cum continentibus votum castitatis, cum virginibus perseverantiam virginitatis, ut dum continentes conjugatas et virgines

[1] I ad Corinth. VII, 28.

[2] Ibid., v. 34.

partu suo redimeret, simul ei fructus trigesimus, sexagesimus et centesimus proveniret. Sed o tu, fidelis vir, qui de beata Virgine sentis in bonitate, non minorem in ea fructum trigesimum quam sexagesimum vel centesimum intellige. Secure asseras, quod non plus meruit pariendo, quam virginitatem conservando. Pro varia ergo in ipsa operatione Dei fructus ei debitus, variam sortitur quantum ad ipsam appellationem. In aliis tamen non sic : quia neque continent sine difficultate, neque pariunt sine corruptione.

Fuit etiam benedicta *præ omnibus mulieribus* : quia omnia illa habuit excellentius : omnes enim conjugatæ habuerunt fœcunditatem cum corruptione, viduæ fœcunditatem cum corruptione præcedente, virgines castitatem cum sterilitate. Ipsa vero sola separavit pretiosum a vili : quia habuit statum conjugalem et vidualem cum virginitate, et virginalem cum fœcunditate : et ideo benedicta præ omnibus mulieribus. Unde et debet dici benedicta, et superbenedicta : benedicta ab Angelo, superbenedicta ab Elisabeth. Fuit etiam benedicta *inter mulieres* : quia sola expers illius maledictionis quam omnes mulieres in Heva contraxerunt, Genes. III, 16 : *Multiplicabo ærumnas tuas et conceptus tuos* : *in dolore paries filios*, etc. A qua maledictione ipsa fuit immunis. Unde, Isa. LXVI, 7 et 8 : *Antequam parturiret, peperit : antequam veniret partus ejus, peperit masculum. Quis audivit umquam tale?* Et ideo sola inter mulieres benedicta. Fuit etiam benedicta *super omnes mulieres* : quia nulla alia accepit umquam quod ipsa habuit, scilicet quod virgo peperit, quod non tantum super omnes mulieres, sed super omnem naturam et omnem intellectum fuit, scilicet quod Deum genuit. Sic ergo sola habuit omne bonum quod in mulieribus fuit, sola non habuit maledictionem quam omnis alia mulier habuit, sola habuit quod numquam alia mulier habere potuit.

Maria optimam partem elegit.

Propter hoc notabiliter dicitur, Luc. x, 42, quod Maria ista *optimam partem elegit*. Optimam quantitate : quia totum habuit. Optimam qualitate : quia puriorem et excellentiorem habuit. Optimam dignitate : quia dignior pars intelligi non potuit : hæc enim per se vera est de beata Virgine : *Maria optimam partem elegit*, quia inter omnes quæ umquam partem acceperunt, hæc sola optimam partem elegit et habuit. Deus autem nullam elegit : quia semper totum habuit, in quantum etiam fuit filius beatissimæ Virginis.

Quatuor ex quibus integratur Mariæ beatitudo, scilicet immunitas ab omni peccato, gratiæ plenitudo, divina societas, prærogativæ singularitas.

Ecce illa quatuor ex quibus integratur beatitudo sanctissimæ virginis, quæ sunt immunitas ab omni peccato : unde, *Ave, Maria*. Gratiæ plenitudo : unde, *Gratia plena*. Divina societas : unde, *Dominus tecum*. Prærogativæ singularitas : unde, *Benedicta tu in mulieribus*. Quorum duo prima beatificant ipsam in se, alio duo in comparatione ad omnia ad quæ contingit ipsam comparare : et hoc non est nisi ad superius, quia *Dominus tecum* : et ad inferius, quia *benedicta in mulieribus* : quia mediante illa benedictione quam habuit in mulieribus, benedicta fuit ad omnia ad quæ contingit ipsam comparare : eo enim quod Deum genuit Angelorum restauratorem, hominum redemptorem, dæmonum victorem, beatam eam dicunt omnes generationes. Et hoc est quod dicitur, Judith, xv, 10 et 11, in persona Mariæ : *Tu gloria Jerusalem*, qua designantur Angeli, qui semper sunt in visione Dei et pace. *Tu lætitia Israel.* Per Israel animæ beatorum, qui quandoque fuerunt Jacob, id est, luctatores, nunc autem Israel, id est, videntes Deum facie ad faciem. *Tu honorificentia populi nostri.* Per populum scilicet Judæorum, id est, confitentium peccata sua et laudes Dei, et glorificantium Deum, animas justorum intelligo. *Quia fecisti viriliter*, vincendo diabolum, sicut prophetatum erat, Genes. III, 15 : *Inimicitias ponam*, etc. : *ipsa conteret caput tuum.*

Maria genuit Angelorum restauratorem, hominum redemptorem, dæmonum victorem.

Aliter, Primum, scilicet *tu gloria Jerusalem*, vox est Angelorum quorum ruina per eam reparata est. Secundum, scilicet *tu lætitia Israel*, vox est hominum quorum tristitia per eam lætificata est. Tertium, scilicet *tu honorificentia populi nostri*, vox est mulierum quarum infamia per eam deleta est. Quartum, scilicet *quia fecisti viriliter*, vox est mortuorum existentium in limbo, quorum captivitas per eam redempta est et reducta.

Aliter, *Tu gloria Jerusalem*, id est, innocentium. *Tu lætitia Israel*, id est, pœnitentium. *Tu honorificentia populi nostri*, id est, peccatorum. Hæc est ergo beata plenitudo, et plena beatitudo Dominæ nostræ quæ fons et origo est totius nostræ beatitudinis : quod enim beatitudinis ab illo magno mari, id est, ab illa infinita bonitate Dei Trinitatis ad genus humanum pervenit, totum per hanc venam defluxit : et ideo quidquid nobis mittitur de supernis, per gratiarum actionem ad eam referendum est, per quam mediatricem habemus procul dubio quidquid gratiæ obtinemus.

4. **Maria lapis angularis.**

Benedicta tu in mulieribus, id est, in matribus emollitis et in virginibus infœcundis. Vel expressius, *inter mulieres*, id est, inter matres et virgines. Sicut enim lapis angularis in duobus consistit parietibus, et inter duos parietes in utroque stat pariete, sed nec totus in uno, nec totus in altero : sic Maria in numero matrum est quoad fœcunditatem, et in numero virginum quoad incorruptionem : sed nec omnino in pariete matrum, quia est incorrupta : nec ex toto in pariete virginum, quia est fœcunda. Talem quippe decebat esse matrem Salvatoris, ut mediatrix mediatorem, lapis angularis lapidem pareret angularem. Job, XXXVIII, 6 : *Quis dimisit lapidem angularem?* Quasi diceret : Quis de lapide angulari lapidem dimisit angularem ? Christus mediator Dei et hominum lapis est angularis, in quem duæ concurrunt naturæ, divina et humana : stans in utroque pariete, quia Deus et homo, mediator Dei et hominum[1] : justus cum Deo, mortalis cum hominibus.

Christum de matre virgine nasci decuit.

Quem de matre virgine nasci decuit, ut in matre mortali conciperetur mortalis, et in virgine conciperetur justus : necesse enim erat ut quicumque per matris corruptionem conciperetur, ex peccato originali conciperetur injustus. Et hæc est prima causa. Secunda, ut sicut primus Adam de terra virgine factus fuerat, ita secundus Adam de virgine homo fieret. Tertia, ut sicut per Hevam virginem facta fuit humani generis perditio, ita per Mariam virginem fieret ejusdem reparatio. Unde canit Ecclesia : Paradisi porta per Hevam cunctis clausa est, etc. » Quarta, ut qui in cœlis habebat patrem sine matre, haberet in terris matrem sine patre : ut sic quasi duobus testibus probaretur Christi divinitas, in matris virginitate, et patris divinitate. Quinta, ut prophetiæ veritas responderet, Isa. VII, 14 : *Ecce virgo concipiet*, etc. Beatus Bernardus : « Deus siquidem (Deus enim est quem virgo peperit) matrem suam singulari in cœlestibus donaturus gloria, singulari in terris prævenire curavit et gratia, qua videlicet ineffabiliter et intacta conciperet, et pareret incorrupta. Porro Deum hujusmodi decebat nativitas, qua non nisi de virgine nasceretur. Talis congruebat et virgini partus, ut non pareret nisi Deum. Proinde factor hominum ut homo fieret, nasciturus de homine, talem sibi ex omnibus debuit deligere, imo condere matrem, qualem et se decere sciebat, et sibi noverat placituram. Voluit itaque esse virginem, de qua immaculata immaculatus procederet omnium maculas purgaturus. Voluit et humilem, de qua mitis et humilis corde prodiret, harum in se virtutum necessarium hominibus saluberrimumque exem-

[1] I ad Timoth. II, 5.

plum ostensurus. Dedit virgini partum, qui ei jam ante et virginitatis inspiraverat votum, et humilitatis prærogaverat meritum. Alioquin quomodo eam Angelus in sequentibus gratia plenam prænuntiat, si quippiam vel parum boni quod ex gratia non accepisset, habebat? Ut igitur quæ sanctum sanctorum conceptura erat pariter et paritura, sancta esset corpore, accepit donum virginitatis : ut esset et mente, accepit et humilitatis. His nimirum virgo regia gemmis ornata virtutum, geminoque mentis pariter et corporis decore præfulgida, specie sua et pulchritudine sua in cœlestibus cognita, cœli civium in se provocavit adspectus, ita ut regis animum ad sui concupiscentiam inclinaret, et cœlestem nuntium ad se de supernis educeret[1]. »

ru- ne- .

Et quod virginalis conceptio redemptorem deceret, dictum est Abrahæ, Genes. xv, 4, cum reversio seminis sui prædiceretur ei pro hoc verbo : *Quarta generatione revertentur huc.* Prima generatio fuit in Adam sine viro et fœmina. Secunda in Heva de viro sine fœmina. Tertia in nobis de viro et fœmina. Quarta, scilicet Christi, sine viro de fœmina. Et hæc singularis, nec alia poterat inveniri quæ posset succurrere tribus primis quæ perierant : sed ista tres alias ad patriam de captivitate reduxit. Igitur Maria recte dicitur *benedicta inter mulieres :* quia ipsa inter matres et virgines prudens mediatrix mirabiliter media, ab utroque extremorum illud sumpsit quod optimum erat, et pretiosum separavit a vili[2]. Et relicta sterilitate virginis et corruptione matris, assumpsit sibi integritatem de virgine ut fœcunditatem de matre, ut esset integra et fœcunda, et nec sterilis, nec corrupta.

ne- ter res et es- ti.

Benedicta tu inter mulieres. Quasi media inter mulieres Veteris Testamenti, et mulieres Novi. Mulieres Veteris Testamenti ad istam tendebant, sicut patet, cum omni affectu ad liberorum procreationem intenderent, ut ad istam pervenirent, quæ earum auferret opprobrium. Unde et Rachel legitur dixisse Jacob, Genes. xxx, 1 : *Da mihi liberos : alioquin moriar.* Mulieres Novi Tstamenti ad eam respiciunt, quæ eis in exemplum proponitur, et quibus ipsa reddidit libertatem : ipsa enim triplicem statum bonarum mulierum sanctificavit, bonum scilicet, meliorem, et optimum, id est, conjugium, viduitatem, et virginitatem.

Benedicta tu in mulieribus. Potest hic 6.
dici eo modo quo dictum est, Genes. xxvii, 39, 40 : *In pinguedine terræ et in rore cœli desuper erit benedictio tua.* Ros cœli virginitas, pinguedo terræ fœcunditas. Per Mariam enim effusa est benedictio super mulieres. O quot ejus auxilio et precibus de maledictione ereptæ sunt et quotidie eripiuntur !

Maria speciali privilegio sibi mulierum dilectionem vindicavit.

Vel, Ideo *benedicta in mulieribus* quod de alia non legitur, ut per hoc notetur, quod non solum inter mulieres gloriam habitura sit, sed etiam quodam privilegio spirituali sibi mulierum dilectionem vindicaverit et affectum, utpote per quam evasit opprobrium sexus ille. Priusquam etenim Maria conciperet Salvatorem, opprobrium erat et ignominia esse mulierem propter proditionem primæ matris. Similiter et esse hominem propter latrocinium et proditionem Adæ. Filii enim eramus proditoris et latronissæ. Unde dicitur, Isa. i, 23 : *Principes tui,* scilicet Adam et Heva, *infideles, socii furum,* id est, dæmonum. Et propter hoc clamabat genus humanum ad Dominum Salvatorem sub typo septem mulierum, Isa. iv, 1 : *Invocetur nomen tuum super nos,* scilicet ut a Christo dicamur Christiani : *aufer opprobrium nostrum.* Opprobrium igitur primorum parentum per eam a nobis ablatum est, et insuper adeo generosi facti sumus, quod regis et reginæ cœlorum effecti su-

[1] S. Bernardus, Homil. 2 super *Missus est.*

[2] Cf. Jerem. xxv, 34 et 35.

mus fratres. Merito ergo benedicitur *in mulieribus*, et *inter mulieres*, per quam tantum primæ mulieris opprobrium ablatum est a mulieribus, et tantus honor collatus est mulieribus, ut mulier cœlorum regina et Dei genitrix sit effecta.

Item, In hoc quod dicitur, *Benedicta tu in mulieribus*, ostenditur præcipua ejus potentia ad impetrandum : nam aliæ mulieres virorum rigorem emolliunt : hæc autem Dei severitatem emollit, designata per virgam quæ produxit aquam de petra [1]. (Hæc plenius invenies titulo, quod Maria *mulier et virga* appellatur).

Item, Ideo *benedicta in mulieribus*, quasi sola de mulieribus ab universis generationibus prædicanda, et præ omnibus gloriam habitura.

CAPUT VII.

Et benedictus fructus ventris tui.

1. *Et benedictus fructus ventris tui* Superius dixerat Angelus, *Benedicta tu in mulieribus* : et Elisabeth, *Benedicta tu inter mulieres*, quasi idem sentientes de Virgine, sed hic substitit Angelus, nec dixit : *Benedictus fructus ventris tui* : quia fructus hic adhuc flos erat in horto Virginis. Unde, Isa. xi, 1 : *Flos de radice ejus ascendet.* Sed fructus fuit in mundo, medicina in cruce, panis in sacramento, vita in anima, beatitudo in cœlo. Quod attendens Elisabeth supplevit quod Angelus non dixerat, scilicet *benedictus fructus ventris tui.*

Et vere *benedictus* : quia pulcher ad videndum, suavis ad odorandum, dulcis ad gustandum, sicut infra invenies. Beatus Bernardus ad Mariam : « Non quia tu benedicta, ideo benedictus fructus ventris tui : sed quia ille te prævenit in benedictionibus dulcedinis, ideo tu benedicta : Vere etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes : de cujus plenitudine tu quoque accepisti cum cæteris, etsi differentius a cæteris. Ac propterea quidem benedicta tu, sed in mulieribus, ille vero benedictus, non in hominibus, non inter Angelos, sed *qui est super omnia Deus benedictus in sæcula*, ut ait Apostolus [2]. Dicitur benedictus vir, benedictus panis, benedicta mulier, benedicta terra, vel si quid tale in creaturis benedictum esse memoratur, sed singulariter benedictus fructus ventris tui, cum sit super omnia benedictus Deus in sæcula. *Benedictus* ergo *fructus ventris tui.* Benedictus in odore, benedictus in sapore, benedictus in specie. De odore, Genes. xxvii, 27 : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Annon vere benedictus, cui benedixit Dominus ? De sapore dicitur : *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus* [3]. Item, *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine* [4]. Item, Petrus : *Si tamen gustatis quoniam dulcis est Dominus* [5]. Et ipse fructus de se invitans nos ad se, Eccli.

[1] Numer. xx, 11.
[2] Ad Roman. ix, 5.
[3] Psal. xxxiii, 9.
[4] Psal. xxx, 20.
[5] I Petri, ii, 3.

XXIV, 29 : *Qui edunt me*, ait, *adhuc esurient*, etc. Utique propter saporis dulcedinem hoc dicebat. Qui semel gustatus magis excitat appetitum. Bonus fructus, qui est animarum esurientium et sitientium justitiam, et esca et potus. Item, De specie in Psalmo XLIX, 2 : *Ex Sion species decoris ejus*. Item, 1 Petri, I, 12 : *In quem desiderant Angeli prospicere*. Et beata Agnes : « Cujus pulchritudinem sol et luna mirantur. » Nec solum speciosus quantum alii fructus, sed sicut dicitur *speciosus forma præ filiis hominum* [1], sic dicendus est speciosus præ fructibus universis. Si enim ille fructus mortis non solum suavis fuit ad vescendum, sed etiam teste Scriptura delectabilis adspectu [2], quanto magis hujus vitalis fructus debemus credere vivificum decorem. » Huc usque beatus Bernardus [3].

Benedictus fructus ventris tui. Congrue Christus *fructus* dicitur *ventris* virginalis singulariter et discretive : quia ipsum concepit in utero Virgo mater, in utero, id est, ex causa intrinseca, non sicut aliæ mulieres, quæ recipiunt ab extrinseco unde concipiunt. Ideo etiam Christus dicitur *germen* vel *granum*. Unde, Isa. IV, 2 : *In die illa erit germen Domini in magnificentia et gloria, et fructus terræ sublimis*. Quia sicut granum madefactum ex propria substantia germen emittit, a quo totus fructus est sine contactu alterius grani, sic Maria madefacta gratia Spiritus sancti, sine contactu virili, ex se sola germinavit Christum, qui fructus est benedictus, qui et *germen* dicitur propter humilitatem. Ideo dicit ipsa, Eccli. XXIV, 8 : *Gyrum cœli*, id est, illum qui omnia claudit et continet, *circuivi* gremio uteri mei : *sola*, id est, sine adjutorio virili. De hoc germine dicit Pater, Ezechiel. XXXIV, 29 : *Suscitabo eis germen nominatum*, scilicet justum. Nemo autem alius dici potest proprie fructus ventris, imo ventris et renum, quia et a matre concipitur, et generatur a patre.

Congrue autem appellatur Christus *fructus* : quia sicut fructus ex herba nascitur vel ex arbore, aut a terra ipsam non violans, sic et Christus de Virgine. *Quare Christus dicitur fructus?*

Quia sicut fructus bonus arborem per terram de qua nascitur, commendabilem reddit, sic et Christus Virginem gloriosam, de qua tota benedicta totus est natus benedictus. Unde et ei hic dicitur : *Benedicta tu in mulieribus, et benedictus fructus ventris tui*.

Quia fructus facit cognosci qualis sit terra, aut arbor unde oritur. Sic Christus Virginem. Unde, Matth. VII, 20 : *Ex fructibus eorum cognoscetis eos*. Ibidem, ℣. 18 : *Non potest arbor bona malos fructus facere*.

Quia sumptus sub foliis accidentium fructus iste in sacramento delectabilior est animæ digne sumentis : quia ibi ipsa plus lucratur, quantum ad præsens dico. Fructum autem istum non gustabit in futuro arbor, id est, homo, quæ fructum bonum non fecerit in præsenti.

Item, Fructus dicitur a *fruor, frueris* : et est frui amore inhærere alicui rei tantum propter semetipsam. Christus autem qui in sacramento nostra refectio est in via, fruitio erit in patria, cujus fruitio facit beatum : et hanc fruitionem meretur qui Christum ponit finem gaudii sui. Ideo dicitur in Psalmo CXXVI, 2 et 3 : *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, filii : merces, fructus ventris*. Fructus enim consuete in cœna sumitur, quæ est refectio contra somnum. Et Christus fructus est, quem in illa cœna ultima exspectamus, de quo fructuabimus, sicut vulgariter solet dici : post fructum non solet apponi ferculum aliud, neque comestio, sed post cœnam. Cum ergo Christus dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, quæ

[1] Psal. XLIV, 3.
[2] Genes. III, 6.
[3] S. BERNARDUS, Homil. 3 super *Missus est*.

etiam merces filii est, quam dabit Dominus fidelibus suis, et dat quotidie, non aliam, scilicet quam seipsum qui fructus ventris est benedicti. O hæreditas nec decessione patris obtenta, nec successione transmittenda ad posteros, nec inter fratres dividenda, nec angustior multitudine cohæredum ! Hæc est hæreditas præclara, de qua Psalmista, Psal. xv, 6 : *Funes ceciderunt mihi in præclaris : etenim hæreditas mea præclara est mihi.* Vere præclaram habet hæreditatem, cujus Deus est hæreditas. Qui Deum possidet, a Deo possidetur. Qui terram accepit in hæreditatem, obscuram habet hæreditatem : et illi ceciderunt funes in obscuris. Maledicta hæreditas : quia illi maledixit Dominus, Genes. III, 17 : *Maledicta terra in opere tuo.* Et quia ad hanc festinatur, ideo hæc in novissimo benedictione carebit[1]. Et nota, quod dicit, *In principio*[2], id est, qui terrenam hæreditatem præponit cœlesti. Item, Hæc est hæreditas de qua Dominus dicit, Eccli. XXIV, 27 : *Hæreditas mea super mel et favum.*

Fructus autem iste miri est odoris, optimi coloris, et vivifici vigoris. Odore alliciens, sapore reficiens, colore jucundans, vigore corroborans, tactu levis, adspectu delectabilis, gustu suavis, durabilitate perennis, etc. Hunc appetit esuriens sine tormento, manducat sine fastidio, ipso satiatur sine superfluo, per eum sanatur sine recidivo. Fructus optimus et sapidissimus, sanissimus et jucundissimus, omne delectamentum in se habens, et omnis saporis suavitatem : his tamen qui gustaverunt, quoniam suavis est Dominus. Sapit quidem pro diversitate gustantium, aliis manna propter dulcedinem, aliis favus propter contemplationem, aliis butyrum propter devotionis pinguedinem, aliis panem propter fortitudinem, aliis vinum propter compunctionem, aliis oleum propter consolationem, aliis lac propter humanitatem, aliis mel propter divinitatem, alisi lignum propter æternitatem, et hujusmodi. Hic est fructus ligni vitæ, id est, beatæ Virginis, qui crevit in paradiso, id est, in virginali utero, de quo qui digne comederit, mortem non gustabit in æternum. Unde dicit, Joan. VI, 56 : *Caro mea vere est cibus*, etc. Hic latuit sub flore virginitatis in conceptione, apparuit in nativitate, maturuit in prædicatione, collectus est in arbore crucis in passione. Isa. LIII, 8 : *Quia abscissus est de terra viventium.* Hic fructus apparuit candidus in nativitate per virginitatem et innocentiam, viridis in æternorum promissione, splendidus in transfiguratione, rubicundus in compassione, pallidus et discolor in sepulcro.

Benedictus fructus ventris tui. Quomodo autem fructus hujus sentiatur dulcedo, docetur, Cantic. II, 2, ubi dicit fidelis anima : *Sub umbra illius quem desideraveram, sedi : et fructus ejus dulcis gutturi meo.* Umbra Christi proprie est eorum imitatio quæ fecit in passione, quando scapulis suis cruci affixis obumbravit Ecclesiæ, ut fervorem paternæ iracundiæ eidem temperaret. In hac umbra vita est animæ, extra hanc umbram sola mors. Thren. IV, 20, dicitur Christo : *In umbra tua vivemus in gentibus.* Et bene dicit, *In umbra*, quæ respectu corporis sola quædam apparentia est. Similiter quidquid boni facere posset optimus homo pro Deo respectu eorum quæ Deus fecit pro homine, nihil est nisi umbra quædam pertenuissima. Quantum etiam distat res ab umbra, tantum a passionibus nostris quas pro Deo sustinemus, distat passio Christi, si ejus circumstantiæ diligenter notentur. Bene autem passio Domini fecit umbram, in qua concurrerunt obscuritas pœnæ et claritas pietatis. Sedere autem sub hac umbra est requiescere in imitatione Dominicæ passionis, ubi tria inveniuntur,

3. Quæ umb[i] Chris[ti]

[1] Proverb. XX, 21 : *Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit.*

[2] Ibid.

odor, protectio, et refrigerium. Odor lætabundum, protectio securum, refrigerium facit quietum.

De odore dicitur sponso, Cantic. IV, 10 : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Ibidem, ℣. 11 : *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris.* (Quære infra de *delectationibus horti.)* Item, Beatus Joannes Evangelista visitatus a Christo, dicit ei : « Odor tuus concupiscentias in me excitavit æternas. » Item, Eccli. XXIV, 21 : *Quasi balsamum non mistum odor meus.*

De protectione, in Psalmo, XVI, 8 : *Sub umbra alarum tuarum protege me*, etc. Item, Psal. LVI, 2 : *In umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.* Alæ Christi virtutes quibus volavit ad cœlum. Vel, alæ ejus brachia extensa in cruce, de quibus dicitur, Malach. IV, 2 : *Sanitas in pennis ejus.*

De refrigerio, Jerem. VI, 16 : *Interrogate de semitis antiquis quæ sit via bona, et ambulate in ea, et invenietis refrigerium animabus vestris.* Hæc via Christus Dominus.

Dicit ergo fidelis anima : *Sub umbra illius quem desideraveram, sedi.* Ecce duo necessaria volentibus sentire fructus hujus dulcedinem, et communicare ei ad salutem, scilicet passionis imitatio. Unde, *Sub umbra illius sedi*, lætabunda, secura, et quieta, et desiderio intenso. Unde dicit, *Desideraveram.* Item, In sessione notatur requies, ut quiescas perverse agere[1] : quia prius necesse est cessare a peccato : in sedendo inferior pars corporis versus terram quiescit, pars superior versus cœlum laborat et movetur : sedere ergo est quiescere ab appetitu temporalium, et laborare pro æternis, ut sic sentiatur dulcedo fructus hujus. Unde sequitur : *Et fructus ejus*, id est, corporis et sanguinis ejus perceptio, qua reficimur et sustentamur in via peregrinationis nostræ. Vel, *fructus*, id est, efficacia sacramenti, *dulcis gutturi meo,* id est, intimæ affectioni animæ meæ. Et bene dicitur, *Gutturi*, per quod vox transit, ut qui hanc dulcedinum sentire desiderat, priusquam ad hoc sacramentum accedat, confessus fuerit peccata sua, ut in voce exsultationis et confessionis sit sonus epulantis. Item, Osee, XIV, 8 : *Sedentes in umbra ejus*, ut supra, *vivent tritico, et germinabunt quasi vinea. Vivent tritico,* id est, corpore et sanguine Christi. Vivent hic per gratiam, et per gloriam in futuro. Septuaginta dicunt : *Inebriabuntur tritico, et germinabunt quasi vinea,* Christum scilicet qui est vitis vera, in suis operibus humiliter imitantes : humilitas enim in germine designatur. Alioquin nisi prius sub umbra ista sederint per imitationem eorum quæ gessit Christus in carne, et sequelam vestigiorum quæ calcavit in cruce, hoc fructu et hoc tritico morientur. Quia cœlestis panis non est sanus nisi sanis. Unde quidam :

In Domini mensa quod tractas, sedulo pensa.
Vivere sive mori confert quod porrigis ori.

Vivere per causam, mori per occasionem. Necessarium est etiam desiderium, scilicet veniæ, gratiæ, et gloriæ. Unde dicit : *Desideraveram.* Job, III, 24 : *Antequam comedam suspiro,* desiderando scilicet hæc tria, etc. Hoc autem desiderium digna comestio fructus hujus suscitat et inflammat. Unde ipsemet dicit, Eccli. XXIV, 29 : *Qui edunt me, adhuc esurient*, etc. Nec pertinet ad guttur Ecclesiæ, qui hunc fructum non esurit.

Item, *Fructus ejus dulcis gutturi meo.* Dulcis enim est hic fructus in ore prædicantibus, dulcior in palato meditantibus, dulcissimus in gutture gustantibus. In verbo. Unde, Psal. CXVIII, 103 : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua,* etc. Item, Joan. VI, 69, dicit Petrus hanc degustans dulcedinem : *Domine, ad quem ibimus ? verba vitæ æternæ habes.* In exemplo. Matth. XI, 29 : *Discite a me,* 4. Christus, dulcis fructus.

[1] Isa. I, 16.

quia mitis sum et humilis corde. In promisso. Apocal. II, 17 : *Vincenti dabo manna absconditum.* In jugum imponendo. Matth. XI, 29, 30 : *Tollite jugum meum super vos*, etc. *jugum enim meum suave est*, etc. : In operatione. Quia per eum *cæci vident, claudi ambulant*, etc. [1]. In peccatorum dimissione. Ezechiel. XVIII, 21 et 22 : *Si impius egerit pænitentiam, ab omnibus peccatis suis*, etc., *omnium iniquitatum ejus, quas operatus est, non recordabor.* In filiorum flagellatione. Unde, Psal. XXII, 4 : *Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Item, Psal. CII, 13 : *Quomodo miseretur pater filiorum*, etc.

Tandem sentietur dulcissimus in præmii retributione, quando cibabit nos seipso, qui est manna absconditum [2], et torrente voluptatis suæ potabit nos [3]. Gustui. I Petri, II, 3 : *Si tamen gustatis quoniam dulcis est Dominus.* Tactui. II Regum, XXIII, 8 : *Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus*, quo nihil mollius dum tangitur. Auditui. Quia ipse verbum dulce quod multiplicat amicos, patri scilicet [4], verbum scilicet suave. Olfactui. Eccli. XLIX, 1 : *Memoria Josiæ in compositionem odoris*, etc. Josias Christus. Visui. I Petri, I, 12 : *In quem desiderant Angeli prospicere.* Intellectui, quem illuminat cum sit veritas. Affectui, quem pascit cum sit charitas.

5. Christus multiplici benedictione præventus.

Item, De benedictione hujus fructus benedicti dicit Propheta Deo Patri : *Domine, prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis*, etc. [5]. Bene dicitur, *Prævenisti* : quia has benedictiones ei ante ortum dedit.

Prima benedictio, immunitas peccati et impotentia peccandi, caruit enim originali, quod probat matris virginitas : et actuali, quod probat Patris divinitas. Ideo vocat eum Petrus agnum immaculatum [6] : quia caruit macula originali, et incontaminatum, quia caruit omni contagio actuali. Ideo dicitur *candelabrum* [7]. Exod. XXV, 31 et 37 : *Facies candelabrum ductile de auro mundissimo, et pones in eo lucernas septem.* Christus recte dicitur *candelabrum* : quia illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum [8]. Ductile, non fusile : quia non semine hominis transfusum, sed opere sancti Spiritus deductum ex auro mundissimo, id est, ex purissimo Virginis sanguine, qui fuit aurum mundum in sanctificatione, mundius in Spiritus sancti superventione, mundissimum in Filii Dei conceptione qui ignis consumens est [9] : in Filii enim Dei conceptione ita perfectissime purgata est mater, ut nec etiam venialiter postea posset peccare. Ideo caro ejus et sanguis dicuntur aurum mundissimum. *Et pones in eo lucernas septem*, id est, septem dona Spiritus sancti : quæ requieverunt in Christo. Et nota, quod Joannes Baptista licet sanctificatus in utero, verumtamen potuit postea peccare saltem venialiter. Unde dicit Christo, Matth. III, 14 : *Ego a te debeo baptizari*, id est, a potentia peccandi quæ est a fomite, purgari.

Secunda, consummata virtutum perfectio. Licet enim in baptismo infundantur virtutes puero, non tamen consummatæ sunt : quia non potest adhuc eas prosequi operando. Sed Christus habuit consummatas. Unde, Isa. IV, 1 : *Apprehendent septem mulieres*, id est, universæ virtutes quæ per septenarium designantur, *virum unum*, id est, Christum qui in instanti suæ conceptionis fuit vir perfectus quantum ad sapientiam et virtutem, et quantum ad organizationem membrorum.

[1] Matth, XI, 15.
[2] Apocal. II, 17.
[3] Psal. XXXV, 9.
[4] Eccli. VI, 5.
[5] Psal. XX, 4.
[6] I Petri, I, 19.
[7] Exod. XXXVII, 17 et 23.
[8] Joan. I, 9.
[9] Deuter. IV, 24.

Ideo dicitur : *Novum faciet Dominus* [1] : quia alii homines novem mensibus formantur. De sapientia, Eccli. I, 1 : *Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo fuit semper, et est ante ævum.* De virtute, I ad Corinth. I, 24 : Ipse est *Dei virtus, et Dei sapientia,* quæ utraque nec minui potest in se, nec augeri. Unde Boetius :

Stabilisque manens dat cuncta moveri, etc.

Tertia, omnis sapientiæ et scientiæ plenitudo. Virtus enim perficit affectum, sapientia intellectum : et ipse perfectus fuit in utroque. Ad Coloss. II, 3 : *In quo sunt omnes thesauri,* etc. Ejus enim sapientia uniformiter cognoscit præterita, præsentia, et futura. Unde, Eccli. XXV, 28 : *Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem,* etc. Et ponuntur hic quatuor, per quæ ostenditur nihil latere ipsius sapientiam, et in infinitum excedere lucem solis : sol enim solum videt superficiem rei sibi expositæ, sed non interiora ipsius rei : sed sapientia Dei *attingit a fine usque ad finem,* etc. [2]. Job, XXVI, 6 : *Nudus est infernus coram illo, et nullum est operimentum perditioni.* Et ideo dicitur : *Multo plus,* quia oculi solis, id est, radii solum vident corporalia, oculi Domini spiritualia. *Lucidiores,* quia radii solis non vident nisi præsentia, oculi Domini præterita, præsentia, et futura. *Super,* quia sol solummodo mittit radios ad ea quæ sub ipso sunt, oculi Domini vident ea quæ supra solem sunt sicut ea quæ infra. De hac benedictione dicitur, Deuter. XXXIII, 16 : *Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat super caput Joseph.* Joseph, Christus accrescens [3]. Unde, Luc. II, 52 : *Jesus proficiebat sapientia,* etc. SOLUTIO. Ejus sapientia proficiebat extensione, non intensione, sicut doctor extendens doctrinam in discipulos proficit, et sicut candela quæ ex se candelam accendit, proficit luminis extensione, non intensione.

Quarta, plenitudo fruitionis : quia ab instanti conceptionis suæ, ita plene fruebatur sicut modo : et quod est mirabilius, secundum eamdem animæ partem simul patiebatur et fruebatur. Ideo dicitur in persona Christi hominis : *Providebam Dominum in conspectu meo semper* [4].

Quinta, diversarum naturarum unio, quæ secundum Augustinum talis fuit, ut Deum faceret hominem, et hominem Deum. Hæc est benedictio dulcedinis : quia nec anima postquam a Verbo assumpta est, ab eo separata fuit, et ita non peccare anima Christi potuit : nec caro similiter postquam a divinitate assumpta est, ab ea relicta est. Unde nec propter hoc corrumpi potuit in sepulcro. De istis quinque benedictionibus dicitur, Deuter. XXXIII, 23 : *Nephtali abundantia perfruetur.* Nephtali interpretatur *dilatatus.* Hic est Christus, cujus fides per totum mundum dilatata est. Hæc sunt benedictiones dulcedinis. Terrenæ vero benedictiones, de quibus dicit Psalmus CXLIII, 15 : *Beatum dixerunt populum cui hæc sunt,* sunt amaritudinis : quia in amaritudinem convertuntur. Sed de hac dulcedine dicitur, Genes. XXVII, 27 : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.*

Sequitur : *Posuisti in capite ejus* [5], 6.
id est, in principio prædicationis ejus, *coronam de lapide pretioso,* id est, lapidibus pretiosis, scilicet duodecim Apostolis, qui eum prædicantem quasi corona caput ambiebant. Matth. V, 1 et seq : *Videns Jesus turbas,* etc., *et cum sedisset,* etc. Hi sunt duodecim lapides quos summus pontifex portabat in rationali [6]. Job, XXIX, 25 : *Cum sederem quasi rex,* etc. Aliter, corona æternæ gloriæ quæ finem non habet, quæ dicitur *de lapide*

[1] Jerem. XXXI, 22.
[2] Sapient. VIII, 1.
[3] Cf. Genes. XLIX, 22.
[4] Psal. XV, 8.
[5] Psal. XX, 4.
[6] Exod. XXVIII, 17 et seq.

pretioso, qui est topazion, id est, omnicolor : quia secundum Gregorium, omni colore resplendet. Est ergo sensus : *Posuisti in capite ejus*, etc., id est, coronam gloriæ omnem decorem habentem. Pro hac corona habenda in quantum homo pugnavit ipse, et docuit omnes pugnare : quia *non coronabitur, nisi qui legitime certaverit* [1]. Assigna de lapide sub septenario vel duodenario.

Moraliter : *Posuisti in capite ejus*, id est, in mente justi quæ est caput. Eccle. IX, 8 : *Oleum de capite tuo non deficiat. Coronam de lapide pretioso*, id est, ornatum virtutum. In hac corona quatuor lapsides pretiosi. Prudentia ab ante, ut caveat a futuris : justitia a posteriori, ut satisfaciat de præteritis : temperantia a dextris, nec dissolvatur per prospera : fortitudo a sinistris, ne frangatur per adversa. Et hæc corona est diadema.

7. Christus mirabilis.

Item, Fructus iste mirabilis. Unde, Psal. IV, 4 : *Scitote quoniam mirificavit Dominus*, id est, Pater, *sanctum tuum*, scilicet Christum, qui est sanctus sanctorum, id est, mirabilem fecit, et hoc multipliciter. Primo in conceptione, quando fœmina circumdedit virum [2]. Glossa interlinearis : « Gremio uteri sui. » Isa. IV, 1 : *In die illa*, scilicet Dominicæ conceptionis, *apprehenderunt septem mulieres*, id est, universæ virtutes, *virum unum*, id est, Christum. Secundo in nativitate, quando exivit de utero Virginis clausa porta. Ezechiel. XLIV, 2 et 3 : *Porta hæc clausa erit principi*, intranti scilicet et exeunti, sicut radius solis intrat et exit per vitrum sine sui et vitri corruptione. Tertio in prædicatione. Joan. VII, 46 : *Numquam sic locutus est homo*. Et Petrus, Joan. VI, 69 : *Verba vitæ æternæ habes*. Quarto in passione, ubi posuit faciem suam ut petram durissimam [3] : et sol obscuratus est, et petræ scissæ [4]. Quinto in resurrectione, quando non dedit sanctum suum videre corruptionem [5] : sed cito resuscitavit, et clauso sepulcro exivit. Sexto in ascensione, quando virtute deitatis ascendit cum triumpho. Isa. LXIII, 1 : *Quis est iste qui venit*, etc. ? Propter hæc omnia *vocatum est nomen ejus Admirabilis* [6].

Item, *Cantate Domino canticum novum : quia mirabilia fecit* [7]. In hoc quod cum esset dives voluit pro nobis fieri pauper [8]. *Scitis gratiam*. Quia cum semper esset in gaudio, pro nobis voluit pati et mori in tormento vilissimo. Ad Hebr. XII, 2 : *Christus proposito sibi gaudio sustinuit crucem*, etc. Quia cum esset summe innocens, voluit iniquus reputari. Isa. LIII, 12 : *Et cum sceleratis deputatus est*. Quia pati voluit pro inimicis, quod multo plus est quam si pro amicis. Unde, Joan. XV, 13 : *Majorem charitatem*, etc. : habuit tamen majorem, quia mortuus est pro inimicis. Quia cum uno solo verbo posset salvare mundum, quia *dixit et facta sunt* [9] : tamen tot et tanta pro mundo voluit sustinere. Unde, Luc. IX, 30 et 31, Moyses et Elias loquebantur cum eo de excessu, quem completurus erat in Jerusalem. Et hoc totum fecit ut nos ad amorem suum alliceret, et vitium ingratitudinis in nobis exstirparet. Ingratus enim erat homo beneficio creationis, quod sine pœna ei Dominus impenderat. Sed beneficium recreationis non sic. Beatus Bernardus : « Memento homo te etsi de nihilo factum, non tamen de nihilo redemptum [10]. »

Et nota, quod quadruplex fuit voluntas in Christo, quas Pater mirificat sicut

[1] II ad Timoth. II, 5.
[2] Jerem. XXXI, 22.
[3] Isa. L, 7.
[4] Matth. XXVII, 51.
[5] Psal. XV, 10.
[6] Isa. IX, 6.
[7] Psal. XCVII, 1.
[8] II ad Corinth. VIII, 9.
[9] Psal. XXXII, 9.
[10] S. BERNARDUS, Serm. 2, super Cantica in fine.

Christus dicit de Patre : *Sanctis qui sunt in terra ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis* [1]. Deitatis. Hæc mirificata est, omnia quæ sunt faciendo. Rationis, qua pati voluit, mori, et resurgere : quæ homines etiam sibi obedientes facit mori peccato, et resurgere per gratiam. Mirificata est Patri usque ad mortem obediendo [2]. Sensualitatis, qua voluit non mori. Matth. xxvi, 39 : *Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste.* Hæc mirificata est, se verum hominem esse ostendendo, et infirmitatem nostram se veraciter assumpsisse. Compassionis, qua compassus est peccatoribus. Luc. xix, 41 : *Videns civitatem, flevit,* etc. Osee, vi, 6 : *Misericordiam volui, et non sacrificium.* Quam mirificavit etiam indignis compatiendo. Has, inquam, voluntates mirificavit sanctis, non Judæis, aut paganis : quia his scandalum vel stultitia [3], etc., sanctis scilicet qui sunt in terra ejus, id est, qui spem suam quasi anchoram in illa terra quæ est ejus terra, scilicet viventium, fixerunt, ne sæculi fluctibus submergantur. (Multa alia de hoc fructu mirabili invenies § 10, *horti conclusi*, ubi ille hortus dicitur *mirabilis*, quæ debuissent hic scribi.)

Igitur quia tam dulcis, tam celebris, tam festiva, tam devota, tam efficax, tam suavis est salutatio quam Christus mandavit beatæ Virgini Mariæ, quando mundum hac mediatrice salvare decrevit, dignum et justum est ut a Christicolis celeberrime et devotissime recitetur in terris, cum a cœlicolis, ut vere creditur, frequenter recitetur in cœlis ad honorem et gloriam Virginis gloriosæ. Unde canit Ecclesia : « Te laudant Angeli, etc. » Si enim tam affectuose et sedule salutamus, caput nudamus, inclinamus, assurgimus, genua flectimus, salutationem toties replicamus, ad familiares et cognatos ac socios magnatum, quorum consiliis et auxilis in curiis indigemus, et ipsorum benevolentiam captamus exeniis et muneribus, et quibuscumque prævalemus modis : quid faciendum est potissime matri in curia unigeniti sui, cui non solum efficaciter supplicare, sed etiam materna auctoritate imperare ?

Item, Si joculatore suriens ad plenam mensam divitis cantaverit, numquid ei cibus negabitur ? Similiter si quis temporalia contemnens et gratiam esuriens, veniat ad mensam matris Domini toto corde et affectu dicens : *Ave, Maria, gratia*, etc., numquid ipsa largitas ei gratiam poterit denegare ? Saltem ex quo gratia plena est, vel aliqua fragmenta gratiæ largietur. Ipsa enim favus melleus est, cui dicitur, Cantic. iv, 11 : *Favus distillans labia tua.* Qui si bene compressus fuerit tactu labiorum devote orantis, dulcedinem melleam facile distillabit. Ipsa vellus Gedeonis madefactum rore gratiarum [4], quod compressione levissima devotæ salutationis et orationis, larga distillabit stillicidia super terram cordis humani. Ipsa virga gracillima est per summam humilitatem, quæ flatu auræ tenuis, id est, humilis salutationis vel orationis, facile poterit inclinari : inclinata vero secum afferet florem et fructum suum.

Item, Si quis assidue magnatem aliquem aut potentem salutaret, licet indignabundum et superbum, non esset tam illiberalis, quin salutatorem suum resalutaret aliquando, saltem victus importunitate, juxta illud Ecclesiastici, xli, 25 : *Erubescite a salutantibus de silentio.* Numquid magis indignantis naturæ erit mater misericordiæ mulierum humillima ? Absit. Resalutat autem beneficia tribuendo. Satis enim probabile et credibile est, quod si sæpe beatæ Virgini salutationem angelicam replicaret, scili-

[1] Psal. xv, 3.
[2] Ad Philip. ii, 8.
[3] I ad Corinth. i, 23.
[4] Cf. Judicum, iv, 37 et 38.

cet *Ave, Maria*, usque *fructus ventris tui*, ipsum benedictum fructum a benedicta matre quandoque in præmium reportaret.

11. Qui vult digne Mariam salutare, debet animam præparare.

Sed notandum, quod qui beatam Virginem digne salutare vult aut orare, oportet eum prius animam præparare. Unde, Eccli. XVIII, 23 : *Ante orationem præpara animam tuam, et noli esse quasi homo qui tentat Deum.* Alioquin oportebit eum iterare orationem suam, quod prohibetur, Eccli. VII, 15 : *Non iteres verbum in oratione tua*, id est, sic devote ora, quod non oporteat iterare. Gregorius : « Quo videlicet dicto vir sapiens nequaquam nos prohibet sæpe veniam petere, sed culpas iterare [1]. » Ac si aperte dicat : Cum male gesta fleveris, nequaquam rursus facias quod in precibus iterum plangas. Minus enim efficax et utilis est Mariæ salutatio, vel directa ad eam oratio, cum præsumitur ab indigno. Unde antequam Dominus orare doceat discipulos [2], præmittit de virtutibus instructionem. Sicut enim *peccatores Deus non audit* [3], sic *non est speciosa laus* vel salutatio *in ore peccatoris* [4]. In oratione quæ desunt nobis, suggerimus et rogamus et quærimus nostræ compassionem miseriæ : sed hanc non meretur, qui alienæ gloriæ congratulari nescierit. Sic enim cœlesti Jerusalem communicamus in ratione dati et accepti, cum ei congratulationem impendimus, et ipsa vicissim compassionem nobis. Quod si sanctorum omnium gaudio congaudendum est ut eos habeamus propitios, magis et frequentius oportet beatæ Virgini congaudere, cui risum fecit Dominus, et omnes audientes pariter corridebant, sicut dixit Sara [5], quæ figurabat Mariam. Hinc est, quod a fidelibus consuevit hæc salutatio frequentari, nec ad insipientiam salutantibus, si se dignos exhibeant et se præparent ad salutandum.

12. Qui salutationem dignam desiderat accelerari, debet angelicam vitam imitari.

Quod autem hæc salutatio acceptabilis sit Mariæ, ostenditur in eo quod prius ab Angelo legitur salutata, nec ipso foris stante, sed ingresso ad eam. Ergo et Angelum te esse oportet, et ad eam intrare, si digne volueris salutare Mariam. Angelum facit puritas, charitas, humilitas : quæ tria inveniuntur in Angelis præeminere. Puritas, quia sicut a carne, sic a carnis illecebris penitus sunt immunes. Et sicut dicit Hyeronimus : « In carne præter carnem vivere, non humana vita est, sed cœlestis. » Charitas in vitæ communione probatur : quia cœlestis Jerusalem participatio ejus in idipsum est [6] : quia nullus ibi suum aliquid esse dicit, sed sunt illis omnia communia. Humilitas Angelorum in obedientia et in ministerio comprobatur, in quo sine murmure, sine contradictione, sine deceptione Domino contemperant. Qui enim per tres istas virtutes Angelum se non exhibet, non est idoneus ut ad salutandam Virginem admittatur in conclave cœlesti, in quo Maria assumpta est ad æthereum thalamum, in quo rex regum stellato sedet solio. Hæc tria agnovit Angelus in Maria : et hæc tria quærit gloriosa Virgo in suis salutatoribus invenire. Unde et quod *gratia plena* dicitur, ad humilitatem refertur, quæ sola gratia meretur impleri : quia sicut dicitur, Jacob. IV, 6 : *Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Dominus tecum*, ad charitatem : quia *Deus charitas est : et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* [7]. *Benedicta tu in mulieribus*, ad puritatem. Quod si hæc habeas, et per hæc Angelus sis, necessarium est ut sis Gabriel, id est, fortitudo Dei, ut non tuæ adscribas fortitu-

[1] S. Gregorius, Lib. X Moralium, cap. 17.
[2] Matth. VI, 1 et seq.
[3] Joan. IX, 1.
[4] Eccli. XV, 9.
[5] Genes. XXI, 6.
[6] Psal. CXXI, 3.
[7] I Joan. IV, 16.

dini quidquid boni habueris, sed divinæ: et sic tibi patebit ad Mariam ingressus.

Item, Quod digne tantam reginam salutare non sit quilibet dignus, ostendit Dominus cum ad eam salutandam, non nisi Angelum misit: per hoc evidenter ostendens, quod qui salutationem suam ab ea desiderat acceptari, angelicam, ut supra dictum est, vitam debet imitari, ut sit videlicet pacificus: quia inter Angelos major non opprimit minorem, sed omnes in summa pace et quiete consistunt. Sit etiam humilis: Angelus enim hominem qui terra et cinis est, non dedignatur custodire, nec inde erubescit. Sit obediens, id est, præcepta Domini adimplens. Sine invidia: *stella enim differt a stella in claritate* [1], nec tamen una alii suam invidet claritatem. Similiter Angelus bono cujuslibet socii non invidet, sed congaudet. Has proprietates attribuit Beda Angelis super illud Exodi, xxv, 8 et 9: *Facient mihi sanctuarium... juxta omnem similitudinem tabernaculi quod ostendam tibi.*

13. *Ad salutationem Mariæ tria principaliter nos invitant.*

Nota etiam, quod ad salutationem Mariæ tria principaliter nos invitant, scilicet Gabrielis exemplum, qui eam primus legitur salutasse, etiam antequam esset mater Domini, resalutationis fructus, ut supra, et Joannis tripudium. Si enim nos se salutantes resalutaverit, exsultabit in gaudio infans, id est, gaudium ineffabile in utero mentis nostræ, ut possimus dicere: *Ecce ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit*, etc. [2]. Hinc dicit Apostolus, ad Roman. xvi, 6: *Salutate Mariam, quæ multum laboravit in vobis*, pro vobis orando, in Ægyptum fugiendo, paupertatem sustinendo. Sed qualiter salutabis, frequenter, fideliter, sapienter. Frequenter: quia *tota pulchra est* [3]. Isa. xxiii, 16: *Bene cane, frequenta canticum, ut memoria tui sit.* Fideliter, ut corde, ore, et opere salutetur, ne merito possit beata Virgo illud respondere quod dicitur, Isa. xxix, 13: *Populus hic labiis me honorat: cor autem ipsorum*, etc. [4]. Sapienter, ut recta intentione salutetur. Quidam enim nobiles salutant puellas, ut de illarum familiaritate jactare se possint. Sic multi salutant frequenter Mariam, ut eam diligere videantur: sed tales non resalutat, quia ipsa novit abscondita cordium, sicut dicit ipsa, Eccli. xxiv, 45: *Penetrabo omnes inferiores partes terræ, et inspiciam omnes dormientes.*

14. *Qui non sint digni qui salutentur a nobis?*

Nota, quod non sunt digni salutari a nobis excommunicatus, homo alterius legis, hostis. Diabolus excommunicatus est qui falsificavit bullam summi Pontificis, id est, formam suam, qui erat signaculum similitudinis Dei [5]. Item, Incendiarius fuit sanctorum locorum, id est, illorum duorum templorum quæ fecerat Deus, scilicet Adam et Hevæ: omnes enim justi templa sunt Dei, ut dicitur, I ad Corinth. iii, 17, et vi, 19: *Templum Dei sanctum est, quod estis vos.* Item, Manus violentas injecit in clericum, imo in ipsum Papam, id est, Christum. Et quia non habet superiorem a quo petat absolutionem, et ab illo non vult, ideo non potest absolvi. Propter hoc dicitur, I Regum, ii, 25: *Si peccaverit vir in virum, placari ei potest Deus: si autem in Dominum peccaverit vir, quis orabit pro eo?* Ille excommunicatus salutat nos, dum peccata spiritualia suggerit, ut interficiat, sicut Joab Amasan salutando occidit [6]. Hunc resalutat, qui ejus suggestioni consensum præstat, et fit excommunicatus. Ad Roman. i, 32: *Non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus, digni sunt morte.* Non ergo salutandus vel resalutandus est excommunicatus. II Joan. ℣. 10: *Si*

[1] II ad Corinth. xv, 48.
[2] Luc. i, 44.
[3] Cantic. iv, 7.
[4] Cf. Matth. xv, 8.
[5] Ezechiel. xxviii, 12.
[6] II Regum, xx, 9 et 10.

quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, etc.

Homo alterius legis est caro, cujus lex contraria est legi spiritus. Ad Roman. VII, 23 : *Video aliam legem,* etc. Horum autem qui sunt alterius legis, quidam sunt gentiles idola colentes, scilicet motus luxuriæ, qui in corde suo faciunt masculinas imagines, et fœmineas, sicut dixit Ezechiel. XVI, 17 : *Fecisti tibi imagines masculinas, et fornicata es in eis.* Alii sunt Judæi, qui legem et sacrificia carnaliter servant, id est, motus gulæ. Alii hæretici latenter corrumpentes, id est, motus sub virtutis vel necessitatis specie ad peccatum inclinantes. Primi, id est, pagani sunt occidendi gladio abstinentiæ. Psal. XLIV, 4 : *Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.* Judæi non sunt occidendi, sed fame et miseria cruciandi. Hæretici vero sunt comburendi igne : quia Spiritui sancto committendum est, ut revelet in talibus utrum spiritus sunt ex Deo [1]. Hic homo alterius legis salutat, dum caro voluptatem suggerit. Hunc resalutat, qui consentit, et excommunicatus efficitur. Eccli. IX, 4 : *Cum saltatrice ne sis assiduus, nec audias illam.*

Hostis est mundus. Unde, Jacob. IV, 4 : *Quicumque voluerit amicus esse hujus sæculi, inimicus Dei constituitur.* Hic salutat, dum divitias suggerit vel honores, dicens cum Juda : *Ave, Rabbi* [2] : et osculatur eum, et prodit simul : sed non est resalutandus per consensum. Unde, Psal. LXI, 11 : *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere.*

Horum trium salutationes non recepit Maria : quia humilis et pauper et virgo fuit, ut dictum est. Et ideo merito dixit ei Angelus : *Ave,* id est, sine omni væ.

[1] I Joan. IV, 1 : *Probate spiritus, si ex Deo sint.*

[2] Matth. XXVI, 49.

LIBER SECUNDUS.

CAPUT I.

De quadraginta specialibus causis, quare Mariæ serviendum.

Causa multiplici servire Dei genitrici
Debes dum vivis, post mortem vivere si vis.

1. Filius Dei matrem suam honorat. Prima : quia Filius Dei, cujus omnis actio, Christiani est instructio, honorat et magnificat matrem suam, juxta quod præcipitur, Exod. xx, 12 : *Honorem patrem tuum et matrem tuam*, etc. Mater enim Christi per naturam, mater est populi Christiani per gratiam. Ideo de matre sua dicit ipse Christus, Isa. LX, 7 : *Domum majestatis meæ*, scilicet Mariam, *glorificabo*. Et paulo post, ℣. 13 : *Locum pedum meorum glorificabo*. Caput Christi divinitas. I ad Corinth. XI, 3 : *Caput Christi Deus*. Pedes quibus venit ad nos, humanitas, cujus locus uterus virginalis, quem scilicet locum, prout possumus, debemus honorare : quia omnia bona veniæ, gratiæ et gloriæ nobis inde affluxerunt et affluunt incessanter. Eccle. I, 7 : *Ad locum unde exeunt flumina, revertuntur, ut iterum fluant*, id est, reverti debent per jugem recordationem, per debitam venerationem, per gratiarum actionem, et hoc ut iterum fluant.

2. Secunda : quia Spiritus sanctus Mariam præcipit honorari ibi, Psal. XCVIII, 5 : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est*. (Quære titulo, quod Maria dicitur *scabellum*). Hoc scabellum ad litteram adoraverunt tres Magi adorantes matrem cum filio [1]. Honorare siquidem Mariam, thesaurizare est sibi vitam æternam. Eccli. III, 5 : *Sicut qui thesaurizat, ita et qui honorificat matrem suam*, id est, Mariam. Ad Ephes. VI, 2 et 3 : *Honora patrem tuum et matrem tuam, quod est mandatum primum in promissione, ut bene sit tibi, et sis longævus super terram*. Pater noster Christus, qui nos genuit secundum quod Deus : unde, Jacob. I, 18 : *Voluntarie genuit nos*, etc. : et secundum quod homo peperit mirabiliter nos in doloribus passionis : unde, Joan. XVI, 21 : *Mulier*, id est, humana Christi natura, *cum parit, tristitiam habet*, etc. Unde dixit, Matth. XXVI, 38 : *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Mater nostra Maria, quæ licet non nisi unicum filium carnaliter genuit, in eo tamen spiritualis mater effecta est magnæ multitudinis filiorum, quorum primogenitus Christus [2]. (Titulo, quod *Maria mater*, multa invenies de hujusmodi.)

Spiritus sanctus præcipit Mariam honorari.

[1] Matth. II, 11.

[2] Ad Roman. VIII, 29.

3. Filius laudatur in matre et mater in filio.

Tertia : quia quidquid reverentiæ et honoris matri exhibetur, totum redundat in filium, et e converso. Unde, Eccli. IV, 15 : *Qui serviunt ei, obsequentes erunt sancto*, id est, Christo qui est sanctus sanctorum [1]. *Et eos qui diligunt illam, diligit Deus.* Sicut enim qui non honorificat filium, non honorificat patrem qui misit illum : sic e contra non honorificat filium, qui non honorificat matrem quæ genuit illum. Hieronymus : « Nimirum honor maternus ejus est, qui natus est ex ea. » Idem : « Nullus honor matris alius est, nisi cum ille jure honoratur, qui nasci dignatus est ex ea. » Idem : « Nulli dubium, quin totum ad gloriam Christi pertineat quidquid digne genitrici ejus impensum fuerit ac solemniter exhibitum. » Beatus Bernardus : « Non est dubium quidquid in laudibus matris proferimus, ad Filium pertinere : et rursum cum Filium honoramus, a matris gloria non recedimus. » Ad hoc designandum beata illa mulier quæ extollens vocem de turba, Luc. XI, 27, volebat Filium collaudare, dixit illi : *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti*, intelligens per Spiritum sanctum in matris laudibus filium collaudari.

Item, Idem significatum est, Cantic. II, 1, 2, ubi postquam se laudaverat filius dicens : *Ego flos campi*, etc., statim transit ad commendationem matris, dicens : *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Quo ostendit, quod laus sua laus matris est, et e converso. Et vocat eam *amicam* ad ostendendum, quod sicut omnia communia sunt vere amantibus, sic laus utriusque communis est utrique, et quod post laudem filii succedit laus matris primo loco. Item, beatus Ildefonsus : « Ut fiam servus devotus Filii generati, fideliter appeto fieri servus genetricis : et ut comprober servire Domino, in testimonium quæro super me dominium matris ejus. Sicut enim refertur ad dominum quod servitur ancillæ, et redundat in filium quod impenditur matri, sic alternat in nutrito quod adhibetur nutrici. Sic transit honor in regem, qui defertur in famulatum reginæ. »

4. Per Mariam augetur gloria Patris et Filii et Spiritus sancti.

Quarta : quia per ipsam et in ipsa et ex ipsa augetur gloria Patris et Filii et Spiritus sancti. Unde in Psalmo XLVII, 2 : *Magnus Dominus, et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.* Licet enim in omni creatura sit Deus magnus et laudabilis nimis, tamen nominatim dicitur magnus et laudabilis nimis in civitate Dei nostri, quæ est Maria, de qua dicitur : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei* [2]. Alcuinus : « In hac civitate et in hoc monte magnus Dominus, et laudabilis nimis, imo audacter dico, major et laudabilior quam in omnibus creaturis : qui enim cœlo terraque non capitur, et qui mundum pugillo continet, hujus utero clausus est : et inde assumpsit, unde Patri obediens usque ad mortem exstitit : propter quod Deus exaltavit illum, et dedit illi nomen quod est super omne nomen [3]. Dicat qui melius sentit. In nullo quippe mihi videtur major Deus, quam quod se humiliavit homo factus : nec umquam laudabilior, quam quod factus est clementior, qui omnipotentiam suam maxime parcendo et miserando manifestat. Propter hoc dicitur de Maria, I ad Corinth. XI, 7 : *Mulier gloria viri est.* Et, Proverb. XII, 4 : *Mulier diligens corona est viro suo.* »

5. Per Mariam mundus habet omne bonum.

Quinta : quia per ipsam et in ipsa et cum ipsa et ab ipsa, habet mundus et habuit et habiturus est omne bonum, id est, Christum, qui est omne bonum, et summe bonum, et sine quo nihil bonum, qui est solus bonus, unde ipse dicit, Luc. XVIII, 19 : *Nemo bonus nisi solus*

[1] Daniel. IX, 24.
[2] Psal. LXXXVI, 3.
[3] Ad Philip. II, 8 et 9.

Deus. Et sine quo nemo bonus, qui omnibus omnia factus est, ut omnes salvos faceret : et qui in futuro erit omnia in omnibus [1], id est, sufficientia omnium. Vel, omne bonum potest dici illud triplex bonum, quod est Christus, bonum scilicet veniæ, gratiæ et gloriæ. Ideo de Maria dicit humana natura, Sapient. VII, 11 : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*.

6. Inventa Maria invenitur omne bonum.

Sexta : quia inventa Maria invenitur omne bonum. Unde ipsa dicit, Proverb. VIII, 35 : *Qui me invenerit, inveniet vitam, et hauriet salutem a Domino*. Ecce vita gratiæ in præsenti, et salus æterna in futuro : et in his duobus consistit quidquid necessarium est. Ideo, Proverb. XVIII, 22, dicitur de Maria : *Qui invenit mulierem bonam*, id est, Mariam, *invenit bonum, et hauriet jucunditatem a Domino*, jucunditatem duplicem, conscientiæ hic, lætitiæ in futuro.

7. Maria se diligentes diligit.

Septima : quia diligit diligentes se, imo etiam servit servientibus suis, sicut infra ostendetur. Unde dicit, Proverb. VIII, 17 : *Ego diligentes me diligo*. Sed quicumque diligitur a matre, diligitur et a Filio, et e converso et per consequens a tota curia cœlesti. Unde, Sapient. VIII, 2 : *Hanc amavi*, etc. (Quære infra titulo, quod debemus dilectionem). Ideo dicit ipsa cum Filio, Joan. XIV, 21 : *Qui diligit me, diligetur a Patre meo*, et a Filio meo, *et ego diligam eum*, etc.

Sequitur in auctoritate prima : *Et qui mane vigilant ad me* [2]. Vigilandum est ad Mariam, *mane* gratiæ, fugata nocte peccati. Item, *mane*, id est, novata conscientia per pœnitentiam. Item, *mane*, ut volens ei servire prius exeat a nocte peccati. Item, *mane* temporis surgendum est ad celebrandum servitium ejus. *Vigilant ad me*, id est, propter me habendam et inveniendam. Item, *ad me*, id est, ad servitium meum, quod decantandum est vigilanter et attente. Unde multa miracula leguntur accidisse.

Sequitur : *Invenient me* [3]. Felix inventio invenire gratiæ inventricem, qua inventa invenitur omne bonum. Eccli. XXXII, 18 : *Qui vigilaverint ad illum, invenient benedictionem*. Ideo justus quilibet tradere debet cor suum ad vigilandum diluculo ad Dominam, per quam redemptus est et reconciliatus [4]. Item, Sapient. VI, 15 : *Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit* diu, vel in vacuum : *assidentem enim illam foribus suis inveniet*, scilicet semper paratam auxiliari et pulsantem ut intret. Unde dicit in Apocalypsi, III, 20 : *Ego sto ad ostium* liberi arbitrii. Fores animæ per quas ad animam intrat gratia Mariæ, sunt timor et amor matris et Filii. Istis foribus assidet pietas Mariæ, ut radius solis ad fenestram clausam, quæ si aperiatur, statim intrat radius. Assidet etiam tamquam janitor et custos, ne diabolus vel peccatum subintrent portas nostras ad jugulandum et deprædandum. Portæ istæ sunt nostri sensus exteriores : unde dictum est Abrahæ, Genes. XXII, 17 : *Possidebit*, id est, custodiet, *semen tuum*, id est, viri justi, qui sunt filii Abrahæ : *portas*, id est, quinque sensus, *inimicorum suorum*, id est, dæmonum et vitiorum, quibus intrant ad animam jugulandam. Jerem. IX, 21 : *Ascendit mors per fenestras*, sensuum scilicet. Si de sapientiæ foribus interrogatur, fores ejus duo testamenta. Item, Sapient. VI, 16 et 17 : *Qui vigilaverit propter illam*, id est, Mariam vel sapientiam adipiscendam, *cito securus erit* : *quoniam dignos seipsa*, id est, mundos et humiles, *circuit quærens*. *Circuit*, id est, undique munit, ne aliqua parte pateat ingressus hosti : *et in viis*, quando videlicet imitantur illam, *ostendit se illis hilariter*. Viæ illius sunt humilitas, pietas, chari-

[1] I ad Corinth. IX, 22.
[2] Proverb. VIII, 17.
[3] Ibidem.
[4] Eccli. XXXIX, 6.

tas, veritas, et hujusmodi, de quibus ipsa cum sapientia dicit, Proverb. VIII, 32 : *Beati qui custodiunt vias meas.* Et de quibus dicitur, Proverb. III, 17 : *Viæ ejus, viæ pulchræ, et omnes semitæ illius pacificæ.*

Item, De his dicit ipsa, Eccli. XXIV, 25 : *In me gratia omnis viæ,* scilicet quæ ducit ad vitam, id est, ad Filium meum, qui est vita. Custodientibus et ambulantibus per has vias ostendit Maria seipsam hilariter exeuntibus ex hoc mundo : et in omni providentia quam ipsa dat ad conservandam animam, occurret illis quasi adjutrix fidelissima.

8. Summus honor servire Mariæ.

Octava : quia summus honor, summa gloria, et summa utilitas: est servire Mariæ, et de ejus esse familia. Etenim ei servire regnare est, sicut dicit Boetius de Domino. Et ejus agi frænis summa libertas est. Unde etiam dicitur ei a Filio, imo a tota Trinitate, Isa. LX, 12 : *Gens et regnum quod non servierit tibi, peribit : et gentes solitudine vastabuntur.* Bene dicit, *solitudine* : quia destituti tantæ matris auxilio, et per consequens destituuntur auxilio Filii et totius curiæ cœlestis. Sed *væ soli : quia cum ceciderit, non habet sublevantem se* [1]. Servus autem Mariæ si ceciderit, non collidetur : quia Domina misericorditer supponet manum suam : ipsa enim sola post Filium comes est, quæ possit sublevare cadentem : unde dicit cum Filio, Osee IX, 12 : *Væ eis, cum recessero ab eis,* vastabuntur.

Maria jucunda est ab confabulandum. Unde, Sapient. VIII, 9 : *Erit allocutio cogitationis et tædii mei.* Philosophus : « Facundus comes in via, pro vehiculo est. » Humilis ad ministrandum : quod apparuit quando ministravit Elisabeth minori se [2]. Dives ad exhibendum. Sapient. VIII, 9 : *Sciens quoniam mecum communicabit de bonis.* Potens ad protegendum : unde ipsi potest secure dicere servus ejus illud Job, XVII, 3 : *Pone me juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me.* Sapiens ad instruendum : quia doctrix est sapientiæ Dei [3]. Proverb. XIII, 20 : *Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit : amicus stultorum, similis efficietur.* Misericors ad supportandum : unde de servo ejus dicitur in Psalmo XXXVI, 24 : *Cum ceciderit, non collidetur : quia Dominus supponet manum suam.*

De illis autem qui nolunt servire Mariæ, vel qui peccant in eam, dicitur, Isa. XLV, 16 : *Confusi sunt, et erubuerunt omnes,* ut Judæi, pagani, hæretici, et blasphemi. Item, Eccli. III, 18 : *Est maledictus a Deo qui exasperat matrem* suam, id est, Mariam. Ipsa etiam dicit, Proverb. VIII, 36. *Qui in me peccaverit, lædet animam suam. Omnes qui me oderunt, diligunt mortem.* Quia *qui diligit iniquitatem, odit animam suam* [4]. Simile, Tob. XII, 10 : *Qui faciunt peccatum,* etc. Talibus dicitur, Baruch, IV, 8 : *Obliti estis Deum qui nutrivit vos, et contristastis vestram nutricem,* id est, Ecclesiam, vel Mariam.

Nona : quia de fonte vitæ qui est apud Deum, imo qui ipse est, hauriens situla humilis et devotæ orationis, larga refundit stillicidia servis suis, maxime si habeant vasa convenientia. (Quære titulo de *misericordia ejus.*) Unde dicit cum Filio, Joan. VII, 37 : *Si quis sitit, veniat,* etc. (Quære titulo de *horto*, § 6, ubi hortus dicitur *sitibundus*). Et hæc impetratio gratiæ figurata est, Joan. II, 3, ubi vino deficiente in nuptiis, vinum impetravit a Filio. 9.

Maria gratiam impetrat, et impetratam conservat.

Nec solum gratiam impetrat, sed et impetratam conservat : et hoc necesse est, quia sicut dicit Gregorius, cito bonum perditur, quod a largiente non custoditur. Propter hoc illi convenit illud Ecclesiastici, XVII, 18 : *Gratiam hominis quasi pupillam conservabit.* Gratia com-

Gratia Dei cum pupilla comparatur.

[1] Eccle. IV, 10.
[2] Cf. Luc. I, 40.
[3] Sapient. I, 1 et seq.
[4] Psal. X, 6.

paratur pupillæ: quia sicut pupilla cito læditur, sic gratia Dei de facili amittitur. Item, quia sicut pupilla diligentissime conservatur, sic et gratia Dei omni studio et omni diligentia debet conservari. Item, quia sicut subtracta pupilla nihil valet oculus, sic nihil valet homo sine gratia Dei. Item, pupilla est parva et nigra, sic gratia Dei ab effectu: quia hominem facit parvum, et contemptibilem in oculis suis. Item, quia sicut pupilla oculum, sic gratia illuminat opus nostrum. Item, quia sicut duplex pupilla duplici oculo est necessaria, sic et nobis duplex gratia, præveniens et subsequens. Unde Gregorius: « Tua nos, Domine, gratia præveniat, et sequatur, etc. » Item, quia sicut in pupilla consistit vis visus corporalis, sic in gratia Dei vis visus spiritualis.

10. [...]aria servos suos [...]lio irato reconciliat.

Decima: quia Filio irato potentissime reconciliat servos et amatores suos: loquitur enim pacem in plebem suam et super sanctos suos, etc. [1]. Imo et super omnes se suppliciter invocantes, sicut patet in Theophilo.

11. [...]riæ benignitas.

Undecima: quia est ejus benignitas, quod nulli formidandum est accedere ad eam. (Quære titulo de *benignitate ejus.*)

12. [...]ariæ misericordia.

Duodecima: quia tanta est ejus misericordia, quod ab ea nullus repellitur. (Quære titulo de *misericordia ejus.*) Fulbertus Carnotensis. « Quæ privilegio virtutum in terris insignis enituit, numquam terrigenis patrocinari desistit. »

13 [...]ria servos suos efficit dignam habitationem Spiritus sancti.

Tertiadecima: quia donis et charismatibus ædificat servos suos, ut Filii sui et Spiritus sancti digna habitatio fiant. Proverb. XIV, 1: *Sapiens mulier ædificat domum suam*, id est, familiam. Si ergo ædificari desideras in habitaculum Dei in Spiritu sancto [2], da operam adscribi familiæ ejus.

14. Multiplici virtute adornat.

Decima quarta: quia multiplici virtute quasi multiplici veste adornat servos suos, designata per Dorcadem, quæ pauperes vestiebat [3]. Propter hoc de ipsa scriptum est, Proverb. XXXI, 21: *Non timebit domui suæ a frigoribus nivis.* Frigora nivis, gelicidium peccati. Unde, Eccli. XLIII, 22: *Frigidus ventus Aquilo flavit*, etc. Vel frigora nivis pœna gehennalis. Unde, Job, VI, 16: *Qui timent pruinam, irruet super eos nix.* Hoc dicitur de nolentibus agere pœnitentiam in præsenti. Pruina gelascit in infimis, et cito deficit, et signat pœnam temporalem levem et transitoriam. Nix ruit de supernis, et signat divinam vindictam, quæ subito ruet super capita impiorum. Unde, Proverb. I, 27: *Cum irruerit*, scilicet super vos, *repentina calamitas*, etc. Quæ scilicet vindicta durativa est in æternum, sicut in Libano sunt nives continuæ, sicut dicitur, Jerem. XVIII, 14: *Numquid deficiet de petra agri nix Libani*, etc. De hujusmodi nivibus dicitur iterum, Job, XXIV, 19: *Ad nimium calorem transeat ab aquis nivum.* Vel, hæc frigora sunt persecutiones malorum qui congelati sunt a flatu Aquilonis. Eccli. XLIII, 14: *Imperio suo acceleravit nivem.*

Sequitur: *Omnes enim domestici ejus vestiti sunt duplicibus* [4]. Domestici Mariæ specialiter sunt illi fideles tam viri quam mulieres, qui tamquam servi et ancillæ ipsius obsequiis se et sua impendunt, et caventes ea quæ credunt tantæ Dominæ displicere, pro posse suo moventur ad omnia quæ beneplacita credunt ei. Isti domestici per orationes et exempla Mariæ vestiuntur a Domino in præsenti duplicibus, id est, multiplicibus, id est, diversis virtutum generibus, scilicet bysso castitatis, cocco geminæ charitatis, hyacintho desiderii cœlestis, et

[1] Psal. LXXXIV, 9.
[2] Ad Ephes. II, 22.
[3] Act. IX, 39.
[4] Proverb. XXXI, 21.

purpura regalis dignitatis. Quæ scilicet vestimenta sunt ad decorem et nitorem : unde Dominus dicit animæ dilectrici et ancillæ matris suæ, Ezechiel, XVI, 10 : *Vestivi te discoloribus*. Item, *Circumamicta varietatibus*[1]. Si de futuro interrogatur, vestiti sunt, id est, vestientur duplicibus, id est, utraque stola. Unde, Isa. LXI, 7 : *In terra sua duplicia possidebunt*. Vel, hæc duplicia, perpetua corporis immortalitas et animæ impassibilitas: immortalitas ad dotes corporis, impassibilitas ad dotes animæ refertur. E contrario negligentes servire Mariæ vestiuntur *sicut diploide confusione sua*[2].

15. Vestes servorum Mariæ.

Vestes servorum Mariæ sunt fides et operatio. Fides vestis interior quæ ornat animam coram Deo. Operatio exterior quæ fit coram proximo. Sapientia, ad elidendos errores et repellendas hæreses, et patientia ad sustinendas tribulationes. Charitas Dei et proximi : quia *charitas operit multitudinem peccatorum*[3]. Opera misericordiæ corporalia et spiritualia, quæ sicut vestis duplex muniunt contra frigus inferni. Mansuetudo cordis, et castitas corporis. Unde oramus :

Nos culpis solutos
Mites fac et castos.

Promissio vitæ quæ nunc est, et futuræ[4]. Confessio peccati et laudis. Quod confessio sit vestis, dicit Psalmus CIII, 1: *Confessionem et decorem induisti*. Imbui sacramentis Christi et exemplis informari. Hic divino juvari auxilio, ibi frui visione.

Aliter, Duplicia sunt ornari justitia quæ est declinare a malo et facere bonum. Similiter castitas duplex, mentis et corporis. Unde de fideli anima dicitur, Apocal. XIX, 8 : *Datum est illi, ut cooperiat se byssino splendenti et candido*. In hoc quod dicitur, *byssino candido*, notatur duplex castitas. In hoc quod dicitur, *splendenti*, diffusio boni exempli. In hoc quod dicitur, *datum est*, quod nemo potest esse per se castus vel continens, sed tantum ex dono Dei. Unde, Sapient. VIII, 21 : *Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det*, etc.

Item, Duplex vestis, bona operatio quasi ferraturam habens rectæ intentionis. De illis enim qui faciunt opera de genere bonorum pro inani gloria vel remuneratione temporali, dicitur, Isa. LIX, 5 et 6 : *Telas araneæ texuerunt... Telæ eorum non erunt eis in vestimentum, neque operientur operibus suis : opera enim eorum opera inutilia*, etc. Hypocritæ siquidem penulas habent, id est, vestes singulares et defectivas : quia non bona intentione bene operantur.

Item, Duplex vestis, hiemalis et æstivalis. Cappa hiemalis patientia et humilitas, contra pluviam, grandinem, ventum, et nivem tentationum et tribulationum. Æstivalis, sunt virtutes quibus tempore pacis bonis operibus vacant, scilicet misericordia, pietas, compassio, et hujusmodi. Vel, hæc duplicia mutatoria sunt, sicut consueverunt divites et nobiles in conviviis magnis et solemnitatibus assumere vestes novas et pretiosas : quia non est fas indutum sacco intrare palatium vel ad regem[5]. Pro congruentia enim solemnitatis in nativitate Domini induenda sunt humilitas, devotio, et gratiarum actio : in passione luctus, disciplina, et compassio : patientia in festis martyrum, sanctimonia in festis confessorum et virginum, ut pro varietate festi ipse habitus varietur. Sicut videre est in magnis Ecclesiis in habitu ministrantium, in rubeis pro martyribus, in viridibus vel croceis aut hyacinthinis pro confessoribus, in byssinis pro virgi-

[1] Psal. LXIV, 15.
[2] Psal. CVIII, 29.
[3] Proverb. X, 12 et I Petri, IV, 8.
[4] I ad Timoth. IV, 8.
[5] Cf. Esther, IV, 2.

nibus. Propter hæc dicit Dominus Ecclesiæ vel fideli animæ, Ezechiel. xvi, 10 : *Indui te mutatoriis*[1].

Item, De triplici materia conficit etiam nobis vestes. De pilis animalium, hoc est, de lana, dans nobis virtutem simplicitatis. De corticibus herbarum, hoc est, de lino, dans patientiam tribulationis, id est, ad tribulationes sustinendas. De visceribus vermium, ministrans nobis viscera pietatis, quando scilicet de eo quod visceribus nostris subtrahimus de cibo et potu nostro, pauperum viscera recreamus. Et hæc est pretiosior cæteris, sicut vestis serica pretiosior vestibus aliis.

Largitur etiam nobis vestem polymitam, id est, diversis virtutibus velut filis distinctam. Est enim polymitus secundum Isidorum, idem quod multicolor. Vestis enim cujusque vita illius est de purpura disciplinæ, de bysso castimoniæ, de hyacintho cœlestis conversationis, de cocco geminæ dilectionis. Vel, per purpuram intellige pietatem quæ tingitur in sanguine alieno : sed patientia in sanguine proprio : charitas autem in sanguine Dominico : hujusmodi enim filis contexitur vestis polymita. Qui enim operibus unius tantum virtutis studet, id est, vel soli castitati, vel soli pietati, vel soli abstinentiæ, vestem habet unius coloris. Sed hæc non sufficit Virgini gloriosæ, nisi sint amici sui et domestici exemplo illius circumamicti varietate.

Item, Per orationes et exempla Mariæ acquiruntur illa vestimenta quæ enumerat Apostolus, ad Coloss. iii, 12 et seq., dicens : *Induite vos sicut electi Dei, sancti, et dilecti, viscera misericordiæ,* id est, vestimenta calida, *benignitatem*, scilicet larga, *humilitatem*, scilicet levia, *modestiam*, scilicet bene composita, *patientiam*, scilicet fortia, quasi de panno bene conserto et firmiter texto : *supportantes invicem*, scilicet quandoque communicanda. Unde sequitur : *Et donantes vobismetipsis*, etc. *Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis*, scilicet ut sint bene colorata : quia charitas est forma virtutum, quæ deaurat et colorat virtutes : et sint bene consuta per dilectionem quæ est vinculum perfectionis. Sequitur : *Et pax Christi exsultet in cordibus vestris*, scilicet ut sint suavia ad tangendum. Ecce novem paria vestimentorum, quibus qui modo adornantur, merentur adjungi novem ordinibus Angelorum. Et his omnibus adornat beata Virgo domesticos suos, quibus ipsamet est adornata. Unde dicitur : *Circumamicta varietatibus*[2].

Vestit etiam servos suos bysso innocentiæ et simplicitatis, sindone castitatis, et purpura castitatis. Propter hoc de ea dicitur, Proverb. xxxi, 22 : *Byssus et purpura indumentum ejus*, quibus scilicet induta est, et quibus induit servos suos. Item, ibidem, ℣. 14 : *Sindonem fecit, et vendidit.* Sindon est tela subtilis et mollis ex bysso facta, et signat novitatem sanctæ conversationis. Hanc facit nobis Maria, tribuens gratiam castitatis, a qua incipit conversatio sancta. Hanc etiam vestem tunc nobis quodam modo vendit, quando nobis eam largitur, et inde a nobis digne glorificatur. Hanc etiam sindonem sibi tunc fecit, quando castitatem vovit. Tunc vendidit, quando per votum virginitatis Filio Dei complacuit ut incarnaretur in ea. Unde dicit ei Propheta : *Concupiscet rex decorem tuum*[3], id est, virginitatem tuam.

Item, Ut hujusmodi vestimenta melius aptentur servis suis, confert unicuique zonam vel cingulum temperantiæ refrænantis pravos motus. Unde sequitur, Proverb. xxxi, 24 : *Et cingulum tradidit Chananæo*, quod interpretatur *æmulator*, vel *zelotes*, sive *præparatus*, aut *negotiator*. Vel, Chananæus *commutatus*, scilicet a vitiis ad virtutes.

[1] Vulgata habet, Ezechiel. xvi, 10 : *Indui te subtilibus.*

[2] Psal. xliv, 15.

[3] Psal. xliv, 12.

Vestem talarem, per perseverantiam. Genes. xxxvii, 3, fecit Jacob Joseph filio suo *tunicam polymitam* et talarem. Candidam sine admixtione maculæ mortalis : quia vestimentum mixtum sanguine, id est, corpus mortali peccato fœdatum, erit in combustionem [1]. Ideo dicitur, Eccle. ix, 8 : *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* Vel, vestimentum mixtum sanguine, conversatio polluta per luxuriam. Apocal. iii, 4 : *Ambulabunt mecum in albis,* scilicet si fuerint in albis. Et loquitur de illis *qui non inquinaverunt vestimenta sua,* id est, corpora per maculam peccati mortalis.

Inconsutilem, per integritatem et unitatem conversationis exterioris et interioris intentionis, ne sit dissuta per duplicitatem, vel simulationem, vel hypocrisim, exemplo tunicæ Domini [2]. Item, Levit. xix, 28 : *Non incidetis carnem vestram, neque figuras aliquas aut stigmata facietis vobis.*

Fulgidam, per exemplum : unde, Matth. v, 16 : *Luceat lux vestra,* etc. Propter hoc Angeli apparuerunt in Dominica resurrectione in veste fulgenti [3], ut posquam surrexeris a peccato, fulgeat conversatio tua aliis per exemplum.

Odoriferam, per flagrantiam opinionis. Cantic. iv, 11 : *Odor vestimentorum,* etc. Genes. xxvii, 27 : *Statimque ut sensit vestimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait,* etc. Talem habeto si vis benedici a vero Isaac. (Quære de hac fragrantia paulo infra.)

Subtilem, per discretionem et sui ipsius discussionem. Ezechiel. xvi, 10 : *Indui te subtilibus.*

Calidam, per charitatem. Job, xxxvii, 17 : *Nonne vestimenta tua calida,* etc. Proverb. vi, 27 : *Numquid potest homo abscondere ignem,* scilicet charitatis, *in sinu suo, ut vestimenta illius,* id est, conservatio et mores, *non ardeant,* ut calefaciant tangentes. Hæc est vestis quam Esther, id est, Maria mittit Mardochæo, id est, pœnitenti induto sacco, quo significatur timor servilis, cum quo non intratur in palatium Assueri, hoc est, in cœlum, sicut legitur, Esther, iv, 2 et 4.

Geminam, per dilectionem Dei et proximi, vel propter cordis castitatem : pro quo dabitur stola gemina. Unde supra, Proverb. xxxi, 21 : *Domestici ejus,* etc. Sed prius exuenda est vetus conversatio. Zachar. iii, 4 : *Auferte vestimenta sordida ab eo.* Item, Epist. Judæ, ℣. 23 : *Odientes et eam quæ carnalis est, maculatam tunicam.* Aliter enim non potest nova conversatio quasi nova vestis indui. Si vero vestis hæc non potest omnino exui, saltem sæpe per pœnitentiam debet lavari. Isa. i, 16 : *Lavamini, mundi estote,* etc.

Largitur etiam quibusdam vestem saccinam vel cilicinam, quibus scilicet inspirat gratiam faciendi pœnitentiam. Unde potest dicere cum Filio illud Isaiæ, l, 3 : *Induam cœlos,* id est, cœlestes viros, *tenebris,* id est, lugubri habitu pœnitentiæ : *et saccum ponam operimentum eorum.* Filium etiam Dei et suum induit sacco nostræ mortalitatis, quo indutus fecit pro nobis pœnitentiam in cruce, et tantum vestitus fuit sacco illo, quod diruptus totus fuit in cruce. Unde dicit Filius Patri, Psal. xxix, 12 : *Conscidisti,* id est, conscindi permisisti, *saccum meum,* id est, carnem, clavis scilicet et lancea. De hoc sacco dicit Job, xvi, 16, in persona Christi : *Saccum consui super cutem meam.*

Stragulatam vestis sibi

Largitur etiam quibusdam specialibus suis vestem quasi de eodem panno quo induta est, de qua dicitur, Proverb. xxxi, 22 : *Stragulatam vestem fecit sibi,* etc. Et hoc procedit ex maximo affectu misericordiæ, quod notatur per hoc quod hæc auctoritas continetur sub littera מ, quod interpretatur *viscera :* quia per hoc maxima misericordiæ vi-

[1] Isa. ix, 5.
[2] Joan. xix, 23.
[3] Luc. xxiv, 4.

scera nobis ostendit. Stragula dicitur a *stragos*, quod interpretatur *talus*, vel *varium*. Vestis ergo stragulata est conversatio talaris per perseverantiam, varia vel polymita, ut tunica Joseph [1], propter gratiarum, donorum, vel bonorum operum varietatem, ut talis anima dici possit *circumamicta varietatibus* [2]. Vel, stragulata, quasi varietate picturæ vel texturæ firmiter composita. Et hoc vult Glossa, qualis solet dici *brosdata*. Vel, texta firmiter propter charitatis, quæ numquam excidit, indissolubilitatem : quia aquæ multæ tribulationum non poterunt exstinguere charitatem. Vel, stragulata, id est, varia et diversorum colorum, quibus significatur diversitas virtutum, scilicet castitas, humilitas, patientia, et hujusmodi. Hæc est vestis polymita Joseph [3]. Et dicitur *stragulata*, a stragulo quod est pannus, qui superponitur lecto et sedili, et dicitur *tapetum* in gallico. Unde, IV Regum, VIII, 15 : *Tulit Hazael stragulum*, etc.

Fecit sibi, quia a se debet incipere.

Byssus et purpura indumentum ejus [1]. Byssus candidam significat innocentiam, purpura coloris sanguinei patientiam. Quando enim quis exemplo Domini patitur innocenter, tunc coram Domino ornatur ejus anima eleganter. Vel ideo stragulum : quod etiam in stratu et in amictu idoneum sit, sicut dicit Isidorus.

Vel, *stragulata vestis* gratia religiosæ conversationis, quæ principaliter consistit in tribus. In continentia membrorum in obedientia mandatorum, et in tolerantia persecutorum. Stragulata enim, sicut quidam dicunt, vel volunt, dicitur quasi triangulata. Tres anguli sunt, animi devotio, proximi compassio, et carnis mortificatio. Vel, tres anguli, laus Dei, utilitas sui, exemplum proximi. Primum a Deum, secundum ad proximum, tertium ad seipsum. Vestitus est ergo veste stragulata, qui tria hæc intendit in verbis et operibus suis. Omnibus istis modis vestem stragulatam fecit sibi Maria : habuit enim varietatem donorum et gratiarum, ministrationum et operationum, manifestationem spiritus, sermones sapientiæ et scientiæ, fidem et gratiam sanitatum, operationes virtutum, prophetias, discretiones spirituum, genera linguarum, interpretationes sermonum, et cætera hujusmodi quæ enumerantur, I ad Corinth. XII, 28. Item, habuit differentias virtutum, scilicet justitiam, prudentiam, fortitudinem, temperantiam, et cæteras universas et singulas. Item, habuit differentias graduum : quia fuit angelica cum Angelis, prophetissa cum Prophetis, apostola cum Apostolis, martyr cum martyribus, contemplatrix cum confessoribus, virgo cum virginibus : et hæc omnia superexcellenter. Unde, *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas* [5]. Item, habuit differentias statuum : quia fuit virgo, conjugata, et vidua mortuo Joseph. Item, habuit differentias vitarum : quia fuit activa et contemplativa, Lia et Rachel, Maria et Martha. Item, habuit differentias meritorum et præmiorum, prius humilis ancilla, tandem sublimis regina.

Dicitur ergo : *Stragulatam vestem fecit sibi* [6], scilicet qua ornaretur, non ad inanem gloriam, sed ut placeat sponso suo : hypocritæ enim faciunt vestes non ad se ornandum, sed ad vendendum pretio laudis humanæ. Nota, quod aliqui libri habent : *Stragulam vestem fecit sibi*. Et est idem quod vestis polymita, seu exsamica, id est, pluribus filis texta. De hoc legitur, IV Regum, VIII, 15 : *Tulit Hazael stragulum*, vel stragulam, *et fudit aquam*.

Sequitur de vestitu Mariæ et fidelis animæ : *Byssus et purpura indumentum*

[1] Genes. XXXVII, 3.
[2] Psal. XLIV, 15.
[3] Genes. XXXVII, 3.

[4] Proverb. XXXI, 22.
[5] Proverb. XXXI, 29.
[6] Proverb. XXXI, 22.

ejus [1]. Per byssum retortam candor conscientiæ et innocentia vitæ. Per purpuram patientiam intellige. Vel, byssus castitas, purpura charitas. Vel, byssus virginitas, purpura martyrium. Moraliter: byssus quæ multis tonsionibus pervenit ad candorem, carnis castigatio. Purpura solis regibus conveniens, cœlestium contemplatio.

16. **Maria preces et sacrifia servorum offert in conspectu divinæ majestatis.**

Quintadecima : quia preces et sacrificia servorum suorum et maxime quæ ei exhibentur, offert in conspectu divinæ majestatis. Unde beatus Bernardus : « Manus Mariæ candidissima quædam lilia sunt, nec causabitur liliorum amator inter lilia non inventum, quidquid illud sit quod inter manus Mariæ invenerit. Non possunt igitur summæ Trinitati displicere exenia quæcumque manibus tam dignæ gerulæ committuntur [2]. »

17. **Maria ad Filium mediatrix.**

Sextadecima : quia sicut Filius est mediator Dei et hominum [3], sic et ipsa nostra ad Filium est mediatrix, quia scilicet mediante venit ad nos Filius Dei, et qua mediatrice ad Filium pervenitur. Ad quod innuendum Christus moriens ipsam habuit ab Aquilone quo significantur peccatores, quasi hoc ipse diceret, quod ipsa mediante dexteram suæ propitiationis extenderet peccatoribus congelatis, quod et ipse facit adhuc nobis peccatoribus prout significat imago crucifixi. Et nota, quod non solum ex ea parte dexteram extendit, sed et caput spinis coronatum inclinavit. Quasi diceret : O vos peccatores, precibus matris meæ vobis dexteram porrigo, et caput meum confixum spinis ostendo. Non sit ergo molesta amaritudo compassionis his quos delectat dextera propitiationis. Sinistra Dei qui nihil habet in se sinistri, est ira ejus. Unde : Statuet hœdos a sinistris, sed oves a dextris [4] : in quo ejus propitiatio. Et Maria orando nobis impetrat propitiationem Dei.

Aliter, Aquilo adversitas. Jerem. I, 14 : *Ab Aquilone pandetur omne malum.* Sustinentibus patienter adversa mundi pro amore Dei est ipsa ad Filium mediatix.

18 **Maria vocata stra**

Decima septima : quia advocata nostra est ad Filium, sicut Filius ad Patrem, imo apud Patrem et Filium procurat negotia et petitiones nostras. Unde et dicimus ei : « Eia, advocata nostra, etc. » Sed nos miseri per mala opera et perversa desideria contradicimus ei, et non sine permaxima matris et Filii injuria matris precibus tollimus effectum suum. Tam prudens etiam et discreta est advocata Maria, quod non potest Filius vindicare in eos pro quibus ipsa allegat. Quod signatur in facto Abigail [5], quæ avertit iram David a Nabal stulto subtilitate verborum suorum : qui Nabal significat peccatorem. Tamen postea interfectus est Nabal, quia noluit emendari. Designatur etiam per illam mulierem sapientem, quæ civitatem Abelam liberavit sapientia sua . (Quære titulo de *sapientia Mariæ.*)

19 **Multi in c Dei a cat**

Notandum igitur, quod multiplicem habemus advocatum in curia Dei. Primus est Spiritus sanctus, qui postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus [7], id est, facit nos postulare, qui est amor Patris et Filii, et placat nobis iram Patris.

Secundus est Filius Dei *semper vivens ad interpellandum pro nobis* [8]. Qui tamquam bonus pugil ostendit Patri stigmata passionis. Impetrat etiam nobis Filius a Patre gratiam Spiritus sancti.

[1] Proverb. XXXI, 22.

[2] S. BERNARDUS, Serm. in nativitate Mariæ, in fine.

[3] I ad Timoth. II, 5.

[4] Matth. XXV, 33.

[5] I Regum, XXV, 24 et seq.

[6] II Regum, XVI, 20 et seq.

[7] Ad Roman. VIII, 26.

[8] Ad Hebr. VII, 25.

Unde dicit, Joan. xiv, 16 : *Ego rogabo Patrem, et alium Paraclitum,* id est consolatorem, *dabit vobis.* Et de hoc advocato dicitur, I Joannis, ii, 1 : *Si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem Jesum Christum justum.* Item, ad Roman. viii, 34 : *Christus Jesus, qui mortuus est, immo qui et resurrexit, est ad dexteram Patris, qui etiam interpellat pro nobis.* Est ergo Filius advocatus noster apud Patrem, et impetrat nobis remissionem peccatorum et gratiam Spiritus sancti, ut dictum est, et Spiritus sanctus impetrat gratiam gemitus et pœnitentiæ.

Tertius advocatus beata Virgo, præcipue coram Filio suo, et nobis generaliter impetrat omne bonum. Siquidem deerat nobis advocatus apud Filium antequam Maria nasceretur. Dixit autem Pater, Genes. ii, 18 : *Non est bonum hominem esse solum,* id est, non sufficit unicus advocatus, vel mediator, aut intercessor humano generi in cœlo, cum tot et tam periculosas habeat causas coram me. *Faciamus ei adjutorium,* id est, beatam Virginem quæ alleget pro genere humano coram Filio, sicut Filius coram me. Propter hoc dicitur de ipsa in Psalmo lxxxviii, 38 : *Testis in cœlo fidelis.* (Quære titulo de *throno Salomonis* circa finem capituli). De his duobus advocatis, scilicet matre et Filio dicit beatus Bernardus [1] : « Securum accessum habet homo ad Deum, ubi mediatorem causæ suæ Filium habet ante Patrem, et ante Filium matrem. Christus ostendit Patri latus et vulnera, Maria Christo pectus et ubera. Nec potest esse ullo modo repulsa, ubi concurrunt et perorant omni lingua disertius hæc clementiæ monimenta et charitatis insignia. » Huic autem tantæ advocatæ debemus maximum salarium gratiarum actionis et salutationis, et hujusmodi. De ista advocata narravit quidam sanctus homo, quod cum quidam religiosi cantarent illam antiphonam : « Salve, regina, mater misericordiæ, » et dicerent verbum illud : « Eia ergo, advocata nostra, etc., » plures in spiritu ipsam matrem Domini viderunt ante Filii præsentiam prosterni, et pro totius illius ordinis conservatione precari.

Quartus advocatus noster est Angelus. Unde, Daniel. xii, 1, dicitur Michael stare pro filiis populi sui.

Quintus advocatus est eleemosyna. Eccli. xxix, 15 : *Conclude eleemosynam in corde pauperis, et hæc pro te exorabit ab omni malo.*

Sextus, oratio. Unde super illud Psalmi lxxxvii, 3 : *Intret in conspectu tuo oratio mea,* dicit Glossa : Magna virtus puræ orationis hic ostenditur, quæ quasi quædam persona ad Deum intrat, et illuc mandatum peragit, quo caro provenire nequit. Dicit ergo : *Intret,* id est, non arceatur ab Ecclesia cœli ut excommunicata, qualis est oratio divitum, qui nolunt audire pauperes vel legem misericordiam præcipientem. Proverb. xxviii, 9 : *Qui declinat aures suas, ne audiat legem, oratio ejus erit exsecrabilis,* id est, non intrabit Ecclesiam cœli in conspectu Dei : quia Angeli sancti non introferunt profanas voces, nec janitor cœli leprosas orationes admittit. Orationes Tobiæ, qui interpretatur *bonus Domini*, deferebantur a Raphaele ante Deum [2]. In hoc quod dicitur, *Intret in conspectu tuo,* notatur quod oratio tamquam persona videtur a Domino et auditur ut vox. Sequitur : *Inclina autem tuam ad precem meam.* Singulariter : quia illud unum quod est necessarium petendum est [3].

Decima octava : quia pro pacificandis se suppliciter invocantibus irato Filio dulcia verba repræsentat, ut supra dictum est, quorum respectu Filius dele- 20.

Maria se invocantes irato Filio reconciliat.

[1] Forte ex sermone in nativitate Mariæ (Nota edit. Lugd.)

[2] Tob. xii, 17.

[3] Luc. x, 42.

ctatus facile mansuescit. Isa. xi, 8 : *Delectabitur* ineffabiliter *infans,* id est, Christus, *ab ubere* matris ei repræsentato. Sequitur : *Super foramine aspidis, et in caverna reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet.* Christus enim, ut dictum est, delectatus ab ubere matris, tendit manum gratiæ ad malos, qui prius fuerant foramina aspidis et caverna reguli. (De uberibus Mariæ invenies titulo de *pulchritudine membrorum ejus.*)

21. Decima nona : quia pro salute famulantium sibi, non solum potest Filio supplicare sicut alii sancti, sed etiam potest auctoritate materna eidem imperare. Unde sic oramus eam : « Monstra te esse matrem : » quasi imperiose et materna auctoritate supplica pro nobis Filio. (Istud plene invenies nono privilegio ejus.)

Maria Filium auctoritate materna interpellat.

22. Vigesima : quia ipsa *lignum vitæ est his qui apprehenderint eam* [1] speciali amore et servitio. Lignum vitæ, id est, arbor cujus fructus est vita gratiæ hic, gloriæ in futuro, scilicet Christus Dominus. Sed non hic fructus hominibus, sed his tantum qui apprehenderint eam quasi duplici manu, scilicet amore et servitio. Et nota, quod dicit, *apprehenderint,* quod verbum significat quamdam festinantiam. Est enim *apprehendere* cito et quasi violenter aliquid capere : et quod sic captum est, firmiter tenere, nec facile dimittere. Unde videamur ei dicere illud Genesis, xxxii, 26, quod Angelo dixit Jacob : *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi.* Detinenda est autem nobiscum quasi duobus brachiis, scilicet lacrymis et orationibus. Unde de lucta Jacob dicitur, Osee, xii, 4 : *Flevit et rogavit eum,* etc. Oratione enim lacrymosa obtinetur benedictio Mariæ.

Maria lignum vitæ.

Sequitur : *Et qui tenuerit eam* perseveranter, non declinans post meretricias voluptates, ut dicere possit de ea sicut ipsa de Filio, Cantic. iii, 4 : *Tenui eam, nec dimittam,* ipsi videlicet inseparabiliter adhærens, *beatus* hic in spe, in futuro in re. Beatus, ad bonum suum natus. Beatus id est, bene in virtutibus aptus. Beatus, quia omnia optata succedunt ei in futuro. Ideo dicitur, Sapient. viii, 18 : *In amicitia illius delectatio bona* : et ideo *bona,* quia æterna : quod enim temporale tantum est, non potest simpliciter dici bonum. Beatitudo vero est cumulus omnium bonorum, quæ nullo pacto subtrahi potest, sicut dicit Glossa super Matthæum.

Vigesima prima : quia sæpe quos Filii justitia damnat, matris misericordia liberat. Quæ scilicet justitia Filii et misericordia matris videntur sic altercari [2], quasi dicat justitia Filii : *Ego occidam et percutiam :* misericordia matris respondeat : Et *ego vivere faciam, et sanabo.* Dicit etiam misericordia matris illud quod sequitur, Deuter. xxxii, 39 : *Et non est qui de manu mea possit eruere.* Fugias igitur sub protectione manus ejus sicut fecit Theophilus, et nihil timendum est : ipsa enim dicit, Eccli. xxiv, 6 : *Sicut nebula texi omnem terram,* ab ira scilicet Dei, quasi ab ardore solis. Ideo etiam ipsa dicit de Filio, Cantic. iii, 4 : *Tenui eum,* ne scilicet percuteret peccatores : *nec dimitam,* sed continua precum instantia furorem ipsius retinebo. Ipsa est Abigail, cujus prudentia retinuit furorem David, ne vindicaret se de Nabal stulto [3]. Et hoc est unde Dominus conqueritur, Isa. lxiv, 7 : *Non est qui consurgat, et teneat te.* Item, Ezechiel. xxii, 30 : *Quæsivi virum qui interponeret sepem, et staret oppositus contra me pro terra,* id est, pro terreno peccatore, *ne dissiparem eam, et non inveni.* Quod autem sanctorum precibus Dominus teneatur, ostendit ipse

23 Ma[ria] miseri[cor]dia, sæpe [libe]rat Dei ju[stitia] dam[natos].

[1] Proverb. iii, 18 : *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, et qui tenuerit eam beatus.*

[2] Cf. Deuter. xxxii, 39.

[3] II Regum, xxv, 24 et seq.

loquens Moysi, Exod. XXXII, 9 et 10 : *Cerno quod populus iste duræ cervicis sit : dimitte me, ut irascatur furor meus*, etc.

24. …aria …is spi- …italibus …it ser- …ntes ibi.

Vigesima secunda : quia cum sit thesaurus Domini, et thesaurizaria gratiarum ejus, donis spiritualibus ditat copiosissime servientes sibi. Unde dicit cum Sapientia, Proverb. VIII, 20 et 21 : *In viis justitiæ ambulo, in medio semitarum judicii, ut ditem diligentes me, et thesauros eorum repleam.* Quod autem ipsa sit thesaurus Domini, dicitur, Sapient. VII, 14 : *Infinitus thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei.* (Hoc totum sufficienter expositum invenies infra titulo de *divitiis Mariæ* post tractatum de paupertate ejus.)

25. …essio …inei …s ore …d sa- …u, et …a se- …r be- …ictio ei.

Vigesima tertia : quia confessio virginei partus ore fit ad salutem, et ex ea sequitur benedictio Dei Patris. Unde in Psalmo LXV, 6 et seq. : *Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes.* Quid autem sit tam sedulo confitendum, subdit, scilicet quod *terra*, id est, Maria, *dedit fructum suum*, ex quo et per quam nobis promittitur et speratur æterna benedictio. Unde sequitur : *Benedicat nos Deus*, id est, Pater : *benedicat nos Deus, Deus noster*, id est, Christus, verus Emmanuel : *benedicat nos Deus*, id est, Spiritus sanctus. Super locum istum dicit Glossa : Iste ergo fructus est Virgo de virgine, Dominus de ancilla, Deus ex homine, filius ex matre, fructus de terra. (Quære titulo de *terra*.)

26. …a pro- …git …s suos …ipli- …ver- rio.

Vigesima quarta : quia potentissime protegit servos suos a triplici adversario, scilicet mundo, carne, et diabolo, quibus est *terribilis ut castrorum acies ordinata* [1]. (Multa de hujusmodi habuisti titulo de *nomine ejus*.) Igitur quotiescumque tentaris super vires tuas, clamandum est ad eam : *Esto mihi, Domina, turris fortitudinis a facie inimici* [2]. Sicut enim puerulus timens canem, fugit et clamat ad matrem, sic quicumque vehementer tentatur et timet morsum diaboli vel cujuscumque tentationis, per orationem refugere debet ad matrem pietatis. (Titulo de *nomine ejus* quære omnia ista, et quomodo ipsa turris.)

Et nota, quod beata Virgo protegit nos multipliciter. Unde dicit servienti suo, Isa. XLIV, 21 : *Servus meus es tu.* Et supra, Isa. XLIII, 2 : *Cum transieris per aquas*, id est, tribulationes, *tecum ero*, *et flumina*, scilicet tentationum et persecutionum, *non operient te.* Ideo secure potest ei dicere qui devote servit ei, illud Job, XVII, 3 : *Pone me juxta te, et cujusvis manus pugnet contra me.* Item, discrete præsumendo de adjutorio ejus, si servierimus ei, possumus illud dicere Psalmi XLIII, 6 : *In te*, id est, in virtute nobis a te data et a Filio impetrata, *inimicos nostros*, scilicet carnem, mundum, et diabolum, *ventilabimus*, id est, quasi paleam dejiciemus. Sed nota, quod ventilatio fit cum manibus, et fit duplex motus, id est, sursum et deorsum, per quod figuratur bona operatio facta ad honorem Christi et Mariæ, et utilitatem proximi. *In te,* tibi de prope adhærendo, *cornu*, id est, fortitudine Christi in te incarnati secundum Bedam : quia cornu durius carne, mollius osse : sic nec Christus penitus videbatur in sua majestate, nec penitus in sua humanitate. *Et in nomine tuo*, id est, in virtute nominis tui quod est Maria, vel in virtute tua nominabili, *spernemus insurgentes in nobis*, scilicet motus peccatorum intus in corde surgentes : quos illi spernunt, qui eos cum indignatione repellunt : sed non spernunt, qui eos respiciunt et quasi cum eis colloquentes in ipsis delectantur. Proverb. XVI, 14 : *Indignatio regis*, id est, justi, *nunti mortis*, id est, sug-

[1] Cantic. VI, 3.

[2] Psal. LX, 4.

gestiones diaboli et motus peccati. Peccatum enim et diabolus mors est quæ animam interficit. Quos nuntios indignatur rex, id est, qui bene se regit. Proverb. xx, 8 : *Rex qui sedet*, etc. *Spernemus*, inquam, non præsumentes de nobis, sed de adjutorio tuo. Alia littera dicit expressius : « In nomine tuo conculcabimus adversarios. » Propter hoc etiam videtur Propheta dicere servo et amatori Mariæ : *Adstitit regina* [1], id est, beata Virgo, adstitit tibi, scilicet ad te juvandum : *a dextris tuis*, ut scilicet tibi prospera et salubria impetret : *in vestitu deaurato*, id est, in stola animæ et corporis, ut creditur, *circumdata varietate* gratiarum, quas sibi servientibus impetrat et largitur : ipsa enim adstat ad dexteram pauperis spiritu, ut salvam faciat a persequentibus animam ejus.

Item, In multitudine et vehementia tentationum, dicendum est illi sicut dixit Domino rex Josaphat, II Paralip. xx, 12 : *In nobis quidem non est tanta fortitudo, ut possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

Maria protegit nos ut arbor sub umbra ramorum et filiorum suorum. (Quære titulo de *horto*, § 9, ubi hortus dicitur *umbrosus*.) Sub pallio humilitatis et virginitatis suæ. Humilitas enim et virginitas alæ ejus sunt : et latæ sunt alæ istæ per utriusque virtutis plenitudinem, de quibus alis dicimus ei : *Sub umbra alarum tuarum protege me : a facie impiorum qui me afflixerunt* [2]. Item, alibi : *In umbra alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas* [3]. In umbra virginitatis contra incendium luxuriæ, in umbra humilitatis contra ventum inanis gloriæ vel tempestatem superbiæ, in umbra mansuetudinis contra grandinem iracundiæ. Quod ira designetur per grandinem, habes, Sapient. v, 23 : *A petrosa ira plenæ mittentur grandines.* In umbra suæ maternitatis ab ira Filii sui. In umbra veritatis cujus ipsa est mater contra nivem hypocrisis. In umbra orationis contra pluviam diabolicarum tentationum, etc. de aliis. (De his sufficienter invenies, § 9, de *horto*, ubi hortus dicitur *latebrosus*.) Sub scuto patientiæ suæ per exemplum : *Scuto circumdabit te veritas ejus :* et ideo *non timebis a timore nocturno* [4].

Angelos nobis in auxilium mittendo. Sic fecit Basilio. Unde *Angelis suis mandavit de te* [5]. Angeli enim ministri et satellites sui sunt de præcepto creatoris. Contra inimicos nostros pro nobis pugnando. Unde convenit ei illud Ecclesiastici, xxix, 16 et seq. : *Super scutum potentis, et super lanceam adversus inimicum tuum pugnabit*, scilicet pro te. Æstum prosperitatis frigore adversitatis temperando. Amaritudinem tribulationis dulcedine consolationis leniendo : quæ velut sapiens mulier ponit in olla cordis nostri per impatientiam bullientis aquam consolationis.

Protegit etiam nos respectu misericordiæ suæ quoad nos, sed justitiæ quoad dæmones, vitia, et peccata. Unde ipsi verissime convenit quod dicitur de Filio, Proverb. xx, 8 : *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Similiter regina, id est, Maria sedens cum Filio in solio paradisi, oculo misericordiæ respiciens peccatorem, intuitu suo dissipat omne malum, id est, triplex malum, malum scilicet culpæ, cujus impetrat veniam : malum pœnæ, quam non sinit statim infligi : malum diaboli, ne tentando tantum nocere prævaleat, quantum desiderat. *Dissipat* enim per misericordiam suam et sapientiam *cogitationes malignorum, ne*

[1] Psal. xliv, 10.
[2] Psal. xvi, 8 et 9.
[3] Psal. lvi, 2.
[4] Psal. xc, 5.
[5] Ibid., ℣. 11.

possint implere manus eorum quod cœperant [1]. Idcirco quoties tentamur supra vires, clamandum est ei corde toto : « Eia, advocata nostra, illos tuos misericordes oculos ad nos converte. » Et illud : *Esto nobis, Domina, turris fortitudinis a facie inimici* [2]. Item, illud : *Respice in me*, o Domina, *et miserere mei* [3]. Et sint oculi tui, scilicet fides et devotio, ad Dominam nostram, donec misereatur tui, ut evellat a laqueo tentationis pedes tuos [4], id est, affectus.

Protegit etiam ab accusationibus dæmonum, qui accusant justos in conspectu Dei die ac nocte, id est, assidue, vel die ac nocte, scilicet de dissolutione per prospera et murmure per adversa [5]. Eccli. xi, 33, dicitur diabolo : *Bona in mala convertens insidiatur, et in electis imponet maculam*, scilicet inanis gloriæ. Quis enim apud Filium illum accusare audeat, cui matrem viderit patrocinantem? Et si Maria pro nobis, quis contra nos? Et si ipsa est quæ justificat, quis est qui condemnet [6]. (De hujusmodi multa inveniuntur in libris miraculorum ejus.)

Protegit etiam ab accusationibus detractorum, et *a conventu malignantium, et a multitudine operantium iniquitatem* [7], sicut patet in miraculo de abbatissa prægnante, quam Virgo virginum revirginavit, postquam ad præceptum ejus eduxerant Angeli puerum de utero ejus, nec in partu indiguit alia obstetrice. Quem videlicet puerum transmisit per ipsos Angelos nutriendum cuidam eremitæ, qui puer postea factus est Episcopus. Ideo de ipsa dicitur, Sapient. x, 11: *In fraude circumvenientium illum affuit illi.* (Quære paulo infra.)

Protegit etiam a corporalibus incendiis, sicut patet de quodam puero Judæo, quem pater suus projecit in clibanum ardentem, quia adoraverat imaginem beatæ Virginis cum pueris Christianis : et beata Virgo apparuit ei in medio fornacis in specie imaginis quam puer adoraverat, et protexit eum sub pallio suo ab incendio, *et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem* [8]. Quo miraculo viso multi Judæi conversi sunt ad fidem, et pater pueri in ipsam fornacem projectus est combustus.

Protegit etiam Christus servos suæ genitricis, ut veraciter dici possit: *Qui habitat in adjutorio* altissimæ Dominæ, *in protectione Dei cœli commorabitur* [9].

Protegit etiam nos Maria a corporalibus inimicis prout sæpe legitur in miraculis ejus, et a seductoribus animarum : et ei convenit illud Sapientiæ, x, 12, quod dicitur de sapientia, et recte potest intelligi de Maria : *Custodivit illum*, id est, servum et amatorem suum, *ab inimicis* exterioribus et manifestis, id est, detractoribus qui famam, hæreticis qui fidem, tyrannis qui vitam conantur auferre, *et a seductoribus tutavit illum*, id est, ab occulte insidiantibus, scilicet mundo, carne, dæmonibus. Quorum primus pietatem per avaritiam, secundus castitatem per luxuriam, tertius humilitatem per superbiam conatur auferre. Ecce sex atrocissimi inimici, et septimus per quem omnes alii pugnant, et sine quo non prævalent, scilicet propria voluntas. Hæ sunt septem gentes, quæ semper filios Israel impugnabant [10]. Item, paulo ante dicitur, Sapient. x, 11 : *In fraude circumvenientium illum affuit illi. Illi*, id est, amatori suo : *circumvenientium*, id est, dæmonum, qui ex invidia semper nituntur circumvenire eos qui ei serviunt : *affuit illi*, illuminans scilicet oculos ejus ad prævidendum et cavendum

[1] Job, v, 12.
[2] Psal. lx, 4.
[3] Psal. xxiv, 16.
Psal. cxxii, 2.
[4] Apocal. xii, 10.
[6] Ad Roman. viii, 33 et 34.
[7] Psal. lxiii, 3.
[8] Daniel. iii, 50.
[9] Psal. xc, 1.
[10] Judicum, iii, 1 et seq.

eorum insidias, quia est illuminatrix: *et honestum fecit illum,* id est, purgatum velut aurum in fornace per tentationes et pugnas contra inimicos supra dictos.

Protegit etiam sicut castellum: quia ipsa est castellum [1], quod est refugium debilium: et ipsa ubique terrarum refugium est peccatorum. (Quære titulo, quod ipsa est castellum.)

Protegit etiam sicut templum, cum ipsa sit templum Dei vivi, basilica veri Assueri, sacrarium Spiritus sancti, Ecclesia, id est, congregatio et adunatio populi Christiani, et domus orationis. Reos enim sanguinis defendit Ecclesia, si ad ipsam refugerint.

In igne, ut supra de Judæolo. Unde dicit servo suo Isaiæ, XLIII, 1 et 2: *Meus es tu:... cum ambulaveris in igne, non combureris.* In aqua, Isa. XLIII, 2: *Cum transieris per aquas, tecum ero,* ut supra in principio hujus paragraphi. Ipsa est enim navis, quæ suscipit amicos suos naufragantes in fluctibus hujus maris. Unde dicit, Eccli. XXIV, 8: *In fluctibus maris ambulavi* cum familiaribus meis, videlicet tamquam navis, ut ipsos eriperem a naufragio peccatorum, et ereptos deducerem in portum voluntatis eorum. (Quære titulo, quod ipsa est navis). Ambulat etiam in fluctibus maris, mœstos consolando, et tristes lætificando. In aere, ab incursu aerearum potestatum, sicut sæpe legitur in miraculis ejus. In terra, quod signatum est, Apocal. XII, 16, ubi dicitur in figura ejus: *Et adjuvit terra mulierem,* id est, Maria devotam sibi animam: quam serpens, id est, diabolus infestabat. Ideo ipsa dicit, Eccli. XXIV, 9: *In omni terra steti,* id est, fideliter me invocantibus semper affui. Vel, ipsam in terra stare, est justos in virtute confirmare.

27. Vigesima quinta: quia in Maria inveniunt refugium, qui timentes Dei justitiam, ad ipsum accedere reformidant. Beatus Bernardus: « Sicut nomen JESU mel in ore, etc. » (Titulo de nomine Mariæ.) Idem: « Quid ad Mariam accedere trepidas? » (Titulo de benignitate Mariæ.) De hoc refugio dicit Psalmus CIII, 18: *Petra,* id est, Maria, *refugium herinaciis.* (Titulo de terra, ubi Maria petra.) Propter hoc *refugium* dicitur ipsa civitas refugii, figurata per sex civitates refugii [2]. Et bene sex: quia sex modis interficiunt se generaliter peccatores. Per vitia cordis et quinque sensuum corruptionem. Citra Jordanem tres, et ultra Jordanem tres. Jordanis baptismus. Citra Jordanem tres: quia ad ipsam habent refugere, qui tentantur a tribus concupiscentiis, ut ipsos tueatur, et faciat in bono proficere. Ultra Jordanem tres: quia per ipsam sæpe redeunt ad veniam, et adipiscuntur gratiam et gloriam, qui transierunt Jordanem, id est, qui triplici concupiscentia seducti, amiserunt innocentiam baptismalem.

Maria re-
gium a
Deum ac-
dere tre-
dantib

Sed nota, quod illæ civitates separatæ erant illis in refugium, qui nolentes perpetrassent homicidium: sed nunc dilatata est misericordia Dei, et in Maria providit refugium etiam voluntariis homicidis. Ipsa enim est domus refugii, ut salvos nos faciat, ut habetur in Psalmo XXX, 3.

Item alio modo: Christus enim dicitur ostium paradisi, quo ad pastum vitæ intrant oves [3]. Beata autem Virgo fenestra cœli est, sicut canit ei Ecclesia. Unde:

Intrent ut astra flebiles,
Cœli fenestra facta es.

Solet autem contingere in quibusdam conviviis, quod pauperes timentes iracundiam janitoris clamant ad fenestram, ut eis aliquid jaciatur. Modo autem discumbunt sancti et Angeli in convivio cœlesti, de quo habetur, Isa. XXV, 6: *Faciet Do-*

[1] Cf. Luc. X, 38.
[2] Cf. Numer. XXXV, 6-14.
[3] Joan. X, 9.

minus convivium, etc., ubi Christus ostium, janitor justitia ejus, quam si reformidas, clama ad fenestram, quæ est Maria orando, et pauperiem tuam allegando, ut saltem de micis illius convivii ubi sunt plena fercula, jaciat tibi aliquantulam consolationem, aliqua fragmenta gratiarum.

28. Maria pastum ministrat famelicis et potum sitientibus.

Vigesima sexta: quia pastum subministrat famelicis et potum sitientibus. Unde de ea dici potest sicut de Filio: *Jacta cogitatum tuum in Domina, et ipsa te enutriet*[1]. Ipsa enim esurientes implet bonis, et dat escam esurientibus[2], dicens cum Filio, Jerem. XXXI, 25: *Inebriavi animam lassam, et omnem animam esurientem saturavi.* Ipsi etiam dicere possumus sicut dicimus Filio: *Omnia a te exspectant, ut des illis escam in tempore*[3]. Item, *Dante te illis colligent: aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate. Avertente autem te faciem*, id est, respectum misericordiæ tuæ, *turbabuntur*, etc.[4].

Item, Alibi, in Psalmo CXLIV, 15 et 16: *Oculi omnium in te sperant*, o Maria: *et tu das escam illorum in tempore opportuno: aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione.* Ipsa enim dat jumentis suis, id est, illis qui suorum deferunt onera mandatorum, escam ipsorum, fœnum scilicet carnis Filii sui, quando scilicet per gratiam matris digni facti sumus sacra communione. Quod præfiguratum est in hoc quod Filium natum posuit in præsepio. Quasi diceret bovi et asino, id est, his qui designantur per bovem et asinum, qui sunt animalia laboriosa et onerifera: diceret, inquam, Manducate, ecce refectio vestra. Ipsa etiam dat pullis corvorum, id est, imitatoribus pœnitentium, qui designantur per corvos, fideliter invocantibus eam.

De ipsa etiam quæ est fortis mulier, dicitur, Proverb, XXXI, 15: *De nocte surrexit*, tanquam prompta et sedula, *deditque prædam domesticis suis, et cibaria ancillis suis.* De nocte surgere est, in præsentis vitæ caligine auxilium impendere. Domestici Mariæ sunt, qui illius obsequiis se totos impendunt, quibus dat triplicem prædam. Prædam in seipsis, quando scilicet rapiens a diabolo quos ipse diabolus prius rapuerat, eos restituit sibiipsis, sicut patet in Theophilo. Peccator enim, sicut dicit Augustinus, se non possidet. Ergo nihil. Item, quando per gratiam ejus subjiciunt carnem spiritui in seipsis. Dat etiam prædam juxta se, dans gratiam convertendi alios ab illecebris mundanis, et reducendi ad viam veritatis. Tertiam prædam dat eis supra se, impetrans eis a Filio gratiam rapiendi regnum cœlorum, quod vim patitur[5].

Aliter, *De nocte surrexit.* Quo fructu, scilicet triplici. Primus, quod quosdam rapit ab hoste, id est, diabolo, sicut ibi Glossa. Unde, *prædam.* Secundus, quod raptos ab hoste incorporat Ecclesiæ. Unde, *dedit domesticis*, id est, Angelis et fidelibus, quibus eos unit quos diabolo tollit. Tertius, quod eosdem imo et omnes fideles reficit multipliciter. Unde, *et cibaria ancillis suis.*

Prima præda fuit primi hominis active, qui rapere voluit divinitatem, sicut dicit Glossa ibi: *Quæ non rapui, tunc exsolvebam*[6]. Secunda, præda serpentis, id est, diaboli, qui rapuit hominem raptorem. Unde et ei dicitur, Isa. XXXIII, 1: *Væ qui prædaris, nonne et ipse prædaberis?* Tertia, hominis terrena rapientis. Job, XII, 6: *Abundant tabernacula prædonum.* Quarta, Christi hominis, qui descendens ad inferos, rapuit a diabolo primum hominem, quem diabolus rapuerat. Ad Ephes. IV, 8: *Captivam duxit captivitatem.* Quinta, hominis homines — Præda multiplex.

[1] Psal. LIV, 23.
[2] Luc. I, 53.
[3] Psal. CIII, 27.
[4] Ibid. ℣℣. 28 et 29.
[5] Matth. XI, 12.
[6] Psal. LXVIII, 5.

rapientis, sicut faciunt prædicatores. Isa. IX, 8 : *Exsultant victores capta præda,* etc. Sexta, Spiritus Dei, qui rapit spiritum hominis. Unde, Actuum, VIII, 39 : *Spiritus Domini rapuit Philippum.*

Cibaria quæ confert Maria. Sequitur : *Et cibaria*, pluraliter, *ancillis suis.* Hæc autem sunt cibaria quibus ipsa reficit servos et ancillas suas, suis meritis, precibus, et exemplis. Gratia qua nutrit animam et saginat. Unde, Sapient. XVI, 25, dicitur de justis : *Omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat.* Fides, ex qua justus vivit[1]. Spes, quæ pascitur, et pascit familiam suam odoribus paradisi. Unde et Maria dicit : *Flores mei fructus honoris et honestatis,* vel odoris[2]. Charitas, quæ dicitur panis omne delectamentum in se habens [3] : quæ omnibus omnia facta est. Bona operatio. Unde, Joan. VI, 27 : *Operamini non cibum qui perit.* Caro virginalis, quam sumimus in sacramento Filii : quia caro Christi et caro Mariæ, una caro. Unde, I ad Corinth. VI, 16 : *Erunt duo,* id est, Christus et Maria, *in carne una* virginali. Ideo dicit ipsa : *Qui edunt me, adhuc esurient* [4]. Quia qui ejus dulcedinem gustaverit, adhuc plus de ea desiderat experiri.

Vel aliter : Ipsa est enim cibus et potus imitantibus se, id est, verba sua et opera. Unde dicit : *Qui audit me, non confundetur* [5]. Opera. Unde : *Qui operantur in me, non peccabunt* [6]. Imitatio operum duplex est ? vel exemplo ejus bene operari, et hoc est edere : vel exemplo ejus in se exstinguere pravas concupiscentias, et hoc est bibere. Ideo dicit : *Qui edunt me*, id est, meam conversationem sibi incorporant, *adhuc esurient* : quia non parit fastidium, sed desiderium. Conversatio enim sancta cujuscumque quæ trahitur in exemplum, cibus est reficiens et nutriens spiritualiter. Unde, Joan. XXI, 15-17, dictum est Petro : *Pasce*, scilicet exemplo. Et ideo multo fortius conversatio beatæ Virginis pascit, cum ipsa sit panis in se habens omne delectamentum [7].

Et nota, quod pastus iste quo nos pascit Maria, omnino contrarius est illi quo filios suos paverunt primi parentes : de quo dicitur in Psalmo XVI, 14 : *Saturati sunt*, scilicet Adam et Heva, *filiis*, id est, ad nocumentum filiorum. Quia sentit adhuc proles quod commisere parentes : *patres* enim nostri *comederunt uvam acerbam, et* adhuc *dentes filiorem obstupuerunt,* etc. [8]. Super illud Job, III, 13 : *Nunc enim dormiens silerem,* dicit Glossa : Si Adam nulla putredo peccati corrupisset, nullos ex se gehennæ filios procreasset. *Et dimiserunt reliquias*, scilicet parvulis suis. Istæ reliquiæ sunt fames, sitis, mors, et hujusmodi. Sapient. IV, 6 : *Ex iniquis somnis filii qui nascuntur, testes sunt nequitiæ adversus parentes in interrogatione sua.* Moraliter intelligitur illud de malis operibus peccatorum, quæ scilicet opera filii eorum sunt, et in judicio testificabuntur, quod patres eorum juste debeant condemnari.

Supra dicta ergo cibaria vel fercula dat beata Virgo *ancillis suis*, id est, humilibus eidem servientibus. (Quære proprietates ancillæ, titulo de *appellationibus Mariæ.*) Ancilletur ergo et serviat beatæ Virgini, qui talibus cibariis desiderat enutriri. Et nota, quod his ancillis dantur cibaria quoad incipientes, ut possint crescere. Eisdem alligatur hostis, Job, XL, 24, quoad proficientes, quibus diabolus alligatur et vincitur. Ipsæ etiam mittuntur ad prædicandum, Proverb. IX, 3, quoad perfectos. E contrario vero nolentibus ei servire videtur ipsa dicere, Isa. LXV, 13-15 : *Ecce servi mei comedent, et vos esurietis : ecce servi mei bibent,*

[1] Ad Hebr. X, 38 ; Habacuc, II, 4.
[2] Eccli. XXIV, 23.
[3] Sapient. XVI, 20.
[4] Eccli. XXIV, 29.
[5] Ibid. ℣. 30.
[6] Ibid.
[7] Sapient. XVI, 20.
[8] Jerem. XXXI, 29 ; Ezechiel. XVIII, 2.

et vos sitietis : ecce servi mei lætabuntur, et vos confundemini : ecce servi mei laudabunt præ exsultatione cordis, et vos clamabitis præ dolore cordis, et præ contritione spiritus ululabitis, et interficiet vos Dominus Deus, scilicet Christus Filius meus.

29. [Ma]ria doctrinam [ef]fundit quasi prophetiam.

Vigesima septima : quia cum sit mater sapientiæ quæ est Filius Dei, in lege Filii misericorditer instruit servos. Unde de ea dicitur, Sapient. VII, 27 : *Amicos Dei et Prophetas*, id est, sapientes, *constituit*. Ipsa etiam dicit, Eccli. XXIV, 46 : *Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam, et relinquam illam quærentibus sapientiam. Adhuc doctrinam*, scilicet paupertatis, humilitatis, et castitatis, *quasi prophetiam*, id est, in signum futuri. Doctrinam istam effudit ipsa abundantius, quando ordines sunt instituti ad honorem ejus, ubi lucet doctrina virginitatis per votum castitatis contra luxuriam, paupertatis per abrenuntiationem proprietatis contra avaritiam, humilitatis per votum obedientiæ contra superbiam : et hoc est triduum in deserto religionis [1]. Item, triduum Dominicæ sepulturæ, in quo homo consepelitur Christo, per quod reparatur trinitas mentis, et venitur ad triduum remunerationis.

Effudit autem doctrinam *quasi prophetiam* : quia per hoc prædicitur casus mundi, et gloria regni. Joel, II, 28 : *Prophetabunt filii vestri, et filiæ vestræ*, intrando religionem, contemnendo mundum, anhelando ad regnum. Item, Zachar. III, 8 : *Audi, Jesu, sacerdos magne, tu et amici tui, qui habitant coram te : quia viri portendentes sunt*. Jesus ille sacerdos magnus Christum signat, qui se obtulit pro nobis in cruce. Amici ejus omnes sancti, qui sunt viri portendentes : portentum enim est signum. Sequitur : *Et relinquam illam quærentibus sapientiam. Quærentibus* dicit, non invenientibus, id est, illis qui sunt in studio quærendi, non in præsumptione habendi. Jacob. IV, 6 : *Deus superbis resistit*. Sapientiam non mundi, sed Dei quam describit Jacobus, III, 17 : *Sapientia quæ desursum est*.

Aliter, *Adhuc doctrinam*, id est, notitiam figurarum, quas revelat per gratiam suam cui vult, quando vult, et quantum vult. *Quasi prophetiam*, id est, sine falsitate, et cum omni veritate. Siquidem quia prima bibit de fonte æternæ sapientiæ, revelare potest cui vult arcana secretorum Dei. Ipsa est enim Rebecca, quæ de hydria sua potavit Eliezer et camelos [2]. Servias ergo devote matri sapientiæ, et cibabit te pane vitæ et intellectus, et aqua sapientiæ salutaris potabit te [3]. Quam scilicet sapientiam non apprehendent homines stulti, et cui obviabunt sensati [4].

Vigesima octava : quia si recessit a te propitiatio ejus propter peccata tua, quam cito pœnitueris, revertetur ad te. Unde dicit cum Filio, Zachar, I, 3 : *Convertimini ad me, et convertar ad vos*. Unde etiam desiderans conversionem nostram ad se et Filium suum, dicit cum Filio animæ peccatrici, Cantic. VII, 12 : *Revertere, revertere, Sulamitis*, etc., *ut intueamur te*, scilicet respectum misericordiæ. Exemplum quod narrat Petrus Damianus, quomodo propitiatio ejus reversa est ad quosdam fratres, qui servitium ejus intermiserant, quære infra, titulo de *non intermittendo officium ejus sive servitio*. 30. Maria peccatoribus ad se revertentibus propitia.

Vigesima nona : quia salus nostra in manu illius est, ut ei dicere multo verius valeamus nos Christiani quam dixerint Ægyptii Joseph, Genes. XLVII, 25 : *Salus nostra in manu tua est*. Respiciat nos tantum Domina nostra, et læti serviemus regi filio ejus. Ipsa enim vere potest figu- 31. Salus nostra in manu Mariæ.

[1] Exod. III, 18.
[2] Genes. XXIV, 18-20.
[3] Eccli. XV, 3.
[4] Ibid. ỳ. 17.

rari per Joseph, qui intelligitur *augmentum* vel *accrescens* : quia ei accrevit gratia fœcunditatis super gratiam virginitatis. Ideo, Eccli. xxvi, 19, dicitur de ea : *Gratia super gratiam*, etc. Ipsa est enim causa salutis generis humani, et quædam ratio et complementum post Filium suum omnium quæ facta sunt et quæ futura sunt.

32. Maria suis acquirit dies gratiæ et gloriæ.

Trigesima : quia serviendo ei acquiruntur dies gratiæ et gloriæ. Unde dicit servo suo, Proverb. ix, 11 : *Per me multiplicabuntur dies tui, et addentur tibi anni vitæ*. Unde etiam de servis suis et filiis dicitur : *Dies pleni invenientur in eis*[1]. Proverb. iii, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus*, quibus remunerat servientes ei ex charitate : *et in sinistra illius divitiæ et gloria :* divitiis enim et gloria mundana forte remunerantur aliqui servientes ei, cum sint indigni retributione æterna. Bene dictum est Nabuchodonosor, qui vindictam Domini exercuerat in Tyrum, sub aliis verbis : Quia servisti mihi in Tyro, dabo tibi Ægyptum[2]. Nullum enim bonum irremuneratum.

33. Maria universæ creaturæ domina.

Trigesima prima : quia post Filium Domina est universæ creaturæ : unde et Domina interpretatur, et ideo tamquam Dominæ serviendum. Ideo videtur ei dixisse tota ipsa Trinitas beata illud Isaiæ, xlv, 14 : *Labor Ægypti, et negotiatio Æthiopiæ, et Sabaim viri sublimes ad te transibunt, et tui erunt*. Per omnes istos signatur Mariæ potestas super justos quos protegit, et super peccatores quos convertit. *Labor Ægypti*, peccatores laborantes in vitiis mundi. Jerem. ix, 5 : *Ut inique agerent, laboraverunt*. Ægyptus *tenebræ* vel *mœror*. Tenebræ : quia amor mundi excæcat. Unde Tobias excæcatus est stercoribus hirundinum[3]. Hirundines sancti sunt : quia temporalia reputant stercora cum Apostolo, ad Philip. iii, 8, ut Christum lucrifaciant, quibus scilicet stercoribus obcæcantur amatores mundi. Mœror. Proverb. xiv, 13 : *Extrema gaudii luctus occupat. Negotiatio Æthiopiæ*. Hoc convenit avaris qui animas suas habent venales[4]. *Æthiopiæ* propter nigredinem : quia æstus avaritiæ denigrat eos et exurit. *Sabaim*, vel Sabba captiva ; hi sunt superbi quos rex superbiæ captivat. Job, xli, 25 : *Viri sublimes*, antequam converterentur et Mariæ darentur, scilicet per superbiam : postea sublimes facti per vitam : *ad te transibunt, et tui erunt*[5], servi scilicet et tribunarii singulis diebus facientes servitium tuum, et solventes quasi tributariam pensionem. Sequitur in auctoritate Isaiæ, xlv, 14 : *Post te*, quasi adolescentulæ post reginam, ancillæ post dominam : *ambulabunt*, scilicet de virtute in virtutem, donec videant Deum deorum in Sion. *Vincti manicis pergent* : necesse est enim servis Mariæ vinctas habere manus manicis præceptorum Dei, ne extendant eas ad illicita. *Et te adorabunt, teque deprecabuntur*, potentes respectu misericordiæ tuæ, et dicentes : *Tantum in te est Deus verus*.

34. Qui honorat matrem Domini, secure potest a Domino petere misericordiam.

Trigesima secunda : quia qui diligit et honorat matrem Domini, secure potest a Patre et Filio ejus petere misericordiam. Unde, Psal. xxv, 8, dicit Patri vel Filio : *Domine, dilexi decorem domus tuæ*, qui consistit in virtutibus et donis gratiarum, et privilegiis meritorum. Domus ista beata Virgo. Unde, Proverb. ix, 12 : *Sapientia ædificavit sibi domum,... et locum habitationis gloriæ tuæ*, id est, Filii tui : quia gloria patris filius sapiens[6]. Locus iste uterus virginalis. Et bene dicit *locum habitationis gloriæ tuæ*, id est, uterum virginalem ubi habitasti gloriose, et

[1] Psal. lxxii, 10.
[2] Cf. Ezechiel. xxix, 18-20.
[3] Tob. ii, 11.
[4] Eccli. x, 10.
[5] Cf. Isa. xlv, 14.
[6] Proverb. x, 1.

quem inhabitando gloriosum effecisti. Cassiodorus de Domino : « Gloriosum efficitur quidquid inhabitare dignatur. » Et subjungit, Psal. xxv, 9 : Ergo *ne perdas cum impiis, Deus, animam meam.*

5. ...ncarnationem ...aria ...tam ...d peccatr ad ...esiæ ...tem.

Trigesima tertia : quia per incarnationem Verbi quæ in ea facta est, redit peccatrix anima ad Ecclesiæ unitatem. Unde, Jerem. xxxi, 21 et 22 : *Revertere, virgo Israel, revertere ad civitates tuas istas. Usquequo deliciis dissolveris, filia vaga ? Quia creavit Dominus novum super terram : Fœmina circumdabit virum.*

6. ...Mariæ et ...stum ...cimus, ...l per ...m et ...am ...mus.

Trigesima quarta : quia per Mariam et Christum quem per Mariam habuimus, quidquid perdideramus per Adam et Hevam, nobis est restitutum. Beatus Bernardus : « Vehementer nobis vir unus et una mulier nocuerunt : sed per unum virum et unam mulierem omnia restaurantur, nec sine magno fœnore gratiarum. Neque enim sicut delictum, ita et donum, sed excedit damni æstimationem beneficii magnitudo. Sufficere quidam poterat Christus, siquidem et sufficientia nostra ex Deo est, sed nobis bonum non erat hominem esse solum. Congruum magis ut adesset reparationi sexus uterque, quorum corruptioni neuter defuisset [1]. » Ideo dicitur, Eccli. xxxiii, 15 : *Duo et duo, et unum contra unum.*

Magister Richardus de sancto Victore : « Per Mariæ puerperium recepit genus humanum quod in primo parente amisit : et dejectus est, qui prius dejecit : et erectus, qui prius dejectus fuit. Et recuperavit homo honorem suum. Et ablatum est per Filium ejus opprobrium nostrum. Sed quale, inquis, opprobrium ? Illud de quo legitur, Psal. xlviii, 21 : *Homo cum in honore esset, non intellexit*, etc. [2]. Factus est enim homo ad imaginem et similitudinem Dei [3] : grandis honor. Sed non intellexit, ideoque despexit. Despecta vero atque rejecta similitudine Dei transfiguravit se ad similitudinem jumenti. Ecce quale dedecus. Juxta magnitudinem honoris magnitudo dedecoris : inde opprobrium, inde improperium. Et juste jam quidem *opprobria exprobrantium ceciderunt super eum* [4]. Ideo in persona generis humani clamat Propheta ad Dominum : *Aufer a me opprobrium et contemptum* [5]. Et exauditus est quando Deus conformavit se ad illam qua homo transformaverat se similitudinem humanam, qui a se rejecerat divinam : et Deus factus est quasi unus ex nobis propter suam humanitatem : et quod dictum erat per ironiam de Adam : *Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum* [6], possunt ex sententia jam dicere Pater et Spiritus sanctus de Adam secundo, scilicet Christo homine : Ecce Adam secundus factus est quasi unus ex nobis, sciens bonum et malum propter suam divinitatem [7]. »

Trigesima quinta : quia ex partu et conceptu ejus accrevit humanæ naturæ prærogativa et dignitas mirabilis, ex eo scilicet, quod Filius Dei mundum redempturus, non assumpsit angelicam naturam, sed humanam in ea et ex ea. Ad Hebr. ii, 16 : *Nusquam Angelos apprehendit*, etc. Et hoc fuerat præfiguratum, Genes. xxviii, 1 et 2, ubi sic legitur : *Vocavit Isaac Jacob, et benedixit eum, præcepitque ei dicens : Noli accipere conjugem de genere Chanaan, sed vade, et proficiscere in Mesopotamiam Syriæ ad domum Bathuelis patris matris tuæ, et accipe tibi inde uxorem de filiabus Laban*

37. Ex partu Mariæ accrevit humanæ naturæ dignitas mirabilis.

[1] S. Bernardus, Serm. de Maria : *Signum magnum.*

[2] Psal. xlviii, 21.

[3] Genes. i, 26.

[4] Psal. lxviii, 10.

[5] Psal. cxviii, 22.

[6] Genes. iii, 22.

[7] Richardus de S. Victore, Lib. I de Emmanuele, cap. 19.

avunculi tui. Et sunt verba Dei Patris ad Filium carnem sumpturum. Chanaan, sicut dicunt, interpretatur *possidens domum*, et signat Angelos, qui in cœlesti domo semper assistunt Domino, de quorum genere noluit Deus Pater ut Filius sibi copularet uxorem, id est, assumeret naturam. Mesopotamia interpretatur *elevata*, Syria *sublimis.* Hæc est humana natura elevata et facta sublimis, ex quo eam assumpsit sibi Filius Dei. Sed non ad quamcumque, sed ad domum Bathuelis mittitur, id est, ad Beatam Virginem : Bathuel enim *Virgo Dei*, vel *castus Deo* interpretatur : quia hoc privilegium beatæ Virgini servabatur, et ibi accepit uxorem de filiabus Laban, qui interpretatur *candidatio*, id est, de purissimis et mundissimis sanguinibus beatæ Virginis carnem, sicut dicit Damascenus : et de Virgine voluit nasci ad denotandum, quod Ecclesiam virginem sibi virgini copularet. II ad Corinth. xi, 2 : *Despondi vos*, etc. Et ex hoc maxima dignitas accrevit humanæ naturæ, quæ antea vilis erat, et clamabat ad Dominum, Thren. i, 11 : *Vide, Domine, et considera, quoniam facta sum vilis.* Sed post incarnationem dicit Christo : Cum gloria assumpsisti me, et facta sum gloriosa : sicut ignobilis mulier sublimatur cum a viro nobili in matrimonium assumitur. Et hoc est quod omne peccatum post incarnationem Salvatoris gravius est quam ante : sicut ignominiosius est viro nobili viliter agere quam ignobili. Siquidem humana natura per Hevam fuerat Satanæ pedibus substrata, sed modo per Mariam super Angelos est exaltata : et quam per Hevam traxerat in interitum diabolus, modo per Mariam præcedit Angelorum meritum : et quæ per Hevam facta est ignominiosa, per Mariam præ Angelis facta est gloriosa. Intraverat enim per Hevam mors in mundum[1] : sed perempta est mors per Mariæ puerperium. Unde Filius dicit, Osee, xiii, 14 : *Ero mors tua, o mors*, etc.

Item, Hoc matrimonium supra dictum signatum est per matrimonium Esther et Assueri. Assuerus qui interpretatur *beatus*, Christus est. Esther *abscondita* vel *exaltata.* Hæc enim est natura humana prius a Deo abscondita per peccatum Adæ et Hevæ, sed ineffabiliter exaltata quando a Christo fuit assumpta. Unde Petrus : « Maritari voluit Verbum Patris, altius nubere non potuit caro, nec gloriosius. » Homo etiam per hoc matrimonium vehementer magnificatus est. Quod admirans Job, vii, 17, dicit Domino : *Quid est homo, quia magnificas eum*, etc. ? Et, Psal. viii, 5 : *Quid est homo, quod memor es ejus?* scilicet pro eo Filium incarnando : nam antea videbatur Pater oblitus hominis. Unde in persona antiquorum dicebat David, Psal. xii, 1 : *Usquequo, Domine, oblivisceris me in finem ? Usquequo avertes faciem tuam a me*, id est, Filium tuum ? Ideo orabat, Psal. cv, 4 : *Memento nostri, Domine in beneplacito populi tui*, id est, in Filio : *visita nos in salutari tuo*, hoc est, in eodem Filio.

Trigesima sexta : quia volens nos obtinere victoriam, ut perveniamus ad coronam, sciens quia non coronabitur nisi qui legitime certaverit[2], procurat forte bella et tentationes amatoribus suis, et ipsos quandoque permittit tribulari : sed facit cum tentatione proventum, ut valeant sustinere[3], et eis virtutem subministat ut perveniant ad coronam : nam ipsa est quæ precibus suis, meritis, et exemplis dat lasso virtutem. Et his qui non sunt secundum suam reputationem, id est, humilibus, *fortitudinem et robur multiplicat*[4]. Idcirco de ipsa potest intelligi illud Sapientiæ, x, 12 : *Certamen forte dedit illi*, id est, amatori suo, *ut vinceret*, et coronam 38

Maria perm tentar coron mer tu

[1] Sapient. i, 24.
[2] II ad Timoth. ii, 5.
[3] I ad Corinth. x, 13.
[4] Isa. xl, 29.

acquireret, quæ solis victoribus tentationum promissa est : *et sciret* per experientiam, *quoniam omnium potentior est sapientia*, id est, Maria quæ emphatice dicitur sapientia.

Trigesima septima : quia qui serviunt ei in præsenti, gloriosissimam illius faciem visuri sunt in futuro. Unde, Job, xxxiii, 26, dicit de Maria : *Placabilis ei erit*, scilicet servo suo, *et videbit*, scilicet ipse servus, *faciem ejus in jubilo*. Apocal. xxii, 3 et 4 : *Servi ejus servient illi et videbunt faciem ejus*, etc. Sapient. vi, 17 : *In viis ostendet se illis hilariter*. Et hæc ostensio in præsenti per gratiam est in fidem. Ambula ergo vias ejus, quæ sunt humilitas, puritas, pietas, paupertas, obedientia, et hujusmodi : et obviabit tibi in futuro quasi mater honorificata [1]. De hujusmodi viis dicitur, Proverb. iii, 17 : *Viæ ejus pulchræ*, id est, mundæ ab omni peccato : *et omnes semitæ illius pacificæ* : quia summum ejus studium est Filio suo pacificare peccatores. (Quære titulo de *viis ejus*). Roganda est igitur assidue, ut doceat nos vias suas, et faciat ambulare in semitis suis [2]. Quas qui in præsenti tenuerit, reginam in suo decore videbunt oculi ejus [3]. Et qui imitantur eam, erunt ex parte illius [4]. Videtur enim ipsa dicere Filio sicut Filius Patri, Joan. xii, 26 : Volo, Fili, ut ubi sum ego, illic sit et minister meus [5]. Roganda est autem Maria ut velit : quia si vult, necesse est fieri, sicut dicit Augustinus de Domino.

Trigesima octava : quia glorioso fructu ventris sui remunerabit servientes suos, ut depingitur in imaginibus suis Filium tenens, quasi ad dandum illum servitoribus suis, cum ipsa sit propagatrix operariorum. Unde, Psal. cxxvi, 5 : *Filii merces, fructus ventris*. Quem fructum ipsa commandans, ut pro ipso habendo serviatur ei avidius, dicit, Proverb. viii, 19 : *Melior est fructus meus auro et lapide pretioso, et genimina mea argento*. Propter quod quasi assidue dicendum est ei : *Benedictus fructus ventris tui*. De re enim valde commendata et laudata non per adulationem, sed per veritatem libenter solent dare illi, quorum res est, commendatoribus suis, sicut de bono vino et hujusmodi. Sed, proh dolor! plures servos habet Venus sordidissima, quam Maria purissima.

Trigesima nona : quia servorum suorum animas de corporibus exeuntes protegit ab incursu aerearum potestatum, quibus est terribilis ut castrorum acies ordinata, sicut sæpe legitur in miraculis ejus. Fugiunt enim qui oderunt nos a facie ejus [6] : et ipsa exsurgente in adjutorium nostrum, dissipantur inimici sui et nostri. Custodit enim exemplo Filii animas servorum suorum, et de manu peccatoris liberabit eos [7]. Unde, Sapient. x, 9 : *Hos qui se observabant, a doloribus liberavit*. Ibidem, ℣. 12 : *Custodivit illum ab inimicis*, etc. Proverb, iv, 6 : *Ne dimittas eam, et custodiet te : dilige eam, et conservabit te*, ut supra [8]. 41.

Animas servorum suorum e corporibus exeuntes protegit ab incursu dæmonum.

Quadragesima : quia glorificabit in futuro servientes sibi, et honorificantes se in præsenti. Unde dicit cum Filio, I Regum, ii, 30 : *Quicumque honorificaverit me, glorificabo eum : qui autem contemnunt me, erunt ignobiles*. Ipsa enim est mulier gratiosa quæ invenit gratiam et gloriam, non solum sibi, sed et nobis : quia gratiam et gloriam exemplo Filii dabit Domina nostra. De his autem qui contemnunt servitium ejus, nolentes ipsam orare vel collaudare, vide- 42.

Glorificabis servientes sibi.

[1] Eccli. xv, 2.
[2] Isa. ii, 3.
[3] Ibid. xxxiii, 17.
[4] Sapient. ii, 25.
[5] Cf. Joan. xvii, 24.
[6] Psal. lxvii, 2.
[7] Psal. xcvi, 10.
[8] Cf. supra. § 24.

tur ei Filius dicere illud Jeremiæ. VII. 16 : *Noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem et orationem, et non obsistas mihi : quia non exaudiam te.* Quod signatum est in hoc quod Salomon non exaudivit matrem orantem pro Adonia[1].

CAPUT II.

Quomodo benedicta Virgo servivit nobis in Filio?

1. Assignata causa multiplici quare matri creatoris servire debeat rationalis creatura, homo vel et Angelus, restat assignare unde et quomodo et a quibus et qualibus eidem serviendum. Maria siquidem, ut dictum est, lignum vitæ est his qui velut manu duplici, amore et servitio, apprehenderint eam. Et sicut arbor fœcunda nesciens sterilis permanere, universis et singulis ramis suis et frondibus possidentibus se reddit fructum, sic Maria toti mundo et maxime servis et specialibus suis, universis et singulis membris suis tulit et reddidit fructum vitæ, sicut quasi prælibando inferius ostendemus : et per gratiarum fluenta quæ jugiter haurit de fontibus Salvatoris, et amicis suis refundere numquam cessat, referunt et ipsi fructum vitæ cujus gustu desiderium ipsorum satiabitur in æternum. Et propter hoc videtur ipsa quasi comminari cum Filio, Isa. LXV, 13, his qui sibi servire negligunt in præsenti : *Ecce servi mei comedent, et vos esurietis*, et cætera multa. Debemus igitur et nos singulis Mariæ membris servitium aliquod speciale, ut *ad locum unde exeunt flumina revertantur, ut iterum fluant*[2].

Ad hoc autem primo necesse est ut singula membra nostra a peccati contagio conservemus, et ipsius obsequiis eadem mancipemus, ipsam exorantes jugiter et devote, ut et membra nostra per gratiam suam a peccato coerceat in præsenti, et gratiam subministrans bene operandi, ea glorificet in futuro. Sed etiam videamus pertenui saltem prægustatione quomodo membra Mariæ servierunt nobis in parvulo, qui natus est nobis secundum humanitatem[3], et in Filio Dei qui datus est nobis secundum divinitatem. Indagemus præterea quomodo jugiter nobis servit indignissimis et ingratis, licet id capere mens humana, licet id lingua hominis quantumcumque sit eloquens, non sufficiat enarrare. Tale enim servitium valde necessarium est ad humiliandos nos, cum etiam homo justissimus respondere ei non valeat saltem unum pro mille[4].

Siquidem ex corde beatæ Virginis 2.
processerunt fides et consensus, per quæ duo initiata est salus mundi : et ipsum cor ejus præ omnibus creaturis dignum inventum est exeuntem de corde paterno primo suscipere unigenitum Dei, quando scilicet cor Patris eructavit verbum bo-

[1] III Regum. II. 22-25.
[2] Eccle. I. 7.
[3] Isa. IX. 6.
[4] Job. IX. 3.

...sensu, misericordi, veritate? num [1], quod de sinu Patris egrediens in sinum matris Virginis se recepit. Item, in corde ipsius et utero misericordia et veritas sibi obviaverunt, cum divina justitia paci porrigeret osculum salutare [2]. Item, cor illius dulce et amantissimum, plusquam dici possit, amaricatum est Filio crucifixo, et animæ ejus totalis alveus per compassionem repletus est torrente passionis, quæ videlicet anima tunc vulnerabatur ob iniquitates nostras, et atterebatur suo modo propter scelera nostra [3]. Dolores siquidem nostros et Filii, et languores nostros et Unigeniti, tunc ipsa portavit in intimæ pietatis visceribus. Nam tunc fuit omnis plaga tristitia cordis ejus [4]. Charitate autem eximia qua vulnerabatur, Unigenitum suum dedit pro sceleribus nostris, et fructum uteri sui pro peccatis animarum nostrarum [5]. Tunc adimpletum est illud quod de prima muliere prædixerat Deus in figura Mariæ quasi loquens de secundo Adam, Genes. II, 18 : *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi.* Nolebat siquidem Deus Pater, si liceat ita loqui, solius Filii morte salvari genus humanum et diabolum condemnari : sed disposuerat in manu fœminæ tradere Sisaram [6] : et quod una mulier Hebræa confusionem faceret in domo Nabuchodonosor [7]. (De hac materia habuisti supra, causa trigesima quarta [8].) Quod autem prædixerat Isaias, LXIII, 3, in persona Christi : *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum*, sic intelligendum est, et secure potest sic exponi : Verum est, Domine, quod non est vir tecum, sed una mulier adstat tibi crucifixo, quæ quascumque plagas, quæcumque vulnera, quoscumque dolores sentis et suscipis in tuo corpore, compatiendo suscipit in visceribus cordis sui : et sicut dira lancea perforat latus tuum, sic ejus animam pertranseunt dolorum tuorum gladii universi. Sic igitur patet quantum hæc mulier cooperata sit ad salutem mundi. Nam Filio ponente animam præ salute mundi, mater etsi non posuit pro mundo animam, exposuit tamen, et quod potuit fecit : nec ipsa defuit martyrio corporali, sed ei defuit martyrium corporale. Cum sit autem valde compatiens, ex eodem corde nobis compatitur dolentibus et afflictis, et maxime si nos invenerit condolentes ei et compatientes super doloribus qui pertransierunt ipsius animam Filio patiente, sicut dictum est supra.

3. De corpore. De terra corporis ejus creavit Altissimus medicinam carnis et animæ, scilicet Christum hominem [9]. Qui languores nostros tulit in suo corpore super lignum, et dolores nostros ipse portavit [10], id est, asportavit, peccata scilicet quæ sunt causæ dolorum. Christus enim, sicut quædam Glossa dicit super epist. ad Hebræos, VII, 26, non traxit ex matre fervorem vulneris, sed materiam medicaminis. Item, de corporis ejus substantia virginali summus assumpsit pontifex hostiam suæ carnis, quam in ara crucis pro mundi salute elevatis in cruce manibus sacrificium obtulit vespertinum, cujus suavissimus odor delinivit iracundiam Patris. Item, corpus ejus terra est Hevilath, de qua exortum est aurum peroptimum, scilicet caro Christi, ex cujus pretio impretiabili omnes justi locupletati sunt et redempti [11]. (Quære titulo de *terra*.) Pascimur etiam et potamur carne et ejus sanguine in Filii sacramento : quia caro Christi et caro Mariæ sicut matris et filii una caro est. Genes. II, 24 : *Erunt duo in carne una*, Christus scilicet et Maria.

Propter hæc quatuor et multa alia

[1] Psal. XLIV, 2.
[2] Psal. LXXXIV, 11.
[3] Isa. LIII, 4 et 5.
[4] Eccli. XXV, 7.
[5] Mich. VI, 7.
[6] Judicum, IV, 22.
[7] Judith, XIV, 16.
[8] Cf. Supra, Liber II, cap. 1, § 34.
[9] Eccli. XXXVIII, 4.
[10] Isa. LIII, 4.
[11] Genes. II, 11.

prædixerat beatus Tobias civitati sanctæ Jerusalem sub figura Mariæ quasi loquens de fidelibus universis : *Terram tuam*, id est, corpus virgineum, *in sanctificationem habebunt : nomen enim magnum invocabunt in te. Maledicti erunt qui contempserint te : et condemnati erunt omnes qui blasphemaverint te, benedictique erunt omnes qui ædificaverint te*, scilicet dilexerint te. [1].

4. De auditu. Auditu simplici ad nostram salutem suscepit nuntium Gabrielis, scilicet *Ave, Maria, gratia plena*. Et ab auditu ipsius initium sumpsit reparatio nostra, ut intraret remedium unde morbus irrepserat, et eisdem vestigiis sequeretur vita mortem, lux tenebras, veritatis antidotum serpentis antiqui mendacium venenatum, et vitæ janua fieret auditus per quem intraverat mors in mundum. Per auditum etiam Mariæ nostro auditui gaudium et lætitia promittuntur.

Item, Per Mariam exaudit Dominus pauperes spiritu. Unde dicimus Christo : *Præparationem cordis eorum*, id est, humilium, *audivit auris tua* [2], id est, beata Virgo : quia ea mediante pauperes exaudis, sicut homo audit mediante aure sua. (De hac materia invenies paulo infra, titulo, quod *Mariæ debemus obedientiam*).

5. De oculis. Oculi Mariæ columbini et misericordes præ abundantia lacrymarum fuerunt velut piscinæ in Hesebon, Filio patiente : ut sic quasi quadruplici irriguo quod manavit de Christi corpore, videlicet sudoris et fletus, aquæ et sanguinis, adjunctis lacrymis beatæ Virginis quasi quinto loco, tolleretur squaliditas animarum. Isti etiam oculi respiciunt pauperes spiritu, et sunt illis velut flamma ignis [3], illuminans et calefaciens, exterrens et exurens. Hæc enim quatuor facit flamma. Illuminat enim gloriosa Virgo suos amatores ad cognitionem veri, et eos inflammat ad dilectionem boni : adversarios eorum exterret ab eis dura comminatione, et incorreptos exurit gehennali conflagratione. Lege miracula ejus.

Item, *Oculi Domini super justos* [4] : oculi Dominæ super peccatores et justos, sicut oculi bonæ matris super puerum, ne cadat, vel si ceciderit, ut eum relevet. Unde dicit servienti suo : *In via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos* . Sis ergo humilis, ut te respiciant oculi Mariæ : nam de Behemoth legitur, quod omne sublime ipse videt [6].

Nasus ejus, id est, discretio, nobis est turris Libani, quæ respicit contra Damascum, qui interpretatur *sanguinem bibens*, et figurat diabolum, qui sitit jugiter nostrarum sanguinem animarum, in quo vita earum. Discretio autem beatæ Virginis præsentiens diaboli malitiam velut fœtorem quemdam, pro nobis jugiter respicit contra ipsum, et pro nobis viriliter se ei opponit velut quædam turris, et virtuoso castitatis candore, qui signatur in Libano, conterit carnalem concupiscentiam velut caput serpentis. De

Nasus etiam iste nobis est via spiritus, id est, gratiæ Dei, quæ meritis ejus et precibus nobis datur, e ministrat spei respirationem peccatoribus desperatis. Ministerio etiam hujus nasi purgantur vitia mentis nostræ, sicut per nasum humores capitis, et suis amicis tribuit gratiam discernendi inter aromata et fœtores, quibus designantur vitia et virtutes. (Multa alia invenies titulo de *naso*.)

Labia ipsius comparabilia favo distillanti propter dulcedinem mellifluam, in quibus Spiritus sanctus singulorum charismatum diffudit abundantiam, Filio De

[1] Tob. XIII, 14 et seq.
[2] Psal. X sec. Hebr. 17.
[3] Apocal. I, 14.
[4] Psal. XXXIII, 16.
[5] Psal. XXXI, 8.
[6] Job, XLI, 25.

Dei et suo divini fœderis et humani dulcia oscula propinarunt. Habito enim respectu ad illud responsum : *Ecce ancilla Domini*, etc., dictum est ei in Psalmo XLIV, 3 : *Diffusa est gratia in labiis tuis*, etc. Quod sic exponitur : Gratia collective, id est, universitas gratiarum, diffusa est, id est, non solum fusa pro te, sed diffusa, id est, toti mundo abundanter distributa per te : *in labiis tuis* hoc est, in responsione tua qua Deo Trinitati conciliatus est mundus, perversi prius homines ad Deum conversi : et qui primi sordescebant, a peccatis mundati. Sequitur : *Propterea benedixit te Deus*, non sinistra qua temporalia, sed dextra qua dantur æterna. Unde sequitur : *In æternum*, id est, benedictione ducente ad æternitatem. Proverb. III, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus*.

Ore virgineo, cujus odor comparabilis
8. est odori malorum : nam precibus suis
De ore. aromata spirantibus, attrahit homines ad cultum Filii, sicuti malorum odor gustum allicit ad edendum. Pro nobis allegat et bonum loquitur in conspectu Dei : quoniam nostra est advocata. In nobis etiam cum sit quasi os Domini [1], pretiosum separat a vili, animam scilicet a peccato et dilectione mundi. *Os* etiam *suum* ipsa *aperuit sapientiæ* [2], quæ est Filius Dei, attrahendæ, hoc est, ad se trahendæ, quando virginitatem vovit : nam per votum istud adamavit eam Filius Dei unigenitus. Item, aperuit os sui intellectus sapientiæ hauriendæ per studium, os affectus sapientiæ attrahendæ per desiderium. De primo dicitur : *Dilata os tuum, et implebo illud* [3]. De secundo : *Os meum aperui, et attraxi spiritum* [4], id est, intelligentiam spiritalem. Sic autem impleta sapientia duplici in medio primitivæ Ecclesiæ aperuit os suum : nam Apostolorum magistra facta est, qui nostri postea magistri facti sunt, et ascendeute Domino, Apostolos Novum docuit Testamentum, quod ad docendum nos iidem Apostoli conscripserunt.

Dentes ejus eburnei masticarunt, ut
pie creditur, parvulo Filio qui datus est 9.
nobis, cibum suum prout est mos nutri- De dentibus.
cis. Sensus autem ejus et studiositas, quæ duo signantur in dentibus, sibi ipsi masticarunt, attriverunt, ruminaverunt, et animæ suæ incorporaverunt, veluti virentes herbas divinarum sententias Scripturarum. Nobis etiam ostendit multa ambigua divinæ sapientiæ studentibus in verbis ipsius et gestis. Unde et ipsa promittit, Eccli. XXIV, 46 : *Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam*. (Quære supra, causa vigesima septima [5].)

Lingua ejus eucharis, quæ calamus
erat scribæ velociter scribentis, scilicet 10.
Spiritus sancti, ipso scriba movente ca- De lingua.
lamum, eructavit illud verbum bonum mellifluum et suave : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* [6]. In hoc autem verbo nectareo in tantum exhilaravit de salute nostra sollicitum regem cœli, quod quasi factus immemor injuriæ primorum parentum, a sede regali statim descenderet velut deposito diademate gloriæ, et cœlos disrumpens, exsiliret eodem momento de sinu paterno in uterum virginalem, vociferans illud Proverbiorum, VIII, 31 : *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum*. In isto etiam verbo fuit nobis lingua ejus lingua curationis, lingua mitigationis, lingua misericordiæ [7]. Nam respondens humiliter et obedienter curavit ægritudinem responsionis Hevæ. Lingua enim Hevæ diabolo sub dubio respondentis, et gustum ligni vetiti viro suo suadentis,

[1] Jerem. XV, 19.
[2] Proverb. XXXI, 26.
[3] Psal. LXXX, 11.
[4] Psal. CXVIII, 131.
[5] Cf. Supra, Lib. II, cap. 1, § 27.
[6] Luc. I, 38.
[7] Eccli. XXXVI, 25.

et peccatum suum serpenti attribuentis [1], totam progeniem ex se nascituram lethaliter vulneravit, paradisi portam cunctis obseravit, et Dei iracundiam ad vindictam provocavit. Sed lingua Mariæ infirma curavit, clausa patefecit, et iram Domini delinivit.

11. De gutture. Guttur ejus quod vino optimo comparabile est, id est, verba quæ procedunt de gutture more vini dolores revelant afflictorum, et mentes eorum alienant a sensu carnali, suaviter pungunt et stimulant benefacere pigritantes ad currendam viam, et viam mandatorum Dei amandum, et orandum. Sapida vero sunt Christo per devotionem in precibus, et pungunt cor ejus, ut inde miseris eliciant misericordiam, et sic ipsum inebriant, ut eum faciant oblivisci delictorum nostrorum.

12. De collo. Collum ejus, ipsa videlicet quæ dicitur collum Ecclesiæ Christo capiti aureo corpus suum jungit quod est Ecclesia : et hoc dupliciter : nam Christum genuit Deum et hominem, qui est nostrum caput, ut noster fieret Emmanuel, et quantum in se est, nos peccando disjunctos ab eo, suis orationibus eidem iterum reconjungit. Item, sicuti per collum interior aer emittitur, exterior vero intus attrahitur, sic per ipsam devotio nostra Deo præsentatur, et ab ipsa nobis misericordia redonatur. Item, sicuti saliva ab ipso capite mediante collo in corpus trahitur, sic per ipsam humano generi a Deo trinitate gratia impetratur. Item, sicut collo mediante descendit in corpus quidquid est ei necessarium cibi, potus, potationis, medicinæ, et hujusmodi : sic per ipsam descendit ad nos Filius Dei, qui vera est medicina : cujus caro et sanguis vere cibus et potus [2] : quia per Mariam panem Angelorum manducavit homo in sacramento altaris. Item, collo verba proferuntur : et Maria bonum pro nobis loquitur in conspectu Dei : quoniam nostra est advocata. Nec fraudare eam vult aut potest Unigenitus suus voluntate labiorum suorum.

In brachiis ejus et humeris translatus est Filius in Ægyptum, et revectus in terram Israel : in quo signatum est, quod per ipsam habituri essent Deum qui prius idolis serviebant, et ex dono ejus tandem in regno Israel conspecturi essent regem in suo decore oculi beatorum. I Petr. I, 12 : *In quem desiderant Angeli prospicere.* 13. De brachiis.

Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis [3], nobis membra nutrierunt Unigeniti Dei, quibus velut herbis medicinalibus in mortariolo passionis humillimæ contritis multipliciter tribulationum pistillis et distemperatis liquore sanguinis, nostris languoribus et peccatis confecta est competens medicina, qui videlicet languores competenter sanari nequibant nisi sola passione unigeniti Dei. 14. De manibus.

Tornatiles autem describuntur manus istæ : nam sicut ars tornaturæ promptior est aliis artibus celeriter operando, sic Maria velocior cæteris sanctis omnibus miseris subveniendo, ut dicere de ipsis miseris videatur cum Filio illud Isaiæ, LXV, 24 : *Antequam clament*, scilicet ad me, *ego exaudiam eos.*

Dicuntur etiam hæ manus *aureæ* propter sapientiam quæ signatur in auro : nam tam subtiliter misericordiam miseris impendit, quod divinæ justitiæ sigillum numquam frangit. In auro etiam charitas notatur, nam ex mera charitate omnino indignis misereri et benefacere comprobatur.

Dicuntur et *plenæ hyacinthis* : nam quantum in se est, dat omnibus affluenter, cum sit summe dives, summe etiam

[1] Cf. Genes. III, 1 et seq.
[2] Joan. VI, 56.
[3] Cantic. V, 14.

liberalis. (Quære titulo de *misericordia et largitate ipsius.*) Hyacinthi sunt lapides coloris ætherei : quia quidquid boni facit, cœlesti fulget intentione, et de fonte procedit æternæ sapientiæ. Habet etiam hyacinthus gratiam impetrandi : nam quidquid complacet ei dare, facillime orando impetrat ab unigenito Filio suo, qui non solum dat ei secundum quod petit, sed etiam ipsam incitat ad petendum : ad quod figurandum dixisse legitur Salomon matri suæ, III Regum, II, 20 : *Pete, mater mea : neque enim fas est ut avertam faciem tuam.* Hoc enim legitur sub figura ista dixisse Assuerus, qui Christum designat, Esther, quæ figurat Mariam, Esther, VII, 2 et 3 : *Quæ est petitio tua, Esther, ut detur tibi ? Et quid vis fieri ? etiamsi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Ad quem illa respondit : Si inveni gratiam in oculis tuis, o rex,... da mihi populum meum pro quo obsecro.* Ecce quomodo postulat Maria pro servientibus suis. Hyacinthus etiam in sereno clarus, in obscuro et nubilo apparet obscurus : nam illuminati per gratiam de ipsa digne sentiunt, et ei serviunt ex amore, tenebrosi infidelitate et vitiis honorem et servitium suum parvipendunt. Cum sit ergo liberalissima et abundans ex dono Filii omni charismate spiritali, manum suam semper aperit inopi, et extendit palmas ad pauperes [1] : nam ipsa est cisterna Bethlehem juxta portam, volens omnes qui transeunt satiare : unde clamare non cessat : *Transite ad me, omnes, et a generationibus meis implemini*, etc. [2].

15. uberibus.

Matris uberibus ministravit lac Dei Filio quo pastus est ipse solus : nec puer alius inde bibit. Unde ipse gloriatur dicens, Cantic. V, 1 : *Bibi vinum meum cum lacte*, scilicet virginali, quod totum fuit meum. Et propter hoc ipse designatur per Moysen, Exod. II, 9, qui nullius alterius mulieris præterquam matris propriæ mammas voluit sugere, sicut dicunt. Ex hoc autem glorioso lacte nutritus est et coagulatus ille sanguis, ex cujus effusione nostræ est redemptionis pretium persolutum : et in hoc sanguine continetur vita fidelium animarum [3]. Propterea sanguis iste Dominicus bibitur in altari.

Item, Ad ejus ubera dictavit Dei Filius fœdus nostræ salutis, et ipsorum repræsentatio Christo exhibita, ipsum exhilarat nostris iniquitatibus contristatum. Isa. XI, 8 : *Delectabitur infans ab ubere.* Nutrit etiam nos ubere duplici mater misericordiæ, quæ sunt castitas carnis, et benignitas cordis. Et ista ubera tamquam pueruli petimus ad sugendum, quando dicimus ei :

Virgo singularis,
Inter omnes mitis,
Nos culpis solutos
Mites fac et castos.

Nota singula verba.

Ad honorem istorum uberum sua commendatione Filius nos invitat, Cantic. IV, 10, ubi dicit : *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea, sponsa*, id est, quanta reverentia et honore extollendæ, et quanta dilectione sunt amplectendæ, ut corde et ore de ipsis Christo dicatur : *Beata ubera quæ suxisti* [4]. (Titulo de *uberibus Mariæ* invenies alia infinita).

Venter ejus eburneus distinctus sapphyris [5], quem creator suus sibi construxerat pausatorium speciale. Unde : *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* [6], quem verus Salomon sibi thronum paraverat, et solium eburneum grande, quem Spiritus sanctus sibi sacraverat sanctuarium, singulare hospitium, palatium factus est summo regi,

16. De ventre.

[1] Cf. Proverb. XXXI, 20.
[2] Eccli. XXIV, 26.
[3] Levit. XVII, 1.
[4] Luc. XI, 27.
[5] Cantic. V, 14.
[6] Eccli. XXIV, 12.

qui a regalibus sedibus veniens ibi primam sibi mansionem inter filios hominum præelegit. Ibi præterea decorem induit, et stola candida se cooperuit, id est, mundissima humanitate, cujus decor est immunitas a peccato. Gratia etiam hujus hospitii hospitantur modo fideles animæ in palatio cœlesti, cum omnes antea lectulos sternerent in obscuris inferni. Job, XVII, 13 : *In tenebris stravi lectulum meum.* (Quære titulo de *ventre Mariæ* multo plura.)

17. De umbilico.

Umbilicus ejus *crater tornatilis,* qui numquam poculis dicitur indigere[1]. Ipsa videlicet quæ dicitur *umbilicus Ecclesiæ*: quia sicut umbilicus in medio totius corporis, sic ipsa in medio Ecclesiæ, quæ corpus est Filii sui, omnibus, quantum in se est, parata benefacere. Lacte virgineo quod habebat in se proprietates vini, potavit Filium et inebriavit. Quare dicitur *crater,* ut nostrorum peccaminum ipsum faceret oblivisci. Sicut autem crater tornatilis si liquore plenus sit aliquo, tactu levissimo fundit ipsum liquorem, sic plena gratia refundit gratiam quoties tangitur pia prece. Numquam autem poculis indiget umbilicus iste, cum sit gratia plena, et semper hauriat aquas in gaudio de fontibus Salvatoris[2].

18. De lumbis.

Lumbi ejus quos accinxit virtute fortitudinis vovens virginitatem, et fortiter in se stringens fluxum carnalium voluptatum, ipsam concupiscibilem reddiderunt in oculis Dei, sicut illi prædictum fuerat : *Concupiscet rex decorem tuum*[3], id est, virginitatem. Per hanc autem concupiscentiam conjunctus est ei rex æternus carnem virgineam assumens ex ea, in qua et passus est, et per fidem incarnationis et virtutem passionis renascimur in baptismo regni cœlestis, filii, et hæredes.

19. De jun[...]ris

Juncturæ femorum ejus, quæ videlicet femora propter pretiosissimam coram Deo pulchritudinem castitatis comparantur monilibus[4]. Nam sicut monile connectit utramque partem capicii, sic femora ejus per virginitatem jugiter invicem adhæserunt. Hæc, inquam, femora nobis exempla refundunt sanctitatis et castimoniæ. Unde et dicuntur *sicut monilia,* quasi monentia lilium castitatis. Et hæc monilia sive hanc juncturam fabricavit cœlestis artifex, id est, Spiritus sanctus, scilicet quando totum carnalis concupiscentiæ fomitem per supervenientem rorem cœlestis gratiæ exstinxit in ea, et virginea femora sic conjunxit.

2[...] De pe[...]bu[...]

De pedibus ejus dici potest quod de pedibus Filii dicitur, Apocal. I, 15 : *Pedes ejus similes aurichalco, sicut in camino ardenti.* Pedes beatæ Virginis dici possunt charitativi affectus, quibus suos visitat amatores, qui commendantur hic a tribus, a sapientia quæ in auro, a perseverantia quæ in ære, a vehementi fervore eximiæ charitatis quæ signatur in camino ardenti. (Quære titulo de *pedibus.*)

2[...] De g[...]b[...]

Gressus ejus pulchri in calceamentis[5], id est, in exemplis sanctorum præcedentium, domesticos suos invisere, et concomitari, et eorum necessitatibus semper esse præsto numquam cessant. Unde dicit servienti suo, Isa. XLIII, 1 et 2 : *Servus meus es tu* : *cum transieris per aquas, tecum ero.* Et appellat aquas tribulationes. *Et flumina,* scilicet tentationum et tribulationum, *non operient te.* Hoc est quod dicit, Eccli. XXIV, 8 : *In fluctibus maris ambulavi,* cum familiaribus meis videlicet, tamquam navis, ut ipsos eriperem a naufragio peccatorum, et ereptos deducerem in portum voluntatis eorum. Ambulat etiam in fluctibus ma-

[1] Cantic. VII, 2.
[2] Isa. XII, 3.
[3] Psal. XLIV, 12.
[4] Cantic. VII, 1.
[5] Ibidem.

ris, mœstos consolando, et tristes beatificando. Sequitur, Eccli. xxiv, 9 : *Et in omni terra steti*, id est, invocantibus me semper præsto fui. Nam in omni loco ubique terrarum mater misericordiæ refugium est miserorum.

22. De statura. *Statura* ipsius *assimilata est palmæ*[1]. Statura Mariæ manifestata est in tempore Dominicæ passionis : nam cum omnes Apostoli vacillarent a fide, ipsa immobiliter perseveravit in fide. Et hæc ipsius statura comparatur palmæ, id est, Dominicæ crucis arbori triumphali : quia pro rectitudine perseverantiæ suæ collata est ei hæc gratia, ut nominis ejus devota invocatio, sicut signum crucis Dominicæ, malignos spiritus terreat et expellat. Bernardus super illud Canticorum, vi, 9 : *Terribilis ut castrorum acies ordinata* : « Non sic timent hostes visibiles quamlibet castrorum aciem ordinatam, sicut aereæ potestates Mariæ vocabulum, patrocinium, et exemplum. Fluunt et pereunt sicut cera a facie ignis, ubicumque invenerint hujus nominis crebram recordationem, devotam invocationem, sollicitam imitationem. »

Propter hujusmodi servitia quæ nobis impendit de singulis membris suis gloriosa Virgo, videtur propterea petere cum Filio suo mercedem suam a nobis, Zachar. xi, 12, dicens : *Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam : et si non, quiescite,* ut saltem malum pro bono vel odium pro dilectione mea mihi non rependatis.

Cujusmodi autem servitia debemus ei ex corde et ore et sensibus universis, vel quales esse debeant qui digne servire volunt reginæ cœlesti, assignabimus infra, prout ipsa quæ est pincerna gratiæ, propinabit.

CAPUT III.

Quomodo debeamus servire Mariæ de corde ?

1. Quid sciendum de Maria ? Debemus igitur beatæ Virgini fidem signiferam virtutum omnium, quam ipsa primitus requirit a nobis, ut sanctificatam in matris utero credamus firmiter : et hoc cito, ut pie creditur, postquam carni ejus anima est infusa, juxta illud Psalmi xlv, 6 : *Adjuvabit eam Deus mane diluculo.* Per *mane* significatur principium vitæ ejus in utero matris : et per *diluculum*, ablatio sive discussio originalium tenebrarum. Vel, per *mane* amotio dictarum tenebrarum : et per *diluculum*, virtutum claritas, quæ tunc infusæ sunt ei. Hoc autem adjutorium sola beata Trinitas quæ creavit eam, idem potuit exhibere : nam ipsa speciale est opus Dei. Credamus etiam, quod nata est tota sancta : unde nativitas ejus ortui sideris comparatur, Numer. xxiv, 17 : *Orietur stella*, etc.

Credamus insuper, quod immaculatam et sine peccato vitam duxit in mundo, præservata a sapientia Dei, quæ non intrat in animam malevolam, nec habitat in

[1] Cantic. vii, 7.

corpore subdito vitiis et peccatis[1] : ipsam enim velut pupillam oculi semper ab omni nocivo Deus Trinitas custodivit. Unde dicit de ea : *Nocte ac die servo eam. Indignatio non est mihi*[2].

Credamus etiam, quod virginitatis exstitit primiceria, quod sine corruptione facta est fœcunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera, quod sola virgo et mater Dei, quod nulla alia : quia illi soli hoc privilegium debebatur. Item, quod peccare non potuit, ex quo Deum concepit. (Quære titulo de *privilegiis ejus*). Et sic credenda sunt cætera omnia quæ de ipsa credit et prædicat Ecclesia Catholica, quibus totus respersus est liber iste.

Sentiendum est etiam de tanta Domina in bonitate cordis, sicut de Domino dicitur, Sapient. I, 1, quod est illa omnia, quæ de ipsa non intelliguntur, venerari et pie credere : nam infinita sunt circa beatam Virginem, quæ excedunt intellectum humanum. Unde et tot ortæ sunt hæreses circa puerperium ejus, in eorum scilicet cordibus, qui humana sive ratione naturali et sensu, proprio supercilio se voluerunt discutere, et investigare, quod supra hominem est, contradicente Isaia, LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit ? Ejus*, id est, Mariæ, quomodo scilicet ipsa eum genuit qui se fecit, juxta illud Psalmi LXXXVI, 5 : *Homo natus est in ea*, per incarnationem : *et ipse fundavit eam*, per creationem.

2. Mariæ confidendum.

Debemus etiam sapienter confidere de bonitate ejus, si dilexerimus ipsam, si servierimus ei, juxta illud Psalmi XLVII, 14 : *Ponite corda vestra in virtute ejus*, etc., non in virtute propria : quia *maledictus homo qui confidit in homine*[3], se scilicet, vel alio : nam ipsa est quæ precibus suis, meritis, et exemplis *dat lasso virtutem : et his qui non sunt*, secundum propriam reputationem, id est, vere humilibus, *fortitudinem, et robur multiplicat*[4]. Et ipsa suggerens hanc confidentiam de seipsa dicit : *In me omnis spes vitæ et virtutis*[5]. Sicut etiam dicit Augustinus de Domino super illud Psalmi LXXII, 28 : *Mihi adhærere Deo bonum est*, etc. : « Neminem permittit Deus cadere, qui ei adhæreat vero amore. » Item, illud, *In te projectus sum ex utero*[6], et hoc sapienter : quia non est adeo crudelis ut se subtrahat, et te cadere permittat. Sic dici et credi potest de beata Maria testimonio eorum qui sæpe experti sunt.

3. In Mari[a] sperar[e] debemu[s].

Debemus etiam sperare in eam : quoniam mater est sanctæ spei. (Quære hanc auctoritatem titulo, quod Maria dicitur *mater*).

Item, Sicut vere de Filio dicitur, Proverb. XXIX, 25 : *Qui sperat in Domino, sublevabitur*, sic dici potest de matre : Qui sperat in Domina, sublevabitur, id est, sursum levabitur in præsenti supra carnem, mundum, et diabolum per gratiam : et sursum levabitur per gloriam in futuro.

4. Maria d[ili]genda.

Debemus etiam beatæ Mariæ charitatem et dilectionem, ut vir Catholicus dicere valeat de Maria illud quod dicitur de sapientia, Sapient. VII, 10 et 11 : *Super salutem et speciem dilexi eam, et proposui pro luce habere illam : quoniam inexstinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius*. Sic expone : *Super salutem corporis et speciem* cujuslibet rei temporalis : quia sicut dicitur, Proverb. VIII, 11 : *Melior est cunctis pretiosissimis : et omne desiderabile ei non potest comparari*. Item, Sapient. VII, 9 : *Non comparavi illi lapidem pretiosum : quoniam*

[1] Sapient. I, 4.
[2] Isa. XXVII, 3 et 4.
[3] Jerem. XVII, 5.
[4] Isa. XL, 29.
[5] Eccli. XXIV, 25.
[6] Psal. XXI, 11.

omne aurum in comparatione illius, arena est exigua. Item, Proverb. III, 14 : *Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti et auri*, etc.

Dilexi eam : nam omnis istorum temporalium acquisitio deficit homini in necessitate extrema. Sed beata Virgo nec in vita, nec in morte deest amatoribus suis, imo prout frequenter legitur in miraculis suis, ipsorum animas de corporibus exeuntes benigne suscipit et protegit ab incursu malignorum spirituum. Unde de sapientia, et congrue potest intelligi de Maria, dicitur, Sapient. x, 9 : *Hos, qui se observant, a doloribus liberabit.* Item, de hoc textu sumitur illud Responsorium quod canitur de beata Virgine : « Super salutem et omnem pulchritudinem dilecta es a Domino, etc., vel electa es a Domino. » Super salutem enim est electa a Domino. Nam Dei Filius potuisset carnem assumpsisse, quæ nec infirmitati, nec morti foret obnoxia : sed super illam salutem, hanc elegit infirmitatem, ut de beata Virgine electa et dilecta sumeret carnem infirmam. Quam et super omnem pulchritudinem elegit : quia licet *multæ filiæ congregaverunt divitias, ipsa supergressa est universas* [1]. Quam sic pulchram fecit Spiritus sanctus, ut super filias omnes speciosa esset plenitudine gratiarum.

Sequitur : *Et proposui pro luce habere illam.* (Quære titulo, quod ipsa dicitur *lux*).

Sequitur : *Quoniam inexstinguibile est lumen illius*, quo scilicet lumine ipsa suos illuminat amatores et imitatores, dicens cum Filio, Joan. VIII, 12 : *Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ*, quod est inexstinguibile.

Sequitur : *Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa.* Et hoc præcipue intelligendum est de bonis gratuitis, quæ vera bona sunt. Venerunt scilicet a Deo omnium bonorum largitore, qui quidquid boni dat creaturis suis, per manus matris Virginis vult transire.

Unde sequitur : *Et innumerabilis honestas per manus illius* : nam ipsa aperiente manum suam, implentur omnia benedictione [2], id est, bona datione. Propter hoc studendum est cognitioni Mariæ : nam qui eam cognosceret, eam diligeret, et amator ejus ipsa mediante omne bonum necessarium in præsenti perciperet a Filio, et vitam æternam in futuro, cujus arrha sunt gratiæ et virtutes.

Item, Diligenda est Maria, quia diligit diligentes se. Unde dicit cum Filio, Proverb. VIII, 17 : *Ego diligentes me diligo.* Ut amator ejus de ea dicere valeat illud Sapientiæ, VIII, 2 : *Hanc amavi et exquisivi a juventute mea, et quæsivi sponsam mihi eam assumere, et amator factus sum formæ illius. Hanc amavi* corde, *et exquisivi*, id est, ex toto corde meo quæsivi, studendo in Scripturis quæ de ea loquuntur, investigando diligenter magnalia ejus, de ea meditando, ipsam jugiter exorando, ad ejus honorem operando, ut honeste ei deserviam a meretriciis voluptatibus meipsum sollicite observando. *Et quæsivi sponsam mihi eam assumere*, id est, illam amore casto fructuoso et individuo mihi copulavi. Et talis dilectio spiritualis est, non carnalis. *Et amator factus sum formæ illius*, id est, illius formosissimæ, cui dicit sponsus : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te* [3].

Item, De dilectione ejus congrue potest exponi illud quod de sapientia dicitur, Sapient. VII, 8 : *Præposui illam*, id est, Mariæ dilectionem, *regnis et sedibus*, id est, potentiis et dignitatibus, hoc est, propter eam contempsi quidquid in mundo est gloriæ, honoris, et divitiarum, sicut multi ad litteram fecisse leguntur pro ejus amore, nihil omnia re-

[1] Proverb. XXXI, 29.
[2] Psal. CXLIV, 16.
[3] Cantic. IV, 7.

putantes, ut ipsam lucrifacerent. Ad Philip. III, 8 : *Omnia detrimentum feci*, etc. Nec solum omnia delectabilia contemnere sufficit aut relinquere pro amore ejus, sed et contumelias, molestias, injurias, et hujusmodi, pro ipsa patienter sustinere : quia, sicut dicitur, Proverb. XII, 26 : *Qui negligit damnum propter amicum*, id est, Christum, et propter talem amicam, qualis est Maria, *justus est.*

Sequitur, ℣. 9 : *Nec comparavi illi lapidem pretiosum,* id est, quemlibet sanctum : *quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua*, id est, omnis spiritus respectu Mariæ est sicut arena respectu auri : *et tamquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius*, id est, mundi sapientes et eloquentes respectu sapientiæ et eloquentiæ ejus. Ipsa est enim ista pretiosa margarita [1], pro qua omnia quæ habentur, vendenda sunt ut ematur, id est, omnia emolumenta vitæ præsentis contemnenda, ut ei serviatur.

Item, Alia causa. Si quis obligatus esset multis debitis, et haberet unam peciam terræ quæ sine cultura et sine seminatione in uno anno tantam fructus afferret copiam, quod posset de fructu illo solvere totum debitum, et semper vivere de residuo, multum diligeret peciam illam terræ. Talem fructum protulit nobis Maria quæ est terra nostra, id est, nobis data, quo scilicet fructu redempti sumus ab obligatione gehennæ, et de quo vivere abundanter possumus in æternum. Propter hoc dicitur, Deuter. VIII, 10 : *Benedicas Domino Deo tuo pro terra optima quam dedit tibi.* Multum ergo debemus diligere Mariam quæ talis terra est, et fructum ejus, nec eam cambire pro alia voluptate.

Item, Dilectio Christi et ipsius Mariæ unica est, non tamen privata, sola, non solitaria, participata, nec divisa, communis et singularis, cunctorum singula, et singulorum tota, nec participatione decrescens, nec usu deficiens, nec tempore veterascens, antiqua et nova, affectu desiderabilis, experientia dulcis, fructu æterna, jucunditate plena, reficiens et satians, nec umquam fastidium generans.

Item, In principio Canticorum distinguuntur tres causæ quare adolescentulæ et diligant et diligere debeant beatam Virginem, ubi sic legitur : *Quia meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis. Oleum effusum nomen tuum : ideo adolescentulæ dilexerunt te* [2]. In hac verborum serie sub hac distinctione, quia tres colliguntur clausulæ quibus tres causæ redduntur, propter quas ab adolescentulis beata Virgo plurimum diligatur : et hæ duæ dictiones, *quia* et *ideo*, sese respiciunt. Possunt autem esse verba Filii ad matrem. Possunt esse verba Angelorum ad Virginem, qui videntes adolescentulas assistentes Virgini, dicunt ad eam : Ideo istæ adolescentulæ dilexerunt te nimis, id est, plurimum : quia meliora sunt ubera tua vino : quia ubera tua fragrantia sunt unguentis optimis : quia oleum effusum est nomen tuum. Adolescentulæ vero dicuntur fideles animæ novellæ per gratiam, non vetulæ per culpam, non senio steriles, sed donis fœcundæ spiritualibus, fortes, non ut anus debiles, non curvæ statuentes oculos suos declinare in terram, sed per cœleste desiderium rectæ et ad cœlos erectæ. Animæ istæ piæ devotionis obsequio beatæ Virgini semper assistunt diligentes eam, et diligentes in ea has dilectionis causas potissimas, videlicet quod meliora sunt ubera ejus vino : melioris enim, potentioris et utilioris efficaciæ sunt ubera beatæ Virginis quam vinum : nam vinum inebriare potest hominem, ut præteritarum sit immemor offensarum, et sic facilis ad condonandum et largus ad donandum. Ubera vero beatæ Virginis Deum quasi inebriare potuerunt : nam postquam de ma-

[1] Matth. XIII, 46.

[2] Cantic. I, 1 et 2.

tris uberibus lac bibit, ac si cum lactis dulcedine dulcedinem potasset misericordiæ, projecit ab oculis suis peccata nostra post tergum, et factus est largus ad dandam veniam peccatorum, largus ad dandam gratiam et operum justitiam.

Ideo quoque beatam Virginem diligunt juvenculæ : quia ejus ubera fragrantia sunt unguentis optimis : nam in uberibus ejus fragrat odor sugentis ubera, qui delibutus unguentis optimis cum plenitudine charismatum et medicinalium gratiarum, venit ad sponsam leprosam, Ecclesiam scilicet vel animam peccatricem, ut eam ab omni lepra sanaret, quam sacro sibi conjugio copularet.

Ideo quoque ab adolescentulis beata Virgo merito diligitur : quia oleum effusum est nomen ejus : nam sicut oleum omnem liquorem supernatat, sic nomen ejus et invocatio nominis omnium sanctorum nomina et invocationes nominum superexcellit et superat, in efficacia subventionis, et obtentu divinæ gratiæ, et dæmonum fuga.

Item, De dilectione Mariæ paulo post subditur, Cantic. I, 3 : *Memores uberum tuorum super vinum, recti diligunt te.* Quia enim superius dixerant Angeli ad beatam Virginem : *Ideo adolescentulæ dilexerunt te : quia meliora sunt ubera tua vino,* ne in sanctis animabus quas *adolescentulas* vocabant, nomen fœminini generis aliquid infirmitatis innueret, eamdem sententiam replicant, et easdem animas quas vocaverant *adolescentulas, rectos* vocant, quasi viriles, non effœminatos, rectos, non senectute vitiosa curvatos : et dicunt : *Memores uberum tuorum super vinum, recti diligunt te.* Ac si dicat : Ideo diligunt te, quia in memoria sua fixum gerunt, quod meliora sunt ubera tua super vinum, sicut in præmissis est expositum.

Item, Diligenda est Maria et specialiter honoranda : quia ipsa mediante forma divina sponte venit ad hominem sponte deformatum, gratia gratis ad gratiæ ingratum, medicina non rogata ultro venit ad ægrotum, virtus ad infirmum, sapientia ad fatuum, sanctificatio ad immundum, veritas ad mendacem, pietas ad immisericordem, pax ad rebellem, misericordia ad impium, charitas ad inimicum, justitia ad injustum, non ut eum secundum suam justitiam judicaret et damnaret, sed ut eum in sua injustitia justificaret, et secundum se formaret, et formatum secundum se tandem glorificaret in se. Ad id enim forma Dei venit in carnem, ut sibi prius in spiritu, post etiam in carne illos conformaret, *quos præscivit et prædestinavit,* scilicet Deus Pater, *conformes fieri imaginis Filii sui* [1]. Hæc ergo forma tam formosa ex pietate sola se univit materiæ tam informi, nec modo informi, sed et deformatæ, nec deformatæ quidem ex ulla necessitate, sed ex sola propriæ voluntatis voluntaria perversitate.

Item, Diligenda est Maria : quia per ipsam facti sumus de nihilo aliquid novi de vetustis, et de damnatis et mortuis beati et æterni. Et propter hoc comparatur ipsa auroræ [2], quæ consurgens omnibus rebus reddit colores proprios [3] : quia omnia de nocte quasi unius coloris sunt : sic et in ortu Mariæ meliorari inceperunt omnia.

Item, Diligenda est Maria : quia per partum ipsius liberavit Deus Pater pauperem a potente, id est, hominem a diaboli potestate. Unde de Christo dicit Psalmista, Psal. LXXI, 12 : Liberavit, vel *liberabit Dominus pauperem a potente*, id est, a diabolo, qui in sua natura potens est. Unde, Job, XL, 24 : *Non est super terram potestas quæ comparetur ei.* Peccator autem facit eum potentiorem, quia facit ut potentia ejus habeat effectum : nisi enim homo incurvet se, non potest diabolus ascendere. Joan. VIII, 36 : *Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis. Pau-*

[1] Ad Roman. VIII, 29.

[2] Cantic. VI, 9.

perem dico et talem pauperem, *cui non erat adjutor* [1] alius : quia nec homo, nec Angelus, nec lex, nec liberum arbitrium poterat eum liberare, nisi Leo de tribu Juda [2]. Eccli. LI. 10 : *Respiciens eram ad adjutorium hominum, et non erat.*

Et nota, quod pauper est peccator : quia spoliatus gratuitis et vulneratus in naturalibus. Potens est autem peccatum, quia rex. Unde, ad Roman. VI, 12 : *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore.* Ab hoc potente hic pauper liberatur a Domino, quoniam ei infunditur voluntas pœnitendi. Ideo clamare ei debes jugiter : *Libera me de sanguinibus*, etc. [3]. Vere talis pauper : quia carens suffragiis Ecclesiæ.

5. Item, Mariæ debemus obedientiam. Unde ipsa promittit, Eccli. XXIV, 30 : *Qui audit me, non confundetur.* Glossa : *Audit*, id est, obedit. *Qui audit me*, id est, qui studet propriæ informationi per auditum verborum meorum et eorum investigationem, *non confundetur,* per auditum verbi asperi. Matth. XXV, 41 : *Discedite a me, maledicti*, etc.

Mariæ debetur obedientia.

Vel, *Qui audit me*, hic ostenditur fructus imitantium verba Mariæ, *non confundetur.* Confusio stultorum est, verba sapientiæ non habent confusionem : sapiens enim non pœnitebit. Verba autem sapientiæ sunt verba Mariæ quæ *os suum aperuit sapientiæ* [4]. (Quære titulo de *verbis ejus*).

Vel, *Qui audit me*, in paupere vociferante, vel prædicatore docente : *non confundetur*, id est, non patietur repulsam, quod est magna confusio sapienti, quando aliquid petierit in nomine Filii mei, scilicet quod pertineat ad salutem. Vel, *Non confundetur*, mala confusione, qua soli impii confundentur in judicio Filii mei : quia adstabo pro eo. Obedientibus enim matri dicturus est Filius : *Venite, benedicti*, etc.

Vel, *Qui audit me,* devote auscultat servitium meum. Vel, *Qui audit me,* id est, acquiescit consilio meo, de quo dicitur, Eccli. XXXI, 16 : *Consilium illius sicut fons vitæ permanet,* id est, quasi fons vivus semper scaturiens.

Et nota, quod principaliter duobus locis invenimus, quod Maria obedientiam consiliis suis petit exhiberi, scilicet, Eccli. XXIV, 26, ubi dicit : *Transite ad me, omnes,* etc. Et, Joan. II, 5, ubi dicit ministris : *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Et subjungit paulo post qua utilitate, dicens, Eccli. XXIV, 30 : *Qui audit me, non confundetur.*

Et nota, quod in hac auctoritate, *Qui audit me*, etc., promittit ipsa tribus generibus hominum retributionem. Devote audientibus verba sua : unde, *Qui audit me, non confundetur.* Et imitantibus ejus gloriosa exempla : unde, *Et qui operantur in me*, id est, propter me, vel in me, id est, ad exemplum mei, *non peccabunt.* Vel, *Qui operantur in me*, tamquam super fundamentum, opera mea accipientes in exemplum. Item, prædicantibus ejus excelsa præmia : unde, *Qui elucidant me,* etc. Primis promittitur præmium liberans a pœna : unde, *Non confundetur.* Secundis præmium justificans a culpa : unde, *Non peccabunt.* Tertiis præmium æternitatis in gloria : unde, *Vitam æternam habebunt.* Propter hoc etiam dicit, Proverb. VIII, 34 : *Beatus homo qui audit me.*

Nota, quod multa sunt consilia Mariæ quibus consulit nobis animarum salutem. Unde dicit, Proverb. VIII, 14 : *Meum est consilium, et æquitas*, etc. Ipsa est enim Rebecca quæ dixit filio suo Jacob, Genes. XXVII, 8 : *Fili mi, acquiesce consiliis meis*, etc. Et nota, quod Rebecca Jacob, qui interpretatur *luctator* vel *supplantator,* appellavit filium suum, non Esau : quia soli luctatores et supplantatores vitiorum

Mariæ consilia.

[1] Psal. LXXI, 12.
[2] Apocal. V, 5-8.
[3] Psal. L, 16.
[4] Proverb. XXXI, 26.
[5] Matth. XXV, 34.

filii Mariæ sunt digni hæreditate ipsius, et soli tales possunt vocare Mariam matrem suam. En consilia Mariæ :

Primum, ut faciamus pœnitentiam, quæ notatur in præparatione hœdorum, quos sibi jussit afferri a filio suo, qui sic acquisivit benedictionem Isaac patris sui, obediendo scilicet consiliis matris suæ. Secundum, ut fugiamus diabolum volentem occidere nos, qui signatur per Esau, sicut Esau ille volebat occidere Jacob [1]. Tertium, ut cito revertamur ad Dominum, si recesserimus ab eo per peccatum. Unde, Nehemiæ seu II Esdræ, II, 6, rex et regina dixerunt Nehemiæ : *Usque ad quod tempus erit iter tuum, et quando reverteris ?* Tamquam si dicerent ei : Festina reverti. Quartum, ut obediamus sacerdoti et divino nuntio, sicut ipsa Gabrieli, dicens : *Ecce ancilla Domini*, etc. [2]. Quintum, ut fugiamus strepitum mundi, et diligamus vitam solitariam, sicut ipsa in cella orabat, quando Angelus ingressus est ad eam, sicut dicit beatus Bernardus. Sextum, ut quando laudamur, terreamur magis quam exsultemus, et cogitemus utrum digne vel indigne, sicut ipsa *cogitabat qualis esset illa salutatio* [3]. Septimum, ut constanter persistamus quilibet in statu suæ professionis, sicut ipsa post votum virginitatis constanter respondit : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* [4] *?* Octavum, ut quilibet suam voluntatem divinæ voluntati conformet, sicut ipsa fecit respondens : *Ecce ancilla Domini* [5], cujus est velle quod Dominus ejus vult. Nonum, ut quilibet spretis terrenis appetat cœlestia. Unde concepto Domino, *abiit in montana cum festinatione* [6]. Decimum, ut nobiliores et majores etiam minoribus se serviant et ministrent, sicut ipsa ministravit Elisabeth. Undecimum, ut mulieres pulchræ et nobiles non contemnant viros suos, sicut Vasthi Assuerum [7], sicut ipsa fabro non contempsit desponsari, quam visesset de progenie regali.

Debemus igitur obedire consiliis suis, et accedere ad vocantem nos. Ad Hebr. XII, 25 : *Videte ne recusetis loquentem.* Et hoc duplici de causa. Propter reverentiam ejus, quia regina est. Et propter periculum nostrum, qui inter dæmones et malos homines habitamus et vivimus in peccatis. Qui enim justus est, ad illam debet confugere, ut dicere possit illud Canticorum, II, 3 : *Sub umbra illius quem desideraveram, sedi*, etc. Ut impleatur illud Michææ, IV, 4 : *Sedebit vir subter vitem suam*, id est, securus erit per auxilium Virginis. Sic peccator debet ad eam confugere : quia ipsa est civitas refugii. (Quære supra causa vigesima quarta de *protectione ejus* [8].) Nolentibus enim ei obedire dictura est aliquando illud Proverbiorum, I, 25, 26 : *Despexistis omne consilium meum*, etc. *Ego quoque in interitu vestro ridebo. Omne consilium meum*, id est, consilium meum, quod est omne bonum.

Item, Debemus ei reverentiam, ne videlicet coram oculis ejus aliquid indecens cogitare, desiderare, consentire, aut facere audeamus : ne illos misericordes oculos qui non possunt respicere ad iniquitatem, avertas a nobis. Ideo, Habacuc, I, 13, dicitur Filio et matri : *Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, et respicere ad iniquitatem non poteris.* Eccli. XLII, 20 : *Non præterit illam omnis cogitatus, et non abscondit se ab ea ullus sermo.* Ad Hebr. IV, 13 : *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus.* 6. Mariæ debetur reverentia.

Item, Ideo de ipsa quæ vere est fortis mulier, dicitur, Proverb. XXXI, 27 : *Consideravit semitas*, id est, secretas cogitationes conscientiarum, *domus suæ*, id

[1] Cf. Genes. XXVII, 41.
[2] Luc. I, 38.
[3] Ibid., ℣. 29.
[4] Ibid., ℣. 34.
[5] Ibid., ℣. 38.
[6] Ibid., ℣. 39.
[7] Esther, I, 11 et 12.
[8] Cf. Supra, lib. II, cap. 1, § 26.

est, familiæ suæ. Cavendum igitur ne coram ea etiam cogitemus, necdum faciamus turpia, noxia, vel iniqua : perversæ enim cogitationes saperant ab ea et a Filio ejus [1]. Et nota, quod dicit *perversæ*, id est, penitus aversæ a Deo, quales sunt cogitationes infidelium, hæsitantium, simulantium, contentiosorum, superborum, invidorum, avarorum, quæ impediunt adventum gratiæ, et fugant a corde gratiam jam receptam. Ideo etiam dicit ipsa, Proverb. VIII, 12 : *Eruditis intersum cogitationibus* : *eruditis*, id est, discretis, disponens et dirigens eas : sed aufert se a cogitationibus quæ sunt sine intellectu [2] : quæ intus non legunt mala quæ intus latent, sed tantum superficialiter ea quæ cogitant, considerant.

7. Timor. Item, Debemus ei timorem : non enim de mitissima ejus humilitate ita præsumendum est, quin et summæ dignitatis ejus timor et reverentia debeantur. Etsi enim ipsa est quæ de se dixerit : *Ecce ancilla Domini* [3], nonne eadem est, quæ regem gloriæ et Dominum majestatis sic legitur allocuta, Luc. II, 48 : *Fili, quid fecisti nobis sic?* Ipsa etenim est spirituale sanctuarium Domini, de quo ipse dicit, Levit. XXVI, 2 : *Custodite sabbata mea, et pavete ad sanctuarium meum*, etc. Eodem, XIX, 3 : *Unusquisque patrem suum et matrem suam timeat.* Sicut enim de Filio dicitur : *Ecce oculi Domini super metuentes eum* [4] : sic dici potest et de matre : *Ecce*, etc. Quasi diceret : In aperto est, quod oculi Dominæ, id est, respectus misericordiæ : et dicit pluraliter *oculi,* propter multiplicem effectum misericordiæ ejus : *super metuentes eam*, id est, super humiles qui timent et cavent offendere eam. Sed quia timor solus sine spe non est bonus, ideo sequitur : *Et in eis qui sperant super misericordia ejus.* Sed ad quid timendum et sperandum sit de ea, subdit, ℣. 19 : *Ut eruat a morte* culpæ præsentis et pœnæ æternæ, *animas eorum,* non solum corpora a pœna præsenti : *et* ut *alat eos in fame,* verbi Dei [5]. Vel, *in fame*, id est, in tempore famis æternæ, sicut promittit et comminatur, Isa. LXV, 13 : *Ecce servi mei comedent, et vos esurietis*, etc. Item, Eccli. XXXIV, 19 et 20 : *Oculi Domini super timentes eum*, *protector potentiæ*, etc. Dicamus et nos : Oculi Dominæ ad timentes eam : protectrix potentiæ, firmamentum virtutis, regimen ardoris, et umbraculum meridiani, deprecatio offensionis, et adjutorium casus, exaltans animam, et illuminans oculos, dans sanitatem, et vitam, et benedictionem. Omnia beneficia ista et alia multa plura impendit ipsa timentibus eam. Sic expone.

Et nota undecim bona quæ exemplo Filii facit ipsa timentibus se. Protegit enim eos potenter ab omni adversitate, ut supra, causa vigesima quarta [6]. Vel, protegit potentiam quam dedit eis ab bene agendum, et ad declinandum a malo : quia, sicut dicit Gregorius, « cito bonum perditur, quod a largiente non custoditur. » Vel, protegit eos contra potentiam malignorum spirituum. *Firmamentum virtutis :* quia dat firmamentum virtutibus quas suis orationibus impetrat eis a Filio, et confirmat eis ipsas virtutes. *Tegimen ardoris* : quia misericorditer in nobis refrigerat concupiscentias quas diabolica suggestio inflammat. *Umbraculum meridiani*, id est, refugium contra æstum persecutionis urentis et ferventis, sicut sol in meridie urit et fervet. Vel, contra incentiva libidinis. *Deprecatio offensionis :* quia deprecabilis est super offensionem peccatorum. Vel, quia pro offensione hominum Filium deprecatur. *Et adjutorium casus :* quia timentibus se præcavet a casu, id est, ne

Maria undecim bona confert timentibus se.

[1] Sapient. I, 3.
[2] Ibid., ℣. 5.
[3] Luc. I, 38.
[4] Psal. XXXII, 18.
[5] Amos, VIII, 11.
[6] Cf. Supra, Lib. II, cap. 1, § 26.

cadant in peccatum, vel in infernum. Et etiam erigit eos si forte ceciderint. Unde orat eam Ecclesia : « Succurre cadenti, surgere qui curat populo. » *Exaltans animam* timentis se a terrenis quæ facit contemnere, ad cœlestia quæ facit appetere : quia de stercore elevat pauperem spiritu, id est, humilem, ut sedeat cum principibus, id est, Angelis et sanctis, et solium gloriæ teneat. *Et illuminans oculos* mentis, intellectum scilicet, et affectum, ad cognoscendum et diligendum Deum, se et proximum. *Dans sanitatem* conscientiæ, *et vitam* gratiæ, *et benedictionem* gloriæ. Et nota, quod hæc omnia fecerat Filius matri, quando concepit ipsum. (Quære ibi, *Spiritus sanctus superveniet in te.*)

Item, Debemus et humiliationem, ut humiliemur sub potenti manu ejus, ut nos exaltet in tempore visitationis : quod innuimus, cum flexis genibus et expansis manibus adoramus coram memoria ejus. Flexio genuum signum humilitatis, expansio manuum opera largitatis. Ad litteram enim quoties salutamus eam, vel transimus ante ejus templa, vel imagines, sive altaria, debemus genu flectere, caput nudare, et humiliari coram ea sicut servi coram domina, sicut adolescentulæ coram regina. Ideo dicit Ecbertus abbas : « Creatoris matrem omnis creatura magnificet, et ejus regiæ majestati se inclinent cœlum et terra, et omnes qui habitant in eis. » Nehemiæ seu II Esdræ, VIII, 6, dicitur de Judæis : *Incurvati sunt, et adoraverunt Deum proni in terram.* Sicut enim factum est ibi Domino, sic debet fieri Dominæ, id est, Mariæ.

Item, De Maria debemus assidue cogitare et meditari : quia cor ejus assidue meditatur et cogitat de nostra pace et salute : unde dicit cum Filio, Jerem. XXIX, 11 : *Ego cogito super vos cogitationes pacis*, etc. Ipsa est enim princeps illa de qua dicitur, Isa. XXXII, 8 : *Princeps ea quæ digna sunt principe, cogitabit*, scilicet cogitationes pacis et non afflictionis. De cogitatione enim ejus qua cogitat nobis bonum, dicitur, Eccli. XXIV, 39 : *A mari abundavit cogitatio ejus, et consilium illius ab abysso magna. A mari* enim, id est, supra mare, *abundavit cogitatio ejus*, qua cogitat nobis bona : quia non potest a sensu humano comprehendi, sicut nec mare potest exhauriri : *et consilium illius*, quo cogitat bonum saluti humanæ : *ab abysso magna*, quia investigari non potest. Quis enim investiget efficaciam verbi ipsius, quo providit infirmis salubriter, quando omnium medicinam verbo concepit mirabiliter?

Aliter : *A mari abundavit cogitatio ejus*, id est, quæ est de ea, vel quam habemus meritis ejus, abundat in nobis mare pœnitentiæ : *et consilium illius ab abysso magna*, id est, profundum est, et de profundo charitatis proveniens consilium ejus. Vel, *consilium illius ab abysso magna*, id est, in magnitudine et multitudine peccatorum non restat nisi refugere ad ipsam.

Duplex antem consilium dat ipsa peccatoribus. Unum, Eccli. XXIV, 26 : *Transite ad me omnes*, etc. Aliud, Joan. II, 5 : *Quodcumque dixerit vobis* Filius meus, *facite*. Ideo dicitur peccatoribus, Jerem. XXIII, 20 : *In novissimis diebus intelligetis consilium ejus* quod modo despicitis. Proverb. I, 25. *Despexistis omne consilium meum*, id est, *consilium meum* quod est omne bonum, id est, plenum omni bono.

Dicit ergo : *A mari*, id est, plusquam mare, *abundavit cogitatio ejus :* quia sicut impossibile est humano sensui cogitare vel dinumerare guttas maris, vel bibere totum mare, sic impossibile est et longe amplius humano capere intellectu charitatem, pietatem, humilitatem, et cætera quæ pertinent ad Mariam. Vel : *A mari abundavit cogitatio ejus*, id est, de ejus bonitate, id est, plusquam mare : facilius enim posset mare exhauriri quam Mariæ bonitas perfecte cogitari : cogita-

tio enim ejus, id est, quæ est de ea, major, melior et excelsior est omni cogitatione. Quis enim sufficiat cogitare profunditatem humilitatis ejus, quæ cum Dei mater annuntiatur, respondet : *Ecce ancilla Domini* [1] *?* Quis comprehendere valeat excellentiam charitatis ejus, cum a Filio increpatur dicente : *Quid mihi et tibi est, mulier* [2] *?* et tamen defectum vini miserans, et verecundiæ ministrorum compatiens, consulit eis : *Quodcumque dixerit vobis, facite* [3]. Quis æstimare possit immensitatem pietatis ejus, cum Filium crucifigi videt, nec reclamat, sciens passionem Filii humani generis salutem operari ?

Debemus igitur et nos, quantum permittit humana fragilitas, frequenter et assidue de illa cogitare, et in cogitatu nostro pertractare de his quæ ad ejus pertinent gloriam et honorem. Sapient. vi, 16 : *Cogitare de illa, sensus est consummatus : et qui vigilaverit propter illam, cito securus erit.* Eccli. xxx, 1 : *Cogitatus illius auferet somnum*, peccati scilicet. Item, Eccli. xliii, 25 : *In sermone ejus*, id est, ipsa pro nobis orante, *siluit ventus,* id est, cessavit diabolica tentatio, *et cogitatione sua*, quando fideliter scilicet et devote cogitamus de ea, *placavit abyssum*, id est, cor peccatis profundum et tentationibus obtenebratum. Proverb. iii, 6 : *In omnibus viis tuis cogita illum*, scilicet Deum : *et ipse diriget gressus tuos*, id est, reget opera. Hoc idem potest dici de matre. Tob. iv, 6 : *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum*, supple, et matrem ejus : *et cave ne aliquando consentias.* Quasi diceret : Per talem recogitationem facile poteris cavere a peccato.

Debemus etiam Mariæ jugem memoriam. Unde ipsa dicit, Eccli. xxiv, 28 : *Memoria mea in generationes sæculorum.* De hac memoria dicitur, Eccli. xlix, 2 : *In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria.* In Psalmo cxliv, 7 : *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt.* Dicit ergo : *Memoria mea in generationes sæculorum*, id est, in hominibus qui per generationem sibi succedunt : et tamen sunt sæculorum, quia permanebunt in æternum, qui debito modo mei memoriam habent. Ideo dicitur ei, Isa. xxvi, 8 : *Nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ.* Osee, xiv, 8 : *Memoriale ejus sicut vinum Libani,* id est, mirabiliter delectans, suaviter inebrians, et virgines germinans [4] : quia Libanus intelligitur *candor*, et designat virginitatem.

Vel sic, *In generationes sæculorum*, id est, hominum, quorum una est generatio, tamen duplex sæculum secundum status merendi et accipiendi. Quasi diceret : In memoria habebor a sanctis qui permanebunt in utroque sæculo : si enim *memoria justi cum laudibus* [5], quanto magis memoria Virginis, per quam nobis Christus factus est justitia [6].

Vel, *sæculorum* dicit propter duplicem statum, exsilii scilicet et libertatis : justum enim est ut jugiter habeamus memoriam ejus. Unde dicitur, Sapient. iv, 1 : *Immortalis est memoria illius*, id est, castæ generationis, vel Mariæ : quæ exemplo suæ virginitatis in aliis generat castitatem, et quæ salva castitate genuit Salvatorem, *quoniam apud Deum nota est:* quod non esset, nisi esset pulchra valde. Amicus enim non libenter memoratur amicæ suæ, nisi sit pulchra valde in oculis suis : quoniam apud Deum qui est immortalis et nihil obliviscitur, nota est notitia approbationis, *et apud homines* : puchra generatio proprie est generatio sanctorum, vel Mariæ et cæterarum virginum.

Debemus etiam nostræ mentis intui-

[1] Luc. i, 38.
[2] Joan. ii, 4.
[3] Ibid., v, 5.
[4] Zachar. ix, 17.
[5] Proverb. x, 7.
[6] I ad Corinth. i, 30.

ad n in- ndi. tum jugiter ad eam dirigere, et ad ipsam intuendam spirituales oculos attollere. Unde, Eccli. IV, 16 : *Qui intuetur illam*, id est, sapientiam, vel Christum in cruce, vel ipsam Mariam, intuetur, inquam, oculo fidei et veræ dilectionis, ut ad eam jugiter stillet oculus servi sui. Job, XVI, 21 : *Permanebit confidens*, scilicet in die judicii, ut etiam dicere possimus illud, Matthæi, VIII, 25 : Domina nostra, ad te sunt oculi nostri, ne pereamus. Item, illud libri II Paralip. XX, 12 : *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.* Item, ut de ea dicamus : *Providebam Dominam in conspectu meo semper*, etc. [1].

Nota, quod intellectus et affectus noster duo sunt oculi, quibus Filium et matrem debemus pariter intueri, sicut acies oculorum corporalium ad idem pariter diriguntur : sed multi oculum sinistrum, id est, intellectum vertunt ad cœlum per studium, et dextrum, id est, affectum vertunt ad terram. Hi sunt qui fœdus ineunt cum Naas, id est, diabolo [2], qui eis eruit oculos dextros a capite, id est, Christo.

I. æ ius ari. gra- n- pud n. Quia cor ejus exsultat de nostra emendatione, et cor nostrum congratulari ei debet de gratia quam invenit apud Deum, et de cæteris bonis quæ data sunt ei. Ideo designatur per Saram quæ dicit, Genes. XXI, 6 : *Risum fecit mihi Dominus : quicumque audierit, corridebit mihi.* Risum enim fecit Dominus Mariæ in conceptione Salvatoris, cum et ei et in ea nobis arrisit, vel cum tam ei quam nobis dedit ridendi et gaudendi materiam. Unde et in partu ejus dixit Angelus ad pastores : *Evangelizo vobis gaudium magnum* [3]. Eccli. LI, 20 : *Lætatum est cor meum in ea. Ambulavit pes meus*, id est, affectus, *iter rectum*, scilicet mandatorum Dei. Ecce fructus hujus gaudii. Ideo etiam dicit beatus Anselmus, quod assidue roganda est Maria, ut et congratulatio beatitudinis ejus sit semper apud nos, et compassio miseriæ nostræ semper sit apud eam.

Debemus etiam ei de corde compassionem, et tam matri quam Filio condolere et compati : quia et Christi passio et Mariæ compassio, cujus animam Filii gladius pertransivit, a nobis exigunt compassionis affectum : quia si compatimur, et conregnabimus [4]. Et si fuerimus socii passionum, erimus et consolationum [5]. Sic etiam honoratur a nobis Filius, si compassi fuerimus matri. Unde, Eccli. VII, 29 : *Honora patrem tuum*, scilicet Deum, *et gemitus matris tuæ*, scilicet Mariæ, *ne obliviscaris.* 12. Matris Filio compatiendum.

Debemus etiam numquam ipsam oblivioni tradere : quia ipsa numquam obliviscitur sui memores. Unde dicit, Isa. XLIX, 15 : *Numquid oblivisci potest mulier*, etc. (Titulo, quod Maria dilexit sui memores). Unde, Psal. CXXXVI, 6 : *Si non meminero tui*, scilicet cum amore, *et si non proposuero Jerusalem*, id est, o tu Maria, *in principio lætitiæ meæ*, id est, si non est mihi præcipua de te et in te lætitia post Filium tuum, *oblivioni detur dextera mea*, vel obliviscatur me. Alia littera, *dextera mea*, id est, vita æterna, de qua dicitur, Cantic. II, 6 et VIII, 3 : *Dextera illius amplexabitur me.* Et interponit conditionem quam necesse est impleri, ut oblitus Jerusalem, id est, vitæ æternæ, vel beatæ Mariæ, detur oblivioni apud Deum : et *lingua mea adhæreat faucibus meis*, id est, mutus fiam a laude Dei, si intermisero laudes tuas, et si non fuerit apud te et de te laus mea in Ecclesia magna. 13. Maria numquam oblivioni tradenda.

[1] Psal. XV, 8.
[2] Cf. I Regum, XI, 1 et seq.
[3] Luc. II, 10.
[4] II ad Timoth. II, 12.
[5] II ad Corinth. I, 7.

14. Ad Mariam debemus suspirare.

Ad ipsam cum fletu et gemitu debemus suspirare. Unde dicunt fideles animæ: *Flevimus cum recordaremur Sion*[1], id est, Mariæ. Ideo canit ei Ecclesia : « Ad te suspiramus gementes et flentes, etc. » Gemitus enim et fletus efficacius Christo supplicant et Mariæ, quam verba composita. Unde, Baruch, III, 1 : *Anima in angustiis, et spiritus anxius clamat ad te.* Gregorius super illud Job, XL, 22, de Behemoth : *Numquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia?* Gegorius : « Veraciter orare, est amaros in compunctione gemitus, et non composita verba resonare. »

15. Desiderium cordis etiam debemus Mariæ : quia nobis desiderat omne bonum, dicens cum Apostolo : *Testis enim mihi est Deus*, etc.[2], ut ei dicere valeat servus ejus : Domina, ante te omne desiderium meum, etc.[3]. Item, illud Isaiæ, XXVI, 9 : *Anima mea desideravit te in nocte,* scilicet præsentis vitæ. Concupiscentia enim illius, sicut dicitur de sapientia[4], deducit ad regnum perpetuum. Præoccupat etiam eos qui se concupiscunt, ut illis se priorem ostendat, sicut ibidem dicitur. Ideo etiam invitat ad se concupiscentes se, Eccli. XXIV, 26 : *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini.* (Istud invenies expositum in primo sermone de *Nativitate ejus.*)

16. Ex toto corde debemus nos servitio illius constringere. Eccli. VI, 24 et seq. : *Audi, fili mi*, aure cordis, *et accipe consilium intellectus,* id est, quod confert purum intellectum sine errore. *Injice* quasi voluntarius *pedem tuum,* id est, affectum, *in compedes illius.* Particularia enim servitia Mariæ, de quibus agitur in hoc loco, quasi quidam compedes sunt, tenentes servos illius in statu justitiæ, ne currant ad illicita. *Et ne acedieris,* id est, ne graviter et tædiose feras, sed cum hilaritate impleas præcepta sapientiæ et Mariæ, *in vinculis ejus.* Item, ibidem, ℣. 27, de sapientia et Maria : *In omni animo tuo accede ad illam,* id est, omnes cogitationes et desideria in illam converte, *et in omni virtute tua conserva,* id est, corde et opere serva, *vias ejus*, id est, præcepta et exempla, per quæ venimus ad ipsam et ipsa ad nos. Item, ibidem, ℣. 18 : *Investiga illam*, orando, studendo, peritiores interrogando, ad ejus laudem operando, *et manifestabitur tibi.* Et cætera multa. Et tandem subjungitur, ℣. 30 : *Decor enim vitæ est in illa,* in præsenti per gratiam, in futuro per gloriam : *et vincula illius,* id est, exempla et servitia quibus ligamur, ne discurramus per campos licentiæ, *alligatura salutaris*: quia extrahunt a peccato, et trahunt ad salutem æternam.

1[illegible] Ma[illegible] lau[illegible] numq[illegible] inter[illegible] ten[illegible]

Servitium ejus et laudes numquam debemus intermittere. Unde, Proverb. IV, 8 et 9 : *Arripe illam*, id est, sapientiam, vel Mariam ad serviendum ei : *et exaltabit te,* a terrenis ad cœlestia : *glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus : dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclyta proteget te. Arripe illam*, id est, ad te cape : vel, *arripe* cito et quasi violenter, sicut res diu desiderata quasi cum violentia et quodam impetu solet apprehendi : vel, *arripe* sicut avis nobilis prædam nobilissimam et escam suavissimam. Ideo enim Filius matrem sublevavit ad cœlum, ut nos ad se traheret. Sequitur : *Et exaltabit te* ab imo vitiorum ad alta virtutum, a terra ad cœlum. *Glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus,* quasi rem amatam, amplexatus quasi scilicet duobus brachiis, amore et servitio. Sequitur : *Dabit capiti tuo,* id est, menti quæ est caput animæ, *augmenta gratia-*

[1] Psal. CXXXVI, 1.
[2] Ad Philip. I, 8.
[3] Psal. XXXVII, 10.
[4] Sapient. VI, 21.

rum spiritualium, corporalium, et temporalium : *et corona inclyta*, ex rosis charitatis et patientiæ, et liliis castitatis geminæ, ex violis humilitatis et temperantiæ, *proteget te :* quia per hanc triplicem virtutem protegitur homo ab insultibus vitiorum et dæmonum. Ibidem, ℣. 6 : *Ne dimittas eam, et custodiet te : dilige eam, et servabit te. Ne dimittas eam*, quasi addorsando eam propter meretricias voluptates. Vel, *ne dimittas eam*, id est, ne effugias eam peccando mortaliter : quia non recedit a servo suo, nisi propter peccatum : ipsa est enim apis[1], quam fugat fæx peccati. *Et custodiet te* a violentia diaboli. *Dilige eam, et servabit te* a peccato et hostium oppressione. Item, Proverb. XXVII, 18 : *Qui servat ficum*, id est, Mariam, quæ dicitur *ficus* propter dulcedinem fructus sui, *comedet fructus ejus : et qui custos est Domini sui, glorificabitur.* Dicamus : *Dominæ suæ.* Item, Eccli. VII, 21 : *Noli discedere a muliere sensata et bona, quam sortitus es in timore Domini.* Mulier sensata beata Virgo, habens sensum Domini in regendo familiam Ecclesiæ, a qua discedit, qui servitium illius per negligentiam intermittit, vel quicumque dimissa castimonia sequitur meretricias voluptates, vel generaliter quicumque mortaliter peccat. Quam fortius es ex dono gratiæ, specialiter ipsam diligens, et ei serviens, in timore Domini, id est, cum reverentia, humilitate, et devotione. Item, Eccle. VIII, 3 : *Ne festines recedere a facie ejus, neque permaneas in opere malo. Ne festines recedere a facie ejus*, id est, a beneplacito : nusquam enim Deus vel ipsa Maria deserit hominem, nisi prius ab ipso homine deseratur : semper enim mater et Filius primi sunt in accessu, sed ultimi in recessu, sicut dicit beatus Dionysius. Item, *a facie ejus.* Ante faciem Christi et Mariæ sunt, qui ei serviunt et ministrant, sicut dicit Raphael[2]. A facie eorum recedere festinant, qui ab eorum servitio et beneplacito resiliunt, sicut recidivantes. Quod si peccando recesserimus, statim reverti per pœnitentiam debemus : quia sicut dicit beatus Cyprianus, vicinatur innocentiæ festinata correctio. Propter hoc enim mater et Filius clamant animæ peccatrici, Cantic. VI, 12 : *Revertere, revertere, Sulamitis*, etc., *ut intueamur te.* Et hoc est quod sequitur : *Neque permaneas in opere malo*, sicut quidam nolunt converti donec senuerint, quibus dicitur, Eccli. V, 8 et 9 : *Non tardes converti ad Dominum, et ne differas de die in diem : subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te.*

Item, Ad continuandum et devotissime celebrandum servitium beatæ Virginis, valet illud exemplum quod narrat Petrus Damianus de quibusdam religiosis, qui ad suggestionem cujusdam perversi fratris dicacis et accuratæ eloquentiæ dimiserant servitium beatæ Virginis, et statim dimisso servitio ejus omnimoda infortunia cœperunt insurgere contra fratres illos, incendia, deprædationes, strages hominum, mortalitas animalium, et hujusmodi, ita quod de vita desperarent fratres illi : et tæderet eos vivere. Quam cito autem ad consilium dicti Petri reinceperunt fratres illi servitium Mariæ, cessavit ab eis dicta quassatio, et multa deinceps pace et prosperitate gavisi sunt fratres illi, toto corde de cætero Mariæ servientes.

18. *Mariæ officium attente et devote persolvendum.*

Item, Debemus servitio ejus ex toto corde intendere. Unde, Psal. XLVI, 8 : *Psallite sapienter.* Glossa ibi : « Insipienter psallit, qui non intelligit quod psallit. » Item, ibi, Psal. V, 9 : *Intende voci orationis meæ.* Glossa : « Intendentem vel intelligentem Deus intendit. » Augustinus : « Illud versetur in corde, quod profertur in oratione. » Unde dicitur, II Paralip. XXXIII, 13 : *Deprecatus est* (Manasses) *Deum, et obsecravit in-*

[1] Eccli. XI, 3.

[2] Tob. XII, 15.

tente, et exaudivit orationem ejus. Obsecra et tu intente matrem et Filium, ut merearis exaudiri. Et nota, quod dicit : *Intende voci orationis meæ*. Vox orationis est desiderium cordis, quod clamat in aure matris et Filii : sicut enim non intelligitur quis pro strepitu labiorum sine voce formata, sic nec oratio sine voce desiderii. Unde Gregorius : « Quid prodest strepitus labiorum, ubi mutum est cor ? » Non loquitur autem Deo anima nisi per desideria : et quanto profundius et spiritualius est desiderium, tanto vox altior est, et altius clamat ante Deum. Non est enim qui tam alte clamet voce exteriori, quod vox ejus audiatur usque ad milliarium. Vox desiderii tam alte clamat, quod auditur usque in cœlum. Unde, Exod. XIV, 15, dicitur Moysi : *Quid clamas ad me ?* Bene autem clamat, qui vere potest dicere : *De profundis clamavi ad te, Domine*, etc. [1]. Et hoc est quando de profundo cordis exit desiderium. Hoc desiderium se audire ostendunt mater et Filius, cum quilibet dicit, Isa. LXI, 24 : *Antequam clament*, scilicet ad me, sono vocali, *ego exaudiam eos*, ut dicere possit uterque de devote clamantibus : *Præparationem cordis eorum*, id est, devote clamantium, *audivit auris tua* [2]. De illis autem qui indevote orant vel celebrant servitium matris et Filii, licet multa de ore proferant, et maximas modulationes faciant, dicit mater cum Filio, Matth. XV, 8 : *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a me* [3]. Nec tales vocant mater et Filius clericos, vel canonicos, aut moniales, aut monachos, sed populares et villanos, etc.

Item, Quia cor Mariæ levi oratiuncula, dummodo devota sit, flectitur ad pietatem, cum ipsa sit valde compatiens, et super afflictos pia gestans viscera. Nec exemplo Joseph [4] diu se valeat continere devote et fideliter exorata : et cor nostrum, cum pro ea vel nomine ejus postulatur honestum aliquid, facillime debet concedere quod rogatur.

CAPUT IV.

Quomodo Mariæ sit serviendum ex omnibus membris, et ex omnibus sensibus ?

Viso de servitiis quæ debemus ex corde, videndum est de illis quæ debemus ei ex membris et sensibus.

1. Debemus enim ei de capite et vultu adorationem, demissionem, et inclinationem. Unde, Isa. LXVI, 23, videtur ipsa dicere cum Filio : *Veniet omnis caro, ut adoret coram facie mea*. Videtur etiam de illa dicere Filio servus ejus : *Adorabo ad templum sanctum tuum* [5]. Item, Isa. XLIX, 23, videtur ei Filius promittere : *Vultu in terram demisso adorabunt te*. Siquidem ex quo ad eam inclinati sunt cœli, et Rex cœlestis ad eam descendit

De vultu et capite.

[1] Psal. CXXIX, 1.
[2] Psal. X sec. Hebr. 17.
[3] Isa. XXIX, 13.
[4] Genes. XLV, 1.
[5] Psal. CXXXVII, 2.

humiliatus, quod innuebat Angelus dicens, *Dominus tecum* [1], bene debemus nos miseri visa ejus imagine, vel audito nomine inclinari ad eam : ipsam enim adorantes, Filium ejus adoramus in ipsa et cum ipsa. Unde, Psal. xxviii, 2 : *Adorate Dominum in aula sancta ejus* [2]. Aula Domini, imo regale palatium beata Virgo. Istud ad litteram fecerunt tres Magi in diversorio matrem cum Filio adorantes, quod factum est palatium regale, cum in eo Rex summus natus est. Item, Psal. xcviii, 5 : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.*

Debemus etiam inclinare imaginibus suis transeuntes ante eas, intendentes adorare eam sedentem in throno ad dextram Filii : quia sicut dicitur in libro Barlaam et Josaphat, reverentia imaginis ad exemplar transit ipsius imaginis. Ipsa est enim illa porta [3], ad cujus ostium populus terræ adorat in sabbatis : nam sabbatum specialis dies est beatæ Virginis. Sed nota, quod cum porta sit humilis, ostium portæ quod Christus est, humile est : quia non nisi per humilitatem ad matrem vel Filium pervenitur.

2. De oculis.

De oculis interioribus, id est, mentis intuitu, ut supra. Ad exemplum ejus a vanitate eos avertere ipsam exorantes : *Averte*, o Domina, *oculos meos, ne videant vanitatem* [4]. Ex parte illius ad se reclamantes misericorditer respicere, juxta illud Ecclesiastici, iv, 1 : *Fili, eleemosynam pauperis ne defraudes, et oculos tuos ne transvertas a paupere.* Tob. iv, 7 : *Noli avertere faciem tuam ab ullo paupere : ita enim fiet ut nec a re avertatur facies Domini*, vel ipsius Mariæ.

Mariæ in ordinem Cisterciensem sibi specialiter devotum beneficentia.

Ad ipsius servitium reverenter vigilare. Interest enim beata Maria filiis suis, et multoties visa est in ordine Cistercii dedisse cœlestem pictantiam his qui vigilanter et devote celebraverant servitium ejus. Sapient. xvi, 15 et 16 : *Qui vigilaverit propter illam*, etc. *Qui de luce vigilaverit*, etc. (Quære supra causa septima).

Ipsam cum fletu et gemitu exorare. Unde canunt ei fideles Ecclesiæ : « Ad te suspiramus gementes et flentes. »

Imagines etiam reverenter inspicere ad memoriam ipsius cordibus nostris arctius imprimendam. Supra dictis enim modis oculos nostros servitiis ejus mancipando, secure poterimus ei dicere : « Illos tuos misericordes oculos ad nos converte. » Et talibus dicit ipsa cum Filio illud Joannis, xvi, 22 : *Videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis.*

3. De auditu.

Ad honorem ejus et gloriam auditum nostrum ad quæque obnoxia obturare. Gregorius : « Sancti graviter tolerant quidquid non sonat id quod amant. » Eccli. xxviii, 28 : *Sepi aures tuas spinis, linguam nequam noli audire.* Quidquid honesti de ea dicitur, gratanter audire : quidquid inhonesti, nullo modo auscultare, imo cum omni austeritate sive asperitate dicentes ea redarguere, juxta illud Psalmi c, 5 : *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar.* Ideo dicit ipsa, Eccli. xxiv, 30 : *Qui audit me, non confundetur.* (Quære supra titulo, quod Mariæ debemus obedientiam). Maria siquidem auris Dei est. Unde dicitur Christo : *Præparationem cordis eorum*, id est, pauperum, *audivit auris tua* [5], id est, Maria, qua mediante pauperes exaudis, sicut homo audit mediante aure sua.

4. De naso.

Pro honore matris et Filii odores meretricios abhorrere et fugere, de quibus dicit Salomonica mulier, Proverb. vii, 17: *Aspersi cubile meum myrrha, et aloe, et cinnamomo.* Idem dicit meretrix ut odore provocet stultum ad luxuriam. Sed hunc odorem sequitur fœtor. Unde, Isa.

[1] Luc. i, 28.

[2] Vulgata habet, Psal. xxviii, 2 : *Adorate Dominum in atrio sancto ejus.*

[3] Ezechiel. xlvi, 3.

[4] Psal. cxviii, 37.

[5] Psal. x sec. Hebr. 17.

III, 24 : *Erit pro suavi odore fœtor*. Nota, quod tres species aromaticas nominat, duas amaras, et unam dulcem, ad designandum, quod in luxuria plus est amaritudinis quam delectationis. Una amaritudo pertinet ad præsens, secunda ad futurum.

5. De odore. Odore boni exempli et efficacis doctrinæ ad ipsam adamandam quos poterimus attrahere ad currendum in odorem unguentorum ipsius, ut cortina cortinam trahat [1]. *Et qui audit, dicat : Veni* [2].

6. De gustu. Gustum nostrum, ut dignius ei serviamus, a cibi et potus intemperantia refrænare : quia non est speciosa laus in ore gulosi sive ebriosi. Necessaria victui modeste sumere : quia sapientia Dei vel gratia non invenitur in terra, id est, in anima vel corpore suaviter viventium [3]. De his quæ apponuntur in mensa, aliquid quod pro ipsa pauperi tribuatur, ventri subtrahere. In parca dieta vigilias ejus et sabbata jejunare. In solemnis ejus pauperibus pro ea largius erogare. Et talibus convenit fructus gloriosissimi ventris ejus qui in sacramento nostra est refectio, et in futuro nostra erit fruitio.

7. De humeris. De humeris, pro ejus honore et dilectione fraternæ infirmitatis onera misericorditer supportare, et pondera tribulationum præsentium patienter sustinere. Unde, Genes. XLIX, 15, dicitur de Issachar, qui interpretatur *merces* : *Vidit requiem*, id est, Mariam, in qua Christus novem mensibus requievit, sicut ipsa dicit : *Qui creavit me*, etc. [4], *quod esset bona, et terram*, id est, ipsam eamdem Mariam, quæ est terra fluens lacte et melle, *quod optima : et supposuit humerum suum ad portandum*, scilicet onera supra dicta.

8. Item, Eccli. VI, 26, dicitur de sapientia, et potest intelligi de Maria : *Subjice humerum tuum, et porta illam*, hoc est, actus tuos suppone magisterio ejus. Subjice per humilitatem, porta per fortitudinem. Subjice per obedientiam, porta per patientiam. *Et ne acedieris vinculis ejus*, id est, ne graviter et tædiose feras, sed cum hilaritate imple præcepta sapientiæ et Mariæ. Dicitur autem *acedia*, ab *aceo, aces*. Unde homo acediosus, id est, sine igne charitatis, quæ leviter fert omnia. Et de talibus dicitur : *In siti mea potaverunt me aceto* [5].

9. De manibus. Ad ejus honorem manus ab omni contactu polluto et opere illicito sedule conservare, ut secundum puritatem manuum nostrarum retribuat nobis [6]. Eas ad pauperes pro posse extendere. Unde, Eccli. XIV, 13 : *Secundum vires tuas exporrigens da pauperi*, ut exemplo ejus manum tuam aperias inopi, et palmas extendas ad pauperes. Ad ipsam orandam puras manus levare [7]. Thren. III, 41 : *Levemus corda nostra*, id est, affectiones nostras, *cum manibus*, id est, bonis operibus. Quod non potest fieri nisi manus nostræ ligatæ sint præceptis Dominicis, quæ sunt quasi manicæ ferreæ, ne extendantur ad illicita. Unde, Psal. CXLIX, 8 : *Ad alligandos reges eorum*, id est, justos se regentes, *in compedibus*, etc., usque *manicis ferreis*. Ideo dicitur, Eccli. VI, 26 : *Ne acedieris vinculis ejus*, scilicet sapientiæ vel Mariæ, ut supra. Oratoria ejus, altaria, et imagines ornare et instruere. In festo ejus et sabbatis honesta luminaria præparare, ut nomen suum quod est *illuminatrix*, interpretetur in nobis. Vestimenta munda et honesta ad ministrandum ei omni diligentia præparare. Unde et in miraculis ejus legitur, quod beato Bono Claromontensi Episco-

[1] Exod. XXVI, 3 et XXXVI, 10.
[2] Apocal. XXII, 17.
[3] Job, XXVIII, 13.
[4] Eccli. XXIV, 12.
[5] Psal. LXVIII, 22.
[6] Psal. XVII, 21.
[7] I ad Timoth. II, 8.

po, et beato Ildefonso vestimenta pulcherrima attulerit de paradiso Filii, in quibus ministrarent in specialibus festis ejus, et quibus indui nulli alii liceret. Quidquid ad ipsius laudem vel gloriam pertinere noverimus, dum tempus habemus, omni instantia operari : ipsa enim dicit se esse vitem. Unde, Eccli. XXIV, 23 : *Ego quasi vitis*, quæ servum requirit, non dominum. Unde dicit de operariis suis, Eccli. XXIV, 30 : *Qui operantur in me, non peccabunt.* Sunt autem in ista vite tot propagines, quot virtutes. Qui imitantur humilitatem, operantur in propagine humilitatis : qui pietatem in propagine misericordiæ, et sic de aliis. Et ideo forte cum ipsa sit propagatrix operariorum, dicturus est ei Filius in judicio illud Matthæi, XX, 8 : *Voca operarios, et redde illis :* quasi diceret, non aliis, *mercedem.* Ideo etiam dicitur, Eccli. VI, 19, de volente habere mercedem : *Quasi is qui arat et seminat, accede ad eam*, scilicet acquirendam, id est, cum studio et labore et cum spe percipiendi, unde reficiaris et vivas. Unde, I ad Corinth. IX, 10 : *Debet in spe qui arat, arare.*

Et nota, quod qui arat et seminat, primo exstirpat ab agro spinas et nociva, et eversa terra seminat semen suum : sic qui doctrinam sapientiæ vel gratiam Mariæ cupit excipere, primo debet terram cordis sui diligenti inquisitione evertere, et genimina vitiorum exstirpare : et tunc deinde poterit semen divinæ doctrinæ vel gratiam Mariæ recipere, et tandem fructum virtutum et gloriæ metere. Ideo dicitur, Jerem. IV, 3 : *Novate vobis novale.* Sed quia quidam statim volunt manducare fructum seminis sui, de quibus, Isa. XXVIII, 4 : *Temporaneum ante maturitatem autumni : quod cum adspexerit videns, statim ut manu tenuerit, devorabit illud.* Subjungit, Eccli. VI, 19 : *Et sustine*, id est, patienter exspecta, *bonos fructus illius*, id est, æterna bona, quæ illa promittit, et per illam invenimus. Jacob. V, 7 : *Patientes estote, fratres, usque adventum Domini. Ecce agricola*, etc. Sed nec quem tædeat longa exspectatio, subdit, Eccli. VI, 20 : *In opere enim ipsius exiguum laborabis, et cito edes de generationibus illius.* Quasi diceret : Modicus labor respectu fructus.

10. De brachiis.

De brachiis : debemus enim amore et servitio quasi quibusdam duobus brachiis beatam Virginem amplexari, ut præmium bonum reportemus ab ea, illud scilicet præmium de quo dicitur, Proverb. IV, 8 : *Glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus.* Debemus etiam pro honore reconciliari inimicis nostris, quæ videlicet reconciliatio designatur in amplexu mutuo et protensione brachiorum. Sic Dominus extendit brachia in cruce volens omnes, quantum in se erat, colligere in amplexum misericordiæ suæ.

Vel, exemplo ejus pugnare contra triplicem inimicum. Unde, Eccli. VII, 33 : Propugnato cum brachiis. Alia littera dicit : *Propurga te cum brachiis*, eleemosynam dando propriis brachiis acquisitam. Quasi diceret : Propter purgationem tuam da eleemosynam de proprio labore acquisitam. Unde, Eccli. VII, 35 et seq. : *Datum brachiorum tuorum et sacrificium sanctificationis offeres Domino, et initia sanctorum. Et pauperi porrige manum tuam*, etc. Sic construe : Datum brachii tui, id est, acquisitum labore proprio, et sacrificium sanctificationis, in quo sanctificeris, offeres Domino, id est, ministris Domini propter ipsum. *Initia sanctorum*, id est, initiationes sanctificationis sunt hæc, decimæ, primitiæ, datum, sacrificia. Et dicit *initia* : quia hujusmodi munera non faciunt sanctificationem, sed initiant. *Et pauperi porrige manum tuam*, eleemosynam dando, consolando, corripiendo : *ut perficiatur propitiatio*, id est, peccatorum remissio : *et benedictio tua*, passive, id est, gratiarum collatio : vel, active eleemosynæ datio. *Gratia*, id est, propter gratiam, *dati*, id est, dationis tuæ : *in conspectu omnis viventis.* Quod fiet in futuro quando gratia

fiet gloria : et sic perficietur benedictio et propitiatio.

11. De uberibus. De mammillis simplicibus doctrinæ simplicis lac infundere. Unde, Eccli. xxiv, 31 : *Qui elucidant me*, etc. Quod utillime fit, quando ostenditur simplicibus vita ejus. Item, quia mammillæ fidelis animæ sunt compassio et congratulatio, ad honorem ejus debemus implere illud Apostoli, ad Roman. xii, 15 : *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*. Vel etiam congaudere ei et compati. Ubi supra. Vel, pro amore ejus afflictis consilium et auxilium impendere, quæ sunt duo ubera viri justi, quibus debet lactare minores. Vel melius, ubera fidelis animæ sunt gratitudo et humilitas, quibus maxime Mariæ gratia detinetur nobiscum, juxta illud Canticorum, i, 12 : *Inter ubera mea commorabitur*. Eo enim ipso quod multiplicibus Mariæ beneficiis nos indignos per humilitatem cognoscimus, et per gratitudinem gratias agere non cessamus, ipsam nobiscum inseparabiliter et delectabiliter detinemus : quia deliciæ ejus esse cum filiis hominum [1]. E contrario nihil magis fugat eam et Filium suum, quam ingratitudo et superbia.

12. De lumbis. Ut eidem digne ministretur exemplo illius mulieris fortis, quæ lumbos per continentiam accingit, et per operationem bonam brachium roborat [2].

13. De genibus. Ante ejus altaria sive ejus imagines, et cum recitatur nomen ejus, genua flectere : quia ipsa dicit cum Filio, Isa. xlv, 23 : *Mihi curvabitur omne genu*. Baruch, ii, 18 : *Anima quæ tristis est super magnitudine mali, et incedit curva, et infirma, et oculi deficientes, et anima esuriens, dat gloriam*, Deo scilicet et matri ejus.

Ante omnia pro ejus honore pedes nostros ab omni via mala prohibere, memorias ejus cum devotione frequentare, ut dicere valeamus : *Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem* [3], id est, o tu Maria. Unde inter cætera legitur dixisse Theophilo se multum diligere genus Christianorum, maxime eos qui recta fide et pura conscientia currunt ad templum suum. Et nota *currunt* : in quo notatur fervor devotionis : non enim cum desidia quærenda est, sed cum fervore. Servos ejus ad honorem ejus et gloriam misericorditer visitare. Servitium ejus stando solemnizare. Unde leguntur aliquibus accidisse præclara miracula. Mystice autem potest intelligi, ut si digne volueris matrem et Filium honorare, terram habeas sub pedibus, temporalia bona et terrena desideria suppeditando, et carnales affectus vilipendendo et conculcando, ut sicut mulier illa quæ describitur lunam habens sub pedibus [4], id est, omnia mutabilia : aliter enim non poteris vestiri sole in præsenti, nec habere coronam stellarum duodecim. Sursum ergo erigaris, cœlestia appetendo : et hæc est statio spiritualis. Ut eidem digne serviatur, omnes carnales spurcitias et temulentos affectus abdicare : quia sicut dicitur, Sapient. vii, 25 : *Nihil inquinatum in eam incurrit*. Non enim habitat gratia illius in corpore subdito peccatis [5]. *Nec invenitur in terra suaviter viventium*. Job, xxviii, 14 : *Abyssus dicit : Non est in me, et mare loquitur : Non est mecum*. 14. De pedibus.

[1] Proverb. viii, 31.
[2] Proverb. xxxi, 17.
[3] Psal. cxxi, 2.
[4] Apocal. xii, 1.
[5] Sapient. i, 4.

CAPUT V.

Quomodo Mariæ sit serviendum de ore?

Item, De ore nostro debemus Virgini gloriosæ multiplex servitium, laudationem, superexaltationem, orationem, confessionem, benedictionem, elucidationem, prædicationem, magnificatiouem, cantationem, gratiarum actionem, salutationem, investigationem, solemnizationem.

1. ...riæ debetur laudatio. Laudationem, ut sicut de Filio dicitur, *Laudationem Domini loquetur os meum* [1] : sic et de matre dicatur : Laudationem Dominæ loquetur os meum. *Et benedicat omnis caro nomini sancto ejus.* Ipsa enim dicit cum Filio in Psalmo XLIX, 23 : *Sacrificium laudis honorificabit me : et illic*, id est, in laude mea, *est iter*, scilicet ad æternam laudem sine fine mansuram, de qua dicitur : *In sæcula sæculorum laudabunt te*, illi scilicet *qui habitant in domo tua, Domine* [2]. *Quo*, itinere scilicet completo, *ostendam illi*, id est, laudatori meo, *salutare Dei*, id est, Filium Dei et meum. Vel, *Salutare Dei*, id est, meipsam. Ipsa enim est, ex qua et per quam sanctus Jacob jam morti proximus, vitam sperabat æternam, dicens, Genes. XLIX, 18 : *Salutare tuum exspectabo, Domine.* Per eam enim ipse Deus rex noster ante sæcula disposuit operari salutem in medio terræ. Sic exponit beatus Bernardus, locum istum. Item, beatus Bernardus : « Non est dubium, etc. » (Quære supra causa secunda).

Item, De collaudanda Maria maxime in solemnitatibus suis et sabbatis, dicit quidam curialiter prosaice : « In festivo virginis die collætemur, ex qua lumen luminis ortum confitemur. Et ut omnis criminis carie mundemur, oda nostri carminis ipsam veneremur. Hæc est digna laudibus, quæ nostris criminibus contulit remedia. Collaudemus igitur, dum nobis conceditur, ipsam cum lætitia. » Quia vero quidquid scriptum est in hoc libro, pertinet ad laudem et gloriam ejus, ideo breviter pertransimus. Dicit etiam Beda, quod « exoranda est jugiter clementia Salvatoris, ut beatæ Matris ejus memoriam congruis officiis nos dignos faciat venerari. »

Superexaltionem, ut super omnes sanctos post Filium pro modulo nostro exaltemus eam, secundum quod nobis præcipitur de Filio, Daniel. III, 57 : *Laudate et superexaltate eum in secula.* Eccli. XLIII, 33 : *Benedicentes Dominum* (dicamus Dominam), *exaltate illum quantum potestis. Exaltate*, id est, extra omnia et super omnia altam prædicate : *major enim est omni laude*, id est, majori laude digna, quam sit omnis laus angelica vel humana. Ibidem, ℣. 32, de Filio (dicamus de matre) : *Glorificantes Dominam quantumcumque potueritis*, vel potestis. Quod maxime fit quoties de ipsa Scripturæ sacræ exponuntur ut gloriosior ostendatur. *Supervalebit enim adhuc : et admirabilis magnificentia ejus.* Item, in Psalmo CL, 2 : *Laudate* 2. Superexaltatio.

[1] Psal. CXLIV, 21.

[2] Psal. LXXXIII, 5.

eum (dicamus eam) *secundum multitudinem magnitudinis ejus.* Eccli. XVIII, 3 et 4 : *Quis investigabit magnalia ejus,* id est, potentiam ? *virtutem autem magnitudinis ejus quis enuntiabit ? aut quis adjiciet enarrare misericordiam ejus ?* Sicut enim plus incomparabiliter honoris et gratiæ exhibitum est ei ab ipso creatore, quam omnibus aliis creaturis, sic ab universa creatura plus honorificentiæ et devotionis exhibendum est ei, quam cuilibet alii puræ creaturæ.

3. Oratio. Orationem : debemus enim Mariæ sacrificium devotæ orationis, ut dicatur de matre sicut de Filio dicitur, Isa. LXII, 6 et 7 : *Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei.* Item, I ad Thessal. V, 17 : *Sine intermissione orate.* Quod intelligendum est, sicut dicit Beda, aut de quotidianis horis juxta ritum Ecclesiæ. Unde, *Benedicam Dominum in omni tempore*[1]. Aut quia quidquid justus facit secundum honorem Dei et Mariæ, ad orationem refertur. Ideo etiam canit Ecclesia : « Omnis homo omni hora ipsam ora, et implora ejus patrocinia. » Assidue siquidem exoranda est Maria a nobis : quia assidue exorat pro nobis. Hæc est enim fratrum amatrix et populi Israel, id est, Christianorum videntium Deum per fidem. Hæc est quæ multum orat pro populo et pro universa civitate sancta Jerusalem, id est, Ecclesia militante, sicut legitur de Jeremia[2]. Ipsa enim est Bethsabee, id est, *puteus satietatis,* quæ peperit Christum, id est, sufficientiam omnium, quæ precibus suis impetrat a vero David, id est, Deo Patre filiis suis, id est, imitatoribus regnum Israel, id est, visionis æternæ, sicut legitur, III Regum, I, 17 et seq., quod illa Bethsabee impetravit Salomoni filio suo regnum. Et hoc est quod docet beatus Bernardus : « Cupientes invenire gratiam, quæramus inventricem gratiæ Mariam : quæ quia semper invenit, frustrare non poterit : exaudietur enim pro sua reverentia[3]. »

Item, Maria os nostrum : quia assidue pro nobis Filium interpellat. Unde, Apocal. XII, 16 : *Terra,* id est, Maria, *aperuit os suum,* ad Filium exorandum, pro muliere, id est, fideli anima, quam serpens; id est, diabolus infestabat. Et ipsa est quæ primo legitur in Novo Testamento pro homine exorasse dicens : *Fili, vinum non habent*[4].

Item, Roganda est assidue mater misericordiæ, ut misericordiæ opera nobis miseris misericorditer exhibeat, ut videlicet frangat esurienti panem suum : quod fit quando particulariter distribuit gratiam cor hominis confortantem, ut egenos vagosque inducat in domum suam, scilicet paradisum, ut nudos operiat vestimentis virtutum, quæ carne vestivit Filium Dei, ut dimittat eos qui confracti sunt liberos, et onera peccatorum disrumpat, etc. In hunc modum, Isa. LVIII, 6 et seq.

Item, In Litaniis sanctorum tribus nominibus interpellamus Mariam ut oret pro nobis. Quæ sunt : « Sancta Maria, ora pro nobis. Sancta Dei genitrix, ora pro nobis. Sancta Virgo virginum, ora pro nobis. » Et contra tria vitia quæ principaliter nos infestant, id est, superbiam, avaritiam, luxuriam. Maria interpretatur *stella maris,* quæ videlicet stella modica est et lucida. Et Maria modica est per humilitatem, lucida per exemplum. Ecce medicina contra superbiam, quæ de se magna æstimat, et interius obscurat et excæcat. Roganda est assidue Maria, ut nomen suum interpretetur in nobis, quod est *illuminatrix.* Genitrix solet esse filiis pia et misericors. Ecce medicina contra avaritiam, quæ spoliat aut fraudulenter aut manifeste, quæ ipsam Dei imaginem, id est, Filium pro

[1] Psal. XXXIII, 2.
[2] II Machab. XV, 14.
[3] Ad Hebr. V, 7.
[4] Joan. II, 3.

pecunia crucifixit. In hoc nomine *Virgo virginum* duplex notatur munditia, carnis scilicet ac spiritus, contra affectum et actum luxuriæ. Et ita in his tribus appellationibus insinuatur, quod quantumcumque quolibet morbo peccati maculatus fuerit quis, in beata Virgine potest lavacrum invenire. Dicat ergo beatæ Virgini superbus : Sicut vere es stella maris modica et lucida, tolle a me inflationem et superbiæ nubem : inexorabiliter enim odit superbiam, quæ inæstimabiliter humilitatem dilexit. Similiter avaritiam, cum sit mater pietatis : et luxuriam, cum prima emiserit virginitatis votum. Dicat ei avarus : Sicut vere es mater pietatis, tolle a me duritiam avaritiæ, et da teneritatem misericordiæ. Dicat ei luxuriosus : Sicut vere es Virgo virginum, exstingue in me concupiscentias carnis, et fac mundum et pudicum. Et hoc est quod oramus eam :

Nos culpis solutos
Mites fac et castos.

Item, Maria est designata per templum Salomonis, de quo dicit Dominus, II Paralip. vii, 15 et 16 : *Oculi mei erunt aperti, et aures meæ erectæ ad orationem ejus qui in loco isto oraverit : elegi enim et sanctificavi locum istum.*

Item, Orare debemus assidue Mariam exemplo beati Anselmi dicentes ad eam : « Obsecro te, o Maria, per gratiam qua Dominus voluit esse tecum, et te voluit esse secum, ut propter eamdem ipsam gratiam, misericordiam tuam et gratiam facias esse mecum. Fac ut amor tui semper sit mecum, et respectus pietatis tuæ quamdiu ego subsisto, semper sit mecum, et compassio miseriæ meæ, quantum mihi expedit, semper sit tecum. Sic ut enim, o beatissima, omnis a te aversus, et a te despectus, necesse est ut intereat : ita ad te omnis conversus, et a te respectus, impossibile est ut pereat. » De Maria enim potest intelligi illud Psalmi ciii, 29 : *Avertente te faciem tuam*, id est, respectum misericordiæ, *turbabuntur*, etc. Item, Ipsa est sola, cujus respectu solvitur glacies, id est, gelicidium cordis peccatoris. Item, Psal. xxix, 8 : *Avertisti faciem tuam a me, et factus sum conturbatus*. Job, xiii, 24 : *Cur faciem tuam abscondis ?* Isa. lxiv, 7 : *Abscondisti faciem tuam a nobis, et allisisti nos in manu iniquitatis nostræ.*

Item, Quia Maria facile impetrat quidquid petit a Filio. Ideo in figura ejus dictum est, Judith, viii, 29 : *Ora pro nobis : quoniam mulier sancta es, et timens Deum.* Similiter in figura ejus dictum est, Esther, xv, 3 : *Invoca Dominum, et loquere regi pro nobis : et libera nos de morte.* Ipsa enim detinet iram Dei, ne statim vindicet in nos. Unde dicit, Cantic. iii, 4 : *Tenui eum, nec dimittam*, etc. Gratiositas autem ejus ad impetrandum figurata est, Esther, viii, 2, ubi dixit Assuerus Esther : *Quæ est petitio tua, Esther, ut detur tibi ? et quid vis fieri ? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.* (Quære expositionem titulo, quod Maria *regina*.) Conquerebatur enim Dominus antequam Maria nasceretur, dicens, Isa. lxiv, 7 : *Non est qui consurgat, et teneat me.* Sed ipsa facta est advocata nostra, et allegat pro nobis fideliter coram Filio suo, ventrem et ubera eidem repræsentans : et ipse veluti piissimus infans delectatur ab ubere matris ei repræsentato [1]. Pete a Maria gratiam seu vinum compunctionis. Quod signatum est in nuptiis, Joan. ii, 3 et seq. Gratiam reconciliationis, sicut mulier Thecuites Absalon fratricidæ [2]. Gratiam ablutionis peccatorum signatam in libro Regum per Abigail [3]. Delectionem chirographi diaboli signatam per Esther, quæ litteras Aman fecit irritari [4].

[1] Isa. xi, 8.
[2] II Regum, xiv, 4 et seq.
[3] I Regum, xxv, 24 et seq.
[4] Esther, xvi, 9 et seq.

4. Confessio. Confessionem. Ipsa enim videtur dicere cum Filio, Matth. x, 32, et Luc. xii, 8 : *Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor et ego eum coram Patre meo,* et Filio meo. Debemus enim corde credere, quia corde creditur ad justitiam : et ore confiteri, quia hujusmodi confessio fit ad salutem[1], ipsam virginitatis primiceriam, sine corruptione fœcundam, sine gravamine gravidam, sine dolore puerperam, et cætera omnia quæ de ipsa credit et asserit Ecclesia Catholica, etc.

Debemus etiam confiteri partum ejus virgineum, ut supra, causa vigesima tertia, et quod nec primam similem visa est, nec habere sequentem, et hujusmodi. Ad hæc debemus jugiter orando vitam gratiæ postulare, cum ipsa sit mater vitæ : quia vivens vita naturæ, vivens vita gratiæ, ipse, non alius confitebitur tibi, o Domina, ad salutem animæ suæ et beneplacitum tuum : a mortuo enim per peccatum mortale, quasi nihil, perit confessio[2].

Debemus igitur confiteri eam confessione laudis, ut confiteatur nos confessione recognitionis et protectionis. Christus de reprobis dicit : *Tunc confitebor illis* : *Quia numquam novi vos*[3]. Et hæc est confessio reprobationis. Et hoc est quod legitur in pœnitentia Theophili : quia prius quam permitteret ei se rogaturam pro eo, fecit eum confiteri Filium suum verum Deum et verum hominem ex se natum pro salute mundi, dicens ei : « Confitere Filium meum : misericors enim est et suscipiet lacrymas pœnitentiæ tuæ. »

Confitenda est etiam sicut docemur confiteri Filio, Eccli. xxxix, 20 : *Confitemini illi in voce labiorum vestrorum, in canticis labiorum et citharis.* Sic expone : *Confitemini,* peccata et laudes, *illi,* id est, ad gloriam et laudem illius : quia sicut dicit Glossa super caput i Josue, confessio peccatoris, ad laudem pertinet ignoscentis. *In voce labiorum vestrorum,* id est, in confessione, laude, et prædicatione : *in canticis labiorum,* id est, in laudibus quæ ex mentis hilaritate procedant : *et citharis,* id est, mortificatione carnis per jejunia et alia pœnitentialia exercitia. Unde dicit *citharis* pluraliter. Et hoc totum est ac si diceret sapiens : Verbis et factis laudate eam.

Confessionem etiam peccatorum nostrorum debemus Mariæ. Unde dicunt qui volunt absolvi : « Confiteor Deo, et beatæ Mariæ, et omnibus sanctis, etc. » Quasi diceret confitens : Volo, quod ipsa sciat confessionem meam, ad testificandum pro me coram Deo, quod ante mortem confessus fui peccata mea : ipsa enim est testis in cœlo fidelis coram Filio suo, sicut de luna dicitur in Psalmo lxxxviii, 38[4]. Sed vide, quod vere confitearis, et habeas causam bonam : quia fidelis testis est, et pro te non mentietur, sicut dicitur, Proverb. xiv, 5.

Benedictionem, ut scilicet incessanter corde et voce simul benedicamus Mariam, per cujus virginalem partum in benedictionem conversa est maledictio Hevæ, quando dictum est Mariæ : *Ave, gratia plena,* etc.[5]. 5. Benedictio

Item, Ut ei benedicendo benedici mereamur a Domino. Si enim Abrahæ dictum est a Domino, Genes. xii, 3 : *Benedicam benedicentibus tibi, et maledicam maledicentibus tibi.* Et si dictum est Jacob, Genes. xxvii, 29 : *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus* : *et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur* : multo fortius dictum est Mariæ istud, quæ filia est Abrahæ, quæ etiam bene designatur per Jacob qui interpretatur *supplantator*: quia simul et semel vitia omnia supplantavit. Benedicentes enim ei hæreditabunt

[1] Ad Roman. x, 10.
[2] Eccli. xvii, 26.
[3] Matth. vii, 23.
[4] Psal. lxxxviii, 38 : *Sicut luna perfecta in æternum, et testis in cœlo fidelis.*
[5] Luc. i, 28.

terram viventium, maledicentes autem ei disperibunt, id est, in diversas partes peribunt, scilicet in corpore et anima, quales sunt ei Judæi, pagani, hæretici, et blasphemi. Voluntas enim Filii est, ut matrem illius et Dominam nostram benedicamus in omni tempore, scilicet nocte et die, in prosperis et adversis, et ut laus ejus versetur semper in corde et ore nostro, de ipsa meditando, ipsam laudando, orando, benedicendo, illi gratias agendo, ejus magnalia prædicando, et ut laus ejus sit quasi frænum in maxillis nostris nos refrænans a vitiis linguæ. Unde et ipsa promittit cum Filio laudatori suo, Isa. XLVIII, 9: *Laude mea infrænabo te, ne intereas.*

Item, Ut impleas illud Psalmi CII, 1: *Benedic, anima mea, Domino, et omnia quæ intra me sunt nomini sancto ejus.* Et benedicenda sunt quotidie singula membra ejus, ut in singulis membris nostris benedictionem reportemus ab ea.

Item, Benedicendi sunt pedes quibus Dominum portavit, venter in quo portavit, cor unde in eum firmiter credidit et ferventer eum dilexit, ubera quibus lactavit, manus quibus nutrivit, os et lingua quibus ei dedit felicia oscula nostræ redemptionis, nares quibus sensit suavem olentem fragrantiam humanitatis ejus, aures quibus dulcia ejus eloquia delectabiliter auscultavit, oculi quibus ipsum devote respexit, corpus et anima quæ Christus in ea omni benedictione consecravit. Et salutanda sunt et benedicenda cum omni devotione hæc sanctissima ejus membra, ita ut singulis dicantur singulæ salutationes, scilicet *Ave, Maria,* duæ ad pedes, una ad uterum, una ad cor, duæ ad ubera, duæ ad manus, duæ ad os et linguam, duæ ad labia, duæ ad nares, duæ ad aures, duæ ad oculos, duæ ad animam et corpus. Et sic in universo sunt viginti salutationes, quæ in modum quotidianæ pensionis cum singulis et totidem genuflexionibus si fieri potest, coram imagine sua vel altari persolvendæ sunt Virgini gloriosæ, juxta illud Psalmi CXLIV, 2: *Per singulos dies benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in sæculum,* etc. Et sicut dicunt qui experti sunt, et testantur, qui a viris sanctis audierunt, vix posset adinveniri modus alius servitii, qui tantum Virgini complaceret, vel ex quo tanta devotio redundaret diligentibus eam.

Item, Per singula ejus membra post genuflexionem ad orationem et salutationem sic dicendum: « Dulcis Domina, adoro et benedico beatissimos illos pedes, quibus Dominum super terram portasti. Benedico et adoro beatissimum uterum illum, in quo ipsum bajulasti: » et sic de cæteris membris et sensibus, commemorando actus suos, quibus Domino servierunt: quod melius dictabit devotio quam sermo, melius gratia quam scriptura.

Hoc etiam faciendum est exemplo illius beatæ mulieris, quæ sicut invenitur in legenda beatæ Marthæ hospitæ Domini, appellabatur Marcella, quæ extollens vocem de turba dixit Jesu: *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti* [1]. *Extollens,* id est, ex corde tollens, *vocem* in Christi commendationem et Judæorum blasphemantium confusionem, *quædam mulier de turba,* id est, non dives, aut nobilis, sed de communi plebe. Propter hoc Evangelium illud legitur de Virgine in diebus profestis. Dixit illi, id est, Christo qui blasphemabatur a Judæis: *Beatus venter qui te portavit,* id est, qui ad nos te beatum portavit. Vel, *qui,* id est, quia *te portavit*: non enim a ventre Filius, sed venter a Filio beatificationis honorem accepit, sicut vas novum et purum a bono vino vel a bona specie vel electuario saporem accipit et odorem, non e converso.

Dicitur autem venter Virginis *beatus* principaliter propter tria mirabilia quæ in eo facta sunt. Primo: quia Deus ibi

Venter Mariæ dicitur beatus multis de causis

[1] Luc. XI, 27.

factus est homo, Verbum infans, immortalis mortalis, immensus parvulus, creator creatura, qui fecit hoc quod factum est, Joan. I, 14 : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis.* Propter hoc etiam, Eccli I, 9, dicitur de Patre et de sapientia quæ est Flius Dei : *Creavit illam,* id est, incarnari constituit. Unde dicit Pater, Isa. XLV, 8 : *Ego Dominus creavi eum,* scilicet hominem, *in Spiritu sancto,* id est, cooperatione Spiritus sancti : quia tota Trinitas operata incarnationem Filii. *Et vidit,* scilicet Deus Pater, id est, approbavit, *et dinumeravit,* id est, plene comprehendit, *et mensus est,* quia numerositatem charismatum quibus repletus fuit Christus homo, Pater plenissime comprehendit. Vel sic : *Et vidit,* id est, visibilem fecit, *et dinumeravit,* id est, numerabilem cum aliis hominibus fecit. Et sic ostenduntur tria mirabilia circa incarnationem : nam invisibilis factus est visibilis, et innumerabilis factus est numerabilis, et immensus factus est mensuratus, coarctatus scilicet infra uterum virginalem. Ideo dicit Jeremias, XXXI,22 : *Creavit Dominus novum super terram.*

Secundo dicitur *beatus,* quia qui fecit ventrem, factus est in eodem ventre. Hoc est magnum mirabile : sicut si quis prius faceret domum, et postea nasceretur in eadem domo. Ideo *gloriosa* dicuntur de civitate Dei, id est, Maria, scilicet quod *homo natus est in ea : et ipse fundavit eam Altissimus* [1]. Isa. LXVI, 8 : *Quis audivit uumqam tale* ?

Tertio : quia venter ille majus se continuit, id est, Deum quem totus non capit orbis, qui seipsum clausit in utero virginali, et in visceribus Virginis gloriosæ. (De hac materia multa invenies titulo, quod Maria dicitur *vas admirabile, opus Excelsi* [2].)

Item, Nota quod non dixit illa mulier, beata mater quæ te portavit, sed potius, *beatus venter,* ad innuendum compassionem, et quantum in se est, sua omnibus communicat per charitatem. Unde venter ejus dicitur *acervus tritici* [3]. Et de hac portatione in utero tuo spirituali qui designat pietatem ejus, dicit ipsa cum Filio, Isa. XLVI, 4 : *Ego portabo, et salvabo,* etc.

Item, Venter beatæ Virginis dicitur *beatus* multis de causis, et quantum ad se, et quantum ad nos. Quantum ad se in tribus : dicit enim Boetius, quod beatitudo est status omnium bonorum congregatione perfectus. Omne bonum respectu ventris, est integritas virginalis, fœcunditas conjugalis, continentia vidualis, Et beata Maria fuit semper virgo, fuit fœcunda, sed sine viro, fuit vidua mortuo sponso. Fuit etiam venter iste beatus quoad nos : quia relevavit miseriam nostram quæ triplex erat, servitutis, infirmitatis, et necessitatis. Primam, quia tulit thesaurum nostræ redemptionis. Proverb. XXI, 20 : *Thesaurus desiderabilis, et oleum,* etc. Secundam, quia fuit apotheca medicinæ nostræ curationis. Eccli. XXXVIII, 4 : *Altissimus creavit de terra,* carnis virgineæ, *medicamenta.* Tertiam relevavit, quia fuit ager plenus afferens panem, et hortus conclusus afferens fructum nostræ refectionis.

Item, *Beatus venter,* quia concepit cum integritate, gestavit cum levitate, peperit cum suavitate : cum e contrario omnis mulier concipiat cum corruptione, portet cum gravamine, pariat cum dolore. Et his tribus miseriis addictus est sexus muliebris per peccatum primæ parentis. Dicant ergo beatæ Virgini viri et fœminæ : *Benedicta tu in mulieribus* [4]. Dicant Christo : *Beatus venter qui te portavit* [5].

Item, *Beatus venter,* quia a Spiritu sancto consecratus. Unde : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.* Item, quia Filio Dei repletus. Luc. I, 31 :

[1] Psal. LXXXVI, 5.
[2] Eccli. XLIII, 2.
[3] Cantic. VII, 2.
[4] Luc. I, 28.
[5] Luc. XI, 27.

Ecce concipies in utero, etc. Item, quia lac virgineum Dei Filio Mariæ ubera propinaverunt. Unde sequitur : *Et beata ubera quæ suxisti.* Et bene venter et ubera in benedictione conjunguntur : quia sicut dicit Beda, secundum physicos ex eodem fonte procedit semen ad gignendos pueros, et lac ad nutriendos.

Item, Beatus venter et beata ubera : quia ex eorum repræsentatione Christo in precibus, impetrat nobis beata hæc mater absolutionem a culpa, et benedictionem in gratia, et glorificationem in patria. Unde beatus Bernardus : « Mater ostendit Filio ventrem et ubera. »

Omne datum optimum ex utero Virginis fluxit.

Item, Beatificandus est venter vel uterus virginalis : quia omne datum optimum, et omne donum perfectum nobis inde profluxit. Fons vitæ qui Christus est, tendens ad redemptionem mortuorum, ad reparationem perditorum, ad salvationem vivorum, ad erectionem lapsorum, ad ereptionem incarceratorum, ad destructionem inimicorum, ad restaurationem Angelorum, et hujusmodi. Ipse est panis nostræ refectionis. Unde, Cantic. vii, 2 : *Venter tuus sicut acervus tritici*, etc. Ipse est enim arca continens verum manna. Calix nostræ inebriationis. Unde, Psal. xxxv, 9 : *Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ*, quæ est ille uterus in quo habitasti novem mensibus. *Umbilicus tuus crater*, etc. [1]. Aqua nostræ absolutionis, de qua Dominus, Ezechiel. xxxiv, 25 : *Effundam super vos aquam mundam* : quia uterus ejus est fons patens domui David [2]. Medicamentum nostræ curationis. Unde, Eccli. xxxviii, 4 : *Altissimus creavit de terra* virginalis uteri *medicamenta*, id est, Christum. Viatio sive victualia nostræ peregrinationis : nam uterus ejus fuit navis continens panem vivum qui de cœlo descendit, et escam universorum in eo [3]. Pretium nostræ redemptionis : quia ipse fuit sacculus illius pecuniæ qua sumus redempti, de quo dicitur, Proverb. vii, 20. Præmium nostræ remunerationis. (Quære de omnibus istis supra titulo, *Gratia plena*, in fine capituli.)

Uterus Virginis, paradisus voluptatis.

Item, Uterus virginalis paradisus est voluptatis, a quo nobis manant quatuor flumina [4] : timor, agnitio, pulcra dilectio, et sancta spes. Unde dicit Virgo : *Ego mater pulchræ dilectionis*, etc. [5]. Propter hæc omnia appellat Hieronymus uterum virginis agrum plenum.

Sequitur, Luc. xi, 27 : *Et beata ubera quæ suxisti.* Ex hoc relinquitur, quod tantum ubera Virginis et non alicujus alterius mulieris suxit Christus. Quod figuratum est in Moyse, qui nullius alterius mulieris quam matris propriæ voluit sugere ubera [6], sicut dicunt. Ad hoc etiam valet illud Canticorum, v, 1, ubi Christus dicit : *Bibi vinum meum cum lacte meo*, scilicet virginali, quod totum fuit meum, et de quo nullus alius bibit. Item, Cum dicatur beatæ Virgini, Cantic. i, 2 : *Oleum effusum nomen tuum*, non tamen dicitur, quod ejus ubera sint effusa.

6\. Mariæ opera pie investiganda.

Debemus etiam beatæ Virgini piam quamdam verborum suorum, exemplorum et operum investigationem. Ad quod invitat nos verbo et exemplo beatissimus Lucas Evangelista, qui tam diligenter prosequitur tempus et locum Dominicæ conceptionis, nuntium ex nomine manifestans et mittentem, et genus et nomen illius ad quam missus est nuntius describens, et nihil penitus prætermittens [7]. In quo invitat nos ad diligentem inquisitionem mysteriorum incarnationis et passionis Dominicæ. Unde, Exod. xii, 9, dicitur de agno paschali : *Caput cum pedibus ejus et intestinis vorabitis*, id

[1] Cantic. vii, 2.
[2] Zachar. xiii, 1.
[3] Daniel, iv, 9.
[4] Genes. ii, 10.
[5] Eccli. xxiv, 24.
[6] Exod. ii, 7-9.
[7] Cf. Luc. i, 1 et seq.

est, incarnationis et passionis mysterium diligenter inquiretis. Sed oportet, quod discretissime fiat hujusmodi scrutinium : nam circa Mariam quæ ministra fuit incarnationis Dominicæ, defecerunt multi scrutantes indiscreto scrutinio [1] : quia cum tenebrosi essent per præsumptionem et infidelitatem, in matrem luminis cum suis tenebris impegerunt : et ideo per Mariam obstructum est os loquentium iniqua [2]. Nimius etenim perscrutator majestatis ejus opprimetur a gloria [3]. Ideo dicitur, Eccli. xliii, 34 : *Exaltantes eum, replemini virtute, ne laboretis : non enim comprehendetis.* Ideo etiam dicitur, Proverb. xxv, 16 : *Mel invenisti, comede quod sufficit.* Proverb. xxx, 33 : *Qui vehementer emungit, elicit sanguinem.* Ideo etiam de hac investigatione dicitur, Eccli. xiv, 23 : *Vadens post illam quasi investigator, et in viis illius consistens*, id est, totaliter sistens : talis enim investigatio quasi quidam pastus est animæ. Unde ipsa dicit : *Qui edunt me, adhuc esurient* [4]. Quasi in ore cordis habet hæc, qui firmiter ea credit : quasi masticat, qui pie investigat : quasi trajicit in corporis nutrimentum, qui bene operando imitatur, et qui recte afficitur erga ipsam. Ideo etiam dicit Augustinus de corpore Christi : « Ut quid paras dentem, et ventrem ? crede, et manducasti. Et hæc est fides quæ per dilectionem operatur [5]. » Ideo ipse Augustinus non satiabatur præ dulcedine mirabili considerare altitudinem consilii divini super redemptionem generis humani.

Item, De hac investigatione potest illud intelligi : *Beati qui scrutantur testimonia ejus* [6]. Quia *super faciem scribæ imponet honorem suum* [7]. Item, *Mirabilia testimonia tua*, o Domina : *ideo scrutata est ea anima mea* [8]. Item, *Declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis* [9], id est, humilibus. *Sermonum,* inquam, quos tu dixisti, vel qui dicti sunt de te. Item, Eccli. vi, 28 : *Investiga illam et manifestabitur tibi.* (Quære parum retro.)

Elucidationem. Unde promittit, Eccli. xxiv, 31 : *Qui elucidant me*, id est, vitam meam, verbo, exemplo, prædicatione, et hujusmodi. Vel, *Qui elucidant me,* id est, qui imitantur, ut alios doceant imitari : quia efficacius docet vita quam littera. *Vitam æternam habebunt* in futuro. Maria enim *super faciem sui scribæ imponet honorem suum*, sicut dicitur, Eccli. x, 5. Elucidantes isti proprie illi sunt, quorum conversatio jam in cœlis est [10] : et ideo non indigent sustentatione præsenti. Et ideo promittitur eis præmium vitæ, ut magis accendantur. (De hac triplici promissione Mariæ quam facit tribus generibus hominum, scilicet auditoribus, operariis, et elevatoribus suis, habuisti supra titulo, quod *Mariæ debemus obedientiam.*)

Aliter, *Vitam æternam*, id est, vitam contemplativam, quæ perpetua est. Vel, *vitam æternam,* id est, duram : lapides enim æterni, quia duri. Et qui beatam Virginem digne vult elucidare, vitam duram debet ad ejus exemplum ducere, non delicatam aut dissolutam. Item. Sapient. vi, 24 et 25 : *Ponam in lucem*, id est, in evidenti, *scientiam illius*, id est, Christi, sapientiæ, vel Mariæ, id est, pro posse meo faciam ipsos cognosci et diligi : *et non præteribo veritatem*, imo manifeste discrete et itegre dilucidabo eam : *neque cum invidia tabescente,* id est, tabescere faciente, *iter habebo.* Quasi diceret : Sine invidia communicabo bonum Christum (Nota edit. Lugd.)

[1] Psal. lxiii, 7.
[2] Psal. lxii, 12.
[3] Proverb. xxv, 27.
[4] Eccli. xxiv, 29.
[5] S. Augustinus, Serm. de Verbis Domini, et habetur de Consecr. dist 2. cap. Quid est
[6] Psal. cxviii, 2.
[7] Eccli. x, 5.
[8] Psal. cxviii, 129.
[9] Ibid., ỷ. 130.
[10] Ad Philip. iii, 20.

quod scivero de his tribus, nec aliis invidebo sapientiam nec prophetiam, sicut nec fecit Moyses [1] : quoniam talis homo, id est, invidus, non erit particeps sapientiæ, id est, illius gratiæ quæ datur a sapientia, et acquiritur per eam, et similiter per Mariam. Item, Sapient. VIII, 3 : *Generositatem illius,* scilicet sapientiæ et Mariæ, *glorificat,* id est, quantum potest, magnificat et exaltat vir justus, *contubernium habens Dei,* id est, animam bonam, in qua Deus habitat ut in templo suo. Glorificat, inquam prædicatione, laude, et bona operatione. *Sed et omnium Dominus,* id est, Pater, *dilexit illam,* id est, sapientiam, Mariam, et talem animam.

8. Prædicationem. Quod vere idem est. Primo enim et principalius prædicandum est de Deo, postea de Maria. Unde, Isa. XXIV, 14, dicitur de prædicatoribus, qui sunt equi Dominici, portantes ipsum per mundum : *Cum glorificatus fuerit Dominus,* scilicet per doctrinam eorum, *hinnient de mari,* id est, alacriter prædicabunt de Maria. Propter hoc etiam de forti muliere, quæ est Maria, dicitur, Proverb. XXXI, 28 : *Surrexerunt filii ejus, et beatissimam prædicaverunt,* etc. Filii Mariæ, omnes fideles Ecclesiæ Catholicæ. Nota ordinem verborum. Qui enim digne vult prædicare Mariam, aut ei servire, prius debet surgere a peccato per pœnitentiam : quia *non est speciosa laus in ore peccatoris* [2]. Ideo prius dicitur : *Surrexerunt,* nec dignus est, qui in mortali peccato est, vocari filius tantæ matris. Item, *Filii ejus,* id est, imitatores, maxime in tribus, castitate, largitate, humilitate. Filius enim ejus es, cujus opera facis. Petrus Ravennates : « Qui genitoris non facit opera, negat genus, secundum quod Dominus dicit ei, Joan. VIII, 39 : *Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite.* Filii ergo Mariæ imitatores ejus in benignitate, mansuetudine, misericordia, et hujusmodi : quod est currere in odorem unguentorum ejus. Hæres autem hujus erit in futuro, qui filius ejus sic fuerit in præsenti : quia *si filii, et hæredes* [3]. » De hujusmodi autem progenie promittit Filius matri suæ, Isa. XLIV, 3 : *Effundam spiritum meum super semen tuum, et benedictionem meam super stirpem tuam.* Ideo etiam tam de matre quam de Filio potest istud intelligi : *Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus* [4], id est, prærogativas et virtutes. Item, de ipsa dici potest sicut de Filio, Isa. XII, 5 : *Cantate ei, quoniam magnifice fecit : annuntiate hoc in universa terra.* Item, *Si non proposuero Jerusalem,* id est, o tu Maria : *adhæreat lingua mea faucibus meis* [5], id est, mutus fiam a laude Dei. Sapient. VII, 13 : *Sine fictione didici,* quæ ad ejus pertinent gloriam et honorem : *et sine invidia,* quæ contraria est largitati ejus, *communico, et honestatem illius non abscondo,* quæ describitur, Jacob. III, 17, quod *primum pudica est, deinde pacifica,* etc. Hæc est honestas sapientiæ quæ attribuitur Mariæ. *Sine fictione discere,* est non ob aliud quam propter amorem sapientiæ vel Mariæ, quæ ad eas pertinent, quærere et investigare. *Sine invidia communicare,* est Christi sapientiæ et Mariæ gloriam et proximi utilitatem in hujusmodi quærere, et in doctrina sua nudam veritatem pura intentione et congruo sermone proferre.

[Primo et principaliter prædicandum de Deo, postea de Maria.]

Item, De hac prædicatione dicitur, Cantic. VI, 8 et 9 : *Viderunt eam filiæ Sion,* id est, virtutes angelicæ et animæ sanctæ, viderunt eam, id est, ejus dignitatem singularem intellexerunt : *et beatissimam prædicaverunt,* id est, prædicando exaltaverunt in mundo, eam beatissimam jam in corpore et anima se-

[1] Numer. V, 14 et seq.
[2] Eccli. XV, 9.
[3] Ad Roman. VIII, 17.
[4] Psal. XCV, 3.
[5] Psal. CXXXVI, 6.

cundum quosdam : *et reginæ*, id est, virtutes cœlorum, *laudaverunt eam*, dicentes admirative : *Quæ est ista*, etc. Recte Maria dicitur *beatissima*. Beata propter carentiam omnis mali, beatior propter abundantiam omnis boni, sed beatissima, quia cum omni securitate possidet omne bonum.

9. Maria ab omni Christiano magnificanda.

Magnificationem. Quod fit, quando corde, ore, opere pro posse nostro ipsam extollimus, et ad ejus servitia, laudes, et dilectionem quoscumque possumus invitamus. Quasi dicat eis verbo et exemplo amator Mariæ : Magnificate Dominam mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum [1], id est, concorditer. Augustinus [2] : « Quasi diceret : Magnitudinem Mariæ mecum prædicate, et nominis ejus præconia magna voce attollite. » Ad hoc enim suo exemplo invitat nos beata Elisabeth quæ salutata a beata Maria, exclamavit voce magna : *Benedicta tu inter mulieres*, etc. [3]. Voce magna, non tam clamosa, quam devota, sicut dicit Beda. Item, Exemplo istius sanctæ mulieris, quæ extollens, id est, ex corde tollens vocem de turba, Luc. xi, 27, dixit Jesu : *Beatus venter qui te portavit*, etc. (Supra, titulo de *benedicenda Maria*.) Vocem enim nostram extollere, est magna devotione, magno desiderio, et magno annisu Mariam magnificare. Sicut enim a Filio suo, cujus omnis actio nostra est lectio, magnificata est vehementer, sic ab omni Christiano magnificanda est vehementer. Et sicut de Filio dicimus : *Magnificabo eum in laude* [4], sic et dicamus de matre. Ecbertus abbas ad Mariam : « Magnificet te omnis anima, o mater dulcedinis, et beatitudinem cordis tui, unde salus nostra profluxit, collaudet omnis lingua piorum in sæcula sæculorum. » Idcirco autem a nobis magnificanda est beata Virgo : quia per eam de tenebris ad lucem, de invio ad viam, de morte ad vitam, de corruptione ad integritatem, de luctu ad risum, de mœrore ad gaudium, de terra ad cœlum, de carcere ad regnum, de servitute ad libertatem, de pœna ad gloriam, de ore sævissimi draconis ad sinum reducimur piissimi patris.

10. Maria cantanda.

Cantationem, juxta illud Psalmi civ, 2 : *Cantate ei, et psallite ei, narrate omnia mirabilia ejus*, scilicet quod de ancilla facta est regina, mater de filia, recreatrix de creatura, de virgine genitrix manens virgo.

Item, Ut ei dicere possimus illud Psalmi lxx, 6 : *In te cantatio mea semper*, etc. Item, Psal. xxxii, 3 : *Bene psallite ei in vociferatione*. Item, Psalle, psalle nisu toto, corde, ore, voce, voto : *Ave, gratia plena*. Item, Isa. xii, 5 : *Cantate ei, quoniam magnifice fecit*, scilicet cum prima virginitatem vovit, cum ex humilitate et credulitate cordis respondit Angelo : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. [5].

Item, Nota, quod qui digne cantare et psallere vult de Christo et Maria, prius debet parare cor suum et animam suam, juxta illud Psalmi, lvi, 8 : *Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum*. Bis dicit *paratum*, scilicet per subtractionem et additionem videlicet, sicut pomum paratur subtrahendo corticem hypocrisis, vel pravi exempli, et putredinem interiorem luxuriæ, et vacuitatem superbiæ, et hujusmodi. Item, *paratum*, id est, virtutibus ornatum, sicut templum ornatur palleis, et cortinis rubeis, viridibus, hyacinthinis, et hujusmodi. Et corde meo sic parato, *cantabo et psalmum dicam*. Et nota, quod ubi est tantum paratura exterior sine interiori, ut in hypocritis qui mundant quod deforis est calicis et paropsidis [6], ibi nihil est nisi væ.

[1] Psal. xxxiii, 2.
[2] S. Augustinus, Serm. de Assumptione Mariæ, et ord. serm. de sanctis, 35 (Nota edit. Lugd.)
[3] Luc. i, 42.
[4] Psal. lxviii, 31.
[5] Luc. i, 38.
[6] Matth. xxiii, 25 et 26.

Et nota, quod per hoc quod justus dicit Christo vel Mariæ : *In te cantatio mea semper* [1], videtur quod justi debent esse joculatores Christi, Mariæ et sanctorum : solent enim curiales joculatores componere cantilenas, et jam compositas appropriare illis a quibus magna donaria jam acceperunt, vel sperant se accepturos. Nos autem jam multa beneficia a Christo suscepimus sive accepimus et Maria, et speramus multa majora percipere ab eis. Et ideo cum omni devotione cantare debemus et ipsis et de ipsis, ut utrique vere dicere valeamus, *in te*, et de te, et ad te, et juxta te, hoc est, in Ecclesia tua, *cantatio mea semper*. Ecclesia enim locus debitus est ad cantandum laudes matris et Filii. Unde, Psal. CXLIX, 1 : *Laus ejus in Ecclesia sanctorum*. Isa. XXXVIII, 20, petit Ezechias : *Domine, salvum me fac !* Quomodo potest quis salvus fieri ? Et subdit : *Psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini*. Et hoc est manifeste contra eos qui raro aut numquam dicunt in Ecclesia horas suas. Quod admirabatur, qui dicebat : *Quomodo cantabimus canticum Domini* vel Dominæ, id est, Mariæ, *in terra aliena* [2], id est, extra Ecclesiam. Et nota, quod dicitur *in te cantatio*, non solum narratio, contra eos qui numquam dicunt suum officium ad notam. *Mea*, non aliena, non vicaria. Unde, Psal. III, 5 : *Voce mea ad Dominum clamavi, et exaudivit me. Mea,* id est, propria.

Item, *In te*, non in mundo, vel vitiis, hoc est contra cantantes quæcumque vana vel turpia. Item, *In te*, non in me : quia in me non invenio unde cantandum, sed potius unde lugendum. Gregorius : « Justum est ut in se dolorem inveniat, qui relicto vero gaudio gaudium in se quærebat. »

Item, *Semper*, id est, horis debitis. *Semper*, quia hic incipit cantatio justi, quæ numquam terminabitur. Unde, Psal. LXXXVIII, 2 : *Misericordias Domini in æternum cantabo*. Item, Psal. LXXXIII, 5 : *Beati qui habitant in domo tua, Domine : in sæcula sæculorum laudabunt te*. Vel, *semper*, id est, in prosperis et adversis. Unde, Psal. XXXIII, 2 : *Semper laus ejus in ore meo*. Isa. LXII, 6 : *Tota die et tota nocte non tacebunt*, laudantes nomen Domini vel Dominæ, id est, Mariæ.

Item, *In te cantatio mea semper*, contra quosdam clericos et albos monachos et canonicos, qui parcunt vocibus suis, contra quos, Job, VII, 11 : *Non parcam ori meo*, etc. Et mentiuntur per medios dentes suos, quando orant : *Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam* [3]: quia non dilatant ora sua ut impleantur, cum Dominus dicat : *Dilata os tuum, et implebo illud* [4]. Et ora talium claudit diabolus, contra quod orat Esther, XIII, 17 : *Ne claudas ora*, id est, ne permittas claudi per negligentiam aut vanam gloriam, *te canentium, Domine*.

Quid autem maxime debeamus cantare, notat ubi dicit : *Ut cantem gloriam tuam et magnitudinem tuam* [5]. Gloriam Dei cantamus dicentes : « Gloria Patri,et Filio, etc. » Magnitudinem, dicentes cum Maria : *Magnificat anima mea Dominum* [6]. Vel, magnitudo Dei est potentia qua mundum creavit et disposuit. Unde dicitur ei : *Tu es, Deus, qui facis mirabilia* [7]. Gloria ejus proprie est recreatio mundi, de qua gloria dicit, Isa. XLII, 8 : *Gloriam meam alteri non dabo*.

Item, Nota, quod qui cantat, quandoque vocem deprimit, et quandoque elevat. Cantare igitur de Maria est quandoque vocem desiderii quod solum clamat ad Deum, ad ipsam elevare, et quando-

[1] Psal. LXX, 6.
[2] Psal. CXXXVI, 4.
[3] Psal. LXX, 8.
[4] Psal. LXXX, 11.
[5] Psal. LXX, 8.
[6] Luc. I, 46.
[7] Psal. LXXVI, 15.

que seipsum per suæ fragilitatis cognitionem humiliando deprimere.

Item, Cum beata Virgo signetur per Mariam illam prophetissam sororem Moysi, quæ sumpto tympano jubilavit pro submersione Pharaonis et Ægyptiorum[1] : et cum ipsa psallat mente et spiritu, et Deo jubilet pro submersione spiritualis Pharaonis et liberatione populi fidelis, jubilum illud sequuntur Angeli et sancti, ipsum audire desiderantes. Unde dicit ei sponsus, Cantic. VIII, 13 : *Quæ habitas in hortis, amici*, id est, Angeli, *auscultant* te, ecce desiderium Angelorum : *fac me audire vocem tuam*, ecce quod ipse sponsus audire desiderat canticum istius. Unde et dicit ei, Cantic. II, 14 : *Sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis*. Vel sic : *Amici*, id est, omnes fideles *auscultant te* ad imitationem, ipse sponsus ad remunerationem. Sed nos miseri quomodo cantabimus canticum Dominæ in terra aliena, id est, si adhuc peregrinamur in terra dissimilituninis ? *Non est* enim *speciosa laus in ore peccatoris*[2].

Et nota, quod matri et Filio cantandum est et psallendum, et orandi sunt spiritu et mente, sicut dicit Apostolus de seipso, I ad Corinth. XIV, 15 : *Orabo spiritu, orabo et mente* : *psallam spiritu, psallam et mente*. Sicut enim utrique debemus horas vocales, sic et horas reales et spirituales. Horæ vocales septem sunt. Unde, Psal. CXVIII, 164 : *Septies in die laudem dixi tibi*, etc. Horæ reales, quæ decantantur operibus, non verbis, facta ad ejus honorem septem opera misericordiæ. Horæ spirituales septem, ut ei exhibeas de teipso fidem, spem, et charitatem, quæ sunt tres virtutes theologicæ, et quatuor cardinales, quæ sunt justitia, prudentia, fortitudo, et temperantia. Vel, horæ spirituales, charitas, gaudium, pax, patientia, etc., quæ enumerantur in epistola ad Galatas, v, 22 et 23 : ut pro posse tuo Mariam in his omnibus imiteris : quod est currere in odorem unguentorum ipsius, et horas hujusmodi eidem decantare.

11 Debent Mariæ gratiarum actiones.

Gratiarum actionem, ut videlicet in omni oratione et obsecratione cum gratiarum actione de beneficiis jam perceptis, petitiones nostræ innotescant apud eam[3]. Omnimodas etenim gratias debemus reddere beatæ Virgini : quia in ea et per eam factus est Deus homo : unde homini accrevit prærogativa maxima honoris et dignitatis, amoris et beatitudinis : propter quæ Filius Dei minoratus paulominus ab Angelis[4] quoad conditionem naturæ, qui non sunt carnei, nec possunt mori, sed Verbum caro factum est, et immortalis mortalis. Ideo dicit, Job, VII, 17 : *Quid est homo quia magnificas eum*, etc. ? Visuri enim sumus non solum oculo intellectuali divinitatem, sed et corporali, quod non Angeli, glorificam humanitatem, cum modo videamus per speculum in ænigmate[5]. Augustinus : « Propter hoc Deus factus est homo, ut totum hominem redimeret et glorificaret. » Propter hoc igitur numquam debemus a gratiarum actione cessare : quia Christus et Maria numquam cessant nobis benefacere, ut *ad locum unde exeunt flumina, revertantur, ut iterum fluant*[6].

Debemus etiam Deo trinitati incessanter gratias agere de tam dignissima largitate, qua nobis providit Mariam, quæ, ut breviter dicam, omnibus omnia facta est, ut quantum in se est, lucrifaciat universos, cum non sit qui se abscondat a calore charitatis ejus, dicentes jugiter corde, ore, et opere illud Apostoli, II ad Corinth. IX, 15 : *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus*. Item, II Machab. X, 38 : *In hymnis et confessionibus be-*

[1] Exod. XV, 20 et seq.
[2] Eccli. XV, 9.
[3] Ad Philip. IV, 6.
[4] Ad Hebr. II, 7 ; Psal. VIII, 5.
[5] I ad Corinth. XIII, 12.
[6] Eccle. I, 7.

nedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel, id est, in Maria, sicut ipsa testatur dicens : *Fecit mihi magna qui potens est*[1]. Vel, qui per Mariam magna fecit in Israel, id est, in populo Christiano. Item, Psal. xxx, 22 : *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita*, id est, in Maria, quam Spiritus sanctus munivit omni gratia et virtute : ipsa enim videtur dicere omnibus Christianis cum Apostolo illud ad Philippentes, I, 8 : *Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi*, scilicet Filii mei : et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet.

Et nota, quod tot et tam immensa beneficia jam suscepimus et jugiter suscipimus per Mariam, quod beatus Augustinus omnes sanctos in digna gratiarum actione apud ipsam deficere, probat dicens : « O beata Maria, quis tibi digne valeat jura gratiarum et laudum præconia impendere, etc. ? » Item, Quas tibi laudes, etc. ? Ideo de sanctis animalibus dicitur, Apocal. IV, 8 : *Requiem non habebant*, id est, non cessabant *die ac nocte*, id est, omni tempore vitæ suæ, vel in adversis et prosperis.

Item, Propter hanc insufficientiam nostram dicendum est ei sicut dicimus Filio : *Quid faciam tibi, o custos hominum*[2], id est, o tu beata Virgo, quæ custodis fideles et ratione utentes ? *Quid faciam tibi*, hoc est, quid retribuam tibi pro omnibus beneficiis tuis ? donorum enim meorum non eges. Vel, *Quid faciam tibi ?* Quasi diceret : Nihil boni ex me possum facere. Vel, *Quid faciam ?* Quasi diceret : Si quid facio quod videatur bonum, nihil est coram te, vel nihil est respectu bonorum quæ jugiter facis mihi. Et ex tali consideratione generatur humilitas et dilectio ejus in nobis. Et hæc duo maxime requirit ipsa a nobis.

12. Mariæ debemus statuere diem solemnem in condensis.

Solemnizationem. Solemnizanda est enim in omni tempore ab omni fideli, et maxime in sabbatis et vigiliis et specialibus festis suis : quoniam per ipsam rediit homo ad solemne festum gaudii æterni : ipsa est enim luna de qua dicitur, Eccli. XLIII, 7 : *A luna signum diei festi*. Dies festus, dies æternitatis. In ipsa enim fuit initium diei festi : quia omnia temporalia contempsit supernis inhians. De ipsa etiam ortus est Christus, qui festum nostrum est in præsenti tribuens pacem pectoris, gaudium conscientiæ, serenitatem cogitationum, gratiam sabbatizandi ab opere servili, id est, a peccato, et qui suis fidelibus erit in futuro solemnitas sempiterna. (Quære in titulo, quod ipsa est *luna*). Idcirco Mariæ constituere debemus diem solemnem in condensis, sicut docet Psalmus CXVII, 27 : *Constituite*, scilicet corde, ore, et opere statuite. Vel, per hoc quod dicit *constituite*, notatur firmitas et stabilitas animi in bono ad serviendum ei, dicentes : *Hæc est dies quam fecit Dominus*[3]. Et voluit custodiri ad honorem matris suæ diem, scilicet sanctificationis suæ, diem nativitatis, diem conceptionis, diem partus sui, diem purificationis, diem assumptionis, et quamlibet diem sabbati solemnem, solemnizando, recitando, prædicando virtutes et mirabilia ejus, ut scilicet reliquiæ cogitationum nostrarum diem festum agant ei in serenitate conscientiæ. Et hoc *in condensis* omnium articulorum fidei, de his quæ pertinent ad gloriam partus sui, ad virtutes et opera sua. Vos dico qui accedere cupitis usque ad cornu altaris, ad litteram, ad sumendum sacramentum Filii sui, vel ad celebrandum de ea. Vel aliter : Maria dicitur altare placationis Domini, qui placatur erga peccatores, cum super hoc altare offerunt dona et sacrificia sua : de quo altari ipse dicit, Isa. LX, 7 : *Offerentur super placabili altari meo*, etc. Istud

[1] Luc. I, 49.
[2] Job, VII, 20.
[3] Psal. CXVII, 24.

invenies, Nahum, I, 15 : *Celebra, Juda, festivitates tuas, et redde vota tua.* Judas interpretatur *confitens* vel *glorificans*, hic est populus fidelis, qui jubetur celebrare festivitates Christi, Mariæ, et sanctorum, quæ suæ sunt. Unde dicitur, *tuas*, id est, institutæ ad commodum suum si advertat.

Festivitates sanctorum celebrandæ sunt ob quinque causas.

Quæ scilicet festivitates celebrandæ sunt multiplici de causa. Prima, ut reddamus eis vicem pro vice : sancti enim et Angeli, imo ipse Christus et beata Virgo faciunt festum de nobis. Luc. xv, 7 : *Ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, quam,* etc. Et hæc sunt fercula paradisi. Christus etiam, sicut ibidem dicitur, qui designatur per mulierem drachmam quærentem perditam, qua inventa, convocat amicas et vicinas, id est, Angelicas potestates, ut ei congratulentur de drachma perdita et inventa, et similiter de ove. Per hanc etiam mulierem potest designari Maria.

Secunda, quia accincti sumus ad pugnam, ut habeamus eos advocatos et intercessores : quia non debet gloriari accinctus æque ut distinctus [1]. Ideo dicitur in Psalmo cxx, 1 : *Levavi oculos meos in montes*, id est, sanctos : *unde veniet auxilium mihi.* Quia *de cœlo fortitudo est* [2]. Item, ut dicamus utrique, id est, matri et Filio illud libri, II Paralip. xx, 12 : *Cum ignoramus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

Tertia, ut animemur ad faciendum sicut et ipsi fecerunt, quorum nec fortitudo lapidea [3], nec caro fuit ænea : sed in carne et in sexu fragili collata est eis gloria martyrii : nec *est abbreviata manus Domini, ut salvare nequeat : neque aggravata est auris ejus, ut non exaudiat* [4]. Sed iniquitates nostræ diviserunt inter nos et Deum nostrum, et peccata nostra absconderunt faciem ejus a nobis, id est, propitiationem ejus.

Quarta, ut recitatis et consideratis eorum virtutibus quæ recitantur in festis suis, sordes nostras et imperfectum nostrum erubescamus, quorum omnes justitiæ in conspectu Domini sicut pannus menstruatæ [5]. Ideo præcipitur, Ezechiel. XLIII, 10 : *Fili hominis, ostende domui Israel templum, et confundantur ab iniquitatibus suis.*

Quinta, quia cum semper parati sint orare pro nobis, sicut de Jeremia dicitur [6], maxime autem in festis suis pro ipsorum observatoribus ipsos enixius credimus intercedere.

Notandum autem, quod vigiliæ præcipuarum solemnitatum Christi, Mariæ, et sanctorum, jejunandæ sunt in parca et tenui dieta, vel etiam in pane et aqua, maxime Virginis gloriosæ. Unde beatus Bernardus : « Sanctorum festa præcipua sanxit patrum auctoritas, votivis prævenienda jejuniis. Utiliter plane, si affuerit qui advertat. Multa siquidem quotidie peccata contrahimus, et in multis offendimus omnes : nec tutum omnino est celebrandas suscipere festivitates sacras, maximeque eas quæ maximæ sunt, nisi prius abstinentiæ purificatione præmissa, quo et digniores et capaciores inveniamur spiritualium gaudiorum [7]. »

Quare sancti voti præniend. juni

Item, Ordinate solemnizare est, ut præcedat vigilia in aridis, et sequatur festum in pinguibus. Modo enim viri justi faciunt vigiliam solemnitatis æternæ, quæ erit in paradiso. Quod si forte graventur aliquoties prolixitate vel ariditate vigiliæ, recolant æternitatem et delicias festi. Beatus Bernardus : « Non causaberis vigiliam longiorem, si diuturnitatem festivitatis attendas. » Mali vero faciunt e converso, modo habentes festum transi-

[1] III Regum, xx, 11.
[2] I Machab. III, 19.
[3] Job, VI, 12.
[4] Isa. LIX, 1.
[5] Ibid., LXIV, 6.
[6] I Machab. XV, 14 et seq.
[7] S. BERNARDUS, Serm. in vigilia sancti Andreæ.

torium in pinguibus, sed in aridissimis facturi vigiliam in æternum. Hi sunt Agareni, quod interpretatur *solemnitas vigiliæ et vigiliarum*, qui scilicet de vigilia faciunt solemnitatem contra Dominicum institutum, et ideo tempore solemnitatis æternæ facturi sunt vigiliam in æternum, de quibus in Psalmo CIII, 11 : *Potabunt omnes bestiæ agri*. Ager mundus, bestiæ brutales et animales homines nihil quærentes nisi ea quæ de ventre et sub ventre, potabunt ad calicem Babylonis inebriantem [1], modo clarum et delectabile, sed fæces in sempiternum. Unde, Isa. XXIV, 9 : *Amara erit potio bibentibus illam*. Jerem. IX, 15 : *Cibabo populum istum absynthio, et potum dabo eis aquam fellis*. Sed *onagri*, id est, viri justi, *exspectabunt in siti sua* [2], id est, sua Dalida sitiente. Dalida interpretatur *situla*. Hæc est misera caro, quæ semper sitit voluptates. *Exspectabunt*, inquam, donec habeant aquam claram, id est, donec plenarie potentur aqua sapientiæ salutaris. Proprietas enim onagri est, licet vehementer sitiat, nolle potare aquam turbidam, sed exspectare donec habeat claram, et maxime pluviam de cœlo : et est animal quod multum sustinet sitim suam. Dicit Isidorus, quod *on* idem est quod asinus, *agria* idem quod servus.

[Sa]ncti im[pl]ent ea [sp]irituali[ter] quæ [fier]i solent [litte]raliter [in] vigiliis.

Item, Viri sancti modo facientes vigiliam, illius æternæ solemnitatis, implent ea spiritualiter quæ fieri solent litteraliter in vigiliis. Balneatur, et in balneo designatur contritio quæ est primum lavacrum animæ, ubi Christus adamat animam : quod designatum est in hoc quod David qui Christum signat, vidit, scilicet oculo misericordiæ, Bethsabee, id est, animam pœnitentem, se lavantem in balneo, contritionis : et adamavit eam [3].

Caput abluitur, id est, mens per compassionem quæ est secundum lavacrum animæ. De hac duplici ablutione, scilicet per contritionem et confessionem dicitur, Isa. I, 16 : *Lavamini*, lavacro contritionis et confessionis, in quo omnia lavantur, sicut dicit beatus Laurentius. Et nota, quod macula dicitur lavari, id est, tolli, pannus lavari, id est, dealbari et mundari. *Mundi estote*, id est, in munditia perseverate post lotionem : quia aliter non prodest lotio. Et hæc præmunit contra recidivum : confessio enim vera mundat animam sicut scopa domum, sicut lixivium telam, sicut balneum carnem, sicut lima ferrum, sicut ablutio pedem vel manum. Vestis mundatur, id est, caro quæ est vestis animæ. Unde, Job, X, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me*. Similiter per contritionem, confessionem, disciplinarum susceptionem, abstinentiam, eleemosynarum largitionem, et maxime per lacrymarum effusionem.

Domus conscientiæ purgatur a cœno luxuriæ, pulvere avaritiæ, aranearum telis, id est, vanitate superbiæ. Quod totum fit tam spiritualia quam carnalia vitia veraciter confitendo. Domus etiam nostra spiritualiter mundatur, quando præcavemus ne rapina pauperis in ea inveniatur, vel ne cœno luxuriæ polluatur, quando scilicet facimus nobis amicos de mammona iniquitatis, quando etiam satagimus ut castra nostra sancta sint, et ut nihil fœditatis in ipsis appareat, ne derelinquat nos Dominus Deus noster [4].

Barba raditur et corona. Gregorius super Job : « Barbam sibi radunt, qui sibi de propriis viribus fiduciam subtrahunt. » Rasio enim barbæ quæ signat virilitatem, est amputare a se de propriis viribus præsumptionem. Sicut ergo barba tollitur ante festum, sic si vis venire ad festum æternum, necesse habes tollere præsumptionem de virilitate tua, ut sis *vir videns paupertatem suam* [5]. *Et*

[1] Jerem. LI, 7.
[2] Psal. CIII, 11.
[3] II Regum, XI, 2 et seq.

[4] Deuter. XXIII, 14.
[5] Thren. III, 1.

humiliatio tua in medio tui [1]. (Quare titulo de *confessione*, ubi confessio dicitur *novacula.*) Ideo præcepit Dominus, Ezechiel. v, 1 : *Fili hominis*, *sume tibi gladium acutum, radentem pilos.* Radere coronam vel pilos capitis, est per confessionem ejicere a se superfluas et noxias cogitationes mentis. Ideo, Numer. VIII, 7, jubentur levitæ aspersi aqua lustrationis radere omnes pilos carnis suæ. Quod est novacula confessionis seu disciplinæ carnales cogitationes resecare a mente, et motus superfluos a carne.

Item, In rasione corona caput desuper raditur, ad signandum quod animus noster debet esse mundus ad Deum et temporalia, quæ quasi capilli propter necessitates continuas capiti, id est, menti adhærere coguntur, non occupent partem animæ principalem, sed dependeant tamquam a latere : nec exaltentur in ea, sed defluant ab ea, sicut capilli se habent in capite : et inferius sit eorum forma circularis, ut usus temporalium ad cœlestia referatur. Breves etiam sint capilli, ut in mentibus nostris temporalia decurtentur per contemptum, non protrahantur per desiderium et amorem. Unde ubi temporalia perfectius contemnuntur, ibi brevior est tonsura.

Capilli circumciduntur, ut dictum est. Capilli cogitationum superfluitas. Jerem. VII, 27 : *Tonde capillum tuum, et projice.* Item, Michææ, I, 16 : *Decalvare, et tondere super filios deliciarum.* (Titulo, quod *pœnitentia forceps.*)

Ungues rescinduntur, per quos signatur rapacitas, quæ tanto damnabilior, quanto solemnitas sublimior.

Domus ornatur, id est, conscientia diversis virtutibus tamquam cortinis vel ramis et frondibus foliatis, quæ designant virorem æternorum, qui tunc maxime debet inquiri per orationem et desiderium. Job, de onagro, XXXIX, 8 : *Virentia quæque perquirit.*

A servili opere cessatur, id est, a peccato quod facit hominem servum diaboli. Joan. VIII, 34 : *Qui facit peccatum, servus est peccati.* II Petri, II, 19 : *A quo quis superatus est, hujus et servus est.* Ideo dicitur, Levit. XXIII, 25 : *Omne opus servile non facietis in eo.* Nec solum in solemnitatibus magnis a servili opere, id est, a peccato cessandum est, sed etiam ab operibus necessariis et licitis diebus aliis. Unde in eodem capitulo dicitur : ℣℣. 3, 30 et 31 : *Omne opus non facietis in eo... Anima quæ operis quippiam fecerit, delebo eam de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo.*

Holocaustum multiplex Domino offertur. Levit. XXIII, 25 : *Omne opus servile non facietis in eo, et offeretis holocaustum Domino.* Maxime autem sacrificium contritionis et recogitationis peccatorum suorum in amaritudine animæ, debet a fidelibus festivis diebus Domino immolari. Unde, Levit. XXIII, 32 et 29 : *Sabbatum requietionis est, et affligetis animas vestras... Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis suis.* Sed quia non prodest holocaustum nisi igne divini amoris et plenitudine cordis incensum, dicitur in eodem capitulo, ℣. 8 : *Offeretis sacrificium in igne Domino.*

Nota, quod sicut in veteri lege litteraliter offerebatur Domino sacrificium de aliquo animali, sic in nova spiritualiter offerendum est Domino sacrificium cordis contriti et spiritus humiliati. Unde, Psal. L, 19 : *Sacrificium Deo spiritus contribulatus.*

Sacrificium in lege oblatum. Primo, ab aliis animalibus separabatur. Sic et corpus separandum est ab omni animalitate : quia *animalis homo non percipit ea quæ sunt Spiritus Dei* [2].

Sacrificium in lege oblatum desi... sacrificium cordis contriti Deo ren...

Secundo, ligabatur. Sic et cor ligandum est duplici funiculo timoris et amoris, ne amplius evadat post concupiscentias suas. Vel, duplex funiculus, amor Dei et pudor mundi. Vel, triplex funi-

[1] Michææ, VI, 14.

[2] I ad Corinth. II, 14.

culus, qui difficile rumpitur[1], timor mortis, judicii, et gehennæ. Vel etiam, triplex funiculus, prohibitiones, præcepta, et consilia sapientiæ et theologicæ scripturæ, de qua dicitur, Eccli. vi, 31 : *Vincula illius alligatura salutaris.* Et hoc est quod dicitur de Abraham, Genes. xxii, 9 : *Cumque alligasset Isaac filium suum*, etc.

Tertio, ad ostium tabernaculi offerebatur. Ostium est misericordia. Unde, III Reg. vi, 32, ostia erant de *lignis olivarum*, pluraliter, quibus multiplex Dei misericordia figuratur. Qui etiam peccando foris erat ab Ecclesia, proponendo pœnitere et satisfacere, ad Ecclesiam accedit.

Quarto, animal ligatum in manu sacerdotum tradebatur. Quod fit quando pœnitens promittit satisfacere ad arbitrium presbyteri. Luc. xvii, 14 : *Ite, ostendite vos sacerdotibus.* Ideo Christus immolandus pro nobis vinctus oblatus est summis sacerdotibus[2].

Quinto, mactabatur, scilicet per dolorem contritionis et laborem sanctificationis. Ad Galat. v, 24 : *Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt*, supple, pugnantes *cum vitiis* operum, *et concupiscentiis* desideriorum.

Sexto, excoriabatur : postquam enim in corde et voluntate mortuus est homo peccato, non restat nisi excoriata et nuda confessio, ut integraliter interiora revelentur. Unde Dominus, Matth. x, 16 : *Estote prudentes sicut serpentes*, scilicet ut totam pellem veterem deponatis, et detis pro adipiscenda nova pelle. Job, ii, 4 : *Pelle*, peccati, *pro pelle*, virtutis. Vel, *pellem*, mortalem, *pro pelle*, immortali. Ad Coloss. iii, 9 : *Exspoliantes vos veterem hominem cum actibus suis*, etc. Propter hoc dicitur de Judith, x, 2, quæ intelligitur *confitens* vel *confessio : Exuit se Judith vestimentis viduitatis*, etc. Hæc vestimenta vetus conversatio et ipsa peccata. Sed quod quanto pellis subtilior, tanto ad excoriandum difficilior, sic et peccata spiritualia quæ subtiliora sunt. Et sicut caput animalis difficilius excoriatur quam cætera membra, sic clerici litterati et prælati. Et velut anguilla quæ lubricam habet pellem, vix teneri potest ad excoriandum, sic clerici magis lubrici sunt quando excoriantur etiam quam laici. Et sicut quando excoriatur animal vivum, magnus ibi est dolor, sic qui non dolet interius in sua confessione, putari potest animal mortuum, scilicet in peccato.

Septimo, membra frustatim conscindebantur. Unde, Levit. i, 6 : *Detracta pelle hostiæ, artus in frusta concident*, scilicet per confessionem individualem et per contritionem de singulis peccatis : quia contritio debet præcedere, concomitari et subsequi ipsam confessionem. Unde, Joel, ii, 13 : *Scindite corda vestra*, etc.

Octavo, membra lavabantur. Unde, Levit. i, 13 : *Intestina et pedes lavabunt aqua.* Quod fit maxime per lacrymarum effusionem et eleemosynarum largitionem. De primo dicitur, III Reg. xviii, 34 : *Implete quatuor hydrias aqua, et fundite super holocaustum.* Sic enim aquæ lacrymarum hauriendæ sunt de profundo cordis cum situla humilitatis, et de profunda misericordia Dei cum situla orationis. De secundo, Luc. xi, 41 : *Date eleemosynam, et ecce omnia munda sunt vobis.*

Nono, super struem liguorum membra collocabantur, sicut dicitur, Levit. i, 7. Ligna quæ nutriunt ignem, bona opera quæ nutriunt charitatem, et sine quibus deficit, sicut ignis exstinguitur sine lignis.

Decimo, in altari membra cremabantur. Unde, Levit. xxiii, 8 : *Offeretis sacrificium in igne Domino.* Ideo præcipitur, Levit. i, 13 : *Oblata omnia adolebit sacerdos super altare in holocaustum et odorem suavissimum Domino.* Cor

[1] Eccle. iv, 12.

[2] Joan. xviii, 13.

enim pœnitentis debet accendi igne charitatis et zeli. Unde, III Reg. XVIII, 38 : *Cecidit ignis Domini, et voravit holocaustum Eliæ.* Igitur altare fides, sine qua impossibile est placere Deo [1]. Craticula assans et sublevans, spes : ignis cremans, ipsa charitas : fossa altaris recipiens cineres, humilitas semper ad dolendum suas recolens iniquitates : cinis enim qui est residuum ignis, signat memoriam beneficiorum Dei, vel memoriam consumptionis nostræ per peccata.

Undecimo, odor fumi ascendentis diffundebatur. In hoc fumo compunctio vel devota oratio quibus Dominus delectatur, et exempli boni diffusio, qua proximus ad simile invitatur. Propter primum dicitur de sacrificio Noe, Genes. VIII, 21 : *Odoratus est Dominus odorem suavitatis.* Propter secundum dicit Apostolus de se et aliis pœnitentibus : *Christi bonus odor sumus Deo* [2].

Duodecimo, cineres reservabantur. Item, de hujusmodi sacrificio dicitur : *Sacrificate sacrificium justitiæ* [3], id est, macerationem carnis offerte. Ad Roman. XII, 1 : *Obsecro vos per misericordiam Dei,* etc. Vel, *sacrificium justitiæ,* id est, bona opera. Unde, Psal. CXL, 2 : *Elevatio manuum mearum saerificium vespertinum.* Vel, *sacrificium justitiæ,* id est, cor, de quo totum id quod supra dictum est, faciendum est. Et sic *sperate in Domino,* id est, misericordiam Dei vos posse invenire. Sed quidam immolant dæmoniis, et non Deo, quos ipsi dæmones immolabunt in æternum : unde magis possunt timere ignem inferni, quam sperare misericordiam Dei. Vel, triplex sacrificium de quo præcipitur, Levit. II, 4, conspersum oleo offerendum est. Primum de clibano, scilicet amor Dei conspersum oleo devotionis, de quo oleo dicitur : *Impinguasti in oleo caput meum* [4]. Secundum de sartagine, scilicet fratris correptio, superfusum oleo consolationis, quod Samaritanus infudit vulneribus sauciati [5]. Tertium de craticula, scilicet carnis mortificatione, superfusum hilaritatis oleo, quia *hilarem datorem diligit Deus* [6].

Quæ festis b... age...

In festivitatibus propitiatio Domini quæritur. Levit. XXIII, 28 : *Omne opus servile non facietis in tempore diei hujus : quia dies propitiationis est, ut propitietur vobis Dominus Deus vester.* Quomodo autem quærenda sit divina propitiatio, ostenditur, Isa. LV, 6 et 7, ubi legitur : *Quærite Dominum dum inveniri potest,* etc. *Derelinquat impius,* etc., usque, *et revertatur ad Dominum, et miserebitur ejus,* etc. Per eleemosynam invenitur Dei propitiatio. Unde, Eccli. VII, 36 : *Pauperi porrige manum tuam, ut perficiatur propitiatio et benedictio tua.*

Spirituali gaudio exsultatur, et mundana tristitia postponitur. Unde præcipitur Nehemiæ seu II Esdræ, VIII, 10 : *Sanctus dies Domini est, nolite contristari : gaudium etenim Domini est fortitudo vestra.* Ibidem, ℣. 11, etiam dictum est populo, qui plorabat, cum audisset verba legis *Mosaicæ* : *Tacete, quia dies est sanctus, et nolite dolere.*

Lauta cibaria abundantius præparantur, non ut gulosius comedatur, sed ut pauperibus largius erogetur. Unde, ibidem præcipitur, ℣. 10 : *Ite, comedite pinguia, et bibite mulsum, et mittite partes his qui non præparaverunt sibi : quia sanctus dies Domini est.*

Verbum Dei fidelibus proponitur, et ad audiendum populus convocatur. Nehemiæ seu II Esdræ, VIII, 1, 3 : *Congregatus est omnis populus quasi vir unus ad plateam,* etc. *Et dixerunt Esdræ scribæ, ut afferret librum legis Dei,* etc. *Attulit ergo Esdras sacerdos legem coram multitudine virorum et mulierum,* etc. : *et legit in eo aperte... de mane usque*

[1] Ad Hebr. XI, 6.
[2] II ad Corinth. II, 15.
[3] Psal. IV, 6.
[4] Psal. XXII, 5.
[5] Luc. X, 34.
[6] II ad Corinth. IX, 7.

ad mediam diem... Et aures omnis populi erant erectæ ad librum.

Collecta ad opus pauperum efficitur. Unde ibidem dicitur, quod collectam fecerunt juxta ritum. Apostolus, I ad Corinth. xvi, 1 et 2, dicit : *De collectis quæ fiunt in sanctos, sicut ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita et vos facite per unam diem sabbati*, etc. Ad Hebr. x, 25 : *Non deserentes collectionem nostram.*

Nova vestis induitur, sed vetus et sordida prius exuitur. Vetus vestis et squalida, vetus et sordida conversatio in peccatis, quæ debet disrumpi per contritionem, et ejici per confessionem, et squaliditas ablui per satisfactionem. Nova vestis nova conversatio quæ consistit in virtutibus, ut scilicet pro luxuria castitas, pro gula sobrietas, pro tenacitate largitas, pro acedia strenuitas, pro invidia charitas, pro iracundia benignitas, et pro superbia humilitas assumatur. Vel, nova vestis conversatio quam Christus novus Adam gessit in carne. Unde, ad Roman. xiii, 14 : *Induimini Dominum Jesum Christum,* non sicut homo vestem, sed sicut ferrum ignem, sicut dicit ibi auctoritas.

Campanæ festive pulsantur. In cujus rei signum Dominus præcepit Moysi ut faceret sibi duas tuas argenteas ductiles, quibus convocare posset multitudinem populi [1] quando movenda essent castra. Et erat usus tubarum illarum maxime ad tria, ad convocandum populum ad bella, ad solemnitates, et ad luctum pro mortuis. Ad hæc tria maxime debet esse usus prædicationis per duas tubas propter promissionem et comminationem, argenteas propter sonoritatem. Prædicandum est enim principaliter ad tria, scilicet ad convocandum populum ad solemnitates æternas, et ad bellum, scilicet contra carnem, mundum, et diabolum, et ad luctum pœnitentiæ pro mortuis in peccato : quilibet enim habet mortuum suum. Unde, Jerem. vi, 26: *Luctum unigeniti fac tibi.* Nota *tibi.*

Ad vigilias et servitium igitur, et laudes Deo canuntur, quarum videlicet laudum, si devote celebrentur, virtus ostenditur contra spirituales inimicos. II Paralip. xx, 22 et 23 : *Cum cœpissent filii Israel*, id est, devoti Christiani, *laudes canere, vertit Dominus insidias hostium in semetipsos*, et mutuis se concidebant vulneribus. Quod de dæmonibus intelligendum est, Item, I Paralip. xxiii, 30, Levitæ stabant ad confitendum mane et canendum Domino. Similiter et ad vesperam tam in oblatione holocaustorum Domini, quam in sabbatis et kalendis et solemnitatibus reliquis.

[1] Numer. x, 2 et seq.

CAPUT VI.

Quæ sit proprietas servorum Mariæ et Filii, et qualiter nos præparare debemus ad servitium eorum ?

Viso de causis quare debeamus servire Virgini gloriosæ, viso etiam cujusmodi servitia debeamus eidem, viso nihilominus quomodo de singulis membris et sensibus ipsi serviendum sit in præsenti, restat assignare de proprietatibus servorum suorum, quas nisi habuerimus, digne non possumus eidem ministrare. Debent enim qui digne cupiunt ministrare Christo vel matri ejus et cæteris sanctis, ipsos quantum possunt in virtutibus imitari, et saltem a longe currere in odoribus unguentorum suorum [1] : quia sicut dicit auctoritas, venerari sanctos et non imitari, nihil aliud est quam mendaciter adulari. Gregorius super illud Joannis, VIII, 46 : *Quis ex vobis arguet me de peccato ?* « Qui Deum nesciunt, Dei famulos false honorant. Vera enim sanctorum veneratio est vera ipsorum imitatio. Christo siquidem et sanctis multo magis placet imitator devotus, quam laudator otiosus. Et vera laudatio cordis et oris, imitatio est operis. Et tunc veri laudatores sanctorum existimus, si ea sectemur quæ et ipsi sectati sunt [2]. » Hieronymus ad virgines, ibi : « Cogitis me, o Paula, etc. Idcirco dilectissimæ, amate quam colitis, et colite quam amatis : quia tunc eam vere colitis et amatis, si imitari velitis de toto corde quam laudatis. »

Vera sanctorum veneratio est vera ipsorum imitatio.

Conditiones servorum Mariæ :

Mundus, aromaticus, rectus, devotus, Hebræus,
Compatiens, et congratulans, verax, taciturnus,
Fervens, discretus, humilis, pius, atque modestus,
Justus, pacificus, simplex, patiens, et honestus,
Atque verecundus, hilaris, zelans, studiosus.

Mundus. Debent esse mundi et immaculati servi et laudatores Mariæ : ipsa est enim hortus conclusus, et fons signatus [3]. Nec intrandum est in hortum floridum et deliciosum pedibus lutulentis, nec aqua purissimi fontis sordidis est manibus haurienda. Ad agendum enim de beata Virgine non est nisi mundo corde et purificatis cogitationibus accedendum, ut cum ea dicere valeat servus ejus : *In habitatione sancta coram ipso*, id est, Filio, vel coram ipsa, scilicet matre, *ministravi* [4]. Sancta enim habitatio idem est quod munda a terra elevata et firma conversatio. *Habitatio* nomen est verbale, et descendit a verbo frequentativo, et significat frequentiam et perseverantiam : ibi enim habito, ubi frequenter me habeo : et ibi est mea habitatio, ubi frequens est mei habitatio. Qui enim immundi sunt, non ministrant in sancta habitatione. Similiter nec appetentes plus justo terrena, nec conversantes in terra.

[1] Cantic. I, 3.
[2] S. GREGORIUS, Serm. de Assumptione B. Mariæ.
[3] Cantic. IV, 12.
[4] Eccli. XXIV, 4.

Coram ipso, vel ipsa *ministravi*. Hic nota quatuor. Cœleste desiderium, ut ante Deum et matrem ejus sit omne desiderium nostrum, et nostra conversatio in cœlis. Item, *coram ipso*, id est simpliciter, id est simplici oculo, non faciens justitiam tuam coram hominibus ut lauderis ab eis, sed nihil aliud quæras nisi ipsum. Item, *coram ipso*, id est, strenue : omnia enim aperta sunt oculis ejus [1] : proprium enim est omnis servi etiam pigri, quamdiu præsens est dominus suus, strenue operari. Boetius : « Magna nobis, etc. » Vel, *coram ipso*, id est, in beneplacito ejus. Item, *coram ipso*, id est, reverenter coram tanto Domino, et tanta Domina, cum etiam coram dominis terrenis reverenter sui servi ministrent. *Ministravi*, humiliter, et libenter. Minister quasi minor statu, ministrare quasi minorem stare. Auctoritas : « Si invitus pares, servus es : si libenter, minister, » Ministrare ergo in continua mentis et corporis munditia, est in sancta habitatione ministrare. *Coram ipso*, id est, in cœlo, ut dictum est. Vel, *coram ipso*, id est, in conspectu ejus, ut scilicet ipsum jugiter adspiciat per rectam intentionem, lucrum vel aliud temporale commodum non intendens : et ita in conspectu ejus active vel passive ut jugiter cogitet se conspici ab Angelis et a Deo. Unde : *Beatus qui in sensu cogitabit circumspectionem Dei* [2]. Vel, *coram ipso*, id est, ad honorem ejus, vel ad beneplacitum ejus.

Et nota, quod in tribus his verbis tanguntur fere omnia quæ ministris Christi vel Mariæ sunt necessaria, ut scilicet ministrent in munditia vel abjectione voluptatum et contemptu temporalium, in patientia adversorum, in desiderio æternorum, strenue, ferventer, simpliciter, reverenter, humiliter, libenter, perseveranter. Ecce decalogus ministeriorum Christi et Mariæ. Item, serviamus matri sicut docemur servire Filio. Luc. I, 74 et 75 : *Serviamus illi in sanctitate*, id est, in munditia. Unde mater dicit cum Filio : Ambulamus in via immaculata, hic discretive, non alius, mihi ministrabat ad beneplacitum meum. *Et justitia*, ut non credas te ei dare gratuitum, sed reddere debitum dicens : Servus inutilis sum [3]. *Coram ipso*, non ut ab hominibus velimus laudari. Unde, ad Coloss. III, 22 : *Non ad oculum servientes*. Matth. VI, 1 : *Attendite ne justitiam vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis*. In hoc etiam quod dicit, *Coram ipso*, notatur quod boni stant in conspectu Dei, sicut Elias dicit de seipso, III Reg. XVIII, 15 : *Vivit Dominus exercituum, ante cujus vultum sto*, etc. Mali autem retro. Unde : *Quoniam pones eos dorsum* [4]. Et hoc quia a Domino ignorantur. *Omnibus diebus nostris*, id est, perseveranter : quia Dominus non vult servum alteri obligatum, sciens quod nemo potest duobus dominis servire [5]. Non est serviendum mundo : quia servientem suum non solum non remunerat, sed etiam in discessu totaliter spoliat. Job. I, 21 : *Nudus egressus*. Non diabolo, qui quanto affectuosius ei servitur, tanto contra talem gravius exercebitur, sicut dicit Gregorius. Non carni, quæ de servitio quod ei fit, non reddit nisi monetam stercorum.

Item, Triplex munditia servis Mariæ necessaria est, videlicet carnis, quod est abtinere ab omni immunditia exteriori, et ab omni actu illicito, qui posset fieri scienter et vigilando. Est autem immunditia fluxus seminis quocumque attractu vel tactu viri præter usum fœminæ, vel fœminæ præter usum viri, et hoc restricto vocabulo. Large autem sumpto vocabulo immunditia complectitur fornicationem, adulterium, mœchiam, ince-

[1] Ad Hebr. IV, 13.
[2] Eccli. XIV, 22.
[3] Luc. XVII, 10.
[4] Psal. XX, 13.
[5] Matth. VI, 24.

stum, sodomiticum, peccatum brutale, et hujusmodi. De quibuslibet autem immundis his modis vel aliis dicit Apostolus [1], nam imundi regnum Dei non possidebunt. Voluntatis est abstinere ab omni illicito consensu. Unde, Eccli. XVIII, 30 : *Post concupiscentias tuas non eas*, scilicet eis consentiendo. Cordis abstinere ab illicitis cogitationibus et perversis, quæ separant a Deo [2], imaginationibus, delectationibus, desideriis, recordationibus, titillationibus, consensibus, et hujusmodi : quia sicut dicit Dominus, Matth. V, 28 : *Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam mœchatus est eam*. Item, Dominus, Matth. XV, 19 et 20 : *De corde exeunt quæ coinquinant hominem*.

2. *Aromaticus*, per fragrantiam bonæ opinionis, per exemplum castitatis, pietatis, et humilitatis. Quanto enim ipsa est purior, magis fœtet ei luxuriosus. Ipsa enim cum sit apis, fugatur fœtore. Eccli. XI, 3 : *Brevis in volatilibus est apis*. Cum sit mater pietatis, magis fœtet ei impius et avarus. Cum sit exemplar humilitatis, plus displicet ei superbus, et sic de cæteris abominationibus vitiorum. Propter hujus fragrantiam dicitur servis suis, Eccli. XXXIX, 17-20 : *Quasi Libanus*, id est, exemplo Mariæ quæ designatur per Libanum (unde dicit, Eccli. XXIV, 21 : *Quasi Libanus non incisus*, etc.) *odorem suavitatis habete, et quasi rosa plantata super rivos aquarum fructificate. Florete flores quasi lilium, et date odorem, et frondete in gratiam,... date nomini ejus magnificentiam*. Ecce quod primo injungit suavem olentiam virtutum, et postea laudes ejus.

Hanc autem fragrantiam debes habere in corde, in ore, in opere. In corde contra fœtorem pravorum desideriorum, sordidarum cogitationum, recordationum, titillationum, imaginationum, et hujusmodi. In ore dupliciter, laudes ejus quæ sunt aromatica, et species assidue ruminando, et ad omnes impudicos et detractorios sermones sollicite obturando. In opere et sensibus, ut pro illius honore et tua utilitate abstineas ab omni opere polluto, et sensus tuos et membra sollicite custodias ab omni actu illicito, scilicet oculos ne defigas in fœminam, aures ne pro posse tuo audias linguam nequam, nares ne delecteris in meretriciis odoribus, os ne gustet quod gustatum inferat mortem, tactum similiter et incessum a voluptatibus illicitis et hujusmodi.

Rectus : per ipsam enim confregit Dominus catenas cervicum nostrarum, ut incederemus erecti [3]. Cantic. I, 3 : *Recti diligunt te*. Incurvati alii. Istud dicitur matri et Filio : debent enim recti esse servi et laudatores Mariæ : quia *rectos decet collaudatio* [4]. Rectus est, cujus intentio ad Deum propter Deum dirigitur. Sunt enim qui laudant Deum vel Mariam cum benefecerit eis, vel ut benefaciat eis, quorum laus etsi tendat ad Deum vel Mariam, tamen reciprocatur ad ipsos. Unde, Isa. LIX, 8 : *Semitæ eorum incurvatæ sunt eis*, id est, reflexæ ad eos, id est, ad suum commodum recurvatæ : *omnis qui calcat in eis, ignorat pacem*. 3. Recti intent[io] Die[...]

Item, Moraliter : Anima bona non porrigit se ante ut præsentia bona concupiscat, non retro ut ad anteacta mala per delectationem respiciat, non dextrorsum ut in prosperis per incontinentiam se effundat, non sinistrorsum ut in adversis per patientiam excedat, sed sursum profert incrementum suum, sursum habet cor ubi Christus est in dextera Dei sedens. Et talis anima digne collaudat Filium et matrem ejus.

Item, Rectus est, qui non curvatur ad amorem terrenorum : quod signatur in rectitudine corporis humani, quod re-

[1] Ad Ephes. V, 5.
[2] Sapient. I, 3.
[3] Levit. XXVI, 13.
[4] Psal. XXXII, 1.

ctum est ut doceat spiritum suum rectitudinem. Unde,

Os homini sublime dedit,

etc [1].

Eccle. VII, 30 : *Hoc inveni, quod fecerit Deus hominem rectum*, etc. Ideo petit justus : *Spiritum innova in visceribus meis* [2]. Beatus Bernardus : « Ipsa corporis rectitudo servandæ suæ spiritualis rectitudinis signum est, et decore limi deformitatem arguit animi [3]. » Et paulo post : « Perversa res est oculos habere sursum, et internos sensus atque affectus trahere in terram deorsum. » Et infra : « Indigne humanum corpus inhabitat brutus et bestialis spiritus. » Quærere et sapere quæ sunt super terram, curvitas est animæ. Meditari vero quæ sursum sunt, rectitudo illius. Ad Coloss. III, 2 : *Quæ sursum sunt, sapite*, etc. Quia enim rectus est Dominus, debet rectus esse famulus, sicut dicit Psalmus XXIV, 8. Quia rectus redemptor, debet redemptus esse rectus. Item, *Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde* [4]. Recto corde sunt, qui æterna desiderant : et his bonus est Deus Israel. Curvo corde sunt, qui tantum terrena desiderant : et his non videbitur Deus, bonus licet sit. De primis dicitur, Thren. III, 25 : *Bonus est Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum*. De secundis dicitur : *Nolite sperare in iniquitate* [5]. Item alibi in Psalmo CVI, 42 : *Videbunt recti*, id est, illi qui per desiderium ad cœlestia eriguntur, et ad terrena per amorem non incurvantur. Et tales vident clare : quia non excæcantur pulvere mundanorum, nec stercoribus hirundinum, *et lætabuntur*. Quidam enim sunt ut talpa, quæ non potest vivere nisi in terra : sed justi sunt ut aquila, quæ vident solem in rota, per fidem nunc solem justitiæ in rota æternitatis, sed tandem videbunt facie ad faciem. Sed non sic impii, non sic. *Et*, id est, quia *omnis iniquitas oppilabit os suum*, id est, os omnis iniqui oppilabitur : quia impii in tenebris conticescent. Non dicit claudet, sed *oppilabit*, in quo major dolor. Proverb. IX, 17 : *Panis absconditus suavior*. Et ibidem, XX, 17 : *Suavis est homini panis mendacii. Homini* ab humano. *Panis mendacii*, id est, peccatum quod per delectationem blanditur, ideo suavis videtur : et refectionem promittit, ideo panis. Sed mentitur, ideo dicitur *mendacii*. *Et postea implebitur os ejus calculo*. Calculus est lapis ignitus, quo si os impletum fuerit, uret illud : in quo notatur pœnæ acerbitas, quia igneus : per hoc quod dicitur *implebitur*, pœnæ infirmitas : per hoc quod *lapis*, pœnæ durabilitas, quia lapis æternus est. Igitur quia lapis, masticari non potest : quia os impletum, transgluttiri non potest nec experiri : quia ignitus, non poterit sustineri.

Et nota, quod etiam pura laudatio non sufficit, nisi sit et collaudatio, ut scilicet unanimiter laudentur Christus et Maria. Unde, Exod. XV, 1, dicunt filii Israel : *Cantemus Domino, gloriose*, etc. Qui enim bonus est, solus laudare non vult, sed alios quos potest, sibi in adjutorium advocat laudatores, dicens : *Magnificate Dominum*, vel Mariam, *mecum : et exsultemus nomen ejus in idipsum* [6], id est, concorditer. Nec invidet gloriæ Christi vel Mariæ, sicut nec Moyses, Numer. XI, 29, dicens : *Quis tribuat ut omnis popupulus prophetet ?* Bene ergo dicit sanctus quilibet : Cantemus Dominæ, vel Mariæ. Dicit aliquis : Cantate. Alius dicit : Cantabo. Neutrum istorum sanctorum proprium est. Primus imponit in humeros hominum onera quæ non tangit, secundus gloriam de singularitate quærit. In primo pigritia, in secundo superbia reprehensibilis est, sicut ostendi-

[1] OVIDIUS, Lib. I Metamorphoseon.
[2] Psal. L, 12.
[3] S. BERNARDUS, Serm. 24 super Cantica.
[4] Psal. LXXI, 1.
[5] Psal. LXI, 11.
[6] Psal XXXIII, 4.

tur, Matth. XXIII, 4 et seq. Humilis ergo qui se insufficientem credit ad laudes matris et Filii nisi ab aliis juvetur, recte dicit : Cantemus : in quo ostenditur Deus velle laudari concorditer. Unde, Act. I, 14, dicitur, quod *omnes erant unanimiter perseverantes in oratione*. Et, I ad Timoth. II, 8 : *Volo viros*, etc., *sine ira et disceptatione*. Item, Job, XXXVIII, 7, dicit Christus : *Cum me laudarent simul astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei*.

4. *Devotus*. Est autem devotio pius et humilis affectus ad Deum vel beatam Virginem ex contritione generatus.

Devotionis multiplex diffinitio.

Aliter, Devotio et teneritudo cordis, vel mentis, qua quis de facili resolvitur in lacrymas. Hæc est medulla holocaustorum, sine qua omne holocaustum aridum est. Unde, *Holocausta medullata offeram tibi* [1].

Aliter, Devotio est fervor bonæ voluntatis, quem mens cohibere non valens, certis manifestat indiciis. Hæc dividitur in tria. In zelum, compassionem, et benevolentiam. Zelus est, dum pro amore justitiæ defensorem ultro se offert animus, calumniam veritatis pati non sustinens. Compassio est, quando miseriis aliorum condolemus. Benevolentia, quando spontanea voluntate beneficia roganti annuimus.

5. *Hebræus*, id est, transiens. Unde gloriosa Virgo ad servitium suum vocat specialiter transeuntes, Eccli. XXIV, 26, dicens : *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me*, etc. (Expositionem multiplicem hujus auctoritatis invenies primo sermone de nativitate Mariæ.)

6. *Compatiens et congratulans*. (Hoc habuisti supra expositum titulo, quod Mariæ debemus congratulationem et compassionem.) Ad Roman. XII, 15 : *Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus*.

Verax, cum ipsa sit mater veritatis, quæ nec falli potest, sed nec fallere intendit. Eccli. XV, 8 : *Viri mendaces non erunt illius memores, et viri veraces invenientur in illa*, etc.

Et nota, quod servis matris et Filii triplex veritas est necessaria. Veritas cordis sine duplicitate : quia sicut dicitur, Jacob. I, 8 : *Vir duplex animo inconstans est in omnibus viis suis*. Viæ nostræ, actiones nostræ. Veritas sine falsitate : quia *os quod mentitur, occidit animam* [2], tollens vitam gratiæ in præsenti, vitam gloriæ in futuro. Veritas operis sine vanitate, quam non habent illi qui in laudibus hominum delectantur hic, et aliam retributionem exspectant a Deo, de quibus dicit veritas : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam* [3]. Ibi Chrysostomus : « Qui propter humanum favorem bonum facit, tacente populo mercedem amittit. »

Taciturnus : quia in multiloquio peccatum non deerit. Exemplo gloriosæ Virginis, quæ non nisi septem verba locuta legitur in Evangelio. Lege et imitare. Ideo a servo suo roganda est assidue Maria : *Pone*, Domina mea, *custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum*, id est, non permittas inclinari a rectitudine virtutum, *in verba malitiæ, ad excusandas*, etc [4]. Ideo convenit servis ejus illud Jeremiæ, VIII, 14 : *Convenite, et ingrediamur civitatem munitam*, quæ est Maria, munita omni genere virtutum, de qua dicitur in Psalmo XXX, 22 : *Benedictus Dominus, quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munita*. Sequitur, Jerem. VIII, 14 : *Et sileamus ibi*, id est, exemplo illius ab omni pravo sermone, etc. 8

Maria nisi verb. ta in ge

[1] Psal. LXV, 15.
[2] Sapient. I, 11.
[3] Matth. VI, 2.
[4] Psal. CXL, 3 et 4.

9. *Fervens*, contra pigritiam, desidiam, tepiditatem, et negligentiam. Dicitur enim de sapientia et Maria, Eccli. vi, 19: *Quasi is qui arat et seminat, accede ad eam*, id est, ad servitium ejus, *et sustine bonos fructus illius*. In opere enim ipsius exiguum laborabis, et cito edes de generationibus illius. Sed *propter frigus piger*, id est, propter torporem animi, *arare noluit*, id est, laborare : *mendicabit ergo* cum fatuis virginibus in *æstate* futuri judicii, *et non dabitur illi* vita æterna [1]. Contra desides dicitur, ad Hebr. vi, 12 : *Non segnes efficiamini, verum imitatores eorum qui fide et patientia hæreditabunt promissionem.*

Contra tepidos dicitur, Apocal. ii, 15 et 16 : *Utinam frigidus esses, aut calidus*, etc. ! Beatus Bernardus : « Calidi sunt spiritualibus ferventes desideriis, frigidi horrore peccatorum suorum et æternæ damnationis constricti. » Has duas affectiones scimus et credimus optabiles et acceptabiles Domino. *Sed quia tepidus es*, etc. Tepidi sunt utriusque hujus affectionis expertes, quales modo fere omnes inveniuntur. *Incipiam te evomere ex ore meo*, id est, a societate fidelium, qui sunt os Domini, separare turpiter : sicut quod evomitur, turpiter ejicitur : quod est excommunicatio spiritualis. Aliter beatus Bernardus : « Calidus fervore dilectionis, frigidus tuiipsius consideratione. » Aliter : « Frigidus est, qui pro timore gehennæ non peccat, calidus quem amor Dei peccare non sinit, tepidus quem nec timor terret, nec amor inflammat. » Mirabilis Dei patientia, quæ multoties evomitum resumit per misericordiam, cum de cibo evomito nullus hoc facere dignaretur. Ideo dicit : *Incipiam te evomere*. Modo incipit evomere, sed non perevomit nisi in morte. Item, in hoc quod dicit, *incipiam*, quodammodo præmunit tepidum, ut præcaveat sibi, quod est misericordia magna. De negligentibus dicitur, Jerem. xlviii, 10 : *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*. Alia littera dicit *fraudulenter*.

Discretus : quia sæpe per vehementiam fervoris amittitur virtus discretionis. Unde et ipsa dicit cum Filio, Isa. lii, 13 : *Intelliget servus meus, exaltabitur*. Sicut enim honor regis judicium diligit, id est, discretionem, sic et honor reginæ, sicut dicit beatus Bernardus : « Ut in omni sacrificio quod ei volueris ad beneplacitum suum offerre, sal discretionis studeas apponere [2]. Scilicet ne quid nimis, vel parum [3]. » Ad Roman. xii, 10 : *Rationabile obsequium vestrum*. 10.

Serm. de obedientia et patientia.

Humilis: ut cum omnia bona feceris ad honorem illius, dicas ei : *Servi inutiles sumus* [4]. Minister enim dicitur quasi minoris status, ministrare quasi minorem stare : in quo notatur humilitas. (Quære supra prima proprietate, scilicet mundus.) Vel, minister quasi minis territus, scilicet per timorem qui frater est humilitatis. Cum enim simus pauperes et egeni, viles et humiles de natura nostra, necesse est ut paupertatem nostram et humilitatem pro Christo voluntarie assumamus, maxime cum delectabiliter sit amplectendum quod naturæ est consonum : et hæc naturæ nostræ valde sunt consona, quia pauperes et utiles nascimur et morimur. Exemplo etiam Domini nostri, qui cum dives esset, factus est pauper : cum Dominus omnium, servire voluit universis [5]. 11.

Pius : qui enim ad beneplacitum suum servire desiderat matri pietatis et misericordiæ, necesse est, ut et ipse sit pius et misericors, cum ipsa sit refugium misericordium, et avertat illos misericordes oculos ab eo quem viderit immisericor- 12.

[1] Proverb. xx, 4.
[2] Levit. ii, 13.
[3] S. Bernardus, Serm. de obedientia et patientia.
[4] Luc. xvii, 10.
[5] II ad Corinth. viii, 9.

dem, cum talis vir aut mulier sit omnino ei dissimilis. Si enim manus tua vacua fuerit ab operibus misericordiæ factis ad honorem ejus, qua irreverentia ab ea misericordiam flagitare præsumes !

13. *Modestus :* ut servus ejus non ambulet in magnis, nec in mirabilibus super se : sed modestia ejus nota sit omnibus hominibus [1], et suam Dominam in hac virtute imitetur. Si enim compositus miles, compositam debet habere familiam, sicut dicit Hieronymus, multo fortius regina paradisi. Est autem modestia modum tenere in omnibus, scilicet in verbis, quia *tempus tacendi, et tempus loquendi* [2]. Proverb. XVII, 27 : *Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est.* In vestibus et cibis, ut *habentes alimenta,* non delectamenta : *et quibus tegamur,* non ornamenta : *his contenti simus* [3]. Et sic de aliis.

14. *Justus.* Unde dicitur ei a Filio, Isa. LX, 21 : *Populus tuus omnes justi, in perpetuum hæreditabunt terram.* Eccli. XV, 1 : *Qui continens est justitiæ,* id est, simul cum aliis virtutibus tenens justitiam corde, ore, et opere : *apprehendet,* id est, firmiter tenebit affectu et intellectu : *illam,* id est, sapientiam, vel justitiam, id est, fructum justitiæ, qui est vita æterna. Vel, *apprehendet* toto conamine mentis et corporis dicens : *Inveni quem diligit anima mea : tenui eum, nec dimittam* [4]. *Illam,* id est, Mariam ut ei serviat, eam collaudet, et operetur ad honorem ipsius : non enim videtur justus vel de numero prædestinatorum, sed magis de numero reproborum, qui Mariæ specialiter non servit. *Et obviabit,* scilicet ipsa justitia, vel sapientia, vel Maria : *illi,* id est, se continenti, diligenti, imitanti. *Obviabit,* inquam, per gloriam conscientiæ, quæ sequitur opera justitiæ, doctrinam sapientiæ, familiaritatem Mariæ, illi remunerando, et hic et in morte. *Quasi mater honorificata.* Quod est dicere : Sicut mater honorificata a filiis suis, blande suscipit illos : sic justitia, sapientia, et Maria merito justitiæ blande suscipiunt justos in morte : est enim justitia, sapientia et Maria mater justorum : quia nutrit eos et adoptat ut filios. *Quasi mater honorificata,* multitudine bonorum operum, et elucidata doctrina verbi et exempli. Et quasi mulier. Maria mulier : quia mollivit Deum, et quia emollit corda dura. Et ipsa est virgo : quia per continentiam quasi revirginat corpora dissoluta. Mater dico a virginitate non recedens, mulier propter fortitudinem et fœcunditatem operum, et virgo propter integritatem intentionis et munditiam mentis quam præstat diligentibus.

Pacificus : ut qui ad beneplacitum 15
suum Mariæ desiderat famulari, prius satagat per pœnitentiam cum Filio pacificari : quamdiu enim quis genitum peccando impugnat, genitrici non ministrat.

Simplex, id est, sine plica duplicitatis 16
et simulationis : quia *simulator ore,* quantum in se est, *decipit amicum suum* [5]. De cujusmodi plangit se mater cum Filio, Isa. XXIX, 13 : *Populus iste ore suo et labiis suis glorificat me : cor autem ejus longe est a me.* Quod de multis clericis et religiosis manifestum est, qui non clerici vel religiosi, sed magis coram Deo simiæ sunt, qui cantando et psallendo Christum vel Mariam non placant, sed magis provocant et irritant. De cujusmodi dicitur, Job, XXXVI, 13 : *Simulatores et callidi provocant iram Dei.* E contrario *simplicitas justorum diriget eos* [6].

[1] Ad Philip. IV, 5.
[2] Eccle. III, 7.
[3] I ad Timoth. VI, 8.
[4] Cant. III, 4.
[5] Proverb. XI, 9.
[6] Ibid., V. 3.

17. *Patiens* ad contumelias verborum, ut pro honore ipsius patienter toleret subsannationes impiorum, et bibat exemplo Job subsannationem sicut aquam [1]. Nec respondeat contumeliosis : quia servum Dei vel ipsius Mariæ non oportet litigare, sed *mansuetum esse ad omnes* [2]. Item, ad damna rerum temporalium, ut dicat cum Job, I, 21 : *Dominus dedit, Dominus abstulit*, etc. Item, ad læsionem membrorum. Et hæc patientia perfectior est duabus primis. Hanc exhibuit Christus dicens : *Corpus meum dedi percutientibus*, etc. [3]. Item, ad angaria operum. Matth. V, 41 : *Quicumque te angariaverit*, etc. Item, ad tribulationes quas nobis infert caro nostra. Jacob. I, 12 : *Beatus vir qui suffert tentationem*. Item, ad contemptum mundi, ut possit dicere Filio et matri : Propter te sustinui opprobrium. Item, ad ægritudines corporales, ut dicat cum Job, VI, 8 et seq. : *Quis det ut veniat petitio mea, et quod exspecto, tribuat mihi Deus ? Et qui cœpit, ipse me conterat : solvat manum suam, et succidat me ? Et hæc mihi sit consolatio, ut affligens me dolore, non parcat.*

Honestus, id est, bene compositus, et gratiam hujus honestatis petat ab ea cujus fructus sunt honoris et honestatis. 18.

Verecundus : ut si servitium suum voluerit placere matri et Filio, erubescat facere, dicere, vel etiam cogitare turpia, noxia, vel iniqua. 19.

Hilaris : ut ex hilaritate serviat tam matri quam Filio, non ex tristitia, aut ex necessitate : quia sicut dicit Apostolus, II ad Corinth. IX, 7 : *Hilarem datorem diligit Deus*. Item, Eccli. XXXV, 11 : *In omni dato hilarem fac vultum tuum*. 20.

Zelans : ut non ex timore serviat, sed potius ex amore. 21.

Studiosus, id est, sollicitus inquirendo quomodo ei placeat cui se probavit. 22.

CAPUT VII.

De festo æternitatis beatæ Virginis.

Igitur quoniam de festo æternitatis ad quod homo rediit per Mariam, fecimus mentionem, ubi dictum est : *A luna signum diei festi* [4] : cujus auctoritatis plenariam expositionem invenies titulo, quod Maria *luna*, idcirco de festo illo saltem pauca balbutiendo dicemus.

1. Dicitur autem festum illud *convivium*. Isa. XXV, 6 : *Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ*. Sic expone : Faciet Dominus exercituum omnibus populis, id est, electis ex omni populo, sicut dicitur : *Ad te omnis caro veniet* [5], id est, aliqui ex omni carne. Et

Beatitudo convivium pinguium medullatorum.

[1] Job, XXXIV, 7.
[2] II ad Timoth. II, 24.
[3] Isa. L, 6.
[4] Eccli. XLIII, 7. Vide supra, cap. 5, § 12.
[5] Psal. LXIV, 3.

hoc convivium signatum est, Genes. XLIII, 31 et seq., ubi Joseph, qui Christum signabat, omnibus fratribus suis ad eum congregatis fecit convivium.

In monte hoc, id est, in Ecclesia triumphante : de quo monte propter paucitatem ascendentium dicitur : *Quis ascendet in montem Domini*, etc. [1]?

Convivium pinguium, id est, omnimodæ satietatis. Unde, Psal. XVI, 15 : *Satiabor cum apparuerit gloria tua.*

Convivium vindemiæ, id est, omnimodæ jucunditatis. Eccli. XXXI, 35 : *Vinum in jucunditatem creatum est*, etc. Tunc enim justi inebriabuntur ab ubertate domus Dei, et torrente voluptatis suæ potabit eos [2].

Pinguium medullatorum, id est, interiorum gaudiorum et exteriorum, sicut duplex est pinguedo, de qua, Psal. LXII, 6 : *Sicut adipe*, id est, stola animæ, *et pinguedine*, id est, stola corporis, *repleatur anima mea.*

Vindemiæ defæcatæ, id est, jucunditatis purissimæ sine fæce tristitiæ, sicut vinum merum dicitur vinum sine aqua vel mixtura. Aliter intellige in pinguedine plenitudinem. Unde dictum est, Job, XXXVI, 16 : *Requies mensæ tuæ erit plena pinguedine.* Ideo orabat David : *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea* [3]. In medulla quæ intra ossa absconditur, securitatem. Unde, Deuter. XXXIII, 28 : *Habitabit Israel confidenter.* In vindemia defæcata puritatem omnimodæ delectationis et jucunditatis absque admixtione alicujus contrarii.

Convivium Christi nobilitant octo.

Item, Luc. XXII, 29, 30 tanguntur octo, quæ laudabile faciunt convivium, ubi Dominus dicit discipulis suis : *Ego dispono vobis sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* Primum, nobilitas imitatoris, ubi dicit : *Ego.* Secundum, ordinata positio ferculorum. Unde, *Dispono.* Tertium, honestas convivarum. Unde dicit, *Vobis* : Apostolis enim loquebatur. Quartum, hilaritas vultus. Unde, *Sicut disposuit mihi Pater meus regnum.* Exemplum quomodo pater recipit filium prodigum [4]. Quintum auctoritas invitantis. Unde, *Pater meus.* Sextum, fœcunditas mensæ. Unde, *Ut edatis et bibatis super mensam meam.* Hoc non merentur, qui pauperibus inhoneste ministrant. Septimum, loci amœnitas. Unde, *In regno.* Exemplum de convivio Assueri, quod factum est in horto nemoribus consito [5]. Octavum, securitas. Unde dicit, *Meo.*

2. Convivium istud erit cœna illa magna quam fecit homo quidam [6], id est, Deus Pater, quando cœlestem jucunditatem vel suæ divinitatis fruitionem electis suis ab æterno præparavit. Deus Pater dicitur *homo* ibi : *Simile factum est regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo* [7], scilicet homini regi, Deo Patri, dicit Glossa, non tamen est homo. Filius dicitur *homo* et est homo.

Quare Pater dicitur homo.

Dicitur autem Pater *homo* duplici ratione. Prima est similitudo creationis : quia cum tota Trinitas creaverit hominem, dedit ei esse divinum, et creavit ad similitudinem suam, ut homo interior haberet unitatem in essentia, et trinitatem in potentiis, sicut in Deo est essentiæ unitas, et trinitas personarum. Unde, Psal. LXXXI, 6 : *Ego dixi : Dii estis.* Sicut cum diabolus superat hominem, dicitur *homo*. Matth. XIII, 28 : *Inimicus homo hoc fecit.* Glossa : Diabolus. Secunda ratio est unio dilectionis. Unde propter dilectionem quam habet Deus ad hominem, dicitur Pater *homo*. Augustinus : « Amor est unio amantis cum amato. » *Qui adhæret Deo, unus spiritus est* [8]. Luc. II, 35 : *Tuam ipsius ani-*

[1] Psal. XXIII, 3.
[2] Psal. XXXV, 9.
[3] Psal. LXII, 6.
[4] Luc. XV, 20 et seq.
[5] Esther. I, 5.
[6] Luc. XIV, 16 et seq.
[7] Matth. XXII, 2.
[8] I ad Corinth. VI, 17.

mam pertransibit gladius. Hoc dictum est propter istam unionem. Vel, dicitur Pater *homo*, quia benignus, humanus, et misericors, quæ propria sunt hominis.

[Chri]stus [ho]mo sin[gul]aris. Vel, *Homo quidam*, Verbum caro factum, quo valde ampliata est cœna hæc, ut videlicet non tantum habeamus Deum creatorem ut Angeli, sed etiam fratrem quoad naturam humanam, quam videlicet naturam glorificatam videre unum erit de præcipuis delectabilibus paradisi : tunc enim clarescet geniti, quæ genitura fuit. Et bene Christus dicitur *homo quidam*, id est, singularis : homo, quia veram de Virgine carnem assumpsit : singularis, quia solus Deus et homo, quia solus sine peccato, quia solus sine læsione maternæ virginitatis conceptus, solus sine gravamine materni ventris portatus, solus natus ex utero matris absque dolore parientis, quia solus morte sua genus humanum redimere, solus morte sua mortem potuit occidere, solus ab inferis electos suos abstrahere, solus in sepulcro corruptionem non videre, quia solus inter mortuos liber, solus semetipsum a mortuis suscitare, solus virtute propria corporaliter in cœlum ascendere, soli datum est a Patre ad dexteram Patris sedere vel residere.

[Beat]itudo [cœn]æ com[par]atur. Dicitur autem festum illud *cœna*. Et est *cœna* proprie refectio vespertina circa finem diei. Et beatitudo æterna plenarie dabitur electis post judicium quod erit in fine mundi. Jam enim gustant beati cœnam illam quoad gloriam animæ, sed receptis corporibus in generali resurrectione, tunc plenarie *in terra sua duplicia possidebunt* [1]. *Duplicia,* id est, utramque stolam.

Dicitur etiam *cœna* obsonium, id est, cibus contra somnum, cibus videlicet delicatus et deliciosus : quia a delicatis sumitur contra somnum, ut est panis, vinum, et fructus. Somnus est quies æterna, de qua dicit Psalmus IV, 9, in persona bonorum : *In pace in idipsum dormiam et requiescam.* Hunc somnum sive hanc pacem accepturi sunt, qui pane qui de cœlo descendit, refecti fuerint in præsenti, qui modo sumitur in sacramento, et in illa cœna sumetur ineffabili modo. De quo pane dicitur, Luc. XIV, 15 : *Beatus qui manducabit panem in regno Dei,* ut videlicet saturatus de pleno eructet.

Vinum hujus cœnæ illud est de quo dicitur, Deuter. XXXII, 14 : *Sanguinem uvæ bibent meracissimum.* Isa. XXV, 6 : *Vindemia defæcata,* ut supra. Uva Christus quæ nata est ex illa beatissima vite, id est, gloriosa Virgine, quæ dicit, Eccli. XXIV, 23 : *Ego quasi vitis,* etc. Quæ scilicet uva pressorata est in torculari crucis : et inde eliquatum mustum nostræ redemptionis, de quo dicitur Christo : *Calix tuus inebrians quam præclarus est* [2]*!* Quod scilicet mustum vel sanguinem uvæ meracissimum modo sumimus in sacramento, et tunc sumetur ineffabili modo, quando dicetur convivis illud Canticorum, V, 1 : *Bibite et inebriamini, charissimi.*

Fructus hujus cœnæ, fructus ille benedictus de quo dixit Elisabeth, Luc. I, 42, Virgini gloriosæ : *Benedictus fructus ventris tui.* (Quære titulo suo). Hic fructus modo emendus est pretio bonorum operum, ut ibi carius et delicatius comedatur. Unde de anima bona negotiante tunc dicetur : *Date ei de fructu manuum suarum* [3]. Nec solus fructus ventris virginalis, sed et fructus arboris triumphalis, id est, crucis, in qua Christus triumphavit, de quo dicitur, Cantic. VII, 8 : *Ascendam in palmam.* Synecdochice, id est, in crucem, *et apprehendam fructus ejus.* Istud realiter debet dicere quilibet justus : non enim gustabit hunc fructum in futuro, qui in palmam ascendens, id est, in crucem, ipsum non collegerit in præsenti. Et nota, quod quanto

[1] Isa. LXI, 7
[2] Psal. XXII, 5.
[3] Proverb. XXXI, 31.

quis altius ascendit in arborem palmam, cujus fructus dactylus est, tanto dulciores et maturiores invenit dactylos : quia in summo cacumine palmæ fructus dulcior et maturior invenitur. Ille vero altius in palmam ascendit, qui majorem et diuturniorem pœnitentiam facit, et majori tribulationi pro Domino se exponit, et sic gloriosiorem coronam recepturus est in futuro. Ideo dicitur de hoc fructu, Isa. IV, 2 : *Erit fructus terræ sublimis.* Nec potest haberi nisi ascenderis. De hoc obsonio et hoc fructu dicit Psalmus CXXVI, 2 et 3 : *Cum dederit dilectis suis somnum, ecce hæreditas Domini, filii, merces fructus ventris.* (Quære titulo, *Benedictus fructus ventris tui*).

Vel, Fructus hujus cœnæ erit triplex ille fructus terræ promissionis, de quo legitur, Numer. XIII, 24, scilicet ficus, uva, et malogranatum. Per ficum designatur dulcedo mentis in contemplatione divinitatis, quæ scilicet contemplatio cibus et potus est animæ. Unde ad hoc designandum dicitur Israelitis, Exod. XXIV, 11 : *Viderunt Deum, et comederunt, ac biberunt.* Per uvam designatur gaudium mentis, quam inebriat charitas in cognitione illius charitatis eximiæ, quæ fecit Filium Dei incarnari. Per malogranatum quod multa grana continet sub uno cortice, designatur lætantium unitas animorum, ubi unusquisque de bono alterius ut de suo gaudebit sine invidia : et quod in se non recipit præmium, gaudebit in alio recepisse. Ideo de superna Jerusalem dicitur[1], quod *ædificatur ut civitas* propter civium unitatem, *cujus participatio est in idipsum*, id est, communis : et hoc designatum est in illa Ecclesia primitiva tempore Apostolorum. Unde, Act. IV, 32, dicitur, quod *multitudinis credentium erat cor unum et anima una*, et quod *erant illis omnia communia.*

Potest etiam dici, quod in hac cœna duo fercula apponentur, scilicet mel, et lac. Mel signat dulcedinem de cognitione divinitatis : quia mel descendit ex aere sive rore cœlesti. Lac gaudium de cognitione Dominicæ incarnationis in Virginem : quia lac de carne procedit. Et tunc clarescet geniti, quæ genitura fuit, et quomodo noster Emmanuel butyrum et lac comedit[2]. (Istud invenies infra). Ecce duplex dulcedo, scilicet lactis et mellis. Unde dictum est Virgini, Cantic. IV, 11, postquam conceperat Filium Dei : *Mel et lac sub lingua tua*, id est, Deus et homo intra viscera tua. Et ideo promissa est filiis Israel terra fluens lacte et melle, id est, veris Christianis videntibus Deum duplici oculo fidei et dilectionis, beatissima Virgo.

In hac iterum cœna sunt duodecim fercula, quæ notantur, Genes. XXVII, 28, in benedictione Jacob, ubi dicitur ei ab Isaac : *Det tibi Deus de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam*, etc. Ros, refugium et protectio contra æstum tribulationum. Unde : *Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium*[3]. Pinguedo terræ, stabilitas et firmitas in bono : quia inter elementa firmior est terra, quæ in æternum stat[4]. Item, Psal. CIII, 5 : *Qui fundasti terram*, id est, Ecclesiam. Frumentum, omnis defectus suppletio et amotio. Apocal. VII, 16 : *Non esurient.* Vinum, oblivio omnium miseriarum. Proverb. XXXI, 6 et 7 : *Date siceram*, etc., usque ad hæc verba : *Bibant, et obliviscantur egestatis suæ, et doloris sui non recordentur amplius.* Isa. LXV, 16 : *Oblivioni traditæ sunt angustiæ priores.* Oleum, gaudium ineffabile. Unde : *Et ut exhilaret faciem in oleo*[5]. Obsequium impensum ab omni creatura quæ serviet eorum voluntati. Unde : *Serviant tibi populi*[6]. Unde, *Euge serve*, usque, *supra multa te constituam*[7]. Honor.

[1] Psal. CXXI, 3. Cf. ad Hebr. XII, 22 ; Apocal. XXI, 2 et 10.
[2] Isa. VII, 14 et 15.
[3] Psal. LXV, 12.
[4] Eccle. I, 4.
[5] Psal. CIII, 15.
[6] Genes. XXVII, 29.
[7] Matth. XXV, 23.

Unde, *Adorent eum omnes Angeli*[1]. Sapient. v, 5 : *Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum.* Item, *Gloria et honore coronasti eum*[2]. Participatio omnium bonorum. Unde, *Esto Dominus fratrum tuorum*[3]. Nam sicut lucente sole omnes participant lucem sine diminutione et præjudicio alicujus, ita quilibet sanctus participabit gaudium alterius. Quod orat Psalmista, dicens, Psal. cxviii, 63 : *Particeps ego sum omnium timentium te.* Omnium rerum dominium. Unde, *Et incurventur ante te filii matris tuæ*[4]. Psal. viii, 8 : *Omnia subjecisti sub pedibus ejus.* Vindicta inimicorum. Unde, *Qui maledixerit tibi, sit ille maledictus*[5]. Psal. lvii, 11 : *Lætabitur justus cum viderit vindictam.* Remuneratio amicorum et beneficiorum. Unde, *Et qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur*[6]. Matth. x, 42 : *Qui potum dederit.* Conjunctio Christi et Ecclesiæ, quæ notatur in osculo Isaac : quia sicut nulla est divisio inter osculantes, sic nulla erit divisio inter Christum et Ecclesiam. De hoc osculo dicit sponsa : *Osculetur me osculo oris sui*[7]. Hæ sunt duodecim stellæ in corona sponsæ[8], et quinquaginta et una benedictiones filiorum Israel, id est, fidelium Christianorum[9].

3. Item, Hæc sunt fercula quæ promittuntur, Job, v, 17-21, ubi dicitur ei : *Beatus homo qui corripitur a Deo. Increpationem ergo Domini ne reprobes : quia ipse vulnerat, et medetur : percutit, et manus ejus sanabunt. In sex tribulationibus liberabit te, et in septima non tanget te malum. In fame eruet te de morte, et in bello de manu gladii. A flagello linguæ absconderis, et non timebis calamitatem cum venerit.* Gregorius : « Dei misericordia agitur, ut pœna culpam sequatur, et vis doloris sit causa salutis : et quia beatus, ergo tu qui corriperis, si vis esse beatus, increpationem Domini ne reprobes. »

Et nota, quod sex bona facit hæc correptio. Quia *ipse vulnerat* carnem, et *medetur* animæ. Eccli. xxxi, 2 : *Infirmitas gravis sobriam facit animam.* Et *medetur* visitatione vel gaudiorum infusione. *Percutit, et manus ejus sanabunt:* quia percussiones ejus sunt sanationes. Unde dicit, Deuter. xxxii, 39. *Ego occidam, et ego vivere faciam : percutiam, et ego sanabo*, etc.[10]. — Sex bona ex correptione.

In sex tribulationibus, scilicet hujus mundi, *liberabit te, et in septima* quæ erit in judicio, *non tanget te malum. In fame*, id est, in corporali inedia, *eruet te de morte*, scilicet peccati et gehennæ. Mortem induxit comestio illicita, et a morte eruit Dominus in penuria cibi et potus. *Et in bello* contra tres hostes, *de manu gladii*, id est, de potestate peccati. Eccli. xxi, 4 : *Quasi rumphæa bis acuta omnis iniquitas. A flagello linguæ* malorum *absconderis.* Glossa, liberaberis. Vel, *linguæ*, id est, sententiæ Dominicæ : *et non timebis calamitatem cum venerit.*

Consequenter enumerantur bona quæ sequuntur veram patientiam, cum dicitur, ibidem, Job, v, 22-26 : *In vastitate et fame ridebis, et bestias terræ non formidabis. Sed cum lapidibus regionum pactum tuum, et bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuum : et visitans speciem tuam, non peccabis. Scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum, et progenies tua quasi herba terræ. Ingredieris in abundantia sepulcrum, sicut infertur acervus tritici in tempore suo.* — Bona sequentia patientiam.

Primum, *In vastitate* gehennæ, quæ

[1] Ad Hebr. i, 6.
[2] Psal. viii, 6.
[3] Genes. xxvii, 29.
[4] Ibid.
[5] Ibid.
[6] Ibid.
[7] Cantic. i, 1.
[8] Apocal. xii, 1.
[9] Cf. Genes. xlix, et Deuter. xxxiii.
[10] Deuter. xxxii, 39.

impios vastabit extra, *et fame*, id est, omnis boni defectu intra. Glossa : Sicut intus et extra deliquerunt, sic intus et extra punientur. Isa. LXVI, 24 : *Vermis eorum non morietur, et ignis eorum non exstinguetur.* Ignius exterius, vermis interius. *Ridebis* de impiorum perditione : *quia lætabitur justus cum viderit vindictam*[1]. Proverb. XI, 10 : *In perditione impiorum erit laudatio.* Vel, *Ridebis* gaudens de propria salute in die novissimo.

Secundum, *Et bestias.* Glossa : id est, diabolum. *Terræ.* Glossa : qui terrenos comedit. *Non formidabis.* Ecce securitas. Zachar. XIV, 11 : *Sedebit Jerusalem secura.*

Tertium, *Sed cum lapidibus regionum.* Glossa : Electis qui de omni regione tunc congregabuntur, erit pactum tuum, firmum, stabile, et æternum : quia mutuo te sicut se diligent.

Quartum, *Et bestiæ terræ,* id est, dæmones et mali homines. I ad Corinth. XV, 32 : *Ad bestias pugnavi Ephesi. Pacificæ erunt tibi.* Glossa : Spiritus nequam non impugnabunt te. Vel, *bestiæ terræ*, id est, motus carnis : quia tunc caro non concupiscet adversus spiritum, nec e converso sicut modo.

Quintum, Pax pectoris. Unde sequitur : *Et scies,* scilicet experimento, *quod pacem habeat tabernaculum tuum,* pectoris hic, ibi æternitatis : *tabernaculum tuum*, id est, corpus.

Sextum, *Et visitans speciem tuam,* id est, teipsum per considerationem, *non peccabis* in proximum, te, vel Deum. Vel, *speciem tuam*, id est, proximum. Glossa : Species nostra proximus est, in quo videmus quod sumus.

Septimum, *Et scies quoque quoniam multiplex erit semen tuum*, acquisitum exemplo vel prædicatione.

Octavum, *Et progenies tua,* id est, filii spirituales quos convertisti, vel bona opera quæ fecisti, *ut herba terræ :* quia multi numero et virentes virtute. Hoc totum potest intelligi de præsenti.

Unde sequitur : Et tunc *in abundantia* virtutum *ingredieris sepulcrum* contemplationis, *sicut infertur acervus tritici,* ubi est congregatio bonorum operum, *in tempore suo* post longum exercitium : quia Lia præcedit Rachel.

[1] Psal. LVII, 11.

LIBER TERTIUS.

DE DUODECIM PRIVILEGIIS BEATÆ MARIÆ VIRGINIS.

CAPUT I.

Introductio. Virgineæ carnis privilegia.

Antequam accedamus ad tractandas duodecim prærogativas speciales beatæ Virginis, videndum est de dignitatibus et privilegiis virgineæ carnis ejus.

Et primo notandum, quod caro secundum quosdam dicitur a *carendo :* quia multiplex gloriosa carentia seu gloriosus defectus fuit in carne ipsius. Caro Mariæ caruit peccato originali in sanctificatione. Unde, Psal. XLV, 5 : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus*, quando eam purgavit ab originali, ut tota munda nasceretur. Tunc enim videtur Pater quasi præcepisse Spiritui sancto illud Proverbiorum, XXV, 4 : *Aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum.* Tunc enim cœlestis aurifaber, id est, Spiritus sanctus, qui est omnium artifex [1], totam rubiginem culpæ originalis abstulit de argento virgineæ carnis : et tunc fuit ipsa caro argentum igne Spiritus sancti examinatum, probatum terræ, id est, a terrenis contagiis, et purgatum septuplum, id est, perfecte per gratiam septiformem : et hoc totum ut egrederetur vas corporis virginei, purissimum ad recipiendas gratias et virtutes, et condigna materia fieret, de qua Deus Pater gloriosum corpus aptaret unigenito suo. Unde Filius Patri, ad Hebr. X, 5 : *Hostiam et oblationem noluisti, corpus autem aptasti mihi*, id est, aptum et idoneum dedisti mihi propter quatuor. Primo, quia sine peccato. Exod. XII, 5 : *Erit agnus absque macula.* Secundo, quia mortale ut posset immolari. Tertio, quia perunctum gratia. Unde plenum gratia et veritate, sicut sacrificium offerebatur cum suis libaminibus. Quarto, quia unitum deitati, et ideo fuit hostia sufficiens pro genere humano, de qua hostia dicit beatus Bernardus : « Hæc hostia sicut sola prodesse potuit, sic sola suffecit. »

Caro Mariæ caruit fomite et pravis motibus in charismatum infusione. Unde, Psal. XLV, 6 : *Adjuvabit eam Deus mane*, id est, in principio vitæ suæ adhuc existentem in utero matris, *diluculo*, id est, gratiarum ortu tenebras pec-

[1] Sapient. VII, 21.

cati originalis expellente. Vel, *diluculo*, id est, claritate gratiarum adveniente, quæ tunc infusæ sunt ei. Tunc etiam Pater, sicut dicitur, Osee, XIII, 15, adduxit ventum urentem, id est, Spiritum sanctum, qui in eo quod ventus est, ab æstu concupiscentiæ virgineam carnem refrigeravit, et fomitem exstinxit, sicut flatus venti candelam : in eo autem quod urens est, humorem ebibit noxialem, et terram corporis exsiccavit. (Quare titulo, quod Christus *ventus*). Quod si forte post sanctificationem mansit in ea fomes vel potentia ad peccandum, sanctitate ejus crescente jugiter fomes ille et potentia jugiter decrescebat, donec superveniente Spiritu sancto in eam, et virtute Altissimi ei obumbrante, exstinctus est usquequaque. Ad quod innuendum quasi de illa loquens dicit Dominus ad Job, XXXVIII, 13 : *Numquid tenuisti concutiens extrema terræ, et excussisti impios ex ea ?* id est, motus pravos. Quasi diceret : Non tu hoc fecisti, sed ego. Extrema hujus terræ possunt dici conceptio carnalis, et mors corporalis. A primo extremo excussit, ut dictum est, fomitem et motus pravos in sanctificatione : ab ultimo extremo excussit putrefactionem, vermem, et pulverem in resuscitatione. (Auctoritates quære paulo infra).

Caruit omni defectu qui esset ad culpam in gratiæ adimpletione. Ideo dictum est ei : *Ave, gratia plena, Dominus tecum* [1] : quia in se receperat totum gratiæ fontem : quomodo enim cum tota gratiæ plenitudo descendisset in eam, vacuum aliquid reliquisset in ea, quo culpa posset admitti? (Quære titulo, *Gratia plena*). Magister Richardus de sancto Victore : « Superveniente Spiritu sancto in Mariam et obumbrante ei virtute Altissimi, illud remansit in ea, quod erat ad pœnam : illud totum recessit, quod erat ad culpam. Vitiositas omnino recessit, pœnalitas remansit : carnalitas omnino tollitur, sed calamitas non amovetur [2]. » (Hæc et alia multa quære titulo de *sanctitate Mariæ*).

Adversus spiritum suum omni rebellione : quia nec caro ejus concupivit adversus spiritum, nec spiritus adversus carnem. Ipsa enim fuit arca Noë, in qua erant omnia animalia pacifica. Dixerat enim Dominus in sanctificatione vel in suo ingressu : *Pax huic domui* [3].

Omnimoda vacuitate, ex Dei conjunctione. Unde cum dixisset ei Angelus, *Ave, gratia plena*, quasi exponens hoc statim subjunxit : *Dominus tecum*, qui tam carni quam animæ matris suæ fuit omnia in omnibus, id est, sufficientia omnium. Nam sufficientia tam Mariæ quam nostra ex Deo est [4]. Tunc enim verissime potuit dicere de sapientia quæ est Filius Dei : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa* [5].

Sterilitatis opprobrio in Spiritus sancti superventione, qui ad hoc venit in eam, ut de ipsa carne quamdam portiunculam separaret, separatam amplius reliqua emundaret, perfectissime mundatam in corpus formaret, quod Dei Filius assumeret. Ideo de Spiritu sancto dicitur Maria concepisse : et potest dicere Filius Spiritui sancto illud Job, X, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me*, etc. : nihilominus tamen tota beata Trinitas operata est Filii incarnationem : nam inseparabilia sunt opera Trinitatis.

Virili attactu, qui non sequebatur ex desponsatione. Unde de Maria specialiter intelligitur illud Sapientiæ, III, 13 : *Felix est sterilis, et incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto*, etc. Origenes : « Felix umbilicus castitatis, quem amplexus non tetigit maritalis. » In nuptiis enim Joseph et Mariæ defuit vinum carnalis delectationis, de quo vino dici-

[1] Luc. I, 28.

[2] RICHARDUS DE S. VICTORE, Lib. II de Emmanuele, cap. 28.

[3] Matth. X, 12.

[4] II ad Corinth. III, 5.

[5] Sapient. VII, 11.

tur, Proverb. xx, 1 : *Luxuriosa res vinum*, etc. Caro enim ejus fuit terra illa per quam non ambulavit vir, id est, maritus suus Joseph [1].

Caro Virginis caruit pruritu et inquinamento in impraegnatione : quia virtus Altissimi obumbravit ei. Aliæ enim mulieres concipiunt in calore et sordibus : sed hæc in refrigerio et omnimoda puritate. Fuit enim ei Filius Dei in sua conceptione firmamentum virtutis, quia concepit cum integritate : tegimen ardoris, nam obumbrante ei virtute Altissimi exstinctus est omnino in ea ignis concupiscentiæ : imo et ipsi cineres, id est, fomes peccati consopiti sunt, ut nullus in ea de cætero posset excitari pruritus.

Caruit etiam fractura virginalis signaculi, concipiens absque defloratione. Unde, Ezechiel. XLIV, 2 et 3 : *Porta hæc clausa erit, et non aperietur, et vir non transibit per eam* : *quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam : eritque clausa principi*, id est, ad honorem principis, scilicet Christi. Et hoc est quod dicit beatus Anselmus super illud Lucæ, x, 38 : *Intravit Jesus in quoddam castellum*, etc. « Jesus namque salvat, non violat : confracta solidat, non confringit solida : sicut nomen ejus, ita et opus ejus. » Non enim concepit more cæterarum mulierum, sed per fidem eorum quæ ei dicebantur ab Angelo. Unde dixit ei Elisabeth, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti : quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi a Domino*. Et ita concepit per aurem : quia *fides ex auditu* [2]. Et hoc est quod ipsa dicit, Cantic. v, 4 : *Dilectus meus*, id est, Deus Pater, *misit* in me *manum suam*, id est, Filium suum, *per foramen*, scilicet auris meæ, etc.

Omni gravamine in portatione. Unde dictum erat ei : *Virtus Altissimi obumbrabit tibi* [3]. Quod sic exponitur : Umbram tibi faciet, in te fomitem penitus exstinguendo : nam tunc fuit ei Filius *umbraculum meridiani* [4], Alii sic : *Obumbrabit tibi*, id est, umbram in te accipiet, hoc est, carnem levem et a peccato immunem. Peccatum enim pondus est. Umbra enim figuram habet corporis, sed non ponderositatem. Caro enim Salvatoris fuit illa nubes levis, super quam Dominus ascendit in sua incarnatione [5], quæ solem lucis æternæ tegebat instar nubis, et lippientibus oculis mortalium temperabat.

Omni molestia et dolore in parturitione. Unde canit Ecclesia in natali : « Nesciens mater Virgo virum peperit sine dolore, etc. » Isa. LXVI, 7 et 8 : *Antequam parturiret, peperit... Quis audivit umquam tale*, etc. Beatus Bernardus : « Quid mirum si dolorem non intulit matri, qui tollere veniebat dolores totius hujus mundi ? » (Quære infra quarto privilegio ejus).

Omni peccato totius vitæ præsentis continuatione. Beatus Bernardus : « Decuit nimirum reginam Virginum singularis privilegio sanctitatis absque omni peccato ducere vitam, quæ dum peccati et mortis pareret peremptorem, munus justitiæ et sanctitatis omnibus obtineret. » Erat enim *electa ut sol* [6], quem nec ignis comburit, nec aqua emollit, nec gladius scindit, nec fœtor corrumpit, nec vitrum obsistit, et ita est incorruptibilis. Erat etiam sicut vitrum, quod illuminatum a sole non recipit nubilum. (Quære multa alia septimo privilegio ejus). Propter hoc etiam ter dicitur porta clausa, Ezechiel. XLIV, 2, quia clausa fuit semper peccato cogitationis, peccato locutionis, peccato operationis. Et hoc est quod sub appellatione civitatis Jerusalem dicitur de ea, Apocal. XXI, 27 : *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum*, per consensum in cogitatione, aut *abominationem fa-*

[1] Cf. Jerem. II, 6.
[2] Ad Roman. x, 17.
[3] Luc. I, 35.
[4] Eccli. XXXIV, 19.
[5] Isa. XIX, 1.
[6] Cantic. VI, 9.

ciens in operatione, *et mendacium* in locutione. Et sic patet, quod nec peccavit cogitando, nec loquendo, nec operando : nec corruptione sui, quod est coinquinatio, nec contemptu Dei, quod est abominatio, nec deceptione proximi, scilicet mendacio. Propter hoc etiam dicitur de porta, quod *erit clausa principi*, id est, peccato quod regnat et principatur in multis : contra quod dicitur, ad Roman. VI, 12 : *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.*

Caruit mortis nexibus in resolutione, hoc est, putredine, verme, et pulverizatione, omnino immunis ab illa maledictione qua dictum fuerat Adæ, Genes. III, 19 : *Pulvis es, et in pulverem reverteris.* Et propter hoc comparatur cedro, quæ nec putrescit, nec vermescit, nec ardescit : per ignem enim fiunt cineres qui sunt pulvis. De putrefactione, Augustinus : « Credimus, quod numquam caro computruerit in terris, cujus pars glorificata est in cœlis [1]. » De verme, Magister Adam : « Si ipsi pars est quædam cum verme, jam non credam, quod sit plena gratia. » De incineratione vel pulverizatione, Augustinus : « Integritatem virginei corporis merito secuta est incorruptibilitas, non ulla resolutio putrefactionis. »

Caro Virginis fuit ab originali perfecte mundata, quando in utero sanctificabatur, ut supra.

Multiplici gratia ditata, quando mane diluculo a Domino juvabatur, ut supra.

Excellenter decorata, quando virtutibus ornabatur. Fuit enim *vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso* [2]. Fuit vas aureum regi regum conveniens : quia aurum regibus convenit. Lapides pretiosi, privilegia superius assignata, et inferius assignanda. Propter hoc dicit de ea Nehemias, II Esdræ, VI, 3, in persona Patris vel Spiritus sancti : *Opus grande ego facio.* Exod. VIII, 19 : *Digitus Dei est hic*, id est, opus Spiritus sancti. III Reg. X, 20 : *Non est factum tale opus in universis regnis.* (Titulo de *vase* quære de *lapidibus pretiosis*).

Per ignem Spiritus sancti multipliciter colata, quando sanctitas illius semper ampliabatur. De hac ampliatione dicit Magister Richardus de sancto Victore : « Non novit Spiritus sanctus virginem corrumpere, sed sanctificare. Nescit Spiritus sanctus munditiam virginis minuere, sed augere : nescit fœdare, sed fecundare : nescit vilificare, sed glorificare. » Ecce ampliatio sanctitatis.

Mirifice sublimata, quando virginitati perpetuæ dedicabatur. Isa. XXXV, 2 : *Gloria Libani data est ei*, quando scilicet inspiratum est cordi ejus desiderium perpetuæ virginitatis, et prima vovit virginitatem, quæ figuratur in Libano, qui interpretatur *candor* vel *candidatio.*

Ad fructum habilitata, quando fonte gratiarum irrigabatur. Unde, Genes. II, 5 et 6 : *Homo non erat qui operaretur terram*, id est, carnem virgineam : *sed fons ascendebat de terra irrigans*, etc. (Quære titulo de *conceptu Virginis* in fine capituli.) Item, Quando Filius Dei descendebat in eam *sicut stillicidia stillantia super terram* [3]. Et quando pluebat super terram absque homine in deserto [4].

Caro Viginti fuit austro stante fœcundata : nam conceptum ejus gratia operabatur. Unde Augustinus : « Filium Dei non mater concupiscentia, sed mater gratia de Virgine generavit. » Videtur enim Filius dixisse Spiritui sancto in sua conceptione : *Veni, Auster, perfla hortum meum*, etc. [5].

Soli Deo conserva, quando nec virum sciebat, nec a viro sciebatur. De primo dixit, Luc. I, 34 : *Virum non cognosco.*

[1] S. AUGUSTINUS, Lib. de Assumptione Mariæ.

[2] Eccli. L, 10.

[3] Psal. LXXI, 6.

[4] Job, XXXVIII, 26.

[5] Cantic. IV, 16.

De secundo, Matth. I, 24 et 25 : *Accepit Joseph Mariam conjugem suam, et non cognoscebat eam*, etc. (Quære expositionem titulo, quod Maria *sponsa*.) Propter hoc de porta clausa dicitur, Ezechiel. XLIV, 2 et 3 : *Vir non transibit per eam, quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eam : eritque clausa principi.*

Dignissime nobilitata, quando naturali unione Christo copulabatur. Est enim unio naturalis arboris ad fructum, matris ad filium. Ipsa enim fuit arbor, Christus fructus, ipsa mater et ipse Filius. (De quadruplici unione inter Mariam et divinam sapientiam, quære titulo, *Dominus tecum*). Et hoc est quod dicitur, Ezechiel. XVII, 3 : *Aquila grandis*, id est, Filius Dei, *magnarum alarum*, id est, magnæ sapientiæ et potentiæ, *venit ad Libanum*, id est, ad candorem munditiæ virginalis, *et tulit medullam cedri*, id est, quamdam portionem purissimorum sanguinum, secundum Damascenum, vel purissimæ carnis ejus.

Pretiosissimis thesauris ditata, quando Christo implebatur. In ipso enim *sunt omnes thesauri sapientiæ, et scientiæ absconditi*[1]. Et ipse dicit, Jerem. XXIII, 24 : *Cœlum et terram ego impleo. Cœlum*, id est, animam : *terram*, id est, corpus Mariæ. Propter hoc appellatur ipsa terra Hevilath, in qua nascitur aurum optimum[2]. Ipsa enim fuit ager ille, de quo dixerunt ad Ismael illi decem viri, Jerem. XLI, 8 : *Noli occidere nos : quia habemus thesauros in agro, frumenti, et hordei, et olei, et mellis.* Hi thesauri Christum significant, qui fuit frumentum in nativitate, hordeum in vitæ asperitate, oleum in passione quando petra quæ Christus est, fundebat rivos olei Ecclesiæ suæ, sicut ipsa dicit de eo per Job, XXIX, 6 : fuit etiam mel in resurrectione.

Quodammodo deificata, quando a Dei Filio inhabitabatur. Nam sicut Christus portionem illius assumens in ea, infirmatus est usquequaque, sic et caro virginea divinum quid nobis ineffabile, et humanum excedens intellectum, ex divina omnipotentia mutuavit.

Mensa Christo præparata, qui ex ea et in ea pascebatur. *Ex ea.* Unde Ambrosius :

Parvoque lacte pastus est

In ea. Unde, Cantic. II, 16 : *Qui pascitur lilia*, id est, inter manus Mariæ, sicut exponit Bernardus. De hac mensa videtur Pater dixisse Filio, Eccli. XXIX, 33 : *Transi, hospes, et orna mensam*, etc. Transi de sinu meo in uterum Mariæ, et orna mensam istam. Mensa virginitas quæ signatur in liliis, in quibus Christus pastus est, quam ornavit fœcunditas et mirabiliter decoravit.

Filii Dei servitio ex tota mancipata, quando quodlibet ejus membrorum Christo famulabatur, pedes supportando, crura et tibiæ sustinendo, venter bajulando, mammillæ lactando, manus nutriendo, ulnæ amplexando, labia arridendo, os deosculando, lingua colloquendo, nares odorando, aures auscultando, oculi cernendo, caput adorando. Unde canitur in purificatione : « Virgo post partum quem genuit, adoravit, » et hujusmodi. Idem dicit Ambrosius.

Christus pro peccatis totius mundi hostia sufficiens, non efficiens.

Redemptionem mundi operata, quando portio ipsius a Dei Filio assumpta in cruce immolabatur, et ista portio pro peccatis totius mundi fuit hostia sufficiens, non tamen efficiens. Beatus Bernardus loquens de Christo crucifixo : « Hæc hostia sicut sola prodesse potuit, sic sola suffecit. » Verumtamen de quibusdam dicit Psalmus XLVIII, 7 et 8 : *Qui confidunt in virtute sua, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur*, etc. *Frater*, id est, Christus, *non redimit*, etc. Ratione hujus redemptionis dicit beatus Bernardus de carne Mariæ virginea : « O dives in omnes et super omnes

[1] Ad Coloss. II, 3.

[2] Genes. II, 11.

Maria, de cujus substantia pars assumpta, totius mundi suffecit solvere debita. Grandis in usus proprios remansit divitiarum copia, quarum assumptio redimere et restaurare potuit universa. Nec solum tunc operata est illa caro salutem mundi, vel redemptionem, sed et quotidie operatur : quia carne ejus et sanguine pascimur et potamur in Filii sacramento : quia caro matris et Filii una caro. » Unde, Genes. II, 24 : *Erunt duo in carne una*. Et ideo cum Filio potest ipsa dicere illud Joannis, VI, 56 : *Caro mea vere est cibus*, etc. Et forte propter hoc dicit : *Qui edunt me, adhuc esurient*, etc.[1].

CAPUT II.

Privilegia Mariæ.

Apocal. XII, 1 : *Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim*. Beatus Bernardus[2] stellas istas in corona Mariæ quæ per istam mulierem designatur, interpretatur duodecim prærogativas in Virgine, propter quas etiam dicitur *gratia plena*, scilicet quatuor prærogativas cœli, quatuor carnis, quatuor cordis. Fulserunt enim in ea tamquam stellæ de cœlo præclara generatio, scilicet de semine Abrahæ, de tribu Juda, de stirpe David. Item, Angelica salutatio, Spiritus sancti superventio, Filii Dei inenarrabilis conceptio.

Prærogativæ carnis sunt, quod fuit virginitatis primiceria, quod facta est sine corruptione fœcunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera.

Prærogativæ mentis fuerunt mansuetudo pudoris, devotio humilitatis, magnanimitas credulitatis, martyrium cordis.

Item, Prærogativæ Mariæ possunt referri ad quatuor cardinales, quas singulas invenimus eminuisse tripliciter in ea. Habuit enim ex temperantia pudicitiam carnis, modestiam sermonis, humilitatem cordis. Habuit ex prudentia, quod siluit turbata, quod intellexit audita, quod respondit ad proposita. Habuit ex justitia, quod morem gessit duris corde in sua desponsatione, in Filii circumcisione, in legali purificatione. Item, quod compassionem erubescentibus ministris exhibuit, vino in nuptiis deficiente. Item, quod communionem sanctis exhibuit, cum mulieribus et discipulis perseverans in oratione. Habuit ex fortitudine per magnanimitatem, quod virginitatis propositum assumpsit, quod assumptum tenuit, quod rei tam immensæ fidem adhibuit. Nos vero quatuor prærogativas quas beatus Bernardus appellat, omnibus Mariæ prærogativis præponentes, de octo reliquis mediante gratia Virginis alio ordine disseremus.

[1] Eccli. XXIV, 29.

[2] S. BERNARDUS, Serm. de Maria. *Signum magnum*.

CAPUT III.

Maria prima virginitatis votum emisit.

Prima igitur Mariæ prærogativa secundum beatum Bernardum est, quod fuit virginitatis primiceria. Bartholomæus enim Apostolus dicit manifeste, quod prima vovit virginitatem. Et ideo prima, quia ante eam nulla. Nec timuit maledictum illud quod erat scriptum, Exod. XXIII, 26, et Deuter. VII, 14, ubi pro benedictione dicitur obedienti : *Non erit apud te sterilis utriusque sexus.* Unde a contrariis sterilitas pro maledictione reputabatur in lege : erat enim tempore legis opprobriosa virginitas propter adjunctum, id est, sterilitatem. Unde filia Jephte flevit virginitatem suam[1]. Et erat maledictio ista opprobrii : nam opprobrium et utilitas erat mulieri sterilitas sua. Unde dicit Elisabeth concepto Joanne, Luc. I, 25 : *Sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines.* Simile dixit Rachel de nato Joseph[2]. Sed hanc maledictionem, hanc sterilitatem, hoc opprobrium, hunc contemptum contempsit Maria, ut Deo offerret gratissimum sacrificium virginitatis absque omni humano præcepto, consilio, et exemplo, sola inspiratione Spiritus sancti, sicut dicit beatus Bernardus. Ratione autem hujus voti appellatur ipsa *Virgo virginum*, quasi virginitatis signifera et exemplar. Sed quia Dominus dixerat, I Reg. II, 30 : *Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum* : nec poterat esse mendax, fecit quod promiserat, et glorificavit honorificantem se. Et ne ex oblatione virginitatis remaneret in opprobrio sterilitatis, sicut ipsa novum fecerat in terra vovendo virginitatem, et sic in ipsa novum fecit super terram, quod novum tota terra, quod novum totus non capit orbis. Jerem. XXXI, 22 : *Creavit Dominus novum super terram : Fœmina circumdabit virum.* (Hoc totum habuisti supra expositum titulo de *glorioso conceptu Virginis*). Et quia pro amore virginitatis maledictum sterilitatis contempsit, summa benedictione remunerata est in conceptu Salvatoris, dicentibus illi Angelo et Elisabeth, Luc. I, 28 et 42 : *Benedicta tu in mulieribus*, vel *inter mulieres*. Et pro illa maledictione de qua non curavit, tam ineffabiliter meruit benedici. Illis enim qui maledicta hominum non reputant propter Deum, retribuit ipse benedictionem pro maledictione. Matth. V, 11 : *Beati estis cum maledixerint vobis homines.* In Psalmo CVIII, 28, de amatoribus mundi : *Maledicent illi*, id est, justo, *et tu, Domine, benedices.* Origines : « Qui bene agit et injuste maledicitur, præmium illi pro maledicto reddetur. »

Magister Hugo de sancto Victore : « Notandum, quod primum quando factus est mundus, per creatorem benedicta est fœcunditas[3], ut multiplicarentur homi- 2.

[1] Judicum, V, 38.
[2] Genes. XXX, 23.
[3] Genes. IX, 1.

nes. Postea, quando ab uno tantum populo agnitus est Deus, per legem maledicta est sterilitas, ut multiplicarentur fideles. Postremo, quando instabat tempus, in quo nunc ab omnibus gentibus Deus colitur, benedicta est virginitas, ut ad vitam cœlibem a carnis opera cuncti provocarentur : nec fœcunditatem carnis meritum, nec sterilitatem dicimus esse culpam : nec per multitudinem filiorum, sed per merita virtutum antiqui vel moderni Domino placuerunt : nec ideo sterilitatem carnis maledictam in lege, ut eam damnabilem lex ostenderet apud Deum : quin potius ut eam (illo tempore quando successio generis in multitudinem filiorum quærebatur) apud homines infructuosam, et ob hoc quodammodo inhonoratam demonstraret. Non ergo culpanda est Virgo Maria, nec accusanda de contemptu legis, in qua sterilitas maledicitur, imo sola singulariter laudanda, quæ prima legis verba non carnaliter sapienda considerans, elegit in terra abjectio plebis fieri, et opprobrium hominum, ut per munditiam integritatis in cœlo fieret socia Angelorum. Et pulchre prima inter fœminas pro amore castitatis maledictum legis in carne sua sustinuit, quæ illum ex carne sua paritura erat, qui ipse in carne sua maledictum legis pro nobis suscipiens, nos a maledicto legis liberavit[1]. Unde merito ei soli datum est ut Filium Dei pareret, et virgo permaneret : ut quia prima fœcunditati carnis virginitatem sponte prætulit, nunc et fœcunda sit in carne et integra virginitate.

Quare post votum virginitatis. Maria virum habere consensit?

Si autem quæratur quare post votum virginitatis Maria virum habere consensit, cum propositum virginitatis numquam mutaverit, nec in carnalem consenserit copulam? Potest sic responderi : Quia propter hoc virum habere consensit, ut celaretur propositum, approbante et hoc ipsum Joseph et idem proponente. Aut si forte hujus propositi non erat conscius Joseph (quod fieri potuit) parentibus suis nuptias et imperantibus inobediens esse timuit, et ob hoc viro nubere consensit, speciali (per Spiritum sanctum, qui eam a principio castitatis accenderat) fiducia confirmata, et spe, quam in Deum habebat, non dubia, quod eam divina misericordia ita custodiret, ut posset et voluntati parentum in matrimonio contrahendo obedientiam exhibere, et tamen nihil in eodem matrimonio impedimenti inventura esset, pro quo votum virginitatis (quod pro amore castitatis susceperat) cogeretur frangere. Suscepit ergo conjugium, sed non mutavit virginitatis propositum. Et quia castitatem dilexit, et obedientiam tenuit, inventa est in ea et sine detrimento virginitatis conjugalis sanctitas, et sine opprobrio sterilitatis fœcunda virginitas. Sic ille beatus Patriarcha fidei forma et obedientiæ exemplum, Abraham in repromissione acceperat, quod in Isaac benediceretur semen ejus : et tamen postea jussus a Deo eumdem, quem unigenitum habebat ex Sara uxore sua, filium Isaac immolare : sine mora aut cunctatione paruit, sciens pro certo, quod tametsi secundum humanam rationem promissioni contraria Dei videretur jussio, secundum illam tamen virtutem, qua Deo possibilia sunt omnia, et cum obedientia jussionis impleri posset promissio. Sicque factum est ut et devotio obedientiæ (qua Deo jubenti parere non distulit) inveniret meritum : et fides qua Deo promittenti credidit, promissionis fidelis consequeretur effectum. Ita etiam hic fieri potuit, ut beata ista Virgo Deo commendans omne desiderium suum, tantam in ipso fiduciam habuerit, ut indubitanter crederet, et parentibus se posse debitam obedientiam exhibere, et votum castitatis, cujus ipse solus conscius erat, quemadmodum vellet eo patrocinante, inviolatum conservare. Sed sive ita factum sit, nos quidem

[1] Ad Galat. III, 13.

nullatenus ambigere debemus, beatam Mariam certa ac rationabili causa post votum servandæ virginitatis propositumque continentiæ, conjugii sacramentum suscepisse, et tamen virginitatis propositum non mutasse, veraciterque nomen sumpsisse conjugis, et perseveranter votum tenuisse integritatis [1]. »

Item, Votum perpetuæ virginitatis se fecisse innuebat Maria respondens Angelo Filium nuntianti : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* [2] *?* Istud *quomodo*, non est dubitationis, sed admirationis, ut sit sensus : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* id est, admirabili modo fiet, et vere admirabili, quia virum non cognosco. Beda : « Quomodo, inquit, fieri potest, ut concipiam pariamque filium, quæ in castimonia virginitatis vitam consummare disposui? » Quasi diceret : Propositum habeo virum non cognoscere, propositum habeo virginitatis decus usque in finem inviolatum custodire. Quomodo si dixerit quis : Vinum non bibo, non possum calicem hunc gustare, hoc est, quia in voto habeo vinum non bibere, non possum calicem hunc gustare. Tale est illud : Nazaræi comam non incidunt [3], id est, votum habent comam non incidendi. Nec dixit : Virum non cognovi : hoc enim nihil impediret virginem sponsatam, et virum cognituram, filiumque parituram, sed virginem non permansuram. Et ait Angelus ei : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* [4]. Noli, inquit, propter propositum virginitatis de promissione prolis diffidere. *Spiritus sanctus superveniet in te*, id est, concipies filium, non e viro, sed de Spiritu sancto. Promissio quidem mea implebitur, sed tamen propositum tuum non violabitur. Tu vovisti virum te non cognituram, et ego prædico te filium parituram. Et idcirco miraris, ne forte vel promissio cassa sit, permanente proposito, vel propositum violetur, si impleatur promissio. Non enim ratio humana hoc comprehendit, ut pariat virgo, intacta generet, et sine opera carnis caro procedat ex carne. Idcirco miraris quomodo fiet istud : quia virum non cognoscis. Nam interim quantum in te est, nihil invenire potes, cur de tua perseverantia debeas dubitare : et ob hoc quæris, quomodo de mea possis promissione confidere. *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ? Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Noli propter propositum de promissione diffidere : quia *Spiritus sanctus superveniet in te.* Noli propter promissionem de proposito formidare, quia *virtus Altissimi obumbrabit tibi. Spiritus sanctus superveniet in te*, ne per coitum corrumpatur integritas tua. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*, ne per libidinem polluatur castitas tua. *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ministrabis substantiam, et non senties concupiscentiam. Non suscipies semen ex viro, et fœcunda fructum ventris germinabis in filio. Noli ergo dicere : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco ?* quia per virum hoc non fiet, sed per Spiritum sanctum. *Spiritus* enim *sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Ecce jam habemus Mariam desponsatam virginem, et adhuc tamen in virginitatis proposito permanentem. Veraciter desponsatam virginem, nec minus veraciter in virginitatis proposito permanentem [5]. » Huc usque Magister Hugo.

Noverat siquidem gloriosa Virgo divinitus inspirata Filium Dei desiderare

[1] Hugo de S. Victore, Lib. de Mariæ virginitate perpetua, cap. 1.
[2] Luc. i, 34.
[3] Cf. Deuter. xxxiii, 16 ; Numer. vi, 5 ; Judicum, xiii. 5.
[4] Luc. i, 35.
[5] Cf. Hugo de S. Victore, loco citato.

virginitatem in qua pasceretur. Unde de ipso dicitur, Cantic. II, 16 : *Qui pascitur inter lilia*. Et ideo vovit virginitatem quasi hoc ipso diceret : Lilia desiderabat, lilia ei exhibeo, id est, duplicem virginitatem, scilicet mentis et corporis. Quod notatur per hoc quod dicitur : *Inter lilia*. Et hoc est quod Apostolus dicit, II ad Corinth. XI, 2 : *Despondi vos uni viro virginem castam exhibere Christo*. Cum enim dixisset *virginem*, noluit subsistere, sed subjunxit *castam*, ut sic innueret ipsum requirere duplicem castitatem, nec unam sine altera ei complacere.

Item, Ratione hujus voti quod ipsa prima emisit, dicunt ei, Judith, XV, 10 et 11, Joacim et omnes sacerdodores, id est, Filius Dei et omnes Sancti : *Tu gloria Jerusalem*, id est, sanctorum : *tu lætitia Israel*, id est, Angelorum : *tu honorificentia populi nostri*, id est, totius generis humani : *quia fecisti viriliter*, votum virginitatis emittendo prima : *et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris*, etc. (Hanc auctoritatem peroptime expositam habuisti titulo, *Benedicta tu*, circa medium capituli).

CAPUT IV.

Maria fuit sine corruptione fœcunda.

Secunda Mariæ prærogativa secundum beatum Bernardum est, quod facta est sine corruptione fœcunda. (Quidquid pertinet ad hoc privilegium, habuisti supra titulo *de virginali fœcunditate Mariæ*, et titulo de *conceptu Virginis*, et ubi agitur de primo delectabili horti conclusi, ubi multipliciter exponitur illud : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi* [1].)

CAPUT V.

Maria sine gravamine gravida.

Tertia Mariæ prærogativa secundum beatum Bernardum, quod sine gravamine gravida.

Hæc autem prærogativa demonstratur in hoc, sicut dicit beatus Bernardus, quod in ipso suæ conceptionis initio,

[1] Luc. I, 35.

quando cæteræ mulieres miserabilius affliguntur, Maria tota alacritate conscendit in montana cum festinatione[1], ut Elisabeth ministraret, quam ab Angelo audierat concepisse, et notabiliter dicitur, *cum festinatione*, id est, non lento gradu, sicut mos est aliquo onere gravatorum.

Ostenditur etiam per hoc quod ascendit in Bethlehem, imminente jam partu, portans in utero pretiosissimum illud depositum, portans illud onus leve, portans a quo portabatur infantem, portans in quantum scilicet erat homo, a quo portabatur in quantum erat Deus, *sub quo curvantur qui portant orbem*[2] : *et* qui portat *omnia verbo virtutis suæ*[3]. Et ita patet, quod corpus quod Christus assumpsit de Virgine, aut fuit sine pondere, aut corpus a quo portabatur, et postea similiter undas maris, quo pondus corporis sustinere possent, sua potentia solidius confirmavit.

CAPUT VI.

Maria sine dolore puerpera.

Quarta Mariæ prærogativa secundum beatum Bernardum, quod sine dolore puerpera. Et hæc perpenditur ex eo quod natum Flium pannis involvit, et in præsepio reclinavit [4], cum aliæ matres persæpe pereant in puerperio, aut vix remaneant semivivæ. Et hoc est quod Sedulius rhetor Romanæ Ecclesiæ in suo paschali opere ait inter cætera : « Infans namque parvus ac maximus, membris scilicet et exiguus corpore, sed præcelsus deitate, per hospitalis templi sinceram defluens castitatem, non læsit corpus abscedens, quod non læserat cum venisset. » Ideo canit Ecclesia in *Natali* : « Nesciens peperit sine dolore, id est, sine naturalium læsione, Salvatorem sæculorum. »

Ad hoc etiam innuendum dictum est Mariæ ab Angelo, Luc. I, 31 : *Ecce concipies in utero, et paries filium*, sine parturitione media. In aliis enim mulieribus parturitio media est inter conceptum et partum, in virgine autem sequitur partus immediate. Et hoc est quod dicit, Isa. LXVI, 7 et 8 : *Antequam parturiret, peperit*, etc. *Quis audivit umquam tale ?* Magister Richardus de sancto Victore : « Ideo etiam peperit sine dolore, quia concepit sine libidine. Libido sane est causa doloris, et dolor effectus libidinis. Ex effectu igitur causa innuitur in eo quod dicitur : *In dolore paries filios* [5]. E contrario autem simul et e converso in conceptu Virginis ex sublatione causæ perpenditur ipsius effectus sublatio. Quæ enim concepit cum virginitate, concepit sine libidine, et portavit sine gravamine, consequenter peperit sine dolore. Et quia conceptus sine concupiscentia, et parturitio sine pressura. Nam si cæterarum more mulierum

[1] Luc. I, 39.
[2] Job, IX, 13.
[3] Ad Hebr. I, 3.
[4] Luc. II, 7.
[5] Genes. III, 16.

cum concupiscentia et defloratione concepisset, maledictioni Hevæ utique subjacuisset, et more cæterarum mulierum in dolore et tristitia peperisset. Propter hoc etiam dicit Ambrosius in hymno :

> Veni, redemptor gentium,
> Ostende partum Virginis :
> Miretur omne sæculum,
> Talis decet partus Deum.

Non dicit : Ostende conceptum virginis, sed *partum*, qui tantus et talis est, ut et Deum deceat, in quo omne sæculum debeat admirari. Ideo etiam dicit : *Ostende partum Virginis :* quia in partu plus aliquid declaratur, quam in conceptu. In conceptu namque virgo sine coitu gravidatur, in partu vero tota virginis incorruptio ostenditur, scilicet quod virgo ante partum, et in partu, et post partum. Unde ter dicitur porta clausa [1]. Exoptat ergo Ambrosius ut partus hic ostendatur ignorantibus eum : quia si Virgo peperisset in sordibus et dolore, nec Deum deceret talis partus, nec esset in eo quod mundus deberet admirari, sed in quo et cum quo lugeret, quod absit. Item, Augustinus in epistola ad Ephesios explanans illud verbum Psalmi XCIII, 1 : *Deus ultionum libere egit.* Quia Christus solus inter omnes liber a culpa, ideo libere egit in nascendo libere ex Maria. Quod etiam ostendit Psalmus XVIII, 6, dicens : *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo*, id est, ex utero virginali. Christus enim tamquam sponsus alacer exsultans, et totus festivus ad ducendam uxorem, id est, conjungendam sibi Ecclesiam in sua nativitate, processit de thalamo suo, id est, utero virginali, qui pervius factus est sibi soli. Nec audiendi sunt illi, imo velut sceleratissimi hæretici puniendi, qui dicere audent, quod tunc doloribus afflixerit matrem suam, corruperit viscera, violaverit pudicitiam, gemitus auxerit, multiplicaverit tristitias vel ærumnas. Nec aliter de thalamo suo probabiliter diceretur procedere tamquam sponsus, qui jucundus et alacer, hilaris et festinus, et jucunda circumseptus familia, propulsato et hospitio suo nubilo totius tristitiæ, inveniri desiderat et videri. Et ad hoc signandum hora qua sponsus hic processit de hoc thalamo in sua nativitate, pastoribus annuntiatum est ab Angelo gaudium magnum et cantatum : *Gloria in altissimis Deo*, etc. [2].

CAPUT VII.

Maria simul virgo et mater.

Quinta Mariæ prærogativa, quod virgo et mater, quod nulla alia. Unde in figura ejus dicitur de Judith, XI, 19 : *Non est talis mulier super terram*, etc. Et de ipsa dicit Sedulius, quod « gaudia matris habens cum virginitatis honore, nec primam similem visa est nec habere sequentem. » Ipsa est enim terra fluens lacte fœcunditatis, et melle virginitatis [3], quæ non est terrenæ vitæ, sed cœlestis,

[1] Ezechiel. XLIV, 2.
[2] Luc. II, 14. RICHARDUS DE S. VICTORE, Lib. I de Emmanuele, cap. 10.
[3] Exod. XIII, 5.

sicut dicit Hieronymus. Unde Dominus impetrat Judæis illud ineffabile beneficium, quod recipere noluerunt, nec adhuc recipiunt, Ezechiel. xx, 6 : *Providi eis terram fluentem lacte et melle*, præcipuam omnium terrarum. Terra hæc beata Virgo. (Quære titulo de *terra*.)

CAPUT VIII.

Maria virgo et mater Dei.

Sexta, quod virgo et mater Dei, quod nulla alia. In hujus enim prærogativa dignitatis non communicat ei homo, non angelus, nec aliqua creatura, sed sola cum Deo Patre dicere potest Filio Dei : *Filius meus es tu* [1]. Ipsa etiam sola dicere potest de Christo homine illud Genesis, II, 23 : *Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea*. Unde et dicit ei Filius, Job, x, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me, ossibus et nervis compegisti me*. Quod fuit proprie, quando ipsa consensit, quod Filius Dei caro fieret in ea et ex ea, quando videlicet respondit Angelo : *Fiat mihi secundum verbum tuum* [2]. Ideo dicitur, Genes. II, 24, et I ad Corinth. VI, 16 : *Erunt duo*, id est, Christus et Maria, *in carne una* virginali : quia mater et filius una caro. Ideo etiam dicit beatus Bernardus : « Hæc est virginis nostræ gloria singularis et excellens prærogativa Mariæ, quod filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem [3]. » Anselmus Cantuariensis : « Deus Filium suum quem solum de corde suo æqualem sibi genitum tamquam se diligebat, ipsum dedit Mariæ, et ex Maria fecit sibi Filium, non alium, sed eumdem ipsum, ut naturaliter esset unus idemque filius communis Dei et Mariæ. »

Item, Super illud Lucæ, x, 38 : *Intravit Jesus in quoddam castellum* : « Quoddam, id est, singulare castellum Virgo Maria fuit : quia singulariter et virgo et mater Dei exstitit, quod nulla alia. Et si enim aliqua alia virgo possit esse et mater, quod est impossibile, etiam sic virgo singularis Maria erit, quia unicum Dei Filium genuit, qui sicut est unicus unico Patri, ita est unicus unicæ matri. Et ideo nulla, etiamsi virgo pariat, vel eumdem vel talem generabit [4]. »

Et nota, quod magnum et laudabile fuit Mariæ fuisse virginem : sed majus per omnem modum et mirabilius in virginitate fuisse fœcundam, et post evacuationem uteri habuisse uterum sigillatum : et hæc fuit *gratia super gratiam* [5].

Et nota supermaximum autem et ineffabile fuisse matrem Dei. A sæculo enim non est auditum, quod aliqua mulier, excepta Maria, dicere Deo potuerit : *Filius meus es tu*. Et ecce hoc sub sole recens est, quidquid dixerit Salomon [6]. In

[1] Psal. II, 7.
[2] Luc. I, 38.
[3] S. BERNARDUS, Serm. 2 de Annuntiatione.
[4] S. ANSELMUS, Lib. de Conceptu virginali et peccato originali, cap. 18.
[5] Eccli. XXVI, 19.
[6] Eccle. I, 10.

memoria trium supra dictorum instituit sapientia Græcorum, ut in iconiis, quas ad imaginem beatæ Virginis depingunt, superscriptionem trium nominum imponant in hunc modum : *Virgo Dei mater.* Tamen apud eos est una dictio, θεοτόκος, apud nos vero duæ.

CAPUT IX.

Maria peccare non potuit ex quo Filium Dei concepit.

Septima, quod peccare non potuit ex quo Filium Dei concepit. Unde et dicit, Eccli. XXIV, 15 : *Et in Sion firmata sum.* Prius autem dicit : *Coram ipso ministravi.* Et sic ministrando, scilicet quando nominavi me ancillam, in ipso momento consensus mei quem expressi, dicens : *Fiat mihi secundum verbum tuum*, concepto Salvatore firmata sum, id est, in bono confirmata. Et hoc *in Sion*, id est, militante Ecclesia adhuc posita : quod fuit mihi privilegium speciale. Alii enim sancti non in hac vita sic firmantur ut de cætero peccare non possint, sed tantum in superna Jerusalem.

Et hoc multipliciter persuaderi potest et probari.

Primo : quia Spiritus sanctus superveniens in eam, et ei obumbrans virtus Altissimi, exstinxit in ea carnalem concupiscentiam, et abstulit cordis ignorantiam, quæ sunt duæ radices peccati. Filius etiam Dei qui *ignis consumens est* [1], in eam descendens, consumpsit in ea ignorantiam, sicut lumen ignis consumit tenebras, et virtus Altissimi, scilicet idem Filius Dei, obumbravit ei, et contra omne incentivum peccati præstitit refrigerium. Vel, aliter : Sicut dicit Magister Richardus de sancto Victore, « si lucida fuit nubes quæ obumbravit discipulos Christi [2], quam lucida recte creditur, quæ obumbravit matrem Christi ? Sed si illud umbraculum quod ei Filius vel Spiritus sanctus exhibuit, lucidum erat, ergo et lucem et umbram exhibebat : lucem ad depellendam ignorantiam, umbram ad exstinguendam concupiscentiam. Mira illa obumbratio Spiritus sancti, quæ sub uno momento detersit et exterminavit a Virgine tam ignorantiam boni, quam concupiscentiam mali ! Quam integre in ea omnis concupiscentia exstincta fuerit, probat profecto, quod cum virginitatis integritate postmodum concepit et peperit. Quam profunde illuminata fuerit, probat quod illud tantæ profunditatis sacramentum, tam veraciter, tam velociter credidit, quod hujus mundi sapientibus vix tandem aliquando per tot et tanta miracula persuaderi potuit [3]. »

Secundo : quia plena erat gratia Spiritus sancti : et ita nullus locus vacuus quo peccatum posset admitti : quia in pleno non potest plus recipi.

Tertio : quia numquam eam reliquit Spiritus sanctus, et ita nunquam acces-

[1] Ad Hebr. XII, 29.

[2] Cf. Matth. XVII, 5 ; Marc. IX, 6 ; Luc. IX, 34.

[3] Richardus de S. Victore, Lib. II de Emmanuele, cap. 27.

sum ad illam habuit spiritus malignus.

Quarto : quia Christus lux est, sicut dicit ipse : *Ego sum lux mundi* [1]. Item, I Joan. I, 5 : *Deus lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ.* Peccata vero tenebræ sunt. Unde, Joan. III, 19 : *Dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Non est autem conventio Christi ad Belial, vel lucis ad tenebras [2]. Idcirco Mariæ dicitur, Sophon. III, 15 : *Filia Jerusalem avertit inimicos tuos, rex Israel. Dominus in medio tui, non timebis malum ultra*, malum scilicet culpæ venialis vel mortalis. Ipsa enim erat sicut vitrum quod illuminatum a sole non recipit nubilum. Ideo ei competit quod de sapientia dicitur, Sapient. VII, 25 : *Emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera : et ideo nihil inquinatum in eam incurrit :* quia impossibile erat eam posse peccare de cætero.

[Maria triclinium Trinitatis.] Quinto : quia ipsa erat triclinium Trinitatis. Pater potens, cui competit vis irascibilis, roborabat eam, contra extollentiam superbiæ. Filius sapiens, cui rationalis, contra insipiditatem totius voluptatis pravæ. Spiritus sanctus cui concupiscibilis, contra venenum totius malitiæ. Omne vero peccatum ab hac triplici mala radice habet originem, sicut dicitur, I Joan. II, 16.

Sexto : quia habebat Gabrielem ad sui custodiam deputatum, qui interpretatur *fortitudo Dei*, quo patrocinante nihil in ea proficere poterat inimicus, nec ei nocere iniquitatis filius apponebat : nec solum unicum Angelum, sed creditur, quod infinitos. Unde ei dicitur : *Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te, in omnibus viis tuis* [3], scilicet cogitationibus, locutionibus, actionibus, et hujusmodi.

Septimo : quia ipsa dicitur *electa ut sol* [4], quem nec ignis comburit, nec aqua emollit, nec gladius scindit, nec fœtor corrumpit, nec vitrum obsistit, et ita est incorruptibilis. Similiter Maria ex quo electa est in matrem solis justitiæ, et novus quidem sol factus est ab eo qui fabricatus est auroram et solem.

Si vero aliquis dicat, quod vel post partum peccare potuit, respondendum est, quia etsi Filius Dei natus est ex ea, Deus Trinitas numquam recessit ab ea. (De ista confirmatione dicit ipsa : *Et sic in Sion firmata sum.*, etc. [5], titulo de sanctitate Mariæ.) (Item illud : *Tenuisti manum dexteram meam* [6]. (Quære ibidem.)

Octavo : quia Maria tota erat cœlum, quod dissimilia non recipit, scilicet vitia cum virtutibus. De quo cœlo dicitur in Psalmo CII, 19 : *Dominus in cœlo*, id est, in beata Virgine, *paravit sedem suam* ministerio Spiritus sancti. Item, De ipsa dicitur sub appellatione supernæ Jerusalem, Apocal. XXI, 27 : *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum* per consensum in cogitatione, *aut abominationem faciens* in actione, *et mendacium* in locutione.

Nono : quia ipsa erat *hortus conclusus* [7], per quem transire non adjiciebat incircumcisus et immundus [8].

[1] Joan. VIII, 12.
[2] II ad Corinth. VI, 15.
[3] Psal. XC, 11.
[4] Cantic. VI, 9.
[5] Eccli. XXIV, 15.
[6] Psal. LXXII, 24.
[7] Cantic. IV, 12.
[8] Isa. LII, 1.

CAPUT X.

Maria universas et singulas virtutes habuit.

Octava, quod universas et singulas virtutes et dona gratiarum habuit in superlativo gradu, cum alii sancti singuli singulas. Unde Noe dicitur *justus*, Abraham *fidelis*, Joseph *castus*, Moyses *mansuetus*, Job *patiens*, David *humilis*, Salomon *sapiens*, Elias *zelator legis*, et hujusmodi. Unde de quolibet sancto confessore canitur illud Ecclesiastici, xliv, 20 : *Non est inventus similis illi*, etc., quia quilibet illorum præcellebat alios sanctos sui temporis in aliqua speciali virtute.

Nota, quod istud dicitur de sanctis temporaliter et particulariter : in tempore enim suo non habuit Abraham parem in fide, nec Isaac in obedientia, nec Joseph in castitate, nec Moyses in mansuetudine, nec Job in patientia, nec David in humilitate, nec Elias in zelo. Apostoli vero Domini excesserunt omnes in virtutibus istis et aliis. Sed beata Virgo supergressa est omnes sanctos Veteris et Novi Testamenti, non in quibusdam, sed in singulis virtutibus. Unde dicit, Cantic. vii, 13 : *Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi.* Virtutes et opera virtutum appellantur *poma*, propter refectionem, quia sunt cibus animarum : propter sanitatem, cibus enim sunt infirmitatum : propter odorem, quia delectant, confortant, et refovent, audientes currentes in odoribus hujusmodi unguentorum. Unde, Job, ix, 25 et 26 : *Dies mei pertransierunt quasi naves poma portantes*, etc. Dicit ergo : *Omnia poma nova et vetera*, id est, omnia privilegia sanctorum Novi et Veteris Testamenti, in me conjecta et conflata, *servavi tibi*, custodivi scilicet in me, tibi attribuens quidquid boni habeo, et non meritis meis : quia *gratia Dei sum id quod sum*, etc. [1]. Et propter hoc dicitur, Proverb. xxxi, 29 : *Multæ filiæ congregaverunt divitias*, etc. (Titulo ubi Maria comparatur lapidibus pretiosis.) Voluit siquidem Christus, ut omni pulchritudini participaret mater sua, et esset mulier ex omnibus, sicut dicitur, Eccle. vii, 29. (Quære titulo, quod Maria *mulier*.) Propter hoc eleganter dicit quidam de ea : « Sol luna lucidior, et luna sideribus : sic Maria Deum credentibus omnibus. »

Item, Aliter potest istud exponi : *Omnia poma*, etc. In quo verbo bonorum operum perseverantia demonstratur in Virgine. Dicit ergo : *O dilecte mi, omnia poma*, id est, omnia boni odoris opera quæ feci, *tam vetera*, id est, quæ ex mandatis legis veteris processerunt, *quam nova*, quæ præcepta produxerunt Evangelica, sine infectionis macula, sine corruptionis putredine, *servavi tibi*, tamquam grata exenia præsentanda. Item, in hoc etiam quodammodo videtur innuere infantiam Verbi quod caro factum est in ea : quia pueri diligunt poma. Item, ad hoc privilegium pertinet quidquid dictum est supra de singulari excellentia Mariæ : quidquid etiam dictum est titulo de *divitiis ejus*.

[1] I ad Corinth. xv, 10.

CAPUT XI.

Sola Maria potest Christo ut filio materna auctoritate imperare.

Nona, quod cum omnes alii Sancti et Angeli possint Christo supplicare et a Deo exaudiri : unde et dicit eis : *Petite, et accipietis* [1], ipsa sola materna auctoritate potest ei ut filio imperare. Quod signatum est, III Reg. II, 20, ubi legitur Salomon qui signat Christum, respondisse Bethsabee matri suæ, quæ Mariam figurabat : *Pete, mater mea, neque enim fas est ut avertam faciem*, etc. Ad hoc etiam figurandum, III Reg. x, 13, dicitur, quod *rex Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit et petivit ab eo*, etc. : quæ videlicet regina significabat Mariam. Ideo sic oramus eam : « Monstra te esse matrem. » Quasi diceretur ei : Imperiose et materna auctoritate supplica pro nobis Filio tuo. Item, illud : « Ora patrem, jube natum. » Dicunt autem quidam hoc non bene fuisse dictum : sed mentita est iniquitas sibi. Nonne legitur, Luc. II, 51, de Jesu, quod *erat subditus illis*, scilicet Mariæ et Joseph propter Mariam ? Et ibidem, ℣. 48, quod ipsa materna fungens auctoritate corripuerit Filium, dicens : *Fili, quid fecisti nobis sic ?* Et paulo post subjungitur, quod audita correctione materna, patienter et absque murmure *descendit cum illis Nazareth, et erat subditus illis*. Non enim evacuabitur præceptum in patria illud Dominicum : *Honora patrem tuum et matrem tuam* [2], sed perfectissime adimplebitur. Nihilominus hæc omnia intellige de reverentia quam Dei Filius exhibet matri suæ, et in subjectione qua Christus subditus fuit parentibus, formam humilitatis nobis et obedientiæ commendavit. Nec fuit illa subjectio necessitatis, sed pietatis, sicut dicit ibidem Glossa. Et quid parentibus debeamus, ostendit. (Quære multo plura de hac prærogativa, titulo, *Dominus tecum*, prope finem capituli.)

Item, Potentia Mariæ ad impetrandum notatur, Esther, v, 3, ubi dixit Assuerus : *Quid vis, Esther regina ? quæ est petitio tua ? etiamsi dimidiam partem regni petieris, dabitur tibi.* In hoc etiam quod dicit : *Quid vis, Esther ? quæ est petitio tua ?* innuitur, quod non exspectat Filius ut mater roget, imo etiam prævenit petitiones ejus, secundum quod ipse dicit et secundum quod dicitur ei de veris pauperibus, Isa. LXV, 24 : *Antequam clament*, scilicet ad me, *ego exaudiam eos.* Et illud Psalmi x sec. Hebr. 17 : *Præparationem cordis eorum audivit auris tua.* (De dimidiatione regni quære titulo, quod *Maria regina*.)

[1] Joan. XVI, 24.

[2] Exod. XX, 12.

CAPUT XII.

Maria fuit martyr.

Decima, quod ipsa fuit martyr in anima, et gladius doloris qui pertransivit animam ejus in Unigeniti passione, pro amarissimo ei martyrio computatur.

Voluit siquidem Filius, ut omni sanctorum speciositati participaret mater sua, imo universam sanctorum pulchritudinem excederet : et sicut appellatur Virgo virginum, ita et Martyr martyrum deberet appellari : quia quidquid operabatur in Virgine, novum erat, sicut prædixerat, Jerem. XXXI, 22 : *Creavit Dominus novum super terram*, etc., et Apocalyp. XXI, 5 : *Ecce nova facio omnia.* Placuit igitur Filio ut gloriosior Martyr existeret, et mirabiliter appareret, ut novo et inaudito martyrii genere decoraretur. Et vere novum et inauditum martyrium quod mater passa est in Unigeniti passione, in ea parte quæ est impassibilis, sicut dicit Hieronymus. Novum, inquam, genus martyrii multis de causis.

1. Primo, cum alii martyres patiantur in corpore, ipsa passa est in anima vel in corde, juxta prophetiam Simeonis, Luc. II, 35 : *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Sic expone : *Tuam ipsius*, id est, tui ipsius. Vel, gladius ipsius tuam animam pertransibit. Non dicit, movebit lucem rationis obnubilando, sed *pertransibit* velut rem immobiliter stantem, nec resistentem, aut in aliquo vacillantem. Gladius siquidem passionis qui transivit corpus et membra Filii, pertransivit, id est, perfecte transivit per compassionem animam genitricis : et tunc omnis plaga fuit tristitia cordis ejus [1]. Alii enim martyres etsi tormenta sentiebant in corpore, interiori tamen consolatione refrigerabantur in mente : et si eorum corpora pertransibant gladii tormentorum pro Christo, tamen animæ eorum delectabantur in Christo. Filius etiam simul patiebatur et servabatur : quia fuit in via comprehensor. Unde dicit : *Providebam Dominum in conspectu meo semper* [3]. Sed anima matris torquebatur in Christo, et totam ejus animam vehementia doloris possidebat. Beatus Bernardus : « Longe eam plusquam martyrem non immerito prædicemus. In qua passionis sensum excessit compassionis affectus, cum ejus animam pertransivit gladius passionis. Anima quippe Filii jam non erat ibi, sed anima matris nequibat avelli [3]. »

Fuit etiam plusquam martyr : quia du- 2
plex pertulit martyrium, dum et mortem Filii vidit, et ejus exemplo membra super terram mortificavit. Quod genus martyrii illo nimirum quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius. Item, sicut non fuit dolor sicut dolor ille qui transivit corpus et membra Filii, sicut ipse dicit, Thren. I, 12 : *O vos omnes qui transitis*, etc., sic non fuit dolor sicut dolor ille

[1] Eccli. XXV, 17.
[2] Psal. XV, 8.
[3] S. BERNARDUS, Serm. de Maria. *Signum magnum.*

qui matris viscera per compassionem pertransivit. Unde et in Psalmo XLI, 10, notabiliter dicitur : *Circumdata varietate,* videlicet tot dolorum, quot Filium suum videbat patientem. Huic enim videbat caput spinis coronari, huic genas avelli, huic vultum conspui, huic pedes et manus configi, huic os felle potari, huic caput exspirantis super humerum inclinari, huic latus mortui lancea aperiri. Vere ergo *circumdata varietate* dolorum, ut vere posset dicere cum Susanna, Daniel. XIII, 22 : *Angustiæ sunt mihi undique.* Et cum David, I Paralip. XXI, 13 : *Ex omni parte me angustiæ premunt.* Et tunc sicut canit Ecclesia, « circumdabant eam flores rosarum, » id est, infinita martyriorum genera, quæ figurantur in rosis, quarum rubor attestatur martyrio. Propter hoc etiam appellatur ipsa rosa plantata in Jericho [1]. Jericho interpretatur *luna* quæ secundam claritatem habet post solem, et designat beatam Virginem, quæ post Christum transcendit omnem creaturam. Rosa vero ruborem habet vehementis incensionis, in quo duo figurantur, summa videlicet amoris perfectio, et martyrium intensissimi doloris. Quanto enim diligebat ardentius, tanto vulnerata est profundius. Unde dicit in Canticis, II, 4, secundum aliam litteram quam ponit Gregorius : « Vulnerata charitate ego sum. » Rosa igitur rubicunda, luna vero candida est. Et quia gratus est color roseus in candore, voluit Filius qui candidus est et rubicundus, matrem sibi per omnia similari, sicut ipse per omnia præterquam in sexu in quantum homo similabatur ei. Et ideo noluit ipsam sine martyrio remanere. Rosa igitur in luna, martyrium mentis in carne virginea, id est, in virgine candida, quæ pulchra dicitur ut luna [2]. Sole enim justitiæ converso in tenebras per mortem corporis, conversa est hæc luna in sanguinem per martyrium animæ [3]. Item, Apocalyp. VI, 12 : *Sol factus est niger tamquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis.* Vel, luna Ecclesia, quæ Christo moriente conversa est in sanguinem : quia aspersa sanguine multorum martyrum. Hujus autem novitas martyrii ostensa est, Isa. LXVI, 7 et 8. Unde admirans exclamat : *Antequam parturiret, peperit,* etc. *Quis audivit umquam tale,* etc. *Parturire* proprie est ante partum et in partu laborare, *parere,* fœtum proferre. Maria vero antequam parturiret, peperit : quia sicut canit Ecclesia, sine dolore peperit Salvatorem sæculorum : sed longe post parturiit : quia in Filii passione sensit dolores puerperæ. (Quære titulo de *glorioso partu Virginis sine tristitia et dolore,* et ibi hoc bene expositum invenies.)

3. Item, Quod non fuerit tam amarum martyrium aliorum sanctorum, manifestissime patet. Non fuit talis Filius, non fuit talis mater, non fuit tanta charitas, sicut inter matrem et filium, non fuit tam indigna mors, non fuit dolor tantus. Sciebat siquidem mater qualis erat Filius, unde conceptus, et quomodo, et cætera hujusmodi. Et ideo quanto dilexit tenerius, tanto vulnerata est profundius, nihil habens omnino consolationis sicut cæteri martyres, ut supra dictum est, sed totum habens tribulationis. Nam absorpta erant ipsius viscera maternis doloribus ultra quam homo vel Angelus perpendere possit, non tamen usque ad desperationem : fuit enim Dominus patiens matri suæ *umbraculum meridiani,* sicut dicitur, Eccli. XXXIV, 19. In meridie sol fervet et claret, et sol persecutionis in Christi passione fuit quasi in meridie : quia nulla evidentior vel gravior potuit esse persecutio matris, quam videre mortem unigeniti Filii sui, qui erat scilicet unicus matris suæ. Fuit ergo tunc

[1] Eccli. XXIV, 18.
[2] Cantic. VI, 9.
[3] Joel, II, 31.

beatæ Virgini sol persecutionis in meridiano. Unde, Eccli. xliii, 3 : *In meridiano sol exurit terram.* In meridiano enim passionis sol, id est, Christi persecutio exussit terram, id est, terrenos, scilicet Apostolos qui terreni erant : quia percusso pastore dispersæ sunt oves gregis[1]. In sola autem beata Virgine stetit Ecclesia, nec eam exussit fervor meridiani : et ita tunc fuit ei Filius umbraculum meridiani. Et ideo vere potest dicere Filio suscitato : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo*, Fili mi, *consolationes tuæ lætificaverunt animam meam*[2]. Et videtur ei dixisse Filius : *Exsurrexi, et adhuc sum tecum*[3]. Videtur tamen ex verbis ipsius Virginis, quod gaudium Filii resurgentis, dolori matris compatientis Filio plenarie non respondebat : dicit enim mater quasi de his loquens, Cantic. iv, 6 : *Vadam ad montem myrrhæ, et ad collem thuris.* Myrrham vocat amaritudinem suæ compassionis in Filii passione, et montem myrrhæ dicit propter acerbitatem et cumulum seu vehementiam doloris illius. Sed post dolorem subjungit de consolatione propter gaudium resurgentis : *Vadam ad collem thuris.* Thuris fragrantia Dominicæ resurrectionis gratum odorem demonstrat, cujus odoris consolationem *collem thuris* vocat, ad quem pro doloris levimento se ituram pronuntiat. Per hoc autem quod dicit *montem myrrhæ et collem thuris*, cum collis sit minor monte, insinuare videtur, quod tunc dolori consolatio non respondit : morientem enim Filium et morientis dolorem plene vidit, non autem plene vidit gloriam resurgentis.

4. Notandum etiam, quod in passione et mater Filio et matri Filius quasi relative compatiebantur. Unde dicit Augustinus loquens ad Christum : « Foderis, Domine, clavis aspere extra, asperius intra ex compassione virginis matris tecum hæc omnia participantis : patiente siquidem Filio potuit de matre verissime dici illud Isaiæ, liii, 4 : *Vere dolores ejus ipsa tulit, et languores ejus ipsa portavit*, scilicet per compassionem. » Ad hoc etiam innuendum stetit mater juxta Filii crucem. (Istud invenies expositum titulo de *charitate Mariæ ad unigenitum suum.*) Et nota, quod *languor* dicitur quasi longus angor : numquam enim ex quo Filium concepit, fuit nisi in languore. Languit enim timore a nativitate Filii usque ad passionem, cum semper vitam Filii appeti insidiis cognosceret. Languit dolore toto tempore passionis, donec redivivum reciperet. Languit amore post ascensionem quodammodo pio desiderio felicius, sed mirabilius cruciata : quia sedentem in cœlo non teneret. Propter hunc tertium languorem dicit ipsa, Cantic. v, 8 : *Adjuro vos, filiæ Jerusalem*, id est, o vos virtutes angelicæ supernam inhabitantes Jerusalem, *ut nuntietis dilecto*, id est, Filio meo, *quia amore langueo.* Sic enim Filius licet sit summi fructus gaudii, tam longi factus est illi causa martyrii, ut charissimam ipsius animam tot et tam acuti sine cessatione pertransirent gladii.

Attendendum est igitur et jugiter re- 5.
colendum, quod tam devota coadjutrix exstitit ad mundi redemptionem, ut sicut non fuit dolor sicut dolor quem sustinuit Filius pro mundi redemptione, sic non esset dolor sicut dolor ille quem ipsa pertulit in corde pro eadem causa. Quod ergo attulit mundo Filius passione, hoc et mater mundo contulit conversatione, reos et peccatores reconcilians compassione, acquisita per partum ipsius totius mundi redemptione. Filio etiam ponente animam pro mundi salute, mater etsi non posuit animam pro mundo, exposuit tamen, et quod potuit fecit. Et hoc præ-

[1] Zachar. xiii, 7.
[2] Psal. xciii, 19.
[3] Psal. cxxxviii, 18.

figuratum fuerat, Genes. II, 18, ubi dictum est de Christo novo Adam quoad statum redemptionis mundi : *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium*, etc. (Hanc sententiam habuisti supra melius notatam, titulo de *dilectione ejus ad unigenitum*, ubi mater stetisse legitur juxta Filii crucem.)

Ad hoc etiam martyrium designandum quasi quodam præsagio nuncupata est *Maria*, quod interpretatur *mare amarum*. (Quære supra titulo de *nomine ejus*.)

Habes igitur causam primam, quomodo scilicet gladius Filii qui matris animam pertransivit, ei pro martyrio computatur. Secundo, quia cum alii martyres passi sint propter fidem, Maria passa est propter charitatem. Unde dicit in Canticis, II, 4, secundum aliam litteram quam ponit Gregorius : « Vulnerata charitate ego sum. » Et sicut charitas major est quam fides, I ad Corinth. XIII, 13 : *Major horum est charitas*, sic Mariæ martyrium quantalibet excellit martyria sanctorum. Tertio, quia alii in corpore, Maria in corde quod plus est. Eccli. XXV, 17 : *Omnis plaga tristitia cordis est*. Quarto, quia alii diversis gladiis martyrizati sunt, Maria eodem gladio quo Filius. Unde, *Tuam ipsius animam*, etc.[1]. Quinto, quia alii diversis ictibus, mater eodem ictu quo Christus. Unde dictum est ei, Joan. XIX, 26 : *Mulier, ecce Filius tuus*. In his omnibus præeminet Mariæ martyrium martyriis omnium sanctorum.

CAPUT XIII.

Maria super omnes ordines Angelorum fuit exaltata.

Undecima, quod in assumptione exaltata est super omnes ordines Angelorum et sanctarum animarum. Unde canitur in sua assumptione : « Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper rivos aquarum. » Aquæ istæ, sicut dicit beatus Bernardus, sunt virtutes angelicæ et cœlestes populi. Aquæ istæ invitantur ad laudes creatoris in Psalmo CXLVIII, 4 et 5. Unde : *Aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini*. Duo rivi Angeli et animæ sanctæ. Vel, rivi aquarum ordines Angelorum, scilicet Angeli, Archangeli, Principatus, Virtutes, Potestates, Dominationes, Throni, Cherubim, et Seraphim.

Item, Debent ordinari et enumerari Virtutes cœlorum, et ordines sanctorum, scilicet Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, Confessores, Virgines, et omnes hujusmodi justi. Propter privilegium enim suæ ascensionis super ordines sanctorum universos gloriatur ipsa, Cantic. II, 4, ubi dicit : *Introduxit me rex in cellam vinariam*. Contentus est enim suo cellario quilibet ordo sanctorum et Angelorum, id est, sua mansione : sed Maria speciali privilegio in omnia est introducta, quæ sicut merita, ita et præmia omnium creditur assecuta, utpote cui nec continentia Virginum, nec sobrietas Confessorum, nec patientia Martyrum, nec

[1] Luc. II, 35.

zelus Apostolorum, nec scientia Prophetarum, nec fides Patriarcharum, nec puritas Angelorum creditur defuisse : imo etiam sicut meritis, sic et præmiis supergressa est sanctorum ordines universos. Hieronymus : « Quantum in terris adepta est Maria gratiæ præ cæteris, tantum in cœlis obtinet gloriæ singularis. » Quod si *oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit quæ præparavit Deus iis qui diligunt illum*[1], quid præparavit gignenti se, et quod certum est diligenti præ omnibus? Item, Hieronymus : « Si in domo Patris mansiones multæ sunt, credimus splendidiorem in sua assumptione matri Filium concessisse[2]. » Beatus Bernardus : « Nec in terris locus dignior virginalis uteri templo in quo Filium Dei Maria suscepit, nec in cœlis regali solio in quo Mariam Mariæ Filius sublimavit[3]. »

2. Et propter hoc de assumptione matris congrue potest exponi quod de ascensione Filii dicit Psalmus XVII, 11 : *Ascendit super Cherubim, et volavit, volavit super pennas ventorum.* Ascendit super Cherubim, quod interpretatur *plenitudo scientiæ :* quia nulla humana scientia attingere potest quantam ascenderit, vel ad quantam gloriam. Nec dicit *super Seraphim,* licet verum sit quod super illum ordinem exaltata sit ad dexteram Filii : unde, *Adstitit regina a dextris tuis*[4], etc., quia super Seraphim non est aliud nisi hierothesia, id est, sacer ordo Trinitatis, cui Virgo subdita est. Sequitur : *Et volavit,* hoc est, velociter ascendit. Vel, *volavit,* id est, avolavit ab humano intellectu. *Volavit super pennas ventorum,* et hoc dupliciter. In præsenti super virtutes et merita sanctarum animarum, in assumptione super præmia Angelorum et sanctorum. Animæ dicuntur *venti.* Unde, Job, XXVIII, 25 : *Qui fecit ventis pondus,* id est, animabus corpus. Et forte propter hoc ponitur bis *volavit.*

Dicitur ergo : « Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper rivos aquarum. » Nec tantum super eos, sed in altiorem quemdam recessum desuper eos innuitur ascendisse. Nec determinat quo ascendit, sed unde : usque eo enim eam prosequi potuit qui hoc dicit, ex tunc quasi evanuit ex oculis ejus, ut quo ascenderet, vel capere non potuerit, vel dicere ei non licuerit. Nam super Angelos exaltatam se testatur ipsa cum ait, Cantic. III, 3 : *Paululum cum pertransissem eos,* scilicet Angelos, *inveni quem diligit anima mea. Tenui eum, nec dimittam.* Ibi enim dilectum invenit, ubi positus est thronus matri regis juxta regem, ubi jam ab eo audit cum gaudio : Maria, ecce Filius tuus. Quasi diceret : Ecce quem genuisti, quem in tanta vides majestate fulgentem. Nam aliquando ab eodem audivit in statu longe alio sibi dici : *Mulier, ecce Filius tuus*[5]. Quis enim ibi esset gaudii locus, ubi non tantum dissimulabatur mater cum ei supponebatur alienus, et proprius Filius tollebatur, imo dissimulabatur et nota, cum non Maria sed mulier vocabatur ? Sed hæc prima jam abierunt. Ideo in sua assumptione cum multo fervore restituta est ei et præsentia Filii et notitia et affectus, et dicitur ei : Maria, ecce Filius tuus.

Si autem quæratur, utrum majorem gloriam habuerit Maria in sua assumptione, quando caro ejus tota sole amicta est, sicut dicitur, Apocal. XII, 1, an in conceptione Filii et imprægnatione sua, quando ipsa carne sua totum Solem justitiæ amplectebatur : unde, Jerem. XXXI, 12 : *Fœmina circumdabit virum ?* fateor me ignorare : mihi tamen videtur, salva majorum sententia, gloriosius esse susci- 3.

[1] I ad Corinth. II, 9.
[2] S. HIERONYMUS, Serm. de Assumptione ad Paulam et Eustochium.
[3] S. BERNARDUS, Serm. I de Assumptione.
[4] Psal. XLIV, 10.
[5] Joan. XIX, 26.

pere regem hospitem, quam hospitari apud regem. Illa tamen gloria occultior fuit, quando regem suscepit, et omnis gloria filiæ regis fuit ab intus : ista manifestior, quando a rege cum regia magnificentia suscepta est : illa secretior, ista solemnior.

CAPUT XIV.

Maria in cœlis coronata.

Duodecima Mariæ prærogativa attenditur in corona gloriæ ineffabilis, qua coronata est in cœlis in sua assumptione, quando verus Assuerus, qui interpretatur *beatus* sive *beatitudo*, et signat Christum, dixit Esther reginæ, quæ interpretatur *elevata in populis*, et signat Mariam, quæ exaltata est etiam super choros Angelorum et omnium beatorum ad cœlestia regna. Dixit, inquam, ei sicut legitur, Esther, xv, 14 : *Accede, et tange sceptrum.* Accede huc, et tene sceptrum, accipe regiam dignitatem, esto domina cœli et terræ, esto regina et imperatrix Angelorum et hominum, sede a dextris meis in gloria, quæ semper adstitisti a dextris meis serviens pro æternis, in vestitu deaurato, id est, corpore immaculato. Justissimum enim erat cum Christus Verbum Patris factus esset caro de carne ejus, et os de ossibus ejus, ut ubi esset Filius, ibi esset mater ejus.

Item, De coronatione Mariæ dicit ei Filius, Cantic. iv, 7 et 8 : *Tota pulchra es, amica mea*, etc. (Hoc totum habes expositum titulo de *pulchritudine Mariæ*). Ergo *veni, coronaberis*, multiplici victoria videlicet : quia triumphasti *de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon*, id est, de malitia diaboli, quæ signatur per caput Amana : de mundana sapientia, quæ per verticem Sanir : de perfidia hæretica, quæ per verticem Hermon. Amana siquidem dicitur *Deus vigiliarum :* et designat omnium dæmonum collegium, qui dente tentationis hominem rodunt, et semper ad ejus subversionem vigilant, sicut dicit Job, xxx, 17 et 18 : *Nocte os meum perforatur doloribus.* Ac si dicat : Nocte dum videlicet mihi non provideo, os meum, id est, robur virtutis meæ, perforatur doloribus, id est, tentationibus quæ sunt causæ dolorum. Et subdit : *Qui me comedunt*, scilicet tentatores, *non dormiunt*, sed *in multitudine eorum consumitur vestimentum meum*, bonæ scilicet conversationis ornamentum. Huic concordat Petrus dicens : *Sobrii estote, et vigilate : quia adversarius vester diabolus tamquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret* [1]. Hujus autem collegii quod per Amana designatur, caput est ille princeps dæmonum, cujus caput beata Virgo contrivit. Sanir interpretatur *avis nocturna*, quæ de nocte volat, et videt, et cæcatur ad solem. Hi sunt Philosophi et sapientes hujus mundi, qui ad lucem divinæ sapientiæ cæci sunt, ad sapientiam vero hujus mundi et ad malitiam subtiliter vident. De quibus

[1] I Petri, v, 8.

dicit Jeremias, IV, 22 : *Filii insipientes sunt et vecordes : sapientes sunt ut faciant mala : bene autem facere nescierunt.* De his triumphat beata Virgo, et pro hac victoria coronatur : quia peperit sapientiam per quam sapientia hujus mundi stultitia comprobatur. Ipsa quoque coronatur de vertice Hermon, id est, de capitaneis hæreticorum : quia ipsa universas hæreses interemit in universo mundo. Hermon interpretatur *anathema*, vel *separatus*. Hi sunt hæretici, de quibus sub nomine Ephraïm dicit Osee ad Judam, id est, ad viros fideles et Catholicos participes idolorum, Osee, XV, 17 et 18 : *Particeps idolorum Ephraïm : dimitte eum. Separatum est convivium eorum.* Ac si dicat : Hæretica perfidia participat cum idololatria. Tu ergo, vir Catholice, dimitte eum, ne communices cum hæreticis : separatum est enim convivium eorum : nam anathematizata est hæreticorum doctrina, perfidia, et falsa religio.

Coronatur quoque *de cubilibus leonum, de montibus pardorum* [1]. Signant autem cubilia torporem et mollitiem luxuriæ. Per leones intelliguntur superbi, iracundi, potentes hujus sæculi, quos tamen velut leones sic emollit luxuria, ut in cubilibus libidinum suarum torpeant et marcescant. Unde de muliere meretrice dicitur in Proverbiis, VII, 26 : *Multos vulneratos dejecit, et fortissimi quique interfecti sunt ab ea.* Pardus est diversicolor, et quibusdam notis distinctus sive maculis. Illos designat, qui bonis operibus mala commiscent, quos pro colore diverso Dominus arguit per Jeremiam, XII, 9, dicens : *Numquid avis discolor hæreditas mea mihi ?* Tales cum deberent humiliari ex opere malo, per quod bonum opus inficitur, ex ipso tamen opere bono in superbiam extolluntur, quæ superbia per montes exprimitur, cum dicitur : *De montibus pardorum.* Et quoniam tam his per beatam Virginem subvenitur, quam illis qui per leones signantur, ideo ipsa de *cubilibus leonum* et *de montibus pardorum* dicitur coronari.

Et nota, quod, Apocal. XII, 1, dicitur Maria coronari de stellis, hic promittit ei Filius, quod coronabitur de feris vel montibus. Et quid est hoc, nisi quod feræ per gratiam et orationes Mariæ fiunt stellæ, ut conveniant capiti tantæ reginæ, ut de stellis corona ei videatur exhibita, quæ de feris fuerat promissa. Et hæc est mutatio dexteræ Excelsi [2].

De capite Amana, id est, non solum de his qui inveniuntur in peccato cum cæteris, sed qui præ cæteris peccatores existunt. Sæpe enim ubi superabundavit peccatum, per eam superabundat gratia [3], et ita de nobis peccatoribus novam coronam sibi præparat in cœlis. Sanir quod sonat *avis nocturna* vel *fœtor*, signat luxuriosos, quia *oculus adulteri observat caliginem* [4] : et de nocte volat luxuriosus ad cadaver meretricis, amans tenebras, et odiens lucem : et tales fœtent Deo et hominibus. Unde, Isa. XXXIV, 3 : *De cadaveribus eorum ascendet fœtor.* Amana interpretatur *inquietum* vel *turbulentum*. Hi sunt impatientes et inquieti. Hermon interpretatur *anathematizatio*. Hi sunt sacrilegi excommunicati : tamen si pœnituerint, possunt per eam reconciliari. Horum caput et vertex, qui in hujusmodi sceleribus alios excellunt. Cubilia leonum, hi quibus placet crudelitas et superbia, qui cædibus inhiant et rapinis. Montes pardorum, magni hæreticorum et hypocritarum doctores. Ubi nos habemus *Sanir* habent quidam libri *Seir*, quod interpretatur *pilosus*, et signat carnis appetitum. Sicut ergo ex lapidibus suscitantur filii Abrahæ [5], sic ex bestiis creantur stellæ. Quod ergo promittitur eis ex impiis, solvitur ex justificatis. Sic et David corona

[1] Cantic. IV, 8.
[2] Psal. LXXVI, 11.
[3] Ad Roman. V, 20.
[4] Job, XXIV, 15.
[5] Matth. III, 9.

tur de corona regis Rabba [1]. Et Machabæus pugnat in gladio Apollonii [2].

Item, Ratione victoriæ et pugnæ qua dimicat incessanter contra adversarios nostros, dicitur ipsa *terribilis*, scilicet ipsis malignis spiritibus *ut castrorum acies ordinata* [3]. Ipsi enim tamquam reginam sequuntur omnes sanctorum acies ordinatæ secundum status suos, secundum proprias dignitates et merita, ut sub ipsa et cum ipsa pro nobis contra diabolum militent precibus et patrociniis. Unde, Cantic. VII, 1 : *Quid videbis in Sulamite nisi choros castrorum ?* (Quære quare Maria Sulamitis, titulo de *appellationibus suis.*) In ipsa enim videmus choros castrorum ei adhærentes, id est, beatas sanctorum acies. Unde de ipsa, Eccli. XLIII, 9 : *Vas castrorum in excelsis.*

Item, Justissimum erat ut quia mater Filium coronaverat in exsilio, ab eodem coronaretur in regno, de qua scilicet coronatione dicitur, Cantic. III, 11 : *Egredimini, et videte, filiæ Sion, regem Salomonem,* etc. Triplex egressus malus : primo, de veris ad erronea. Hoc egredimur a Deo per superbiam. Hic est hæreticorum. Unde, Cantic. I, 7 : *Si ignoras te,* etc. Secundo, de permanentibus ad caduca. Hoc a proximo per avaritiam. Hic avarorum. Hoc Judas [4]. Tertio, de honestis ad turpia. Hoc homo a seipso per luxuriam. Hic est voluptuosorum. Triplex egressus bonus : primo, de carne ad speciem per contritionem. Hic est dolor et labor. Hoc deducimur de virtute in virtutem. Secundo, de natura ad ea quæ super naturam per divinæ legis meditationem. Hic decor et sapor. Hoc de mansione in mansionem. Tertio, de mundo ad cœlum per corporis et animæ dissolutionem, vel per contemplationem. Hic gloria et honor. Hoc de labore ad requiem.

Filiæ Sion. Hic sermo dirigitur ad omnes clericos, principaliter ad theologos, maxime ad religiosos qui dicuntur *filiæ,* propter amoris privilegium et contemplationis fastigium, *filiæ* non propter sexum, sed propter prolis fœcunditatem. Non filii, quod nomen sonat in virtutem. Egredimini de tenebris ignorantiæ, de carnalium oculorum consuetudine, filiæ Sion.

Et videte regem Salomonem, id est, Christum verum pacificum, in diademate quo coronavit eum mater sua beata Virgo. Aliæ siquidem matres vinculo originalis servitutis filios suos alligant : ista autem magno decore originalis puritatis et innocentiæ istum filium coronavit, id est, coronatum concepit et peperit. Vel, mater ejus gratia. Illum enim, ut ait Augustinus, non mater concupiscentia, sed gratia generavit.

Diadema quo eum mater ista coronavit ex auro nobilissimæ sapientiæ et gemmis virtutum pretiosissimis, quibus nullæ aliæ comparandæ, caput ejus, id est, mentem decore admirabili, instar coronæ seu diadematis circumcinxit. Vel, aurum divinitatis, argentum candida et pura humanitas, argentum scilicet igne Spiritus sancti multipliciter examinatum, lapides pretiosi virtutum universitas. Vel, diadema ex auro purissimo, caro Christi per Spiritum sanctum fabricata ex auro substantiæ virginalis : lapides pretiosi, virtutes creatæ. Vel, per aurum mixtum argento divina sapientia quæ se immiscuit argento, id est, sibi aptavit corpus de substantia Virginis, quæ fuit argentum igne Spiritus sancti multipliciter examinatum : et sic facta est corona de electro propter aurum divinitatis scilicet et argentum candidæ humanitatis [5]. Nam fulgor divinitatis candore humanitatis quodammodo expalluit, non utique diminutione, aut alia læsione, sed nostræ cognitionis contemperatione.

Et nota, quod humanitas Salvatoris

[1] Cf. III Regum, XII, 30 et I Paralip. XX, 2.
[2] Cf. II Machab. III, 12.
[3] Cantic. VI, 3 et 9.
[4] Joan. XIII, 30.
[5] Ezechiel. I, 26 et 27.

congrue dicitur *diadema,* quasi duo demens, scilicet principium et finem, id est, originale quod est principium omnis mali, et pœnam æternam quæ est finis ad quem tendit omne mortale peccatum. Unde Apostolus ad Romanos, vi, 21 : *Finis illorum*, id est, peccatorum, *mors est,* æterna scilicet. Ad Roman. v, 19 : *Sicut per inobedientiam*, etc. Ratione hujus coronationis dicit Salomon de Maria, Proverb. xii, 4 : *Mulier diligens corona est viro suo.* Et ipse Christus, Isa. lxi, 10, secundum aliam litteram ubi nos habemus : *Quasi sponsum decoratum corona,* alligavit mihi mitram, etc. Caput mitratum, Verbum incarnatum. Vel, mater hæc synagoga, quæ ipsum diademate spineo coronavit[1]. Vel, mater hæc tota Ecclesia sanctorum, de qua, Apocal. xii, 2 : *Mulier in utero habens,* quæ nunc eum quasi coronat de justis, sed in judicio coronabit gloria et honore.

Quod autem sequitur : *In die desponsationis suæ,* quatuor his lectionibus convenienter adaptatur. Dies enim desponsationis ejus est dies conceptionis sive nativitatis ejus secundum carnem : in utero enim virginali nupsit ei humana natura, sicut dicit Augustinus. Unde dictum est in Psalmo xviii, 6 : *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* Potest etiam intelligi dies desponsationis beatæ Virginis : et hoc vult Glossula quædam, ibi, *Cum esset desponsata,* etc.[2], Angelo nuntiante concepit.

Vel, Quia illam sibi tunc spiritualiter desponsavit, cum illa tanta se gratia sociavit, ut de carne ejus sacratissimam sibi carnem assumeret. Illa etiam dies lætitiæ cordis ejus fuit, id est, tam ipsius sponsi quam ipsius beatæ Virginis. Quis enim dubitet de tam dilecta humana natura, tam desiderata salute ipsi sponso secundum hominem, ex ipsa ejus unionis copula, in qua erat certissima salutis ejusdem securitas, ex isto suavissimo osculo inenarrabilem lætitiam evenisse ? Quis autem digne exprimere verbis sufficiat ipsius sacratissimæ Virginis gaudium, quæ matrem Dei se factam ipso die et novit et sensit, quæ nostræ redemptionis thesaurum, Angelorum gloriam, et totius humani generis singulare gaudium, et ut uno verbo omnia concludamus, Deum et Dei Filium in utero se habere cognovit ?

Vel, Dies desponsationis dies passionis, quando et Ecclesiæ et synagogæ sponsus sanguinum factus est[3] : factus est enim Ecclesiæ sponsus sanguinum dum aspersus est sanguis ejus super filios Ecclesiæ, et super propria vestimenta carnis suæ, scilicet pro redemptione filiorum ejus : unde et dicitur *pelicanus.* Ipsi etiam synagogæ factus est sponsus sanguinum, id est, sanguinis et sanguinis, scilicet propter stragem de eis factam per Titum et Vespasianum quoad stragem corporum, et quoad stragem animarum per culpam et pœnam æternam quæ est duplex mors. Et est passio desponsatio, quia pacti conjugalis firmatio. Tunc enim testamentum ejus confirmatum est in morte ejus[4]. Fuit etiam hæc dies lætitiæ cordis synagogæ : quia de morte ejus insanissime lætata est. Fuit ipsi sponso dies lætitiæ de hoste triumphato, de nobilissima præda generis humani erepta de manu hostili, de dilectissima sponsa, scilicet Ecclesia sibi confirmata. Unde dicit, Luc. xii, 50 : *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor,* desiderio scilicet, etc. ? Ideo debebat perfici in gaudio. Gaudium enim nihil aliud est quam desiderati obtentio. Et invitantur filiæ istæ eum videre in crucis ludibrio, et diademate spineo, ut admirentur ejus humilitatem, patientiam, charitatem, et abhorreant peccata pro quibus occidendis occisus est, et erubescant tantæ gratiæ se ingratas, et quod

[1] Joan. xix, 2.
[2] Matth. i, 18.
[3] Exod. iv, 25.
[4] Ad Hebr. ix, 16.

non caleliant tanto amoris incendio, nec assecurantur per tantum pignus de obtinendo quod promissum est.

Item, Dies desponsationis, dies judicii, quando filia vel mater Ecclesia ipsum coronabit omnibus electis: et tunc erit ipsa Ecclesia diadema regni in manu Dei sui [1]. Et tunc erit dies lætitiæ et sponso et sponsæ, et glorificationis charissimorum suorum. Beatus Bernardus sic exponit: « Egredimini, filiæ Sion, animæ sæculares, debiles, et delicatæ, nihil fortitudinis aut utilitatis habentes, et ideo filiæ, non filii: egredimini de sensu carnis ad intellectum mentis: et videte regem Salomonem, non dicit regem Ecclesiasten, vel regem Ididam. Hæc tria nomina habet ille rex qui signat Christum, qui fuit Salomon, id est, pacificus in exsilio: vel Ecclesiastes, id est, concionator erit in judicio. Idida, id est, dilectus Domini erit in regno, ubique rex. In exsilio rector morum, in judicio discretor meritorum, in regno distributor præmiorum. In exsilio mansuetus, in judicio justus, in regno gloriosus. In exsilio amabilis, in judicio terribilis, in regno admirabilis. Egredimini igitur ut videatis regem Salomonem in exsilio, ut secure videre possitis Ecclesiasten in judicio, et tandem Ididam in regno. Videte autem eum in diademate, id est, in corona misericordiæ, quo coronavit eum mater, scilicet Maria: quia cum corona misericordiæ natus est ex ea. Unde dicit Job, XXXI, 18: *Ab infantia crevit mecum miseratio*, etc. Et propter hanc coronam est ipse amabilis. In judicio coronabitur corona justitiæ, et tunc terribilis. Tandem in regno corona gloriæ, et tunc admirabilis. Videte ergo eum in corona misericordiæ imitando, ut postea videatis eum in corona justitiæ non timendo, tandem in corona gloriæ cum eo perenniter gloriando. »

[1] Isa. LXII, 3.

LIBER QUARTUS.

DE VIRTUTIBUS MARIÆ.

CAPUT I.

De humilitate Mariæ.

Descripturi cum diligentia incomparabiles virtutes Virginis gloriosæ, primo confugimus ad ejus gratiam exorantes suppliciter ut pie nobis refundat de sua plenitudine copiosa. *In manu enim illius et nos et sermones nostri*[1]. Unde quoties de ea loqui desideramus, clamandum est ad eam : Domina, Domina aperi nobis, et para pauperi in tua dulcedine copiosa.

1. Humilitas custos et magistra cæterarum virtutum.

Primo igitur videndum est de humilitate ejus, quæ inter universas et singulas virtutes ipsius obtinere meruit principatum : quia custos erat et quasi magistra cæterarum virtutum. Hieronymus in illa homilia : *Cogitis me, o Paula*, circa finem homiliæ : « Quid nobilius matre Domini, quid splendidius ea, quam splendor elegit paternæ gloriæ ? Quid castius ea, quæ corpus Christi sine contagione generavit ? Et tamen in ea solam humilitatem respexisse Dominum profitetur, quæ, videlicet humilitas, custos est cæterarum virtutum. Collocaverat enim in tuto stationis portu sublimia meritorum suorum exercitia, et ideo divinitus illustratur. Unde Dominus ait : *Ad quem respiciam, nisi* ad humilem et quietum, *et trementem sermones meos*[2] ? Fecit enim quod promiserat, et respexit humilitatem ancillæ suæ. Unde et beatam eam dicunt omnes generationes[3]. Siquidem de humilitate rexit in terris ipse Magister et Dominus Angelorum dicens, Matth. xi, 29 : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*, etc. Et hanc ejus lectionem retinuit præ cæteris beatissima Virgo, licet et cætera omnia verba Filii, Angelorum, et ipsius Simeonis conservaret in corde suo[4]. » « Non ergo beata Maria, sicut dicit ibidem Hieronymus, a Filio suo didicit cœlos fabricare, non Angelos creare, non miracula deitatis insignia operari, sed tantum humiliari, cæteraque virtutum documenta intra humilitatis custodiam aggregare. »

[1] Sapient. vii, 16.
[2] Isa. lxvi, 2.
[3] Luc. i, 48.
[4] Luc. ii, 51.

2 Sed jam videamus intelligentiam horum duorum versuum, quos concepto Salvatore de exuberante gratiæ plenitudine inter cæteros sui Cantici versus cum ineffabili gaudio eructavit : *Respexit Dominus humilitatem ancillæ suæ : ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus*[1]. *Respexit,* inquit. Quia vero de respectu gratiæ hic agitur, considerandum est diligenter qualiter per gratiam respiciat hominem Deus. Nam ipsum vocabulum *respectus* quamdam expressionem notat, ut plus aliquid esse videatur respicere, quam videre : quasi enim respicere est prius abjectos et derelictos visitare. Nam quasi averti ab homine tunc Deus dicitur, cum per districtionem judicii gratiæ suæ dona subtrahit : cum vero placatus per misericordiam subtracta restituit, rursum per respectum gratiæ ad eum se convertit. Bene ergo Maria Dominum solam humilitatem in se respexisse testatur : quia divinitatis propitiationem quam humana natura in primis parentibus per superbiam perdidit, in Maria per humilitatem recuperavit. Nam quia in ea Verbum Patris carnis substantiam quam sibi uniret assumpsit, quasi ad eam quam prius abjecerat naturam sublimandam, per misericordiam respexit. Respexit Deus humilitatem Mariæ, cui per humilitatis meritum dedit, ut Filium suum in carne conciperet, et de sua carne verum Deum et hominem, omnium hominum, quantum in ipso est, Salvatorem generaret. Cujus humilitatis virtutem mox determinans subjungit : *Ancillæ suæ :* nam quia se humiliter quod erat ancillam cognovit, ideo quod non erat sublimiter esse mater promeruit. Exinanivit se exemplo Filii sui formam ancillæ accipiens. Propter quod et Deus exaltavit eam, et donavit illi nomen quod est super omne nomen post nomen Filii sui, ut in nomine ipsius omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum[2], excepto genu Filii sui, qui tamen subditus fuit illi, et Joseph propter eam[3] : et coram ea, ut creditur, multoties genuflexit sicut filius coram matre. Respexit igitur Deus humilitatem ancillæ suæ. Non dicit, quod respexerit virginitatem suam, sed humilitatem : ex ea enim parte plus eam diligebat : et ubi amor, ibi oculus. Vel, *respexit*, id est, approbavit, sicut glossat Augustinus. Ideo ipsa potuit dicere Deo multo verius quam David illud Psalmi xxx, 8 : *Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam.* Averterat enim Dominus faciem suam ab omni muliere propter peccatum Hevæ : sed percepto odore nardi humilitatis beatæ Virginis, et fumo virgulæ, de quibus infra dicemus, respexit, id est, retro se adspexit, quasi post tergum humilitatem ancillæ suæ : et sic convertit se ad viam portæ sanctuarii exterioris[4]. Porta Maria : via portæ, humilitas Mariæ. Et ad hæc humilitas via est, qua ad matris et Filii gratiam pervenitur.

Item, Humilitas dicitur quasi humi latens. Latebat enim humilitas in corde Virginis : sed interim ipsa etiam ignorante ascendebat humilitatis ejus meritum sicut virgula fumi, usque ad sedentem in throno Dominum majestatis. Et ipsa ejus humilitas quæ sola capax est gratiæ et sola meretur impleri, fuit quasi quoddam vas capacissimum, in quo et sibi et nobis recepit gratiam abundanter, ut de plenitudine gratiæ ejus omnes reciperemus gratiam pro gratia[5]. Ideo etiam in persona ejus dicit Esther Assuero : *Facies tua,* id est, respectus tuus quo respexisti humilitatem ancillæ tuæ, *plena est gratiarum*[6]. Consideravit 3.

Sola humilitas capax gratiæ.

[1] Luc. I, 48 et 49.
[2] Ad Philip. II, 9 et 10.
[3] Luc. II, 51.
[4] Ezechiel. XLIV, 1.
[5] Joan. I, 16.
[6] Esther, XV, 17.

enim Dominus respiciens humilitatem ancillæ, scilicet vasis illius capacitatem, et secundum ipsam capacitatem infudit ei gratiam. Hæc est consuetudo Domini. Unde dicit, Matth. xxv, 15 : *Unicuique tradidit Dominus talenta sua secundum propriam virtutem.* Hæc propria virtus proprie est humilitas. Et quia tantum se humiliavit illa, quæ tanta erat, et Filius Dei amore ipsius tantum humiliavit se, et eo momento quo dixit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc.[1], inclinavit cœlos et disrupit[2] : et descendit in eam. Quia etiam tantum ascendit Mariæ humilitas ad Deum, tantum se humiliavit divina sublimitas ad Mariam.

4. Item, Proverb. xxxi, 18, dicitur de forti muliere quæ proprie est Maria : *Gustavit, et vidit quia bona est negotiatio ejus.* In negotiatione datur vinum, et accipitur aliud, sicut dicit Augustinus. Beata siquidem Virgo exposuit Deo humilitatem suam, dicens : *Ecce ancilla*, cujus pretiositatem attendens Dominus concupivit eam, et dedit ei se pro humilitate. Et sicut Gallice dicitur, quod mercatum est inventio, ita factum est hic. Unde : *Invenisti gratiam apud Deum*[3]. Præcipuus enim decor beatæ Virginis ejus fuit humilitas, de qua proprie dictum est : *Concupiscet rex decorem tuum*[4].

Præcipuus decor B. Virginis fuit humilitas.

5. *Respexit humilitatem ancillæ suæ.* Per hoc dictum, *ancillæ suæ,* commendatur humilitas Mariæ. Duo autem sunt, humilitas et humiliatio, et utrumque excellenter reperire est in Maria. Humilitas est intus in virtute mentis, humiliatio est foris in abjectione humanæ opinionis. Habetur autem quandoque humilitas sine humiliatione, quando videlicet aliquis justus licet coram hominibus despicabilis non appareat, intus tamen humilitatis meritum coram Deo inviolatum conservat, quando mundus ei crucifixus est[5], ipse tamen mundo crucifixus non est : quia gloriam humanam quam foris non quæsitam accipit, intus per virtutem humilitatis oblatam contemnit. Humilitatem vero cum humiliatione habet, qui et coram Deo humilis est, et coram hominibus despicabilis. Isti mundus crucifixus est, et iste mundo[6] : quia per humilitatem mundum contemnit, et per humiliationem a mundo contemnitur. Non potest autem haberi humiliatio sine humilitate. Maria ergo quæ apud Deum humilis erat, et apud homines propter Deum abjecta, in utroque se a Deo respectam testatur. Quia et ejus humilitas apud Deum acceptabilis facta est, et ejus humiliatio apud homines in gloriam commutata.

Humilitas et humiliatio in Maria.

Unde subdit : *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Usque ad illud namque tempus apud homines opprobrium sterilitas portaverat : quia integritatem virginitatis thoro maritali præponebat. Sed unde in priori generatione carnali quasi maledictionis sententiam sustinuit, inde nunc ab omni generatione merita benedictione collaudatur, cui soli hoc inter fœminas omnes concessum est, ut et fructum fœcunditatis haberet, et integritatem virginitatis non amitteret. Respexit ergo Deus humilitatem ejus, et abstulit humiliationem. Et ideo, inquit : *Ex hoc beatam me dicent omnes generationes.*

Item, *Respexit humilitatem ancillæ suæ.* Nomen *ancillæ*, nomen servile est, et est quadruplex servitus. Prima conditionis, qua omnia debent servire suo creatori, sicut opus factori suo, et ejus dispositionibus obtemperare et sequi instituta, ut sicut ab ipso facta sunt, ita non nisi sub ipso et secundum ipsum incedant. Secunda necessitatis : quia Deo

[1] Luc. i, 38.
[2] Isa. lxiv, 1.
[3] Luc. i, 30.
[4] Psal. xliv, 12.
[5] Ad Galat. vi, 14.
[6] Ibid.

servire dicuntur malæ voluntates, quæ cum ejus jussionibus contraire nituntur, per ineffabilem tamen ejus dispositionem arctantur, ut nihil sine ipsius nutu ad effectum perducere queant. Unde dicit auctoritas : « Ei militat omne quod obstat. » Serviunt ergo nolentes ejus dispositioni, qui volentes subjecti non sunt ejus præceptioni. Tertia timoris, quando divina præcepta non ex dilectione implemus, sed ex formidine. Quarta dilectionis, quando voluntarie jussionibus illius obtemperamus : quia ipsum qui jubet diligimus, nec aliud in nostra servitute extra ipsum commodum quærimus, quam ut secundum ipsum ambulantes, ad ipsum pervenire valeamus. Hoc enim est propter ipsum facere quod ipse jubet, propter ipsum adipiscendum facere quod jubet.

Ex his quatuor servitutibus videtur illa commendari in hoc loco, quæ est secundum debitum conditionis : hanc enim primi parentes in paradiso exhibere conditori noluerunt : quoniam in superbiam elati despexerunt esse sub illo a quo conditi fuerant, et voluerunt perverse esse cum illo in majestate consimiles, qui non erant in natura æquales. Convenienter ergo gratia culpæ respondet. Heva per superbiam se esse creaturam et opus Dei non considerans, Deo parificari voluit, Maria autem suo factori humiliter se subdens ancillam se nominavit : et idcirco illa abjecta, et ista electa est : superbam despexit, et humilem respexit : et quod superba perdidit, humilis recepit. Ideo ait : *Respexit humilitatem ancillæ suæ*. Respexit humilitatem, respexit humiliationem. Humilitatem respexit, humilem remunerans : humiliationem respexit, humiliatam exaltans. Hoc habuisti supra distinctum.

7. Sequitur : *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, quæ amissam beatitudinem per fructum uteri mei recuperabunt, qua per fructum ligni vetitum privatæ sunt : omnes beatam me dicent, ut parum jam sit in præterita generatione sustinuisse sterilitatis opprobrium, quæ ab omni generatione futura pro fructu fœcunditatis meæ vocabor *beata*. Ex hoc, inquit, ac si diceret ipsi Elisabeth, cum qua et coram qua loquebatur : ex quo per os tuum sua magnalia quæ in me operatus est Dominus aperuit, ex hoc eadem in omnes generationes manifestando magnificabit.

Omnes generationes : omnes, inquit, quæ sunt generationes cœli et generationes terræ. Unde Apostolus, ad Ephes. III, 15 : *Ex quo omnis paternitas in cœlis et in terra nominatur*. Et merito beatam eam dicunt omnes generationes, quæ omnibus generationibus vitam et gloriam genuit, in qua Angeli gloriam, justi gratiam, peccatores veniam inveniunt in æternum. Merito in eam respiciunt oculi totius creaturæ : quia in ea et per eam et de ea benigna manus Omnipotentis quidquid creaverat, recreavit.

Per Mariam quidquid manus Omnipotentis creaverat, recreavit.

Item, *Omnes generationes :* generationes enim cœli, id est, Angeli, beatam eam dicunt : quia per eam sunt reintegrati. Generationes terræ quæ eam præcesserunt, scilicet Patriarchæ et Prophetæ, beatam eam dicunt : quia per eam sunt ab inferno extracti. Generationes terræ, scilicet Apostoli et Sancti qui cum ea corporaliter conversati sunt, beatam eam dicunt : quia per partum ejus sunt redempti, Generationes ejus quæ sequuntur, ut nos sumus, beatam eam dicunt : quia per eam redempti sunt et gratia illustrati.

Aliter : Beatam eam dicunt omnes generationes, id est, tres generationes quæ perierant. Prima sine patre et matre, ut in Adam : secunda de patre sine matre, ut in Heva : tertia de patre et matre, ut in Noe, Abraham, et cæteris omnibus : quarta autem generatio de matre sine patre, quæ fuit in Christo, liberavit tres prædictas, in cujus rei figura dictum est Abrahæ de semine suo, Genes. XV, 16 : *Generatione quarta revertentur huc*, scilicet ad terram promissionis de Ægyptiaca servitute.

Aliter : Omnes generationes appellat tres generationes, scilicet cordis, oris, operis, quæ debent Mariam incessanter beatam dicere et prædicare, ut ei dicatur : *Generatio et generatio laudabit opera tua*, id est, omnis generatio, *et potentiam tuam pronuntiabunt. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur*, etc. [1].

Item, Generationes cordis sunt fides, spes, charitas, humilitas, obedientia, timor, reverentia, cogitatio, desiderium, exsultatio, pietas, misericordia, commemoratio, intentio, suspirium, dilectio, et hujusmodi, quibus omnibus debemus beatificare Mariam, ut supra ostensum est. Generationes oris sunt laudatio, honorificatio sive honorificentia, prædicatio, confessio, magnificatio, benedictio, cantatio, oratio, gratiarum actio, salutatio, et hujusmodi, quibus omnibus debemus beatificare Mariam, ut supra assignatum est. Generationes operis sunt munditia, manuum erogatio, pura elevatio, bona operatio, et cætera exercitia de quibus supra assignatum est. Generationes ergo cordis respiciunt ad Mariæ dilectionem, generationes oris ad ejus venerationem, generationes operis ad ejus imitationem et bonam operationem, ad gloriam nominis ejus. Ideo dicitur in Psalmo cii, 1 : *Omnia quæ intra me sunt, benedicant nomini sancto ejus.*

Beata igitur Maria et beata ejus humilitas, quæ Deum hominibus peperit, vitam mortalibus edidit, cœlos innovavit, mundum purificavit, paradisum aperuit, et hominum animas ab inferis liberavit. O vere, inquam, gloriosa Mariæ humilitas, quæ porta paradisi efficitur, scala cœli construitur. Facta est certe humilitas Mariæ scala cœlestis, per quam Deus descendit ad terras, sicut dicit Augustinus.

8. Sequitur explanatio secundi versus : *Quia fecit mihi magna qui potens est.* Magnum enim fuit Mariæ ut Dei Patris Verbum, carne sua indutum, utero gestaret. Magnum fuit, ut dum se ancillam confessa est, sui plasmatoris mater fieret. Sed hæc omnia si magna sunt, impossibilia tamen non sunt ei a quo facta sunt : quia potens est. Hæc scilicet magna, ut creatura ederet creatorem, famula generaret Dominum, per eam Deus redimeret mundum, et ad vitam mortuos revocaret. Beatus Ildephonsus : « Hæc magna sunt, ut per hanc Virginem fieret Deus homo, fieret Verbum caro, Filius Dei factor omnium fieret filius illius matris, quam ipse formaverat, essetque dominator nascendo subditus ancillæ, quam ipse condiderat : sicque haberet in subdito ancilla Dominum, ancillam Dominus in prælato. » (Multa de hujusmodi invenies in nono privilegio Mariæ.)

Quæ et quam m gna Deu in Mari fecit?

Fecit, inquit, *mihi magna qui potens est*. Et singulariter magna : quia singulariter potens. Et non dixit : Hoc vel hoc potest, sed *potens est*, inquit, ut Omnipotentem illum intelligas, qui absolute potens dicitur : quia omnia potest. Potentem ergo Maria confessa est Dominum, nec amplius dixit : quia credi potest ejus potentia, quia est. Sed qualis sit et quanta, comprehendi omnino non potest. Idcirco solum confessa est potentiam, discutere non præsumpit : quia sciri non potest quanta est, de qua verissime scitur, quia immensa est. Summe enim potens est : quia potest omne quod possibile est. Nec ideo minus potest, quia impossibilia non potest : quia impossibilia posse non est posse, sed non posse. Siquidem de potentia potest omnia Deus : sed de justitia solummodo potest ea quæ justa sunt. Unde super illud Matthæi, xxvi, 39 : *Pater, si possibile est, transeat a me calix iste*, dicit Origenes : « Quantum ad justitiam ejus, qui non solum potens est, sed etiam justus, non sunt possibilia nisi ea quæ justa

[1] Psal. cxliv, 4 et seq.

sunt. » Ideo de Christo dicit quidam eleganter : « Quia licet possit omnia, non potest posse vitia. » Hoc solum soli deficit. Sed talis impotentia, si dici debent talia, potentiorem efficit.

Propter hoc inquit Maria : *Quia fecit mihi magna qui potens est.* Non ait per me, nec in me fecit magna : sed *mihi,* inquit, *fecit magna.* Quod enim in ea ad omnium salutem facta sunt, hoc privilegio electionis ad ejus gloriam singulariter est ordinatum. Et ideo dixit *magna,* nec addidit qualia : quia cum omnia opera Dei humani sensus capacitatem exsuperent, præcipue sacramentum redemptionis, et incarnationis Verbi mysterium super omnia ineffabile esse constat. Nihil enim umquam magis mirum factum est quam ut Deus homo fieret, et natura incomprehensibilis corporis substantiam ita sibi uniret, ut nec minus in ea esset quam in se erat immensa : nec minor in se existeret, quia in illa fuerat tota. Hæc ergo sunt magna et ineffabiliter magna, quæ in Maria facta sunt ad omnium salutem, et Mariæ facta sunt ad gloriam singularem. Idcirco ait : *Quia fecit mihi magna qui potens est.*

Sequitur : *Et sanctum nomen ejus.* Sanctum est in se, et in nobis sanctificatur nomen ejus, dum nos sanctificamur in nomine ejus. Quid est nomen ejus? fama ejus : nomen ejus, cognitio ejus : fides ejus, nomen ejus. Hoc nomen cum sanctis sanctum est : quia glorificatur a sanctis et benedicitur, a perversis blasphematur, sicut dicit Apostolus ad Romanos, II, 24. Ergo quia magna fecit ei, sanctificatum est nomen ejus : quia dum Verbum in carne mirabiliter nascitur, gloria Dei per Verbum in hominibus declaratur. Unde dicit, Joan. XVII, 4 : *Ego te clarificavi super terram,* etc. Et ideo *fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.*

Fecit etiam Dominus Mariæ magna in terris, exaltans eam super omnes homines : magna in cœlis, exaltans eam super omnes Angelos : magna in inferis, subjiciens ei universas potestates tenebrarum.

Item, Beda : « Cum dicit Maria : *Fecit Dominus mihi magna,* nil meritis suis tribuit, quæ totam magnitudinem ad illius donum refert, qui essentialiter potens et magnus existens, fideles suos de parvis atque infirmis fortes facere consuevit et magnos. »

Sequitur : *Et misericordia ejus a progenie in progenies timentibus eum.* Mihi, inquit, fecit, non tamen soli singulariter, sed uni excellenter. Verumtamen misericordia ejus a progenie in progeniem : nemo a gratia excluditur, sed *in omni gente qui timet Dominum et operatur justitiam, acceptus est illi*[1]. 10.

In progenie et progenies, hoc est, in omnes progenies. In hac ergo gratia nihil discernit hominem nisi timor Dei. Sic Græcus aut barbarus, masculus aut fœmina, servus aut liber timeat Deum, et salvus erit.

Postea misericordiam istam quæ præstatur timentibus, et humanæ redemptionis ordinem latius explicat, dicens : *Fecit potentiam,* etc.

Item, Humilitas Mariæ signatur per nardum, de qua sic loquitur ipsa, Cantic. I, 11 : *Dum esset rex,* id est, Christus, *in accubitu suo,* id est, in sinu Patris nondum factus visibilis, *nardus mea,* id est, humilitas, *dedit odorem suum,* id est, solitum. Nardus est herba humilis et calida, et valde proprie Mariæ signat humilitatem. Unde signanter dicit, *Nardus mea* : quia ejus humilitas magis ex calore charitatis quam ex veritatis cognitione processit. Est enim humilitas quam veritas parit, quæ consistit in cognitione, et hæc est in intellectu. Si enim te ad lumen veritatis sine dissimulatione inspicias, eris 11.

Mariæ humilitas per nardum designata.

[1] Act. x, 35.

profecto vilis in oculis tuis, quamvis id nondum patiaris in oculis aliorum. Humiliaberis ergo ex veritate et non ex charitate. Est et alia humilitas quam charitas format et informat, et hæc est in affectu. Quam si habueris, voles quantum in te est eam de te omnes tenere sententiam, quam apud te veritatem habere cognoscis. *Quantum in te est* dico : quia multa sunt in nobis quæ ab aliis sciri non expedit : eo quod nocere posset scientibus. Ideo dicit beatus Bernardus : « Verus humilis non vult humilis prædicari, sed vilis reputari. » Alioquin si privato amore tui vel timore vilitatis aliis nolis innotescere qualis es, minus probaris diligere veritatem, et timendum est ne incurras illud Proverbiorum, xx, 10 : *Pondus et pondus*, etc., *utrumque abominabile est apud Deum*. Tu enim te depretiaris in occulto trutina veritatis ponderatus, et foris alterius pretii mentiens majori pondere te vendis quam ab ipsa accepisti. Ideo dicitur, Proverb. xxvii, 21 : *Quomodo probatur in conflatorio argentum*, etc., *sic probatur homo ore laudantis*. Et hæc tentatio tanto gravior est, quanto major est qui laudat. Processit igitur Mariæ humilitas et amore quæ peccatum non habuit, cujus causa humiliaretur : et ideo bene signata est per nardum.

12. Item, Humilitas Mariæ pretiosissima. Unde, Proverb. xxxi, 10 : *Procul et de ultimis finibus pretium ejus*. Quia Christus pro humilitate dedit ei se, ut supra ostensum est : et ideo signatur per aurum throni Salomonis, quod erat fulvum nimis, Gallice *or fin*. Humilitas enim aliorum sanctorum aurum pallidum est. Unde : *Posteriora dorsi ejus in pallore auri* [1]. Sed aurum Maria fulvum nimis, id est, pretiosissimum. (Quære titulo de *throno*.) Unde, Proverb. xxvii, 21 : *Quomodo probatur*, etc. Sicut enim pretiositas auri omnia metalla transcendit, sic Mariæ humilitas omnem gradum humilitatis excessit. Quanto enim Maria fuit virtutibus præeminentior, tanto in ipsa humilitas mirabilior.

Humilitas Mariæ in corde et sensu : nihil de se sentiens vel æstimans aut cogitans magnum, filia et imitatrix patris sui David qui dicit : *Si non humiliter sentiebam*, etc. [2]. De Domino vero magna sentiebat, dicens : *Magnificat anima mea Dominum* [3], non meipsam : a solis enim humilibus honoratur Dominus, etc. 13

Mariæ [humi]litas omni[um] manife[...]

In cogitatu. Unde dicit ei sponsus ab humilitate cogitationum ipsam commendans, Cantic. vi, 4 : *Capilli tui sicut grex caprarum, quæ apparuerunt de Galaad*. Capilli isti sunt cogitationes humiles, quæ de corde velut de capite oriuntur, et ascendunt de monte Galaad, id est, de sublimitate perfectionis suæ quam commendant, et de qua loquuntur omnia testimonia Scripturarum. De hoc enim monte greges humilium cogitationum ejus ascendebant, cum considerata sua celsitudine quam divina munificentia in tantum honorabat, se et sua per humilitatem extenuabat, sicut capilli tenues sunt, macilenti et exiles : nominans se ancillam. Bene autem dicitur, *Ascenderunt*, licet descenderent : quia hujus descensus in oculis suis, ante oculos Domini erat quidam magnus ascensus.

In oculis et visu. Unde videtur dixisse cum David : *Neque elati sunt oculi mei* [4]. Item, II Reg. vi, 22 : *Ero humilis in oculis meis*, etc. *Oculi* enim *deficientes, et anima esuriens dat tibi gloriam et justitiam Domino*, sicut dicitur, Baruch, ii, 18. Non enim fuit similis generationi, *cujus excelsi sunt oculi, et palpebræ ejus in alta surrectæ* [5]. Nec similis illi mulieri, cujus *fornicatio in extollentia oculorum, et in palpebris illius agnoscetur* [6]. Nec de

[1] Psal. lxvii, 14.
[2] Psal. cxxx, 2.
[3] Luc. i, 46.
[4] Psal cxxx, 1.
[5] Proverb. xxx, 13.
[6] Eccli. xxvi, 12.

illis filiabus Sion, quæ *nutibus oculorum ibant* [1]. Quin potius orasse creditur illud Ecclesiastici, xxiii, 5 : *Extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, Domine.*

In auditu, juxta consilium Spiritus sancti, qui eam docuerat dicens : *Inclina autem tuam*, etc. [2], id est, humiliter audi nuntium Gabrielis. Sic et ipsa fecit. Et hæc auris inclinatio quoad se, fuit quasi quædam erectio auris quoad Deum. Unde et ipsa dicit cum Filio, Isa. l, 4 et 5 : *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico*, etc. (Quære infra titulo de *obedientia ejus.*)

In olfactu : non enim fuit de illis quorum spiritus in naribus eorum est. Isa. ii, 22 : *Quiescite ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est*, etc. Nec fuit quasi rhinoceros, qui unicum cornu, quo signatur superbia, quæ diligit singularitatem, gestat in nare. Nec oportuit, quod indignatio sagittarum Domini ebiberet spiritum ejus [3], id est, spirituositatem superbiæ, quia nulla fuit in ea.

In sermone et voce. Unde audita magnitudine et multitudine promissorum quæ ei Angelus faciebat, respondit tamquam humillima mulierum : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* [4], ut istud *secundum* sit nominativi casus. Primum enim verbum Angeli fuit : *Ave, gratia plena.* Secundum fuit : *Dominus tecum.* Et istud *secundum verbum* optabat sibi fieri, ut scilicet Dominus esset cum ea sibi carnem assumendo de substantia carnis suæ. Ratione etiam vocis vel sermonis potuit vere dicere illud quod dixit Domino Moyses, Exod. iv, 10, secundum aliam translationem : « Gracilis vocis ego sum, etc. » Gracilitas vocis humilitas sermonis : non enim fuit de illis qui dicunt : *Labia nostra a nobis sunt*, etc. [5]. Nec de illis quibus dicitur, I Reg. ii, 3 : *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes : recedant vetera de ore vestro*, etc. Nec in ore ejus fuit virga superbiæ [6]. Propter hanc enim humilitatem vocis vel sermonis dicit ei Filius, ipsam commendans a voce, Cantic. ii, 14 : *Sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis*, etc. Item, Cantic. iv, 9, commendat eam ab humilitate tam mentis quam vocis, dicens ei : *Vulnerasti cor meum..., in uno crine colli tui.* (Quære infra titulo de *pulchritudine ejus*, et bene expositum invenies). Fuit etiam alio modo humilis in voce : quia numquam gloriata est in melodia tinnulæ vocis : quin potius habuisse creditur gemitum pro cantu. Vel, turturi et columbæ sæpius comparatur, quam vel alaudæ, vel philomenæ. Cantic. ii, 12 : *Vox turturis audita est*, etc., quando scilicet respondit Gabrieli : *Ecce ancilla Domini*, etc.

In opere, quando videlicet Elisabeth cognatæ suæ minori se ministravit. Et etiam gradum istum excessit, cum laudata ab Angelo tam multipliciter et ab ipsa Elisabeth dicente : *Unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me* [7] ? non superbivit. In hoc etiam quod purgari secundum legem non erubuit, licet purgatione non egeret, cum de viro non concepisset : noverat enim, quod qui facit superbiam, non habitabit in medio domus ejus.

In colli et capitis demissione, quorum elevatio signum est elationis, demissio signum humilitatis : non enim fuit de illis filiabus Sion, quæ elevatæ ambulabant extento collo [8]. (Quære infra titulo de *pulchritudine ejus*, ubi agitur de collo). Sed magis exemplo David operto capite [9], et exemplo Achab humiliati coram Domino [10]

[1] Isa. iii, 16.
[2] Psal. xliv, 11.
[3] Job, vi, 4.
[4] Luc. i, 38.
[5] Psal. xi, 5.
[6] Proverb. xiv, 3.
[7] Luc. i, 43.
[8] Isa. iii, 16.
[9] II Regum, xix, 4.
[10] III Regum, xxi, 27.

demisso capite creditur ambulasse, qui, scilicet Achab, inde legitur a Domino commendatus.

In gustu, cum numquam aliquid gustaverit, quod gustatum afferret mortem animæ [1]. Sicut prima mater Heva pomum appetiit toxicatum, quod per inobedientiam devoravit, et lethali gustu virum suum et totam posteritatem suam adduxit miseriæ servituti.

In tactu : nam contrectasse creditur membra Filii sui cum omni humilitate, reverentia, et tremore, quem certis sime noverat Unigenitum Dei.

In incessu : quia non ambulavit in magnis, nec in mirabilibus super se [2]. Nec fuit de illis filiabus Sion, quæ composito gradu incedebant pedibus suis [3]. Nec similis illi cui dicitur, Ezechiel. xxv, 6 : *Pro eo quod plausisti manu, et percussisti pede, et gavisa es ex toto affectu*, etc.

In habitu et omni motu et gestu (Quære de habitu ejus exteriori, titulo de *vite*, ubi agitur de cortice vitis : et titulo de *virga*, ubi agitur de cortice virgæ.) Noverat enim, quod ex visu cognoscitur vir, id est, ex ornatu qui exterius apparet, et quod *amictus corporis et risus dentium et ingressus hominis enuntiant de illo* [4] et quia non tam convenit ornari veste, quam moribus, sicut dicit Hieronymus. Noverat etiam probibitionem illam Ecclesiastici, xi, 4 : *In vestitu ne glorieris umquam.*

Item, Notandum quod beata Virgo in tantum humilitate plena fuit, quod quanto magis a Deo, ab Angelis, et ab hominibus extollebatur, tanto magis a seipsa dejiciebatur. Nam cum in humani generis tota universitate singulariter ad hoc eligeretur ut fieret Angelorum domina, cœlorum regina, hominum advocata, mundi imperatrix, sæculi dominatrix, Creatoris mater et nutrix : tamen in tantum se disposuit et dejecit, ut se nihil aliud diceret quam Dei ancillam, licet genitricem ejusdem Domini se fieri prævideret. Volebat siquidem libere transire per foramen acus, quod longum est et angustum : nihil enim magnum vel grossum transire potest per illud. Nec sufficit in illud intrare, sed necesse est per illud transire : qui enim intrat et non transit, nihil proficit. Intrat et transit, qui quod bene incepit, melius consummat. Quisquis enim transire non habet per ostium parvissimum, quanto magis se constringit et humiliat, tanto facilius intrat. Quam cito autem se erigit, tam cito offendit et ab ostio se excludit. Propter hoc dicit Dominus, Matth. xviii, 4 : *Quicumque humiliaverit se sicut parvulus iste*, etc. Beatus Maximus : « Vis magnus esse in cœlo, et magnus valde et valde nimis, esto parvus in terra, et parvus valde et valde nimis : sic enim habebis in cœlo ingressum facilem et locum sublimem. »

[1] Job, vi, 6.
[2] Psal. cxxx, 1.
[3] Isa. iii, 16.
[4] Eccli. xix, 27.

CAPUT II.

De simplicitate Mariæ.

Ratione simplicitatis comparatur Maria columbæ quæ est avis simplicissima. Unde dicit ei Filius, Cantic. II, 13 et 14 : *Veni, columba mea, in foraminibus petræ.* Est autem simplicitas quasi collactanea humilitatis. Simplex est, qui uni soli rei intendit. Unde, Psal. XXVI, 4 : *Unam petii a Domino*, etc. Item, Luc. X, 42 : *Unum est necessarium.* Et dicitur simplex quasi sine plica, id est, sine duplicitate.

Est autem triplex simplicitas, vera, ficta, indiscreta. Vera justorum, quæ comitem habet discretionem. Hanc præcipit Dominus, Matth. X, 16, dicens : *Estote prudentes sicut serpentes, et simplices sicut columbæ.* Talem habuit beata Virgo super omnes creaturas. Ficta hypocritarum, qui componuntur secundum exteriorem hominem in vultu, gestu, habitu, et hujusmodi, ut credantur religiosi. Et hæc sunt vestimenta ovium, sed deintus perversa sunt omnia et lupina. Indiscreta stultorum, qui sunt ut columba seducta non habens cor [1].

Solent autem tria incommoda sequi simplicitatem a quibus peroptime sibi cavit Maria. Primum est temeritas : quia de facili simplices decipiuntur : unde comparantur columbæ seductæ, ut dictum est. Sed Maria loco temeritatis habuit prudentiam spiritus, qua bene discernebat esse Angelum Dei, cui consentire deberet. Secundum est debilitas : simplices enim de facili cadunt : quia resistere nesciunt. Sed ipsa fuit prudens mulier et fortis, quæ contrivit caput serpentis antiqui. Tertium est timiditas, qua non audent ardua aggredi. Sed ipsa habuit confidentiam, fidem, et spem certam, qua Deum credidit de se incarnari, et respondit audacter et devote : *Ecce ancilla Domini*, etc. Fortitudo autem ejus et confidentia in hoc apparuit, quod Ezechiel et Daniel et beatus etiam Joannes videntes Angelos leguntur corruisse : sed ipsa videns Angelum turbata est, sed non perturbata, et adspectum angelicum sine casu potuit sustinere.

CAPUT III.

De timore Mariæ.

Mulier timorata fuit beata Virgo, et est similiter timor filialis vel castus collactaneus humilitatis. Ideo, Luc. I, 30, dixit ei Gabriel : *Ne timeas, Maria.* Timor autem præparavit in ea locum advenienti Spiritui sancto, juxta illud Isaiæ, LXVI, 2:

[1] Osee, VII, 11.

Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum et contritum spiritu, et trementem sermones meos? Pauperculus proprie est pauper et humilis, qualis erat Maria. (Causas autem timoris ejus ad ingressum Angeli invenies infra titulo de *verecundia ejus.*)

CAPUT IV.

De excellentia Mariæ.

1. De venerabili et omni præconio extollenda excellentia Mariæ in oculis summæ Trinitatis, quæ scilicet excellentia respondet excellentissimæ humilitati ipsius in oculis suis, loquitur ipsa, Eccli. XXIV, 5, dicens: *Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam.*

Ego ex ore Altissimi prodivi: quia *ipse dixit, et facta sunt*[1]. *Ego ex ore*: quia verbo Altissimi creata sum. Si quæratur, quomodo virgo tam humilis introducatur seipsam commendans? Ecce responsio. Laus non est periculosa nisi propter vanitatem: sed cum ipsa sit veritatis mater quam de se genuit, longe est ab ea omnimoda vanitas, et est in ea omnimoda veritas: et ideo potest se laudare.

Item, Cum dicat Salomon, Proverb. XXVII, 2: *Laudet te alienus, et non os tuum,* etc., potest dici, quod ipsa non erat quæ loquebatur, sed spiritus prophetiæ. Dicit ergo*: Ego ex ore Altissimi prodivi:* quia *ipse dixit, et facta sunt.* Sed iterum si quæratur, ad quid pro laude Virginis ponitur quod commune est omnibus? Respondemus: quia ipsa est principium Christi secundum humanitatem qui est os Patris: et quia de ea dixit tota Trinitas specialiter quasi loquens de Christo, Genes. II, 18: *Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adjutorium simile sibi.*

Sequitur: *Primogenita ante omnem creaturam,* id est, dignior omni pura creatura.

Item, De excellentia suæ creationis loquitur ipsa ibidem paulo post: *Ab initio et ante sæcula creata sum.* 2

Ab initio, id est, a Deo Trinitate. Unde, Proverb. VIII, 22, ubi nos habemus: *Dominus possedit me in initio viarum suarum,* dicit alia translatio: « Dominus creavit me in initio viarum suarum. »

Vel, *Ab initio,* id est, ab æterno creata sum in præscientia Dei. Vel, *creata,* id est, prævisa creari quodam privilegiato modo.

Vel, *Ab initio* creationis mundi *creata sum,* id est, præfigurata creari per creationem lucis, de qua factum est corpus solis, ut quidam dicunt. Sicut enim in illa luce data est lux mundo, tamen subobscura, et de illa luce facta sunt luminaria quæ majorem lucem dederunt ut sol: ita beata Virgo dedit lucem mundo respectu prioris temporis, non tamen tantam ut sol, id est, Christus qui de ea natus est. Genes. I, 3: *Dixit Deus: Fiat*

[1] Isal. XXXII, 9.

lux. Esther, VIII, 16 : *Judæis nova lux oriri visa est.*

Vel, *Ab initio* temporis gratiæ *creata sum* ad litteram quoad animam. Vel, *creata*, id est, genita a patre et matre. Tempus enim ante gratiam desitio erat temporis seu vitæ ; quia totum erat in morte : unde initium appellatur tempus gratiæ. Et erat desitio quantum ad tempus et vitam naturæ et gratiæ : omnes enim moriebantur natura, nec erat vita reparabilis ante Christi resurrectionem. Et etiam quantum ad vitam gratiæ : quia *omnia sub peccato* [1]. *Ab initio* ergo, id est, tempore gratiæ, ubi omnia initiata sunt et renovata, *creata sum* ad litteram : et ideo dicor *aurora*, quæ est terminus noctis et initium diei. Ipsa enim fuit terminus legis et initium gratiæ. (Vide titulo, quod Maria *aurora*.)

Et ante sæcula, id est, ab æterno, et antequam ista sæcularia tempora volverentur. Vel, *Ante sæcula*, id est, dignior omnibus sæculis, id est, omnibus hominibus et mulieribus omnium sæculorum.

3 Item, Propter excellentiam sui status dicit ipsa in eodem capitulo : *Ego in Altissimis habitavi* [2].

In sua sanctificatione : excellentissime enim fuit sanctificata, et in sanctificatione sua vehementer exaltata : quia depravata ab omni fœtulentia terrenæ corruptionis, et colorata et tincta quasi de nigro colore in candidum : et tunc data est illi gloria Libani, qui interpretatur *candor* [3]. (Quære titulo de *sanctificatione ejus*).

In sua nativitate : quia ante sanctificata quam nata : nata est enim filia gratiæ cum omnes alii nascantur filii iræ [4] : quod signatum est in hoc quod fuit filia Annæ quæ interpretatur *gratia*. Unde, Cantic. VI, 8 : *Una est matris suæ.* Propter hoc etiam de ejus nativitate dicitur, Esther, VIII, 16 : *Judæis nova lex oriri visa est, gaudium, honor, et tripudium.* In ortu enim ejus nova lex orta est omni justo propter veritatis cognitionem quæ antea ignorabatur, gaudium propter carceris evasionem, honor propter hostis dejectionem, tripudium propter salutis recuperationem. Ipsius enim sanctificatio arrha fuit nostræ sanctificationis, ejus nativitas arrha nostræ spiritualis nativitatis, nostræ etiam redemptionis : quia ad hoc nata est ut paternæ prævaricationis delictum ablueret, innocentiam repararet, districti judicis iracundiam placaret, portam cœli aperiret, et captivis libertatem conferret. Ideo ipsa dicit : *In me gratia omnis viæ et veritatis*, etc. [5].

In vita juxta humanam consuetudinem : quia virginitatem vovit, licet sterilis malediceretur in lege : humillima fuit, licet multi superbiant de sua virginitate : fidelis fuit et credula, licet quod ei promittebatur, videretur impossibile, scilicet quod virgo conciperet et pareret manens virgo.

In Filii Dei admirabili conceptione. Concepit enim virginitatis gloria permanente, quod nulla alia. Concepit in utero, id est, ex causa intrinseca, non sicut aliæ mulieres, quæ recipiunt ab extrinseco unde concipiunt, scilicet semen viri. Origenes : « Felix umbilicus castitatis, quem amplexus non tetigit maritalis. » Concepit enim per aurem, id est, per fidem dictorum : quia *fides ex auditu* [6]. Unde ipsa dicit, Cantic. V, 4 : *Dilectus meus*, id est, Deus Pater, *misit manum suam*, id est, Filium suum, *per foramen* auris meæ, etc. Et ita conceptus ejus singularis et omnes alios superexcellens.

In Filii portatione : fuit enim sine corruptione fœcunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera, sicut dicit beatus Bernardus. Et hoc patet ex hoc quod in ipso suæ conceptionis initio, quando mulieres miserabilius affliguntur, sicut

[1] Ad Galat. III, 22.
[2] Eccli. XXIV, 7.
[3] Isa. XXXV, 2.
[4] Ad Ephes. II, 3.
[5] Eccli. XXIV, 25.
[6] Ad Roman. X, 17.

dicit idem beatus Bernardus, tota alacritate ascendit in montana cum festinatione [1], non lento gradu, sicut mos est aliquo onere gravatorum. Et ita manifestissime patet, quod Filio Dei gravidata non fuit gravata.

In pariendi singularitate : quia sine dolore, natura mirante, suum peperit genitorem. Unde, Isa. LXVI, 7 et 8 : *Antequam parturiret, peperit : antequam veniret partus ejus, peperit masculum. Quis audivit umquam tale ? et quis vidit huic simile ?* (Hoc invenies paulo infra, titulo de *partu ejus*). Vel, aliter : Quia multæ aliæ pepererunt reges et principes, sed ipsa sola Filium Dei. Item, aliter : Multæ aliæ pepererunt filios, qui postea coronabantur in reges, sed non nascebantur reges : ipsa vero solum illa quæ Filium suum coronaverat in utero suo diademate gloriosæ carnis. Unde, Cantic. III, 11 : *Egredimini, et videte, filiæ Sion*, usque, *coronavit illum mater sua.* Peperit regem coronatum. Unde dicit, Matth. II, 2 : *Ubi est qui natus est rex*, etc. ? Ratione autem hujus excellentissimæ dignitatis comparat ipsa se cedro, quæ rex arborum appellatur. Unde dicit, Eccli. XXIV, 17 : *Quasi cedrus exaltata sum in Libano.*

In Filii lactatione : quia sola Virgo lac habuit : et vocatur lac istud cœleste, non terrenum, vel carneum, propter suam excellentissimam dignitatem. Unde canit Ecclesia : « Sola Virgo lactabat ubere de cœlo pleno. » Nec de ejus lacte gustavit alius quam Filius Dei. Unde et ipse singulariter gloriatur, Cantic. V, I, dicens : *Bibi vinum meum cum lacte meo,* quod totum fuit meum. Et licet dicatur nomen virginis effusum, Cantic. I, 2 : *Oleum effusum nomen tuum*, non tamen dicitur, quod ejus ubera sint effusa.

In singulari dominatu super Filium Dei et suum, qui est *Rex regum et Dominus dominantium* [2]. Unde, Luc. II, 51, dicitur : *Descendit cum eis, et venit Nazareth, et erat subditus illis*, scilicet Mariæ et Joseph. Ibi Augustinus : « Hoc singulariter illa fœmina habuit ut videret sibi nascendi solemnitate subditum, quem non solum humana, verum etiam angelica natura veneratur et adorat altissimum. » (De hoc multa invenies nono capitulo de privilegiis ejus.)

In singulari ministratione coram Filio Dei. Multi enim alii et multæ aliæ susceperunt Christum in suis domibus uno die vel duobus aut tribus : ipsa vero in propria domo uteri virginalis non tantum uno die, vel duobus, sed mensibus novem. Item, alii paverunt eum cibis communibus, et forte dederunt ei aliquod indumentum : ipsa vero de carne propria ipsi nudo, id est, puro Deo carnis contulit vestimentum, et de lacte proprio ministravit alimentum. Et de cæteris operibus misericordiæ sic poteris assignare. Et propter hoc dicit ipsa antonomastice : *Coram ipso ministravi* [3], id est, ad beneplacitum ejus.

In singulari contemplatione. (Hoc habuisti supra, titulo, *Gratia plena*, in principio capituli.)

In singulari actione vel bona operatione : quia Filio Dei qui fuit in unum dives et pauper, sex opera misericordiæ exhibuit excellenter. Unde in judicio poterit ei dicere Filius excellenter illud Matthæi, XXV, 35 : *Hospes eram, et collegisti me*, scilicet in tabernaculo virginalis uteri tui. Unde, Job, XXXI, 32, quasi in persona Mariæ : *Foris non mansit peregrinus*, scilicet Filius Dei. Assigna de peregrinatione Christi. *Ostium meum viatori patuit* [4], de quo scilicet viatore dicitur, Jerem. XIV, 8, quasi loquentis ad Filium Dei : *Quare colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum ?* Qui videlicet viator cum non haberet ubi caput suum reclinaret [5],

[1] Luc. I, 39.

[2] I ad Timoth. VI, 15 et Apocal. XIX, 16.

[3] Eccli. XXIV, 24.

[4] Job, XXXI, 32.

[5] Matth. VIII, 20.

susceptus est et hospitatus in utero et in domo virginali.

Item, *Nudus fui, et cooperuisti me* [1], vestimento videlicet tuæ carnis virgineæ. Unde dictum fuerat Mariæ : *Quod nascetur ex te sanctum*, etc. [2]. Item, Luc. II, 7 : *Et pannis eum involvit*, ecce vestimentum : *et reclinavit in præsepio*, ecce materiale hospitium. Propter hoc Christus se dicit granum frumenti [3] quod nudum seminatur [4], sed surgit vestitum palea sua. Propter hoc etiam comparatur ipsa velleri Gedeonis [5] : quia lana sua, id est, carne virginea vestivit Agnum Dei : unde et Filius dicit ei, Job, X, 11 : *Pelle et carnibus*, etc.

Item, *Esurivi, et dedisti mihi manducare* [6]. Unde Hieronymus dicit, quod cum acu et colo acquirebat unde se et Filium pascebat. Unde, Cantic. II, 16, dicitur, quod Christus *pascitur inter lilia*. Et hæc lilia interpretatur beatus Bernardus manus beatæ Mariæ, dicens : « Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt : nec causabitur liliorum amator inter lilia non inventum quidquid inter Mariæ manus invenerit [7]. »

Item, *Sitivi, et dedisti mihi potum* [8], scilicet lactis virginei, quod ego solus bibi. Potest etiam intelligi istud de potu fidei quo Maria præ omnibus ipsum potavit, figurata per Samaritanam mulierem, cui Christus dixit, Joan. IV, 7 : *Da mihi bibere*.

Item, *Infirmus eram, et visitasti me* [9]. Quod impletum est quando Christus crucifigebatur, et ipsa stabat juxta crucem, quando scilicet Deus Pater percutiebat Filium pro salute populi [10], et quando vulneratus est propter iniquitates nostras, et attritus propter scelera nostra, et livore ejus sanati sumus, sicut ibidem dicitur.

Item, *In carcere eram, et venisti ad me* [11]. Quasi incarcerebatur Christus in carcere nostræ mortalitatis, quando nascebatur de Virgine verus homo, et ad ipsum tunc veniebat Maria sicut mater ad Filium jacentem in cunabulo. Sed tunc quam maxime fuit incarceratus, quando positus in sepulcro. Unde in persona ejus dicit Jeremias, Thren. III, 6 : *In tenebrosis collocavit me, quasi mortuos sempiternos*. Item, ibidem, ℣. 53 : *Lapsa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me*. Tunc autem licet non legatur hoc in Evangelio, non dubitatur ad sepulcrum venisse Filii mater piissima. Unde Hieronymus : « Quam miserum erit et impium sentire de matre, ut quando cæteræ sanctæ mulieres tantam curam habuerunt de Dominica sepultura, ipsa se absentaverit, absit. »

In singulari passione vel martyrio. (De hoc sufficienter invenies in decimo privilegio ejus.)

In singulari transitu vel ascensu de mundo ad Deum, de terra ad cœlum, de exsilio ad patriam, de miseria ad gloriam. Unde et transitus ejus dicitur assumptio, quando videlicet *ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum* [12]. (Hoc invenies plane expositum titulo de *aromatibus horti conclusi*.)

In singulari sepultura, ubi scilicet nexibus mortis non potuit deprimi, nec corpus ejus resolutum est in cineres : quia sicut Pater non dedit sanctum suum videre corruptionem, scilicet Christum, sic nec sanctam suam specialem, id est, Mariam.

In singulari sublimatione : quia non solum cum Angelis sublimata, sed super omnes choros Angelorum exaltata.

[1] Matth. XXV, 36.
[2] Luc. I, 35.
[3] Joan. XII, 24 et 25.
[4] I ad Corinth. XV, 37.
[5] Judicum, VI, 37 et seq.
[6] Matth. XXV, 35.
[7] S. Bernardus, Serm. de nativitate Mariæ, in fine.
[8] Matth. XXV, 35.
[9] Ibid., ℣. 36.
[10] Isa. LIII, 5.
[11] Matth. XXV, 36.
[12] Cantic. VIII, 5.

(Quære undecima prærogativa Mariæ.)

In singulari consessu ad dexteram Filii, sicut creditur, in throno gloriæ : quia ipsa designata est per Bethsabee, matrem Salomonis, qui Christum signat, cui videlicet Bethsabee de præcepto filii positus est thronus juxta thronum regis, et sedit ad dexteram ejus [1].

In singulari potestate. Cum enim possit verissime dicere cum Filio : *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra* [2], excellenter tamen dicit : In Jerusalem superna potestas mea, imperandi scilicet quidquid volo tam virtutibus angelicis quam animabus sanctis, et quos volo introducendi. Eccli. XLII, 24 : *In omni necessitate omnia obaudiunt ei.* (De his multa invenies titulo de *potentia ejus.*)

4. Item, Ratione excellentiæ suæ appellatur Maria *mulier ex omnibus*, mulier scilicet ex omnibus bonis mulieribus collecta, omnium bonarum mulierum universas bonitates et singulas in se habens. Eccle. VII, 29 : *Virum de mille unum reperi.* Quod quidam exponunt de Samsone qui mille stravit [3]. Alii de David qui decem millia [4]. *Mulierem ex omnibus non inveni* [5]. Ideo etiam conquerebatur Salomon, Proverb. XXXI, 10, dicens : *Mulierem fortem quis inveniet ?* (Quære titulo, quod Maria *mulier*.)

Item, Ratione suæ excellentiæ dicitur ei, Cantic. IV, 10 : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.* Quasi dicatur : Omnem gratiam vincit tua sublimitas, omnem excellentiam superat tua dignitas. Ad hoc etiam facit quod ipsa dicitur *terribilis ut castrorum acies ordinata* [6]. Ipsa enim tantum dæmonibus est terribilis, quantum Angelis et sanctis existit venerabilis, id est, sicut tota acies Apostolorum, Prophetarum, Martyrum, Angelorum, Confessorum et Virginum, et omnium qui ordinate contra diabolum pugnaverunt. Nam quia omnium sanctorum privilegia habet in se congesta, unde dicit, Cantic. VII, 13 : *Omnia poma, nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi*, ita terribilis est dæmonibus sicut universa collectio omnium sanctorum aliorum.

Item, Propter hoc inter lapides comparatur topasio, qui dicitur quasi topandion, id est, omnicolor, a πάν quod est totum, et *zion* vel *dian*, quod est color, et signat omnem virtutem. Tamen super Apocalypsim dicitur a *Topandem*, quæ est insula Ægypti ubi invenitur : topazius enim est receptivus omnis coloris. Ipsa enim prædita fuit optimis naturalibus, et receptiva omnis gratiæ et virtutis. Apparuit tamen quasi de Æthiopia, quando legem datam de mulieribus quæ conceperant de viris, implevit in purificatione.

Et nota, quod non solum excellit dignitatem omnium sanctorum, sed etiam dignitates omnium cœlestium virtutum. Superior est enim Angelis gloria : quia plus meruit, scilicet quod Dei Filius assumeret ex ea naturam humanam, qui noluit asssumere angelicam. Ad Hebr. II, 16 : *Nusquam Angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit.* Superior partu : quoniam Dominum Angelorum genuit. Superior honore : quoniam eam Deus super choros Angelorum collocavit : et ideo admirabilis est etiam ipsis Angelis. Unde dicunt, Cantic. VIII, 5 : *Quæ est ista quæ ascendit*, etc., *innixa super dilectum*, cum ipsi sint sub dilecto ? Superior virginitate : quia in carne fragili, quod non Angeli, præter vitia carnis vixit. Superior revelatione : quia sicut dicit Bernardus : « Dominus secretum suæ incarnationis prius ipsi quam alicui Angelorum revelavit, ex-

[1] Cf. II Regum, II, 19.
[2] Matth. XXVIII, 18.
[3] Judicum, XV, 15.
[4] I Regum, XVIII, 7.
[5] Eccle. VII, 29.
[6] Cantic. VI, 9.

cepto dumtaxat Gabriele, qui utique tantæ inter suos inveniri potuit excellentiæ, ut tali nomine dignus haberetur et nuntio. Superior contemplatione Dei : quia cum jam sit resuscitata, ut vere creditur, regem gloriæ in decore suo vident oculi ejus [1], non solum intellectuales, sed etiam corporales, quales Angeli non habent, qui intellectualibus oculis solummodo vident : unde et dicuntur *intelligentiæ*. Item, superior est Angelis : quia Filius Dei *nusquam Angelos apprehendit* [2], id est, naturam angelicam, *sed semen Abrahæ apprehendit* in ea, et ex ea in ministerio Spiritus sancti. Item, quia nulli Angelorum dixit aliquando Pater : *Filius meus es tu* [3], sed hoc dixit Filio Mariæ in baptismo [4], et in transfiguratione [5]. Item, quia nulli Angelorum subjecit Pater orbem terræ, sed Filio Mariæ, sicut dicitur in Psalmo VIII, 8, et ad Hebr. II, 8 : *In eo enim quod omnia ei subjecit, nihil dimisit non subjectum ei*. Tota vero excellentia matris ab excellentia Filii derivatur.

Item, Ratione suæ excellentiæ qua excellit omnem angelicam dignitatem, canit Ecclesia in assumptione ejus : « Vidi speciosam sicut columbam ascendentem desuper rivos aquarum. » Quia non solum cum Angelis sublimata, sed super omnes choros Angelorum exaltata. De quibus aquis dicitur, Daniel. III, 60 : *Benedicite, aquæ omnes quæ super cœlos sunt, Domino*. Et, Apocal. XXII, 1 et 2 : *Ostendit mihi fluvium aquæ vivæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni, in medio plateæ ejus*. Ipsi enim sunt primi, qui de fonte divinæ bonitatis procedunt. Quia vero Maria cum Angelis ascendit et super Angelos, dicitur, Cantic. VIII, 5 : *Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum ?* Desertum dicitur cœlum juxta parabolam de ove perdita [6]. *Deliciis affluens*, deliciis scilicet Filii. In verbo *affluendi* notatur abundantia deliciarum. Unde, Eccle. I, 7 : *Omnia flumina intrant in mare*. Cum enim sint Filio deliciæ esse cum filiis hominum [7], singulares sunt ei deliciæ esse cum matre, de qua carnem assumpsit. Quia cum in omni creatura sit per essentiam, in justis sit per gratiam, excellentius in ea per gratiam, quæ fuit gratia plena, excellentissime et simpliciter per unionem. Unde eam fecit locum voluptatis.

Item, Affluens etiam deliciis Angelorum, quorum singulis ordines in se virtutibus exemplavit. Cum enim officium Angelorum sit ministrare, sicut dicitur, ad Hebr. I, 7, quodammodo in se Angelorum formam expressit, cum Elisabeth ministravit. Ideo dicit : *Coram ipso ministravi* [8].

Item, Nuntiavit minora cum Angelis, qui minora nuntiant, quando dixit ministris nuptiarum : *Quodcumque dixerit vobis, facite* [9]. Majora vero cum Archangelis, cum Apostolos instruxit. Virtutes expressit, cum ipsis Apostolis deficientibus in passione imperterrita, licet jam gladio passionis Filii transfossa juxta Filii crucem stetit. Ideo dictum est : *Mulierem fortem quis inveniet ? Confidit in ea cor viri sui* [10]. Et in ipsius constantia confidentiam potuit habere Christus, qui tunc ad detentos in limbo descendens, non sine spoliis rediit educens eos de lacu. Principatus in se exemplavit, cum per humilitatem diaboli superbiam dejecit. Unde, Genes. III, 15, dicitur serpenti : *Ipsa conteret caput tuum*, quod est superbia. Potestates, cum per paupertatem spiritus, cupiditatem totius

[1] Isa. XXXIII, 17.
[2] Ad Hebr. II, 16.
[3] Ibid., I, 5.
[4] Matth. III, 17.
[5] Ibid., XVII, 5.
[6] Luc. XV, 4 et seq.
[7] Proverb. VIII, 31.
[8] Eccli. XXIV, 14.
[9] Joan. II, 5.
[10] Proverb. XXXI, 10 et 11.

mundanæ potestatis contempsit, cantans illud : *Deposuit potentes*, etc. [1]. (Assume de *paupertate ejus*.) Dominationes, cum per virginitatis pudicitiam, immunditiam voluptatis calcavit : quia in ea tantum spiritus dominabatur carni : quia in ea fomes exstinctus est. Unde sindonem fecit, quando Christum carne induit. Chananæus *commutatus*, cum in se refrigerio Spiritus sancti omnes carnales motus exstinxit. Thronos in se descripsit, cum sedes summi regis facta est, cui dixit rex : « Veni, electa mea, et ponam in te thronum meum. » Cherubim plenitudo scientiæ, quem in se transformavit, cum illum in se recepit, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* [2]. Seraphim, quod est ardens, cum desiderio ardenti Filium prosecuta est ascendentem, clamans : *Trahe me post te* [3]. Et cum visa est dixisse Angelis orando : *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntiatis ei quia amore langueo* [4].

6. Maria totam pulchritudinem habuit, quam cæteri per partes habuerunt.

In ratione suæ excellentiæ dicitur ipsa *pulchra ut luna* [5], id est, universalis Ecclesia : quia quidquid pulchritudinis habent alii sancti in parte, habet Maria in toto. Nemo enim sanctorum inventus est similis illi in gloria, sicut de Abraham dicitur, Eccli. xliv, 20. Similis, inquam, in humilitate, in sanctitate, in charitate, et sic de cæteris virtutibus, quas omnes habuit in superlativo, et quot virtutes, tot habuit in se pulchritudines : et ideo dicitur *pulcherrima mulierum* [6]. Et ideo dicta est et vocata ab Angelo *gratia plena* [7]. Et hoc est proprium nomen ejus, sicut Maria. Unde, Isa. lxii, 2 : *Vocabitur tibi nomen novum, quod os Domini*, id est, Angelus, vel Filius qui est os Patris, prius per Angelum *nominavit*. Ideo etiam dicit ipsa, Eccli. xxiv, 25 : *In me gratia omnis viæ et veritatis*. Et bene *omnis gratia* : quia nulla ei defuit virtus, nec puritas Angelorum, nec fides Patriarcharum, nec scientia Prophetarum, nec zelus Apostolorum, nec patientia Martyrum, nec sobrietas Confessorum, nec innocentia aut humilitas Virginum. Beatus Bernardus : « Quantumcumque donum alicui sancto sit datum, tantæ Virgini non credimus esse negatum. »

Si vero quæratur, unde ei tanta excellentia ? Potest responderi utique ex hoc quod Dominus *fecit ei magna qui potens est* [8] : magna in terris, exaltans eam super omnes homines : magna in cœlis, exaltans eam super omnes Angelos : magna in infernis, subjiciens universas tenebrarum potestates. Ideo de ipsa potest dici sicut de Filio illud Isaiæ, xlviii, 14 : *Faciet voluntatem suam in Babylone*, hoc est, in inferno : *et brachium suum in Chaldæis*, id est, in domibus. Chaldæi enim interpretantur *fortes*, vel *quasi mamilla*.

Item, Ex eo quod copiosa est spiritualibus divitiis, conspicua bonitate, diserta sapientia, tremenda cunctis viventibus potestate, genere illustris, forma desiderabilis, immensitate incomprehensibilis, æternitate indeficiens, cujus imperium attingit a mari usque ad mare : quæ etiam ex dono Filii sui *attingit a fine usque ad finem fortiter, et cum eo disponit omnia suaviter* [9]. *Attingit* etiam *ubique propter suam munditiam* [10].

Item, Ex eo quod virgo existens, in matrem Domini electa est, ut immaculatus de munda nasceretur : et ut sicut

[1] Luc. i, 52.
[2] Ad Coloss. ii, 30.
[3] Cantic. i, 3.
[4] Cantic. v, 8.
[5] Ibid., vi, 9.
[6] Ibid., v, 17.
[7] Luc. i, 28.
[8] Ibid., v. 49.
[9] Sapient. viii, 1.
[10] Ibid., vii, 24.

in cœlo Patrem habebat immortalem æternus, sic in cœlo matrem haberet virginem incorruptus. Et quia in cœlo qualis Pater talis Filius, ideo de terra qualis mater talis filius. In cœlo cum Patre æternus et immensus, in terra cum matre immaculatus et mansuetus. In cœlo cum Patre incorruptus et sublimis, in terra cum matre virgo et humilis. In cœlo imago Patris, in terra imitator matris. Et ideo Mariæ excellentia ex eo quod Filius Dei secundum humanitatem dignatus est ei fieri consimilis. Ideo etiam talem fecit matrem suam secundum quod Deus qualis fieri voluit ex matre secundum quod homo. Propter hoc de matre et Filio dicitur, Osee, x, 1 : *Vitis frondosa Israel,* id est, Maria : *fructus*, id est, Christus, *adæquatus est ei.*

CAPUT V.

De pretiositate Mariæ.

De pretiositate Mariæ dicitur, Proverb. xxxi, 10 : *Procul et de ultimis finibus pretium ejus.* (Quære expositionem titulo, quod Maria dicitur *mulier fortis,* et *mulier bona.*) Item, Proverb. iii, 15 : *Pretiosior est cunctis opibus*, etc. (Hoc invenies paulo infra.) Item, Sapient. vii, 9, dicitur de sapientia, et congrue potest exponi de Maria : *Non comparavi illi lapidem pretiosum*, id est, aliquem sanctum : *quoniam omne aurum in comparatione illius, arena est exigua.* Omnis enim sanctus respectu Mariæ arena est respectu auri. *Et tamquam lutum æstimabitur argentum in conspectu ejus*, id est, mundi sapientes et eloquentes respectu sapientiæ et eloquentiæ ejus.

Item, Job, xxviii, 13, 17, dicitur de sapientia, et congrue potest exponi de excellentia Mariæ : *Nescit homo pretium ejus* : quia non est pretium quod possit ei comparari : quia *pretiosior est cunctis opibus* corporalibus et spiritualibus. *Et omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari* [1]. *Nec invenitur in terra suaviter*, id est, voluptuose et delicate *viventium :* in terra, id est, in anima, sed potius in terra laboriose viventium. *Abyssus dicit : Non est in me.* Abyssus cor hominis per vitia fluidum, per insipientiam obscurum, per avaritiam profundum, per infidelitatem tenebrosum, per superbiam fervidum, per dolositatem inscrutabile, et hujusmodi. Tale autem cor non inhabitat per gratiam. *Et mare*, id est, mens amara per invidiam et iram, (adapta septem criminalibus septem proprietates maris) *loquitur : Non est mecum.* Sapientia enim vel Maria tanto a terrenis fugit, quanto in eis quietem non invenit, ut dicit Gregorius. *Non dabitur aurum obrizum pro ea.* Quasi diceret : Pretiosior auro obrizo. Proverb. iii, 14 : *Melior est acquisitio ejus negotiatione argenti et auri*, etc. Aurum obrizum est aurum purum sine omni macula. Alii ho-

[1] Proverb. iii, 15.

mines possunt esse aurum, sed non obrizum : quia non sine culpa ad minus veniali sicut ipsa sola. *Nec appendetur argentum in commutatione ejus.* Ad litteram, quidquid est citra Deum, incomparabile est Mariæ. Vel sic : Per aurum sancti Angeli, claritate justitiæ fulgidi, et nullo contagio culpæ infecti, qui non sunt comparabiles Mariæ : quia naturam angelicam non assumpsit Christus ut nos redimeret, sed humanam de substantia Mariæ. Per argentum homines sancti puri et eloquentes, quos omnes sanctitate transcendit : quia non est inventus similis illi [1]. *Non conferetur tinctis Indiæ coloribus*, id est, mundi sapientibus, qui cum virtutibus careant, aliud se esse quam sint, verborum compositionibus quasi superductis coloribus mentiuntur. *Nec lapidi sardonycho pretiosissimo*, per quem potest signari Adam in statu innocentiæ, qui interpretatur *terra rubea*, qui etiam quando totus fuit innocens, non posset comparari Mariæ comparatione adæquationis. Vel, per sardonychum martyres suo sanguine rubricati, quorum corpora de terra, quorum tamen martyria non sunt comparabilia martyrio Mariæ, quæ passa est in anima, quæ est impassibilis secundum Hieronymum. Unde ipsa est plus quam martyr. Vel, *sardonycho*, id est, patribus Veteris Testamenti terrena quædam sectantibus. Sardonychus enim terræ rubræ similis est. Ipsa vero nihil terrenum, nil carnale quæsivit. *Vel sapphiro*, qui est aerii coloris, id est, alicui sancto Novi Testamenti cœlestia sola quærenti. Vel, per sardonychum signantur homines, qui de terra rubra facti sunt in Adam, per sapphirum Angeli in cœlo creati, quos utrosque longe præcedunt sapientia et Maria. *Non adæquabitur ei aurum vel vitrum*, id est, sancti jam beati qui claritate jam fulgent, quod per aurum, quorum conscientiæ sibi ad invicem patent, quod per vitrum, in quo talis apparet liquor exterius qualis continetur interius. Ibi enim, ut dicit Gregorius, uniuscujusque mentem ab alterius oculis membrorum corpulentia non abscondit. Vel, per aurum sancti Ecclesiæ militantis fulgentes virtutibus, per vitrum sancti Ecclesiæ triumphantis puritate translucentes. *Ipsa civitas, aurum mundum simile vitro mundo* [2] : quia Ecclesia militans similis triumphanti.

Et paulo post, Job, XXVIII, 19 : *Non adæquabitur ei topazius de Æthiopia*, id est, aliquis prius niger peccatis, sed modo conversus ad fidem, et donis Spiritus sancti locupletatus, et quasi multis coloribus, multis virtutum speciebus decoratus. Dicitur autem *topazius* quasi topandion, id est, omnicolor. Est ergo sensus : Non adæquabitur ei quantuscumque perfectus omni virtutum genere resplendens. *Nec tincturæ mundissimæ componetur*, id est, omnes baptizati, licet omni virtutum genere splendentes non comparabuntur ei : quoniam omnes excellit gloriosissima Virgo. Idcirco etiam illi convenit illud quod de Filio dicitur, Isa. XL, 15 : *Ecce gentes quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt.* Ibidem, ℣. 19 : *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram eo, et quasi nihilum et inane reputatæ sunt ei*, id est, ad comparationem illius.

[1] Eccli. XLIV, 20.

[2] Apocal. XXI, 18.

CAPUT VI.

De gloria Mariæ.

1. Gloria Mariæ in hoc multum consistit, quod de ipsa ab initio sæculi multa non solum dicta sunt, sed etiam figurata sunt gloriosa. Ipsa enim est illa civitas, de qua dicit Psalmista, Psal. LXXXVI, 4 : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.* Nec solum *dicta sunt,* sed et dicuntur quotidie, et dicuntur usque in æternum. Sed quæ gloriosa? quod beatam eam dicunt omnes generationes. (Quære titulo de *humilitate ejus.*) Christus enim Mariæ Filius ipse heri, ipse hodie, ipse et in sæcula [1]. Et ipse qui antiquos inspiravit, ut de matre sua sub ænigmatibus gloriosa prædicerent : ipse et quosdam modernos illustrat, ut de ea gloriosa non taceant : et etiam usque ad finem mundi semper aliquos illustrabit, ut matris præconio nova semper aliqua superaddant.

2. Gloria Mariæ sacerdotalis et regia generositas. Unde : *Omnis gloria filiæ regis,* id est, Mariæ filiæ David, *ab intus* [2]. (Quære expositionem titulo, quod Maria *filia.*) Propter hoc etiam appellata est *virga Jesse*, a quo immediate ortum habuit tribus regia.

[Mariæ gloria multiplex.]

In sanctificatione collata ei sanctitas. Unde, Ezechiel. III, 12 : *Benedicta gloria Domini,* id est, Maria, *de loco suo,* id est, de matris utero. Unde potuit dicere illud Job, XXXI, 18 : *Ab infantia crevit mecum sanctitas* [3], *et de utero matris meæ egressa est mecum.* Nota *crevit :* quia Mariæ sanctitas semper augmentabatur, sed ineffabiliter in conceptu Salvatoris.

Omnimoda gratiositas. Unde, Proverb. XI, 16 : *Mulier gratiosa inveniet gloriam* scilicet omnimodæ bonitatis et virtuositatis.

Conscientiæ plena tranquillitas, quam peccatum non remordebat, de qua Apostolus, II ad Corinth. I, 12 : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Et, Job, XXIX, 20 : *Gloria mea semper innovabitur*, etc.

Spiritualis et vera paupertas, de qua Dominus dicit, Isa. XLII, 8 : *Gloriam meam alteri non dabo.* Gloria Domini praeelegisse paupertatem. Et hanc gloriam excellentissime dedit Filius, et inspiravit matri suæ. Et sic exponendum, *alteri,* scilicet quam Mariæ.

Singularissima humilitas, quam Deus respexit et adamavit, et merito cujus ipsam omni virtute et gratia adimplevit. Eccli. XLIII, 10 : *Species cœli gloria stellarum.* Cœlum Maria, cujus species humilitas, quam speciem Dominus concupivit juxta verbum Psalmistæ [4] : *gloria stellarum*, ornatus cæterarum virtutum, quarum humilitas theca erat et repositorium.

Primitiva et fœcunda virginitas. Ipsa enim familiari Spiritus sancti consilio

[1] Ad Hebr. XIII, 8.

[2] Psal. XLI, 14.

[3] Vulgata habet *miseratio.*

[4] Psal. XLIV, 12 : *Et concupiscet rex decorem tuum.*

prima vovit virginitatem, et merito voti hujus dedit ei Deus singularem fœcunditatem. Unde, Isa. xxxv, 2 : *Gloria Libani data est ei.* Libanus interpretatur *candor*, quo signatur virginitas.

Salvo flore singularis fœcunditas. Unde dictum est ei, Luc. I, 35 : *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.* De gloria ista dicitur, Osee, IX, 11, ubi loquitur de Christo et Maria : *Gloria eorum a partu, et ab utero, et a conceptu.* (Expone ordine præpostero, et quære expositionem.)

Excellentissima maternitas : quia facta est mater Dei. Beatus Bernardus : « Hæc est Virginis nostræ gloria singularis et excellens prærogativa Mariæ, quod Filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem.[1] » Item, Isa. XLII, 8, dicit Deus Pater : *Gloriam meam*, id est, Filium meum : quia gloria patris filius sapiens[2], secundum aliam litteram, *alteri non dabo*, quam Mariæ : quia soli Mariæ hoc privilegium debebatur.

Per partum ipsius humani generis redempta captivitas, et reparata libertas. Et hoc est unum et præcipuum et de illis gloriosis quæ dicuntur de civitate Dei, id est, beata Maria. Per ipsam enim misit Deus redemptionem populo suo. Et, Joan. VIII, 36, dicit Filius ejus, qui Dei et ejus communis est Filius : *Si Filius vos liberaverit, vere liberi eritis.*

Summæ honorificentiæ singularitas, cum in morte temporali mortis nexibus non est depressa, qui sunt putrefactio, vermis, et incineratio : sed in anima et corpore, ut vere creditur, licet non prædicetur, a Filio assumpta est in cœlum. Unde et ipsa dicit cum Filio : *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me, et cum gloria suscepisti me*[3]. (Quære expositionem titulo de *sanctitate ejus.*) Ideo dicitur, Cantic. VIII, 5, quod *ascendebat de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum.* (Quære expositionem titulo de *aromatibus horti conclusi* in fine capituli.)

Glorificati corporis cum suis dotibus ante diem judicii ei collata felicitas, in cujus figura dictum est, Esther, XV, 4 : *Die tertio... circumdata est Esther gloria sua*, etc. Dicit enim Miletus, Sardensis Episcopus, scribens ad Laodicenses, audisse se beatum Joannem Apostolum simpliciter prædicantem, quod ad preces Petri et cæterorum Apostolorum, die tertia transitus sui, ut creditur, suscitaverit Filius Dei suam benedictissimam genitricem.

Supra naturam angelicam exaltata in ea sicut in Filio nostra humanitas. Unde, Ezechiel. X, 4 : *Elevata est gloria Domini desuper cherub.* Judith, XVI, 27, dicitur de ipsa Judith in figura Mariæ : *Erat Judith diebus festis procedens cum magna gloria.* Dies festi dies mensis Augusti, in quo mense multa et magna festa. Vel, *dies festi* dies æternæ claritatis, de quibus dicitur, Proverb. III, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus.* Et in Psalmo LXXXIII, 11 : *Melior est dies una in atriis tuis*, etc. Dies una claritas continua : sed dicitur *dies* pluraliter, quia in paradiso est *alia claritas solis*, id est, Christi : *alia claritas lunæ*, id est, Mariæ : *et alia claritas stellarum*, id est, cæterorum sanctorum[4]. Item, de ista elevatione dicit Christo, Psal. VIII, 2 : *Elevata est magnificentia tua super cœlos.* Maria dicitur *magnificentia* Dei : quia magnificata est a Deo, et magnificavit Deum, passive scilicet, et active. Passive : quia Deus magnificavit eam, Filium suum ei dando. Unde ipsa dixit, Luc. I, 49 : *Fecit mihi magna qui potens est.* Tria enim magna fecit ei Deus. Primum magnum, ipsam in utero sanctificando. Secundum majus, ipsam gratia adimplendo. Tertium maximum, ex ea carnem assumendo. Active : quia

[1] S. Bernardus, Serm. 2. de Annuntiatione.
[2] Proverb. X, 1.
[3] Psal. LXXII, 24.
[4] I ad Corinth. XV, 41.

ipsum magnificavit se tantum sub eo humiliando, sicut quod in se non movetur, alterius humiliatione exaltatur. Ideo dixit ipsa : *Magnificat anima mea Dominum*, etc. [1].

Supra totam cœlestem curiam collata ei plenaria potestas. Unde dicit : *In Jerusalem*, scilicet, supercœlesti, *potestas mea* [2], imperandi videlicet virtutibus angelicis et animabus sanctis ad beneplacitum meum, et introducendi in illud regnum quoscumque voluero (Istud multo melius invenies infra titulo de *omnipotentia Mariæ*.) Nec solum in regno cœlorum data est ei singularis omnipotentia, sed in tribus regnis, scilicet cœlestium, terrestrium, et infernorum, ut in nomine ejus omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum [3]. Propter hoc ipsi soli convenit post Filium dicere illud Matthæi, XXVIII, 18 : *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra*, etc. Propter hoc in figura Mariæ dictum est Judith, XIV, 10 : *Tu gloria Jerusalem*, etc. (Quære expositionem titulo, *Benedicta tu in mulieribus*, post medium capituli.)

Orationum ipsius impetrativa virtuositas. Ostendit enim Filio ventrem et ubera, nec potest esse repulsa, ubi concurrunt et perorant omni lingua disertius hæc clementiæ monimenta, sicut dicit beatus Bernardus. Impetrat enim a Filio his pro quibus orat, gratiam compunctionis : quod signatum fuit quando impetravit nuptiantibus vinum [4]. Impetrat eisdem gratiam reconciliationis, signata per mulierem Thecuitem, quæ reconciliavit patri suo David Absalom fratricidam [5]. Impetrat eis ablutionem peccatorum, signata per Abigail, quæ se obtulit in ancillam ad lavandos pedes servorum David [6]. Impetrat deletionem chirographi diaboli, signata per Esther, quæ litteras Aman fecit irritari [7]. De quo chirographo dicitur, ad Coloss. II, 14 : *Delens quod adversum nos erat chirographum decreti, quod erat contrarium nobis*, quod fecit Maria Filio mediante.

Misericordiæ ejus indeficiens æternitas. Unde, Osee, XIV, 17 : *Erit quasi oliva gloria ejus*. Oliva signat misericordiam : quia sicut liquor fructus ejus, id est, oleum supernatat omni liquori, sic misericordia omni virtuti. Et quia oliva semper viret et est immarcescibilis, signat misericordiæ ejus immarcidam æternitatem. Propter hoc dicit ipsa : *Usque ad futurum sæculum non desinam* [8], scilicet miseris et misereri.

Numquam alicui quantumlibet peccatori denegata ejus benignitas, scilicet si toto corde convertatur ad eam : et hoc patet in Theophilo, qui ipsam cum Filio abnegaverat. Propter hoc de ipsa canit Ecclesia : « Virgo singularis, inter omnes mitis, » id est, super omnes.

Quomodo misereatur ingratis etiam et indignis benigna studiositas de qua potest intelligi illud Psalmi IX, 12 : *Annuntiate inter gentes studia ejus*, quæ scilicet studia studiose sunt prædicanda.

Ad exemplum ejus in personis innumeris æmulata virginitas. Unde : *Adducentur regi virgines post eam*, etc. [9], quia *adolescentularum non est numerus* [10].

Memoriæ ejus apud Christianos indeficiens æternitas. Unde, Eccli. XXXIX, 13 : *Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem.*

[1] Luc. I, 46.
[2] Eccli. XXIV, 15.
[3] Ad Philip. II, 10.
[4] Joan. II, 3.
[5] II Regum, XIII, 4 et seq.
[6] I Regum, XXV, 41.
[7] Esther, IX, 5 et seq.
[8] Eccli. XXIV, 14.
[9] Psal. XLIV, 15.
[10] Cantic. VI, 7.

CAPUT VII.

De honorificentia Mariæ.

1. De honorificentia Mariæ potest exponi illud quod de sapientia dicitur, Eccli. xv, 1 et 2 : *Qui continens est justitiæ*, id est, simul cum aliis virtutibus tenens justitiam, corde, ore, et opere. Quod est dicere : Qui ornatus est justitia et aliis virtutibus : quia soli tales digni sunt servire Mariæ. *Apprehendet illam*, scilicet Mariam quasi manu duplici, intellectu scilicet et affectu, vel amore et servitio. *Apprehendet*. Verbum apprehendendi notat quamdam festinantiam et firmam detentionem. Apprehendet, sicut rem diu desideratam. Apprehendet, sicut avis nobilis prædam suam, illam scilicet Mariam, ut ei serviat, eam laudet, ad ejus honorem operetur. *Et obviabit illi*, ipsa scilicet Maria : *illi* se diligenti, sibi servienti, se imitanti. *Obviabit*, inquam, per gaudium et gloriam conscientiæ, quæ sequuntur ex dilectione, servitio, et imitatione Mariæ : illi sic remunerando in præsenti. Vel, obviabit in morte, *illi*, liberando a doloribus æternis et diaboli potestate : quia sicut dicitur, Sapient. x, 9 : *Hos qui se observant, a doloribus liberavit*. Sed quomodo obviabit ? *Quasi mater honorificata*, a servis suis, vel a filiis, blande suscipit illos et nutrit et adoptat ut filios : ideo dicitur mater.

Sequitur : *Et quasi mulier a virginitate suscipiet illum*. Maria dicitur *mulier :* quia Dominum emollivit, et dura corda emollit, et propter fœcunditatem operum bonorum quæ non cessat impendere Filii creaturis. Mulier dico a virginitate non recedens. Dicitur etiam *virgo :* quia præstat mentis constantiam et munditiam, et quasi revirginat corpora dissoluta, conferens gratiam castitatis.

Maria honorata est a Deo. Quia ab æterno prædestinata et electa. Unde dicitur, Proverb. viii, 23 : *Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis*. Ideo de ipsa canitur : « Elegit eam Deus, et præelegit eam. » 2.

Maria qualiter a Deo honorata.

Quia a patriarchis et regibus generata. Unde canitur : « Nativitas gloriosæ Virginis Mariæ ex semine Abrahæ, ortæ de tribu Juda, clara ex stirpe David. »

Quia a perditionis massa separata, et in utero sanctificata. Unde, Cantic. ii, 2, dicitur de ea : *Sicut lilium inter spinas*, etc. Item, Psal. xlv, 5 : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus*.

Quia filia gratiæ orta. Unde, Numer. xxiv, 17 : *Orietur stella*, etc. Propter hoc fuit filia Annæ, quæ interpretatur *gratia*.

Quia omni charismate cumulata. Unde dicta est *gratia plena*.

Quia ad vovendam prima virginitatem a Spiritu sancto inspirata.

Quia ab uno de summis Archangelis officiosissime salutata. Unde : *Ave, gratia plena* [1].

Quia in matrem Dei electa. Unde dicitur, Isa lxii, 4 : *Terra tua inhabitabi-*

[1] Luc. i, 28.

tur, id est, caro tua fœcundabitur, quia complacuit Dominus in te.

Quia opere Spiritus sancti Dei Filio imprægnata. Unde, Luc. I, 35 : *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc. *Ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*

Quia salva virginitate mater effecta.

Quia virtute fidei omne bonum assecuta. Unde dictum est ei, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti : quoniam perficientur*, etc. Beatus Matthæus in legenda sua : « In conceptu Filii Dei fides Mariæ uxor exstitit Spiritus sancti. »

Quia nullo portandi Filium pondere prægravata. Beatus Bernardus : « Quia jugum Domini leve, gravidari potuit Maria, non gravari. »

Quia Filium pariendo nullo dolore cruciata. Unde canit Ecclesia : « Nesciens mater Virgo virum peperit sine dolore Salvatorem. » Beatus Bernardus : « Quid mirum si dolorem non intulit matri, qui tollere veniebat dolores totius mundi ? »

Quia a Filio Dei et suo in prælatam constituta. Unde, Luc. II, 51 : *Et erat subditus illis*, scilicet Mariæ et Joseph propter Mariam.

Quia ad nutum ipsius et insinuationem aqua in nuptiis in vinum a Filio commutata [1].

Quia a Filio ad Patrem de hoc mundo transeunte, virgini discipulo commendata.

Quia loco summi magistri ad docendos Apostolos substituta.

Quia in morte temporali mortis nexibus non depressa, qui sunt putrefactio, vermes, et incineratio. Propter hoc comparatur cedro, quæ est imputribilis, et cujus succus, vermes consumit : et quæ est incombustibilis, quia per ignem fiunt cineres.

Quia ante generalem resurrectionem gloria corporis et stola duplici decorata.

Quia ascendit in cœlum dilecto suo innixa, sicut dicitur, Cantic. VIII, 5.

Quia super universos ordines Angelorum ad dexteram Filii in throno gloriæ collocata.

Quia super omnem creaturam potestate plenaria ab omnipotente Filio in sua coronatione dotata et insignita.

CAPUT VIII.

De celsitudine Mariæ.

Ratione suæ magnitudinis, vel altitudinis, seu celsitudinis, vel sublimitatis, aut eminentiæ, comparatur Maria cedro, quæ est arbor procera et eminentissima super omnes arbores. Unde et a quibusdam appellatur rex arborum, quæ videlicet Maria in hoc quod facta est mater Dei, nec primam similem visa est, nec habere sequentem. Unde beatus Bernardus : « Hæc est virginis nostræ gloria singularis, etc., ut supra. » Propter hoc dicit de se, Eccli. XXIV, 17 : *Quasi cedrus exaltata sum in Libano.* (Qære titulo de *cedro.*)

Aliter : Alta fuit Maria : quia instar Saulis [2], ab humero et sursum sanctis supereminens universis. Ab humero in quo bona operatio : quia de propria sub-

[1] Joan II, 7 et seq.

[2] I Regum, X. 23.

stantia omnia opera active exhibuit Filio Dei. A collo per quod vox transit, in quo intelligitur efficacia orationis, vel sapientia in verbis. A capite, in quo sensuum perfectio, et sapientiæ maturitas, ad similitudinem capitis materialis, in quo sensuum exteriorum perfectio invenitur. Aliter : Per humerum concorditer facta bona operatio signatur, per sursum contemplatio. In his duobus nec primam similem, etc.

Vel, Altitudo Mariæ, humilitas ejus : quia qui se humiliat, exaltabitur [1].

Vel, Altitudo ejus fuit a terra spirituali elongatio, et cœlo approximatio. Terra spiritualis, terrena voluptas, terrena opulentia, terrena gloria. A prima se elongavit per virginitatem, a secunda per paupertatem, a tertia per humilitatem. Et per hæc tria super omnes creaturas propinquavit per meritum ad cœlestia et terrena. Terra spiritualis triplex.

CAPUT IX.

De virginitate Mariæ.

1. Quoniam de gloriosa castitate seu virginitate Mariæ totus respersus est liber iste, idcirco de hac virtute in hoc capitulo dicturi sumus pauciora.

Castitas autem sic diffinitur : Castitas est virtus motus omnes restringens illicitos, quæ tanto meretur amplius, quanto validius carnalis fomitis reprimit incentivum. Chrysostomus : « Castitas carnalis est nescire mulierem, castitas spiritualis fidelem esse Deo. » Et hæc est propric byssus retorta et byssinum candidum [2]. Item, Vera castitas est cujuslibet voluptatis carnalis repudium. Hujus virtutis tres sunt species, integritas virginalis, pudicitia conjugalis, continentia vidualis.

2. Virginitas est portæ genitalis integritas, quæ nullum habet meritum, nisi mens fuerit incorrupta. Et dicitur *virginitas* quasi viror genitus. Meritoriam virginitatem describens Hieronymus, ait : « Illa virginitas hostia Christi est, cujus nec mentem cogitatio, nec carnem libido commaculat. » Talis vero fuit virginitas Mariæ. Est autem quasi duplex virginitas, quarum altera claudit, et altera aperit paradisum. Quod videre est in Heva et Maria. Heva enim virgo, sed superba Deo volens parificari in scientia, et cupida, quia concessis sibi non contenta, inobediens præcepto Dei, et incredula ejus comminationi, diabolicæ acquiescens tentationi, et male credula verbis serpentinis, una de numero virginum fatuarum, imo omnium fatuissima, audiens, respiciens, olfaciens, concupiscens tangens, comedens, et propinans viro suo fructum interdictum sibi, et postea excusans, et alii attribuens peccatum suum, clausit nobis paradisum. Mariæ cum Hevæ comparatio.

E converso Maria virgo humillima, in omnibus se subdens Deo, numquam nutans a proposito, paupertatis amatrix, divinæ obediens per omnia voluntati, unde credula angelicæ promissioni, una de numero prudentium virginum, imo

[1] Luc. XIV, 11 et XVIII, 14.

[2] Apocal. XIX, 8.

omnium prudentissima, omnes sensus suos discrete custodiens, nihil boni suis meritis tribuens, sed divinæ bonitati totum attribuens, nobis aperuit paradisum. Redde singula singulis per contrapositionem. Idcirco de duabus istis virginibus tempore paschali canit Ecclesia : « Paradisi porta per Hevam cunctis clausa est, et per Mariam Virginem iterum patefacta est. » Virginitas ergo Hevæ superba, virginitas Mariæ humillima : illa cupida, hæc paupercula : illa vacillans, hæc stabilita : illa depauperata, hæc ditata, unde dicta est *gratia plena* : illa humiliata, unde, *Sub viri potestate eris, et ille dominabitur tui*[1] : hæc exaltata, unde dictum est ei : *Dominus tecum*[2]. Et Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi*. Et cætera hujusmodi. Et sic poteris multipliciter negotiari circa hujusmodi materiam.

Item, Nota quod Heva dicta est ab ἀ quod est *sine*, et εὖ quod est *bonum*, quasi sine bono : quia bonum sibi datum a Domino, sibi abstulit, et viro, imo et toti posteritati suæ : quia paradisi porta per Hevam cunctis clausa est. Mariæ vero dictum est *ave*, ab *a* quod est *sine*, et *væ*, quasi sine maledicto : quia non solum sine maledicto fuit quoad se, sed etiam nos a multiplici maledicto, quantum in se fuit, liberavit.

Item, Virginitas Hevæ munditia est sine bono opere, et talis virginitas potius claudit quam aperiat paradisum : et de tali virginitate non restat nisi luctus et lamentum, aut hic, aut in futuro. Unde, Judic. XI, 38, flevit filia Jepthe duobus mensibus virginitatem suam. Mensis a *mene* quod est defectus, quia in duobus mensibus bis deficit luna. Primus defectus non facere bonum. Unde fatuis virginibus non habentibus oleum misericordiæ in vasis suis, in vase scilicet cordis per pietatem et misericordiam in affectu, in vase manuum per misericordiam in opere et effectu, in vase oris ut tam verbo quam exemplo alii ad simile invitentur, clausa est janua divinæ misericordiæ[3]. De hujusmodi materia invenies quantum volueris in tractatu nostro : *Beati mundo corde*[4]. Secundus defectus est, quod bonum quandoque fit, sed non bono fine aut debita intentione. De cujusmodi operariis dicitur, Matth. VI, 2 : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam*. Et pro utroque defectu lugendum est.

Item, Tria incommoda solent sequi virginitatem, quæ non fuerunt in Maria. Primum est superbia quæ de facili sequitur virginitatem : quia virgines de facili in superbiam elevantur, et forte propter lampades fatuarum virginum exstinguuntur[5], quia vento superbiæ plenæ sunt. Augustinus : « Virginitas est prædicanda, non solum ut ametur, sed monenda ne infletur. » Idem : « Bonum virginitatis quantum majus bonum video, tantum furere superbiam pertimesco. » 3.

Incommoda quæ solent sequi virginitatem, non fuerunt in Maria.

Secundum est amoris tepiditas : quia *cui minus dimittitur, minus diligit*[6]. Quia enim virgines immunes sunt a delicto carnis, non accenduntur quandoque ad tantam vim dilectionis : multum enim accendebat Magdalenam ad amorem, quia sentiebat tantæ culpæ remissionem. Unde : *Remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum*[7].

Tertium est sterilitas. Argumentum enim tale est : Virgo est, ergo sterilis. Ideo dicitur de Maria, Cantic. VIII, 5 : *Quæ est ista*, id est, quanta laude et admiratione digna, quæ cum virginitate habuit humilitatem, cum integritate fervidam charitatem, cum incorruptione fœcunditatem ?

Item, Propter excellentiam suæ virgi- 4.

[1] Genes. III, 16.
[2] Luc. I, 28.
[3] Cf. Matth. XXV, 1 et seq.
[4] Matth. V, 8.
[5] Matth. XXV, 8.
[6] Luc. VII, 47.
[7] Ibid.

Maria virgo carne, mente, et professione. nitatis dicitur, Luc. I, 26, 27 : *Missus est Angelus Gabriel... ad virginem*, quasi per excellentiam. Beatus Bernardus : « Virginem carne, virginem mente, virginem professione, etc. »

Item, De castitate Mariæ dicit Chrysostomus : « O ineffabilis laus Mariæ ! magis credebat Joseph castitati ejus quam utero ejus, et plus gratiæ quam naturæ. » Possibilius enim credebat mulierem sine viro posse concipere, quam Mariam posse peccare.

5. Maria dicitur Virgo virginum triplici de causa. Item, Maria dicitur *virgo* per antonomasiam : quod notavit Lucas dicens : *Missus est Gabriel ad virginem* antonomastice. Quasi dicat : Ad Virginem virginum. Maria enim dicitur *Virgo virginum* propter tria. Primo, quia sicut dicunt sancti, prima inter cæteras virginitatem vovit : ideo virginitatis signifera est et exemplar. Secundo, quia plus cæteris virgo fuit. Cantic. II, 2 : *Sicut lilium inter spinas*, etc. Tertio, quia virgo manens facta est mater : quod nulla alia. Est igitur virgo præ cæteris, plus cæteris, et sine cæteris.

6. Item, Maria virgo illibata. Unde de porta per quam designatur, dicitur, Ezechiel. XLIV, 2 : *Vir non transibit per eam*, id est, maritus suus Joseph : et in hoc notatur carnis ejus integritas. Sequitur : *Eritque clausa principi*, id est, diabolo, qui dicitur *princeps mundi* [1]. Quia nulli patuit tentationi diaboli. In hoc ergo quod dicitur : *Eritque clausa principi*, perfecta mentis ejus munditia commendatur. Et ab hac duplici integritate proprie et singulariter dicitur *virgo illibata*. (Titulo de *porta* invenies istud plenius.)

7. Mariæ virginitas multipliciter privilegiata. Mariæ virginitas fuit multipliciter privilegiata. A patriarchis quibusdam operibus præfigurata. Præfigurata enim fuit in fenestra crystallina [2], quam Noe fecit in arca secundum quod tradunt Hebræi, quæ excludebat aquam in quantum fenestra, et illuminabat arcam in quantum crystallina, suscepta aliunde luce. Arca Maria, fenestra crystallina ejus virginitas, quæ exclusit ab ea aquam carnalium voluptatum, et qua digna fuit in se suscipere Christum lucem veram. Unde eleganter dicit quidam : « Si crystallus sit humecta, atque soli sit subjecta, scintillat igniculum. Nec crystallus nec in partu solvitur pudoris signaculum. »

A Prophetis prænuntiata. Unde, Isa. VII, 14 : *Ecce virgo concipiet*, etc. (Quære expositionem infra titulo de *conceptu virgineo*.) Ezechiel. XLIV, 2 : *Porta hæc clausa erit*, etc. (Quære expositionem titulo, quod Maria *porta*.)

Pro magno munere Dei Ecclesiæ repromissa, cui dictum est, Isa. LX, 13 : *Gloria Libani*, id est, candoris virginei, *ad te veniet*, o Ecclesia militans et triumphans.

In quibusdam sanctis mulieribus Testamenti Veteris præfigurata. Figurata enim fuit in virginitate Rebeccæ, de qua legitur, Genes. XXIV, 16, quod erat *puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro*. Et Mariæ dicit David : *Concupivit rex decorem tuum* [3], id est, virginitatem tuam.

A Deo Patre benedicta. Unde in figura Mariæ dixit Axa patri suo Caleb, Josue, XV, 19, et Judicum, I, 15 : *Da mihi benedictionem, pater, quia terram arentem dedisti mihi : et irriguam aquis*, etc. (Quære expositionem, § 7 horti conclusi, ubi hortus dicitur *irriguus*.) Propter hoc etiam dictum est Mariæ : *Ave, Maria, gratia plena*, etc., *benedicta tu*, etc [4].

A Dei Filio desiderata, qui dixerat, Michææ, VII, 1 : *Præcoquas ficus desideravit anima mea*, etc. Præcoquæ ficus, primitiva virginitas : ficus enim profert fructus dulcissimos et sapidissimos, et

[1] Joan. XIV, 30.
[2] Genes. VI, 16.
[3] Psal. XLIV, 12.
[4] Luc. I, 28.

folia ejus candidum lac emittunt. In candore lactis candor virginitatis. Fructus etiam ficus non est divisibilis, sicut sunt glandes, nuces et castaneæ : et in hoc indivisibilitas virginitatis ejus, de qua dicitur ei, Cantic. vii, 1 : *Juncturæ femorum tuorum sicut monilia.* In hoc quod ficus dicitur a fœcunditate, gratia maternitatis : in eo quod fructus iste maturus nigrescit, signum humilitatis : in dulcore et sapiditate fructus, Domino dulce et sapidum in Maria votum virginitatis. (Cætera quære titulo de *aromatibus*, ubi dicitur *ficus.*)

A Spiritu sancto cordi virgineo inspirata. Ipsa enim prima absque omni humano præcepto, consilio et exemplo divinitus inspirata, votum emisit virginitatis, sicut dicit beatus Bernardus. Ad hoc ut Dei Filius in ea pasceretur, a tota Trinitate præparata. Unde, Cantic. ii, 16, dicit Maria de Filio : *Dilectus meus mihi, et ego illi qui pascitur inter lilia.* Noverat siquidem Virgo divinitus inspirata, Filium Dei desiderare lilia virginitatis in quibus pasceretur, et vovit virginitatem. Quasi diceret : Lilia desiderabat, lilia ei exhibeo, id est, duplicem virginitatem carnis ac spiritus : quod notatur per hoc quod dicit *lilia* in plurali, non unicum tantum lilium.

A Deo trinitate in Virgine confirmata. Unde ipsa dicit : *In Sion firmata sum* [1]. Sion interpretatur *speculum :* quia virginitas sicut vitrum. Sicut enim vitrum absque sui dissipatione solarem radium suscipit et emittit, sic Mariæ virginitas illibata Filium Dei concepit et peperit. Et hanc confirmationem innuebat Maria respondens Angelo : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* [2] *?*

Universarum virtutum margaritis adornata. Ipsa enim erat *vas auri solidum, ornatum omni lapide pretioso* [3], scilicet jaspide fidei, hyacintho spei, carbunculo charitatis, sapphiro contemplationis, sardonycho martyrii, topazio universæ virtutis et omnimodæ pulchritudinis. Et sic de cæteris lapidibus quibus virtutes cæteræ designantur.

Virtute humilitatis præ cæteris virtutibus a Domino adamata. Unde Bernardus : « Ut placeret Deo virginitas Mariæ, humilitas proculdubio fecit [4]. » Idem : « Audeo dicere, sine humilitate nec Mariæ virginitas Domino placuisset. » Ratione istarum duarum virtutum, virginitatis scilicet et humilitatis, signatur Maria per candelabrum [5], in quo erant lilia, quæ signabant virginitatem, et sphærulæ figurantes humilitatem. Istæ enim duæ virtutes sunt duæ ancillæ cum quibus Esther, id est, Maria, vel fidelis anima, ingreditur per meritum ad verum Assuerum, qui est Christus [6]. Maria enim vere potest dici *candelabrum aureum :* quia aurum in igne purgatur, in fornace probatur, malleis extenditur, et in formam candelabri producitur, et sic instrumentum ignis et luminis efficitur. Sic beata Virgo per ignem Spiritus sancti purgabatur in sanctificatione, probabatur in Filii passione. Unde dicit Patri vel Filio : *Igne me examinasti,* etc. [7]. Sed nihil de scoria inventum est in ea : quia nec passionem Filii impedivit, nec crucifixoribus maledixit, sed exemplo Filii, ut vere creditur, pro eis intercessit. Item, quasi quibusdam malleis extendebatur multiplici tribulatione, et in candelabrum sic figurabatur : nam ardebat igne charitatis, et lucebat operibus eximiæ charitatis. Unde, Proverb. xxxi, 18 : *Non exstinguetur in nocte lucerna ejus* : quia aquæ multæ tribulationum non potuerunt exstinguere charitatem illius [8]. Bene etiam virginitas ejus candelabrum : quia adhuc in lumine ejus ambulat innumerosi-

[1] Eccli. xxiv, 15.
[2] Luc. i, 34.
[3] Eccli. l, 10.
[4] S. Bernardus, Homil. I super *Missus.*
[5] Exod. xxv, 31 et xxxvii, 17.
[6] Esther. xv, 5 et seq.
[7] Psal. xvi, 3.
[8] Cantic. viii, 7.

sitas virorum ac mulierum, imitando vestigia reginæ virginum, cui dicit, Isa. LX, 3 : *Et ambulabunt Gentes in lumine tuo*, etc.

Ab ipsa Virgine primitus excogitata. Beatus Bernardus : « O virgo prudens, o virgo devota, quis te docuit Deo placere virginitatem ? Quæ lex, quæ justitia, quæ pagina Veteris Testamenti vel præcipit, vel consulit, vel hortatur in carne non carnaliter vivere, et in terris angelicam ducere vitam ? » (Quære hæc et alia multa tertia homilia beati Bernardi super *Missus est Gabriel*, circa medium.)

Aquis Spiritus sancti ad fœcunditatem irrigata. Genes. II, 5 et 6 : *Non enim pluerat Dominus Deus super terram, et homo non erat qui operaretur terram : sed fons ascendebat e terra, irrigans universam superficiem terræ.* (Quære expositionem titulo de *conceptu virgineo* in fine capituli.)

Sola divina gratia non humano opere fœcundata. Unde, Cantic. IV, 16, dicit Filius Spiritui sancto : *Veni, auster, perfla hortum meum, et fluant aromata illius*, id est, spirabunt virtutes, Virginis scilicet virginitas, humilitas, et cæteræ universæ. Propter hoc dicitur Mariæ, Cantic. VII, 2 : *Venter tuus sicut acervus tritici*, quoad fœcunditatem, *vallatus liliis*, quoad virginitatem. *Liliis* pluraliter : quia fuit virgo ante partum, et in partu, et post partum. Vel, *liliis* pluraliter : quia illibatam virginitatem custodivit in suis sensibus universis.

Partu divino consecrata. Beatus Bernardus : « Quanta putas veneratione digna est, in qua humilitatem exaltat fœcunditas, partus consecrat virginitatem. »

Ex se sola supra naturam ad fructum habilitata. Unde dictum est ei : *Ecce concipies in utero*[1], id est, ex utero. Item, illud : *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*[2]. *Ex te*, id est, ex tua carne, ex te sola, et non ex te et viro. Propter hoc dicit Filius de Patre, Isa. XLIX, 5 : *Formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum.* (Quære expositionem titulo, *Benedictus fructus ventris tui*, post principium capituli.)

Fructu gloriosissimo honorata. Unde, Genes. II, 9 : *Produxit Dominus Deus de humo*, scilicet carnis virgineæ, *omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave.* Lignum etiam vitæ in medio paradisi, id est, ventris virginei. (Quære expositionem titulo de *arboribus horti conclusi.*)

Ex Dei maternitate summe nobilitata, qui dignatus est fieri filius virginitatis. Unde beatus Bernardus : « Hæc est Virginis nostræ gloria singularis et excellens prærogativa Mariæ, quod Filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem. » Propter hoc dicit etiam ipsa se quasi cedrum, quæ est rex arborum, exaltatam in Libano, id est, in virginitatis candore. Propter hoc enim facta est regina paradisi, quæ prius facta fuerat mater Dei : quod impossibile erat, nisi fuisset virgo.

Ad hoc ut de ea Christus carnem assumeret, necessario præparata. Oportebat enim ut redemptor noster justus esset cum Deo, mortalis cum hominibus. Propter hoc decebat ipsum habere matrem virginem, ut in matre mortali conciperetur mortalis, et in virgine conciperetur justus. Necesse etiam erat, ut quicumque per matris corruptionem conciperetur, ex originali peccato conciperetur. Nullus autem peccator salvare poterat alium peccatorem, cum in eadem damnatione esset cum reo. Unde dicebat humanum genus, Eccli. LI, 10 : *Respiciens eram ad adjutorium hominum, et non erat.* Decebat etiam Deum ut non nasceretur nisi de virgine, decebat virginem ut non pareret nisi Deum. Ad hoc ergo totum necessario præparabatur virginitas Mariæ : quia nulli alii virgini quam Mariæ hoc privilegium debebatur.

[1] Luc. I, 31.

[2] Ibid., V. 35.

Plasmationem primi hominis quasi exemplariter imitata, videlicet ut sicut primus Adam de terra virgine plasmatus fuerat, sic secundus Adam de matre virgine secundum hominem formaretur. Unde, Genes. II, 7 : *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ.* Ad Galat. IV, 4 : *Misit Deus Filium suum factum ex muliere*, etc.

Transgressio primæ mulieris, scilicet Hevæ virginis per eam sufficienter expiata. Beatus Bernardus : « Vehementer nobis unus et una mulier nocuerunt, etc. » (Quære causa trigesima quarta.)

Ruina angelica per eam reparata. Unde Maria de se dicit : *Gyrum cœli circuivi sola* [1]. Gyrum vel gyrus est perfecta rotunditas : et in hoc notatur ruinæ angelicæ plena et perfecta restauratio.

CAPUT X.

De puritate Mariæ.

De puritate Mariæ dicit beatus Bernardus : « Gratia Dei purissimum balsamum est, et solidissimum vas requirit. » Hujus vasis, id est, Mariæ, quæ est receptaculum omnium gratiarum, puritas, ejus virginitas : soliditas, ejus humilitas : adimpletio, ejus fœcunditas. Gregorius : « Rubus ardens qui non comburebatur, puritas virginea quæ prole fœcundabatur. » Hieronymus : « Tanta fuit Mariæ puritas, quod portare meruit regem Angelorum, et domus esse meruit omnium purgatoris. » Beatus Anselmus dicit, quod « ea puritate nitebat Maria, qua sub Deo major nequit intelligi [2]. » Alioquin non intrasset in eam illa sapientia, sicut dicit Fulbertus, quæ non intrat in animam malevolam, nec habitat in corpore subdito peccatis [3].

Propter purissimam enim puritatem ejus comparatur ipsa soli, cujus radium nec aqua emollit, nec fœtor corrumpit, nec ignis comburit, nec gladius scindit, nec vitrum obsistit. Ratione etiam claritatis comparatur soli : quia sol clarior luminaribus universis. Unde sol a Tullio dicitur quasi solus lucens, id est, præ cæteris luminaribus cœli. Solis ergo claritas, Mariæ puritas. Tanto enim res est clarior, quanto purior : tanto purior, quanto purgatior et a sordibus mundior. Mundant corpus continentia et abstinentia, quæ duo prius sunt necessaria : quia veluti sol vitrum non penetrat nisi prius decoctum, sic nec claritas Dei cor hominis nisi prius ipsius corpore penetrato. Exemplum de quodam sanctissimo Anglorum pontifice, cujus corpus tantæ claritati erat per virtutem continentiæ et abstinentiæ, quod ipso stante ante altare, extensis manibus, solaris radius intrans per vitream, translucebat per manus illius ac si vitreæ essent. Animam vero principaliter mundant pura confessio, intenta lectio, devota meditatio, fervens oratio, divina contemplatio. Vel,

[1] Eccli. XXIV, 8.
[2] S. ANSELMUS, Lib. de Conceptu virginali et peccato originali, cap. 18.
[3] Sapient. I, 4.

Solis radius signat in Virgine purissimum visionis radium, qui mentem ejus insitis contemplationibus ineffabiliter illustrabat. Secundum hoc sol dicitur *oculus cœli* : cœlum Ecclesia sanctis, ut cœlum stellis, illustrata. Hujus cœli oculus est Maria ratione puritatis suæ : quia sicut oculus totum corpus, sic Maria totam illustrat Ecclesiam, quæ est corpus Filii sui sanctorum radiis exemplorum. Unde canitur de ea : « Cujus vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias. »

CAPUT XI.

De verecundia Mariæ.

1\. *Multiplex causa cur Maria ad salutationem angelicam sit turbata.*

De verecundia Mariæ, quæ castitatis ejus custos exstitit et paranymphus dicitur, Luc. I, 29 : *Quæ cum audisset, turbata est in sermone ejus*, etc. Nota, quod dicitur *turbata*, non perturbata. Turbata, id est, tantæ rei novitate suspensa, et ingenti admiratione permota. Audiens enim novam formam salutationis, ignorabat quid significare vellet Angelus. *Et* ideo *cogitabat qualis esset ista salutatio*. Manducator dicit, quod novitate salutationis turbata cogitabat qualis esset ista salutatio, perpendens in hoc verbo, *Ave*, hujus nominis, *Heva*, conversionem, et ipsius mutationis perscrutans sacramentum, videlicet quod sicut Heva fuit causa maledictionis, sic ipsa foret causa benedictionis. Quia enim virgo erat, ad inopinatum eventum ut verecunda pavere debuit : sed quia virgo prudentissima, subito pavore superari non potuit, sed consilio regente circumspecta cogitabat qualis, id est, quam nova, quam inaudita, quam perutilis, quam admirabilis, quam dulcis, et quam suavis esset ista salutatio. Tunc enim impletum est illud Psalmi LXVII, 9 : *Terra mota est*, id est, turbata est, *etenim cœli distillaverunt a facie Dei Sinai* : et impleta est illa oratio Ecclesiæ, Isa. XLV, 8 : *Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum*, etc. Tunc enim pluviam voluntariam segregavit Deus Pater hæreditati suæ [1] : quia tunc voluntarie descendit Filius sicut pluvia in vellus.

Item, Turbata est pro insolita et usque tunc inaudita salutatione. Audierat enim Angelos locutos mulieribus et viris, audierat benedictiones legis [2], sed talem salutationem, talem benedictionem nusquam legerat vel audierat. Ideo *turbata est*, sed non est locuta, utpote filia et imitatrix David dicentis : *Turbatus sum, et non sum locutus* [3]. Et quod turbatur, virginei est pudoris.

Et possunt assignari causæ multiplices turbationis suæ.

Prima, quia cum esset virgo verecunda, expavit adventum Angeli in viri specie apparentis, videns se inclusam in thalamo solam cum solo : et hoc sonat, *Ingressus Angelus ad eam* [4]. Ambrosius : « Trepidare virginum est, et ad omnes viri ingressus pavere, omnes viri affatus vereri. » Quæ autem expavit Angeli visum vel auditum, haud dubium quin ta

[1] Psal. LXVII, 10.
[2] Deuter. XXVIII, 1 et seq.
[3] Psal. LXXVI, 5.
[4] Luc. I, 28.

ctum hominis nimium formidaret. Item, Ad adspectum Angeli turbata est, quæ visionibus hominum seu visitationibus inconsueta erat. Item, quia præsentiam angelicam fragilitas humana non sustinet. Unde, *Zacharias turbatus est videns*[1].

Secunda, quia audivit se laudari : quod magnæ fuit virtutis : qui enim vere humilis est, de suis laudibus erubescit : et cum omnes fere soleant inde lætari, ipsa turbata est, non exhilarata vel elata, exemplo Filii, quem cum quærerent videre Gentiles, Joan. XII, 23 respondit : *Venit hora ut clarificetur Filius hominis.* Et paulo post, ℣. 27 : *Nunc anima mea turbata est* valde. Bonum enim fuisset Ezechiæ si turbatus fuisset, non exhilaratus ad adventum nuntiorum regis Babylonis[2].

Tertia, quia cum plena esset spiritu prophetico, et sciret plenitudinem non esse manente lege, quia lex neminem duxit ad perfectum[3], mirabatur quomodo *gratia plena* ab Angelo diceretur.

Quarta, quia *benedicta* dicebatur *inter mulieres*, quæ inter virgines benedici semper optabat : ideo cogitabat qualis esset illa salutatio, quæ ab initio videbatur esse suspecta. At ubi in promissione Filii manifestum patuit virginitatis periculum, non potuit dissimulare quin diceret : *Quomodo fiet istud*, etc.

Quinta, quia mirabatur quomodo *benedicta* diceretur *inter mulieres*, cum sciret omnes mulieres maledictas esse in matre sua Heva : et ideo cogitabat qualis esset ista salutatio, quæ et mulierem dicebat et benedictam.

Sexta, quia salutata ab Angelo silentium quod valde amabat, respondendo infringere vel orationes suas interrumpere cogebatur. Quod patet ex eo quod bis ipsam jam fuerat allocutus antequam responderet. Unde dicitur, Eccli. XLI, 21, 25 : *Erubescite... a salutantibus de silentio.* Item, Eccli. VII, 15 : *Non iteres verbum in oratione tua.*

Septima, quia timebat thesauro suo, id est, virginitati. Solent enim virgines timoratæ etiam in tuto pertimescere, recolentes illud Apostoli, II ad Corinth. IV, 7 : *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus*, quæ scilicet franguntur de facili, nec possunt reparari. Vas fictile, scilicet lampas corpus humanum : thesaurus, castitas vel virginitas, de qua, Proverb. III, 15 : *Pretiosior est cunctis opibus : et omnia quæ desiderantur huic non valent comparari.* Eccli. XXVI, 20 : *Omnis ponderatio*, scilicet cujuslibet rei temporalis, id est, omnes res temporales quanticumque sint ponderis et valoris, *non est digna continentis animæ*, id est, ad comparationem animæ continentis. Non dicit corporis continentis, sed *animæ* : quia continentia carnis sine continentia consensus et voluntatis nihil est ante Deum.

Octava, pro dictorum incertitudine. Glossa : quia nesciebat si præteritum aut futurum esset, quod Angelus dixit : *Dominus tecum.*

Et nota, quod hæc turbatio non fuit 2.
iræ, vel doloris, sed pudoris, pavoris et admirationis. Et erat pudor duplex : quia sola quasi cum viro videbatur, et quia tanto præconio commendabatur. Et timor duplex ex præsentia angelica quam horret fragilis natura, et ex causæ ignorantia. Admiratio vero erat pro magnitudine eorum quæ ei nuntiabantur. Unde Ambrosius : « Ex verecundia pavet, ex prudentia novam salutationis formam miratur. » Et ex hoc in ea hic notatur triplex virtus, verecundia virginalis in eo quod turbatur, fortitudo mentis in hoc quod non perturbatur quin deliberet, prudentia in ipsa deliberatione. Beatus Bernardus : « Quod turbatur, verecundiæ est virginalis : quod

[1] Luc. I, 12.
[2] Isa. XXXIX, 10.
[3] Ad Hebr. VII, 19.

non perturbatur, fortitudinis : quod cogitat, prudentiæ. »

3. Verecundia commendatur. Et notandum, quod verecundia proprie non est virtus, sed est status et perfectio virtutum, et maxime in mulieribus commendatur. Unde, Eccli. VII, 21, postquam dixit : *Noli discedere a muliere sensata*, subdit quasi exponens quid sit mulier sensata : *Gratia enim verecundiæ illius*, id est, gratiosa verecundia ejus, *super aurum*, id est, melior omni auro. Item, Verecundia proprie donum gratiæ est. Unde, Eccli. XXXII, 14 : *Ante verecundiam præibit gratia*, etc. Item, Eccli. XXVI, 19 : *Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata*, id est, verecunda. (Quære supra titulo, *Gratia plena*.) Item, Maximum verecundiæ signum fuit, quod cum quadam die vellet loqui cum Filio, domum in qua loquebatur, intrare vel sermonem ejus interrumpere non præsumpsit, sed foris stans reverenter exspectavit[1].

4. Item, Ambrosius ad virgines loquens de beata Virgine : « Cum ea semper singularum virtutum pudicitia comes irremota mansit : quia omnino pudor individuus virginitati esse debet, sine quo recte castitas vera servari non potest. » Idem : « Pudor individuus debet esse virginitati, sine quo non potest esse virginitas. » Item, Comes virginitatis et quasi collactanea ejus est humilitas, cujus signum est verecundia virginalis, æqua conjunctione et nomine verecundiæ. Virginitas enim sæpe pudor dicitur. Idcirco enim dicitur animæ verecundiam non habenti, Jerem. III, 3 : *Frons mulieris meretricis facta est tibi, noluisti erubescere.* Difficile enim servatur castitas, ubi verecundia non habetur. Idem : « Numquam igitur beata Maria sine pudoris sui custode processit. Propterea quæcumque virgo sibi ab ea optat præmium et implorat auxilium, debet imitari exemplum. Idcirco hanc imitamini moribus, sequimini charitate, et ita secure poteritis ejus auxilium implorare. » Ad hoc enim Christus matrem elegit virginem, ut ipsa omnibus esset exemplum castitatis, quæ quasi in speculo refulget forma virtutis.

CAPUT XII.

De virginali fœcunditate.

1. De virginali fœcunditate et fœcunda virginitate Mariæ dicitur ei, Cantic. VII, 2 : *Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.* In hoc autem versu ostenditur, quod omnimoda castitas fuit in beata Virgine, virginalis, conjugalis, vidualis, ut haberet in se omnem gradum, et obtineret omnem fructum, scilicet centesimum, sexagesimum, et trigesimum : et ut eam venerarentur virgines, viduæ, et conjugatæ.

Dicitur ergo : *Venter tuus*, carnalis scilicet, est *sicut acervus*, in quo notatur omnimoda castitas : *tritici*, in quo fœ-

[1] Marc. III, 31.

cunditas : *vallatus liliis*, in quo triplex castitas supra dicta.

Per hoc autem quod dicitur : *Acervus tritici*, innuitur quod plenus Filius Dei, qui se appellat granum frumenti [1]. Granum enim illud tritici potentialiter erat acervus tritici, de quo scilicet grano tanta spiritualis seges fructificante Deo multiplicata est, ex quo cecidit granum istud in terra, hoc est, in valle Gethsemani : nisi enim granum istud in uterum virginalem velut in terram fertilem, excultam exercitio Spiritus sancti, prius cecidisset per incarnationem, et post hoc in cruce mortuum fuisset, ipsum solum mansisset : sed per ista duo granum unicum factus est acervus magnus. Congrue enim uterus virginis figuratur per Gethsemani, quod interpretatur *vallis pinguis*, vel *vallis pinguedinum* : vallis propter humilitatem, pinguedinum propter charismatum fœcundationem, quibus impinguata protulit granum suum. De primo casu, Isa. IX, 8 : *Verbum*, id est, Filium, *misit Dominus*, id est, Pater, *in Jacob*, id est, in populum Judæorum. Unde Filius dicit, Matth. XV, 24 : *Non missus sum nisi ad oves quæ perierunt domus Israel. Et cecidit in Israel*, id est, in beatam Virginem, quæ principatur cum Filio in cœlo et in terra : quia Israel interpretatur *princeps cum Deo*. De secundo casu dicit, Psal. CIII, 19 : *Sol*, id est, Christus, *cognovit*, id est, approbavit, *occasum suum*, id est, mortem suam.

Sequitur : *Vallatus liliis*, in quo signatur, quod virginitas Mariæ omnium virtutum suarum vallum erat, et quasi antemurale. Spiritualis quoque uterus, id est, mens vel memoria Virginis spirituali tritico, quod est Verbum Patris, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* [2], gravidabatur. Vel etiam quando jam nato Filio omnia verba quæ de ipso dicebantur, conservabat conferens in corde suo [3], et tunc sancti Evangelii coacervavit triticum, quod Apostolis postea exhibuit ruminandum. (Hanc auctoritatem moraliter expositam invenies infra titulo de *pulchritudine membrorum Mariæ*, ubi agitur de *ventre*.)

Item, Ratione fœcundæ virginitatis et virgineæ fœcunditatis dicitur, Luc. X, 42, 2.
quod Maria ista optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea. (Hoc habuisti supra expositum titulo, *Benedicta tu in mulieribus*, circa medium capituli.) Vel aliter quam ibi habeatur : Elegit Maria bonam partem, vovendo prima virginitatem : meliorem, verbis angelicis adhibendo fidem, quando mediante fide concepit Salvatorem : optimam, quando sublimata est in assumptione super omnes ordines spirituum supernorum. Et ita ipsa optima optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea. Moraliter : Bonam partem elegit, qui amare conteritur, et recipit veniam : meliorem, qui vere confitetur et recipit gratiam : optimam, qui in bono perseverat et in morte recipit gloriam. Et ita Magdalena de qua litteraliter dictum est, hæc elegit bonam partem, meliorem, optimam, et illa proprie est, quæ non potest auferri : si enim accepisti veniam per contritionem, vel gratiam per confessionem, hæc duplex potest tibi auferri, si patiaris recidivum : sed optima, id est, Christus vel gloria æterna nequaquam. Nec potest habere hanc partem optimam, nisi Maria, id est, anima amara pro peccatis.

[1] Joan. XII, 24 et 25.
[2] Ad Coloss. II, 3.
[3] Luc. II, 19.

CAPUT XIII.

De conceptu Virginis absque læsione virginitatis.

1. Gloriosum conceptum Virginis absque læsione virginitatis describit Jeremias, XXXI, 22, dicens : *Creavit Dominus novum super terram : Fœmina circumdabit virum.* Bene dicitur *creavit :* quia creare est novum aliquid facere quod antea non fuisset. Bene etiam dicitur *creavit :* quia in sua incarnatione creator omnium factus est creatura. Unde Pater de Filio, Isa. XLV, 8 : *Ego Dominus creavi eum,* hominem scilicet.

Dominus dicit, non dicit Pater, aut Filius, aut Spiritus sanctus, sed Dominus singulariter : quia *unus Dominus, una fides, unum baptisma* [1]. Quia unus est altissimus creator omnium omnipotens [2]. Et supponit hæc dictio, *Dominus*, pro Trinitate personarum : quia potentia Patris, sapientia Filii, benignitas Spiritus sancti, conceptum Virginis operabantur et partum : quia opera Trinitatis inseparabilia.

Novum. Hoc invenies infra expositum.

Super terram : quia conceptus et partus Virginis omnem transcendit intellectum humanum. Unde dicit beatus Joannes, Joan. I, 27 : *Cujus non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti,* id est, explicare unionem Verbi. Item, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit ? Ejus,* id est, Christi : vel, *ejus*, id est, Virginis, quomodo scilicet ipsa eum genuit, qui se fecit : utrumque enim ineffabile est.

Vel forte ideo dicitur *super terram* : quia pro salute hominum Dei Filius factus est homo, et nihilominus per passionem ejus reparata est ruina angelica.

Fœmina, id est, Virgo Maria, *circumdabit* gremio uteri sui. Istud est Glossa.

Virum, id est, Christum, qui in ipso momento suæ conceptionis fuit vir perfectus quoad sapientiam et virtutem, et etiam quoad lineamenta et organisationem membrorum, sicut dicit Magister in *Historiis.* Tantam enim sapientiam, tantam virtutem habuit conceptus, quantam adultus : quod fuit valde mirabile, nec aliquo modo contingit umquam istud : quoniam ipse est singularis. De sapientia ejus, Eccli. I, 1 : *Omnis sapientia a Domino Deo est, et cum illo fuit semper, et est ante ævum.* De virtute, I ad Corinth. I, 24 : *Nos prædicamus... Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.* Et ita fuit dupliciter perfectus, scilicet in corpore quoad lineamenta membrorum, et in anima quoad scientiam et virtutes.

Circumdabit, inquam, non aliunde, sed de se : quia de sola ejus substantia sine semine viri sola operatione Spiritus sancti ædificatum est corpus Christi. Unde ipsa dicit, Eccli. XXIV, 8 : *Gyrum cœli*, id est, illum qui claudit omnia, *circuivi*, id est, vestivi carne virginea. Unde dicit Filius matri, Job, X, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me. Sola,* id est, sine adjutorio viri : quia ipsa fuit via viris invia. Ideo etiam dixit ei Angelus, Luc. I, 31 : *Ecce concipies in utero,* id est, ex

[1] Ad Ephes. IV, 5.

[2] Eccli. I, 8.

causa intrinseca : quia causa conceptus ejus fuit intra, non extra : et ideo propriissime totus filius Virginis fuit Christus secundum humanitatem, sicut propriissime totus Filius Dei secundum divinitatem. Hoc est etiam quod Filius dicit de Patre, Isa. XLIX, 5 : *Formans me ex utero*, etc. (Quære titulo, *Benedictus fructus ventris tui.*)

Circumdabit virum, non ab altero viro suscipiet, non humana lege concipiet hominem, sed intra viscera intacta et integra virum claudet. Virum, inquam, comprehensibilem : quia quem totus non capit orbis, in ejus se clausit viscera factus homo : de omni enim alia muliere concipiente dicitur, Eccli. XXXVI, 23 : *Omnem masculum excipiet mulier*, id est, excepto viro concipiet.

ria porta [...]entalis.

Circumdabit, inquam, ita sane ut intrante et exeunte Domino porta Orientalis jugiter perseveret [1]. Bene Maria dicitur *porta Orientalis :* quia per eam ingressus est in mundum verus Oriens, qui nos visitavit ex alto [2] : et quia per eam oritur in nobis gratia, et patet accessus ad verum Orientem, id est, Christum, qui ortus est ex ea : et ipsa est principium ortus nostri ad vitam. Porta autem Occidentalis fuit Heva, quæ fuit principium ingressus nostri ad occasum et mortem. Sed per Mariam ingressus est Dominus Deus Israel in incarnatione, et egressus in nativitate, et semper perseveravit clausa principi, id est, ad honorem principis, scilicet Christi.

[...]ristus [...]itur vir [...]ltiplici [...]ione.

Dicitur autem Christus *vir* multiplici ratione. Propter virorem divinitatis : vel quia semper viruit per intemeratam sanctitatem, et omnimodam virtutem : in quo notatur immunitas peccati et impotentia peccandi : caruit enim originali, quod probat matris integritas, et actuali, quod Patris divinitas. Ideo vocat eum Petrus agnum immaculatum [3], quia non fuit respersus macula originalis, et incontaminatum, quia caruit omni contagio actualis [4]. Ideo etiam dicitur candelabrum [5]. (Quære supra titulo, *Benedictus fructus ventris tui.*)

Virtutem : quia ipse Dei virtus [6]. Unde, Psal. XXIII, 8 : *Dominus fortis et potens, Dominus potens in prælio.* Item, Luc. XI, 21, 22 : *Cum fortis armatus*, etc. *Si autem fortior eo*, etc. Jerem. XLVI, 12 : *Fortis impetit in fortem, et ambo pariter conciderunt.*

Audaciam, quæ manifeste apparuit in passione. Unde, Joan. XVIII, 4 et 5 : *Jesus sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit et dixit eis : Quem quæritis ? Responderunt ei : Jesum Nazarenum. Dicit eis Jesus : Ego sum*, etc.

Quia masculus. Unde designatur per agnum paschalem, de quo dicitur, Exod. XII, 5 : *Erit agnus absque macula, masculus, anniculus.* Item, Apocal. XII, 4 : *Draco stetit ante mulierem, quæ erat paritura*, scilicet masculum, etc. Isa. LXVI, 7, de beata Virgine : *Antequam veniret partus ejus, peperit masculum*, id est, Christum, qui etiam fuit ex omni parte virilis, et nihil habuit infirmitatis opposita alicui virtutum suarum.

Quia generativus, id est, potens generare filios, non carnales, sed spirituales. Unde, Joan. I, 12 et 13 : *Quotquot autem receperunt eum*, per fidem scilicet, *dedit eis potestatem filios Dei fieri*, etc. : *qui non ex sanguinibus*, etc., *sed ex Deo nati sunt.* Jacob. I, 18 : *Voluntarie genuit nos verbo veritatis*, etc. Unde etiam dicit, Isa. LXVI, 9 : *Si ego, qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus ?*

Quia nihil in ipso fœmineum : peccatum enim non fecit, *nec inventus est dolus in ore ejus* [7]. Imo in passione mulie-

[1] Ezechiel. XLIV, 1.
[2] Luc. I, 78.
[3] I Petri, I, 19.
[4] Ibid., ỳ. 4.
[5] Exod. XXXVII, 17.
[6] I ad Corinth. I, 24.
[7] I Petri, II, 22.

bres delicias expugnavit, contra delicias passus, contra molestias sustinens patienter.

Quia perfectæ ætatis spiritualis. Unde, Exod. XII, 5, dicitur non solum *masculus*, sed et *anniculus* : in quo notatur perfectio ætatis : nam ad plenitudinem ætatis pervenit, scilicet ad annum trigesimum. Quod si mensis pro die accipiatur, tot fere in triginta annis menses lunares invenis, quot dies in anno, scilicet trecentos sexaginta sex. Recte autem circa trigesimum quartum annum elegit pati, quod medium est ætatis humanæ : nam usque eo proficit ætas et robur hominis : tunc in statu est, post modum incipit minui. Unde, Habacuc. III, 2 : *In medio annorum notum facies.* In medio enim ætatis humanæ notum fecit Dominus salutare suum, et misericordiæ suæ recordatus est, cum Christum dedit pro nobis. Unde nec ante illam ætatem permissus est occidi : quia nondum venerat hora ejus [1]. Et in tali ætate fuit vir pugnator pro nobis, et pati voluit, ut senes et parvulos traheret ad salutem.

Quia perfectæ magnitudinis spiritualis a quo multi orti sunt. Zachar. VI, 12 : *Ecce vir Oriens nomen ejus, et subter eum orietur.* Qui enim sub eo est, justus est.

Quia numquam emollitus prosperitate. Unde, Joan. VI, 15, cum quidam vellent eum facere sibi regem, fugit in montem.

Quia numquam fractus adversitate. Unde in passione quasi pro salute generis humani plus adhuc desiderans pati, dixit : *Sitio* [2].

Item, *Creavit Dominus novum super terram : Fœmina circumdabit virum* [3] : quod novum tota terra, quod novum non capit totus orbis.

Si quæratur, quid sit illud novum? videlicet quod integritati virginitatis accederet fœcunditas prolis, ut manens virgo integra fieret mater fœcunda, ut gaudia matris habens cum virginitatis honore, sicut nec primam similem habuerat tale votum emittendo, sic nec sequentem haberet virginaliter pariendo. Unde convenit ei illud Sapientiæ, III, 13 : *Felix est sterilis, et incoinquinata, quæ nescivit thorum in delicto, habebit fructum in respectione animarum sanctarum.* Felix sterilis, id est, Virgo, et bene felix Maria : quia *benedicta in mulieribus. Beati* enim *mundo corde : quoniam ipsi Deum videbunt* [4]. In respectione animarum sanctarum, quando scilicet animæ sanctæ facie ad faciem regem videbunt in decore suo [5]. Ad Galat. IV, 27 : *Lætare, sterilis*, etc. Isa. LIV, 1 : *Lauda, sterilis*, etc.

Novum, inquit, bene novum, quod virgo facta est mater, Deus homo, pater filius, et filia genitrix est effecta. Bene novum, quod parvula puellula utero suo circumdedit hominem perfectum cœlo terraque majorem, quod manens virgo concepit, quod filium peperit manens virgo. Isa. VII, 14 : *Ecce Virgo concipiet et pariet.* Et ponitur in hoc loco hoc nomen, *Virgo*, diasyrmice. Vere enim fuit hoc novum et inauditum a sæculo : alioquin novum non esset, nisi supra naturam et contra solitum cursum naturæ Virgo Deum et hominem sine complexu viri genuisset.

Item, Bene dicit *novum*. Tres enim mirabiles novitates mirabiliter singulares et singulariter mirabiles, quales nec factæ sunt, nec amplius faciendæ sunt super terram, fecit omnipotens illa majestas in assumptione nostræ carnis, quando conjuncta sunt ad invicem Deus et homo, mater et virgo, fides et cor humanum.

Tres no[vi]tates mi[ra]biliter [sin]gulare[s]

Item, Hanc novitatem petebat a Domino, Eccli. XXXVI, 6, in persona Ecclesiæ : *Innova signa, et immuta mirabi-*

[1] Joan. II, 4 et VII, 30.
[2] Joan. XIX, 28.
[3] Jerem. XXXI, 22.
[4] Matth. V, 8.
[5] Isa. XXXIII, 17.

lia. Homo voluit fieri Deus, et Deus factus est homo. De viro facta est mulier, et de muliere factus est vir. Numquid non hæc sunt mirabilia immutata? id est, in melius mutata. Sed et signa sunt innovata. Olim virga sicca floruit, modo virgo peperit. Olim serpens æneus in palo fixus[1], adspicientes sanabat, nunc Christus affixus credentes sanat. Vere novum et omni supereminens novitati, quod in partu virginali brevis agnoscitur longitudo, latitudo angusta, altitudo subdita, profunditas inundans. agnoscitur ibi lux non lucens, Verbum non loquens,* aqua sitiens, panis esuriens, tristatur gaudium, pavet securitas, patitur salus, moritur vita, infirmatur fortitudo, ibi potentia regitur, sapientia instruitur, virtus sustentatur : qui reficit Angelos, uberibus virgineis lactatur, et vagit in cunis, qui miseros consolatur. E contra cernitur ibi tristitia lætificans, pavor confortans, passio salvans, mors vivificans, infirmitas roborans. Nova sunt hæc, ut mirifice vetus homo renovetur per novum. Sed non minus novum, nec minus mirandum, quod juvencula fragilis bajulat quem mundus ferre non sustinet, quod pectus virgineum omni cœlorum amplitudine capacius, totum interius illum claudit, qui cœlum palmo metitur, et universam terram pugillo concludit. Maxima igitur magnitudo Mariæ, quæ immensæ divinitatis in se præsentiam, et digna suscipere et sufficiens capere invenitur.

Item, De hujusmodi novitate elegantissime dixit quidam prosaice : « Salutare lucescit Domini, Patriarchæ promissa semini completur benedictio. Novus partus donatur virgini, lapso status æternus homini : mira rebus conversio! Longitudo brevis efficitur, latitudo constricta cernitur, complanatur profunditas. Altitudo demissa subditur, virtus jacet, potestas regitur, infirma nutat firmitas. Languet salus, pavet fiducia, sordet nitor, plorat lætitia, tristatur consolatio. Disciplinam subit prudentia, vilitati se subdit gloria, eget pastu refectio. Invenitur panis esuriens, aret siti fons indeficiens, libertas jugo premitur. Ecce subit numquam incipiens, loco manet locari nesciens, et vita mortem patitur. Quis hoc vidit? Quis istud didicit? Quis hoc satis mirari sufficit? Et quid est miraculi? Quid hoc? Ipse profectus deficit, imo suo defectu reficit Deus defectum sæculi. Nam mors vitæ restaurat præmium, statum casus, finis initium, pavor firmat constantiam. Fuga tutum facit refugium, præbet dolor salutis gaudium. pudor adducit gloriam. Manens ergo quod semper fuerat, et assumens quod non exstiterat, servit æternus tempori. Sic injunctum amor exsuperat, sic se parvis magnus contemporat, humano Deus corpori. »

Notandum etiam, quod beata Virgo sine corruptione facta est fœcunda : concepit enim sine fœditate et pruritu : quia de Spiritu sancto. Magister Richardus de sancto Victore : « Non novit Spiritus sanctus virginem corrumpere, sed sanctificare : nescit spiritus sanctus munditiam Virginis minuere, sed augere : nescit fœdare, sed glorificare. »

Item, Super illum locum Lucæ, x, 38 : *Intravit Jesus in quoddam castellum*, dicit beatus Anselmus : « Porta per quam intravit, est fides : quia cum credidit, perfecta sunt ei a Domino, quæ dicta sunt ei ab Angelo. Nec quia Jesus intravit, violatum est hoc castellum. Jesus namque salvat, non violat, confracta solidat, non confringit solida, secundum quod nomen ejus ita et opus ejus. »

(Quomodo Maria concepit de Spiritu sancto, quomodo Spiritus sanctus supervenit in eam, quomodo virtus Altissimi obumbravit ei, habuisti supra expositum, titulo de *primo delectabili horti conclusi*, secundum omnes quas de hujusmodi materia umquam alicubi potuimus reperire expositiones.)

[1] Numer. xxi, 9.

Item, Athanasius in dialogo suo : «Incarnatus est unigenitus Dei, secreto suo mysterio, quod ipse novit, nostrum est credere, et illius est nosse. » Et hoc est quod canitur : « Signum audisti novitatis, crede solum, et est satis, etc. »

Item, De hoc secreto dicit Christus, Isa. xxiv, 16 : *Secretum meum mihi*, scilicet de conceptu Virginis et ingressu meo in Virginem, *secretum meum mihi*, scilicet de egressu meo et puerperio ejus. Sicut ergo nemo novit in Christi incarnatione Virginis conceptionem, sic nemo præsumat in Christi nativitate Virginis matris discutere virginitatem, ne tangens montem bestia lapidetur[1]. Ideo dicitur, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit? Ejus*, id est, Christi. Vel, *ejus*, id est, Mariæ, quomodo scilicet ipsa eum genuit qui se fecit. Joannes Baptista, Joan. I, 27 : *Non sum dignus ut ejus solvam corrigiam calceamenti*, id est, explicare unionem Verbi. Quasi diceret : Nec sensu plene intelligere generationem ejus, nec etiam quod sentio, verbis sufficio enarrare.

2. Item, De conceptu et partu Virginis dicitur, Isa. VII, 14 : *Ecce virgo concipiet, et pariet filium*, etc. Superius dixerat Propheta : *Dabit Dominus ipse vobis signum*. Multa enim signa dederat prius Dominus per Patriarchas et Prophetas, sed hoc mirabile et ineffabile signum dare voluit per seipsum propter signi excellentiam : quod sic completum est, ut natura nascentis comprobetur ex virgine, et mirabile prædicetur ex deitatis operatione. Et hoc signum nec divinitas operata est sine homine, nec humanitas sine divinitate Verbi. Et hoc est signum cui semper contradictum est[2], et adhuc contradicitur a quibusdam. Dicit ergo Propheta : *Dabit Dominus ipse*, non alius : *vobis*, o domus David, *signum* salutis et liberationis. Hic tria notantur per hoc pronomen, *ipse*, Domini liberalitas, operis sublimitas, operis præsentialitas. Unde sensus est : Dominus ipse sine alicujus merito, ipse, non alius, ipse præsens dabit vobis signum, non qualecumque, sed inauditum, sed novum, sed mirabile, sed excellens, quod nullus posset dare nisi solus Deus. Et quod signum ? *Ecce virgo concipiet, et pariet* virgo. Hoc nomen enim, *Virgo*, in hoc loco tenetur diasyrmice. In hoc signatur, quod utraque futura erat munda, et caro generans, et caro generata. Ideo solus potuit hujusmodi puerperæ filius cantare canticum illud : Sine iniquitatibus conceptus sum, et sine peccatis concepit me mater mea[3]. Filium Dei et suum, scilicet Deum et verum hominem, filium singulariter, non filios, sicut dixit Helvidius hæreticus, contra quem scribit Hieronymus epistolam de virginitate beatæ Mariæ perpetuo conservata.

Et vocabitur nomen ejus Emmanuel, quod interpretatur *Nobiscum Deus*. Et sic in hoc nomine, *Emmanuel*, designatur duplex natura in Christo : nam Deus est nomen divinæ naturæ : quod dicitur *nobiscum*, humanæ naturæ communionem designat. Et nota, quod non dicitur de Deo, quod nos simus secum, sed e converso de nobis dicitur, quod ipse sit nobiscum, ut intelligamus non quasi hominem reversum ad Deum, sed Deum quasi e vestigio hominem secutum usque in exsilium. Unde dicitur, Luc. I, 18 : *Visitavit nos oriens ex alto*. Quod ergo homo perdidit in primo homine, scilicet cum Deo esse, hoc videtur in novo Adam homine recuperasse. Alia littera habet : Vocabis, o tu Juda, id est, invocabis in periculis, nomen ejus, ut te liberet : nomen ejus dico Emmanuel. Et secundum hanc litteram conjunctum legitur, *Nomen ejus Emmanuel*, id est, hoc nomen vocabis in auxilium, id est, rem hujus

[1] Cf. Exod. XIX, 13 et ad Hebr. XII, 20.
[2] Luc. II, 34.
[3] Cf. Psal. L, 7.

hominis, id est, Christum verum Deum et verum hominem. Aliqui libri habent, *Vocabitur*, sed male : et qui ponit, *Vocabitur*, magis sequitur sensum quam verba [1]. Et nota, quod ubi nos habemus, *Virgo*, habet Hebræus, *Alma*, quod dupliciter sumitur in Hebraico, pro adolescentula, et sic accipiunt Judæi increduli : et pro apocrypha, id est, abscondita, quod est periphrasis, id est, circumlocutio virginum. Unde Angelus reperit eam in conclavi. Item, Hoc nomen, *Alma*, lingua Punica virginem sonat, et lingua Latina sanctam. Et quia Judæi pene omnibus linguis utuntur, ideo hic Propheta posuit hoc nomen, *Alma*, prout est Punicum, vel Latinum, vel ad minus prout est Hebraicum in secunda significatione, id est, pro apocrypha, et sic sumit hic Hieronymus.

Ecce virgo concipiet. Prophetali certitudine demonstrat futurum quasi præsens : et ideo dicit *ecce*, quod est adverbium demonstrativum ad oculum : quia Verbum invisibile prius visibile per carnis assumptionem prædicit. Et hoc est illud novum [2]. *Ecce* admirative, *virgo concipiet* de Spiritu sancto, *et* virgo *pariet* Filium Dei et suum : et vocabit ipsa juxta quod dictum est ab Angelo, Luc. I, 31 : *Vocabis nomen ejus Jesum*. Vel, vocabis, o tu Juda, nomen ejus Emmanuel, id est, verum Deum et verum hominem credens, ipsum in periculis invocabis.

Sequitur, Isa. VII, 15 : *Butyrum et mel comedet*, id est, omnem cibum homini idoneum comedet ut verus homo. Et ponit partem pro toto. *Ut*, id est, quamvis *sciat* : quia etiam tunc vir erit perfectus scientia et virtute. Vel sic : *Butyrum et mel comedet*, ita tamen *ut* in ipsa infantia *sciat reprobare malum*, id est, omnes peccatores, *et eligere bonum*, id est, omnes bonos : quod fiet in die judicii manifeste, quando separabit agnos ab hœdis [3]. Et quotidie facit ut Deus. Hieronymus : « His verbis percipimus Salvatoris infantiam divinam in eo non minuisse sapientiam, quamvis dicatur, Luc. II, 52 : *Jesus proficiebat sapientia*, etc., *apud Deum et homines*, non simpliciter, sed ostensive. Et dicitur hoc ut veritas humani corporis probaretur. Infantia enim non præjudicat divinæ sapientiæ, nec plus scivit adultus quam parvulus, sed minus ostendit sapientiæ parvulus quam adultus. » (Quære de benedictionibus fructus, et ibi invenies.)

Aliter : *Butyrum et mel comedet*, id est, omnem cibum infantilem et virilem. Per butyrum quod de lacte fit cibus infantilis, per mel cibus virilis intelligitur. Quasi diceret : Sic erit infans, quod erit etiam vir perfectus scientia et virtute. Et non solum tunc erit infans et vir, imo etiam Deus. *Ut sciat reprobare malum et eligere bonum*, id est, habeat tunc discretionem boni et mali, quod non potest esse in puro homine dum infans est. Et ponitur *ut* pro *quamvis*.

Mystice : *Butyrum et mel comedet*. Butyrum est pinguedo boni operis, mel dulcedo contemplationis : et hæc duo sunt cibus justi. Vel, Butyrum mysterium incarnationis. Unde, Job, XXIX, 6 : *Lavabam pedes meos butyro*, etc. Genes. XVIII, 8 : *Tulit Abraham butyrum et lac*, etc. Mel dulcedo deitatis. Unde, Proverb. XXV, 27 : *Sicut qui mel multum comedit*, *non est ei bonum : sic qui scrutator est majestatis*, *opprimetur a gloria*. Ibidem, ỳ. 16 : *Mel invenisti, comede quod sufficit*, etc. Hæc comedit Christus : quia in fomentum membrorum hæc convertit et in delectationem ipsorum, ut sciat reprobare malum et eligere bonum in membris suis. Ad hoc enim est tota doctrina et exhortatio Christi, ut malum fugiamus, et bonum eligamus. Unde, Psal. XXXVI, 27 : *Declina a malo*, *et fac bonum*, etc. Sed nota, quod si volueris

[1] Cf. Matth. I, 23.
[2] Jerem. XXXI, 22.
[3] Matth. XXV, 32.

hoc cibo vesci tamquam membrum Christi, oportet ut quando alii ducuntur in Babylonem, id est, in confusionem peccati, remaneas in medio terræ, id est, in Jerusalem. Unde, Isa. VII, 15 : *Butyrum et mel comedet*, omnis homo qui relictus fuerit in medio terræ.

Item, Ut spiritualiter intelligantur hæc verba, notandum, quod butyrum exprimitur ab uberibus. Unde, Proverb. XXX, 33 : *Qui fortiter premit ubera ad eliciendum lac, exprimit butyrum.* In butyro igitur Christi humanitas. Et habet butyrum quatuor proprietates principales. Pingue est, et hæc pinguedo refertur ad mysterium conceptionis. Quasi pinguedinem enim butyri accepit Christus in conceptione, quando unctione charismatum unctus est præ participibus suis, et quando vitulus saginatus præparatus est in utero Virginis, ut prodigo redeunti pingue convivium instauraret, quod omnes electos ad illud convivium invitatos sua pinguedine saginaret. Isa. XXV, 6 : *Faciet Dominus exercituum convivium pinguium*, etc. Suave est, et hæc suavitas refertur ad humilitatem nativitatis : si enim pie recolas nativitatis ejus humilitatem, vilitatem pannorum, et hujusmodi, quid invenies nisi suavitatem ? Liquefactivum est, et hæc liquefactio refertur ad fervorem passionis, ubi stillicidiis gratiarum alios fecit charitate pingues, alios humilitate suaves, quosdam vero passionis constantia fortes, et hujusmodi. Nutritivum est, quod nutrimentum refertur ad sacramenta nostræ redemptionis. Expressum ex hoc butyrum quasi ex duobus uberibus, scilicet Judæa et Gentilitate. Unde descendit Christus humanatus non solum de stirpe David, sed de petra deserti per Ruth, id est, de duritia et infidelitate Gentilitatis. Isa. XVI, 1 : *Emitte agnum*, etc.

Butyri quatuor proprietates.

Mel elicitur de floribus, in quo notatur ejus divinitas, et habet mel tres principales proprietates, licet et alias multas. Mel est purgativum : quia solus Deus impios justificat a peccatis, et solus peccata dimittit. Conservativum : quia augendo gratiam dirigit justum. Dulce et nutritivum : quia post gratiam tribuit gloriam, post meritum reddit præmium. Iste ergo Emmanuel reprobavit malum, quia mortem moriendo destruxit : et elegit bonum, quia vitam resurgendo reparavit.

Mellis tres proprietates.

Vel aliter : *Butyrum et mel comedet*. In lacte duo. Caseus qui signat peccati ægritudinem : quia sanus non est. Butyrum quod sanum est. Inter hæc divisit noster Emmanuel : quia humanam naturam sine peccato assumpsit, et ita caseum non comedit. Item, Apis habet mel et aculeum. Mel misericordia, aculeus justitia. Inter hæc noster Emmanuel divisit : quia veniens salvare nos, misericordiam assumpsit, et justitiam quasi dimisit. Sed nolite errare : quia veniens ad judicium resumet aculeum. (Quære titulo de *horto*, ubi Christus dicitur *apis*.)

Aliter : *Butyrum et mel comedet*. Quare non dixit panem et carnem, cum verum dixisset propter mysterium ? Mel enim et butyrum deliciæ sunt muscarum immundarum et venenosarum. Apis venenosa pro melle laborat et pugnat, ut sæpe pro eo animam ponat. Butyrum est pinguedo lactis, cui præ ingluvie se immergunt muscæ sordidæ sæpe usque ad mortem. In hoc igitur quod noster Emmanuel hæc duo comedit, signatur quod pro amore nostro usque ad participationem non solum hominum, non solum jumentorum, sed etiam muscarum immundarum et venenosarum descendit. Usque ad participationem dico, non culpæ, sed pœnæ et mortis. Quis ergo desperet de cætero hominem posse fieri participem cœlestium deliciarum, cum Dominus majestatis propter homines descenderit usque ad delicias muscarum ? Ecce quantum pro amore nostro semetipsum exinanivit, qui se tali indigentiæ sponte subjecit.

Item, Christus mel : quia de cœlo

Christus mel.

descendit mediante rore gratiæ, quæ matrem implevit. Et est mel, ut ita dicam, quasi quædam dulciflua crassitudo roris : quia si Christi cor attendimus, nihil illo benignius : et ejus dulcedo dulcedinem omnem incomparabiliter excedit. Descendit autem mel istud de summis ad ima, et *a summo cœlo egressio ejus*[1] : quia de apotheca supercœlesti, hoc est, de corde summi Patris in virginalem apothecam, id est, cor et uterum matris. Ideo orabat Isaias, XLV, 8, quasi loquens ad Patrem et Spiritum sanctum : *Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant justum.* Roravit enim Pater mel istud gignendo, roravit Spiritus sanctus ipsum ceræ munditiæ virginalis ineffabiliter uniendo : et ideo Christus comparatur favo. Roravit Pater mittendo quem genuit, roravit Spiritus sanctus inspirando cui univit : quia Christus a Patre est genitus, et de Spiritu sancto conceptus.

Item, Christus lac quod præcipui candoris, ecce intima munditia : et eximii dulcoris, ecce summa pietas et plena benevolentia. Quia pectus Dominicum lacteum candorem habuit in integritate summæ et intimæ puritatis, lacteum dulcorem in plenitudine summæ et intimæ pietatis.

Item, De dignitate conceptus et partus virginei dicitur, Genes. II, 5 et 6 : 3.
Homo non erat qui operaretur terram, id est, beatam Virginem, *sed fons ascendebat de terra*, scilicet Christus fons gratiæ, qui natus de Virgine ascendit de terra, non descendit ut peccator. Item, Filius Patri, Psal. XXI, 10 : *Tu es qui extraxisti me de ventre.* Hic notatur dignitas nativitatis Christi, qui Patrem habuit quasi loco obstetricis, quem conceptum sine carnali concupiscentia extraxit Pater de ventre matris virginis, manente integritate et pudicitia. Unde, Ezechiel. XLIV, 2 : *Dominus Deus Israel ingressus est per eam*, in incarnatione sua in ejus uterum, et in sua nativitate in mundum, et semper permansit clausa principi, id est, ad honorem principis. Sequitur, Psal. XXI, 10 et 11 : *Spes mea*, supple, tu es, *ab uberibus matris meæ*, id est, secundum humanitatem qua suxi ubera : quia secundum deitatem non est Pater spes Filii.

Sequitur de immunitate a peccato : *In te projectus sum*, vel jactatus, vel confirmatus *ex utero.* Nos enim projicimur in iram in utero et ex utero : quia omnes nascimur filii iræ[1]. Christus confirmatus est in Deum ex utero : quia sine peccato conceptus, portatus, et natus, ut supra dictum est.

CAPUT XIV.

De partu Virginis sine dolore.

1. De glorioso partu Virginis sine tristitia et dolore admirans Isaias, LXVI, 7 et 8, exclamat : *Antequam parturiret, peperit : antequam veniret partus ejus, peperit masculum. Quis audivit umquam tale ? et quis vidit huic simile ?*

[1] Psal. XVIII, 7.

[2] Ad Ephes. II, 3.

Quatuor in partu Virginis mirabilia.

Et sunt hic quatuor notabilia, videlicet quæ peperit, quomodo peperit. quem peperit, qualem peperit.

Quæ peperit, innuitur cum dicit, *Peperit:* innuitur enim, quod aliqua peperit. Admirabile vero nomen ejus quasi ineffabile tacuit, quod est Virgo mater.

Modum notavit, cum ait : *Antequam parturiret.*

Quem peperit innuit ubi dicit, *Peperit*, cujus nomen quasi ineffabile tacet, quod est Deus homo, Verbum infans.

Qualem peperit, ubi ait, *masculum.* Propter hoc quatuor dicit, quod numquam auditum fuerit tale, ut Virgo mater, Deus homo, Verbum infans. Sed tale decuit esse nostræ redemptionis initium. Intravit enim nostra perditio per mulierem de solo viro productam. Propter hoc decuit ut esset nostra redemptio et reparatio per virum de sola muliere productum, ut esset simile in contrario. Talem modum reparationis petebat Ecclesiasticus, XXXVI, 6, dicens Domino : *Innova signa, et immuta mirabilia.* Mirabile fuit, quod Dominus de solo Adam primo homine mulierem produxit. Mutatum fuit mirabile, cum de sola muliere secundus Adam productus est. Hæc est quarta generatio, de qua dictum est Abrahæ [1], quod semen ejus quarta generatione de servitute Ægyptiorum liberatum exiret. Primum generationis genus fuit plasmatio, quando Adam de terra plasmatus est. Secundum, de costa formatio. Tertium, propagatio : sic enim filii hominum de parentibus secundum propagationem nascuntur. Quartum vero genus est de sola muliere propagatio : sed hæc quarta generatio data humano generi, semini Abrahæ causa exstitit exeundi de Ægyptiaca servitute, quasi a diaboli tyrannide.

Hoc nomen, *virgo mater,* non solum figuraliter sed et litteraliter expressit Isaias, VII, 14, cum dixit : *Ecce virgo concipiet.* Hic exprimitur *virgo. Et virgo pariet* filium : hic exprimitur *mater.* Sed dicit Jovinianus hæreticus : « In Maria nomen matris suscipio, sed nomen virginis non admitto. » Et cum ei prædicta dicuntur, dicit se Vetus Testamentum non suscipere. Sed non solum hoc nomen a Veteri Testamento elicitur, imo etiam tamquam per Evangelistam innovatum ab Evangelio fulcitur. Matth. I, 23 : *Ecce virgo in utero habebit, et pariet filium,* et cætera. Item, Luc. I, 26, 27 : *Missus est Angelus Gabriel ad virginem*, etc. Item, Matth. I, 18 : *Cum esset desponsata mater Jesu Maria Joseph : antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Argue ergo sic : Ad Virginem missus est Angelus. Matth. I, 18 : *Antequam convenirent, inventa est in utero habens de Spiritu sancto.* Ergo non de adulterio : ergo non fuit violata ejus virginitas, neque per sponsum, neque per adulterium. Ergo cum jam concepisset, sic erat virgo, sic ad virginem missus est Gabriel. Sic ergo ex Veteri et Novo Testamentis colligitur hoc nomen, *virgo mater :* quod admirans Isaias, LXVI, 8, dicit : *Quis audivit umquam tale ?*

Secundum mirabile, Qualiter peperit. Unde dicitur : *Antequam parturiret, peperit* [2]. Parturire est ante partum et in partu laborare. Quid est ergo, *antequam parturiret, peperit,* nisi quod non præcedente vel concomitante dolore partum edidit. Sed *quis audivit umquam tale ?* Lex enim data est mulieribus, Genes. III, 16 : *In dolore paries filios.* Et, Joan. XVI, 21 : *Mulier cum parit, tristitiam habet*, etc. Lex igitur naturæ est, quod mulier primo parturiat antequam pariat : sed Maria non fuit subdita huic legi : quia sine dolore, id est, sine naturalium læsione peperit Salvatorem. Sed in ejus passione quem diu ante pepererat, parturiit. Tunc enim in ipsa fuerunt dolores

[1] Genes. XV, 16.

[2] Isa. LXVI, 7.

ut parturientis. Unde ibi, id est, in Filii passione, dolores ut parturientis. Tunc enim in ea impletum est quod ei prædixerat Simeon, Luc. II, 35 : *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Non enim minus, si fas est dicere, cor matris quam corpus Filii pertransivit gladius passionis : transivit enim membra Filii, sed pertransivit, id est, perfecte transivit matris viscera : quia tunc fuit omnis plaga tristitia cordis ejus [1]. Quod postea ostensum est beato Joanni, Apocal. XII, 1 et 2, ubi ait : *Signum magnum apparuit in cœlo*, etc. usque, et *clamabat parturiens, et cruciabatur ut pariat.* Signum magnum, Virgo mater : nec ante nec post simile visum est, nec in cœlo, nec in terra. (Totum hoc invenies expositum in illo sermone de assumptione : *Signum magnum apparuit in cœlo*, etc.) Clamat parturiens et cruciatur ut pariat. Istud ad litteram de Maria non potest intelligi : tunc sic exponunt quidam de ea, quod quæ jam diu sine dolore pepererat, dum Filius ejus in cruce penderet, parturiens clamabat, et si non voce, tamen desiderio vel devotione. Augustinus : « In auribus Dei voces faciunt non verba, sed desideria. » Et tunc cruciabatur ut pareret, id est, tamquam si pareret. Tantus enim vel major creditur tunc fuisse cruciatus mentis ejus, quantus mulieris parturientis cruciatus corporeus. Ecce quomodo peperit et parturiit.

Nota, quod beata Virgo in utero habuit per fidem : quia simul ut credidit et consensit, concepit, et clamabat desiderio devotionis, parturiens ex affectu cogitationis : quia non plus doloris intulit ei partus suus quam alii cogitatio pariendi. Vel, habens in utero Filium quem sine dolore peperit in nativitate, clamavit interius in corde martyrizata in Filii passione, parturiens quando ipsum vidit pendentem in cruce : et cruciatur abstinentiis, vigiliis, orationibus, jejuniis, ut pariat, id est, tanto partu se dignam faciat. Et tamen sicut paulo infra dicitur, ante eam stetit diabolus volens Filium denotare : quia etiam per Herodem voluit Christum interficere.

Tertium mirabile. Quem peperit, scilicet Deum hominem : et hoc necessitati humani generis congruebat. Pacem enim inter Deum et hominem purus homo reformare non potuit : quia in eadem damnatione cum reo erat. Ideo conquerebatur Job, IX, 33, in persona generis humani, dicens : *Non est qui utrumque valeat arguere, et ponere manum suam in ambobus.* Gregorius : « Solus Christus, Deus homo factus, et hominem arguere potuit, et Deo obsistere ne feriret. » Vides ergo quam congruum vocabulum redemptoris Deus homo, et hoc longe ante prophetizatum erat. Dixerat enim Isaias, LIV, 5 : *Redemptor tuus, Sanctus Israel, Deus omnis terræ vocabitur.* Item, Isa. XXXIII, 22 : *Dominus judex noster, Dominus legifer noster, Dominus rex noster : ipse salvabit nos.* Non solum est Deus, sed est homo. Unde, Psal. LXXXVI, 5 : *Homo natus est in ea*, etc. Item, homo est, et quis cognovit eum ? Jerem. XVII, 9, secundum aliam litteram. Tria in incarnatione facta sunt mirabilia, Deus homo, Verbum infans, et cor credens. Verbum quod in principio erat apud Deum [2]. Verbum quo dixit Pater, et facta sunt omnia. Verbum quo intonante in judicio, audient pulveres, et in corpora revertentur. Verbum quo in passione lapides scissi sunt, et monumenta aperta. Sed dicet aliquis : Quomodo si Verbum est, infans est ? si enim infans, non fatur, si non fatur, Verbum non est : quomodo ergo et Verbum est et Verbum non est ? Ideo cum Isaia dicamus : *Quis audivit umquam tale* [3] ? Audisti Verbum, audi infantem. Luc. II, 12, dictum est pastoribus : *Invenietis infantem*, etc. Isa. VIII,

[1] Eccli. XXV, 17.
[2] Joan. I, 2.
[3] Isa. LXVI, 8.

4 : *Antequam puer sciat vocare patrem suum et matrem suam, auferetur fortitudo Damasci.* Intrante enim hoc infante Ægyptum, corruerunt simulacra Ægypti, sicut prædixerat, Isa. XVII, 1, ubi ablata est fortitudo Damasci, id est, diaboli, lingentis sanguinem, id est, qui delectatur in peccatis, cujus virtus ita debilitata est, ut non potuerit facere, quod starent idola sua.

Quartum mirabile, scilicet qualem peperit : quia masculum, id est, bellatorem et generatorem. Bellatorem decuit : quia tunc fortis armatus custodiebat atrium suum, id est, mundum : et erat in pace possessio ejus, id est, genus humanum [1] : sed pugnante et congrediente Domino contra diabolum in passione, princeps mundi hujus ejectus est foras [2]. Et tunc impletum est illud Isaiæ, XIX, 20 : *Clamabunt ad Dominum a facie tribulantis, et mittet eis salvatorem et propugnatorem qui liberet eos.* Generatorem etiam ipsum esse oportuit : quia primi parentes nostri nos omnes filios iræ genuerant. Ad Ephes. II, 3: *Eramus natura filii iræ.* Ut ergo possemus hæredes Dei et cohæredes Christi fieri [3], regenerari nos oportebat : alioquin non eramus intraturi in hæreditatem sempiternam, *nisi per lavacrum regenerationis et renovationis Spiritus sancti* [4]. Joan. III, 5 : *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei.* Isa. LXVI, 9 : *Si ego qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus ?* Ecce apparet qualem virgo genuit.

2. Primus homo amissæ immortalitatis, dignitatis et plenitudinis reperat promissa habuit.

Perdidit primus homo ex culpa suæ prævaricationis gloriam incorruptionis, prærogativam dignitatis, abundantiam plenitudinis : gloriam incorruptionis, qua immortalis factus est : prærogativam dignitatis, qua ad Dei similitudinem factus est : abundantiam plenitudinis, qua in loco voluptatis positus est. Denudationem immortalitatis audis, ubi de ligno vetito legis : *Quocumque die comederis ex eo, morte morieris* [5]. Honoris degradatio dignitatisque detractio, ubi de illa sublimitate similitudinis Dei recidit in similitudinem jumenti. *Homo*, inquit, *cum in honore esset, non intellexit, comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis* [6]. Evacuatus est autem abundantia plenitudinis, quando ejectus de loco voluptatis incurrit in illam sententiam maledictionis, Genes. III, 17-19 : *Maledicta terra in opere tuo : in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Spinas et tribulos germinabit tibi, et comedes herbam terræ. In sudore vultus tui vesceris pane*, scilicet tuo. Ecce triplex damnum in exspoliatione incorruptibilitatis, dignitatis, beatitudinis.

Sed misericors et miserator Dominus secundum divitias bonitatis suæ noluit tenere in ira sua misericordias suas, sed tam pius inventus est ad subveniendum, quam pronus inventus est diabolus ad perdendum. *Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio* [7]. Copiosa autem redemptio non esset, nisi redemptor noster dejectum hominem ad plenum restauraret. Secundum itaque triplex damnum ex miseratoris sui munere accipit triplex promissum. Promissum recuperandæ immortalitatis, promissum recuperandæ dignitatis, promissum recuperandæ beatitudinis. *Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent* [8] : ecce promissio sperandæ immortalitatis. *Dabo eis in domo mea et in muris meis locum, et nomen melius a filiis et filiabus* [9] : ecce recuperandæ dignitatis. *Oculus non vidit, Deus, absque te, quæ*

[1] Luc. XI, 21.
[2] Joan. XII, 31.
[3] Ad Roman. VIII, 17.
[4] Ad Titum. III, 5.
[5] Genes. II, 17.
[6] Psal. XLVIII, 13.
[7] Psal. CXXIX, 7.
[8] Isa. XXVI, 19.
[9] Isa. LVI, 5.

præparasti exspectantibus te[1] : ecce repromissio restaurandæ felicitatis. Ecce, ut dictum est, triplex promissum secundum triplex damnum.

Ecce nunc iterum, secundum promissum triplex, accipe et animadverte in his triplex signum. *Ecce Virgo concipiet et pariet filium* : ecce primum. *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel* : ecce secundum. *Butyrum et mel comedet, ut sciat reprobare malum et eligere bonum*[2] : ecce tertium.

Habes igitur unum signum in matre, duo in prole. Signum incorruptionis in matre, signum recuperandæ dignitatis et plenitudinis in prole. Audi de matre : *Ecce Virgo concipiet et pariet filium.* Quantum hoc esse putas, quam magnum, quam mirum, quam insolitum, quam stupendum, quale vel quam magnæ rei signum ? A sæculo non est auditum virginem concepisse, virginem parere, et post partum inviolatam permanere. Accipit ergo natura humana in beata Virgine Maria quasdam arrhas vel primitias futuræ incorruptibilitatis suæ, integritatem incorruptionis virgineæ. Quare, quæso, in hac vita sine corruptione non vivitur, nisi quia natura humana sine corruptione non seminatur ? Radix enim nostræ corruptibilitatis germinare incipit ab ipsa hora conceptionis. Sed ecce in beata Maria ibi præciditur unde germinasse videbatur. Et scimus quidem, quoniam cum radix præciditur, tota ex ea fructificatio postmodum exsiccatur. *Ecce*, inquit, *Virgo concipiet et pariet filium.* In eo sane quod dicitur *virgo* conceptura et virgo paritura, aperte monstratur, quod utraque futura erat munda, et caro generans, et caro generata. Potuit ergo solus hujus puerperæ filius pro hac parte cantare canticum novum Domino : Sine iniquitatibus conceptus sum, et sine peccatis concepit me mater mea[3]. Manifestum est itaque, quia ad destructionem peccati venit, qui in ipso mundi ingressu maculam peccati de materna carne non contraxit, sed delevit. Si ergo tantum sola ejus conceptio valuit ut concupiscentiæ fomitem totiusque corruptionis radicem deleret, quid, quæso, in expiatione corporis sui valere potuit nativitas, circumcisio, baptismus, conversatio, humilitas, jejunium, patientia, obedientia, passio, crucifixio ? Si tantum valuit quod gestum est una hora, vel unius potius horæ portiuncula, quid valere potuerunt tot annorum tempora in mysterium nostræ redemptionis impensa ? Quid potuit sub conceptionis suæ tempore ex infusione gratiæ suæ materna viscera purgare, cur non credatur eos qui ejusdem gratiæ participes esse voluerunt, quando et quomodo voluerit, posse mundare ? Cur non credatur in quolibet nostrum naturam illam mundare posse, quam in beata Virgine potuit non solum purgare, sed honorificare et glorificare : In eo enim eam glorificavit, quod ei aliquid supra naturam dedit. Fecit siquidem in ea aliquid quod fuit contra naturam, aliquid quod fuit secundum naturam, aliquid quod fuit supra naturam. Contra naturam infirmitatis nostræ fuit, quod virgo concepit. Secundum naturam fuit, quod in vulva conceptus et formatus et tandem secundum legitima nascendi tempora natus fuit. Supra naturam non solum hujus infirmitatis nostræ, sed etiam supra naturam conditionis primæ fuit, quod sine virili semine virgo concepit. Puritatis fuit, quod sine concupiscentia seminare potuit. Honoris, quod prolem ab omni peccati contagio mundam effecit. Gloriæ, quod non de viro, sed de Spiritu sancto concepit.

Deus in Maria fecit aliquid contra naturam, aliquid secundum naturam, et aliquid supra naturam.

3\. Certe si Emmanuel noster de utroque sexu nasci voluisset, et hoc ratio exigeret, utrumque ad mundam prolem seminandam mundare potuisset. Sed si de

Christum nasci ex fœmina sine viro conveniens fuit.

[1] Isa. LXIV, 4.
[2] Isa. VII, 14 et 15.
[3] Cf. Psal. L, 7.

utroque carnem assumeret, utique et a proprietatis suæ similitudine longius recederet, et ad nostram minus appropinquaret. Proprietati enim suæ esset dissimile, si patrem et matrem haberet in humanitate, qui solummodo patrem habebat in divinitate. In hoc item et nobis dissimilior esset, si duos, quod nos non possumus, patres haberet. Sed et ratio sane exigebat, ut sicut unum principium erat in generis nostri propagatione, sic esset et unum principium in generis nostri reparatione. Oportuit ergo reparatorem generis nostri aut de solo viro, aut de sola fœmina nasci. Sed si de viro sexum fœmineum assumeret, ordinem naturæ confunderet, qui fœmineum sexum supra virilem extolleret : et idem ipse diceretur filius ex divinitate, et filia ex humanitate. Sed si virilis esset sexus quem assumeret, haberet sane vir geminum pro hac parte honoris solatium, fœmina nullum. Et certe si de viro formari voluisset, materiam quidem de carnis nostræ substantia traheret, sed in ejus incarnatione naturæ operatio nihil haberet, et in hoc a naturæ nostræ proprietate longius discederet. O quantum honoris vel dignitatis mulieribus vel ex mulieribus natis in eo contulit, quod creator omnium, quod salvator hominum nascentium more ex muliere nasci voluit ! Ex muliere itaque debuit nasci, quem oportuit in quantum ratio sustinuit, per omnia fratribus assimilari. Sed quod muliebrem de muliebri sexu assumere non debuit, ratio superius monstrata ostendit : nam et ordinem, ut dictum est, naturæ confunderet, et geminato in hoc mulierum solatio, virilis sexus singularis privilegii nihil simile haberet.

CAPUT XV.

De fide Mariæ.

1. Fides Mariæ notatur, Luc. I, 45, ubi dicit ei Elisabeth : *Beata quæ credidisti : quoniam perficientur*, etc. Cum enim paulo post, ℣. 48, dixisset Maria : *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*, ostendit et Angeli implendam promissionem, et suam se non transgressuram professionem. Quæ enim virginitatem voverat et parituram se docente Angelo noverat, mirabili fide et votum suum implendum credidit, et divinæ ordinationi se non subduxit. Maxima autem magnanimitas fidei fuit, quod in se posse fieri et credidit et speravit, quod numquam auditum fuerat nec in cœlo nec in terra. Item, Origenes : « Per fidem Mariæ erigitur jacentium genus, quod per mulieris temerariam credulitatem fuerat ante dejectum. » Item, Beatus Matthæus in legenda sua : « In conceptione Filii Dei fides Mariæ uxor exstitit Spiritus sancti. » Item, Maria credula verbis Angeli fide concepit Salvatorem : et ideo per aurem dicitur concepisse. Vnde et dicit ei Elisabeth, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti : quoniam perficientur*, etc. In conceptione enim Filii misit dilectus ejus, id est, Deus Pater, manum suam, id est, Filium in eam, per foramen auris suæ[1]. Magister

[1] Cf. Cantic. V, 4.

Hugo de Sancto Victore : « Virgo credula Verbum concepit per verbum, ut immaculatam conceptionem generatio incorrupta sequeretur. »

2. Fides Mariæ cum grano sinapis comparata.

Item, Fides Mariæ comparatur grano sinapis, quod est granum humile, fervens, et humorem capitis tollens. Et fides Mariæ adjuncta est humilitati. Unde: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc.[1]. Fervens per dilectionem Spiritus sancti, de quo concipiebat, et Filii Dei quem concipiebat. Humorem capitis tulit. Sicut enim caput initium est rei, sic conceptio animati : et hoc quando credidit Angelo dicenti : *Spiritus sanctus superveniet in te*[2].

Item, Si Abraham in tantum commendatur ab Apostolo[3], de eo quod contra spem naturæ in spem gratiæ credidit, scilicet quod senex posset de Sara sene et sterili filium generare, quanto magis commendanda est Maria, quæ primo verbo Angeli credidit, quod filium posset generare sine semine viri, et parere manens virgo non solum hominem sed Filium Dei.

Fides etiam Mariæ quæ est radix ejus, manifestata est per totum mundum. Unde ipsa vere potest dicere illud Job, XXIX, 19 : *Radix mea*, id est, fides qua Angelo credidi, *aperta est secus aquas*, id est, ubique manifestata. Aquæ populi, Apocal. XVII, 15. Aquæ transeuntes sancti sunt, qui non habent hic manentem civitatem, sed futuram inquirunt[4].

CAPUT XVI.

De spe Mariæ.

Spes Mariæ notatur in responsione sua ad Angelum, ubi dixit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc.[5]. Nisi enim veraciter credidisset, firmiter sperasset, ferventer desiderasset posse fieri et futurum esse quod Angelus promittebat, nequaquam respondisset : *Fiat mihi*, etc. Ideo visa est dixisse Domino : In verbo tuo speravi, scilicet quod per Angelum mandaveras mihi.

[1] Luc. I, 38.
[2] Ibid., ℣. 35.
[3] Ad Roman. IV, 3.
[4] Ad Hebr. XIII, 14.
[5] Luc. I, 38.

CAPUT XVII.

De charitate Mariæ ad Deum.

1. Dilexit Maria Dominum sicut omnes scripturæ canonicæ ipsum prædicant diligendum, et charitas ejus charitatis omnium sanctorum forma est et exemplar. Et ideo tam de charitate ejus quam de charitate sanctorum quasi conjunctim annotavimus, ut ex forma charitatis ejus resplendeat quomodo fideles animæ ipsam in charitate saltem a longe debeant imitari. Et nota, quod *dilectio* dicitur quasi duos ligans, diligentem videlicet rei quam diligit, id est, amantem amato : est enim amor amantis et amati quasi quædam unio potissimum in bonis, et naturaliter illud quod amatur, in sui naturam suum convertit amatorem. Et hoc patet in Salvatore, quem dilectio quam habuit ad genus humanum, fecit colligare et unire sibi naturam humanam, quando Verbum caro factum est.

2. Maria dilexit Deum *ex toto corde :* quia cor illius ad ullius rei dilectionem non fuit inclinatum amplius quam Dei, nec delectata est in aliqua specie mundi amplius quam in Deo, omne bonum sibi existimans esse in Deo, ut pro his omnibus diligeret solum Deum.

Ex tota anima : quia certissimum habuit animum in veritate, et firma fuit in fide. Unde et dictum est ei, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti*, etc. Et istud etiam apparuit tempore Dominicæ passionis.

Differentia inter amorem cordis et animæ.

Et nota, quod aliud est amor cordis, aliud amor animæ. Amor cordis quodammodo carnalis est, ut etiam carnaliter Deum amemus, sed hoc non potest fieri nisi prius recesserimus ab amore omnis mundialis rei. Amor ergo cordis non intelligitur, sed sentitur in corde : quia quodammodo carnalis est. Amor autem animæ non sentitur in corde, sed intelligitur : quia amor animæ judicium est.

Ex tota mente : quia omnes sensus illius Deo vacabant, ejus intellectus Deo ministrabat, ejus sapientia circa Deum versabatur, ejus cogitatio quæ Dei sunt petractabat, ejus memoria ea sola quæ bona sunt, recordabatur, ut diceret cum Apostolo, I ad Corinth. XIV, 15 : *Psallam spiritu, spallam et mente.* Sic exponit Chrysostomus.

Aliter : Sapientia sedem habet in corde. Unde, Proverb. II, 10 : *Si intraverit sapientia cor tuum*, etc. *Ex tota anima* quæ pro voluntate ponitur. Unde, Joan. XII, 25 : *Qui odit animam suam*, etc., id est, propriam voluntatem. Dilexit ergo Deum trinitatem ex toto corde, id est, ex toto eo quod scire quoad Filium, ex tota anima, id est, ex toto eo quod est velle quoad Spiritum sanctum, ex tota virtute, id est, ex toto eo quod est posse quoad Patrem, ut hæc tria quæ necessaria sunt in omni bono opere explendo, scilicet scire, velle, et posse, quasi responderent Trinitati.

Aliter : Dilexit Maria Dominum Deum suum. Dilexit *Dominum* cui debetur timor et servitium, ipsum caste et filialiter timens, et ei ex puro amore serviens. Dilexit *Deum* fide, per dilectionem operantem in eum credens. Dilexit *suum*, cum ex amore sollicite custodiens : quia familiare est cuilibet quod suum est sollicite custodire.

Item, Dilexit ex toto corde, omnes cogitationes cordis in Deum dirigens vel ad Deum referens : ex tota anima, omnes affectiones animæ ad Deum retorquens : ex tota mente, omnem rationem humanam qua intelligebat et discernebat in rebus divinis occupans : ex tota virtute, in his jugiter perseverans : et ita nihil remansit in ea, quod non subjiceretur dilectioni divinæ. Sic exponit Isidorus.

Item, Dilexit ex corde : quia Deus interpretatur *videns*, cui omne cor patet. Unde, I Reg. xvi, 7 : *Homo videt ea quæ parent, Dominus autem intuetur cor.* Dilexit ex toto corde, quia Dominus : quidquid enim habet servus, domini sui est. Et hoc quoad quatuor affectiones quæ sunt : Amor : nihil enim dilexit præter eum. Timor : nihil enim timuit præter eum, aut nisi propter eum. Dolor : nihil enim doluit nisi ejus amissionem : unde dixit ei, Luc. ii, 48 : *Fili, quid fecisti nobis sic ? ego et pater tuus dolentes quærebamus te.* Gaudium : non enim gavisa est nisi de ipso, et ipsius recuperatione, aut de his quæ ad ipsum noverat pertinere.

Item, Dilexit ex toto corde, id est, ex toto intellectu, nullum in confessione divinitatis errori locum relinquens. Ex tota anima, id est, voluntate, nihil ei contrarium volens. Ex tota mente, id est, memoria, nihil quo de eo minus sentiret, reminiscens. Et iste triplex modus diligendi respondebat tribus præceptis primæ tabulæ, quæ pertinent ad dilectionem Dei. Primum : *Audi, Israel, Dominus Deus tuus Deus unus est* [1]. Huic respondet modus diligendi ex tota memoria sine oblivione, ut cogites unum Deum esse Patrem et Filium et Spiritum sanctum. Secundum : *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum* [2]. Huic respondet modus diligendi ex toto intellectu sine errore, ut nomen Christianum non accipiatur in vanum, ut putetur esse factus per quem omnia facta sunt. Tertium : *Memento ut diem sabbati sanctifices* [3]. Huic respondet modus diligendi ex tota voluntate sine contradictione, ut sabbatizes ab opere servili : quia Deus præcepit. Et notandum, quod Moyses et Matthæus [4] non ponunt nisi tria in modo dilectionis Dei. Sed forte Lucas, x, 27, attendit quatuor rationes, propter quas diligendus est Deus, et propter quamlibet supra omnia, et propter hoc posuit quatuor. Prima, quia est creator ad esse. Secunda, quia conservator in esse. Tertia, quia creator in bene esse. Quarta, quia glorificator in optimo esse. Vel, quatuor ad tria reducuntur, ut illud membrum, *ex totis viribus*, referatur ad quodlibet aliorum trium quasi modus, ut sit sensus : Diliges Dominum Deum tuum ex totis viribus totius cordis, et ex totis viribus totius animæ, et ex totis viribus totius mentis. Ex toto corde, quia Dominus : ex tota anima, quia Deus : et tota mente, quia tuus.

Aliter : Ex toto corde, id est, intellectu, ut omnis intellectus tuus subditus sit intellectui Dei. Ex tota anima, id est, tota voluntate, ut omnis voluntas tua subdita sit voluntati divinæ. Ex tota mente, id est, tota memoria. Quod autem sequitur, *ex totis viribus*, intellige ut supra. Augustinus : « Ex toto corde, id est, toto intellectu sine errore. Ex tota anima, id est, tota voluntate sine contrarietate : ibi enim voluntas se totam colligit, ubi ei nihil est contrarium. Ex tota mente, id est, memoria sine difficultate et sine oblivione. Hæc non possunt impleri in via. » Gregorius sic : « Ex toto corde, ex tota anima, ex tota mente, id est, super omnia : et est inculcatio verborum quæ signat excellentiam amoris. » Magister Hugo de Sancto Victore sic : « Ex tote corde, id est, devotione quoad virgines : ex tota anima, id est, discretione quoad confessores : ex tota mente, id est, perseverantia quoad martyres. »

[1] Marc. xii, 29. Cf. Deuter. vi, 4.
[2] Exod. xx, 7.
[3] Ibid., ℣. 8.
[4] Cf. Deuter. vi, 5 et Matth. xxii, 37.

Item, Beatus Bernardus : « Dilige ex toto corde, id est, sapienter : ex tota anima, id est, dulciter : et tota virtute, id est, fortiter : ex tota mente, id est, memoriter. » Sic etenim dilexit Maria sapienter contra concupiscentiam oculorum. Qui enim diligit temporalia, ejus intellectus avertitur ab æternis. Dulciter contra concupiscentiam carnis : qui enim dulciter Deum amat, omnem carnalem dulcedinem venenum sicut vere est reputat : et quidquid separat a Deo, felle amarius judicat, dicens de amatoribus voluptatum : *Fel draconum vinum eorum* [1]. Dicit etiam qui dulciter amat : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine*, etc. [2]. Fortiter contra timorem mundanum et humanum, nihil timens eos qui temporalia tollunt vel corpus occidunt. Memoriter contra superbiam vitæ : qui enim diligit memoriter, Dei justitiam recolit incessanter, quæ pro una cogitatione superbiæ primum detrusit Angelum in ignem gehennæ. Unde, II Petri, II, 4 : *Si Deus Angelis*, etc. Sic diligebat Job dicens, XXXI, 23 : *Semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, et pondus ejus ferre non potui.*

2. Maria dilexit fortiter Patrem cui attribuitur potentia, et hoc ex vi irascibili, implens illud Ecclesiastici, VII, 32 : *In omni virtute tua dilige eum qui te fecit*, etc. Sapienter Filium, cui sapientia, ex vi rationali. Dulciter Spiritum sanctum, qui dulcedo est Patris et Filii, ex vi concupiscibili. Unde et de Spiritu sancto dicitur concepisse. Sicut autem una est substantia in tribus personis, sic singularis et unica fuit Mariæ dilectio in tribus proprietatibus supra dictis. Memoriter humanitatem Filii, cui dicit, Isa. XLIX, 15 : *Numquid oblivisci potest mulier infantem suum, ut non misereatur filio uteri sui? et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliviscar tui.* Hæc autem memoria quoad nos referenda est ad Christum nascentem, patientem, judicantem, et elidit triplicem concupiscentiam. Memoria nascentis concupiscentiam oculorum, quando panniculis involutus, jacuit in præsepio. Memoria patientis concupiscentiam carnis, quæ appetit delectabilia, quando flagellatus et confixus pependit in patibulo. Memoria judicantis superbiam vitæ, quando Deus franget omne superbum.

3. Item, Dilexit Maria sapienter : quia unctio qua plena erat, docebat eam de omnibus [3]. Plena enim erat duplici unctione, id est, Christo qui interpretatur *unctus*, et gratia Spiritus sancti. Et nota, quod dicitur, quod hæc unctio docet de omnibus quæ sunt simpliciter, ut spiritualia et cœlestia, non quæ sunt secundum quid, ut temporalia et voluptates. Maria dilexit sapienter, id est, discrete : quia rationabile fuit obsequium ejus. Sciebat enim Virgo prudens, quod *honor regis judicium diligit* [4], id est, discretionem, et quod quidquid offertur sacrificii, sale est condiendum [5]. Id est, discrete ut supra : ipsa siquidem fuit vas novum, in quo missum est sal in incarnatione unigeniti Dei, et in sale sapientia vel discretio designatur [6]. Id est, discrete, bona familiaria, quæ ei Dominus faciebat, fatue non ostendens, sed sapienter abscondens : erat enim mulier sensata et tacita [7], conservans et conferens in corde suo quidquid de Filio dicebatur : sciebat enim, quod qui denudat arcana amici, id est, Christi, perdit fidem [8]. Id est, discrete, bona spiritualia quæ pro Domino faciebat, in abscondito faciens. Unde clausa in thalamo inventa est ab Angelo, clauso super se ostio Pa-

[1] Deuter. XXXII, 33.
[2] Psal. XXX, 20.
[3] I Joannis, II, 27.
[4] Psal. XCVIII, 4.
[5] Levit. II, 13.
[6] Cf. IV Regum, IV, 20 et seq.
[7] Eccli. XXVI, 18.
[8] Ibid., V. 17.

trem suum exorans, sicut dicit beatus Bernardus. Gregorius : « Sufficit justis ab illo videri, a quo exspectant remunerari. » Ipsa etiam docet nos hoc modo diligere. Unde Filium natum statim occultavit sub velamine pannorum, docens nos occultare partum boni operis nostri. Ideo etiam Moyses tribus mensibus occultabatur [1]. Mensis dicitur a *mene* quod est defectus. In nobis enim triplex est defectus, cordis, oris, operis. Ideo quanto minus boni lucramur, tanto magis necesse habemus illud occultare et sollicite conservare, exemplo pauperis mercatoris, qui quo minus habet catalli, sollicitius negotiatur. Id est, discrete, pro omni obsequio quod Domino faciebat, ipsum solum in præmium petens, non laudem humanam, aut aliquid hujusmodi. Quasi diceret illud Apostoli, ad Philip. III, 8 : *Omnia detrimentum feci, et arbitror ut stercora, ut Christum lucrifaciam.* Augustinus : « Hoc fine et hoc studio colendus est Deus, ut sui cultus ipse sit merces. Nam qui colit Deum ut aliud mereatur, jam Deum non colit, sed illud quod assequi concupiscit. » Id est, sollicite, ne Deum offenderet verbo vel facto, nutu aut signo, cogitatu aut desiderio, vel hujusmodi, recolens illud Michææ, VI, 8 : *Indicabo tibi, o homo, quid sit bonum, et quid Dominus requirat a te : Utique facere judicium, et diligere misericordiam, et sollicitum ambulare cum Deo tuo.*

4. Maria dilexit *dulciter* : quia dulcedo generabatur in ea ex triplici recordatione, misericordiæ, gratiæ, et gloriæ. Misericordiæ, qua Deus in sanctificatione ejus remiserat originale peccatum. Gratiæ, qua ipsam impleverat ad omnem virtutem et omne opus bonum. Gloriæ, qua sperabat se remunerandam supra meritum. Quia amaritudines præsentis sæculi dulces reputabat, et inundationes maris quasi lac sugebat pro amore Unigeniti sui. Quia quodammodo dulcis visa est in angustia passionis Unigeniti sui, licet et mente compassa sit, ob desiderium virtutis et salutis generis humani. Unde : Dulce lignum, dulces clavos, non solum Christo patienti, sed et matri compatienti, qui per amaritudinem tormenti sciebat genus humanum rediturum ad dulcedinem paradisi. Unde, Luc. XV, 32 : *Epulari et gaudere oportebat* pro reversione filii prodigi ad misericordiam purissimi patris. Ibidem, ℣. 9 : *Congratulamini mihi, quia inveni drachmam quam perdideram.* Joan. XVI, 21 : *Mulier cum parit*, etc. Quod de matre et Filio potest intelligi. In passione enim Filii peperit quodammodo mater : quia tunc primo sensit dolores puerperæ. Unde de ea prædictum fuerat, Isa. LXVI, 7 et 8 : *Antequam parturiret, peperit*, etc. *Quis audivit umquam tale ?* Sed humano genere per passionem redempto, inferno spolato, et Filio suscitato, *jam non meminit pressuræ propter gaudium* [2]. (Infra invenies istud.)

Maria dilexit *fortiter*, in omni virtute sua eum qui se fecit diligens [3], et præter eum nihil timens. Matth. x, 28 : *Nolite timere eos qui occidunt corpus*, etc. Perfectus enim timor Domini facit diligere fortiter. Unde, Proverb. XIV, 26 : *In timore Domini fiducia fortitudinis*, etc. Pro eo quantaslibet adversitates patienter sustinens, juxta illud Proverbiorum, XII, 26 : *Qui negligit damnum propter amicum*, id est, Christum, *justus est.* Pro aliqua adversitate ab ejus amore non recedens : quia sicut dicitur, Proverb. XVII, 17 : *Omni tempore*, id est, tam in adversis quam in prosperis, *diligit qui amicus est* : qui enim Christum non diligit in adversis, sicut in prosperis, amicus non est. Pro nulla adversitate nec etiam timore mortis ipsum negans aut dese- 5.

[1] Exod. II, 2.
[2] Joan. XVI, 21.

[3] Eccli. VII, 32.

rens, sicut fecit Petrus præsumptuosus : et hoc manifeste in passione apparuit quando fugientibus discipulis, stetit imperterrita juxta crucem [1] : timor enim non erat in charitate ejus, quoniam perfecte diligebat. I Joan. IV, 18 : *Perfecta charitas foras mittit timorem.* Quia dilectio ejus fortis fuit ut mors [2] : quia sicut mors non moritur, sic charitas ejus numquam excidit. Unde dicit Filio, Jerem. XXXI, 3 : *In charitate perpetua dilexi te.* Impletum est enim in ea illud Ecclesiastici, XIII, 18 : *Omni vita tua dilige Deum.* Quia si fieri posset secundum beneplacitum divinæ voluntatis, mori pro eo et cum eo desideravit, nec vitæ suæ pepercit pro dilectione, sicut nec Filius. Pro eo, ut dixisse visa cum David, II Reg. XVIII, 33 : *Qsui mihi tribuat ut ego moriar pro te*, fili mi Jesu. Cum eo, quia etsi animam suam non posuit pro redemptione generis humani, exposuit tamen, et quod potuit fecit.

6. Item, Beata Virgo dilexit *memoriter*, juxta illud Ecclesiastici, XXXVII, 6 : *Non obliviscaris amici tui in animo tuo.* Isa. XLIX, 15 : *Numquid potest oblivisci mulier*, ut supra. Ideo etiam dicit ipsa, Cantic. I, 12 : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter ubera mea commorabitur.* Quasi diceret : Dilectus meus mihi singulariter et specialiter, ipse est fasciculus myrrhæ, id est, multarum amaritudinum congregatio colligata vinculo tenacis memoriæ : et iste fasciculus commorabitur inter ubera mea, id est, in corde meo, quod est inter ubera conclusum : quia non possum ei non compati, non possum ei non commori, quem genui, quem lactavi, qui pro me tot amaritudines toleravit, et hoc quasi persuasisse videtur ei Filius, Thren. III, 19, dicens : *Recordare paupertatis et transgressionis meæ, absynthii et fellis.*

Aliter, ut expositio conveniat tam Mariæ quam fideli animæ : Dilectus meus qui diligit me et diligitur a me, mihi ipsum amanti et passionem ejus imitanti est fasciculus myrrhæ : et iste fasciculus inter ubera mea commorabitur. Summa est : Tota congeries tribulationum et passionum dilecti mei quas pro salute mea sustinuit, numquam a memoria mea excidet. Dilectus autem Mariæ proprie fuit ei fasciculus myrrhæ in passione, quando myrrha potatus est, sicut dicitur, Marc. XV, 23 : *Et dabant ei bibere myrrhatum vinum*, etc., quando de cruce ablatus, myrrha et aloe inunctus est. Sibi autem quasi discretive dicit ipsum fuisse *fasciculum*, imo maximam fascem : plus enim omnibus ei condoluit, et *omnis plaga tristitia cordis est* [3], quia plus omnibus dilexit. Myrrha enim medicinalis est infirmis. Ideo Dominus in passione quam sustinuit pro salute magni ægroti, id est, totius mundi, vinum myrrhatum a militibus accepit.

Et nota, quod fidelis anima ipsum appellat *fasciculum*, non fascem : quia leve ducit pro amore ejus quidquid laboris imminet et doloris : et quia non sunt condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam quæ revelabitur in nobis [4] : id enim momentaneum, etc. An non fasciculus, cujus onus leve, et jugum suave [5] ? Non dico, quod levis fuerit in se mortis asperitas et amaritudo, sed dura et gravis, sed ejus imitatio levis est diligenti. Ideo non simpliciter dixit : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus*, sed addidit *mihi* : quia vere amanti nihil est difficile. Ideo et *dilectum* vocat, monstrans vim amoris omnem amaritudinis molestiam superare. Unde beatus Bernardus ad monachos suos : « Erit quandoque nobis ingens cumulus gloriæ, qui modo est fasciculus myrrhæ. »

Sequitur: *Inter ubera mea commorabi-*

[1] Joan. XIX, 25.
[2] Cantic. VIII, 6.
[3] Eccli. XXV, 17.
[4] Ad Roman. VIII, 18.
[5] Matth. XI, 30.

bitur. Hoc ad litteram, quando mater gestabat eum in brachiis suis. *Inter ubera*, id est, in principali cordis mei commorabitur usque in finem. *Commorabitur*, numquam inde recedens. Vel, *commorabitur* quoad omnes circumstantias passionis. Quod ostenditur per colligationem fasciculi. Ubera sponsæ vel Mariæ aut fidelis animæ, compassio et congratulatio. Vel melius juxta sensum litteræ, gratitudo et humilitas quæ maxime sponsum detinent et delectant : eo enim ipso quod nos tantis beneficiis indignos per humilitatem cognoscimus, et per gratitudinem gratias agere non cessamus, Christum nobiscum inseparabiliter et delectabiliter retinemus, qui dicit, Proverb. VIII, 31 : *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.* E contra nihil magis fugat et elongat sponsum quam superbia et ingratitudo. Sponsa ergo quia inter prospera et adversa versatur, hunc fasciculum inter ubera sua collocat, ut nec læta extollant, nec tristia dejiciant. Beatus Bernardus : « Tu quoque si sapis, imitaberis sponsæ prudentiam, et hunc myrrhæ tam carum fasciculum de principali tui pectoris nec ad horam patieris auferri, ut possis dicere et tu : *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi*, etc. »

Aliter : Fasciculus fuit Christus in veteri lege, sed inter ubera Mariæ factus est dilectus, et suavis et dulcis. Sicut enim sanguis in se horribilis, in uberibus efficitur lac, quod dulce est et delectabile ad videndum : sic Filius qui in lege erat terribilis, inter Mariæ ubera factus est mitis. Unde et ipsa dicitur *mater misericordiæ. Commorabitur* dicit, et per compositionem vocabuli designatur, quod Maria non solius Filii est habitatio, imo totius Trinitatis, et habitatio gaudiosa. Unde propter hoc videtur sic posse intelligi ille versus Psalmi LXXXVI, 7 : *Sicut lætantium omnium*, scilicet trium personarum, *habitatio est in te.*

7 Mariæ dilectio inseparabilis, tamquam sponsæ ad sponsum, dilectæ ad dilectum, matris ad unigenitum. De hac inseparabilitate dicit ipsa, Cantic. III, 4 : *Tenui eum, nec dimittam.* Item, Cantic. VIII, 6 : *Dura sicut infernus æmulatio*, id est, dilectio ejus. Quia sicut infernus quem semel recepit, numquam dimittit : sic ejus charitas numquam excidit, numquam dilectum dimisit. Unde et potuit vere dicere Filio illud Jeremiæ, XXXI, 3 : *In charitate perpetua dilexi te.* Item, illud libri II Regum, I, 26 : *Sicut mater unicum amat filium suum*, *ita ego te diligebam.* Item illud Apostoli ad Romanos, VIII, 35 et seq : *Quis nos separabit a charitate Christi ? Tribulatio*, etc. Ibidem : *Certus sum quia neque mors*, *neque vita*, etc., et ponit undecim adjectiva. Ergo si in tantum dilexit regem suum miles regis, quantum putas dilexisse Filium regem genitricem regis ? Utique multo amplius.

Inseparabilis : quod pertinet ad diligere fortiter. Unde, Cantic. VIII, 6 : *Fortis est ut mors dilectio*, *dura sicut infernus æmulatio.* Quod de charitate Christi primo et principaliter intelligitur, quæ bene fuit fortis ut mors : quia per charitatem mori dignatus est. Joan. XV, 13 : *Majorem hac dilectionem nemo habet*, etc. Et ne moreremur æternaliter, separata est anima ejus a corpore, quod est mori temporaliter. Charitas etiam Mariæ fortis fuit ut mors, imo fortior morte : quia Filium in tantum dilexit, et humani generis redemptionem in tantum optavit, quod mori pro Filio vel pro mundi salute cum Filio desideravit, sicut dictum est supra. In illis etiam est charitas fortis ut mors, qui mundo moriuntur, ut dilectio vivat in eis : mors enim tollit temporalia, et aufert usum sensuum.

Dura etiam ut infernus fuit æmulatio, id est, dilectio, ejus, quia constantiam ejus nulla fregit violentia persecutionum, sicut qui in inferno sunt, nulla frangi possunt violentia tormentorum. Item de charitate dicitur paulo post : *Aquæ multæ non potuerunt exstinguere charitatem*,

nec flumina obruent illam [1]. *Aquæ multæ*, id est, omnimodæ pœnalitates, quas sustinuit in Filio, non potuerunt exstinguere charitatem Mariæ : scilicet quia ipsius charitatis absorbebatur ardore, sicut ardore solis vel ferri igniti absorbetur aqua. Unde de charitate ejus dicitur, Sapient. xvi, 17 : *In aqua*, scilicet tribulationis, *quæ omnia exstinguit*, scilicet imperfectam charitatem, *plus ignis*, id est, Mariæ charitas, *valebat*, et aqua obliviscebatur exstinguentis naturæ. Sequitur : *Nec flumina*, id est, impetus tribulationum quanticumque, *obruent eam*. Imo quanto fortius impulsa est, tanto firmius stetit : quia fundata erat supra firmam petram quæ est Christus [2].

Item, inseparabilis : quia dilectio Filii absorbebat in ea omnem aliam dilectionem, sicut magnus ignis absorbet ignem candelæ. Dilectio enim ignis est, quem Dominus venit mittere in terram [3], quod videlicet igne vehementius inflammavit animam matris suæ. Unde et ipsa dicit, Cantic. v, 6 : *Anima mea liquefacta est*, etc., sicut metallum durissimum per vehementiam ignis liquefieri potest.

Insatiabilis : quia charitas ejus erat ille ignis de quo dicitur, Proverb. xxx, 16 : *Ignis vero numquam dicit : Sufficit*. Gustaverat enim quia suavis est Dominus, qui dicit : *Qui edunt me, adhuc esurient*, etc. [4]. Ideo ipsa dicebat : *Sitivit anima mea ad Deum fontem* [5] *vivum* [6]. Sicut enim fons vivus semper scaturit aquas novas, sic Filius ejus, qui est fons vitæ, ei subministrabat jugiter de seipso delectationes novas, imo etiam tota Trinitas cujus erat triclinium. Unde quidam dicunt, quod viatrix comprehendebat. Sapient. xviii, 16 : *Usque in cœlum attingebat stans in terra*.

Singularis : quia extra Deum nihil quæsivit dicens : *Unam petii a Domino*, etc. [7]. Charitas enim ejus erat vehemens et bene ordinata voluntas, sicut diffinit beatus Bernardus. Augustinus de Domino : « Quidquid mihi præter illum est, dulce non est : quidquid vult mihi dare Dominus meus, totum auferat, et se mihi det. » Qui enim diligit Christum propter temporalia quæ largitur, non est amor ejus singularis, sed adulterinus. Sicut meretrix diligit leccatorem, et ei applaudit quamdiu habet quid det, nudum vero expellit : sic amator temporalium diligit Christum. Unde : *Confitebitur tibi cum benefeceris ei* [8]. De tali dilectione dicitur, Proverb. xxvi, 20 : *Cum defecerint ligna*, scilicet beneficiorum temporalium, *exstinguetur ignis*, id est, dilectio cessabit.

Item, Singularis fuit ejus dilectio : quia nec simile habuit, nec habitura est.

Mobilis, non tarda, non pigra, non torpida, sed velox, movens, et promovens. Unde concepto Salvatore ascendit in montana cum festinatione, ut congauderet Elisabeth [9], fugit cum Filio in Ægyptum ad præceptum Angeli [10], et retulit Filium in terram Israel, defuncto Herode [11]. Unde et designatur per ferculum Salomonis : quia omni agilitate et fervore animi ad quælibet bona exercitia secundum beneplacitum divinæ voluntatis se circumferebat. De hac mobilitate beatus Bernardus. « Qui amat ardentius, currit velocius, et pervenit citius. » Et quia ipsa amabat ardentius, unde quasi effrenate dicit : *Osculetur me osculo oris sui* [12], et tota die dicit in Canticis, v, 8 : *Amore langueo*, ideo cucurrit velocius omnibus, et citius pervenit ad bravium vitæ æternæ, stola immortalitatis, ut creditur, jam induta.

Incessabilis, id est, perseverans : quia

[1] Cantic. viii, 7.
[2] Matth. vii, 25. Cf. I ad Corinth., x, 4.
[3] Luc. xii, 49.
[4] Eccli. xxiv, 29.
[5] Vulgata habet *fortem*.
[6] Psal. xli, 3.
[7] Psal. xxvi, 4.
[8] Psal. xlviii, 19.
[9] Luc. i, 39 et 40.
[10] Matth. ii, 13 et 14.
[11] Ibid. ŷŷ. 20 et 21.
[12] Cantic. i, 1.

charitas ejus numquam excidit. Quod de perfecta charitate intelligitur. Unde et dicit Filio, Jerem. XXXI, 3 : *In charitate perpetua dilexi te.* Similabatur enim ejus charitas charitati Filii, de qua, Joan. XIII, 1 : *Cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos.* Ad quod etiam ipse invitat omnes fideles, Joan. XV, 9, dicens : *Manete in dilectione mea.* Item, Matth. X, 22 : *Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit.* Inchoantibus enim præmium promittitur, sed perseverantibus datur, sicut dicit auctoritas.

Fervens et calida. Ejus enim dilectio fervor et calor est. Calor : unde *non est qui se abscondat a calore ejus*[1]. Fervor : ferventer enim diligit, sicut dicit beatus Bernardus, qui ita inebriatur amore, quod non cogitat majestatem. Sic diligebat Maria cum dicebat : *Osculetur me osculo oris sui*[2]. Et in hoc verbo bene apparet quod erat inebriata. Si quæratur, quo vino ? ipsa respondet, Cantic. I, 13 : *Botrus Cypri dilectus meus mihi.* Grandis botrus, et forte vinum, et ex multo potu fortis vini sequitur ebrietas. Quanto magis enim Deo qui ignis est, proximavit, tanto magis inflammata est charitate : quia ipse Deus charitas est. Ideo dicit beatus Bernardus : « Maria quia plus omnibus dilexit, singulare miraculum Deus Pater in ipsa perpetravit. » Ideo etiam dicit ipsa, Cantic. V, 6 : *Anima mea liquefacta est*, scilicet per incendium charitatis, sicut metalla liquefiunt per vehementiam ignis. Item, Cantic. II, 4, secundum aliam translationem quam ponit Gregorius : « Vulnerata charitate ego sum. » Et nota, quod ignis charitatis suaviter ardet, sed non lædit : accendit, sed ad purgationem : culpam enim consumit si invenit, non naturam, sed eam purgat et fovet et nutrit. Sicut e contrario ignis concupiscentiæ nutrit et fovet culpam, et magna ex parte lædit et consumit naturam.

Penetrativa et acuta. Charitas enim intrat et penetrat, nec cessat donec veniat ad id quod amat. Non enim sufficit ei, quod amet absentem, nisi possideat præsentem. Nec satis est ei ut sit cum Deo, nisi sit in Deo. Nec magnum arbitratur ut ducatur ad omnem veritatem, nisi introducatur in omnem veritatem, ut illi inhæreat, et quantum possibile est unum cum illa fiat. Vox enim charitatis est ista : *Mihi adhærere Deo bonum est*, etc.[3]. Talis vere fuit Mariæ dilectio.

Inflexibilis et recta. Inflexibilis : quia ad aliud extra Deum non divertit. Recta, quod idem est : quia Deum dilexit sine reflexione ad temporalia. Cantic. I, 3 : *Recti diligunt te.* Incurvati alia. Rectus est, cujus intentio ad Deum propter Deum dirigitur. Sunt enim qui Deum diligunt cum benefecerit eis, vel ut benefaciat eis, quorum dilectio etsi tendat ad Deum, tamen reciprocatur ad ipsos. Et est talis dilectio sicut *fantille* Gallice. De quibus dicitur, Isa. LIX, 8 : *Semitæ eorum incurvatæ sunt eis*, id est, reflexæ ad eos, ad suum commodum recurvatæ. Sequitur in auctoritate : *Omnis qui calcat in eis, ignorat pacem.* Moraliter : Anima bona non porrigit se ante ut præsentia bona concupiscat, non retro ut ante acta mala per delectationem respiciat, nec dextrorsum ut in prosperis per incontinentiam se effundat, non sinistrorsum ut in adversis per impatientiam excedat, sed sursum profert incrementum suum, sursum habet cor ubi Christus est in dextera Dei sedens : et talis anima recte diligit Deum, et recte collaudat : quia *rectos decet collaudatio*[4].

Intenta et intima. Intenta : quia per amoris desiderium et semper in Deum perrexit. Intima, non superficialis : quia ad exteriora non effluxit. Talis enim charitas comparatur pinguedini inossatæ. Unde, Cantic. I, 6 : *Indica mihi quem*

[1] Psal. XVIII, 7.
[2] Cantic. I, 1.
[3] Psal. LXXII, 28.
[4] Psal. XXXII, 1.

diligit anima mea, id est, intima voluntas et affectio mea.

Larga et ampla : quia omnia quæ Dei sunt, et dilexit, et diligit, Saracenos, Judæos, Christianos : aliter tamen et aliter. Unde et videtur dicere omnibus generibus hominum illud Apostoli ad Philippenses, I, 8 : *Testis enim mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi*, id est, Filii mei.

Affectuosa et tenera. Tenerrime enim et affectuose efficitur erga ea quæ Dei sunt. Unde legitur inter cætera dixisse Theophilo se multum diligere genus Christianorum, maximeque eos qui recta fide et pura conscientia currunt ad templum suum.

CAPUT XVIII.

De charitate Mariæ ad Filium.

Viso quomodo Maria dilexit perfecte Deum Trinitatem, restat videre quomodo Maria dilexit Filium Deum et hominem.

1. 1. Maria dilexit Filium Deum et hominem *naturaliter*, et plusquam alia mater posset diligere natum suum. Solet enim dici, quod puer naturaliter plus diligitur ab illo parente, cujus semen superabundavit in conceptu ejus, quam ab alio. Ideo naturaliter plus dilexit Maria Filium suum, quam aliqua alia mulier : quia totam carnis suæ materiam a carne materna traxit Christus. Unde Mariæ dictum est, Luc. I, 31 : *Ecce concipies in utero*, id est, ex causa intrinseca, non sicut aliæ mulieres, quæ recipiunt ab extrinseco unde concipiunt, scilicet semen viri. Hoc idem figuratum est per hoc pronomen, *te*, quod est descretivum, ubi sequitur : *Quod nascetur ex te*, id est, ex te sola, non ex te et Joseph, id est, ex te et viro. Ad hoc innuendum dixit ei Filius, Joan. XIX, 26 : *Mulier, ecce Filius tuus*. Totus tuus : quia *tuus* pronomen est discretivum. (De hac materia plura habuisti supra titulo, *Benedictus fructus ventris tui*.)

Et nota exemplum de duabus meretricibus, quibus Salomon fecit judicium de puero quem dedit veræ matri[1]. Duæ istæ mulieres, synagoga, et gentilitas. Synagoga Christum quasi dividit, dicens ipsum natum de Joseph et Maria. Unde canitur : « Erubescat Judæus infelix, qui dicit Christum ex Joseph semine esse natum. » Gentilitas vult ipsum integrum conservari, credens ipsum natum ex sola Virgine : et ideo illa ipsum amisit, et ista conquisivit.

Carnaliter, in bono sensu, quod est diligere ex toto corde, ut supra : quia carnem Christi tanta devotione, tanto studio fovit et nutrivit, ut ad amorem carnis ejus ab amore propriæ carnis, imo omnis carnis suspensa, necessitatibus vagientis, esurientis, lactantis, crescentis, et hujusmodi, omnes cordis sui affectiones substerneret. Imo et de sua substantia ipsum honoravit[2], quæ egressum de sinu Patris ventris hospitio suscepit, nudum, id est, purum Deum carne virginea et pannis induit, ei per consensum de carne propria administravit concep-

[1] Cf. III Regum, III, 26 et 27.

[2] Proverb. III, 9.

tum, et de lacte proprio nutrimentum. Secundum naturam assumptæ humanitatis esurientem pavit, lacte virgineo sitientem potavit, infirmum per infantiam et jacentem non solum visitavit, sed etiam balneando, fovendo, leniendo, gestando, frequentavit, cæteraque omnino ei humanitatis obsequia exhibuit. Comprehenso tandem et crucifixo quasi in carcere posito affuit, et cætera hujusmodi. Unde sub figura personæ ejus dictum est, Luc. x, 40 : *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*. Lege homiliam beati Anselmi : « Intravit Jesus in quoddam castellum. » Idcirco convenienter potuit ipsi dicere : *Defecit caro mea et cor meum* [1]. Et ideo tu, Domine cordis mei, *pars mea* deinceps eris *in æternum*. Et ideo inter cæteras aves comparari potest specialiter philomelæ, quæ dicitur a φίλεω quod est *amo*, et μέλος quod est *cantus*, quasi deficiens in cantu præ amore. Unde Maria potuit dicere Patri : *Defecit in salutare tuum anima mea*, etc. [2]. Salutare Patris et noster salutaris Filius Dei est. Item, Cantic. II, 5 : *Fulcite me floribus, stipate me malis : quia amore langueo*. Bene autem languere se dicit Maria, vel fidelis anima : quia quanto se ad amorem sponsi accendit, tanto ab amore temporalium languescit : sicut solet mos esse languentium, ut illa fastidiant quibus agitur vita communis. Nec infirmari, sed languere se dicit, ut notetur desiderium perseverans : quia languor dicitur quasi longus angor. Nec debet sanari talis languor donec introducatur amica in thalamum sponsi. Quod vere constat de Virgine gloriosa. Ideo super illud : *Amore langueo*, dicit Gregorius : « Male sanata est anima, quæ vulnere charitatis non languet. »

3. *Spiritualiter*, quod est ex tota anima. Quia *Spiritus est Deus* [3]. Item, I ad Corinth. VI, 17 : *Qui adhæret Domino, unus spiritus est* cum eo, unitate scilicet amoris et gratiæ. Unde, Luc. II, 35, dixit ei Simeon : *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*. Dicens *tuam ipsius*, unam matris et Filii animam insinuavit. Hæc enim unio quæ fit per amorem, spiritualis est : quia amor ignis est, qui materiam sibi cohærentem ignit, et in sui naturam convertit : et quia Maria intimius omni creatura Deo per amorem adhæsit, dicens illi : *Adhæsit anima mea post te* [4], ideo spiritualior omni creatura effecta est. Unde et appellatur anima, et non caro. Proverb. XXV, 25 : *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Mariæ, *et nuntius bonus*, id est, Gabriel missus ad eam, *de terra longinqua*, id est, de cœlo.

Viriliter, quod est ex tota virtute. 4.
Unde et designata est per Hevam, quæ appellata est *Virago, quia de viro sumpta est* [5]. Maria autem virago : quia de ipsa sumptus est vir, quando scilicet ex magnitudine fidei consentiens, ut de sua substantia fieret Christus homo, respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi* [6]. Virago etiam, id est, viriliter agens vovendo prima virginitatem absque omni præcepto, consilio et exemplo. Unde in figura ejus dictum est, Judith, XV, 10 et 11 : *Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israel*, etc. *Quia fecisti viriliter, et confortatum est cor tuum, eo quod castitatem amaveris*, etc. (Quære titulo, *Benedicta tu in mulieribus*.) Multis etiam aliis modis egit viriliter, quod longum esset enarrare, sed maxime viriliter egit et viriliter dilexit in Filii passione, ita ut ad titulum laudis ejus et gloriæ sufficiat, quod ejus mentem tanta vis amoris accenderat, ut fugientibus discipulis oblita sexus fragilis, ipsa cum lacrymis et adstans cruci et condolens morienti, animam suam pro Filio suo etsi non posuit, expo-

[1] Psal. LXXII, 26.
[2] Psal. CXVIII, 81.
[3] Joan. IV, 24.
[4] Psal. LXII, 9.
[5] Genes. II, 23.
[6] Luc. I, 38.

suit tamen. Quis enim sani capitis dicat ipsam talem matrem a tali Filio tam dilectam, minus dilexisse Filium suum unigenitum, et talem Filium, quam David Absalon parricidam, qui dicebat, II Reg. xviii, 33 : *Quis mihi tribuat ut moriar pro te, fili mi Absalom ?* Hieronymus : « Cujus acerbitate doloris afflicta, et pœnæ crucis corde affixa, utpote quæ plus omnibus doluit, quia plus omnibus dilexit, prima ad monumentum currere non potuit, licet postea, ut vere creditur, frequens, et quando potuit, non defuit. » Hæc sunt pondera dilectionis Mariæ, quæ præponderant omnium sanctarum animarum meritis et gloriæ.

5. *Communicative et largiter.* Charitas enim ejus ad nos apparuit in annuntiatione Filii, quando respondit : *Ecce ancilla Domini* [1] : cupiens Filium procreare, qui noster servus fieret : et ideo se nominavit *ancillam,* quia partus ventrem sequitur. Quod etiam innuit Filius Patri dicens : *Servus tuus sum ego, et filius ancillæ tuæ* [2]. Servivit enim nobis Filius Virginis de beneplacito matris usque ad ablutionem pedum, imo usque ad tolerantiam passionis : quia *Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, et dare animam suam redemptionem pro multis* [3]. Ideo et nos debemus matri et Filio retributionem servitii, ut *ad locum unde exeunt flumina, revertantur* [4]. Unde et ipse dicit nobis, Zachar. xi, 12 : *Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam,* etc. Sic etiam et merito potest dicere ipsa mater.

Item, *Communicative,* quod apparuit in nativitate Filii, quando scilicet eum a quo tantas habebat delicias, quem tenebat clausum in utero, cum gaudio peperit, ut suas tamquam ultra liberalis nobis sine invidia communicaret delicias, quas sola possideret si ex utero ejus Filius natus non fuisset. Ideo dicitur, Isa. ix, 6 : *Filius datus est nobis :* non sibi, quia melius non poterat sibi nasci quam natus erat. Sed licet beata Virgo ipsum permitteret exire de ventre, excellenter tamen retinebat in mente.

Item, *Communicative,* quando ipsum natum noluit sibi quasi proprium retinere, sed quem sciebat natum pro salute mundi communiter, pannis involutum velut panem in mappa reclinavit in præsepio. Quasi diceret bovi et asino : Ecce pabulum vestrum, fœnum scilicet carnis Filii mei. Unde et designatur per illam mulierem quæ dedit filium ad comedendum [5].

Item, *Communicative,* quando ipsum quadragesimo die præsentavit in templo, ubi totus conveniebat mundus, quasi totum mundum volens de ipso mittere in possessionem et salutem, et ad opus totius mundi suscepit eum Simeon in ulnas suas [6]. Sciebat siquidem, quod sicut Tullius dicit, nullius boni possessio jucunda est sine socio.

Item, *Communicative,* quia tanta fuit Mariæ charitas ad nos, ut quasi gaudenter quodammodo sustinuerit mortem Filii, et cum ipso desideraverit, si necesse esset, mori ob redemptionem generis humani. Tunc enim *propter nimiam charitatem qua dilexit nos primo* [7], dedit genitum suum pro scelere nostro, et fructum ventris sui pro peccatis animarum nostrarum [8].

Multi[...] caus[...] quare [...]ria st[...] juxta [...]cem [...]

Unde etiam stabat juxta crucem Filii, sicut dicit Ambrosius, non ut dolorem Filii consideraret, sed ut salutem mundi exspectaret. Vel, ad hoc forte venit ad crucem, ut Filium videret mortem transitorie gustaturum qui de torrente in via bibit : sed in æternum victurum, quia

[1] Luc. i, 38.
[2] Psal. cxv, 16.
[3] Matth. xx, 28.
[4] Eccle. i, 7.
[5] IV Regum, vi, 29.
[6] Luc. ii, 28.
[7] Ad Ephes. ii, 4.
[8] Michææ, vi, 7.

resurgens ex mortuis jam non moritur[1]. Vel, hæc etiam venit ut videret Jesum, id est, salvatorem salutem hominum procurantem, morientem mundo, sed victurum Deo. Et hæc videtur causa præstantior.

Item, Alia de causa *stabat juxta crucem Jesu mater ejus*[2]. Licet enim certissime sciret Filium suum positum in statera crucis pretium esse sufficiens pro peccatis totius mundi, tamen si quis calumniaretur pretium hoc minus esse sufficiens, præsto erat seipsam impendere, dum tamen sic posset divinæ voluntati se conformare. Sicut venditor piperis in tantum lucri avidus est, quod piperi posito in statera licet sufficienter, paratus est adhuc adjicere si illud additamentum emptorem viderit refutare : et hoc pie intelligendum et ad intellectum nostrum referendum est. Ad hoc autem se interposuit cruci et Aquiloni, ne diabolus signatus per Aquilonem posset eos impedire, qui venire vellent per fidem ad brachia Salvatoris extensa, sicut fecit latro dexter, et sicut videtur fecisse centurio ille, et hi qui cum eo erant, qui videntes ea quæ fiebant, dixerunt : *Vere Filius Dei erat iste*[3].

Tanta etiam fuit charitas ejus ad nos, 6.
quod ex quo Filium concepit, ipsum pro mundi salute pati desideravit, sicut videtur velle Ambrosius. Unde secure dici potest et credi, quod sicut dicitur de Patre, Joan. III, 16 : *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret*, scilicet pro mundo, etc. : sic et dici potest : Sic Maria dilexit mundum, id est, peccatores, ut Filium suum unigenitum daret, etc., pro salute mundi. Ideo etiam dicitur, Isaiæ, IX, 6 : *Filius datus est nobis*, scilicet a Patre, a matre, a seipso, a Spiritu sancto. Si enim Abraham in tantum fuit obediens et voluntatem suam in tantum conformavit divinæ voluntati, ut filium suum unigenitum quem diligebat Isaac, voluerit immolari[4], nec tamen pro mundi salute, quid credendum existimas de Maria filia Abrahæ? Propter hoc etiam prædixerat de matre Filius, Luc. X, 42 : *Maria optimam partem elegit*, scilicet conformare se per omnia divinæ voluntati

CAPUT XIX.

De charitate Mariæ ad proximum.

Viso de charitate Mariæ ad Unigenitum, videndum restat de dilectione ejus ad proximum. Matth. XXII, 39 : *Diliges proximum tuum sicut teipsum*, id est, ad fruendum Deo, ad videndum Deum, ad vitam æternam possidendam.

Vel sic : *Sicut teipsum*, id est gratis, non simoniace : seipsum enim diligit homo gratis, non propter aliquam utilitatem quam inde consequi existimet. Similiter et gratis debes diligere proximum sine spe alicujus emolumenti temporalis. Sic enim diligit nos Maria, quæ bonorum nostrorum non eget : etsi

[1] Ad Roman. VI, 9.
[2] Joan. XIX, 25.
[3] Matth. XXVII, 54.
[4] Genes. XXII, 3 et seq.

enim diligit servientes sibi, non tamen intorquet dilectionem illam in proprium commodum, sed in commodum ipsorum : et idcirco desiderat ipsa, ut ei serviatur, ut in nobis inveniat meritum quod retribuere teneatur.

Vel, Sicut dicit Augustinus : « Seipsum diligit homo id quod est, non quia sibi sit pater, aut frater, aut soror. » Similiter proximum debemus diligere id quod est, non quia nobis sit pater, aut frater, aut aliquid.

Vel, *Sicut teipsum*, id est, sicut te velles diligi. Quod duobus modis necesse est impleri, conservando videlicet utramque partem justitiæ, Matth. vii, 12 : *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis.* Hæc est prima pars justitiæ. Tob. iv, 16 : *Quod ab alio odis tibi fieri, vide ne tu aliquando alteri facias.*

Item, Tribus modis diligendus est proximus. Voto, verbo et beneficio, scilicet corde, ore, et ope. In voto notatur bonum desiderium, ut scilicet ei desideres quidquid boni tibi desideras. In verbo notatur instructio, correctio, oratio, et hujusmodi. In beneficio, consilii, auxilii, et operum misericordiæ exhibitio. De prima, ad Philip. i, 8 : *Testis est mihi Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Jesu Christi.* De secundo, I ad Thessal. v, 14 : *Corripite inquietos, consolamini pusillanimes,* etc. De tertio, ad Galat. vi, 2 : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* Alter alterius onera portantes sunt consilium et auxilium sibi invicem impendentes. Tribus istis modis diligit nos Maria, omne bonum nobis desiderando, pro nobis jugiter exorando tam pro justis ne cadant, quam pro peccatoribus ut resurgant. Misericordia autem et beneficiis ejus pleni sunt cœli et terra, nec est qui se abscondat a calore ejus.

Aliter : *Diliges proximum tuum sicut teipsum* [1]. Levit. xix, 18 : *Diliges amicum tuum sicut teipsum.* Septuaginta dicunt *proximum.* Ibi Glossa interlinearis : « *Sicut teipsum,* id est, ex quo teipsum, scilicet ex charitatis affectu et effectu. Vel, in quo teipsum, scilicet in Deo. Vel, propter quod teipsum, scilicet propter Deum. Vel, ad quod teipsum, id est, ad gratiam in præsenti, et ad gloriam in futuro. Vel, quomodo teipsum, scilicet supra res et corpus proprium et citra Deum. » Qui sic diligit proximum, legem adimplevit [2]. *In his duobus mandatis universa lex pendet et Prophetæ* [3]. Augustinus dicit, quod nomine *proximi* intelligitur omnis homo. Item, supra illud Matthæi, xviii, 15, et Lucæ, xvii, 3 : *Si peccaverit in te frater tuus*, etc., dicit Augustinus : « Quando audiente me, fratri meo quisquam facit injuriam, a me putem alienam. » Exemplum de Moyse qui interfecit Ægyptum injuriantem fratri suo [4].

[1] Matth. xxii, 39.
[2] Ad Roman. xiii, 10.
[3] Matth. xxii, 40.
[4] Cf. Exod. ii, 12.

CAPUT XX.

De virtutibus cardinalibus Mariæ.

Viso de tribus theologicis virtutibus Mariæ, videndum est quomodo habuit quatuor cardinales virtutes, scilicet justitiam, prudentiam, fortitudinem, et temperantiam.

1. Habuit enim justitiam, qua Filii sui exemplo induta est ut lorica [1]. Nam sicut lorica impenetrabilis est spiculis et lanceis, sic illius justitia et peccati immunitas nullis tentationibus quæ jacula sunt inimici, umquam potuit penetrari. Necesse autem fuerat ut fortis mulier indueretur hujusmodi lorica, cum ad hoc a Deo præparata esset, ut adjutorio ejus fortem illum qui suum atrium sedulo custodiebat, fortior superveniens, scilicet Dei Filius, debellaret [2]. Nam tunc in manu fœminæ tradidit Deus Sisaram [3] : tllius scilicet unicæ et Hebrææ mulieris, quæ fecit confusionem in domo Nabuchodonosor [4].

s gra- d justi- tiæ. Sunt autem tres gradus justitiæ principales, per quos omnes in culmen virtutum ascendit beata Virgo nostra. Primus, subjici majori. Secundus, non præferri æquali. Tertius, subjici minori. Primus inchoat. Secundus promovet. Tertius consummat. Igitur Maria non solum justitiam, sed et omnem justitiam obtinuit, quæ cum facta esset mater Regis æterni, et hoc sciret, non dedignata est ministrare Elisabeth, mater regis matri militis, mater summi Dei matri hominis puri, mater Domini omnium matri servi emptitii. Unde dicit ei Elisabeth : *Unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me* [5]*?* mater Salvatoris ad matrem præconis, mater Verbi summi ad matrem vocis. Sed quod postmodum dicturus erat Dominus Joanni, potuit Maria dicere Elisabeth : *Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam*, id est, perfectam humilitatem [6]. Item, quia in omnibus consummatam justitiam observavit, ideo figurata est per Annam, cujus vultus non sunt in diversa mutati [7]. Et hoc juste : nam Anna gratia, et ipsa dicta est *gratia plena*. Item, justitia reddit unicuique quod suum est, et ipsa Angelo salutanti discretam reddidit responsionem, scilicet, *Quomodo fiet istud?* Deo laudem et gratiarum actionem, dicens : *Magnificat*, etc. Hominibus sufficientem instructionem, dicens, Joan. II, 5 : *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Item, ipsa reddidit quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo [8]. Reddidit enim Deum mundo, quem per Hevam mundus amiserat, et mundum, id est, amatores mundi, quantum in se est reddere Deo numquam cessat precibus, meritis, et exemplis. Per ipsam enim specialiter factus est Deus mundi et mundus Dei.

[1] Isa. LIX, 17.
[2] Luc. XI, 21 et 22.
[3] Judicum, V, 24 et seq.
[4] Judith, XIV, 16.
[5] Luc. I, 43.
[6] Matth. III, 15.
[7] I Reg. I, 18.
[8] Matth. XXII, 21.

2. Multiplex prudentia descriptio. Prudentia est discretio boni et mali cum unius appetitu, et alterius detestatione. Aliter : Prudentia est mundum et omnia quæ in eo sunt, divinorum contemplatione despicere, et omnem cogitationem animi in sola divina dirigere. Ita describit Macrobius prudentiam in *Somnio Scipionis*. In Evangelio Matthæi, xxv, 1 et seq., de quinque prudentibus virginibus legitur, per quas signantur quinque prudentiæ, quas omnes reperire est in Maria, quæ fuit virgo prudentissima. Consistit autem prudentia in malis cavendis : quia facit astutum. Unde Dominus hanc commendat, Matth. x, 16 : *Estote prudentes sicut serpentes.*

Prima autem ejus prudentia, quod sibi cavit a mundi vanitate. Unde inventa est ab Angelo domi sedens, vel forte orans, sicut dicit beatus Bernardus. Nec in foribus domus, sicut illa Salomonica mulier [1], sed magis, ut creditur, in conclavi, sciens quod *in cunctis quæ foris sunt, dicetur, væ, væ* [2] : et recolens quid Dinæ acciderit ex evagatione, quæ ideo corrupta est, quia vaga [3]. Ideo autem signata est per Saram uxorem Abrahæ latitantem in tabernaculo [4], et per Saram filiam Raguelis, orantem in superiori cubiculo domus suæ [5], et per Judith quæ clausa manebat in cubiculo, id est, in secreto oratorio cum puellis suis [6], id est, cogitationibus humilibus et mundis et affectionibus sanctis : et per hoc quando Gabriel Angelus ingressus est ad eam, tunc Angelus magni consilii ingressus est ad cor ejus. Quare dixit de eo Gabriel : *Dominus tecum.*

Secunda, quod cavit sibi ab evagatione contra hoc quod conqueritur Psalmista, Psal. xxxix, 13 : *Cor meum dereliquit me.* Propter hoc præcipue de ea potest illud intelligi quod dixerat Dominus, Osee, ii, 14 : *Ducam eam in solitudinem*, animi scilicet, *et loquar ad cor ejus.* In solitudinem ducta erat a Domino, quando sola claudebatur in thalamo. Ad cor ejus loquebatur Dominus per Angelum dicentem sibi : *Ave, gratia plena*, et cætera quæ sequuntur.

Tertia, quod turbata est in sua exaltatione exemplo David patris sui, qui dicit : *Exaltatus humiliatus sum et conturbatus* [7] : contra hoc quod Lucifer de sua exaltatione superbivit, et contra eos qui suos adulatores secum tenent in quorum laudibus gloriantur.

Quarta, quod cogitabat de salutatione. (Hoc invenies paulo infra). Siquidem quia prudens erat Virgo non solum quid loqueretur, sed cui loqueretur, et quid deceret eam loqui, consideravit prudenter et discrete.

Quinta prudentia apparuit in interrogatione et brevi responsione. Proverb. xvii, 27 : *Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est*, etc. (Infra titulo *de verbis ejus* invenies hæc omnia ad plenum).

Et nota, quod tres mulieres quæ figurant Mariam, commendantur a prudentia. Prima Abigail, quæ erat prudentissima et speciosa [8]. Et hæc per prudentiam malum imminens viro suo et domui suæ præcavit, et David iratum contra Nabal stultum verborum suorum subtilitate placavit. Et nota, quod Abigail interpretatur *patris mei exsultatio* : quia de ea exsultant Pater et Filius et Spiritus sanctus, et ipsa orando, impetrata vero David, ne statim interficiat Nabal stultum et pessimum, id est, genus humanum.

Secunda mulier Thecuites, cui dixit Joab, II Reg. xiv, 2 : *Lugere te simula*, etc. Et hæc malum quod jam evenerat, quasi abolevit, David patri suo reconcilians Absalom fatricidam. Sic

[1] Cf. Proverb. ix, 13 et seq.
[2] Amos, v, 5.
[3] Genes. xxxiv, 1 et seq.
[4] Genes. xviii, 12.
[5] Tob. iii, 10.
[6] Judith, viii, 5.
[7] Psal. lxxxvii, 16.
[8] Cf. I Regum, xxv, 3.

Maria verbis prudentibus Christo reconciliat homicidas fratris, id est, spiritus sui.

Tertia mulier in Abela, II Reg. xx, 19 et seq., quæ dixit Joab : *Nonne tu quæris subvertere civitatem, et evertere matrem in Israel ?* Et hæc caput Sibæ, qui seditionem moverat contra David, projecit ad Joab, et civitas salvata est. Sic Maria sub pedibus contrivit Barabbam, id est, diabolum, qui propter seditionem quam moverat in cœlo quod est regnum veri David, et homicidium quod perpetraverat in seditione quando se et suos complices interfecit, unde et dicitur homicida a principio [1], missus est in carcerem inferni [2].

Item, Gloriosa Virgo est prudentissima virginum, habens lampadem integerrimæ virginitatis, et oleum misericordiæ in omnibus vasis suis, in vase cordis per affectum misericordiæ, in vase manuum per effectum, et in vase oris per benignitatem orationis.

Maria fuit prudens : quia prudenter cogitans, qualis esset angelica salutatio. Cum enim sub lege nulla esset mulier sine maledictione vel sterilitatis, ut virgines, vel corruptionis, ut matres, merito cogitabat quomodo diceretur ei *Ave*. Cum sciret sub lege non esse plenitudinem gratiæ, quia lex neminem duxit ad perfectum [3], mirabatur quomodo *plena gratia* diceretur. Cum audisset : *Concipies et paries*, conferebat verba Isaiæ, VII, 14, dicens : *Ecce virgo concipiet, et pariet filium*, cum verbis Angeli dicentis : *Ecce concipies in utero, et paries filium*, etc., certa de facto, sed dubia de modo.

Maria fuit prudens ore vel sermone : quia certificata de modo cum dictum esset ei : *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc., fidem quam in corde habebat, ore expressit, dicens : *Ecce ancilla Domini*, etc. Item, prudens sermone : quia cum summa devotione postulavit quod ei promittebatur impleri, subjungens : *Fiat mihi secundum verbum tuum.* Opere : quia concepto Filio Dei, spontanee et devotissime se humiliavit ad serviendum Elisabeth, juvencula scilicet virgo mulieri veteranæ, et hæc morata est cum ea tribus mensibus, sicut dicit Ambrosius in libro de *Virginitate*.

CAPUT XXI.

De paupertate Mariæ.

Paupertate quæ est contritio spiritus, id est, humilitas, non dubium pauperrimam fuisse Mariam. Paupertate etiam, id est, abdicatione temporalium : unde et mulierem quæstuariam appellat eam Hieronymus, quæ cum acu et fuso unde viveret et nutriret Filium, lucrabatur, ut de ea ad litteram videatur posse intelligi illud Proverbiorum, XXXI, 19 : *Manum suam misit ad fortia, et digiti ejus*

[1] Joan. VIII, 44.
[2] Luc. XXIII, 25.
[3] Ad Hebr. IV, 19.

apprehenderunt fusum. Et nota, quod licet paupercula, non tamen legitur aliquid mendicasse, vel pro temporalibus Filium exorasse.

Et quod pauperrima fuit, patet ex hoc quod in propria civitate, id est, Bethlehem quæ ex patre suo David, sibi quasi jure hæreditario debebatur, Dei Filium paritura, hospitium non invenit : quia unde illud conduceret, fortasse non habuit, et ideo in diversorium secessit, et ibi peperit Salvatorem. In hoc etiam quod Filio nato non habuit pelles quibus eum in media hieme operiret, sed involvit panniculis. Item, in hoc quod ipsum non potuit ponere in lecto, vel conclavi, unde reclinavit in præsepio. In hoc etiam quod fabro erat desponsata, sicut dicunt Judæi [1], et tales fere ubique pauperes sunt.

In hac autem tanta paupertate fuisse largissima comprobatur, quæ licet fusum apprehenderit ut victum quæreret, tamen *manum suam aperuit inopi, et pallium suum extendit ad pauperem* [2], non sollicita de crastino. Credendum est enim, quod illi beati reges qui Filium ejus cœli Regem et Dominum cognoverunt, non modicum, sed magnum quid obtulerunt ei large. Unde dicitur, Matth. II, 11 : *Et apertis*, non bursis, sed *thesauris suis, obtulerunt ei munera*, non munus unicum : et immensis etiam muneribus muneraverunt Joseph et Mariam, prout legitur in apocrypho de *Infantia Salvatoris*. Dicunt tamen quidam, quod ideo dicitur de Magis, *invenerunt puerum cum Maria matre ejus* [3], non cum Joseph : quia divina dispositione actum est, ut quando illi venerunt, absens esset Joseph, ne de illo crederent Christum esse natum. Unde super locum illum dicit Hilarius, quod Joseph non legitur post nativitatem Christi vir Mariæ dictus : in quo innuitur, quod ante nativitatem vir ejus dicebatur quasi nutritius ad officium, sed post natum puerum non est dictus vir, ut per hoc insinuaretur, quod ipso nato pueri solatium sufficere poterat.

Quid autem de tantis muneribus fecerit Maria, quæ circa ipsam sumptuosa fuisse non creditur ? Utique *manum suam aperuit inopi*, et omnia in usus expendisse creditur egenorum, nec de vigesima octava purificationis die qui sequebatur, nec etiam de crastino curam gerens. Permaximum enim paupertatis ejus exstitit argumentum, quod Filium suum ad templum deferens, unde unum solum agniculum emeret, non habebat : cum tamen in terra sancta multi agniculi inveniantur, et pro modico pretio habeantur. Quis enim dubitat, si agnum habere potuisset, juxta præceptum legis [4], ipsum cum Filio devotissime obtulisset : imo certe si lex præciperet, et ea habere posset centum vel mille agnos. Legitur enim ibi sic : *Cum expleti fuerint dies purgationis ejus, pro filio, sive pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustum.* Compatiens autem Deus paupertati matris suæ, et eam prævidens, subintulit paulo post : *Quod si non invenerit manus ejus, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbarum.* Ambrosius videtur velle, quod utramque oblationem obtulerit, scilicet turturis et columbæ.

Item, Forte propter paupertatem suam 2
voluit Deus, quod desponsaretur fabro, qui de artificio suo sustentaret eam. Item, cum Christus dicat : *Ego egenus et pauper sum* [5], et Apostolus, II ad Corinth. VIII, 9 : *Scitis gratiam Domini nostri Jesu Christi, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset dives, ut illius inopia divites essetis*, patet quod mater non fuit dives, sed pauper, ut

[1] Joan. VI, 42.
[2] Proverb. XXXI, 20. Vulgata habet *palmas suas*.
[3] Matth. II, 11.
[4] Levit. XII, 6 et seq.
[5] Psal. LXIX, 6.

Filio assimilaretur. Similiter cum ipse dicat, Matth. VIII, 20 : *Filius hominis non habet ubi caput reclinet*, idem patet. Item, cum aliæ sanctæ mulieres sequentes Dominum, ministrarent ei de facultatibus suis, ut dicitur, Luc. VIII, 2 et 3, patet, quod mater non habebat unde ministraret ei. Quæ et ei libentius impenderet, et ille amplius ejus ministerium acceptaret.

3. Item, Ratione paupertatis comparatur ipsa virgæ, quæ modicum terræ occupat : quia si habuisset ubi caput proprium reclinaret, ibi multo libentius quam caput proprium natum Filium reclinasset. Constat autem, quod pauper fuit spiritu, id est, voluntate, non necessitate, cum Filius ejus cujus est terra et plenitudo ejus [1], nihil posset aut vellet ei negare, sicut apparuit, quando ad nutum ejus aquam mutavit in vinum [2]. Merito autem paupertatis lucrata est regnum cœlorum : quia, sicut dicitur, Luc. VI, 20 : *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei.* Et nota, quod unum martyrii genus est voluntaria paupertas. Unde beatus Bernardus : « Mirabile martyrii genus est voluntaria paupertas. Quid enim mirabilius, aut quod martyrium gravius est, quam inter epulas esurire, inter pocula sitire, inter vestes algere, paupertate premi inter divitias, quas ostendit mundus, offert malignus, desiderat noster appetitus. Mirabile est ignem tangere et non uri, spinas colligere et non pungi, lapides transire et non lædi. Sunt enim divitiæ ignis, spinæ, et lapides [3]. »

Item, Quia fuit amatrix paupertatis, 4.
et in lege ubi temporalia promittebantur, dicitur de ea, Apocal. XII, 1, quod habebat lunam *sub pedibus ejus*, id est, omnem gloriam mundi et omnia mutabilia sub affectibus. Ideo dicitur *mater pulchræ dilectionis* [4], quia in nulla parte fuit in ea amor terrenitatis, quæ sordidat animam et obscurat, sed Deum amavit ante omnia et nihil cum ipso : et est hæc pulchra dilectio, quam ipsa emisit in lucem, sicut mater Filium quem gestabat in utero, emittit in lucem in partu : et ideo dicitur *mater pulchræ dilectionis*. Ideo dictum est de ea, Isa. XI, 1 : *Egredietur virga de radice Jesse.* Jesse quia pater David, et ideo caput regni, potest significare populum Judæorum. Radix illius populi erant temporalia : quia pro terrenis serviebant, et in eis radicati erant et fundati. Isa. I, 19 : *Si volueritis*, etc. Ab hac radice egressa est beata Virgo per contemptum temporalium. Ipsa etiam erat virga consurgens ex Israel [5], quæ duces Moab, id est, res temporales, quibus reguntur filii hujus sæculi, sicut sancti Spiritu Dei, percussit, dum omnia arbitrata est ut stercora. Hujus virgæ ascensum, et deliciarum affluentiam, et innixionem super dilectum mirabatur synagoga, cum dicebat : *Quæ est ista quæ ascendit*, etc. [6], quia ipsa synagoga descendebat et deliciis indigebat : nam sub mundo premebatur, et ei innitebatur, nec in cœlo conversabatur, sed sub sole, ubi non est nisi afflictio spiritus [7].

[1] Psal. XXIII, 1.
[2] Joan. II, 3 et seq.
[3] S. BERNARDUS, Serm. I in festo omnium Sanctorum, in fine.
[4] Eccli. XXIV, 24.
[5] Numer. XXIV, 17.
[6] Cantic. VIII, 5.
[7] Eccle. I, 17 et II, 11.

CAPUT XXII.

De divitiis Mariæ.

1. Cur Maria dicitur thesaurus? Viso de paupertate Mariæ, videndum est de divitiis ejus.

Et primo notandum est, quod ipsa dicitur *thesaurus Domini.* Unde, Sapient. VII, 14 : *Infinitus est thesaurus hominibus : quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinæ dona commendati.* Thesaurus est ubi diversarum operum divitiæ quasi minutatim recluduntur, ut quasi simul in unum ibi cumulum reperiantur. Est autem thesaurus nomen ex Græco Latinoque compositum : nam θέσις *repositum* vel *repositio* Græci dicunt, Latini aurum, quod junctum sonat repositum *aurum* vel repositorium auri. Maria ergo thesaurus : quia in ea ut in gazophylacio reposuit Dominus omnia dona gratiarum, meritorum, virtutum et prærogativarum, donorum et charismatum : et de thesauro largitur ipse larga stipendia suis militibus et operariis. Et istæ sunt divitiæ quæ addunt amicos plurimos [1], scilicet Deum, Angelos, et homines sanctos. Dicitur etiam thesaurus hic *infinitus*, id est, inexhaustus, *hominibus*, id est, ratione utentibus *: quo qui usi sunt*, operantes secundum consilia et exempla ejus, et ad ejus gloriam et honorem : *participes facti sunt amicitiæ Dei*, id est, facti sunt amici Dei. Ipsa enim dicit cum Filio, Joan. XIV, 21 : *Qui diligit me, diligetur a Patre* et Filio *meo.* Item, illud Joannis, XV, 14 : *Vos amici mei estis, si feceritis*, etc.

Nota, quod quidam habent Mariam vel Christum in corde per dilectionem, alii in lingua per laudem, alii in codice per scripturam, alii in manu per operationem, sine qua tria prædicta non sufficiunt, quia probatio dilectionis exhibitio est operis : et isti soli remunerabuntur. Unde dicitur in judicio, Matth. XX, 8 : *Voca operarios, et redde illis mercedem*, et illis solis.

Propter disciplinæ dona commendati, id est, commendabiles facti Deo et hominibus propter dona disciplinæ, quæ est ordinata morum correctio, quam docent exempla Mariæ. Vel, propter flagella divinæ correctionis quæ in se custodiunt et sustinent patienter.

Maria dicitur *thesaurus :* quia thesaurus occultatur et clauditur : et Mariam invenit Angelus clausam in thalamo, non ludentem in platea. Sollicite custoditur : et de Maria dicit Psalmus XC, 11 : *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te.* (Quære titulo secundo de *ortu.*) De ipso confiditur : unde, Baruch, III, 18 : *Qui argentum thesaurizant, et aurum, in quo confidunt homines*, etc. : et de Maria dicitur, Proverb. XXXI, 11 : *Confidit in ea cor viri sui.* Possidet cor possessoris sui : unde, Matth. VI, 21 : *Ubi est thesaurus tuus, ibi est et cor tuum.* Similiter cor Domini ad Mariam quæ est possessio ejus active et passive. Passive : unde ipsa dicit, Proverb. VIII, 22 : *Dominus possedit me in initio viarum suarum*, etc. Active :

[1] Proverb. XIX, 4.

unde nato Filio potuit dicere cum Heva, Genes. IV, 1 : *Possedi hominem per Deum.* De ipso remunerantur milites et servi : quia filii merces, fructus ventris virginalis. Ex pretiosis et multis durabilibus componitur. Continue augmentatur pro possibilitate thesaurizantis. Tempore necessitatis, utilitatis, et honoris expenditur. Inde proferuntur a patrefamilias nova et vetera [1]. In ipsa siquidem fuerunt thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi [2], quæ in Novo vel Veteri Testamento innuitur. Per patremfamilias intelligitur ordo Prædicatorum.

Et nota, quod tria principaliter solent thesaurizari, aurum scilicet, et argentum, et lapides pretiosi. In auro principaliter designantur charitas et sapientia, virginitas et obedientia : in argento sonora et tinnula oratio, vel eloquentia : in lapidibus pretiosis virtutum universitas figuratur.

Potest etiam Maria dici *thesaurus* vel gazophylacium, id est, vas vel locus ubi reponuntur divitiæ, id est, Christus verus thesaurus absconditus in hoc gazophylacio. Unde dicit ei, Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*, scilicet in utero virginali. Hunc thesaurum virgo portavit, abiens visitare Elisabeth : verecundia virginalis occultavit : Joannes clausus in utero præsentiens eum, exsultavit : Elisabeth publice manifestans exclamavit. Ipsa enim est urna aurea continens hunc thesaurum [3] : in qua scilicet urna, repositum fuit aurum deitatis. Unde dicit, Cantic. v, 11 : *Caput* dilecti mei *aurum optimum.* Repositum etiam est argentum mundissimæ et candidæ humanitatis, igne Spiritus sancti multipliciter examinatum.

[illegible] uni- … s su- … essa … cœmi- is.

[illegible]. Item, De multitudine divitiarum suarum quæ non temporales, carnales, corruptibiles, sæculares, sed æternæ, spirituales, incorruptibiles, et cœlestes fuerunt et sunt et erunt, dicit Mariæ Spiritus sanctus, Proverb. XXXI, 29 : *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.* Versus iste continetur sub littera ר, quod in terpretatur *sapientia*, per quam solam spirituales divitiæ congregantur, et laudi Mariæ specialiter convenit, cui specialiter datur et attribuitur laus Ecclesiæ, cum ipsa sit honestius membrum et pulchrius sub capite in toto corpore Ecclesiæ, et præter Glossarum seriem sic exponi potest de Virgine gloriosa : *Multæ filiæ*, id est, virtutes angelicæ, quibus ipsa dicit, Cantic. v, 8 : *Adjuro vos, filiæ Jerusalem*, etc. Vel, *Multæ filiæ*, id est, virgines sacratæ : unde in Psalmo XLIV, 9 et 10 : *Myrrha, et gutta, et casia*, etc. : *ex quibus delectaverunt te filiæ regum*, etc. Vel, *Multæ filiæ*, id est, pœnitentes animæ, de quibus dicitur, Psal. XLIV, 13 : *Et filiæ Tyri in muneribus*, etc, Vel, *Multæ filiæ*, id est, animæ confitentes peccata sua et laudes Dei, quæ sunt filiæ Judæ. Vel, *Multæ filiæ*, id est, animæ contemplativæ, quæ sunt filiæ Sion, id est, speculationis. De primis, id est, virtutibus angelicis dicit beatus Bernardus : « Virginitas quidem in ea fuit, qualis Angelorum, sed in corpore fragili, quod non Angelorum. » Unde et omnium divitias supergressa evidentius evehit cœlestis insigne originis, dum videmus ab ea et angelicam similitudinem in regione dissimilitudinis retineri, et gloriam cœlibis vitæ in terra et ab exsule usurpari. Hieronymus : « Profecto in carne et præter carnem vivere, id est, præter vitia carnis, non terrena vita est, sed cœlestis. » Unde et in carne angelicam gloriam acquirere, majoris meriti est quam habere. Esse enim Angelum felicitatis est, esse vero virginem virtutis, dum hoc obtinere viribus nititur cum gratia, quod habet Angelus ex natura. Utrumque tamen et esse virginem vel Angelum, non terrena vita est, sed cœ-

[1] Matth. XIII, 52.
[2] Ad Coloss. II, 3.
[3] Ad Hebr. IX, 4.

lestis. Virginitati autem aliarum annexa est sterilitas et insidiatur superbia : sed hujus virginitatem servavit humilitas, et decoravit fœcunditas. De secundis, id est, de virginibus sacratis potest dici, quod si illæ virgines, hæc regina virginum, quæ prima vovit virginitatem absque omni humano præcepto, consilio, et exemplo : unde et hoc nomen promeruit, ut Virgo virginum sive regina virginum deinceps vocaretur, et ab ea omnes aliæ exemplum accipiunt, hæc autem a nulla. Et cum omnes aliæ sint steriles a fructu carnali, hæc virgo simul et mater. Et si aliæ sint humiles, hæc est humillima : et quanto omnibus humilior, tanto omnibus sublimior : quia nec primam similem visa est nec habere sequentem.

Item, Si aliæ misericordes, hæc est mater misericordiæ habens quasi duo ubera, quæ debemus petere jugiter ad sugendum, sicut filii ubera matris suæ. Hæc sunt puritas carnis contra luxuriam, et humilitas mentis contra superbiam. Unde petimus :

Nos culpis solutos.
Mites fac et castos.

Et sic :

Vitam præsta puram.

Item, Si aliæ plenæ bonis operibus quæ aliis impendant pauperibus, tamen hæc faciunt de aliena substantia : sed Maria non solum alicui pauperi, imo ipsi Filio Dei, de quo illud specialiter exponitur : *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem* [1], omnia impendebat opera misericordiæ de substantia propria, implens illud Proverbiorum, III, 9 : *Honora Dominum de tua substantia*. Et ideo super omnes benedicta : unde dictum est ei, Luc. I, 42 : *Benedicta tu inter mulieres*, id est, super omnes mulieres.

Item, Si aliæ commendantur de fide, hæc multo magis, quæ ad primum verbum Angeli credidit, quod in se posset impleri, quod numquam auditum fuerat, nec in cœlo, nec in terra, scilicet quod posset concipere et parere manens virgo. Unde et per magnanimitatem fidei respondit : *Fiat mihi secundum*, etc. [2].

Item, Si aliæ commendantur de eo quod angustiantur pro peccatis propriis, scilicet filiæ Tyri, quod interpretatur *angustia*, hæc multo plus commendanda est, quod in tantum compassa est mundo peccatori, quod libentissime cum Filio compassa fuisset pro salute mundi : nam si pro mundo non posuit animam, exposuit tamen : et quod potuit, fecit, et ad hoc stetisse creditur juxta Filii crucem.

Item, Si aliæ, scilicet filiæ Judæ, commendantur de confessione peccati et laudis, hæc multo dignius cantat canticum divinæ laudis, sequens agnum quocumque ierit [3] : nam peccata non habuit, quæ posset confiteri.

Item, Si aliæ commendatur de gratia contemplationis, ipsius contemplatio vere singularis. (Quære titulo de *contemplatione ejus*.)

Item, Si aliæ pulchræ et prudentes, hæc pulcherrima mulierum [4], et prudentissima designata per Abigail, quæ erat prudentissima et speciosa [5]. Et sic poteris assignare de charismatibus omnium virtutum.

Dicitur ergo : *Multæ filiæ*, id est, virtutes angelicæ et animæ sanctæ, *congregaverunt divitias* diversarum virtutum et operum, meritorum, præmiorum. *Tu*, discretive, o beata Virgo, *supergressa es universas*, excellentia humilitatis, virginitate fœcunditatis, et fœcunditate virginitatis : nam virginitas non exclusit in te fœcunditatem, nec fœcunditas virginitatem violavit, quod est tibi gloria singularis. *Tu supergressa es* : quia *sicut*

[1] Psal. XL, 2.
[2] Luc. I, 38.
[3] Apocal. XIV, 4.
[4] Cantic. V, 9.
[5] I Regum. XXV, 3.

lilium inter spinas, sic amica mea inter filias, dicit Christus de Maria [1]. Si quidem spina licet flores proferat, lilio tamen incomparabilis est. Omnis autem homo spina, cui terra corporis sui et conscientiæ spinas germinat et tribulos, excepta Virgine gloriosa. Vel, ideo dicitur Maria universas filias supergressa : quia sicut dicit Hieronymus, cæteris per partes data est gratia, Mariæ vero se totam infudit gratiæ plenitudo. Vel sic : *Tu supergressa es universas*, et hoc tri pliciter, per sanctificationem qua depurata es ab omni fœtulentia terrenæ corruptionis, per cognitionis plenitudinem qua ab omni nubilo erroris, per summam contemplationem qua ab omni tumultu mundanæ actionis.

Aliter : *Multæ filiæ*, etc. Prævidens Salomon dignitatem et excellentiam beatæ Virginis, virtutes quas singillatim attribuit, illi universaliter inesse asserit, dicens : *Multæ filiæ*, id est, virgines. Non dicit omnes : quia sunt fatuæ virgines, quæ continent pro laude humana : prudentes vero solius interioris arbitrii oculis placere appetunt. Quare dicitur : *Filiæ congregaverunt*. Ex ipsa expositione vocabuli usum notat liberi arbitrii cum gratia : quia coadjutores Dei sumus, qui misericorditer operatur in nobis velle et perficere : quia non est volentis, neque currentis, sed Dei miserentis [2]. Divitias non corporales, sed spirituales. Tu singulariter et discretive supergressa es universas merito et præmio : quia sicut dicit Hieronymus, cæteris per partes datur gratia, Mariæ se totam infudit gratiæ plenitudo. Unde dicta est *gratia plena*.

Aliter : Per hoc quod Salomon ponit tempus præteritum, dicens, *congregaverunt*, videtur hoc debere intelligi de sanctis mulieribus Veteris Testamenti, quibus ipsa figuratur, quæ diversis virtutibus claruerunt. Commendatur Sara a fidelitate, ad Hebr. xi, 11 : *Fide et ipsa Sara sterilis virtutem in conceptionem seminis accepit*. Sed Maria fidelior Sara, quæ de promisso dubitavit, ipsa vero non. Luc. i, 45 : *Beata quæ credidisti :* quia numquam de promisso Angeli hæsitavit. Rebecca a speciositate [3], quæ fuit virgo pulcherrima. Sed Maria speciosior, Sapient. vii, 29 : *Est enim hæc speciosior sole*. Rachel ab amabilitate, Genes. xxxix, 18 : *Quam diligens Jacob*, etc. Sed Maria amabilior, in qua consummatus est ille amor, per quem revocata sunt antiqua odia. Propter hoc in Canticis tam sæpe vocatur *dilecta*. Lia a fœcunditate [4]. Sed Maria fœcundior : quia etsi non genuit nisi unum, tamen in illo uno genuit salutem omnium. Matth. i, 21 : *Ipse enim salvum faciet populum suum*, etc. Debora a sapientia : unde et prophetes erat, et populum judicabat [5]. Sed Maria sapientior, quæ ædificata est in domum sapientiæ [6]. Esther ab humilitate et detestatione gloriæ mundanæ, quæ dicebat Domino, Esther, xiv, 16 : *Tu scis... quod abominer signum superbiæ*, etc. Sed Maria multo humilior, cujus humilitatem respexit Deus [7], et per eam veterem dejecit superbiam diaboli. Judith a fortitudine : quia occidit Holofernem [8]. Sed Maria fortior, quæ contrivit caput serpentis antiqui, Genes. iii, 15 : *Ipsa conteret*, etc. Propter hæc omnia et multa alia dicitur : *Benedicta inter mulieres* [9], id est, super omnes mulieres, sicut glossat Hieronymus.

Item, De multitudine divitiarum suarum gloriatur ipsa, et dicit cum sapientia, Proverb. viii, 18 : *Mecum sunt divitiæ* 3.

[1] Cantic. ii, 2.
[2] Ad Roman. ix, 16.
[3] Genes. xxiv, 16.
[4] Genes. xxix, 31 et seq., et xxx, 9 et seq.
[5] Judicum, iv, 4 et seq.
[6] Proverb. ix, 1 et seq.
[7] Luc. i, 48.
[8] Judith, xiii, 10.
[9] Luc. i, 42.

et gloria, opes superbæ et justitia. Quasi dicat contemnentibus sibi servire et se diligere : Si amor meus non movet vos ad quærendum et diligendum me, saltem cupiditas moveat vos : quia *mecum sunt divitiæ et gloria*, id est, divitiæ gloriosæ, quæ scilicet faciunt possessores suos gloriosos. Temporales autem divitiæ dicuntur stercora [1], ut ex ipsa vilitate vocabuli vilescant. Sed spirituales divitiæ, scilicet virtutes, merita et bona opera sunt *opes superbæ*, id est, supereminentes, non ima petentes. Unde Ecclesiæ promittitur, Isa. LX, 15 : *Ponam te in superbiam sæculorum.* Item, *superbæ :* quia dantur illis qui vadunt superius, id est, super proprium sensum et propriam voluntatem. Propter hoc dicit Maria servo suo : *Amice, ascende superius* [2]. Istæ etiam divitiæ exaltant cor a terrenis ad cœlestia. Eccli. XL, 26 : *Facultates et virtutes exaltant cor*, etc. Et istæ divitiæ acquiruntur bona operatione. Unde, Proverb. X, 4 : *Manus fortium divitias parat.* Item, tales divitiæ fortes faciunt possessores suos. Proverb. X, 15 : *Substantia divitis urbs fortitudinis ejus*, etc. Vel, opes virtutum dicuntur *superbæ* ab effectu : quia faciunt hominem superbum sancta superbia, quæ est indignatio contra vitia et peccata. Eccle. I, 18 : *In multa sapientia multa indignatio.* Isa. LXIII, 5 : *Indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.* Hieronymus : « Fili, disce sanctam superbiam. » Philosophus : « Si scire homines ignoraturos et deos ignoscituros, adhuc peccare dedignarer. » Et hæ sunt divitiæ quæ addunt amicos plurimos, scilicet Deum, Angelos, et sanctos [3]. Hæc autem sancta superbia procedit ex adipe gratiarum, de qua in Psalmo LXII, 6 : *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.* Unde, Deuter. XXXII, 15 : *Incrassatus est dilectus, et recalcitravit*, contra vitia et peccata.

Et justitia est mecum, sine qua cætera non valent. His divitiis ditant sapientia, Christus, et Maria servientes et amatores suos. Unde subditur paulo post, Proverb. VIII, 20 et 21 : *In viis justitiæ ambulo*, ut et tu ambules in viis justitiæ, si vis occurrere Christo, sapientiæ, vel Mariæ. *In medio semitarum judicii*, id est, discretionis. Ad litteram : Maria vias præceptorum ambulavit, Filium circumcidendo, et ipsum cum hostiis legalibus ad templum Domini deferendo, et hujusmodi. Ambulavit etiam *in medio semitarum judicii*, id est, per semitas consiliorum cum discretione votum virginitatis emittendo, et easdem vias docuit nos exemplo. Sequitur in auctoritate : *Ut ditem diligentes me*, divitiis supra dictis quæ replent. Nam divitiæ temporales inaniunt. *Et thesauros eorum repleam*, id est, loca ubi divitiæ reponuntur, quæ sunt tres vires animæ. Precibus enim matris replet Dominus rationabilem perfecta cognitione summæ veritatis, concupiscibilem perfecta dilectione summæ bonitatis, irascibilem perfecta gloria exsultationis.

Divitiæ temporales, spirituales, cœlestes, supercœlestes

Nota, quod quadruplices sunt divitiæ, temporales, spirituales, cœlestes, supercœlestes. Primæ sunt temporales, quas dat communiter bonis et malis ille *qui solem suum oriri facit super bonos et malos*, etc. [4]. Sed filiis dantur ad sustentationem, malis ad remunerationem, Matth. VI, 2 : *Receperunt mercedem suam.* Propter hoc *melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas* [5]. Ideo orat Salomon, Proverb. XXX, 8 : *Mendicitatem et divitias ne dederis mihi*, etc. Stude super hac materia.

Secundæ spirituales, id est, dona et virtutes quæ possessores suos vere faciunt divites. Gregorius : « Si vere fratres divites esse cupitis, veras divitias amate. » De istis dictum est supra.

[1] Ad Philip. III, 8.
[2] Luc. XIV, 10.
[3] Proverb. XIX, 4.

[4] Matth. V, 45.
[5] Psal. XXXVI, 16.

Tertiæ sunt cœlestes, id est, gaudia paradisi. Unde de justo, Psal. cxi, 3: *Gloria et divitiæ in domo ejus*, id est, in paradiso, ubi mente habitat. Et talibus divitiis pascitur homo interior per spem. Unde, Psal. xxxvi, 3: *Inhabita terram*, viventium scilicet, *et pasceris in divitiis ejus*. Oculus pascitur pulchritudine, auris melodia, olfactus suavitate, gustus dulcedine. Ideo dicitur, Isa. lxiv, 4, et I ad Corinth. ii, 9, quod *oculus non vidit*, quoad primum : *nec auris audivit*, quoad secundum : *nec in cor hominis ascendit*, quoad singula. Ideo dicitur : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine*, etc. [1] !

Quartæ sunt supercœlestes, scilicet virtutes exemplares in Deo, ut bonitas Dei, misericordia Dei, et sic de aliis. Ad Roman. xi, 33: *O altitudo divitiarum*, etc. ! Has videre, est ipsas habere. Has dabit nobis Dominus, quando videbimus, regem in decore suo [2], et sicuti est.

CAPUT XXIII.

De largitate et misericordia Mariæ.

1. De largitate et misericordia Mariæ congrue potest dici, quod cum ipsa sit summe dives, summe etiam liberalis, constat, quod summe larga et misericors est, implens illud Tobiæ, iv, 8 et 9: *Quo modo potueris, ita esto misericors : si multum tibi fuerit, abundanter tribue*, etc. Item, Sapient. xi, 24, dicitur ei : *Misereris omnium, quia omnia potes*, etc. Item, Proverb. xxxi, 29: *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas*, Item, Eccli. xiv, 13: *Secundum vires tuas exporrigens da pauperi*, etc., id est, peccatori. Item, Eccli. xxxv, 12: *Da Altissimo secundum datum ejus*, etc. Altissimo enim datur, quod pro honore ejus suis pauperibus tribuitur. Et nota, quod dicit, *secundum datum ejus*. Esther, ii 17, dicitur, quod Esther habuit gratiam et misericordiam super omnes mulieres, etc., per quam significatur Maria. Ergo ipsa debet dare secundum gratiam et misericordiam quam accepit, juxta illud Ecclesiastici, xxxi, 18: *Intellige quæ sunt proximi tui ex te ipso*. Christus enim *ascendens in altum,... dedit dona hominibus* [3]. Similiter et Maria vera et unica Filii imitatrix ex quo ascendit in cœlum, dabit et ipsa dona hominibus. Siquidem nec facultas ei deesse poterit, nec voluntas. Regina cœlorum est, misericors est. Nisi forte aut non creditur Filius Dei honorare matrem, aut dubitare quisquis potest omnino in affectum charitatis transisse Mariæ viscera, in quibus ipsa quæ Deus est charitas, novem mensibus corporaliter requievit. Unde et dicimus ei : « Salve, regina, mater misericordiæ, » commemorantes, quod possit tamquam regina, et velit tamquam misericors nos juvare. Secure quidem intrandum est in

[1] Psal. xxx, 20.
[2] Cf. Isa. xxxiii, 17.
[3] Ad Ephes. iv, 8.

illam curiam, ubi porta aperta est : et intrantes nullus arcet ostiarius, nullus cubicularius excludit, ubi omnes cives civitatis illius vota nostra suscipiunt. Clamandum est igitur jugiter ad reginam misericordiæ : quia, sicut dicit beatus Bernardus, merito non exauditur, qui clamare dissimulat. Regina siquidem solet esse munifica, larga, et liberalis. Nec solum regina misericordiæ quoad potentiam miserendi, sed et *mater misericordiæ* appellatur quoad affectum miserendi, libentius creaturis Filii sui misericordiam exhibens, quam aliqua mater filiis uteri sui. Unde dicit, Isa. XLIX, 15 : *Numquid oblivisci potest mulier infantem suum*, etc., ut supra titulo de *charitate*. Ipsa est etiam vas misericordiæ præparatum a Domino in tempore miserendi, quod modo est. Unde et designatur per Esther, quæ *præparata in tempore* interpretatur. Dicitur etiam *mater misericordiæ*, id est, Christi, qui antonomastice dicitur misericordia. Unde, Psal. CXLIII, 2 : *Misericordia mea et refugium meum*, etc. Ideo dicit quidam de hac matre : « Ad quem refugient filii miseriæ, si eos repellat mater misericordiæ ? » Mater enim ista omnia bona nobis vult, sicut mater filiis. Unde et dicere videtur Christianis illud Apostoli, ad Philippenses, I, 8 : *Testis enim mihi est Deus, quomodo omnes cupiam vos in visceribus Jesu Christi.*

Ipsa etiam est fons misericordiæ : quia sicut fons per subterraneos meatus semper recipit aquam et semper refundit, sic beata Virgo fons et puteus est aquarum viventium, quæ a Christo ad ipsam, et ab ipsa ad nos fluunt impetu de Libano, id est, de candore benignitatis utriusque. Non enim mater hæc dedignatur peccatores, sicut nec bona mater filium scabiosum : quia propter peccatores factam se recolit misericordiæ genitricem : ubi enim non est miseria, misericordia non habet locum. Gregorius : « Quia semper sumus in miseria, semper indigemus misericordia. » Ideo etiam comparatur lunæ, quæ inter omnes planetas terræ propinquior est. Sic Maria inter omnes sanctos magis peccatoribus condescendit, qui designantur per terram : nam sicut terra vilissimum est elementum, sic peccator vilissima creaturarum. Ideo etiam possunt ei dicere peccatores, quod propter ipsos facta est ipsa mater misericordiæ : nisi enim homo peccasset, non incarnaretur Filius Dei, nec ipsa fieret mater Dei. Restat ergo, etc.

Propter hoc curialiter dicit ei quidam versificator :

Festina miseris misereri Virgo beata.
Nam si te recolis, miseri fecere beatam.
Ergo bea miseros, quorum te causa beavit.

Et illud :

Nec abhorre peccatores,
Sine quibus numquam fores,
Tanto digna Filio.
Si non essent redimendi,
Nulla tibi pariendi
Redemptorem ratio.

Item, propter utilitatem misericordiæ ejus comparatur ipsa soli, qui utilior est omnibus creaturis sub cœlo : sic et illa misericordia quam viscera ejus effuderunt in terram, scilicet Filius ejus. Ab ipsa etiam in cœlis regnante cunctis fidelibus misericordia ministratur. Quod etiam prima in Evangelio pro homine legitur Filium exorasse, Joan. II, 3, ubi dixit : *Fili, vinum non habent.* Quasi diceret : Fili, misericordia tuæ pietatis et dilectionis indigent homines jejuni et aridi, ut illos amodo divinæ gratiæ vinum lætificet, quos hactenus legalis observantiæ sapor insipidus contristavit.

Adhuc etiam, Christus aquas peccatorum convertit in vinum gratiarum, precibus et meritis matris suæ, et etiam aquas miseriarum in vinum consolationum. Postulat enim pro nobis hæc mater gemitibus inenarrabilibus, quando per infusionem gratiæ suæ facit nos gemere et impetrare orando veniam dilectorum.

2. Item, Maria naturaliter clemens et misericors est, et ejus pietas semper suscipit nutrimentum. Unde et ei specialissime convenit illud Job, xxxi, 18 : *Ab infantia crevit mecum miseratio, et de utero matris meæ egressa est mecum*. Et nota, *crevit*. Ipsa etiam, quantum in se est, miseretur omnium : quia omnia potest, et dissimulat peccata hominum propter pœnitentiam [1]. Item, Eccli. xxxv, 26 : *Speciosa misericordia Dei* et matris ejus *in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis*. Et comparatur misericordia ejus nubi : quia velut nubes misericorditer abscondit peccatores ab ardore solis, id est, ab ira Filii : et quia obumbrat eis, et ipsos refrigerat ab æstu concupiscentiarum, et velut pluvia quadam gratia fœcundat eos ad bene operandum

3. Item, Ratione misericordiæ appellatur ipsa *stella maris* : quia lucem consolationis et gratiæ subministrat in amaritudine constitutis : ubi enim est miseria, ibi solummodo misericordia habet locum. Nec mirum si de peccatoribus sollicita est, cum pro eorum salute illum concepit, qui non venit vocare justos, sed peccatores ad pœnitentiam [2]. Ad hoc etiam designandum in hora qua in Bethlehem peperit Salvatorem, Romæ fons olei dicitur erupisse, et usque in Tiberim defluxisse. Roma siquidem semper fuerat quasi quædam sentina peccati, et ipsa peccatoribus peperit illum, qui ad hoc natus est, ut peccata tolleret mundi : ad hoc enim venit ipse, ut stabula cordium nostrorum emundaret : et ideo nasci voluit in stabulo. Unde etiam designatur per Joseph, cujus manus in cophino servierunt [3]. Cophinus vas est ad sordes exportandas.

Item, Ipsa non solum una est de numero prudentium virginum, sed omnium prudentissima, habens lampadem integerrimæ virginitatis, et oleum misericordiæ in omnibus vasis suis. In vase cordis per affectum, in vase manuum per effectum, in vase oris per benignitatem orationis. Si autem quæratur, unde ei tanta misericordia ? siquidem ex hoc quod Filium Dei in incarnatione suscepit quasi oleum, qui de pura misericordia absque merito ullius, in ea dignatus est incarnari. Sed sicut vas in quo repositum fuit oleum, extracto oleo, imbutum remanet et oleatum, sic beata Virgo vas misericordiæ a misericordia Filii tota est oleata.

Ipsa etiam dicitur *oliva speciosa in campis* [4], et olivæ liquor oleum est. (Istud invenies titulo de *arboribus*, ubi Maria dicitur *oliva* : et titulo de *nomine Mariæ*, ubi dicitur, *Oleum effusum nomen tuum* [5]). Et bene *oliva speciosa*, id est, omnimoda specie spirituali repleta per misericordiam, quæ est virtutum suarum gloria. Unde dicitur, Osee, xiv, 7 : *Erit quasi oliva gloria ejus*, etc. *In campis*. Propter communitatem : nam misericordia ejus et gratia communis est omnibus invocantibus eam in veritate. Quasi dicat cum Filio illud Joannis, vi, 37 : *Eum qui venit ad me, non ejiciam foras*. Et ideo adolescentulæ, id est, fideles animæ diligunt eam nimis : quia oleum effusum nomen ejus. Ad hoc autem quod oleum suum tibi infundat hæc oliva, oportet vas vacuum te habere. Ipsa est enim illa mulier de qua legitur, IV Reg. iv, 3-5, quæ vasa vacua implevit oleo ad præceptum Elisei, id est, Christi : sed plena nequaquam : quia sicut dicit Philosophus, fundit potius qui mittit in plenum. Vasa vacua sunt corda vacuata ab amore terrenorum, et ab immunditia mortalis peccati lota, et resincerata per veram confessionem et lacrymarum effusionem, clausa inferius per contemptum temporalium, aperta superius per appetitum cœlestium, hiantia per gratiæ desiderium, et capacia

[1] Sapient. xi, 24.
[2] Matth. ix, 13.
[3] Psal. lxxx, 7.
[4] Eccli. xxiv, 19.
[5] Cantic. i, 2.

per profunditatem humilitatis et latitudinem charitatis.

Igitur ut paucis concludam, tanta est Mariæ misericordia, quod ab ea nullus repellitur, nullus excluditur, nullus qui ei serviat, oblivioni traditur. Omnes, quantum in se est, colligit, omnes ad se fugientes receptat et recipit, nulli deest nisi qui ei forte defuerit. Et ideo dicit ei beatus Bernardus : « Sileat misericordiam tuam, virgo benedicta, si quis est, qui invocatam eam in suis necessitatibus sibi meminerit defuisse. Nos quidem servuli tuis cæteris in virtutibus congaudemus tibi, sed in hac potius nobisipsis. Laudamus virginitatem, humilitatem miramur : sed misericordia miseris dulcius sapit. Hanc amplectimur carius, recordamur sæpius, crebrius invocamus. » Idem loquens de misericordia Mariæ : « Hæc est quæ totius mundi reparationem obtinuit, salutem omnium impetravit. Constat enim pro universo genere humano fuisse sollicitam, cui dictum est : *Ne timeas Maria, invenisti gratiam* [1] quam quærebas. Quis ergo misericordiæ tuæ, o benedicta, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, et profundum queat investigare ? Misericordiæ enim tuæ longitudo usque in diem novissimum invocantibus eam subveniet universis. Latitudo replet orbem terrarum, ut verissime dici possit : Misericordia tua, o domina, plena est terra [2]. Sublimitas civitatis supernæ invenit restaurationem. Profundum sedentibus in tenebris et umbra mortis obtinuit redemptionem. Per Mariæ namque misericordiam cœlum impletum est, infernus evacuatus, instauratæ ruinæ cœlestis Jerusalem, exspectantibus miseris vita perdita data. » Ideo de charitate et misericordia ejus potest intelligi illud Job, XI, 8 et 9 : *Excelsior cœlo est, et profundior inferno, longior terra mensura ejus, et latior mari.*

5. Item, Ratione misericordiæ appellatur ipsa *fons misericordiæ,* cujus fontis ille se fecit rivum, de quo dicit Psalmista, Psal. LVIII, 18 : *Deus meus, misericordia mea.* Et iterum : *Misericordia mea et refugium meum,* etc. [3], et cujus *universæ viæ misericordia et veritas* [4]. Non enim, ut dicit Augustinus, quædam misericordia et quædam veritas, sed *universæ viæ misericordia et veritas.* Cum ergo Maria misericordiam genuerit, quid aliud est ejus uterus, quam ipse misericordiarum thesaurus ? Et ideo dicitur *mater misericordiæ.* O pulcherrima Christi generatio : prius enim habuit patrem misericordiarum, deinde matrem misericordiæ. Quid ergo aliud ex his nasci potuisset quam misericordia ?

Item, Largitas Mariæ imitatur et assimilat largitatem Filii sui, qui dat amplius quam petatur. Unde, Luc. XXIII, 43, cum peteret latro dexter ut haberet sui memoriam, respondit ei Jesus : *Amen dico tibi : Hodie mecum eris in paradiso.* Similiter et Rebecca, quæ intra multum accepit, in figura Mariæ Eliezer petenti aquam ad bibendum sibi respondit, Genes, XXIV, 18 et 19 : *Bibe, domine mi... quin etiam et camelis tuis hauriam aquam,* etc.

Item, Ratione misericordiæ ejus dicitur ei, Cantic. I, 2 : *Oleum effusum nomen tuum.* Quod nomen effusum si quis voluerit recolligere, palato suo saporem, vulneribus suis medicinam, lucem tenebris suis poterit invenire. Numquid mater misericordiæ quæ plena est gratia, nomen suum cordis præcordiis invocantem poterit despicere ? Numquid eam vero corde salutantem poterit aut volet repellere ? Cum sit enim mater Regis regum, cœlorum regina, et domina Angelorum, si aliquem voluerit salvare, non erit ei quidquam grave. Reginarum libertas est ut pro sceleribus et maleficiis quempiam jam diffinitiva sententia con- 6.

[1] Luc. I, 30.
[2] Psal. CXVIII, 64.
[3] Psal. CXLIII, 2.
[4] Psal. XXIV, 10.

demnatum, etiam jam fune collo circumligatum, vel jam patibulo appensum, vel jam caput super truncum gladio expositum, et jam capitali sententia puniendum, vel quemvis hujuscemodi morte plectendum. Si, inquam, regina supervenerit et adhuc vel spirantem, vel jam ultimum spiritum trahentem invenerit, possit liberare, non æstimo reginam in regno Filii sui minorem jurisdictionem habere, vel minoribus privilegiis debere gaudere. Si non facit Deus grande vel parvum, quod non revelet servis suis Prophetis [1], quanto minus faciet grande vel parvum, quod non revelet matri suæ ? Genes. XVIII, 17 : *Num celare potero Abraham*, etc. Ipsa enim novit animæ languenti cibum in dulcedine præparare, novit vulnera circumligare, novit levi manu et suavi attactu tumorem premere, venenum ejicere, spem et certitudinem vitæ et longitudinis dierum dare. Unde dicit : *In me gratia*, etc. [2].

Item, A largitate Mariæ recipiunt peccatores multiplex beneficium. Primum, quod usque ad diem judicii non desinit succurrere. Unde dicit : *Usque ad futurum sæculum non desinam* [3]. Ideo dicit beatus Bernardus : « In augustiis, in periculis, in rebus dubiis, Mariam cogita, Mariam invoca. » Secundum, quod non cessat gratiam perditam reddere. Beatus Bernardus : « Cupientes invenire gratiam, etc. » Tertium, quod usque tunc naves, id est, fidelium mentes vel animas non cessat ad portum salutis, qui est paradisus, dirigere : quoniam ipsa est stella maris. Quartum, quod servis suis in morte dignatur occurrere. Unde Hieronymus scribit ad quamdam virginem : « Qualis erit illa dies, cum Maria mater Domini choris occurret tibi comitata virgineis, etc. » Ideo de virginibus dicitur, quod *exierunt obviam sponso et sponsæ* [4], id est, Christo et Mariæ. 7.

A largitate Mariæ recipiunt peccatores multiplex beneficium.

CAPUT XXIV.

De pietate seu compassione Mariæ.

De pietate seu compassione Mariæ dicit beatus Bernardus super locum illum Joannis, II, 3 : *Deficiente vino, dicit mater Jesu ad eum : Vinum non habent.* Beatus Bernardus : « Compasa est enim verecundiæ ministrorum sicut misericors et benignissima. Quid de fonte pietatis procedet nisi pietas ? Nonne qui pomum tenuit in manu, reliqua parte diei pomi servabit odorem ? Quantum ergo viscera illa virtus pietatis affecit, in quibus ipsa pietas quæ Christus est, novem mensibus requievit. Nam et ante mentem replevit quam ventrem : et cum processit ex utero, ab anima non recessit. »

Item, Exemplum est de electuario in pyxide, quo extracto, remanet odor. Item,

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu.

[1] Amos, III, 7.
[2] Eccli. XXIV, 25.
[3] Eccli. XXIV, 14.
[4] Matth. XXV, 1.

Ipsa vero tanto magis inbuta, quanto magis recens et amplius sitiens. Ipsa est enim valde compatiens et super afflictos pia gestans viscera.

Item, Si regina pro aliqua miserrima persona deferret bachinum, nullus negaret ei eleemosynam suam. Quid ergo si devote rogares Mariam, ut colligeret tibi orationes in paradiso per ordines sanctorum ? Dicit enim quidam vir sanctus Mariæ : « Scimus et credimus, o Domina, quoniam te orante pro nobis ad Filium tuum, omnes cæteri sancti orabunt, omnes juvabunt : te vero tacente, nullus orabit, nullus juvabit. »

Item, De misericordia et pietate Mariæ dicit ei Filius ipsam commendans, Cantic. IV, 5 et 6 : *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in liliis, donec adspiret dies et inclinentur umbræ.* Duo ubera beatæ Virginis, de quibus velut lac piæ subventionis dulcedo sugitur, sunt affectus pietatis et misericordiæ, qui velut capreæ acuto lumine considerant quis et quanta indigeat ope, et per talem considerationem accurrunt velociter ut hinnuli : et propter varios subventionum modos per hinnulos signantur, qui pulchra sunt varietate distincti. Dicuntur quoque *gemelli,* scilicet sociales et consimiles : quia valde sunt sibi consimilia, et quasi ex uno fonte prodeuntia misericordiæ et pietatis opera. Dicitur autem, quod isti hinnulli *pascuntur in liliis :* quia misericordiæ et charitatis beneficia, quæ ingratis moriuntur et deficiunt, in illis nutriuntur et proficiunt, qui propter candorem castitatis et odorem et bonorum operum liliis similantur. Hæc autem ubera beatæ Virginis lac suum propinare non cessant tota ista præsenti vita, donec videlicet adspiret dies, id est, donec veniat dies illa, quæ ad corpora de pulvere reformata spirabit spiritum vitæ et vitam gloriæ, et donec inclinentur, id est, deficiant umbræ præsentis miseriæ [1].

CAPUT XXV.

De benignitate Mariæ.

Tanta est enim Mariæ benignitas, ut accedere ad eam nullus debeat formidare. Unde beatus Bernardus in illo sermone de assumptione : *Signum magnum,* etc. [2]: « Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas ? Nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suavis est, omnibus offerens lac et lanam. Revolve diligentius Evangelicæ historiæ seriem universam, et si quid forte increpatorium, si quid durum, si quod denique signum indignationis occurrerit in Maria, de cætero suspectam habeas, et accedere verearis. Quod si (ut vere sunt) plena magis omnia pietatis et gratiæ, plena mansuetudinis et misericordiæ, quæ ad eam pertinent, inveneris, age gratias ei qui talem tibi mediatricem benignissima miseratione providit, in qua nihil posset esse suspectum. Denique omnibus omnia facta est, sapientibus et insipientibus copiossima charitate debitricem se fecit, omnibus sinum misericordiæ aperuit, ut de plenitudine ejus accipiant universi : captivus redem-

[1] Cf. Cantic. II, 17 et IV, 6.

[2] Apocal. XII, 1.

ptionem, tristis consolationem, æger curationem, peccator veniam, justus gratiam, Angelus lætitiam : denique tota Trinitas gloriam, Filii persona carnis humanæ substantiam, ut non sit qui se abscondat a calore ejus. Totis ergo medullis cordium, totis præcordiorum affectibus Mariam hanc veneremur : quia sic est voluntas ejus qui totum nos habere voluit per Mariam. » Ipsa etiam in sua mansuetudine suscepit insitum verbum potens salvare animas. Unde dixit Angelus de Filio ejus Joseph viro suo, Matth. I, 21 : *Ipse enim salvum faciet populum suum*, etc. Hoc verbum naturæ ejus fuit insitum vel insertum, docens quod Verbum Dei quod nos impinguet, suscipiamus in mansuetudine. I ad Thessal. II, 13 : *Accepistis verbum*, etc.

Item, Mansuetudo ejus apparuit in Filii passione, quando nec irritavit, nec potuit irritari : licet enim multa sustinuerit, numquam tamen ad iram vel durum verbum provocata est.

CAPUT XXVI.

De suavitate Mariæ.

De suavitate Mariæ beatus Bernardus : « Quid ad Mariam accedere trepidet humana fragilitas ? Tota suavis est, etc., ut supra [1]. » Item, Cantic. VI, 3, dicit ei Filius : *Pulchra es, amica mea, suavis et decora*, etc. Quam suavitatem recolere et collaudare debemus jugiter, juxta illud Psalmi CXLIV, 7 : *Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt*, etc. Propter hanc suavitatem dicitur ei ab Ecclesia : « Speciosa facta es ad intuendum, et suavis ad tangendum, in deliciis tuis, sancta Dei genitrix. »

Est ergo Maria suavis, id est, mitis et mansueta, cujus charitas non irritatur malis nostris. Item, suavis : quia ipsam non inveniunt peccatores scrupulosam, ut supra : « Quid ad Mariam accedere trepidet [2]. » Item, suavis, id est, boni odoris. Ipsa enim est rosa in Jericho delicatissima ad olfaciendum, sicut etiam de Filio ejus dicitur in Psalmo XXXIII, 9, quod suavis est Dominus universis, sic et dicendum est, quod Domina suavis universis.

[1] Cf. supra, cap. 23, textum S. Bernardi.

[2] Ibid.

CAPUT XXVII.

De dulcedine Mariæ.

1. De dulcedine Mariæ hic notandum, quia generalis est et universalis. Unde de ea dicitur, Sapient. VIII, 16 : *Non habet amaritudinem conversatio illius, nec tædium convictus illius, sed lætitiam et gaudium.*

Maria dulcis primo fructu, id est, Filio, a quo potissima dulcedo ipsius : quia a Filio traxit omnem dulcorem. De quo videlicet fructu dicit fidelis anima, Cantic. II, 3 : *Fructus ejus*, scilicet Mariæ, *dulcis gutturi meo.* (Quære expositionem titulo, *Benedictus fructus ventris tui.*) Eccli. XI, 3 : *Brevis in volatilibus est apis :* quia Maria humilior Angelis et omnibus contemplativis, qui sunt volatilia utriusque paradisi : *et initium dulcoris habet fructus illius*, contra hoc quod primus fructus Hevæ habuit initium amaritudinis.

Spiritu. Unde dicit, Eccli. XXIV, 27 : *Spiritus meus* creatus, *super mel dulcis.* Siquidem mel conficitur ab apibus ex dulci et amaro : quia legitur, quod rex apum mittit apes ad mare, ut inde afferant aquas maris salsas, et ponant cum dulcedine florum, et sic conficiant mel ex dulci et amaro. Spiritus vero Mariæ nihil habet amaritudinis, sed totum dulcoris. Sicut enim pyxis contenti electuarii odorem retinet et saporem, sic spiritus beatæ Virginis Christi dulcedinem, qui in ejus ventre novem mensibus requievit : et licet ex ejus utero nasceretur, numquam tamen a spiritu ejus vel mente recessit. Vel ideo spiritus ejus dulcis : quia specialis apotheca ipsius Spiritus sancti, qui dulcedo Patris et Filii proprie nominatur. Vel, dulcis super mel : nam transcendit omnem dulcedinem mundanarum seu carnalium voluptatum. De quo melle, Proverb. V, 3 : *Favus distillans labia meretricis.* Sed qui experti sunt, illi soli noverunt. Vel, *spiritus meus*, id est, mea spiritualis dilectio, qua diligor et diligo, super mel dulcis : nam omnem excedit dulcedinem temporalem.

Cogitatu. Unde dicit cum Filio, Jerem. XXIX, 11 : *Ego cogito... cogitationes pacis, et non afflictionis.* Et ipsa est illa princeps, de qua dicitur, Isa. XXXII, 8 : *Princeps ea quæ digna sunt principe cogitabit.* Eccli. XXIV, 39 : *A mari abundavit cogitatio ejus.* (Quære expositionem, lib. II, cap. 3. num. 9.)

Respectu : unde oramus : « Illos tuos misericordes oculos ad nos converte. » Facies enim ejus plena est gratiarum [1]. Propter hoc, Cantic. V, 12, comparantur oculi ejus columbis, quæ lacte sunt lotæ : quia respectus ejus pietatis et misericordiæ dulcedine perfusus est. Propter hoc etiam comparatur flori, rosæ, liliis, et violæ. Flos enim redolet et libenter adspicitur, sic et ipsam libenter respicit sponsus. Unde dicit ei, Cantic. II, 14 : *Ostende mihi faciem tuam.*

Auditu : quia libentissime audit preces peccatorum ab ipsis fideliter invocata

[1] Esther, XV, 17.

Unde dicitur in Psalmo x secundum Hebræos, 17 : *Præparationem cordis eorum audivit auris tua.* Nota *præparationem.* Unde ipsa dicit cum Filio, Isa. LXV, 24 : *Antequam clament* ad me, *ego exaudiam*, scilicet eos. Item, propter hoc dicit ei sponsus, Cantic. II, 14 : *Sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis.*

Olfactu, scilicet virginitatis suæ, signata per illam virginem quæ rhinoceroti proponitur, quam ipse rhinoceros olfactu sentiens et discernens, sponte mitescit, et se reclinat in ejus gremio et obdormit. (Quære titulo, quod Maria *virgo.*)

Anhelitu. Unde dicit ei sponsus, Cantic. VII, 8 : *Odor oris tui sicut malorum.* (Quære titulo de *anhelitu et ore Mariæ.*) Unde dicit de olfactu et anhelitu suo : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi*, etc. [1].

Gustu. Unde dicit : *Qui edunt me, adhuc esurient* [2] tamquam cibum saporis peroptimi. Ipsa enim est manna habens gustum similem cum melle [3]. Manna etiam absconditum quod vincenti promittitur [4]. Ipsa panis de cœlo præstitus Christianis, sicut exponit Augustinus, omne delectamentum in se habens, et omnis saporis suavitatem. (Quære titulo, quod Christus *manna.*)

Tactu : quia tenet Filium, ne statim feriat peccatores. Unde dicit, Cantic. III 4 : *Tenui eum, nec dimittam*, etc. (Quære causa vigesima prima.) Et hoc figurabatur quando ligabat Filio manus in cunabulis. Dulcis etiam tactu : quia mater est misericordiæ, et matris est suaviter et dulciter tangere puerum. Pueri sunt peccatores, quibus ipsa novit levi manu et suavi attactu tumorem premere, putredinem ejicere, vulnera circumligare, spem et securitatem misericordiæ præstare : et ideo dicit : *In me gratia omnis*, etc. [5].

Amplexu. Unde ad salutationem et exemplum ejus qui colligitur ex picturis, facta est Elisabeth prophetissa, et exsultavit Joannes [6]. Item, dulcis amplexu, id est, ad amplexandum per dilectionem. Unde, Proverb. IV, 8 : *Glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus*, scilicet amore et servitio, quasi duobus brachiis.

Incessu. Unde dicit, Eccli. XXIV, 8 : *In fluctibus maris ambulavi*, scilicet cum familiaribus meis, ut ipsos eriperem a naufragio peccatorum. Fluctus maris, tentationes sibi jugiter invicem succedentes, quas patimur quamdiu versamur in mari hujus sæculi, etc.

Statura vel statu. Unde dicit, Eccli. XXIV, 9 : *In omni terra steti*, id est, invocantibus me fideliter præsto semper affui.

Pastu. Pascit enim affectum nostrum, cum sit panis omnis delectamenti, et manna omnis saporis.

Potu. Potat vero intellectum nostrum aqua sapientiæ salutaris.

Lingua. Unde dicitur ei, Cantic. IV, 11 : *Mel et lac sub lingua tua*, id est, in verbis tuis dulcedo omnimoda : lingua enim loquimur. Vel sic : Spiritualis dulcedo verborum tuorum transcendit mellis et lactis omnem dulcedinem corporalem. Vel sic : Per mel dulcedo intimæ sapientiæ, quæ per eam datur majoribus. Per lac gratia doctrinæ simplicis quæ competit minoribus. Vel : *Mel et lac sub lingua tua*, id est, in meditatione cordis dulcedo singularis, quod ei datum est a melle divinitatis Filii, et a lacte humanitatis ejus. Bene *sub lingua* : quia non cuilibet patet, sed illis solummodo quibus datum est experiri. Vel sic : *Mel et lac sub lingua tua*, id est in utero tuo Deus et homo : quia in momento quo protulit ex ore : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum*

[1] Eccli. XXIV, 20.
[2] Eccli. XXIV, 29.
[3] Exod. XVI, 31.
[4] Apocal. II, 17.
[5] Eccli. XXIV, 25.
[6] Luc. I, 41.

tuum [1], concepit Deum, qui per mel, et hominem, qui per lac figuratur.

Labiis. Unde dicitur ei, Cantic. iv, 11 : *Favus distillans labia tua.* Favus secundum Isidorum dicitur a φάγω Græce quod est *comedere.* Et Maria dicit : *Qui edunt me, adhuc esurient*, illecti dulcedine saporis mei. Recte labia Mariæ comparantur favo distillanti : nam sicut favus melleus a tactu levissimo distillat ipsum mel, sic de plenissima redundantia dulcedinis ejus accipiunt universi sitientes ipsam tangere fide plena, dilectione sincera, oratione devota. Et nota, quod favus etiam sine tactu vel motu aliquo tunc distillat, quando plus habet mellis quam capiat theca ejus. Maria siquidem ad mensuram bonam et confertam et coagitatam et supereffluentem, accepit in sinu suæ charitatis et humilitatis de melle cœlesti, quod est gratia Dei, quod designabatur per hoc quod postquam dictum est ei : *Ave, gratia plena*, subjungitur : *Spiritus sanctus superveniet in te*[2]. Ad quid ergo in plenam gratia supervenisset Spiritus sanctus, nisi ut eam faceret redundare?

Distillans, inquam quasi in diversas partes stillans, supra ad Angelos qui per partum ejus sunt redintegrati, infra ad captivos qui per ipsam ab inferis sunt extracti, dextrorsum ad justos qui donis gratiæ per eam sunt illustrati, sinistrorsum ad injustos qui per eam sunt justificati.

Labia tua, hoc dicitur habito respectu ad illud responsum quo salvatus est mundus, scilicet, *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. [3]. (Quære supra ubi distinguitur quomodo nobis servivit de singulis membris suis, ubi agitur de labiis.) Hanc etiam dulcedinem traxerunt labia ejus a labiis Unigeniti sui, quando videlicet deosculabatur eum ut mater parvulum, et ipse Filius satisfaciebat illi maternæ petitioni : *Osculetur* ergo *me osculo oris sui* [4]. (Quære titulo de *pulchritudine ejus*, ubi agitur de labiis).

Verbis. Proverb. xvi, 24 : *Favus mellis composita verba, dulcedo animæ sanitas ossium.* Verba scilicet Mariæ, de quibus dicitur, Eccli. xliii, 28 : *In sermone ejus composita sunt omnia.* Septem enim illa verba beatæ Virginis, de quibus legitur in Evangelio, composuit cœlestis artifex, id est, Spiritus sanctus, qui eam repleverat : et ideo sicut sunt septem dona Spiritus sancti, sic habentur in Evangelio septem verba Mariæ, quæ dicuntur *favus mellis* : quia sicut in favo est cera luminis instrumentum et dulcedo mellis reficiens gustum, sic in verbis ejus et sacræ Sripturæ scientia est veritas illuminans intellectum, et omnimoda bonitas reficiens affectum. Medicinalia etiam sunt verba ejus, juxta quod dicitur, Sapient. xvi, 12 : *Neque herba, neque malagma*, etc. Siquidem verborum ejus præsentiens dulcedinem Joannes Baptista clausus adhuc in utero matris, ad introitum suum exsultavit et lusit, et in occursum Domini sui de matris utero erumpere gestiebat, audiens vocem ejus. Melliflua siquidem vox Mariæ incomparabilis est eloquiis Angelorum, sicut dicit Joannes Evangelista de eloquio Salvatoris.

Maria dulcis osculo, quod experti sunt filius et Elisabeth, quæ ad osculum ejus, quod præsumitur ex Scripturis, facta est prophetissa : et Joannes exsultavit et lusit, et Spiritu sancto repletus est adhuc ex utero matris suæ.

Cantico. Unde signata est, Exod. xv, 21, per Mariam prophetissam, quæ sumpto tympano cecinit carmen istud : *Cantemus Domino, gloriose*, etc. Ipsa est enim dux chori virginei, de quo dicitur, Apocal. xiv, 3 : *Nemo poterat dicere canticum*, etc. Solent enim ad litteram cantare dulcius virgines quam corrupti.

[1] Luc. i, 38.
[2] Luc. i, 35.
[3] Luc. i, 38.
[4] Cantic. i, 1.

Jubilo. Jubilat siquidem exemplo illius Mariæ comitatat choro virgineo pro submersione spiritualis Pharaonis et liberatione populi fidelis, et ejus jubilum gaudenter auscultant Angeli et beati, imo et ipse Christus, qui dicit ei, Cantic. VIII, 13 : *Amici auscultant*, scilicet te, *fac me audire vocem tuam*. Amici isti Angeli et beati.

Eloquio. Unde dicitur ei, Cantic. II, 14 : *Eloquium tuum dulce*, maxime quando pro peccatoribus Filium interpellat. Item, Psal. CXVIII, 103 : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua! Super mel ori meo*. Quod maxime fit, quando masticantur ex devotione septem verba sua illa quæ habentur in Evangelio, et decantantur laudes ejus.

Voce. Unde dicit ei Filius, Cantic. II, 14 : *Sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis*, id est, favorabilis ad impetrandum, quando interpellas pro necessitatibus peccatorum.

Responsione : quando scilicet respondit Angelo : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* [1]. De qua responsione beatus Bernardus ad Mariam : « Festinanter, o Domina, responde verbum, quod terra, quod inferi, quod exspectant et superi. Ipse quoque rex omnium et Dominus quantum concupit decorem tuum, tantum desiderat et responsionis assensum, in qua nimirum proposuit salvare mundum [2]. »

Salutatione : quod experta est Elisabeth, Luc. I, 44, dicens : *Ecce ut facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exsultavit in gaudio infans in utero meo*.

Dilectione. Augustinus : « Dulcius dilectione nihil est. » Sed dilectioni Mariæ nulla dilectio creaturæ comparabilis est : ergo nihil ipsa dulcius est.

Nomine. Unde propter dulcedinem hujus nominis, MARIA, dicit ei, Isa. XXVI, 8 : *Nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ*.

Nominatione. Unde dfcit ei Bornardus : « O magna, o pia, o multum amabilis Maria : tu nec nominari quidem potes quin accendas, nec cogittari quin recrees affectus diiigentium te : tu nnmquam sine dulcedine divinitus tibi insita piæ memoriæ portas ingrederis [3]. »

Prædicatione. Unde compaaat se cinnamomo aromatizanti [4], quod vinum pigmentat : sic et nomen ejus vinum prædicationis.

Sapore. Unde et ipsam vocat Augustinus *manna absconditum* : quia in se continet omne delectamentum, et omnis saporis suavitatem [5]. Unde et ipsi optime convenit ille versus : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ*, o Domina, *quam abscondisti diligentibus te* [6]*!* Gustus enim mannæ erat quasi similis cum melle [7]. Omnis enim dulcedo alia ei comparata, amaritudo est. Unde prosaice dicit ei quidam : « Omnis dulcor amarescit, reprobatur et sordescit, tuum prægustantibus. » Ipsa enim est illud mel, quo gustato, illuminantur oculi Jonathæ, id est, justi [8]. (Quære expositionem titulo de *septem virgis*.) Ideo salutat eam sic Catholica Ecclesia : « Salve, regina, mater misericordiæ, vita, dulcedo, etc. »

Maria dulcis odore oris. Unde dicitur ei, Cantic. VII, 8 : *Odor oris tui sicut malorum*. (Quære expositionem, titulo de *ore ejus*). 3.

Ventris, qui comparatur acervotritici vallato liliis [9], quia maximi sunt odoris : et eburneæ pyxidi plenæ variis unguentis, id est, divinitate et humanitate Filii.

[1] Luc. I, 38.
[2] S. BERNARDUS, Homilia 3 super Missus est.
[3] IDEM, In deprecatione ad Virginem Mariam.
[4] Eccli. XXIV, 20.
[5] Sapient. XVI, 20.
[6] Psal. XXX, 20.
[7] Exod. XVI, 31.
[8] I Regum, XIV, 27.
[9] Cantic. VII 2.

Filii in utero habitantis, qui uterus dicitur ager plenus. Genes. XXVII, 27 : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.*

Humilitatis, quæ signatur per nardum. Unde, Cantic. I, 11 : *Dum esset rex in acubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.*

Uberum. Cantic. I, 1 et 2 : *Meliora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis.*

Genarum. Cantic. III, 3 : *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ.* (Quære expositionem, titulo de *genis ejus.*)

Aromatum. Unde Filius dicit Spiritui sancto, Cantic. IV, 16 : *Veni, auster,* id est, o tu Spiritus sancte : *perfla hortum meum,* inspira Mariæ gratiam tuam : *et fluant aromata illius,* id est, odores sanctæ opinionis.

Unguentorum. Cantic. IV, 10 : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

Vestimentorum. Cantic. IX, 11 : *Odor vestimentorum tuorum,* id est, virtutum quibus ornavit te Spiritus sanctus, *sicut odor thuris.*

Orationum. Erat enim phiala aurea plena odoramentis, id est, orationibus sanctissimis [1].

Maria dulcis exemplorum diffusione : nam vita ejus inclyta cunctas illustrat Ecclesias.

Promissorum magnitudine. Unde dicit : *Qui audit me, non confundetur.* etc. [2]. (Quære multa titulo de *obedientia quam ei debemus.*)

Omni bona operatione. Proverb. XXXI, 19 : *Manum suam misit ad fortia,* etc.

Omni larga datione vel retributione. Unde, Sapient. VII, 11, dicit humana natura : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius.* (Quære tertio cap. libri secundi, titulo quod Mariæ debemus dilectionem.) Peccatorum quantum in se est reconciliatione. Unde : *Usque ad futurum seculum non desinam* [3], scilicet Filio pacificare peccatores.

Hæreditate. Unde dicit : *Hæreditas mea super mel et favum* [4]. Hæreditas, id est, charitas in æternum duratura, qua diligor et diligo. Unde *hæreditas mea,* id est, dulcedo mea hæreditaria et indeficiens, *super mel et favum,* id est, transcendit omnem dulcedinem manifestam et absconsam. In melle enim dulcedo patet, in favo latet. Vel aliter : *Hæreditas mea,* id est, regnum æternum quod cedit mihi in hæreditatem ratione Filii mei. Quamdiu enim mater habet filium cui debetur regnum, et filius non recedit ab obedientia matris, ipsa est domina. Beata autem Virgo habet Filium, cui tamquam hæredi debetur regnum cœlorum, et nullo modo recedit ab obedientia sua : ergo ipsa est Domina. Dicit ergo hæc Domina : *Hæreditas mea,* hoc est, regnum cœlorum, *super mel et favum.* Nota, quod quidquid dulce est, aut naturaliter dulce est, sicut mel extractum de cera, aut artificialiter, sicut favus. Est ego dicere : *Hæreditas mea super mel et favum,* id est, super omnem dulcedinem naturalem et artificialem.

Memoriæ æternitate. Unde dicit : *Memoria mea in generationes sæculorum* [5]. (Quære expositionem tertio cap. libri secundi, titulo quod debemus ei jugem memoriam.)

De memoria Mariæ potest dici et exponi quod de memoria Josiæ dicitur, Eccli. XLIX, 1 et 2 : *Memoria Josiæ in compositionem odoris facta opus pigmentarii,* id est, suavis et odorifera est quasi odor aromaticus compositus opere pigmentarii. Qualis ergo fuit præsentia ejus, talis est memoria. *In omni ore,* generaliter magnorum et parvorum, *quasi mel in* 4 Mari siæ parа

[1] Apocal. V, 8.
[2] Eccli. XXIV, 30.
[3] Eccli. XXIV, 14.
[4] Eccli, XXIV, 27.
[5] Eccli. XXIV, 28.

dulcabitur ejus memoria. Quasi diceret : Sicut mel delectat gustum comedentis, et quanto amplius masticatur, dulcius invenitur, sic Mariæ memoria delectat de ipsa loquentem : et quanto quis plus de ipsa loquitur, tanto magis in ipsius memoria delectatur. *Et ut musica in convivio vini.* Quasi diceret : Sicut harmonia instrumentorum musicorum dulcis et suavis est in convivio vini quod delectat, sic memoria ejus dulcis est et suavis non solum loquenti, sed etiam audienti. Osee, xiv, 8 : *Memoriale ejus sicut vinum Libani*, ut supra. Eccli. xxxii, 7 : *Gemmula carbunculi in ornamento auri, et comparatio musicorum in convivio vini.* Tribus igitur comparat memoriam ejus. Odori operis pigmentarii, quod delectat olfactum, mellis dulcedini quæ gustum, harmoniæ musicorum quæ auditum. Quia memoria ejus suavis in corde, in ore, in aure, etiam hoc propter tria secundum Rabanum. Nam fama virtutis ejus superat omnem odorem, suavitas modestiæ omnem dulcedinem, studium præstandi cultum Dei omnimodam cantilenam. Josias siquidem populum docuit pœnitere super transgressione legis. Unde sequitur, Eccli. xlix, 3 et 4 : *Ipse est directus divinitus in pœnitentiam gentis*, scilicet Judaicæ, id est, in doctrinam pœnitentiæ : quia ipse docuit eos pœnitere. *Et tulit*, id est, abstulit *abominationes impietatis*, id est, fana et idola, quibus impietas idololatriæ celebratur. *Et gubernavit ad Dominum cor ipsius*, scilicet populi, doctrina scilicet in exemplo. *Et in diebus peccatorum*, id est, in tempore quo regnabat peccatum idololatriæ et transgressio legis et violatio cultus Dei, *corroboravit pietatem*, id est, cultum Dei firmiter observandum instituit. Similiter et beata Virgo sola cunctas hæreses interimit, gubernat populum Christianum doctrina et exemplo, et ad cultum Dei multimode nos invitat.

CAPUT XXVIII.

De sanctitate et sanctificatione Mariæ

1. De sanctitate Mariæ dicit beatus Bernardus : « Hæc est Jerusalem, civitas sancta, quæ prærogativa meritorum omnem transcendit creaturam, ad evacuandam omnem potestatem inimici, quæ sola in universa humanæ generationis linea dicere potest post Filium : *Princeps mundi hujus in me non habet quidquam*[1]. Item, Joel, iii, 17 : *Erit Jerusalem sancta, et alieni non transibunt per eam.* Item, sicut dicit Anna in cantico suo, I Reg. ii, 2 : *Non est sanctus ut est Dominus noster :* sic dici potest Dominæ verissime : Non est Domina sancta ut est Domina nostra. »

Variæ hujus hominis, sanctus, etymologiæ.

Et nota, quod singulas expositiones hujus nominis, *sanctus, sancta, sanctum*, reperire est in Maria. Sanctus vel sancta idem valet quod mundus vel munda. Unde Dominus, Levit. xix, 2, et I Petri, i, 16 : *Sancti estote : quia ego sanctus sum.* Ipsa vero mundissima creaturarum

[1] Joan. xiv, 30.

Dei, sicut patet. Item, sanctus dicitur a *sancio*, *sancis* : unde dicitur sanctus quasi sancitus. Et ipsa fuit sancta, id est, firma et in bono confirmata. Unde dicit : *In Sion firmata sum*[1]. Item, sanctus dicitur quasi ἄγιος, id est, sine terra, scilicet sine terrenitate. Et ejus conversatio tota fuit cœlestis. Item, sanctus, id est, Domino dicatus, datus scilicet et appropriatus. Unde, Luc. II, 23 : *Omne masculinum adaperiens vulvam, sanctum Domino vocabitur.* Ipsa vero tota fuit Dei, et nullius nisi Dei. Unde dicit, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Et fere ubique in canticis vocat eam Filius *suam.* Item, sanctus quasi sanguine tactus, vel sanguine tinctus secundum Isidorum. Unde beata Agnes : « Sanguis ejus ornavit genas meas. » Et ipsa sanguine Filii tacta vel tincta per compassionem. Unde dicitur quasi *rosa in Jericho*[2]. Tacta, cum ejus animam gladius pertransiret. Tincta, quia dolor ille computatur ei pro martyrio. Item, fuit forma exterior Mariæ sancta contra immunditiam operis, voluntas ejus sancta contra immunditiam pravi desiderii, cor ejus sanctum contra immunditiam pravæ cogitationis, et ita sanctissima. Beatus Bernardus in libro quarto de *Consideratione,* in fine : « Sanctum facit affectio sancta, et ipsa gemina, timor Domini sanctus, et sanctus amor. His perfecte perfecta anima veluti quibusdam duobus brachiis amplectitur, stringit et tenet sponsum, dicens : *Tenui eum, nec dimittam*[3]. Timenda sunt autem in eo potestas cui nihil potest resistere, et sapientia cui nihil potest abscondi : perfecte enim oportet, ut timeas eum, qui nec oculus deest omnia videns, nec manus omnia potens. Amandus est etiam ille qui est amor, etc. » In omni autem hujusmodi vel alia sanctitate non est anima sancta ut est Domina nostra.

Et propter hoc dicit ipsa Filio, sicut exponit beatus Maximus Episcopus : « *Tenuisti manum dexteram meam*, etc.[4]. Tenuisti ne umquam caderem : intelligens non a se, sed a Deo esse quod numquam cecidit. *Et in voluntate tua,* id est, in adimpletione voluntatis, *deduxisti me* de virtute in virtutem. *Deduxisti,* inquam, *me* ne errarem : *et cum gloria suscepisti me*, ne deficerem. Tenuisti in puritate, deduxisti in veritate, suscepisti in claritate. » Hæc verba tres status vitæ Christiani designant, scilicet statum innocentiæ, justitiæ, et gloriæ.

Quomod Deus m num dex ram Mar tenuit

Dominus quorumdam tenet sinistram, non dexteram, quos permittit prosperari in diebus istis, et reservat infernalibus pœnis, de quibus dicitur : *Ducunt in bonis dies suos, et in puncto ad inferna descendunt*[5]. Sinistram et dexteram, qui sic transeunt per bona temporalia, quod non amittunt æterna, ut Abraham, David, Isaac, quibus dicitur : *Divitiæ si affluant, nolite cor apponere*[6]. Nec sinistram nec dexteram, qui et temporalibus bonis privantur, et æternis frustrantur, quibus dicit Jacobus, IV, 2 : *Concupiscitis, et non habetis*, etc.

Dexteram, non sinistram, quorum mentes in æternitatis amore custodit, exteriorem tamen habitudinem egestatis quasi nihil curat. Unde : *A dextris est mihi Dominus, ne commovear*[7]. Sic dexteram beatæ Mariæ tenuit. Unde et dicit ei, Isa. XLII, 6 : *Apprehendi manum tuam, et servavi te*, etc. Dominus enim manum Mariæ apprehendit, et eam servavit : quia in utero eam sanctificavit, et ex tunc in virtutum puritate permanere fecit, non tantum ut non peccaret, sed ut peccare non posset. Jeremias et Joannes Baptista et alii sanctificati in utero, etsi non peccabant, tamen peccare poterant, sed non beata Virgo. Unde dicit, Eccli.

[1] Eccli. XXIV, 15.
[2] Eccli. XXIV, 18.
[3] Cantic. III, 4.
[4] Psal. LXXII, 24.

[5] Job, XXI, 13.
[6] Psal. LXI, 11.
[7] Psal. XV, 8.

xxiv, 15 : *Et sic in Sion firmata sum*, etc. Quia in ipso momento consensus sui, concepto Salvatore, firmata est, id est, in bono confirmata, ut de cætero peccare non posset : et hoc *in Sion*, id est, in Ecclesia militante adhuc posita : quod fuit ei speciale privilegium. Alii enim sancti non in hac vita sic firmantur, ut de cætero peccare non possint, sed tantum in superna Jerusalem. Et ideo ipsa sola potuit gloriari, et dicere : *Tenuisti manum dexteram meam*[1], et ecce status innocentiæ, cujus sinistram non tenuit Dominus : quia dolores multos et tribulationes eam sustinere permisit. Unde : *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*[2], id est, dolor Dominicæ passionis. Sequitur, Psal. lxxii, 24 : *Et in voluntate tua deduxisti me*. Unde et alibi dicit : *Domine, in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem*[3]. In voluntate tua, non in meritis meis, ecce status justitiæ. *Et cum gloria suscepisti me*, ecce status gloriæ.

2. Item, De sanctitate vel sanctificatione Mariæ notandum, quod nisi ad plenum purgata fuisset, fructum talem facere non posset, et nisi ab omnium vitiorum contagio immunis exstitisset, Filium Dei generare non potuisset. Ut enim virgo conciperet, et pareret virgo, summa sanctitate et puritate opus habebat. Omnium autem malorum quasi duæ radices sunt concupiscentia et ignorantia, a quibus duabus radicibus perfecte purgata est, quando Spiritus sanctus supervenit in eam, et virtus Altissimi obumbravit ei. (Istud invenies titulo de *delectabilibus horti*.)

3. Item, In sanctificatione Mariæ per superventionem Spiritus sancti et obumbrationem virtutis Altissimi illud solum remansit in Virgine, quod erat ad pœnam, illud totum recessit quod erat ad culpam : vitiositas omnino recessit, pœnalitas remansit : carnalitas tollebatur, calamitas non amovebatur. Et hoc fuit illud mirabile de quo Propheta dicit : *Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram, auferens bella usque ad finem terræ*[4]. De terra enim carnis tollebatur omnis pugna : et ibi facta est pax plena. In arcu et sagitta percussio artificiosa, in gladio et hasta virtuosa. Arcus ergo tentatio fraudulenta, arma tentatio violenta. Neutra vero istarum post sanctificationem in ipsa locum habuit, nec accessum jam habere potuit. Scutum excusatio quæ non habet locum ubi non potest haberi excusatio. Ignis amor divinus, quo combusta sunt hæc scuta, qui nihil reliquit in ea. Unde vel quoad impossibilitatem oporteret excusari. Divinus siquidem amor adeo eam in omni bono solidavit, ut de cætero qualiscumque defectus in eam incidere omnino non posset, nec aliquid quod qualicumque excusationi subjaceret. Videtur itaque juxta hoc quod ab hora supervenientis in eam Spiritus sancti, ab hora obumbrantis se virtutis Altissimi, non solum in omni gratia consummata, verum etiam in omni bono et dono quod acceperat, confirmata. In cæteris enim sanctis magnificum habetur, quod a vitiis non possunt expugnari : in ista mirificum habetur, quod a nullo vitio potuit vel in modico impugnari. Et hoc in eam supra modum fuit mirabile, et præ cæteris omnibus sanctis singulare, quod in ea convenire potuit tanta corruptibilitas cum incorruptibilitate, et e converso. Corruptibilitas in his quæ pertinent ad pœnam, incorruptibilitas in his quæ pertinent ad culpam. Sed sibi ad futuræ gloriæ cumulum, nobis ad patientiæ documentum profuit, quod passibilitatis nostræ jugum cum tanta puritate portavit. Quod enim de exterminio peccati in ea factum creditur, futurum in omnibus sanctis speratur : futurum, inquam, sed

[1] Psal. lxxii, 24.
[2] Luc. ii, 35.
[3] Psal. xxix, 8.
[4] Psal. xlv, 9 et 10.

non in corpore eorum adhuc mortali, sed in corpore eorum jam facto immortali : prius enim *oportet corruptibile hoc induere incorruptionem, et mortale hoc induere immortalitatem* [1].

4. De sanctificatione beatæ Virginis dicit Psalmista, Psal. XLI, 5 : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.* Sed quoniam ad hoc sanctificata est, ut digna fieret concipere Salvatorem, præmittit de conceptu ejus dicens : *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Fluminis impetus,* id est, superventio Spiritus sancti, *lætificat civitatem Dei*, scilicet beatam Virginem, in qua habitavit plenitudo divinitatis corporaliter [2]. Et ex hoc fuit in ea civium unitas, id est, sensualitatis et rationis plena concordia. Et bene dicitur *impetus :* quia quam cito respondit Angelo, *Fiat mihi secundum verbum tuum* [3], statim Filium Dei concepit : et ex hoc lætificata est vehementer. Unde dixit ad Elisabeth : *Exsultavit spiritus meus,*etc. [4].

Sequitur : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.* Tabernaculum idem quod civitas illa, id est, beata Virgo, in qua Altissimus armavit se armis nostræ mortalitatis, quibus contra diabolum dimicavit, sicut postulaverat Psalmista, Psal. XXXIV, 2 : *Apprehende arma, et scutum,* etc. Hoc tabernaculum sanctificavit Altissimus, quando eam in utero matris purgavit ab originali, ut tota munda nasceretur.

Sequitur de fide conceptionis, Psal. XLV, 6 : *Deus in medio*, id est, in utero *ejus*, scilicet Virginis, *non commovebitur* a deitate in humanitatem, ut hanc assumens, illam relinquat : sed idem erit Deus, et homo, et hoc est : *non commovebitur,* id est, totaliter non movebitur. Quodam enim modo motus fuit motu pietatis, sed non motu alterationis, quando ad ejus uterum intrandus se humiliavit, sed non ex toto est motus : quia divinitatem non deposuit.

Sequitur : *Adjuvabit eam Deus mane*, id est, in principio vitæ suæ, et cum adhuc esset in utero, *diluculo* tenebras originalis peccati tollente. Et appellat *diluculum,* gratiæ ortum in illa. Alia littera habet : « Adjuvabit eam Deus vultu suo. » Vel melius : *Adjuvabit eam Deus mane,* sicut expositum est, *diluculo,* id est, claritate virtutum quæ tunc infusæ sunt ei. Sic exponit Glossa *diluculum.* Job, VII, 18 : *Visitas eum diluculo.* In sanctificatione enim ejus omnem rubiginem culpæ originalis abstulit cœlestis aurifaber de argento virgineæ carnis et animæ, ut egrederetur vas utrumque purissimum ad recipienda dona gratiarum primo, et Filium Dei carnem assumpturum secundo. Ideo prædictum erat, Proverb. XXV, 4 : *Aufer rubiginem de argento, et egredietur vas purissimum.* Et sunt verba Patris ad Spiritum sanctum. Nec solum tunc ablata est rubigo culpæ originalis, sed ornatum est vas istud omni lapide pretioso, id est, omni charismate spiritali. (Melius invenies titulo de *privilegio carnis virgineæ.*)

[1] I ad Corinth. XV, 53.
[2] Ad Coloss. II, 9.
[3] Luc. I, 38.
[4] Luc. I, 47.

CAPUT XXIX.

De obedientia Mariæ.

De obedientia Mariæ dicit ipsa, Cantic. v, 6 : *Anima mea liquefacta est*, per incendium charitatis, parata videlicet instar metalli liquefacti, decurrere in omnes modulos divinæ voluntatis : *ut dilectus locutus est ad me*, per Gabrielem postulans me in matrem, cui me obtuli in ancillam, sciens quoniam qui se humiliat, exaltabitur.

Nota, quod proprium est metalli liquefacti descendere. Sic fecit Maria obediendo cum postulata in matrem Dei, quod fuit ei summa dignitas, se nominavit ancillam, quod fuit summa humilitas. Et ideo animæ suæ attribuit liquefactionem, quæ est proprie metalli.

Item, Ratione obedientiæ, comparatur auro Maria, ubi dicitur arca, thronus, solium. Comparatur fere omnibus vasis templi et tabernaculi quæ fuerunt aurea. Aurum enim tractabilius est omnibus metallis, et quanto tractabilius, tanto subtilibus operibus faciendis competentius. De quo videlicet auro fabricatum est artificio Spiritu sancti vas illud admirabile opus Excelsi, in quo Filius Dei comedit favum suum cum melle suo, bibit vinum suum cum lacte suo.

Item, In obedientia Mariæ impletum est quod olim prædixerat Dominus, Osee, vi, 6, obedientiam se malle quam sacrificium, et scientiam Dei, etc. [1].

Item, Ratione obedientiæ potest ipsa dicere cum Filio suo illud Isaiæ, L, 4 et 5 : *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum. Dominus Deus aperuit mihi aurem*, etc. Eleganter verba disposuit cum prius sibi erectam aurem perhibuit quam apertam. Erectam habet autem, qui non ad rumusculos singulares, vel ad eloquium de terra mussitans, sed ad ea quæ desursum sunt, paratum habet auditum, quibus bonum est aurem aperiri. Depressa est enim auris, quæ verbis sæcularibus diligenter attendit. *Mane* dicit Maria erectam ei aurem, quæ ab initio ætatis ad verba cœlestia paratum habuit auditum, et docuit nos habere. Erexerat autem et aperuerat Dominus auditum Mariæ. Unde quasi juvencula erectam aurem habens facile et libenter suscepit verba Angelica, in quibus turbata est, quæ etiam nullum verbum audisse legitur in Evangelio ante illud. Et ab auditu ipsius initium sumpsit reparatio nostra, ut intraret remedium unde irrepsit morbus, et per eadem vestigia sequeretur vita mortem, lux tenebras, veritatis antidotum serpentis venenum, et vitæ janua fieret auditus per quem intraverat mors in mundum.

[1] Vulgata habet, Osee, vi, 6. *Quia misericordiam volui, et non sacrificium : et scientiam Dei plus quam holocausta.* Cf. Matth. ix, 12 et xii, 7.

CAPUT XXX.

De omnipotentia Mariæ.

1. De omnipotentia Mariæ dicit Fulbertus Carnotensis in illa homelia, *Approbatæ consuetudini*, etc. : « Si quidem mater Domini ubique imperiosa est, ubique magnifica, secundum charitatem erga superos, et super miseros per discretionem, quæ misit Angelum in auxilium magni patris Blasii, et suscitavit militem qui hostem ejus Julianum apostatam interfecit. Hæc est quæ chirographum Theophili diabolo potenter ereptum captivo reddidit in signum libertatis, et ipsum se suppliciter invocantem ab ipsis diaboli faucibus potenter eripuit. Ipsi certe pronum est Angelos sanctos in ministerium mittere, et ad beneplacitum suum inferorum pacta quassare, ut de ea congrue dici possit illud Ecclesiastæ, VIII, 3 et 4 : *Omne quod voluerit, faciet. Et sermo illius potestate plenus est, nec ei dicere quisquam potest : Quare ita facis ?* Item, Sapient. XII, 12 : *Quis dicet tibi : Quid fecisti ? aut quis stabit contra judicium tuum ?* Ibidem, ℣. 18 : *Subest enim cum volueris posse.* Item, Sapient. XVI, 13 : *Tu es qui vitæ et mortis habes potestatem, et deducis ad portas mortis, et reducis.* Ipsa est quæ mortificat, sicut in Juliano : et vivificat, sicut patet in Theophilo : deducit ad inferos, et reducit. Eccli. XLII, 24 : *In omni necessitate omnia obaudiunt ei.* Unde dicit cum Filio, Isa. XLVI, 10 : *Consilium meum stabit, et omnis voluntas mea fiet.* Job, XXIII, 13 : *Anima ejus quodcumque voluit, hoc fecit*, etc. »

Ideo dicuntur etiam *manus illius tornatiles* [1], quia in promptu habet facere quidquid ei placet, sicut ars tornandi prompta est et expedita. *Aureæ*, quia ex charitate Dei et proximi procedit quidquid facit. *Plenæ hyacinthis*, id est, virtute cœlesti. Item, Sapient. VII, 27 : *Cum sit una*, id est, singularis, pietate, charitate, et præsidio : *omnia potest*, ex dono Filii sui, a quo omnipotente omnipotens est effecta, *et in se permanens*, id est, perfecte manens immutabilis bonitate, potentia, et misericordia : *omnia innovat*, id est, hominem, propter quem facta sunt omnia, et qui habet cum omni creatura participium. Innovat, inquam, hominem per gratiam in præsenti, et per gloriam in futuro. *Et per nationes*, id est, in omni gente sine personarum acceptione, *in animas sanctas se transfert*, gratiam infundendo, quas sanctas non invenit, sed gratia sua sanctas facit. *Amicos Dei*, id est, amantes Deum et amatos a Deo, *et Prophetas constituit*, hoc est, accendit ad amorem Dei et illuminat ad cognitionem ejus. Unde et dicitur *illuminatrix*. Ipsa enim regina est illius civitatis, cujus Filius suus rex, et eisdem privilegiis secundum leges gaudent rex et regina. Cum autem eadem sit potestas et communis matris et Filii, quæ ab omnipotente Filio omnipotens est effecta : quia *non est potestas nisi a Deo* [2]. Unde dicit cum Filio, Matth. XXVIII, 18 : *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra.*

[1] Cantic. V, 14.

[2] Ad Roman. XIII, 1.

Tamen excellenter potens est in Ecclesia triumphante. Unde dicit, Eccli. xxiv, 15 : *In Jerusalem* superna *potestas mea*, imperandi scilicet quod volo, virtutibus angelicis et animabus sanctis, et faciendi ad beneplacitum meum, et quos volo introducendi.

Item, Sicut Mariæ Filius rex regum est, et Dominus dominantium [1], sic Maria mater Christi regina est bene se regentium, et Domina eorum qui sibi dominantur. Dominare ergo sensualitati tuæ, et castiga corpus tuum, et redige in servitutem, si tantæ reginæ familiæ adscribi concupiscis.

Item, Ratione potentiæ appellatur Maria virga virtutis Domini. (Quære titulo de *virga*, ubi Maria dicitur *virga virtutis*, post tractatum de septem virgis.)

2. Item, In hoc manifestissime apparet omnipotentia Mariæ, quod sicut legitur in miraculis ejus, multos de sua damnatione jam certos, multos in aquis præfocatos, multos ex improviso mortuos liberavit, qui dum viverent, ipsius patrocinio se commendaverant : multos qui sine pœnitentia decesserant in mortali, ab ipsis diaboli faucibus potenter eripuit, et ut possent agere pœnitentiam, ad vitam reduxit. Ita namque ingeniosa est et subtilis ad salvationem peccatorum, sicut diabolus ingeniosus est et subtilis ad damnationem eorum. Qua autem justitia vel quo jure ipsa salvet damnabiles et sine pœnitentia defunctos in mortali, quis sufficiat enarrare ? Constat autem, quod et ita facit, et quod salva justitia facit. Et ad hujus rei evidentiam dicitur ipsa *fons signatus* [2]. Nam sic exuberans est iste fons misericordiæ, quod semper fluunt miserationes ejus, integro tamen et illibato sigillo justitiæ, quia sic ingeniose scit facere misericordiam, quod non frangit justitiam.

Item, De ipsa sicut de Filio potest dici ipsi Filio illud Psalmi viii, 8 et 9 : *Omnia subjecisti sub pedibus ejus, oves*, id est, simplices, *et boves*, in quibus quatuor titulo de pedibus. *Universas* in fœminino propter fœcunditatem. *Insuper*, hoc dicit ad notandum diversitatem bonorum et malorum. *Pecora campi*, luxuriosos vagantes per campos licentiæ, ubi Abel occiditur. *Volucres cœli*, superbos. *Pisces maris*, cupidos, *qui perambulant semitas maris*. In his tribus elementis habitant dæmones, sed non in igne elemento : quia non in lucido. 3.

Item, Ratione potentiæ dicitur, quod *luna*, id est, antonomastice ille stultus diabolus scilicet, qui ut luna mutatus est [3], a claritate in obscuritatem. *Sub pedibus ejus* [4], id est, ei plenarie subjectus : et hoc per virtutem humilitatis. Unde in Psalmo xvii, 10 : *Descendit*, id est, ineffabiliter se humiliavit. *Et caligo*, id est, diabolus qui dicitur *caligo* formaliter, quia caret luce : et effective, quia efficit caliginem peccati. *Sub pedibus ejus* qui sunt humilitas et virginitas, quibus contrivit caput serpentis antiqui, scilicet superbiam et concupiscentiam. 4.

[1] Apocal. xix, 16.
[2] Cantic. iv, 12.
[3] Eccli. xxvii, 12.
[4] Apocal xii, 1.

CAPUT XXXI.

De sapientia Mariæ.

1. De sapientia Mariæ facillime veritas comprobatur, si quomodo locuta est cum Angelo attendatur. Quis enim in juvene puella non miretur tantam sermonis constantiam, interrogationis prudentiam, fidei facilitatem? Nimirum quia datum est cordi ejus lumen intelligentiæ. Dedit enim ei qui se univit ei, et sentire fideliter, et proferre utiliter, et efficaciter adimplere. Et hic est funiculus triplex, qui difficile rumpitur, qui videlicet animas nostras ad exemplum Mariæ de lacu fæcis et miseriæ extrahat, et post eam ad regna cœlestia trahat, id est, si recte sentiamus, si digne proloquamur, si vivendo confirmemus.

2. Ad sapientiam autem illius pertinet quod de ea dicitur, Luc. II, 19 : *Maria autem conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo*. In hac autem auctoritate commendatur Maria a tribus. A perfecta memoria contra oblivionem. Unde dicitur : *Conservabat omnia verba hæc*. Et propter hanc conservationem comparatur venter ejus, id est, memoria, acervo tritici [1]. Triticus quo pascuntur aves et homines, verbum Dei est. Acervus tritici, magna congeries verborum Dei. Ideo dicitur : *Conservabat omnia verba hæc*, etc. Idcirco sæpe roganda est a nobis, ut nobis misericorditer Scripturatum mysteria revelare dignetur. Et nota, quod dicit, *verba hæc*, id est, verba Evangelica, non mundana. Item, per hoc quod apponit pronomen demonstrativum dicens, *verba hæc*, ostendit quod verba Dei debemus sollicite conservare in secreto cordis nostri, juxta illud : *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi* [2]. Commendatur etiam a collatione sollicita contra negligentiam. Unde dicitur, *conferens*. Commendatur et a consignatione contra jactantiam. Unde, *in corde suo*. Per hoc etiam quod dicit, *verba*, intelliguntur et facta, sicut dicitur, Isa. XXXIX, 2 : *Non fuit verbum*, id est, res digna verbo, *quod non ostenderet* Ezechias nuntiis regis Babylonis. In hoc etiam quod dicitur, *conservabat omnia verba hæc*, ostenditur quod ipsa erat liber generationis Jesu Christi. In hac etiam auctoritate magna notatur Mariæ discretio. Unde ibi dicit Glossa Ambrosius : Maria non minus ore quam corpore pudica secreta quæ noverat, nulli divulgat : sed tacito corde scrutans congruum tempus quo Deus hæc velit divulgari, reverenter exspectat, juxta illud Ecclesiastæ, III, 7 : *Tempus tacendi, et tempus loquendi*. Eccli. XX, 7 : *Homo sapiens tacebit usque ad tempus : lascivus autem et imprudens non servabunt tempus*. Jacob. I, 19 : *Sit omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum*.

Conferens in corde suo, non solum verba, sed et facta illa quæ circa se viderat impleta, cum his quæ in Prophetis legerat implenda. Dixerat enim ei Ange- Maria in se derat pleta. feret

[1] Cantic. VII, 2.

[2] Psal. CXVIII, 11.

...um his quæ in ...rophetis ...gerat im...lenda.

lus : *Ecce concipies in utero* [1]. Prædixerat, Isa. vii, 14 : *Ecce virgo concipiet.* Noverat se de stirpe David ortam. Prædixerat, Isa. xi, 1 : *Egredietur virga de radice Jesse,* patris David. Et in Psalmo cxxxi, 11 : *De fructu ventris tui ponam super sedem tuam.* Noverat se concepisse in Nazareth de Spiritu sancto. Legerat, Isa. ix, 6, de Filio incarnando, secundum aliam litteram : « Nazaræus vocabitur. » Noverat se peperisse in Bethlehem. Legerat, Mich. v, 2 : *Et tu Bethlehem,* etc., *ex te exiet dux.* Comparat ergo verba Prophetarum factis, et in omnibus habet argumentum fidei. Si ergo Maria humiliter discit a pastoribus, debemus et nos humiliter discere a sacerdotibus. Eccli. vi, 35 : *In multitudine presbyterorum prudentium sta, et sapientiæ illorum ex corde conjungere, ut omnem narrationem Dei possis audire.* Et si ipsa tacet ad præceptum Apostoli, debemus nos post præceptum ejus malle doceri quam docere. Item, Luc. ii, 51, iterum dicitur : *Et mater ejus,* id est, Christi, *conservabat,* quasi sub signaculo, dicit Glossa, *omnia verba hæc,* etc. Omnia quæ de Domino, vel a Domino dicta, vel facta cognovit, sive quæ intellexit, sive quæ nondum intelligere potuit, omnia memoriæ commendavit, ut cum tempus prædicandæ vel scribendæ incarnationis ejus adveniret, sufficienter omnia prout essent gesta, posset explicare quærentibus : et ita quatuor Evangelistis multa dictasse creditur eorum quæ scribebant. Sic nos crebra factorum Domini et dictorum meditatione, importunos cogitatus repellamus, et alios instruere laboremus.

...n qua... Evan...estis, ...a di...se cre...t eo...n quæ ...t be...bat.

Item, Mater ejus *conservabat omnia verba hæc in corde suo,* id est, in arca memoriæ reponebat : quia sicut dicitur, Proverb. xxxv, 2 : *Gloria Dei est celare verbum.* Et, Tob. xii, 7 : *Sacramentum regis abscondere bonum est.* Omnia, non solum verba, sed etiam facta : verbum enim interdum ponitur pro re. Vide ergo ne restringas demonstrationem tantum ad verba quæ hic dicit, sed ad omnia facta et dicta quæcumque in Evangelica historia continentur, sciens quod aliquando scriberentur, et scriptores ad eam recurrerent. Ideo dicit ipsa, Cantic. v, 7 : *Tulerunt pallium meum mihi,* id est, a me rapuerunt reserationem secretorum Filii mei, quæ prius tegebam quasi sub nubilo et velamine silentii, et erant occultata apud me. *Custodes murorum,* id est, Apostoli. Muri munientes Jerusalem, id est, Ecclesiam, sunt Prælati. Custodes horum murorum, majores prælati, qui minores custodiunt, quales fuerunt Apostoli.

Item, Ratione sapientiæ comparatur Maria auro. (Quære expositionem titulo de *throno.*) Non enim decebat ut vas cœlestis sapientiæ expers esset a sapientia. Unde et ipsa ostendit Scripturarum notitiam et eorum quæ ad sanctos patres dixerat Dominus, se habere in cantico suo, dicens : *Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham et semini ejus,* etc. [2]. Sapientiam enim omnium antiquorum exquisivit, id est, corde quæsivit, et in Prophetis vacavit. Narrationes virorum nominatorum conservavit, et in versutias parabolarum simul introivit. Occulta proverbiorum exquisivit, et in absconditis parabolarum conversata est [3]. Sic expone. Dicit ergo : *Sapientiam omnium antiquorum,* id est, doctrinam Patriarcharum et Prophetarum. Vel, *sapientiam omnium antiquorum,* id est, saporem et cognitionem cœlestium, quam antiqui habuerunt, *exquisivit,* id est, extra alia quæsivit. *Et in Prophetis,* id est, in propheticis intelligentiis, *vacavit,* curis contemptis. *Narrationem,* id est, doctrinam, *virorum nominatorum,* id est, Apostolorum et Evangelistarum, 3.

[1] Luc. i, 31.
[2] Luc. ,55.
[3] Eccli. xxxix, 1 et seq.

quorum nomina sunt in libro vitæ. Luc. II, 19 : *Maria conservabat*, etc. ut supra. *Narrationem*, scilicet quam narraturi erant Apostoli, vel viri nominati Patriarchæ et Prophetæ, vel illi beati pastores quibus ab Angelis nuntiatus est partus ejus, et ille felix Simeon qui suscipiens Filium ejus oblatum in templo, narravit ei prophetica certitudine plurima de futuris [1]. *Et in versutias parabolarum*, id est, in obscuras et occultas subtilitates, *simul introivit*, diligenter perscrutando, perforata superficie litterali vel figurali. *Occulta proverbiorum*, id est, sensum mysticum et moralem, *exquisivit*, id est, ex toto corde quæsivit. *Et in absconditis*, id est, in occultis allegoriis figurativarum locutionum intelligendis, *conversata est* studendo et meditando. Si enim hæc omnia vere dicuntur de quolibet vero sapiente, multo verius dici possunt et debent de matre sapientiæ incarnatæ.

4. Propter hoc igitur de notitia Scripturarum commendat matrem Filius, Cantic. IV, 2, dicens : *Dentes tui sicut greges tonsarum quæ ascenderunt de lavacro*. Greges tonsarum sunt illi qui possessionum onera tamquam vellera deponentes, omnia reliquerunt pro Christo : qui quanto plus se abstraxerunt de mundo, tanto liberiori animo sacras Scripturas intelligere potuerunt. Quibus quoque non fecerunt obicem peccatorum tenebræ : nam in lacrymis pœnitentiæ et devotionis frequenter abluti ascenderunt de virtute in virtutem, ut viderent Deum deorum in Sion, quod interpretatur *speculum*, scilicet ut mundi cordis oculo Deum conspicerent in speculo Scripturarum. His igitur omnibus qui quasi grex Domini in pascuis sacræ Scripturæ ruminarunt, assimilantur dentes Virginis, id est, sensus et studiositas, quibus ipsa decerpsit, attrivit, masticavit, ruminavit, et incorporavit animæ suæ velut herbas virentes sacræ Scripturæ summas.

Item, Ipsa fuit et est *mulier sensata et tacita* [2]. Sensata enim fuit quærendo quomodo fieret quod ei promittebatur, ubi dixit : *Quomodo fiet illud*, etc. Sensatior consentiendo ut fieret, quando dixit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. Sensatissima, Deum laudando et magnificando de suscepto beneficio, dicens : *Magnificat*, etc. Unde vere potuit dicere illud Salomonis, Eccle. I, 16 : *Præcessi omnes sapientia qui fuerunt ante me in Jerusalem : et mens mea contemplata est multa sapienter*. Quod fuit quando conferebat omnia quæ dicebantur, in corde suo : et hæc est consuetudo sapientis.

Item, Ratione sapientiæ designata est 5
Maria per illam mulierem sapientem, quæ civitatem Abelam liberaverat sapientia sua [3]. Designatur etiam per Abigail [4], quæ erat mulier prudentissima et speciosa, cujus sapientia et subtilitate verborum, Nabal stultus ad tempus a morte liberatus est. Sic Mariæ sapientia et subtilitate orationum mundus fatuatus liberatus est. Item, Eccli. XXXIX, 12 : *Collaudabunt multi sapientiam ejus, et usque in sæculum non delebitur*. Ibidem, ℣. 14 : *Sapientiam ejus enarrabunt gentes, et laudem ejus enuntiabit Ecclesia*. Et notandum, quod non solum sapiens est, imo etiam sapientiæ Dei magistra, quam docet verbis, orationibus, et exemplis. Unde de ea dicitur, Sapient. VIII, 4 : *Doctrix est disciplinæ Dei*, etc. Ideo dicit ipsa, Eccli. XXIV, 46 : *Adhuc doctrinam quasi prophetiam effundam*, etc. (Quære expositionem causa vigesima septima).

Item, De ea specialiter dicitur, Proverb. XXXI, 26 : *Os suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ in lingua ejus. Os suum aperuit*, os scilicet intellectus sapientiæ hauriendæ per studium. Unde,

[1] Luc. II, 34 et 35.
[2] Eccli. XXVI, 18.
[3] Cf. II Regum, XX, 14 et seq.
[4] I Regum, XXV, 3.

Dilata os tuum, et implebo illud [1]. Vel, os affectus sapientiæ attrahendæ per desiderium. Unde, Psal. cxviii, 131 : *Os meum aperui, et attraxi spiritum*, id est, spiritualem intelligentiam. Vel, os corporis sapientiæ qua cognoscuntur divina declaranda. Unde de ea potest intelligi illud Ecclesiatici, xv, 5 : *In medio Ecclesiæ*, scilicet primitivæ, *aperiet os ejus*, quæ scilicet facta est Apostolorum magistra.

Sapientiæ, inquam, docendæ, non stultitiæ, vel vanitati, aut scurilitati. Vel etiam, sapientiæ quæ est Filius Dei, attrahendæ, quando virginitatem vovit et se tantum humiliavit : quia duæ istæ virtutes in ea principaliter placuerunt Altissimo. Heva enim aperuit os suum insipientiæ, cum dubitando respondit serpenti : *Ne forte moriamur* [2] : Maria sapientiæ cum credendo dixit, Luc. i, 38 : *Fiat mihi*, etc.

Et lex clementiæ, id est, Evangelii, quæ docet clementiam, ubi Christus dicit, Matth. ix, 13 : *Non veni vocare justos, sed peccatores*. Lex enim antiqua severitatis erat, quæ docebat reddi oculum pro oculo, dentem pro dente. Sed lex Evangelii, clementiæ est, quia peccata remittit : quia reos absolvit, ut adulteram [3] : quia damnatos in paradisum reducit.

In lingua ejus : quia hæc omnia nobis procurat orando.

7 Item, Ratione sapientiæ dicitur, Eccli. xxiv, 35 et 36, de illo rege nato de David : *Qui implet quasi Philon sapientiam. Qui*, scilicet rex, *implet sapientiam*, id est, beatam Virginem, quæ *sapientia* dicitur emphatice : quia sapiens super omnes : vel quia mater sapientiæ, id est, Christi : et univoca debet esse *generatio*. Et paulo post, ℣. 36 : *Qui adimplet quasi Euphrates sensum ejus*. Implevit enim eam quantum ad cognitionem Scripturarum. Qui enim aperuit Apostolis sensum ut intelligerent Scripturas [4], multo fortius matrem implevit spiritu sapientiæ et intellectus, superveniente in eam Spiritu sancto [5], imo descendente in eam sapientia, id est, Filio Dei, quia scientiarum dominus est : et qui priusquam aliis civitatibus, novem mensibus evangelizavit cordi ejus, et incerta et occulta sapientiæ suæ manifestavit ei. Nec solum novem mensibus, imo et toto tempore quo juvenis habitavit cum Virgine, id est, filius cum matre. Beatus Anselmus : « Quid de Deo non sapiebat, in qua sapientia Dei latebat, et de cujus utero corpus sibi aptabat ? » Implevit ergo rex ille sensum Virginis, *quasi Euphrates*, id est, abundanter sicut magna fit abundantia ubi abundat Euphrates. (Titulo *gratia plena*, multa invenies de hujusmodi.)

Item, Ratione sapientiæ appellatur ipsa 8.
agnitio veritatis [6] : agnitio veritatis emphatice, sed præcipue cognoscens, et effective, scilicet cognoscere faciens veritatem, ut cognita quæratur, quæsita inveniatur, inventa accipiatur : quia *qui quærit, invenit* [7]. Ipsa enim fecit ut in cœlis, id est, Ecclesiis, oriretur lumen veritatis indeficiens, sicut dicitur supra eodem capitulo, et sic ambularent gentes in lumine ejus [8] : et propter hoc ipsa ab omnibus honoratur. Unde et dicitur ei, Judith, xv, 10 : *Tu gloria Jerusalem*, etc.

Item, Ratione sapientiæ dicit ipsa de 9.
se, Eccli. xxiv, 8 : *Profundum abyssi penetravi*, id est, profunditatem Scripturæ, de qua, Genes. i, 2 : *Tenebræ erant super faciem abyssi*, id est, in cortice litteræ : quia tenebrosa aqua in nubibus aeris, non in fundo mysteriorum,

[1] Psal. lxxx, 11.
[2] Genes. iii, 3.
[3] Joan. viii, 11.
[4] Luc. xxiv, 45.
[5] Luc. i, 35.
[6] Eccli. xxiv, 32.
[7] Matth. vii, 8.
[8] Isa. lx, 3.

ubi lux est permaxima, ubi ipsa super omnes profundius vidit.

10. Item, Ratione sapientiæ comparatur favo, qui est pabulum luminis, vas dulcedinis, in variis cellulis litteræ seu intelligentiæ cœlestis sapientiæ continens dulcedinem. Item, *In lege Domini fuit voluntas ejus* [1] : quia voluit et implevit quidquid præcipiebatur in lege Domini, sed respuebat quidquid prohibebatur in ea. *Et in lege Domini meditabitur*, sicut animal ruminans, Unde, Luc. II, 19 : *Conferens in corde suo* die ac nocte, id est, in manifestis et obscuris.

Item, Ipsa post Filii ascensionem facta est magistra Apostolorum et prædicatorum Evangelicorum, et tunc impleta est prophetia illa Michææ, IV, 2 : *De Sion egredietur lex*, nova scilicet, *et verbum Domini de Jerusalem*, id est, de beata Virgine per Sion et Jerusalem designata.

11. Item, Quia Filius ejus revelaverat incerta et occulta sapientiæ suæ, ideo dicit ipsa, Cantic. I, 3 : *Introduxit me rex*, id est, Christus, *in cellaria sua*, id est, manifestavit mihi secreta Scripturarum sanctarum, quæ dicuntur *cellaria*, quia ibi est panis fortium, lac puerorum, vinum devotorum, et omnia necessaria animæ, sicut in cellario necessaria corpori. Bene autem dicit, quod *introduxit eam rex*, id est, intus duxit, scilicet usque ad medullam sensus spiritualis. Unde ipsa dicit : *Profundum abyssi penetravi*, ut supra [2]. Dicuntur *cellaria* quasi celati lares ad reponendas divitias : vel quasi cellarum lares, eo quod multas cellas contineant ad diversa victualia conservanda. Vel etiam, *profundum abyssi* tunc ipsa penetravit in Filio ad litteram, quando Filium suum misit ad limbum liberare ibi detentos. Tunc etiam penetrat profundum abyssi, quando gratiæ suæ illustratione visitat cor peccatoris profundum et inscrutabile [3]. Item, Job, XXVIII, 11 : *Profunda quoque fluviorum*, id est, sacrorum librorum, scilicet quatuor Evangeliorum quæ sunt quatuor flumina paradisi, scrutatur beata Virgo, id est, facit scrutari. De quibus dicit, Eccli. XXIV, 40 : *Ego sapientia effudi flumina*. Et abscondita sub velamine litteræ produxit in lucem spiritualis intelligentiæ.

Item, Ex verbis Mariæ facile perpendi 12
potest ejus sanctitas, ejus charitas, ejus sapientia. Non enim nisi septem verba tantum locuta legitur in Evangelio, et hæc septem verba ad septem dona Spiritus sancti, qui eam repleverat, referenda sunt. Locuta est autem bis cum Angelo, bis cum Elisabeth, bis cum Filio, semel cum ministris, nec etiam cum viro suo semel locuta legitur. Innuitur autem in hoc quod religiosa persona et maxime mulier monialis et puella rarissime debet loqui. Et tunc cum Deo in oratione et lectione, aut cum Angelo, id est, sacerdote angelicæ conversationis et honestæ in confessione, aut cum Elisabeth vetula, id est, cum matura et sancta muliere, in mutua sed rara consolatione : aut cum ministris, et hoc coram omnibus, non in angulo, in necessariorum postulatione. Et nota, quod quidquid locuta est, aut ad sui humiliationem vel ad Dei laudem vel ad proximorum ædificationem referebat. Ideo de ipsa congrue potest dici illud Ecclesiastici, XLIII, 28 : *In sermone ejus composita sunt omnia*. I Petri, IV, 11 : *Si quis loquitur, quasi sermones Dei*. Ad Coloss. IV, 6 : *Sermo vester semper in gratia sit sale conditus*. Ad Ephes. IV, 29 : *Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat : sed si quis bonus ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus*. Eccli. XXI, 28 : *Verba prudentium statera ponderabuntur*. Ideo

[1] Psal. I, 2.
[2] Eccli. XXIV, 8.
[3] Jerem. XVII, 9.

vere potuit ipsa dicere, Proverb. VIII, 8 : *Justi sunt omnes sermones mei, non est in eis pravum quid neque perversum.* Ideo etiam invitat nos ad custodiam linguæ nostræ et imitationem verborum suorum, Sapient. VI, 12, dicens cum Sapientia : *Concupiscite sermones meos, diligite illos, et habebitis disciplinam.* Sic expone hanc auctoritatem : *Concupiscite*, id est, cum omni concupiscentia audite et investigate *sermones meos*, qui monent seriem et ordinationem vitæ Christianæ : quia sermo dicitur quasi seriem monens. *Diligite illos*, id est, in exhibitione operum diligere vos ostendite : quia probatio dilectionis, exhibitio operis, sicut dicit Gregorius. *Et habebitis disciplinam*, id est, ordinatam morum correptionem. Quasi dicat : Si dilexeritis sermones meos, qui sunt sermones sapientiæ, habebitis disciplinam et servabitis eam. Ideo possumus dicere Mariæ sicut Jeremias, XV, 16, dicit Domino : *Inventi sunt sermones tui, et comedi eos : et factum est verbum tuum in gaudium et in lætitiam cordis mei.* Duo dicit, *gaudium et lætitiam :* quia ex observatione et dilectione verborum ejus sequuntur liberatio pœnæ et collatio gloriæ.

Item, De verbis ipsius dicitur, Proverb. XVI, 24 : *Favus mellis composita verba.* Septem enim verba ejus quæ habentur in Evangelio, composuit cœlestis artifex, id est, Spiritus sanctus qui eam repleverat : et ideo sicut septem sunt dona Spiritus sancti, sic et septem verba ejus in Evangelio continentur, quæ dicuntur *favus mellis*, quia sicut in favo est cera, luminis instrumentum, et dulcedo mellis reficiens gustum, sic in verbis ejus et sacræ Scripturæ, scientia est veritatis illuminans intellectum, et omnimoda bonitas reficiens affectum. Medicinalia etiam sunt et conservativa more mellis : quia sanant languores animæ, et præservant a peccato. De primo dicitur, Sapient. XVI, 12 : *Neque herba, neque malagma*, etc. De secundo, Psal. CXVIII, 11 : *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.*

Sed jam videamus de verbis ipsius, et 13.
primum de primo verbo. Ait itaque Evangelista : *Dixit autem Maria ad Angelum : Quomodo fiet istud* [1] *?* Nota, quod beata Virgo ante hoc verbum nullum aliud locuta legitur in Evangelio : nec etiam statim ad primum Angeli verbum respondit, donec bis Angelus ipsam fuisset allocutus, et ipsa bene præmeditata, juxta illud Ecclesiastici, XXXII, 12 : *Audi tacens simul et quærens.* Audire fidei est : quia fides ex auditu [2]. Tacere, spei : quia, Isa. XXX, 15, dicitur : *In silentio et in spe erit fortitudo vestra.* Quærere, charitatis : quia garrula res amor est. Ipsa vero audivit, et tacuit, et quæsivit. Hic est ordo. Timor etiam filialis et castus fecit ipsam inquirere beneplacitum Dei, etc. Eccli. II, 19 : *Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei : et qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius.* Ipsa autem fuit mulier timens Deum, et ejus dilectio fortis ut mors fuit [3].

Quomodo invite præveniret virum, ut iret ad eum loqui, quæ Angelo veniente ad se et salutanti et bona promittenti et ideo bis allocuto eam, vix acquievit loqui unum verbum? Et in hoc quies et taciturnitas bonis mulieribus proponitur æmulanda. Erubescat Salomonica mulier garrula et vaga, quietis impatiens, et ei consimiles [4]. Igitur quia prudens erat virgo, non solum quid loqueretur, sed etiam cui et quod deceret eam loqui, consideravit. Ideo bene dicitur : *Dixit autem Maria ad Angelum*, non illa, vel illi. Quasi diceret : Ut Maria et ut ad Angelum locuta est. Decebat enim Virginem et talem Virginem breviter

[1] Luc. I, 34.
[2] Ad Roman. X, 17.
[3] Cantic. VIII, 6.
[4] Proverb. VII, 10 et 11.

et tacite loqui et propositam continentiam protestari, maxime ubi ejus periculum imminere videbatur. Et ut ad Angelum, quem interrogari breviter quasi sapientem oportebat. Eccli. VI, 36 : *Si videris sensatum, evigila ad eum* audiendum in scholis et imitandum in factis.

Quomodo fiet istud? etc. Eccli. XIX, 4, dicitur : *Qui credit cito, levis est corde, et minorabitur.* Heva levis fuit corde : quia cito credidit, et nec verbum, nec loquentem discutiens, facile consensit [1]. Duplici quippe funiculo trahebatur : quia promittebatur sublimitas, suadebatur voluptas, ad quæ duo homines facile inclinantur. Sed Maria neutrum voluit : quia humilis et virgo fuit. Sed utilitatem non solum propriam, sed communem desiderans prudenter quæsivit. *Quomodo fiet istud* quod tu dicis, ut virgo concipiam et pariam filium, *quoniam virum non cognosco?* Interlinearis : Ecce tangit se novisse castitatem. *Non cognosco*, id est, me non cognituram proposui, et in proposito persevero. Vel, *Non cognosco*, id est, votum habeo non cognoscendi. Felix namque propositum istud, in quo firmitas convenit puritati. Nam quantumlibet pura fuerit deliberatio, minus habet, si defuerit fortitudo et consilii firmitas. Ubi autem non est puritas, non virtus obtinet gratiam, sed obstinationis incurrit offensam. Quia vero ipsa utrumque habuit, id est, propositi puritatem et consilii firmitatem, dicitur de ea, Proverb. XXXI, 25 : *Fortitudo et decor indumentum ejus.* Decor in proposito continentiæ, fortitudo in consilii firmitate.

14. Commendantur autem septem verba illa a Spiritus sancti dictamine. Unde ipsa videtur cum Psalmista, Psal. XLIV, 2, dicere : *Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis.* Scriba iste Spiritus est. Quasi diceret Virgo : Quod loquor a meipsa non loquor, sed a Spiritu sancto. Nam sicut manus scribæ movet calamum, sic Spiritus sanctus linguam meam. Et, II Regum, XXIII, 2 : *Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam.* Matth. X, 20 : *Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri*, etc. Multo ergo fortius loquebatur Spiritus sanctus per eam quam repleverat usquequaque. Sicut enim calamus non scribit quod vult, sed quod scribens vult : sic et ipsa ea verba proferebat, quæ Spiritus sanctus in corde ejus scribebat et ei dictabat. Sequitur : *Velociter scribentis :* quia Spiritus sanctus cujus gratia nescit tarda rerum molimina, cito et subito docebat eam respondere et loqui.

Et bene dicitur lingua Mariæ *calamus scribæ*, id est, Spiritus sancti. Primo quia calamus hic creverat in aquis gratiæ et doctrinæ. Unde vox ejus est secundum Hieronymum. Psal. XXII, 2 : *Super aquam refectionis educavit me.* Secundo, quia calamus hic vacuus interius per humilitatem. Tertio, quia planus exterius et sine scrupulis per honestam conversationem. Quarto, quia congruo tempore collectus ad officium suum, tempore scilicet miserendi, quod incepit ab ortu illius. Quinto, quia acutus per subtilitatem. Sexto, quia scissus per amotionem omnis superflui : quia nihil locuta est in Evangelio, quod non faceret ad rem. Septimo, quia fissus per discretionem verborum. Octavo, quia plenus encausto gratiæ, quæ diffusa erat in labiis ipsius. Nono, quia in manu dextera tenebatur : nam verbis vita et opera concordabant. Unde et dictum est ei : *Vox enim tua dulcis* [2]. Decimo, quia a sinistro ad dexteram ducebat lineam : quidquid enim loquebatur, ad humiliationem sui, ad honorem Dei, ad ædificationem proximi, et sic ad æternitatem quæ signatur per dexteram, referebat omnia verba sua.

Quar gua dicit lac

[1] Cf. Genes. III, 1 et seq.

[2] Cantic. II, 14.

Sequitur : *Velociter scribentis* : quia quam cito respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc., scripsit hic calamus ductu Spiritus sancti in humana carne velut in schedula Verbum carnem factum, quæ videlicet schedula sumpta est a scriba de virginea carne ejus. Velocius autem scripsit cæteris mulieribus universis, quarum fœtus non formantur nisi longo temporis intervallo. De scriptura ista dicitur, Apocal. xix, 12, ubi agitur de Filio Dei et Mariæ : *Habens nomen scriptum, quod nemo novit, nisi ipse*, supple, et sui quibus ipse revelat. Vel, novit ad plenum. Nomen quod ipsa scripsit, est Emmanuel, id est, *Nobiscum Deus*. Unde sequitur, ℣. 13 et 16 : *Vocatur nomen ejus Verbum Dei,... et habet in vestimento*, id est, in humanitate, *et in femore suo*, in quo vis generativa : hoc dicitur, quia spiritualem prolem genuit Patri : *scriptum*, indebiliter scilicet, quod secundum humanitatem ; et ipse *Rex regum et Dominus dominantium*, id est, Dominus omnium dominorum. Unde dicitur : *Deus dominorum Dominus* [1]. Quia enim tantum humiliavit se factus obediens usque ad mortem, datum est ei nomen, quod est super omne nomen [2]. Secundum humanitatem enim mortuus est et exaltatus, non secundum deitatem.

15. Primum igitur verbum Mariæ fuit istud : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* [3]? id est, numquam cognoscere proposui, etc., ut supra. Et hoc verbum dictavit ei Spiritus sapientiæ qui eam repleverat. Fuit etiam hoc verbum fortitudinis et castitatis. Unde : *Quoniam virum non cognosco*. Et in hoc verbo docet ipsa loqui principaliter et primo de inquirenda Dei voluntate, sicut ipsa audito virginitatis periculo, id est, quod mater deberet fieri, diu præmeditata, nec modum reperiens quomodo hoc posset fieri, salvo virginitatis proposito, non de re dubitans, sed de modo, rupto verecundiæ fræno quæsivit : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Glossa : Liquet ergo, quod faciendum credit, quæ quomodo fiet, quærit. Non enim dubitat virginem parituram : quia legitur, Isa. vii, 14 : *Ecce virgo concipiet*. Sciebat etiam, quod impleri oportebat quod ab Angelo audierat. Sed quomodo fieret, non legerat, nec audierat ab Angelo quo ordine istud deberet impleri. Et ideo quæsivit : quia mysterium a sæculis absconditum [4], a Prophetis non prædictum, Angelo est reservatum. Ideo dixit ad Angelum : *Quomodo fiet istud*, etc.? In hoc etiam verbo denotatur constantia mentis ejus : quia constanter respondit : *Virum non cognosco*. Etiam in hoc Hevæ contraria, quæ dubitando respondit serpenti : *Ne forte moriamur* [5] : et ad primum verbum diaboli titubavit.

16. Secundum verbum, quando ut intellecto quod posset concipere et parere manens virgo, respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum*. Ecce verbum timoris, qui collactaneus est humilitatis. Et in hoc verbo notatur prompta obedientia, prompta devotio, prompta fides, promptus consensus. Unde dicit : *Ecce*. Notatur etiam humilitas. Unde : *Ancilla*. Religiosa discretio. Unde : *Domini*, non carnis, non mundi, non diaboli. Fides, spes, charitas. Unde : *Fiat mihi secundum verbum tuum*, quo dixisti : *Dominus tecum*, non secundum precem meam, quæ non auderem petere ut fierem mater Dei : nisi enim credidisset et sperasset posse fieri et futurum esse quod ei promittebatur, non respondisset : *Fiat mihi secundum verbum tuum*.

[1] Psal. xlix, 1.
[2] Ad Philip. ii, 8 et seq.
[3] Luc. i, 34.
[4] Ad Coloss. i, 26.
[5] Genes. iii, 3.

Dixerat autem ei Angelus : *Dominus tecum :* in quo notatur charitas : quia *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* [1]. De fide dicit Elisabeth : *Beata quæ credidisti* [2]. De spe dicit ipsa : *In verbum tuum supersperavi* [3]. Diffusa est enim gratia in labiis ejus taliter respondentis, et propterea benedixit eam Dominus in æternum [4]. In hoc etiam verbo notatur devotio orationis : quia dicens : *Fiat mihi*, etc., cum magna devotione promissum Angeli optat impleri. In hoc verbo instruimur humiliando nos coram Deo, ejus gratiam postulare. Unde, Judith, VIII, 14 et 16 : *Indulgentiam ejus fusis lacrymis postulemus..., et humiliemus illi animas nostras.*

Item, De hoc verbo quod respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc., dicit ipsa : *Eructavit cor meum verbum bonum* [5]. Eructavit quasi de pleno : quia *ex abundantia cordis os loquitur* [6]. *Cor meum.* In hoc commendat verbum suum ab interiori sapore qui est vera cordis dilectio. *Verbum bonum*, per quod Deo reconciliatus est mundus. Siquidem in isto verbo : *Fiat mihi*, firmum factum est pactum reconciliationis humanæ, et matrimonium divinæ et humanæ naturæ. In hoc etiam verbo concepit Filium Dei.

Præcessit autem verbum humilitatis gloriam conceptionis, quia sicut dicitur, Proverb. XV, 33 : *Gloriam præcedit humilitas.* Beatus Bernardus : « Hæc est Virginis nostræ gloria singularis et excellens prærogativa Mariæ, quod Filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem. »

17. Tertium verbum, quando salutavit Elisabeth, quasi congratulans ei de dono quod eam recepisse didicerat. In quo notatur benevolentia : quia *salutare* idem est quod alii salutem optare. Ecce verbum intellectus, ad cujus prolationem intellexit Elisabeth Mariam Dominum suum concepisse. Unde dixit : *Et unde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me* [7] ? Ad ejus enim salutationem intellexit Joannes clausus in utero Dominum suum clausum, et pro modulo suo gavisus est in occursum ejus. In hoc autem verbo instruimur, quod proximis debemus optare salutem, et cum ipsis loqui de sua salute, quod est salutare, et de beneficiis sibi a Deo impensis eisdem congratulari : et hoc faciunt qui Christum spiritualiter conceperunt.

Quartum verbum, quando coram Elisabeth dixit : *Magnificat*, etc. Quando scilicet magnificante se beata Elisabeth, ipsa magis Dominum magnificare curavit. Qui enim vere humilis est, non se ab hominibus, sed Deum laudari desiderat, sicut dicit Augustinus. Et propter hoc dicitur, Eccli. III, 21, quod *Deus ab humilibus honoratur.* Et hoc verbum fuit sapientiæ, humilitatis, et gratiarum actionis. Et in hoc verbo docemur Deo gratias agere de perceptis ejus beneficiis, et attribuere ei totum quod est humilitatis, et magnificare potentiam ejus. Unde dixit : *Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus* [8]. 18.

Et nota, quod in cantico suo prosequens laudes Domini, aliquantulum prolixe locuta est, cum ubique alibi breviter locuta sit, nec in aliquo verbo effluxit, nisi in laudibus Salvatoris : per hoc innuens nobis in Dei laudibus prolixe loquendum, imo numquam tacendum, juxta illud Isaiæ, LXII, 6 et 7 : *Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, et ne detis silentium ei.* Et hoc contra eos, qui in choro, aliis cantantibus et psallentibus, tacent ut statuæ, alias nullo modo linguam cohibere valentes.

[1] I Joan. IV, 16.
[2] Luc. I, 45.
[3] Psal. CXVIII, 81.
[4] Psal. XLIV, 3.
[5] Ibid., ꝟ. 2.
[6] Matth. XII, 34.
[7] Luc. I, 43.
[8] Luc. I, 49.

19. Quintum verbum. Joan. II, 3 : *Fili, vinum non habent.* Ecce verbum pietatis, charitatis et compassionis. Iste etiam sermo certissimus index ingenitæ sibi mansuetudinis et virginalis verecundiæ fuit : aliorum quippe verecundiam suam reputans, sustinere non potuit nec dissimulare vini defectum. Ubi sane increpata est a Filio, nec illi respondit tamquam mitis et humilis corde : nec tamen desperavit, ministros admonens facere quidquid diceret illis. (Supra titulo de *pietate et compassione ejus* quære expositionem illius verbi : *Vinum non habent.* Et titulo, *Dominus tecum,* circa finem capituli). Dicere vero *vinum non habent*, est defectum gratiæ quem multi patiuntur, Deo per orationem nuntiare, et eis vinum compunctionis, devotionis, et gratiæ postulare. Et hoc invenitur beata Virgo prima pro homine in Evangelio exorasse.

In hoc etiam docemur ab eo petere id quo indigemus, qui est sufficientia omnis boni. Jacob. I, 5 : *Si quis indiget, postulet a Deo.* Quod autem Christus respondit : *Quid mihi et tibi est, mulier* [1] *?* non negabat matrem suam, sed discernebat potentiam suam : quia non ex natura quam a Virgine acceperat, sed a potentia divinitatis suæ habebat facere miraculum, sicut dicit Augustinus. Et forte sicut dicit beatus Maximus, quia mater defectu carnalis poculi suggerebat Filio, qui venerat totius orbis gentibus novum salutis æternæ calicem propinare. Quod enim petebat mater, erat gratiæ temporalis : sed quod Christus parabat, gaudii sempiterni. Nec tamen piguit benignissimum Dominum, dum magna veniunt, parva præstare. Et ideo mater ejus sciens objurgationem illam Domini Filiique sui, non irascentis offensam prætendere, sed mirantis portare mysterium, et futura prænoscens in spiritu tamquam mater Dei, et Dominicam prævidens voluntatem, sollicite ministros admonuit, dicens : *Quodcumque dixerit vobis, facite* [2]. Et Dominus increpatæ matris pudorem relevans, et jam suam aperiens majestatem, exspectantibus ait ministris : *Implete hydrias aqua.*

In hoc etiam quod ita dure respondit matri, docuit nos et maxime religiosos, non ita esse sollicitos super propinquos carnis suæ.

Item, De hoc miraculo dicit beatus Maximus contra quosdam incredulos : « Ille aquas mutavit in vinum, qui eas ab initio concreavit in nives, induravit in glaciem, Ægyptiis vertit in sanguinem, et Hebræis sitientibus manare præcepit de rupe arida, quæ multitudinem innumeram populorum stillicidio novi fontis vitæ maternorum uberum nutriebant. » Moraliter : Sicut per Mariam impetratum est vinum in nuptiis, sic per duplicem amaritudinem pœnitentiæ quæ signatur in nomine Maria, quod dicitur *mare amarum*, vinum gratiæ et devotionis et interioris consolationis.

Et adapta quatuor vel quinque interpretationes alias, scilicet quod illuminatrix, illuminata, illuminans, Domina, stella maris, Virgo fœcunda, nupta Joseph, vidua, et hujusmodi.

Sextum verbum, quando dixit ministris, Joan. II, 5 : *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Ecce verbum consilii, in quo docemur ad divinæ voluntatis impletionem alios quantum possumus, invitare. Hoc est enim consilium sanctorum, sicut dicit Glossa ibi. *Deus qui glorificatur in consilio sanctorum*, etc. [3]. 20.

Septimum verbum, quando dixit Filio, Luc. II. 48 : *Fili, quod fecisti nobis sic?* ut scilicet remaneres nobis ignorantibus. *Ecce ego et pater tuus* putativus, *dolentes* de absentia tua, *quærebamus te.* Sed, heu! multi hodie plus dolent de amissione denarii, quam de amissione Jesu. Quod pa- 21.

[1] Joan. II, 4.
[2] Ibid., ℣. 5.
[3] Psal. LXXXVIII, 8.

tet ex eo quod ipsum amissum per peccatum, per dolorem pœnitentiæ non requirunt. Ecce verbum scientiæ, quæ magis attribuitur rebus humanis quam divinis. In hoc autem verbo instruimur delinquentes filios corripere, cum ipsa corripuerit etiam non delinquentem, nec commendare coram eis si quid fecerint boni, sicut ipsa non legitur Filium commendasse de eo quod erat in his quæ Patris sui erant.

Item, In hoc quod præmisit, *fili*, notatur correptio in mansuetudine. Notandum etiam, quod ipsum in quantum Deum non auderet corripere, sed in quantum filium suum : et ideo dixit : *Fili.*

Præmisit etiam : *Fili, quid fecisti nobis sic ?* Ecce discretio : quia non increpavit eum statim, sed causam quæsivit quare sic fecisset.

In hoc etiam quod dixit : *Et pater tuus.* Cum enim de Joseph non concepisset, sed de Spiritu sancto, claudebat impiis sacramentum Dominicæ incarnationis : quia si ipsum congnovissent, non eum crucifixissent [1], et ita non essemus redempti.

Item, In hoc quod Maria dicit : *Dolentes quærebamus te*, docet ipsa nos, quod qui vult invenire Jesum, id est, salutem, debet ipsum quærere cum dolore.

Sequitur : *Et ait ad illos : Quid est quod me quærebatis*, etc. [2]. Non increpat quia quæritur, sed indicat ubi potius quæri debet, scilicet in divinis. Unde subdit : *Nesciebatis, quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse.* Quasi diceret : Hoc sciatis, et aperte ostendit esse Patris sui templum, in quo erat, et doctrinam quam audiebant : quod est contra Manichæum.

Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad illos : non enim adhuc capiebant mysteria. Et nota, quod Maria modo miratur mysterium, sed postea proficiens, ab eodem petit miraculum. Joan. II, 3 : *Vinum non habent.*

Sequitur : *Et descendit cum eis, et venit Nazareth* [3]. Ut Filius Dei exercere quæ Patris sunt, ut filius hominis servaret obedientiam matris. Unde sequitur : *Et erat subditus illis.* Augustinus : «Hoc singulariter illa fœmina habuit, ut videret sibi nascendi solemnitate subditum, quem non solum humana, verum etiam angelica natura veneratur et adorat altissimum.

Propter hujusmodi verba quæ Christus libenter auscultat, dicit ipse matri et cuilibet animæ fideli imitatrici matris suæ, Cantic. II, 14 : *Sonet vox tua in auribus meis : vox enim tua dulcis*, etc. Item, Cantic. VII, 19 : *Guttur tuum*, id est, verba de gutture procedentia, *sicut vinum optimum* : quia verba ejus pungitiva sunt, et sapida et delectabilia omni animæ justæ. Idem dicitur, Eccli. L, 30 : *Beatus qui in istis versatur bonis : qui ponit illa in corde suo, sapiens erit semper.* Verba enim matris veritatis, verba sunt Filii qui est veritas. Unde dicit ei Filius, Isa. LI, 16 : *Posui verba mea in ore tuo*, etc.

[1] I ad Corinth. II, 8.

[2] Luc. II, 49.

[3] Ibid., ℣. 51.

CAPUT XXXII.

De taciturnitate Mariæ.

De taciturnitate quæ signum est sapientiæ, commendat Filius matrem, Cantic. IV, 1 : *Quam pulchra es amica mea*, etc. *Oculi tui columbarum*, extra taciturnitatem tuam, id est, præter. Ita dicit alia translatio quam ponit Ambrosius. Tota enim spiritualis et simplex ut columba, in cujus specie Spiritus sanctus visus est descendere super Christum[1]. Non est enim mediocris virtus tacere, sicut dicit Ambrosius : et ideo de taciturnitate commendatur Maria, quæ omnia verba conferens in corde suo, tacite conservabat. Notorium enim est et vulgatum muliebrem sexum de multiloquio et minori circumspectione redargui : nec mirum, cum ad primas suggestiones noxias loquela pœnitus sit adempta serpenti, et aliquatenus inhibita mulieri. Hic poteris assignare de propera responsione Hvæ sine discussione verborum serpentis, unde ortum est omne malum : et cogitatione Mariæ qualis esset angelica salutatio, unde ortum est omne bonum. Beatus quoque Bernardus : « Post majorum charismata gratiarum, in omnium maxima mulierum Dei genitrice Maria gravitatem silentii dignis laudibus prædicabat.

Ipsa etiam dicit de taciturnitate sua, quasi seipsam commendans, Eccle. VIII, 2 : *Ego os regis observo*, id est, os meum quod est regium, ut scilicet nihil aliud loquatur, quam quod regem deceat et reginam, scilicet verba lenitatis et clementiæ, verba pietatis et justitiæ. Ipsa etenim est mulier sensata et tacita [2], quæ sedebat solitaria, et tacebat et levabat se super se per contemplationem Dei [3]. Siquidem quia fuit sensata, id est, plena sensu et tacita, non seminiflua, sed loquens in tempore congruo. Fuit tempus tacendi et tempus loquendi, sicut dicit Ecclesiastes, III, 7. Tempus tacendi ei fuit ante mortem Christi, loquendi post. Debuit tacere in præsentia Verbi, nec radiare debuit luna præsente sole, sicut nec luna radiat in præsentia solis. Sed verbo obmutescente per mortem, debuit revelare mysteria quæ conservabat in corde suo contra scandalum crucis : quia super omnes novit. Unde poterat dicere illud Isaiæ, XXIV, 16 : *Secretum meum mihi*, quantum ad statum concipientis, portantis et parientis. *Secretum meum mihi*, quantum ad cognitionem ipsius concepti : quia super omnes habuit notitiam divinitatis. Luna etiam non debuit radiare præsente sole, sed sole tendente per mortem ad occasum, contra tenebras noctis debuit emittere radios lucis et doctrinæ. Unde et dicitur *pulchra ut luna* [4].

Turbata etiam fuit in salutatione angelica : quia silentium suum quod valde amabat, respondendo infringere cogebatur. *Cogitabat* etiam *qualis esset ista salutatio*. Et utinam moniales et reclusæ et religiosæ nostræ tacendo cogitarent quomodo in judicio responderent, ubi de

[1] Cf. Luc. III, 22 et Joan. I, 32.
[2] Eccli. XXVI, 18.
[3] Thren. III, 28.
[4] Cantic. VI, 9.

omni verbo otioso reddituri sunt homines rationem [1] !

Sensata etiam fuit et tacita in interioribus verbis, quæ sunt cogitationes, et affectiones, seu desideria cordis, quæ loquuntur Deo. Unde et de ea dicitur, Isa. xxxii, 8 : *Princeps*, id est, Maria designata per Saram quæ interpretatur *princeps*, *ea quæ digna sunt principe, cogitabit*, cogitationes scilicet pacis et non afflictionis.

CAPUT XXXIII.

De subtilitate Mariæ.

Subtilitas beatæ Mariæ in hoc apparuit, quod tam subtiliter contemplata est cœlestia, quod ductu propriæ rationis, illuminante gratia, visa est Filium Dei desiderare virginitatem, quam ideo forte vovit, ut ejus beneplacito satisfaceret. Ac si diceret voto suo : Lilia desiderabat, lilia ei exhibeo. In hoc etiam apparet ejus subtilitas, quod tam subtiliter scit miseris misericordiam exhibere, quod sigillum non dissipat divinæ justitiæ, et maxime circa hoc consistit studiositas ejus, de qua dicit Psalmista, Psal. ix, 12 : *Annuntiate inter gentes studia ejus.*

CAPUT XXXIV.

De actione Mariæ.

1\. Maria Filio Dei præcipua misericordiæ opera exhibuit.

De actione Mariæ hic notandum, quod præcipuo pauperi, id est, Filio Dei, de quo præcipue exponitur illud Psalmi xl, 2 : *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem*, præcipua misericordiæ opera dilectione præcipua et præcipuo modo exhibuit. Unde dicit : *Coram ipso ministravi* [2], id est, ad beneplacitum ejus exhibuit de propria et præcipua substantia sua : quia de purissimis sanguinibus secundum Damascenum, vel de carne virginea quæ erat argentum igne Spiritus sancti multipliciter examinatum, exhibuit ei vestimentum, et de lacte proprio exhibuit alimentum. Ratione vestimenti potest ei dicere Filius illud Job, x, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me*. Ratione alimenti illud Matthæi, xxv, 35 : *Esurivi, et dedisti mihi manducare. Sitivi, et dedisti mihi bibere.* Lac enim puero cibus et potus est.

[1] Matth. xii, 36.

[2] Eccli. xxiv, 14.

Propter hoc in judicio poterit ei commemorare Filius excellentius et principalius quam omni alii creaturæ illud Matthæi, xxv, 35 : *Hospes eram, et collegisti me*, scilicet in tabernaculo uteri virginalis, qui ideo dicendus est regale palatium, quia cœlestis rex in eo novem mensibus pacifice habitavit. Ipsa enim signatur per Martham, de qua legitur, Luc. x, 38 : *Intravit Jesus in quoddam castellum, et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam.* Et hoc est quod dicit Job, xxxi, 32, quasi loquens in persona Mariæ : *Foris non mansit peregrinus*, id est, Filius Dei, qui dicit per Psalmistam, Psal. xxxviii, 13 : *Advena ego sum apud te, et peregrinus sicut omnes patres mei,* scilicet Abraham, Isaac, Jacob et cæteri, de quibus dicitur, ad Hebr. xi, 13 : *Confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram.* Sequitur in persona Mariæ : *Ostium meum viatori patuit* [1]. Et hoc est quod ipsa dixit, Cantic. v, 6 : *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo,* etc. De quo scilicet viatore dicitur, Jerem. xiv, 8 et 9, quasi loquentis ad Filium Dei : *Quare quasi colonus futurus es in terra, et quasi viator declinans ad manendum ? Quare futurus es velut vir vagus ?* Qui videlicet viator, cum non haberet ubi caput reclinaret, hospitatus est a Maria in domo vel utero virginali. Unde ipsa dicit : *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* [2]. In tabernaculo scilicet animæ in quantum Deus, in tabernaculo corporis in quantum Deus et homo. Et hoc est quod ipse dicebat, Eccli. xxiv, 11 : *In omnibus requiem quæsivi, et in hæreditate Domini morabor*, id est, in beata Virgine Maria, in corpore novem mensibus, ab anima numquam recessurus. Propter hoc in Psalmo cxxxi, 14, dicit ipse de Maria : *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam.*

Et nota, quoniam Maria non solum hospita vel hospitium facta est Filii Dei, imo et totius Trinitatis, cujus est nobile triclinium. Unde in persona Mariæ dicit Job, xxix, 4 et seq. : *Quando secreto Deus erat in tabernaculo meo,* id est, Filius in utero meo. *Quando erat Omnipotens mecum,* id est, Deus Pater per gratiam inhabitantem. *Et petra fundebat mihi rivos olei,* id est, Spiritus sanctus infundebat mihi dona et charismata omnium gratiarum. Sicut præceperat et Pater, Eccli. xxxvi, 16 : *Reple Sion,* id est, Mariam, *inenarrabilibus verbis tuis.*

Nudus fui, et cooperuisti me [3], tuæ videlicet carnis virgineæ tunica inconsutili. 2.
Luc. ii, 7 : *Et pannis eum involvit*, ecce operimentum : *et reclinavit in præsepio*, ecce materiale hospitium. (De duplici tunica inconsutili, qua Maria vestivit Filium, quære titulo, quod Maria *vellus*, scilicet in illo capitulo : *Descendet sicut pluvia in vellus.*) De nuditate Filii quando descendebat in Virginem, dicit beatus Ildefonsus : « Qualiter ingressus est Christus in Virginem, nemo novit : qualiter egressus, egressio sola cognoscit. Absque veste Deus, ut ita dicam, ingreditur, qui, ut certe dicam, carne vestitus egreditur. Ad domum sui operis venit, carnis tantummodo vestem tulit. Item, qui venerat, rediit, sed aliter quam incesserat ipse processit. Hanc domum ingrediens, non pudoris spolia tulit, sed egrediens integritatem ditavit, etc. »

Item, Ratione hujus vestis comparat se Christus grano frumenti [4], quod nudum seminatur, sicut dicit Apostolus I ad Corinth. xv, 37, sed surgit vestitum palea sua velut tunica quadam.

Item, Propter hoc figurata est Maria in vellere Gedeonis [5], quia de quadam portione lanæ suæ, id est, carnis virgineæ

[1] Job, xxxi, 32.
[2] Eccli. xxiv, 12.
[3] Matth. xxv, 36.
[4] Joan. xii, 24 et 25.
[5] Judicum, vi, 37.

vestivit Agnum Dei. (Quære titulo, quod ipsa *vellus*.)

3. *Esurivi, et dedisti mihi manducare* [1]. Unde Hieronymus dicit, quod beata Virgo cum acu et colo acquirebat, unde se pascebat et Unigenitum Dei. Propter hoc, Cantic. II, 16, dicitur, quod sponsus *pascitur inter lilia*. Et hæc lilia appellat beatus Bernardus manus beatæ Mariæ Virginis, inter quas Dei Filius pascebatur. Beatus Bernardus : « Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt : nec causabitur liliorum amator inter lilia non inventum, quidquid inter Mariæ manus invenerit. »

4. *Sitivi, et dedisti mihi bibere* [2], scilicet potum lactis virginei, quod ego solus bibi, et hoc puer alius numquam bibit : nec ipse suxit ubera alterius mulieris quam propriæ matris. Unde figuratus per Moysen, Exod. II, 7, qui nullius alterius mulieris sugere voluit quam matris suæ ubera, sicut dicunt. Propter hoc dictum est illi, Luc. XI, 27 : *Beata ubera quæ suxisti*. Et hoc autem relinquitur, quod tantum suxit ubera virginis matris suæ. Unde et dicit, Cantic. V, 1 : *Bibi vinum meum cum lacte meo*, scilicet virginali, quod totum fuit meum. Propter hoc licet dicatur beatæ Virgini : *Oleum effusum nomen tuum* [3], non tamen dicitur, quod ejus ubera sint effusa.

Aliter etiam de potu fidei potest intelligi quod dicit : *Sitivi*, etc., quo Maria specialius omni creatura ipsum potavit, quando respondit Angelo : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. Unde signata est per Samaritanam mulierem, cui Christus dicit, Joan. IV, 7 : *Da mihi bibere*. Ideo etiam figurata fuit, Genes. XXIV, 18 et seq., per Rebeccam virginem pulcherrimam et incognitam viro, quæ de hydria sua, quæ signabat fidem Mariæ, potavit Eliezer et camelos, id est, Christum et sanctos : nam ex humilitate Deo placuit, sed ex fide concepit sanctum sanctorum, id est, Christum qui sanctificat omnes sanctos.

Infirmus fui, et visitasti me [4]. Infirmabatur Christus susceptis in se pœnalitatibus humanæ naturæ, quæ sunt fames, sitis, calor, frigus, ægritudo, et mors. Ideo dicit Christus : *Infirmata est in paupertate virtus mea*, etc. [5]. Et sic infirmatum per infantiam et jacentem in cunabilis pia mater non solum visitavit, sed etiam balneando, fovendo, leniendo, gestando frequentavit, eique humanitatis obsequia universa quibus indigebat assumpta natura, devotissime ministravit. Propter quod in figura Mariæ dicitur, Luc. X, 40 : *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*. 5.

Aliter : Infirmabatur Christus, quando crucifigebatur, et a Patre percutiebatur pro salute populi sui, et vulnerabatur propter iniquitates nostras, et atterebatur propter scelera nostra, et ejus livore, id est, carne livida doloribus passionis sanabamur [6]. Et tunc visitabat eam mater stans juxta crucem ejus [8].

In carcere eram, et venisti ad me [8]. 6.
Incarcerabatur Christus in carcere nostræ mortalitatis, de quo carcere dicit Psalmus CXLI, 8 : *Educ de custodia animam meam*, etc. : quando nascebatur de vera virgine verus homo, et ad ipsum puerulum veniebat Maria sicut mater ad Filium jacentem in cunabulo. Sed tunc præcipue missus fuit quasi in carcerem, quando ponebatur in sepulcro. Unde in persona ejus prædixerat Jeremias, Thren. III, 6 : *In tenebrosis collocavit me quasi mortuos sempiternos*, Idem, Ibidem, ℣. 53 : *La-*

[1] Matth. XXV, 35.
[2] Ibid.
[3] Cantic. I, 2.
[4] Matth. XXV, 36.
[5] Psal. XXX, 11.
[6] Isa. LIII, 5.
[7] Joan. XIX, 25.
[8] Matth. XXV, 36.

psa est in lacum vita mea, et posuerunt lapidem super me. Tunc autem licet hoc non legatur, non est dubitandum venisse Mariam ad Filii sepulturam. Unde Hieronymus : « Quam miserum erit et impium sentire de matre, ut quando cæteræ sanctæ mulieres tantam curam habuerunt de Dominica sepultura, ipsa se absentaverit. Absit. »

CAPUT XXXV.

De actione et contemplatione Mariæ.

1. Ratione actionis et contemplationis dictum est ab Angelo Mariæ : *Ave, gratia plena,* gratia scilicet cœlestium donorum : quia virtute contemplandi quodammodo patriam donata est. Unde de ea dictum est, Sapient. XVIII, 16 : *Cœlum attingebat stans in terra.* Et ipsa dicit cum Filio : *Providebam Dominum in conspectu meo semper* [1]. Quantum enim distat inter odorem et gustum aromaticæ speciei, tanta inter contemplationem Mariæ et aliorum sanctorum distantia est. Sicut enim singularem activam a Christo accepit, videlicet ejus humanam naturam portare, lactare, pannis involvere, balneare, fovere, nutrire, pascere, potare, lenire, amplecti, et osculari, cæteraque humilitatis obsequia exhibere : sic, ut dicam quod ministrat cordis mei devotio, etiam dulcedidem suæ divinitatis matri singulariter experiendam indulsit. Unde plenitudini gratiæ subjunxit Angelus : *Dominus tecum.* Ideo de matre senserunt viri magni
Maria .atrix batur?
et adhuc sentiunt, quod viatrix fruebatur, quod nec asserimus, nec negamus.

2. Item, Ratione utriusque vitæ, activæ scilicet et contemplativæ, signata est per Liam et Rachelem, per Martham et Mariam .Sed perfecta fuit in utraque vita, quod neutra sororum istarum. Nam Martha quæ erga plurima turbabatur, et circa frequens ministerium sollicitabatur [2], divinæ contemplationi non vacabat. Maria quæ ad pedes Domini sedebat, et verba Domini audiebat, nec fatigatam sororem juvabat, nec circa ministerium satagebat, actioni non intendebat. Neutra igitur utriusque vitæ officia adimplebat. Sed beata Virgo, sicut ostensum est, sic omnia activæ opera Filio exhibebat, quod interim a divina contemplatione nullatenus recedebat. Et hæc fuit in Maria angelica perfectio : nam Angeli cum ad nos mittuntur, sic ministrant exterius, quod tamen a Dei contemplatione non recedunt interius, sicut dicunt Beda et beatus Gregorius.

Item, Ratione utriusque vitæ dicitur 3.
Maria *tota pulchra* [3], quia universæ virtutes tam activæ quam contemplativæ in ea convenerunt, et præ cunctis creaturis admirabilem reddiderunt : per virtutes activas habuit voluntatem mundissimam, per speculativam mentem purgatissimam. Fuit igitur tota pulchra, et in carne puritate virginitatis, et in voluntate per-

[1] Psal. xv, 8.
[2] Cf. Luc. x. 40 et seq.
[3] Cantic. IV, 7.

fectione actionis, et in mente consummatione speculationis, et nec in carne habuit maculam contagionis, nec in mente rugam duplicitatis.

4. Item, Ratione suæ contemplationis dicit ipsa, Cantic. II, 4 : *Introduxit me rex in cellam vinariam*, id est, in cogitationem gaudiorum cœlestium. *Rex*, non servus, id est, timor pœnæ, qui quandoque facit cœlestia cogitare. Non amicus, id est, desiderium præmii, sed ipse rex, id est, amor sponsi, qui facit me in cœlestia meditari. Innuens igitur, quod non timore supplicii ut serva, nec amore tantum præmii ut mercenaria, sed sola dilectione et charitate patris ut filia, in cellam vinariam est introducta, quæ est meditatio spiritualium, non in aquariam, quæ est cognitio temporalium : et sic ei collata est gratia spiritualis. Dicit ergo : *Introduxit me rex in cellam vinariam*, id est, omnium bonorum spiritualium mihi contulit affluentiam. Vel, hæc cella vinaria, contemplationis gratia, quæ multiplicia continet pocula. Primum, puritas mentis. Secundum, requies mentis. Tertium, securitas mentis. Quartum, gaudium in Spiritu sancto. Est ergo sensus : *Introduxit me rex in cellam vinariam*, id est, contulit mihi gratiam contemplationis, cujus poculis me multipliciter inebriavit.

Item, Ratione contemplationis dictum est de Judith in figura Mariæ, Judith, XI, 19 : *Non est talis mulier super terram in adspectu*, etc., scilicet contemplationis : quia limpidius cæteris omnibus sanctis contemplabatur Deum, cœlestia, et æterna. 5.

Item, Ratione contemplationis dicit ipsa sponso, Cantic. VII, 13 : *Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris*. Per mandragoras signantur studia contemplationis, quæ ita faciunt dormire hominem in deliciis suis, ut abscissionem ab inimicis suis carnalibus nec sentiat nec attendat. Dicit ergo : *Mandragoræ dederunt odorem in portis nostris*, scilicet in portis quinque sensuum, quæ tunc fiunt nostræ, si odor mandragorarum ad eos perveniat, et ab eis excludat odorem mundanum : nam si bene dormiat interius anima, sensus suos claudit ad exteriora. Et vere talis erat contemplatio Mariæ. 6.

LIBER QUINTUS.

DE PULCHRITUDINE MARIÆ.

CAPUT I.

De spirituali pulchritudine Mariæ.

1. De spirituali pulchritudine Mariæ quæ consistit in virtutibus animæ, dicit sponsus beatæ Virgini matri suæ, Cantic. IV, 7 : *Tota pulchra es, amica mea,* ab originali peccato sanctificata in utero. Item, *Tota pulchra,* ab actuali mortali fomite penitus subjugato. *Et macula,* etiam venialis peccati, *non est in te,* in conceptione Filii Dei, fomite penitus exstincto. Et ideo tota pulchra es in opere, tota pulchra in corpore, et macula non est in te, in corde. Tota pulchra in opere, per simplicitatem. Matth. VI, 22 : *Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit.* Tota pulchra in corpore, per virginalem castitatem. Sapient. IV, 1 : *O quam pulchra est casta generatio cum claritate ! immortalis,* etc. Tota pulchra in corde, per humilitatem, quod est esse sine macula. Ideo in figura Mariæ dictum est de Esther, Esther, II, 15 : *Erat Esther formosa valde, et incredibili pulchritudine : omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur. Formosa valde,* per claritatem quæ est forma virtutum. *Incredibili pulchritudine,* per insolitam castitatem : inauditum enim erat a sæculo aliquam personam ante beatam Virginem emisisse votum perpetuæ virginitatis, quod votum ipsa prima emisit absque omni humano præcepto, consilio, et exemplo, sola inspiratione Spiritus sancti, sicut dicit beatus Bernardus : et ideo dicitur ejus pulchritudo incredibilis. Vel, Incredibilis pulchritudo, in superlativo gradu virtutum omnium plenitudo. Unde, Isa. LXVI, 8 : *Quis audivit umquam tale?*

Omnium oculis gratiosa et amabilis videbatur, per humilitatem suam, quam respexit Deus : quia ubi amor, ibi oculus.

Et nota, quod dicit, *oculis omnium.* Primo oculis ipsius Dei Trinitatis, qui ejus humilitatem respexit, et speciem ejus desiderat intueri. Unde dicunt ei Pater et Filius et Spiritus sanctus, Cantic. VI, 12 : *Revertere, revertere, Sulamitis ! revertere, revertere, ut intueamur te.* Sulamitis interpretatur *mortificans* vel *mortificata.* Hæc est Maria quæ mortificavit in se carnem, et omnem æstum libidinis, et mortificata quodammodo fuit a mundo in Filii passione. Interpretatur etiam *coccinea,* et in coccino ferventissima ejus cha-

ritas figuratur. Fuit etiam coccinea : quia in sanguine Filii per compassionem rubricata. In hoc etiam quod dicitur, *ut intueamur te*, et ponitur verbum plurale, notatur Trinitas personarum. Ideo dicit etiam ei sponsus, Cantic. II, 14 : *Vox tua dulcis* ad audiendum, *et facies tua decora* ad intuendum. Secundo, oculis Angelorum et omnium beatorum, qui in eam sicut in Filium desiderant intueri [1]. Tertio, oculis hominum : creditur enim, quod fere nullus potuit eam intueri, quamdiu fuit in mundo, qui eam statim non amaret : numquam tamen male fuit adamata. (Hoc invenies titulo de *proprietatibus cedri.*)

Et nota, quod Esther, quæ tam pulchra describitur, interpretatur *abscondita* : in quo moraliter edocetur fidelis anima utramque suam pulchritudinem occultare, sicut fecit Sara occultans se in tabernaculo [2] : Rebecca vultum suum operiens teristro [3]. Judith cum puellis, id est, cogitationibus mundis et humilibus, quod sonat nomen puellæ, et cum sanctis affectionibus, clausa manens in cubiculo [4]. Et appellatur hic *cubiculum* secretum oratorium, de quo, Matth. VI, 6 : *Cum oraveris, intra in cubiculum tuum.* Maria clausa in thalamo [5]. Item, De tribus his dicitur iterum de Judith in persona Mariæ : *Non est talis mulier super terram in adspectu, in pulchritudine, et in sensu verborum* [6]. In adspectu conversationis, in pulchritudine corporis, in sensu verborum, id est, in interioribus verbis, id est, puritate cogitationis.

Aliter : *Tota pulchra es,* in corpore scilicet et anima. In corpore, per incorruptionis integritatem, et omnium sensuum illibatam puritatem. In anima non solum tota pulchra per humilitatem, sed perpulchra sive pulcherrima per virtutum omnium perfectam plenitudinem. Unde et dicitur *pulcherrima mulierum* [7] : et hoc bis dicitur ibi. Dicitur etiam *pulchra ut luna* [8], id est, universalis Ecclesia : quia quidquid alii sancti pulchritudinis habent in parte, habet ista in toto. Nemo enim sanctorum inventus est similis illi in humilitate, et sic de singulis virtutibus. Vere enim pulcherrima, quæ tot habuit in se pulchritudines, quot virtutes et singulas in superlativo gradu. Et ideo vere dicitur *singularis.* Siquidem virginitas ab omni immunditia carnis et sensuum ipsam conservavit immunem, ita ut oculi ejus non viderent vanitatem, aures non audirent linguam nequam, os non gustaret quod gustatum afferret mortem, et sic de aliis sensibus. Interior autem humilitas perfecte exclusit ab ea superbiam totius spiritualis vitii genitricem.

Aliter : *Tota pulchra es.* Tota enim pulchra est anima, cui nihil inest spiritualis turpitudinis, id est, vitii et peccati, et cui nihil deest spiritualis pulchritudinis, id est, gratiæ et virtutis. Talis vere fuit gloriosa Virgo, quæ nec primam similem habuit, nec habitura est in utroque. Propter primum dicitur de ea, Sapient. VII, 25 : *Sincera* est, *et ideo nihil inquinatum in eam incurrit.* (Rationes invenies *septimo* privilegio ejus.) De secundo dicit ipsa, Eccli. XXIV, 25 : *In me gratia omnis viæ et veritatis*, etc. Et bene dicit, *omnis gratia :* nulla enim defuit ei virtus, nec puritas Angelorum, nec fides Patriarcharum, nec scientia Prophetarum, nec patientia Martyrum, nec sobrietas Confessorum, nec innocentia aut humilitas Virginum. Item, De his duobus dicit Fulbertus Carnotensis, in illa homilia, *Approbatæ consuetudinis :* « Confidenter asserimus, quod nullo genere virtutum vacabat, cui plenitudinem inesse gratiæ Dei nuntius asserebat. Constanter etiam asserimus,

[1] I Petr. I, 12.
[2] Genes. XVIII, 9.
[3] Ibid., XXIV, 65.
[4] Judith, VIII, 5.
[5] Luc. I, 28.
[6] Judith, XI, 19.
[7] Cantic. V, 9 et 17.
[8] Ibid., VI, 9.

quod anima ipsius et caro quam elegit et habitaculum sibi fecit sapientia Dei Patris, ab omni immunditia et malitia purissima fuit, attestante Scriptura, *quoniam in malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis*[1]. »

Aliter : *Tota pulchra* dicitur Maria : quia omnes virtutes activæ, omnes virtutes contemplativæ in ea convenerunt, et præ omnibus creaturis admirabilem effecerunt. Et hæc etiam fuit ejus incredibilis pulchritudo. Per virtutes activas habuit voluntatem mundissimam, per speculativas mentem purgatissimam. Tota igitur fuit pulchra in carne puritate virginitatis, et in voluntate perfectione actionis, et in mente consummatione speculationis. Et nec in carne habuit maculam contagionis, nec in mente rugam duplicitatis. Et talem sibi Christus matrem et sponsam exhibuit, non habentem maculam neque rugam[2].

Aliter : *Tota pulchra es.* Est enim quædam creatura tota deformis, scilicet diabolus, et quicumque scienter in aliquo criminalium seu mortalium demoratur, de quibus dicitur, Thren. IV, 8 : *Denigrata est super carbones facies eorum*, etc. Isa. XIII, 8 : *Facies combustæ vultus eorum.* Joel. II, 6 : *Omnes vultus redigentur in ollam.* Et alia creatura partim pulchra, partim deformis, justus scilicet, nullum habens mortale, licet multa venialia. Jacob. III, 2 : *In multis offendimus omnes.* Quia *delicta quis intelligit*[3] ? I Joan. I, 8 : *Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, ipsi nos seducimus, et veritas in nobis non est.* Tales vadunt in purgatorium. Est etiam tertia creatura tota pulchra, scilicet puer decedens in albis, vel anima exiens a purgatorio, cujusmodi statim evolant ad thalamum sponsi.

Aliter : *Tota pulchra* dicitur Maria principaliter ex Filii divini verbi generatione, qui est spendor paternæ gloriæ[4]. Qui est *candor lucis æternæ et speculum sine macula*[5]. *In quem desiderant Angeli prospicere*[6]. Cujus pulchritudinem sol et luna mirantur, sicut dicit beata Agnes.

Tota pulchra. Sicut enim ferrum ab igne extractum, non solum ignitum, imo totum est ignis : et sicut aer illustratus a sole, qui dum inflammat aerem, suum ei imprimit calorem : induitque colorem, totus sol efficitur, et velut aquæ gutta dolio vini optimi infusa, tota transit in saporem, in odorem, et in colorem vini : et sicut vitrum candidum et purum illustratum a sole, transit in splendorem et colorem solis : et sicut lana candida et pura tincta in sanguine muricis, vel conchilii, tota coloratur secundum qualitatem tincturæ : sic anima Mariæ Spiritu sancto repleta, et maxime luce illa cœlesti, id est, Filio Dei in eam descendente, non solum luminosa est jam effecta, sed tota est deificata. Et sicut Dei Filius carnem assumens, in ea informatus est sicut de matris substantia filius carnem induens, ipsa beata Virgo quoddam divinum nobis ineffabile ex Dei omnipotentia nuntiavit. Unde et dicit, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Quid autem sit illi dilectus, quid illa dilecto, non dicit : quia id tantum est, quod ad ipsum explicandum verba deficiunt, et istud inscrutabile est viatori, quia credere præcipimur, discutere prohibemur, sicut dicit Ambrosius. Quidam tamen sic exponunt : *Dilectus meus mihi, et ego illi*, id est, ille ex me sola, et ego illum solum genui. Alii vero sic : *Dilectus meus mihi*, subditus scilicet et obtemperans sicut filius matri, *et ego illi*, obediens et obtemperans sicut filia patri,

[1] Sapient. I, 4.
[2] Ad Ephes. V, 4.
[3] Psal. XVIII, 13.
[4] Ad Hebr. I, 3.
[5] Sapient. VII, 26.
[6] I Petri, I, 12.

sicut ancilla Domino, sicut creatura creatori. Si enim *qui adhæret Domino*, quod fit per dilectionem, *unus Spiritus est* cum illo [1], unitate scilicet amoris et gratiæ, quomodo non magis anima Mariæ a qua numquam recessit, et corpus, in quo novem mensibus habitavit incarnata sapientia, deificata sunt, et a Filio qui ignis est, tota facta sunt ignita? Sicut enim aqua in nuptiis conversa est in vinum [2], ubi nec accessit vinum, nec recessit aqua, sed alterum factum est aliud, non successionis vice, sed immutationis origine, nec rationis expositione, sed admirationis obtentu : sic et Maria prius quasi aqua purissima, in Spiritus sancti superventione et Filii Dei conceptione quasi conversa est in vinum, super omnia post Christum lætificans cor hominis. Et forte quia ipsa hoc modo et aqua fuit quæ potus est pauperum, et vinum quod potus est divitum, ideo dicit, Eccli. XXIV, 29 : *Qui bibunt me, adhuc sitient.*

2. Item, Notandum quod Maria non solum dicitur *pulchra* vel *tota pulchra*, sed etiam *speciosa*, id est, omni corporali et spirituali specie repleta : quia secundum Grammaticos nomina desinentia in *osus*, signant plenitudinem. Speciositas enim mulieris maxime consistit in duobus, in colore nitido, quod pertinet ad fidei vivacitatem, et membrorum compositione, quod pertinet ad morum honestatem. Et ideo species ejus designatur per septemplicem speciem, quæ reperitur in Scriptura. Quare canit ei Ecclesia : « Speciosa facta es et suavis, etc. »

Prima est species olivæ. Eccli. XXIV, 19 : *Quasi oliva speciosa in campis.* Secunda, species columbæ : unde canitur : « Vidi speciosam sicut columbam. » Tertia, species Libani. Cantic. V, 15 : *Species ejus ut Libani.* Quarta, species cœli. Eccli. XLIII, 1 : *Species cœli in visione gloriæ.* Quinta, species ignis. Numer. IX, 16 : *Per noctem operiebat tabernaculum quasi species ignis :* quia charitas Mariæ protegit Ecclesiam in tribulatione. Sexta, species iridis sive arcus. Eccli. XLIII, 12 : *Vide arcum, et benedic eum qui fecit illum : valde speciosus est.* Septima, species solis. Sapient. VII, 29 : *Est enim speciosior sole.* Est igitur gloriosa Virgo oliva, per effectum pietatis. Columba, per lenitatem mansuetudinis. Libanus, quod interpretatur *candidatio*, per candorem virginitatis. Ignis ratione protectionis, ut dictum est. Cœlum, id est, casa elios, hoc est, domus solis, per fœcunditatem ventris sui, repletionem uteri, vel gestationem in utero. Arcus quantum ad incarnationem Verbi : arcus enim est ex radiis solis et humida nube, sicut dicit Glossa super Genesim, quod factum est in incarnatione, quando Sol justitiæ, qui est splendor Patris, ingressurus Ægyptum, id est, venturus in mundum, ascendit super nubem levem [3], id est, sibi univit mundissimam carnem sine pondere peccati, quod factum est in utero virginali : et sic factus est quasi quidam arcus, qui fit in die pluviæ. Sol quantum ad generationem Filii : quia sicut sol sine sui corruptione gignit radium, sic et virgo Filium.

Item, Species olivæ consistit in viroris continuitate, et signat in Virgine fidei sinceritatem, quæ delectat oculum mentis, sicut viror oculum carnis. Eccli. XL, 22 : *Gratiam et speciem desiderabit oculus.* Hanc speciem præfiguravit species primæ filiæ Job quæ vocatur Dies, in quo notatur claritas fidei, etc. [4].

Species columbæ consistit in colorum mutatione et varietate circa collum, et signat in Virgine doctrinæ veritatem, quæ in collo intelligitur : quia doctrix fuit doctorum et magistra Apostolorum.

[1] I ad Corinth. VI, 17.
[2] Joan. II, 9.
[3] Isa. XIX, 1.
[4] Cf. Job, XLII, 14.

Unde quædam Glossa dicit super illo verbo : *Tota pulchra es*, quod sponsa est pulchra prædicatione. Hanc speciem præfiguravit species secundæ filiæ Job, quæ vocabatur Cassia [1]. Cassia enim habet folia purpurea : in foliis autem verba, in purpura Christi passio notatur. Quid igitur per folia puerpurea, nisi passionis doctrina, quæ maxime creditur affectu et effectu in Virgine abundasse? Unde et Lucas, cui inter cæteros Evangelistas appropriatur descriptio Dominicæ passionis, Evangelii seriem a Virgine gloriosa dicitur didicisse.

Species Libani consistit in continuitate candoris : quia ibi sunt nives continuæ. Jerem. XVIII, 14 : *Numquid deficiet de petra agri nix Libani*, id est, de firma mente refrigerium Virginis? Et signat candorem virginitatis, de qua specie dicitur : *Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus* [2]. Hanc speciem figuravit Abisag Sunamitis, quæ fuit virgo speciosa valde [3], quæ fovebat pedes David frigescentes. Sic Maria calefacit affectus Filii ad amorem nostrum orationibus suis, quando sentit eos frigescere quoad nos propter peccata nostra.

Species cœli consistit in visione gloriæ, sicut dicitur, Eccli. XLIII, 1, et signat in Virgine contemplationis sublimitatem. Eccli. XXXVI, 24 : *Species mulieris exhilarat faciem viri*, id est, altitudo contemplationis delectat faciem intellectus speculativi. Hanc speciem præfiguravit species tertiæ filiæ Job, quæ vocabatur Cornustibii [4]. Quid est enim *Cornustibii* nisi constantia et firmitas in laude Dei, quod contemplativorum est proprium, laudare videlicet Deum sine intermissione in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus? De hac triplici specie filiarum Job dicitur in fine Job, quod *non sunt inventæ mulieres speciosæ sicut filiæ Job in universa terra* [5].

Species ignis consistit in flammeitate et fervore splendente. Augustinus in libro de *Civitate Dei* : « Quid igne flammante, vigente, lucente pulchrius? Quid calefaciente, curante, coquente utilius? » Et hæc species signat in Virgine charitatis ardorem. Hanc speciem figuravit Esther regina, quæ erat pulchra incredibili pulchritudine : quia charitas regina virtutum. Magister Richardus de sancto Victore : « Merito charitas regina virtutum dicitur : quia virtutis nomen amittit, quæ charitati non famulatur. »

Species arcus consistit in duobus coloribus qui principales in eo sunt, cæruleo et igneo, et signat in Virgine honestatem conversationis. Oportet enim ad hoc quod honeste vivatur cum aliis, et flere cum flentibus per compassionem in adversis, ecce color cæruleus : et gaudere cum gaudentibus per congratulationem in prosperis, ecce color igneus. Hæc ejus species præfigurata est per Abigail, quæ erat prudentissima et speciosa [6], quæ compassa est viro suo in adversitate, et congratulata est regi David in sua prosperitate.

Species solis consistit in splendentis radii emissione, et significat fœcunditatem ventris. Et hanc speciem figuravit species Susannæ, de qua dictum est presbytero : *Species decepit te* [7].

Item, De speciositate Mariæ canit Ecclesia in ejus assumptione : « Vidi speciosam sicut columbam descendentem, etc. » Maria *speciosa* dicitur antonomastice, sicut luna dicitur *pulchra*. Unde : *Pulchra ut luna* [8]. Et licet possit intelligi ut dicatur speciosa sicut columba, tamen melius est ut intelligatur simpliciter speciosa : et quod dicitur, *sicut columbam*, referatur ad id quod dicitur, *descendentem*. Vere Maria speciosa, quæ

[1] Cf. Job. XLII, 14.
[2] Eccli. XLIII, 20.
[3] I Regum, I, 4.
[4] Cf. Job, XLII, 14.
[5] Job, XLII, 15.
[6] I Regum, XXV, 3.
[7] Daniel. XIII, 56.
[8] Cantic. VI, 9.

omni speciositati comparatur. Speciositati arborum. Unde, *Quasi cedrus*, etc. [1]. Speciositati hortorum et fontium. Unde : *Hortus conclusus soror mea sponsa* [2]. Speciositati gemmarum. Unde : *Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris* [3], id est, cœlestibus coloribus. Item, *Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis* [4]. Ecce triplex speciositas, operum, metallorum, lapidum. Speciositati luminum. Unde : *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens*, etc. [5]? Speciositati herbarum. Unde : *Nardus mea dedit odorem suum* [6]. Speciositati florum. Unde : *Quasi plantatio rosæ in Jericho* [7]. Et, Cantic. II, 2 : *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias.* Speciositati fructuum. Unde : *Sicut fragmen mali punici*, etc. [8]. Speciositati ædificiorum. Unde dicitur arca, thronus, solium, navis, et hujusmodi. Speciositati vasorum. Unde dicitur, Eccli. XLIII, 2 : *Vas admirabile*, etc. Speciositati membrorum. Unde commendatur a singulis membris in Canticis, sicut infra ostendemus.

Item, Cantic. I, 14 : *Ecce tu pulchra es, amica mea! ecce tu pulchra es! Oculi tui columbarum.* Ecce admirationis vox est, reliquum commendationis : iteratio vero pulchritudinis confirmatio est amoris, vel signum duplicis pulchritudinis, interioris in virtute, et exterioris in conversatione. Vel, gemina pulchritudo geminæ charitatis affectus. Vel, pulchritudo intellectus, quæ est cognitio veritatis, et pulchritudo affectus, quæ est amor bonitatis. Vel, fides et operatio. Vel, humilitas et innocentia. Vel, decor activæ et contemplativæ. Vel, hæc geminatio pertinet ad duo talenta, quæ sunt scientia et operatio. Vel, ad duas partes justitiæ, quæ sunt declinare a malo, et facere bonum. Vel, ad conversationem claustralium et sæcularium. Vel, ad regimen prælatorum et obedientiam subditorum. Vel, geminatur pulchritudo sponsæ, propter decorem pœnitentium, et munditiam innocentium. Et dicitur ei : *Ecce tu pulchra es, amica mea*, quæ amas et amaris. Demonstratio adverbii tria facit, admirationem in pulchritudine sponsæ, et æmulationem in aliis : notat etiam, quod in promptu est sponsæ pulchritudo. Pronomen vero geminatum discretionem notat et significantiam. Et vere pulchra : quia *oculi tui columbarum*, id est, affectus et intentio simplex, sine plica, scilicet erroris et pravæ dilectionis. Hæc simplicitas oculorum totum corpus Ecclesiæ vel bonorum operum pulchrum reddit [9]. Vel, *columbarum*, id est, Deum simpliciter intueris : quia nihil aliud quam ipsum quæris.

Item, Quatuor sunt Mariæ vel fidelis animæ pulchritudines. Prima in corporis castitate, secunda in conscientiæ puritate, tertia in exteriori conversatione, et quarta in divinorum contemplatione. De his quatuor, Thren. IV, 7 : *Candidiores Nazaræi ejus nive, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, sapphiro pulchriores.* Candor nivis munditia carnis, frigus refrigerium cordis. Hæc duo sunt in prima pulchritudine. Candor lactis quod est cibus parvulorum, innocentia mentis, et conscientiæ simplicitas. Hæc duo in secunda. Candor eboris qui processu temporis vertitur in ruborem, innocentia operis et fervor charitatis. Hæc duo in tertia. Sapphirus colorem habet cœlestem et signat contemplationem, ecce quarta. Et hæ quatuor pulchritudines quasi derivantur a pulchritudinibus sponsi, a quo sponsa recipit totam suam

3. Quatu[or] Mariæ [pul]chrit[u]dine[s]

[1] Eccli. XXIV, 17.
[2] Cantic. IV, 12.
[3] Ibid., V, 14.
[4] Ibid.
[5] Ibid., VI, 9.
[6] Ibid., I, 11.
[7] Eccli. XXIV, 18.
[8] Cantic. IV, 3.
[9] Cf. Matth. VI, 22, et Luc. XI, 34.

pulchritudinem : quia sponsus pulcher est per naturam, sponsa pulchra est per gratiam. Prima sponsi pulchritudo fuit in corpore mortali. Unde *speciosus forma præ filiis hominum* [1]. Secunda apparuit in transfiguratione, quando *resplenduit facies ejus sicut sol, vestimenta autem ejus facta sunt alba sicut nix* [2]. Tertia in resurrectione, carne glorificata. Unde, Isa. LXIII, 1 : *Quis est iste qui venit de Edom?* etc. *Iste formosus in stola sua*, id est, in carne glorificata. Quarta in divinitate. Unde, Isa. XXXIII, 17 : *Regem in decore suo videbunt oculi ejus*. In prima Dominus nostram honoravit infirmitatem, in secunda ostendit futuræ beatitudinis qualitatem, in tertia exhibuit futuræ incorruptionis veritatem, in quarta perditam in Adam reformavit imaginem.

CAPUT II.

De corporali pulchritudine Mariæ.

1\. Item, In supra dicta auctoritate : *Tota pulchra es*, etc. Et iterum in Canticis, I, 14 : *Ecce tu pulchra es, amica mea! ecce tu pulchra es!* videtur ei attribuere sponsus duplicem pulchritudinem, corporalem videlicet, et spiritualem. De spirituali dictum est, minus tamen sufficienter : adhuc autem dicturi sumus de ea.

Si quis autem quærat de pulchritudine corporali beatæ Virginis, congruentissime mihi videtur posse dici et credi eam præ filiabus hominum speciosam, quæ speciosum forma non solum præ filiis hominum, sed etiam præ millibus Angelorum, suæ carnis substantia vestivit Unigenitum : non enim convenienter *tota pulchra* et *sine macula* appellaretur, nisi secundum dispositionem et figuram corporis et colorem faciei pulcherrima et sine macula appareret. Sed forte sicut in apocrypho de *infantia Salvatoris* scriptum reperitur, nemo plene poterat ipsius faciem intueri. Unde dicitur, Matth. I, 24 et 25, quod Joseph accepit Mariam, et non cognoscebat eam, donec peperit filium suum primogenitum, etc. Et dicit Chrysostomus, ut quidam asserunt, quod in Evangelio Nazaræorum legitur, quod Joseph Mariam videre non poterat facie ad faciem : quia Spiritus sanctus eam a conceptione Filii Dei penitus impleverat, ita quod non cognoscebat eam propter splendorem vultus ejus. De isto decore eleganter dicit ei quidam prosaice :

Tu decorem induisti,
Tu plus sole refulsisti,
Cum beata membra Christi
Tuæ carnis protexisti
Polymita tunica.

Ex quo Joseph credidit Mariam de Spiritu sancto concepisse, non ausus est faciem ejus contemplari.

Alii dicunt, quod ex quo Joseph cognovit et credidit Mariam de Spiritu sancto concepisse, in tanta eam habebat reverentia, quod numquam ausus est contemplari faciem ejus : unde non cognoscebat cujusmodi esset vultus ejus. Simile legitur de Moyse, Exod. XXXIV, 29, et II ad Corinth. III, 13, quod non poterant filii Israel respicere in faciem Moysi propter gloriam vultus ejus : quia cor-

[1] Psal. XLIV, 3.

[2] Matth. XVII, 2.

nuta apparebat facies ejus ex consortio sermonis Domini. Si ergo tam pulchra apparuit facies Prophetæ ex consortio sermonis Domini, quid æstimas de facie matris ipsius Verbi?

Item, Ratione pulchritudinis corporalis et virginitatis figuratur ipsa per Rebeccam, de qua legitur, Genes. XXIV, 15 et 16 : *Ecce Rebecca egrediebatur*, etc., *habens hydriam in scapula sua, puella decora nimis, virgoque pulcherrima, et incognita viro*. Propter hoc etiam figuratur ipsa fere per universas mulieres, quæ de corporali pulchritudine commendantur in Biblia, ut fuerunt Sara, Rebecca, Rachel, tres filiæ Job, Noemi, Abisag, Abigail, Bethsabee, Susanna, Judith, Esther, et cæteræ multæ.

De pulchritudine vero et excellentissima membrorum ejus honestate loquitur quidam sic : « Ad membrorum beatæ Virginis excellentiam singularem laudes humanas addere necesse non est, cum ex vita illius sanctissima et totius virtutis forma resplendeat : ejus quippe in terris conversatio et omnibus sanctis imitanda proponitur, et etiam Angelis admiranda efficitur, quæ siquidem non solum delectabat, sed et divinos provocabat adspectus. Quid enim aliud membra illius erant, nisi quædam spirituales linguæ, quas Spiritus sanctus sui plectro temperans modulaminis, suæ dignitatis præsentia movebat in harmoniam angelicæ similitudinis. Idem namque Spiritus qui ejus animam sui fervore caloris accenderat, membrorum quoque officia in eamdem habitudinem suspendebat. Unde nihil aliud in suis motibus resonabat, nisi nectar divinæ humanæque sapientiæ, expressum de illa ineffabili suavitate, quam in Trinitate Patris et Filii et Spiritus sancti majestatis divinæ essentia communicat, vel concordia. Ad hujus puritatis excellentiam, nullam alicujus sancti pertingere scimus sanctimoniam, nisi solius Mariæ, quæ tanto sanctæ divinitati erat vicinior, quanto Spiritus sancti muneribus ornatior, qui membra ejus velut in quadam virginitate, id est, omnino in sanctitatis integritate custodiebat, ut nulli omnino subjacerent corruptioni, dum mundanæ vanitatis vel carnalis illecebræ nulla colluvies sibi aliquid ex eorum usurparet officio. »

Item, De pulchritudine Mariæ interiori tamen magis quam exteriori dicit ei Spiritus sanctus in Psalmo XLIV, 12 : *Concupiscet rex*, id est, Christus, *decorem tuum*. Et nota, quod per decorem exteriorem, qui consistit in membris, designatur decor interior, qui in virtutibus animæ, et in his consistit species Jacob, id est, Mariæ, quæ simul et semel vitia omnia supplantavit, quam scilicet speciem Christus dilexit.

Hic incipit scriptor commendare Mariam a pulchritudine singulorum membrorum et sensuum, et quædam specialia interserit de pulchritudine Christi Ecclesiæ et fidelis animæ mystice et moraliter secundum testimonia Scripturarum, et expositiones maximorum Theologorum.

Et incipit a capite Mariæ.

In capitis debita dispositione. Cantic. VII, 5 : *Caput tuum ut Carmelus : et comæ capitis tui sicut purpura regis vincta canalibus*. Carmelus interpretatur *scientia circumcisionis*, purpura regia in quibusdam canalibus tingitur, et per hoc quod eis dicitur, *vincta canalibus*, recentia designatur. Est ergo sensus : Caput tuum, id est, mens tua prudenter est circumcisa, et comæ tuæ, id est, cogitationes tuæ tinctæ sunt in memoria sanguinis Dominicæ passionis, et sic affectæ sunt cogitationes tuæ quasi recentem viderent sanguinem de Filii vulneribus distillantem. Fasciculus enim myrrhæ morabatur inter ubera ejus, donec assumpta fuit ad illud gaudium, quod omnem dolorem absorpsit. 2. De capi

Item, Caput Mariæ, id est, mens, comparatur Carmelo propter eminentiam contemplationis et divinæ scientiæ, et propter pinguedinem gratiarum, ex qui-

bus fructus multiplex bonorum operum : quia Carmelus mons est altus et pinguis. Et ratione interpretationis : quia prudenter circumcidit a se omne illicitum tam a carne sua, quam a spiritu suo. Et a capite, id est, mente sua impinguata charismatibus omnium gratiarum, singulorum membrorum suorum regimen procedebat, sicut per caput regitur totum corpus.

Item, Notandum quod Carmelus interpretatur *scientia circumcisionis*, quam habet fidelis anima, sciens quod a se debeat amputare, et quod non. Item, in Carmelo Elias sacerdotes Baal interfecit [1], postquam in igne de cœlo sacrificium obtulit, et postea caput ponendo inter genua orando pluviam impetravit. Ecce congruus ordo, ut primo circumcidas a te omnem superfluitatem in membris et sensibus, sicut docuit Christus sua circumcisione, postea te vincas, sicut ille sacerdotes Baal, in sacrificio cordis contribulati, succenso charitatis igne, et Deo immoles sacrificium laudis in gratiarum actione, deinde humiliando mentem tuam qua homo a Deo cognoscitur, sicut ille pronus in terram posuit faciem suam inter genua quæ flexibilia sunt : quia post hæc omnia debet homo de se humilia sentire : et sic poteris gratiæ pluviam impetrare. Et singulas hujusmodi gratias habemus, per operationes et exempla Virginis, cujus caput comparatur Carmelo.

De comis matris potest exponi quod dicitur de comis Filii, Cantic. v, 11 : *Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ quasi corvus. Comæ*, id est, sanctæ cogitationes ejus, capiti suo, id est, Christo per amorem adhærentes, *sicut elatæ*, id est, sicut folia *palmarum*, quæ ideo dicuntur *elatæ*, quia erectæ et in sublime tendentes meditando jugiter de cœlestibus, parum aut numquam de terrenis, sicut et folia palmæ directe tendunt in sursum contra morem aliarum arborum. Elatæ etiam erant cogitationes ejus per charitatem et pietatem, cogitando de salute generis humani. Et acutæ propter cogitandi subtilitatem et libertatem : quia non molestabant eam cogitationes phantasticæ : cogitabat enim quod volebat, et nihil nisi quod volebat.

Nigræ quasi corvus, propter humilitatem : humilitas enim dicitur ad humo, cujus color proprius nigredo est. Vel, *nigræ* : quia ex doloribus quos passus est Filius, denigratæ. Fuerunt igitur cogitationes Virginis amplæ libertate, dilatatæ pietate, acutæ subtilitate, sublimes rectitudine, nigræ humilitate. *Quasi corvus*, qui est avis diligenter sibi incorporans cadavera. Sic beata Virgo quæ propter cadaverosos peccatores factam se recolit matrem Dei, de ipsis a diabolo rapiendis, et Ecclesiæ incorporandis, cujus ipsa est collum, quo mediante descendunt in ventrem cibaria, jugiter creditur cogitare.

Mystice : *Comæ* Ecclesiæ quæ Christo capiti immediate adhærent, et subtiles sunt et tenues, et incisæ non dolent, viri spirituales sunt, non inflati superbia, non graves divitiis, et qui patientes pro Christo, non dolent, sed gaudent. Et sunt *sicut elatæ palmarum*, id est, sicut summitates palmarum quæ sunt altæ, erectæ, et coronant victorem, et signant altitudinem et excellentiam boni operis, et rectitudinem sanctæ intentionis, et triumphum perseverantiæ quæ coronam meretur. *Nigri* sunt etiam, id est, per pœnitentiam denigrati, qualis erat Job dicens, xxx, 30 : *Cutis mea denigrata est*, etc. *Quasi corvus*, id est vera et nativa nigredine, non fuscata : et hoc contra hypocritis, qui *exterminant facies suas ut appareant hominibus jejunantes* [2]. Vel, *quasi corvus*, cujus vox est *cra*, qui scilicet per spei longanimitatem dicunt cum Jacob : *Respondebit mihi cras justitia mea* [3]. In capillorum flavore, vel crocei-

[1] III Regum, xviii, 40.
[2] Matth. vi, 16.
[3] Genes. xxx, 33.

tate, seu quasi quadam deauratione intellige de Deo meditationum seu cogitationum rutilantiam. Cantic. v, 11, dicitur de Christo : *Caput ejus aurum optimum.*

4. Cogitationes Mariæ capillis comparatæ.

Bene autem cogitationes Virginis comis comparabiles sunt et capillis, propter multas proprietates capillorum. Capilli Mariæ, id est, cogitationes, sunt graciles humilitate. (De spirituali gracilitate quære titulo de *aromatibus*, ubi Maria dicitur *virgula fumi.*) Molles benignitate. Unde dicit cum Filio, Jerem. xxix, 11 : *Ego cogito cogitationes pacis, et non afflictionis.* Isa. xxxii, 8 : *Princeps ea quæ digna sunt principe, cogitabit,* scilicet quod ad honorem Dei et utilitatem proximi. Flexibiles obedientia et compassione. Exsangues sine carnali affectione. Insensibiles patientiæ levitate. Subtiles ineffabili deitatis contemplatione. Sapient. v, 16 : *Cogitatio illorum apud Altissimum.* Sapient. vi, 16 : *Cogitare de illa sensus est consummatus.* Tenues voluntaria paupertate. Macilenti et abstinentia et sobrietate. Longi perseveranti finalitate. Insonori, non remurmurantes in tribulatione. Rotundi æternitatis desiderio et amore. Jugiter crescentes continua melioratione. Quandoque se erigentes æternorum inquisitione, cœlestium contemplatione, intentionis rectitudine. Ideo comparantur comæ ejus elatis palmarum, ut supra de *comis.* Quandoque se dimittentes suipsius discussione. Quandoque crispantes. Quandoque quasi super humeros defluentes, id est, deorsum fluentes pia compassione. Humeri Ecclesiæ sunt, qui pie supportant onera infirmitatis fraternæ : et super tales quando affliguntur pia Virgo pia gestat viscera. Quandoque simul constricti studio disciplinæ. Sæpius abluti lacrymosa et devota Filii et cœlestium recordatione. Pexi et discriminati ordinatissima discretione. Unde, Luc. i, 29 : *Cogitabat qualis esset ista salutatio.* Ecce discretio. In capite, id est, Christo capite aureo, radicati fide, spe, et charitate. Ipsi capiti immediate adhærentes sincera dilectione quæ amantem unit amato. Ab ipso capite inferius dependentes vera humiliatione. Unde dicebat ipsa, Luc. i, 49 : *Fecit mihi magna qui potens est.* Item, *Gratia Dei sum id quod sum* [1]. Ipsum caput a quo oriuntur, id est, Christum præcipue adornantes gloriosa magnificatione. Unde : *Magnificat*, etc. I ad Corinth. xi, 7 : *Mulier gloria viri est.* Ipsum caput a quo oriuntur, calefacientes pia oratione : Maria enim est Abisag quæ pedes, id est, affectus viri David frigescentes calefacit ad amorem nostrum [2]. Quandoque in tricam collecti Trinitatis et unitatis fide. Quandoque mitra vel peplo seu capitegio coerciti, secretorum cordis absconsione. Fulvi, crocei sive aurei per charitatem. Candidi vel quasi argentei per castitatem. Nigri et quasi corvini per pœnitentiam vel dolorem. Cantic. v, 11 : *Comæ ejus... nigræ quasi corvus,* ubi supra. Quasi canescentes per sapientiam, maxime quando post Filii ascensionem contulit cum Apostolis de veritate et tota serie Evangelii. Quasi rutilantes per Filii patientis amarissimam compassionem, et ipsius passionis jugem recordationem : quasi enim tinctæ erant cogitationes Virginis in semper recenti memoria Dominicæ passionis.

Hujusmodi capillis, id est, meditationibus et cogitationibus sanctis ornabatur coram Deo mens ipsius beatæ Virginis, 5
et erat magna pars illius internæ pulchritudinis, quam Rex regum Christus Dominus concupivit et dilexit. Item, In his capillis caput ipsius, id est, mens ab omni frigore infidelitatis et ab omni æstu cujuslibet concupiscentiæ protegebatur, et horum gratia ipsi Deo Trinitati et sanctis Angelis amabilis et appetibilis habebatur. Unde et dicebant ei, Cantic. vi,

[1] I ad Corinth. xv, 10.

[2] III Regum, i, 3.

12 : *Revertere, revertere, Sulamitis ! revertere, revertere, ut intueamur te.*

Moraliter : Sanctæ cogitationes mentem ex qua oriuntur, calefaciunt, protegunt, et exornant, sicut dictum est supra, et maxime cum ad mentem reducitur angustia Dominicæ passionis, quæ est armatura sufficiens contra infestationem omnimodæ tentationis, sicut dicitur, I Petri, IV, 1 : *Christo in carne passo, et vos eadem cogitatione armamini.* Spirituale vero calvitium quod est carere hujusmodi cogitationibus et meditationibus sanctis, caput animæ, id est, mentem pessime deturpat, et maxime dehonestat, et exponit illud gelicidio infidelitatis et caumati cujuslibet tentationis : et ideo comminatur Dominus filiabus Sion, id est, animabus peccatricibus et superbis, Isa. III, 24 : *Erit pro crispanti crine calvitium*, etc.

Item, Ratione capillorum comparatur Maria, Cantic. IV, 14 : *Nardus et crocus*, etc. Crocus enim crines habet aureos, quales ad litteram Virginem credimus habuisse, et tales vidimus in reliquiis apud Rothomagum. Vere enim cogitationes ejus fuerunt aureæ : quia dependentes et ortum habentes in capite aureo deitatis, ut supra dictum est, et charitative patientes, sapientes, et obedientes, quæ omnia notantur in auro.

Item, Cantic. IV, 1, dicitur Virgini : *Capilli tui sicut greges caprarum quæ ascenderunt de monte Galaad.* Greges caprarum, id est, caprearum, sunt greges omnium contemplativorum quæ acie contemplationis acute vident ut capreæ, et ad visionem cœlestium ascendunt de illo, et per illum, qui est mons montium, qui est mons Galaad, in se coacervans omnia testimonia Scripturarum : nam Galaad interpretatur *acervus testimonii.* His autem gregibus universis comparantur capilli Virginis, id est, spirituales ejus cogitationes, subtiles, et capiti suo Christo suaviter adhærentes : nam ipsa subtilius quam universi greges contemplativorum oculo contemplationis summæ divinitatis penetravit arcana.

In frontis planitie et candore, quo scilicet frons quandoque perfunditur quasi quodam roseo rubore, designatur verecundia Virginis. Planities se habet ad simplicitatem, candor ad munditiam, rubor ad charitatem. Frons autem fidelis animæ erubescentia nominis Christiani et verecundia, ne audeat scilicet cogitare, loqui, audire, vel facere aliquid inhonestum, aut nutu, aut signo, aut gestu, seu risu. Frons vero animæ peccatricis inerubescentia vel obstinatio. De primo, Jerem. III, 3 : *Frons mulieris meretricis facta est tibi : noluisti erubescere.* De secundo, Isa. XLVIII, 4 : *Nervus ferreus cervix tua, et frons tua ærea.* Frons etiam diaboli illi sunt, qui peccata sua prædicant quasi Sodoma [1]. De cujusmodi dicitur, Ezechiel. III, 7 : *Omnis quippe domus Israel attrita fronte est, et duro corde.* Sancta vero verecundia lapis est, quo percutiendus est Goliath in fronte, ut dejiciatur ab alto præsumptionis suæ [2] : quia confundi de peccatis suis adducit gratiam et gloriam [3].

7. De fronte.

In oculorum pulchritudine vel claritate. Oculi Mariæ intellectus et affectus. Vel, identitas cogitationum et operum. Vel, simplicitas et vultus uniformitas : ipsa est enim Anna, id est, gratia, cujus vultus non sunt in diversa mutati [4]. Nec Mariæ gratia fœcundata contemplatione cœlestium umquam potuit avelli vel retardari. Ideo dicit ei sponsus de pulchritudine oculorum ipsam commendans, Cantic. I, 14 : *Ecce tu pulchra es, amica mea ! ecce tu pulchra es ! Oculi tui columbarum.* Bis dicit, *ecce*, unam demonstrationem faciens ad oculum, aliam ad

8. De oculis.

[1] Isa. III, 9.
[2] Cf. I Regum, XVII, 49 et seq.
[3] Eccli. IV, 25.
[4] I Regum, I, 18.

intellectum. Bis dicit, *pulchra*, ad innuendum, quod in ea est quod meretur oculus carnis a foris, et quod diligat ab intus oculis mentis. Vel, in hoc etiam commendat eam a duplici dilectione, scilicet Dei et proximi. Charitas enim pulchritudo est animæ. Sapient. IV, 1 : *O quam pulchra est casta generatio cum claritate!* Vel, in hoc commendat eam a pulchritudine intellectus quæ est veritas, et affectus quæ est bonitas. Vel, commendat eam ab innocentia quoad se, et beneficentia quoad proximum. Vel, a dilectione totius boni et odio totius mali. Sequitur : *Oculi tui columbarum*, hoc invenies infra.

9. Item, Ab oculis commendat eam sponsus, Cantic. IV, 9 : *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa : vulnerasti cor meum in uno oculorum tuorum, et in uno crine colli tui.* Alia littera dicit : Percussisti nos corde, totam videlicet Trinitatem : vulnerasti cor meum vulnere charitatis, non doloris, id est, me ad amorem tuum delectabiliter attraxisti, ut te profunde diligerem de corde meo. *In uno*, id est, in unitate *oculorum tuorum*, scilicet affectus et intellectus, quæ in te ita sunt unum quod non aliud desiderat affectus, nisi quod desiderandum indicat intellectus. Vulnerasti cor meum in uno crine cervicis tuæ, quod habet alia littera, id est, in unitate cogitationum tuarum, quæ sic adhærent Christo capiti suo, quod nihil aliud dicunt nisi illud Psalmi XXVI, 4 : *Unam petii a Domino*, etc.

Dicit ergo se charitate vulneratum et corde percussum in uno oculorum et in uno crine matris suæ : quia de corde ipsius triumphat hæc unitas, et ejus recordationem nulla delet oblivio, sicut nequit fieri, ne vulnus cordis continue sentiatur. Vel, per unum crinem designatur ejus humilitas singularis et unica, et quæ ad modum crinis gracilis erat et tenuis, carens onere mundanorum et crassitudine temporalium, ut melius posset ascendere et intrare per foramen acus, id est, finem passionis. Erat etiam ejus humilitas rotunda sicut crinis rotundus est : quia propter amorem æternitatis in tantum se humiliavit, non causa inanis gloriæ, sicut hypocritæ, qui nequiter se humiliant, et interiora, id est, intentio et affectio, plena sunt dolo et fallacia [1].

Sequitur : *Colli tui.* In hoc notatur, quod beata Virgo non solum fuit humilis in mente, sed etiam in voce. Per collum quod continet guttur, in quo formatur vox, unde de quibusdam dicitur : *Non clamabunt in gutture suo* [2], significatur humilitas verborum ejus : quia per humilitatem sonuit verbum obedientiæ, dicens : *Ecce ancilla Domini* [3]. Ergo per unum crinem singularis humilitas mentis ejus. Et quia additur *colli tui*, singularis et unica humilitas vocis ejus. Et hac duplici humilitate profunde vulneravit cor ipsius Christi vulnere amoris, quod facta est ei soror et sponsa quoad humanam naturam quam assumpsit ex ea in qua vulneratus est ad mortem in patibulo crucis. Ideo dicit : *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa.*

Item, Cantic. V, 12, dicitur de oculis 10
sponsi, et potest exponi de oculis Mariæ : *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte sunt lotæ, et resident juxta fluenta plenissima.* In columba notatur simplicitas et innocentia. Quod videlicet columbæ super rivulos aquarum sedentes et aquas adspiciunt quæ impræsentiarum fluunt, et illas quæ jam fluxerunt, et illas quæ affluunt. Sic et oculi Virginis per simplicitatem et innocentiam columbinam, perspicaciter conspiciunt in speculo Trinitatis præterita, præsentia, et futura, umbram et accipitris, id est, diaboli. Oculi etiam ejus comparantur columbis *quæ lacte sunt lotæ* : quia re-

[1] Eccli. XIX, 23.
[2] Psal. CXIII, 7.
[3] Luc. I, 38.

spectus ejus, pietatis et misericordiæ dulcedine perfusus est. Et isti oculi subtiliter vident ut columbæ : quia *resident juxta fluenta plenissima*, id est, juxta aquas sapientiæ salutaris.

Aliter : *Oculi ejus sicut columbæ*, id est, casti et simplices, *super rivulos aquarum*, id est, juxta fluenta Scripturarum, in quibus Virgo studebat, *quæ lacte sunt lotæ*. In lacte duo : candor qui ad castitatem, dulcedo quæ debet referri ad pietatem. Unde petimus : « Illos tuos misericordes oculos, etc. » Sed si vis ut te respiciant oculi isti, oportet te fieri pauperem spiritu, id est, humilem : quia oculi Christi et Mariæ in pauperem respiciunt. Diabolus respicit omne sublime, id est, omne superbum, sicut dicitur, Job, XLI, 25. Item, *Oculi Domini super justos* [1], sicut oculi matris super puerum, ne cadat : et si ceciderit, ut eum relevet. Unde dicit servo suo : *In via hac qua gradieris, firmabo super te oculos meos* [2].

Et *resident juxta fluenta plenissima* Scripturarum. Et nota, *resident*, non transvolant, aut deambulant, contra illos qui non possunt residere ad libros suos, et contra quosdam monachos equitatores, qui non possunt residere in claustro.

Item, Cantic. VII, 4, dicitur Mariæ : *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis*. Hesebon interpretatur *cingulum mœroris*, id est, mœror cingens ut intelligatur intransitive : quia mœror pœnitentiæ cingit hominem, et restringit peccatorum saniem et fluxum peccati, sicut vitta cingit vulneratum et restringit sanguinis fluxum. Et hoc sigillum competit pœnitentibus, qui in mœrore animi recogitant peccata sua et pœnas inferni, et inde humiliantur : quia sicut dicitur, Proverb. XII, 25 : *Mœror in corde viri humiliabit illum*, etc. Talibus enim sunt oculi beatæ Virginis quasi piscinæ, id est, respectus misericordiæ, ejus multiplex lavatorium. Oculi enim Domini super justos, oculi Dominæ super peccatores. Et dicuntur isti oculi esse *in porta filiæ multitudinis*, id est, Ecclesiæ, cujus ipsa est porta. Vel, Oculi ejus, id est, intellectus et affectus *sicut piscinæ* : quia continet aquas doctrinæ et misericordiæ, quibus nutrit minores qui sunt *in Hesebon*, quæ fuit quædam civitas ante cujus portam erat fons circumfluens civitatem, nec ingrediebatur quis in eam nisi per fontem. Similiter nec Ecclesiam ingreditur quis nisi per baptismum. Et dicuntur hæ piscinæ esse *in porta*, id est, in ipsa quæ est porta Ecclesiæ : quia nisi per illam non intrant fideles ad vitam, *filiæ multitudinis*, id est, multitudo filiorum.

Item, De oculis matris congrue potest dici sicut dicitur de oculis Filii, Apocal. I, 14 : *Oculi ejus tamquam flamma ignis*. Quæ quatuor habet proprietates : illuminat enim et calefacit, terret et exurit. Mariæ enim respectus illustrat electos luce sapientiæ, et calefacit amore justitiæ, reprobos autem et dæmones terret ferocitate comminationis, et incorreptos exurit incendio damnationis, sicut patet in Juliano apostata. Aliter, flammei sunt oculi isti per charitatem et illuminant corpus Christi quod est Ecclesia : quia vita ejus inclyta illustrat cunctas Ecclesias : et quia comburunt dæmones et peccata. Proverb. XX, 8 : *Rex qui sedet*, etc. (Quære supra causa vigesima quarta.)

Moraliter : Duo oculi animæ, gemina dilectio Dei et proximi. Vel, in bono faciendo et malo cavendo. Vel, intellectus qui respicit fidem, et affectus qui charitatem. Purgandus est autem intellectus ab errore, affectus a vitio. Unde, Jerem. IV, 4 : *Auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda et habitatores Jerusalem*, id est, Ecclesiæ vel religionis. Præputium intellectus error, præputium affectus malitia. Unde, Jerem. IV, 14, dicitur animæ : *Leva a malitia cor tuum*.... 11.

[1] Psal. XXXIII, 16, et I Petri, III, 12.

[2] Psal. XXXI, 8.

Usquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ, id est, erroneæ? Debent etiam isti oculi esse sicut columbæ, ut prævideant accipitrem : sicut enim oculi corporales exacuuntur per aquarum inspectionem, sic spirituales per sacræ Scripturæ considerationem, ut prævideatur astutia diaboli.

Item, Oculos fidelis animæ fides purificat. Unde, Act. xv, 9 : *Fide purificans corda eorum*. Spes elevat ad Dominum. Unde, Psal. cxxii, 1 : *Ad te levavi oculos meos*, etc. Charitas et munditia Deo conjungunt. Matth. v, 8 : *Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt*. Item, Isa. xxxiv, 17 : *Regem in decore suo videbunt oculi ejus*, id est, mundi et charitativi.

12. Item, Oculi fidelis animæ debent esse *sicut columbæ*, non sicut corvi vel vulturis, qui semper habent oculos ad cadavera : non sicut accipitris vel herodii, quorum oculus ad sanguinem et rapinam : sed sicut columbæ, qui resident *super rivulos aquarum*, id est, Scripturarum, ut prævideant astutiam diaboli, et fugiant persequentem. Et debent hæ columbæ *lacte esse lotæ*, id est, operibus charitatis et pietatis, quibus nihil est dulcius, mundatæ a peccatis, et residere *juxta fluenta plenissima* : nam qui clare vident quod videndum est in Scripturis, residentes sunt et mansionarii in fluentis lacrymarum, quæ fluenta tunc sunt *plenissima*, quando non solum propria, sed aliena deplorant peccata : nec solum habent lacrymas pœnitentiæ, sed et devotionis, id est, utrumque irriguum. Et tales bene dicuntur oculi : quia sic prævident contra astutias diaboli : in rivis Scripturæ, et per opera misericordiæ sibi prævident contra accusationem proximi, ne possit dicere contra eos : Occidisti me, quia non pavisti : et contra discretionem judicis, mittendo ad eum legationem lacrymarum.

[1] Luc. ii, 51.

In genarum competenti complanatione. Cantic. i, 9 : *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis*. In genis mulieris notantur quinque, candor, rubor, decor, verecundia, et masticatio ciborum. De quatuor primis in hoc capitulo multa invenies. Masticavit autem cibum Evangelii Apostolis et Evangelistis et omnibus sequacibus eorum, cujus veritatem verba et ordinem conservaverat in corde suo [1]. Dicitur ergo illi : *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis*, id est, pulchritudo tua interior comparabilis est proprietatibus genarum et proprietatibus turturis. 13. De ge

Hic incipit sponsus commendare sponsam et maxime matrem suam : pulchritudo enim mulieris in genis maxime apparet. Genæ auribus continuæ sunt, per quas totus decor virtutum sponsæ infunditur : quia *fides ex auditu* [2] : sic et aliæ virtutes. Ideo, Psal. xliv, 11 et seq., dicit : *Audi, filia*, etc., usque *decorem tuum*. Et hoc potest notari in hoc quod patienter audivit Angelum Dei Filium nuntiantem. Genæ turturis pilos non habent, sed plumas, quæ nullum aquarum vestigium retinent, et juvant ad volatum : in hoc notatur, quod perfecte renuntiavit omnibus superfluitatibus mundi, quæ per pilos. Munditia etiam cordis et decor virtutum possunt in hoc notari, et per hæc tria volavit super pennas ventorum, scilicet in assumptione super omnes ordines Angelorum.

De genis etiam sponsæ dicit ei sponsus, Cantic. iv, 3 : *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ, absque eo quod intrinsecus latet*. Mala punica ad litteram eadem sunt quæ et mala granata, et dicuntur *punica* a Punica regione, in qua crescunt et abundant. *Granata* vero dicuntur propter multitudinem granorum, et fracta majorem emittunt odoris fragrantiam quam integra. Fragmen etiam mali punici ruborem ostendit et candorem. In genis, ut dictum est, decor et 14

[2] Ad Roman. x, 17.

species mulieris consistit. Dicitur etiam beata Virgo *speciosa*, propter ruborem pulchritudinis naturalis, verecundiæ virginalis, eximiæ charitatis, et patientiæ singularis, et propter candorem innocentiæ, virginitatis, et immortalitatis, et etiam propter immunitatem peccati.

Absque eo, id est, præter illud *quod intrinsecus latet*, soli Deo cognitum, nemini manifestum : nam quanta sit Mariæ species, ille solus novit qui dedit. Vel, *absque eo quod intrinsecus latet*, id est, absque interna virtutum pulchritudine, quæ omnes homines latuit, etiam seipsam. Vel, istud dicitur moraliter fideli animæ : *Absque eo quod intrinsecus latet*, id est, præter illam visionem qua sponsum tuum videbis revelata facie : nunc enim vides per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem [1]. Vel, *absque eo quod intrinsecus latet*, id est, absque æternæ retributionis claritate, quæ modo non videtur. Unde, Isa. LXIV, 4 : *Oculus non vidit*. Ad Coloss. III, 3 : *Vita vestra est abscondita*. I Joan. III, 2 : *Nunc filii Dei sumus*, etc. Item, moraliter : Grana mali punici non apparent, donec malum, id est, pomum aperiatur, sic virtutes animæ modo latent, sed quando Dominus aperuerit occulta cordium, et manifestaverit abscondita tenebrarum, tunc patebunt. Aliter : *Absque eo quod intrinsecus latet*, id est, absque dilectionis interioris pulchritudine, per quam alia pulchra et commendabilia sunt, quæ latere bene dicitur, quia soli Deo nota est : *homo enim videt ea quæ parent, Deus autem intuetur cor* [2].

Aliter : *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ*. Genæ fidelis animæ sponsæ Christi, duplex ejus patientia. Prima in labore actionum : secunda in dolore passionum. Et dicuntur hæ *duæ genæ* : quia in his maxime pubertas et virilitas animæ fidelis apparet, et sunt sicut fragmen mali punici continentis gratiam, id est, virtutum germina, et sanctæ actionis proposita, puritate intentionis candida, et fervore charitatis rubea, per fracturam tribulationis patientia. Quod enim sancti germinis vel boni propositi cortex patientiæ intra se habeat, fractura tribulationis manifestat. Quid enim beatus Job intus haberet pacis tempore, latuit : sed quid vel quantum hoc esset, tribulatio manifestavit.

Item, Fractura mali punici distillat vinum suave et salubre gustui : in quo vino signantur compunctio, devotio, compassio, et hilaritas, quæ debent comitari patientiam animæ sanctæ. Est ergo sensus : *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ*, id est, patientia tua candida et rubicunda, cum quatuor dictis proprietatibus vini.

Sequitur : *Absque eo quod intrinsecus latet*. Hoc generaliter dicitur contra omnes illos qui sua exteriora miro studio exornant et excolunt, et sua interiora omnino inculta dimittunt, magis eligentes placere hominibus qui judicant ea quæ parent, quam Deo qui intuetur cor, et omnes tales maledicti hypocritæ sunt, quibus dicit Dominus, Matth. XXIII, 25 et 26 : *Væ vobis, Scribæ et Pharisæi hypocritæ : quia mundatis quod deforis est calicis et paropsidis, intus autem pleni estis rapina et immunditia. Pharisæe cæce, munda prius quod intus est calicis et paropsidis, ut fiat id quod deforis est mundum.*

Item, De genis sponsi, Cantic. v, 13 : 15.
Genæ illius sicut areolæ aromatum consitæ a pigmentariis. Quod de matre et Filio potest exponi sic : Pigmentarii qui pigmenta suavitatis et deliciarum spiritualium in anima conficiunt, septem sunt spiritus qui sunt ante thronum [3], spiritus scilicet sapientiæ et intellectus, et cæteri. Isti pigmentarii in naturalibus potentiis animæ Christi vel ipsius beatæ

[1] I ad Corinth. XII, 13.
[2] I Regum, XVI, 9.
[3] Apocal. I, 4.

Virginis, quasi in areolis ordinabiliter plantaverunt aromata gratiarum et virtutum, in quibus ipsius animæ consistit species, sicut in genis consideratur decor faciei.

Aliter : In genis pulchritudo, pudor, et verecundia. Huic membro sunt comparabiles, qui gratiam habent verecundiæ, quos scilicet pudet cogitare, loqui, facere, vel audire turpia, quorum honestas et virtutum species decorat Ecclesiam, et hoc maxime si fuerint comparabiles areolis aromatum, ut videlicet sicut in areolis herbæ plantantur aromaticæ, sic in eorum mentibus plantata sint virtutum germina a pigmentariis, id est, a sanctis Doctoribus, qui de Apostolis et Prophetis assumpserunt et messuerunt aromata sermonum et sanctorum operum, quæ aliis tradiderunt.

Aliter : *Genæ illius sicut areolæ aromatum consitæ a pigmenteriis.* Tria possunt notari in genis, timor in pallore vel abstinentia, amor in rubore seu verecundia, in barba robur virile vel animi constantia. *Sicut areolæ.* Areola prius aratur vomere contritionis, secundo seritur donis naturalibus et gratuitis, tertio rigatur gratiis et lacrymis. De primo, Osee, x, 11 : *Arabit Judas,* scilicet cordis aream post contritionem sigillatim peccata confitendo. De secundo, Matth. XIII, 27 : *Nonne bonum semen seminasti in agro tuo?* De tertio, Psal. CIII, 13 : *Rigans montes de superioribus suis.*

Aromatum. Trina aromata, bona naturalia scilicet, quinque sensus, et cordis ingenium, quæ sunt instrumenta merendi. Dona gratuita et spiritualia, quæ sunt causa merendi. Unde, II ad Corinth. VI, 1 : *Hortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Bonæ operationes et pia exercitia ne fides sine operibus moriatur.

Consitæ a pigmentariis, qui sunt Pater et Filius et Spiritus sanctus. Pater creans dat dona naturæ, Filius prædicans exempla virtutum in bona operatione, Spiritus sanctus dona gratuita charismatum infusione. Rigantur hæ areolæ aquis de fontibus, qui sunt oculi in lacrymarum effusione, aquis de puteis, id est, profundis gemitibus cordis in contritione, de piscinis, id est, *mares* gallice, de pluviis, de rore. Piscina pœnitentia, pluvia oratio, ros devotio mentis.

In faciei competenti coloratione. Facies animæ, sicut beatus Bernardus dicit, est mentis intentio, ex qua rectitudo operis, sicut ex facie pulchritudo corporis. Hujus faciei candor munditia, rubor verecundia : quæ duo venustant animam et augent gratiam. Duæ genæ in hac facie, res et causa, scilicet quod intendas et propter quid. Vel, duæ genæ in facie ubi consistit species mulieris in candore et rubore, sunt in anima castitas et charitas, quibus duabus virtutibus Deus cognoscit animam per approbationem, si utraque sit duplex, sicut duplex est gena. Candor, puritas intentionis et actionis. Rubor, charitas ad Deum et proximum. Decora autem facies, sicut dicit Augustinus, est quando facies est affecta hilariter, dimensa pariliter, luculente colorata. Affecta est hilariter illa anima, quæ quidquid boni facit, hilariter operatur. II ad Corinth. IX, 7 : *Hilarem datorem diligit Deus,* Dimensa est pariliter, quando omnia facit debito tempore, debito ordine, debita intentione, id est, ad gloriam Dei, ad salutem sui, ad exemplum proximi, ut singula quæque locum teneant sortita decenter. Luculente colorata, quando candor castitatis et innocentiæ substernitur rubori caritatis, patientiæ et martyrii. Luculentus enim color, candor mixtus rubori.

16. De fa[ciei]

17 Aliter : Ad hoc quod anima placeat sponso suo, primo necesse est ut substernatur albedo castitatis, quæ est color omnium colorum susceptivus, sicut patet in imaginibus, sellis, et clypeis depingendis. Et debet hic color esse byssus retorta, ut innocentia castitati copuletur. Vel, ut exterius in corpore, et in mente

seu voluntate interius, utraque hæc virtus conservetur. Candor autem innocentiæ refertur ad proximum, rubor charitatis ad Deum. Duplex autem rubor designatur per coccum bis tinctum, ut Deum diligas : et quia Deus tuus est qui creavit te, quia prior te dilexit, et quia factus est homo propter amorem tuum. Debes etiam proximum tuum diligere quoad animam : quia creatus sicut tu ad imaginem Dei, et quoad corpus ut ei benefacias. Unde, Eccli. xvii, 12 : *Mandavit illis*, scilicet hominibus, *unicuique de proximo suo.* Item, Eccli. xviii, 12 : *Miseratio hominis circa proximum suum,* etc. Eccli. xxxi, 18 : *Intellige quæ sunt proximi tui*, id est, quid debeas proximo tuo, *ex teipso.* Illud enim debes in sua necessitate illi, quod crederes tibi deberi posito in statu ejus. Vel sic : *Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso*, id est, ex tua fragilitate cogita fragilitatem aliorum.

Duplex etiam rubor necessarius est, verecundiæ scilicet, quasi in sinistra gena de his quæ pertinent ad sinistram, id est, vitiis et peccatis : qui enim verecundatur, subito solet rubore perfundi. Charitatis in dextera, ut Deum diligas pro adipiscendis gratiarum donis quæ pertinent ad dexteram. De verecundia pro peccatis dicit Psalmista, Psal. xliii, 16 : *Tota die verecundia mea contra me est,* etc. De non habentibus hanc verecundiam dicit animæ peccatrici Jeremias, iii, 3 : *Frons mulieris meretricis facta est tibi : noluisti erubescere.* Huic autem rubori, id est, verecundiæ pro peccatis, primo debet substerni candor castitatis, ut peccatrix anima firmum habeat propositum abstinendo de cætero a peccato.

18 Item, Notandum quod tria principaliter solent rubere in vultu vel facie luculente colorata, id est, frons et duplex gena. Per frontem charitas, per genam dexteram patientia, per sinistram erubescentia de peccatis. Frons ergo animæ erubescit, quando ex amore Christi, Mariæ et sanctorum, et ne proximum scandalizet, verecundatur quis turpia et inhonesta dicere, facere, vel etiam cogitare.

Et nota, quod sicut quidam panni prius tingi solent in quemdam ruborem, quasi subobscurum, ut tandem recipiant ruborem luculentum : sic anima pœnitens prius debet superfundi quasi subobscuro quodam rubore, id est, verecundia pro peccatis : alioquin non potest recipere luculentum ruborem veræ patientiæ, vel meritoriæ charitatis, qui duplex rubor necessarius est, ut scilicet ex charitate patienter sustineat tribulationes, qui recolit mortaliter aliquoties se peccasse.

Item, Albedo innocentiæ convenit fronti animæ, ubi est sedes verecundiæ quæ est virtus. Sic colorata fuit gloriosa Virgo, de qua dicitur, Eccli. xxvi, 19 : *Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata*, id est, verecunda. (Quære supra titulo de *verecundia Mariæ.*)

Albedo etiam virginitatis substernebatur in ea rubori patientiæ et charitatis, et hoc quasi in duplici gena, qua virgo mente et corpore. Unde de ea dicitur, Proverb. xxxi, 22 : *Byssus et purpura indumentum ejus.* Byssus retorta, duplex virginitas, vel virginitas et innocentia. Byssus et purpura, lilium cum rosa. Candor etiam innocentiæ substernebatur in ea rubori patientiæ et charitatis : quia nemo vere diligere potest nisi vixerit innocenter. Propter hoc ei dicitur, Cantic. i, 9 : *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis :* ecce rubor charitatis. Propter hoc etiam nominatur hæc *aurum primum* in Proverbiis [1] : quia tres istæ virtutes, scilicet castitas, innocentia, charitas, omne bonum inchoant et consummant.

Item, Ideo dicitur, Cantic. iv, 3 :

[1] Proverb. iii, 14.

Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ. In malo punico cortex pollet, ecce charitas : grana rubent, ecce verecundia, vel patientia, vel nativus color Virginis.

Notandum etiam, quod illa anima dici potest luculentissime colorata, et expresse simillima sponso suo, quæ candorem innocentiæ, quasi substratum habens, multis affligitur tribulationibus, nec tamen deserit innocentiam suam, sed omnia sustinet patienter. Sicut enim passus est Deus qui fuit lilium inter spinas, quando exivit portans spineam coronam [1], sic et beata Virgo quæ passa est in Filio. Unde, I Petri, III, 17 : *Melius est benefacientes (si voluntas Dei velit) pati, quam malefacientes.* Numquam enim visa est competentior junctura quam lilii innocentiæ et rosæ, id est, sanguineæ compassionis. Ideo dicitur de anima : *Byssus et purpura indumentum ejus* [2].

Item, Propter hoc de sanctis dicitur, Apocal. XII, 11, quod *vicerunt diabolum propter sanguinem Agni, et propter verbum testimonii sui : et quia non dilexerunt animas suas usque ad mortem.* Agnus innocentia, sanguis passio. Quia enim exemplo Agni, id est, Christi, passi sunt innocenter, ideo vicerunt diabolum. *Verbum testimonii,* auditus sacræ Scripturæ. *Non dilexerunt animas,* id est, vitam animalem usque ad mortem exclusive, id est, non dilexerunt tantum, quod illa dilectio excluderet mortem. Hoc proprie convenit martyribus. Unde Apostolus, Act. XX, 24 : *Non facio animam meam pretiosiorem quam me.* Vel sic : *Propter sanguinem Agni,* id est, propter fidem passionis Agni, de cujus sanguine liniendi sunt postes [3], id est, intellectus et affectus, contra Angelum exterminatorem. Cantic. VIII, 6 : *Pone me ut signaculum,* etc. Vel, *Propter verbum testimonii,* id est, propter apertam confessionem fidei. Vel, *Verbum testimonii,* manifesta prædicatio quoad prælatos.

19 De candore Mariæ dicitur, Sapient. VII, 26 : *Candor est lucis æternæ :* quia per eam videbitur lux æterna, id est, Pater et Filius, ut ei conveniat illud Psalmi XXXV, 10 : *In lumine tuo videbimus lumen. In lumine tuo,* id est, in Filio qui te illuminavit, vel quem tu peperisti lucem veram, etc.

De candore.

Item, Eccli. XLIII, 20 : *Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus.* Et loquitur de nive ad litteram, per quam Maria designatur, propter refrigerium Spiritus sancti et nativum candorem virginitatis qui est viror genitus.

Item, Propter candorem comparatur ipsa lilio, Cantic. II, 2 : *Sicut lilium inter spinas,* etc. Item, Isa. XXXV, 2 : *Gloria Libani data est ei.* Libanus candor, cujus candoris gloria data est ei in sanctificatione, cum prius esset denigrata per originale. Moraliter : Fideli animæ necessarius est candor innocentiæ. Hic est candor ovis. Genes. XXXI, 8 : *Alba quæque accipies pro mercede.* Hic debet esse in incipientibus. Alius est candor vestis, hic est opinionis in proficientibus. Unde, Eccle. IX, 8 : *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* Alius candor nivis, scilicet puritas conscientiæ in perfectis. Thren. IV, 7 : *Candidiores Nazaræi ejus nive.* Alius candor lactis, id est, puritas simplicis doctrinæ, hic in prædicatoribus. Omnes istos candores habuit Maria præ omnibus.

Item, Ratione ruboris comparatur ipsa rubo qui ardere videbatur [4]. Item, stellæ rutilanti [5] : plantationi rosæ [6]. Item, ferculo Salomonis, cujus ascensus purpureus [7]. Item, propter hunc ruborem

[1] Joan. XIX, 5.
[2] Proverb. XXXI, 22.
[3] Exod. XII, 22 et 23.
[4] Exod. III, 2.
[5] Numer. XXIV, 17.
[6] Eccli. XXIV, 18.
[7] Cantic. III, 9.

comparantur genæ ejus fragmini mali punici [1], ut supra de *genis*. Item, labia ejus vittæ coccineæ [2], ut infra de *labiis*. Propter hoc etiam appellatur ipsa Sunamitis [3], id est, coccinea. Tota etiam fuit flammea per charitatem instar ferri igniti : quia Christus qui ignis consumens est [4], habitans in ea, sic colorabat eam, qui est filius charitatis ipsius Patris. Item, in coloratione consistit, ut dictum est, magna pars hujus pulchritudinis.

Et nota, quod Christus matrem suam quasi bis coloravit, quasi bis decoloravit, quasi bis recoloravit, sicut inferius ostendetur. De coloratione : *Ave, gratia plena* [5]. De decoloratione : *Mulier, ecce Filius tuus* [6]. De recoloratione : « Vidi speciosam sicut columbam. » Christus matrem suam coloravit in sanctificatione, tingens eam quasi de nigro colore in candidum : et tunc data est ei gloria Libani [7], qui interpretatur *candor*. Coloravit etiam in sua conceptione per infusionem gratiæ amplioris, quam antea habuisset : unde tunc dicta est *gratia plena*. Contulit enim ei gratiam fœcunditatis, et illibatum conservavit candorem virginitatis, et tunc ampliatus est in ea decor exterior rubore verecundiæ, et decor interior ferventiori charitate. Verecundata est enim ad ingressum Angeli, qui in hominis specie apparebat : et ideo *turbata est in sermone ejus* [8] : nam cum prius esset, ut vere creditur, non solum candida, sed candidissima velut flos lilii, intuens Angelum ingressum ad eam in forma hominis, rubore roseo creditur superfusa. Propter charitatem vero ejus dictum est ei : *Dominus tecum :* quia *qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* [9].

Decoloravit in hominum opinione, qui videntes eam habere filium, ipsam corruptam reputabant. Unde ipsa dicit, Cantic. I, 4 : *Nigra sum*, judicio hominum qui reputant me corruptam, *sed formosa* : quia virgo purissima. Aliter exponunt quidam locum istum, quasi ad litteram. Dicit enim beata Virgo quasi loquens aliis virginibus vel fidelibus animabus eam imitari volentibus, de eo quod Joseph inveniens ipsam prægnantem, suspicans adulterium, voluit occulte dimittere eam, sicut dicitur, Matth. I, 19. Dicit ergo : *Filiæ Jerusalem*, id est, quæ suspiratis ad pacem cœlestis Jerusalem quasi filius ad matrem, *nigra sum*, id est, notata crimine adulterii mihi falso objecti, et ita sum *sicut tabernacula Cedar*, id est, ejicienda a viro meo Joseph de domo sua, sicut Ismael, pater Cedar, cum matre sua Agar ejectus est de domo Abrahæ [10]. Cedar interpretatur *tenebræ*, vel *mœror*, vel *mœrens*, aut *tenebrosus*, vel secundum quosdam *nigredo :* quia in tabernaculis habitabat ejectus ab hominibus, cujus manus contra omnes, et manus omnium contra eum. Sic Maria et sancti abjecti et viles ab hæreticis reputantur, sed non habentes hic manentem civitatem, sed futuram inquirentes, in tabernaculo corporis pugnant contra carnem, mundum, et diabolum, et talis pugna non debet exerceri sine duplici mœrore, interiori per dolorem, et exteriori per lacrymarum effusionem quæ comburunt diabolum. Sed licet nigra videar exterius, tamen formosa sum interius : quia carens omni macula, et omni virtute adornata : et hoc *sicut pelles Salomonis,* qui pulcher fuit exterius, et cultu regio adornatus : sic ego interius ornata sum omni decore virtutum. Et est similitudo extrinseca tracta a Salomone ad intrinseca, cujus pelles nigras quidam fuisse affirmant. Et

[1] Cantic. IV, 3.
[2] Ibid., IV, 3.
[3] Ibid., VI, 12.
[4] Deuter. IV, 24.
[5] Luc. I, 28.
[6] Joan. XIX, 26.
[7] Isa. XXXV, 2.
[8] Luc. I, 29.
[9] I Joannis, IV, 16.
[10] Genes. XXI, 14.

sic jungenda est littera : Nigra sum sicut tabernacula Cedar, sed formosa sicut pelles Salomonis, quæ molles erant et fortes et more pellium excarnatæ et extenuatæ, hyacinthinæ, et rubricatæ. Et talis erat Maria, fortis patientia, mollis obedientia, quasi distincta varietate virtutum, ab omni carnalitate et carnali voluptate separata per virginitatem, extenuata per paupertatem et humilitatem, hyacinthina per contemplationem et desiderium supernorum, rubricata in Filii passione per animæ martyrium. Et in his omnibus debet fidelis anima pro posse suo Mariam imitari.

Sequitur : *Nolite me considerare, quod fusca sim : quia decoloravit me sol* [1], scilicet justitiæ. Quasi diceret : Non habeatis ad talem suspicionem respectum : quia sol justitiæ sic me exterius per talem suspicionem quasi decoloravit, quando ipsum concepi, sed intus plurimum coloravit, sicut sol materialis quosdam fructus decolorat pallore, quosdam venustat rubedine.

Sequitur : *Filii matris meæ*, scilicet synagogæ, id est, Judæi infideles non credentes, quod virgo conceperim, *pugnaverunt contra me*, detractionibus et maledictis, et contemptui habuerunt me, dicentes ad minus me concepisse de viro meo Joseph : et quia me contemnunt, occasionaliter *posuerunt me custodem in vineis*, id est, in Ecclesiis fidelium Gentilium et Judæorum conversorum ad fidem, pro quibus oro Filium meum, et qui mihi dicunt : « Ora pro populo, interveni pro clero, etc. » : sed *vineam meam*, id est, synagogam infidelem, *non custodivi* : quia non credunt me matrem Dei, nec requirunt auxilium a me, imo maledicunt mihi et odio me habent : et ideo pro talibus non possum orare ad minus tam devote sicuti pro fidelibus.

Decoloravit etiam in passione quadam doloris nigredine, cum ejus animam gladius, id est, passio Filii pertransiret. Unde et ipsa dicit, Cantic. I, 5 : *Fusca sum, quia decoloravit me sol*, id est, Filius meus eclipsim patiens et occasum. Propter hanc etiam doloris nigredinem dicit ipsa, Cantic. I, 4 : *Nigra sum, sed formosa*, etc. Nigra exterius pressuris tribulationum, formosa charitate. Vel, nigra in terris, formosa in cœlis. Vel, nigra oculis insipientium, formosa intellectu sapientium. Vel melius, *nigra*, quia ignis passionis unigeniti sui de quo ipse dicit Patri : *Igne me examinasti* [2], etc., denigravit eam : ignis enim ea quæ comburit, tingit in nigrum. Vel, *fusca sum*, id est, animi mœrore confecta, despecta, obscurata, offuscata, decolorata : *quia decoloravit me sol* moriens, discolorem me fecit sol obscuratus et offuscatus, cui in passione non fuit species, neque decor, sicut dicitur, Isa. LIII, 2.

Vel moraliter, conveniunt hæc verba fideli animæ facienti pœnitentiam ex amore, ut dicere possit : *Nigra sum* per sordes pœnitentiæ, *sed formosa* spirituali decore, quia decoloravit me sol justitiæ. Calor enim hujus solis, id est, amor Christi, de quo calore dicitur : *Nec est qui se abscondat a calore ejus* [3], facit nigrescere et pallere. Unde Poeta : « Palleat omnis amans. » Pallor mortui color est : quia non potest Deum vere diligere, qui mundo mortuus non est. Thren. V, 10 : *Pellis nostra quasi clibanus exusta est a facie tempestatum famis*, etc. Job, XXX, 30 : *Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ caumate*, id est, tribulatione. Sic etiam potest istud exponi : *Nigra sum* corporalibus miseriis, *sed formosa* cœlestibus desideriis.

Potest etiam dici, quod decolorata fuit gloriosa Virgo, quando tota facta est sanguinea per martyrium animæ,

[1] Cantic. I, 5.
[2] Psal. XVI, 3.
[3] Psal. XVIII, 7.

Filio exspirante. Unde dicitur, Joel. II, 31 : *Sol*, id est, Christus, *convertetur in tenebras*, per mortem corporis, *et luna*, id est, Maria, *in sanguinem*, per martyrium animæ. Item, Apocal. VI, 12 : *Sol factus est niger tamquam saccus cilicinus, et luna tota facta est sicut sanguis.*

23. Christus matrem suam recoloravit in resurrectione, quando iterum ortus est sol, qui oriens omnibus rebus reddit proprios colores, quando scilicet gaudium quod habebat vel habuit de Filii resurrectione, abstersit ab ejus anima nubilum totius tristitiæ. Recoloravit etiam in Apostolorum prædicatione, quando ipsis prædicantibus toti mundo innotuit Christum natum fuisse de Maria Virgine. Unde, Psal. XVIII, 5 et 6, de Apostolis : *In omnem terram exivit sonus eorum*, dicentium de Christo : *In sole posuit tabernaculum suum*, id est, carnem suam, quæ assumpit ex ea, quæ scilicet virgo clara erat et lucida ut sol per omnimodam puritatem. Vel, ista recoloratio facta est in sua assumptione, quando coronata est gloria et honore, et colorata gloria immortalitatis. Unde tunc canitur : *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens*, etc. [1]?

24. Item, Pulchritudo faciei partim consistit in cutis extensione, quæ fit per pœnitentiam. Unde animæ pœnitenti dicitur per Jeremiam, XXXI, 4 : *Adhuc ornaberis tympanis tuis*, etc., id est, mortificatione carnis, quæ est decentissimus ornatus animæ. Alioquin rugæ tuæ dicent testimonium contra te [2], scilicet quando non facis pœnitentiam.

Item, Ideo animæ peccatrici dicitur, Isa. LIV, 2 : *Dilata locum tentorii tui, et pelles tabernaculorum tuorum extende, ne parcas : longos fac funiculos tuos, et clavos tuos consolida.* (Quære expositionem, etc.)

Item, Notandum quod ad animas colorandas et quasi picturandas dedit Christus de pretioso vase corporis sui sanguinem et aquam, sanguinem ad rubricandum, aquam : ad dealbandum : quia proprium est aquæ dealbare quæ abluit, ut ei similarentur qui candidus et qui rubicundus est. Cujus videlicet sanguinis gutta minima plus valuit omnibus creaturis : sine hac autem coloratione pallida est et discolor omnis anima, et indigna Christo Domino spirituali matrimonio copulari.

Item, Ut color animæ fidelis recens, severet, frequentius innovari debet facies diutius per animæ, recogitando passionem Dominicam, quasi aqua roseacea, quia de latere ipsius patientis aqua simul cum sanguine distillavit, etc. [3].

In aurium erectione et competenti dispositione. Aurium erectio obedientiæ rectitudo. I Reg. III, 10 : *Loquere, Domine, quia audit servus tuus.* De erectione aurium Mariæ dicit ipsa cum Filio, Isa. L, 4 : *Erigit mane, mane erigit mihi aurem*, etc. (Quære supra titulo de *obedientia Mariæ*.) 25. De auribus.

Aures debent esse duæ, scilicet intellectus et affectus, ut audiat quis exemplo Mariæ humiliter pro se, sicut ipsa audivit Angelum : patienter contra se, sicut ipsa Filii irrisores. Ideo dicitur, Apocal. II, 7 : *Qui habet aurem audiendi, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.* Ille revera habet aures, qui sensum retinendi ac intelligendi habet, et affectum diligendi et promerendi ea quæ promittuntur, sicut habuit Maria. Ille autem quodammodo auribus caret, qui de cœlestibus bonis quæ sibi promittuntur, curam non habet.

Quid Spiritus dicat Ecclesiis. Spiritus in loco nequaquam personam Spiritus sancti tantum, sed ipsam sanctam et individuam Trinitatem designat, quæ una deitas creditur et unus Deus adoratur : *Spi-*

[1] Cantic. VI, 9.
[2] Cf. Job, XVI, 9.
[3] Joan. XIX, 34.

ritus enim *est Deus* [1]. Ait ergo : *Quid spiritus dicat*, id est, quid Deus promittat *Ecclesiis*, pluraliter, non huic Ecclesiæ, vel illi : quia quod isti vel illi secundum distinctionem promittitur, singulis si festinent ad præceptorum impletionem, fideliter persolvetur.

Et nota, quod Spiritus iste dicit, id est, docet, vel præcipit Ecclesiis quatuor principaliter, scilicet præcepta, prohibitiones, consilia, et promissiones : quibus omnibus obtemperandum est ut faciamus præcepta, vitemus prohibita, amplectamur consilia, desideremus promissa, paratum habentes cor, et iterum paratum ad hæc et illa.

Aures non debent moveri nisi moto capite, id est, nisi ad ea quæ Deus vult : quia aures sunt de ipso capite. Joan. VIII, 47 : *Qui est ex Deo, verba Dei audit.* Sic per omnia et tantum sic movebatur Maria : aures enim belluinæ sunt, quæ excutiuntur, sicut patet in asinis, et canibus, et cervis, et hujusmodi. Ante apertæ, id est, ad spiritualia, retro clausæ ad temporalia. Ideo dicitur, Isa. L, 5 : *Dominus Deus aperuit mihi aurem.* I Reg. IX, 15 : *Dominus revelaverat auriculam Samuelis*, etc. Circulares, ut a nullo recipere veritatem dedignentur. Eccli. III, 31 : *Auris bona audiet cum omni concupiscentia sapientiam.* Non curare enim a quo discas, una est de septem clavibus quæ reserant scientiam. Vel, circulares et integræ, ut perfecte et integre obediant. Unde Filius Patri : *Aures autem perfecisti mihi* [2]. Lenes et non pilosæ, quod est mansuete audire, etc. Eccli. v, 13 : *Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei,* etc. Jacobi, I, 21 : *In mansuetudine suscipite insitum verbum,* scilicet Dei, etc. Mundæ et purgatæ a fæcibus verborum scurrilium. Unde Chrysostomus : « Non dimittas stercora in auribus tuis. » Peccata stercora sunt. Detractores ergo qui nuntiant tibi peccata aliorum, stercoribus implent aures tuas. Quidam enim habent aures caninas plenas muscis, id est, adulationibus, et rumusculiis, vel, quod pejus est, serpentibus et aurellariis, id est, detractionibus et mendaciis, quæ occidunt animam. Canibus enim intrant aurellariæ per aures in cerebrum, et inde mors. Jerem. IX, 21 : *Ascendit mors per fenestras,* aurium scilicet et aliorum sensuum : unde de beato Silvestro legitur : « A detractionibus et mendaciis quasi a serpentibus avertebat aures, sciens venenum invidiæ per aures ingressum occidere animam sapientis. » Augustinus : « Sicut si deest inspector, deest lusor, sic si desit auditor, deerit detractor. » Quoties ergo intraverint hujusmodi nocumenta aures tuas, necesse est te habere purgatorium confessionis humilis. Minimo digito solent aures purgari. Revelatæ maxime in viris, ut diligenter intelligant quid eis dicatur a Domino. I Reg. IX, 15 : *Dominus revelaverat auriculam Samuelis.* Concavæ per humilitatem. Unde dictum est Mariæ et cuilibet fidei animæ : *Inclina aurem tuam*, etc. [3]. Et purgantur parvo digito, qui figurat humilitatem. Ornantur auro, de quo fabricantur inaures : quia præmium obedientiæ fulgor claritatis æternæ [4]. Genes. XXIV, 22, dedit Elieser Rebeccæ inaures et armillas.

Item, Notandum quod quidam habent aures præcisas, quod est signum latrocinii, qui scilicet particulariter obediunt, et non ex toto. Exemplum de Malcho, cui Petrus amputavit auriculam dexteram [5]. (Quære titulo de *obedientia*.) Alii habent præposteras, id est, *bestornees* Gallice, quarum apertura est a retro, id est, ad ea quæ debuissent addorsare. Alii asininas. Unde Persius : « Auriculas asini quis non habet ? » Isti sunt qui libenter audiunt citharam prædicationis,

[1] Joan. IV, 24.
[2] Psal. XXXIX, 7.
[3] Psal. LXXXV, 1.
[4] Proverb. XXV, 12 : *Inauris aurea*, etc.
[5] Joan. XVIII, 10.

nec tamen aliquid mittunt ad cor suum, nec in operationem, quod est lyram conculcare. Alii habent aures aspidis surdæ et obturantis aures suas, nolentes exaudire vocem incantantium, id est, prædicantium, aut medici medicantis sapienter [1], sicut dicit alia littera. Alii tamen luxuriantur, quod inde obsurdescunt ad litteram.

26. In nasi debita quantitate et narium
De naso. apertione. Cantic. VII, 4 : *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum.* Damascus interpretatur *sanguinem bibens,* hoc est, diabolus, qui semper sitit bibere sanguinem peccatorum. Contra ejus insidias opponitur nasus, id est, discretio beatæ Virginis, quæ ipsius præsentit malitiam et a longe prævidet quasi de specula : unde et turri comparatur, a qua de longe inimicorum videntur incursus. Ipsa ergo et a longe respicit contra hostem, et sicut turris fortiter pro nobis se ei opponit, et dicitur *turris Libani*, quasi in Libano monte sita, qui *candor* interpretatur, ut per hoc ostendatur, quod candore virginitatis tamquam pede conterere valeat caput serpentis, id est, concupiscentiam. Vel etiam quoad se fuit turris Libani fundata supra petram, id est, Christum, cui soli innitebatur. Unde, Cantic. VIII, 5 : *Innixa super dilectum,* quæ scilicet turris Libani est stabilis altitudo candoris ejus, innocentiæ scilicet, et virginitatis, jugiter respiciens *contra Damascum*, id est, peccatum.

Item, Ministerio nasi purgantur humores capitis, et adjutorio Mariæ vitia et pravi mores nostræ mentis, quæ caput est animæ.

Item, Nasus via spiritus est : quia ipsa via est, qua Spiritus sanctus venit ad nos, ad nostram scilicet justificationem et consolationem, et quandoque quasi recedit a nobis ad nostram humilitatem. Unde, Cantic. V, 16 : *Veni, Auster, et perfla hortum,* id est, conscientiam fidelis animæ. Item, Cantic. VIII, 14 : *Fuge, dilecte mi*, etc.

Item, Nasus ministrat animæ, id est, vitæ carnis respirationem, et Maria vitæ nostræ spirituali spei respirationem. Unde dicit : *In me omnis spes vitæ et virtutis* [2]. Et hoc patet in Theophilo et multis aliis, qui nisi in misericordia ejus sperassent, de Dei misericordia desperassent.

Item, Nasus discernit inter fœtorem et odorem : et ipsa fovens virginitatem ad ipsam velut aromata se convertit, et carnis corruptionem velut fœtorem longe a se projecit.

Item, Penes nasum attenditur motus indignationis : et ipsa per sanctam superbiam quidquid vile erat et sordidum, detestabatur, et omnem mundi gloriam per humilitatem abominabatur.

Item, Non fuit hic nasus parvus, quia non defuit ei discretio : non grandis, quia non affuit ei præsumptio : non tortus, quia nulla occasione declinavit a recto. De his tribus impedimentis agitur, Levit. XXI, 18. Et idcirco fuit idonea ministrare Domino. Unde dicit : *In habitatione sancta coram ipso ministravi* [3]. (Quære titulo de *servis Mariæ.*)

Moraliter : Nasus animæ discretio est, 27.
quæ mala velut fœtorem, et bona velut odorem provida sagacitate debet discernere, ut fœtida rejiciat et odorifera retineat. Dicitur ergo fideli animæ : *Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum* [4], videlicet sicut turris in Libano monte, id est, in Christo fundata, qui est firma Petra [5]. Isa. II, 2 : *Mons in vertice montium.* Mons Libanus, id est, candor qui per gratiam dealbat nigros peccatores. Sic ergo nasus, id est,

[1] Psal. LVII, 5 et 6.
[2] Eccli. XXIV, 25.
[3] Eccli. XXIV, 14.
[4] Cantic. VII, 4.
[5] Matth. VII, 24 et 25.

discretio animæ *sicut turris*, ut nec ad dexteram per prospera, nec ad sinistram per adversa, sed in rectum versus cœlum, regulariter protendatur, sicut turris cum perpendiculo erigitur et immobiliter consistit. Et debet hæc discretio jugiter respicere *contra Damascum*, id est, diabolum, ut supra dictum est de beata Virgine, ut venienti tentatori viriliter se opponat. Jacob. IV, 7 : *Resistite diabolo, et fugiet a vobis.* Vel, Damascus metropolis Syriæ civitas multum infesta filiis Israel, est collectio dæmonum et hominum impiorum, filiis Dei semper inimica, quibus viri discreti viriliter se opponere debent.

Aliter : In naribus sagacitas et discretio, ut sagaciter discernat fidelis anima quid sit odor vitæ in vitam, quid odor mortis in mortem, quæ sit fragrantia virtutum, quis fœtor vitiorum. Et talis est turris Libani, propter fortitudinem constantiæ, et altitudinem virtutis, et candorem continentiæ : quia Libanus *candor* dicitur. Et debet talis semper prospicere pro se et aliis contra Damascum, qui interpretatur *potus sanguinis*, vel *bibens sanguinem*, et signat diabolum, qui nostrarum jugiter sitit sanguinem animarum, contra quem semper prospiciendum est ad ejus insidias præcavendas.

Vel, *turris Libani*, id est, custodia candoris, qui est munditia et innocentia animæ : quia duo hæc maxime candidum faciunt coram Domino. Et bene nasus, id est, discretio fidelis animæ comparatur turri : quia qui vere habet virtutem discretionis, flecti non potest ad peccatum, et stabilis est in bono, sicut turris stabilis est et inflexibilis. *Quæ respicit contra Damascum :* quia talis anima se observat ab insidiis diaboli, qui vitam nostram spiritualem semper auferre nititur, quæ est in sanguine Christi.

28. Nasi descriptio. Nasus in facie eminentissimum tenet locum : quia providi spiritualium discretores debent in sublimioribus collocari. Sed nisi discretio fuerit circumspecta, facile subintrabit vitium virtute palliatum. Ideo prohibetur, Levit. XXI, 18 et seq., offerre Deo suos panes homo, qui fuerit parvo aut grandi aut torto naso. Parvus, defectus discretionis, contra quod dicitur, Eccle. VII, 18 : *Noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo.* Grandis, præsumptio de sua discretione vel scientia : contra quod dicitur, ad Roman. XI, 20 : *Noli altum sapere, sed time.* Item, XII, 3 : *Non plus sapere*, id est, investigare, *quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.* Vel, grandis nasus, præsumens de eminentia suæ sanctitatis, vel se solum credens sanctum, sicut videre est in Elia dicente : *Derelictus sum ego solus*, etc. [1]. Et Dominus volens hanc præsumptionem resecare ab animo ejus, dixit ei : *Derelinquam mihi in Israel septem millia virorum, quorum genua non sunt incurvata ante Baal.* Ad Galat. VI, 3 : *Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit.* Vel, grandis nasus, nimia discussio propriæ vel alienæ actionis, contra quod dicitur, Eccle. VII, 17 : *Noli esse justus multum* : quia est justus qui peccat in justitia sua. Ad Roman. XII, 3 : *Non plus sapere*, id est investigare, etc., ut supra. Tortus, quando aliquis qui sibi videtur sciolus, aliqua occasione declinat a recto, sicut illi qui victimas declinant in profundum [2].

Duas habes nares, quæ sunt timor, et spes. Naris sinistra timor, ad præsentiendum fœtorem inferni. Unde, Psal. LIV, 16 : *Descendant in infernum viventes.* Michææ, IV, 10 : *Venies usque ad Babylonem*, quæ interpretatur *confusio*, et designat confusionem pœnarum infernalium, ubi nullus ordo : *ibi liberaberis.* Vel etiam ad præsentiendam astutiam diaboli. Unde de forti equo dicitur, Job, XXXIX, 25 : *Procul odoratur bellum*, etc. Spes naris dextra, quæ jam in præsenti prælibat et pascitur, et suam pascit familiam odoribus para-

[1] III Regum, XIX, 10 et 18.

[2] Osee, V, 2.

disi, et currere eam facit in odorem unguentorum Domini et Mariæ.

Nasus super os et labia ordinatur. Super os, ut exemplo simiæ discernas quid comedendum, quid bibendum, quid rejiciendum. Job, vi, 6 : *Nunquid potest aliquis gustare, quod gustatum afferat mortem ?* Quasi diceret : Non potest. Sæpe enim mors animæ in olla carnium, in olla potuum [1]. Hoc naso, id est, hac discretione caruerunt primi parentes nostri : unde redundavit mors in totam posteritatem suam. Ordinatur etiam nasus super labia, quibus loquimur et osculamur, ut discrete tibi caveas in utroque.

Via spiritus est, quo scilicet spiritus attrahitur et emittitur. Isa. ii, 22 : *Quiescite ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est*, etc. Attrahas ergo desiderando, orando, quantum poteris, spiritum vitæ quo spiritualiter vivas. Unde : *Os meum aperui*, scilicet os cordis, id est, desiderium, os corporis orando, confitendo : *et attraxi spiritum* [2]. Et eumdem spiritum in alios emittas exemplo Domini, qui in faciem hominis inspiravit spiraculum vitæ, Genes. ii, 7 : *Et factus est homo in animam viventem*. Sic et nos docendo, monendo, consulendo, pro ipsis debemus peccatoribus inspirare spiraculum vitæ, orando quo reviviscant a morte peccati, exemplo Elisei, qui incumbens super puerum, posuit os suum super os pueri, etc., et oscitavit puer [3].

Item, In naso attenditur motus indignationis, ut omne peccatum per sanctam superbiam detesteris, omnem mundanam altitudinem extollentem se adversus Deum nil appretieris.

Item, Per nasum et nares intelligitur discretio tam redolentium quam fœtidorum, ut quidquid sordet in conspectu Dei, tibi displiceat : quidquid redolet bonis, tibi redoleat, et ad famam totius boni velut ad aromata te convertas.

[1] Cf. IV Regum, iv, 40.
[2] Psal. cxviii, 131.
[3] IV Regum, iv, 34 et 35.

Item, Subsannatio fit contractione nasi : quia dicunt quidam, quod fama est quædam vena nasi, qua contracta corrugatur nasus, et facies deturpatur, ut retribulem te ostendas, maxime detractoribus : quia *facies tristis linguam dissipat detrahentem* [4]. Item, *Detrahentem secreto proximo suo, hunc persequebar* [5]. Et comparatur iste nasus turri Libani, qui interpretatur *candor*, ut ab omnibus te elonges, et ea abomineris quæ possunt animam vel famam denigrare.

Et nota, quod triplex est genus irrisionis, quæ notatur in Psalmo xxi, 14 et seq. *Opprobrium* est convitium quod infertur absenti, non audienti, neque videnti. *Subsannatio* fit præsenti, non videnti, sed audienti, et fit proprie cum ruga nasi. *Illusio* infertur præsenti audienti, et videnti, sicut illusum est Domino in passione.

In labiorum vel oris pulchritudine. 29.
Cantic. iv, 3, dicitur sponsæ : *Sicut vitta coccinea labia tua, et eloquium tuum dulce*. Labia Ecclesiæ sunt labia beatæ Virginis, quæ dicuntur *sicut vitta* : quia crines, id est, justos, ne effluant capiti et invicem, suis orationibus et exemplis constringit et adunat, ne per errores et vitia dispergantur, et eos vinculo pacis et mutuæ charitatis colligat. Dicitur autem *vitta* a vinciendo : quia ex ea capilli vel ipsum pectus vinciuntur instar vittæ ligantis. *Coccinea* dicitur hæc vitta : quia minio sanguinis Filii sui per compassionem rubricata, cujus passionis memoriam cordibus nostris inspirat. Hæc labia sunt intellectus et affectus beatæ Virginis, ex quibus formatur et procedit omnis loquela interior, id est, cogitatio et desiderium.

De labiis.

Item, Hæc labia *vitta* dicuntur : quia capillos animæ, id est, cogitationes et

[4] Proverb. xxv, 23.
[5] Psal. c. 5.

desideria nostra vage fluere, vel dispergi, aut a Christo elongari non sinit. Ergo ex officio restringendi hujusmodi capillos *vitta* dicuntur, ex officio formandi voces interiores dicuntur *labia*. Propter benignitatem autem et mansuetudinem comparantur *vittæ* quæ mollis est : propter charitatem et jugem memoriam Dominicæ passionis dicuntur *coccinea :* ex quo est summa capillorum animæ restrictio.

Vel, Ad litteram labia Mariæ quibus formabat dulcia verba sua, dicuntur *coccinea :* quia ad amorem Dei et proximi inflammant : coccinum enim flammeum habet colorem, quibus etiam labiis dulcifluas orationes suas pro nobis format in conspectu unigeniti sui.

Item, Labia Mariæ *coccinea* : quia coccinum Dominicæ passionis et ordinem creditur docuisse Evangelistas, et maxime, sicut dicitur, per beatum Lucam. Quo etiam coccino per jugem recordationem et compassionem colorati erant intellectus ejus et affectus, imo ipsa tota erat coccinea per Dominicæ passionis imitationem et carnis propriæ mortificationem, ut vere posset dicere illud Apostoli, ad Galat. vi, 17 : *Stigmata* Fili mei *Jesu* jugiter *in corpore meo porto*. Hanc autem vittam coccineam debet habere in capite omnis anima, hoc est, in mente per recordationem,et maxime in oratione. Unde, I ad Corinth. xi, 5 : *Omnis mulier orans aut prophetans non velato capite, deturpat caput suum.* Ut sic ipsius animæ sit eloquium Deo dulce ad auscultandum.

Alia littera dicit : « Sicut funis coccineus labia tua, et eloquium tuum dulce. » Expone de fune sicut de vitta. Funis coccineus est ille triplex funiculus, qui cum prædicatione Trinitatis verbum admiscet de coccineo passionis : et sicut ista prædicatio cogitationes nostras constringit in Christo et conservat in eo, ita facit beatæ Virginis deprecatio pro eo quod eloquium ejus Deo dulce est. Et funiculus iste coccineus, id est, charitativa oratio procedens de labiis suis extrahit animas de profundo peccati, sicut funis aquam de puteo : aquæ enim populi sunt [1] : puteus autem est vorago peccati. Unde orat propheta : *Neque urgeat super me puteus os suum* [2]. Lege Glossam Augustini.

Pulchritudo oris consistit in debita labiorum coloratione, et moderata grossitie, et modesta ipsius oris fissione vel apertione. 30

Debita vero labiorum coloratio est ut exterius habeant colorem lilii, interius rosæ. Unde, Cantic. iv, 3 : *Sicut vitta coccinea labia tua*, ut supra. Item, Cantic. v, 13 : *Labia ejus lilia*, etc. Quod vere sentiendum est de labiis Virginis, quæ pudica erant quoad lilium, charitativa in precibus quoad rosam.

A superflua grossitie præservabantur per humilitatem, quando dicebat : *Ecce ancilla Domini* [3]. Et a nimia tenuitate, cum diceret : *Beatam me dicent omnes generationes : quia fecit mihi magna qui potens est*,etc. [4].Talibus autem labiis oportebat labiis Filii, qui candidus est et rubicundus, propinari felicia oscula reconciliationis humanæ, in quibus scilicet labiis esset puritas, charitas, humilitas, et materna auctoritas. Ex quo etiam assecuta est felix illud osculum quod petebat, Cantic. i, 1, dicens : *Osculetur me osculo oris sui.* Fecit ipsa osculum novum inter omnes creaturas, scilicet inter cœlum et terram, inter divinam naturam et humanam, inter virginitatem et fœcunditatem, inter cor humanum et fidem, inter Deum et hominem, inter Angelum et hominem, inter hominem et hominem, scilicet Judæum et Gentilem : quæ omnia maxime discordabant, et facto illo osculo omnia invicem sunt osculata. Ideo etiam appel-

[1] Apocal. xvii, 15.
[2] Psal. lxviii, 16.
[3] Luc. i, 38.
[4] Luc. i, 48 et 49.

latur ipsa *columba*, quæ inter omnes aves sola osculum novit. Ideo de labiis Mariæ dicit Pater, Isa. LVII, 19 : *Creavi fructum labiorum pacem.* (Quære prima pagina hujus libri.)

31. Item, A dulcedine labiorum commendat Filius matrem, Cantic. IV, 11, dicens : *Favus distillans labia tua, sponsa : mel et lac sub lingua tua*, etc. Credibile est enim, quod Virgo mater sæpissime deoscularetur Filium tam dilectum, et e converso Filius matrem suam, quasi satisfaciens illi maternæ petitioni : *Osculetur me osculo oris sui* [1], et maxime cum parvulus esset et sederet in gremio ejus. Unde Augustinus in quodam sermone de Assumptione beatæ Mariæ Virginis : « O felicia oscula lactantis labiis impressa, cum inter crebra indicia reptantis infantiæ, utpote verus ex te Filius tibi matri alluderet, cum verus ex Patre Dominus imperaret [2]. » Et ideo commendat eam a dulcedine labiorum ad litteram, et mystice a dulcedine eloquii distillantis : quia communiter, quod notatur in distillatione hujus favi, Deum exorabat pro genere humano. Propter quod etiam dixerat ei paulo superius : *Eloquium tuum dulce* [3], ut supra expositum est.

Sequitur : *Mel et lac sub lingua tua.* Mel et lac, id est, omnimoda dulcedo. Vel, per mel dulcedo sapientiæ, quæ datur per eam, et ipsius preces majoribus. Per lac simplex doctrina, quæ competit minoribus. *Sub lingua*, id est, in meditatione cordis. Et hæc tria est a melle meæ divinitatis et a lacte meæ humanitatis. Vel sic : Tanta est dulcedo spiritualis in verbis tuis, quanta corporalis in melle et in lacte : et hoc *sub lingua*, quia non cuilibet patet, sed his tantum quibus datum est experiri. Non enim sunt margaritæ spargendæ ante porcos [4].

Sequitur : *Et odor vestimentorum tuorum* [5], id est, fama bonorum operum tuorum mihi homini a te impensa.

Item, In Psalmo XLIV, 3, commendatur 32.
Filius Dei ab eloquentia, ubi dicitur sponso : *Diffusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit te Deus in æternum.* Quod est dicere : Verba tua gratiosa sunt. Unde, Joan. VII, 46 : *Numquam sic locutus est homo.* Eccle. VIII, 4 : *Sermo illius potestate plenus est.* Matth. VII, 29 : *Erat docens sicut potestatem habens.*

Sed quia de Maria et virginibus canit Ecclesia versiculum istum, de beata Virgine illum exponamus et de labiis ejus. Dicitur ergo illi, habito respectu ad illam responsionem, *Ecce ancilla Domini*, etc. : *Gratia*, id est, gratiarum abundantia, ut nomen istud, scilicet *gratia*, teneatur collective : *diffusa est*, id est, non tantum fusa propter te, sed diffusa, id est, distributa et abundanter data toti sæculo : *in labiis*, id est, in responsione tua, per quam mundus Deo reconciliatus est, et homines conversi ad Deum et mundati a peccatis, juxta illud Joannis, XIII, 10 : *Vos mundi estis*, etc.

Vel, Istud dicitur sponso : *Diffusa est gratia in labiis tuis*, id est, in osculo quo osculatus es humanam naturam, tibi eam uniendo. De quo osculo, Cantic. I, 1 : *Osculetur me osculo oris sui.* In hoc enim osculo diffusa est gratia homini. Unde, Osee, VI, 3 : *Veniet quasi imber nobis temporaneus et serotinus,* id est, veniens in carnem dabit nobis gratiam prævenientem et subsequentem. Ideo dicit humana natura, Sapient. VII, 11 : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*, id est, cum sapientia, quæ est Filius Dei. Ecce quanta diffusio gratiæ, scilicet omnia bona.

Vel, De Apostolis potest hoc dici, qui

[1] Cantic. I, 1.
[2] S. AUGUSTINUS, Serm. 2 de Assumptione B. Mariæ Virginis.
[3] Cantic. IV, 3.
[4] Matth. VII, 6.
[5] Cantic. IV, 11.

fuerunt labia Christi, per quos ipse loquebatur, in quibus labiis diffusa est gratia Spiritus sancti. Gregorius : « Omnes qui Christum prædicamus, organa veritatis sumus. »

Item, De labiis matris potest hoc idem intelligi, in quibus diffusa est gratia singularis, quando dedit Filio oscula dulcia nostræ reconciliationis, sicut dictum est supra. Et *propterea benedixit te Deus*, non benedictione sinistræ, qua dat temporalia, sed dexteræ, qua dantur æterna. Ideo sequitur : *In æternum*, de qua, Proverb. III, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus*. Vel sic : *Benedixit te Deus in æternum*, id est, benedictione ducente in æternitatem.

33. Propter moderatam oris fissionem vel apertionem comparatur ipsa fluvio Phison [1], qui, ut dicunt quidam, interpretatur *os papillæ :* os enim papillæ videtur esse semper clausum, et tamen lac emittit. Et os beatæ Virginis semper quasi clausum fuit per discreti censuram silentii, et tamen quando loquebatur, dulce verbum emittebat. Unde ei dicitur, Cantic. IV, 11 : *Mel et lac sub lingua tua*. Et de verbis ejus nutritur spiritualis ejus infantia, sicut pueri de lacte.

Item, Ad honestatem oris multum facit dulcedo anhelitus. Unde Filius matri, Cantic. VII, 8 : *Odor oris tui sicut malorum*. Per odorem oris Mariæ significantur orationes ejus et preces, quæ totæ sunt aromaticæ. Unde dicit de seipsa : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi* [2]. Et quod orationes sint orationes, habetur, Apocal. V, 8, ubi dicuntur *viginti quatuor seniores habere phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum*. Dicit ergo Filius matri : Odor oris tui, id est, orationes tuæ aromaticæ, mihi placidus est et delectabilis sicut odor malorum. Vel, Sicut os Domini sunt qui separant pretiosum a vili [3], sic possunt dici quodammodo os Mariæ, qui ipsam devote confitentur, laudant, prædicant, et elucidant. Et talium odor, id est, fama et opinio debet esse sicut odor malorum quæ fructus sunt et signant bona opera, non solum filiorum, id est, verborum ut non solum de ea loquantur, sed ad imitationem et honorem ejus quod bonum est operentur. Vel ideo commendat Filius matrem ab odore oris sui : quia opinio doctrinæ et sapientiæ, quæ procedit ex verbis illius positis in Evangelio, et confidentia de orationibus illius, attrahunt homines ad cultum Filii, sicut odor malorum gustum allicit ad edendum. Odor igitur oris est fama bonæ locutionis.

Et nota, quod ore emittuntur odores interiores : et ideo bene comparatur odor oris ejus odori malorum, cum esset apotheca omnium aromatum, id est, omnium virtutum et omnium charismatum.

Ad oris etiam commendationem multum facit lingua eucharis, id est, bene gratiosa, ab εὖ quod est bonum, et χάρις quod est gratia, de qua dicitur, Eccli. VI, 5 : *Lingua eucharis in bono homine abundat*. E converso de lingua non gratiosa dicitur, Eccli. XX, 21 : *Homo acharis quasi fabula vana*. De lingua vero Mariæ dicitur, Eccli. XXXVI, 25 : *Si est lingua curationis, est et mitigationis et misericordiæ*. Lingua siquidem Hevæ non curationis fuit, sed infirmationis : quia præcepto Dei inobediens persuasit sponso suo comestionem illicitam, et peccatum suum superbe excusavit [4]. Fuit ergo lingua ejus lingua superbiæ et inobedientiæ : et ideo nec mitigationis, nec misericordiæ, sed irritationis et vindictæ : quia Dei indignationem irritavit ad vindictam. Lingua vero Mariæ fuit lingua curationis, in cujus lingua sonui humilitas cum dixit : *Ecce ancilla Do-* 34.

[1] Genes. II, 11.
[2] Eccli. XXIV, 20.
[3] Jerem. XV, 19.
[4] Cf. Genes. III, 1 et seq.

mini : obedientia, cum subjunxit : *Fiat mihi*, etc. [1] : et ideo ejus lingua est mitigationis et misericordiæ : quia Dei iracundiam mitigavit, et ejus misericordiam nobis impetrat incessanter.

Fuit etiam lingua ejus eucharis : quia doctrina verborum ejus utilis et fructuosa. Item, Eccli. XL, 21 : *Tibiæ et psalterium suavem faciunt melodiam, et super utraque lingua suavis.*

Moraliter : Si habes linguam curationis in confessione, Christus habebit linguam mitigationis et misericordiæ in peccati remissione. Unde, II Regum, XII, 13 : *Dixit David ad Nathan* : *Peccavi Domino. Dixitque Nathan ad David : Dominus quoque transtulit peccatum tuum, non morieris.*

35. Item, Ad oris pulchritudinem multum faciunt dentes mundi, candidi, et absconditi, moderatæ quantitatis, et quasi per gyrum ordinatæ dispositionis. Cantic. IV, 2, commendatur Maria a dentium speciositate, ubi dicit ei Christus : *Dentes tui*, sicut grex, vel *sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lavacro : omnes gemellis fœtibus, et sterilis non est inter eas.* (Istud habuisti uno modo expositum supra, titulo de *sapientia Mariæ*. Quære ibi).

36. Gutture. In gutturis nitore et suavitate. Unde matri dicit Filius, Cantic. VII, 9 : *Guttur tuum sicut vinum optimum. Guttur tuum*, id est, preces ex gutture procedentes : *sicut vinum optimum*, quod consolatur et relevat dolores afflictorum. Vel sic : *Guttur tuum*, id est, verba de gutture procedentia, *sicut vinum optimum*, scilicet per devotionem sapida, pigritantibus benefacere suaviter pungitiva : stimulant enim pigros ad currendum, amandum et orandum. Si enim verba sapientium stimuli [2], quid putas de verbis matris sapientiæ ? Pungunt etiam orationes ejus cor Filii. Unde et ipse dicit ei, Cantic. IV, 9 : *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa.* Et inde misericordiam eliciunt peccatoribus, etc.

Sunt etiam verba omni ejus vino dulciora per internam consolationem, qua cor hominis lætificant, ut ei sicut Filio possit dici : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua*, etc. [3]. Sunt et inebriativa : quia discrete discussa mentem alienant a sensu carnali. Filium etiam inebriant, et ipsum faciunt oblivisci peccatorum nostrorum. Et sic facillime poteris adaptare verbis et orationibus Mariæ cæteras proprietates vini peroptimi.

Vel : *Guttur tuum*, id est, doctrina, quæ continetur in verbis tuis, est *sicut vinum optimum* : quia devotos delectat et a sollicitudinibus mundanis elongat, et sic inebriat, ut sobrios reddat, non ut amentes faciat. Audiens autem Virgo sic se commendari a dilecto, rapit verbum ab ore ejus, et subdit : *Dignum dilecto meo*, id est, placens ei, *ad potandum* [4], hoc est, ut inde potet alios : placens etiam *labiis illius*, id est, prædicatoribus, *et dentibus*, id est, expositoribus, *ad ruminandum*, sicut patet in Luca, et cæteris Evangelistis, et in Expositoribus sacris.

Aliter : *Guttur escas gustu dijudicat*, 37.
sicut dicitur, Job, XXXIV, 3. Bonas retinet et evomit malas. Hæc est virtus discernendi spirituales preces, quæ sicut vinum calore fæces expellit, ut remaneat vinum optimum eliquatum et defæcatum. Commendatur igitur his verbis discretio Virginis in precibus, quæ hoc solum petit, quod discrete petitur, quod bonum, quod pium et ab omni macula defæcatum. Ipsa autem his verbis auditis a Filio assumit verbum ex ore ejus, et subjicit : *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ru-*

[1] Luc. I, 38.
[2] Eccle. XII, 11.
[3] Psal. CXVIII, 103.
[4] Cantic. VII, 9.

minandum [1]. Ac si dicat : Hoc vinum, id est, hoc verbum meum deprecatorium et vino optimo comparatum, est *dignum dilecto meo ad potandum*, ut videlicet ei placeat et ipse delectetur in eo, et hoc ipsum vinum est dignum *labiis* ejus, et est dignum *dentibus illius ad ruminandum*. Labia potum percipiunt, et ejus saporem sentiunt. Hoc itaque verbum dignum dicitur labiis Christi : quia dignum est ut favor benignus illud recipiat, et quod bene sapiat et complaceat divinæ bonitati. Et sicut vinum optimum sine difficultate et cum delectatione sorbetur, sic petitiones suas cum omni facilitate et delectatione digne dicit a Filio admittendas. Verum quia ejus quod bibitur, gustus cito præterit, ejus vero quod ruminatur, sapor diu remanet, subdit de vino illo, quod dignum sit *dentibus illius ad ruminandum*, ut sic ostendat, quod non perfunctorie, sed tamquam affectus placita dulcedine in matris petitionibus Filius delectetur, etc.

38. De collo. In colli rectitudine, candore, et competenti dimensione. Unde dicitur Ecclesiæ, Cantic. I, 9 : *Collum tuum sicut monilia*. Propter rectitudinem comparatur hoc collum turri. Propter candorem ebori : unde dicitur, Cantic. VII, 4 : *Collum tuum sicut turris eburnea*. Ipsa enim est collum Ecclesiæ propter conjunctionem divinitatis quæ per caput, et humanitatis quæ figuratur per corpus : quia in utero ejus facta est conjunctio divinæ et humanæ naturæ, et unitum genus humanum Christo capiti suo, ut in humana natura simus unum cum Deo.

Collum dicitur quasi columna : quia rigidum est et rotundum et caput supportat, sicut columna capitellum, sic Maria numquam fuit inclinata per peccatum, sed semper erecta, quia cœlos attingebat stans in terra, et hoc per contemplationem cœlestium, et quasi rotunda per desiderium æternorum, et novem mensibus tulit in utero Christum caput nostrum, cui videtur dicere illud Psalmi XXIV, 21 : *Innocentes et recti adhæserunt mihi : quia sustinui te*, id est, sursum tenui te, super omnia diligendo te. Conjungit caput corpori, et ipsa Christum Ecclesiæ, cujus ipse est caput, et ipsa corpus, et hoc dupliciter, scilicet corporaliter, Christum gignendo, et spiritualiter, ipsum peccatoribus reconciliando. Universis membris post caput supereminet in corpore : et ipsa post Christum, qui caput nostrum est excellentissimum membrorum Ecclesiæ. Duplici humero supportatur : sic et ipsa portanda est a fidelibus Ecclesiæ. Unde de sapientia vel Maria dicitur, Eccli. VI, 26 : *Subjice humerum tuum, et porta illam*, hoc est, actus tuos suppone magisterio ejus. Subjice per humilitatem et obedientiam, porta per fortitudinem et patientiam.

Maria dicitur *collum Ecclesiæ*. Sicut 39. Maria collum Ecclesiæ
corpus nisi collo adhæreat, non potest capiti adhærere : sic qui huic collo non adhæreret vera dilectione, non potest uniri Christo, qui caput est sanctæ Ecclesiæ. Sicut mediante collo formantur verba humana, sic ipsa coram Filio nostra est advocata. Beatus Bernardus : « Domina nostra, mediatrix nostra, advocata nostra, tuo Filio nos reconcilia, tuo Filio nos commenda, tuo Filio nos repræsenta, etc. »

Sicut mediante collo descendit in corpus quidquid ei est necessarium, cibi, potus, potiones, medicinæ, et hujusmodi : sic et ipsa mediante venit ad nos Christus, qui medicina est animarum nostrarum, et cujus caro et sanguis vere cibus est et potus [2].

Sicut collo interior aer emittitur et exterior attrahitur, sic per ipsam nostra devotio Deo præsentatur, et Dei misericordia et gratia nobis redonatur. Saliva a

[1] Cantic. VII, 9.

[2] Joan. VI, 56.

capite in corpus trahitur collo : et per ipsam gratia a Deo humano generi impetratur, qua homo interior ungitur et delinitur. Job, vii, 19 : *Usquequo non parcis mihi*, etc., *ut gluttiam salivam meam*, id est, ut sapore tuæ dulcedinis in contemplatione delecter ? Verbum emittitur. Nam ex ea Verbum Patris incarnatum apparuit nobis, et per eam nobis a Patre transmissa est vera salus. Joan. i, 14 : *Verbum caro factum est*, *et habitavit in nobis*, *et vidimus gloriam ejus*, etc. Hic assigna de Verbo, etc. Spiritualis alimonia membris Christi, id est, fidelibus ministratur : quia ipsa mediante panem Angelorum manducavit homo in sacra communione. Vel, triplex spiritualis alimonia, venia peccatorum, gratia meritorum, gloria præmiorum. Verba proferuntur : quia in conspectu Dei, cum sit advocata nostra, bonum pro nobis loquitur, et precibus suis bene sonantibus disjunctos nos a Filio per peccatum, quoties pœnitemus, reconjungit eidem. Isa. lix, 2 : *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum*, etc.

Item, Collum quandoque flectitur. Sic Maria flexibilis quoad Deum per obedientiam et humilitatem, quoad nos per pietatem, quandoque erigitur, et hoc quoad se per contemplationem.

Item, Istud collum planum est per justitiæ æquitatem, lene est per mansuetudinem, pulchrum est per vitæ honestatem, candidum per omnimodam puritatem. Velari solet a bonis mulieribus, propter corporalis pulchritudinis absconsionem, quod de collo Virginis est credendum.

). Monilia, quæ sic dicuntur?

Sequitur : *Sicut monilia* [1], quæ dicuntur a muniendo, vel a monendo. Per collum verbum emittitur : et Maria sic munita erat virtute discretionis, ut quodcumque verbum emittebat, vel ad gloriam Dei, vel ad humilitatem sui, vel ad utilitatem proximi pertineret, juxta illud Ecclesiastici, xliii, 28 : *In sermone ejus composita sunt omnia.*

Vel, Monile dicitur ad monendo : quia Maria quæ prima vovit virginitatem, verbo et exemplo monet omnes ad castitatis virtutem.

Vel, Monile dicitur a monade, hoc est, ab unitate : quia morsu quodam unit utramque partem capitii : et sic munit sinum mulieris, ne adulter mittat manum. Habet enim monile tria officia, exteriora ornat, interiora celat, corruptores propulsat. Vel melius : Monile quod sinum claudit, ut dictum est, sigillum pudicitiæ est, ne turpis motus castitatem inficiat. Et hoc sigillum tria facit, interiora celat, ne si qua turpis cogitatio surgit contra propositum castitatis, foras erumpat : exteriora ornat, ut verecunda et modesta gravitas appareat : manum impudicam ab illicito tactu refrænat, ne scilicet diabolus adulter pravas cogitationes immittat, vel pravas delectationes, quæ sunt immissiones per Angelos malos. Similiter et Maria dexteram partem et sinistram tunicæ Domini inconsutilis, quæ designat Ecclesiam, unit, id est, activos et contemplativos, vel Judæos et Gentiles ad finem conversos. Ornatu virtutum suos venustat, eorum peccata ne coram Deo appareant ad vindictam, pallio charitatis velat, corruptores animarum, id est, dæmones ab eis exterret et elongat.

Et nota, quod monilia fabricari solent ex auro, argento, et gemmis. Similiter ex auro cœlestis sapientiæ, ex argento tinnulæ et perfectæ eloquentiæ, et ex gemmis totius operationis bonæ quasi fabricatum est hoc monile manu artificis cœlestis, id est, operatione Spiritus sancti vel sapientiæ Dei. Unde dicitur ei a Filio, Cantic. vii, 1 : *Juncturæ femorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.*

[1] Cantic. i, 9.

41. Aliter : Per collum Virginis designatur ejus humilitas : quia demissio colli est signum humilitatis, sicut erectio ejusdem signum est superbiæ. Unde, Isa. III, 16 : *Elevatæ sunt filiæ Sion, et ambulaverunt extento collo*, etc. Item, Job, XV, 26. dicitur de superbo : *Cucurrit adversus Deum erecto collo*, etc. Dicitur ergo de humilitate Mariæ, Cantic. IV, 4 : *Sicut turris David collum tuum*, id est, humilitas tua est turris, id est, sicut humilitas David, quæ ipsum reddit in omni adversitate inexpugnabilem. Vel sic : *Collum tuum*, id est, humilitas tua, id est, tu humilis es *sicut turris David*, id est, Christi. Et hæc dictio, *sicut*, non est nota similitudinis, sed expressio veritatis. Tale est illud Joannis, I, 14 : *Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti*, id est, vere Unigeniti, etc. Sed quare comparatur humilitas Virginis humilitati David, cum Virgo incomparabiliter fuerit humilior quam ipse David ? Certe quia in puro homine non potuit major humilitas inveniri, et ita nec convenientius exemplum sumi.

Item, De hoc collo dicitur Virgini, Cantic. VII, 4 : *Collum tuum*, id est, humilitas tua, *sicut turris eburnea. Sicut turris*, id est, erecta ad cœlestia, quorum amore te humilias. Vel, *sicut turris*, id est, defensio innocentium et continentium qui sunt eburnei. *Eburnea* etiam quoad te per candorem innocentiæ et frigiditatem continentiæ.

42. Mystice collum Ecclesiæ sunt illi qui cibum verbum Dei ad alios nutriendos trajiciunt : quia omni verbo quod procedit de ore Dei [1], membra corporis sui mystici, quod est Ecclesia, nutriuntur. Hoc collum sunt prædicatores et doctores, per quos emittit Christus vocem et trahit cibum ad corpus, ut dictum est, de quibus dicitur Ecclesiæ : *Collum tuum sicut turris*, propter constantiam et fortitudinem, ut scilicet non circumferantur omni vento doctrinæ : *eburnea*, propter refrigerium abstinentiæ et candorem castitatis et innocentiæ : ebur enim est frigidum et candidum. Hujus turris propugnacula auctoritas Scripturæ, quæ nos includunt et protegunt [2]. Gregorius super Ezechielem, loquens de hoc collo, de hac turre, et propugnaculis ejus : « In collo guttur, in gutture vox. » Ergo collum Ecclesiæ sacra ejus eloquia. In clypeorum millenario, qui est perfectus numerus et signat universitatem, universa nostra munitio, quæ est in sacro eloquio, designatur. Et ita per clypeos et propugnacula idem figuratur, id est, sententiæ vel auctoritates Scripturæ sacræ, quæ est turris, id est, Ecclesiæ Catholicæ munimentum.

Vel etiam, Collum Ecclesiæ sancti intercessores, qui corpus conjungunt capiti, id est, Ecclesiam Christo, suis orationibus et exemplis.

Moraliter : Collum fidelis animæ charitas est, quæ corpus electorum principaliter Christo capiti conjungit. Quæ *turris* dicitur, propter altitudinem ejus, qua 43.
cæteris virtutibus præeminet. *Mille clypei*, sacra eloquia omnes credentes perfecte protegentia. Proverb. XXX, 5 : *Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se. Pendent ex ea*, id est, ex turre charitatis : quia tota lex sola charitate perficitur. In Matthæo, XXII, 40, dicitur : *In his duobus mandatis universa lex pendet et prophetæ.* Ad Roman. XIII, 10 : *Plenitudo legis est dilectio.*

Vel, *Mille clypei* universitas virtutum : quia quælibet virtus clypeus est in certamine suo adversus omnia tela illius vitii quod sibi ex directo adversatur. Et constat, quod omnes virtutes ex charitate dependent quasi ex matre filiæ informante motus earum. I ad Corinth. XIII, 1 : *Si linguis hominum loquar*, etc. Et

[1] Matth. IV, 4.

[2] Cantic. IV, 4 : *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis : mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.*

hæc eadem universitas virtutum est omnis armatura fortium, id est, qua omnes armantur electi contra hostes debellandos, quæ armatura describitur ab Apostolo, ad Ephes. vi, 11 : *Induite vos armaturam Dei*, etc. (De his multa invenies titulo, quod Maria *turris*).

4. hume-ris. In humerorum decenti compositione. Humeri fidelis animæ, dexter pietatis, sinister compassio : quæ duo supportare debent onera infirmitatis fraternæ, in quo consistit adimpletio legis divinæ. Unde, ad Galat. vi, 2 : *Alter alterius onera portate, et sic adimplebitis legem Christi.* Alter alterius onera portantes sunt consilium et auxilium sibi invicem impendentes. Et hoc faciendum est exemplo Christi, qui peccata nostra portavit in humeris suis cruci affixus, quæ non poteramus portare. I Petri, ii, 24 : *Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*, etc. *Peccata*, id est, pœnam peccatorum. Et de hac portatione dicit Philosophus : « Nihil adeo probat amicum, ut amici oneris portatio. » Item, ad Roman. xv, 1 : *Debemus nos firmiores imbecillitatem infirmorum sustinere, et non nobis placere.* Isa. xli, 6 : *Unusquisque proximo suo auxiliabitur, et fratri suo dicet : Confortare.* Genes. xlix, 14 et 15, dicitur de Issachar : *Issachar asinus fortis accubans inter terminos : vidit requiem quod esset bona, et terram quod optima : et supposuit humerum suum ad portandum, factusque est tributis serviens.* Issachar interpretatur *vir mercedis*, vel *est merces mea*, seu *memor*, aut *Dominum memorans*. Hic est justus, qui mercedem æternam in tantum diligit, quod quasi matrimonialiter se ei conjungit cogitatione, et aviditate ei inseparabiliter adhæret. Item, qui dicit de Christo, *est merces mea*, et ipsum solum constituit mercedem suam. Item, qui semper memorat beneficia Dei, et ipsum Dominum numquam tradit oblivioni.

Asinus fortis reputans te stolidum mundo, ut sit sapiens Deo. Adapta cæteras proprietates asini, et assigna bonis bonas, et malis malas. *Fortis* ad toleranda pro Christo et pro spe mercedis æternæ illatas sibi molestias a carne propria, vel a mundo, vel a diabolo. *Fortis* etiam ad onera fraternæ infirmitatis supportanda.

Accubans inter terminos, hoc est, inter maritima et montes, scilicet inter amaritudinem contritionis et pœnitentiæ, et eminentiam vitæ. Vel, termini isti sunt ingressus noster in mundum, et egressus a mundo. In his habitat quasi perseveranter, qui de his semper cogitat. Vel, *inter terminos*, id est, neque modo in corpore. Unde : *Vivo ego, jam non ego*[1]. Neque adhuc extra corpus. Job, vii, 15 : *Elegit suspendium anima mea.* Isti etiam termini possunt dici vita præsens, et vita æterna, inter quos quasi suspenditur anima viri justi. Vel, *in terminis*, id est, in exitu hujus terræ quæ est morientium : quod fit quando ad solam tenuem sustentationem exemplo asini qui pascitur palea et cardonibus, vilibus et paucis contentus est : et hoc maxime fit per jugem mortis memoriam. Unde Hieronymus : « Facile contemnit omnia, qui semper cogitat se esse moriturum. Et quasi in initio positus terræ viventium per spem et desiderium, bona terræ illius quodammodo jam prælibat. » Nota quod quidam sunt, qui habitant inter terminos istos, sed non in terminis, quia de his non cogitant, quibus dicitur, Judicum, v, 16 : *Quare habitas inter duos terminos, ut audias sibilos gregum ? Greges* qui brutorum animalium sunt, signant brutam sensualitatem, cujus suggestiones venenant animam : unde dicuntur *sibili* qui sunt serpentium, quos sibilos audit, qui eis consentit. Ideo non inter terminos habitandum, sed in ipsis terminis supra dictis, ut jugiter ad memoriam reducatur vilis nativitas et mors

[1] Ad Galat. ii, 20.

incerta, juxta illud Ecclesiastici, vii, 40 : *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.*

45. Sequitur : *Vidit requiem, quod esset bona.* Vidit oculo intellectus contemplando, oculo affectus prælibando. Unde : *Memor fui Dei, et delectatus sum*[1]. *Memor fui Dei* quoad intellectum, *et delectatus sum* quoad affectum.

Vidit. Per hoc innuitur, quod ibi jam esset mente, alioquin non videret. Unde inter mundanas varietates ibi nostra fixa sint corda, ubi vera sunt gaudia.

Requiem æternæ beatitudinis, quæ datur justo post labores vitæ præsentis. Apocal. xiv, 13 : *Amodo jam dicit Spiritus, ut requiescant a laboribus suis.*

Quod esset bona. Hic non est requies bona. Unde de quibusdam dicitur : *In labore hominum non sunt,* etc. [2].

Et terram æternæ stabilitatis, *quod optima.* Et notantur hic duo, scilicet requies, seu defectus omnis mali in paradiso, et abundantia omnis boni per hoc quod dicit *optima*, ubi nullius rei penuria [3]. Item, *Quod esset bona* : quia ibi non laboratur, sed non nisi per labores ad eam pervenitur.

Et visis his duobus, *supposuit humerum ad portandum.* Humerum charitatis quæ omnia levia facit. Humerum scilicet duplicem, id est, patientiam quæ est humerus sinister ad sustinendum mala sibi irrogata, et benignitatem quæ est humerus dexter ad supportandum per compassionem mala illata proximis. Charitas enim est quasi duplex humerus, patiens est, benigna est[4], hæc portat patiendo, illa compatiendo. Vel, per *humerum* signatur fortitudo in bono, quam supponit bonus asinus Domini ad portandum jugum ejus leve, non juga boum quinque quæ sibi emunt, miserabili quinque sensuum servituti satisfacere cupientes. Hi sunt asini diaboli supponentes se jugo ejus gravissimo.

Sequitur : *Factus est tributis serviens.* 46
In brachiorum longitudine, fortitudine, et flexibilitate seu vegetabilitate. (Titulo, Quomodo Mariæ serviendum est de singulis membris, invenies de *brachiis.*)

Verba Mariæ vel fidelis animæ, Cantic. iii, 4 : *Paululum cum pertransissem eos,* et loquitur de vigilibus, id est, Angelis : *pertransissem eos*, scilicet sublimius contemplando : *inveni quem diligit anima mea.* Nihil enim credimus super Angelos, nisi sponsum et Mariam. Omnis ergo creatura pertranseunda est quasi via qua venitur ad sponsum, etiam ipse sponsus, in quantum homo pertranseundus est quasi via, non amplectendus ut finis, sicut dicit Augustinus. Propter quod ipse in quantum est homo, vocat se *viam*[5] : vocat se *veritatem* et *vitam,* sed in quantum Deus est. *Tenui eum*, quasi duobus brachiis geminæ charitatis, quæ sunt longa per perseverantiam, et flexibilia per obedientiam : et duplici manu bonæ operationis ad honorem Dei et exemplum proximi. *Nec dimittam*, id est, non desinam amare vel bene operari, *donec introducam illum in domum matris meæ, et in cubiculum genitricis meæ*, id est, donec notum et dilectum fecero toti Ecclesiæ quæ me genuit et nutrivit. In quo ostenditur, quod singuli inventum sponsum teneant, nec dimittant donec notum et dilectum fecerint toti Ecclesiæ pro posse. Vel, toti Ecclesiæ et genti suæ, ut cortina cortinam trahat[6]. *Et qui audit, dicat : Veni*[7].

In manuum candore, planitie, extensione, et moderata quantitate. De manibus suis dicit Maria, Cantic. v, 5 : *Ma-* 4

[1] Psal. lxxvi, 4.
[2] Psal. lxxii, 5.
[3] Deuter. viii, 8 et seq.
[4] I ad Corinth. xiii, 4.
[5] Joan. xiv, 6.
[6] Exod. xxvi, 1 et seq.
[7] Apocal. xxii, 17.

nus meæ stillaverunt myrrham, et digiti mei pleni myrrha probatissima. Per manus opera, per digitos operum discretio. *Myrrha probatissima*, perfectissima carnis et carnalium voluptatum mortificatio. In his autem verbis ostendit Maria impletum in ipsa quod Angelus ei promiserat, dicens, Luc. I, 35 : *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc. Spiritus enim sanctus supervenit in eam, et sic eam vestivit desuper, quod totum quod in ipsa erat carnale, absorptum et a spiritu, et carnalitate mortificata, solus in ea dominabatur spiritualis affectus.

Dicit ergo : *Manus meæ stillaverunt myrrham.* Nam in spirituali gratia sic absorpta sum, quod nihil in me vixit de carnali concupiscentia, vel mundana, quin potius manus meæ et digiti mei, id est, opera mea et operum meorum discreta distinctio, perfectione mortificationis testimonium proferebant. Et nota, quod superius dicit Filius de matre : *Messui myrrham meam cum aromatibus meis* [1]. In verbo metendi notatur abundantia. Item, Eccli. XXIV, 20, dicit Maria : *Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris.* Illa myrrha electa est, quæ sine vulnere et inscissione corticis manat ab arbore, et illam amaram carnis mortificationem designat, quam profert anima, nullo peccati vulnere sauciata. Talem myrrham messuit Dominus in Virgine, quod licet vulnus peccati non haberet, seipsam tamen multipliciter mortificare curavit : et ideo bene dicit, quod *digiti sui pleni sunt myrrha probatissima :* et talis myrrha proprie Domini est. Unde dicit : *Messui myrrham meam*, etc.

Item, De manibus sponsi dicit sponsa, et congrue potest intelligi de manibus Mariæ, Cantic. v, 14 : *Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis.* Tornatura cæteris artibus promptior est atque velocior, regulam justitiæ tenet, et operis sinum pulcherrime circumcidit. In eumdem modum omnia opera Christi vel Mariæ circumcisa fuerunt, ut licet cum quadam operandi promptitudine et celeritate fierent, numquam tamen a justitiæ regula deviarunt. Vel, *tornatiles* dicuntur manus Mariæ : quia sicut ars tornandi promptior est aliis artibus, sic Maria ad benefaciendum promptior omnibus sanctis.

Aureæ propter sapientiam operandi : quia sapientia signatur in auro, et ipsa sic ingeniose scit miseris misericordiam impendere, quod non frangit sigillum divinæ justitiæ. Vel, *aureæ* per charitatem, quæ similiter signatur in auro : quia ex mera charitate nobis impendit dona misericordiæ, gratiæ, et gloriæ, implens illud Apostoli, I ad Corinth. XVI, 14 : *Omnia vestra in charitate fiant.*

Plenæ hyacinthis. Hyacinthus enim est lapis coloris ætherei : quia quidquid Christus gessit in corpore, quidquid mater vel Filius agit vel egit in opere, totum de fonte sapientiæ processit, et semper procedit, totum cœlesti intentione refulget et refulsit. Vel, *plenæ hyacinthis* : quia nihil aliud quam cœlestia præmia in suis operibus intendebat.

Plenæ etiam dicuntur manus Virginis, scilicet operibus bonis : quia abundantius omnibus creaturis benefacit ipsa, vel Filius per ipsam omnibus creaturis. Unde de ipsa dicit natura humana, Sapient. VII, 11 : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius*, id est, dona gratiarum.

Aliter : *Manus illius tornatiles*, id est, 49.
volubiles, promptæ scilicet in omnem partem operari, sicut quod torno fabrefactum est, in omni parte volubile est. Vel, *tornatiles*, id est, per circuitum circumcisæ, et quosdam circulos spectantibus præferentes, sicut omne quod torno circumcisum est, circumpolitum est. Quia in suis operibus circulos exprime-

[1] Cantic. v, 1.

bat omnimodæ perfectionis et spiritualis conservationis. Circulus enim est ab eodem in idem reversio. Nam sicut ex Patre omnia operabatur, sic et ad ipsum et in ipsum omnia per gratiarum actionem referebat. Unde dicit, Joan. xiv, 10 : *Pater in me manens, ipse facit opera. Aureæ* per sapientiam et charitatem, quæ duo deaurant omnia opera, et ea faciunt optanda et amabilia. Vel ideo *aureæ* : quia nullo igne tribulationis lædi vel uri potuerunt. *Plenæ hyacinthis*, hoc est, solis pretiosis et cœlestis coloris operibus, hoc est, quæ cœlum potius ostenderant, ipsumque de cœlo cœlestemque venire probarent. Unde dicit, Joan. v, 36 : *Opera quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea,... testimonium perhibent de me.* Et opera ejus instar hyacinthi in claris cordibus clara, in tenebrosis obscura : quia hyacinthus in sereno clarus, in obscuro et nubilo apparet obscurus. Nam illis qui illuminati erant sapientia et gratia, sancta cœlestia et divina ejus opera apparebant, sed tenebrosis per infidelitatem et insipientiam magica et seductoria, sicut Judæis et Pharisæis.

50. Item, Decor manuum consistit in operatione et extensione : et Maria manum suam aperuit et aperit semper inopi, et pallium suum extendit ad pauperem [1]. Et manus habet extensas, non contractas, exemplo Filii, qui manus extendit, non contraxit in cruce. Et in hoc Hevæ contraria, quæ manum contraxit, fructum rapiens interdictum.

Item, De candore manuum Virginis dicit beatus Bernardus super illud Canticorum, II, 16 : *Dilectus meus mihi, et ego illi, qui pascitur inter lilia.* Beatus Bernardus : « Manus Mariæ quædam lilia candidissima sunt : nec causabitur liliorum amator inter lilia non inventum, quidquid inter Mariæ manus invenerit. »

Vel, candor manuum ejus in hoc consistit, quod peccatum non fecit [2]. Et ideo secundum puritatem manuum ejus retributum est ei a Domino.

Manuum etiam pulchritudo multum consistit in digitorum decenti conjunctione seu junctura, quia digitus quasi decenter junctus : et sunt digiti isti qui designant discreta opera, recti per intentionem, flexibiles per obedientiam, graciles per mortificationem, candidi per innocentiam, longi per perseverantiam, unguibus muniti per patientiam adversariorum finalem, quia unguis finis est manns.

Mystice : Manus Ecclesiæ sunt opera- 51.
rii boni, qui juxta consilium Apostoli ad Galatas, VI, 10, dum tempus habent, operantur bonum ad omnes : de quibus dicitur, Cantic. v, 14 : *Manus illius*, id est, Christi, *tornatiles*. Opus quod fit in torno, celeriter fit et sine errore. Sic faciendum est omne opus bonum sine errore, ut pura sit intentio operantis, quod fit quando ad honorem Dei, pro salute animæ, et ad exemplum proximi operatur.

Primo, ad honorem Dei, ut non tibi, sed Domino attribuas quidquid boni feceris, dicens cum Isaia, XXVI, 12 : *Omnia opera nostra operatus es nobis, Domine.* Et facto quidquid boni potueris, dicas te humiliando : Servus inutilis sum [3]. Eccli. x, 29 : *Noli te extollere in faciendo opere tuo*, etc.

Pro salute animæ, ut eam scilicet intendas. Eccli. xxx, 15 : *Salus animæ in sanctitate justitiæ.* Gregorius : « Qui vult misereri proximo, a se trahat originem miserendi. »

Ad exemplum proximi. Matth. v, 16 : *Luceat lux vestra coram hominibus*, etc.

Celeriter etiam operandum est, sicut fit opus in torno. Unde, Proverb. III, 28 :

[1] Proverb. XXXI, 20.

[2] I Petri, II, 22.

[3] Luc. XVII, 10 : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus : quod debuimus facere, fecimus.*

Ne dicas amico tuo, id est, Christo mendicanti in paupere : *Vade, et revertere, cras dabo tibi, cum statim possis dare.* Ad Hebr. IV, 11 : *Festinemus ingredi in illam requiem*, id est, operari ea quæ faciunt ad ingressum.

52. Item, *Tornatiles*, id est, expeditæ : quod competit manibus quæ propter Deum operantur, ut facto uno bono opere unius generis, statim se transferant ad aliud faciendum, exemplo Christi magistri et Domini nostri, cujus omnis actio nostra est instructio, qui de die prædicabat et miracula faciebat, de nocte vero orabat, ut nullum tempus vacuum pertransiret, quod non in opus nostræ salutis expenderet.

Aureæ. In auro tria. Sapientia, obedientia, charitas. Sapienter ergo, id est, discrete operandum est, ut dignos et bonos semper aliis præferat. Eccli. XII, 1 : *Si benefecris, scito cui benefeceris, et erit gratia in bonis tuis multa.* Item, sapienter, ut ostentationem fugias et laudem transitoriam : quia sicut dicit Gregorius, valde bona sua parvipenderunt, qui ad eorum remunerationem laudes hominum sufficere credunt. Item, sapienter juxta consilium Apostoli, II ad Corinth. VIII, 13 : *Non ut aliis sit remissio, vobis autem tribulatio*, etc. Obedienter, id est, juxta præceptum Evangelii, vel spiritualis patris, exemplo Domini dicentis, Joan. XIV, 31 : *Sicut mandatum dedit mihi Pater, sic facio.* Charitative. Unde, I ad Corinth. XVI, 14 : *Omnia vestra in charitate fiant.*

Plenæ hyacinthis : plenæ ut abundanter benefacias. Tob. IV, 8 : *Quo modo potueris, ita esto misericors*, etc. Messem nobis bonorum operum satione multiplici præparemus : et quanto uberius satiari cupimus, tanto ei a quo totum accepimus, largius conferamus.

53. Aliter : *Plenæ hyacinthis*, pluraliter, ut pro æterna retributione, quæ erit multiplex plenarie operis : quia sicut dicitur, Isa. LXVI, 23 : *Erit mensis ex mense*, etc. Mensis dicitur a *mene* quod est defectus. Erit ergo mensis ex mense : quia ex defectu bonæ operationis erit defectus gloriosæ retributionis.

Vel, *Plenæ hyacinthis*, ut ad hoc abundes operibus bonis, ut tandem in cœlestibus detur tibi habitatio cum sanctis.

Item, Hyacinthus habet gratiam impetrandi : quia qui bene operati fuerint in præsenti, in futuro misericordiam impetrabunt.

Item, Manus illæ plenæ sunt hyacinthis, quæ pro æterna retributione plenarie operantur. Illæ quasi plenæ luto, quæ operantur pro terrenis, id est, pro gloria vel lucro temporali.

Aliter : Manus Ecclesiæ sunt illi qui manibus suis laborant quod bonum est, ut habeant unde tribuant necessitatem patienti [1]. Et debent esse *tornatiles :* tornus enim in sua circumflexione semper eamdem viam tenet, et in nullo deviat, et est tornatura cæteris artibus promptior et expeditior. Similiter boni operarii in Ecclesia Dei debent esse prompti, veloces, et expediti, non pigri in bonis operibus, et in nullo deviare, sed semper divinorum præceptorum viam tenere. Erunt autem manus *aureæ*, si tales operarii igne charitatis ardeant, et per sapientiam luceant, quæ duo signantur in auro quod splendet et est coloris ignei. Et debent esse *plenæ hyacinthis*. Hyacinthus est gemma coloris ætherei, et signat spem et desiderium bonorum cœlestium : quia bona opera referenda sunt ad retributionem bonorum cœlestium, non ad gloriam laudis humanæ.

Item, Notandum, quod duplex est manus, scilicet sinistra et dextra : in quo docemur, quod duplex operatio Christiano necessaria est, ut operetur opera pœnitentiæ : quia aliquando peccavit, et hoc quamdiu fuit in sinistra vitæ præsentis.

[1] Ad Ephes. IV, 28.

Et hoc docuerunt Joannes Baptista [1], Christus [2], Petrus [3], ut tribus tantis testibus crederet omnis mundus de pœnitentia facienda. Et toti tres habuerunt idem thema, scilicet *Pœnitentiam agite*, etc.

Altera debet esse manus, scilicet dextera, ad facienda opera misericordiæ pro adipiscenda æterna retributione, quæ signatur per dexteram. Unde, Cantic. II, 6 : *Dextera illius amplexabitur me.* In hac duplici manu decem digiti, et in singulis digitis tres juncturæ. Duæ manus, ut dictum est, opera pœnitentiæ et misericordiæ ad honorem Dei et exemplum proximi. Decem digiti, decalogi adimpletio, ad quam tenentur tam pœnitentes quam misericordes. Quod scilicet præcepta pertinent ad dilectionem Dei et proximi. In singulis fere digitis tres juncturæ, ut quidquid operaris pertinens ad pœnitentiam vel misericordiam, attribuas Patri cui potentia, et Filio cui sapientia, et Spiritui sancto cui voluntas attribuitur. In omni enim opere meritorio tria hæc exiguntur, scilicet scire, velle, et posse. Idcirco Psalmo decantato dicimus : « Gloria Patri, et Filio, et Spiritui sancto. » Psalmus dicitur a ψάλλειν quod est *tangere*, et designat operationem. Bona autem operatio non fit sine adjutorio Dei trinitatis, qui dicit, Joan. xv, 5 : *Sine me nihil potestis facere.* Et ideo ipsi totum attribuendum per gratiarum actionem, ut *ad locum a quo exeunt flumina, revertantur* [4], ut dicamus cum Isaia, XXVI, 12 : *Omnia opera nostra*, etc., ut supra.

34. Et nota, quod *pollex* qui fortior est aliis digitis, duas juncturas habet tantum, quæ sunt magnanimitas in prosperis, ne per ea dissolvatur, et patientia in adversis, ne per adversa frangatur : et ita pollex significat fortitudinem, cujus filiæ sunt magnanimitas et patientia, ut dictum est. *Index* qui sequitur, prudentia vel sapientia, quæ nobis indicat quid agendum. Tres articuli hujus digiti, memoria præteritorum, intelligentia præsentium, providentia futurorum. Tertius dicitur *medius*, et est justitia, quæ docet nos tenere medium, et jus suum reddere univeris. Tres articuli, reddere superioribus obedientiam et reverentiam, paribus pacem et adjutorium, inferioribus disciplinam et tutelam. Quartus dicitur *medicus*, et signat temperantiam. Tres articuli, modestia in lingua, sobrietas in gustu, et continentia in tactu. Ecce habes quatuor cardinales virtutes. Quintus dicitur *minimus digitus*, et designat humilitatem quæ est custos cæterarum virtutum. Hujus tres articuli, subdere se pari, majori, minori. Dicitur etiam digitus hic *auricularis* ab aure quam purgat, et per aurem obedientia figuratur : humilis enim obedientia delet peccata commissa per auditum. Item, minimus digitus consummat manum, et est humilitas quæ consummat et perficit omnes virtutes. Quam consummationem præcepit Dominus, Luc. XVII, 10, dicens : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus.* Digitus etiam minimus fortis est valde, et sine eo deperit tota manus : quia nulla operatio bona est coram Deo, vel memoria sine humilitate, et ipsa est quæ fortius impugnat diabolum, et triumphat de eo. Unde de Josue dicitur, Eccli. XLVI, 7 : *In descensu perdidit contrarios* : quia qui descendit per humilitatem, destruit dæmonum potestatem, etc.

In uberum congrua dispositione, duritia, et parvitate quoad virgines. De uberibus beatæ Virginis dicitur, Cantic. I, 1 : *Meliora sunt ubera tua vino*, etc. Ibidem, ℣. 3 : *Memores uberum tuorum super vinum* : *recti diligunt te.* (Quære retro titulo de *diligenda Maria.*) Ipsi etiam dicitur, Cantic. IV, 5 : *Duo ubera* 35.

De ub-ribu[s]

[1] Matth. III, 2.
[2] Ibid., IV, 17.
[3] Act. II, 38.
[4] Eccle. I, 7.

tua sicut duo hinnuli, etc. (Hoc invenies expositum supra titulo de *pietate et compassione Mariæ.*)

Ubera Virginis possunt dici dilectio Dei et proximi, quibus sensus suos nutriebat. Vel, ubera signant virginitatem, mammæ fœcunditatem.

Item, De mammis matris dicit ei Filius, Cantic. IV, 10 : *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ, soror mea, sponsa ! Pulchriora sunt ubera tua vino*, etc. Dicit quidam, quod ubera proprie sunt virginum, et mammæ sive mammillæ matronarum. Et beata Virgo utrumque habere, dicitur, scilicet ubera et mammas : quia et virgo est et mater est, quod nulla alia. Dicitur ergo : *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ*, etc. Quid enim pulchrius in oculis peccatoris afflicti quam pietas et misericordia, quæ signantur in uberibus et mammis. Pulchriora sunt etiam hæc ubera peccatoribus, quam austeritas severitatis quæ signatur in vino. Vel etiam, *vino*, id est, austeritate legis punientis sine misericordia. Vel, *vino,* id est, omni jucunditate carnali et temporali. Vel etiam, *vino,* ad litteram : quia vinum lætificat carnem, sed ubera ista jucundant mentem.

Aliter : *Quam pulchræ sunt mammæ tuæ*, id est, quanta reverentia et honore sunt amplectendæ et extollendæ, sicut dicitur, Luc. XI, 27 : *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti.*

6. Item, De uberibus matris dicit ei Filius, Cantic. VII, 8, habito respectu ad tempus passionis : *Dixi : Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus: et erunt ubera tua sicut botri vineæ*, etc. Quasi diceret : Dixi, quod ascendam in palmam, id est, discipulis meis revelavi passionem meam, et etiam ipsis Judæis. De primo dicit, Matth. XX, 17 et 18 : *Assumpsit Jesus, duodecim discipulos secreto, et ait illis : Ecce ascendimus Jerosolymam*, etc. Dixit etiam Judæis, Joan. XII, 32 : *Ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum.* Satis etiam credibile est, quod matri colloquens in secreto, ei prædixerat passionem et resurrectionem suam. Est ergo sensus : Dixi matri meæ, quod *ascendam in palmam*, id est, exaltabor in cruce, *et apprehendam fructus ejus*, id est, utilitates provenientes ex ipsa mea crucifixione, quæ sunt resurrectio, ascensio, Spiritus sancti missio, hoc quoad me : peccatorum remissio, hoc quoad homines : dæmonum subjugatio, Scripturarum manifestatio, et cætera hujusmodi. Fructus etiam isti sunt omnes salvandi, quorum pars ultima Judæi, quorum reliquæ salvæ fient.

Aliter : Ego dixi, id est, ab æterno disposui, quod *ascendam in palmam*, id est, in arborem crucis triumphalem, *et apprehendam fructus*, scilicet victoriæ meæ, resurrectionem scilicet, et ascensionem, et fidem Apostolorum. Vel, *fructus ejus*, id est, homines redemptos, quos apprehendit primo in latrone pœnitente et detentis in limbo. Et tunc inter mortis angustias, in hora indignationis meæ contra crucifixores, cum meditabor in spiritu meo duro per diem æstus [1], cum videlicet spiritus meus in æstu passionis exacerbatus de malorum suppliciis et vindicta cogitabit, tunc, inquam, *erunt* duo *ubera tua sicut botri vineæ :* recordabor enim, quod de te carnem assumpserim, quod lac de tuis uberibus suxerim, recordabor incarnationis meæ mysterium. Et ista recordatio tamquam vini potus præsentis irritationis et indignationis oblivisci me faciet, ne festinem ad vindictam. Quod præviderat Propheta dicens illi : *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis* [2].

Vel, Generaliter comparantur ubera Virginis botris vineæ : ex uberibus enim exprimitur lac, et ex botris vinum quod hominem lætificat et inebriat, et facit obliviosum et facilem ad condonandum

[1] Isa. XXVII, 8.

[2] Habacuc, III, 2.

irrogatas sibi injurias, et largum ad danda grandia. Omnino siquidem in hunc modum lac quod sancta labia Domini expresserunt et traxerunt a maternis uberibus, ipsum delectavit, et quadam inenarrabili dulcedine inebriavit, ne recordaretur de cætero, sed nobis facile condonaret irrogatas sibi injurias, et largiter nobis daret gratias et virtutes in præsenti, et in futuro gloriam sempiternam.

57. Item, De uberibus matris dicit ei Filius, Canctic. VII, 7 : *Statura tua assimilata est palmæ, et ubera tua botris. Statura tua.* (Istud invenies paulo infra, titulo de *statura Mariæ.*) Alia etiam ratione ubera Mariæ botris assimilantur, in quo mirabilis prærogativa merendi demonstratur in Virgine, quæ non minus meruit fundendo lac ex uberibus suis ad nutrimentum Filii, quam meruerunt martyres, qui per botros figurantur, fundendo sanguinem suum per martyrium. Omnium enim operum merces secundum radicem charitatis pensatur.

58. Item, De suis uberibus dicit Maria dilecto, Cantic. VII, 11 et 12 : *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Mane surgamus ad vineas : videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica : ibi dabo tibi ubera mea.* In hac auctoritate ostenditur sollicitudo quam gloriosa Virgo gerit pro Ecclesia Dei. Unde dicit dilecto : *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum*, id est, visitemus illos qui sunt in agro, et nomine prædicationis humanorum cordium terram scindunt. *Veni, dilecte mi, commoremur in villis,* facientes mansiones apud illos qui habitantes in unum per dilectionem, uno jure vivunt. *Surgamus mane ad vineas* plantandas in fide. *Videamus si floruit vinea* per boni operis exordium, *si flores fructus parturiunt* per boni exordii complementum. Videamus *si floruerunt mala punica,* quorum flos rubeus desiderium imitandi passionem Dominicam demonstrat in viris fidelibus, qui per illas arbores designantur. Et subdit Domina : *Ibi dabo tibi ubera mea,* ut gustes interpellationes meas pro Ecclesia, quæ procedunt de uberibus meis, per quæ supra diximus ipsius pietatem et misericordiam designari. Et in hoc ostenditur, quod pro hujusmodi orat ipsa libenter.

Item, De uberibus virginis dicunt sodales Christi, Cantic. VIII, 8 : *Soror nostra parva, et ubera non habet.* Et sunt verba sodalium Christi, sanctorum videlicet prophetarum, qui quasi repræsentant Domino beatam Virginem tamquam ad hoc aptam, ut carnem assumat ex ea, et dicunt : *Soror nostra,* Virgo Maria, *parva* est per humilitatem mentis, munda quoque et pura tamquam tenella juvencula, quæ nondum habet ubera. Christus autem tamquam acceptans oblatam sibi Virginem, subinfert : *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est ?* In illa videlicet die quando eam alloquetur Archangelus Gabriel. Et tacentibus sodalibus, respondet tota Trinitas, dicens : *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea : si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis* [1]. Quibus verbis Virgo respondens introducitur, ac si dicat : Fiat mihi sicut dixistis, et ædificate super me propugnacula aurea vel argentea : quia *ego* sum *murus* [2]. Addit quoque : *Et ubera mea sicut turris,* ex quo facta sum coram eo quasi pacem reperiens. Beata siquidem Virgo *murus* est propter firmitatem propositi conservandæ virginitatis. Ubera ejus sunt *sicut turris* propter supereminentem fœcunditatem divinæ prolis. Murus etiam est nostræ defensionis, et super eam ædificavit tota Trinitas propugnacula argentea : hoc enim ad defensionem Ecclesiæ tota Trinitas ædificavit in ea, ut precibus suis bene sonantibus 59.

[1] Cantic. VIII, 9.

[2] Ibid., ỷ. 10.

inimicum repellat. Et signatur hoc in argento, quod cæteris metallis dulcius sonat. Cum ergo dixisset : *Ego murus*, subjunxit : *Et ubera mea sicut turris.* Ac si dicat : Misericordia mea et pietas mea, quibus quasi uberibus suffragiorum dulcedine lacto filios Ecclesiæ, sunt turris, munimentum scilicet, refugium et securitas peccatorum. Et hoc ita est, ex quo sic accepta sit gratia, sic placida facta sum coram eo, id est, ex Dei beneplacito, ut essem quasi pacem reperiens, id est, vere pacem reperiens et faciens inter Deum et hominem, ut essem pacifica tamquam mater veri pacifici, mediatrix mediatoris mater.

Quod autem dicitur : *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis* [1], sic intellige : Siquidem Christus se vocat ostium [2], et mater hic vocatur *ostium*, sed aliter et aliter. Nam Christus dicitur *ostium*, id est, apertura sive via per quam intratur ad vitam, quod ipsi soli convenit. Unde de ipso discretive dicit, Joan. x, 9 : *Ego sum ostium*, ego, non alius. Ostium quoque dicitur compactio tabularum, per quam malevolis clauditur ingressus in domum. Unde et hic dicitur : *Si ostium est, compingamus illud tabulis cedrinis.* Beata Virgo ostium est in Ecclesia, quæ malignis obsistit spiritibus, ne ad devotos suos intrent et accedant sicut volunt. Et hoc ostium tot tabulis est compactum a sancta Trinitate, quot in ipsa sunt virtutes et privilegia dignitatum. Et hæ tabulæ *cedrinæ* dicuntur : quia imputribiles sunt et odoriferæ, et per humilitatem in profundum radicatæ creverunt in immensum.

Item, De uberibus Mariæ vel fidelis animæ seu personæ religiosæ dicit ei sponsus secundum aliam expositionem, Cantic. iv, 5 : *Duo ubera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli*, etc. Binarius bis positus, scilicet *duo*, signat duplicem dilectionem, quam debet habere anima ad Deum vel proximum : vel scientiam duorum Testamentorum, qua debet se regere : vel fidem et operationem. *Tua* dicit ad differentiam uberum carnis et mundi. (Titulo de *gula.*)

Sicut duo hinnuli capreæ gemelli. Duo diminutiva, scilicet *hinnuli* et *gemelli*, duplex humilitas, scilicet interior et exterior.

Quinque autem notantur in hinnulo. Primum, pinguedo duplex, charitatis et devotionis, vel gratiæ et charitatis. Unde, Psal. lxii, 6 : *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea.* Istud convenit prædicatoribus et oratoribus, id est, contemplativis, qui sunt intercessores nostri, qui sine dono gratiæ et sine charitate non impetrant. Ideo sequitur in versu : *Et labiis exsultationis laudabit os meum.*

Secundum, acumen visus ad sibi cavendum. Unde Apostolus, ad Ephes. v, 15 : *Videte quomodo caute ambuletis.* Et etiam ut octo partes contempletur, scilicet supra et infra, ante et retro, interius et exterius, deorsum et sinistrorsum.

Tertium, velocitas quæ est per obedientiam : quia sicut dicit beatus Bernardus : « Velociter currit sermo Dei, et velocem desiderat habere obsequentem. » Et per operationem. Unde, Eccle. ix, 10 : *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare*, etc.

Quartum, pulchra pilorum distinctio seu varietas : in quo signatur varietas gratiarum, virtutum, bonorum operum, et honestorum studiorum. Tales enim vestiuntur discoloribus [3].

Quintum, arduorum scansio, scilicet per contemplationem, ut licet corpus ponderosum conversetur hic in regione corporum, quia sicut dicit Gregorius, carnis proprius locus terra est, tamen conversatio animæ vel spiritus sunt in cœlis in

[1] Cantic. viii, 9.
[2] Joan. x, 9.
[3] Ezechiel. xvi, 10.

regione spirituum, id est, Angelorum, ut in generali resurrectione trahat ad se corpus suum : quia modo seminatur corpus animale, sed resurget spiritale [1]. Si vero spiritus modo conversetur in regione corporum, ut in lupanari, vel taberna, et hujusmodi, tandem a corpore suo trahetur ad regionem corporum, id est, ad terram miseriæ et tenebrarum, etc. Unde, Psal. CXLV, 4 : *Exibit spiritus ejus*, scilicet falsi clerici, falsi monachi, falsi religiosi, falsi Christiani : *et revertetur in terram suam*, id est, sibi debitam : quia noluit terram viventium. Vel, *suam* quam comparavit pretio malorum operum. In illa die peribunt omnes cogitationes eorum, id est, perversæ cogitationes eorum quæ separant a Deo [2], erunt causa quare pereant in æternum.

61. Item, Ubera fidelis animæ sunt quoad Deum, intellectus sinistrum ad ipsum cognoscendum, et affectus dexterum ad ipsum diligendum. Vel, gratitudo et humilitas. (Quære titulo de *charitate Mariæ*, quomodo dilexit Deum *memoriter.*) Quoad se, justitia sinistrum ad se puniendum per pœnitentiam et disciplinam, quia peccavit, et hoc contra præsumptionem : misericordia dexterum contra desperationem. Eccli. XXX, 24 : *Miserere animæ tuæ placens Deo.* Quoad proximum compassio, et congratulatio. Unde, ad Roman. XII, 15 : *Gaudere cum gaudentibus*, *flere cum flentibus*. Compassio sinistrum alienis malis. Hoc habebat qui dicebat, II ad Corinth. XI, 29 : *Quis infirmatur, et ego non infirmor*, etc. ? Congratulatio dexterum alienis bonis. Hoc non carebat idem Apostolus dicens ad Philippenses, II, 17 et 18 : *Gaudeo, et congratulor omnibus vobis. Idipsum autem et vos gaudete, et congratulamini mihi.*

Sine hujusmodi uberibus parvula est omnis anima, *et ubera non habet* [3] : nec est nubilis, id est, idonea Christo conjungi, nec potest habere lac efficacis doctrinæ, etc.

Debent etiam hæc ubera ad hoc ut sint signum spiritualis virginitatis esse quasi parva et dura in reputatione habentis, ut quantumcumque compassus fueris, semper videaris tibi durus : quantumcumque congratulatus fueris, parum judices.

In dorsi rectitudine, ut sit videlicet sine omni strumositate et gibbositate. Dorsum Christi, Mariæ, et sanctorum, patientia eorum. Super quod dorsum jugiter fabricant peccatores, scilicet Judæi, pagani, hæretici, et blasphemi, et persecutores sanctorum, et super quod prolongant iniquitates suas. Illi autem rectum habent dorsum, qui patiuntur pro æternis. Illi vero strumosum, qui pro temporalibus vel propriis delictis, ut mercatores et malefici. Dicitur autem *dorsum* ex eo quod superficies ejus dura et quasi saxea ad portanda onera et tolerandas percussiones, etc. 62 De d

In ventris debita dispositione. Unde, Cantic. VII, 2, dicitur ei : *Venter tuus sicut acervus tritici, vallatus liliis.* (Quære titulo de *virginali fœcunditate Mariæ.*) 63 De ver

Item, De ventre Filii dicit mater, Cantic. V, 14 : *Venter ejus eburneus, distinctus sapphiris.* Et potest congrue exponi de utero Virginis. Venter ejus non est ut alii ventres, in quibus repit diabolus pectore et ventre [4], sed est eburneus per virginitatem. Nam sicut cum ebore nascitur candor ejus, sic cum carne Christi et ipsius Mariæ natus est candor virginitatis, quæ est viror genitus. Et quia sapphirus cœlestis coloris est, dicitur venter matris vel Filii *distinctus*, id est, pulchre notatus sapphiris, id est, quibusdam conformitatibus cum angelica natura, quæ notatur in sapphiro. Nam virginitas soror est Angelorum, sicut dicit beatus

[1] I ad Corinth. XV, 46.
[2] Sapient. I, 3.
[3] Cantic. VIII, 8.
[4] Genes. III, 14.

Thomas Apostolus. In Angelis enim est virginititas et ejusdem virginitatis incorruptibilitas. In Angelis quoque omnis motus divinæ voluntati subjectus est. Hoc itaque decore multiplici signati sunt venter matris et Filii, et a ventribus cæteris distincti. Nam in carne utriusque fuit virginitas incorruptibilis, et tam in carne Filii quam matris, nullus motus qui a Deo beneplacito discordaret. Alia translatio : Munditiam carnis Christi vel ipsius Virginis non tantum assimilat angelicæ munditiæ, sed etiam præponit dicens : *Venter ejus*, id est, Filii vel matris, *sicut pyxis eburnea super lapidem sapphirum*. In hac autem pyxide transmisit nobis Pater illud medicinale unguentum, scilicet corpus Christi, quo medicatum est genus humanum, et de cujus odore tota respersa est Ecclesia fidelium. (Quære titulo de *vasis*, ubi dicitur Maria *apotheca*.)

Mystice dicuntur Ecclesiæ verba ista : *Venter tuus sicut acervus tritici*, *vallatus liliis*. Venter Ecclesiæ : quia venter tenerrima est pars corporis, signat mulieres quæ vocantur *filiæ* propter teneritudinem pietatis et compassionis. Et quia venter sedes est fœcunditatis corporalis, et figura spiritualis fœcunditatis. Et quia cibaria spiritualia per meditationem decoquuntur et digeruntur in ventre memoriæ, sicut cibi corporales in ventre carnali.

Sicut acervus tritici, qui latus ab imo tendit in conum. Nam spirituales personæ late se effundunt in vigiliis, jejuniis, disciplinis, et cæteris corporalibus exercitiis. Et terminantur in conum : quia quanto perfectiores in charitate et latiores in operibus misericordiæ et pœnitentiæ, tanto se minores et minus perfectas arbitrantur et credunt : in quo ostendunt se pertinere ad arcam quæ consummata est in cubitu uno. Et bene dicitur *sicut acervus tritici* : quia coacervare debent omni studio triticum, verbum Dei, quo pasci et nutriri debet columba, id est, fidelis anima, ut scilicet exemplo matris Domini omnia verba Dominica conservent et conferant in cordibus suis.

Vallatus liliis, quasi ex omni parte, scilicet tam in corde, quam in sensibus, membris, et montibus liliorum habens candorem : et ideo ponitur *liliis* pluraliter : quia non sufficit castitas corporis sine castitate mentis. Nec etiam duplex hæc castitas sufficeret sine castitate sensuum, membrorum et motuum, et tam corporalium quam spiritualium actionum.

Aliter : *Venter ejus eburneus*, *distinctus sapphiris*. Venter Ecclesiæ conjugati, qui fragiliores et teneriores sunt in Ecclesia : et quia omnino nequeunt continere, permittitur eis uti conjugio. Et debet hic venter esse *eburneus*, ut qui utuntur conjugio, sint in conjugali castitate firmissimi, ut nullo frangantur adulterio : quia ebur est os elephantis animalis castissimi, et est ebur os firmissimum, frigidum, candidum, et durum. Dicitur etiam hic venter *distinctus sapphiris*, quasi nec totus caro, nec totus sapphirus, sed carne et sapphiro distinctus. Nam conjugatus in quantum cogitat quæ Dei sunt, sapphirus est, qui cœlestis coloris est : in quantum cogitat quomodo placeat uxori, caro est : et talis divisus est secundum distinctionem Apostoli, I ad Corinth. VII, 34, quia cogitat quæ Dei sunt et quæ sunt mundi : nisi enim cogitaret quæ Dei sunt, non esset divisus : et si cogitaret tantummodo quæ mundi sunt et quomodo placeret uxori, non esset distinctus sapphiris. 65.

Vel, Per ventrem possunt intelligi quælibet infirmæ personæ in Ecclesia Dei, quæ fortes possunt fieri coram Deo, si venter hic fuerit eburneus per frigiditatem contra æstum luxuriæ, et candidus contra omnimodam aliam immunditiam, et solidus contra vanitatem et inconstantiam, et saltem distinctus sapphiris, etsi non potest esse totus sapphirinus, ut sic tractet temporalia, quod non obliviscatur æterna.

66. *De umbilico.* In umbilici competenti positione. Cantic. vii. 2, dicit ei sponsus : *Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis.* Per umbilicum infirmitas carnalis concupiscentiæ designatur. Unde per Job virtus Behemoth in umbilico ventris esse dicitur [1]. Sed in ista Virgine sic aruit et induruit umbilicus, ut esset quasi lignum aridum, nullum habens humorem carnalis concupiscentiæ, et quasi opere tornatili velut crater circumcisus est ejus umbilicus interius et exterius ab omni tentatione exteriori et interiori. Nec *indiget poculis* iste crater, quibus ille potetur qui clamat in cruce : *Sitio* [2]. Sed de hoc cratere potavit vinum et lac : nam cum lacte candoris virginalis mortificationem carnis propriæ, quæ austerum saporem habet, ut vinum commixtum invenit, ut delectaretur pariter in utroque.

67. Aliter : *Umbilicus tuus*, id est, castitas tua quæ occupavit in te locum et sedem ubi in aliis mulieribus regnat luxuria. Unde Dominus improperat animæ sordidæ per luxuriam, Ezechiel. xvi. 4 : *In die ortus tui non est præcisus umbilicus tuus.* Castitas, inquam, tua est sicut *crater tornatilis*, id est, rotunda, quia contines propter amorem cœlestium : et est perfecta, quia casta es in corde, in membris, in moribus, et in sensibus, sicut opus tornatile rotundum est et perfectum. *Crater*, dico, *numquam indigens poculis* : quia numquam patitur sitim carnalis concupiscentiæ : qui enim sitit, poculis indiget. Vel sic : *Numquam indigens poculis*, id est, irrigatione gratiæ : quia tota es gratia plena. Secundum quosdam crater est scyphus quatuor habens ansulas.

68. Aliter : Ut istud dicatur Ecclesiæ : *Umbilicus tuus crater tornatilis.* Umbilicus in medio corporis, Maria in medio Ecclesiæ, quæ est corpus Filii sui, sine acceptione personarum, facta cum forma doctrinæ Spiritus sancti, plena per humilem mansuetudinem sine scrupulo omnis peccati, potens dicere multo verius quam David : Sine iniquitate cucurri viam mandatorum Dei [3], et direxi alios per exemplum. Crater iste concavus per humilitatem, sphæricus per supernæ mercedis intentionem, capax vini et omnis liquoris, id est, omnis gratiæ. De materia pretiosa : quia in utero sanctificata, et sanguine Filii redempta. Clausus inferius, et apertus superius conceptu temporalium et appetitu cœlestium. Tenetur manu Spiritus sancti vel Filii qui est manus Patris. Potat nos sicut mater filios vino multiplici. (Titulo duodecimo, § *de horto*, ubi ipsa dicitur *vinea*, istud invenies.) (Quære etiam titulo de *cratere aureo et argenteo*, titulo de *vasis*.)

Numquam indigens poculis, quæ Filius ejus qui est vitis vera [4], eidem subministrat, scilicet dona gratiarum, et sufficientia ejus quæ est ex Deo et in illos redundat et illos influit qui bonæ operationis manu craterem hunc apprehendunt, et quasi ori apponunt ejus magnalia devote prædicando et laudes ejus dulciter decantando.

Mystice : Per umbilicum in quo est vis generativa et fervor desiderii, quoad mulieres designari possunt sancti prædicatores, quorum desiderium seu fervor ad spiritualem prolem in Dei Ecclesia generandam. Et hic umbilicus est velut *crater*, quo vinum doctrinæ germinans virgines propinatur [5]. Et est *tornatilis*, id est, circularis, planatus, politus, et per circuitum circumcisus, ut nihil habeat rugatum, nihil angulare, sed totum simplex et verum vita prædicatorum et doctrina totum perfectum, et imaginem

[1] Cf. Job. xl, 11.
[2] Joan. xix, 28.
[3] Cf. Psal. cxviii, 32.
[4] Joan. xv, 1.
[5] Zachar. ix, 17.

æternitatis præferens et amorem. Perfectio enim et æternitas notantur in figura circulari. *Numquam indigens poculis* : quia affluentia sapientiæ salutaris numquam indigent in se, et in alios semper redundat : quia illam sincere et pie aliis administrant.

Moraliter : Umbilicus fidelis animæ zelus, vel pietas, vel mater amborum charitas propter causas supra dictas. *Numquam indigens poculis* sapientiæ salutaris, quæ numquam desunt charitati : quia unctio docet de omnibus[1]. « Ubi enim charitas est, sicut dicit Augustinus, quid est quod possit deesse ? Neque enim deesse potest charitati qui charitas est : nec quidquam suorum ei deesse permittit, qui totum se et sua in manibus posuit charitatis. »

fundatæ sunt super bases aureas. Alia translatio dicit : « Tibiæ ejus columnæ marmoreæ. » Crura ista sunt temperantia in prosperis, et patientia in adversis, quæ duo totum ædificium virtutum sustinent et supportant.

Vel moraliter : Tibiæ quæ fortes sunt velut *columnæ marmoreæ*, et totam corporis compactionem portant, sunt fortitudo et perseverantia, quæ omnium virtutum et sanctorum operum compaginem portant et sustentant. Et illæ columnæ ut portare valeant istud ædificium, *fundatæ sunt super bases aureas*, scilicet charitatem et sapientiam, quæ signantur in auro : fortitudo enim debet fundari in sapientia ne se præcipitet, perseverantia in charitate, alioquin deficiet, et non stabit.

In crurium et tibiarum æqua soliditate.
ori- Unde dicitur ei, Cantic. VII, 1 : *Junctura fœmorum tuorum sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis.* Femora in viris, femina in mulieribus, et sunt hæc femina decora *sicut monilia*, id est, connectuntur invicem per castitatem, sicut monilia duas partes tunicæ connectunt. Nota, quod junctura feminum Virginis non tantum dicitur casta vel pudica, sed etiam castitatis monitoria. Propter quod monilibus comparatur. Et dicuntur *monilia* quasi castitatem monentia : nam ad continentiæ munditiam ipsius per exemplum nos commonet et invitat.

Hæc autem monilia *fabricata* dicuntur *manu artificis*. Nam artifex Spiritus sanctus in feminibus ejus hanc juncturam, hanc castitatis prærogativam fabricavit, qui totum carnalis concupiscentiæ fomitem per supervenientem rorem cœlestis gratiæ exstinxit in ea.

Item, De cruribus vel tibiis sponsi dicitur, Cantic. V, 15, et congrue potest exponi de cruribus vel tibiis Mariæ : *Crura illius columnæ marmoreæ, quæ*

In debita pedum divisione et rectitudine. De pedibus Mariæ et sanctorum dicitur, Ezechiel. I, 7, de sanctis animalibus : *Pedes eorum*, id est, affectus, *pedes recti*, per debitam intentionem : *et planta pedis eorum quasi planta pedis vituli*, quæ fissa est per discretionem, ungulam habens per patientiam finalem, firmiter figitur per stabilitatem in bono, terram conculcat inferiora contemnendo, circularem figuram imprimit ea quæ sursum sunt quærendo et amando. 71. De pedibus.

Nota, quod per pedes signantur affectus : quia affectibus accedit mens ad se et ad Deum, et recedit a se et a Deo. Duo autem pedes fidelis animæ, duplex affectus. Dexter desiderium placendi Deo, vel sollicitudo quomodo *ei placeat cui se probavit*[2]. Sinister studium quomodo prosit fratribus. Et hi duo pedes portant animam in cœlum. Duo pedes animæ peccatricis proprius sensus et propria voluntas : et hi portant in infernum. Duo pedes animæ justæ istis contrarii, obedientia contra propriam voluntatem, et humilitas contra proprium sensum. Chrysostomus : « Pedes sunt motus animæ,

[1] I Joannis, II, 27.

[2] II ad Timoth. II, 4.

quibus incedit non de loco ad locum, sed de malo ad bonum, et e converso. » Gregorius : « Velle mente ire est. » Augustinus : « Ambulat anima non pedibus, sed moribus. »

Item, Pedes nostri quibus stando, sedendo, incedendo conculcamus terram, sed non jacendo, docent nos, quod affectus nostri debent assidue conculcare terrena, excepta corporis mediocri necessitate.

Item, De pedibus, id est, affectibus matris potest dici illud Apocalypsis, I, 15 : *Pedes ejus similes aurichalco*. Χαλχός Græce, *æs* Latine. Christus fuit aureus per patientiam, quæ non murmurat in flagellis, sicut nec aurum in percussionibus malleorum. Fuit æneus per clarum sonum prædicationis manifestæ, sicut in camino ardenti : quia totum fecit, ex vehementi fervore charitatis. Quod dicit, *pedes ejus*, signat inferiorem partem, scilicet humanitatem. Pedes autem nostri, id est, affectus calceandi sunt pellibus mortuis, scilicet sanctorum præcedentium exemplis et conversationibus muniendi : alioquin si nudus fuerit affectus noster, multum timere poterit in deserto viæ hujus venenatum morsum serpentis antiqui, et etiam illorum trium serpentium, de quibus agitur, Deuter. VIII, 15. (Quære titulo, quod Maria *vitis*.)

Item, Pedes sunt affectus : quia sicut pedes corporales portant exteriorem hominem, sic affectus interiorem.

72. Isti pedes quandoque exuruntur, scilicet ira, odio vel invidia. Proverb. VI, 27 et 28 : *Numquid potest homo... ambulare super prunas, ut non comburantur plantæ ejus?* Ab his tollendum est calceamentum, id est, mortua opera causa refrigerii. Josue, V, 16 : *Solve calceamentum de pedibus tuis : locus enim in quo stas, sanctus est*[1], id est, Ecclesia, vel domus religionis. Quandoque frigore dissolvuntur, id est, torpore negligentiæ. Ideo dicitur, Matth. XXIV, 20 : *Orate ut non fiat fuga vestra in hieme :* quia torpor negligentiæ pedes adstringit. Hi sunt calceamentis mundi, id est, sanctorum defunctorum exemplis quasi pellibus mortuis. Jerem. II, 25 : *Prohibe pedem tuum a nuditate*, etc. Exod. XII, 11, a calceatis comeditur agnus paschalis. Quandoque lapide colliduntur, id est, fidei hæsitatione. Unde : *Cave ne forte offendas ad lapidem pedem tuum*[2]. Petra est Christus[3]. Hi sunt lavandi butyro divinæ misericordiæ, et fovendi oleo gratiæ, quod infusum est vulneribus sauciati[4]. Et hæc duo largitur Christus petra. Job, XXIX, 6 : *Lavabam pedes meos butyro*, sperando in misericordia Dei. Vel, mundabam affectus meos contemplatione humanitatis Christi, quæ per butyrum, et divinitatis quæ per mel. Unde sequitur : *Et petra fundebat mihi rivos olei*, id est, Christus dabat serenitatem conscientiæ. Quandoque inquinantur carnis voluptate, quæ lutum est et cœnum. Thren. I, 9 : *Sordes ejus in pedibus ejus*. Quare? quia non est recordata finis sui. Hi sunt aqua abluendi. Unde, Joan. XIII, 5 et seq., lavit Dominus pedes discipulorum. Cui Petrus : *Domine, non tantum pedes meos*, id est, affectus, *sed et manus*, id est, opera, *et caput*, id est, sensuum evagationem. Vel, *caput*, id est, intentionem quæ ordinanda est versus cœlum. Quandoque sordidantur pulvere vanæ gloriæ. Unde præcipitur Apostolis, Matth. X, 14, et Luc. IX, 5 : *Excutite pulverem de pedibus vestris*.

Moraliter : Pedes, id est, affectus debent calceari, id est, muniri hyacintho, hoc est, cœlesti desiderio, ut possimus occurrere obviam Christo in aera venienti ad judicium. Item, pedes Ecclesiæ sustentates eam in gratia et virtute, et Christum caput Ecclesiæ sustentantes eam in gratia et virtute, et Christum caput Ec-

[1] Cf. Exod. III, 5.
[2] Psal. XC, 12.
[3] I ad Corinth. X, 4.
[4] Luc. X, 34.

clesiæ portantes per mundum, prædicatores sunt, de quibus dicitur, Isa. LII, 7 : *Quam pulchri super montes pedes,* etc. Hi debent tingi in oleo spiritualis gratiæ vel misericordiæ, et perfundi abundantia spiritualium charismatum. Unde dicitur de Aser, Deuter. XXXIII, 24 et 25 : *Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, et tingat in oleo pedem suum. Ferrum et æs calceamentum ejus. Sicut dies juventutis tuæ, ita et senectus tua.* Vel, pedes Ecclesiæ sunt inferiorum operum ministri, qui dum ad usus necessarios inferiora exercent officia per extrema ministeria velut pedes terræ inhærent. Sed tales lavandi sunt butyro sicut dicit Job, XXIX, 6 : *Lavabam pedes meos butyro* : quia secundum Gregorium, voce crebræ admonitionis quasi infusione pinguedinis debent perfundi, ut sanetur si quid asperitate viarum fuerit laceratum.

Item, De his pedibus dicitur, Apocal. I, 15 : *Pedes ejus similes aurichalco* : quia sicut aurichalcum assimilatur auro, sic et ipsi licet a longe majores imitentur, eis tamen quantum possunt, assimilari nituntur, qui per aurum signantur.

...tura. In staturæ vel gressuum commendabili honestate. De statura matris dicit ei Filius, Cantic. VII, 7 : *Statura tua assimilata est palmæ,* etc. *Statura,* id est, rectitudo bonæ intentionis et sanctæ operationis discretio, *assimilata est palmæ,* ut sicut palma, id est, arbor triumphalis crucis Dominicæ terribilis est malignis spiritibus, sic beata Virgo merito suæ rectitudinis malignos spiritus terreat et expellat. De hac statura vel statione dicitur, Joan. I, 25 : *Stabat juxta crucem Jesu mater ejus.* Et bene dicitur, *stabat* : quia cum omnes Apostoli vacillarent in fide tempore Dominicæ passionis, ipsa in fide stetit immobilis, cum esset terra illa de qua dicitur, Eccle. I, 4 : *Terra in æternum stat.* (Quære titulo de *terra*).

Vel ideo dicit : *Statura tua assimilata est palmæ* : quia sicut signum crucis quæ per palmam designatur, armatura est specialis contra diabolum, sic invocatio nominis beatæ Virginis quod est Maria. Unde beatus Bernardus : « Non sic timent, etc. » (Quære titulo de *nomine Mariæ.*)

Vel sic : *Statura tua,* id est, recta intentio tua, et ad cœlum directa bona operatio, *assimilata est palmæ* : quia ad terrena despicit incurvari, et in cœlestibus appetit remunerari, et illud bravium quærit tantummodo quod quandoque daturus est Dominus animæ vitiorum victrici : de quo, Apocal. II, 17 : *Vincenti dabo manna absconditum,* etc.

De gressibus matris dicit ei Filius, Cantic. VII, 1 : *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis!* Hæc calceamenta sunt testimonia sanctorum patrum et eorum exempla. Ezechiel. XVI, 10, dicit Filius matri : *Calcavi te ianthino : et cinxi te bysso,* etc. Et quia erat calceata ianthino, ideo dicuntur gressus ejus *pulchri in calceamentis.* Nam pedes ejus, id est, cogitationes et opera decore spiritualis devotionis et intentionis velut pedes in calceamentis hyacinthinis resplendebant. Et quia tincta erat bysso castitatis et virginitatis adstricta balteo quæ est byssus retorta, ideo sequitur : *Juncturæ femorum,* etc., ubi supra.

LIBER SEXTUS.

DE APPELLATIONIBUS MARIÆ.

CAPUT I.

Maria mater.

Mater, amica, soror, charissima, filia, sponsa,
Uxor, seu vidua, mulier bona, virgo, virago,
Princeps, regina, et primas, ancilla, ministra.

1. *Mater.* Unde dicit, Eccli. xxiv, 24 : *Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei.* Aliqui libri habent *magnitudinis*, id est, fortitudinis.

Pulchra dilectio est, quando naturalis est, singularis, et integralis. Naturalis, quando ei exhibetur cui debetur, id est, Deo. Singularis, quando fidelis anima nullum admittit amatorem præter ipsum, sicut dicebat beata Agnes. Integralis, quando secundum Augustinum diligit ex toto corde, id est, ex toto intellectu sine errore, ex tota anima, id est, ex tota voluntate sine contrarietate, ex tota mente, id est, ex tota memoria sine oblivione. Sed licet hoc non possit impleri in via, scimus tamen ad quid teneamur. Vel, integralis, ut secundum beatum Bernardum, diligat dulciter, ne aliquibus blanditiis alliciatur : fortiter, ne aliquibus adversis frangatur : sapienter, ne aliquo errore seducatur : memoriter, ne dilectum obliviscatur. Et est prima dilectio pulchra, secunda pulchrior, tertia pulcherrima.

Et dicitur *pulchra dilectio* ad differentiam triplicis turpis dilectionis. Mundialis quæ turpis est, carnalis quæ turpior, malitiosæ quæ turpissima. Prima est inanis gloriæ et terrenæ substantiæ, secunda gulæ et luxuriæ, tertia iniquitatis et nequitiæ, scilicet in odio et ira. De prima dicitur, Jerem. ii, 5 : *Ambulaverunt post vanitatem, et vani facti sunt.* Hoc de inani gloria. Item, Thren. iv, 5 : *Qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora*, id est, temporalia. Hoc de terrena substantia. De secunda, Eccli. xiii, 1 : *Qui tetigerit picem*, id est, gulam inviscantem et luxuriam coinquinantem, *inquinabitur ab ea*. De tertia dicit auctoritas quædam super illud Psalmi li, 5 : *Dilexisti malitiam super benignitatem*, etc. : « Non deserit malitiam, qui diligit. » Ideo talis dilectio turpissima et pessima est, etc.

Et timoris, adde, pulchri timoris. Pulcher quidem timor est ille timor Dei,

qui nihil negligit [1]. Hunc timorem habet, qui nihil agit de omittendis, nihil omittit de agendis. Item, qui nihil loquitur de tacendis, nihil tacet de loquendis. Item, qui nihil cogitat de non cogitandis, vel e converso. Timor autem mundanus et humanus turpes timores sunt. Timor autem servilis pulcher est, qui si non expellat pecatum quod invenit, tamen prohibet ne adveniat peccatum. Pulchrior timor initialis, de quo dictum est : *Qui Deum timet, nihil negligit* [2]. Pulcherrimus timor filialis, de quo : *Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi* [3].

Et agnitionis, supple, pulchræ. Pulchra est agnitio quæ est ex fide et sacræ Scripturæ scientia, pulchrior quæ est per revelationem et intelligentiam propheticam, pulcherrima quæ ex ipsa fidei revelatione ipsius rei creditæ præsentiam habet et experientiam. Et hæc erit in patria, de qua Dominus, Luc. x, 24 : *Multi prophetæ et reges voluerunt*, etc.

Et sanctæ spei. Sancta et pulchra spes est, quæ est ex fide et meritis proveniens. Sanctior et pulchrior quæ est ex revelatione et testimonio conscientiæ, de qua Apostolus, II ad Corinth. I, 12 : *Gloria nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ.* Sanctissima et pulcherrima quæ est per securitatem inamissibilem, de qua Apostolus, ad Roman. VIII, 38 et 39 : *Certus sum quia neque mors, neque vita*, etc., *poterit nos separare a charitate Dei*, etc. Hæ sunt pretiosæ generationes, quibus gloriosa Virgo promittit se adimplere transeuntes ad se. Unde dicit : *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini* [4]. Et hæc omnia multis aliis modis exponuntur.

Et nota, quod dilectio est ad præmiorum acquisitionem. Timor ad acquisitorum conservationem : quia sicut dicitur, Eccli. I, 17 et 18 : *Timor Domini scientiæ religiositas. Religiositas custodiet et justificabit cor*, etc. Isa. XXXIII, 6 : *Timor Domini ipse est thesaurus ejus.* Agnitio ad desiderii inflammationem, ut quod agnoscimus, amplius appetamus. Spes quæ non confundit [5], ad confirmationem. Istæ autem generationes sunt illæ emissiones, de quibus legitur, Cantic. IV, 13, quæ ab ea quasi rivi a fonte incessanter et abundanter procedunt. (Quære in principio § de *horto concluso.*)

Aliter : In hoc quod beata Virgo invitat nos ad generationes suas, monet nos ad motus contemplationis secundum quadruplicem materiam ejus, scilicet quid appetendum, quid fugiendum, quid credendum, quid sperandum. Appetendus est Deus, fugiendum peccatum, timenda gehenna, speranda cœlestis patria. Dilectio movet ad petendum, timor ad fugiendum, agnitio ad credendum, spes ad sperandum. Horum quatuor dicit se matrem, scilicet pulchræ dilectionis quam a Deo dante accepit et in lucem emisit. Pulchra dilectio est, nihil sub Deo diligere. Quasi quocumque modo tangantur stercora, inficiunt : ideo omnia reputavit ut stercora ut Christum lucrifaceret [6]. Siquidem Abraham, Isaac et cæteri sancti, Sara et Rebecca et cæteræ sanctæ mulieres Veteris Testamenti, habuerunt sanctam dilectionem, non tamen pulchram omnimoda pulchritudine : quia amor eorum divisus fuit, et ita non usquequaque pulcher : quia qui tangit picem, id est, temporalia per amorem, inquinabitur ab ea aliqua inquinatione. Sed amor Mariæ purus fuit : quia indivisus, quia temporalia plene contempsit, et in nullo ab eis fuit coinquinata. Similiter virginitatem prima vovit : et ideo dicitur *mater pulchræ dilectionis*, quam

[1] Eccle. VII, 19.
[2] Ibid.
[3] Psal. XVIII, 10.
[4] Eccli. XXIV, 26.
[5] Act. Roman. V, 5.
[6] Ad Philip. III, 8.

adinvenit et in lucem emisit sicut mater puerum quem conceperat. Sicut enim Filium postea concepit de Spiritu sancto, sic et propositum virginitatis et paupertatis prius conceperat de Spiritu sancto. Item, non tetigit picem, id est, carnem, ne inquinaretur ab ea [1] : sed in carne vixit præter carnem, et in mundo supra mundum. Assumpsit enim pennas aquilæ [2], id est, virginitatem et voluntariam paupertatem, et volavit super pennas ventorum, id est, Patriarchas et Prophetas. Ipsa enim est mulier, cui datæ sunt duæ alæ, scilicet virginitas et paupertas, ut fugiat a facie serpentis [3], qui primam mulierem maledictioni subjecit. Genes. III, 16 : *In dolore paries.* Ideo dictum est ei, Luc. I, 28 : *Benedicta tu in mulieribus.*

Est etiam mater timoris docens fugere quod fugiendum est : et est mater, quia hæc emisit in lucem, quia ipsa prima non solum peccatum, sed etiam actiones peccatorum declinavit. Quod patet per hoc, quod magnificata per conceptum Filii Dei, se humiliavit in obsequium Elisabeth [4], implens illud Ecclesiastici, III, 20 : *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.* Ideo dicitur *porta clausa* [5], scilicet occasionibus peccatorum . Ideo sicut dicitur, Nahum, I, 15, non adjiciet ut pertransiret per eam Belial, sed universus interiit : quia ipsa contrivit caput serpentis [6], id est, etiam initium tentationis, signata per Jahel quæ malleo timoris percussit caput Sisaræ , et per Judith quæ caput Holofernis amputavit [8].

Et agnitionis, id est, revelatæ fidei, quæ scilicet fidei revelatio ab ipsa et in ipsa facta est : quia ipsa dedit exemplum credendi quod credendum est. Quasi dictum est ei, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti.* Ipsa est enim luna exemplo fidei mundum tenebrosum illuminans. Unde, Cantic. VI, 9 : *Pulchra ut luna.* Et est stella exemplo fidei Magos ad Christum adducens [9]. Ipsa etiam aurora terminans noctem infidelitatis, et diem, id est, lucem fidei adducens. Ipsa etiam mater Solis justitiæ [10], et lucerna gratiæ et fidei posita super candelabrum [11]. Et ideo mater agnitionis.

Et sanctæ spei. Quare exemplo suæ spei docuit quid sperandum. Novit enim, quod *unum est necessarium* [12], et quod primo quærendum est regnum Dei [13]. Et propter hoc unum petiit a Domino. Hæc est enim luna, a qua incepit dies festus [14]. Dies festus, dies æternitatis. In ipsa enim fuit initium diei festi : quia omnia terrena contempsit supernis inhians. Propter hoc exemplo suæ spei fuit nobis columba nubis in die, id est, in prosperitate, et ignis in nocte adversitatis. Fuit etiam exemplum non solum spei, sed et sanctæ spei, id est, immobilis. Cadentibus enim stellis de cœlo, id est, discipulis a fide, et dicentibus : *Nos autem sperabamus* [15], etc., ipsa sola remansit fixa in firmamento, id est, Christo, qui est firmamentum dividens aquas ab aquis [16]. Non enim exstincta est in nocte Dominicæ passionis lucerna ejus, id est, fides. Vel, dicitur mater sanctæ, id est, firmæ spei : quia dat gratiam perseverandi in bono. Vel, mater sanctæ spei : quia contraria Hevæ, quæ male speravit quod fieret ut Deus, et ideo mortua. Sed hæc mater est sanctæ spei : quia vitam gignen-

[1] Eccli. XIII, 1.
[2] Isa. XL, 31.
[3] Apocal. XII, 14.
[4] Luc. I, 40.
[5] Ezechiel. XLIV, 2.
[6] Genes. III, 15.
[7] Judicum, IV, 21.
[8] Judith, XIII, 10.
[9] Matth. II, 9.
[10] Malach. IV, .
[11] Matth. V, 15.
[12] Luc. X, 42.
[13] Matth. VI, 33.
[14] Eccli. XLIII, 7.
[15] Luc. XXIV, 21.
[16] Genes. I, 6.

do, mortis sententiam revocavit, significata per Esther, vii, 3 et seq., quæ mortis sententiam revocavit. Item, propter hoc etiam dicit ipsa eodem capitulo : *In me omnis spes vitæ et virtutis* [1]. *Omnis spes :* quia spes omnis boni. Bonum duplex, quod est finis, scilicet vita, et quod est ad finem, scilicet virtus. Et ipsa est spes vitæ, quia per ipsam speramus habere vitam : et virtutis, id est, constantiæ. Quasi dicat : In me omnis spes vitæ habendæ et continuandæ. In ipsa enim est spes nostra, spes scilicet vitæ, et virtutis per fiduciam impetrandi : quia ipsa est arcus in nubibus in signum justificationis [2], quia justificati per eam ascendunt.

Aliter : *In me omnis spes.* In ea enim est omnis spes, et antiquorum, et nostra. Vel, *omnis spes :* quia in alio non est ponenda spes quam in Christo et Maria. *Maledictus* enim *homo qui confidit in homine* [3]. *Vitæ* æternæ habendæ, et *virtutis* viæ qua pugnatur contra vitia. Vel, *omnis spes vitæ.* Ante nativitatem enim beatæ Mariæ regnabat mors in mundo, quæ a primis parentibus introducta est, qui manibus et verbis accersierunt illam [4]. Per Mariam vero quæ Christum genuit, suffocata est mors. Unde Christus dicit, Osee, xiii, 14 : *Ero mors tua, o mors.*

Aliter : Hæc verba vere potuit dicere Maria postquam conceperat Salvatorem. Quasi diceret : In me est ille per carnis assumptionem, a quo est omnis spes vitæ triplicis, vitæ naturæ, vitæ gratiæ, vitæ gloriæ, et virtutis. Quia ipse est *qui dat lasso virtutem, et his qui non sunt fortitudinem et robur multiplicat* [5].

Vel : *In me est spes omnis virtutis* : quia habuit in se omnem virtutem theologicam et cardinalem. Quas etiam virtutes sperantibus in se subministrat suis orationibus et exemplis. Debemus igitur beatæ Virgini spem : quia sicut dicitur, Proverb. xxix, 25 : *Qui sperat in Domino,* id est, Maria, quæ syriace interpretatur Domina, *sublevabitur,* id est, sursum levabitur : et hoc in præsenti et in futuro. *Sursum levabitur,* id est, supra carnem, mundum et diabolum per gratiam in præsenti, sursum levabitur per gloriam in futuro.

3. Aliter : *Ego mater pulchræ dilectionis,* etc. Nota, quod quatuor dicit quæ possunt et debent referri ad Filium, qui pulcherrimus est et summe diligendus, solus timendus, omni studio agnoscendus, et in quo singulariter est sperandum. Dicit ergo : *Ego mater pulchræ dilectionis,* id est, Christi qui est pulcher. Unde, ad Hebr. i, 3 : *Qui cum sit splendor gloriæ,* etc., et hoc proprie secundum divinitatem. Et in Psalmo xliv, 3 : *Speciosus forma,* non solum *præ filiis hominum,* sed etiam præ millibus Angelorum. Dicit enim quidam, quod tanta erat ejus species secundum humanitatem, quanta apparuit in transfiguratione, sed despicabilis hominibus apparebat : quod non dicimus asserendo, sed recitando. Item, Sapient. vii, 26 : *Candor est lucis æternæ, et speculum sine macula,* secundum deitatem. I Petri, i, 12 : *In quem desiderant Angeli prospicere* : et cujus pulchritudinem sol et luna mirantur : et hoc quoad divinitatem. Item, Ipse est speciosus forma præ filiis hominum, et candidus et rubicundus : hoc quoad humanitatem.

4. *Dilectionis.* Christus emphatice dicitur *dilectio,* quasi duos ligans, quoad duas naturas, scilicet Deum et hominem, id est hominem assumptum a Deo in unitate personæ quando Verbum caro factum est. Per dilectionem enim quam habuit ad genus humanum, colligavit sibi naturam humanam : quia dilectio est diligentis et

[1] Eccli. xxiv, 25.
[2] Genes. ix, 13.
[3] Jerem. xvii, 5.
[4] Sapient. i, 5.
[5] Isa. xl, 29.

rei dilectæ quasi quædam unio potissimum in bonis : et naturaliter illud quod amatur, in sui naturam suum convertit amatorem. Per dilectionem etiam quam habet ad nos, colligat nos sibiipsi : quia qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo [1], unitate scilicet amoris et gratiæ. Unde Psalmista : *Mihi adhærere Deo bonum est,* et cætera [2]. Per dilectionem etiam qua diligit hominem, colligat ipsum hominem sibiipsi, et quasi conglutinat, ne diffluat per vitia et peccata. *Cor* enim *fatui,* id est, peccatoris, *quasi vas confractum*[3]. Vel etiam, *pulchræ dilectionis,* id est, Christi, ut supra dictum est, qui solus pulchre diligit, et a quo habetur pulchra dilectio : ipse enim charitas est[4]. Ergo pulchra dilectio : quia charitas forma est et deauratura sive pulchritudo virtutum.

Vel ideo Maria dicitur *mater pulchræ dilectionis* : quia dilectores et amicos suos Christo Filio suo qui est pulcherrimus, similes facit, similitudinem Filii in eis per gratiam refigurans, quam peccando amiserant. Quod apparuit in Theophilo : quoniam postquam reconciliatus est Filio, matre mediante, sumpta sacrosancta communione, facies ejus resplenduit ut sol.

5. Solus Christus timendus.

Et timoris, id est, Christi, qui solus timendus. Unde ipsemet dicit, Matth. x, 28 : *Nolite timere eos qui occidunt corpus,* etc. Multo minus ergo timendi sunt qui tollunt faman, vel temporalem substantiam, aut aliquid hujusmodi. *Sed potius timete eum qui potest et animam et corpus perdere in gehennam.* Summe etiam timendum est, ne Christus peccando amittatur : Deus enim intelligitur timor. Quare dixit poeta : « Primus in orbem deos fecit timor. » De hoc timore, id est, de Deo, dicit Jacob ad Laban, Genes. xxxi, 42 : *Nisi Deus patris mei Abraham, et timor Isaac,* id est, Deus Isaac, *affuisset mihi,* etc. Eccli. xxxii, 22 : *Alienus et superbus non pertimescet timorem,* id est, Deum, dicit Glossa, qui timor est et amor fidelium. Vel, *non pertimescet timorem,* id est, Deum æterna supplicia comminantem.

6. Christus agnitio active et passive.

Et agnitionis. Christus enim dicitur *agnitio* emphatice: quia solus novit omnia, et quia solus dat gratiam veræ agnitionis: Deus enim interpretatur *videns.* Et cujus oculis nuda et aperta sunt omnia[5]. *Oculi* enim ejus *multo plus lucidiores super solem, circumspicientes omnes vias hominum* [6]. (Hanc auctoritatem habuisti optime expositam titulo, *Benedictus fructus ventris tui.*)

Dicitur autem Christus *agnitio* ab agnoscendo active : quia cum Christus immolaretur in cruce, agnovit Patrem obedientia, matrem custodia, familiam misericordia. Patrem agnovit obedientia, dicens : *Pater, non mea voluntas, sed tua fiat* [7]. Matrem custodia, assignans eam Joanni, ubi dixit : *Mulier, ecce filius tuus*[8]. Familiam misericordia, cujus peccata, id est, pœnam peccatorum misericorditer pertulit in corpore suo super lignum [9]. Et ideo dicitur *agnus* ab agnoscendo, vel ab ἁγνός quod est pium. Sicut enim agnus solo balatu matrem agnoscit, et statim accurrit ad eam : sic Christus videns matrem suam juxta crucem, accurrit ad eam piæ compassionis affectu, et eam discipulo commendavit. Agnitio etiam passive : quia mater agnovit Filium crucifixum cum omnes Apostoli fugerent, et perseveravit cum eo.

[1] I ad Corinth. vi, 17.
[2] Psal. lxxii, 28.
[3] Eccli. xxi, 17.
[4] I Joannis, iv, 8.
[5] Ad Hebr. iv, 13.
[6] Eccli. xxiii, 28.
[7] Luc. xxii, 42.
[8] Joan. xix, 26.
[9] I Petri, ii. 24.

Et sanctæ spei. Christus enim est spes nostra. Unde, Psal. LXX, 5 : *Domine, spes mea a juventute mea.* Et est sacra spes, id est, immobilis et firma : quia firmiter et immobiliter sperandum est in eo. Unde, Psal. LXI, 9 : *Sperate in eo, omnis congregatio populi.* Item, Psal. LXX, 1 : *In te, Domine, speravi : non confundar in æternum.* Genes. XLIX, 10 : *Ipse erit exspectatio gentium.* Habacuc, II, 3 : *Si moram fecerit exspecta illum,* scilicet per longanimitatem spei : *quia veniens veniet.* Veniens in primo adventu ad conferendam virtutem quæ est ad finem, veniet in secundo ad conferendam vitam æternam quæ est finis. Ideo dicit ipse : *In me omnis spes vitæ et virtutis* [1].

Vel, *omnis spes,* id est, spes omnis boni præsentis per collationem gratiæ, et futuri per remunerationem gloriæ : quia *gratiam et gloriam dabit Dominus* [2].

Vel, *omnis spes,* antiquorum et modernorum. Et bene dicit : *In me,* quia *maledictus homo qui confidit in homine* [3], se scilicet, vel alio.

Vitæ æternæ, *et virtutis* viæ qua pugnatur contra vitia. Ideo Christus comparatur flori sine quo non habetur spes fructus, nec sine gratia ejus boni aliquid est sperandum.

Sperandum est in Christo. Quia largissimus est, dans omnibus affluenter et non improperans [4]. Unde, Esther, II, 18 : *Assuerus dona largitus est juxta magnificentiam principalem.* Quia dat temporalia ad sustentationem electorum, et æterna in remunerationem, sed reprobis dat temporalia hic in remunerationem. Unde de ipsis dicit, Matth. VI, 2 : *Amen dico vobis, receperunt mercedem suam.* Ideo dicitur de ipso, Proverb. III, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiæ et gloria.* Quia hortatur nos ad petendum. Unde, Matth. VII, 7 : *Petite, et dabitur vobis.* Joan. XVI, 24 : *Usque modo non petistis quidquam,* etc. Quia plus dat quam petatur. Unde dixit latroni petenti memoriam sui cum veniret in regnum suum : *Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso* [5].

Aliter : *Ego mater pulchræ dilectio-* 8.
nis, etc. Possunt esse verba Virginis postquam conceperat Salvatorem enumerantis beneficia maternitatis suæ, enumerantis virtutes suas quibus idonea facta est ad generandum Salvatorem. Dicit ergo : *Ego mater pulchræ dilectionis.* Pulchra dilectio charitas Virginis, qua Deum dilexit, quam non maculavit contagium peccati.

Et timoris, quia in ea præparavit locum creatori et Spiritui sancto, generans in ea humilitatem quando expavit excellentiam angelicæ salutationis. Unde dixit ei Angelus : *Ne timeas, Maria,* etc. [6]. Et tunc impletum est in ea illud Isaiæ, LXVI, 2 : *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, et contritum spiritu, et trementem sermones meos ?*

Et agnitionis, in qua notatur fides. Nam per fidem quæ notatur ibi : *Fiat mihi,* etc., concepit Filium Dei, et agnovit per experientiam ea quæ prius crediderat. Unde dictum est ei, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur ea,* etc.

Et sanctæ spei, quam constat eam habuisse eum respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* [7]. Nisi enim credidisset et sperasset posse fieri et futurum esse quod ei dicebatur, non ita respondisset.

Item, Beata Virgo dicitur *mater gra-* 9.
tiæ. Mater quasi principium conceptionis habens ab alio : quia Dominus in ea cre-

[1] Eccli. XXIV, 25.
[2] Psal. LXXXIII, 12.
[3] Jerem. XVII, 5.
[4] Jacob. I, 5.
[5] Luc. XXIII, 43.
[6] Luc. I, 30.
[7] Ibid., ℣. 38.

avit totius spiritualis boni plenitudinem, quam ipsa tamquam mater emisit in lucem. Ideo dicit : *Fecit mihi magna qui potens est* [1]. Ideo dicit etiam ipsa : *In me omnis gratia* [2], scilicet operans, cooperans, et consummans. Et nota, quod sic ordinanda est littera : In me omnis gratia vitæ vel viæ et veritatis, et est istud *omnis* diasyrmicum, ut possit dici omnis gratia, vel gratia omnis vitæ, vel viæ. Vel, *omnis gratia*, id est, omne id quod facit gratiosum. Vel, *omnis gratia* : quia Christo descendente in Virginem, descendit in eam omnis plenitudo charismatum. Et de illa plenitudine *nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia* [3]. Cum enim super Christum requiesceret spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus [4], et Christus requiesceret in ea, sicut dicit de ipsa : *Hæc requies mea*, etc., *hic habitabo*, etc. [5], constat, quod septem dona Spiritus sancti requieverunt in ea, et ipsam usquequaque repleverunt. Isa. LXVI, 2 : *Ad quem respiciam*, id est super quem requiescet Spiritus meus, *nisi ad pauperculum*, etc.

Viæ et veritatis, id est, Christi qui est via et veritas [6].

Vel intransitive, *omnis gratia*, quæ est vita et veritas. Vel, *omnis gratia* effectiva vitæ et veritatis. Vel, *omnis gratia* vitæ quæ nunc est, et futuræ. Et in hoc beviter omnia colligit, et in se nihil boni deesse ostendit ad hanc vitam futuram vel pertinens vel necessarium.

Vel, *Viæ et veritatis*. Alia littera : veræ, scilicet viæ quæ ducit ad vitam, et veritatis quæ docet viam illam.

Vel moraliter : *Omnis gratia* vitæ activæ et contemplativæ. Unde signatur per Martham et Mariam [7]. Lege Anselmum quomodo utramque vitam implevit in se in illa homilia : *Intravit Jesus in quoddam castellum*, etc. Vel, vitæ innocentiæ et pœnitentiæ, quibus duabus anima spiritualiter vivit. Vel, vitæ triplicis : est enim triplex vita, vegetabilis, sensibilis, et rationabilis. Vita vegetabilis est incipientium vivere per fidem et charitatem : quia ipsi quasi plantæ vivunt vita gratiæ et crescunt, sed spiritualia nondum sentiunt : quia animalis homo non percipit, etc. [8]. Simile, I Regum, III, 7 : *Samuel necdum sciebat Dominum*. Vita sensibilis proficientium, qui gustant dona Dei, sed non discernendo quæ sint illa bona. Genes. XLIX, 14 et 15 : *Issachar asinus fortis,... vidit requiem quod esset bona*. Vita rationalis perfectorum, *qui pro consuetudine excercitatos habent sensus* [9]. Qualis erat Jacob, Genes. XXXII, 38, dicens : *Vidi Deum facie ad faciem*, etc. Omnes gratias istas habuit Maria semper excellenter.

Et veritatis. Triplex est veritas, cordis, oris, et operis, contra triplex væ, quod est vanitas, falsitas, simulatio. In ipsa autem fuit gratia omnis veritatis : quia habuit veritatem cordis sine vanitate, veritatem oris sine falsitate, veritatem operis sine simulatione.

Vel secundum illam litteram : *In me* 10
omnis gratia viæ. Et est istud *omnis* diasyrmicum. Quasi dicat : In me est gratia omnis viæ. Est enim triplex via ad salutem, virginalis, conjugalis, vidualis. In prima virginitas cum sterilitate, in secunda fœcunditas cum corruptione, in tertia pietas cum sollicitudine terrenorum. Sed in ista virgine fuit gratia omnis viæ, quæ adducit ad salutem : quia fuit virgo sine sterilitate, fœcunda sine corruptione, pia sine sollicitudine terrenorum.

Vel ideo dicit : *In me omnis gratia vitæ*

[1] Luc. I, 49.
[2] Eccli. XXIV, 25.
[3] Joan. I, 16.
[4] Isa. XI, 2.
[5] Psal. CXXXI, 14.
[6] Joan. XIV, 16.
[7] Cf. Luc. X, 38 et seq.
[8] I ad Corinth. II, 14.
[9] Ad Hebr. V, 14.

et veritatis, ut ostendat se immunem a gratia mortis et falsitatis, de qua dicitur, Proverb. xxxi, 30 : *Fallax imago*[1], *et vana est pulchritudo*. Sic expone : *Fallax imago*, id est, gloria laudis humanæ : quia nullus consequitur quod illa promittit : *et vana est pulchritudo* castitatis sine humilitate, vel exterior sine interiori, vel operis exterioris sine recta intentione et Dei timore, qui est initium sapientiæ et custos virtutum. Aliqui libri habent : *Fallax gratia*, qua mundo gratiosi sumus. Non enim est nisi quædam proditio, sicut osculum Judæ, quo tradidit filium hominis [2].

1. Et nota, quod quidam calumniati sunt verbum istud : *Maria mater gratiæ*, cum sola Trinitas sit mater gratiæ. Quibus dici potest, quod humanitas Christi cujus ipsa est mater, appellatur *gratia*. Ad Hebr. ii, 9 : *Gratia Dei*, id est, filius humanatus, *pro omnibus gustavit mortem*. Et dicitur Christus *gratia*, vel quia gratis dat, vel quia gratis datus est nobis a Patre. *Pro omnibus* dicit, quia fuit pretium sufficiens, licet non efficiens.

Sequitur in auctoritate : *In me omnis spes vitæ et virtutis* [3]. Petrus Manducator : « Nam sicut per illam accepimus gratiam vitæ, quæ nunc est, ita per illam habemus spem vitæ quæ futura est, et habituri sumus fructum gloriæ quæ semper duratura est. »

2. Item, *Maria mater vitæ*, scilicet Christi, qua vivunt universi, quam dum ex se genuit nimirum omnes qui ex ea victuri sunt, quodammodo regeneravit. Etsi enim carnaliter genuit unicum Filium, in eo tamen specialiter mater effecta est magnæ multitudinis filiorum quorum primogenitus Christus [4]. Unde significanter dictum est, Luc. ii, 7 : *Peperit Filium suum primogenitum*. Ipsa est enim Anna, quæ prius sterilis quoad propositum virginitatis peperit hoc modo plurimos. Ideo dicitur, Eccli. xxxvi, 14 : *Israël*, id est, fidelis populus Deum contemplans, *quem coæquasti*, id est, per fidem unisti, vel cohæredem fecisti *primogenito tuo*, id est, Christo, qui est *primogenitus mortuorum*, id est, resurrectio, *et princeps regum terræ* [5]. Sicut enim Heva dicta est mater omnium viventium vita naturæ [6] : sic Maria mater omnium viventium vita gratiæ. Heva enim interpretatur *vita*, aut *mater viventium*. Ipsa etiam propter hoc figurata est per Saram, quæ licet non nisi unicum filium carnaliter peperit Abrahæ, cui dixit Dominus, Genes. xxi, 12 : *In Isaac vocabitur tibi semen*, tamen mater dicta est totius populi Israelitici. Unde, Isa. li, 2, dicitur Judæis : *Attendite ad Abraham, patrem vestrum, et ad Saram, quæ peperit vos*. Sic et Maria non peperit carnaliter nisi unum verum Isaac, id est, Christum qui est risus noster et gaudium nostrum, etc., ut supra.

Ipsa etiam mater vitæ, sed Heva fuit mater mortis : quia per eam vita quam habuimus, nobis ablata, sed per Mariam restituta est. Nam Maria portavit vitam, et aperuit nobis portam vitæ, et ad vitam viam novam ostendit vovens virginitatem, et hoc per exemplum. Unde ipsi convenit quod de Filio dicit Michæas, ii, 13 : *Ascendet pandens iter ante eos*. Vita enim ejus semper fuit in ascensu, et ubi ipsa regnat cum Filio, suis orationibus introducit peccatores.

Item, Alio modo vita recta est Maria per exemplum, vita beata Filius ejus. Quia sicut de Maria natus est Christus, sic de vita recta per gratiam nascitur vita beata per gloriam. Præcedunt enim rectitudo, justitia, meritum : sequuntur beatitudo, gloria, præmium singula singulis.

[1] Vulgata habet : *Fallax gratia*.
[2] Luc. xxii, 47 et 48.
[3] Eccli. xxiv, 25.
[4] Ad Roman. viii, 29.
[5] Apocal. i, 5.
[6] Genes. iii, 20.

13. Item, Maria mater nostra quam debent filii sui cognoscere, dictante ipsis quadam naturali pietate fidei, ut ad invocationem nominis ejus primo vel maxime refugiant in omnibus necessitatibus et periculis, tamquam parvuli ad sinum matris. Et habet hæc mater quasi duo ubera, quæ petimus ad sugendum, cum dicimus :

Nos culpis solutos, etc.

Hæc sunt mansuetudo cordis contra superbiam, et puritas carnis contra luxuriam.

Vel, Ubera ejus misericordia et oratio, quibus nutrit nos ut dici possit : Jacta cogitatum tuum in Domina nostra, et ipsa te enutriet [1].

Item, ipsa est mater surgentium a peccato : alioquin nisi prius a peccato surrexeris, numquam de hac matre poteris gloriari. Proverb. XXXI, 28 : *Surrexerunt filii ejus*, etc.

CAPUT II.

Maria amica.

Amica. Unde toties in Canticis appellatur *amica* et *dilecta* : et hoc multiplici ratione.

Et dicitur *amicus* vel *amica* quasi amoris consors, vel quasi animi custos. Vel secundum Isidorum ab *hamo*, id est, a catena charitatis : unde et *hami* dicuntur, quod teneant se invicem. Item, amicus ab *a* quod est sine, et *mene* quod est defectus : solus enim ille vere est amicus, qui in necessitate non deest amico suo.

Maria amica Christi. Quia magno zelo ab eo dilecta. Unde de ea dicit Christus, Zachar. I, 14 : *Zelatus sum Jerusalem et Sion zelo magno.* Mariam scilicet designatam per Jerusalem et Sion multiplici ratione. Ipsa enim hac de causa designatur per Esther, quam rex Assuerus amavit super omnes mulieres. Ideo etiam de ipsa dicitur, Sapient. VIII, 3 : *Omnium Dominus dilexit illam.* Præcipue autem ratione humilitatis dilecta est a Domino. Unde in figura ejus dixit Lia, Genes. XXIX, 32 : *Vidit Dominus humilitatem meam, nunc amabit me vir meus.*

Quia non serviens in timore, sed in vinculo charitatis, nullum aliud emolumentum quærens ex sua dilectione quam ipsum dilectum. Unde dicit, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi.* Quasi diceret : Ipse solus sufficit mihi, nihil aliud quæro. Ideo etiam dicit, Cantic. III, 4 : *Inveni quem diligit amima mea*, id est, intima voluntas et affectio mea : *tenui eum, nec dimittam.* Propter hoc etiam debet ipsa appellari *amica cardialis* : quod bene apparuit in passione unigeniti sui, cum matris animam gladius Filii pertransiret. *Omni* enim *tempore*, id est, tam in prosperis quam adversis, *diligit qui amicus est* [2].

Quia conscia secretorum ipsius : quod manifeste patuit in incarnatione, quando consilium suum de redemptione generis humani prius ei revelavit, quam alicui

[1] Cf. Psal. LIV, 23.

[2] Proverb. XVII, 17.

spirituum beatorum, excepto Gabriele, sicut dicit beatus Bernardus, quod scilicet Gabriel tantæ inter suos fuit excellentiæ, ut tali nomine dignus haberetur et nuntio. Unde cum magister Hugo de sancto Victore quæsisset a sancto Bernardo, unde hoc diceret : respondit, quod unusquisque in suo sensu abundat securus, ubi vel certæ rationi, vel manifestæ auctoritati quod sentitur, non obviat. Non enim Mariæ caro et sanguis revelavit mysterium æternis temporibus tacitum, sed Pater qui est in cœlis Filium suum ei patefecit per Angelum. Hoc etiam apparuit, quando beatæ Virgini annuntiavit Angelus conceptum Elisabeth [1]. Decebat enim ut Verbum mox divulgandum ubique prius sciret Virgo per Angelum, quam audiret ab homine, ne mater Domini a consiliis Filii videretur amota, si eorum quæ tam prope gerebantur, interim remansisset ignara. Genes. xviii, 17 : *Num celare potero Abraham quæ gesturus sum*? Amos, iii, 7 : *Non facit Dominus Deus verbum, nisi revelaverit secretum suum ad servos suos Prophetas.* Multo fortius suæ matri, quæ magna est prophetissa, sicut patet in cantico suo. Ideo etiam miratur Elias, IV Regum, iv, 27, quod Dominus celasset ab eo mortem filii hospitæ suæ. Ideo etiam dicit Dominus Apostolis, Joan. xv, 15 : *Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus. Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis.* Moraliter : Si vis fieri amicus Dei, revela ei consilia tua, id est, peccata. Unde, Psal. xxxvi, 5 : *Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet*, id est, peccata tua dimittet. Item, Proverb. xvi, 3 : *Revela Domino opera tua, et dirigentur cogitationes tuæ.*

Quia voluntatem suam divinæ voluntati per omnia conformavit. In hac enim conformatione seu conformitate vera amicitia certissime comprobatur. Unde Tullius : « Idem velle et idem nolle, ea demum amicitia est. » Hoc autem ex toto corde fecit beata Virgo, quando intelligens per Angelum, quod Filius Dei de ipsa volebat carnem assumere, statim respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. [2].

Quia amici sui Christi per omnia præcepta adimplevit : quod proprium est amantium. Unde, Joan. xv, 14 : *Vos amici mei estis, si feceritis*, etc. Similiter ipse Christus præcepta et voluntatem adimplevit matris, quando *descendit cum eis, et venit Nazareth : et erat subditus illis* [3].

Quia Filio suo ad mundi redemptionem coadjutrix fidelissima exstitit, quando Filio Dei de carne sua virginali tunicam texuit, quam pro salute omnium Deo Patri in cruce sacrificium obtulit in odorem suavitatis. Ideo prædictum fuerat, Genes. ii, 18 : *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium.* Illa enim litteralis Heva viro suo non fuit in adjutorium, sed potius in destructorium. (Istud melius invenies in decimo privilegio Mariæ, circa finem capituli.)

Quia nec in prosperis aut adversis Filium deseruit, nec ab eo deserta est : quod signum est veræ amicitiæ. Unde, Proverb. xvii, 17 : *Omni tempore*, id est, in adversis et prosperis, *diligit qui amicus est*, et re et nomine. Vera enim amicitia est junctura animorum amantium, non continuatio vel contiguatio, sed mixtura, quæ non patitur aliquod permixtorum tangi, quin totum tangatur. Unde Tullius : « Idem velle, etc. » Vera etiam amicitia non solum verbis, sed factis contrahitur. Unde, I Joan. iii, 18 : *Filioli, non diligamus verbo, neque lingua, sed opere et veritate*, id est, vero opere. Item, Vera amicitia non beneficiis exterioribus pascitur, sed amore. Unde Tullius : « Hanc dicimus veram amicitiam,

[1] Luc. i, 36.
[2] Luc. i, 38.
[3] Luc. ii, 51.

cujus fructus totus in amore est. » Ideo dicitur, Eccli. VI, 7 : *Si possides amicum, in tentatione*, id est, in adversitate ejus, *posside eum*. Quasi diceret : Si habes aliquem amicum, non dimittas eum in tempore adversitatis suæ. Sic enim fecit Maria Christo, et sic possedit eum quando in ultima necessitate fuit : et nec amicus, nec amica cum eo remansit, qui aliquantulum non elongaret se a fide ipsius, excepta sola Virgine. Unde dicit Filius patri : *Elongasti a me amicum et proximum* [1]. Item, *Longe fecisti notos meos a me*, etc. [2]. Sed sola Maria vere credidit, et ipsa ad pedes crucis remansit. Ideo dixit ipse in Psalmo CXL, 10 : *Singulariter sum ego, donec transeam*. Dicit, Isa. LXIII, 3 : *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum*. Certe verum est, Domine, quod non est vir tecum, sed mulier una tecum est, quæ omnia vulnera quæ tu suscepisti in corpore tuo, suscepit in corde suo. (Quære istud titulo, *Dominus tecum*, circa medium capituli.) Non fuit deserta a Filio : quia tunc assignavit eam custodiendam discipulo, implens illud quod ei promiserat : *Non te deseram, neque derelinquam* [3].

Quia probata est in necessitate. Unde Proverb. XVII, 17 : *Frater in angustiis comprobatur*. Similiter dici potest de sorore et amica.

Quia amicum suum Christum in omnibus honoravit, ei totum attribuens quidquid boni ab eo recepit. Unde dixit : *Fecit mihi magna qui potens est* [4]. Quasi diceret : *Gratia Dei sum id quod sum* [5], et hoc fuit per humilitatem : quia Deus a solis humilibus honoratur [6]. Honorata est etiam ab eo, quando exaltata super omnes choros Angelorum, ad dexteram ejus gloriosa resedit.

CAPUT III.

Maria soror.

1. *Soror*. Unde dicit Christus, Cantic. IV, 9 : *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa*. (Quære titulo de *pulchritudine oculorum Mariæ*.) Item, Cantic. VIII, 1, dicit Maria cum magno desiderio postulans incarnationem Filii : *Quis mihi det te fratrem meum* in humana natura, fratrem etiam in legali doctrina ? Quod exponit subdens : *Sugentem ubera matris meæ*, scilicet synagogæ, vel legis, cujus tunc suxit ubera Christus, cum in se implevit legis sacramenta, vel cum Doctores interrogavit qui erant ubera synagogæ [7]. *Quis*, inquam, *mihi det... ut inveniam te foris, et deosculer te*. Invenire desiderat eum solum, in divina scilicet natura, in qua solus est, et humanum non habet consortium. Invenire desiderat eum *foris*, ut non solum eum cognoscat in carnis ergastulo, sed ut immensitatem deitatis inveniat, quæ nullo concluditur termino, et omnia continet et concludit.

[1] Psal. CXXXVII, 19.
[2] Ibid., ỳ. 9.
[3] Josue, I, 5 ; ad Hebr. XIII, 5.
[4] Luc. I, 49.
[5] I ad Corinth. XV, 10.
[6] Eccli. III, 21.
[7] Luc, II, 46.

Et ipsum sic invenire desiderat ut deosculetur eum, ut videlicet videndo præsentem tamquam facie ad faciem, in ejus amore delectetur.

2. Maria est soror Christi, qui Filius est Dei Patris per naturam, et ipsa specialis imo specialissima filia ejusdem Patris per gratiam : et tanto specialior Christi soror, quanto ipsi duo unus sanguis et una caro. De quibus, I ad Corinth. vi, 16 : *Erunt duo*, Christus scilicet et Maria, *in carne una*, virginali. Item, ipsa soror Christi per castissimam, sinceram et ferventissimam dilectionem, quæ solet esse inter fratrem et sororem. Unde ipse dicit, Zachar. i, 14 : *Zelatus sum Jerusalem*, etc., ut supra de *amica*. Item, soror : quia cohæres ejus et communicans cum eo regnum Patris, hæres Dei et cohæres Christi [1]. Ergo soror ejus per naturæ identitatem conformis et connaturalis ei, et hæreditatis æternæ comparticeps. Summe etiam dilecta ab eo : quia *nemo umquam carnem suam odio habuit* [2]. Simile suo simili noscitur, et ab eo diligitur : quia *volatilia ad sibi similia conveniunt* [3]. Ibidem, Eccli. xiii, 19 : *Omne animal diligit simile sibi*, etc. Et quanto Maria naturæ mundioris et moribus et virtutibus Christo similior, plus ab ipso diligitur quasi spiritualis soror.

Soror est etiam populi Christiani per naturam, quod summa gloria est ipsi populo Christiano, si esset qui adverteret habere, scilicet sororem reginam Angelorum, et hominum, imo, quod plus est, habere sororem sponsam Patris, matrem Filii, et amicam Spiritus sancti, reginam etiam cœlestis regni, ubi plenariam habet potestatem quoscumque voluerit introducendi, quidquid voluerit imperandi, quidquid a Filio petierit obtinendi. Ideo potest vere dicere cum Filio, Matth. xxviii, 18 : *Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra*. Ideo etiam dicit, Eccli. xxiv, 15 : *In Jerusalem* superna *potestas mea*. 3.

Soror est sodalium Christi, id est, Angelorum, vel Patriarcharum, et Prophetarum, qui dicunt de ea, Cantic. viii, 8 : *Soror nostra parva est, et ubera non habet*. (Istud invenies titulo de *pulchritudine Mariæ*, ubi agitur de *uberibus matris*.)

Soror est sanctorum Angelorum per virginitatem, charitatem, et humilitatem, et maxime propter cœlibatus integritatem. Ideo dicunt, Cantic. viii, 8 : *Quid faciemus sorori nostræ in die quando alloquenda est*, etc. ? (Quære titulo de *uberibus Mariæ*.)

CAPUT IV.

Maria charissima.

Charissima. Unde dicit ei sponsus, Cantic. vii, 6 : *Quam pulchra es, et quam decora, charissima, in deliciis*. In hoc quod bis quæritur, *quam pulchra* sit, *et quam decora*, et geminatur nomen pulchritudinis, designatur, quod ipsa mirabiliter, inæstimabiliter et immensurabiliter pulchra est et decora.

Item, *pulchra* dicitur fide, *decora* bona operatione. Vel, *pulchra* in virtutibus,

[1] Ad Roman. viii, 17.
[2] Ad Ephes. v, 29.
[3] Eccli. xxvii, 10.

quæ spiritum illuminant et exornant, *decora* in virtutibus quæ carnem venustant et purificant, *charissima* sponso suo *in deliciis* spiritualium charismatum.

Vel, Potest fieri comparatio, ut dicatur, quod chara facta est toti Trinitati, quando in utero sanctificata : charior, quando Unigenito Dei imprægnata : charissima, quando in assumptione in sponsi thalamum introducta, et gloria immortalitatis coronata.

Vel, *Charissima:* quia Unigeniti sui sanguine redempta, et charissime ab eo dilecta. Vel ideo dicitur *charissima in deliciis*, quod tamquam delicata mulier cibos grossos fastidiens et communes, non potest gustare nisi quædam spiritualia : sic et ipsa quidquid amarum vel nocivum animæ respuens, deliciis supercœlestibus tantummodo vacabat, quæ sic comeduntur ut semper esuriantur, et sic satiant ut semper fastidium tollant. Et hic *est cibus cibo melior* [1], scilicet Filius Dei, qui dicit: *Qui edunt me, adhuc esurient*, etc. [2]. Propter hoc dicit ipsa de Filio qui est manna omnis saporis[3] : *Dilectus meus mihi* [4]. Quasi diceret : Alias non curo delicias, etc.

Item, *Charissima in deliciis* est illa anima, quæ quasi fastidit quædam bona ut transeat ad meliora, sicut dicit auctoritas super illud Psalmi LXXXIII, 8 : *Ibunt sancti de virtute in virtutem.* Non semper uni virtuti insistendum est, sed de virtute in virtutem eundum, donec *videatur Deus deorum in Sion.*

CAPUT V.

Maria filia.

Filia, quam instruit Spiritus sanctus in Psalmo XLIV, 11 : *Audi, filia, et vide.* Audi ut scholaris, quæ versaris in schola Spiritus sancti, cujus schola est fidei et morum et bonorum operum. Audi, ut possis credere his quæ tibi dicenda sunt ab Angelo : quia *fides ex auditu* [5]. Audi, id est, fac Verbo Dei sponso tuo audientiam in corde tuo per silentium. Eccli. XXXII, 9 : *Audi tacens, et pro reverentia accedet tibi bona gratia.*

Filia propter paternam circa te sollicitudinem. Eccli. XLII, 9 : *Filia patris abscondita est.* Hæc est Maria quam invenit Angelus clausam in thalamo.

Filia propter paternæ nobilitatis custodiam, ne ab illa degeneres. Cantic. VII, 1 : *Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis*, id est, Christi secundum deitatem, qui est *princeps regum terræ* [6].

Filia per imitationem Patris. Ruth, III, 10 : *Benedicta es, filia*, etc. Et vide fragilitatem tuam secundum humanam naturam, ut te humilies in oculis tuis et Deum exaltes. Cantic. I, 7 : *Si ignoras te, o pulchrima*, etc.

Et inclina aurem tuam [7], ut humiliter

[1] Eccli XXXVI, 20.
[2] Eccli. XXIV, 29.
[3] Sapient. XVI, 20.
[4] Cantic. II, 16.
[5] Ad Roman. X, 17.
[6] Apocal. I, 5.
[7] Psal. XLIV, 11 et 12.

obedias divinæ voluntati, et de te non præsumas. *Et obliviscere populum tuum et domum patris tui. Et concupiscet rex*, id est, Christus, *decorem tuum*, maxime decorem spiritualem, qui in virtutibus consistit. Maria autem a Spiritu sancto edocta, audivit cœlestem nuntium et credidit : quia *fides ex auditu* [1]. Et vidit, et intellexit. Inclinavit aurem suam ad obedientiam, et cor suum ad disciplinam. Oblita est populum suum et domum patris suis : quia nec populum suum augere prolis multiplicatione, nec domui patris sui relinquere curavit hæredem. Sed quidquid honoris in populo, quidquid de paterna domo rerum terrenarum habere potuisset, omnia arbitrata est ut stercora, ut Christum lucrifaceret [2]. Nec fefellit eam intentio : quia et Christum sibi Filium vindicavit, nec propositum pudicitiæ violavit. Et ideo *gratia plena:* quia et gratiam virginitatis non perdidit, et insuper fœcunditatis gloriam acquisivit. Et in his maxime consistit decor, de quo sequitur : *Et concupiscet rex decorem tuum*, et decora omni pulchritudine virtutum : quia *tota pulchra es, et macula non est in te* [3]. Maria enim significata est per Ruth, quæ reliquit populum suum et domum patris sui propter Noemi, quæ interpretatur *pulchra*, id est, propter amorem spiritualis pulchritudinis *:* et ideo Booz, id est, Christus concupivit eam, etc.

Aliter : *Audi* Gabrielis salutationem, o filia Dei, id est, o tu beata Virgo. *Et vide* Scripturas prophetarum, et confer, quoniam in te complentur. *Et inclina aurem tuam*, ut mediante obedientia concipias Filium Dei per fidem dictorum : *fides* enim *ex auditu* [4]. *Et obliviscere populum tuum*, id est, non cures blasphemias Judæorum, *et domum patris tui,* quod et ipsa fecit, ad quod signandum non nominatur pater ejus in genealogia [5]. Vel, populum carnalium desideriorum, et domum patris tui, Moysis scilicet, id est, ceremonias legis. *Et concupiscet rex*, id est, Christus, *decorem tuum,* ut supra.

Et nota, quod postquam dixit : *Obliviscere populum tuum*, subdit : *Et concupiscet rex decorem tuum,* scilicet si vixeris more peregrini, diligeris a Domino : quia Dominus amat peregrinum [6]. Et quia hoc fecit, ideo dicit, Cantic. I, 5 : *Fusca sum*, *quia decoloravit me sol.* Quasi diceret : Offuscavit me sol, quia peregrina sum. Numer. XII, 1, duxit Moyses Æthiopissam. Et ideo debes oblivisci populum tuum pro Christo, *quoniam ipse est Dominus Deus tuus.* Dominus gubernatione, Deus creatione, tuus filiatione. Nec magnum si dimittas populum tuum, et te submittas ei, cum ipse pro amore tuo dimiserit cœlum suum, et se totum dederit tibi. Jerem. XII, 7 : *Reliqui domum meam*, etc. Ipse est Deus, qui tantum se humiliat ad te, quod notatur per hoc quod subditur : *Et adorabunt eum*, scilicet omnes fideles, cum in nomine ejus omne genu flectatur cœlestium, terrestrium et infernorum, etc.

Item, In Psalmo XLIV, 14 : *Omnis gloria ejus filiæ regis ab intus*, *in fimbriis aureis*, etc. Maria filia regis David secundum carnem : quia regali ex progenie Maria. Filia summi regis, id est, Dei Patris per creationem et gratiam. Cujus gloria, quod hospita et triclinium totius trinitatis. Cujus gloria testimonium conscientiæ bonæ. Cujus omnis gloria ab intus, quando Christum gestabat in utero, qui dicit de ea, Zachar. II, 5 : *In gloria ero in medio ejus.* Cujus gloria, quod doctorem Angelorum se docentem habebat interius. Cujus gloria, quod omnia verba pastorum, Magorum et Simeonis conservabat in corde suo. Cujus gloria ab intus, id est, in conscientia pura. Unde tam sæpe de ea dicitur : *Absque eo* 2.

[1] Ad Roman. x, 17.
[2] Ad Philip. III, 8.
[3] Cantic. IV, 7.
[4] Ad Roman. x, 17.
[5] Matth. I, 16.
[6] Deuter. x, 18.

quod pulcherrimum est et *intrinsecus latet*[1]. Ibi Glossa : « Si gloriam foris quæreret, intus gloriam quam rex concupisceret, non haberet. » *Ab intus :* quia tamquam virgo prudens oleum, id est, nitorem bonæ conscientiæ vel pietatis et misericordiæ habuit in vase triplici, scilicet cordis, oris, et operis, cum lampade integerrimæ virginitatis. Vel, *ab intus*, id est, in conscientia, non in vanis. *Ab intus* : exterius enim reputabatur corrupta, sed gaudium de incorruptione habebat interius. Unde dicit, Cantic. I, 5 : *Nolite me considerare, quod fusca sim*, id est, corrupta reputer : *quia decoloravit me sol*, scilicet justitiæ. Ibidem, ℣. 4 : *Nigra sum* exterius, quia reputor corrupta, *sed formosa* interius, quia virgo purissima. Ideo cum commendatur in Canticis toties replicatur : Absque occultis tuis, et *absque eo quod intrinsecus latet*[2].

Et hæc gloria ab intus *in fimbriis aureis*. Fimbriæ aureæ opera humanitatis Christi, in quibus relucet ipsius mera charitas, quæ per aurum designatur. Et quia omnia fecit humiliter, comparatur fimbriis, quæ sunt pars ultima et minima vestimenti. Et hæc opera specialiter augent gloriam Virginis matris ejus. Vel, *fimbria* quæ est ultima et minima pars vestimenti, et quasi pro nihilo computatur, est humilitas quæ locum ultimum semper appetit, de se non præsumens. In qua humilitate aurea per charitatem et per pretiositatem et per obedientiam et per virginitatem, quia hæc omnia signantur in auro, Virgo gloriabitur, dicens : *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ : ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes*[3]. Ergo *gloria filiæ regis ab intus*, ubi Deus videt, *in fimbriis aureis* est gloria Mariæ in aurea humilitate. Vel, *fimbria* ultima pars vestimenti est perseverantia Virginis in aurea charitate : quod apparuit in passione, quando perseveranter stetit juxta crucem Filii, charitate vulnerata.

Moraliter : *Omnis gloria filiæ regis*, id est, animæ fidelis, quæ filia Dei est per creationem, formationem, et recreationem, debet esse ab intus, ubi Deus videt, hoc est, coram Domino, non afforis, contra hypocritas qui signantur per Herodem, qui interpretatur *gloria pellis*, vel *gloriosus in pellibus*, id est, in exterioribus mundi.

Maria filia Babylonis quando nata est in utero, quia omnes nascimur filii iræ[4]: 3.
sed nos utraque nativitate in utero et ex utero. Ipsa vero solummodo in nativitate in utero : quia concepta est cum originali, sed cito post sanctificata, orta est tota pura. Numer. XXIV, 17 : *Orietur stella*, etc. Et hæc una est ratio quare figurata est per Esther, quæ de Babylone adducta est ad regem Assuerum, sicut dicunt Josue et Magister in Historiis.

Regis, id est, Dei Patris in sanctificatione et nativitate ex utero. Unde tunc canitur : Regali ex progenie Maria : quia gratiæ Dei filia, quod signatum est in hoc quod fuit filia Annæ, quæ interpretatur *gratia*. Gratia enim Dei reges facit et reginas. *Sion* in conceptione Salvatoris. Sion speculum, quod intuenti suam reddit imaginem. Et ipsa est speculum sine macula, in quo debent fideles animæ quasi duplici oculo, fidei scilicet et amoris, jugiter speculari : et tunc fuit filia Sion quando facta est mater Salvatoris, qui suam in nobis reformavit imaginem per Adam veterem deformatam. Ideo dicitur ei, Zachar. II, 10 et 11 : *Lauda et lætare, filia Sion : quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, et erunt mihi in populum, et habitabo in medio tui : et scies quia Dominus exercituum misit me ad te.* Et

[1] Cantic. IV, 1 et 3.
[2] Ibid.
[3] Luc. I, 48.
[4] Ad Ephes. II, 3.

sunt verba Filii ad Virginem, volentis ex ea assumere carnem.

Judæ. Judas interpretatur *laudans*, *confitens*, et *glorificans*. Fuit ergo filia Judæ, quando de perceptis beneficiis Deum laudavit et glorificavit, dicens: *Magnificat*, etc. Et quando confessa est ab eo esse quidquid boni perceperat, dicens: *Fecit mihi magna qui potens est*, etc. [1].

Tyri, quod interpretatur *angustia*, in Filii passione, cum ejus animam gladius Filii pertransiret, et vere posset dicere cum Susanna, Daniel. XIII, 22: *Angustiæ mihi sunt undique*, etc.

Jerusalem in assumptione, quando translata est ad visionem pacis æternæ.

4. Moraliter dicitur istud fideli animæ, et maxime, vel religiosæ personæ. O *filia* per fidem, sicut supra expositum est de Maria. *Audi*, non linguam carnis quæ suggerit delectabilia, vel mundi quæ vana, vel diaboli quæ iniqua. Beatus Bernardus: « Felix anima quæ linguas istas non exaudit, scilicet per consensum, audiat licet per suggestionem: illa vero multo felicior, si tamen aliqua est, cui penitus non loquentur. » Eccli. XXVIII, 28: *Sepi aures tuas spinis*, id est, auditum tuum aculeis timoris Dei muni, *et linguam nequam noli audire*: *nequam* a necando, id est, quæ animas necat. Ex auditu enim illicito quando Heva sibilum serpentis audivit in paradiso, totius mundi pullulavit damnatio. Dicitur ergo fideli animæ: Audi verbum Dei, quia *beati qui audiunt verbum Dei* [2]. *Filia* per infirmitatis propriæ recogitationem, etc., ut supra. *Et vide* exempla sanctorum. Ad Hebr. XIII, 7: *Quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem*. Et sic verbis admonita et exemplis instructa, *inclina aurem tuam*, ut humiliter obedias divinæ voluntati. Et quia amor mundi et carnalium parentum multos retrahit a servitio Dei, subdit: *Et obliviscere populum tuum, et domum patris tui*. Gregorius: « Debemus copulam terrenæ cognationis agnoscere, sed si cursum nostrum præpedit, ignorare. »

In hoc autem versu multa notantur, quæ competunt religiosis. Primum, obedientia. Unde: *Audi*. Secundum, fides, per quam affiliamur. Unde: *Filia*. Vel, spes, quia qui sperant in Deo, serviunt pro æternis. Vel, charitas: quia filiarum et filiorum est diligere patres suos.

Item, Nota quod Psalmista volens hanc filiam laudare a decore, prius invitat eam ad fidem quæ inducit pulchritudinem, et ideo incipit ab auditu, a quo fides [3].

Vide per circumspectionem, ecce prudentia. *Vide* in octo partes, adapta, sursum præmia, deorsum tormenta, interius animæ dignitatem, exterius corporis vilitatem, posterius vitam præteritam, anterius tentationum instantiam, dextrorsum fallaciam mundanæ prosperitatis, sinistrorsum utilitatem præsentis adversitatis.

Aliter: *Audi* horas Ecclesiasticas, sermones, et collationes, præcepta, et prohibitiones, consilia prælatorum, preces pauperum, sacras lectiones, divinas inspirationes. Unde: *Audiam quid loquatur in me Dominus Deus* [4]. *Vide* libros, ut attendas lectioni. *Vide* crucem, ut imprimatur cordi tuo memoria Crucifixi. Et *ne obliviscaris gratiam fidejussoris tui* [5]. Thren. I, 12: *O vos omnes qui transitis per viam, attendite et videte si est dolor sicut dolor meus*. Propter hoc ardent de nocte lampades coram Crucifixo. *Vide* exempla sanctorum. Ad Hebr. XIII, 7: *Quorum intuentes*, etc. *Vide* conscientiam tuam. Jerem. II, 23. *Vide vias tuas in convalle, scito quid feceris*. *Vide* judicium Dei. Daniel. VII, 9: *Ad-*

[1] Luc. I, 49.
[2] Luc. XI, 28.
[3] Ad Roman. X, 17.
[4] Psal. LXXXIV, 9.
[5] Eccli. XXIX, 20.

spiciebam donec throni positi sunt. Vide præmia justorum et supplicia reproborum. Isa LXVI, 24: *Egredientur et videbunt*, etc.

Et inclina ad pauperem *aurem tuam.* Eccli. IV, 8: *Declina pauperi sine tristitia aurem tuam.* Vel, *inclina*, ut quidquid boni audieris, humiliter audias. *Et obliviscere populum tuum.* Cor hominis est quasi civitas plena populo cogitationum sæpe tumultuoso, rixoso, contentioso. *Et domum patris tui*, cohabitationem et consortium peccatorum, qui sunt domus patris tui, antiqui scilicet diaboli. Unde, Joan. VIII, 44: *Vos ex patre diabolo estis.* Sed talibus dat Dominus potestatem filios Dei fieri, quando volunt relinquere peccata et consortia peccatorum. *Et concupiscet rex decorem tuum*, ut supra de Maria. De quo decore, Cantic. II, 19: *Ostende mihi faciem tuam*, usque, *decora.* Et hoc non est modicum, quando ipse est Dominus, non diabolus est Dominus, non terrenus, sed Deus per recreationem, tuus per recreationem, nec solum tuus, imo omnium. Unde, Psal. XLIV, 12: *Et adorabunt eum*, omnia quæ sunt. Ad Philip. II, 10: *Ut in nomine Jesu omne genu flectatur cœlestium, terrestrium, et infernorum.*

5. Aliter: *Audi, filia*, hoc dicit in persona Prophetarum et Apostolorum, et dicit ei quatuor: Audi, vide, inclina, obliviscere. Ex his quatuor provenit spiritualis pulchritudo. Unde subdit: *Et concupiscet rex decorem tuum.*

Audi. Jacob. I, 19: *Sit omnis homo velox ad audiendum*, etc. *Vide*, id est, crede et intellige: quia *fides ex auditu*[1]. *Inclina aurem tuam*, id est, cum humilitate obedi. Hæc est via veniendi ad Deum. Isa. LV, 3: *Inclinate aurem vestram, et venite ad me. Audite, et vivet anima vestra.* Sic excipitur sapientia. Eccli. LI, 21: *Inclinavi modice aurem meam, et excepi sapientiam. Et obliviscere populum tuum*, scilicet Babyloniæ, id est, cœtum malorum, *et domum patris tui*, diaboli, dicit Glossa: ad litteram etiam suos docet relinquere propter Deum, et exire de domo patris. Unde, Genes. XII, 1: *Egredere de terra*, etc. Et si ista quatuor feceris, *rex*, id est, Christus, *concupiscet decorem tuum.*

Expone singula bene: *decorem*, id est, decus cordis, quod in quatuor prædictis consistit. Ideo non dixit speciem vel pulchritudinem, sed *decorem.* Assigna, quia decor interior magis Deo placet, quam exterior.

Et tria dicit de hoc rege, ad notandum quam magnum sit concupisci ab eo. Primo, quod ipse est Dominus. Magnum est enim bonæ ancillæ si Dominus suus, cum sit valde nobilis, accipiat eam in uxorem. Ipse etiam, quod plus est, Deus in essentia. Et etiam quod adhuc majus, fiet totus tuus ad faciendum quidquid tibi placuerit. Quartum, quod tantus est, quod adorant eum homines et Angeli latria. Unde sequitur: *Et adorabunt eum*, etc.[2].

[1] Ad Roman. X, 17.

[2] Psal. XLIV, 12.

CAPUT VI.

Maria sponsa.

Sponsa. Unde Maria dicit per Psalmistam, Psal. XVII, 17: *Misit de summo*, gaudiola charismatum et gratiarum per Gabrielem paranymphum, quando dixit mihi: *Ave, gratia plena* [1].

Et accepit me, scilicet in sponsam. Ecclesia etiam dicitur sponsa Christi: quia sponso cœlesti spirituali dilectione copulata. Dicitur etiam *uxor*: quia per gratiam ejus ad multorum spiritualium filiorum procreationem fœcundata.

Item, Mariæ sponsæ dicitur, Cantic. IV, 8: *Veni de Libano, sponsa mea*, etc. Et dicitur Maria sponsa Christi quadam similitudine. Nam qui vult sponsam assumere, prius eligit quæ sibi placeat. Ideo de Maria canitur: « Elegit eam Deus, et præelegit eam. » Et dixit illi: « Tu mihi sola places. » Canit etiam Ecclesia: « Sola sine exemplo placuisti Domino, » id est, Christo. Secundo, sponsa ornatur et purgatur, quod factum est in sanctificatione, quando purgata est ab originali, et ornata donis Spiritus sancti: et tunc concupivit rex decorem ejus. Tertio, conjuncta Christo per verba de præsenti, quando respondit Angelo: *Fiat mihi secundum verbum tuum* [2]. Quarto, scilicet in assumptione, introducta in thalamum sponsi. Fuit igitur electa in prædestinatione, mundata et ornata in sanctificatione, copulata Christo in ejus conceptione, assumpta ad thalamum in assumptione.

Aliter: Maria sponsa Filii: quia in 2.
matrimonio solent fieri donationes. Uxor enim dat aliquid viro propter nuptias, et vir dotat uxorem. Dedit enim Maria Christo carnem de sua carne in qua passus est. Unde et in passione dixit ei: *Mulier, ecce filius tuus* [3]. Ipse vero dedit ei quasi duplicem dotem, gratiam primo: unde dicta est *gratia plena*: et tandem gloriam in excelsis, quia *gratiam et gloriam dabit Dominus* [4]. Propter hoc in figura Mariæ dixit Lia, Genes. XXX, 20: *Ditavit me Deus dote bona.* Ideo prædictum fuerat de ea, Proverb. XI, 16: *Mulier gratiosa inveniet gloriam.* De isto matrimonio exponunt quidam illud verbum Adæ, Genes. II, 24, postquam evigilavit ab exstasi, vel somno, ubi præviderat lapsum humani generis et modum reparationis. Unde evigilans prophetavit dicens: *Quamobrem*, scilicet propter lapsum humani generis reparandum, *relinquet* Deus *homo* factus, vel Filius carnem sumpturus, *patrem* in mundum veniens, quia egressus a Patre: *et matrem*, id est, synagogam, de qua natus est secundum carnem: *et adhærebit uxori suæ*, scilicet Ecclesiæ de gentibus, vel uxori suæ, id est, Mariæ: *et* in hoc sacramento fiet illud novum et mirabile, scilicet quod *erunt duo in carne una*, id est, mater et Filius, Virgo et Christus, cum secundum debitum naturæ cursum tres consueverunt esse in carne

[1] Luc. I, 28.
[2] Luc. I, 38.
[3] Joan. XIX, 26.
[4] Psal. LXXXIII, 12.

una, scilicet pater et mater et filius. Ad hoc facit, quod ipsa beata Virgo dicit, Cantic. vi, 2: *Ego dilecto meo,* sine patre singularis et unica: *et dilectus meus mihi*, est singulariter unicus filius.

Aliter: *Quamobrem*, ut supra expositum est, *relinquet homo patrem et matrem.* Quasi Patrem suum relinquit Filius Dei, cum de sinu ejus ad terram descendit, et in sinu Virginis se recepit, unde hominem assumpsit quem pro sponsa sua daret. Matrem etiam quasi reliquit cum affectum matris quasi abjiciens, corpus quod ex ea assumpserat, pro Ecclesia dedit in cruce. Quam scilicet Ecclesiam ita sibi univit, ut ipse sit caput, et ipsa sit corpus. Quod figurabatur quando quasi dissimulans matrem dicebat ei de Joanne: *Mulier, ecce filius tuus* [1].

3. Et nota, quod Filius vocat matrem suam sororem et sponsam, Cantic. iv, 9: *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa*, etc. (Quære titulo de *pulchritudine oculorum Mariæ.*) Sororem propter humanæ naturæ contubernium. Sponsam propter inconcussam fidei constantiam. Cum enim tempore passionis fides Apostolorum concussa vacillaret, ipsa velut sponsa fidelis sponso suo sine fidei titubatione constanter adhæsit. Ipsa etiam velut sponsa sponso suo familiarior, majorem in bonis sponsi obtinet portionem. De ejus fidelitate confidit valde sponsus sicut dicitur, Proverb. xxxi, 11: *Confidit in ea cor viri sui, et spoliis non indigebit.* Quia quoscumque suis orationibus, meritis et exemplis liberat a diabolo, apponit et assignat dominio sponsi sui. Item, quia sicut quidquid habent sponsus et sponsa, utrique commune est, ita quidquid habet filius, habet mater, et e converso. Unde videtur ei dicere Filius illud Joannis, xvii, 10: *Mea omnia tua sunt.* Et ipsa Filio, Luc. xv, 31. *Fili, omnia mea tua sunt.* Aliter tamen et aliter: quia non a matre filius, sed omnia a filio habet mater.

Quantum autem concupierit hanc 4
sponsam sponsus cœlestis, ostenditur, Eccli. xxxvi, 24, ubi dicitur: *Species mulieris exhilarat faciem viri sui, et super omnem concupiscentiam hominis superducit desiderium.* Species enim mulieris virum potentem humiliat, severum et austerum emollit. Et hujus mulieris speciem sic concupivit Dominus et elegit, quod ipsa ejus desiderium in tantum superduxit, quod ad nostram infirmitatem humiliatus est Omnipotens, et qui est vita viventium, emollitus est ad amorem. Item, de hac sponsa dicit, Eccli. xxxvi, 25: *Non est vir illius secundum filios hominum.* Et paulo post, ℣. 26: *Adjutorium secundum illum est, et columna ut requies.*

Et vide quomodo hæc sponsa oppo- 5
nitur primæ sponsæ. Prima, scilicet Heva, de costa viri sui formata est, et de carne hujus formatus est vir suus. Quod petebat, Eccli. xxxvi, 6: *Innova signa, et immuta mirabilia.* Mirabile fuit de costa viri formare mulierem. Immutatio mirabilium est, quod de carne solius mulieris formatus est homo. Sed cum de osse viri formaretur caro mulieris, signum fuit, quod per mulierem infirmaretur natura humana. Facta est autem signorum innovatio, cum de carne mulieris factus est vir, quo signatum est, quod per hanc innovationem humana natura ab infirmitate reverteretur ad firmitatem. Inde etiam notandum, quod prima sponsa facta est, in adjutorium viri, dicente Domino: *Non est bonum hominem esse solum, faciamus ei adjutorium simile sibi* [2]. Infirmum autem adjutorium viro mulier. Hic autem dicitur: *Vir ejus non est secundum filios hominum* [3]: quia non est

[1] Joan. xix, 26.
[2] Genes. ii, 18.
[3] Eccli. xxxvi, 25.

filius hominum, id est, patris et matris, sed filius hominis tantum, id est, solam habens matrem, et ideo omnes homines dignitate præcellens. Et dicitur *adjutorium* sponsæ secundum illum, scilicet secundum sponsum, qui est adjutorium sponsæ, et columna et firmamentum et requies: et tale adjutorium est Maria, quia neminem vult juvare sponsa, qui statim non juvetur a sponso: et per hoc ipsa est nobis adjutorium, firmamentum, columna, et requies, etc.

6. Multiplex causa cur Maria fuerit desponsata.

Notandum, quod desponsationes Mariæ multæ assignantur in Glossis, et sunt quædam litterales, et quædam mysticæ. Primam ponit Beda, quod ideo desponsata est Joseph, ut per eum origo Mariæ texeretur, cum essent de eadem tribu: nec erat consuetudo Scripturarum, quod in genealogiis texerentur nomina mulierum. Et supplet hic Joannes Damascenus[1], qui dicit Mariam descendisse de David per Mathan. Dicit enim, quod Mathan genuit Panthera, et hic genuit Barpanthera, et hic genuit Joachim, patrem Mariæ. Et in hoc confunduntur illi hæretici, qui dixerunt ipsam non habuisse patrem, vel matrem, sed carnem angelicam: et hoc forte sumpserunt ex eo, quod non texitur genealogia ejus, sed solius Joseph. Non enim dixisset Angelus, Luc. I, 36, Elisabeth cognatam Mariæ, nisi esset cognata ejus ex parte patris, vel ex parte matris.

Secunda causa, ne tamquam adultera lapidaretur, si non habens virum videretur habere puerum. Erat enim de genere sacerdotali, et erat mandatum, Levit. XXI, 9, ut filia sacerdotis deprehensa in adulterio sive in stupro, morte puniretur.

Tertia, ne temeratæ virginis adverteretur infamia. Noluit enim Dominus ortus sui fidem matris injuriis esse adstruendam. Oportet enim sanctos habere testimonium et ab his qui foris sunt[2]. Nec debuit sinistra virginibus opinione viventibus velatio excusationis relinqui, quod infamata quoque mater Domini videretur. Denique quid Judæis, quid Herodi possent adscribere, si natum ex adulterio viderentur persecuti? Et quomodo diceret: *Non veni solvere legem, sed adimplere*[3], si cœpisse videretur a legis injuria, cum partus innuptæ lege damnetur? Quin etiam maritus pudoris locupletior testis adhibetur, qui posset delere injuriam, et vindicare opprobrium, si non cognosceretur sacramentum.

Quarta causa est, ut viri haberet solatium, iens et rediens in Ægypto, sicut dicit Origenes.

Quinta, quod fides Mariæ verbis major assistitur, et mendacii causa tollitur. Videretur enim culpam obumbrare voluisse mendacio innupta prægnans. Causam autem mentiendi desponsata non habuit, cum conjugii præmium gratia nuptiarum partus sit fœminarum.

Sexta causa quam ponit Ignatius, est, quod princeps mundi videns desponsatam, partum non potuit habere suspectum: fallendi enim eum fuit Domini consilium, et sic fefellit eumdem. Unde Apostoli jubentur tacere de Christo, sanati de remedio, et dæmones de Filio Dei. Dicitur ergo viro desponsata Maria, ut expers virilis consortii videretur. Nec moveat, quod a Matthæo ejus conjux dicitur. Non enim virginitatis ereptio, sed nuptiarum celebratio declaratur. Sed nec illud quod dicit Matthæus, I, 25: *Non cognoscebat eam Joseph, donec peperit filium*. Sicut enim dicitur in Isaia: *Donec senescatis, ego sum*. Numquid post illorum senectutem Christus esse desiit? Qui causam dicit, satis putat, quod causæ est, dicere, redundantiam non requirit. Satis enim ei est ut causam susceptam adstruat, incidentem differat. Et ideo qui incarnationis incorruptum susceperat mysterium,

[1] S. J. Damascenus, Lib. IV de Fide orthodoxa, cap. 15.

[2] Cf. I ad Timoth. III, 7.

[3] Matth. v, 17.

non putavit uberius prosequendum virginitatis Mariæ testimonium, ne defensor magis quam assertor mysterii crederetur. Et nota, quod hæc clausula sic intelligenda est : *Non cognoscebat eam donec peperit filium* [1], non quod postea cognoverit : sed istud *donec* ponitur pro *et*. Quasi diceret : Non cognovit, et ita peperit. Vel, *donec* ponitur pro *æterno*, sicut ibi : *Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum* [2]. Vel, *donec* ponitur pro *numquam*, sicut ibi : Corvus non est reversus ad arcam, *donec siccarentur aquæ super terram* [3], id est, numquam est reversus. Alii sic glossant : *Donec peperit*, id est, nec ante, nec post.

Septima causa mystica est, quod virgo desponsata typus est Ecclesiæ, quæ nos concipit virgo de spiritu, parit nos virgo sine gemitu. Et ideo forte beata Maria alii nupta, ab alio repleta est. Quia et singulæ Ecclesiæ et spiritu replentur et gratia inunguntur, tamen ad operis spem sacerdoti junguntur, sicut Maria Joseph desponsata est. Unde in quibusdam Ecclesiis in vigilia Natalis sacerdotes totum officium horarum agunt in typum Joseph.

Octava causa potest esse, ut per hoc quod de Virgine et desponsata natus esset Christus, uterque status approbaretur, et utrique daretur spes salutis, contra hæreticos, qui dicunt, quod in matrimonio non est salus.

Nona causa est quam ponit Chrysostomus. Quia futurum erat ut omnes sancti de Ecclesia virgine nascerentur, Christus de desponsata et virgine natus est, ne indignius nasceretur Dominus quam servi.

Et nota, quod tria bona habuit matrimonium istud, scilicet fidem, prolem, et sacramentum. Fidem pretiosam, prolem excellentissimam, sacramentum sacratissimum. Significabat enim matrimonium Mariæ et Joseph matrimonium illud quod agebatur in thalamo Virginis, scilicet humanæ naturæ et divinæ. Et sicut Joseph non temeravit beatam Virginem, sic nec natura humana corrupit divinam : imo sicut Joseph profecit ex Maria, ita humana natura ex divina. Triplo bonum[...] trimon[...] Mariæ e[...] Joseph[...]

Item, Maria sponsa Filii. Unde, Cantic. III, 11 : *Egredimini, et videte, filiæ Sion*, usque ibi, *in die desponsationis*. 7.
Dies desponsationis fuit Christo, dies conceptionis suæ, vel nativitatis secundum carnem. In utero enim virginali nupsit ei humana natura, sicut dicit Augustinus. Unde dictum est in Psalmo XVIII, 6 : *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo*. Potest etiam intelligi dies desponsationis ipsius beatæ Virginis : et hoc vult Glossula quædam ibi super Matthæum, I, 18 : *Cum esset desponsata*, Angelo nuntiante concepit. Vel, quia illam sibi tunc spiritualiter desponsavit, cum illi tanta se gratia sociavit, ut de carne ejus sacratissimum sibi carnem assumeret.

[1] Matth. I, 25.
[2] Psal. CIX, 1.
[3] Genes. VIII, 7.

CAPUT VII.

Maria uxor.

1. *Uxor*, figurata, Genes. III, 20, ubi legitur: *Vocavit Adam nomen uxoris suæ Hevam, eo quod mater esset cunctorum viventium.* Apocal. XIX, 7: *Venerunt nuptiæ Agni*, id est, tempus carnem assumendi. *Et uxor ejus præparavit se*, id est reddidit idoneam, ut de ipsa carnem assumeret. Præparavit, inquam, per libertatem arbitrii. Sed quia hoc non sufficit sine adjutorio gratiæ, subdit, ℣. 8: *Et datum est illi ut cooperiat se bysso*, id est, castitate, *splendenti* ad alios per exemplum, *et candido* quoad se, et hoc maxime quando vovit virginitatem. Isa. XXXV, 2: *Gloria Libani*, id est, candor virginitatis, *decor Carmeli*, id est, bona conversatio exterior. Ideo de Maria dicitur, Eccli. VI, 31: *Decor enim vitæ est in illa*, etc. Uxor hæc figurata est, Judicum, V, 24, ubi legitur in figura Mariæ: *Benedicta inter mulieres Jahel, uxor Haber Cinæi*, etc. Beata Maria dicitur uxor Christi: nam si omnis anima spiritualiter uxor Dei est, illa præcipue *uxor* dicitur, in quam plus contulit gratiarum. Sed in contractu matrimonii consuetudo est, ut uxor det aliquid viro propter nuptias, et vir dotet uxorem. Quid Christo dederit beata Virgo propter nuptias, signatur in nominatione sponsi, cum dicitur: *Haber Cinæus.* Haber interpretatur *vulneratus*, vel *lividus*: Cinæus *lugens.* Christus enim sumpsit in Virgine, et ipsa ei dedit per consensum naturam, in qua vulneratus est, et lividus factus et lugens: luxit enim propter peccata nostra, sicut dicitur, ad Hebr. V, 7, ut non solum carnis sanguinem, sed et animæ lacrymas pro nobis daret. Nam sicut vulnerata carne fluit sanguis, sic ex anima ipsius per compassionem vulnerata fluxerunt lacrymæ. Et quia duplex est peccati genus, apertum scilicet, quod dicitur *vulnus*, et occultum, quod dicitur *livor*, pro nobis sustinuit vulnera et livores. Isa. III, 5: *Vulneratus est propter iniquitates nostras, et livore ejus sanati sumus.* Bis autem quasi dotavit Dominus Virginem, primo gratia, secundo gloria, ut supra dictum est de sponsa. (De ista Jahele invenies in fine § 1 de horto, ubi hortus dicitur *seratus*.)

Item, De hac uxore dicitur Christo in Psalmo CXXVII, 3: *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Uxor tua*, scilicet Maria, *sicut vitis.* Ipsa enim dicit se esse vitem. Unde: *Ego quasi vitis*, etc. [1]. *Abundans* in multitudine spiritualium filiorum: quia ipsa est mater omnium viventium vita gratiæ. *In lateribus*: quia semper dilexit secretum. Vel, *in lateribus domus tuæ*, id est, Ecclesiæ, quam ipsa circuit ad protegendum contra circuitum diaboli, qui *circuit, quærens quem devoret*[2]. De dilectione hujus uxoris quoad virum suum dicit Apostolus, ad Ephes. IV, 28 et 29: *Qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Nemo enim umquam, carnem suam odio habuit*, etc. 2.

[1] Eccli. XXIV, 23.

[2] I Petri, V, 8.

CAPUT VIII.

Maria vidua.

Vidua, designata per viduam illam Evangelicam, quæ tantum duo minuta misit in gazophylacium [1], quæ plus cunctis divitibus posuit juxta Dominicam sententiam. Unum minutum fuit ejus humilitas, quæ valde minutam faciebat eam in reputatione sua, et quæ valde minutum facit hominem seipsum reputare. Unde dicitur Angelo ecclesiæ Philadelphiæ, Apocal. III, 8 : *Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere* : *quia modicam habes virtutem*, id est, humilitatem. Talibus enim apertum est ostium paradisi : quia *humilem spiritu suscipiet gloria* [2]. Aliud minutum fides, quæ comparatur grano sinapis [3]. Hæc duo minuta posuit Maria, quasi in gazophylacio, quod est Christus, *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* [4], quando dixit : *Ecce ancilla Domini* [5], ecce primum minutum. *Fiat mihi*, etc., ecce secundum. Et bene dicta est *plus omnibus* obtulisse : quia omnibus humilior et omnibus fidelior. Et istud *plus* sonat in pretium, non in numerum : nam Dominus non considerat quantum datur ei, sed ex quanto : plus enim attendit dantis charitatem, quam muneris quantitatem, et secundum charitatis intentionem retribuit gloriam vel coronam. Nulla enim pretiosiorem Deo obtulit oblationem voto virginitatis, quod ipsa prima obtulit, sicut manifeste dicit beatus Bartholomæus. Dicitur etiam posuisse totum victum suum : quia in sola humilitate gloriabatur, et ei dictum est, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti*, etc. Per humilitatem enim vivit anima vita gratiæ, et justus ex sua fide vivit [6].

Vel, duo minuta duplex humilitas.

Item, Per viduam illam Sareptenam signatur Maria, quæ pavit Eliam, id est, Christum : de cujus hydria non defecit farina, nec oleum de lecytho [7]. Designatur etiam per viduam illam quæ vasa vacua implevit oleo [8]. (Hoc habuisti expositum titulo de *misericordia et largitate Mariæ*.)

[1] Luc. XXI, 2 et 3.
[2] Proverb. XXIX, 23.
[3] Luc. XVII, 6.
[4] Ad Coloss. II, 3.
[5] Luc. I, 38.
[6] Habacuc, II, 4.
[7] III Regum, XVII, 10 et seq.
[8] IV Regum, IV, 1 et seq.

CAPUT IX.

Maria mulier bona.

Mulier bona. Et nota, quod hoc nomen, *mulier*, quandoque sonat in sexum. Joan. II, 4 : *Quid mihi et tibi est, mulier?* Item, Joan. XIX, 26 : *Mulier, ecce filius tuus.* Et ratione sexus dicitur beata Virgo *mulier*.

Dicitur etiam *mulier* propter fœcunditatem, de qua dictum est supra titulo, quod ipsa dicitur *mater generis humani* circa finem capituli. Item, propter debitam Christo subjectionem. Unde : *Ecce ancilla Domini*, etc. [1].

Item, Mulier dicitur secundum sexum fœmineum, non secundum corruptionem integritatis. Unde statim ut facta est de latere viri nondum contacta a viro, *mulier* appellata est. Unde, Genes. III, 22 : *Ædificavit Dominus Deus costam in mulierem.* Vel, quia mulier dicitur quasi emolliens herum, vel heroëm, id est, Christum. Dicitur ipsa *mulier*, per antonomasiam. Qui scilicet Christus ante suam incarnationem quasi durus erat in sua divinitate : quia non poterat esurire, vel sitire, calefieri, vel algere, fatigari, vel infirmari, aut mori. Hi sunt septem defectus quos patimur in vita præsenti, quos omnes suscepit in se Christus in Virgine factus homo, quæ ipsum induit carne mortali. Unde Filius dicit matri, Job, X, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me.* Omnes enim nostros defectus sustinuit præter quatuor : *Ignorantia* : quia ipse est sapientia Patris [2], et *omnis sapientia a Domino Deo est : et cum eo fuit semper, et est ante ævum* [3]. Beatus Bernardus : « Deus scientiarum Dominus est, et ipse solus nescit ignorantiam : quia totus est lux sine tenebris, totus oculus qui minime umquam fallitur, quia minime umquam clauditur [4]. » Oculi enim ejus multo plus lucidiores super solem [5]. (Hanc auctoritatem invenies optime expositam titulo, *Benedictus fructus ventris tui.*) *Oblivio* : quia nihil est ei præteritum, nihil futurum, sed omnia præsentia. Ideo dicit Moysi, Exod. III, 14 : *Qui est, misit me ad vos. Pigritia* : quia *exsultavit ut gigas ad currendam viam* [6], scilicet mandatorum Patris. Unde dicit in Psalmo LXI, 5 : *Cucurri in siti*, id est, in desiderio quod habui de salute generis humani. *Titillatio peccati :* quia corpus ejus figuratum est in arca Noe, in qua omnia animalia fuerunt pacata, id est, omnes motus sensualitatis suæ. Ante incarnationem enim erat Filius Dei quasi aurum solidum. Unde dicit sponsa, Cantic. V, 11 : *Caput dilecti mei,* id est, ejus divinitas, *aurum optimum.* Solidum autem erat, id est, massa, sine aliqua humanitatis forma. In incarnatione vero a tota Trinitate missum est hoc aurum in fornacem, quæ fuit uterus virginalis. Eccli. XLIII, 3 : *Fornacem custodiens in operibus ardoris*, etc. Et ibi ineffabiliter fusum

[1] Luc. I, 38.
[2] I ad Corinth. I, 30.
[3] Eccli. I, 1.
[4] S. BERNARDUS, Lib. IV de Consideratione.
[5] Eccli. XXIII, 28.
[6] Psal. XVIII, 6.

est opere Spiritus sancti, ut posset quasi decurrere in modulos nostros, qui sunt fames, sitis, mortalitas, passibilitas, ut supra. Et formas accepit sive characteres naturæ humanæ. Job, XXVIII, 1 : *Auro locus est in quo conflatur*, scilicet uterus Virginis conflator Spiritus sanctus.

2. Alio etiam modo emollivit beata Virgo Filium Dei, qui quasi durus erat antequam incarnaretur : quia offensus humano generi propter peccatum Adæ. Unde quasi iratus totum genus humanum trudebat in infernum. Unde dicit ei Job, XXX, 21, in persona generis humani : *Mutatus es mihi in crudelem, et in duritia manus tuæ adversaris mihi.* Beata autem Virgo ipsum factum hominem emollivit et placavit, et genus humanum ei reconciliavit. Unde et in partu ejus cantatum est ab Angelis : *Pax hominibus bonæ voluntatis* [1]. Propter hoc etiam ipse Christus in Evangelio multo crebrius se appellat filium hominis, id est, beatæ Virginis, quam Filium Dei : quia emollitus est per eam. Et in hoc etiam commendat nobis quod misericorditer dignatus sit esse pro nobis. (Adapta exemplum de rhinocerote infra titulo, quod Maria *virgo*.)

In hoc etiam confundit superbiam nostram, qui semper numeramus genus nostrum a digniori quoad sæculum, sicut fecit mulus in conventu animalium, dicens se esse nepotem equi, nec volens recognoscere, quod esset filius asini. Similiter et nos gloriamur de parentela nobili, et non loquimur de rusticana.

3. Item, aliter : Maria in tantum emollivit Dominum, et adhuc emollit meritis et precibus suis, ut nunc majora peccata patienter toleret, qui quondam minora durissime vindicabat. Constat enim, quod multo gravius peccant moderni Sodomitæ vel luxuriosi quam peccaverunt antiqui, qui atrociter sunt puniti. Necdum enim nata erat beata Virgo, necdum Verbum caro factum est. Unde tunc longe inferior et indignior fuit natura humana quam modo sit. Nam Christus eam assumens et sibi uniens, maximam ei contulit dignitatem. Unde, Sapient. VII, 11, dicit natura humana de sapientia incarnata : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, et innumerabilis honestas per manus illius*, id est, dona gratiarum. Unde matri et Filio maxime injuriantur fœditate carnalium vitiorum seipsos polluentes. Sed quanto nunc ejus diutius et misericordius pepercerit, tanto districtius et immisericordius in ipsos tandem vindicabit. Unde : *Novit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos vero in diem judicii reservare cruciandos. Magis autem eos qui post carnem in concupiscentiam immunditiæ ambulant*, etc. [2]. Canonica Judæ, ℣℣. 7 et 8 : *Sicut Sodoma et Gomorrha, et finitimæ civitates simili modo exfornicatæ*, id est, extra naturam fornicatæ, *et abeuntes post carnem alteram*, id est, concupiscentiam non debitam, *factæ sunt exemplum, ignis æterni pœnam sustinentes. Similiter et hi carnem quidem maculant*, etc.

Item, Notandum quod Heva quæ fuit mulier infirma, in tantum Deum exasperavit et quasi durum fecit, quod quasi oblitus est misericordiæ suæ erga naturam humanam. Maria vero quæ fuit mulier fortis, in tantum Deum hominem factum emollivit, quod vere oblitus est punitionis et vindictæ erga hominem, quem ut ad eum a quo per peccatum recesserat, Filius reduceret, ipsum Filium formavit vel creavit Pater ex utero Virginis servum sibi [3]. Unde dicit, Isa. XLV, 8 : *Ego Dominus creavi eum*, hominem scilicet. Vere enim Heva fuit mulier infirma, quæ statim infirmata est ad primum verbum diaboli, Genes. III, 3, dicens : *Ne forte moriamur*. Virum etiam

[1] Luc. II, 14.
[2] II Petri. II, 9 et 10.
[3] Isa. XLIX, 1-3.

suum emollivit porrigens illi mortiferum gustum pomi. Et hæc mollitio designata est per hoc quod de osse viri formata est mulier, sicut habuisti titulo, quod Maria *sponsa*. Maria vero mulier fortis corroborata est ad verbum Angeli, quod apparuit quando dixit : *Virum non cognosco* [1]. Et quando ex muliere, scilicet ex Virgine, formatus est vir, id est, Christus, consolidata est natura humana etiam in utroque sexu. Opportebat enim ut de muliere salus procederet, ut peccato responderet remedium ad honorem Dei et gloriam, et ut ubi abundavit delictum, superabundaret et gratia [2].

5. Item, Maria dicitur *mulier* alia ratione. Mater enim solet esse magis misericors filiis quam pater. Dabat autem Deus Pater Filium suum in patrem, et regem justitiæ, et ad ejus justitiam moderandam dedit nobis matrem pietatis et reginam misericordiæ. Sæpe enim quod juste damnaret hujus Patris justitia, clementer liberat hujus matris misericordia. Unde Filii justitia et matris misericordia dicunt quasi ad invicem : *Ego occidam, et ego vivere faciam*, etc. [3]. (Quære supra, causa vigesima prima.) Ad hoc etiam adstare describitur tamquam advocata a dextris Filii, id est, im potioribus bonis ejus : quia peroptime congruit cum rege justitiæ regina misericordiæ.

6. Hæc est mulier de qua dictum est serpenti, Genes. III, 15 : *Inimicitias ponam inter te et mulierem*. Quasi diceret : Vide amicitiam factam inter te et mulierem, scilicet Hevam. Sed inimicitias ponam inter te, et quamdam aliam, scilicet Mariam, quæ *conteret caput tuum*.

Sequitur : *Et semen tuum et semen illius*. Quod impletum est, quando Herodes semen serpentis statim postquam natus est, persecutus est Christum semen Mariæ. Unde dicitur, Apocal. XII, 4 : *Draco stetit ante mulierem quæ erat paritura*, scilicet masculum, *ut cum peperisset, filium ejus devoraret*. Bene dicitur *stetit* : quia *non dormitabit neque dormiet*, qui impugnat Israel, sicut nec *qui custodit Israel* [4].

Ipsa conteret caput tuum, quod superbe erigebas exsultans de homine dejecto. Vel, *caput tuum*, id est, vitium capitale, quod est superbia initium omnis peccati, sicut dicitur, Eccli x, 15, pede humilitatis, vel concupiscentiam carnalem pede virginitatis. Et hi duo pedes portant animam fidelem in paradisum.

Et tu insidiaberis calcaneo ejus, id est, pedi, scilicet Christo qui est pes omnia supportans, cui insidiatus est diabolus principaliter, in deserto, in horto, in cruce.

De anima fideli sic : *Inimicitias ponam inter te et mulierem*, id est, peccatricem animam quæ peccaverat per mollitiem. Quasi diceret : Ipsa pœnitebit, unde tu dolebis. *Et semen tuum*, id est, alios dæmones, *et semen illius*, id est opera pœnitentiæ, et misericordiæ, quæ tuam virtutem enervabunt. *Ipsa conteret caput tuum*, id est, initium suggestionis : *et tu insidiaberis calcaneo ejus*, id est, semper sequeris eam ad decipiendum.

Hæc est mulier fortis, quæ a Salomone quærebatur dicente, Proverb. XXXI, 10 : *Mulierem fortem quis inveniet?* Sed donec ventum est ad Mariam, non inveniebatur. Unde sequitur : *Procul et de ultimis finibus pretium ejus*. *Procul* dicit pro statu temporis, scilicet a tempore Salomonis usque ad partum Virginis. Maria fortis contra carnem per virginitatem cujus votum prima emisit. Unde tunc *accinxit fortitudine lumbos suos, et roboravit brachium suum* [5], et sic 7.

[1] Luc. I, 34.
[2] Ad Roman. V, 20.
[3] Deuter. XXXII, 39.
[4] Psal. CXX, 4.
[5] Proverb. XXXI, 17.

contempsit legem quæ tales maledicebat. Contra mundum per paupertatem: ad quod signandum ab Angelo inventa est clausa in thalamo. Mundi enim amatores foris sunt, id est, in occupatione quærendi exteriora. Sed talibus dicetur, Amos, v, 16: *Væ, væ.* Unde Esau venator amisit benedictionem quam acquisivit Jacob vir simplex et habitans in tabernaculis [1]. Et Mariæ dictum est: *Ave.* Et hoc etiam fecit supra legem quæ temporalia promittebat. Contra diabolum per humilitatem, cujus caput contrivit, ut dictum est. Contra omne genus peccati per patientiam: quia adversa omnia æquanimiter sustinens, et prospera omnia viriliter contemnens pro amore sponsi sui. Et oportebat, quod fortis esset mulier, quæ paritura erat masculum, et talem masculum, qui principem mundi hujus foras ejiceret, eriperetque inopem de manu fortiorum, ut ejus propria virtute gloriosos terræ humiliaret.

Et nota, quod hoc nomen, *mulier*, hic tantum ponitur pro sexu, ut dictum est, non pro corruptione, vel pro fractione, vel fragilitate, vel mollitie: proprie enim dicitur mulier quasi molliens, quæ scilicet mollitiem carnalis coitus sit perpessa. Potest etiam Maria dici *mulier* propter fœcunditatem spiritualis sobolis, sicut assignatum est supra titulo, quod ipsa dicitur *mulier*, prope finem capituli.

8. Sequitur: *Quis inveniet?* Quæstio fit per *quis*. In interrogationem, Joan. IX, 36: *Quis est, Domine, ut credam in eum?* In admirationem, Isa. LX, 8: *Qui sunt isti, qui ut nubes volant?* In eodem, LXIII, 1: *Quis est iste qui venit de Edom*, etc.? In commendationem expressam, ut hic: *Quis inveniet?* Glossa: Qualis, et quantus? Item: *Quis sicut Dominus Deus noster*, etc. [2]? In vituperationem et contemptum, Eccli. XIII, 29: *Pauper locutus est, et dicunt: Quis est hic?* In difficultatem et raritatem, Proverb. XX, 9: *Quis potest dicere: Mundum est cor meum*, etc.? Matth. XXIV, 45: *Quis, putas, est fidelis servus et prudens?* In Psalmo XXIII, 3: *Quis ascendet in montem Domini*, id est, quam rarus?

Quis inveniet? quasi nullus, nisi solus Christus, qui gratia fortitudinis ejus quæ virginitatem prima vovit, et humilitatis quam in ea respexit, se dedit ei in pretium et remunerationem maxime hujus duplicis virtutis.

Et nota, quod mentio fit hic de inventione. Similiter, Luc. I, 30, dictum est Mariæ: *Invenisti gratiam apud Dominum.* Sicut enim Mariæ fuit inventio habere talem Filium, sic Christo fuit inventio habere talem matrem. Unde sicut Maria dicere potest de sapientia Dei ex ea carnem assumente: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa* [3]: sic et Christus de Maria: Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa. Quia natus sum mundus de munda, immaculatus de immaculata, et de virgine virgo. Vel, hæc omnia bona, membra virginea quæ de carne ejus sibi aptavit, quæ immolata in cruce mundum redimere suffecerunt.

Vel, *Quis inveniet?* Hic notatur maxima difficultas: quia nec alia sufficienter fortis potuit inveniri, nec alius quam Christus ipsam potuit invenire. Unde ipsa dicit, Cantic. II, 16: *Dilectus meus mihi, et ego illi.*

Sequitur: *Procul et de ultimis finibus pretium ejus.* Et nota, quod hæc expositio quasi communis est Mariæ, Ecclesiæ, et fideli animæ. Dicitur ergo: *Procul et de ultimis finibus pretium ejus*, id est, inventoris, dicit Glossa. Vel, *ejus*, id est, fortis mulieris, scilicet Mariæ, Ecclesiæ, vel fidelis animæ, Christus scilicet, qui seipsum pretium dedit pro 9.

[1] Genes. XXV, 27 et seq.
[2] Psal. CII, 5.
[3] Sapient. VII, 11.

Ecclesia redimenda. I ad Corinth. vi, 20 : *Empti estis pretio magno*. Ad Ephes. v, 1 : *Christus tradidit semetipsum pro nobis oblationem et hostiam Deo*, etc. Procul enim fuit pretium Mariæ, scilicet Christus, qui de cœlo descendit in uterum ejus : quia *a summo cœlo egressio ejus* [1], et ex ea assumpsit carnem et sanguinem seu corpus, quod pro ipsa sicut et pro nobis obtulit in cruce. Unde et dicitur Christo : *Redemisti virgam hæreditatis tuæ* [2]. Isa. xxx, 27 : *Ecce nomen Domini venit de longinquo*. Vel, *a summo cœlo*, id est, ab ipso paternæ majestatis utero abditissimo, quem nec Angelus, nec aliqua creatura penetravit, nec ipsum potuit indagare. De quo utero Pater dicit Filio : *Ex utero ante luciferum genui te* [3]. Et vere Christus pretium ejus quo ipsam reddidit pretiosam : quia ex hoc beatam eam dicunt omnes generationes, et per hoc exaltatur in cœlo, et glorificatur in terra. Ipsa enim est pretiosa illa margarita, quæ quasi singularis in Evangelio [4] introducitur integra carne, et spiritu, in tantum concupiscibilis, ut divinos animos in se converteret, et ut tota Dei fieret, in cujus negotiatione absque omni exceptione negotiator cœlestis omnia sua distrahit et commutat. Unde canitur : « O admirabile commercium. » Margarita etiam ista totum se Deo dedit, et omnia divina sibi vindicans mutavit. Nam et Deus illam elegit, et in ejus comparatione omnia sua contulit, et quasi pro ipsa habenda expendit omnia sua propria, id est, divina, de quibus dicit, Joan. xvi, 15 : *Omnia quæcumque habet Pater, mea sunt*. Habet Pater immortalitatem, æternitatem, et lucem : hoc etiam habent Filius et Spiritus sanctus. Hoc habet Virgo Maria. Sed aliter et aliter. Et vere Maria pretiosa margarita : quia sicut dicitur, Eccli. xxvi, 20 : *Omnis ponderatio non est digna continentis animæ*. (Quære expositionem titulo de *verecundia Mariæ*.)

Nec fuit de terra pretium ejus, sed de cœlo : quia *nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium* [5]. *Procul*, id est, præ aliis omnibus, *et de ultimis finibus*, scilicet cœlo et terra. In cœlis incorruptio, in terra fœcunditas, quæ duo præ aliis sunt pretium ejus. Vel, ultimi fines homo et Angelus. Integritas pretium Angeli, fœcunditas pretium hominis. Vel, *procul*, vergente scilicet mundi vespere solutum est pretium ejus, scilicet sanguis Christi quo redempta est et comparata. I Petri, i, 18 : *Non corruptibilibus*, etc. Vel, ad litteram *pretium*, id est, excellentissima et gloriosissima celsitudo Mariæ, fuit *procul, et de ultimis finibus*, quando venerabiles Magi de longinquis regionibus ad sanctissimum ejus partum venientes, obtulerunt Filio suo munera pretiosa, et Dei hominis veram nativitatem ostenderunt. Vel, *ultimi fines*, ultima ipsius humilitas, qua nulla profundior, nulla major, merito cujus oculis Domini facta est pretiosa. Vel, *de ultimis finibus*, id est, de conjunctione Dei et hominis, qui sunt ultimi fines. Unde, Sapient. viii, 1, dicitur de sapientia : *Attingit a fine usque ad finem fortiter*, etc. Quæ scilicet conjunctio opere Spiritus sancti facta est in utero ejus.

Et possunt quatuor fines beatæ Virgini congrue adaptari. Finis inferior, ejus humilitas quasi humi latens. Finis superior, ejus virginitas quæ non est terrenæ vitæ, sed cœlestis. Dexter et sinister, charitas quasi in latum extensa ad amicos et inimicos. Vel, dexter, temperantia contra prosperitatem. Sinister, patientia contra adversitatem. Et ratione horum finium, id est, harum virtutum in tantum facta est pretiosa.

[1] Psal. xviii, 7.
[2] Psal. lxxiii, 2.
[3] Psal. cix, 3.
[4] Matth. xiii, 46.
[5] Job, xxviii, 13.

Aliter : *Procul et de ultimis finibus pretium ejus*, scilicet Christus, qui procul est a nostro defectu per incomparabilem bonitatem. Unde, ad Roman. IX, 5 : *Qui est super omnia Deus benedictus.* Unde *procul* a nostra comprehensione per substantiæ infirmitatem seu per virtutem infinitam. Proverb. XXX, 4 : *Quod nomen est ejus, et quod nomen filii ejus, si nosti ?*

Procul et de ultimis finibus pretium, id est, pretiosus sanguis pro ea in cruce effusus. I Petri, I, 18 : *Non corruptibilibus*, etc. Item, I ad Corinth. VI, 20 : *Empti estis pretio magno*, etc. Pretiosa margarita fidei. Matth. XIII, 46 : *Inventa una pretiosa margarita.* Pretiosus spiritus, id est, voluntas. Proverb. XVII, 27 : *Pretiosi spiritus vir eruditus.* Pretiosa mors, id est, carnis mortificatio vel martyrium. Pretiosum unguentum devotionis. Luc. VII, 37 : *Mulier habens alabastrum unguenti* [1]. Pretiosus fructus bonorum operum, ex quo cœlestis retributio. Jacob. V, 7 : *Ecce agricola*, etc. Pretium in quo redimitur anima, sunt virtutes et bona opera. Proverb. XIII, 8 : *Redemptio animæ viri divitiæ suæ.* Hoc pretium procul et de ultimis finibus venit, quia *omne datum optimum desursum est* [2].

10. Hæc est *una mulier Hebræa*, quæ *fecit confusionem suam in domo regis Nabuchodonosor. Una*, id est, discreta ab omnibus aliis mulieribus Hebræis. *Ecce enim Holofernes jacet in terra, et caput ejus non est illo.* Istud ad litteram legitur de Judith, ejusdem, XIV, 16, in figura Mariæ, quod est mulier una, id est, singularis dignitate, potestate, charitate, et præsidio. Sapient. VII, 27 : *Cum sit una, omnia potest.*

Mulier, ut supra. *Hebræa*, id est, transiens, quæ ad maternitatem de virginitate transiit manens virgo, de ancilla transiit ad reginam, de filia Dei in matrem Dei. Nec aliqua ita perfecte transiit mundum transeuntem et concupiscentias ejus.

Aliter : In hoc quod dicitur *ūna*, notatur singularitas in privilegio conservationis excellentia sanctitatis. Una scilicet mulier sola et privilegiata speciali virtutum et operum eminentia supergressa est universas Ecclesiæ filias. *Hebræa*, id est, transiens : quia cum alii transeant de malo ad bonum, de bono ad melius, et hujusmodi, hæc præcipue viam hujus mundi impolluto calle transiit. Transiit etiam per aquam, id est, per consolationem talis partus primo, sed in Filii passione per ignem multiplicis tribulationis ad refrigerium vitæ æternæ. Ipsa etiam est mulier Hebræa advocata per gratiam ad nutriendum Moysen infantulum [3], id est, Christum.

Sequitur : *Fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor*, hoc est, in inferno, cujus limbum evacuavit per Filium, et captivis illis cœlum aperuit. Et ideo porta paradisi clausa per Hevam, per eam iterum aperta est. Nec malignos spiritus qui servos suos impugnant, confundere umquam cessat. Per eam enim Holofernes jacet in terra, quia ejus adjutorio et exemplo vilipenditur mundus, cujus contemptum Christus docuit verbo et exemplo.

Et caput ejus non est in illo : quia princeps mundi per eam ejectus est foras [4], scilicet a cordibus electorum. Abscissio enim diabolici capitis est diminutio suæ potestatis.

Hæc est mulier de qua loquitur Zorobabel, fortior vino et rege [5]. Quod enim 11
non potuit vinum libaminum, nec aliquis rex Hebræorum, fecit ipsa per Filium. Liberavit enim genus humanum, ad quod

[1] Cf. Matth. XXVI, 7 et Joan. XII, 3.
[2] Jacob. I, 17.
[3] Exod. II, 7 et seq.
[4] Joan. XII, 31.
[5] III Esdræ, IV, 13 et seq.

non sufficiebant legis sacrificia, nec prælatorum quantacumque justitia. Confregit enim cornua cerastis, dum contrivit pede virginitatis luxuriam, et pede humilitatis superbiam.

Hæc est mulier Chananæa egressa de finibus Tyri et Sidonis [1], id est, de profundo sæcularis conversationis, quæ clamat ad Deum pro filia, id est, peccatrice anima, cujus etiam personam misericorditer in se transformat dicens : *Miserere mei, Domine, fili David.* Et cui misericorditer respondet Filius : *O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis.*

Hæc est mulier de qua dicitur : *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret* [2], etc. Ille enim qui legem dederat, servos lege oppressos redemit, et sanguinem quem de Virgine traxerat, pro eis in cruce libavit, et sic prius servos libertati restituit.

Hæc est mulier fidelis, per cujus fidem salvatus est Adam vir infidelis, quem fefellerat infidelitas primæ mulieris, nec ipsum solum, sed et totam posteritatem suam. Unde Apostolus dicit, I ad Corinth. vii, 14 : *Sanctificatus est vir infidelis per mulierem fidelem.*

Hæc est mulier gratiosa, quæ invenit gloriam [3] : quæ primo dicta est gratia plena, ecce gratiosa : et invenit gloriam triplicem singularem. Prima fuit quando Filium Dei concepit, qui est gloria Patris : quia gloria patris filius sapiens [4]. Secunda : quia post ejus conceptum nullo modo peccare potuit. Tertia, quando in assumptione innixa dilecto, in cœlum ascendit, et ad ejus dexteram, id est, in potioribus bonis ejus gloriosa resedit.

Hæc est *mulier amicta sole* [5]. (Quære titulo de *assumptione.*) Ipsa *sapiens mulier ædificans domum suam* [6]. Et cujus species in ornamentum domus suæ [7]. Hæc est mulier sedula, sicut ibidem dicitur [8]. Ipsa mulier sensata et tacita, sancta et pudorata, stabilis et in corde gerens mandata Dei [9]. Ipsa mulier virtutis designata per Ruth [10]. Mulier incomparabilis [11]. Mulier circumdans virum [12]. Mulier ex omnibus [13]. Mulier quæ dedit filium suum ad comedendum prima [14]. Mulier diligens corona viro suo, scilicet Joseph, et addens ei annos vitæ [15]. Eccli. xxvi, 2 : Ipsa mulier fortis oblectans virum suum : quia lætificavit Joseph, et annos vitæ ejus in pace implevit, id est, ad finem cum pacis plenitudine adduxit. Mulier habens drachmas decem [16]. Ipsa pars bona : quia mulier bona [17], scilicet pia et casta, benigna et modesta. In his quatuor præcipue consistit bonitas mulieris, si sit corde benigna, id est, bene ignita, scilicet igne charitatis, opere misericors, in sermone modesta, quod difficile reperitur, mente et corpore pudica. Mulier bona, cujus beatus vir [18]. Mulier quæ ubicumque non est, non est nisi gemitus et egestas. Eccli. xxxvi, 27 : *Ubi non est mulier, ingemiscit egens.* Ubicumque enim non est Maria per gratiam, non potest esse nisi miseria et egestas.

Post hoc debuit scribi quomodo Maria mulier *ex omnibus*, scilicet bonis mulieribus collecta omnium bonarum mulierum proprietates in se repræsentans,

[1] Matth. xv, 22-28.
[2] Ad Galat. iv, 4 et 5.
[3] Proverb. xi, 16.
[4] Ibid., x, 1.
[5] Apocal. xii, 1.
[6] Proverb. xiv, 1.
[7] Eccli. xxvi, 21.
[8] Ibid., ỳỳ. 16, 18 et 19.
[9] Ibid., per capit. passim.
[10] Ruth, iii, 11.
[11] Judith, xi, 19.
[12] Jerem. xxxi, 22.
[13] Eccli. vii, 28.
[14] IV Regum. vi, 26 et seq.
[15] Proverb. xii, 4.
[16] Luc. xv, 8.
[17] Eccli. xxvi, 3.
[18] Ibid., ỳ. 1.

quod sic assignandum est, ut incipiatur ab Heva, et descendatur per omnes bonas mulieres, de quibus legitur in Biblia, et ostendatur quomodo omnes aliarum bonas proprietates habuit, et in se repræsentaverit, descendendo usque ad mulierem amictam sole [1].

CAPUT X.

Maria virgo.

1. *Virgo*. Nota, quod *virgo* dicitur a viridiori ætate, sicut virga et virgula, et ab incorruptione, quasi virago, eo quod ignoret fœmineam passionem : sed tamen non recte dicitur virago si non facit opera virilia sicut Amazones. Virgo autem dicitur per syncopam quasi virago, id est, viriliter agens. In hoc enim quod syncopa tollit de medio, designatur humilitas quæ de medio ejus, id est, de corde tulit omnimodam præsumptionem et tumorem superbiæ, quæ infusa repellit. Jerem. II, 32 : *Numquid obliviscetur virgo ornamenti sui*, quod est summa ejus pulchritudo : *aut sponsa fasciæ pectoralis suæ*, id est, summæ sapientiæ suæ ? Viriliter enim egit Virgo Maria, imo virilius omnibus creaturis, quando accinxit fortitudine lumbos suos [2], et prima emisit votum virginitatis absque omni humano præcepto, consilio, et exemplo, sola inspiratione et familiari consilio Spiritus sancti, sicut dicit beatus Bernardus. Roboravit et brachium suum, et manum misit ad fortia, quando mater effecta creatoris sui, ipsum cum omni diligentia et devotione nutriebat.

2. Hæc est virgo quæ sævum rhinocerotem mansuescere fecit in suo gremio virginali. Dicunt qui scripserunt naturas animalium, quod rhinoceros vel unicornis animal est sævissimum, et tantæ fortitudinis, quod nulla venatorum arte capi potest. Et unico cornu suo quod gestat in fronte, sicut dicit Isidorus, vel in nare, sicut dicit Gregorius super Job, XXXIX, 9 et seq. : et secundum Isidorum interpretatur in nare cornu, isto, inquam, cornu quæque disrumpit obstantia. Sed per virginem in tantum mitescit, quod a venatoribus capi potest. Est enim naturale unicorni vel rhinoceroti, quod visa virgine, in sinum illius se reclinat, et suæ ferocitatis oblitus, mansuetissime requiescit. Rhinoceros iste Christus est, cujus potestati, quæ designatur per cornu, nemo resistit. Quare de ipso dicitur, Isa. II, 22 : *Quiescite ab homine, cujus spiritus in naribus ejus est : quia excelsus reputatus est ipse.* Et de quo dicit Psalmista, Psal. XXVIII, 6, quod ipse est dilectus *quemadmodum filius unicornium.* Et de quo legitur, Numer. XXIII, 22, *quod fortitudo ejus similis est rhinocerotis.* Unicornes Judæi singulariter gloriantes in lege, a quibus descendit Maria, cujus Filius unigenitus Dei. De quo dicit Pater, Matth. III, 17 : *Hic est*

[1] Apocal. XII, 1.

[2] Proverb. XXXI, 17.

filius meus dilectus, etc. Sævus et indomitus videbatur iste rhinoceros, quando pro sola cogitatione superbiæ Luciferum cum suis de cœlo, pro morsu pomi Adam etiam expulit de paradiso, originalem mundum delevit diluvio, Sodomitas igne complutos et sulphure demersit in inferno, et hujusmodi. Sic in cœlo, sic in terra iste unicornis sæviebat, donec gloriosa Virgo nostra ipsum in hujus castellum intrantem suscepit in domum suam, hoc est, in gremium uteri virginalis velut unicornem in sinu, et ipsum vestivit carne virginea, in qua incomprehensibilis secundum deitatem capi dignatus est a venatoribus, gentilibus scilicet, et Judæis, et adductus spontaneæ occisioni se passus est crucifigi. Dicit etiam Glossa super illud Job, XXXIX, 9 : *Numquid volet rhinoceros servire tibi ?* quod rhinoceros captum se intuens, ex indignatione moritur. Sic et Christus mortuus est ex indignatione quam habuit contra peccata. Unde in persona ejus videtur dixisse Ezechiel, III, 14 : *Abii amarus in indignatione spiritus mei. Abii* quasi spontaneus, *amarus* scilicet ad amaritudines passionis, *in indignatione spiritus mei* quam habui contra peccata.

CAPUT XI.

Maria virago.

Virago, id est, virum agens, vel viriliter agens. Viriliter enim egit vovens prima virginitatem absque omni humano præcepto, consilio, et exemplo, sola inspiratione Spiritus sancti, sicut dicit beatus Bernardus. Ideo de ipsa dicitur, Proverb. XXXI, 17 : *Accinxit fortitudine lumbos suos :* quod apparuit, quando dixit : *Virum non cognosco* [1]. (Quære titulo de *verbis ejus*, ubi agitur de *ejus sapientia.*)

Et nota, quod sicut materia corporis Hevæ sumpta est de viro, sic nomen ejus de nomine viri. Fecit etiam hæc virago viriliter vincendo diabolum, sicut prædictum erat, Genes. III, 15 : *Inimicitias ponam inter te et mulierem*, etc. *Ipsa conteret caput tuum*, etc. Ideo in ejus figura dictum est, Judith. XV, 10 et 11 : *Tu gloria Jerusalem*, etc., usque, *fecisti viriliter*, etc.

Fuit etiam Maria virago : quia egit virum suum, id est, Christum, qui toties vocat eam sponsam in Canticis, quando ex magnitudine fidei consensit, ut de ejus substantia fieret Christus homo. Unde, ad Galat. IV, 4, dicit Apostolus ipsum *factum ex muliere*, etc. Unde etiam potest dicere de Christo illud Genesis, II, 23 : *Hoc nunc os ex ossibus meis*, etc. Heva enim dicta est virago, *quoniam de viro suo sumpta est* [2]. Maria virago : quia de ipsa sumptus est vir suus. Quod tunc factum est, quando consensum suum expressit, dicens : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. [3].

[1] Luc. I, 34.
[2] Genes. II, 23.
[3] Luc. I, 38.

Vel ideo forte quasi prophetice dicta est Heva virago : quia viro suo dominatura erat, quod fuit, quando vir consensit ei in malo. Quando enim mulier fit virago, tunc vir efficitur muliebris. Tamen in hoc figuravit Heva Mariam, quæ in quantum mater dominatura erat Christo, et facta est virago, quando Filius erat subditus non solum illi, sed et Joseph propter eam, sicut dicitur, Luc. II, 51.

Moraliter : *Virago* dicitur quælibet persona, sive sit vir, sive sit mulier, viriliter agens. Unde de matre Machabæorum dicitur, II Machab. VII, 21 : *Femineæ cogitationi virilem animum inserens.* Vel, quia talis mulier virum agit, id est, virilia opera, et masculini vigoris est. Antiqui enim fortes fœminas ita vocabant, scilicet viragines.

CAPUT XII.

Maria princeps.

Princeps designata multipliciter. In Genesi, XVII, 15 et 16, per Saram quæ interpretatur *princeps*, vel *carbo* : et recte princeps, quia et filia principis, id est, Dei Patris [1] : et mater principis, id est, Christi, qui dicitur *princeps regum terræ* [2].

Hæc autem princeps a tota Trinitate data est Ecclesiæ, ut per eam princeps mundi, id est, diabolus, qui dicitur *princeps*, id est, principium captivitatis ejiceretur foras [3], scilicet a cordibus electorum. Iste enim princeps primam mulierem captivavit, sed ab ista principe captivatus est. Unde, Genes. III, 15 : *Ipsa conteret caput tuum*, etc., quod non solum semel, sed quotidie fit cum a viris justis ejus adjutorio diabolus expugnatur.

Dicitur autem Maria princeps, quasi principium capiens, id est, illum qui dicit, Joan. VIII, 25 : *Ego principium, qui et loquor vobis.* Vel, quasi primum capiens, id est, illum qui dicit, Apocal. I, 8, et Isa. XLVIII, 12 : *Ego primus, et ego novissimus.*

Vel, Dicitur princeps a principio, et a principatu. A principio : quia Christo dedit principium essendi secundum humanam naturam, quam assumpsit ex ea. Unde dicit ei Christus, Job, X, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me.* A principatu: quia cœlorum facta est regina in sua assumptione, et sola cum Deo principatur in cœlo et in terra, in mari et in omnibus abyssis. Unde et designatur per Israel, qui interpretatur *princeps cum Deo.* Unde Christus dicit, Osee, XIV, 6 : *Ero quasi ros : Israel*, id est, beata Virgo, *germinabit quasi lilium.* (Quære titulo de *rore.*)

Item, De hac principe dicitur, Isa. XXXII, 8 : *Princeps*, id est, Maria, *ea quæ digna sunt principe cogitabit*, scilicet, *cogitationes pacis, et non afflictionis* [4]. Ipsa etiam cum Filio potest dici congrue *princeps regum terræ* [5] : quia ad ejus principatum pertinent illi qui ut regnent in cœlo, bene regnant in terra, et bene regunt se et subditos suos.

[1] Cantic. VII, 1.
[2] Apocal. I, 5.
[3] Joan. XII, 31.
[4] Jerem. XXIX, 11.
[5] Apocal. I, 5.

CAPUT XIII.

Maria regina.

1. *Regina*, de qua dicitur Christo per Psalmistam, Psal. XLIV, 11 : *Adstitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate.*

Commendatur autem hæc regina a multis. Primo, a promptitudine serviendi vel ministrandi : quia adstare ministrantis est, ubi dicitur : *Adstitit.* Daniel. VII, 10 : *Millia millium ministrabant ei, et decies millies centena millia assistebant ei.* III Reg. x, 8, dixit Salomoni regina Saba : *Beati servi tui, qui stant coram te semper*, etc.

Secundo, a promptitudive auxiliandi : quia adstare auxiliantis. Unde : *Stephanus vidit* JESUM *stantem* [1], scilicet quasi juvare paratum. Item, Apocal. XIV, 1 : *Et vidi, et ecce Agnus stabat supra montem Sion*, id est, Christus, qui est agnus per innocentiam stans, quasi juvare paratus.

Tertio, a promptitudine contradicendi adversariis nostris accusantibus nos in curia Unigeniti sui : quia adstare contradicentis est. Et ideo ipsa dicitur *advocata nostra* : quia in conspectu Dei bonum pro nobis loquitur, et contradicit adversariis nostris, quæ sunt duo officia advocatorum. (Quære causa vigesima secunda.)

Quarto, a perseverantia in supra dictis : quia adstare perseverantis est. Unde, Eccli. II, 1 : *Fili, accedens ad servitutem Dei, sta in justitia et timore*, id est, persevera in hac duplici virtute. Ipsa enim indesinenter et perseveranter opitulatur servis suis, nec umquam deserit hominem nisi prius ab homine deseratur. Ideo dicitur : *Adstitit.* Et prophetica certitudine posuit David præteritum pro futuro.

Quinto, a regia dignitate, auctoritate, potestate, majestate, et hujusmodi. Unde : *Regina*, ut infra.

Sexto, a consessu ad dexteram Filii. Unde : *A dextris tuis*, id est, in potioribus bonis tuis. Qui videlicet consessus designatur, III Regum, II, 19, ubi dicitur, quod Bethsabee positus est thronus regius, et sedit ad dexteram regis Salomonis.

Septimo, a speciositate et pretiositate vestimenti, id est, corporis glorificati. Unde : *In vestitu deaurato*, id est, in corpore glorificato, sicut dicit beatus Bernardus.

Octavo, a vestimentorum, id est, virtutum vel meritorum seu dignitatum vel præmiorum multitudine. Unde : *Circumdata varietate.*

Nono, a boni exempli diffusione. Unde: *Circumdata* : ut qui viderint, id est, qui intellexerint, ædificentur, et ad simile invitentur.

Aliter, Ut de præsenti intelligatur, 2.
ostensa sunt prophetæ in spiritu Mariæ dignitas et officium. Unde admirans dicit Christo : *Adstitit regina*, etc. In hoc quod dicitur *regina*, notatur dignitas Ma-

[1] Act. VII, 56.

riæ. In verbo *adstandi* tria præcipue designantur, juge ministerium, fidele adjutorium, breve solatium. Ministravit enim coram Deo Trinitate. Unde dicit : *In habitatione sancta coram ipso ministravi* [1]. Ministravit autem primo Elisabeth parienti, sicut colligitur ex Luca, I, 56. Deinde Filio Dei ex se nato : et ideo se nominavit *ancillam*, cujus est ministrare. Nec solis illis, sed et nobis ministrare non cessat exemplo Filii, qui *non venit ministrari, sed ministrare* [2]. Item, impugnatis, et maxime servis suis adstat et assistit adjutrix fidelissima, quibus mundus, caro, dæmonia diversa movent prœlia : ipsa enim amatoribus suis murus est inexpugnabilis, et turris fortitudinis, terribilis malignis spiritibus, ut castrorum acies ordinata, id est, sicut universitas sanctorum. Stetit etiam in præsenti terram habens sub pedibus : quia numquam in terrenis delectata, imo suppeditavit omnia temporalia. Unde, Apocal. XII, 1, describitur lunam habens sub pedibus, id est, sub affectibus omnia mutabilia.

3. Maria *regina* propter significationem. Designatur enim per reginam Saba [3], et per Esther reginam. Propter regiam parentelam et generis nobilitatem. Quia regali ex progenie Maria, orta de tribu Juda, clara ex stirpe David. Fuit enim de tribu sacerdotali et regia : quia Christum paritura erat, qui est rex et sacerdos.

Unctionem. Unde dicitur ei, Psal. XLIV, 8 : *Unxit te Deus* omnium per creationem, *Deus* filius, *tuus* secundum humanitatem, *oleo lætitiæ* quo Spiritus sanctus proprie intelligitur, quo repleta est ex utero matris suæ. Non enim ad mensuram dedit illi Deus Spiritum sanctum [4]. Cujus gratia non solum impleta est, sed etiam cumulata, ut de ea plenitudine acciperet omnis mundus gratiam pro gratia [5]. *Præ consortibus tuis*, quæ sunt omnes et singulæ bonæ mulieres, virgines, viduæ, et conjugatæ : quod ostenditur, cum ei dicitur : *Benedicta tu in mulieribus* [6].

Desponsationem, cui dictum est, Osee, II, 20 : *Sponsabo te mihi in fide*, etc. (Quære supra, ubi Maria dicitur *sponsa*).

Dotationem, cui sponsus suus rex primo gratiam, secundo gloriam, imo et regnum cœleste cum omnibus pertinentiis suis contulit loco dotis. Unde in figura ejus dixit Lia, Genes. XXX, 20 : *Dotavit me Deus dote bona*.

Dignitatem : participat enim, ut dictum est, regnum cœleste cum Filio, et quæ in præsenti se exhibuit humilem ancillam, ibi tamquam sublimis regina a sanctis omnibus adoratur, juxta illud Ecclesiastici, XI, 1 : *Sapientia humiliati exaltabit caput illius*, maxime quando coronata est gloria et honore.

Potestatem, qua potenter subvenit peccatoribus, ab ipsis fideliter invocata, sicut patet in Theophilo, ut ipsi congrue possit attribui illud Proverbiorum, XX, 8: *Rex qui sedet in solio judicii*, etc. Et dicatur : Regina quæ sedet in solio judicii. (Quære supra causa vigesima quarta.)

Largitatem : largitur enim servis suis dona gratiarum, vestes virtutum, thesauros meritorum, et magnitudinem præmiorum. Unde et ipsa dicit, Proverb. VIII, 8 : *Mecum sunt divitiæ, et gloria*, id est, divitiæ gloriosæ, etc. (Quære titulo de *divitiis ejus*.) Ipsa enim *dat omnibus affluenter, et non improperat* [7]. (De largitate ejus invenies titulo de *misericordia ejus*.)

Liberalitatem : liberalis enim est : quia liberalitas est virtus omnibus exposita, communis alloquio, dulcis obsequio, omnium bonorum familiaritatem reti-

[1] Eccli. XXIV, 14.
[2] Matth. XX, 28.
[3] Cf. III Regum, X, 1 et seq. et II Paralip. IX, 1 et seq.
[4] Joan. III, 34.
[5] Joan. I, 16.
[6] Luc. I, 28.
[7] Jacob. I, 5.

nens : et hæc descriptio bene convenit libertati Mariæ.

Protectionem. (De protectione ejus invenies titulo de *horto*, § 9, ubi hortus dicitur *latebrosus*, et causa vigesima quarta.)

Custodiam : tradita est enim custodienda Egeo eunucho, exemplo reginæ Esther, per quem scilicet eunuchum signatur Gabriel, vel melius Joannes Baptista virgo electus a Domino. Vel etiam pluribus eunuchis, qui designant Angelos, juxta illud Psalmi xc, 11 : *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.*

Coronationem : coronata est enim in reginam in sua assumptione, sicut ei promiserat Filius, Cantic. iv, 8: *Veni de Libano, veni, coronaberis.* Ideo designata est per Esther quam rex Assuerus accepit in uxorem [1], et voluit esse reginam, et posuit diadema regni in capite ejus, id est, coronam virtutum in gratiæ adimpletione, et coronam gloriæ in assumptione. Caput Mariæ dici potest humilitas ipsius, merito ejus coronata est in reginam : vel etiam virginitas, cui debetur aureola.

Amplitudinem regni. Regnum enim Assueri latum valde describitur, scilicet ab India usque ad Æthiopiam super centum viginti septem provincias [2]. De Christo autem dicitur : *Dominabitur a mari usque ad mare, et a flumine usque ad terminos orbis terrarum* [3]. Hoc ad litteram, quod est dicere : Dominàbitur per totam terram, quæ mari ambitur : quia de omni gente aliqui credent in eum per prædicationem Apostolorum. Et a flumine Jordanis, ubi incepit dominari, dicente Patre, Luc. ix, 35 : *Hic est Filius meus dilectus, ipsum audite. Usque ad terminos orbis terrarum* : quia inde incipientes Apostoli per totum orbem fideles ei serrituros acquisierunt. Moraliter : *A mari usque ad mare.* Unum mare pœnitentia, aliud mare tribulatio, flumen affluentia temporalium, termini orbis terrarum sunt contemptus terrenorum et desiderium æternorum. In illis qui conversantur in his terminis, Dominus per gratiam dominatur. Regnum autem Christi et Mariæ quod ideo regnum est, extenditur et continet quasi tres provincias, cœlestium, terrestrium, et infernorum. Et est æternum regnum istud. Unde dicitur ei, Psal. cxliv, 13 : *Regnum tuum regnum omnium sæculorum.* Daniel. ii, 44 : *Regnum quod in æternum non dissipabitur,* etc.

Aliter : Regnum Dei consistit in duobus, scilicet in misericordia et justitia : et Filius Dei sibi quasi retinuit justitiam velut dimidiam partem regni, matri concessit misericordiam quasi dimidiam aliam partem. Unde et dicitur *regina misericordiæ*, et Filius *sol justitiæ.* Et hæc quasi participatio figurata est, Esther, vii, 2, ubi dixit ei Assuerus : *Quæ est petitio tua, Esther, ut detur tibi, et quid vis fieri ? Etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.* Decenter enim moderata est matris petitio in his verbis. Quamvis enim regnet Assuerus, id est, Christus, in misericordia et justitia, tamen ante beatam Virginem non erat dimidiatum regnum, nec erat dimidiata misericordia cum justitia, quando major sentiebatur severitas justitiæ, quam clementia misericordiæ, quando lugebat Job, ix, 17, dicens : *Multiplicabit vulnera mea etiam sine causa*, id est, sine meo actuali peccato. Et dicit, *vulnera* pluraliter : quia multiplex erat vulnus, scilicet corruptibiliter nasci, miserabiliter mori, pro originali damnari, justos etiam in limbo inferni detineri. Dimidiaretur regnum si æquali libra justitiam sentiremus et misericordiam : sed quia plus exigit infirmitas nostra, et divinam decet largitatem dare plusquam petatur, sic moderata est petitio, ut minus sit in pe-

[1] Esther, ii, 17.
[2] Ibid., i, 1.
[3] Psal. lxxi, 8.

titione, et plus in donatione. In petitione donatur regnum dimidium, et in donatione largitur quod est supra dimidium, ut scilicet misericordia superexaltet judicium.

4. Hæc regina, id est, Maria designata est per reginam Saba, de qua sic legitur, III Regum, x, 2 et seq. : *Regina Saba ingressa Jerusalem multo cum comitatu et divitiis, camelis portantibus aromata et aurum infinitum nimis et gemmas pretiosas, venit ad regem Salomonem, et locuta est ei universa quæ habebat in corde suo. Et docuit eam Salomon omnia verba quæ proposuerat.* Et paulo post, ℣. 13 : *Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit et petivit ab eo, exceptis his quæ ultro obtulerat ei munere regio* [1]. Et nota, quod II Paralip. ix, 12, legitur, quod rex Salomon dedit reginæ Saba *multo plura quam attulerat ad eum*. Hæc regina signat Mariam, quæ appellatur *regina*, ut supra. Saba interpretatur *conversio* vel *incensio*. Hæc est Maria, quæ peccatores convertit et eorum affectus per charitatem incendit. Dicitur ergo regina Saba, id est, Maria ingressa Jerusalem supernam, in sua assumptione. Jerusalem interpretatur *visio pacis*, et signat vitam æternam, in qua facie ad faciem videtur ille qui est pax nostra, Christus scilicet, qui in effusione sanguinis sui in cruce pacificavit nos Deo Patri, quem nunc videmus velatum in altari sub specie panis et vini : præcedit enim fides cognitionem, et meritum præmium suum, quod erit videre eum in futuro sicuti est. In tractatu nostro de *Eucharistia* invenies multa de hujusmodi [2].

Sequitur : Ingressa est Jerusalem *multo cum comitatu*. De superna Jerusalem dicit Apostolus, ad Galat. iv, 26 : *Illa quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater nostra*. Comitatus ille de quo hic fit mentio, designat solemnem illam hodiernam processionem Angelorum et sanctorum, quam Mariæ Virgini assumptæ in cœlum ad æthereum thalamum, in quo rex regum stellato sedet solio, credimus obviam processisse. Unde Hieronymus : « Gaudia æternæ vitæ feliciter hodie beata Virgo introivit, alternantibus hymnidicis Angelorum choris, infra pascua æternæ viriditatis, ubi una societas civium supernorum, ubi dulcis solemnitas Angelorum, ubi post labores et ærumnas felix et suavis est refectio animarum. »

Huic processioni interfuisse credimus Filium, qui præcesserat eam ad cœlestia regna, ut ei pararet, sicut discipulis suis promiserat, in æthereis mansionibus locum immortalitatis, ut regina misericordiæ cum Filio suo rege justitiæ regnaret in perpetuum. Et hoc est quod canitur in sequentia ex verbis Hieronymi : « Jesus et ipse festivus tibi matri cum Angelis occurrens, etc. » Alioquin minus videretur implesse præceptum illud Exodi, xx, 12 : *Honora patrem tuum, et matrem tuam.* Utique qui hoc præcepit, hoc fecit : quia *cœpit Jesus facere et docere* [3]. Et hoc testantur Angeli, imo et omnes sancti, qui considerantes Virginem ascendentem de terra ad cœlum in sua assumptione, dicunt admirative, Cantic. viii, 5 : *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* Quomodo ad litteram inniteretur dilecto, nisi præsens esset dilectus. Quia vero jus est et consuetudo, quod proceres regni interesse tenentur coronationi regis et reginæ, credibile est, quod singuli et universi Angelorum ordines et sanctorum reginæ suæ coronandæ præsentialiter obviarunt. Et hoc est quod legitur, II Regum, vi, 12 : *Adduxit David arcam Dei de domo Obededom in civitatem David cum gaudio. Et erant cum David septem chori et victima vituli*, id est, vitulorum ad litteram : quia secum ducebant vitulos

[1] Cf. II Paralip. ix, 1 et seq.

[2] Vide lib. de Euchar., d. 4 (Nota edit. Lugd.)

[3] Act. i, 1.

ad immolandum. David, Christus. Arca, beata Virgo. Civitas David, paradisus. Septem chori, sanctorum universitas plena gratia sepriformi. Victima vituli, laus victoriæ Christi, qui pro nobis immolatus diabolum vicit in cruce. (Istud invenies in illo sermone de Assumptione : *Intulerunt sacerdotes*, etc.)

Interfuisse etiam creduntur Angeli Dominam suam et sororem suscepturi, quæ vitam Angelicam, imo plusquam Angelicam duxit in terris, in carne vivens præter carnem, per cujus videlicet partum reintegratus est numerus Angelorum ex casu luciferi diminutus.

Creduntur etiam interfuisse Patriarchæ, de quorum stirpe descendit ipsa, sicut canit Ecclesia : « Nativitas gloriosæ Virginis Mariæ ex semine Abrahæ, ortæ de tribu Juda, clara ex stirpe David, » quæ caput est et gloria, laus et honor generis sui. Per cujus partum virginalem extracti sunt de inferno et in paradisum introducti. In qua sola consistebat tota spes salutis eorum. Ipsa est etenim, ex qua et per quam sanctus Jacob jam morti proximus vitam sperabat æternam, dicens, Genes. XLIX, 18 : *Salutare tuum exspectabo, Domine.* Per eam enim ipse Deus rex noster ante sæcula disposuit operari salutem in medio terræ, quæ dispositio sanctos non latuit Patriarchas.

Creduntur nihilominus interfuisse et sancti Prophetæ, Isaias, David, et cæteri, qui quod prædixerant de partu Virginis, de humilitate sive passione Salvatoris, de redemptione humani generis, in ea et per eam gratulantur impletum, gratias agentes illi interminabiles, quod per eam fideles inventi sunt, sicut petierat Ecclesiasticus, XXXVI, 18 : *Da mercedem, Domine, sustinentibus te, ut Prophetæ tui fideles inveniantur.* Da mercedem illam, scilicet quam oculus non vidit, etc. Vel, merces ista beata Virgo, qua præmiati sunt præsentia Salvatoris. Psal. CXXVI, 3 : *Filii merces, fructus ventris. Sustinentibus te,* id est, exspectantibus adventum, tuum, *ut Prophetæ tui,* qui hoc promiserunt, *fideles,* id est, veraces *inveniantur,* impleta eorum promissione.

Interfuerunt et Apostoli adhuc viventes in carne, sacro ejus transitui, et ejus exsequias devotis laudibus et obsequiosa reverentia celebrarunt. Ad quorum etiam preces dicitur Filius Dei ipsam à mortuis tertia die suscitasse. Inter quos ipsa beata Virgo post Filii ascensionem intrans et exiens familiarius contulit de Christi incarnatione, tanto verius, quanto ab initio plenius per Spiritum sanctum cuncta didicerat et perspexerat oculis universa, sicut dicit Hieronymus.

Interfuisse creduntur et Martyres huic processioni, cum quibus eidem non defuit gloria martyrii. Quod quia in ea parte quæ impassibilis est, sic dicit Hieronymus, hoc est, in anima passa est, plusquam martyr, non immerito censetur. Et sicut virgo virginum, sic et martyr martyrum appellatur. Et idcirco canit Ecclesia in hac solemnitate : « Sicut dies verni circumdabant eam flores rosarum, et lilia convallium. » Per flores rosarum martyres suo sanguine perpurati, per lilia convallium casti et humiles designantur.

Interfuisse etiam creduntur et Confessores, quorum sobrietas et temperantia seu contemplatio non defuit Mariæ, quæ Filii potentiam et impensam sibi multiplicem gratiam confessa est, dicens : *Fecit mihi magna qui potens est*, etc. [1]. Et hæc est confessio laudis divinæ.

Interfuerunt et sanctissimæ Virgines et beatæ adolescentulæ adhærentes ei familiarius, currentes in odoribus unguentorum ipsius, et sequentes eam quocumque ierit. Unde in Psalmo XLIV, 15 : *Adducentur regi virgines post eam.*

Hic est ergo comitatus magnus et multus cum quo regina cœlestis in supernam Jerusalem hodierna die creditur introisse.

[1] Luc. I, 49.

Sequitur : *Et divitiis* [1]. Divitiæ istæ cum quibus ingressa Maria Jerusalem, sunt illæ divitiæ de quibus dicitur, Proverb. XXXI, 29 : *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas.* Istæ divitiæ sunt virginalis fœcunditas, et fœcunda virginitas, humilis charitas, et charitativa humilitas, benigna misericordia, et misericors benignitas, pia mansuetudo, et mansuetussima pietas, et hujusmodi.

Item, Istæ divitiæ sunt illæ duodecim prærogativæ, de quibus assignatum est supra [2]. Istæ divitiæ sunt illi thesauri incomparabiles gratiarum et donorum, dignitatis et potestatis, honoris et honestatis, meritorum et præmiorum, quibus ditata est Maria, quando Dominus multiplicavit locupletare eam. Hujusmodi divitiis quas secum attulit supra humanum intellectum, adaucta est gloria Angelorum et sanctarum animarum.

Sequitur : *Et camelis portantibus aromata* [3]. Camelus dicitur à χαμαι Græco, quod sonat humile et breue : quia quando onerantur, ut breviores et humiles fiant, accubant. Vel a *camur*, quod Græce sonat curvum : quia camelus curvus est dorso. Camelus qui gibbosum est animal, et factus domesticus flexis genibus incurvatur, ut valeat onerari, peccatorem conversum designat, qui quamdiu versabatur in peccatis, magnus erat in oculis suis per præsumptionem superbiæ, gibbosus per strumas cupiditatis et avaritiæ, bestialis per brutalitatem gulæ et luxuriæ, et hujusmodi, inclinatus autem ad pœnitentiam cum mansuetudine suscipit onera cujuslibet satisfactionis sibi impositæ.

Per aromata quæ cameli isti deferunt, designantur partes veræ pœnitentiæ et satisfactionis, scilicet jejunia, vigilia, orationes, lacrymæ, peregrinationes et hujusmodi : hæc enim more aromatum medicinalia sunt animæ peccatrici, et faciunt eam coram Domino redolere, Unde dicit Apostolus in persona pœnitentium, II ad Corinth. II, 15 : *Christi bonus odor sumus Deo in iis qui salvi fiunt.* Gratias, tibi, o Domina, quod camelos tuos aromatibus oneras, id est, peccatores prius distortos et gibbosos, quos misericorditer convertis gratiis, redolentibus ditas, et eis voluntatem et desiderium satisfaciendi Filio tuo per pœnitentiam subministras.

Sequitur : *Et aurum infinitum nimis* [4]. Portant aurum isti cameli, quando per Mariæ misericordiam conversi peccatores, illis quatuor virtutibus quæ principaliter designantur in auro, scilicet munditia, sapientia, charitas, et munditia ornantur et onerantur. Dicitur autem *infinitum nimis*: quia merces quæ dabitur pro virtutibus hic habitis, duratura est in æternum : et ideo infinitum nimis. Et bene dicitur *nimis* : quantumcumque enim profeceris in gratia, in virtute, in bona operatione, et in custodia mandatorum Dei, numquam debet tibi sufficere, sed semper inhiare debes ad majora et meliora, exemplo Apostoli dicentis ad Philippenses, III, 13 : *Quæ retro sunt obliviscens*, etc. Et hæc nimietas non sonat in vitium, sed in desiderium. Unde de justo dicitur : *In mandatis ejus volet nimis* [5]. Et illud : *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis* [6]. Et notat *nimis* abundantiam, non superfluitatem.

Sequitur : *Et gemmas pretiosas* [7]. Gemmæ istæ virtutes designant, scilicet humilitatem, castitatem, pietatem, justitiam, fortitudinem, prudentiam, temperantiam, et hujusmodi, quibus Maria per gratiam ornat et onerat amatores et imitatores suos.

Sequitur : *Et venit ad regem Salomonem* [8], id est, Filium suum designatum

[1] III Regum. X, 2.
[2] Cf. supra, Lib. III.
[3] III Regum. X, 2
[4] Ibid.
[5] Psal. CXI, 1.
[6] Psal. CXVIII, 4.
[7] III Regum. X, 2.
[8] Ibid.

per Salomonem. (Quære titulo de *throno morali.*)

Et locuta est ei universa quæ habebat in corde suo; et ipsorum est advocata.

Et paulo post sequitur: *Rex autem Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit et petivit ab eo* [1]. In verbis istis designatur summa prærogativa Mariæ, cui nihil vult aut potest Filius denegare. Quia autem orat Patrem, aut jubet natum, et semper exauditur pro sua reverentia etiam antequam petat: quod notatur in hoc quod dicitur, *omnia quæ voluit,* data ei a Salomone. (Quære titulo de nono privilegio Mariæ.)

Sequitur: *Exceptis his quæ obtulerat ei munere regio* [2], id est, pro se. In verbis istis designantur dona et gratiæ, quæ beata Virgo receperat a Deo in sua sanctificatione, in Spiritus sancti superventione, in Filii Dei conceptione. Paralip. IX, 12, legitur, quod rex Salomon dedit reginæ Saba *multo plura quam attulerat ad eum.*

Moraliter: Vis ut anima tua introeat in supernam Jerusalem, et veniat in morte ad verum Salomonem, oportet ut sit regina non serva peccati, sicut infra assignabitur. Regina, inquam, Saba, id est, conversa a peccato, et intenta, id est, dilatata per charitatem, non coangustata per avaritiam aut cupiditatem, et habeat multum et magnum comitatum gratiarum, donorum et meritorum, et divitias virtutum et bonorum operum. Solus enim incedit, qui nihil habet virtutis, nihil gratiæ: et ita nihil bonæ operationis. Sed *væ soli: quia cum ceciderit, non habet sublevantem se* [3]. *Opera enim illorum sequuntur illos* [4], id est, operantes se. Oportet ergo ut hæc regina camelos habeat portantes aromata: quod est ex recordatione tortuosæ prius vitæ, jejunia, vigilas, lacrymas, et hujusmodi pœnitentialia exercitia commassare et comportare, quæ sanant animam peccatricem et morbidam more aromatum, et coram Domino faciunt redolentem. Oportet etiam ut regina ista habeat aurum quaduplex, scilicet aurum castitatis, charitatis, sapientiæ, et obedientiæ. (Quære titulo de *throno.*) Oportet etiam ut habeat gemmas pretiosas, id est, virtutes. De isto enim auro et gemmis istis componitur corona reginæ, id est, fidelis animæ. Alioquin impossibile est ipsam ante veri Salomonis faciem pervenire.

Aliter: Hæc est regina Austri, scilicet fidelis anima, vel quilibet justus, qui debet venire ad Christum cum magno comitatu [5]. Aromata, bona fama. Cameli illi, qui se humiliant ad hæc omnia ferenda. Aurum infinitum, multa sapientia. Gemmæ pretiosæ, bona opera. Videns pincernas, prædicatores, et omnia mirabilia quæ facit verus Salomon, stupet. Unde: « Consideravi opera tua, et expavi. »

Beati viri tui qui stant coram te semper, etc. [6]. Isa. XXI, 8: *Super speculam Domini,* etc. Dedit regi centum viginti talenta auri, et nos debemus Christo aurum, puritatem conscientiæ, aromata, odorem bonæ famæ, et gemmas pretiosas, exspectationem gloriæ. Proverb. XVII, 8: *Gemma gratissima exspectatio præstolantis.*

Moraliter: Regina Saba est fidelis anima, quæ venit ad Salomonem, id est, Christum in morte. Tunc ergo omnem sapientiam gustavit, cujus modo vix tenuis odor percipitur. Omnem sapientiam quoad deitatem, et domum quam ædificavit quoad humanitatem, et escas mensæ ejus, id est, refectionem quæ in ipsa est.

Non habebat ultra spiritum [7], id est,

[1] III Regum, x, 13.
[2] Ibid.
[3] Eccle. IV, 10.
[4] Apocal. XIV, 13.
[5] Luc. XI, 31.
[6] III Regum, x, 8.
[7] Ibid., v. 5 et seq.

ultra quam credi potest, admirabatur et gaudebat. Præ gaudio enim quandoque cadit quis in exstasim. *Et dixit ad regem : Verus est sermo*, scilicet prædicatorum, *quem audivi in terra mea*, id est, in mundo, *super sermonibus tuis*, id est, promissionibus tuis, *et super sapientia tua* : *et non credebam narrantibus mihi*, id est, prædicatoribus, *donec ipsa veni, et vidi oculis meis* : quia *sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini nostri*[1] : *et probavi, quod media pars mihi nuntiata non fuerit*. Quid mirum ? quia nuntiari non poterat : quia nec in cor hominis ascendit. *Beati viri tui, et beati servi tui*, ministri tui. Benedictus Deus pater, cui complacuisti, o Christe, id est, cum Spiritu sancto placuisti, etc.

[1] Psal. XLVII, 9.

LIBER SEPTIMUS.

QUOMODO MARIA DESIGNATUR PER CŒLESTIA ET SUPERIORA ?

CAPUT I.

Maria cœlum.

Cœlum, firmamentum, sol, lunaque sidus. Horizon, lucifer, aurora, lux, diluculum, mane, dies.

1. *Cœlum* Maria maxime quoad animam. Unde dicitur, Jerem. xxiii, 24 : *Cœlum et terram*, id est, animam et corpus Mariæ, *ego impleo*. Nota, prius dicit *cœlum* quam *terram* : quia prius concepit eum Virgo in mente per fidem et dilectionem, quam in ventre per naturæ unionem.

Aliter : *Cœlum et terram ego impleo*, id est, Mariam terram per naturam, sed cœlum per gratiam. Item, in Psalmo cii, 19 : *Dominus in cœlo*, id est, in Virginis utero, *paravit*, scilicet ministerio Spiritus sancti, vel per sapientiam quæ ipse est, quia *sapientia ædificavit sibi domum* [1]. Quid paravit? *Sedem suam*. Ezechiel. xliv, 3 : *Princeps ipse sedebit in ea*, etc.

Cœlum sic describitur : Cœlum est subtilis igneæque naturæ, rotundum, et a centro terræ æquis spatiis undique collectum : unde et connexum dicitur mediumque cernitur, et inenarrabili celeritate continue circumagitatur. Dicitur autem cœlum a *celando*, quia nobis celat arcana Dei : et beata Virgo divina mysteria reprobis prudenter celavit, sed ea Evangelistis dilucide manifestavit. Luc. ii, 19 : *Maria conservabat*, etc. Ibi Beda : « Maria virginalis pudicitiæ jura custodiens, secreta Christi, quæ noverat, divulgare nolebat, sed ipsum hæc quando vellet et quomodo vellet divulgare, reverenter exspectabat. » De hujusmodi arcanis dicitur, ad Coloss. i, 26 : *Mysterium quod absconditum fuit a sæculis et generationibus*. Isa. xxiv, 16 : *Secretum meum mihi*, etc., dicunt Christus et Virgo. Dicitur etiam cœlum a *cœlando* sub alia verbi significatione, quasi scilicet vas cœlatum, id est, stellis insignitum. Dicitur cœlum quasi cella-

[1] Proverb. ix, 1.

rium Domini : quia inde descendunt ad terram, hoc est, ad terrenos omnia data optima et omnia dona perfecta [1]. Dicitur etiam cœlum quasi casa helios, id est, domus veri solis justitiæ, in qua novem mensibus corporaliter habitavit. Casa proprie dicitur parva domus, in quo notantur humilitas Virginis et paupertas.

Maria cœlum. Quia primarium opus Dei. Unde, Genes. I, 1 : *In principio creavit Deus cœlum et terram.* Et ipsa primarium opus Dei dignitate et præfiguratione. Unde ipsa dicit, Proverb. VIII, 22, secundum aliam litteram : « Dominus creavit me in initio viarum suarum [2]. » Eccli. XXIV, 5 : *Primogenita ante omnem creaturam.* Ibidem, ℣. 14 : *Ab initio et ante sæcula creata sum*, etc. (Quære hoc totum titulo de *excellentia ejus.*)

Quia continet arcana Dei, ut supra. Hæc arcana virtutes cognitæ soli Deo, quarum universitatem in se continuit. Vel, hæc arcana Filius adhuc incognitus mundo, qui ibi absconditus est per incarnationem. Ad Coloss. I, 26 : *Mysterium quod fuit absconditum*, etc., ut supra. De hac duplici absconsione toties in Canticis replicatur : *Absque eo quod intrinsecus latet* [3]. Isa. XLV, 15, dicit Christo Propheta : *Vere tu es Deus absconditus*, scilicet in utero virginali.

Quia altissimum. Unde Propheta Christo : *Altissimum posuisti refugium tuum* [4]. Tanto enim altius fuit istud cœlum, quanto magis per mundi contemptum elevatum a terra. Ipsa enim quidquid terrenum est, longe sub se deseruit, et bonis supercœlestibus sublimiter adhæsit. Propter quod dicitur de hoc cœlo, Proverb. XXV, 3 : *Cœlum sursum et terra deorsum. Cœlum sursum*, quia anima ejus carni dominabatur. *Terra deorsum*, id est, caro quæ animæ famulabatur. Et in hoc confunduntur voluptuosi et concupidi, qui pervertunt ordinem creaturæ et ordinationem creatoris. Quæ duo hominum genera solummodo curant de corpore et terrenis. Item, Propter hujusmodi altitudinem dicit ipsa, Job, VII, 15 : *Elegit suspendium anima mea*, etc. Et, ad Philip. III, 20 : *Nostra conversatio in cœlis est.* Propter hoc etiam dicit cum Filio, Isa. LXVI, 1 : *Cœlum sedes mea* : quia ibi mente quiesco. *Terra autem scabellum pedum meorum* : quia omne terrenum suppedito. Conversatio enim ejus erat in regimine spirituum. Et ideo tota spiritualis et altissima contemplatione æternorum : quia cœlos attingebat stans in terra [5].

Quia pulcherrimum, eo quod luminosissimum, id est, ornatum et decoratum universitate luminarium. Eccli. XLIII, 10 : *Species cœli*, id est, Mariæ, *gloria stellarum*, id est, splendor et fulgor virtutum, vel universitas gratiarum. Propter quod dicitur *circumdata varietate*, et *circumamicta varietatibus* [6]. Propter hoc etiam comparatur topasio. In sole notatur Virginis charitas, quæ illuminat intellectum et inflammat affectum. In luna humilitas, quæ habet lumen a sole. Unde dicit : *Fecit mihi magna qui potens est*, etc. [7]. Item illud : *Gratia Dei sum id quod sum* [8]. In stellis obedientia. Quæ vocatæ *dixerunt* : *Adsumus. Et luxerunt ei*, non sibiipsis, *cum jucunditate, qui fecit illas* [9]. Ipsa enim ordinatissime peregit cursum suum : quoniam non erat stella erratica. Sed nota, quod hujusmodi pulchritudo a parte terræ est, id est terrenorum quos illustrat suorum radiis exemplorum, sed de pulchritudine hujus cœli a parte supe-

[1] Jacob. I, 17.

[2] Vulgata habet, Proverb. VIII, 22 : *Dominus possedit me in initio viarum suarum.*

[3] Cantic. IV, 3.

[4] Psal. XC, 9.

[5] Sapient. XVIII, 16.

[6] Psal. XLIV, 10, 15.

[7] Luc. I, 49.

[8] I ad Corinth. XV, 10.

[9] Baruch, III, 35.

riori, id est, versus Deum et Angelos, dici potest illud Canticorum, IV, 3 : *Absque eo quod intrinsecus latet*, soli Deo perfecte cognitum, et forte Angelis, sed non nisi semiplene. Nam quanta sit Mariæ species, qui dedit speciem, solus novit ad plenum.

Quia subtilissimum, ut supra in descriptione. Sic et ipsa per intelligentiam divinorum. Fuit etiam subtilis in intelligentia Dominicæ incarnationis. Beatus Bernardus : « Illi soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. » Item, subtilis per misericordiam, quam sic subtiliter scit miseris impendere, quod non frangit sigillum divinæ justitiæ. Et circa hoc maxime consistit studiositas ejus, de qua dicitur : *Annuntiate inter gentes studia ejus*[1].

Quia calidissimum, cum sit igneæ naturæ, ut supra in descriptione. Sic et ipsa per vehementiam charitatis et abundantiam Spiritus sancti. Tota enim facta est ignita, ex quo clausit illum in utero suo qui *ignis consumens est*[2]. Propter hoc etiam et ejus uterus dicitur *clibanus*[3], calefactus igne Spiritus sancti : quia ibi decoctus est panis vivus.

Quia ordinatissimum. Unde Dominus ad Job, XXXVIII, 33 : *Numquid nosti ordinem cœli*, id est, Mariæ? Quasi diceret : Non tu, sed ego solus. Ordinata siquidem fuit in cogitatu, in adspectu, in auditu, in olfactu, in gustu, in tactu, in incessu, in omni motu et gestu, et hujusmodi, juxta illud Apostoli, I ad Corinth. XIV, 40 : *Omnia honeste et secundum ordinem fiant*, scilicet in vobis. Motus enim cœli uniformis est quasi stabilis in bono. Et beata Virgo secundum beneplacitum divinæ voluntatis continue movebatur per obedientiam regularem, cujus regula voluntas divina. Motus etiam cœli velox, et imperceptibilis. Quia vita ejus erat abscondita cum Christo in Deo[4]. Motus etiam cœli contra planetas erraticos. Quia Mariæ cogitatus et opera malignis omnibus tam scilicet perversis hominibus, hoc est, hæreticis, quam potestatibus aereis contraria, quos appellat Judas *sidera errantia, quibus procella tenebrarum conservata est in æternum*[5].

Item, Licet cœlum semper volvatur, numquam tamen lassatur. Sic Maria currens ad bravium, numquam tædio est affecta : quia exemplo Filii *exsultavit ut gigas ad currendum viam*[6], scilicet mandatorum Dei. Isa. XL, 31, dicitur de Christo, Maria, et sanctis : *Current, et non laborabunt : ambulabunt, et non deficient.* Item, cœlum semper movetur in ante, nec umquam retrocedit. Unde de sanctis animalibus dicitur, Ezechiel. I, 12 : *Unumquodque coram facie sua ambulabat : ubi erat impetus spiritus, illuc gradiebantur, nec revertebantur cum ambularent.* Sed mali e converso *facti sunt retrorsum, et non in ante*[7]. Sic et ipsa semper progressa est de virtute in virtutem, nec umquam substitit in via Domini, in qua non procedere, retrocedere est, sicut dicit auctoritas.

Quia sole justitiæ illustratum. Unde et appellatur *mulier amicta sole*[8].

Quia volubile. Sic et ipsa quando Salvatore concepto, statim visitavit Elisabeth[9]. Quando etiam tempore professionis de Nazareth venit in Bethleem, imminente jam partu[10]. Et quando nato Filio, ipsum deportavit ad templum[11]. Et paulo post ipsum transtulit in Ægyptum a facie Herodis fugiens dispensative[12]. Et post annos quatuor, sicut dicit Beda, defuncto Herode, cum ipso rediit in ter-

[1] Psal. IX, 12.
[2] Deuter. IV, 24 ; ad Hebr. XII, 29.
[3] Levit. VII, 9.
[4] Ad Coloss. III, 3.
[5] Epist. Judæ, ℣. 13.
[6] Psal. XVIII, 6.
[7] Jerem. VII, 24.
[8] Apocal. XII, 1.
[9] Luc. I, 39 et seq.
[10] Ibid., II, 4 et 5.
[11] Ibid., ℣. 22.
[12] Matth. II, 22.

ram Israel [1]. Filium etiam postea sequebatur evangelizantem per vicos et castella, et ei adstitit crucifixo [2].

Quia orbiculare est et rotundum et perfectionis circulo congyratum. Corpora siquidem cœlestia formam sphæricam habent, sicut patet in cœlo, sole, luna, et stella qualibet. Et tali figura designatur æternitas, principio carens et fine, cujus appetitus et desiderium figura sphærica figuratur, cujusmodi appetitum et desiderium habuit Maria præ omnibus creaturis. Unde dictum est ei, Luc. I, 30 : *Ne timeas, Maria, invenisti gratiam*, quam quærebas. Item, quoniam orbicularis figura sine angulis est, in quibus duplicitas figuratur, simplicitatem designat : quam virtutem Maria habuit super omnes, quæ unum petiit et accepit, sciens quia *unum est necessarium* [3]. De his qui sunt duplices animo, et ideo inconstantes in omnibus viis suis, Jacob. I, 8, dicitur. Sophon. I, 16 : *Dies Domini super angulos excelsos*, id est, super omnes angulosos et superbos. Per hoc enim removetur ab ea omnis mala singularitas, et omnis immunditia : quia sicut dicit beatus Bernardus, ubi singularitas, ibi angulus, ibi procul dubio sordes, sive rubigo. Ubi etiam angulus, ibi non est planities. Sed nota quod ipsa fuit æqualis per justitiam, tota plana per mansuetudinem. Ibi enim est planities, ubi pars non supereminet parti. Item, quia figura orbicularis inter omnes figuras maximæ est capacitatis, recte figurat Mariam, in cujus viscera se conclusit ille factus homo, quem non capiebat totus orbis. Nec solummodo fuit capax quantum cœlum, imo in se continuit ipsum cœlum. Bene dicit, Eccli. XXIV, 8 : *Gyrum cœli circuivi sola. Gyrum cœli*, id est, illum qui claudit omnia, Christum scilicet, qui est gyrus ingyrabilis. *Circuivi* græmio uteri mei, *sola*, id est, sine consortio virili. Et sic præsumitur et probari potest, quod ipsa contineat in se universa quæ cœli ambitu continentur [4]. Et propter hoc comparatur iridi, de qua dicitur, Eccli. XLIII, 13 : *Gyravit cœlum in circuitu gloriæ suæ*, etc.

Quia extensum et dilatatum. Isa. XL, 22 : *Extendit velut nihilum cœlos, et expandit eos sicut tabernaculum ad inhabitandum*. Job, IX, 8 : *Qui extendit cœlos solus*, id est, Mariam et sanctos per charitatem dilatat. In Psalmo CIII, 2 : *Extendens cœlum sicut pellem*. Sicut enim pellis totum animal tegit, ambit, continet, et involvit totum corpus animalis, sic et cœlum totum corpus mundi complectitur et includit. Sic etiam Maria dilectores suos tegit et operit vestimentis virtutum. (Quære istud causa decima quarta). Dilatatum est etiam nomen ejus usque ad terminos omnis terræ : quia beatam eam dicunt omnes generationes [5], juxta illud Canticorum, I, 2 : *Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te nimis*. Dilatatum est etiam per misericordiæ immensitatem, cum non sit *qui se abscondat a calore ejus* [6] : et per beneficiorum multitudinem, quia omnibus omnia facta est, ut quantum in se est, lucrifaciat universos. Vel, hæc est dilatatio per charitatem et dilectionem amicorum et inimicorum. Unde ipsa dicit : *Et ambulabam in latitudine* [7].

Quia solidatum per mentis constantiam et fidei firmitatem. Job, XXXVII, 18 : *Forsitan fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt*. Et appellat cœlos Mariam et Apostolos.

Quia micans et splendidissimum per diffusionem exemplorum : nam vita ejus inclyta cunctas illustrat Ecclesias.

Quia summe pacificum : fines enim

[1] Matth., II, 14.
[2] Joan. XIX, 25.
[3] Luc. X, 42.
[4] Esther, XIII, 10.
[5] Luc. I, 48.
[6] Psal. XVIII, 7.
[7] Psal. CXVIII, 45.

ejus posuit Deus pacem : nam accessum non habuit ad eam inimicus. Unde dicitur Christo habitatori suo : *Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo* [1], id est, beatæ Virgini. Nullus enim motus sensualitatis repugnans rationi turbavit ei pacem suam : et ideo ibi *factus est in pace locus ejus* [2]. Ipsa enim fuit vere arca Noe, quæ interpretatur *requies :* quia in tabernaculo ejus novem mensibus requievit, sicut ipsa dicit : *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* [3], tam corporis, quam animæ meæ.

Quia Deo habitatore oneratum, qui dicit de ea, Isa. LXVI, 1, et Act. VII, 49 : *Cœlum sedes mea*, etc. Item, in Psalmo CII, 19 : *Dominus in cœlo paravit sedem suam*, ut supra.

Quia habitatio Angelorum : et Maria spiritualis, imo et corporalis habitatio singularum illarum virtutum, quæ specialiter solent attribui Angelis, quæ sunt *charitas, gaudium, pax, patientia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas* [4]. Hæc sunt duodecim luminaria spiritualia vel interiora hujus cœli, vel duodecim stellæ in corona Mariæ [5].

Quia non recipit dissimilia. Unde dicitur Christo : *Neque habitabit juxta te malignus, neque permanebunt injusti ante oculos tuos* : quia *odisti omnes qui operantur iniquitatem* [6]. *Malignus*, id est, malo igne ignitus, iræ scilicet, vel odii, vel luxuriæ, aut avaritiæ accensus. Similiter et Maria numquam dissimilia recepit, id est, vitia cum virtutibus : quia nihil inquinatum incurrebat in illam [7]. Non est enim conventio Christi ad Belial, vel lucis ad tenebras [8].

Quia ab ipso tam ros quam pluvia descendunt ad terram. Isa. XLV, 8 : *Rorate, cœli, desuper*. Jacob. V, 18 : *Oravit Elias, et cœlum dedit pluviam.* Similiter et ab isto cœlo habemus rorem gratiæ et pluviam sanæ doctrinæ, vel rorem et pluviam multiplicis refrigerii, contra fervorem vitiorum, et multiplicem fœcundationem ad bene operandum.

Quia habet aquas super se, sicut dicitur in Psalmo XXVIII, 3. (Quære infra de firmamento). Et his aquis signatur abundantia gratiarum quas habuit desursum, vel copia lacrymarum in Filii passione, vel potius irriguum superius post Christi ascensionem ex desiderio veniendi ad eum, cum plorans ei diceret : *Trahe me post te* [9].

Quia cœlum mundi moderamen : et ipsa moderamen hominum mandanorum per subventionem orationum. Eccli. XLIII, 28 : *In sermone ejus composita sunt omnia.*

Quia hujus cœli color proprius sapphirinus, vel hyacinthinus, vel quasi permixtus ex candido et sapphirino. Adapta contemplationibus ejus hujusmodi colores.

Quia in ipso sicut in cœlo fuerunt 2.
quasi duodecim signa spiritualia, sex ascendendo, et sex descendendo.

Signa per quæ sol ascendit, sunt sex. Primum, Capricornus, quod idem est quod capra, scilicet animal fœtidum, per quod designatur peccati exprobratio. Non dico peccati proprii, quia peccatum non fecit, sed quia exprobrabat et ægre ferebat omne peccatum, sicut legitur in libro de *Infantia ejus :* et etiam quia servis suis exprobrandi peccata propria gratiam subministrat, et ab eis exigit exprobrationem peccatorum. Ipsa enim est Rebecca quæ dicit Jacob, id est, filio suo spirituali, Genes. XXVII, 8 et 9 : *Fili,*

[1] Psal. XC, 10.
[2] Psal. LXXV, 3.
[3] Eccli. XXIV, 12.
[4] Ad Galat. V, 22 et 23.
[5] Apocal. XII, 1.
[6] Psal. V, 6.
[7] Sapient. VII, 25.
[8] II ad Corinth. VI, 14 et 15.
[9] Cantic. I, 3.

acquiesce consiliis meis : et pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, ut faciam ex eis escas patri tuo, quibus libentet vescitur. (Istud invenies optime expositum in tractatu nostro de *contritione*, titulo de *exprobratione peccati*). Moraliter hoc signum habet in se, qui peccata sua exprobrando per sanctam indignationem displicet sibiipsi. Jerem. III, 6 : *Abiit sibimet*, etc.

Secundum, Aquarius : quia ipsa habuit in se fletum multiplicem et utrumque irriguum. (Quære § 7 horti conclusi, ubi hortus dicitur *irriguus.*) Ideo de ipsa dicitur, Isa. XV, 5 : *Per ascensum Luith flens ascendet.* Luith interpretatur *maxilla*, et per virtutem lacrymarum per maxillas suas fluentium ascendebat ipsa ad Deum. Ideo etiam dicit ei sponsus, Cantic. VII, 4, ipsam commendans a multitudine lacrymarum : *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon*, etc. (Hoc invenies expositum titulo de *pulchritudine oculorum ejus.*)

Tertium, Pisces. Piscis dicitur a pascendo, et Mariæ conversatio pastus est sapidissimus. Unde ipsa dicit : *Qui edunt me, adhuc esurient*[1]. (Quære § 11 horti conclusi expositionem.) Piscis gaudet in mari, et ibi nutritur : et ipsa in tribulationibus, quas patiebatur cum Filio et pro Filio, exsultabat, et sic spiritualiter impinguebatur. Unde de ipsa et cæteris sanctis dicitur, Deuter. XXXIII, 19 : *Inundationem maris*, id est, tribulationes mundi, *quasi lac*, quod dulce est et nutritivum, *sugent*, id est, dulciter et cum desiderio attrahent, sicut pueri lac de mamma, exemplo Job, VI, 8, dicentis : *Quis det ut veniat petitio mea*, etc. ? Et Habacuc, III, 16 : *Ingrediatur putredo in ossibus meis*, etc. Maria siquidem designatur per Rebeccam, quæ interpretatur *multa patientia*, sive *quæ multum accepit.* Nam quia multam habuit patientiam exemplo Filii sui, multum retributionis ab eo creditur accepisse, etc.

Quartum, Aries, hoc est, ventilatio peccatorum. Aries enim se defendit cornibus suis. Et dicitur ab ἄρης, quod est virtus. Quasi duo cornua Mariæ virginitas et humilitas : protexit enim se ab omni carnali vitio puritate virginitatis, et ab omni spirituali nequitia virtute humilitatis. Et hæc sunt cornua quæ exaltabuntur in futuro. Ipsi etiam convenit illud Proverbiorum, XXX, 31 : *Aries, nec est rex qui resistat ei* : quia ventilavit ab Ecclesia Dei omnem hæreticam pravitatem. Moraliter : Justus aries, qui scilicet debet habere duo cornua, id est, prædicationem quoad verbum, et bona opera quoad exemplum, et esse fortis in conservatione justitiæ.

Quintum, Taurus, qui est animal superbum et immolatitium, et designat quamdam sanctam superbiam qua quis dedignatur et reprobat vitia et peccata. Hanc habuit beata Maria cum esset sapientissima : quia *in multa sapientia multa indignatio*[2]. Unde et dicit cum Filio, Isa. LXIII, 5 : *Indignatio mea ipsa auxiliata est mihi.* Vitulus etiam solet Domino immolari, et designat sacrificium laudis de victoria vitiorum. Unde, Osee, XIV, 3 : *Reddemus vitulos labiorum nostrorum.* Et, Psal. L, 21 : *Imponent super altare tuum vitulos.* Et victoriam vitiorum attribuere non sibi, sed Deo, et illud sacrificium quod placebit Deo super vitulum novellum. Et debet hic vitulus esse saginatus[3], per devotionis pinguedinem.

Sextum, Gemini, quod est aliena negotia curare ut propria, et non sibi, sed toti gentium se credere mundo. Et hoc maxime facit virtus charitatis, quæ *non quærit quæ sua sunt*[4], sed communia negotia propriis anteponit. Unde dicit ibi Hieronymus : « Et hoc fecit beata Virgo, quæ concepto Salvatore noluit

[1] Eccli. XXIV, 29.
[2] Eccli. I, 18.
[3] Luc. XV, 23.
[4] I ad Corinth. XIII, 5.

residere in pace, sed statim visitavit Elisabeth prægnantem, ut ministraret ei. » Quæ etiam cum Filio mori desideravit pro salute mundi : et si animam non posuit, exposuit tamen. Et quæ negotia nostra in conspectu Dei procurare non cessat. Unde et nostra dicitur advocata. Talis autem fuit Moyses, et talem se exhibuit populo Hebræorum. Unde et dixit Domino, Exod. xxxii, 31 et 32 : *Aut dimitte eis noxam hanc, aut, si non facis, dele me de libro tuo quem scripsisti.*

Per istos sex gradus ascendit beata Virgo ad tantam dignitatem, quod thronus facta est veri Salomonis. Et per has virtutes seu opera virtutum ascendit homo ad Deum. Unde, Psal. lxxxiii, *Ibunt*, sancti scilicet, *de virtute in virtutem, videbitur Deus deorum in Sion.*

3. Sunt et alia sex signa per quæ sol descendit.

Primum, Cancer, qui retrograditur, quod est redire ad se per sui discussionem. Hoc signum fuit in cœlo Mariæ, quando cum annuntiaretur ei conceptus Filii Dei, conscia humanæ fragilitatis et sexus muliebris, et indignam se reputans ad tantam dignitatem, humiliter respondit : *Ecce ancilla Domini*, etc. [1]. Moraliter : Isa. xlvi, 8 : *Redite, prævaricatores, ad cor.* Nahum, iii, 14, dicitur peccatori : *Intra in lutum, et calca,* etc. Michææ, vi, 14 : *Humiliatio tua in medio tui.*

Secundum, Leo, quo rugiente animalia figunt gradum, hoc est, repressio pravorum motuum sensualitatis et fomitis. Haud dubium hoc signum fuisse in hoc cœlo, si forte ante conceptum Filii, ubi omnino fomes exstinctus est in ea, numquam sensit hujusmodi. Moraliter : Rugiente viro justo per confessionem et orationem, a gemitu cordis sui procedere ulterius nequeunt motus pravi. (Quære versu tertio de *confessione,* ubi confessio dicitur *gemebunda,* et ibi invenies de *rugitu leonis.*)

Tertium, Virgo, hoc est, bona sterilitas, de qua dicitur, Sapient. iii, 13 : *Felix est sterilis, et incoinquinata*, et cætera. Sub hoc signo exorta est gloriosa Virgo nostra, quæ prima vovit virginitatem, et repudiavit virilis coitus fœditatem. Unde dixit : *Quoniam virum non cognosco* [2]. Moraliter : Per hoc signum intelligitur consideratio propriæ infœcunditatis, qua sumus steriles et infructuosi a bona operatione. De quibus dicitur, Matth. vii, 19 : *Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, excidetur, et in ignem mittetur.* Ideo non restat nisi planctus, luctus et gemitus. Unde, Joel. i, 8 : *Plange quasi virgo accincta sacco,* etc. Propter hoc dicitur filia Jephte flevisse virginitatem suam [3].

Quartum, Libra, hoc est, ponderatio pœnitentiæ, ad quantitatem peccatorum, vel ponderatio operationis ad gratiam nobis datam, vel ponderatio gratiarum actionis ad beneficia creatoris, vel ponderatio operum misericordiæ ad quantitatem temporalium nobis commissorum, juxta illud Tobiæ, iv, 9 : *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue,* etc. Item, Eccli. xiv, 13 : *Secundum vires tuas exporrigens da pauperi.* Eodem, xxxv, 12 : *Da Altissimo secundum donatum ejus*, etc. Et hanc habuit istud cœlum, juxta illud Ecclesiastici, xxi, 28 : *Verba prudentium statera ponderabuntur.* Nam ad singula Dei beneficia singulas reddebat gratiarum actiones dicens : *Fecit mihi magna qui potens est* [4], et hujusmodi. Propter hoc in libro de *Infantia ejus* dicitur, quod sine intermissione benedicebat Deum. Et ne forte vel in salutatione sua a Dei laudibus tolleretur, si quis eam prius salutaret, illa pro salutatione Deo gratias respondebat. Legerat siquidem Psalmistam dicentem, Psal. xii, 6 : *Cantabo Domino*, id est, laudabo

[1] Luc. i, 38.
[2] Ibid., ℣. 34.
[3] Judicum, xi, 38.
[4] Luc. i, 49.

Dominum, *qui*, id est, quia *bona tribuit mihi.* Item, de justo dicitur Domino, Psal. XLVIII, 19 : *Confitebitur tibi cum benefeceris ei.* Ipsi enim maxime conveniebat dicere incessanter illud Apostoli, II ad Corinth. IX, 15 : *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.* Nobis etiam summe incumbit hoc idem verbum : quia nobis misericorditer contulit hanc Mariam. Moraliter : Ille in se habet hoc signum, qui ponderat pœnitentiam suam secundum quod peccavit. Unde, Deuter. XXV, 2 : *Pro mensura peccati erit et plagarum modus*, etc., ut supra dictum est.

Quintum, Scorpio, qui capite blanditur sed cauda pungit, et signat peccatum blandiens in culpa, sed pungens in pœna. Hoc signum quodammodo habuit in se cœlum nostrum : quia ad hanc considerationem præcavit sibi ab omni peccato, licet multoties inter scorpiones cum Filio habitaret [1]. Et maxime in Filii passione, quando nec aliquem irritavit, nec ab aliquo potuit irritari.

Sextum, Sagittarius : quia pro Filio multiplicem sustinuit naturalem defectum, quasi sagittam multiplicem, ut famem, sitim, fatigationem, vigiliam, et hujusmodi. Passio etiam Filii ipsius animam quasi multiplici jaculo sagittavit, juxta prophetiam Simeonis [2]. Unde potuit vere dicere illud Job, VI, 4 : *Sagittæ Domini*, id est, pœnalitates Filii mei, *in me sunt*, per compassionem. Versus :

Mors, morbus, calor, et frigus, sitis esuriesque,
Lassitudo mihi quoque sunt quæcumque sagittæ.

Item, illud quod dicit Filius de Patre, Thren. III, 12 : *Posuit me quasi signum ad sagittam.* Ipsius etiam humilitas est sagitta salutis Domini contra Syriam, quod interpretatur *sublimis*, et designat superbiam. Hoc legitur, IV Reg. XIII, 17. Similiter et singulæ virtutes Mariæ versant et interficiunt opposita sibi vitia. Designatur ergo per hunc sagittarium patiens perpessio pro amore Dei quarumlibet tribulationum.

CAPUT II.

Maria firmamentum.

1. *Firmamentum*, id est, firmamentum, de quo dicitur, Genes, I, 6 : *Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis.* Ad litteram : Firmamentum est superficies mundi sensibilis, quod dicitur constare de aquis congelatis, et supra firmamentum aquæ sunt. Unde dicit Psalmista, Psal. CXLVIII, 4 et 5 : *Aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini.* Et aquæ illæ dicuntur a quibusdam in glaciem solidatæ : sed verius creditur, quod vaporabiles sunt, et inde dicitur ros descendere. Et dicitur *firmamentum* quasi firmum, quia est terminus intransgressibilis. Vel quia fit cursu siderum et ratis legibus fixisque firmamentum, sicut dicit Isidorus.

[1] Ezechiel. II, 6.

[2] Luc. II, 34.

2. Maria *firmamentum* dicitur quoad se, et quoad nos.

Quoad se : quia sic firmata est in omni virtute et gratia, maxime in Filii conceptione, quod postea nullo modo peccare potuit, nec venialiter, nec mortaliter. Unde dicit : *Et sic in Sion firmata sum* [1].

Quoad nos : quia suos firmat in bono, et in ipsis firmat in bono gratias et virtutes : et propter hoc appellatur firmamentum cœli, id est, Ecclesiæ. Unde, Genes. I, 14 : *Fiant luminaria in firmamento cœli.* De quibus luminaribus invenies infra. Et quoniam firmamentum secundum Gregorium naturam aquæ tenet, quæ videlicet aqua gelu constricta in glaciem, postmodum solidata est in crystallum, bene designat Mariam, quæ in hac vita fuit quasi aqua fluida, non quoad culpam, sed quoad pœnalitatem. Fuit etiam ut glacies : quia lucida per vitæ sanctitatem. Fuit ut crystallus, quæ *gelavit ab aqua* [2], quando concepit Salvatorem. (Quære titulo de *lapidibus pretiosis*, ubi ipsa comparatur crystallo.)

3. Maria *firmamentum.* Quia de ipsa specialiter dictum est, Daniel. III, 56 : *Benedictus es, Domine, in firmamento cœli*, etc. Cum enim omnia opera Dei benedicant ei, quoniam nulla tam despecta creatura est, quæ non aliquo singulari beneficio laudem Dei videatur continere, excellentius tamen benedictus est in firmamento cœli quod est Maria, non solum quia ipsa cæteris creaturis singulariter præeminet, verum etiam quoniam luminarium suorum, id est virtutum ornatu multiplici instar firmamenti miram Dei potentiam in se mirabiliter ostendit, quod luminaria in ea posita sunt, non tantum ut in ea luceant, sed etiam ut distinguant inter diem et noctem, id est, inter vitia et virtutes, et illuminent terram, id est, terrenos, sicut de firmamento dicitur [3].

Quia instar firmamenti aliis Dei operibus præeminet tripliciter. Primo, conditionis specie : quia tota pulchra est et sine macula [4]. Secundo, magnitudine : quia virgo et mater, nec cujuslibet, sed Dei : unde sola dicere potest cum Patre ipsi Filio Dei : *Filius meus es tu*, etc. [5]. Tertio, sublimitate : quia benedicta est inter mulieres, id est, super omnes mulieres, sicut glossat Hieronymus, et super Angelos omnes et animas sanctas ad dexteram Filii in throno gloriæ collocata. De altitudine et specie, Eccli. XLIII, 1 : *Altitudinis firmamentum pulchritudo ejus est, species cœli in visione gloriæ.*

Quia firmamentum dicitur pro sui firmitate. Et ipsa firmamentum est, et quoad nos, et quoad se, active scilicet, et passive. Passive : quia in ipso momento conceptionis Filii Dei, sic in ea fomes usquequaque exstinctus est, et sic confirmata est in bono, ut nequaquam mortaliter seu venialiter posset peccare de cætero. Unde dicit : *In Sion*, id est, in Ecclesia militante, *firmata sum* [6], hoc est, in bono penitus confirmata. (Quære titulo de *sanctitate Mariæ.*) Active : quia familiares suos quantumcunque fragiles, misericorditer confirmat in bono. Nam ipsa est quæ *dat lasso virtutem, et his qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat* [7]. Ideo, Eccli, III, 34, dicitur de servo Mariæ : *In tempore casus sui inveniet firmamentum.*

Quia firmamentum splendissimum. Sic et ipsa per luminaria virtutum et scientiam scripturarum. Daniel. XII, 3 : *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti,* et cætera.

Quia firmamentum in dispositione mundi novissimum est et supremum : et

[1] Eccli. XXIV, 15.
[2] Eccli. XLIII, 22.
[3] Genes. I, 6 et seq.
[4] Cantic. IV, 7.
[5] Psal. II, 7.
[6] Eccli. XXIV, 15.
[7] Isa. XL, 29.

quia ipsa novissima et ultima fuit creaturarum Dei in oculis suis per humilitatem, ideo suprema facta est et præcellens omnes creaturas per exaltationem : quia *qui se humiliat, exaltabitur* [1] : et qui plus se humiliat in oculis suis, in Dei conspectu amplius exaltatur. Ideo dicitur, Eccli. VII, 19 : *Humilia valde spiritum tuum*, etc. Et, Psal. XXXVII, 9 : Humiliatus sum usque valde, etc., secundum aliam litteram [2].

Quia firmamentum a terra remotissimum : et hoc per mundi conceptum. Ipsa enim est illa regina Austri, quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis [3].

Quia firmamentum velocissime et continue movetur, ut supra dictum est de cœlo quod est volubile.

Quia firmamentum ad litteram dividit aquas ab aquis. Unde, Genes. I, 6 : *Fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis.* Per aquas intelliguntur deliciæ, et Maria instar firmamenti aquas superiores, id est, delicias cœlestes habebat super se per desiderium : aquas vero, id est, delicias terrenarum seu carnalium voluptatum habebat sub se per contemptum. Nam ipsa est mulier amicta sole, lunam habens sub pedibus [4]. Aquæ superiores dicuntur crystallinæ : quia cœlestes deliciæ stabiles sunt et solidæ. Aquæ vero inferiores, id est, temporales deliciæ, labiles sunt, nec umquam permanent in eodem statu, sicut de homine dicitur, Job, XIV, 2. Et ad mare fluunt : quia sicut dicit Gregorius, omnis humana felicitas multis amaritudinibus respersa est. Eccle. I, 7 : *Flumina intrant in mare.*

Aliter : Aquæ populi sunt. Unde, Apocal. XVII, 15 : *Aquæ quas vidisti,... populi sunt*, etc. Et Maria quæ est firmamentum in suis amatoribus, dividit aquas ab aquis, id est, eos qui prius erant fluxibiles per peccata et vitia, elevat a fluxu vitiorum ad desiderium æternorum, quando videlicet suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem spiritu, id est, humilem, ut sedeat cum principibus, id est, cum Angelis in cœlestibus spiritualiter requiescat. Ipsa est enim illud os Domini, de quo dicitur, Jerem. XV, 19 : *Si separaveris pretiosum a vili*, id est, animam a peccato, *quasi os meum eris, dicit Dominus.* Ipsa etiam quosdam in quibus complacet sibi, facit firmamentum : quod constat ex aquis fluxis, quæ in glaciem duruerunt, quando mentes quæ prius erant fluidæ, solidat et firmat in bono, juxta illud Job, XXVIII, 2 : *Ferrum de terra tollitur, et lapis solutus calore in æs vertitur.*

Quia firmamentum licet velocissime et continue volvatur, locum tamen non mutat. Sic Maria licet continue moveretur ad bona exercitia, et de virtute in virtutem procederet, juxta illud Sapientiæ, X, 10 : *Justum deduxit Dominus per vias rectas. Deduxit* non stare fecit, locum tamen proprium, id est, humilitatem quæ est proprius locus justi, non mutavit. Vel, locus charitas est, vel pax ubi Deus requiescit : quia *factus est in pace locus ejus* [5].

Quia firmamentum volvitur ab Oriente in Occidentem, et e converso, nec tamen mutat locum, ut dictum est. Sic vir justus propter ortum gratiæ seu prosperitatis non superbit, sed sua novissima semper memoratur, juxta consilium sapientis, Eccli. VII, 40 : *In omnibus operibus tuis memorare novissima*, quia tendunt ad occasum. Ideo sancti dicuntur occidentales. Unde, Isa. XIII, 20 : *Non ponet ibi tentoria Arabs*, qui interpretatur *occidentalis*, et loquitur de Babylone, quæ signat mundum.

[1] Luc. XIV, 11.

[2] Vulgata habet, Psal. XXXVII, 9 : *Humiliatus sum nimis.*

[3] Matth. XII, 42.

[4] Apocal. XII, 1.

[5] Psal. LXXV, 3.

4. De hoc firmamento potest exponi illud Psalmi XVIII, 2 : *Opera manuum ejus annuntiat firmamentum.* Manus quibus operatus est Dominus quæcumque fecit in Virgine, sapientia et potentia ejus. Hæc opera annuntiavit et manifestavit Apostolis et Evangelistis gloriosa Virgo quasi Evangelium, id est, bonum nuntium : quia Christo ascendente magistra est facta eorumdem.

Vel, aliter : Specialia opera Dei, de quibus dicit Propheta : *In factis manuum tuarum meditabar* [1], sunt opera passionis et nostræ redemptionis, quæ ipsa annuntiavit. Unde beatus Lucas qui plenius describit Dominicam passionem, sicut dicit Ambrosius, Evangelium suum ab ea dicitur didicisse. Et tunc impleta videtur illa prophetia David : *Erit firmamentum in terra in summis montium* [2]. Voluit enim Dominus quod ipsa esset firmamentum in terra inferius, sicut ipse est firmamentum superius. Unde : *Firmamentum est Dominus timentibus eum* [3]. In terra enim sunt homines infirmi, quos ipsa firmat in bono, sicut supra dictum est. Sunt etiam homines justi, in quibus ipsa confirmat virtutes collatas eisdem, et hoc in bono. Unde, Eccli. XXXIV, 19, dicitur *firmamentum virtutis.* Quod autem sequitur : *In summis montium,* hoc de Apostolis intellige, qui sunt summi inter montes, id est, inter omnes sanctos, et cœlo propinquiores, in quibus ipsa post Filii ascensionem confirmavit scientiam novæ legis, quando de Sion exivit lex nova, et verbum Domini de Jerusalem [4]. Ipsa enim designatur per Sion et Jerusalem.

Sequitur : *Superextolletur super Libanum fructus ejus* [5]. Libanus interpretatur *candor,* et signat vitæ munditiam. Fructus Mariæ Christus, vel opera bona quæ exaltantur per munditiam vitæ ejus, quæ signatur per candorem. Vel, per Libanum qui dicitur *candidatio,* signatur mundus, super quem fructus bonorum operum extollendus. Vel, fructus ejus, scilicet Christus, de quo dicit ipsa, Proverb. VIII, 19 : *Melior est fructus ejus auro et lapide pretioso,* quæ duo pretiosiora reputantur a mundanis.

CAPUT III.

Maria sol.

1. Viso quomodo Maria cœlum est et firmamentum, videre est de luminaribus hujus firmamenti, de quibus dicitur, Genes. I, 14 : *Fiant luminaria in firmamento cœli,* etc.

Et primo de sole.

Maria sol. Unde dicitur *pulchra ut luna, electa ut sol* [6]. Item, Eccli. XXVI, 21 : *Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum*

[1] Psal. CXLII, 5.
[2] Psal. LXXI, 16.
[3] Psal. XXIV, 14.
[4] Michææ, IV, 2.
[5] Psal. LXXI, 16.
[6] Cantic. VI, 9.

domus ejus. Item, in Psalmo LXXXVIII, 38, dicit Pater de Filio : *Thronus ejus*, id est, beata Virgo, *sicut sol in conspectu meo*, etc.

Maria sol. Quia sicut sol luminare est, par sibi non habens, et toti mundo copiose sufficiens : sic beata Virgo nec primam similem visa est, etc. Item, quia fulgore miraculorum lucet ubique terrarum, et lucebit usque ad diem judicii. Unde dicit : *Usque ad futurum sæculum non desinam*[1]. Alii vero sancti post transitum suum aliquot annis fulserunt in specialibus locis. Quia sol dicitur quasi solus lucens, id est, præ cæteris luminaribus : sicut enim cæteris sideribus claritate luminis et majestate præfertur, sic in cœlesti gloria Maria sanctis omnibus honore et gloria superponitur. Ideo in figura Mariæ dictum est de Judith, XI, 19 : *Non est talis mulier super terram*, etc. Sicut enim sol pulcherrimum luminarium cœli, sic Maria dignissima creaturarum Dei post animam Christi. Unde canitur in sequentia :

Sol luna lucidior,
Et luna sideribus,
Sic Maria dignior
Creaturis omnibus.

Ideo etiam dicitur ipsa primogenita ante omnem creaturam[2], id est, dignior omni pura creatura. In mundo enim est unus sol. Et Maria una sola est mater et virgo. Unde et comparatur phœnici, quæ est unica avis sine patre. Unde Sedulius :

Nec primam similem visa est, nec habere
sequentem.

Ideo etiam dicitur *electa ut sol*[3], qui similem non habet, nec ipsa similem habet nec habitura est in æternum. Vel ideo dicitur *electa ut sol* : quia sicut sol ad hoc factus est ut illuminet totum mundum, sicut dicit Genesis, I, 16, sic Maria ad hoc facta est a Deo Trinitate, ut misericordiam, veniam, gratiam, et gloriam quasi lumen a Deo impetret toti mundo. Vel, *electa ut sol* : quia sicut sol, id est, Christus electus est ex millibus hominum[4], sic Maria electa est ex millibus fœminarum. Unde dicitur, Cantic. VI, 8 : *Una est matris suæ, electa genitrici suæ.* Ideo etiam dicitur ipsa *mulier ex omnibus*[5], bonis scilicet mulieribus collecta, omnes proprietates et virtutes bonarum mulierum in se una et unica repræsentans. Sicut enim ipsa dicit de Filio suo, Cantic. II, 3 : *Sicut malus inter ligna silvarum, sic dilectus meus inter filios* : sic et Filius ibidem dicit de matre, ℣. 2 : *Sicut lilium inter spinas*, etc. Vel, *electa ut sol*, id est, ad hoc electa ut sit quasi sol. Unde, Eccli. XXVI, 21 : *Sicut sol oriens mundo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus ejus.* Nam sicut sol sua claritate totum illuminat et ornat mundum, sic species beatæ Virginis et vita ipsius totam illustrat Ecclesiam, sicut canitur in nativitate ejus. Sicut enim sol lunam, sic Maria totam illuminat Ecclesiam. Beatus Bernardus : « Tolle Mariam, quid restat nisi tenebræ ? Sicut si tollatur sol, miserabilis est mundus. » Hoc invenies infra. Vel, *electa ut sol*, id est, sicut Christus Filius suus : ergo sine macula ut sol. Unde et ei dicitur, Cantic. IV, 7 : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te.* Vel, *electa ut sol*, id est, veri solis imaginem in se repræsentans in universitate virtutum. Ecbertus abbas ad Mariam : « Tu electa ut sol, ille, inquam, sol solis conditor. Ille enim electus est ex millibus hominum, tu electa ex millibus fœminarum. Ille electus ex omnibus quæ sunt, tu electa ex omnibus quæ per illum sunt. » Vel, *electa ut sol* ad illuminandum, scilicet

[1] Eccli. XXIV, 14.
[2] Ibid., ℣. 5.
[3] Cantic. VI, 9.
[4] Cantic. V, 10.
[5] Eccli. VII, 28.

intellectum per veram cognitionem, et inflammandum affectum per veram dilectionem. Vel, *electa* a Deo *ut sol,* quia sola sine exemplo placuit Domino Jesu Christo dicenti: Tu mihi sola places. Unde et dicit ei, Isa. LXII, 4: *Terra tua inhabitabitur*, id est, caro tua fœcundabitur, *quia complacuit Domino in te.* Ideo canit de ea Ecclesia quasi aggaudendo: « Elegit eam Deus, et prælegit eam, etc. »

2. Item, Sol dicitur quasi sua omnibus largiens: quia quidquid habet, quantum in se est, omnibus communicat et bonis et malis, ut ei conveniat quod de Patre dicitur, ad Roman. VIII, 32: *Si pro nobis omnibus tradidit Filium suum*, scilicet volens eum pati, *quomodo non etiam cum illo omnia nobis donavit?* Malis enim veniam impetrat et gratiam, ut patet in Theophilo. Unde canitur: « Theophilum reformans gratiæ. » Justis vero gratiam impetrat, multiplicat, et conservat. Ideo dicitur aurora quoad incipientes. His qui in nocte sunt, id est, profunde peccantibus stella est et luna, quasi sol vero proficientibus et perfectis. Propter hanc communitatem dicitur de Patre et de hoc sole, Matth. v, 45: *Qui solem suum oriri facit super bonos et malos.* Ideo etiam de ipsa dicitur, Sapient. VI, 8: *Æqualiter*, id est, communicative, *cura est illi de omnibus.* Sicut enim *non est personarum acceptio apud Deum*[1], sic nec apud Mariam. Siquidem propter hujus solis absentiam tenebras patimur ignorantiæ, frigus, et gelicidium malitiæ, torporis et acediæ: splendorem vero cognitionis et fervorem dilectionis ex ejus propinquitate vindicamus.

3. Dicitur etiam sol quasi sursum levans: quia in fervore suo dicitur attrahere guttas maris salsas. Amos, v, 8: *Qui vocat aquas maris, et effundit eas super faciem terræ,* etc. Mare mundus. Guttulæ marinæ, fœtentes et salsi amari peccatores, qui fœtent et amarescunt, et nihili sunt coram Deo. Eccli. XVIII, 8: *Quasi gutta aquæ maris deputati sunt, et sicut calculus arenæ,* etc. Aquæ populi sunt[2]. Aquas istas calore pietatis et charitatis attrahit Maria ad cultum Filii sui orationibus, meritis, et exemplis, et sublata ab eis salsedine vitiorum, quasi per gratiam dulcoratas proponit peccatoribus, qui terra sunt in exemplum, ut priorum exemplo posteri convertantur. Talis gutta fuit Theophilus, quem iste sol pie ad Deum attraxit, qui exemplo suo rigat adhuc peccatorum corda arentia, ut ad implorandam misericordiam matris Dominicæ non torpescant.

Igitur Maria sol qui dicitur quasi solus lucens. Est enim sol iste materialis oculus hujus mundi. Lux creaturarum, speculum creatoris, quo nulla mundana creatura pulchrior, nulla utilior, nulla clarior, quo lucente cætera omnia luminaria sic sunt quasi non sint. Sic et dici debet et credi de Virgine gloriosa respectu omnium creaturum non solum hominum, sed etiam Angelorum. Unde, Job, XXV, 5: *Luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus.* Luna universalis Ecclesia, stellæ singulæ singuli justi, qui in comparatione Mariæ non lucent, sicut lux lunæ et stellarum absorbetur, nec apparet superveniente luce solis. Vel, per lunam triumphantem Ecclesiam, per stellas intellige animas bonorum. 4.

Item, Maria *electa ut sol,* ut supra dictum est, maxime in quinque privilegiis. In magnitudine, in potestate, in utilitate, in claritate, in calore. 5.

Magnitudo ejus humilitas ejus: quia secundum humilitatem omnis animæ quantitas a Deo mensuratur. Matth. XVIII, 4: *Quicumque humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cœlo-*

[1] Ad Roman. II, 11.

[2] Apocal. XVII, 15.

rum. (Quære titulo de *humilitate ejus.*)

Potestas ejus fides ejus : quia fides potentia est animæ. Quantum habet quisque fidei, tantum habet potentiæ. Si multum, multum. Si omnem fidem, omnem potentiam. Marc. ix, 22, dixit Dominus cuidam : *Si potes credere, omnia possibilia sunt credenti.* Et intellige de fide viva quæ per dilectionem operatur : quia fides mortua nihil potest, sicut nec mortuus homo. Opera vero bona vita sunt fidei, sicut carbones et ligna vita ignis. Vere potens et viva fides Mariæ, quæ unica operata est quod numquam auditum fuerat, nec in cœlo, nec in terra, incarnationem videlicet Filii Dei, quando respondit Angelo : *Ecce ancilla Domini*, etc.[1].

Utilitas hujus solis misericordia Mariæ, qua post misericordiam Dei nihil est utilius humanæ creaturæ, sicut ostensum est supra titulo de *misericordia, pietate, et largitate ipsius.*

Claritas hujus solis, puritas Virginis. (Quære titulo de *puritate ejus*, scilicet post titulum de *virginitate*).

Calor hujus solis, charitas Virginis : quoniam charitas est animæ caliditas. Propter quod Dominus dicit, Matth. xxiv, 12 : *Refrigescet charitas multorum.* Sol enim fons caloris est, et quantuscumque sit sol, nihil est nisi ignis : nam calidior est toto globo terræ, si totus igniretur. Et de igne charitatis dicit Dominus, Luc. xii, 49 : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur?* Apocal. iii, 15 : *Utinam frigidus*, etc. (Quære titulo de *charitate* in tractatu de *proprietatibus servorum Mariæ.*)

Item, Sol diem inchoat per ortum, ter-
6. minat per occasum, distinguit in certas partes per processum, discernit noctem a die suæ claritatis splendore. Sic Maria vitam justi exemplo vitæ suæ, ut ei convenire videatur illud quod de Filio dicit Psalmista, Psal. cxviii, 91 : *Ordinatione tua perseverat dies*, id est, vita Christiani.

Item, Sol suo lumine penetrat tantummodo materias mundiores, et quasi limatas, velut vitrum et crystallum, sed crassiores nequaquam. Sis ergo vitreus per pœnitentiam, quæ corpus excoquit, cum ipsa sit ignis, et per puritatem quasi crystallinus, si solis hujus radiis desideras illustrari, etc.

Item, Sol rex siderum : et Maria regina virginum, imo omnium sanctorum qui sunt stellæ, de quibus dicitur, Eccli. xliii, 10 : *Species cœli*, id est, Ecclesiæ, *gloria stellarum*, id est, dignitates sanctorum. I ad Corinth. xv, 41 : *Stella a stella differt in claritate*, etc.

Item, Sicut corpus solis non comprehenditur nisi in radio suo, sic nec Mariæ dignitas nisi in Filio suo. Quanto enim Filius dignior, tanto mater excellentior.

Item, Sol nec crescit umquam, nec decrescit. Similiter Maria numquam crevit per elationem, numquam decrescebat per pusillanimitatem vel per tristitiam quæ angustat : quia nec timoris habuit angulum, nec elationis supercilium.

Item, Sol clarus, cujus claritas viginis humilitas : quod patet per ejus contrarium : quia per superbiam venitur primo ad tenebras interiores, inde ad exteriores.

Item, Candor solis, munditia virginitatis : rotunditas solis, appetitus et desiderium æternitatis vel æternitas virginitatis.

Item, Sol non occidit, sicut dicitur Ecclesiæ, Isa, lx, 20 : *Non occidet ultra sol tuus.* Sed dicitur, Eccle. i, 5 : *Oritur sol, et occidit*, etc. Ibi Augustinus : « Sol iste si non feceris casum, non faciet tibi occasum. » Non occidit ergo sol iste quoad se, sed caveto tibi quia si mortaliter peccaveris, occidet quoad te.

Item, Cum sol oritur in oriente, tunc illuminatur mundus : cum vero in occidente se abscondit, mundus fit tenebro-

[1] Luc. i, 38.

sus. Sic cum gratia matris vel Filii nobis oritur, illuminamur: cum occidit per peccatum nostrum, tunc obtenebramur. Ideo dicitur conversis peccatoribus, ad Ephes. v, 8 : *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.*

7. Sol fugat tenebras et mundum illuminat tenebrosum : et ipsa propulsavit cunctas hæreses, sicut ei canit Ecclesia : « Gaude, Maria virgo, etc.: » et mediante partu suo mundum illuminavit, ut supra dictum est de aurora, et totam illustrat Ecclesiam suorum radiis exemplorum, etc. Fertur supra lunam, et ipsa supra temporalia. Est enim *mulier amicta sole*, id est, habens proprietates solis, *et luna*, id est, omnis mutabilitas, et omnis defectus, *sub pedibus ejus* [1]. Numquam deficit lumen solis. Similiter nec ipsa in Filii passione, licet tunc deficeret omnis sanctus. Ideo de ipsa dicit Salomon, Proverb. xxxi, 18 : *Non exstinguetur in nocte*, scilicet Dominicæ passionis, *lucerna ejus*, id est, fides. Ideo etiam de ea dicitur, Cantic. vii, 7 : *Statura tua*, qua scilicet in fide stetisti, *assimilata est palmæ:* quia sicut palma numquam foliorum amittit virorem, sic nec ipsa fidei suæ virtutem. Ideo dicitur de justo, Eccli. xxvii, 12 : *Homo sanctus in sapientia manet sicut sol*, etc.

8. Maria sol. Quia sicut sol lunam, sic ipsa illuminat Ecclesiam. Unde beatus Bernardus : « Tolle Mariam, quid restat nisi tenebræ ? »

Quia sicut dicit Astronomus, id est, transcendens Philosophus, solem octies esse majorem terra : sic Maria in octo privilegiis major est omni fœmina et omni sancto, imo omni rationali creatura : quia nec primam similem visa est nec habere sequentem. Primum, nova professio virginitatis : unde et recte appellatur *Virgo virginum :* quia signifera et exemplar virginitatis. Secundum, excellentia humilitatis. Tertium, conceptio Filii Dei salvo flore virginitatis. Unde dicitur *rubus incombustus* [2]. Quartum, partus sine dolore. Quintum, partus excellentia. Nam multæ aliæ genuerunt reges et principes, ipsa sola Filium Dei. Unde comparatur cedro. Sextum, ministratio specialis : quia ipsa sola in utero proprio hospitata est Dominum, Martha et alii in terrenam domum. (Quære titulo de *actione ejus*.) Septimum, jam celebrata resurrectio corporalis, ut vere creditur. Octavum, consessus ad dexteram Filii super omnes ordines Angelorum.

Sol maculam nescit sicut luna. Unde dictum est ei, Cantic. iv, 7 : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*, venialis vel mortalis. Tantæ liberalitatis est, quod a nulla creatura quantumcumque fœtente et sordida si sit ei exposita, radios suos avertit, nec quantumlibet pretiosam illustrat si abscondatur ab ea. Similiter nec Maria a quantumcumque vilissimo peccatore ipsam fideliter invocante avertit respectum pietatis suæ. Nec quantumlibet magnus fuerit quis per litteras, divitias, aut honores, ipsum irradiat, si ipsam negligat invocare. Multos tamen prævenit ut velint, et volentes prosequitur, ne frustra voluerint, sicut dicit Augustinus de Filio ejus : « Ex quo mane surrexerit, præstolatur tota die ad ostium, paratus intrare domum si aperiatur ei. » Similiter et Maria ex quo ascendit in cœlum, videtur dicere cum Filio, Apocal. iii, 20 : *Ecce sto ad ostium, et pulso.* (Hoc invenies expositum titulo, quod Christus dicitur *sol*.) Sub hujus solis radiis scintillat humectata crystallus quæ gelaverat ex aqua [3], quando peccatores duri prius et frigidi flatu Aquilonis constricti et congelati, perfusi lacrymis amaræ compunctionis, pietatis, et pœnitentiæ producunt opera lucida et ignita, ex quo- 9.

[1] Apocal. xii, 1.
[2] Exod. iii, 2.
[3] Eccli. xliii, 22.

rum respectu alii ad simile invitantur. Qui in solem defigit oculos, a posteriori ponit umbram suam. Similiter qui cordis oculos, intellectum videlicet et affectum constanter defigeret in hunc solem, Mariæ recolens paupertatem, umbram rerum labentium facillime addorsaret. Sed quia pauci sunt tales, etc.

10. Item, Sol producit terrænascentia : et ipsa producit, id est, procul ducit de virtute in virtutem illos qui exemplo suæ paupertatis exeunt de terra, hoc est, de amore terrenorum, et ita cœlo nascuntur, sicut quod de terra oritur, sursum crescit.

Item, Sol habet insimul splendorem et ardorem, et in his duobus designatur utraque stola, scilicet corporis et animæ, quam utramque pie creditur habere beata Virgo, ut splendeat et fulgeat sicut sol secundum stolam corporis, et amore ferveat sicut sol secundum stolam animæ : quia caminus est in Jerusalem [1], id est, perfecta dilectio.

Item, Sol sua claritate quasi excæcat oculos infirmos Judæorum, paganorum, hæreticorum, et quorumlibet incredulorum. Eccli. XLIII, 4: *Tripliciter sol exurens montes, radios igneos exsufflans, et refulgens radiis suis, obcæcat oculos.* Item, atomos imperceptibiles sua illustratione perceptibiles facit. Et ideo dicitur sol quasi semitas omnium lustrans. Ideo de ipso dicitur, Sapient. VII, 21 : *Omnium artifex docuit me sapientia,* quia est, ut infra dicitur, ℣. 23 : *Omnem habens virtutem, omnia prospiciens,* id est, omnia perceptibilia faciens.

Item, De hoc sole dicitur, II Machab. I, 22 : *Ut tempus affuit quo sol refulsit, qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita ut omnes mirarentur.* Maria sol, ut dictum est, sed quamdiu fuit in via, fuit quasi sub quodam nubilo, de quo dicitur, Job, XXVI, 9 : *Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.* (Quære titulo de *solio.*) Sed ex quo clarificata est a Filio suo in assumptione, accensus est quoad eam quasi quidam magnus ignis, devotio fidelium, et universis recte credentibus mirabilis prædicatur.

Item, Sol precibus sisti potest : unde, 11.
Josue, x, 12 et 13, dixit Josue soli et lunæ : *Sol, contra Gabaon ne movearis, et luna contra vallem Aialon. Steteruntque sol et luna, donec ulcisceretur se gens de inimicis suis.* Sol Christus, Maria luna, quibus de hoc modo pro fidelibus Ecclesiæ debent supplicare prælati signati per Josue. Gabaon interpretratur *proclivium iniquitatis,* et signat mundum, in quo facile lubricamus de peccato in peccatum. Unde, Thren. IV, 18 : *Lubricaverunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum : appropinquavit finis noster.* Aialon interpretatur *campi,* in quo signatur libertas peccandi. Unde, Proverb. XVIII, 3 : *Impius cum venerit in profundum,* etc. Rogandi sunt ergo Christus et Maria ne moveantur contra eos, id est, eorum utilitatem, donec peccatores ulciscantur se de inimicis suis, id est, spiritibus immundis : quod fit cum eos exterminat convertendo peccatores alios, eradicando vitia et plantando virtutes.

Item, Sol non crescit nec decrescit. Similiter nec Maria umquam crevit per elationem, nec umquam decrevit per pusillanimitatem. Ipsa etiam fuit velut sol, clara per sapientiam, pura per continentiam, fulgida per famam, calida per charitatem, exaltata per Christi conceptionem et hujusmodi.

Moraliter : Sol fulgor bonæ vitæ. 12.
Job, XXXI, 26 : *Si vidi solem cum fulgeret.* Glossa : Sol in fulgore, bona vita in manifestatione. *Et lunam incedentem clare.* Glossa : Lunam dicit famam, quæ lucet in nocte. Sed hæc luna debet poni

[1] Isa. XXXI, 9.

sub pedibus [1]. Et *lætatum est in abcondito cor meum* [2], vane gloriando apud me. I ad Corinth. IV, 7: *Quid habes quod non*, etc.

Et osculatus sum manum meam ore meo [3]. Glossa: Manum suam osculatur ore suo, qui laudat quod facit, sicut Pharisæus qui dicebat, Luc. XVIII, 12: *Jejuno bis*, etc. Ideo dicitur: « Omnis laus in ore proprio sordescit. » Quæ præsumptio vel superbia *est iniquitas maxima* [4], propter tria, quia ipsa est initium omnis peccati [5], quia diutius infestat. Unde Glossa super Psalmum dicit, quod prima est recedentibus a Deo, ultima accedentibus ad eum. Item, quia minus hominem decet. Unde, Eccli. x, 9: *Quid superbit terra et cinis?*

Et negatio contra Deum altissimum [6]. Glossa: Auctoris sui gratiam negare convincitur, quidquid sibi tribuit quod operatur.

CAPUT IV.

Maria luna.

1. Viso de sole, videndum est de luna.

Luna secundum Tullium dicitur per syncopam quasi lucina, id est, lucens nocte. Unde Virgilius: « Casta fune Lucina mihi. » Vel quasi lux noctis. Secundum Isidorum dicitur luna quasi luminum una. Genes. I, 16: *Fecit Deus duo luminaria magna, luminare majus*, id est, solem, scilicet Christum, *ut præesset diei*, id est, justis, *et luminare minus*, id est, lunam, hoc est, Mariam, *ut præesset nocti*, id est, ad illuminandum peccatoribus, *et stellas*, id est, justos. Ideo dicitur Christus sol justitiæ [7], quia ab eo est omnis justitia. Maria mater gratiæ, fœcundata scilicet a Deo, id est, impleta misericordia erga peccatores, sicut mater erga filios misericors est. *Peccatores enim Deus non audit* [8], sed mater Dei ipsos non repellit. In sole, id est, in Christo fervor, id est, justitia puniens, et splendor, scilicet misericordia parcens. In luna, id est, Maria splendor misericordiæ sine fervore severitatis: quia non offendit infirmos oculos se respicientes, sicut fervor solis. Beatus Bernardus: « Quid ad Mariam, etc. » (Titulo de *benignitate ejus*.)

Quia semper aut crescit aut, decrescit: 2.
sed post crementum decrescit, et crescit post decrementum. Maria vero quo magis crescebat in omni virtute, plus decrescebat per humilitatem in sua reputatione, juxta illud Ecclesiastici, III, 20: *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam.* Ideo ipsa dicitur *luminare quod minuitur in consummatione* [9]. (Quære paulo infra.)

Quia nihil tam simile soli quam luna,

[1] Apocal. XII, 1.
[2] Job. XXXI, 27.
[3] Ibid.
[4] Ibid., ℣. 28.
[5] Eccli. x, 15.
[6] Job, XXXI, 28.
[7] Malach. IV, 21.
[8] Joan. IX, 31.
[9] Eccli. XLIII, 7.

non tamen omnino similis. Nullum enim luminare tantum habet luminositatis, quantum sol, cujus luminositatem luna vicinius æmulatur. I ad Corinth. xv, 41: *Alia est claritas solis*, id est, Christi, *alia claritas lunæ*, id est, Mariæ, *et alia claritas stellarum*, id est, sanctorum. Quia inter planetas nullus soli tam proximus. Unde: *Adstitit regina ad dextris tuis* [1]. III Regum, II, 19, Bethsabee sedit ad dexteram Salomonis.

Quia nihil medium inter lunam et solem. Unde dicit hæc luna: *Osculetur me osculo oris sui* [2]. Et ideo nullus tantum novit de secretis creatoris. Unde dicit, Cantic. II, 4: *Introduxit me*, rex scilicet, *in cellam vinariam*, quæ dicitur a celando.

Quia inferior planetarum, id est, humillima omnium sanctorum. Nullus etiam planeta tantum terræ vel mari accedit, et nullus sanctorum tantum peccatoribus qui terra sunt, per compassionem condescendit, maxime vero his qui amaricantur pro peccatis.

Quia citius quam alii planetæ perficit cursum suum: et ipsa facilius impetrat a Christo quam alii sancti. Unde, III Regum, II, 20, dixit Salomon matri suæ in figura Mariæ: *Pete, mater mea*. Item, Assuerus, Esther, V, 3: *Quid vis, Esther regina*, etc.

Quia præ cæteris planetis dominationem habet in mari. Nam secundum ipsam fluxus et refluxus maris. Unde Lucanus:

Thetidis unda vage lunaribus æstuat horis.

Ideo luna proprie dicenda est *stella maris*. Hæc est Maria stella maris. Mare est amaritudo pœnitentiæ, qua Deo reconciliamur. Si assistat nobis Maria, affluit et abundat in nobis hoc mare. Eccli. XXIV, 39: *A mari abundavit cogitatio ejus*. Si elongetur Maria a nobis, refluit et recedit hoc mare.

Item, Luna videtur habere quandoque 3.
ferrugineum colorem: quia per pœnitentiam mortificabat corporis membra, et contudit sicut metalla. Vel, hæc proprietas impleta in Filii passione, quando non fuit *ei species neque decor* [3]. Et ipsa per compassionem nigra fuit et offuscata.

Secundum lunæ crementum vel decrementum abundant vel decrescunt medullæ in ossibus animalium. Virtutes et gratiæ medullæ sunt, quæ ossa irrigant virtutum naturalium, sine quibus deficiunt. Hæ vero medullæ nisi per gratiam et orationes Mariæ in nobis nequeunt abundare. Medullæ vero illæ sunt, humilitas, pietas, charitas, castitas, patientia, et hujusmodi, de quibus, Proverb. III, 8: *Sanitas quippe erit umbilico tuo, et irrigatio ossium tuorum*.

Roriflua est: quia luna rorem dicitur ministrare. Unde et Maria dicitur in sequentia, purpurea ut viola, roscida ut luna. Ipsa enim dicit: *In me gratia omnis viæ et veritatis* [4].

Quia lumen et pulchritudinem suam habet a sole. Et Maria quidquid boni habet, attribuit vero soli. Unde dicit: *Fecit mihi magna qui potens est*, etc. [5]. Item, dicens cum Apostolo, I ad Corinth. XV, 10: *Gratia Dei sum id quod sum*, etc. Cantic. VIII, 5: *Innixa super dilectum*, etc.

Quia quo magis accedit ad solem, minus videtur habere luminositatis: sic Maria in se totum suscipiens solem justitiæ, quasi vacuam se reputat et inanem, dicens: *Ecce ancilla Domini*, etc. [6].

Quia post conjunctionem cum sole gracilem se exhibet et subtilem oculis intuentium. Et hoc bene apparuit quando concepto filio visitavit Elisabeth multo

[1] Psal. XLIV, 10.
[2] Cantic. I, 1.
[3] Isa. LIII, 2.
[4] Eccli. XXIV, 25.
[5] Luc. I, 49.
[6] Ibid., ℣. 38.

minorem se, et ipsi parienti humillime ministravit [1].

4. De hac luna dicitur, Cantic. vi, 9 : *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol,* etc.? *Pulchra ut luna*, cujus pulchritudo sic procedere dicitur : Antequam appareat, accenditur, accensa manifestatur, manifestata completur. Non apparebat, sed erat quasi in decursu, quando concepta est cum originali, accensa fuit in sanctificatione, manifestata in sua nativitate, et tunc erat quasi *excisan* Gallice : quia sicut corporaliter, sic semper spiritualiter crescebat de bono in melius, de virtute in virtutem. Crescebat etiam et ampliabatur sanctificatio ejus, et debilitabatur fomes in ea per oblationes legales. Unde hic dicitur : *Quæ progreditur.* Tunc vero corniculata apparuit hæc luna, et ejus cornua fuerunt humilitas mentis, et virginitas carnis, quibus scilicet cornibus, id est, virtutibus tam spiritualia quam corporalia vitia ventilavit. Erat vero quasi semilunium ante conceptum Salvatoris illustrans alios bonorum radiis exemplorum, quando scilicet nutriebatur in templo. Tunc vero fuit quasi luna plena, quando vocata est ab Angelo *gratia plena,* et maxime quando imprægnata est Filio Dei opere Spiritus sancti, et a sole justitiæ plenissime illustrata. Et tunc fuit pulcherrima creaturarum Dei. Unde luna quando plena est, tunc vulgo dicitur *labele.*

Habuit autem hæc luna triplicem plenitudinem. Prima fuit lætitiæ in Angelica annuntiatione. Secunda, gratiæ in gratiæ adimpletione quando dicta est *gratia plena.* Tertia, gloriæ, quando facta est mater Filii Dei, vel etiam in sua assumptione. Eclipsata est vero in Filii passione, quando conversa est in sanguinem ex passione Filii patientis. Joel. iii, 31 : *Sol convertetur in tenebras, et luna in sanguinem,* etc. In sua vero assumptione fuit luna perfecta in æternum, quæ tunc dicitur *perfecta* quando lucet tota nocte. Maria vero lucet in principio noctis, id est, incipientibus tentari, et in medio, id est, jacentibus in peccato, et in fine, id est, exeuntibus de peccato et evadentibus a tentatione.

Et nota, quod non comparatur lunæ beata Virgo secundum statum ejus præsentem : quia nunc habet maculam, sed perfectiori lunæ quæ erit in futuro, quando omnis macula omnino aufertur : quando *lux lunæ erit sicut lux solis* [2]. Ideo dicitur *luna perfecta in æternum.* (Quære de his titulo de *throno* prope finem.)

Pulchra ut luna, quando illustrata est ex respectu divinitatis, quo meruit beatificari a generationibus universis, sicut ipsa dicit : *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ : ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes* [3]. Cum dicit, *respexit humilitatem ancillæ suæ,* notat respectum divinitatis. Cum subjungit : *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes,* notat plenitudinem claritatis.

Pulchra ut luna, quæ quasi naturaliter obscura, excepto in se solari radio accenditur lumine alieno. Unde dicitur *luna* quasi lux aliena. Sic Maria adhuc in infirmitate corporis constituta, suscepto in se Spiritu sancto, tamquam illius summæ majestatis radio, vero lumine Dei Filio fœcundatur. 5.

Item, *Pulchra ut luna* : quia a vero sole justitiæ illustrata, noctem sæculi hujus scientiæ cœlestis et Evangelicæ conversationis luce perfudit.

Item, Luna crescit usque ad decimam quartam diem, et tunc plena apparet : et circa decimum quartum annum vel decimum tertium Filium Dei creditur Maria concepisse. Et tunc apparet in

[1] Luc. i, 39 et seq.
[2] Isa. xxx, 26.
[3] Luc. i, 48.

medio lunæ, quo signatur uterus virginalis quasi imaguncula hominis pendentis, vel quasi rusticus oneratus fasce spinarum. Hic est Christus, qui suspensus in patibulo crucis, nostrorum portavit onera peccatorum, sicut dicitur, I Petri, II, 24 : *Qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum*, id est, pœnam peccatorum, quæ designatur per spinas. Isa. LIII, 4 : *Vere languores nostros ipse tulit*, etc. Circa decimam quintam vero diem incipit luna decrescere, quod et Mariæ contigit, quando audivit a Simeone : *Tuam ipsius animam pertransibit gladius* [1]. Computa diem pro anno sicut dicitur, Ezechiel. IV, 6.

6. Item, Luna crescens habet cornua versus solis ortum, decrescens versus solis occasum : quia Christum quem nasciturum ex se gaudens exspectaverat, dolens exspectavit pro nobis moriturum. Per cornua lunæ cogitationes intellige. In passione Filii obscurata est hæc luna per cordis tristitiam quæ est omnis plaga [2] : quia sol justitiæ qui tunc eclipsabatur, et cui *non erat adspectus* [3], quos in ipsam dirigeret radios non habebat. Licet enim plena semper fuerit gratia et sine macula culpæ, non tamen caruit macula humanæ miseriæ, sicut nec luna in præsenti quantumcumque pulchra, caret omnino macula. Fuit etiam tunc in junctione solis, quando lunæ claritas non apparet, quando commoriens Filio per compassionem stetit juxta crucem ejus [4].

7. Item, Luna sole recedente mundum illuminat : quia sole justitiæ transeunte de mundo ad Patrem per mortem corporalem [5], fide sua totam illustravit Ecclesiam in triduo Dominicæ sepulturæ.

Item, Eodem etiam sole justitiæ ascendente ad cœlum, dimissa est in mundo ad tempus, ut novellam illam Ecclesiam primitivam quæ erat quasi novus quidam mundus, Apostolos videlicet et cæteros discipulos cum sanctis mulieribus, suis illustraret exemplis, et instrueret documentis cum illis jugiter in orationibus perseverans [6]. Mundum etiam, id est, amatores munditiæ semper illuminat loco Christi. Hæc est nova luna, de qua dicit Psalmista : *Buccinate in neomenia tuba* [7]. Hinc scilicet habemus argumentum, quod prædicandum est in festis ipsius. *In insigni die solemnitatis vestræ : quia præceptum in Israel est*, etc. Figurata enim fuit ejus nativitas in solemnitate, quæ antiquitus fiebat in kalendis, et ejus nativitas omnem inchoavit solemnitatem nostram. Unde, Eccli. XLIII, 7 : *A luna signum diei festi*. Et paulo superius ibidem dicitur, ℣. 6 : *Luna in omnibus in tempore suo, ostensio temporis, et signum ævi*. Nam beata Virgo in omnibus nationibus in tempore suæ apparitionis, ostensio est illius temporis, de quo dicitur, ad Galatas, IV, 4 : *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere*, etc. Isa. XLIX, 8 : *In tempore placito exaudivi te*, etc. Ipsa etiam est signum ævi insigniens omnem ætatem præsentem, præteritam, et futuram. Sequitur, Eccli. XLIII, 7 : *A luna signum diei festi* : nam ab ipsa orta est et egressa omnis nostra festivitas, scilicet Christus Dominus, qui est gaudium nostrum. Unde et ipsa dicitur civitas solemnitatis nostræ [8].

Sequitur, Eccli. XLIII, 7 : *Luminare quod minuitur in consummatione*. Hoc de luna materiali non potest intelligi : quia non minuitur in consummatione, sed post consummationem : prius enim confirmatur per perfectionem, et postea minuitur decrescendo. Beata vero Maria quando annuntiata est *gratia plena* et in

[1] Luc. II, 35.
[2] Eccli. XXV, 17.
[3] Isa. LIII, 2.
[4] Joan. XIX, 25.
[5] Joan. XIII, 1.
[6] Act. I, 14.
[7] Psal. LXXX, 4 et 5.
[8] Isa. XXXIII, 20.

matrem Domini electa est, quod fuit consummatio excellentiæ ejus, quasi se mirabiliter imminuens respondit: *Ecce ancilla Domini* [1]. Proinde autem dictum est, *minuitur*, humiliatur: nec dictum est, *decrescit*, ne posset intelligi de minutione decrementi. Quasi diceret: Cum audisset Maria tantam sibi promissam celsitudinem, quod fieret mater Dei, et se imminuisset per humilitatem nominans se ancillam, ex hoc consummata est et facta luna plena: quia in hoc verbo concepit Filium Dei. Ideo paulo post subditur, Eccli. xliii, 8: *Crescens mirabiliter in consummatione*. Interponitur autem: *Mensis secundum nomen ejus est*. Nomen ejus est Maria, et interpretatur *illuminatrix*, quia illuminat dies nostros et opera nostra. Mensis igitur est dierum et operum nostrorum perfectio, et hic mensis sic illuminatur ab ea, quod est mensis ex mense. Luna materialis facit mensem post mensem, sed ista luna facit mensem ex mense: quia ex perfectione bonorum operum ad quam nos illuminat meritis et exemplis, erit mensis, id est, perfectio præmiorum. Unde, Isa. lxvi, 23: *Erit mensis ex mense, et sabbatum ex sabbato*. Legimus de sabbato, quo Dominus requievit ab omni opere quod patrarat [2]: sed ex illo non fit nobis sabbatum, nec ex illa requie requies. Sed beata Virgo dicit: *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* [3]. Et ex isto est nobis sabbatum. Et bene dicitur *mensis* secundum nomen ejus: quia secundum illuminationem qua nos illustrat, erit in nobis perfectio operum si secuti fuerimus exempla illius.

8. Item, Luna cum primo illuminatur, dicitur a Philosophis διχώτομος a δίς quod est *duo*, et τόμος quod est *divisio*: quia tunc apparet corniculata, cujus duo cornua Dei et proximi dilectio, vel virginitas et maternitas, quæ in ea simul convenerunt. Divisa fuit a cæteris quando ab Angelo salutata præ cæteris. Vel potius, sicut dicit Manducator: « Maria designatur per mare Rubrum, quod divisum est in divisiones duas oppositas. Una votum virginitatis, altera consensus conjugii quod contraxit. » Quæ duo summe invicem contraria.

Item, Luna nova bicornis apparet, et quasi habens similitudinem navis: quia Maria navis est, quæ deducit amicos suos in portum voluntatis eorum. Et quia luna videtur quasi navis, signum est, quod portat amicos suos sursum, hoc est, in cœlum. Unde, id est, a quo cœlo, eisdem quasi navis apportat quidquid est necessarium. Propter hoc de hac luna, id est, Maria dicitur: *Facta est quasi navis*, etc. [4].

Apparet etiam nova luna quasi habens formam novaculæ: quia Dominus quantum in se est in exemplis Mariæ quasi in quadam novacula resecat et tollit a nobis omnem superfluitatem, ut de hoc possit exponi illud Isaiæ, vii, 20: *In die illa*, id est, in infusione gratiæ, *radet Dominus*, ministerio hujus novaculæ, *in novacula conducta*, Gallice *afilée*, ut quidam volunt: *in his qui trans flumen sunt*, id est, qui addorsaverunt fluxum deliciarum carnalium et divitiarum mundialium, *caput*, id est, superfluas cogitationes procedentes de mente quæ est caput animæ: *et pilos pedum*, id est, motus illicitos et pravas affectiones, *et barbam universam* id est, omnem præsumptionem de virilitate propria.

Item, Luna quando crescit, dicitur ἀμφικίρκος, ab ἀμφί quod est *circum*, et κίρκος quod est *circulus*: quia nondum tota illuminata, circulo quodam claritatis est ambita. Sic ipsa in Spiritus sancti obumbratione, dono speciali ad sui custodiam circumdata. Quando plena πανσέληνος, a παν quod est *totum*, et σέλήνη quod 9.

[1] Luc. i, 38.
[2] Genes. ii, 2.
[3] Eccli. xxiv, 12.
[4] Proverb. xxxi, 14.

est *luna*, quasi tota lunæ splendens nocte. Cum enim Filius incarnatus est in ea, tunc in se suscepit perfectum lumen sapientiæ, quo mundi illuminavit cæcitatem, et aliarum stellarum, id est, sanctorum obscuravit claritatem, ad cujus comparationem parum lucent. Tunc tamen habuit hæc luna nubeculam, non culpæ, sed pœnæ.

Vel, Potest dici, quod exemplo Filii peccata aliorum sua dicebat, qui dicit: *Longe a salute mea verba dilectorum meorum* [1]. Sic et ipsa per humilitatem attribuebat sibi maculam, docens alios, ut dicerent : *Si dixerimus, quia peccatum non habemus*, etc. [2].

Vel, Potest dici, quod fuit quasi semiplena in sanctificatione, plena in nativitate, plenior in Filii conceptione, plenissima in assumptione.

10. Luna Ecclesia. Luna est corpus globosum, sicut quidam dicunt, cujus medietas obscura est, et medietas luminosa: et quando pars luminosa ad nos vertitur, tunc nobis incipit apparere donec tota videatur : et dum iterum convertitur, obscura pars incipit apparere, donec auferatur a nobis tota pars luminosa. Hæc est Ecclesia quæ ex carnali parte obscura est, ex spirituali luminosa : et hæc pars quandoque hominibus latet, et quandoque eis patet, sed soli Deo nota est.

Alii dicunt, quod luna non habet lumen nisi a sole, sed soli propinqua non illuminatur a parte nostra, et ideo non apparet: quando vero recedit, nobis corniculata incipit apparere. Et hoc bene competit Ecclesiæ quæ totum lumen habet a sole justitiæ, Et tripliciter obscuratur, per eclipsim, per interpositionem nubium, et finitis menstruis decursibus. Sic Ecclesia tempore persecutorum cruenta, fraude hæreticorum rubiginosa, corruptione falsorum fratrum lutosa, etc.

Sidus quod dicitur a considerando : quia stella maris quæ signat Mariam.

CAPUT V.

Maria horizon.

Horizon, quod, sicut quidam dicunt, interpretatur finitor justus.

Et dicunt, quod horizon visus corporalis est circularis illa circumferentia, ubi ex defectu visus humani cœlum terræ conjungi videtur. Horizon autem visus spiritualis est, ubi celsitudo divinitatis ad suscipiendam humanam naturam inclinatur. Sicut enim ibi deficit visus corporalis, similiter et hic mens humana capere non potest quomodo divinitas et humanitas in unam personam unitæ sunt in utero virginali. Christus enim finis est desiderii nostri : quia ipso habito nihil ultra quærendum, nec citra finem istum visus nostræ mentis consistere debet, ne mundanis affectibus vel quibuscumque illicitis desideriis a creatoris sui contemplatione repellatur.

[1] Psal. xxi, 2.

[2] I Joannis, i, 8.

CAPUT VI.

Maria lucifer.

Lucifer. Maria dicitur *lucifer*.

Primo, quia tulit in se veram lucem, id est, Christum qui est Dei sapientia [1]. Inde *lucifer* quasi ferens lucem.

Secundo, quia illuminavit nebulosa legis et Prophetarum pariendo Christum, quem Prophetæ obscure prædixerant: quia *tenebrosa aqua in nubibus aeris* [2], id est, obscura scientia in Prophetis. Inde dicitur *lucifer*, quasi lucem cæcis ferens.

Tertio, quia tulit in se lucem, id est, gratiæ abundantiam, de cujus plenitudine nos omnes accepimus. Inde dicitur *lucifer* quasi luce fertilis : quia vita ejus gloriosa lucem dedit sæculo. De isto lucifero canit Ecclesia in nativitate ejus : « Oritur ut lucifer inter astra ætherea, etc. » Item, de hoc lucifero potest exponi illud Job, xxxviii, 32, ubi Dominus loquitur ad Job, dicens : *Numquid producis Luciferum in tempore suo, et Vesperum super filios terræ consurgere facis ?*

Bene autem ortus Mariæ comparatur ortui Luciferi : quia orta est non tenebrosa in ortu sicut nos qui omnes nascimur filii iræ [3]. Sed ipsa ante sanctificata quam nata, orta est ut Lucifer, id est, tota clara, et in spe majoris claritatis, scilicet solis justitiæ, qui natus est ex ea. Et hunc Luciferum produxit Dominus, in tempore suo, id est, in tempore gratiæ. Et hoc est quod Dominus dicit ad Job : *Numquid producis Luciferum*, etc. ? Ac si diceret : Non tu, sed ego.

Item, Bene Maria comparatur Lucifero : quia sicut Lucifer præeminet cæteris stellis in claritate, sic Maria sanctorum ordinibus universis in dignitate. Dicitur autem lucifer Græce φώσφορος a φῶς quod est *lux*, et φέρω quod est *porto*. (Alia de hoc lucifero habuisti titulo, quod ipsa *stella*.)

[1] I ad Corinth. i, 30.
[2] Psal. xvii, 12.
[3] Ad Ephes. ii, 3.

CAPUT VII.

Maria aurora.

1. Aurora. Gallice *alba*, *aube*, ab albedine : quia tota candida intus et exterius, per sanctimoniam carnis et spiritus : unde et lilio comparatur [1].

Maria aurora. Latine aurora ab *auro*, hoc est, a splendore secundum Isidorum: quia tota fulgida intus et exterius. Vel, ideo dicta est ab auro : quia in se habuit tripliciter aurum. Aurum mundum virgineæ puritatis. Apocal. xxi, 18 : *Ipsa civitas aurum mundum*, etc. Aurum ignitum ferventissimæ charitatis. Apocalyp. iii, 18, dicitur Angelo Laodiciæ : *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum.* Aurum optimum sapientiæ a sapore : quia gustavit et vidit, etc. Genes. ii, 12: *Aurum terræ Hevilath optimum est.* Quasi aurea hora juxta Isidorum, quia adduxit ætatem auream, id est, tempus gratiæ. Unde ei convenit quod dicitur de Saturno :

Aurea per cunctas disponens sæcula terras.

Aurora etiam dicitur ab aura, id est, gratia et flatu Spiritus sancti qua perflata est in sanctificatione et semper deinceps. Unde, Cantic. v, 16 : *Veni, Auster, perfla hortum meum*, id est, Mariam, dicitur Spiritui sancto.

Quasi aura rorans. Nam precibus et meritis ejus percipimus auram, id est, refrigerium, et rorem gratiæ contra incentiva vitiorum. Ipsa est etiam aura illa de qua dicit Eliphaz, Job, iv, 16 : *Vocem quasi auræ lenis audivi.* Maria siquidem dicitur *aura* propter refrigerium gratiæ quam infundit diligentibus se, lenis propter multitudinem benignitatis suæ.

Quasi hora roris : quia in conceptu suo descendit in eam Filius Dei quasi ros. Unde dicit, Osee, xiv, 6 : *Ero quasi ros* : *Israel*, id est, Maria, *germinabit sicut lilium.* (Titulo de his quæ a superiori descenderunt in hortum conclusum). Ipsa enim est concha illa quam Gedeon, id est, Christus implevit rore expresso de vellere [2] : et de illa plenitudine quam contulit matri, omnes accepimus gratiam pro gratia [3]. Adhuc etiam non cessat ipsa corda concava per humilitatem rore gratiæ adimplere. Christus etiam qui dicitur ros, venit per Virginem in cor humanum.

Ab aure : quia concepit per aurem. Unde dicit, Cantic. v, 4 : *Dilectus meus*, id est, Deus Pater, *misit* in me *manum suam*, id est, Filium, *per foramen*, scilicet auris meæ. Ideo canit ei Ecclesia : « Concepisti per aurem Dominum nostrum, ut benedicta dicaris inter omnes mulieres, etc. » Per aurem, id est, per fidem dictorum : quia *fides ex auditu* [4].

Item, Aurora quasi avium hora, quæ tunc incipiunt modulari voces suas in laudibus matris et Filii. Aves istæ, viri spirituales, qui sunt aves mundi. Aves 2.

[1] Cantic. ii, 2.
[2] Judicum, vi, 38.
[3] Joan. i, 16.
[4] Ad Roman. x, 17.

cœli sunt Angeli, qui concorditer laudant eam. Unde : « Te laudant Angeli. » Unde et potest dicere cum Filio, qui dicit, Job, XXXVIII, 7 : *Cum me laudarent simul astra matutina, et jubilarent omnes filii Dei.* Facit etiam obmutescere aves nocturnas, id est, hæreticos : quia per eam *obstructum est os loquentium iniqua*[1].

Quasi avium aura aperiens. Aves, animæ fideles volantes pennis virtutum, quarum conversatio in supernis, quarum ora aperit ad laudes suas et Filii, et ad gratiarum actionem jugiter Domino persolvendam de beneficiis incarnationis et passionis suæ. Unde, II ad Corinth. IX, 15 : *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus.* A vigilibus a longe prænuntiatur. Nam ab aeterno præordinata est in officium salutis humanæ. Sic ipsa dicit, Proverb. VIII, 23 : *Ab æterno ordinata sum, et ex antiquis, antequam terra fieret.* Præfigurata est etiam in factis Patriarcharum, et prænuntiata oraculis Prophetarum. Noctem finit, et diem inchoat : fuit enim finis legis et inchoatio gratiæ. Nox enim quædam longa admodum ab Heva fluxit usque ad Mariam, quam finivit ipsa Maria in ortu suo. Et hæc fuit nox illa solitaria nec laude digna [2], quæ licet obscura, suis tamen vigiliis quasi quibusdam fulgoribus distinguebatur.

Prima vigilia, illuminatio occultæ inspirationis. Hæc fuit observata temporibus Noe et Abraham, qui occulta inspiratione aliquid figurativum de ea intellexerunt. Secunda, eruditio legalis. Hæc tempore Moysi et illorum qui per legem instructi sunt. Tertia, certitudo propheticæ prænuntiationis. Hæc tempore Prophetarum. Quarta, vehemens sanctorum desiderium de promissione facta a Domino adimplenda. Hanc habuerunt Simeon, Elisabeth, et anima, qui velut in puncto jam erumpentis auroræ constituti, non solum ipsam, sed et Filium suum videre ardentissime gestiebant. Has itaque vigilias observaverunt sancti ab initio, si quando hanc auroram adspicerent, sicubi appareret, si usquam sui proferret indicia : quia hanc et rebus mysticis præfiguratam et prophetiis promissam intelligebant.

Aliter : Ipsa interminavit noctem triplicem, scilicet noctem legis quæ erat obscura figuris, noctem ignorantiæ, et noctem culpæ. Inchoavit autem lucem Novi Testamenti contra noctem legis. Illum peperit, qui manifestavit veritatem contra noctem ignorantiæ, et lucem gratiæ contra noctem culpæ adduxit. Tenebris etiam malitiæ et miseriæ finem adesse nuntiavit.

Aliter : Per Hevam nox præcessit : quia *a muliere initium factum est peccati*[3] : per Mariam *dies appropinquavit*[4]. Sed nato sole justitiæ de hac aurora, plenarie divisæ sunt tenebræ a luce, sicut dicitur, Genes. I, 14. Tenebrosa etiam erat Scriptura, juxta illud Psalmi XVII, 12 : *Tenebrosa aqua in nubibus aeris* : quia obscura erat scientia in Prophetis. Sed sicut adveniente sole qui quasi nascitur de aurora, recedunt tenebræ : sic nascente Christo de Virgine, recesserunt tenebræ Scripturarum. Eccli. XLIII, 15 : *Aperti sunt thesauri, et evolaverunt nebulæ sicut aves.* Propterea dicebat Job, XXXI, 35 : *Quis mihi tribuat adjutorem*[5], *ut desiderium meum compleat*[6] *Omnipotens, et librum scribat ipse qui judicat?*

Aurora de tenebris videtur procedere, et postmodum quasi pariendo producere solem. Sic beata Virgo processit ex antiquis patribus, qui in tenebris peccatorum et in caligine ignorantiæ et sub umbra legis erant : et ipsa velut aurora nobis peperit verum solem. In ortu auroræ quodammodo nox lucida 3.

[1] Psal. LXII, 12.
[2] Job, III, 7.
[3] Eccli. XXV, 33.
[4] Ad Roman. XIII, 12.
[5] Vulgata habet *auditorem.*
[6] Ibidem, *audiat.*

et dies videtur obscura: quia Maria nascente, quasi quædam aurora surrexit, et humana fragilitas in ea lucida fuit per gratiam, et dies æternus, id est, Christus obscuratus est in ea per humanitatem assumptam, cui dicitur, Isa. XLV, 15: *Vere tu es Deus absconditus*, scilicet sub nubilo nostræ carnis. Divisa a tenebris lucem dividit a tenebris: quod figuratum est, Genes. I, 1 et 2, ubi dicitur: *In principio*, scilicet restaurationis humanæ, *creavit Deus*, cujus Maria est opus speciale. Unde dicit ei Psalmista, Psal. LXXIII, 16: *Tu fabricatus es auroram*, id est, Mariam, *et* ex ea *solem* justitiæ.

Cœlum et terram, id est, animam et corpus Mariæ. Sed hæc *terra erat inanis et vacua*, ante gratiam sanctificationis: *et tenebræ erant super faciem abyssi*, quia concepta est in originali. Et dixit Deus quasi prædestinando: *Fiat lux, et facta est lux* [1], quando eam sanctificavit. Et de illa luce secundum opinionem quorumdam factum est corpus solis. Maxime autem facta est lux in conceptione in universo mundo.

Dividit lucem a tenebris [2]: et hoc tripliciter, quia suis orationibus et exemplis prædestinatos separat a vitiis, quibus dicitur, ad Ephes. V, 8: *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino*. Antiqui etiam patres per eam de limbo sunt extracti, quibus se connumerans dicebat Job, XVII, 13: *In tenebris stravi lectulum meum*. Et *populus qui ambulabat in tenebris*, per eam *vidit lucem magnam* [3]. Scripturam etiam sacram quæ est lux, præservat ab hæreticis tenebrosis. Prima claritas diei. Nam ipsa fuit initium diei gratiæ, quæ scilicet dies incepit a sanctificatione ejus. Ideo dicitur *aurora consurgens* [4], in plenam claritatem diei. Propter hoc etiam dicitur de Christo, Sapient. XVI, 28: *Oportet prævenire solem ad benedictionem tuam, et ad ortum solis te adorare*. Recte Maria dicitur *oriens lucis*: nam ex ea ortus est Christus qui est lux mundi [5]. Per hanc auroram solem prævenit, qui matris intercessione Filium sibi propitium reddit. Ad Orientem lucis adorat, qui matri obsequendo iram Filii mitigat. Partim obscura, partim lucida: obscura per originale quoad nativitatem in utero, lucida per nativitatem ex utero cum sanctificatione. Vel ideo partim, quia tantam non habuit claritatem in nativitate, quantam postea in gratiæ plenitudine, in Spiritus sancti superventione, in Filii Dei conceptione.

De tenebris nascitur, scilicet synagogæ: quia sicut spina rosam, genuit sic Judæa Mariam. Et ortum solis prævenit ortu suo, licet illuminetur a sole post eam surrecturo. Præcessit enim ejus nativitas humanam Christi nativitatem, sed a divinitate totum suscepit splendorem. Unde, II Regum, XXIII, 4: *Sicut lux auroræ, oriente sole, mane absque nubibus rutilat*, etc. Ideo videtur dicere illud Joannis, I, 30: *Post me venit vir, qui ante me factus est*, etc. Propter hoc canit ei Ecclesia: « Genuisti eum qui te fecit, et in æternum, etc. » Beatus Maximus: « Si quidem ipse est auctor Mariæ qui ortus est ex Maria. » Ad hoc designandum postquam dixit Angelus ad Jacob: *Dimitte me, jam enim ascendit aurora*, sequitur in textu paulo post: *Ortus est ei statim sol, postquam transgressus est Phanuel* [6]. 4.

Mystice: Sicut aurora solum antevenit, sic Maria imaginem Filii nascituri ex ea nobis in virtutibus quasi repræsentavit. Lucidæ nubis interjectu lumen incircumscriptum mortalium oculis ostendit. Nubes lucida Christi caro purissima. Ad litteram existentibus juxta mare citius apparet quam existentibus inter montes.

[1] Genes. I, 3.
[2] Genes. I, 4.
[3] Isa. IX, 2.
[4] Cantic. VI, 9.
[5] Joan. VIII, 12.
[6] Genes. XXXII, 26, 31.

Per mare amaritudo pœnitentiæ et tribulationum : juxta est enim hæc Domina his qui tribulato sunt corde. Dicit etiam de amatore suo : *Cum ipso sum in tribulatione* [1]. Per montes intelligitur superbia et opulentia, quorum tumor et plenitudo infusa repellunt. Et intellige de apparitione quæ est per infusionem gratiæ et misericordiæ. Media inter noctem et diem. Dies Christus, nox peccator : sicut enim Filius est mediator inter Deum et hominem, sic mater inter Filium et peccatorem : quod apparuit in passione. (Quære causa decima septima). Sicut impossibile est de tenebris noctis venire ad lucem nisi mediante aurora, sic impossibile est de tenebris vitiorum venire ad lucem gratiæ et virtutum nisi mediante intercessione Mariæ. Consurgens singulis rebus reddit colores proprios : quia de nocte omnia quasi unius coloris sunt. Nox enim, ut dicit Augustinus, quodammodo aufert oculos mundo, aurora restituit. Nam in ejus nativitate meliorata sunt omnia, et est quasi forma et modulus totius bonitatis. Forma enim fuit pœnitentium stans juxta Filii crucem [2]. Forma activorum ministrans Elisabeth parienti [3]. Forma contemplativorum colloquens cum Gabriele [4], et cum Apostolis, et sanctis mulieribus in oratione perseverans [5]. Peperit etiam Christum qui ad hoc venit in mundum, ut suam repararet imaginem in animabus nostris per Adam veterem deformatam. Rorem adducit quo terrænascentia nutriuntur. Attulit enim rorem totius spiritualis fœcunditatis et universæ benedictionis, quo nutritur et coalescit omne spirituale bonum : et ideo dicitur aurora quasi hora roris, ut supra. In aurora flores prius clausi expandunt folia sua. Unde Ovidius :

> Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
> Purpureas aurora fores, et plena rosarum
> Atria.

Flores isti sunt sancti, qui quasi prius clausi in botro, ipsa nascente aperti et expansi sunt. Ipsa siquidem fuit quasi primum lilium per votum virginitatis, Filius suus quasi prima rosa Novi Testamenti per passionem crucis. Ideo dicit Filio ipsa : *Innocentes et recti adhæserunt mihi : quia sustinui te* [6]. Ideo etiam virginibus dicitur, Eccli. xxxix, 19 : *Florete flores quasi lilium*, id est, Mariæ exemplum.

Item, Aurora illucescente colligebatur manna a filiis Israel in deserto [7], quia ipsa intercedente in deserto hujus mundi interpretatur cœlestis gratiæ refectio, et ipsa purificante nos per pœnitentiam quæ signatur per desertum, digne sumimus corpus Christi.

Item, Dicitur *aurora rutilans*, quæ est signum pluviæ : et ipsam habuit mundus plenitudinem gratiæ. Unde de ea dicitur, Osee, vi, 3 : *Quasi diluculum præparatus est egressus ejus, et veniet quasi imber nobis temporaneus*, etc. (Quære paulo infra).

Item, Aurora fugat fures illos de qui- 5.
bus dicitur, Job, xxiv, 17 : *Si subito apparuerit aurora, arbitrantur umbram mortis*. Fures isti dæmones, qui furantur thesauros bonæ operationis, vel vitium quodlibet quod thesaurum oppositæ sibi virtutis. Superbia est quæ furatur thesauros cujuslibet virtutis, sicut dicit Gregorius. Hæretici qui thesaurum rectæ fidei. De quolibet hujusmodi fure dicitur, Joan. x, 10 : *Fur non venit nisi ut furetur*, etc. Relevat aurora infirmitates corporales : et Maria languores animarum. Nam ante ortum ipsius per Hevam totus infirmabatur mundus, ita quod a

[1] Psal. xc, 15.
[2] Joan. xix, 25.
[3] Luc. i, 56.
[4] Luc. i, 34 et seq.
[5] Act. ii, 14.
[6] Psal. xxiv, 21.
[7] Exod. xvi, 21.

planta pedis usque ad verticem capitis non erat in eo sanitas [1]. Mundas aves excitat ad cantandum, et ad laudes Creatoris, sicut patet in alauda : unde et dicitur aurora quasi avium ora aperiens, ut supra. Tunc enim exhilarantur volucres, et dulciter modulantur, id est, viri spirituales, qui in ortu et de ortu Virginis concorditer cecinerunt, de quibus dicitur : *De medio petrarum*, id est, duorum testamentorum, *dabunt voces* [2]. Tunc enim cœperunt intelligi oracula Prophetarum. Ideo canit ei Ecclesia : « Nativitas tua, Dei genitrix virgo, gaudium annuntiavit in universo mundo. » Nocturnas aves convertit in fugam. Hi sunt hæretici. Nam *qui male agit, odit lucem* [3] : quia Maria mediante Filio cunctas hæreses interemit, et per eam *obstructum est os loquentium iniqua* [4]. Vel, nocturnæ aves sunt phantasticæ cogitationes et pravæ affectiones.

Aurora terminum ponit sopori, inducit principium operi, indicium est sereni. Terminum sopori : quia tunc surgunt operarii, viatores, et peregrini : per ipsam enim data est gratia meritorie operandi, patefacta est via paradisi, datur facultas ad supernam Jerusalem revertendi, cum ante eam omnes descenderent in Babyloniam inferni, ubi nullus ordo, sed æterna confusio.

Moraliter : Terminus soporis refertur ad pœnitentiam. Unde, ad Ephes. v, 14 : *Surge qui dormis*. Principium operis ad activam. Indicium sereni ad contemplativam. Hæc est aurora de qua dictum est Jacob ab Angelo cum quo luctabatur, Genes. XXXII, 26 : *Dimitte me : jam enim ascendit aurora*. Angelus hic Deus Pater, Jacob figurat sanctos patres, qui sub Veteri Testamento precibus et lacrymis quasi duobus brachiis, sicut tangitur, Osee, XII, 3 et 4, ubi agitur de lucta Jacob, nitebantur a Deo extorquere incarnationem Unigeniti sui, quorum cœtui respondetur, quasi in ortu Mariæ : *Dimitte me : jam enim ascendit aurora*, quasi cesset jam instantia vestri luctaminis : quia jam ascendit aurora, id est, lux illa nascitur, quæ vobis pariet verum solem. Sed respondit Jacob : *Non dimittam te, nisi benedixeris mihi* : quia non debent cessare desideria et instantia sanctorum, donec benedictionem receperint, id est, donec Jacob, id est, luctator fiat Israel, id est, videns Deum in patria, et donec possit dicere : *Vidi Dominum facie ad faciem : et salva facta est anima mea* [5]. Et nota, quod postquam Jacob transgressus est Phanuel, ortus est ei sol. Phanuel interpretatur *contemplans Deum*. Ille ergo transgreditur Phanuel, qui illos transgreditur, qui fide Deum contemplantur, ut ipsi sic oriatur sol, quod Deum videat etiam oculo corporali.

Aliter : Ut per Angelum signetur Christus, qui forsitan data nobis matre videtur dicere se oranti : *Dimitte me : jam enim ascendit aurora*. Quasi dicat : Jam non pulses ad me primo loco, sed vade ad matrem meam. Sicut aliquis rex juvenis ad honorem matris suæ reginæ, remittit ad eam negotia regni. Et hoc apparuit in nuptiis [6], ubi prius ministri venisse creduntur ad matrem, et ipsa ad Filium. Ideo forte dirigitur sermo ille Sapientiæ, XVI, 28, ad Patrem : *Oportet prævenire solem*, id est, prius venire ad Mariam, quam ad solem justitiæ, *ad benedictionem tuam* obtinendam. *Et ad ortum lucis adorare te*, id est, gratias agere de ortu Mariæ, per quam illuminatus est mundus.

Moraliter : *Oportet prævenire* bene operando *solem*, id est, diem judicii, ubi omnia manifestabuntur. *Ad benedictionem tuam* habendam illam de qua, Matth. XXV, 34 : *Venite, benedicti*, etc.

[1] Isa. I, 6.
[2] Psal. CIII, 12.
[3] Joan. III, 20.
[4] Psal. LXII, 12.
[5] Genes. XXXII, 30.
[6] Joan. II, 3.

Et ad ortum lucis adorare te, id est, credere nativitatem Christi, in cujus nativitate manifestata sunt omnia quæ dicta sunt per Prophetas. Et nota, quod cum Angelus diceret Jacob verbum istud : *Dimitte me*, etc., *tetigit nervum femoris ejus, et statim emarcuit* [1]. In femore designatur generatio. Nata enim beata Virgine, mutatus est modus generationis humanæ quæ erat de viro et muliere : quia filium genuit sine virili opere.

Item, De hac aurora dicitur, Job, xxxviii, 12 : *Numquid post ortum tuum præcepisti diluculo, et ostendisti auroræ locum suum ?* Et in hac auctoritate tangitur utraque generatio, scilicet Christi et Virginis. Præcepit enim Dominus diluculo, id est, beatæ Virgini, et illuxit : ostendit auroræ, id est, beatæ Virgini locum suum, videlicet ut terminaret tenebras, et inchoaret lucem. Quod autem dicitur, *post ortum tuum*, quasi negative ponitur. Quod si de ortu Job intelligitur, planum est. Si autem sic intelligatur : *Numquid post ortum*, etc., ac si dicat : Non tu hæc fecisti post ortum tuum, sed ego feci post ortum meum. Et hoc intelligitur de nativitate æterna : et hæc dictio, *post*, non notat finem illius nativitatis, sed perfectionem. Nativitas enim Filii de Patre semper est perfecta, numquam est præterita, vel futura : quia semper Filius nascitur de Patre, cum illa generatio sit æterna.

Item, De hac aurora dicitur, Job, iii, 6, ubi loquitur de Judæo qui est membrum diaboli, qui diabolus significatur per noctem, cum dicitur : *Noctem illam tenebrosus turbo possideat.* Et subditur de Judæo, ℣. 9 : *Exspectet lucem, et non videat, nec ortum surgentis auroræ.* Exspectabat enim Judæus suum Messiam, et illam lucem non vidit, nec auroram surgentem.

6. Item, De hac aurora dicitur, Cantic. vi, 9 : *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens*, etc. ? Nativitas enim Virginis et ortus auroræ congrua et grata sibi similitudine comparantur, sicut assignatum est supra multiplici ratione. Et est hæc vox Spiritus sancti, sicut dicit Hieronymus admirantis, id est, admirantes Angelos sanctos facientis, qui cum essent insueti de tam admirabili nativitate, et de tam solemni assumptione generis humani in beata Virgine (nam hæc auctoritas et nativitati ejus convenit et assumptioni) quasi admirantes prorumpunt in hæc verba : *Quæ est ista*, etc. ? (Istud, *quæ est ista*, habes multipliciter expositum titulo de *aromatibus horti conclusi.*)

Et quod ibi dicitur, *ascendit*, et hic *progreditur*, potest vere eodem modo exponi. Et bene beata Virgo *progredi* dicitur ut aurora : sed nos omnes qui nascimur filii iræ [2], in hujus miseriæ incolatu quasi tenebræ progredimur. Unde, ad Ephes. v, 8 : *Eratis aliquando tenebræ*, etc.

Quæ est ista, etc. ? In his verbis notatur Mariæ sancta nativitas, in hoc quod dicitur *aurora*, sanctior vita in hoc quod *pulchra ut luna*, sanctissima assumptio in hoc quod *electa ut sol :* potentissimum adjutorium in hoc quod subditur *: Terribilis ut castrorum acies ordinata.* Et hæc interrogatio, *quæ est ista*, ad singula membra referenda est. Fuit ergo aurora in nativitate, ut supra dictum est, luna plena in conceptione Salvatoris : unde tunc dicta est *gratia plena*, quæ tunc solem justitiæ eclipsavit : electa ut sol in assumptione, eclipsim de cætero non passura. Vel, ita ut hæc auctoritas conveniat triplici ejus solemnitati. Aurora in nativitate *:* quia per eam dies salutis mundo illuxit, et ipsum verum solem præveniens aliquanto tempore, tandem protulit mundo, et quotidie pie flagitantibus adducit et reducit. Luna plena in Filii conceptione : ad quod signandum ei

[1] Genes. xxxii, 25.

[2] Ad Ephes. ii, 3.

dictum est, Luc. I, 28 : *Ave, gratia plena,* portans in medio sui in utero virum fascem spinarum onustum, Christum scilicet Filium suum, verum hominem, qui fascem iniquitatum nostrarum portavit in corpore suo super lignum crucis, ubi spinis coronatus est [1]. Isa. LIII, 4 : *Languores nostros*, etc. Electa ut sol in assumptione, ubi nihil præsentis ignorantiæ, nullam spinam præsentium ærumnarum habens, cœlesti claritate refulsit, et intenso charitatis fervore exarsit.

Quæ progreditur : in mundum de utero matris. Progressa est enim super nativitates aliorum nascendo tota sanctificata, progressa vivendo super vitam aliorum, quia sine omni mortali et veniali macula : progressa moriendo super legem morientium, quia nulla corporis putredine resoluta. Et pro his omnibus dicitur de ea, quod nec primam similem visa est nec habere sequentem.

Quæ progreditur. Tota enim vita eius fuit quasi quidam mirabilis processus et progressus, quia semper crevit de virtute in virtutem : quod notatur in ordine verborum istorum, ubi primo auroræ, secundo lunæ, tertio soli comparatur. Progreditur ergo sicut dies a claritate auroræ : subobscura crescit in splendorem solis meridiani. Si enim *justorum semita quasi lux splendens, procedit et crescit usque ad perfectum diem* [2], multo magis Mariæ semita, quæ peperit solem justitiæ, progreditur in terra super omnes mortales in omni gratia et virtute. Unde dicitur ei, Proverb. XXXI, 29 : *Multæ filiæ congregaverunt divitias,* etc. Progreditur in assumptione, scilicet de terra ad cœlum : nam carnis locus proprius terra est, sicut dicit Gregorius. Progreditur etiam in ipso cœlo super omnes ordines Angelorum et sanctorum. Unde de ea canitur: « Vidi speciosam, usque, desuper rivos aquarum. »

Quasi aurora, sicut expositum est supra.

Consurgens, id est, tota simul surgens. Ex hoc conjicitur, quod assumpta sit cum corpore per participium decompositæ figuræ. Vel, ut intelligatur hoc de nativitate, quod dicitur quasi aurora consurgens : quia de cadente materia surgens. Alii enim cadunt nascendo, quia omnes nascimur filii iræ [3] : sed ipsa consurrexit, quia munda ab originali : et tunc *dixit Deus de tenebris lumen splendescere* [4], per quod scilicet lumen *illuxit in cordibus nostris,* sicut dicit Apostolus [5]. Vel, de sanctificatione ejus. Quasi enim consurrexit hæc in sua sanctificatione, quando incepit lucere. Sed quia ejus sanctificatio præcellebat sanctificationes Jeremiæ et Joannis Baptistæ, ideo dicitur *consurgens* : quia inter sanctificatos habuit præeminentiam. Unde dicit beatus Bernardus ad Canonicos Lugdunenses : « Ego puto, quod et copiosor gratia sanctificationis in ipsam descendit, quæ non solum ejus sanctificaret animam, sed et eam ab omni peccato deinceps conservaret immunem : quod nulli de aliis mortalibus credimus esse donatum. » Vel, consurgens a culpa præsenti et futura et quoad originale et quoad actuale peccatum.

[1] I Petri, II, 24.
[2] Proverb. IV, 18.
[3] Ad Ephes. II, 3.
[4] II ad Corinth. IV, 6.
[5] Ibid.

CAPUT VIII.

Maria diluculum.

1. Diluculum, de quo dicitur, Osee, VI, 3: *Quasi diluculum præparatus est egressus ejus. Diluculum* dicitur. Ortus Mariæ fuit diluculum diei gratiæ: quia usque ad ipsam duravit nox quam prima mater in mundum introduxit. Et hujus diluculi principium fuit obscurum per originale, sed cito illuminatum, scilicet in sanctificatione, sicut supra dictum est de *aurora*. Ortus vero Christi fuit plena dies. Unde tunc canitur illud Isaiæ, IX, 2: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Ideo etiam tunc dictum est pastoribus, Luc. II, 11: *Natus est vobis hodie Salvator*, etc. Et dictum est *hodie* cum esset nox: quia de illa nocte prædixerat Psalmista, Psal. CXXXVIII, 12: *Nox sicut dies illuminabitur*, etc. Passio vero Domini fuit quasi meridies. Unde, Amos, VIII, 9: *In die illa, occidet sol in meridie*, quando scilicet habetur plenitudo caloris et luminis. In meridie enim est sol altior, ferventior, splendidior. Tunc enim Dominus ostendit magnum fervorem dilectionis, sicut prædictum erat, I Reg. XI, 9: *Cras erit vobis salus, cum incaluerit sol.* Fervor enim charitatis fecit eum pati. Joan. XV, 13: *Majorem hac dilectionem nemo habet*, etc. Et tunc non fuit qui se absconderet a calore ejus, cum oraret etiam pro inimicis. Tunc etiam fuit plenitudo luminis, id est, cognitionis: quia tunc velum templi scissum est, id est, manifestata velamina Scripturarum. Et miro modo occasus hujus solis fuit in meridie passionis. Alio autem respectu tepuit iste sol in vespere suo, vel occasu, quando summam ostendit misericordiam, ut fervor ipse dicatur justitia, tepor misericordia.

Quasi diluculum præparatus est, etc. 2.
Diluculum principium est diei, et Maria principium Christi secundum humanam naturam quam assumpsit de ea, qui Christus dies est æternus secundum divinam. Diluculum etiam istud conjungit noctem, id est, peccatores, diei, id est, Christo, sicut dictum est de *aurora*: et in hoc diluculo incepit mundo diescere.

Præparatus est egressus ejus, id est, ab æterno paratus per prædestinationem. Unde ipsa dicit, Proverb. VIII, 23: *Ab æterno ordinata sum et ex antiquis antequam terra fieret.* Vel, præparatus per uterinam sanctificationem, ut tota munda nasceretur, per quam mundus mundandus erat. Vel, præparatus per sapientiam Patris, cui ipsa dicit: *Tu es qui extraxisti me de ventre*, etc.[1]. Præparator Spiritus sanctus vel tota Trinitas.

Sequitur: *Et veniet quasi imber nobis temporaneus et serotinus terræ*[2]. Dativi casus. Bene dicit: *Quasi imber*, scilicet ut nos compluat gratia sua, et fœcundet ad fructificandum per bona opera, et exstinguat in nobis fervorem concupiscentiarum. Adapta Mariæ cæteras proprietates pluviæ, quas invenies ibi: *De-*

[1] Psal. XXXI, 10.

[2] Osee, VI, 3.

scendet sicut pluvia in vellus[1]. Imber, id est, gratia vel doctrina Christi et Mariæ, quæ duo pulveres, id est, peccatores conglutinant, ut inde fiant vasa in honorem.

Temporaneus et serotinus. Imber temporaneus secundum Hieronymum, quo jactum semen coalescit in terra, est gratia puniens. Serotinus, quo ipsa grana jam ingrossata maturantur, est gratia consummans. Sic promittit Dominus adventum suum. Et talis fuit mundo nativitas Mariæ. Ideo assidue roganda est a nobis, ut nolentes præveniat, ut velint : volentes sequatur, ne frustra velint, sicut docet Augustinus ; ut Dominus exoretur tribuens gratiam incipiendi, proficiendi, et perseverandi.

Item, Sicut lux diluculi semper augmentatur et crescit ad perfectam diem : sic Maria præ cæteris ante sanctificata quam nata, quotidie sanctior procedebat, et tandem angelicam supergressa est sanctitatem, ut supra dictum est de *aurora.*

3. Item, Sol oriens quasi de diluculo, ipsum non obnubilat, sed illuminat : nec Christus de Virgine nascens matris pudicitiam læsit, sed potius insignivit : quoniam de pura reddidit puriorem. Et nota, quod fere quidquid supra dictum est de *aurora*, potest huic diluculo competentissime adaptari.

Item, In hoc diluculo visitavit Deus hominem. Job, vii, 18 : *Visitas eum diluculo*, etc. *Visitas.* Glossa : sublevas. *Diluculo.* Glossa : Claritate virtutum. Propter claritatem enim virtutum appellatur Maria *diluculum.* Ideo paulo postquam conceperat Salvatorem, dicit Zacharias, Luc. i, 78 : *Visitavit nos oriens ex alto.*

Item, Christus diluculum, de cujus egressus a Patre dicitur, Michææ, v, 2 : *Egressus ejus ab initio*, id est, a Patre, *a diebus æternitatis.* Et hoc intelligitur de æterna genitura. De egressu ejus ab ùtero matris exponitur hæc auctoritas : *Quasi diluculum,* etc. Sicut enim egresso diluculo fugantur tenebræ noctis, sic egresso Christo de thalamo virginali fugatæ sunt tenebræ mundanæ iniquitatis et ignorantiæ. *Et veniet quasi imber nobis temporaneus et serotinus,* ut supra[2]. Vel sic : Quamdiu sumus in vita temporali, est nobis Christus imber temporaneus, justificans nos per fidem et opera. Post mortem erit quasi imber serotinus, quando nos de area transferet ad horrea. Et hæc duplex pluvia non ad diversas horas hujus diei sicut quidam male intelligunt, sed ad diversa tempora unius anni referenda est. Unde ibi dicitur, quod in terra promissionis pluvia bis datur in anno. Ideo promittitur veris obedientibus, Levit. xxvi, 3 : *Dabo vobis pluvias temporibus suis.*

Item, *Veniet quasi imber nobis temporaneus et serotinus.* Ibi dabit nobis gratiam prævenientem, ut velimus, et subsequentem, ne frustra velimus, sicut dicit Augustinus.

[1] Psal. lxxi, 6.

[2] Osee, iv, 3.

CAPUT IX.

Maria mane.

1. Mane, de quo dicitur, Isa. LVIII, 8 : *Tunc*, id est, tempore gratiæ, *erumpet*, id est, subito et improvise nascetur de tenebrosa synagoga, *quasi mane*, quod videtur procedere de tenebrosa nocte, *lumen tuum*, o Ecclesia, id est, beata Virgo, cujus vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias. *Et sanitas tua*, id est, Christus, de quo dicit Psalmista, Psal. XXVI, 1 : *Dominus illuminatio mea, et salus meas*, etc. *Citius orietur:* quia *medicina omnium in festinatione nebulæ* [1], id est, in acceleratione incarnationis Dominicæ. Istud enim mane genuit nobis diem, id est, Christum, qui est dies æternus.

Et nota, quod in mane multa leguntur accidisse ad litteram, quæ spiritualiter complentur in nobis beneficio hujus mane, vel hujus diluculi. Per mane etiam infusio gratiæ designatur.

2. In mane feræ et aves nocturnæ delitescunt. Unde : *Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur* [2]. Et loquitur ad litteram de catulis leonum fugentibus ut rapiant, per quos dæmones designantur. Simile, Job, XXXVII, 8 : *Ingredietur bestia latibulum, et in antro suo morabitur*. Nocturnæ volucres, pravæ cogitationes. Latrones diffugiunt, id est, dæmones. Exod. XIV, 24 et 25 : *Jam advenerat vigilia matutina*, etc. Et paulo post: *Dixerunt ergo Ægyptii : Fugiamus Israelem*, etc. Aves mundæ cantare incipiunt, scilicet turtur contritionis, philomela dilectionis, alauda lætitiæ, et hujusmodi. Job, XXXVIII, 7 : *Cum me laudarent simul*, id est, concorditer, *astra matutina*, etc. Tunc enim decantant viri religiosi laudes matris et Filii. Unde : *Mane oratio præveniet te* [3]. Item, *Mane adstabo tibi*, etc. [4]. Istud dicendum est Mariæ : Adstabo, id est, coram te stabo, paratus ad servitium tuum. *Adstare* tria notat. (Quære titulo : *Adstitit regina*). Viri justi pravos motus interficiunt, ne ab ipsis interficiantur. Unde dicit quidam ex ipsis : *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ* [5], id est, pravos motus sensualitatis, de quibus dicitur : *Beatus qui tenebit et allidet parvulos tuos ad petram* [6]. Vel, peccatores terræ, dæmones sunt, quorum procuratione peccata fiunt in terra. *Ut disperderem de civitate Domini* [7], id est, anima fideli, *omnes operantes iniquitatem*, id est, pravos motus, qui pariunt iniquitatem. Ad litteram enim in mane magis tentat diabolus. Unde, Josue, VIII, 14 : *Rex Hai festinavit mane et egressus est*, etc. Propter hoc Cistercienses vigilant in mane, nec vadunt ad lectos post matutinas, sed orant, ut sic interficiant pravos motus. Cistercienses commendantur a vigiliis et orationibus.

3. Mane etiam exeundum contra hostes.

[1] Eccli. XLIII, 24.
[2] Psal. CIII, 22.
[3] Psal. LXXXVII, 14.
[4] Psal. V, 5.
[5] Psal. C, 8.
[6] Psal. CXXXVI, 9.
[7] Psal. C, 8.

Unde, I Regum, xi, 10 et 11, legitur, quod viri Jabes Galaad, audito quod Saul veniret eis in auxilium, sumpta audacia, dixerunt hostibus suis : *Mane exibimus ad vos.* Tunc enim ingressus est castra in vigilia matutina Saul, et devicti sunt hostes et dispersi, ita ut non relinquerentur ex eis duo pariter. Judith, xiv, 2 : *Cum exierit sol, accipiat unusquisque arma sua, et exite cum impetu*, etc. Submerguntur Ægyptii in mari, contritionis, Rubro, propter tristem memoriam sanguinis, id est, peccatorum, et hoc factum est in vigilia matutina, etc. Expelluntur tenebræ peccatorum. Job, xvii, 12 : *Rursum post tenebras spero lucem*, id est, gratiæ claritatem. Alleviantur infirmitates, id est, tentationes. Job, viii, 5 : *Si diluculo consurrexeris*, etc. In hoc etiam mane incepit mundus languidus melius se habere, in quo a planta pedis usque ad verticem non erat sanitas, propter peccatum primorum parentum.

CAPUT X.

Maria lux.

1. Lux. Maria comparatur luci proprietate multiplici. Unde, Sapient. vii, 10 : *Proposui pro luce habere illam*, etc. Genes. i, 4 : *Vidit Deus lucem, quod esset bona*, etc. Hæc est enim lux quæ post Filium illuminat omnem lucem.

Maria *lux* propter speciositatem : quia nulla pura creatura Maria pulchrior. Unde de ea dicitur, Sapient. vii, 29 : *Est enim hæc speciosior sole, et super omnem dispositionem stellarum, luci comparata, invenitur prior.* Nihil enim luce subtilius, sicut infra ostendetur. Nihil luce purius, in quo simplicitas ejus et innocentia. Nihil mundius, in quo operum ejus munditia. Nihil clarius, in quo lumen exemplorum. Nihil humanæ vitæ jucundius, in quo notantur in ea doctrina et sapientia verborum. Ergo munditia ad virginitatem, claritas ad opinionem, gratia ad sermonem.

Propter claritatis diffusionem absque sui diminutione : quia peperit Christum sine sui corruptione. De qua luce, Eccli. i, 10 : *Effudit illam super omnia opera sua, et super omnem carnem.* Hoc dicitur de sapientia, et potest exponi de Maria. Propter suam incorruptibilitatem, et puritatem : quia inquinari non potest. Unde, Sapient. vii, 25 : *Nihil inquinatum in eam incurrit.* Sicut apparet in radio solis, quem nec ignis comburit, nec aqua emollit, nec fœtor corrumpit, nec gladius scindit, nec vitrum obsistit : et ita incorruptibilis.

Quia visibilia facit ea quæ prius non apparebant, ante faciem Filii sui misericorditer statuens eos qui prius longe distabant ab eo, ut patet in Theophilo. Ipsa enim sicut dicitur, Job, xii, 22 : *Revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis.*

Quia per angustissimam rimam vel foramen ingreditur, gratiam infundendo. Unde dicit cum Filio illud Apocalypsis, iii, 20 : *Si quis mihi aperuerit januam, intrabo ad illum.* (Titulo de *sole*). Item, Cantic. ii, 9 : *Respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.* Quasi modica rima est aliquoties eam devote salutare,

pro amore ejus libenter eleemosynam dare, missam suam devote auscultare, vel sermonem de ea, blasphemantes eam vel jurantes asperrime redarguere, ejus magnalia firmiter credere, tutelæ ipsius sese commendare, et hujusmodi. Nulla enim creaturarum Dei æque parata est ad benefaciendum. Et per hujusmodi rimas diffundit nobis lumen gratiarum et misericordiæ suæ.

Quia rimas et angustissima foramina sua illustratione manifestat existentibus in domo, id est, etiam minima peccata suæ gratiæ infusione facit perceptibilia his qui convertuntur ad cor. Eccli. XLII, 19 : *Revelans vestigia occultorum.* Roganda est igitur assidue, ut cordibus nostris infundat gratiam divini timoris : quia, sicut dicitur, Eccli. XXI, 7 : *Qui timet Deum, convertetur ad cor suum*, ut per illustrationem gratiæ suæ possimus intelligere nostrorum cordium foramina et scissuras, et eadem resarcire.

Quia prævenit oculum ad hoc ut videatur ab oculo. Et sapientia vel Maria præoccupat eos qui se concupiscunt, ut illis se priorem ostendat [1].

Quia oculos illuminat, id est, intellectum et affectum, qui sunt oculi animæ. Intellectum cognitione sui et Dei, affectum dilectione Dei et proximi.

Quia tenebras fugat, et sequelam tenebrarum, id est, ignorantiam : quia mundo peperit æternam veritatem, quæ Christus est. Joan. XIV, 6 : *Ego sum via, et veritas, et vita.* Quia splendorem diffundit. Quia ex ejus utero egressus est per carnalem nativitatem ille splendor, de quo dicit Isaias, LXII, 1 : *Donec egrediatur ut splendor justus ejus.*

Quia singulis rebus species proprias et differentias restituit, quas abstulerant tenebræ : quia tempore tenebrarum omnia sunt in chao et confusione. Sic factum est mundo per peccatum Hevæ : sed Maria luce vera veniente, ad formas proprias omnia quasi de tenebris evaserunt, scilicet status, ordines, et gradus Ecclesiæ Catholicæ, et exemplaria virtutum.

Quia sine acceptione personæ omnibus se ei debito modo exponentibus se exponit. Sapient. VI, 8 : *Æqualiter cura est illi de omnibus* : *æqualiter*, id est, communicative. Ideo dicit ei Pater, Isa. XLIX, 6 : *Dedi te in lucem Gentium.*

Quia sanis oculis delectabilis. Unde, Eccle. XI, 7 : *Dulce lumen, et delectabile est oculis videre solem.* Oculi nostri spirituales affectus et intellectus. Quia lippientibus et non sanis oculis odibilis, Judæis, paganis, hæreticis, blasphemis, et hujusmodi. Unde, Joan. III, 20 : *Qui male agit, odit lucem.* Augustinus : « Palato non sano pœna est panis, et oculis ægris odiosa lux, quæ est sanis amabilis. »

De hac luce dicitur, Genes. I, 3 : *Dixit Deus : Fiat lux. Et facta est lux.* 2.
Dicturus erat Psalmista, Psal. CXVIII, 126 : *Tempus faciendi, Domine, dissipaverunt legem tuam.* Et Dominus dixit : *Fiat lux*, etc., quasi jam diceret Mariæ illud Isaiæ, XLIX, 6 : *Dedi te in lucem Gentium.* Deus enim hanc lucem fecit, quando beatam Virginem de tenebris lucere et splendescere dixit [2]. Sed quia lux esset bona, vidit, quando per eam mundi tenebras illustravit. Unde sequitur, Genes. I, 4 : *Et vidit Deus lucem, quod esset bona.* Sicut enim *nemo bonus nisi solus Deus* [3], sic nulla anima Mariæ comparata invenietur perfecta. Nam sicut ipse est super omnia Deus benedictus [4], sic Maria inter mulieres, id est, super omnes mulieres benedicta. *Et divisit lucem*, id est, Mariam, *a tenebris* peccati originalis. Vel, *a tenebris*, id est, spinosis Judæis, de quibus orta est velut rosa. *Appellavitque lucem diem*, quando nascente Maria incepit mundo diescere. (Hoc invenies in capitulo sequenti). Hac

[1] Sapient. VI, 14.
[2] II ad Corinth. IV, 6.
[3] Luc. XVIII, 19.
[4] Ad Roman. IX, 5.

luce quasi quodam collyrio illuminantur cæci nati, ut sanatis oculis Dei gloriam valeant intueri hic per fidem, in futuro per spem. Sed hanc lucem tenebræ, id est, tenebrosi peccatores, Judæi, pagani, hæretici non comprehenderunt : quia ægris oculis odiosa lux, ut dicit Augustinus, et hujus lucis radioli luminositas exemplorum.

Item, Ipsa figurata est per illam lucem primariam, quæ creata creditur ibi, ubi sol oritur, et de qua secundum quosdam factum est corpus solis : quia de substantia Virginis formatum est corpus Filii, quia est lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum[1], supple, qui illuminatur.

Item, Ipsa figurata est per lucem illam quæ subtracta est Ægyptiis tenebrosis, scilicet Judæis, et data filiis Israel, id est, veris Christanis[2].

Item, Hæc lux est illa nova lux, quæ Judæis oriri visa est[3], et de qua dicitur, Esther, XI, 10 et 11 : *Fons* gratiæ, *parvus* per humilitatem, in lucem solemque conversus est, in lucem universalem et stabilem. Si enim *justorum semita quasi lux splendens procedit et crescit usque ad perfectam diem*[4], quanto magis semita illius quæ genuit Solem justitiæ. Item, Si Apostoli sunt lux mundi[5], quanto fortius Maria, quæ genuit illum qui dicit, Joan. VIII, 12 : *Ego sum lux mundi.*

CAPUT XI.

Maria dies.

Dies, a *dian* quod est claritas, ut quidam dicunt. Genes. I, 5 : *Appellavit Deus lucem Diem,* quando scilicet placuit ei, quod Maria nascente inciperet mundo diescere tenebroso, et per diem de die, id est, Filium de matre illuminaretur omnis homo veniens in hunc mundum.

Et nota, quod quasi per tria morarum spatia, scilicet mane, meridie, vespere dies completur. Similiter quibusdam gradibus meritorum quasi quibusdam spatiis horarum completa est perfectio sanctitatis Mariæ. Et hæc tria sollicite prædicanda sunt. Unde, Psal. LIV, 18 : *Vespere et mane et meridie narrabo et annuntiabo*, etc. Hujus diei mane, quando crebrior inter homines fieri solet salutatio, designatum est, quando ei dictum est, *Ave :* et ab ista salutatione quasi inchoavit aurora hujus diei coruscare, et incepit mundo diescere, qui per quinque millia annorum ambulaverat in tenebris, et caligine peccatorum et ignorantiæ pro delicto priorum parentum. Et tunc videns videtur Dominus respexisse humilitatem Mariæ : quia quasi domesticam et familiarem habebat, quam cum tanta reverentia quasi ex parte sua salutari ab Angelo faciebat. Tunc enim Dominus mandavit salutes Jacob[6], id est, Mariæ, quæ simul et semel vitia omnia supplantavit. Quasi meridies fuit hujus diei, quando dicta est *gratia plena :* quia sic-

[1] Joan. I, 9.
[2] Exod. X, 22 et 23.
[3] Esther, VIII, 16.
[4] Proverb. IV, 18.
[5] Matth. V, 14.
[6] Psal. XLIII, 5.

ut meridies plenitudinem habet caloris et luminis, sic et ipsa tunc ostendebatur recepisse omnem plenitudinem charismatum, quæ animam illuminant per cognitionem, et calefaciunt per amorem. Quasi vespera fuit hujus diei, quando dictum est ei : *Dominus tecum*, qui a primis parentibus recesserat per peccatum : quia sicut ad vesperam sol terris propinquior efficitur, sic in verbo isto ventris hospitio Deus illabitur. Nota, quod in illo verbo : *Ecce ancilla Domini, fiat*, etc. [1], concepit Virgo per fidem, sicut manifeste dicunt Fulgentius et Bernardus. Et sic *factum est vespere*, scilicet virtute Altissimi ei obumbrante, *et mane*, id est, Spiritu sancto in eam superveniente, *dies unus* [2], id est, singularis. Vespere in refrigerio carnis Christi. Mane in illuminatione Spiritus sancti. Psal. LXXVII, 14 : *Deduxit eos in nube diei, et tota nocte in illuminatione ignis.* Vespere in fine Veteris Testamenti. Mane in initio Novi. Vespere, dum terminatur regnum Judæorum. Mane, dum inchoatur regnum Christianorum. *Dies unus*, id est, singularis et solus, in quo creator hominis factus est filius hominis, assumens nubilum nostræ carnis. Duo dies in die una, sicut duo in carne una, Virgo carnem offerens, Christus carnem induens : et fit dies unus et unus, id est, altera sola, et alter solus. In matre specialis et sine exemplo virginitas, in Filio singularis et unica humilitas. Hujus diei sunt duodecim horæ per quinque et septem divisæ. Quinque pertinent ad sensus corporis virginalis, in quibus a mundanis illecebris præcellens omnibus continentia specialis. Septem ad mentem Virginis, propter septem gratias animæ præsides, quæ de fonte spiritus uniformis rivulo prodeunt septiformi.

CAPUT XII.

Maria nubes.

1. Maria *nubes*, de qua dicitur, Isa. XIX, 1 : *Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum*, etc. Secundum Isidorum dicitur *nubes* ab obnubendo. Et beata Virgo humana carne velavit unigenitum Dei. Obnubere enim operire est.

Maria *nubes levis*, quam Spiritus sanctus in sanctificatione a peccato originali quasi a quodam pondere liberavit, et a peccati fomite in conceptione Christi mundavit ex toto. Cum autem melius videretur dixisse Propheta, *descendet*, quam *ascendet*, quia tunc *inclinavit cœlos, et descendit* [3], maluit tamen dicere, *ascendet* : quia sessor superior est re quam ascendit, et a qua portavit. Bene ergo dicitur, *ascendet :* quia nubes hæc eum portabat, et ipse eam regebat. Unde ipsa dicit : *Dominus regit me*, etc. [4]. Et, Deuter. XXXII, 12 : *Dominus solus dux ejus fuit*, etc.

Alia ratio : Dominus in incarnatione descendens in Virginem, carnem huma-

[1] Luc. I, 28.
[2] Genes. I, 5.
[3] Psal. XVII, 10.
[4] Psal. XXII, 1.

nam assumpsit ex ea, in qua mundo visibilis apparuit, sicut dicitur, Baruch, III, 38 : *Post hæc in terris visus est*, etc., cum antea esset invisibilis in sua divinitate. Unde dicit ei Isaias. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*. Et ita ascendit in cognitionem hominum, qui prius de ipso parum aut nihil sciebant.

2. Maria *nubes :* quia candida per virginitatem et omnimodam puritatem. Unde, Apocal. XIV, 14 : *Et vidi, et ecce nubem candidam*, per innocentiam, virginitatem, benignitatem, et immortalitatem corporis, ut vere creditur. *Et super nubem sedentem similem Filio hominis*. Hoc fuit quando Dominus ascendit super nubem levem [1]. *Habentem in capite suo coronam auream*. Per caput divinitas, per coronam æternitas, per aurum sapientia. Corona ergo aurea æterna sapientia. *Et in manu sua falcem acutam*, id est, potestatem judiciariam quam in judicio exercebit, quando secabit malos in corpore et anima a terra quam dilexerunt, et arefactos ponet in clibanum ignis æterni.

Lucida per gratiæ illustrationem et sanctæ conversationis exemplum, designata per illam nubem lucidam de qua legitur in historiis de opere quartæ diei, quæ antequam sol fieret, mundum illuminabat, et de qua secundum quosdam factum est corpus solis. Ideo dicitur, Job, XXXVII, 11 : *Nubes*, id est, Maria et sancti, *spargunt lumen suum*, scilicet lumen exemplorum.

Rubicunda per pulchritudinem naturalem, verecundiam virginalem, ferventissimam charitatem, patientiam singularem. (Quære istud titulo de *rosa*.) Vel etiam, rubicunda per martyrium animæ, quando luna conversa est in sanguinem per compassionem in Unigeniti passione [2].

Hyacinthina per cœlestem conversationem, vel per cœlestium contemplationem : quia verissime dicere potuit illud Apostoli, ad Philip. III, 20 : *Mea conversatio in cœlis est*.

Nigra per humilitatem, quæ dicitur quasi humi latens. Sicut enim hyacinthinus color proprie color est cœlestis, sic et color terreus proprie color niger est, et per terram proprie figuratur humilitas. Ideo dicit ipsa, Cantic. I, 4 : *Nigra sum, sed formosa :* quia nigredo humilitatis excellentissima est formositas animæ fidelis. (Istud invenies multimode expositum titulo de *pulchritudine Mariæ*.) Vel, Nigra, id est, obscura, et guttis noctium, id est, tribulationibus plena, et denigrata ex compassione et doloribus Filii patientis, quando Filio Dei et suo non erat species neque decor [3], et cum obscurato Filio obscurata est mater.

Suspensa quasi inter cœlum et terram, et hoc per desiderium æternorum. Job, VII, 15 : *Elegit suspendium anima mea, et mortem ossa mea*. Duo dicit se elegisse Job, quæ bene conveniunt beatæ Virgini. Primum est suspendi a mundo, id est, elevari, ut conversatio ejus esset in cœlo [4]. Item, ad Coloss. III, 1 : *Quæ sursum sunt, quærite*. Ideo dicit : *Suspendium elegit anima mea*. Glossa : Intentio mentis. Secundum mori mundo. Unde, ad Coloss. III, 3 : *Mortui enim estis*. Ideo enim sequitur : *Et mortem ossa mea*. Glossa : Fortitudo carnis scilicet mortificationem. Et sequuntur alia duo, scilicet desperare de mundo. Unde sequitur, Job, VII, 16 : *Desperavi*, juxta illud Psalmi LXI, 11 : *Nolite sperare in iniquitate*. Item, non ultra vivere secundum mundum. Unde sequitur, Job, ibidem : *Nequaquam ultra jam vivam*, juxta illud Apostoli, ad Roman. XII, 2 : *Nolite conformari huic sæculo*, etc. Per istud etiam suspendium figuratur, quod mediatrix est inter Deum

[1] Isa. XIX, 1.
[2] Joel, II, 31.
[3] Isa. LIII, 2.
[4] Ad Philip. III, 20.

et peccatores: nam per ipsam et Filium ejus reconciliata sunt ima summis.

Aquosa per gratiarum et omnium charismatum abundantiam. Unde dicta est *gratia plena*. Ideo dicuntur *nubes* quasi nimborum naves. Aquis etiam sapientiæ salutaris onerata fuit hæc nubes, quando conservabat omnia verba quæ de Filio dicebantur, *conferens in corde suo* [1].

Vento dicitur pulsa, id est, gratia Spiritus sancti, qui et ipsam impellebat, et trahebat, et circumducebat, et ducebat, et custodiebat, ut de ea possit illud exponi Deuteronomii, xxxii, 10 : *Circumduxit eam, et docuit, et custodivit*. Spiritus enim sapientiæ docuit ipsam Angelo respondere. Spiritus pietatis traxit eam ad Elisabeth. Spiritus intellectus deduxit eam cum Filio ad templum. Spiritus timoris impulit eam et fecit cum Filio descendere in Ægyptum, et sic de aliis.

Ad fructum terram habilitat et fœcundat. Unde dicitur, Eccli. xxxv, 26 : *Speciosa misericordia Dei in tempore tribulationis, quasi nubes pluviæ in tempore siccitatis*. Ipsa enim velut nubes misericorditer abscondit peccatores ab ardore solis, et ipsis refrigerat ardorem concupiscentiarum, et eos fœcundat ad bene operandum.

Fructibus, hominibus, et animalibus solis ardorem temperat. Ardor Solis justitiæ, ira ejus, quam suis precibus modificat et refrænat, ne peccantes illico feriat. Terræ nascentibus ne lædantur ab ipso fervore solis, misericorditer præcavet et obumbrat. Unde dicitur, Job, xxxvii, 11 : *Frumentum desiderat nubes*. Refrigerat etiam messores. Unde et dicitur *nubes roris*, id est, rorem emittens, *in die messis* [2]. Nam sicut grata est nubes messoribus quos refrigerat, et arentem stipulam secabilem facit quam suo rore humectat, sic Maria his qui amorem suum separant a terrenis. Unde et dicitur *columna nubis* [3]. *Columna*, imbecilla Christi membra sustentando : *nubis*, his qui exuruntur tentationum caumate obumbrando.

Mortalium lippientibus oculis solis æterni temperavit claritatem, et refrigeravit fervorem. Unde dicit, Ezechiel. xxxii, 7 : *Solem nube tegam*. Et hoc quando *Dominus dixit ut habitaret in nebula* [4]. Et quando nubes carnis facta est latibulum ejus [5]. Propter hoc etiam dicit ipsa, Eccli. xxiv, 6 : *Sicut nebula texi omnem terram*, id est carnem, scilicet a fervore solis justitiæ, temperans illi claritatem divinitatis.

Vento vehementissimæ persecutionis impulsa fuit in Filii passione, et tunc resoluta est in multa lacrymarum stillicidia. Unde ei dicitur, Cantic. vii, 4 : *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon*.

Item, De hac dicitur in Psalmo civ, 39 : *Expandit nubem in protectionem eorum*, id est, Israëlitarum, *et ignem ut luceret eis per noctem*. Ecce duo officia ad quæ data est nobis Maria, scilicet ut nos protegat a fervore Solis justitiæ tamquam nubes, et ideo quasi suspensa est inter terram et solem, et nos illuminet suis orationibus et exemplis tamquam ignis, quoniam ipsa est lux ostendens lucem virtutum, et etiam nos protegat contra diabolum quasi igneus murus, et contra vitia et peccata. Unde dicit cum Filio, Zachar. ii, 5 : *Ero ei murus ignis in circuitu*, id est, Ecclesiæ. Et bene dicit *in circuitu*, contra circuitum diaboli, qui *tamquam leo rugiens, circuit quærens quem devoret* [6].

[1] Luc. ii, 19.
[2] Isa. xviii, 4.
[3] Eccli. xxiv, 7.
[4] III Regum, viii, 12.
[5] Job, xxii, 14.
[6] I Petri, v, 8.

LIBER OCTAVUS.

DE HIS QUÆ PERTINENT AD TERRAM, ET POSSUNT FIGURARE MARIAM.

CAPUT I.

Maria terra.

Terra, solum, tellus, humus, arida, limus, et argil, id est, argilla, Area, campus, ager, mons, collis, concava vallis, id est, vallis, et convallis, Desertum, solitudo, petra, pascua, pratum.

1. *Terra.* Hæc est terra de qua formatus est homo [1], scilicet novus Adam de limo terræ, id est, argilla, quæ est tenax, tractabilis et firma, super quam secure fundantur opera lapidea. Similiter Maria tenax et firma fuit in proposito conservandæ virginitatis, et per obedientiam tractabilis. Unde dixit : *Ecce ancilla Domini* [2]. Quasi diceret : Quidquid ei placuerit, faciat de ancilla sua. Ecce tractabilitas. Quæ precibus suis et meritis sustinet et supportat ædificium Ecclesiæ militantis. Tractabilis etiam ad vota nostra implenda si digne fuerit exorata.

Item, Hæc est terra, de qua dictum est, Genes. II, 5 et 6, quod *homo non erat qui operaretur terram.* Nullus enim homo operatus est in ea terra virgine, de qua formatus est Christus, *qui factus est ex semine David secundum carnem* [3], id est, tamquam de limo terræ secundum hominem. *Sed fons ascendebat e terra, irrigans universam superficiem terræ.* Superficies terræ, id est, dignitas terræ Virgo Maria picturata omnium florum speciositate, id est, virtutum. Quam irrigavit Spiritus sanctus, qui est fons aquæ vivæ, ut quasi de limo tali fieret homo ille qui constitutus est in paradiso, ut operaretur ibi et custodiret illum, id est, in voluntate Patris, ut eam adimpleret. In paradiso etiam, id est, utero beatæ Mariæ Virginis positus est Christus in incarnatione, quando mulier circumdedit virum [4], ut operaretur in ea

[1] Genes. II, 7.
[2] Luc. I, 38.
[3] Ad Roman. I, 3.
[4] Jerem. XXXI, 22.

fœcunditatem, et custodiret illæsam virginitatem.

Et nota, quod beata Virgo ante Filii conceptionem erat quasi terra sicca ab omni humore nocivo. Accessit gratia Spiritus sancti tamquam fons irrigans, et ex tali conjunctione factus est limus, de quo formatus est Christus.

Item, Hæc est terra Hevilath [1], quod interpretatur *dolens*, vel *parturiens*, quæ duo bene conveniunt beatæ Virgini, habito respectu ad Filii passionem, quando doluit super partu suo. In hac terra nascitur *aurum optimum* [2], id est, caro Christi, ut fiat comparatio. Bona enim fuit caro Adæ, quæ potuit non mori. Melior erit nostra post resurrectionem, quæ de cætero non poterit mori. Optima caro Christi, quæ non sensit corruptionem in sepulcro, et per quam mortua poterit resuscitari et resuscitata glorificari. In hac etiam terra *invenitur bdellium, et lapis onychinus* [3]. Bdellium secundum Plinium est arbor aromatica et valde odorifera, et signat animam Christi, quæ totum mundum universis virtutum et exemplorum odoribus respersit. Lapis onychinus, qui pretiosus est valde, colore candens et humani unguis similitudinem exprimens, signat deitatem Christi, quæ cum sit candor lucis æternæ et specuculum sine macula, splendor gloriæ et figura Patris [4], nihilominus tamen ad humani unguis similitudinem humanæ carni in incarnatione supersedit et ei personaliter inhæsit. Maria ergo terra est Hevilath in qua et ex qua et per quam Deum et hominem habuimus.

Et nota, quod dicitur, quod ibi nascitur *aurum optimum*, id est, caro Christi, quæ de ea nata est et formata : et ibi *invenitur bdellium et lapis onychinus*, id est, anima Christi et deitas. Nota bene.

Item, Hæc est terra Geraris [5], in qua seminavit Isaac, et invenit ipso anno centuplum. Geraris interpretatur *advenæ propinquantes* : quia illi qui prius advenæ erant a Deo, per orationes et exempla Mariæ appropinquant ei. Qui enim seminaverint in hac terra, expendentes ad honorem ejus sua temporalia, inveniunt etiam ipso anno, id est, in præsenti vita, multam retributionem quæ notatur per centuplum. Convertit enim quosdam ab errore viæ suæ, quosdam pacificat Filio, quibusdam dat gratiam continendi, quosdam humiles, quosdam largos, quosdam misericordes, quosdam facit pacificos, quibusdam largitur vestimenta virtutum, quosdam prophetas, id est, sapientes constituit, sicut dicitur, Sapient. VII, 27, et hujusmodi. Ecce centuplicatio eorum quæ seminaveris in hac terra.

Hæc est terra fluens melle virginitatis, 2.
et lacte fœcunditatis, de qua legitur, Numer. XIII et XIV passim : et de qua Dominus dicit, loquens de Judæis, Ezechiel. XX, 15 : *Dedi eis terram fluentem lacte et melle, præcipuam terrarum omnium.*

Hæc est terra promissionis, promissa Judæis, reddita Christianis, cujus fructus ficus, uva et malogranatum. Per ficum dulcedo Mariæ, per uvam dilectio ejus lætificans ineffabiliter cor sibi devotum. Vel, virtus orationum ejus quæ Christum inebriant et faciunt oblivisci peccatorum nostrorum. Malogranatum notat diversitatem gratiarum, quibus facit nos socialiter et charitative conversari. Vel, hoc triplici fructu figuratur ipse Christus fructus uteri virginalis.

Hæc est terra de qua legitur, Deuter. 3.
VIII, 7-9 : *Dominus Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque et fontium, in cujus cam-*

[1] Genes. II, 11.
[2] Ibid., ℣. 12.
[3] Ibid.
[4] Sapient. VII, 26.
[5] Genes. XXVI, 12.

pis et montibus erumpunt fluviorum abyssi: terram frumenti, hordei, ac vinearum, in quo ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur: terram olei ac mellis: ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, et rerum omnium abundantia perfrueris: cujus lapides ferrum sunt, et de montibus ejus æris metalla fodiuntur. Terra optima ubi ad saturitatem comeditur. Siquidem Maria terra est rivorum, aquarum, fontium, et fluviorum, per quæ omnia figurantur dona et charismata, gratiæ, et virtutes, quæ per eam habuit mundus.

Ipsa etiam terra *frumenti*: quia nobis peperit Christum, qui se dicit *granum frumenti*[1]. Terra est etiam frumenti, id est, Scripturæ sacræ horreum, qua velut frumento pascuntur animæ sanctæ. Ipsa terra *hordei*, quod est frigidæ naturæ, et inde fit potus febricitantibus ad caloris refrigerium: quia infirmantibus per peccatum attulit medicinam. Eccli. XXXVIII, 4: *Altissimus creavit de terra*, etc. Ipsa terra *vinearum*: quia ab ipsa potamur vino multiplici, sicut dictum est, § duodecimo *horti conclusi*.

Item, Deuter. XI, 11 et 12: *Terra montuosa et campestris, de cœlo exspectans pluvias, quam Dominus semper invisit, et oculi illius in ea sunt.* Item, Deuter. XXXIII, 28: *Oculus Jacob in terra frumenti et vini.* Jacob luctator contra vitia, qui ad adjutorium Mariæ semper debet adspirare.

Hæc est terra appensa super nihilum per humilitatem[2]. Vera enim humilitas quæ soli Deo innititur, infra se non videt nisi nihilum, id est, defectus proprios et mundi vanitatem. Unde dicitur, Thren. III, 1: *Ego vir videns paupertatem meam*, id est, ideo virilis, quia cognoscens meos defectus, sicut terra, quæ ideo firma, quia super nihilum appensa. Jerem. IV, 23: *Adspexi terram, et ecce vacua erat, et nihili.* Item, Job, XXVIII, 5: *Terra de qua oriebatur panis*, etc.

De hac terra legitur in Psalmo LXXXIV, 1: *Benedixisti, Domine, terram tuam*, etc. In his versibus notantur quatuor. 4.
Primum, Virginis sanctificatio. Unde dicitur: *Benedixisti*, id est, sanctificasti. Et hæc benedictio consistit in tribus: quia Dominus primo benedixit eam in utero matris sanctificando. Secundo, in ea fomitem exstinguendo. Tertio, generandi potentiam eidem tribuendo. Ideo dicta est *benedicta in mulieribus*: quia concepit salvo flore, portavit sine labore, peperit sine dolore, quod nulla alia. De primo, scilicet de sanctificatione: *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei*[3]. De secundo, scilicet de fomitis exstinctione: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*[4]. De tertio, scilicet de collata potentia generandi. Jerem. XXXI, 22: *Creavit Dominus novum super terram*, etc. Dicitur ergo: *Benedixisti, Domine, terram tuam*, id est, Mariam, quæ tota fuit tua. Et hanc terram solus Deus inhabitavit, solus eam excoluit, et ipsum solum hæc terra fructificavit.

Secundum quod hic notatur, captivitatis nostræ liberatio et reductio. Unde sequitur, Psal. LXXXIV, 2: *Avertisti captivitatem Jacob.* Siquidem antequam Maria nasceretur, captivabat diabolus et deprædabatur totum genus humanum, sed per partum ejus reducta est captivitas et excussa est præda, sicut prædixerat, Isa. XLIX, 24: *Numquid tolletur a forti præda? aut quod captum fuerit a robusto, salvum esse poterit?* Capit enim diabolus et captivat peccatorem, quando mortali peccato consentit vel mortaliter peccare desiderat. Contra quod orat Psalmista, Psal. CXXXIX, 9, dicens: *Ne tradas me, Domine, a desiderio meo peccatori.* Est autem duplex captivitas, peccati et inferni. Et de utraque dicitur,

[1] Joan. XII, 24 et 25.
[2] Job, XXVI, 7.
[3] Psal. XLV, 5.
[4] Luc. I, 35.

Isa. xlvi, 2 : *Anima eorum in captivitatem ibit.* Et contra primam orat Psalmista, Psal. cxxv, 4 : *Converte, Domine, captivitatem nostram sicut torrens,* qui frigore Aquilonis congelatus, flante ab Austro convertitur in fluxum. De captivitate inferni dicitur, ad Ephes. iv, 8 : *Ascendens Christus in altum, captivam duxit captivitatem.* A captivitate inferni reducti sunt per partum Mariæ et Filii passionem, qui ibi antea detinebantur. A captivitate peccati multi quotidie per Mariam ad statum gratiæ reducuntur. Et propter hoc sequitur in auctoritate Isaiæ, xlix, 25 : *Equidem, et captivitas a forti tolletur,* id est, a diabolo : vel, *a forti,* id est, per fortem mulierem, scilicet Mariam. Non tamen omnium, sed illorum qui sunt Jacob, id est, qui contra vitia reluctantur, non pigritantium. Vel illorum de quibus dicitur, Thren. i, 6 : *Abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.*

Tertium est per preces Mariæ, nostrarum iniquitatum remissio. Unde sequitur, Psal. lxxxiv, 3 : *Remisisti,* id est, retro misisti, scilicet post tergum tuum, *iniquitatem,* id est, peccatorum congeriem, *plebis tuæ.* Unde, Isa. xxxviii, 17 : *Projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.* Sed nota, quod dicit *plebis tuæ,* id est, humilium, illorum scilicet qui se humiliant sub potenti manu Dei. Et in hoc signatur nostra absolutio.

Quartum est peccatorum nostrorum opertio. Unde sequitur, Psal. lxxxiv, 3 : *Operuisti omnia peccata eorum.* Ne videret ea homo in præsenti ad imitandum. Vel, ne ea videret in judicio ipse peccator ad erubescendum, diabolus ad deridendum et accusandum, Angeli et sancti ad testificandum. Job, x, 17 : *Instauras testes tuos contra me.* Ipse Deus ad puniendum, qui erit judex et testis [1]. *Operuisti,* inquam, pallio carnis qua Maria te vestivit extenso in cruce, de quo prædixeras animæ peccatrici, Ezechiel. xvi, 8 : *Expandi amictum meum super te,* ne scilicet appareret turpitudo tua. Vel, *operuisti* pallio charitatis, quæ te fecit incarnari, de qua, Proverb. x, 12 : *Universa delicta operit charitas.* Item, I Petri, iv, 8 : *Charitas operit multitudinem peccatorum.* Operuisti etiam a facie solis, id est, ab ira Patris per interpositionem nebulæ, id est, carnis tuæ, sicut prædixeras, Eccli. xxiv, 6 : *Sicut nebula texi omnem carnem.* Propter hanc opertionem dicitur in Psalmo xxxiv, 1 : *Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.* Quæ remittuntur in contritione, operiuntur in confessione et satisfactione. De confessione vel proposito confitendi dicitur, ibidem, ℣. 5 : *Dixi : Confitebor adversum me injustitiam meam Domino : et tu remisisti,* etc. De satisfactione : *Universa delicta operit charitas* [2], id est, opera pœnitentiæ, et misericordia facta in charitate.

Moraliter : Si vis a Domino benedici, oportet ut sis terra Domini, ei tamquam Domino referens dignos fructus. Habent enim dæmones terram suam, de qua dicitur, Isa. xxvi, 19 : *Terram gigantum,* id est dæmonum, *detrahes,* id est, deorsum trahes, scilicet ad terram miseriæ et tenebrarum, etc., *in ruinam.* Terra horum gigantum, illi qui dæmonibus fructificant opera tenebrarum. (Paulo infra quære bonas proprietates terræ, quæ competunt viris justis).

Item, De hac terra dicitur in Psalmo 5.
lxiv, 10 : *Visitasti terram, et inebriasti eam : multiplicasti locupletare eam.* Sermo de *Incarnatione Dominica.* « David eximius Prophetarum, cui specialiter de Christo facta est repromissio. Unde : *De fructu ventris tui ponam sedem tuam* [3]. De conceptu Virginis disserens et quasi gratias agens, quod exaudita sit

[1] Jerem. xxix, 23.
[2] Proverb. x, 12.
[3] Psal. cxxxi, 11.

illa ejus oratio : *Visita nos, Domine, in salutari tuo*[1]. Dicit : Visitasti, o Domine, terram, id est, Mariam visitasti. Nota verbum frequentativum : frequenter enim visitaverat eam Deus per Angelos suos officiales, sed in propria persona visitavit eam, quando dictum est Mariæ : *Dominus tecum*[2]. Et tunc meritis ipsius *visitavit nos oriens ex alto*[3]. »

Sequitur : *Et inebriasti eam,* id est, gratia replesti, quæ est vinum optimum. Unde tunc dicta est *gratia plena. Inebriasti eam.* Pigmentis omnium gratiarum. Raspato humilitatis. Vino albo virginitatis. Vino rubeo charitatis. Vino plano mansuetudinis vel paupertatis. Ferrato constantiæ et fortitudinis. Musto forti et calido divinæ dilectionis. Gariofilato lætitiæ spiritualis. Sementato contemplationis quæ surgit ex diversis. Pigmento interioris consolationis. Pigmentum enim dicitur quasi pius gustus mentis. Rosato aromatico perfectæ dilectionis, qua cupiebat dissolvi et esse cum Christo [4]. Clareto sapidissimo æternæ beatitudinis. (Quid hæc omnia significent, quære titulo de *horto*, § 12.) Hæc ebrietas fecit eam oblivisci populum suum et domum patris sui. Lætificavit gaudio ineffabili. Unde dixit : *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo*[5]. Audaciam subministravit ex securitate conscientiæ. Unde dicebat de Patre : *Osculetur me osculo oris sui*[6]. Fortitudinem præbuit. Unde : *Quoniam virum non cognosco*[7]. Quasi cancellare fecit quando electa in matrem Dei per humilitatem respondit : *Ecce ancilla Domini*[8]. Appetitum ejus excitavit, quando oravit : *Fiat mihi secundum verbum tuum*[9]. Insensibilem reddidit in bono sensu in passione Filii. Unde visa est dixisse tunc illud Proverbiorum, xxiii, 35, per virtutem patientiæ : *Verberaverunt me*, scilicet in Filio, sed *non dolui.* Largissimam et liberalissimam eam fecit, et totius misericordiæ genitricem.

Sequitur : *Multiplicasti locupletare eam,* id est, multipliciter locupletasti eam. Et tunc in ea impletum est illud Proverbiorum, xxxi, 29 : *Multæ filiæ congregaverunt divitias*, etc.

Item, *Multiplicasti locupletare eam*, tribuens ei et nobis per eam tuam divinitatem, et ex ea assumens nostram humanitatem. Vel, *multiplicasti locupletare eam.* Sicut videlicet dantur quædam gaudiola et ludicra matribus in ortu puerorum. Prima pars hujus locupletationis, quod concepit salvo flore, portavit absque onere, peperit sine dolore, post partum virgo permansit, sola virgo lac habuit, nutrientem se nutrivit, portantem se in brachiis et manibus gestavit, lucis æternæ candorem panniculis involvit eum *in quem desiderant Angeli prospicere*[10], ad placitum suum deosculari licuit, ipsum regem Angelorum sibi plenarie subditum vidit, et cætera hujusmodi. Secunda pars hujus locupletationis consistit in duodecim prærogativis, de quibus supra dictum est. Ad litteram, tres illi beati Magi venientes ad cunabula Filii, dicuntur in Apochrypho immensis muneribus munerasse Mariam, qui apertis thesauris suis, non solum marsupiis, Filio Dei pretiosa munera obtulerunt [11].

Visitasti terram, etc. Nota, quod ante incarnationem quasi morabatur ex toto cœlestis Archiepiscopus in sua diœcesi, hoc est, in cœlo, et clamabat provincia, id est, mundus ad Patrem : *Visita nos, Domine, in salutari tuo*[12]. Quo impetrato dicit Zacharias, Luc. i, 78, 79 : *Visitavit nos oriens ex alto. Illuminare his*, etc.

[1] Psal. cv, 4.
[2] Luc. i, 28.
[3] Luc. i, 78.
[4] Ad Philip. i, 23.
[5] Luc. i, 47.
[6] Cantic. i, 1.
[7] Luc. i, 34.
[8] Ibid., ŷ. 38.
[9] Ibid.
[10] I Petri, i, 12.
[11] Matth. ii, 11.
[12] Psal. cv, 4.

Ideo Filius ad hoc missus a Patre, dicitur legatus in Abdia, ubi de Patre dicitur: *Legatum misit ad Gentes* [1]. Et ad quid? Ad sanandos languidos, non ad evacuandas crumenas, aut replenda marsupia. Propter hoc dicitur de isto legato, Proverb. XIII, 17: *Legatus fidelis sanitas*, sed legatus infidelis infirmitas. In sua igitur incarnatione visitavit Christus terram, id est, mundum, vel hominem. Inebriavit in sua prædicatione: quod apparuit in conversis fidelibus, ut ostensum est in Maria. Vel in passione quando torculatus est ille botrus in palo beatæ crucis, ut sanguinem uvæ meracissimum biberent homines in sacramento. Multiplicavit locupletare in Spiritus sancti missione et omnium collatione charismatum, sed ineffabiliter locupletabit in generali resurrectione.

6. Item, De hac terra dicitur, in Psalmo LXXXIV, 12: *Dominus dabit benignitatem*, vel suavitatem, id est, affectum bonum: quod fuit quando Virgini beatæ votum vel desiderium perpetuæ virginitatis inspiravit. Aliter enim non fuisset digna concipere Filium Dei. Moraliter: Affectus bonus, quod est quando delectat hominem bene agere, habetur a solo Deo.

Sequitur: *Et terra nostra dabit fructum suum*. Et alibi: *Terra dedit fructum suum* [2]. *Terra nostra*, beata Virgo, quæ ex dono Dei facta est nostra. Unde, Ezechiel. XX, 15: *Dedi eis terram fluentem lacte et melle, præcipuam terrarum omnium*. Si ergo terra hæc nostra est, ergo fructus ejus noster, quem ipsa videtur tenere in manibus suis in sua imagine, quasi omnibus offerens illum, sed ab illis solis recipitur, qui auferunt a se iniquitatem quæ erat in manu sua [3]. Et notabiliter dicitur, *dabit*, vel *dedit*. Terra enim humano semine seminata non dicitur proprie *dare*, sed magis *reddere* fructum sibi commissum. Sed Maria quæ concepit non ex virili semine, sed mystico spiramine, id est, Spiritus sancti operatione, proprie dedit fructum suum: et bene *suum*, quia nec terra alia digna exstitit portare talem fructum, nec talis fructus terræ alii competebat. Ideo dicitur *fructum suum*, id est, sibi congruum: quia soli Virgini congruebat parere Filium Dei, et soli Deo matrem habere Virginem. Vel, *suum*, id est, benedicta benedictum, sicut terra maledicta in opere Adam fructus dedit maledictos [4], videlicet spinas et tribulos. Vel, *fructum suum*, scilicet totum suum, non communem sibi et viro: quia formatum de sola carne Virginis opere Spiritus sancti. Unde Filius dicit de Patre, Isa. XLIX, 5: *Formans me ex utero servum sibi, ut reducam Jacob ad eum*. Non dicit *formans me*, ex lumbis viri scilicet. Nec dicit ex umbilico, ubi mulieribus sedes est luxuriæ. Sed, *ex utero* virginali sine opere virili et concupiscentia muliebri.

Aliter: *Dedit fructum suum*, non vendidit: quia non habebamus pretium. Ideo de fructu suo dicit mater, Isa. LV, 1: *Qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite*, etc. *Dedit*, inquam, *fructum suum* in tempore suo, id est, in tempore gratiæ. Nec solum semel dedit hæc terra fructum suum, sed jugiter fructificat peccatoribus remedium. Christus dicitur *fructus* a *fruor*, *frueris*: quia in præsenti nostra est refectio, sed in cœlis Angelorum et hominum fruitio.

Item, De hac terra dicitur in Psalmo 7.
LXXIII, 12: *Deus rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ*, id est, in utero Virginis, qui mirabili proprietate *terræ medium* appellatur, utpote centrum medium circumferentiæ. Beatus Bernardus: « Sicut punctum in medio figitur, a quo linea inchoata in longum, protenditur, sic Maria in tribubus Israel

[1] Abdiæ, ℣. 1.
[2] Psal. LXVI, 7.
[3] Job, XI, 14.
[4] Genes, III, 17 et 18.

minima ad exemplum totius mundi quasi protensa proponitur. Ad ipsam enim sicut ad medium, sicut ad arcana Dei, sicut ad rerum causam, sicut ad negotium sæculorum respiciunt, et qui in cœlo habitant, et qui in inferno, et qui nos præcesserunt, et nos qui sumus, et qui sequentur, et nati natorum, et qui nascentur ab ipsis. Qui sunt in cœlo, id est, Angeli, ut resarciantur. Qui in inferno, id est, patres antiqui, ut eripiantur. Qui præcesserunt, ut Prophetæ fideles inveniantur. Qui sequuntur, ut convertantur a peccato, et per eam glorificentur. » Item, in dicto circulo punctum modicum humilitas Mariæ. Circumferentia, continentia totius creaturæ, et maxime salvandorum. Unde dicit, Eccli. xxiv, 8 : *Gyrum cœli*, scilicet Ecclesiam, *circuivi sola*. Vel ideo Maria centrum mundi, quia ex omni parte mundi omnes habent ad eam recurrere in omnibus suis necessitatibus, sicut omnes circumferentiæ recurrunt ad centrum.

Aliter : *Deus rex noster*, qui est *ante sæcula* : quia *in principio erat Verbum* [1]. *Operatus est salutem* humani generis, incarnando, prædicando, patiendo. Ideo dictus est Jesus, id est, salvator. *In medio terræ*, id est, in communi, vel in Jerusalem, quæ dicitur *umbilicus terræ* [2].

In his verbis quadruplex hæresis elicitur. Quod dicit Psalmista : *Deus*, est contra Nestorium, qui dixit Christum puram creaturam. Quod dicit : *Rex noster*, contra Judæum qui dixit : *Non habemus regem nisi Cæsarem* [3]. Quod dicit : *Ante sæcula*, contra Arium. Quod dicit : *Operatus est*, contra Manichæum.

8. Hæc est terra de qua dicitur in Psalmo xxiii, 1 : *Domini est terra*, illius scilicet propria, ut supra : *et plenitudo ejus*, scilicet virtutes et dona gratiarum. Unde ipsa dicit, I ad Corinth. xv, 10 : *Gratia Dei sum id quod sum*.

Hæc est terra de qua orta est veritas, 9.
scilicet humanæ carnis, quam sibi Christus univit dante Deo benignitatem nostræ redemptionis. Moraliter : Veritas de terra oritur, quando terrenus peccator peccata sua veraciter confitetur.

Hæc est terra desiderabilis. Unde de servis Mariæ : *Pro nihilo*, id est, pro brevi et minimo servitio, *habuerunt terram desiderabilem* [4], id est, Mariam, cui dicit, Isa. xxvi, 9 : *Anima mea desideravit te in nocte*, scilicet præsentis miseriæ. Ibidem, ℣. 8 : *Nomen tuum et memoriale tuum in desiderio animæ*.

Hæc est *terra deserta, invia, et inaquosa* [5], sicut exponit Hieronymus, in qua Dominus in sancto apparuit, ut videret, id est, videri faceret et cognosci virtutem et gloriam Virginis gloriosæ. De quo sancto dicitur, Luc. i, 35 : *Quod nascetur ex te sanctum*, etc. Expone tria adjectiva.

Hæc est terra quam debemus inhabitare per dilectionem veram, et juge servitium. Unde Mariæ dicitur : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* [6] : et hoc ut pascamur in divitiis ejus. Psal. xxxvi, 3 : *Inhabita terram, et pasceris in divitiis ejus*, vel deliciis.

Hæc est terra de qua dicitur Deo Patri : *Qui fundasti terram*, id est, Mariam, *super stabilitatem suam* [7], fidem scilicet, vel humilitatem. De qua dicit Pater, Isa. xlviii, 13 : *Manus mea fundavit terram*, etc. *Non inclinabitur*, scilicet ad peccandum. Vel, *non inclinabitur* : quia numquam titubavit diffidendo de Angelica promissione, vel desperando de Filii resurrectione, sicut fecerunt Apostoli dicentes, Luc. xxiv, 21. *Nos autem sperabamus*, etc. Item, *non inclinabitur*. Num-

[1] Joan. i, 1.
[2] Ezechiel. xxxviii, 12.
[3] Joan. xix, 15.
[4] Psal. cv, 24.
[5] Psalm. lxii, 3.
[6] Psal. lxxxvi, 7.
[7] Psal. ciii, 5.

quam enim inclinavit se ad dexteram per prospera, vel ad sinistram per adversa, vel deorsum per aliqua diaboli tentamenta : quia virtus est habitus in medietate consistens. Vel hoc ideo dicitur, quia fuit mulier timens Deum : et timor firmamentum est animæ. Unde : *Posuisti firmamentum ejus formidinem* [1].

Dicitur autem de hac terra, Eccle. I, 4 : *Generatio præterit.* Hoc impletum est in passione, quando Petrus Christum negavit, et dispersæ sunt oves percusso pastore. Unde Filius Patri : *Elongasti a me amicum et proximum* [2].

Et generatio advenit. Hoc fuit, quando latro credidit et pœnituit, cui promissum est : *Hodie mecum eris in paradiso* [3].

Terra autem, id est, Maria, *in æternum stat.* In verbo standi notatur perseverantia in fide. Ideo notabiliter dicit Joannes, XIX, 25, quod *stabat juxta crucem Jesu.* Ideo dixerat Dominus, Isa. LXIII, 3 : *Torcular calcavi solus, et de gentibus non est vir mecum.* Non dicit *mulier.* Torcular mors, quæ sicut torcular vinum ab uvis, sic exprimit animas a corporibus humanis. Sed Dominus pressus in hoc torculari, pressit ipsum torcular : quia mortem devicit, et de se uva nobis expressit calicem vini, vel sanguinis meracissimi, quem bibimus in altari. Et tunc vere potuit dicere : *Non est vir mecum*, per firmam credulitatem. Sed sola hæc mulier cum eo mansit per fidem. Ideo dicit : *Calcavi solus.* Et illud : *Singulariter sum ego donec transeam* [4]. Ideo etiam tunc dixit Patri, Matth. XXVII, 46 : *Eli, Eli, lamma sabacthani ? hoc est : Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me ?*

Aliter : *Terra in æternum stat* [5], et inter cætera elementa sola est immobilis et solida. Mariæ stabilis solidatas, ipsius humilitas, vel propositi firmitas, quæ numquam vacillat. In parte siquidem per aliquid accidens potest terra moveri, sicut fit in terræ motu, sed universaliter non. Unde nullum ædificium firmum est nisi a terra habeat firmitatem. Sic nec Maria umquam mota est per consensum peccati, imo in ejus constantia nos labiles firmitatem accipimus per exempla ejus et orationes, sine cujus auxilio impossibile est esse firmum.

Item, De hac terra dicitur, Isa. LX, 10.
12 : *Quis appendit tribus digitis molem terræ ?* Moles immobilis hujus terræ pondus humilitatis, vel firmitas propositi. Pondus enim est impetus rei conantis ad locum suum. Quasi enim duplicem locum habet humilitas : suo judicio inferiorem, unde humilitas quasi humi latens : Dei judicio superiorem, unde vero humili dicetur in judicio : *Amice, ascende superius* [6]. Sed superbo tunc dicetur quod dictum est Lucifero, Isa. XIV, 13 et 15 : *Qui dicebas*, o Lucifer, *in corde tuo* : *In cœlum conscendam* : et ego dicam tibi : *Verumtamen ad infernum detraheris in profundum laci. Imitantur autem illum qui sunt ex parte illius* [7].

Item, De hac terra, Isa. XL, 12 : *Quis appendit tribus digitis molem terræ ?* Tres digiti, quia digitus est de manu quæ signat operationem, signant operationem Trinitatis. Primus pollex, qui fortis est valde, potentia Patris. Secundus, qui dicitur *index* ab indicando, sapientia Filii. Tertius qui dicitur *magister*, magisterium Spiritus sancti, cujus unctio docet de omnibus [8].

Et nota, quod res appensa illi soli rei innititur, a qua appenditur, sicut patet in lampade. Sic et Maria innitebatur soli adjutorio divino. Unde, Cantic. VIII, 5, describitur innixa super dilectum, etc.

[1] Psal. LXXXVIII, 41.
[2] Psal. LXXXVII, 19.
[3] Luc. XXIII, 43.
[4] Psal. CXL, 10.
[5] Eccle. I, 4.
[6] Luc. XIV, 10.
[7] Sapient. II, 25.
[8] I Joannis, II, 27.

11. Hæc est terra sitiens de qua, Isa. LIII, 2 : *Ascendet sicut virgultum coram eo, et sicut radix de terra sitienti.* Terra sitiens dicitur terra arida et non compluta, quæ licet exterius humorem non recipiat, unde concipiat, et aliquam radicem pariat, quæ postmodum in arborem vel herbam prodeat, tamen quandoque Deo operante in seipsa et non aliunde radicem aliquam concipit, quæ prosilit in herbam vel arborem. Sic beata Virgo non accipiens humorem ab extrinseco unde intus conciperet, operante in se divina gratia concepit Filium ex seipsa. Unde dictum est ei, Luc. I, 31 : *Ecce concipies in utero*, id est, ex utero. Qui conceptus hoc modo prodiit ex utero verus homo. Ideo dictus est ascendisse de terra sitienti sicut radix.

Et nota, quod ad plantandam hanc radicem facta est fossa in hac terra per humilitatem, terra ejecta per paupertatis amorem, arbor terræ applicita per naturarum unionem quæ est illa corrigia quam non solvit Joannes, quia non explicavit unionem Verbi cum carne, radix terræ conjuncta per Spiritus sancti operationem. Ideo dicitur, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit?* Hæc est terra *in qua non ambulavit vir* [1], id est, maritus suus Joseph, *neque habitavit homo*, purus scilicet, sed Deus homo Christus Jesus.

Item, Terra *quæ non seminatur,* sicut dicitur ibidem [2].

12. Maria *terra*, quæ secundum quosdam dicitur a *terion*, quod est *statio* : quia *terra in æternum stat* [3], cum ignis et aer et aqua sint mobilia. Vel, dicitur a terendo quantum ad superiorem partem qua teritur. Vel, quia teritur aliis tribus elementis circumpositis. Tunc enim proprie potuit dici *terra*, quando conculcaverunt eam in Filio inimici ejus tota die passionis.

Solum, scilicet a solidate, et notat soliditatem et constantiam animi Mariæ in proposito virginitatis conservandæ, et stabilitatem fidei ejus in tempore Dominicæ sepulturæ.

Tellus, quæ secundum quosdam dicitur a tollendo se in altum active vel passive : quia tollimus ei fructus suos. Vel, quia fructus ejus nos tollunt, id est, nutriunt. Vel, quia nos tollit, id est, portat. Vel, a tolerando : quia tolerat labores hominum.

Humus sic dicta proprie quando latebat sub aquis. Unde humus ab humore, et Maria humus propter humectationem omnium charismatum et gratiarum. Genes. II, 9 : *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu.* (Quære titulo de *ligno*, ubi agitur de arboribus horti conclusi.)

Arida sic proprie dicta est aquis in unum collectis. Genes. I, 9 : *Congregentur aquæ*, etc. Ibidem, ℣. 10 : *Vocavit Deus aridam Terram. Vocavit*, id est, voluit, vel prævidit sic vocari, et talem fecit quæ sic deberet vocari. Dicitur autem *arida* ab ariditate : quia desiccata igne Spiritus sancti et Filio suo, qui *ignis consumens est* [4], ab omni humore noxio et carnali. Nec in ea aquæ terrenarum concupiscentiarum locum habuerunt : quia cœlestium contemplatio terrena desideria in ea ex toto exsiccavit. Viso enim Domino emarcuit femur Jacob [5]. Genes. I, 9 : *Dixit vero Deus : Congregentur aquæ quæ sub cœlo sunt, in locum unum, et appareat arida* [6]. Istud enim impletum est in Maria. Omnes enim aquæ, id est, gratiæ quæ sub cœlo sunt, id est, sub Deo, congregatæ fuerunt in locum unum, id est, in animam beatæ Virginis, quando dicta est *gratia plena* : et nihilominus ipsa apparuit arida dicens Angelo : *Ecce ancilla*, id est, inter virtutes humillima, sicut inter aquas arida. Ejus enim humilitas vere erat vorago virtutum.

[1] Jerem. II, 6.
[2] Ibid., ℣. 2.
[3] Eccle. I, 4.
[4] Ad Hebr. XII, 29.
[5] Genes. XXXII, 25.
[6] Genes. I, 9.

Item, De hac arida dicitur in Psalmo xciv, 5 : *Aridam*, id est, Mariam, *fundaverunt manus ejus* [1], id est, Christi. *Manus ejus*, id est, dona gratiarum, *fundaverunt* in profundo humilitatis. Unde alibi dicitur Christo : *Qui fundasti terram*, id est, Mariam, *super stabilitatem suam*, quæ fuit humilitas ejus. *Non inclinabitur* ad peccandum, *in sæculum sæculi* [2].

Limus, qui est terra tractabilis, designata per limum de quo formatus est primus homo [3]. Erat enim beata Virgo quasi arida, id est, terra sicca ab humore nocivo, ut supra dictum est, ante Filii incarnationem, accessit gratia Spiritus sancti quasi fons irrigans designatus per illum fontem *qui ascendebat e terra, irrigans universam superficiem terræ* [4], et plene rigavit Mariam : et ex tali conjunctione factus est limus de quo formatus est Christus. Dicitur autem *limus* quasi ligans humus. Beatus Bernardus : « Quid limo vilius? quid Deo sublimius? Tanta tamen dignatio facta est, ut quidquid Deus fecerit, limus fecisse dicatur, quidquid limus pertulerit, Deus pertulisse dicatur. »

Et *argil*, id est, argilla quæ fere idem est quod limus, terra scilicet tractabilis et firma, super quam secure fundantur opera lapidea. Similiter beata Maria tenax et firma fuit in proposito conservandæ virginitatis. Nec etiam ad promissum angelicum vacillavit. Fuit etiam tractabilis per obedientiam respondens : *Ecce ancilla Domini*. Quasi diceret : Quidquid placuerit, faciat de ancilla sua. Tractabilem etiam se exhibet per benignitatem ad vota nostra, si justa fuerint adimplenda, quæ etiam precibus, meritis, et exemplis sustentat in virtute et gratia ædificium Ecclesiæ militantis. Ipsa est etiam terra argillosa, in qua fundit Hiram omnia vasa templi Salomonis in campestri regione Jordanis inter Sochoth et Sarthan, sicut legitur, III Reg. vii, 46. Ipsa siquidem modulus est et exemplar omnium virtutum, et forma totius bonitatis.

Maria *terra*. Quia diversis floribus, id est, virtutibus picturata. Unde, Genes. ii, 6 : *Fons ascendebat de terra, irrigans universam superficiem terræ*. Superficies terræ, id est, dignitatis terræ paradisi, id est, Ecclesiæ, beata Virgo picturata et ornata diversis, imo universis virtutibus velut terra floribus. Unde dicitur : *Circumamicta varietatibus* [5]. 13.

Quia diversis herbarum medicinalium generibus vestita. Nam ipsius humilitas exemplo medicinat superbiam, paupertas et largitas cupiditatem et avaritiam, virginitas luxuriam, benignitas odium et iram, et sic de aliis. Et sic in floribus intelligitur ornatus virtutum quoad ipsam, in herbis effectus virtutum quoad homines. Quia infimum elementum, et hoc per summam et profundam humilitatem juxta documentum Sapientis, Eccli. iii, 20 : *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam*. Et hoc optime impletum est in Maria. Item, juxta illud Ezechielis, xxxii, 19 : *Quo pulchrior es, descende*.

Quia calcabile elementum : et hoc per obedientiam. Unde dicit : *Ecce ancilla Domini*. Ancillæ enim est obedire. Quasi diceret : Quidquid ei placuerit, faciat de ancilla sua. Vel, quasi calcabilem se præbuit per summam patientiam. Unde potuit dicere : *Conculcaverunt me*, scilicet in Filio meo, *inimici mei tota die* [6], scilicet passionis.

Quia sitibundum elementum, et hoc per gratiæ desiderium. Unde de Christo dicitur, Isa. liii, 2 : *Ascendet sicut radix de terra sitienti*, id est, Maria. (Quære de hac siti, § 6 horti conclusi, ubi hortus dicitur *sitibundus*.)

[1] Vulgata habet, xciv, 5 : *Siccam manus ejus formaverunt*.
[2] Psal. ciii, 5.
[3] Genes. ii, 7.
[4] Ibid., ℣. 6.
[5] Psal. xliv, 15.
[6] Psal. lv, 3.

Quia alicubi plana per mansuetudinem vel justitiam. (Quære de planitie, § 5 horti conclusi.)

Quia alicubi montuosa per summam excellentiam. Quia alicubi convallosa per duplicem humilitatem. Quia alicubi campestris. Unde de terra promissionis dicitur, Deuter. XI, 11, quod *montuosa est et campestris.* (Quære infra de *proprietatibus campi.*)

Quia immobilis secundum se totam. Eccle. I, 4 : *Terra in æternum stat.* (Hoc habes expositum paulo supra.)

Quia tractabilis, maxime ubi est argillosa. (Hoc invenies supra.)

Quia ex attritione multiplici redditur solidior. Quo enim magis impulsa est in Filii passione, eo firmius stetit. Unde, Joan. XIX, 25 : *Stabant juxta crucem* JESU, etc. Ideo dicit ei sponsus, Cantic. VII, 7 : *Statura tua assimilata est palmæ.* (Quære titulo de *pulchritudine ejus* in fine tractatus.)

Quia omne ædificium in terra fundatur. Sic quidquid boni facere volumus, in ipsa fundare debemus per fidem incarnationis, cujus fuit ministra, et eorum quæ ad ipsam pertinent. Unde ipsa dicit: *In me omnis spes vitæ et virtutis* [1].

Quia cadentes suscipit, et ipsos adjuvat ad surgendum. Quoad primum dicitur de servo ejus : *Cum ceciderit, non collidetur : quia Dominus supponit manum suam* [2]. Quoad secundum, Apocal. XII, 76 : *Et adjuvit terra,* id est, Maria, *mulierem*, id est, animam fidelem. Ideo sic oranda est jugiter :

Succurre cadenti,
Surgere qui curat, populo.

Alioquin nisi velimus surgere, non potest ipsa succurrere. Manibus autem, id est, operibus bonis factis ad honorem ejus, et pedibus, id est, devotis affectibus debemus nos pendere huic terræ et humiliari ad eam, sicut qui se prendit terræ, inclinatur versus terram, ut sic resurgere valeamus post casum peccati.

Quia nobis interponitur et abysso : quia subtracta, sicut Core, Dathan et Abiron [3], statim descendimus in infernum viventes. Sic subtracto nobis adjutorio Mariæ, statim labimur in peccatum et inde in infernum.

Quia fere quidquid vivit, vivit de terra. Sic et quidquid vivit per gratiam, per Mariam vivit quæ genuit vitam. Ideo ipsa dicit : *In me omnis spes vitæ* [4].

Quia de terra tollitur aurum et argentum, quo redimuntur captivi. Et ipsa peperit illum, qui est redemptio animarum nostrarum. Nam ipsa est terra Hevilath, ubi nascitur aurum [5]. (Quære supra in principio capituli.)

Quia de terra tractabili formantur quædam vasa ad diversos usus necessaria. Et de substantia carnis ejus formatum est vas corporis Dominici, in quo vase nobis a Patre transmissum est illud electuarium, quo sanatum est genus humanum.

Quia de terra oriuntur flores et herbæ aromaticæ species et radices, ex quibus conficiuntur medicinæ. Eccli. XXXVIII, 4 : *Altissimus creavit de terra medicamenta.* Et de ipsa nata sunt membra Salvatoris, quibus contritis in cruce sanatum est genus humanum.

[1] Eccli. XXIV, 25.
[2] Psal. XXXVI, 24.
[3] Numer. XVI, 31 et 32.
[4] Eccli. XXIV, 25.
[5] Genes. II, 11.

CAPUT II.

Maria area.

Area. Area dicitur ex eo quod pro triturandis frugibus eradatur. Vel, quod non triturentur in ea nisi arida. Vel, quia inutilis triturationi nisi fuerit arida et sicca. Ipsa est enim area Gedeonis sicca, in qua vellus madefactum est [1]. Hieronymus : « Vellus cum sit de carne, nescit carnis passiones. Sic et virginitas cum sit in carne, vitia carnis nescit. »

Descendet sicut pluvia in vellus [2]. Fœcundata est enim Mariæ virginitas rore gratiæ cœlestis, superveniente in eam Spiritu sancto, et Christo in similitudine roris descendente in eam. Unde ipse dicit, Osee, XIV, 6 : *Ero quasi ros : Israel germinabit sicut lilium.* Et tamen caro ejus exemplo areæ Gedeonis sine noxia concupiscentia sicca permansit.

Item, Per aream attritam multis verberibus, potest intelligi caro Mariæ multis attrita tribulationibus et pressuris. Per vellus autem mens ipsius beatæ Virginis. Ros autem gratiæ prius vellus, id est, mentem virgineam infudit ad fidem, postmodum aream, id est, carnem ejus ad fœcunditatem. Unde primo dictum est ei : *Ave, gratia plena* [3]. Secundo, *Spiritus sanctus superveniet in te* [4].

Item, In area separantur grana a paleis. Et exemplo et merito et adjutorio Mariæ, vitia a virtutibus, et tali exercitio insistentes digni sunt Angelica visione, salutatione, et allocutione, sicut Gedeon.

CAPUT III.

Maria campus.

1. *Campus*, cujus se esse florem Dominus gloriatur, Cantic. II, 1 : *Ego flos campi*, qui proprie est viola. Hi enim flores, viola et lilium, nascuntur de terra inculta. Sic et Christus de Virgine inculta operatione humana.

Maria campus propter florigeram amœnitatem virginitatis, et communitatem

[1] Cf. Judicum, VI, 37 et 38.
[2] Psal. LXXI, 6.
[3] Luc. I, 28.
[4] Ibid., ℣. 35.

pietatis. Unde beatus Bernardus : « Sileat misericordiam tuam, etc. » (Titulo de *misericordia ejus* post medium capituli.) Spatiositatem charitatis. Quia Maria diligit diligentes se. Agrigulationem divinæ studiositatis. Fœcunditatem maternitatis: ibi enim crevit frumenti illius pretiosum granum, quo pascuntur aves et animalia, Angeli scilicet et fideles simplices in sacramento altaris quasi in uno præsepio.

2. Maria campus. Quia ibi crevit fœnum Dominicæ carnis : quia *omnis caro fœnum* [1]. Fœnum videlicet quod Maria producit jumentis, quo etiam salvat homines et jumenta, id est, rationabiliter viventes et suorum deferentes onera mandatorum.

Quia campus communis locus pascuæ: et in vita ejus et exemplis reficiuntur et pinguescunt fideles animæ, sicut habes § 12 *horti conclusi* .Maria etiam pascua est : quia pascua sponte proferunt herbam. Unde: *Germinet terra herbam virentem* [2]. Item, pascua hæc viret fide et virtutibus et æterna perseverantia sanctitatis. Item, communis, ut dictum est. Item, nutritur humore et imbribus gratiarum. Item, dat fœnum, id est, gratiam cognoscendi se esse fœnum, id est carnem cito morituram, ut humilietur. Item, pascua non extollitur : similiter nec Maria humano exercitio.

Quia campus ab avibus frequentatur, id est, ab Angelis. Eccli. XXVII, 10 : *Volatilia ad sibi similia conveniunt* : quia virginitas soror est Angelorum, sicut dicit Thomas Apostolus. Quia cœlo semper exponitur : et ipsa corde patulo semper inhiabat ad dona perfecta, quæ descendunt a Patre luminum [3]. Quia ibi aer salubrior quam in villis : quia gratia ejus salus animæ, sed gratia mundi fallax, et vana pulchritudo ipsius. Quia obediens dicitur campus, quando fructitudo respondet agricolæ : et ipsa bene respondet agricolæ suo, id est, Spiritui sancto, quando concepto Salvatore statim visitavit Elisabeth [4]. Quia planus per simplicitatem, et demissus per humilitatem. Unde *ascendunt montes, et descendunt campi* [5]. Quia locus est ad spatiandum. Unde ipsa vocat amatorem suum ad meditandum de ea, Cantic. VII, 11 : *Veni, dilecte mi, egrediamur in agrum.* In hoc quod dicit, *egrediamur*, ostendit se esse sociam meditantium de ea. Ezechiel. III, 23 : *Et surgens egressus sum in campum.* Nota : Prius enim surgendum est a vitiis, et egrediendum a se carnali ut fiat spiritulis. *Et ecce ibi gloria Domini stabat.* Maria enim habitaculum gloriæ, id est, Filii Dei : quia gloria patris filius sapiens [6]. Cum illis etiam stat gloria Domini, qui sunt campi secundum proprietates supra dictas.

[1] Isa. XL, 6.
[2] Genes. I, 11.
[3] Jacob. I, 17.
[4] Luc. I, 40.
[5] Psal. CIII, 8.
[6] Proverb. X, 1.

CAPUT IV.

Maria ager.

1. Ager secundum proprietates campi superius assignatas. Et dicitur *ager* ab agendo quia beata Virgo multis fuit virtutum actionibus et multiplici Spiritus sancti exercitio exculta, multis etiam tribulationibus pro Filio et cum Filio agitata. De hoc agro dicitur, Genes. xxvii, 27 : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni*, floribus scilicet, *cui benedixit Dominus.* Ad litteram verba sunt Isaac benedicentis Jacob. Mystice verba sunt Patris de Filio et matre. In hoc autem quod Filio similitudo matris assignatur, specialis prærogativa Mariæ designatur : et quia in Jacob Christum ex eo nasciturum Isaac intellexit, ad Christum et Mariam referuntur verba quæ dixit. *Ager plenus,* Maria gratia plena. *Cui benedixit Dominus.* Unde dictum est ei : *Benedicta tu in mulieribus*, etc. [1]. Vel, ager plenus floribus, virginalis Mariæ uterus, cui benedixit Dominus in suo ingressu. Unde : *Dominus tecum*, *benedicta tu in mulieribus,* etc. Est igitur odor Christi sicut odor agri pleni : quia talem suavitatis odorem emittit Filius, qualis procedit a matre. Filius enim dicit, Eccli. xxiv, 21 : *Quasi balsamum non mistum odor meus.* Et de matre dicitur, Cantic. iv, 10 : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus. Delectatus ergo ergo Pater suaveolentia virtutum Filii, in quibus spirat et redolet odor matris velut redolentium suavitas flosculorum, dicit : *Ecce odor*, etc. Cum autem dicit, *ecce*, matrem et Filium proponit nobis in exemplum. Hoc enim adverbium excitativum est et demonstrativum. Et prius excitativum, sicut si vellem aliquid ostendere dormienti, prius excitarem eum. Demonstrativum : quia semper affert aliquem rumorem tristem, aut gaudium. *Odor filii mei,* scilicet odor agri pleni. Quia Christus natus est de mundissima totus mundus, de dulcissima totus dulcis, de misericordissima totus misericors, et cætera hujusmodi. Ager ergo plenus Maria, cujus redolentiam spiritualiter magnus ille præsensit patriarcha, multis intermediis nationibus. Unde præ gaudio eructavit : *Ecce odor,* etc. Nos etiam post multas generationes de illa plenitudine adhuc aliquid vel tenuiter degustamus. Huic agro benedixit Dominus : quia ipsa est terra illa quam Dominus benedixit, et per quam avertit captivitatem Jacob, contra hoc quod dictum est Adæ, Genes. iii, 17 : *Maledicta terra in opere tuo*, id est, pro opere tuo, scilicet pro peccato. Quia in opere hominis venter mulieris concipit in peccato, et parturit in dolore. Sed sublata est hæc maledictio et benedictio restituta, quando Mariæ dictum est, *Ave*, et annuntiata est in mulieribus benedicta.

Item, De hoc potest intelligi et exponi illud Matthæi, xiii, 44 : *Simile est re-* 2.

[1] Luc. i, 28.

gnum cœlorum thesauro abscondito in agro, quem qui invenit homo, abscondit, et præ gaudio illius vadit, et vendit universa quæ habet, et emit agrum illum. Ager Maria, sicut expositum est. Thesaurus absconditus in hoc agro, Christus, cui dicitur, Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*, qui novem mensibus latuit in utero virginali designato per urnam auream quæ continuit hunc thesaurum. Et nota, quod tria solent principaliter thesaurizari, aurum scilicet, et argentum, et lapides pretiosi. Aurum anima Christi, pretiosissima creaturarum, sicut aurum metallorum. Argentum candidum, caro Christi virginea. Lapides pretiosi, guttæ sanguinis Christi. Thesauro isto redempti sumus pariter et ditati : quia Christus animam suam posuit pro animabus, carnem pro carne humana, et sanguinem fudit ut vivificaret filios exemplo pelicani : quia anima omnis viventis per gratiam in sanguine ejus est [1]. Hic est thesaurus quem qui habuerit, dives est, etsi nihil aliud possederit : et qui non habuerit, pauper est, etsi mundum possederit universum. (De hoc thesauro quære titulo de *privilegiis carnis virgineæ*).

Sequitur : *Quem*, scilicet thesaurum vel agrum, *qui invenit homo*, *abscondit*. Bene dicitur, *invenit :* proprie enim inventio est habere Filii vel matris gratiam, et purum beneficium, quod meruisse non poterant totius obsequia creaturæ. Unde et matri dictum est : *Invenisti gratiam apud Deum* [2]. Et pastoribus : *Invenietis infantem* [3]. *Homo*, id est, rationalis. Non enim leo superbiæ, vel serpens invidiæ, et cætera hujusmodi, vel matris vel Filii gratiam impetrant, nec cæteris vitiis subjacentes. *Abscondit* : secrete enim vult diligi Maria, quæ semper dilexit secretum, et ut ei quasi absconditæ serviatur, quæ semper in abscondito et quasi clauso ostio, Domino serviebat : quod notatur cum dicitur : *Ingressus Angelus ad eam.*

Et præ gaudio illius vadit, etc. Qui vadit, de loco ad locum movetur : quia vera dilectio numquam est otiosa, ut quisquis eam diligit, ad studia et exercitia moveatur assidue, quæ tantæ Virgini crediderit complacere. Et hoc præ gaudio illius, ut gaudenter ei deserviat et cum lætitia, quæ gaudium peperit toti mundo. Nullum enim majus gaudium conscientiæ, quam matris et Filii esse familiarem.

Et vendit universa quæ habet. In venditione fieri solet quædam commutatio, ut detur unum et accipiatur aliud. Similiter et hoc oportet ut detur et commutetur pro humilitate superbia, pro castitate luxuria, pro largitate avaritia, et cætera in hunc modum. Vendit igitur universa quæ habet, qui pro honore matris et Filii, mundi divitias et delicias carnis et cætera delectabilia respuit et conculcat, et expendit in ejus obsequio quidquid habet.

Et emit agrum illum, ut sit illius portio Maria in terra viventium. Unde de forti muliere quæ signat animam fidelem, dicitur, Proverb. XXXI, 36 : *Consideravit agrum, et emit eum.* Talem enim familiam vult habere Virgo dulcissima, et tales servire digni sunt. Unde canit Ecclesia : « Sicut dies verni circumdabant eam flores rosarum, et lilia convallium, » florigeri scilicet velut rosa per charitatem, et candidi intus et extra per duplicem castitatem, quæ notatur in liliis, et quasi convalles per duplicem humilitatem. Hinc est, quod rogamus eam : « Nos culpis solutos, etc. »

Item, De hoc agro dicit quidam prosaice :

Hic est ager ille plenus,
Cujus odor tam amœnus,
Seni movet gaudia.

Ager cujus ad honorem,
Sese campi jactat florem,
Qui gubernat omnia.

[1] Levit. XVII, 14.
[2] Luc. I, 30.
[3] Ibid., II, 12.

CAPUT V.

Maria mons.

1. *Mons* qui dicitur ab eminentia secundum Isidorum : vel secundum alios dicitur *mons* quasi moles opposita nascenti soli. Moles enim immobilis humilitatis Mariæ quam humilitatem Christus adamavit, ut de ipsa nasci dignaretur, se opponit pro familiaribus suis fervori solis justitiæ, ne ipsos arefaciat. Jacob. I, 11 : *Exortus est sol cum ardore, et arefecit fœnum*, id est, carnales.

Hic est mons coagulatus per integritatem virginitatis. Unde dicit Patri vel Filio : *Sicut caseum me coagulasti* [1].

Hic est mons pinguis pinguedine charitatis, adipe devotionis, ubertate fœcunditatis, oleo misericordiæ et pietatis, butyro mansuetudinis, melle contemplationis, crassitudine gratiæ singularis. Et nota, quod bis dicitur *mons pinguis* : quia et pro se et pro omnibus nobis data sunt ei omnium charismata gratiarum.

Hic est mons in quo debent adorare veri Judæi [2].

Hic est mons signatus per montes Armeniæ, ubi requievit arca [3] : quia inundante diluvio peccatorum suis precibus sustentat Ecclesiam et fidelem animam.

Hic est mons visionis, ubi Abraham filium voluit immolare [4].

Hic est mons Galaad [5], quod interpretatur *acervus testimonii :* quia in ea conveniunt testimonia omnium scripturarum Veteris et Novi Testamenti, et tam oracula Prophetarum, quam opera Patriarcharum testimonium ei reddunt.

Hic est mons Horeb quod interpretatur *mensa*, quia lacte ejus refectus est ille per quem nec ales esurit.

Hic est mons Thabor, quod interpretatur *lumen veniens :* quia in eam primo venit, et per eam venit lumen æternum sedentibus in tenebris : et in ea transfiguratus est Dominus omnium, assumens formam servi [6].

Hic est mons Oliveti, sic dictus propter copiam olivarum : et ipsam Dominus cumulavit plenitudine gratiæ, et fecit matrem misericordiæ.

Hic est mons in quo beneplacitum fuit Deo habitare in eo novem mensibus corporaliter : et in quo secundum quod Deus, habitabit in finem, id est, sine fine, sine termino, sine mensura.

Hic est mons Selmon, quod interpretatur *umbra* quæ relinquitur ex lumine et corpore opaco lumini opposito : et ipsa habuit corpus virgineum et lumen gratiarum, quibus duobus obumbramur per gratiam contra fervorem vitiorum : et in ipso, id est, per ipsam dealbantur peccatores nive, id est, super nivem. Isa. I, 18 : *Si fuerint peccata ut coccinum, quasi nix dealbabuntur.*

Hic est ille mons de quo loquitur Daniel, Daniel. II, 34, de quo sine mani-

[1] Job, x, 10.
[2] Joan. IV, 20 et 21.
[3] Genes. VIII, 4.
[4] Genes. XXII, 14.
[5] Genes. XXXI, 21 et seq.
[6] Cf. Matth. XVII, 2 ; Marc. IX, 1 et Luc. X, 29.

bus, id est, opere virili, abscissus est lapis ille, id est, Christus, qui percussit in pedibus statuam Nabuchodonosor.

Aliter: Per hunc montem signatur altitudo humanæ naturæ, in qua fuit ante peccatum, de qua altitudine Christus carnem assumpsit quoad immunitatem peccati. Non tamen quod caro quam Christus assumpsit antequam eam assumeret, forte talis fuerit, sed assumendo eam talem fecit. *Sine manibus* : quia caro Christi templum Dei est figurata per templum Salomonis, in cujus constructione non sunt audita malleus et securis et omne ferramentum [1] : sed ejus artifex fuit et conditor ipse Deus [2].

Item, Ipsa est mons umbrosus et condensus [3], secundum aliam litteram, a quo Deus venit ad nos. Unde sic ibi legitur : « Deus a Libano veniet, et sanctus de monte umbroso et condenso [4]. » Beata Virgo mons propter eminentiam sanctissimæ conversationis suæ, quæ dicitur Libanus, qui interpretatur *candor* propter prærogativam virginalis puritatis. Umbrosus etiam dicitur iste mons : quia virtus Altissimi obumbravit ei in conceptione Filii Dei, qui est lux inaccessibilis, et lucem habitat inaccessibilem [5]. Condensus est mons iste per universarum virtutum multitudinem, quæ designantur in condensitate arborum : quia in eo quasi consitæ a divina sapientia circuierunt omnes virtutes in superlativo. (De hac condensitate multa invenies § 9 de *horto*, ubi hortus dicitur *densus et condensus*.) Dicitur ergo : Deus a Libano, id est, a candore uteri virginalis, veniet ad salvandum nos, et Sanctus sanctorum [6] de monte umbroso et condenso, ut supra.

Item, Ipsa est ille mons domus Domini elevatus super omnes colles, id est, sanctos, quos omnes dignitate transcendit: et quia omnes inferiores ea sunt, sicut collis minor est monte. De quo monte dicitur, Isa. II, 2 : *Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, et elevabitur super colles, et fluent ad eum omnes gentes.* Novissimi dies, tempus gratiæ. Domus Domini, Ecclesia Catholica. Mons singularis, beata Virgo. Præparatus per prædestinationem ab æterno. Unde ipsa dicit, Proverb. VIII, 23: *Ab æterno ordinata sum et ex antiquis,* in salutem humani generis et sustentationem Ecclesiæ. Montes et colles sancti utriusque Testamenti. Vertex horum montium beata Virgo gratia et meritis transgrediens universos. Vel, ipsa est mons in vertice montium : quia exaltata super choros Angelorum.

In verbo *fluendi* notantur septem proprietates servis Mariæ convenientes. Primum est impetus fervoris: quia cum festinatione et impetu rumpenda sunt omnia obstacula, ut ei digne serviatur. Secundum, descensus humilitatis : fluunt enim flumina ad valles, et sola humilitate pervenitur ad eam. Tertium, abundantia : quod notatur in verbo *fluendi*, ut abundet in omni opere bono, qui eidem desiderat famulari. Quartum, desiderium, ut desideret quodam fluxu liquescere in desiderio ejus. Cantic. v, 6 : *Anima mea liquefacta est.* Quintum, permanentia, sicut fluvius non putat alveum. *Qui* enim *perseveraverit usque in finem* in ejus servitio, *hic salvus erit* [7]. Sextum, profectus, ut servus Mariæ semper proficere de bono studeat in melius. Septimum, assiduitas, ut assidue fluat servus Mariæ, in desideriis, in lacrymis, in bonis operibus, et orationibus devotis.

Maria mons. Quia latus in pede vel radice. Radix Mariæ humilitas, quæ est

[1] III Regum, VI, 3.
[2] Ad Hebr. XI, 10.
[3] Habacuc, III, 3.
[4] Vulgata habet, Habacuc, III, 3 : *Deus ab austro veniet, et Sanctus de monte Pharan.*
[5] Ad Timoth. VI, 16.
[6] Daniel. IX, 24.
[7] Matth. X, 22 et XXIV, 13.

fundamentum ejus latius et profundius quam omnium sanctorum. Quia angustus in cacumine. Cacumen Mariæ est maternitas, cujus modus incomprehensibilis et sine exemplo singularis : quia *generationem ejus quis enarrabit* [1] ? Eodem, LXVI, 8 : *Quis audivit umquam tale ?*

Quia terra adjacente superior, id est, omni pura creatura, cœlo, id est, solo Christo Deo homine inferior. Anselmus : « Nihil æquale Mariæ, nihil nisi Deus majus Maria. » Quia terram se toto excedens : quia in nulla virtute inventus est similis illi. Quia terra super terram exaltata : aliter non est mons. Nam Filio Dei imprægnata non tantum super omnes homines est exaltata, imo in se continuit ipsum cœlum. Unde dicit, Eccli. XXIV, 8 : *Gyrum cœli circuivi sola.* Cœlos etiam attingebat stans in terra [2] : et ideo dicitur mons in vertice montium [3]. Quia terræ semper adhæret, id est, peccatoribus, qui terra sunt, per affectum misericordiæ dicens : *Quis infirmatur*, etc. [4] ? Quia terram sibi subditam valide protegit quamdiu sub eo est : et ipsa sibi subditos nisi per peccatum mortale ab ea recesserint.

Quia a longe videtur : nam per omnia mundi climata exivit sonus pietatis et misericordiæ ipsius. Quia quidquid venit desursum, prius suscepit, et inde descendit ad valles propinquas. Nam in incarnatione suscepit prior omne datum optimum : et de pulchritudine ejus accipiunt humiles propinquantes ei per veram dilectionem.

Quia omnia flumina vel fere omnia ortum habent a montibus : et de ea natus est ille qui dicit, Eccli. XXIV, 41 : *Ego quasi fluvii dyorix*, a quo ad illam defluunt, et ab ipsa ad nos fluenta gratiarum, quæ fluunt impetu de Libano. Quia fontes perspicuos et frigidos emittit in pede, id est, in affectu charitative ad refrigerandum nos.

Quia idoneus munitionibus et speculis : et ipsa est munimentum Ecclesiæ et omnium fidelium. In exemplis etiam ejus quid fugiendum sit, et quid amplexandum, possumus speculari.

Quia in montibus fit major tempestas quam in vallibus, vel in planis : et in Unigeniti sui passione turbata est valde, et fuit omnis plaga tristitia cordis ejus [5].

Quia mons habitatio et receptaculum ferarum. Unde, Psal. CIII, 18 : *Montes excelsi cervis*, refugium scilicet : et ipsa refugium illorum qui fugiunt a facie arcus, id est, divini judicii. Aliter : Illorum est etiam habitatio, qui mundum fugiunt : quia de mundo non sunt quos mundus sagittat detractionibus et maledictis. Jerem. IX, 8 : *Sagitta vulnerans lingua eorum*, etc. Pascit etiam tales in pascuis uberrimis. Unde Job de onagro, XXXIX, 7 : *Contemnit multitudinem civitatis.* Et post pauca, ỳ. 8 : *Circumspicit montes pascuæ suæ, et virentia quæque perquirit.* Propter hoc ipsi dicitur : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* [6].

[1] Isa. LIII, 8.
[2] Sapient. XVIII, 16.
[3] Isa. II, 2.
[4] II ad Corinth. XI, 29.
[5] Eccli. XXV, 17.
[6] Psal. LXXXVI, 7.

CAPUT VI.

Maria collis.

1. *Collis.* Dicitur Maria mons et collis. Sed mons respectu Angelorum et sanctorum, imo totius creaturæ : et dicuntur sancti *colles*, Genes. XLIX, 26 : *Donec veniret desiderium collium æternorum.* Ipsam enim desiderabant colles æterni, id est, sancti Patriarchæ et Prophetæ. Unde dicebat Jacob, Genes. XLIX, 18 : *Salutare tuum exspectabo, Domine.* Et Isaias quasi prævidens eam dicebat ei : *Nomen tuum*, o Domina, *et memoriale tuum in desiderio animæ* [1]. Collis autem dicitur respectu solius Filii, qui major est ea, sicut mons major colle. Beatus Anselmus : « Nihil æquale Mariæ, nihil nisi Deus majus Maria. »

2. Concava vallis. Hæc est vallis abundans illo frumento de quo dicitur, Joan. XII, 24 : *Nisi granum frumenti*, etc. Item, Isa. XL, 4 : *Omnis vallis exaltabitur*, etc. Maria potest congrue dici *omnis vallis*, sicut dicitur *mulier ex omnibus* [2] : et hoc propter omnimodam humilitatem cordis, vocis, operis, et omnium sensuum. Et propter hoc impleta est omni charismate spirituali. Unde et dicta est *gratia plena*.

Et *omnis mons et collis humiliabitur* [3], Christus scilicet in incarnatione et passione. Nec solum dicitur ipsa vallis, sed convallis. Unde de ea dicit Christus, Psal. LIX, 8 : *Convallem tabernaculorum metibor.* Ipsa enim convallis est per duplicem humilitatem. *Tabernaculorum* : quia in ipsa habitare debent militantes et peregrini, juxta quod ei dicitur : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* [4], sancta Dei genitrix. *Metibor* : quia solus Christus pensare sufficit et metiri magnitudinem et quantitatem matris suæ.

[1] Isa, XXVI, 8.
[2] Eccle. VII, 29.
[3] Isa. XL, 4.
[4] Psal. LXXXVI, 7.

CAPUT VII.

Maria desertum.

Desertum, de quo Dominus dicit, Isa. XLIII, 19: *Ponam in deserto*, id est, in Maria, quæ in Psalmo LXII, 3, appellatur *terra deserta, invia, et inaquosa. Ponam*, inquam, *in* hoc *deserto viam*, id est, Christum qui est via, veritas et vita [1]. *Et in invio*, id est, in ipsa Maria, quæ est terra per quam non ambulavit vir, scilicet maritus suus Joseph[2]. Unde canit Ecclesia: « Via viris invia. » *Flumina*, scilicet gratiarum et donorum. *Glorificabit me bestia agri*, id est, cæcus peccator mundi: quia semper gratias agere debent de tali ac tanto dono, quo revertuntur ad gratiam et gloriam.

Item, Isa. XLIII, 20: *Dedi in deserto*, id est, in Maria, *aquas*, scilicet gratiarum, et *flumina in invio*, sicut expositum est, *ut darem potum populo meo electo*. Non dicit tantum *populo meo*, id est, Christianis, sed addidit, *electo meo*, id est, prædestinatis.

Item, Isa. XLI, 18: *Ponam desertum in stagna aquarum, et terram inviam in rivos aquarum*. Maria enim vere fuit desertum a deserendo: quia deseruit divitias, delicias, pompam, et gloriam mundi, omnia hujusmodi reputans ut stercora, ut lucrifaceret Christum. Desertum etiam fuit: quia cor ejus longe fuit a strepitu et tumultu mundi, nec conculcatum fuit frequentia terrenarum cogitationum aut curarum, sed virens permansit ac floridum, et omnia germina produxit virtutum: nec ibi audiebatur vox hominis, id est, ad hominem pertinentis, sed ibi canebant turtur, id est, Spiritus sanctus, et alauda laudis divinæ.

Solitudo secundum proprietates de- 2.
serti, et vere fuit solitudo: quia separata a turbine mundi et soli intenta creatori, et in hanc solitudinem animi ducebat eam Spiritus sanctus, sicut prædixerat, Osee, II, 14: *Ego lactabo eam, et ducam in solitudinem, et loquar ad cor ejus*. Hæc solitudo contemptus mundi, in quam ducta fuit quando Spiritus Domini inspiravit ei et mundi contemptum, et amorem solitariæ vitæ. De hoc deserto et de hac solitudine prædixerat Isaias, XXXV, 1: *Lætabitur deserta et invia*, sicut expositum est, *et exsultabit solitudo*. Quod fuit, quando dixit: *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo*, etc. [3]. *Et florebit quasi lilium*, scilicet per intemeratam virginitatem.

Item, De hac solitudine, Isa. XLI, 19: *Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum*, etc. Hic enumerantur septem arbores, quæ quasi creverunt in hac solitudine. (Expositionem earum habuisti § 9 *horti conclusi*. Quære ibi.)

Item, Nata beata Virgine in solitudine mundi, pro saliunca ascendit abies, et pro urtica crevit myrtus [4]. Saliunca curva est, brevis, et aculeata: et urtica facit pruritum. Talis fuit prima mater, quæ statim gustato cibo vetito sensit motus et punitiones carnis, quæ duo per

[1] Joan. XIV, 6.
[2] Jerem. II, 6.
[3] Luc. I, 47.
[4] Isa. LV, 13.

eam in omni carne humana pullularunt. Sed beata Virgo fuit quasi abies, scilicet recta, plana, levis, sine aculeis pravorum motuum et malarum concupiscentiarum. Fuit etiam quasi myrtus, quæ carnem præservat a putrefactione. Mitigativa etiam est et temperativa : et Maria nec pruritum sensit, nec læsionem castitatis, contra hoc quod urtica pungit et urit. Pro urtica ergo crevit myrtus, quando loco Hevæ successit Maria, per quam consolationem habemus et mitigationem. Hæc est solitudo in qua Ana[1], qui interpretatur *donatus*, vel *gratificatus*, sive *donum*, vel *gratificatio*, invenit aquas calidas gratiæ, quæ cor abluit, refrigerat, et fœcundat ad bonum in quantum aqua, et calefacit per amorem in quantum calida, sicut legitur, Genes. xxxvi, 24. Per istum Ana intellige virum justum. Dic quomodo, et hoc maxime quando voluntarie pascit asinos et oves Sebeon patris sui, sicut de illo Ana ibidem legitur.

3. Solitudo ad multa utilis. Solitudo amica innocentiæ, quam Maria jugiter servavit. Ideo Joannes antra deserti teneris subiit sub annis. Taciturnitati. Isa vi, 5 : *Vir pollutus labiis ego sum, et in medio populi polluta labia habentis ego habito.* Ecce causa pollutionis labiorum. Ideo de amatore solitudinis et taciturnitatis dicitur, Thren. iii, 28 : *Sedebit solitarius et tacebit*, etc. Item, Psal. liv, 8 : *Elongavi fugiens*, etc.

Contemplationi. Unde postquam dixit : *Sedebit solitarius et tacebit*, statim subdit : *Quia levabit super se*, cœlestia contemplando.

Virginitati, quam Dina amisit evagando[2], Maria servavit clausa in thalamo.

Longanimitati spei. Unde postquam dixit Psalmista, Psal. liv, 8 et 9 : *Elongavi fugiens, et mansi in solitudine*, subdit : *Exspectabam eum*, etc., per longanimitatem scilicet.

Angelicæ salutationi, ut patet in Maria, Luc. i, 27, et visitationi, ut patet in Zacharia solo existente in templo[3].

Divinæ inspirationi. Unde de fideli anima dicit Christus, Osee, ii, 14 : *Ducam eam in solitudinem, et loquar ad cor ejus.*

CAPUT VIII.

Maria petra.

1. *Petra.* Hæc est petra super quam non est inventum vestigium colubri, id est, diaboli[4] : quod triplex est, superbia, avaritia, luxuria. Primum exclusit ab ea humilitas, secundum charitas, tertium virginitas. Hæc est petra de qua in Psalmo ciii, 18 : *Petra refugium herinaciis*, et leporibus, secundum aliam litteram. Herinacii sunt magni peccatores obsiti densis peccatorum aculeis, qui cum corriguntur, armant se spinis suis, id est, excusationibus, tamen si humiliter ad Mariam convertantur, possunt apud eam refugium invenire. Vel, herinacii sunt

[1] Cf. Genes. xxxvi, 24.
[2] Cf. Genes. xxxiv, 1 et seq.
[3] Luc. i, 9 et 10.
[4] Proverb. xxx, 19.

humiles pœnitentes hirsuti per jejunia, vigilias, saccum, et cilicium, et hujusmodi. Et hujusmodi spinis debet se armare, qui vult apud eam refugium invenire, ne possit morderi a carne vel diabolo, sicut pertica armata spinis suis non timet morsum lucii devoratoris. Lepores sunt timidi peccatores fugientes a justitia Filii ad misericordiam matris, sicut fecit Theophilus : de cujusmodi dicitur, Proverb. xxx, 26: *Lepusculus plebs invalida, qui collocat in petra cubile suum*, id est, in Maria refugium suum, et in ejus misericordia spem suam. Et nota, quod dicitur *plebs invalida*, id est, illi qui infirmitatem suam humiliter attendunt, et se nullius valoris reputant coram Deo. Ipsa est enim quæ *lasso dat virtutem, et his qui non sunt* secundum suam reputationem, *fortitudinem et robur multiplicat* [1].

Lepus pœnitens. Magnas habet aures. Jacob. I, 19: *Sit omnis homo velox ad audiendum*, ut exemplo Mariæ avide audiat de æternis. Isa. L, 4: *Erigit mane, mane erigit mihi aurem, ut audiam quasi magistrum*. Semper movet labia per psalmodiam et orationem. Unde, I ad Thessal. v, 17: *Sine intermissione orate*. Dicitur quasi levipes : quia velociter currit. Græce vero pro cursu dicitur λάγως. Pavida. Eccli. v, 5: *De propitiato peccato noli esse sine metu*. Velox ut quidquid boni potest, omni instantia operetur. Eccli. xxxi, 27: *In omnibus operibus tuis esto velox*, etc. Dormit apertis oculis. Ecce cautela, ut possit implere illud Canticorum, v, 2: *Ego dormio, et cor meum vigilat*. Item, ad Ephes. v, 15: *Videte quomodo caute ambuletis*. Idem masculus et fœmina. Unde, Isa. xxvi, 17 et 18: *A facie tua, Domine, concepimus, et quasi parturivimus*. Pellem ad indumentum, carnem dat ad nutrimentum : exterior enim conversatio pœnitentis valet imitantibus contra frigus et cauma tentationum. Caro vero macerata per pœnitentiam quodammodo pastus est animæ ipsius pœnitentis, vel ipsius imitantis: quia propinat vitam spiritui mortificata caro.

Item, Hæc est petra ad quam allidendi 3.
sunt parvuli Babylonis, id est, primi motus et malitiæ et nequitiæ cogitatus, de quibus in Psalmo cxxxvi, 9: *Beatus qui tenebit*, id est, retinebit, ne crescant et grandescant: *parvulos tuos*, id est, motus primarios, qui designantur per vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineam Domini sabaoth, id est, fidelem animam. Unde, Cantic, II, 15: *Capite nobis vulpes parvulas*, etc.

Et allidet eos ad petram, id est, allidendos refert ad Christum, orans ut motus noxios reprimat, et tales concupiscentias interimat. Vel, *ad petram*, id est, Mariam, invocando fideliter auxilium hujus petræ. Ipsius enim adjutorio conteritur caput serpentis, id est, initium suggestionis. De hoc habemus exemplum in beato Benedicto, qui sentiens stimulos carnis suæ vehementer insurgere contra animam, projecit se in vepres et urticas, et in eis diutius volutatus, per vulnus cutis sanavit vulnus mentis, sicut dicit Gregorius.

B. Benedictus per vulnus cutis sanavit vulnus mentis.

Pascua. Proprietates pascuæ habuisti supra, titulo quod Maria campus [2].

[1] Isa. XL, 29.

[2] Cf. supra, cap. 3 hujusce libri VIII.

LIBER NONUS.

DE RECEPTACULIS AQUARUM, QUÆ FIGURANT MARIAM.

CAPUT I.

Maria fons.

1. Fons, puteus, flumen, fluvius, torrens, aqua, [stagnum,
Alveus, et situla, lacus, hydria, concha, canalis,
Trames, aquæductus, labium, piscina, natato, [id est, natatoria.
Amnis, vena, latex, cisterna.

Fons, de quo dicitur, Cantic. IV, 15 : *Fons hortorum*, scilicet irrigativus. Horti isti Ecclesia et conscientiæ justorum. Hujus fontis rivus Christus Dominus, qui dicit, Eccli. XXIV, 42 : *Dixi : Rigabo hortum plantationum*. Mater enim rigat hortos, sed rivo suo, id est, Filio mediante.

Dicitur autem fons a fundendo : quia prompte aquam suam exponit. Sed inter hunc fontem et alios fontes hoc distat, quod alii fontes, quia aquas suas hauriunt ab inferiori, redundant superius. Iste autem fons, quia aquas suas, id est, dona et charismata recipit a superiori, redundat ad nos inferius. Propter hoc dicitur, quod aquæ viventes, id est, animas vivere facientes, fluunt impetu de Libano, id est, Christo, qui est candor lucis æternæ.

Item, Ideo dictum est Mariæ : *Dominus tecum*, quasi fons subministrans tibi plenitudinem gratiarum. Et sub hoc sensu potest Christus dici fons, Maria vero canalis. Est autem fons caput aquæ nascentis quasi aquas fundens.

Fons iste signatus est, Genes. II, 6, 2.
per illum fontem, qui *ascendebat de terra irrigans universam superficiem terræ*. Secundum quosdam fons iste intelligitur abyssus mater omnium aquarum, ex quo omnes fontes et flumina oriuntur : et ab illa sanctitate, cujus tota plenitudo descendit in Mariam, omnium sanctorum et omnis sanctificatio procedit. Et bene fons ille qui signat Mariam, dicitur ascendere de terra : quia tota vita Mariæ fuit quasi quidam ascensus et quædam elongatio a terrenis. Congrue enim dicitur iste fons irrigare universam superficiem terræ. Terra Ecclesia. In superficie terræ ap-

paret pulchritudo terræ, et designat hæc superficies viros justos, qui de abundantia Mariæ hauserunt omnes et hauriunt incessanter.

Hic est *fons signatus* [1], sigillo videlicet illo de quo dicebatur ei a Filio vel a tota Trinitate, Cantic. VIII, 6 : *Pone me ut signaculum super cor tuum*, etc. Hoc autem signaculo impressus est ei decor divinæ similitudinis expressius quam alicui creaturæ. Vel, hoc signaculum fides Virginis in qua semper immobiliter stetit tempore Dominicæ sepulturæ. II ad Timoth. II, 19 : *Firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc.*

Aliter : Per hoc quod ipsa dicitur *fons*, ejus fæcunditas. Per hoc quod *signatus*, ejus virginitas. Non enim dicitur fons nisi de cujus abundantia rivus emanat. Et de hoc fonte egrediebatur fluvius de loco, scilicet voluptatis, ad irrigandum paradisum, Christus scilicet de utero virginali ad arentem Ecclesiam fluentis gratiæ irrigandam.

Item, Sigillum vel signaculum hujus fontis virginitas, ut dictum est. Nam ea quæ signantur, ad hoc signantur ut clausa permaneant. Ideo etiam ipsa dicitur *porta clausa* [2].

Item, Ideo dicitur *fons signatus*, quia Christum ita signavit, quod et diabolum et multos Angelos latuit ejus incarnatio. Unde et quidam eorum ipso ascendente dixerunt, Isa. LXIII, 1 : *Quis est iste qui venit de Edom ?* Ideo Maria dici potest fons signatus et fons signans.

Aliter : Iste est fons misericordiæ signatus sigillo justitiæ : sic enim exuberat ejus misericordia, quod semper fluunt ad miseros miserationes ejus, salva tamen justitia. (Quære titulo de *omnipotentia ejus*, in fine capituli.) Vel, *signatus*, id est, clausus : quia paucis cognita est multitudo miserationum ejus, et abundantia gratiarum, et divitiarum spiritualium magnitudo.

Hic est fons de quo dicitur, Joel. III, 18 : *Fons de domo Domini egredietur, et irrigabit torrentem spinarum.* Fons, Maria. Domus Domini, beata Anna, in qua beata Trinitas per gratian habitavit. Vel, domus Domini, id est, familia Domini, patres antiqui, scilicet Abraham, Isaac, David, et cæteri, de quibus egressa est Maria. Vel, de domo Domini duplici, id est, de tribu regia et sacerdotali. Sed ad quid egredietur? ad irrigandum gratia qua impleta est. Vel, rivulo suo, id est, Christo, torrentem spinarum, id est, peccatores, qui sunt quasi torrens cito decurrens in mare amaritudinis æternæ. Qui bene dicuntur *spinæ*, quia se erigunt per superbiam, lacerant per avaritiam, pungunt per luxuriam. Primos rigat Maria, ne possint comburi, exemplis humilitatis, secundos contemptu temporalitatis, tertios exemplis castitatis. 4.

Hic est fons Siloe, cujus aquæ fluunt cum silentio, id est, intermissione [3], quia beneficia Mariæ non jugiter fluunt ad quemlibet, sed quando vult et quantum vult. Et interpretatur Siloe *missus.* Ad litteram Siloe fons est juxta montem Sion [4], qui non jugiter manat, sed quandoque silet, id est, non ebullit vel fluit. 5.

Hic est fons de quo dicitur, Zachar. XIII, 1 : *In die illa* notabili quæ signat tempus gratiæ, *erit fons patens domui David et habitantibus Jerusalem, in ablutionem peccatoris,* quoad viros, *et menstruatæ,* quoad mulieres, Nota, quod hic fons hic dicitur *patens* : Cantic. IV, 12, dicitur *signatus.* Patens amicis, signatus inimicis. Patens mundis, signatus immundis. Patens pœnitentibus, signatus impœnitentibus. Patens per mi- 6.

[1] Cantic. IV, 12.
[2] Ezechiel. XLIV, 1 et 2.
[3] Isa. VIII, 6.
[4] Cf. Joan. IX, 7.

sericordiam, signatus per justitiam. Hic est ille parvus *fons qui crevit influvium, et in lucem solemque conversus est, et in aquas plurimas redundavit*, etc.[1]. (Quære in sermonibus de *nativitate Mariæ.*)

De mari nascitur, cujus aquæ amaræ : sed aquas illas ad se per tracones, id est, meatus subterraneos deductas, deposita amaritudine, dulces exponit. Et Maria de amarissima gente Judæorum concepta est cum amaritudine originalis [2], sed in utero matris veluti sub terra per sanctificationem dulcorata nata est tota dulcis. Unde de ea potest dici : Sicut spina rosam, etc. Et ipsi convenit illud Job, xxxi, 18 : Sanctitas *de utero matris meæ egressa est mecum.*

7. Maria quasi fons, quantum descendit, tantum ascendere potest. Et quia fons iste inferius omni creatura descendit per humilitatem in conceptu Dei, et in sua assumptione super omnem puram creaturam. Primo terram irrigat a qua oritur, et inde tantum transiit ad aliam irrigandam. De beata Anna canit Ecclesia : « Cœleste beneficium in maternitate, etc. » Rigavit etiam postea Elisabeth cognatam et Joannem cognaculum, non solum gratia et agnitione, sed etiam spiritu prophetiæ : ac deinde *de plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia* [3]. Scaturiens ab imo sursum lapillulos elevat, sed non lapides grandes. Lapilluli humiles peccatores, quos elevat de profundo peccatorum ad statum gratiæ, sed non sic obstinatos et grandes in oculis suis. Ideo de ea potest dici, quod *esurientes* gratiam conversionis *replet bonis, et divites* qui non credunt se aliquo indigere, *dimittit inanes* [4]. In se modicus, longo fluento innotescit. Modicitas, humilitas. Longum fluentum, magna copia beneficiorum, quibus omnis participat creatura. Caput est fluminis, id est, Christi quoad humanitatem, qui egrediebatur de loco voluptatis, id est, utero virginali quando nascebatur in mundo factus caro.

Aquam prius latentem in terra manifestat. Nam per ipsam apparuit nobis benignitas et humanitas Salvatoris, qui in terra viventium prius erat Deus absconditus [5]. Seipsum in aquis quasi evacuat, ut impleat rivum suum, sibi nihil attribuens, totum Deo. Unde dicit : *Magnificat anima mea Dominum* [6], non meipsam. Item, dicens : *Fecit mihi magna qui potens est.* Semper scaturit aquas novas quas suscipit de plenitudine Dei Patris, qui et ipse dicitur fons aquæ vivæ [7]. Temperatam habet aquam quolibet tempore. Nam fervorem refrigerat vitiorum, et hæsitantium torporem accendit, spem veniæ tribuens desperatis.

Vividum habet ortum, quod non piscina : nam gratia ejus quæ tepidos fugit et præsto est ferventibus, nescit tarda rerum molimina. Facilem præbet haustum, quod non puteus. Prona ad miserendum, et abhorrens immisericordes. Continuum habet fluxum, quod non æquæ Siloe. Unde dicit : *Usque ad futurum sæculum non desinam* [8], miseris scilicet misereri. Ideo ei dicitur, Isa. lviii, 11 : *Eris sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ*, id est, misericordiæ. Communis et expositus. Sic et gratia ejus. Unde clamat, Isa. lv, 1 : *Omnes sitientes, venite ad aquas.* Per quosdam aquæductus deducitur ad officinas. Nam si haberemus aquæductum, id est, veram cordis humilitatem, præsto esset omnibus necessitatibus nostris. Ad loca humilia transmittit rivulum suum : nam con-

[1] Esther, x, 6.
[2] De fide est Mariam sine originali labe conceptam fuisse.
[3] Joan. i, 16.
[4] Cf. Luc. i, 53.
[5] Isa. xlv, 15.
[6] Luc. i, 46.
[7] Jerem. ii, 13.
[8] Eccli. xxiv, 14.

ciliat et largitur humilibus natum suum. Unde: *Inter medium montium*, ubi est concavitas vallium, *pertransibunt aquæ*[1], id est beneficia Mariæ. Montes deserit, id est, superbos: quia tumor infusa repellit. Scaturiens et discurrens dulce murmurat: quia beneficia ejus generant in cordibus sibi devotis gratiarum actionem et vocem laudis. Isa. LI, 3: *Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio et vox laudis*. Ideo qui diligunt eam, semper dicere habent illud Apostoli, II ad Corinth. IX, 15: *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus*. Sitim relevat, id est, desiderium antiquorum. Nam per eam venit in mundum *desideratus cunctis gentibus*[2]. Sitim etiam concupiscentiarum relevat exemplis virtutum suarum. Loca vicina viridia reddit virtutibus, florida sanctis desideriis, et fœcunda operibus, bonis. Eccli. XL, 16: *Super omnem æquam viriditas*.

8. Vicem speculi supplet fons, et per suam purissimam limpiditatem reddit imaginem intuenti: et ipsa Maria est speculum sine macula fidelibus animabus, in quod debent jugiter speculari. (Quære titulo, quod ipsa *speculum*.) Puritate autem sua quæ tanta exstitit, quod major sub Deo non potuit intelligi, sicut dicit beatus Anselmus: digna fuit illum concipere, sicut dicit Hieronymus, qui suam in nobis reformavit imaginem per Adam veterem deformatam, quando cera humanæ naturæ per illius charitatem et obedientiam calefacta est, et effecta tractabilis, sigillo reimpressa est, id est, Filio Dei in utero virginali.

Aliter: Facies patris filius est. Unde Psalmista dicit Patri, Psal. XII, 1: *Usquequo avertis faciem tuam a me*, id est, usquequo differs mittere Filium quem missurus es? Hanc autem faciem reddidit nobis fons iste, respiciente Patre humilitatem ancillæ. Sed nota, quod solis propinquantibus ad fontem et ipsum intuentibus potest fons reddere suam imaginem. Propinquant Mariæ charitativi, mundi et humiles, fugiunt ab ea immisericordes, sordidi et superbi. Duo autem sunt oculi, intellectus videlicet et affectus, quibus respiciendum est in fontem: vel fides et dilectio, ut pie de ipsa sentias, per bonam operationem ipsam diligere comproberis. Et sicut non corrumpitur aqua fontis, vicem speculi supplens: sic nec ipsa Christum pariendo, qui proprie dicitur *speculum sine macula*[3].

Item, Fons non congelatur sicut cæte- 9.
ræ aquæ, sed jugiter fluunt miserationes ejus: quia non flat ibi aquilo aquas ligans, cui dictum a principio fuit a Deo Trinitate: *Surge, aquilo*[4], id est, o tentator, recede.

Ignem multiplicem exstinguit, ignem scilicet materialem, ignem tentationum, ignem luxuriæ, avaritiæ, iracundiæ, exemplis virtutum suarum, ignem peccatorum, et incendium gehennæ.

Rivulus vel fluviolus fontis tendit ad mare. Unde ipsa dicit, Eccli. XXIV, 43: *Fluvius meus appropinquavit ad mare*, id est, ad amaros per pœnitentiam et tribulationes misericordia et gratia mea. Aliter: *Fluvius meus*, id est, populus ad me fluens, *propinquavit* ad mare pœnitentiæ.

Frigidus est fons in se, et alios refrigerans gustantes se. Et ipsa frigida per fomitis exstinctionem, refrigerium nobis præstat contra caumata vitiorum tentantium, si tamen gustaverimus quoniam suavis est.

Perspicuusque et illimis. Et ipsa perspicua, quia sine limo et fæcibus motuum iniquorum.

Sapidus et dulcis, maxime quatuor generibus hominum, operariis, viatoribus, pauperibus, et quibuslibet æstuantibus siti. Operarii sunt, qui suorum et

[1] Psal. CIII, 10.
[2] Aggæi, II, 8.
[3] Sapient. VII, 26.
[4] Cantic. IV, 6.

Filii mandatorum jugum trahunt. Viatores, qui manentem civitatem in hoc mundo non habentes futuram inquirunt [1]. Pauperes, qui defectus proprios attendentes, et divinam ex hoc justitiam formidantes, matris misericordiam mendicant et expetunt. Æstuantes, qui triplici mala concupiscentia fatigantur velint nolint. Dicunt autem Mariæ : *Sitivit in te anima mea*, etc. [2].

Liberaliter aquas suas largitur. Et Maria clamat cum Filio, Isa. LV, 1 : *Omnes sitientes* per desiderium, *venite ad aquas* gratiarum mearum. Et, Apocal. XXI, 6 : *Ego sitienti dabo de fonte aquæ vivæ gratis.*

A puellis frequentatur, id est, animabus humilibus et puris : quod sonat nomen *puellæ.*

A parvulis pauperibus, servis, et ancillis frequentius hauritur. Hi sunt humiles et suos defectus attendentes, et pro æterna mercede obedienter servientes : ancillæ enim proprium est obedire.

Ad rivos fontium abluuntur pedes, manus, facies, oculi, et vestes, etc. Et per exempla Mariæ affectus nostri et opera, interna facies et ipsius mentis intentio, et ornamenta virtutum, quæ quandoque squalorem contrahunt ex vicinitate vitiorum. Sic igitur fons hic lavat et recreat peccatores, justos rigat ad fructificandum, et perfectos potat in desideriis suis.

CAPUT II.

Maria puteus.

1. *Puteus* dicitur a potatione. Et Maria dicit : *Qui bibunt me, adhuc sitient* [3]. Et est puteus lacus defossus, a quo hauritur aqua. Ipsa vero quasi lacus defossus per profundissimam humilitatem, a qua terra ejecta est per paupertatis amorem. Cantic. IV, 15, dicitur *fons hortorum, puteus aquarum viventium*, etc. Nota, quod Maria dicitur *fons* et *puteus* in hac auctoritate, sed *fons* quantum ad communia beneficia quæ exhibet, quibus vult gratis, id est, absque cooperatione liberi arbitrii, sicut in sacramentis : *puteus* quantum ad illa quæ labore et cooperatione liberi arbitrii ab ea et per eam acquiruntunr.

Aquarum viventium, id est, gratiarum vel doctrinarum quæ vitam præstant hic gratiæ et gloriæ in futuro. Et dicuntur hæ *aquæ vivæ. Aquæ,* quia sitim sedant et cæteras aquæ proprietates explent in eam anima. *Vivæ,* quia vivificant animam, et salire faciunt in vitam æternam. Unde Maria videtur dicere cum Filio, Joan. IV, 13 et 14 : *Omnis qui bibit ex aqua hac*, etc.: *sed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.*

Quæ fluunt impetu, id est, rapide, ut terram, id est, terrenitatem subvertant in amatoribus suis. Job, XII, 15 : *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur : et si emiserit eas, subvertent terram.*

De Libano, id est, Christo, qui est candor lucis æternæ, etc.

[1] Cf. ad Hebr. XIII, 14.
[2] Psal. LXII, 2.
[3] Eccli. XXIV, 29.

Aliter: Fluunt istæ aquæ fortiter et cum impetu, multiformia præstando beneficia hominibus: nec eis prævalent obicem facere maligni spiritus adversarii nostri. Fluunt autem *de Libano*, id est, de candore pietatis Virginis gloriosæ. Vel, Libanus Spiritus sanctus est, qui candidat per gratiam prius nigros peccatores a quo fluunt aquæ vivæ Mariæ precibus ad amicos suos : et hoc *cum impetu*, quia Spiritus sancti largitio, nec Mariæ larga distributio tarda sciunt rerum molimina.

Aliter: Maria *puteus aquarum viventium*, nam ipsa est armarium Scripturarum quæ profundæ sunt et obscuræ sicut aquæ putei, quia *tenebrosa aqua in nubibus aeris* [1], id est, obscura scientia in prophetis, cujus notitia plene fuit in Maria. Et *vivæ* dicuntur ab effectu: quia conferunt vitam gratiæ et gloriæ amatoribus suis.

2. Puteus profundus. Joan. IV, 11 : *Puteus altus est*, id est, profundus. Et Maria profunda per sapientiam inattingibilem, id est, gratiarum tantam profunditatem, quod eam fragilitas humanæ conditionis non attingit. Unde, Eccle. VII, 25 : *Alta profunditas, quis inveniet eam?*

Obscurus : quia nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, nec lingua hominis effari potuit [2], quantum gratiæ, quantum misericordiæ, quantum charitatis, quantum pietatis, largitus est Deus Virgini gloriosæ.

Firmiter lapidibus ædificatus ab imo usque ad summum. Unde dictum est ei, Isa. LIV, 11 : *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos.* Lapides isti oracula et quædam opera Prophetarum, quæ prænuntiabant et præfigurabant adventum vel ortum Mariæ. Vel, lapides isti virtutum universitas, bitumine charitatis, et humilitatis cæmento, indissolubiliter colligatæ, quibus scilicet virtutibus Maria firmabatur in bono.

In viscera terræ descendit: nam quia beata Virgo profundius omni creatura per humilitatem descendit, ideo copiosior est a Spiritu sancto plenitudine gratiarum.

A se aquam non habet, sed vel a fonte, vel a fluvio subterraneo. Ideo dicitur de aquis illius, quod *fluunt impetu de Libano*. Libanus Christus vel Spiritus sanctus, qui bonis omnibus Virginem repleverunt, ut et ipsa de sua plenitudine nobis impartiatur.

Aquæ ejus cum situla hauriuntur, quæ 3.
propter concavitatem designat humile cordis desiderium. Proverb. X, 24 : *Desiderium suum justis dabitur.* Situla dicitur per contrarium a sitiendo. Apocal. XXII, 17 : *Qui sitit, veniat*, etc. Catena seu chorda hujus situlæ, fides eorum quæ facta sunt in Virgine. Vel, fides præteritorum, præsentium et futurorum. Hujus catenæ circuli, articuli qui arctant nos ad credendum quæ ad Virginem pertinent, sicut notatum est titulo, quod ei debemus fidem. Vel, chorda triplici funiculi, oratio cordis, oris, et operis, quæ debet esse longa per perseverantiam, ut non discedat donec adspiciat altissima Domina [3]. Vel, situla concava humilitas capax gratiæ, quæ sola meretur impleri, et semper sitit et inhiat ad majora quam acceperit.

Gyrgillus, Gallice *le treuil*, qui dicitur a gyrando, quia in gyro vertitur, ex quo funis cum situla in puteum dimittitur hauriendæ aquæ causa, potest dici timor ratione demissionis, vel spes ratione elevationis. Timor enim deprimit animam, spes eam sursum levat. Duplex manubrium, charitas Dei et proximi. Manuum appositio, bona operatio.

Aliter: Si vis extrahere aquam de puteo isto, id est, haurire gratiam a

[1] Psal. XVII, 12.
[2] Cf. I ad Corinth. II, 9 ; Isa. LXIV, 4.
[3] Eccli. XXXV, 21.

Maria, oportet de corde tuo facere situlam per desiderium et humilitatem, ut dicere valeas : Sitivit anima mea ad Mariam, quæ fons est et puteus æquæ vivæ. Oportet etiam revolvere rotam nativitatis tuæ, id est, vitæ super cisternam, recogitando omnes annos tuos in amaritudine animæ tuæ, et omnes defectus tuos, donec dicas ex vero corde : *Loquar ad Dominam meam, cum sim pulvis*, id est, inutilis, *et cinis*, id est, consumptus a peccatis. Nam si aliter de te sapis, desipis : quia major non est patre nostro Abraham, qui hoc de se dixit Domino [1]. Si autem situla tua, id est, cor propter levitatem suam superenatet ut vesica, quod in judicio vulgari signum est suspendii, fac sicut sapiens mulier quæ ad collum situlæ suæ suspendit lapidem, scilicet timoris. Expedit enim tibi ut suspendatur mola asinaria, id est, sententia judicialis, a collo tuo, et demergaris in profundum maris, id est, humilis amaritudinis, ut sic possis aqua gratiæ haurire de hoc puteo.

Hic est puteus videntis et viventis effective, de quo legitur, Genes. xvi, 14, quia illuminat intellectum, unde dicitur *videntis :* et vivificat affectum, unde dicitur *viventis*. Hic est puteus ascendens, *quem foderunt principes, et paraverunt duces multitudinis in datore legis, et in baculis suis* [2]. Puteus, inquam, *super quo locutus est Dominus ad Moysen*, et de quo *cecinit Israel carmen istud* : *Ascendat puteus*. Hunc enim puteum foderunt multipliciter patres antiqui, aliqua ejus mysteria sub figura et ænigmatibus revelando, inter quæ omnia maxime profundum est mysterium incarnationis. De quo, Isa. LXVI, 8 : *Quis audivit umquam tale ?* Item, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit ?* Vel, iste puteus tam Scriptura quam Mariæ, quem foderunt principes, id est, sacri Expositores, vel Apostoli.

Hic est puteus altus [3], propter profunditatem intelligentiæ, cujus scilicet profunditatem humanæ cognitionis fragilitas non attingit, super quem requievit et quasi humiliatus resedit Jesus fatigatus ex itinere nostræ redemptionis. Altus æquivocum est ad profundum et excelsum. Et Maria profunda est per humilitatem, excelsa per vitæ sanctitatem. Vel, puteus altus, id est, plenus profunda misericordia ad replendam vacuitatem cordis peccatoris, quod profundum est et inscrutabile [4].

Hic est puteus septem. Nam signatur per Bersabee quæ interpretatur *puteus septem*, vel puteus satietatis, quia peperit nobis Christum, qui est sufficientia omnium, quia omnia erit in omnibus [5], et ideo satietatis. Item, puteus septem : quia ab ipsa septiformi gratia repleta hauriuntur per orationem aquæ salientis in vitam æternam. Vere ipsa est spiritualis Bethsabee, quam Christus de solario paternæ majestatis adamavit, et ejus decorem concupiscens sibi ineffabili matrimonio copulavit. Aquas vero istas habuit ipsa in profundo suæ humilitatis, quæ designatur per profundum putei.

[1] Genes. XVIII, 27.
[2] Numer. XXI, 16 et seq.
[3] Joan. IV, 11.
[4] Jerem. XVII, 9.
[5] I ad Corinth. XV, 28.

CAPUT III.

Maria flumen.

1. *Flumen*, de quo dicitur: *Flumen Dei repletum est aquis* [1], id est, Maria charismatibus gratiarum. Unde *gratia plena.*

Inter flumen et fluvium hoc differt, quod *flumen* est ipsa aqua, et *fluvius* cursus est aquæ. Prius autem flumen quam fluvius: quia prius aqua quam decursus.

Item, Hujus fluminis *impetus lætificat civitatem Dei* [2], id est, utramque Ecclesiam et fidelem animam.

Flumen semper aquam recipit a fonte: et ipsa a Domino, qui est fons aquæ vivæ [3]: vel a divina plenitudine, ut nobis de ipsa refundat.

Locum adjacentem munit. Et ipsa pie excubat in circuitu populi sui, id est, Christianorum. Unde de Ecclesia dicitur, Nahum, III, 8: *Aquæ*, id est, miserationes Mariæ, *in circuitu ejus,... aquæ muri ejus.*

Loca vicina fœcundat, id est, conscientias sibi amore adhærentes. Et hoc herbis sanctarum cogitationum et meditationum, floribus honestorum desideriorum, foliis sanctorum verborum, fructibus bonorum operum, virore vernantium exemplorum. Eccli. XL, 16: *Super omnem aquam viriditas.* Si autem elongetur flumen, quod fit in illis qui mortaliter peccant, hæc omnia arescunt. Job, XII, 15: *Si continuerit aquas, omnia siccabuntur.*

Terram ripis suis adjacentem consumit: Et Maria orationibus suis et exemplis terrenitatem in cordibus amatorum suorum. Job, XII, 15: *Si emiserit aquas* gratiarum, *subvertent terram*, id est, terrenitatem.

Levia ad se contrahit, id est, non oneratos mortalibus peccatis. Ideo clamandum est ad eam: *Trahe me post te* [4]. Augustinus: « Nondum traheris, ora ut traharis. »

Pisces nutrit et maxime stamosos et mundos, justos scilicet habentes stamos et pennulas virtutum, quibus dant saltus super aquas, quos scilicet pisces Dominus esurit. Unde, Luc. XXIX, 42 et 43, comedit piscem assum.

In hoc etiam flumine natus est ille piscis unicus aut sempiternus, scilicet Christus Dominus, qui quasi piscis captus est in aquis generis humani hamo nostræ mortalitatis, ut vitam nobis conferret sempiternam, et in cujus ore inventus est stater nostræ redemptionis [5], et interpretatur piscis unicus, aut sempiternus. Et dicitur *piscis* a pascendo secundum Isidorum: quia caro Christi vere est cibus. Ejus inspectio acuit visum, intellectum scilicet ad cognitionem, affectum ad dilectionem. Sitim exstinguit, scilicet sitim temporalium, exemplo suæ paupertatis, et sic de aliis vitiis. Unde dicit cum Filio, Joan. IV, 13: *Qui biberit ex aqua*, etc. 2.

[1] Psal. LXIV, 10.
[2] Psal. XLV, 5.
[3] Jerem. II, 13.
[4] Cantic. I, 3.
[5] Matth. XVII, 26.

Aliam autem sitim accendit, cum et ipsa sit mare, hoc est, desiderium æternorum, ut dicat amator ejus : *Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum* [1]. Vel, sitim gratiæ. Unde dicit : *Qui bibunt me, adhuc sitient* [2].

Inundatione sua prata fœcundat, et sic generat pascua uberrima, et implet omne animal benedictione, id est, bona datione. Eccli. XL, 16 : *Super omnem aquam viriditas.*

Vacua replet si sint ei propinqua : quia humilibus qui suos defectus attendunt, dat gratiam, cujus est mater. Valles et mare petit, et montes deserit, ut supra dictum est de rivulo fontis. Natantes et existentes in navi vehit. Natant illi qui veterem exuunt hominem cum actibus suis et desideriis velut sordidos pannos, et ad ejus beneplacitum movent pedes et manus, id est, affectus et opera. Portat etiam existentes per veram fidem in navi Ecclesiæ Catholicæ.

In fundo suo nimis immorantes submergit. Nimius enim perscrutator majestatis ejus opprimetur a gloria [3]. Ideo de ipsa dicitur, Eccli. XLIII, 34 : *Ne laboretis, non enim comprehendetis.* Ideo in ipsa defecerunt hæretici scrutantes indiscreto scrutinio. Nam per eam *obstructum est os loquentium iniqua* [4].

Necessaria civitati, id est animæ apportat, et hoc quando Verbum caro factum est in ea, qui omnibus omnia factus est, ut quantum in se est, lucrifaciat universos [5]. Portat etiam navigium cum mercibus ad civitatem : nam ipsam cumulat cunctis bonis, ut dici possit de ea illud Sapientiæ, VII, 11 : *Venerunt mihi omnia bona*, etc. Superfluitates ab ea exportat : Christus enim quem nobis peperit, fuit hircus emissarius, qui peccata populi detulit in desertum [6], quando peccata nostra tulit in suo corpore super lignum [7]. Superflua etiam nostra originalia et actualia, a quibus nos liberavit beneficio recreationis, vel Dominicæ passionis.

Sordes purificat. Beneficium enim justificationis omnia immunda a nobis abstulit, secundum quod orabat Psalmista, Psal. L, 4 : *Amplius lava me ab iniquitate mea*, etc.

Sitim sedat. In hoc intelligitur beneficium glorificationis : nam usque tunc sitiet anima nostra ad Deum fortem vivum, dicens : *Quando veniam, et apparebo ante faciem Dei* [8] : sed tunc satiabitur cum apparuerit gloria Domini, et quando torrente voluptatis ejus potabimur. Hæc autem quatuor beneficia per Christum habemus, quem habuimus per Mariam.

Et nota, quod Maria signata est per illa quatuor flumina paradisi terrestris, 3.
de quibus dicit Ecclesiasticus, XXIV, 35, loquens de illo rege nato de David, qui scilicet rex signat Christum : *Qui adimplet quasi Phison sapientiam*, id est, Virginem sapientem donis gratiarum signatis per aquas Phison, quæ ortum habent a paradiso, et in arenis ejus gemmæ pretiosæ inveniuntur. Sic et dona gratiarum a Christo oriuntur, pro quarum operibus præmia æterna donantur. Iste Phison est Ganges fluvius, qui interpretatur *hortus complutus*, et pergit ad Indiæ regionem.

Oris mutatio in laudem scilicet Dei. Heva enim aperuit os suum insipientiæ dum dubitando respondit serpenti : *Ne forte moriamur* [9]. Sed Maria aperuit os suum sapientiæ, dum credendo concepit dicens : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. [10].

Caterva : quia fluit cum caterva decem

[1] Psal. XLI, 3.
[2] Eccli. XXIV, 29.
[3] Proverb. XXV, 27.
[4] Psal. LXII, 12.
[5] I ad Corinth. IX, 22.
[6] Levit. XVI, 10.
[7] I Petri, II, 24.
[8] Psal. XLI, 3.
[9] Genes. III, 3.
[10] Luc. I, 38.

magnorum fluviorum. Et Maria venit in mundum cum multitudine gratiarum, ut de immensa plenitudine ejus omnes reciperent abundanter. Ideo postquam dicta est *gratia plena*, et dictum est : *Spiritus sanctus superveniet in te* [1], scilicet ut te faciat inundare, et de tua plenitudine accipiant universi.

Os papillæ quod semper videtur esse clausum, et tamen lac emittit. Sic os beatæ Virginis quasi semper clausum videbatur per censuram silentii, et quandocumque loquebatur, dulce verbum emittebat, et de verbis ejus velut pueri de lacte nutritur infantia spiritalis, si discrete perpendantur. Rustici barbati non hauriunt de papilla, sed pueri, et dulcedinem consolationis non hauriunt a Virgine nisi amatores puritatis.

Circuit terram Hevilath quod interpretatur *dolens*, vel *parturiens*. Et beata Virgo circuit dolentes per contritionem ad consolandum eos, maximeque parturientes peccata sua per confessionem, et bona opera per satisfactionem.

4. Tigris sequitur : *Et sicut Tigris in diebus novorum* [2], seminum scilicet, vel messis hordeaceæ. Quasi diceret : Sicut Tigris in diebus novorum implet aquis alveum suum, sic Dominus beatam Virginem aquis et donis gratiarum. Unde : *Ave, gratia plena* [3]. Et bene *in diebus novorum*, quia per eam innovatum est genus humanum quod per Hevam inveteraverat, quando scilicet illud novum factum est in ea, de quo loquitur Jeremias, XXXI, 22, per quod novum innovata sunt omnia. Unde Filius ejus dicit, Apocalyps. XXI, 5 : *Ecce nova facio omnia.*

Item, Tigris interpretatur *velox* vel *sagitta*, et vadit contra Assyrios. Et beata Virgo quasi sagitta Domini exemplo suæ humilitatis destruit superbiam. Unde de ea dicitur, IV Reg. XIII, 17 : *Sagitta salutis Domini contra Syriam.* Nisi enim sagitta esset, non diceret ei sponsus : *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa* [4].

Item, Tigris nutrit pisces homines devorantes, sicut legitur, Tob. VI, 2. Et Maria beneficiis suis Ecclesiasticis nutrit ad litteram devoratores hominum, quibus Christus dicit, Isa. III, 14 : *Vos depasti estis vineam meam*, etc. Et, Psal. LXXVIII, 6. *Quia comederunt Jacob*, id est, minorem populum.

Item, Tigris cum maximo impetu, ut dicitur, fluit in Mare mortuum, et bene signat Mariam, quæ quotidie infundit gratiam peccatoribus desperatis, qui prius erant mare per amaritudinem vitiorum et mortui in peccatis. Signat etiam Christum, qui ad hoc subito descendit in mare mundi, ut in peccatis mortui vivificarentur per beneficia incarnationis ejus. Similiter et Maria infundit gratiam pœnitendi peccatoribus desperatis.

Item, Tigris vocatur sic propter velocitatem currendi instar bestiæ tigridis, quæ velocissime currit. Et ipsa cum festinatione visitavit Elisabeth, concepto Salvatore [5].

Euphrates sequitur : *Qui adimplet quasi Euphrates sensum* [6], scilicet beatæ Virginis spiritualibus sensatis, scilicet coloribus, odoribus, saporibus spiritualibus. Color rubeus charitas, albus castitas, violaceus humilitas, viridis sanctitas, et hujusmodi. Odor spiritualis discretio. Sapor spiritualis sapientia. Ipsa enim *gustavit, et vidit quia bona est negotiatio ejus*, etc. [7]. His omnibus impleta est Maria sicut Euphrates abundanter : quia ex plenitudine cognitionis redundavit in 5.

[1] Luc. I, 35.
[2] Eccli. XXIV, 35.
[3] Luc. I, 28.
[4] Cantic. IV .
[5] Luc. I, 39 et 40.
[6] Eccli. XXIV, 36.
[7] Proverb. XXXI, 18.

ea sterilitas operationis, sicut magna fit abundantia ubi fluit Euphrates.

Vel, Euphrates interpretatur *frugifer*: quia ante ortum Mariæ egeni eramus, vacui, et mendici. Sed sicut dicitur, Sapient. VII, 11 : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa* : ideo dicimus Christo de ea : *Replebimur in bonis domus tuæ*, etc. [1].

Item, Euphrates interpretatur *crescens*, vel *humus*, aut *pulverulentus*.

Sequitur : *Qui multiplicat sicut Jordanis in tempore messis* [2]. Tempore enim messis multiplicat Jordanis aquas suas, sicut dicitur, Josue, III, 15. Sic Christus tempore gratiæ multiplicavit aquas gratiarum in Virgine : et in illis qui eam colunt et diligunt, multiplicat quotidie. (De Jordane paulo infra invenies titulo de *fluvio*).

Sequitur : *Qui emittit disciplinam sicut lucem* [3]. Quia Maria peperit lucem veram, de qua dicitur, Eccli. L, 31 : *Lux Dei, vestigium ejus est*. Quæ videlicet lux, scilicet Christus Dominus, docuit in sua prædicatione disciplinam, id est, ordinatam morum correptionem. Vel, disciplinam, id est pœnitentiam, dicens : *Pœnitentiam agite* [4].

6. Gehon sequitur : *Et assistens quasi Gehon in die vindemiæ*. Gehon dicitur a γῆ quod est terra : quia incremento suæ exundationis terram Ægypti rigat. Et vocatur Nilus. Dicitur a limo quem trahit, quo terra fœcundatur. Nec debet scribi Gion, sed Gehon. Adstitit enim Maria Filio patienti [5] : quando scilicet corpus ejus quasi uva premebatur in torculari crucis : et inde exprimebatur mustum ratione redemptionis quo potamur in altari. Ad litteram, quando sol per Virginem signum transit, tunc Gehon qui Nilus dicitur, omnes exitus suos revocat. Et cum ingressus fuerit sol Libram, tunc Nilus totus intra ripas colligitur, nec perfundit terram, quod est in tempore vindemiæ. Et ideo dicitur *assistens*, id est, non effluens. Sic beata Virgo in tempore vindemiæ, id est, in die judicii, assistet Filio suo : nec tunc inundabit aut perfundet aquis gratiarum suarum corda arida peccatorum sicut facit modo.

Item, Gehon interpretatur *hiatus terræ*. Hic est misericordia Mariæ, quæ appellatur terra, quæ scilicet misericordia miseris semper patet. Interpretatur etiam Gehon *luctatio* vel *arena* : quia luctata est contra mundum per paupertatem, contra carnem per virginitatem, contra diabolum superbum et rebellem per obedientiam et humilitatem. Et exemplo suo docet nos luctari contra tres illos inimicos.

Item, Gehon, id est, Maria totam circuit Æthiopiam, scilicet ad debellandos peccatores.

Item, Eccli. XXIV, 40, dicit Maria : *Ego sapientia effudi flumina*, sicut quando flumen unum oriri potest ex alio. 7.
Dicit ergo : Ego impleta sapientia ab illo rege nato de David, quæ dici debeo *sapientia*, quia mater æternæ Dei sapientiæ, et univoca debet esse generatio, *effudi flumina*, quia sum paradisus voluptatis, de quo fluvius exiens *dividitur in quatuor capita. Nomen uni Phison* [6], quod interpretatur *oris mutatio*. Expone ut supra. Ipsa enim docet nos loqui lingua Hebræa in confessione, qua transitur a vita veteri in novam : nam Maria mulier Hebræa est [7].

Gehon luctatio, quam docet nos exemplo, ut supra dictum est. Exod. XXV, 40 : *Inspice, et fac secundum exemplar*, etc. Item, Gehon arena, quæ sterilis est : et ipsa nos docet, ut cum omnia bona fece-

[1] Psal. LXIV, 5.
[2] Eccli. XXIV, 36.
[3] Ibid., v. 37.
[4] Matth. IV, 17.
[5] Joan. XIX, 25.
[6] Genes. II, 10 et 11.
[7] Judith, XII, 10.

rimus, dicamus illud Lucæ, XVII, 10 : *Servi inutiles sumus*. Amos, IX, 13 : *Comprehendet arator messorem* : quod fit quando jam perfecte se reputant inchoare. Unde : *Et dixi : Nunc cœpi* [1].

Tertius Tigris, in quo velocitas bene operandi, quæ valde necessaria est proficientibus, sicut Maria concepto Jesu *in montana cum festinatione abiit* [2].

Euphrates frugifer, qui ab ea derivatur ad nos quæ optimam partem elegit. Sic et illi qui mente conversantur in cœlis, etiam jam in præsenti recipiunt centuplum. Propter hæc quatuor dicit : *Effudi flumina*.

CAPUT IV.

Maria fluvius.

1. *Fluvius* secundum omnes proprietates flumini superius assignatas. Est autem fluvius perennis aquarum decursus, a fluendo perpetim dictus. Maria fluvius : quia parvus in ortu suo, postea multum quandoque augmentatur. Sic et Maria parva prius per humilitatem, tandem supergressa est Angelicam dignitatem. Insulas circuit, illos videlicet qui tunduntur fluctibus tribulationum. Utilitati omnium se exponit : nam voluntas ejus est nulli obesse, omnibus prodesse. Non lavatur in eo qui ei non appropinquat fide, amore et servitio. Proprium alveum qui est misericordia, numquam mutans, jugiter defluit : quia in gratia sancti Spiritus perseverans, continue nos irrigat, nisi per nosmet steterit.

2. Hic fluvius Jordanis, in quo ad præceptum Elisei restituitur caro Naaman leprosi, sicut caro pueri parvuli, si in eo septies abluatur [3]. Ablutio prima, sedulum ei obsequium impendere. Secunda, nomen ejus et laudes magnificare. Tertia, totam spem suam post Deum in ea ponere. Unde dicit Ecclesia : « Vita, dulcedo et spes nostra », Quarta, amicorum ejus defectus supplere. Unde, II ad Corinth. VIII, 14 : *Vestra abundantia illorum inopiam suppleat*, etc. Quinta, ei per orationem humiliter se ostendere, sicut legitur fecisse Theophilus. Sexta, ei negotia committere. Septima, ejus virtutes saltem a longe imitari. Possunt etiam septem virtutes Mariæ adaptari contra septem genera lepræ, quæ signat peccatum quod interiorem hominem defigurat sicut lepra exteriorem. Assigna quo modo,

Item, Per hunc Jordanem transeunt veri Hebræi et Judæi in terram promissionis : ita et nos si fuerimus veri Hebræi, id est, transeuntes de malo ad bonum per pœnitentiam, et devote matrem et Filium collaudantes, quia Judæus dicitur *laudans* vel *glorificans*, per eam introducemur in veram terram promissionis.

Item, Jordanis componitur ex duobus

[1] Psal. LXXVI, 11.
[2] Luc. I, 39.
[3] Cf. IV Regum, V, 17.

fontibus qui sunt Jor et Dan, quibus procul a se distantibus et in unum fœderatis, Jordanis deinceps appellatur. Nascitur autem sub monte Libano, et dividit Judæam et Arabiam, et per multos circuitus juxta Jericho in Mare mortuum influit. Et in Maria duplex est fons, scilicet compassionis et largitatis. Nam compatitur miseris, et largiter tribuit omni petenti se sicut debet.

Item, Jordanis interpretatur *descensio eorum*, quia descendere debemus de camelo superbiæ cum Rebecca [1], considerata regina cœlorum tantum humiliante se. Vel, Jordanis *humilis descensus* : quia merito suæ humilitatis descendit in eam Filius Dei. Vel, per hoc quod dicitur *humilis descensus*, signatur duplex ejus humilitas, qua digna facta illum concipere, qui per passionem suam nobis aperuit ostium paradisi, qui signatur per terram promissionis.

3. Hic est fluvius Dioryx. Unde ipsa dicit, Eccli. XXIV, 41 : *Ego quasi fluvius Dioryx*, qui interpretatur *medicamentum generationis* : quia ipsa sanavit generationem humanam, quam prima mater ita mortaliter vulneraverat, ut a planta pedis usque ad verticem sanitas non esset in ea. Dioryx enim fluvius est in Armenia mirabilis velocitatis. Et ipsa est fluvius gratiæ rapidus, et inundans, influens in nos per charitatem, quæ fortis est ut mors, et quam aquæ multæ peccatorum nostrorum exstinguere non possunt [2]. Refluit autem in suum principium, per humilitatem ei omnia attribuendo. Unde dicit : *Fecit mihi magna qui potens est* [3]. Armenia interpretatur *mons vellicatus*. (Quære titulo, quod Maria dicitur *arca sanctificationis*.)

4. Hic est ille fluvius de quo loquitur Joannes, Apocal. XXII, 1 et 2, dicens : *Ostendit mihi Angelus fluvium aquæ vivæ, splendidum tamquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni. In medio plateæ ejus*, etc. Bene Maria fluvius : quia singulas generationes rigando post unam in aliam fluit. Et licet non omnes per eam irrigentur, quod est angustatio fluvii, per aliquos tamen fluere numquam cessat. Propter hoc ei competit illud Sapientiæ, VII, 27 : *Per nationes in animas sanctas se transfert*, quas sanctas non invenit, sed sanctas facit. Dicitur hic *fluvius aquæ vivæ*. Aquæ, quia reficit : vivæ, quia numquam defecit. Aquæ, quia abluit : vivæ, quia semper fluit. Quæ scilicet aqua splendida dicitur *tamquam crystallus*, quia in his quos rigat, peccata legibilia facit per confessionem, sicut crystallus litteras suppositas sibi. Procedit hic fluvius *de sede Dei et Agni*, id est, de sanctis Patriarchis, in quibus Pater et Filius residendo regnabant. *In medio plateæ ejus*, id est, civitatis, scilicet Ecclesiæ.

Christus fluvius : quia quando oritur, 5.
parvus est, sed postea crescit et dilatatur in immensum : sic et Christus. Unde, Isa. IX, 6 : *Parvulus natus est nobis*. Et paulo post : *Et factus est principatus super humerum ejus* : ecce dilatatio. Per mirabilem enim ejus vitam et doctrinam, dilatatum est nomen ejus per universum orbem. Simile, Isa. XVI, 1 : *Emitte agnum, Domine*. Et statim subdit : *Dominatorem terræ*. Crescit quando aquæ multæ cadunt in ipsum. Aquæ multæ, populi multi [4], quibus quasi crevit, quando crediderunt et venerunt ad eum per fidem. Isa. II, 1 : *Fluent ad eum omnes gentes*. Quando una aqua cadit in aliam, amittit nomen suum : sic quotquot veniunt ad Christum, amittunt nomen vetustatis suæ, et non jam Judæi vel Gentiles, sed a Christo dicuntur

[1] Genes. XXIV, 64.
[2] Cantic. VIII, 7.
[3] Luc. I, 49.
[4] Apocal. XVII, 15.

Christiani. Ideo dicitur ei : *Oleum effusum nomen tuum* [1].

Item, Aquæ tribulationes sunt, quæ abundanter fluxerunt in eum. Unde dicit Patri : *Omnes fluctus tuos induxisti super me* [2]. Sed statim nomen pristinum amiserunt. Unde paupertas jam non dicitur paupertas, sed divitiæ. Matth. v, 3 : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.* Ecce divitiæ. Luctus jam non est luctus : quia *beati qui lugent* [3], et sic de aliis. Quod attendentes illi qui habent veram sapientiam, spretis mundi divitiis, currunt ad divitias Christi.

Fluit inter duas ripas, quæ sunt ingressus in mundum per miseram nativitatem, et egressus a mundo per amaram mortem. Inter has per laboriosam vitam fluvius iste defluxit. Excedens ripas suas quandoque fœcundat terram. Unde, Isa. xxiii, 3, dicitur de Nilo : *Messis fluminis fruges ejus.* Quandoque operatur sterilitatem, et destruit vineas. Sic Christus adveniens operatus est per occasionem sterilitatem synagogæ, et fœcundavit Ecclesiam et Apostolos sua prædicatione. In die judicii excedet ripas, et conculcabit mortem et omnem miseriam.

CAPUT V.

Maria torrens.

1. *Torrens* est proprie aqua veniens cum impetu : et dicitur *torrens,* quia pluvia crescit, siccitate torrescit, id est, arescit. Maria vero est torrens ille de quo dicitur, Proverb. xviii, 4 : *Torrens redundans fons sapientiæ.* Item, Genes. xxvi, 19, dicitur de servis Isaac : *Foderunt in torrente, et repererunt aquam vivam.* Ezechiel. xlvii, 9 : *Vivent omnia,* vita scilicet gratiæ, *ad quæ venerit,* scilicet per infusionem gratiæ, *torrens,* id est, Maria, quæ propter inundationem comparatur torrenti. Cum enim dicta fuisset ab Angelo *gratia plena*, paulo post dictum est ei : *Spiritus sanctus superveniet in te* [3]. Et ad quid hoc, nisi ut eam faceret inundare ?

In eodem capite Ezechielis, ℣. 5, dicitur : *Mensus est mille*, scilicet cubitos, *torrentem quem non potui pertransire.* Et infra, ℣℣. 6 et 7 : *Convertit me ad ripam torrentis. Cumque me convertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex utraque parte.* Quod totum de Virgine potest exponi.

Maria torrens. Quia multitudine beneficiorum suorum velut quadam inundatione aquarum excavat lapides et duritiem cordis lapidei, ut humilietur et misereatur. Job, xiv, 19 : *Lapides excavant aquæ.* 2.

Quia consumit terram, id est, terrenitatem in cordibus suorum. Unde sequitur in auctoritate Job : *Et alluvione paulatim terra consumitur.*

Quia non multum firma vel ponderosa secum trahit, id est, non multum radi-

[1] Cantic. i, 2.
[2] Psal. lxxxvii, 1.
[3] Matth. v, 5.
[1] Luc. i, 35.

catos in dilectione mundi. Unde dicitur, Judicum,v, 21 : *Torrens Cadumim traxit cadavera eorum.* Cadumim interpretatur *mare rubrum.* Hæc est Maria, quæ dicitur mare amarum, sed ipsa fuit rubricata per compassionem Filii patientis. *Traxit,* id est, attraxit ad Filium, *cadavera,* id est, cadaverosos peccatores. Interpretatur etiam Cadumim *mare antiquorum* propter antiqua quæ facta sunt in eo miracula : et in Maria operatus est Dominus illa præcellentissima miracula, quæ ab antiquo præfigurata erant.

Quia provenit ex nivibus calore resolutis, et inundantia pluviarum. Inundantibus enim pluviis benedictionis, sicut dicitur, Ezechiel. xxxiv, 27, dedit terra, id est, beata Anna, germen suum, quando nata est Virgo candida et frigida, ut nix per fomitis exstinctionem, de qua dicitur, Eccli. xliii, 20 : *Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus.* Quæ scilicet Virgo quodammodo liquefit per dilectionem eorum quos Christus redemit proprio sanguine. Unde dicit, Cantic. v, 6 : *Anima mea liquefacta est,* etc.

Quia impetuose currit, et gratiæ aquas Maria suis precibus impetrat a Christo amatoribus, quæ ad ipsam a Libano, et ab ipsa ad eos affluunt sine mora.

Quia inveniens obicem fortius currit. Ipsa enim facit cum tentatione proventum, tentante nos diabolo supra vires, quia pronior est ad salvandum quam diabolus ad perdendum. Unde sæpe dicendum est ei : « A resistentibus dexteræ tuæ, o Maria, id est, dæmonibus qui quantum possunt resistunt donis tuis, custodi me ut pupillam oculi. » Quod est dicere : Sic me custodi, ut potius exponam manus et corpus et quidquid habeo, quam lædar in anima. Sicut homo quidquid tenere potest ad manum, exponit pro pupilla tuenda. Job, ii, 4 : *Pellem,* scilicet, mortalem, *pro pelle,* scilicet immortali, *et cuncta quæ habet homo, dabit pro anima sua.* Matth. xvi, 26 : *Quid prodest homini, si mundum universum,* et cætera.

Quia turbulentus. Sic et ipsa non in se, sed ab effectu : quia turbat animam peccatoris, infundendo gratiam contritionis.

Quia accidentaliter venit, id est, ex mera gratia, non ex meritis nostris.

Quia in mare se præcipitat, id est, in corda amara per contritionem et recogitationem peccatorum suorum in amaritudine animæ. Nescit enim gratia ejus tarda rerum molimina.

CAPUT VI.

Maria aqua.

Aqua : designatur enim per Michol [1], quæ interpretatur *aqua omnis,* vel *aqua ex omnibus,* quæ placuit David. Hæc est Maria, per quam habetur refrigerium contra omne incentivum peccati, et ipsa est aqua omnis, quia habet omnem gratiam. Unde dicta est *gratia plena.* Qui vult istam Michol spirituali sibi matri-

[1] I Regum, xviii, 20.

monio copulari, debet eam despondere ducentis præputiis, sicut David Michol, ut auferat a se omnem immunditiam carnis et spiritus: quia non sufficeret una sine reliqua.

CAPUT VII.

Maria stagnum.

Stagnum gratiarum et donorum. Pater enim fons est. Unde dicit, Jerem. II, 13: *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ.* Filius rivus procedens ab isto fonte. Unde dicit: *Ego quasi fluvius Dioryx* [1]. Spiritus sanctus procedens ab utroque dici potest stagnum superius: quia continet plenitudinem gratiarum. Maria quasi stagnum inferius per humilitatem, quæ omnia charismata et dona gratiarum, quæ procedunt a Patre et Filio, suscepit, Spiritu sancto descendente in eam. Hoc enim videre est, quod quandoque de stagno altiori nascitur et procedit aliud stagnum. Et ipsa gratias quas Spiritus sanctus eidem subministrat, nobis distribuit, unicuique secundum propriam virtutem in humilitatis capacitem: nam de *plenitudine ejus nos omnes accepimus* [2].

CAPUT VIII.

Maria alveus.

Alveus contiguus ipsi fonti vitæ, qui Christus est: quia locus matris ad dexteram Filii, et ab illo fonte ad corda humilia decurrunt rivuli gratiarum, hoc alveo mediante. Hic est alveus torrentis, de quo legitur, IV Regum, III, 16, 17, circumdatus fossis, id est, humilitate duplici. Torrens Spiritus sanctus currens cum impetu, a quo Mariæ precibus rapide ad nos affluunt rivuli supra dicti. Ipsa etiam potest dici alveus torrentis sapientiæ.

[1] Eccli. XXIV, 41.

[2] Joan. I, 16.

CAPUT IX.

Maria situla.

Et *situla,* de qua descendunt jugiter stillicidia gratiarum, consolationum, aspirationum, illustrationum, et hujusmodi, et ad humani cordis duritiam excavandam. Job, xiv, 19 : *Lapides excavant aquæ.* Item, gutta cavat lapidem, non vi, sed sæpe cadendo. Sed quod in lapide potest mollis gutta, non possunt in nobis cuncta Dei beneficia, cum dicat Philosophus : « Qui instat et onerat priora sequentibus, ex duro et immemori pectore gratiam extorquet. » Numer. xxiv, 7 : *Fluet aqua de situla ejus,* etc.

Maria situla Domini, quæ plus sitivit incarnationem ejus ob redemptionem mundi, et post ascensionem ejus magis sitiebat ad Deum fontem vivum. (Quære de hac siti § 6 *horti conclusi.*)

CAPUT X.

Maria lacus.

Lacus. Ipsa enim receptaculum fuit per compassionem omnium aquarum, id est, pœnalitatum, quæ super Filium transierunt. In cujus persona dicit Jonas, ii, 6 : *Circumderunt me aquæ usque ad animam,* etc. Et ad hoc facta est cum Filio lacus miseriarum, ut eriperemur de lacu miseriæ et de loco fæcis, et salvaremur a descendentibus in lacum. Isa. li, 1 et 2 : *Attendite ad cavernam laci,* id est, ad plagam lateris, vel ad miseriam cordis Mariæ pro Filio patiente, *et ad Saram quæ peperit vos.* Sara quæ dicitur *princeps,* Maria quæ cum Filio Dei ubique principatur, quæ peperit nos quodammodo, quando nostrum peperit redemptorem, de cujus latere nascimur in baptismo.

Lacus etiam crux. Unde Christus dicit : *Posuerunt me in lacu,* id est, in cruce, *inferiori*[1] : quia vilissima erat pœna suspendi in cruce.

[1] Psal. lxxxvii, 7.

CAPUT XI.

Maria hydria.

Hydria, quæ dicitur ab ὕδωρ quod est *aqua*, quia ipsa potat nos aqua sapientiæ salutaris. Potat etiam nos liquoribus qui de Christo profluxerunt, qui Christus in passione effusus est sicut aqua.

Ipsa enim est hydria Rebeccæ, id est, Ecclesiæ, qua potatus est verus Eliezer [1], id est, Christus : et ex qua potantur cameli ejus, id est, universi fideles Ecclesiæ. Quæ scilicet hydria jugiter fundit aquam in canalibus, id est, infundit gratiam humilibus.

Ipsa etiam hydria farinæ indeficiens, de qua legitur, III Regum, xvII, 14 et 15, qua pastus est verus Eliseus, id est, Christus, et qua pascitur vidua Sareptana, id est, Ecclesia in sacramento, cum tota domo sua, id est, fidelibus universis.

CAPUT XII.

Maria concha.

Concha designata, II Paralip. IV, 6, per decem conchas quas fecit Salomon in templo, ut omnia holocausta quæ offerenda erant, abluerentur in eis.

Ipsa etiam est concha, quam Gedeon expresso vellere, rore implevit [2], quia Christus Mariam replevit gratia, quam retraxit à synagoga.

CAPUT XIII.

Maria canalis.

Canalis, quæ sic dicitur ab eo quod cana sit in modum cannæ, quæ quandoque fit lignea, quandoque lapidea. Maria bene potest dici *canalis* : quia

[1] Genes. xxiv, 18 et seq.

[2] Judicum, vI, 38.

fuit lignea per fœcunditatem, lignorum enim est ferre fructum. Lapidea per propositi firmitatem. Concava per humilitatem. Clausa inferius contemptu temporalium. Aperta superius desiderio cœlestium. Collocata in superioribus domus, id est, Ecclesiæ ad suscipiendas aquas donorum optimorum, quæ descendunt a Patre luminum [1], ad refundendum eas in terram, id est, ad humiles.

CAPUT XIV.

Maria trames.

Trames. Unde dicit, Eccli. xxiv, 41 : *Ego quasi trames aquæ immensæ de fluvio.* Ipsa enim est via gratiæ : unde se vocat *tramitem*, id est, viam. *Aquæ immensæ,* id est, abundantis gratiæ, quæ per eam derivatur ad homines.

Ipsa est enim via in invio peccatorum. Ipsa directio in bivio deviantium. Ipsa via ad patriam redeuntium, per hoc quod ipsa est trames aquæ immensæ, quæ procedit de fluvio, id est, abundanti gratia Spiritus sancti.

Aqua immensa est gratia redemptionis, quæ sufficit ad ablutionem omnium. Joel. iii, 18 : *Fons egredietur,* etc. Hic fons gratia redemptionis rigans torrentem spinarum, id est, genus humanum, quod antequam Maria nasceretur, erat materia æterni incendii. Zachar. xiii, 1 : *Erit fons patens*, hoc est, gratia redemptionis, a qua nullus excluditur, *in ablutionem peccatoris*, *et menstruatæ*, id est, originalis et actualis peccati. Hujus aquæ trames Maria, quæ nostrum genuit redemptorem.

CAPUT XV.

Maria aquæductus.

1. *Aquæductus.* Unde dicit, Eccli. xxiv, 41 : *Sicut aquæductus exivi de paradiso.* A duplici enim paradiso exivit hic aquæductus, a Patre scilicet qui est paradisus cœlestis, exivit per creationem et recreationem, a quo nobis attulit aquam vivam id est, Christum Deum et hominem. A paradiso terrestri, hoc est, ab Ecclesia militante exivit per mortem corporis, directa in cœlum velut quidam aquæductus

[1] Jacobi, i, 17.

aquas miseriarum et tribulationum totius generis humani illuc ducens, Filio eas exponens, et pro eis intercedens.

2. Maria aquæductus longissimus excellentia meritorum : nam vehementia desiderii, fervore devotionis, puritate orationis, fontem attigit tam sublimem, cujus plenitudinem tamquam aquæductus de corde Patris excipiens, nobis edidit illum, non prout est, sed prout capere poteramus. Vere longissimus aquarum quæ super cœlos sunt, fontem potuit attingere, ut hauriret super Angelos quam refunderet hominibus aquam vivam. Beatus Bernardus : « Ideo tanto tempore defuerunt hominibus fluenta gratiarum, quia nondum intercesserat aquæductus. »

Ad hoc enim data est ipsa mundo quasi aquæductus, ut per ipsam a Deo ad homines dona cœlestia jugiter descenderent. Integerrimus per inviolatam fidem. Mundissimus per virginitatem et omnimodam castitatem. Occultus per solitudinis dilectionem. Concavus per veram humilitatem. Fusilis per pietatem. Fœcundans, id est, abundans aquis per gratiarum plenitudinem. Rotundus. Non plumbeus, sed magis aureus per regiam nobilitatem et eximiam charitatem. Per hunc aquæductum venit Christus ad nos occultatus in utero virginali, ut mysterium diabolo celaretur. Unde dicitur ei, Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus.* Ad hoc enim venit ut nos mundaret, reficeret, et potaret aqua sapientiæ salutaris, sicut per occultum aquæductum deducitur aqua ad necessaria civitatis. Per hunc etiam aquæductum qui de fonte supra dicto haurit, assidue influit vinum compunctionis, lætitiæ, et devotionis, in cellarium nostræ mentis.

3. Et nota, quod dicit : *Sicut aquæductus exivi de paradiso,* id est, a sancta Trinitate, quæ est locus totius voluptatis, exivi, inquam, per creationem. Unde : *Ab initio et ante sæcula creata sum* [1].

Exivit autem *sicut aquæductus,* id est, per meatus subterraneos, per patres scilicet Veteris Testamenti, qui dediti erant terrenis. Isa. XI, 1 : *Egredietur virga de radice Jesse.* Propter hoc dicitur de ea : *Sicut lilium inter spinas* [2] : quia ipsa cœlestis exivit de terra. Sed ad quid? ad irrigandum hortum Domini, id est, Ecclesiam et fidelem animam. Unde statim subjungit : *Dixi* : *Rigabo hortum plantationum* [3]. Ipsa enim habet duplex irriguum, superius et inferius. (Quære § 7 de *horto.*) Non hortum olerum [4], sed hortum deliciarum qui est Ecclesia et sancta anima, hortum scilicet conclusum custodia Angelorum, qui fœcundatur et fructificat austro flante. Et quod Ecclesia non dicitur hortus colligendi fructus, sed *plantationum* : quia in ea arbores, id est, animæ sanctæ modo plantantur per laboriosa opera, sed in morte colligentur fructus quando evellentur opera laboriosa. Eccle. IV, 2 : *Tempus plantandi, et tempus evellendi.* Dicitur etiam *hortus plantationum* pluraliter : quia ibi plantantur boni et mali. Unde in sagena Patri colliguntur duo genera piscium. Sed cum Dominus plantaverit eam hortum voluptatis et bonum semen seminaverit in agro suo, unde habet zizania? Responsio, Matth. XIII, 27, 28 : *Inimicus homo hoc fecit.* Ideo scinditur rete Petri.

Propter hoc beata Virgo rigat hunc hortum aqua triplici. Doctrinæ, ut purgetur ab erroribus. Unde dicit : *Qui bibunt me, adhuc sitient* [5], scilicet veritatem. Gratiæ, ut ornetur floribus et fructibus virtutum. Unde dicit, ibidem, ℣. 26 : *Transite ad me, et a generationibus meis implemini.* Tribulationum, ut omnis plantatio quam non plantavit Pater, eradicetur [6] : et ut omnis palmes fructificans

[1] Eccli. XXIV, 14.
[2] Cantic. II, 2.
[3] Eccli. XXVI, 42.
[4] III Regum. XXI, 2.
[5] Eccli. XXIV, 29.
[6] Matth. XV, 13.

purgetur, ut plus afferat fructum [1]. Rigat autem aquis tribulationum, quando mittit disciplinam sicut lucem, ut vexatio ejus det intellectum [2]. Cujus disciplinæ ita est ipsa exemplar. Et quia nihil valet horti rigatio nisi temperetur solis ardore, promittit, quod ardore solis justitiæ temperabit, subdens : *Et inebriabo prati mei fructum* [3]. (Quære § 12 *horti conclusi.*)

4. Hic est aquæductus, de quo legitur, Judith, VII, 6, quem præcepit Holofernes incidi : quia per illum influebat fons quidam in civitatem Bethuliæ parte australi. Bethulia interpretatur *domus dolens Domino*, quod facit Ecclesia in pœnitentibus. Vel, *domus parturiens Dominum*, quod facit in confitentibus. Isa. XXVI, 17 et 18 : *A facie tua*, et cætera. Maria vero aquæductus quo fluunt in Ecclesiam et fidelem animam dona gratiarum, quem diabolus incidere conatur, cum ejus auxilium nobis auferre nititur. Incidit autem non quoad eam, sed quoad nos, quando nos retrahit a servitio ejus, et ad hoc ipse magis laborat : quia ipsa est aquæductus piscinæ superioris [4], per quam derivatur ad nos gratia bonorum illuminantium, quæ descendit a Patre luminum. Ideo autem datus est nobis hic aquæductus, quia ad omnes usus necessarios deerant nobis aquæ gratiarum.

CAPUT XVI.

Maria labium.

1. *Labium* quod designatur, Exod. XXX, 18, ubi dixit Dominus Moysi : *Facies labium* [5] *æneum cum basi sua ad lavandum, ponesque illud inter tabernaculum testimonii et altare* holocaustorum, scilicet sub dio. Hoc labium dicitur *luter* [6] : et dicit ibi Glossa, quod hoc labium factum erat de speculis mulierum quæ excubabant ad ingressum tabernaculi, id est, de sedibus speculorum. Josephus dicit, quod undique habebat specula multa, ut sacerdotes in eo abluti viderent ibi si adhuc aliqua macula remansisset.

Bene Maria labium Ecclesiæ : quia in labiis ejus diffusa est gratia illius responsionis qua mundatus est mundus. Hoc labium nobis loquitur verba vitæ, et pro nobis loquitur bonum in conspectu Dei. Et ipsa est labium electum nobis promissum, Sophon. III, 9, ubi Dominus dicit : *Reddam populis labium electum, ut invocent omnes in nomine Domini, et serviant ei humero uno.* Labium istud Maria, pro quo nobis dato a Deo debemus invocare nomen Domini, et unanimiter atque concorditer illi servire.

Hoc labium fuit æneum : quia æs imputribile et sonorum : et ipsa sine vitiorum putredine et sonora in precibus, cui Filius dicit, Cantic. II, 14 : *Sonet vox tua* 2.

[1] Joan. XV, 2.
[2] Isa. XXVIII, 19.
[3] Eccli. XXIV, 42.
[4] Isa. VII, 3.
[5] Vulgata habet *labrum*.
[6] III Regum, VII, 38.

in auribus meis: *vox enim tua dulcis*, cum pro peccatoribus interpellas.

Hoc autem labium positum erat inter tabernaculum testimonii, quo signatur Ecclesia, et altare, id est, Christum : quia mediatrix inter Christum et Christianos, suis precibus reconciliat ima summis.

Aqua hujus labii gratia qua lavanda sunt manus, pedes, et vestes, id est, affectus, opera, et virtutes, et postulanda est ab ea jugiter aqua ista : et hoc ut simus de Ecclesia numero et merito, et accessum habeamus ad altare holocausti, id est, Christum immolatum pro nobis.

Hoc etiam labio potamur aqua sapientiæ salutaris, et mundamur ab omni inquinamento spiritus et carnis.

CAPUT XVII.

Maria piscina.

1. *Piscina* est aquarum collectio sine piscibus, et dicitur *piscina* quasi per contrarium. In Maria autem fuit congregatio omnium aquarum, id est, gratiarum sine piscibus mundanarum curiositatum. Hæc est piscina probatica [1], in quam Angelus Domini secundum tempus descendebat, et movebatur aqua, et sanabatur unus. Tempore enim incarnationis descendit Angelus magni consilii in Mariam, et mota est aqua quando ad novam salutationem turbata est Maria, et sanatus est unus, id est, quotquot crediderunt Deum trinum et unum, et isti uni, id est, Christo adhæserunt per fidem suæ incarnationis. Et hic eleganter quidam dicit Mariæ :

Tu piscina puritatis,
Rore plena pietatis,
In qua Deus majestatis,
Voluit descendere.
In quam reus et perversus,
Si contritus et conversus,
Se deponat, exit tersus,
A peccati vulnere.

2. Maria piscina probatica, a προβατον, Græce, quod est *ovis* Latine : quia in ea Nathimei lavabant hostias offerendas in templo, quorum officium modo habent subdiaconi propinantes aquam sacerdoti. Exemplis autem et orationibus Mariæ mundare necesse habent, qui Christo offerre volunt sacrificium de seipsis.

Quæ cognominabatur Hebraice *Bethsaida*, quod interpretatur *domus*. Frugum. Unde dicitur ei, Cantic. VII, 2 : *Venter tuus sicut acervus tritici*. Pecudum id est, receptaculum simplicium et humilium, quos pascit fœno carnis Filii. Venatorum, id est, peccatorum qui prius venabantur delectabilia mundi, si ad se refugerint.

Quinque porticus habens, id est, quinque principalia genera misericordiæ. Prima quod convertit errantes, cum sit via. Secunda, quod illuminat in tenebris ambulantes, cum sit stella et luna. Tertia, quod vivificat mortuos, cum sit vitæ vena, id est, dilectionis. Quarta, quod spem infundit desperatis. Unde dicit : *In me omnis spes vitæ et virtutis* [2], ut patet in Theophilo. Unde et dicit, Eccli. XXIV, 45 :

[1] Joan. V, 4.

[2] Eccli. XXIV, 25.

Penetrabo omnes inferiores partes terræ, id est, desperantes recolligam, *et inspiciam*, oculis misericordiæ, *omnes dormientes*, id est, sui ipsorum oblitos. Quinta, quod multis quorum jam dictata erat sententia, impetravit a Filio spatium pœnitendi, sicut Abigail a David Nabal stulto [1].

In his quinque porticibus jacebat multitudo magna languentium, cæcorum qui illuminari, claudorum qui dirigi, aridorum qui gratia humectari, exspectantium aquæ motum, id est, misericordiæ ejus, ut sanarentur a languoribus peccatorum.

3. Item, Ipsa est piscina superior in via agri fullonis [2]. Et bene : quia plena aquis gratiarum quæ veniunt de supernis. Ipsa etiam aquæductus, quo influunt ad nos gratiæ de supernis, cujus extremum gloria æterna. Piscina inferior Ecclesia, in quam per aquæductum istum, scilicet Mariam in Jerusalem, id est, animam influunt aquæ cœlestes. Item, ager fullonis Ecclesia. Fullo Christus [3], qui dealbat peccatorem. Via agri fullonis, pœnitentia per quam vestimenta animæ candidantur. Maria enim tamquam piscina de cœlo recipit aquas vivas, quas ad Ecclesiam defert et animas sanctas, veluti aquæductus.

Item, Ipsa est piscina vetus, de qua tangitur, Isa. xxii, 11.

Item, Cantic. vii, 4, dicitur Mariæ : 4.
Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Hesebon interpretatur *cingulum timoris*, id est, mœror cingens, ut intelligatur intransitive : quia mœror pœnitentiæ cingit hominem, et cohibet peccatorum saniem et fluxum peccati, sicut vitta cingit vulneratum, et restringit sanguinis fluxum. Et hoc cingulum competit pœnitentibus qui in mœrore animi recogitant peccata sua et pœnas inferni, et inde humiliantur. Unde, Proverb. xii, 25 : *Mœror in corde viri humiliabit illum.* Item, in mœrore animi dejicietur spiritus ab alto superbiæ. Et talibus sunt oculi Mariæ *sicut piscinæ*, id est, respectus misericordiæ ejus multiplex lavatorium : et sunt oculi ejus *in porta filiæ multitudinis*, id est, Ecclesiæ, cujus ipsa est porta. Maria *oculus* per discretionem vel respectum misericordiæ, justos a dextris, peccatores respiciens a sinistris. *Piscina* per compassionem redundans aqua pietatis. *In Hesebon* per charitatis fervorem : quia Hesebon interpretatur *ignis in eis*. *In porta filiæ multitudinis* : quia omnibus communis et præsto est omnibus miseris subvenire.

CAPUT XVIII.

Maria natatoria et amnis.

Natato, id est est, natatoria, quod non ponitur in versu, designata per natatoriam Siloe, ad quam missus est cæcus natus lavare oculos suos ut illuminare-

[1] I Regum, xxv, 24 et seq.
[2] Isa. vii, 3.
[3] Marc. ix, 2.

tur [1]. Ipsa enim dicitur *illuminatrix* : et hoc nomen suum interpretatur in nobis, precibus suis, meritis, et exemplis illuminans peccatores. Ad litteram Siloe fons factus est ad radicem montis Sion, qui non jugibus aquis, sed incertis horis ebullit, cujus aquæ ut exciperentur, quasi stagnum non longe a fonte contractum erat, quam collectionem modo piscinam, modo natatoriam vocat Scriptura. Siloe autem interpretatur *missus*, et signat iste fons Christum a Patre missum in mundum ut illuminaret peccatores excæcatos, sicut dicitur, Isa. XLII, 7. Et dicuntur, Isa. VIII, 6, aquæ hujus fontis fluere *cum silentio*, humilitatis scilicet, et mansuetudinis, id est, sine murmure impatientiæ et sine strepitu pompæ et superbiæ. Hujus autem fontis Maria natatoria est, quæ precibus suis et exemplis restituit visum interiorem. (Quarto Regum in historiis titulo de *obitu Isaiæ* plura invenies de hoc fonte et aquis ejus.)

Amnis. Secundum Isidorum amnis fluvius est nemore ac frondibus redimitus, et ex ipsa amœnitate *amnis* vocatur, quod peroptime convenit Virgini gloriosæ.

CAPUT XIX.

Maria vena.

1. *Vena* : quia quidquid beatitudinis ab illo magno mari, id est, ab illa infinita bonitate Dei Trinitatis ad genus humanum pervenit, totum per hanc venam defluxit, sicut ostensum est supra de *aquæductu*. Proverb. x, 11 : *Vena vitæ os justi*, etc. Si vena vitæ os justi, ergo multo fortius os Mariæ justissimæ est vena vitæ quoties Filium pro nobis interpellat, et propter hoc dicit ipsa : *In me omnis spes vitæ et virtutis* [2].

Maria *vena* : quia occulta per secretissimam conversationem. Unde clausa in thalamo inventa creditur a Gabriele. Gracilis per voluntariam paupertatem. Concava per veram cordis humilitatem. Subtilis ad repellendas pro nobis fallaces astutias inimici. Maxime vigens ad custodiam populi Christiani. Via sanguinis, in quo vita omnis viventis [3] : et ipsa est via vitæ nostræ spiritualis a Christo, qui se dicit *viam* [4] : in cujus sanguine, id est, in fide passionis vita est animarum nostrarum. Longa valde per finalem perseverantiam. Distributa per corpus Filii, quod est Ecclesia Catholica.

Aliter : Maria vena vitæ : sicut enim 2.
sanguis qui est vita carnis, occulte decurrit per venam, sic Christus qui vita est animarum nostrarum, occulte venit ad nos per Mariam. Unde dicitur ei, Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*, in utero scilicet virginali.

Item, Ipsa est vena vitæ : sed Adam et Heva nobis fuerunt venæ mortis, de quibus dicitur, Osee, XIII, 15. Sed ipsa plangit se cum Filio de peccatoribus. Unde, Jerem. XVII, 13 : *Dereliquerunt venam aquarum viventium*.

[1] Cf. Joan. IX, 7.
[2] Eccli. XXIV, 25.
[3] Levit. XVII, 11.
[4] Joan. XIV, 6.

CAPUT XX.

Maria latex.

Latex. Dicit Isidorus, quod latex proprie est liquor fontis, et dicitur sic, eo quod lateat in venis terræ. Et Maria semper latuit et secretum dilexit. Et ipsa liquor est illius fontis vitæ æternæ, qui dicit, Jerem. II, 13 : *Me dereliquerunt fontem aquæ vivæ,* etc. Quem videlicet liquorem misit nobis ille fons æternus ad nos abluendum, rigandum, fœcundandum, imaginem reddendum, et suos effectus in mundo adimplendum.

CAPUT XXI.

Maria cisterna.

Cisterna sita ad portam Bethleem[1]. Et bene *ad portam* : quia omnes transeuntes vult quantum in se est satiare. Unde clamat: *Transite ad me, omnes,* etc. [2]. Hujus cisternæ potum desideravit David. (Quære titulo, *Gratia plena,* prope finem, ubi agitur de *aqua ablutionis.*)

Hæc est cisterna vetus in solitudine, in qua occultatus est verus Joseph[3]. Licet enim Maria juvencula esset ætate, vetus tamen erat in figuris. Et bene *in solitudine :* quia semper dilexit solitudinem. Unde Gabriel ipsam clausam in thalamo bene firmato solam creditur invenisse. Beatus Bernardus : « Suspicandum non est, etc. » (Quære *de horto,* ubi hortus dicitur *secretus.*)

[1] Cf. II Regum, XXIII, 15 et I Paralip. XI, 17.
[2] Eccli. XXIV, 26.
[3] Cf. Genes. XXVII, 22.

LIBER DECIMUS.

DE ÆDIFICIIS QUIBUS MARIA FIGURATUR IN BIBLIA.

CAPUT I.

Maria arca.

1. Arca, thronus, solium, ferculum quoque, sella, [tribunal,
Sedes, et cathedra, currus, lectica, scabellum,
Lectulus, et requies, habitatio, cellula, nidus,
Cella, et apotheca, gazophylacium, bibliotheca,
Ærari, geneze, locus, horrea,
Pistrinum, furnus, clibanus, fornaxque cami- [nus,
Aula, tabernaculum, thalamus, domus.

Arca designata per arcam quam fecit Beseleel, Exod. XXXVII, 1 et seq., *de lignis setim, habentem duos semis cubitos in longitudine, et cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque unius cubiti fuit et dimidii: vestivitque eam auro purissimo intus et foris: et fecit illi coronam auream per gyrum,* etc.

Fecit Beseleel arcam, etc. Fabrica hujus arcæ nativitatem indicat beatæ Mariæ ex quatuor. Ex auctore. Unde : *Fecit Beseleel.* Ex fine. Unde : *Arcam.* Arca enim dicitur ex eo quod aliquid arcanum in ea poni debeat. Vel, secundum Isidorum dicitur ab arcendo, eo quod arceat visum circumstantium ab his quæ continet in se. Similiter et arcanum dicitur a quo arcemur. Unde Christus de Maria dicit, Isa. XXXIV, 16 : *Secretum meum mihi.* In ea enim fuit ipse Deus absconditus [1]. Nomen trahit ex materia. Unde : *De lignis setim.* Ex forma, tum ex diversificatione, tum ex ornatu. Unde dicit : *Habentem duos semis cubitos,* etc. Ex ornatu. Unde dicitur : *Vestivit eam auro purissimo* vel mundissimo.

Videndum primo de fine, quod primum est in ratione, sicut dicit Philosophus : facta est enim illa arca materialis, ut in ea reponeretur quoddam divinæ operationis arcanum. Virga in memoriam liberationis ex Ægypto. Manna refectionis in deserto. Tabulæ dationis legis. Sic et arca nostra spiritualis, de qua dicitur : *Surge, Domine, in requiem tuam* [2], etc. Hoc fine condita est, ut in ea reponeretur nostræ liberationis pretium

[1] Isa. XLIV, 15.

[2] Psal. CXXXI, 6.

quod quidem intus est. Sic enim placuit Deo, ut sicut erant tres personæ una natura, sic essent tres naturæ in una persona divina. Divina, spiritualis creata, et corporalis. Divina, scilicet deitas, quæ increata. Spiritualis, scilicet anima quæ creata. Unde Sapientia dicit : *Ab initio et ante sæcula creata sum* [1], id est, prævisa creari quodam excellenti modo, et hoc quoad animam. Corporalis, quæ formata a tota Trinitate, cujus opera inseparabilia, ex substantia corporis virginalis. Unde Filius dicit de Patre, Isa. XLIX, 5 : *Formans me ex utero servum sibi*, etc. Per virgam natura divina designatur : nam secundum eam ipse Filius Dei est Dei virtus. Unde, Psal. CIX, 2 : *Virgam virtutis tuæ*, etc. Per tabulas in quibus erat lex divina scripta, natura creata, scilicet anima designatur. Et bene per duas tabulas designantur duo quæ sunt in anima, scilicet intellectus et affectus. Nam in ejus intellectu quasi in una tabula scripta erat omnis veritas. In affectu omnis bonitas. Et dicuntur *lapideæ* propter confirmationem intellectus non potentis declinate in errorem, vel affectus in malum. Per manna corporea natura, quæ quidem habuit tunicam adjacentem, hoc est, fragilitatem assumptam et pœnalitates. Cum hoc manna, id est, ipsa corporea natura purissima fuit ab omni labe peccati originalis, præter pœnalitates. Fuit etiam esibilis. Ideo significat refectionis dulcedinem. Sapient. XVI, 20 : *Paratum panem*, etc., quem nos petimus dicentes : *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie*. Ecce finis beatæ Virginis quæ ob hoc nascitura erat, ut in ea reponeretur nostræ redemptionis arcanum.

Videamus auctorem. *Fecit Beseleel*, quod interpretatur *umbra Dei*, seu *misericordia Dei*. Et bene : nam sicut umbra refrigerium est contra ardorem solis : ita misericordia refrigerium præstat contra rigorem punitionis, quæ quidem exsiccaret nos et confunderet, nisi misericordia Dei nos protegeret. Unde Jacobus loquens de justitia Dei et rigore dicit : *Exortus est sol cum ardore, et arefecit fœnum* [2]. Sol, id est, Christus exoritur, id est, extra se oritur, quando punit, quia extra se est punire, cujus proprium est misereri et parcere. Sed in judicio veniet cum ardore, et arefaciet fœnum, id est, carnales in incendio gehennæ. Nota, umbra venit ex oppositione corporis opaci ad lumen. Non enim erat nubes quæ opponeret se inter hominem et ipsum solem justitiæ ante adventum Christi : ideo omnes urebantur. Unde dicitur : *Fiant sicut fœnum tectorum* [3], etc. Propter hoc missus est Gabriel Angelus ad Mariam, nubem introducens, hoc est, umbram humanitatis nuntians ad faciendam umbram. *Virtus Altissimi obumbrabit tibi* [4], hoc est, ejus misericordia, id est, ejus propria virtus, quia ejus proprium est misereri.

Aliter, Per hanc arcam designatur beata Virgo triplici ratione. Ratione materiæ. 2.
Ratione schematis vel formæ. Ratione officii, vel continentiæ. Duplex autem materia fuit hujus arcæ, scilicet ligna setim, et aurum purissimum. Duo enim fuerunt in ea ex parte materiæ, scilicet caro et spiritus, large sumendo materiam, moraliter enim loquimur. Per ligna setim quæ imputribilia, designatur caro ejus quæ numquam sensit corruptionem concupiscentiæ vel putrefactionis. Per aurum, spiritus ejus refulgens perfecta sapientia et habitaculum deitatis, quæ per aurum significatur. Unde, Cantic. V, 11 : *Caput dilecti mei aurum optimum*. In hoc autem quod fuit deaurata interius, notatur puritas cordis ejus vel dilectio Dei. In hoc quod exterius, verecundia virginalis, vel dilectio proximi, quorum gratia super aurum [5].

[1] Eccli. XXIV, 14.
[2] Jac. I, 11.
[3] Psal. CXXVIII, 6.
[4] Luc. I, 35.
[5] Eccli. VII, 21.

Vel intelligibilius. Ligna setim sunt parva, pulchra, levia, fortia, imputribilia, incremabilia, albæ spinæ similia Fuerunt etiam dolata et lævigata. Setim, ut dicitur, nomen est montis et regionis, et arboris, quæ albæ spinæ similis est in foliis, et interpretatur setim spinæ, vel germina, seu positiones, aut resurrectiones eorum. Et bene per hæc ligna significatur Maria, quæ sensit pro Filio et cum Filio multiplicem tribulationis punitionem. Per eam autem, id est, per orationes et merita ejus resurgimus a peccato. Germinamus bene incipiendo, per eam ponimur in Ecclesiæ merito, per eam tandem ponendi in cœlesti ædificio.

Maria dicitur setim. Quia arbor nobilissima Orientis, sicut dicitur. Fuit autem Maria nobilis genere, nobilior omnium charismatum plenitudine, sed nobilissima ex eo quod Christus verus oriens, qui nos visitavit ex alto, oriri ex ea dignatus est in quantum homo.

Pulchra perfecta plenitudine totius honestatis. Unde, Eccli. vi, 31 : *Decor enim vitæ est in illa*, etc.

Parva per simplicitatem humilitatis, vel etiam paupertatis : quia fuit simul in unum dives et pauper. Quidam tamen dicunt, quod hæc arbor crescit usque ad maximam quantitatem.

Levis per contemptum totius terrenitatis. Dilectio enim terrenorum reddit animam ponderosam. Unde, Psal. iv, 3 : *Filii hominum, usquequo gravi corde ? ut quid diligitis vanitatem, et quæritis mendacium*, id est, temporalia ? Vel etiam, levis virtutum universitate, quæ igneæ naturæ sunt : et ideo leves ab effectu, quia animam sursum trahunt et impellunt, quia locus ignis deorsum non est.

Fortis in conservando propositum virginitatis : quia accinxit fortitudine lumbos suos, et respondit Angelo : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco* [1], id est, proposui numquam cognoscere, et in proposito persevero ? Isa. xl, 20 : *Forte lignum et imputribile elegit artifex sapiens.*

Imputribilis. Imputribilitas setim probatur per arcam Noe, quæ adhuc perdurat in montibus Armeniæ secundum Isidorum. Maria autem fuit imputribilis per exstinctionem fomitis in Filii conceptione, quam postea non infestaverunt primi motus procedentes a fomite. Quilibet enim ab ea dicere potest : *Induta est caro mea putredine* [2], etc. Ipsa vero de se et de sponso suo dicit, Cantic. i, 3 : *Tigna domorum nostrarum cedrina* : quia non fuit corpus ejus resolutum in quatuor elementa. Sicut enim Dominus non dedit sanctum suum, id est, Christum, videre corruptionem, sic nec sanctam suam specialem, id est, Mariam. Fuit etiam imputribilis, id est, absque fermento invidiæ et corruptionis. Proverb. xiv, 30 : *Putredo ossium invidia.* Joel. i, 17 : *Computruerunt jumenta in stercore suo.*

Incremabilis, scilicet absque fervore totius iracundiæ et iniquitatis.

Albæ spinæ similis in foliis, id est, in verbis per mansuetissimam correctionem alienæ perversitatis. Lege conversionem Theophili. Moraliter : Prius dicitur *alba*, postea *spina* : quia qui alium pungere vult corripiendo, ipsa correctio debet procedere ex zelo justitiæ, non ex livore malitiæ : alioquin talis correptor comparabilis est spinæ nigræ, etc.

Lævigata, complanata, et quasi dolata artificio Spiritus sancti, vel etiam Christi, qui summus est architectus, quando sanctificata est in utero matris, et nata sine pondere originali. Fuerunt etiam ligna hæc fortia per patientiam, imputribilia per perseverantiam.

Candida per omnimodam puritatem et innocentiam. Unde albæ spinæ similia describuntur hæc ligna, id est, Maria, quam hæc ligna designant.

[1] Luc. i, 34.

[2] Job. vii, 5.

4. De auro infra titulo de *throno* quantum volueris, invenies. Et nota, quod hæc arca dicitur fuisse deaurata, id est, vestita auro purissimo intus et foris : quia purgata fuit à fomite et peccato. Sed urna quam continebat, id est, corpus Christi, quæ plena erat manna divinitatis, tota fuit aurea, quia Christus totus fuit mundus a peccato, qui mundum ingressus est sine macula, et mundus mundatus fuit a peccato.

Item, Quare dicta est fuisse vestita auro mundissimo, et quid sit aurum mundissimum, invenies infra titulo de *throno*, ubi dicitur, quod vestivit eum Salomon auro mundissimo.

5. Item, Ratione schematis seu formæ dicitur Maria *arca*, quæ quadrangula erat : et ipsa quadrata erat per quatuor virtutes, *quibus utilius nihil est in vita hominibus*, sicut dicitur, Sapient. VIII, 7 : quæ sunt justitia, prudentia, fortitudo, temperantia. Quæ singulæ tripliciter eminebant in ea, sicut habuisti supra titulo, *Gratia plena*.

6. Item, Ratione officii vel continentiæ : quia quatuor continebat. Hæc sunt urna aurea plena manna, sicut dicitur, ad Hebr. IX, 4. Exod. XVI, 33, dixit Moyses ad Aaron : *Sume vas unum, et mitte ibi Man, quantum potest capere gomor, et repone coram Domino ad servandum in generationes vestras*. Item, virga Aaron quæ fronduerat, ad Hebr. IX, 4[1]. Item, tabulæ testamenti, ad Hebræos, IX, 4. Unde, Deuter. XXXI, 26 : *Tollite librum istum, et ponite eum in latere arcæ*. Dicta est autem hæc *arca testamenti*, ad Hebr. IX, 4, et Apocal. XI, 19. Vel, *testimonii*. Exod. XXV, 21 : *Pones in arca testimonium, quod dabo tibi*, id est, tabulas in quibus scriptum erat testamentum, cum quæcumque ibi erant, possunt dici testimonia. Posita erat ibi urna aurea habens manna in testificationem, quod Dominus dedisset eis panem de cœlo. Item, tabulæ in testificationem, quod legem naturalem scriptam in cordibus hominum suscitaverat eis in scripto. Item, virga Aaron in testificationem, quod omnis potestas a Deo. Item, Deuteronomium, in testificationem, quod dixerant : *Omnia quæcumque jusserit Dominus, faciemus*[2]. Ob hoc etiam dicebatur *tabernaculum testimonii*, et etiam quia causæ præ foribus ejus ventilabantur. Sicut autem arca illa figuralis continebat ea quæ erant in testimonium beneficiorum Judæis a Deo collatorum, sic Maria continuit Christum in se, qui erit nobis in testimonium damnationis si ingrati fuerimus beneficiis quæ nobis contulit incarnando, moriendo, resurgendo, et hujusmodi. Unde dicit, Jerem. XXIX, 23 : *Ego sum judex et testis, dicit Dominus*. Item, Malach. III, 5 : *Accedam ad vos in judicio, et ero testis velox maleficis*, etc.

Nunc autem distincte videamus expositiones eorum quæ continebantur in hac arca. Manducator qui quatuor ista manifeste dicit in arca, videtur velle debere intelligi per arcam cœlum, et per quatuor illa quæ ibi continebantur, quatuor personas in corpore et anima jam glorificatas. Per urnam auream corpus Dominicum, de quo nullus dubitat Catholicus. Per tabulas Moysen. Per virgam Aaron beatam Virginem. Per Deuteronomium Joannem Evangelistam. Sed de his tribus nihil asserit Ecclesia, licet de beata Virgine multi non dubitent. 7.

Item, Per hæc quatuor signatur Christus, quæ posita fuerunt divina virtute in hanc arcam, quando mulier circumdedit virum[3], id est, Maria concepit Christum. Urna corpus Christi continens manna, id est, dulcedinem deitatis et dulcedinem fruitionis æternæ. Virga : quia jus regni 8.

[1] Cf. Numer. XVII, 8.
[2] Exod. XXIV, 7.
[3] Jerem. XXXI, 22.

ad eum pertinebat tamquam ad hæredem. Item tabulæ et Deuteronomium, id est, scientia utriusque legis : quia ipse est sacerdos, cujus est scire legem [1]. Aliter : In ipso sunt tabulæ testamenti : quia ipse est nobis instructio et forma vivendi. Omnis enim ejus actio, nostra est lectio, etc. Item, virga quoad peccatorum paternam corruptionem. Item, manna quoad filiorum dulcem et blandam consolationem. Sapient. VII, 26 : *Candor est lucis æternæ, et speculum.* Urna hæc concava per humilitatem incarnationis, aurea propter munditiam assumptæ humanitatis, quia aurum metallorum est mundissimum, et propter charitatem qua factus est homo pro nobis, et propter obedientiam quam exibuit Patri, assumendo formam servi, et propter sapientiam quæ significatur tam in auro quam in hoc quod cum urna erant Deuteronomium et tabulæ testamenti. Hæc enim quatuor præcipue solent in auro designari, munditia, sapientia, charitas, et obedientia.

Vel sic : Corpus Christi, arca ratione materiæ, de qua supra. Anima Christi, urna aurea. Manna, dulcedo divinitatis. Christus etiam est hic in sacramento nostra refectio in via, quia nostra fruitio erit in patria et indeficiens erit fidelium refectio. Unde, Exod. XXIV, 11, dicitur de Israelitis qui signant viros Christianos : *Viderunt Deum, et comederunt ac biberunt.* Christus etiam manna est, id est, panis cœlestis habens in se omne delectamentum et omnis saporis suavitatem, panis scilicet Angelorum, quem manducavit homo. Quem panem petebant parvuli [2], ante adventum et ortum Mariæ, nec erat qui frangeret eis : sed Maria confecit hunc panem qui fractus est in cruce. Hæc habuisti supra titulo, *Gratia plena*, prope finem totius capituli. Adhuc etiam debemus ei clamare assidue : Mater nostra quæ es in cœlis, panem nostrum quotidianum da nobis hodie de arca tua, id est, de arca quæ tu es. Ipsa enim cum sit mater, libentissime dat hunc panem filiis, id est, imitatoribus suis. Unde et dicitur ei : *Omnia a te exspectant, ut des illis escam in tempore* [3], et sequentia. Christus etiam virga : quia nos regit, corrigit, et diligit. Ipse est etiam tabulæ testamenti et Deuteronomium : quia Christus liber est vitæ scriptus intus et foris [4]. Liber *in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* [5]. Qui utrumque condidit testamentum, et rotam posuit in rota. Veterem enim legem dedit, quam etiam digito proprio conscripsit, et novam ore proprio prædicavit, et opere adimplevit, quia *cœpit facere et docere* [6].

Item, Maria arca ratione continentiæ. 9.
Manna vel manhu admirabilis dulcedo consolationis quam infundit amatoribus, et specialibus suis, et his quos visitare dignatur, quam qui gustat, potest dicere, Manhu, id est, *quid est hoc* ? præ admiratione. Ideo dicit ipsa : *Spiritus meus super mel dulcis* [7]. Vel, manna candidum, Mariæ virginitas, quæ in carne fragili angelicam gloriam acquisivit, habens omnis saporis suavitatem. Vel, per hoc manna dulcissimum, Mariæ charitas, in qua fuit radicata et fundata. Moraliter : Manna omnis saporis et delectamenti charitas est, quæ est forma omnium virtutum, et omnis boni operis condimentum, sine qua omne opus Domino insipidum. Quare, I ad Corinth. XVI, 14 : *Omnia vestra in charitate fiant.* Quam quisquis non habet, *factus est velut æs sonans* [8], etc. Vel moraliter : Manna dulcedo spiritus mansueti, vel dulcedo eloquiorum.

Tabulæ decem præceptorum, scientiæ

[1] Malach. II, 7.
[2] Thren. IV, 4.
[3] Psal. CIII, 27.
[4] Ezechiel. II, 9.
[5] Ad Coloss. II, 3.
[6] Act. I, 1.
[7] Eccli. XXIV, 27.
[8] I ad Corinth. XIII, 1.

legis divinæ. Jerem. xxxi, 33 : *Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam, et ero eis in Deum, et ipsi erunt mihi in populum, dicit Dominus*, et cætera multa. Sed quidam magni litterati sunt quasi tabulæ lapideæ inscriptæ, sed scripturam suam non sentientes, quia duri et immisericordes.

Tertium quod continebatur in hac arca, fuerunt tabulæ testamenti, quibus designatur perfecta utriusque legis cognitio, quæ plene erat in ea : quia auctor Scripturarum habitabat in ea. Unde Hieronymus dicit, quod optime Scripturas noverat, sicut patet in illo versu : *Sicut locutus est ad patres nostros*[1], etc. Item, Luc. II, 19, dicitur quod *Maria conservabat omnia verba hæc, conferens*, etc. Unde postea docuit Apostolos, et magistra fuit Novi Testamenti. Cum enim rota esset per præfigurationem, vere potest dici utriusque legis plenam habuisse cognitionem : quod significatur per hoc quod in arca conjuncta erant Deuteronomium et tabulæ testamenti. Et nota, quod dicitur *tabulæ* pluraliter, juxta illud Isaiæ, XXXIII, 6 : *Divitiæ salutis sapientia*, quoad Deum, *et scientia*, quoad proximum. Vel, duæ tabulæ dici possunt capax intelligentia et tenax memoria ejus, quæ duo contulit ei Spiritus sanctus superveniens in eam.

Quartum fuit Deuteronomium significans legem novam, quam Christus dedit : quia ipsa conservabat omnia verba novæ legis, conferens in corde suo. Nova etiam lex in ipsa erat. Lex enim spiritus vitæ eam repleverat, quæ liberat a lege peccati[2]. Lex, scilicet amoris quam ipsa invenit, cum prima fuerit timoris. Vel ideo Deuteronomium : quia tota ejus vita et omnis actio ejus, Christianorum lectio et instructio est, sicut dicit Augustinus de Christo.

Aliter, In hac arca erant tabulæ verita- 10.
tis vel sapientiæ. Manna mansuetudinis, vel misericordiæ. Virga potestatis, sive justitiæ. Unde Propheta ad Virginem : *Intende, procede, et regna*[3]. Intende, o sapiens, propter veritatem quæ in te est, quæ signatur per tabulas : procede, o clemens, propter mansuetudinem quæ in te est, quæ per manna : regna, o potens, propter justitiam quæ in te est, quæ per virgam. Sequitur : *Propter veritatem et mansuetudinem et justitiam.* Redde singula singulis.

Aliter et subtilius. In Maria velut in 11.
arca erant manna, id est, dulcedo divinæ contemplationis. Virga, id est, rectitudo perfectæ operationis : virga enim Aaron fronduit, et fructum fecit : quia activa se multiplicat, sed contemplativa solitaria est. Fuerunt ergo in hac arca manna et virga : quia Maria fuit contemplativa et activa. Unde signatur per Martham et Mariam sororem ejus : et ideo Evangelium de ipsis legitur in Assumptione. In tabulis testamenti intelligitur spiritualis scientia legis, quam ipsa habuit plenissime. Nam cum sterilitas esset opprobriosa in lege, intellexit secundum litteram occidentem hoc dictum esse de sterilitate corporis, secundum spiritum vivificantem intelligi debere de sterilitate mentis. Et ideo contempta littera occidente, congaudens spiritui vivificanti, prima inter filias synagogæ virginitatem elegit. Item, in lege promittebantur et conferebantur temporalia : sed ipsas intellexit divitias tempore legis collatas esse figuram spiritualium divitiarum conferendarum tempore gratiæ : et ideo inter filias synagogæ paupertatem elegit et amavit. Unde dicit se matrem pulchræ dilectionis[4].

Maria dicitur arca testamenti vel testi- 12.
monii, ut supra dictum est[5], quia scilicet

[1] Luc. I, 55.
[2] Ad Roman. VIII, 6 et seq.
[3] Psal. XLIV, 5.

[4] Eccli. XXIV, 24.
[5] Apocal, XI, 19.

in ea positum erat testamentum, id est, lex fœderis Domini : quia fœderavit nos toti Trinitati. Appropriatur enim Patri majestas, Filio sapientia, Spiritui sancto bonitas. Et nos offenderamus Patrem per superbiam, Filium per insipientiam, Spiritum sanctum per malitiam. Ista enim tria concurrerunt in primo peccato : superbia, qua Adam voluit esse sicut Deus. Insipientia, qua credidit posse fieri sicut Deus. Malitia, qua contradixit ei quod præceperat Deus, vel consensit ei quod prohibuerat Deus. Sed Maria per humilitatem suam reconciliavit nos Patri, quando ipse *respexit humilitatem ancillæ suæ*[1]. Ubi enim amor, ibi oculus. Sed Filio nos univit quem credendo concepit, ut impleretur Spiritu sancto, qui eam replevit ut de plenitudine ejus acciperent universi gratiam pro gratia [2]. Ipsa enim fons est unde procedunt rivuli gratiarum.

Item alio modo arca fœderis : quia per eam ad nos Dei fœdus firmatum est. Ante enim quam fieret hæc arca, id est, Maria, eramus inimici, et firmatum erat chaos magnum inter nos et Deum, ut qui vellent hinc transire ad Deum, non possent. Et ideo per Virginem venit Filius Dei ad nos, et factus est Emmanuel, id est, nobiscum Deus, ut tam Filius quam mater reduceret nos ad Patrem. Solet etiam fœdus maxime contrahi per nuptias, et Christus generi nostro sese immiscuit, naturam nostram sibi in Virgine copulando, ut si Pater de cætero cogitaret aliquid contra nos, videns nos Filii sui fratres esse, manum retraheret a genere suo. Unde in horis beatæ Mariæ Virginis sic dicimus Christo : « Memento salutis auctor, etc. » Et eidem dicere possumus qui est verus David, illud libri II Regum, v, 1 : *Os tuum, et caro tua sumus.* Et illud Danielis, IX, 17 et 18 : *Propter temetipsum inclina, Deus meus, aurem tuam, et audi*, etc. Item illud Apostoli ad Romanos, VIII, 29 : *Nam quos præscivit et prædestinavit*, etc., *ut sit ipse primogenitus in multis fratribus.* Item illud Jeremiæ, XIV, 9 : *Tu in nobis es, Domine, et nomen sanctum tuum invocatum est super nos* : quia a Christo Christiani. In his nuptiis fœdus sempiternum, cum clamatum est, scilicet *pax hominibus bonæ voluntatis*[3] : quia *Christus est pax nostra, qui fecit utraque unum*[4], scilicet quæ in cœlis, et quæ in terris, in se reconcilians ima summis.

Arca propitiationis : quia mater est et regina misericordiæ. Mater illius et filia, qui pater est misericordiarum, et Deus totius consolationis, et qui *est propitiatio pro peccatis nostris*[5]. Cujus meritis et intercessione propitiatur Dominus omnibus iniquitatibus nostris : cum enim pro peccatoribus se Filio semper opponat, nihil ei potest negare Filius ejus : aut enim jubet natum, aut orat Patrem, et semper exauditur pro sua reverentia [6]. 13.

Arca sanctificationis. In Psalmo CXXXI, 8 : *Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ*, id est, quam tu sanctificasti : quia sanctificata fuit in utero, et quia Christus descendens in eam, ibi sanctificavit se hominem in se Verbo, sicut dicit Augustinus : et quia illa continebat, quæ sanctificata erant Domino : et quia per eam sanctificamur in præsenti, et glorificabimur in futuro. Ideo dicit Christo propheta : *Surge, Domine, in requiem tuam*, etc. Tu prius arca, id est, Maria posterius. Hinc conjicitur, quia assumpta sit simul cum corpore. Dicitur ergo : *Surge, Domine, in requiem tuam*, post laborem passionis, tu per ascensionem, *et arca sanctificationis tuæ*, per assumptionem. Hæc enim arca quando assumpta est, surrexit 14.

[1] Luc. I, 48.
[2] Joan. I, 16.
[3] Luc. II, 14.
[4] Ad Ephes. II, 14.
[5] I Joan. II, 2.
[6] Ad Hebr. V, 7.

in requiem Domini, et impletum est illud Genesis, viii, 4 : *Requievit arca.... super montes Armeniæ.* Armenia interpretatur *mons vellicatus*, et significat cœlum empyreum, unde omne superfluum et nocivum avulsum est. Vel, montes Armeniæ ordines et eminentiæ Angelorum, super quos ipsa requiescit in throno majestatis, a quibus scilicet ordinibus avulsum est omne superbum in casu Luciferi.

15. Arca testamenti : unde, Apocal. xi, 9 : *Apertum est templum Dei in cœlo, et visa est arca testamenti ejus in templo ejus.* Et dicitur arca ab arcano : et Maria secretum Dei est. Unde dicit de ea per Isaiam, xxiv, 16 : *Secretum meum mihi :* quia hanc arcam clausit ille qui *claudit, et nemo aperit*[1]. Quædam enim ponuntur in arcam ad custodiendum et celandum : et Christus in hac arca custoditus fuit, et celatus diabolo et principibus : quia *si eum cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixent*[2] : et ita non essemus redempti. Homo non vidit in ea, nec manum apposuit : quia non ex virili semine, sed mystico spiramine verbum Dei factum est caro, sicut dicit Ambrosius. Dives arca in qua fuerunt *omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi*[3]. Unde dicit ei quidam :

> Ave, dives arca Christi,
> Quæ thesaurum effudisti,
> Quo ditantur omnia.

Ad thesaurum quem hæc arca custodit, in omnibus necessitatibus, ipsa arca mediante, recurrendum est.

16. Item, In arca vestimenta complicantur : sic Christus, quem totus non capit orbis, quasi complicatus et humiliatus, ventris sub arca clausus est. Et quia hæc arca parvula erat, exinanivit se, formam servi accipiens[4], ut ab ea capi posset. Unde, ad Roman. ix, 28 : *Verbum breviatum faciet Dominus super terram* : quia Pater Filium breviavit. Unde, Isa. x, 23 : *Consummationem et abbreviationem Dominus Deus exercituum faciet*, etc. Quod fuit quando Verbum Patris unigenitum et immensum intra virginalis uteri augusta viscera claudebatur. Vestes Christi humanitas ejus. Unde dicit matri, Job, x, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me.* Siquidem hæc arca custodivit vestes Esau valde bonas, quas apud se Rebecca domi notabiliter dicitur habuisse[5]. Esau peccator : quia Christus in similitudinem carnis peccati apparuit. Vestes ejus valde bonæ, caro ejus assumpta de purissima Virginis substantia, mundata in sanctificatione ab originali, non peccatrix, sed similis peccatrici. Rebecca autem, id est, Maria has vestes apud se dicitur habuisse, quia non aliunde, non de semine viri, sed de sua tantum substantia formata et assumpta est caro Christi. Unde notabiliter dicit Apostolus Christum *factum ex muliere*[6]. Et Beda multum reprehendit eos qui legendum putant ibi « natum ex muliere. » Ideo etiam dicitur Maria herba faciens semen, non suscipiens[7]. De ipsa enim factus est, et de ipsa eum per consensum fecit ille de quo dicitur, Isa. i, 9 : *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen*, id est, Christum, dicit una Glossa.

Ipsa etiam mons ille est, de quo præcisus est lapis, id est, Christus natus, qui lapis est angularis, qui fecit utraque unum, sine manibus, id est, sine opere nuptiali, sicut glossat Augustinus : quia sola operatione sancti Spiritus. Et ideo has vestes confecit et consuit Maria quæstuaria, quæ de panno carnis suæ fecit ei pallium, quo ipsum induit, quando consensit ut fieret, dicens : *Ecce ancilla Domini*[8], etc. Et cum de hoc ro-

[1] Apocal. iii, 7.
[2] I ad Corinth. ii, 8.
[3] Ad Coloss. ii, 3.
[4] Ad Philip. ii, 7.
[5] Genes. xxvii, 15.
[6] Ad Galat. iv, 4.
[7] Genes. i, 12.
[8] Luc. i, 38.

garetur ab Angelo, et parvula tam immenso timeret vestes facere de tam brevissimo panno, respondit ei Angelus : *Ne timeas, Maria, invenisti gratiam* [1], hoc est, dabitur tibi plenitudo gratiæ, qua parva portio panni tui, id est, substantiæ tuæ sufficiet ejus magnitudini. Ibi enim Christus *affabula mantel parti*, Gallice loquendo, *il fu cort*, scilicet giganti geminæ substantiæ : *mes bien li sist* : quia in eo apparuit *speciosus forma præ filiis hominum* [2], nec solum præ filiis hominum, sed etiam præ millibus Angelorum.

17. Nunc videndum est de forma per quam insinuatur sanctitas quasi formalis. Primo, in dimensionibus arcæ insinuantur tres virtutes theologicæ, fides in longitudine, spes in altitudine, charitas in latitudine. Dicit ergo *habentem duos semis cubitos in longitudine* [3]. Longitudo est linearis protractio. In linea accipimus duos terminos, a quo et ad quem. Sic et in fide terminus a quo est cognitio ænigmatica. Unde dicit Apostolus, I ad Corinth. XIII, 12 : *Videmus nunc per speculum in ænigmate.* Sed terminus ad quem, est cognitio per speciem. Unde, Isa. VII, 9, secundum aliam litteram : Nisi credideritis, non intelligetis [4], id est, non pervenietis. Hæc dicitur habere *duos semis cubitos* quasi imperfectos : quia videmus nunc per speculum et ex parte cognoscimus : cum autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est, et erit quasi plenus cubitus.

Latitudo est superficialis extensio, et superficies habet duo latera. Secundum hoc hic accipitur charitas secundum quam concupiscibile extenditur ad amicos et inimicos per affectum tamquam ad duo latera. Psal. CXVIII, 96 : *Latum mandatum tuum nimis.* Hæc dicitur distendi per cubitum et semis. Cubitus perfectus refertur ad dilectionem Dei, qui absolute et perfecte diligendus est et super omnia. Semicubitus ad dilectionem proximi, qui minus Deo. Vel, quia frequenter videmus in proximo quod diligendum non est, ut peccatum, cum tamen natura semper sit diligenda : et ideo extensio charitatis in proximum semicubitus est.

Altitudo vero extensio a deorsum in sursum, per quam accipitur spes quæ ipsam irascibilem erigendo protendit in Deum. Unde dictum est Petro qui piscabatur : *Duc in altum* [5], etc. Sic dicitur prædicatoribus, quod per spem erigant corda peccatorum. Et hæc dicitur habere cubitum et dimidium. Cubitus est spes de salute proveniens ex meritis et misericordia Dei, sicut habent spem illi qui gloriantur in testimonio conscientiæ. Dimidius spes proveniens ex misericordia Dei, non ex meritis, sicut habent illi qui sunt in peccatis. Sic ergo in ista arca spirituali est longitudo fidei secundum rationalem, latitudo charitatis secundum concupiscibilem, altitudo spei secundum irascibilem. Sic et in qualibet anima sancta, sed excellenter in Virgine gloriosa.

Sequitur : *Vestivitque eam auro purissimo intus et foris*, scilicet ut clara appareret tam Deo quam hominibus, *et fecit illi coronam auream per gyrum* [6]. 18.
Duo hic ponuntur, quæ glosiosæ Virginis insinuant prærogativam, vestitio auri intus et foris et corona posita per gyrum, per quæ dantur intelligi in Virgine gloriosa virginitas et fœcunditas. Virginalis castitas per aurum ratione incorruptionis et pretiositatis, et differenter accipitur. Integritas seu incorruptio dignam facit Virginem quoad se, pretiositas quoad Deum, lux sive claritas quoad proximum et bonam famam. Fœcunditas enim perduxit eam ad coronam auream : eo enim

[1] Luc. I, 30.
[2] Psal. XLIV, 3.
[3] Exod. XXVII, 1.
[4] Vulgata habet, Isa. VII, 9 : *Si non credideritis, non permanebitis.*
[5] Luc. V, 4.
[6] Exod. XXXVII, 1 et 2.

quod mater facta est summi regis, dignum erat ut in honore regio sublimaretur. Nota tamen, quod corona ista ducebatur per gyrum, quod significat immensitatem et æternitatem suæ potestatis. Unde ipsa dicit : *In Jerusalem* superna *potestas mea* [1].

19. Post ornatum sequuntur adjacentes anguli. Per quator angulos accipiuntur quatuor cardinales, scilicet justitia, prudentia, fortitudo, temperantia. Et quatuor anguli significant quatuor affectiones, dolorem, timorem, gaudium, et spem. Duo affectus, scilicet dolor, et timor, sunt quasi duo anguli arcæ ex latere sinistro : et est latus sinistrum irascibilis quasi e regione contra malum, dolor scilicet de præterito, timor de futuro qui facit hominem cavere sibi. Alii duo, scilicet gaudium et spes ex latere dextro, scilicet concupiscentia ex parte boni, et hoc est quod dicit Augustinus : « De irascibili dolor et metus, ex concupiscibili gaudium et spes oriuntur. » Juxta ergo quatuor angulos, quatuor annuli, id est, quatuor virtutes cardinales supponuntur : et sic dicuntur propter circularem progressum, ut a Deo in Deum sit motus virtutis. Aurei dicuntur ad differentiam virtutum consuetudinalium,quas ponunt Philosophi ex frequenti bene agere acquiri et non ex gratia. Juxta ergo angulum cordis qui est affectus doloris, suppositus est annulus prudentiæ, ne dolor trahat in acediam. Juxta angulum metus suppositus est annulus fortitudinis, ne timor dejiciat in desperationem. Et hi duo ex parte sinistra cordis. Item, juxta angulum gaudii positus est annulus temperantiæ, ne cadat homo in dissolutionem. Juxta angulum spei annulus justitiæ, ne elevetur in præsumptionem, quia nullus potest sperare nisi justus. Et hi duo ex parte dextra cordis. In his annulis immittuntur duo vectes, qui sunt consideratio pœnæ et gloriæ. Consideratio pœnæ est vectis immissus ex parte sinistra duobus annulis prudentiæ et fortitudinis, ut prudentia pœnam consideratam diligenter præcaveat, et fortitudo præsentem libenter sustineat, ut æternam evadat. Consideratio promissæ gloriæ est vectis immissus ex parte dextera temperantiæ, scilicet justitiæ, ut considerato præmio de stola animæ temperanter se habeat, et distribuendo unicuique quod suum est, ad illud festinet. Ideo dicitur : *Pones eos in latere arcæ* [2].

CAPUT II.

Maria thronus.

1. Thronus. Unde, III Reg. x, 18-20 : *Fecit etiam rex Salomon thronum de ebore grandem, et vestivit eum auro fulvo nimis. Qui habebat sex gradus : et summitas throni rotunda erat in parte posteriori : et duæ manus hinc atque inde tenentes sedile, et duo leones stabant juxta manus singulas : et duodecim leuncu-*

[1] Eccli. xxiv, 15.

[2] Cf. Exod. xxxvii, 1 et seq.

li stantes super sex gradus hinc atque inde : non est factum tale opus in universis regnis.

Maria dicitur *thronus* : quia firmiter et aperte compactus. Et beata Virgo insolubili internarum virtutum concatenatione compacta erat, quæ connexæ mutuo se roborabant. Hæc sunt virginitas, simplicitas, solitudo, sed et omnes cardinales vel theologicæ virtutes, juxta illud Job, x, 11 : *Ossibus et nervis compegisti me.*

Regem a statione ad sessionem quasi humiliatum recipit. Et beata Virgo regem æternum, qui cum in forma Dei esset, exinanivit semetipsum, in carne humiliatum in incarnatione suscepit : in ea enim Christus formam servi assumpsit, in qua judiciariam potestatem exercebit.

Solum principem in se suscipit, quoslibet et quantoslibet habeat assessores. Sic beata Virgo solum Christum in utero, juxta illud Ezechielis, XLIV, 2 et 3 : *Porta hæc clausa erit,* etc. : *princeps ipse sedebit in ea.* Quasi diceret, ipse non alius.

Deorsum clausus. Et beata Virgo deliciis, divitiis, terrenis voluptatibus, et superfluitatibus, et maxime immunditiis, supra omnes puros homines clausa fuit, ut supra. *Porta hæc clausa erit*, etc.

Sursum patulus. Sic Maria jugiter suspirans ad cœlestia corde patulo hauriebat dona perfecta a Patre luminum descendentia [1].

A parte anteriori humilior, a posteriori sublimior. Sic beata Virgo ante humillima paupertate et contemptu sæculi, supra homines et Angelos posterius exaltata.

2. *Fecit sibi rex Salomon*, etc. Primo assignandum est quare Christus per Salomonem designetur, istud invenies infra titulo de *throno morali*. Cum autem Salomon fuerit trinomius, videndum est quare potius hoc nomine quod interpretatur *pacificus*, designetur, cum ei factura throni adscribitur. Christus enim vere est pacificus qui dicit, Jerem. XXIX, 11 : *Ego cogito super vos cogitationes pacis*, etc. Tunc enim Dominus efficaciter cogitavit de pace, quando sibi thronum præparavit uterum virginalem. Unde dicit, Zachar. VIII, 14 et 15 : *Sicut cogitavi ut affligerem vos*, etc. : *sic conversus cogitavi, in diebus istis, ut benefaciam domui Juda et Jerusalem.* Fecit ergo pacificus thronum ut pacem faceret : quia mediante filio hominis pacificati sumus Deo patri. Mediante etiam matre veri pacifici pacem apud Filium, quoties volumus, possumus invenire.

Christus per Salomonem adumbratus.

Adscribitur etiam hoc opus Salomoni : quia æternæ sapientiæ quæ est Christus. Unde, Proverb. IX, 1 : *Sapientia ædificavit sibi domum.* Et bene dicitur, *fecit* : quia beata Virgo speciale opus est illius artificis, qui fabricatus est auroram et solem, qui in isto opere hujus throni principaliter suam ostendit sapientiam : ipsa est enim *vas admirabile, opus Excelsi*[2]. Psal. CXVII, 23 : *A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.* Bene etiam dicitur, *fecit sibi* : quia sic solus rex Salomon sedebat in hoc throno, sicut solus Christus sedit in Virgine gloriosa. Unde, Ezechiel. XLIV, 3 : *Princeps ipse sedebit in ea.* Princeps ipse quasi non alius. Fecit ergo sibi, non alii, non carni, non mundo, non diabolo, non Baccho, non Veneri, non Mercurio, non Marti, sed sibi : nihilominus tamen et nobis hominibus et etiam ipsis Angelis, sed aliter et aliter.

Thronum de ebore. Siquidem usque ad beatam Virginem non habuerat Christus thronum de ebore, sed quasi sedem plebeiam et communem : sed in ipsa thronum de ebore habuit, quæ prima virginitatem vovit. Et ipsa quæ fuit thronus grandis, celsior factus est secundum throni celsitudinem : quod innuit verbum 3.

[1] Jacob. I, 17.

[2] Eccli. XLIII, 2.

illud Mariæ : *Magnificat anima mea Dominum* [1], qui quasi oblitus virginitatis, licet eam super omnia diligeret, benedicebat fœcunditati. Unde, Genes. IX, 1 : *Benedixit illis Deus*, dicens : *Crescite, et multiplicamini*, etc. Maria vero quæ prima votum virginitatis emisit, regem filium regis magni sublimiter exaltavit, et in corde et utero virginali velut in throno eburneo grandi collocavit, et super omnes reges mirabiliter magnificavit, sicut Salomon super omnes reges terræ magnificatus est, ex quo fecit sibi thronum grandem et in eo consedit, sicut dicitur, III Reg. x, 18 et seq.

4. *Thronum de ebore.* Notandum, quod ad hoc quod materia hujus throni inveniretur, ebur scilicet, oportebat quod elephas moreretur, ut de ossibus ejus ebur haberetur.

Proprietates elephantis.

Proprietas autem elephantis est, quod innititur roboribus arboris volens requiescere : quia non habens flexibiles juncturas, ad terram non potest procumbere. Unde signat superbiam Judæorum qui fuerunt populus duræ cervicis : sed iste elephas mortuus est spiritualiter, quando veniente tempore gratiæ ceremonialia recesserunt. Et bene per ossa elephantis significatur Maria : quia fortitudo elephantis et nobilitas consistit in ossibus. Similiter nobilitas et pretium Judææ in Maria : alii quasi caro elephantis, ipsa os elephantis : alii quasi spina, ipsa rosa. Unde : « Sicut spina rosam, » etc.

Elephas dicitur a quodam Græce quod est ἐλέφας, et interpretatur *mons*, eo quod elephas propter magnitudinem corporis præferat formam montis. Apud Indos vero dicitur *barro*, a voce quæ *barritus* dicitur. Maria vero propter magnitudinem suæ excellentiæ comparatur monti Libano : in ipsa est ille *mons in quo beneplacitum fuit a Deo habitare in eo* [2] : Quære titulo de *monte*.

Bestia est spectabilis : et Maria inter omnes creaturas summe mirabilis.

Miræ magnitudinis. Tales fuerunt patres beatæ Virginis, scilicet Abraham, Isaac, Jacob, David, etc., quorum de stirpe descendit, quos omnes supergressa est in qualibet gratia et virtute.

Immensæ fortitudinis. Sic et ipsa per charitatem quæ *omnia sustinet* [3], quæ fuit in ea fortis ut mors [4]. Istud invenies paulo infra de *ebore*.

Naturæ frigidissimæ, ita ut sanguis ejus incendium serpentini virus dicatur exstinguere. Sic et gloriosa Virgo serpentinum virus quod serpens antiquus, Heva mediante, humanæ naturæ infuderat, consumpsit et exstinxit, quando juxta Joannem Damascenum de purissimis ejus sanguinibus humanitatem Christus assumpsit, qui etiam felle et aceto potatus in cruce, dictum venenum plene evacuavit, et ad hoc amarissimo poculo dignatus est potari. Unde dicit : *In siti mea potaverunt me aceto* [5].

Draconi inimicus : et beata Virgo serpenti antiquo qui seduxit Hevam. Unde in figura Mariæ dictum est eidem serpenti, Genes. III, 15 : *Inimicitias ponam inter te et mulierem*, etc. Quære titulo, quod Maria *mulier*, expositionem.

Valde odit ventum, ut dicitur. Sic et Maria humillima ventum superbiæ et fastus mundanos. Designatur per Esther reginam, Esther, XIV, 14-16, dicentem Domino in oratione sua : *Domine, qui habes omnium scientiam, nosti quod oderim gloriam iniquorum..., et abominer signum superbiæ et gloriæ meæ, quod est super caput meum..., et detester illud quasi pannum menstruatæ*, et cætera multa.

Odit etiam draconem, id est, luxuriam venenantem : quod bene tunc apparuit.

[1] Luc. I, 46.
[2] Psal. LXVII, 17.
[3] I ad Corinth. XIII, 7.
[4] Cantic. VIII, 6.
[5] Psal. LXVIII, 22.

quando prima votum virginitatis emisit.

Valde parvam habet linguam, et sic in ore asconditam, ut vix aliquoties videatur. Sic et beata Virgo paucissima verba creditur habuisse. Unde non nisi septem verba ejus in quatuor Evangeliis describuntur.

Animal, ut dicitur, magnæ sapientiæ. Sic et Maria. Quære titulo de *sapientia ejus*.

Pascit se naribus, et eis utitur in omnibus veluti instrumento, et cum eis etiam arbores eradicat. Nares quibus gloriosa Virgo Spiritum sanctum attrahebat, contemptus terrenorum sinistra, ut describitur lunam habens sub pedibus [1], et dextera fervens desiderium æternorum, quæ duo pascebant ipsius animam omni edulio spirituali.

Inveniens hominem errantem reducit eum ad viam, sicut dicitur. Et beata Virgo errantes per devia errorum, sæpissime reducit ad viam fidei, et ad viam quæ ducit ad vitam. Joan. xiv, 6 : *Ego sum via*, etc. Errantes etiam per devia vitiorum suis orationibus, meritis, et exemplis reducit quantum in se est ad virtutes oppositas, per quas venitur in cœlum. Unde dicit : *In me gratia omnis viæ et veritatis* [2].

Castissimum est animal, et significat triplicem castitatem, conjugalem, quia temperate utitur sua conjuge : vidualem, quia ad modum turturis post mortem sui compararis dicitur se numquam alii copulare : virginalem quantum ad ossa candida et frigida, quæ si comburantur et pulverizentur, pallorem oculorum exterminant : quoniam hepar juvant. Candor signat virginitatem, incensio charitatem, pulverizatio humilitatem. Et talis virginitas purgat oculos interiores, ut regem gloriæ in decore suo valeant intueri [3]. Matth. v, 8 : *Beati mundo corde*, etc. Et Maria tam conjugata quam vidua semper virgo permansit.

Turrem ligneam cum militibus portat et armaturis, sicut legitur, I Machab. vi, 37. Et totum Catholicæ Ecclesiæ ædificium per preces Mariæ, patrocinia, et exempla sustentatur in gratia et virtute, quod maxime apparuit in tempore Dominicæ sepulturæ, quando fidei ipsius tota innixa est Ecclesia, cum a fide et spe deficeret omnis sanctus, vel ad minus aliquantulum titubaret. Unde Thomas dicit, Joan. xx, 25 : *Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum*, etc., *non credam*. Et alii quasi desperantes dixerunt, Luc. xxiv, 21 : *Nos sperabamus*, etc.

Viso sanguine non timet mori, sed magis acuitur in prœlium, sicut legitur, I Machab. vi, 34. Et beata Virgo viso sanguine Filii effuso in cruce, mori cum ipso non timuit, sed magis optavit : et si animam pro ipso non posuit, tamen quod potuit, fecit.

Naturaliter diligit liberatorem suum, et ei semper obedit. Dicitur enim, quod captus a venatore, gravissime verberatur, et accedens alius qui vult ipsum habere obedientem sibi, liberat eum de manibus verberantis : quod advertit elephas, et in manibus ejus mansuescit, et eum diligit, et ei semper obedit, et suum liberatorem recognoscit. Homo vero innaturabilior elephante, qui Christum nec liberatorem suum recolit, nec eum diligit, nec ipsi obedit, de cujusmodi homine dicitur : *Ingratus sensu derelinquet liberantem se* [4].

Maria *eburnea* : quia ebur est os ele- 5.
phantis, qui apud Indos appellatur *barro*, a voce quæ dicitur *barritus* : et inde ebur a barro. Sicut quidam dicunt si verum est, prius obscurum, sed quibusdam instrumentis elimatum artificiose, redditur candidum et lucidum. Sic Maria quando concepta est, obscura fuit per originale, sed subtili sancti Spiritus artificio can-

[1] Cf. Apocal. xii, 1.
[2] Eccli. xxiv, 25.
[3] Isa. xxxiii, 17.
[4] Eccli. xxix, 22.

dida et lucida facta est in sanctificatione : et tunc data est ei gloria Libani, qui interpretatur *candor* vel *candidatio*[1].

Sine carne, id est, sine vitiositate carnis humanæ : nam in carne vixit præter carnem : unde non caro, sed anima appellatur. Proverb. xxv, 25 : *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Mariæ, *et nuntius bonus*, scilicet Gabriel missus ad eam, *de terra longinqua*, hoc est, de cœlo. Item, sine carne, id est, sine carnali affectione.

Sine pelle, quia numquam gloriata est in pellibus, id est, in hujus mundi exterioribus : nam gloriam mundi sprevit perfecte humilis, hoc quoad pellem, et castissima omnem carnalem abdicavit affectum, hoc quoad carnem : et sic a carne et a cute prorsus exstitit aliena, et per hoc ebori congrue comparatur.

Sine pilis, id est, sine superfluitatibus, per quas signantur fatui respectus, risus indiscreti, verba otiosa, contactus illiciti, discursus erronei, et hujusmodi. Vel, superfluitates temporalium, cum fuerit pauperrima.

Siccum : quia in sanctificatione et Spiritus sancti superventione, qui ignis est, nihil in ea relictum est humoris noxii, nihil caloris adversi, nec concepit ex semine viri. Propter hoc congrue præfigurata per virgam Aaron[2], quæ nec radicata plantario, nec defossa sarculo, nec animata succo, nec fœcundata semine, sicut dicit Augustinus, floruit, fronduit, et peperit nuces.

Durum. Quia fuit impenetrabilis omnibus jaculis inimici, et faciem suam posuit in petram durissimam in Filii passione, duram ad damna, duriorem ad verba, durissimam ad verbera, quæ patiebatur in Filio flagellato.

Frigidum. Quia sine incentivo concupiscentiæ : cum enim aliæ mulieres universæ in calore concipiant, ipsa in Spiritus sancti obumbratione, et refrigerio concepit, virginitatis gloria permanente.

Solidum : et ipsa solida per virginitatis propositum, a quo numquam mutavit. Hæc etiam soliditas optime convenit parturienti : nam licet ejus uterus evacuaretur, Filium pariendo, sigillum pudicitiæ non amisit. Et ideo ter dicitur porta clausa[3], quia ante partum, et in partu, et post partum. Propter hoc dicitur etiam sine dolore peperisse, id est, sine naturalium læsione : quia dolor est continuorum divisio. Non sic peperit Thamar, nec sic natus est Phares, Genes. xxxviii, 29, de quo dixit mulier : *Quare divisa est propter te maceria?* Vel, hæc soliditas est animi constantia in bono.

Candidum, ut candor referatur ad sanctificationem, ut supra dictum est. Vel, candidum interius per innocentiam, et animi puritatem, exterius per perfectissimam castitatem. Titulo de *pulchritudine ejus* invenies melius de candore.

Lucidum, bonorum exemplorum diffusione confortantium intuentes præceptum Filii, Matth. v, 16 : *Luceat lux vestra coram hominibus*, etc. Vel, hæc luciditas ad litteram potest referri ad luciditatem vultus virginei, cum Filium Dei portaret in ventre. Quære titulo de *pulchritudine ejus corporali*.

Rubicundum ex vetustate. Unde, Thren. iv, 7 : *Rubicundiores ebore antiquo*. Per hunc ruborem figurari potest Mariæ charitas, vel martyrium cordis ejus quod passa est propter charitatem, cum alii martyres passi fuerunt propter fidem. Et hoc martyrium quo sic facta est rubicunda, passa est cum jam esset quasi quadraginta septem annorum, ut creditur, et hujusmodi ætas vergit in antiquitatem.

Forte et robustum : et ipsa est mulier fortis quæsita a Salomone, sed inventa a Christo et ab ipso Gabriele. Quære titulo de *fortitudine ejus*, ubi appellatur *mulier fortis*.

[1] Isa. xxxv, 2.
[2] Numer. xvii, 8.
[3] Ezechiel. xliv, 1 et 2.

Durabile per perseverantiam in omni gratia et virtute : quia non defecit fides ejus in passione Filii, licet tunc deficeret omnis sanctus. Propter hoc de ipsa dictum fuerat illud quod dicitur, Proverb. xxxi, 18 : *Non exstinguetur nocte* Dominicæ sepulturæ *lucerna ejus*, id est, fides. Vere tunc facta est nox, quando Sol justitiæ per mortem occubuit.

Idoneum vasis fabricandis ad sanctuaria reponenda. Et ex hoc ebore fabricavit Spiritus sanctus artifex *vas* illud *admirabile, opus Excelsi*[1], in quo repositum est illud sanctuarium Dominici corporis, de quo Dominus dicit, Levit. xxvi, 2 : *Pavete ad sanctuarium meum.* Et, Isa. xxxvii, 32 : *De Jerusalem*, id est, beata Virgine, *exibunt reliquiæ, et salvatio de monte Sion* : quod fuit quando peperit Salvatorem. Et ad hoc signandum adhuc reponitur corpus Christi in pyxide eburnea, et hostiæ de quibus conficiendum est.

Suave et leve, quando bene circumpolitum est competentibus instrumentis : et Mariam non inveniunt scrupulosam devote ad eam accedentes, quam Spiritus sanctus studiosissime expolivit.

Pannum sibi superpositum et adstrictum servare dicitur incombustum. Sic Maria sibi adstrictos amore et servitio ab incendio vitiorum.

Regi Salomoni afferebatur de Tharsis, quod interpretatur *exploratio gaudii*, sicut legitur, III Reg. x, 22, quia qui sollicitus est circa inventionem æterni gaudii, et ad hoc explorat illud, sollicitudinem gerit circa observantiam castitatis, quæ non obtinetur de facili, nisi per gratiæ inventricem.

Combustum et pulverizatum dicitur tollere pallorem oculorum, ut supra dictum est de proprietatibus elephantis.

6 Beata ergo Virgo thronus est Salomonis : nam in ea verus pacificus corporaliter novem mensibus sedit et quievit. Unde, Isa. xi, 10, ubi nos habemus : *Erit sepulcrum ejus gloriosum*, dicit alia translatio : Erit requies ejus gloriosa, id est, gloriosa Domina erit requies ejus. Cum autem anima justi sit sedes sapientiæ, beata Virgo singulari privilegio *thronus* dicitur, id est, sedes regia, quæ regem concepit et peperit : quod nulli alii reginæ concessum est. Ideo specialiter de Christo dictum est, Matth. ii, 2 : *Ubi est qui natus est rex ?* Alii enim postquam nati sunt de matre, possunt coronari in reges, sed non nascuntur reges : sed Christus in die qua conceptus est a matre, coronatus est in regem. Unde, Cantic. iii, 11, dicitur : *Egredimini et videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate quo coronavit illum mater sua.* Hoc invenies sufficienter expositum in duodecim prærogativis Mariæ[2].

Igitur thronum hunc fecit sibi rex Salomon de ebore, cum in Virginis castitate sibi complacuit. Vestitus autem fuit thronus hic auro fulvo nimis, id est, decoratus sapientia, verecundia, obedientia, patientia, puritate, charitate, pretiositate, medicinalitate, et exemplorum fulgore, et singulis aliis virtutibus, quarum magna multitudo notatur in proprietatibus auri. 7.

Et in hoc throno principaliter notantur tria. Primum, quies : quia factus est a Salomone, qui interpretatur *pacificus*. Secundum, munditia : quia factus de ebore. Tertium, magnitudo : quia hic thronus fuit grandis. Prius enim in nullo quietem invenerat : quia in nullo sedati erant tumultus, scilicet concupiscentiæ carnalis contra spiritum, præterquam in Maria, quæ sola dicere potuit : *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo*[3], non solum in tabernaculo animæ, sed et corporis mei. In nullo invenit munditiam :

[1] Eccli. xliii, 2.
[2] Cf. supra, Lib. III, De duodecim privilegiis Mariæ.
[3] Eccli. xxiv, 12.

quia de ipsa sola dici potest: *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*[1]. In nullo alio invenit grandem, sed angustum et arctum, et quasi non plenam sedem, sed in ea invenit grandem per humilitatem, quæ sola capax Dei est, qui dicit, Isa. LXVI: *Quis est iste locus quietis meæ?* Et paulo infra, ℣. 2: *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum et contritum spiritu, et trementem sermones meos?* Quanto enim minor erat in oculis suis, tanto erat major in oculis Domini. Quanto etiam minus appretiebatur ab amatoribus mundi, tanto charior erat in oculis Dei. Sicut enim quod hominibus altum est, abominabile est apud Deum[2], ita quod hominibus abjectum est propter Deum, altum est apud Deum.

Item, Notandum quod quidam licet sint casti, superbi tamen sunt, vel austeri, virtutem unam habentes sine alia si hoc sit possibile: et tales non sunt throni grandes. Sed beata Virgo virtutes singulas habens in superlativo, sola inventa est, et facta a Deo thronus grandis. Ideo dicitur: *Fecit sibi rex Salomon thronum de ebore grandem*[3].

8. Maria thronus grandis, materiæ pretiositate: quia fabricata ex auro et ebore quod utrumque pretiosum valde.

Artificiositate: quia non est factum tale opus in universis regnis, scilicet cœlestium, terrestrium, et infernorum[4].

Durabilitatis æternitate. Unde: *Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi*[5]. Item, Thronus ejus sunt dies cœli, qui æterni sunt.

Insedentis majestate: quia qui incircumscriptibilis erat secundum deitatem, ibi voluit circumscribi per assumptam humanitatem. Unde Maria dicit, Eccli. XXIV, 8: *Gyrum cœli circuivi sola.* Quia comprehendit incomprehensibile, circumdedit immensum gremio uteri sui, et intra casta viscera continuit omnia continentem. Propter hoc canitur ipsi Mariæ: « Quem totus non capit orbis, in tua se clausit viscera factus homo. » Propter hoc etiam figuratus est Christus per Gedeonem qui interpretatur *circuiens in utero.* Nam in utero Virginis quoad humanam circumscriptus naturam, nihilominus per incircumscriptam divinæ potentiæ naturam omnia circuibat.

Giganteæ quantitatis retentibilitate. Christus enim dicitur gigas geminæ substantiæ, et ipse non est regulus, sed rex magnus super omnes deos, id est, homines et Angelos. Propter hoc thronus hic soli comparatur, qui terræ eccentricus est, et octies dicitur totius terræ excedere quantitatem.

Speciali præsidentis dignitate: quia thronum hunc fecit sibi rex Salomon, sicut supra expositum est.

Claritatis immensitate: quia factus de auro fulvo nimis, quod est coloris optimi et fulgoris eximii. Item, propter claritatem hanc dicit Pater loquens de Filio: *Thronus ejus sicut sol in conspectu meo*[6]. Quamvis enim Virgo forte apud homines quasi subobscura appareret, tamen in conspectu Dei clara apparebat ut sol, qui est pulcherrima creatura.

Justissimi judicis auctoritate. Unde dicitur illi: *Sedisti super thronum, qui judicas justitiam*[7]. Item, *Paravit in judicio thronum suum: et ipse judicabit orbem terræ in æquitate*[8], etc. Et hoc ideo pertinet ad Mariam: quia in humanitate quam assumpsit ex ea, in judicio apparebit. Item, quod judicabit, accepit a matre. Unde ipse dicit, Joan. v, 22, 27: *Pater non judicat quemquam, sed potestatem dedit Filio judicium facere, quia Filius hominis est.*

Trium principalium virtutum quasi infinita quantitate: nulla enim virginitas

[1] Cantic. IV, 7.
[2] Luc. XVI, 15.
[3] III Regum, X, 18.
[4] Ad Philip. III, 10.
[5] Ad Hebr. I, 8.
[6] Psal. LXXXVIII, 38.
[7] Psal. IX, 5.
[8] Ibid. ℣℣. 8 et 9.

suæ puritati, nulla modicitas suæ humilitati, nulla dilectio suæ charitati potuit comparari.

Summæ dignitatis ineffabilitate : quia in hoc throno insigni, summus imperator leges clementiæ suæ perpetuo roboravit.

Medicinalitate. Unde factus est ex ebore et auro : quod utrumque medicinale est. Quære titulis suis.

Beneficiorum innumerositate. Ideo dicitur, ad Hebr. IV, 16 : *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ*, etc. Hoc invenies infra expositum.

9. Sequitur : *Et vestivit eum auro fulvo nimis*, etc. Ebur castitas, ut supra dictum est, aurum humilitas. Ebur auro vestiebatur : quia castitas per humilitatem decoratur, etc.

Et nota, quod ebur auro tegebatur quod plus apparebat, sicut plus apparet vestis quam corpus : in quo notatur, quod plus respexit Deus in beata Virgine humilitatem quam virginitatem. Unde ipsa dicit : *Respexit humilitatem ancillæ suæ* [1] : ex ea enim parte plus eam diligebat : et ubi amor, ibi oculus. Sic debent virgines plus speculari quod in eis infirmum est, quam quod forte vel candidum. Bene autem humilitas auro comparatur, et auro fulvo nimis, quod est metallum pretiosissimum et mundissimum : virginali siquidem humilitate nulla virtus mundior, nulla pretiosior, sicut in Maria. Munditia pertinet ad virginitatem, pretiositas ad humilitatem.

Et vestivit eum auro fulvo nimis. Unde alibi de ea dicitur : *In vestitu deaurato* [2], etc. Vestitus Mariæ de auro, hoc est, de sole [3]. Et bene dicitur, *vestivit*. Anima enim Mariæ et corpus quasi de ebore per virtutem integerrimæ virginitatis, virtutes ejus corpus ejus adornantes quasi aurum. Sicut enim auro inter metalla nullum pretiosius, sic virtutibus Mariæ nihil creatum gloriosius. Et sicut aurum colorat cætera metalla, sic virtutes Mariæ cæterorum sanctorum colorant et insigniunt virtutes. Unde Hieronymus : « Nihil speciositatis, nihil gloriæ et candoris quod ex ipsa non resplendeat, nullum pretiosius sic virtutibus Mariæ, nihil creatum gloriosius. »

Item, Aurum pulcherrimum metallorum : cætera metalla, cæteræ virgines, vel cæteri sancti, de quibus format Dominus vasa gloriæ, quos omnes colorat et insignit pulchritudo virtutum Mariæ. Aliter, II Paralip. IX, 17, dicitur solium, quod idem est quod thronus, vestitum fuisse auro mundissimo [4]. Et ponitur superlativus gradus, qui optime convenit beatæ Virgini. Est enim aurum mundum carere peccato mortali. Est mundius carere veniali, si tamen hoc aliquandiu fieri possit : licet enim in baptismo remittantur omnia peccata, nemo tamen vivit sine veniali : quia nemo mundus a sorde. Mundissimum aurum est carere fomite peccati, quod nullus habuit præter beatam Virginem. Unde congrue attribuitur ei superlativus gradus. 10.

Vel, Per aurum fulvum nimis significatur Christus qui est summa sapientia : Maria enim terra est Hevilath ubi nascitur aurum optimum [5], id est, Christus, quo vestita est et decorata Maria. Unde dicitur : *Amicta sole* [6], id est, Christo. 11.

Aurum dicitur ab aura, hoc est, a splendore : eo quod repercusso aere plus fulgeat : naturale est enim ut metallorum splendor plus fulgeat luce alia repercussus. 12. Proprietates auri.

Clarum per cœlestem sapientiam, quæ clara est et numquam marcescit, et

[1] Luc. I, 48.
[2] Psal. XL, 10.
[3] Apocal. XII, 1.
[4] II Paralip. IX, 17 : *Fecit quoque rex solium eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo.*
[5] Genes. II, 11.
[6] Apocal. XII, 1.

facile videtur ab his qui diligunt illam [1], etc. Eodem, vii, 25, dicitur de sapientia, et congrue intelligitur de Maria: *Emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei sincera: et ideo nihil inquinatum in eam incurrit.* Quære de hac claritate titulo de *puritate ejus.*

Fulgidum per exemplum, quo non solum homines, sed et Angelos irradiat. I Machab. vi, 39: *Refulsit sol*, scilicet divinitatis, *in clypeos aureos.* Clypei isti, Christus et Maria, qui protegunt fideles Ecclesiæ, et resplenduerunt montes ab eis, montes, id est, Angeli et justi. Vel, fulgidum et coruscans per virtutem miraculorum: tale enim aurum appellatur *obrizum*, sic dictum, eo quod splendore obradiet: est enim coloris optimi, quod Hebræi, *apus*, Græci *ciron* vocant: et ex his secundum Isidorum componitur obrizum. Alii dicunt, quod obrizum Græce dicitur εὔριζος ab εὖ quod est *bonum*, et ῥίζα quod est *radix*: aurum enim charitas est: bonam enim radicem habet quidquid ex radice charitatis procedit.

Purum per immunitatem peccati, nec sordes colligit ex immundo loco si ibi ponatur. Sic nec Maria quæ nata est ex Judæis: quia

Sicut spina rosam genuit Judæa Mariam.

Unde et secundum hoc soli comparatur, quem nulla immunditia possit aliquatenus inquinare. Aurum ergo purum, est aurum sine fæcibus et mixtura.

Rubicundum. Et Maria rubicunda per verecundiam virginalem, pulchritudinem naturalem, patientiam singularem, intensissimam charitatem. (Quære titulo de *rosa.*) Item, Aurum quanto rubicundius, tanto melius. Et quia Maria in his et aliis universis virtutibus præcellebat omni sancto, ideo pretiosior coram Deo.

Ponderosissimum per timorosam humilitatem et auream gravitatem: quod apparuit in angelica salutatione, quando ad promissum Angeli non se movit a proposito suo et statu, dicens: *Quomodo fiet istud* [2]? et nominans se *ancillam.* Vel, quia præponderat omni sancto abundantia charismatum: quia non ad mensuram datus est ei Spiritus sanctus: sed totum datum est ei quidquid dari potuit puræ creaturæ. Unde beatus Bernardus: « Quantumcumque donum alicui sancto sit datum, tantæ Virgini non credimus esse negatum. »

Solidum per mentis constantiam in bono, quod apparuit in Filii passione, ubi nec irritavit aliquem, nec potuit irritari aut provocari ad iram. Similiter in Filii sepultura, quando numquam desperavit, neque dubitavit de ejus resurrectione, sicut fecerunt discipuli.

Tractabile et ductile per obedientiam quæ notatur, ibi, *Ecce ancilla Domini* [3]. Quasi diceret: Quidquid ei placuerit, faciet de ancilla sua: ecce tractabilitas.

Pretiosum, cujus pretium Christus. Unde, Proverb. xxxi, 10: *Procul et de ultimis finibus pretium ejus.* Ultimi fines, cœli cœlorum. (Quære titulo, ubi appellatur *mulier.*)

Imputribile per luxuriam quoad carnem, per invidiam quoad mentem: et quia corpus ejus non fuit resolutum in quatuor elementa. Augustinus: « Credimus, quod numquam caro computruerit in terris, cujus pars glorificata est in cœlis. »

Non æruginat per malitiam. Unde dicitur ei:

Virgo singularis
Inter omnes mitis, etc.

Percussum non murmurat sicut æs. In hoc signatur Virginis patientia in Filii passione, quæ coram tondentibus et percutientibus se in Filio obmotuit, nec aperuit os suum. Qualem enim se exhi-

[1] Sapient. vi, 13.
[2] Luc. i, 34.
[3] Luc. i, 38.

buit agnus, id est, Filius, talem se exhibuit mater agni.

Percussionibus dilatatur : quod apparuit in Filio patiente, quando dixit : *Pater, dimitte illis* [1], etc. : quod et matrem fecisse pium est credere. Tunc enim Filius latroni petenti memoriam sui, promisit paradisum. Ideo vere potuit dicere Patri Filius, et mater Filio : *In tribulatione dilatasti mihi* [2].

Regibus convenit, id est, Patri et Filio, de quibus dicitur : *Deus, judicium tuum regi da*, id est, filio : *et justitiam tuam filio regis* [3], id est, Christo filio Dei Patris.

Visum confortat. Ipsa est enim ille sol de quo dicitur, Eccle. xi, 7 : *Dulce lumen et delectabile est oculis videre solem.*

Vitam prolongat, vitam scilicet gratiæ et gloriæ, et miraculose aliquibus vitam naturæ. Unde dicit : *In me omnis spes vitæ* [4], etc. : et est istud *omnis* diasyrmicum.

In fornace probatur, id est, in Filii passione. In hanc fornacem pura intravit, exivit purior, sicut pueri in fornace Babylonica [5].

In auro et ex auro theca formatur, ubi gemma collocatur. Per gemmam Christus, per thecam Mariæ humilitas, in qua collocatus est Christus gemma pretiosissima, et sedit ibi sicut lapis in auro. Eccli. xxxii, 7 : *Gemmula carbunculi in ornamento auri*, etc. Vel, per gemmas intellige Mariæ virtutes, quarum repositorium fuit ejus humilitas, quæ signatur per thecam.

In sole positum flammescit et rutilat, et scintillas videtur emittere. Et Maria in sole posita per unionem carnis quam de ipsa sol accepit justitiæ, flammescebat per ardorem desiderii cœlestis, scintillabat per rutilantiam gratiæ multiplicis, refulgebat, ut dictum est, per bona opera et exempla.

Rarum est et ideo pretiosum. Nam ipsa est unica Virgo et mater. Unde dicitur *Virgo singularis*, et sola mater innupta : et ideo, *procul et de ultimis finibus pretium ejus* [6]. Quære titulo, quod ipsa *mulier bona*.

Medicinale : quia valet contra lepram et melancholiam. Et Maria contra triplicem concupiscentiam, quæ notatur in lepra, et mundanam fatuitatem quæ in melancholia. Pulverizatum etiam dicitur valere contra scabiem.

Calidæ naturæ est secundum platearium, in quo charitas tam Virginis quam justorum figuratur.

Ponderosius in duplo quam argentum, vel æs.

Pretiosius, temperatius, tractabilius, ductilius, durabilius, coloratius, omni metallo. Sic et Maria omni justo.

Vulnus ex auro factum tumore dicitur non corrumpi.

Aliter de auro. Aurum tres virtutes principaliter signat, sapientiam, charitatem, obedientiam. Fuit enim Maria tota aurea per sapientiam : habuit enim sapientiam a sapore, et sapientiam a sapere. A sapere : quia conservabat omnia verba, quæ de Filio dicebantur, in corde suo [7]. Hanc autem sapientiam contulit ei Spiritus sanctus, qui superveniens in eam abstulit ab ea cordis ignorantiam. Unde et ipsa docuit Apostolos. A sapore. Est autem sapientia sapore virtutum condita scientia. Hanc habuit ipsa præ omnibus. Unde de ipsa legitur, Proverb. xxxi, 18 : *Gustavit, et vidit quia bona est negotiatio ejus.* Quære titulo de *humilitate Mariæ* expositionem. Humilitas ergo Mariæ aurum, et aurum fulvum nimis, scilicet *or fin*, 13.

[1] Luc. xxiii, 34.
[2] Psal. iv, 2.
[3] Psal. lxxi, 2.
[4] Eccli. xxiv, 25.
[5] Daniel. iii, 94.
[6] Proverb. xxxi, 10.
[7] Luc. ii, 51.

Gallice. Siquidem humilitas ejus omnem gradum humilitatis excessit, quod quanto fuit virtutibus præeminentior, tanto mirabilior et pretiosior. Humilitas enim aliorum sanctorum pallidum fuit, et non purum aurum in comparatione ejus. Unde, *Posteriora dorsi ejus in pallore auri* [1]. Valde enim minoris pretii est aurum pallidum quam rubicundum. Aurum fulvum nimis, Gallice *or tres esmere*. Fuit etiam Maria aurea per charitatem, quæ fulgorem præstat cæteris virtutibus, sicut aurum cæteris metallis. Quære titulo de *charitate Mariæ*. Fuit etiam aurea per obedientiam. Quære titulo de *obedientia Mariæ*.

14. Sequitur : *Qui habebat sex gradus*, qui sunt sex operationes Spiritus sancti, quatuor ex parte corporis, duæ ex parte animæ. Ex patre corporis, prima est carnis assumendæ purgatio. Secunda, decisio. Tertia, formatio. Quarta, unio. Et licet unum istorum sit prius altero, naturaliter simul fuerunt tempore. Duæ operationes ex parte animæ, cum anima constet ex intellectu et affectu, plenissima illuminatio intellectus quantum ad veritatem, et affluentissima fœcunditas affectus quantum ad bonitatem. Unde, *Plenum gratiæ et veritatis* [2]. Veritas ad intellectum, gratia pertinet ad affectum.

Aliter potest etiam istud intelligi. Sex gradus quos habebat thronus per quos Salomon ascendebat in thronum, sex virtutes beatæ Virginis possunt intelligi, per quas Christus ascendit in Virginem : etsi enim in eam descendisse dicatur, in eam tamen ascendit : quia per eam apparuit hominibus. Hæc sex virtutes notantur, Luc. I, 29 et seq., in tribus binariis combinatæ. Duæ primæ in affectu et cogitatione signantur cum præmittitur : *Turbata est, et cogitabat qualis esset ista salutatio*. Quatuor aliæ in sermone. Duæ primæ ibi, quod *turbata est, et cogitabat qualis esset ista salutatio*. Quod turbata ad affectum, quod cogitabat ad intellectum. Prima est ergo verecundia quæ notatur in turbatione. Quære titulo de *verecundia Mariæ*, etc. Secunda, prudentia. Unde, *Et cogitabat qualis esset ista salutatio*. Et bene post verecundiam subditur prudentia : quia quandoque præ turbatione verecundiæ quidam audita minus discrete discutiunt, alii ex prudentia præsumentes fiunt improperi ad loquendum. Tertia, modestia sermonis, quæ notatur cum ait : *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*? ubi et tarde prorupit in verbum, et breviter locuta est, cum jam Angelus eam bis fuisset allocutus. Quod bene post prudentiam ejus notatur, contra id quod prudentia multos solet facere ad loquendum improperos, et in sermone prolixos. Quarta, immobile propositum castitatis, quod nec ad promissionem Angelicam titubavit : quod notatur, cum ait : *Quoniam virum non cognosco*. De quatuor istis virtutibus dicitur, Eccli. XXVI, 18 et 19 : *Mulier sensata et tacita*, etc. Item, ibidem : *Gratia super gratiam mulier sancta et pudorata*. Fuit enim Maria pudorata in turbatione, tacita in responsionis dilatione et brevi responsione, sensata in salutationis discussione, sancta, id est, firma in proposito virginitatis conservandæ. Quinta, humilitas, quæ notatur, ibi, *Ecce ancilla Domini*, etc. Sexta, fidei magnanimitas, quod notatur, ibi, *Fiat mihi secundum verbum tuum*. Potest notari consensus ipsius : ad hoc enim quod Salvatorem conciperet, non tantum tenebatur credere futurum esse quod promittebatur, sed etiam consentire ut fieret. Quæ duo, scilicet fides et consensus, requiruntur a parvulo baptizando cum dicitur : « Credis in Deum Patrem omnipotentem, etc. » Et post : « Vis baptizari ? » Ideo etiam, Genes. XXIV, 57 et 58, exigitur consensus Rebeccæ, priusquam adducatur ad Isaac.

[1] Psal. LXVII, 14.

[2] Joan. I, 14.

adus lita- .

Vel, sex gradus isti perfectam indicant humilitatem Mariæ, cujus merito ascendit in eam Christus, ut supra dictum est. Habet enim humilitas sex differentias, quarum tres pertinent ad proximum, scilicet sponte subjicere se majori, pari, minori. Tres ad seipsum, loqui de se humiliter, sentire de se humiliter, velle sentiri de se humiliter.

5. Sequitur: *Et summitas throni rotunda erat in parte posteriori*. Cum magna fuerit Maria genere, quia de semine Abrahæ, de tribu Juda, de stirpe David: major, quia naturalibus donis insignita: maxima, quia gratia plena: summitas throni, quod mater Dei. Rotunda autem erat in parte posteriori: quod enim rotundum est, ab eodem in eodem terminatur, quasi in circulo: et figura circularis significat æternitatem. Pars vero throni anterior status Virginis ante partum, posterior status post partum. Aliquando autem fuit, quod mater non fuit: sed quandocumque fuit, semper virgo fuit: et ita a virginitate per fœcunditatem redit ad virginitatem. Unde et dicitur *porta clausa* [1]. Igitur in summitate throni Mariæ maternitas, in rotunditate æterna virginitas, in posterioritate gloriæ æternitas figuratur, quæ videlicet gloria sequitur posterior. Unde, I Petr. I, 11: *Prænuntians eas quæ in Christo sunt passiones et posteriores glorias*.

Vel, summitas throni rotunda quantum ad Christum, cujus caro dicitur thronus, cujus throni summitas passio, ubi dixit: *Consummatum est* [2]. Vere rotunda: quia quo mense conceptus, eodem et passus, contra illud præceptum Exodi, XXIII, 19: *Non coques hædum in lacte matris suæ*. Vel, quoad sacramentum Eucharistiæ quod primum fecit Melchisedech in pane et vino, et quasi circulariter factus est reditus ad illud. Unde dicitur Christo: *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech* [3].

Vel aliter, summitas throni rotunda erat in parte posteriori. Forma rotunda signat æternitatem. Per hanc summitatem throni significatur intellectus Mariæ, qui est in anima superior æternorum capax, et eorum quæ sursum sunt, nihil quærens nisi æterna. Et bene pars posterior: quia nondum apparet quid erimus. Rotundum enim ex omni parte æquale est, sine angulis, sine principio, sine fine: erat enim Maria rotunda divinitate, cujus erat domicilium, illustrata: et in Deo, ut ita dicam, deificata, particeps facta divinæ æternitatis, sine duplicitate et angulis. A parte posteriori quæ est finis corporis: quia non in hac vita perfectæ fuit felicitatis, sed post mortem quæ sequitur posterior. Sic in mente vel intellectu in nobis divinæ imaginis similitudo reluceret quoad voluntatem, memoriam, rationem.

Sequitur: *Et duæ manus hinc atque inde tenentes sedile*. Sedile tranquillitas 16.
et pax mentis virgineæ, ubi requievit illa sapientia quæ in omnibus requiem quærens in tabernaculo ejus, novem mensibus requievit: quia ibi *factus est in pace locus ejus* [4]. In hoc sedili susceptus est Filius Dei a statione ad sessionem humilitatis, quando habitatio ejus facta est in Sion, id est, in speculo, hoc est, Maria.

Duæ erant manus hinc atque inde tenentes hoc sedile: quia per manus signatur operatio cœlestis sapientiæ, et Spiritus sancti gratiæ sunt operationes. His duobus attribuitur tota hujus ædificii fabrica sapientiæ. Unde, Proverb. IX, 1: *Sapientia ædificavit sibi domum*, scilicet gratiæ: quia quidquid in ea et de ea factum est, gratiæ attribuitur, non meritis. Unde dicit cum Apostolo, I ad Corinth. XV, 10: *Gratia Dei sum id quod*

[1] Ezechiel. XLIV, 2.
[2] Joan. XIX, 30.
[3] Psal. CIX, 4.
[4] Psal. LXXV, 3.

sum. Hæ duæ manus tenebant Mariam in omni virtute.

Aliter : In throno isto, id est, in Maria sunt quasi duæ manus. Una qua justos continet ne corruant in profundum. Alia qua peccatores erigit ad gratiam. Vel, secundum Joannem Damascenum, duæ manus, duæ in ea operationes Spiritus sancti. Una qua purgavit illam a fomite. Alia qua potentiam deitatis Verbi receptivam reparavit simul et generativam.

Aliter : Duæ manus tenentes sedile hinc atque inde, conceptio sine culpa, et partus sine pœna, quibus sublata est Maria a maledictione Hevæ. Quæ duo bene dicuntur tenere sedile : quia virginitas non exclusit fœcunditatem, nec e converso : et sic ex nulla parte thronus lapsus est. Et hoc est quod novus Adam positus est in paradiso beatæ Virginis, quando mulier circumdedit virum, ut operaretur in ea fœcunditatem et custodiret virginitatem. Non fuerunt ibi manus dissipantes thronum, scilicet virilis operatio. Unde, Daniel. II, 34, dicitur Christus lapis excisus de monte, id est, Maria, sine manibus, id est, sine opere nuptiali, sicut exponit Augustinus. Sed illæ manus de quibus dicitur, Cantic. v, 14 : *Manus illius tornatiles,* scilicet duplex operatio Spiritus sancti in conceptu et in partu. *Tornatiles* propter subtilem operationem, *aureæ* propter sapientiam, *plenæ hyacinthis.* Hyacinthus fugat pravam suspicionem : ideo desponsata fuit ut diabolo celaretur mysterium. Et habet hyacinthus gratiam impetrandi : ipsa Maria est enim Esther, cui dixit Assuerus, id est, Christus : Pete a me quod vis [1].

17\. Sequitur : *Et duo leones stabant juxta singulas manus.* Duo isti leones, Joannes Baptista, et Joannes Evangelista. Leo habitat in deserto et rugit,

Joannes Baptista et Joannes

Baptista in deserto Judææ ad litteram, Evangelista in deserto spirituali quod deseruit Angelus. Unde dicit, Apocal. I, 10 : *Fui in spiritu in dominica die.* Baptista emisit duplicem rugitum quoad duplicem adventum. Primo exterrens fatuos inquisitores. Unde, *Cujus ego non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti* [2], id est, explicare unionem Verbi. Altero exterrens præsumptuosos in opere. Unde, *Genimina viperarum* [3], etc. Alius Joannes simul rugit dupliciter. Primo de generatione æterna: *In principio erat Verbum* [4], etc. Secundo de temporali : *Verbum caro factum est* [5]. Non dicuntur hi tangere manus, sed simpliciter stare. De Baptista dicitur : *Amicus sponsi stat, et audit eum* [6]. De alio : *Stabant juxta crucem* [7], etc. Non tangunt manus : quia modum operationis non exponunt. Non longe stant : quia ab operatione manuum non recedunt.

Evangelista duo leones

Aliter, Duo leones isti Gabriel et Joannes Evangelista a dextris et a sinistris. Joannes principaliter ad sinistram, cui commissa est cura corporis Dominicæ matris, quando dictum est discipulo : *Ecce mater tua* [8] : ei in temporalibus providens, et virginitatis ejus fidelissimus testis. Gabriel custos dextræ, id est, animæ, custos scilicet interior ferventissima et sanctissima ejus desideria nuntians Altissimo, quod est officium Angelorum, qui interpretatur *fortitudo Dei* : satanam fugans et sternens, ne virginitatem ejus valeret explorare : Mariæ in omnibus spiritualibus obsequiis assistens.

Sequitur : *Et duodecim leunculi stantes* 18.
super sex gradus hinc atque inde. Hi sunt patres antiqui unde orta est Maria, duodecim propter duodecim tribus Israel ex quibus omnes sancti Testamenti Ve-

[1] Cf. Esther, v, 3.
[2] Joan. I, 27.
[3] Luc. III, 7.
[4] Joan. I, 1.
[5] Joan. I, 14.
[6] Joan. III, 29.
[7] Joan. XIX, 25.
[8] Joan. XIX, 27.

teris processerunt. Et bene describuntur in gradibus throni : quia per eos venitur ad thronum, id est, Virginem, quæ fuit de stirpe eorum secundum carnem, et etiam secundum spiritum, dum expressit et excessit merita singulorum, Unde dicitur : *Multæ filiæ congregaverunt divitias* [1], etc. Dicuntur autem *leunculi* comparatione Christi, qui fuit magnus leo de tribu Juda. Et hi leunculi genuerunt leonem, cum fieri soleat e contrario. Stabant in gradibus throni tamquam parvuli innixi meritis ejus, admirantes super ascensionibus illius et clamantes : *Quæ est ista quæ ascendit* [2], etc. ?

Aliter: Duodecim leunculi, id est, duodecim Apostoli. Diminutivum notat humilitatem. Quod stabant ante thronum, cum stare obsequentis sit et ministrantis, significat quod ipsi obsequentes erant beatæ Virgini in omnibus. Quod in gradibus stabant et scabellis, significat quod licet essent sanctissimi, tamen non attingebant tantam sanctitatem. Qui bene dicuntur *leunculi*, propter fortitudinem patientiæ, et rugitum prædicationis in deserto mundi. Filii illius magni leonis de tribu Juda, qui ipsos genuit in passione. Quod stabant in ascensionibus throni, significat quod mundi erant et humiles, et ipsam licet a longe in virtutibus imitantes.

19. Sequitur : *Non est factum tale opus in universis regnis. Tale*, id est, similis pretiositatis, similis subtilitatis, similis admirationis, similis sanctitatis, similis famositatis, similis formositatis, similis gloriæ et honoris, sicut est beata Maria, etc. Tria regna, cœlestium, terrestrium, et infernorum. Per hoc notatur, quod non invenit similem sedem in universa creatura : quia nec primam similem visa est nec habere sequentem. Vel, duo regna, Ecclesia militans et triumphans, in quibus regnat Filius Dei, qui est *Rex regum et Dominus dominantium* [3]. Quia Maria non habuit similem in actione, nec similem in contemplatione. Vel, tria regna pertinent ad triplicem statum salvandorum, in quibus regnat Deus, scilicet Noe, Daniel, et Job [4]. Job conjugati, Noe continentes regentes arcam corporis in diluvio peccatorum, Daniel virgines. Quia nec in statu conjugatorum talis sponsa, nec talis vidua, nec talis virgo. Et ideo non fuit factum tale opus in universis regnis.

Et notandum, quod thronus est sedes judiciaria. Unde, *Paravit in judicio thronum suum* [5]. Et illud : *Sedes super thronum qui judicas justitiam* [6]. Cujusmodi sit hic judex, describitur in Psalmo VII, 12 : *Deus judex, justus, fortis, et patiens, numquid irascitur per singulos dies ? Deus*, qui omnia scit, non homo qui potest decipi. Unde, *Scrutans corda et renes Deus* [7]. *Justus*, qui non potest corrumpi, nec injuste parcere. Proverb. VI, 34 : *Zelus et furor*, etc. Hæc duo sæpe corrumpunt alios judices. *Fortis*, qui quod juste judicaverit, fortiter prosequetur, nec poterit impediri ab exsecutione. Job, IX, 13 : *Deus, cujus iræ nemo resistere potest. Patiens*, quia non statim punit, sed exspectat ad pœnitentiam usque ad diem ultionis. Sapient. XI, 24 : *Dissimulas peccata*, etc. Eccli. V, 4 : *Altissimus est patiens redditor* : et quos diutius exspectat, districtius judicabit : quia noluerunt se judicare. Thren. I, 15 : *Vocavit adversum me tempus*, etc. Et durius excruciabit. Ad Roman. II, 4 : *An ignoras*, etc. 20.

Numquid irascetur per singulos dies ? Quasi diceret : Non. Alia littera expressius dicit : « Numquid adducet iram per sin-

[1] Proverb. XXXI, 29.
[2] Cantic. VIII, 5.
[3] Apocal. XIX, 16.
[4] Ezechiel. XIV, 14 et 20.
[5] Psal. IX, 8.
[6] Ibid., ỷ. 5.
[7] Psal. VII, 10.

gulos dies ? » quia non in ipso est ira qua punit, sed in Angelis malis quibus punit, sed non quotidie.

Et nota, quod in hoc versu in Christo ostenduntur esse quatuor cardinales. Prudentia : unde dicitur *judex* : quia ad prudentiam pertinet discernere et judicare. Justus, ecce justitia. Fortis, ecce fortitudo. Patiens, ecce temperantia. Quæ quatuor in quolibet judice requiruntur. Prudentia, ne decipiatur : justitia ne flectatur : fortitudo, ne terreatur : patientia vel temperantia, ne impetu ducatur, vel ad iram moveatur. Quia ergo Filius Dei de ipsa carnem assumens, in illa carne apparebit in judicio, et tunc videbunt reprobi in quem confixerunt [1], recte *thronus* dicitur: magnum enim solatium erit justis, quia videbunt eum in carne in qua redemit eos : magna desolatio impiis qui ex hoc agnoscent quantum amiserunt.

21. In hoc throno sedet Christus judicans orbem terræ in æquitate. Quod enim judicabit, accepit a matre : quia sicut dicitur, Joan. v, 22, 27 : *Pater non judicat quemquam*, etc., sed *potestatem dedit Filio judicium facere, quia Filius hominis est.* Patri attribuitur potentia, Filio sapientia : cedere autem debet potentia sapientiæ in judicio faciendo. Judicat Christus in æquitate, quando peccata nostra licet infinita ex una parte, et carnem suam quam assumpsit ex matre, ex altera videns, remissio ejus de jure excedit nostra commissa. Dicitur ergo Maria *thronus*, id est, sedes regia. Dicitur etiam *thronus gratiæ* : quia ibi sedet, ibi regnat gratia, quæ plenum habet in Maria dominium. Ibi etiam invenitur gratia quam jugiter parit et emittit in lucem. Unde et dicitur *mater gratiæ*. Ibi invenitur misericordia, id est, remissio peccatorum. Ibi gratia quæ parit et educit omne bonum. Unde, Sapient. xvi, 25, dicitur Domino : *Omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat.* Ibi invenitur auxilium optimum contra tentationes. Ex his tribus sequitur gloria in futuro. Et his quatuor utilius nihil in est vita hominibus [2]. Et hoc totum dicit Apostolus in una auctoritate, ad Hebr. iv, 16 : *Adeamus cum fiducia ad thronum gratiæ, ut misericordiam consequamur, et gratiam inveniamus in auxilio opportuno.* Sic construe : Adeamus cum fiducia, id est, fiducialiter, licet peccatores simus : quia compatiens et misericors est et placabilis super malitiam [3]. Non dico ad tribunal judicis, sed ad thronum gratiæ, id est, Mariam plenam gratiæ, quæ est ille thronus in quo quievit fons gratiæ, ut eam consequamur gratiam, id est, remissionem peccatorum præcedentium, et de reliquo inveniamus gratiam in auxilio opportuno, id est, inveniamus gratiam non vacillantes et infirmi, per quam auxilietur, ne tentati recidamus in peccatum, et misericordiam consequamur nos lapsi, id est, remissionem peccatorum.

Accedamus ergo ad hunc thronum. Dilectione : quoniam ipsa dicit, Proverb. viii, 17 : *Ego diligentes me diligo.* Qui autem a matre diligitur, diligitur et a Filio, et per consequens a tota curia cœlesti. Vigilia. Unde sequitur in auctoritate : *Et qui mane vigilant ad me, invenient me.* (Quære causa septima expositionem.) Affectione, ut mereamur audire ab ea : *Transite ad me omnes qui concupiscitis me* [4], etc. Cultu, mancipati servitio ejus : nam qui operantur in ea, non peccabunt, id est, qui opera faciunt ad cultum et gloriam ejus. Devotione : quia *spiritus ejus super mel dulcis* [5]. Laude : quia qui eam elucidant, dignitatem ei et prærogativas manifestando, vitam æternam habebunt. Oratione : quia potens est invocantibus se in omnibus necessitatibus subvenire. Unde dicit : *In Jerusalem* superna *potestas mea* [6].

[1] Cf. Zachar. xii, 10 et Joan. xix, 37.
[2] Sapient. viii, 7.
[3] Joel. ii, 13.
[4] Eccli. xxiv, 26.
[5] Ibid., ℣. 27.
[6] Ibid., ℣. 15.

22. De hoc throno dicit Pater loquens de Filio : *Thronus ejus sicut sol* [1], quia mater misericordiæ solatium est justorum qui sunt dies : quia solem fecit Deus in potestatem diei. *In conspectu meo*, quia de prope eam cerno : sed homines qui vident eam a remotis, judicant eam stellam. *Et sicut luna*, ut illustret noctem, id est, peccatores, refugientes ad eam. *Perfecta*. Ipsa vere est luna perfecta : quia lucet in principio noctis, id est, incipientibus tentari, et in medio, id est, existentibus in peccato, et in fine, id est, exeuntibus a peccato et evadentibus a peccatorum tentatione : tunc enim dicitur *luna perfecta* quando lucet tota nocte. Primos enim juvat Maria ne succumbant, secundos ut resurgant, tertios ne recidivent. *In æternum* : quia misericordia et pietas ejus durabunt in perpetuum.

23. Aliter : *Thronus ejus*, dicit Pater de Filio, *sicut sol* qui splendet et ardet : in quo notatur stola gemina, quam utramque pie creditur jam habere in conspectu Dei, ut splendeat et fulgeat sicut sol, secundum stolam corporis, et amore perfecto ferveat secundum stolam animæ, et sicut luna perfecta in æternum, non sicut modo in defectu discurrens. Innocentius Papa : « Sicut rationabiliter asserunt qui de naturis rerum edisserunt, luna frigida est et humida. Quia frigida, designat virginitatem : quia humida, humilitatem. Ignis enim de quo venit siccitas, naturaliter petit sublimia. Aqua de qua procedit humiditas, quasi gravis naturaliter petit humilia. Frigiditas ergo et humiditas lunæ, virginitas et humilitas est Mariæ : quia frigida fuit contra æstum luxuriæ, humida contra fastum superbiæ. Quia vero semper perseveravit in virginitate et humilitate, et in gloria etiam apparet ejus humilitas et virginitas, ideo bene dicitur, quod est in conspectu Dei luna perfecta in æternum, quæ scilicet numquam patitur detrimentum. »

[1] Psal. LXXXVIII, 38.

Sequitur : *Et testis in cœlo fidelis*. Ipsa enim orat ibi pro peccatoribus, et testatur, quod Filius Dei pro eis factus est homo. Ostendit enim Filio pectus et ubera, sicut beatus bene. Ideo dicitur Christo, Jerem. XIV, 21 : *Solii gloriæ tuæ recordare*, etc. Beata ergo Virgo thronus, sol, luna, et testis. Quia thronus est, continet judicem. Quia sol, producit terræ nascentia. Quia luna, noctis tenebras discutit. Quia testis, causas absolvit. Si peccator es et times judicem, ipsa tenet eum. Si pœnitens cupis de terrenis curis exire, hæc calorem solis producit. Si nox aduersitatis vel ignorantiæ te premit, luna est. Si autem vexaris a spiritibus immundis, vel desideriis importunis, vel morte impeteris, testis tibi erit si eam invocasti ad videndum opera tua et vitam. Unde in generali confessione dicitur : « Confiteor Deo et beatæ Mariæ, etc. » Unde, Osee, XI, 12 : *Judas autem testis descendit cum Deo, et cum sanctis fidelis*. Nec tantum testis est, sed testis fidelis. Videas ergo, quod habeas bonam causam : quia pro te non mentietur. Proverb. XIV, 5 : *Testis fidelis non mentitur*.

Ligna, sedile, manus, ebur, aurum, brachia, stannum, 24.
Argentum, leo, rex, purpura, pigna, gradus.

Nota, quod hic simul agitur de throno et ferculo. Thronus enim solium et ferculum idem ad litteram. Ligna Libani, infra de ferculo. Hæc ligna cedri ad litteram quæ crescunt in Libano, quæ fortia sunt et imputribilia, et significant fortitudinem et perseverantiam. Et forte alia ligna quam cedrina, in throno qui est Maria, sunt moraliter.

Sedile, pax et tranquilitas : quia in pace factus est locus ejus, id est, Christi.

Manus tenentes sedile, charitas. Unde, Cantic. III, 10 : *Media charitate constravit*. Charitas enim operatur ea quæ pertinent ad dilectionem Dei et proximi, ecce duæ manus. Vel, duæ manus

opera privilegiata humilitatis et pietatis.

Ebur, aurum. Hæc duo materia throni grandis : quia fuit hic thronus grandis in ebore, id est, continentia, quia in ea fuit exstinctus fomes : grandis in auro, id est, in sapientia et charitate.

Brachia longa, ad defectionem nostram, et ad dandum longe positis, id est, peccatoribus, a quibus longe est salus[1]. II Paralip. ix, 18 : *Brachiola duo altrinsecus,* quibus Christus puer amplexabatur eam.

Stannum, id est, scabellum aureum [2]. Per divitias virtutum et aurum sapientiæ, quibus duobus pedes ejus, id est, affectus utebantur : quia divitias terrenas et sapientiam de terrenis conculcavit pedibus suis. Apocal. xii, 1 : *Mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus.*

Argentum quoad ferculum eloquentia : quia nostra est advocata. Cantic. iii, 10 : *Columnas ejus fecit argenteas* : quia terram tangebat, id est, peccatores.

Leo. Quatuordecim leones erant in throno. Leo animal terribile, et ipsa est terribilis dæmonibus ut castrorum acies ordinata, et hominibus male viventibus, ut Juliano apostatæ. Quatuordecim leones, septem virtutes ejus, id est, fides, spes, charitas, justitia, prudentia, fortitudo, temperantia, et septem dona Spiritus sancti, quorum odore terret serpentem veterem, et conterit caput suum. Ad litteram facti erant leunculi ad appodiandum.

Rex qui solus sedet in throno, et solus Christus in Virgine gloriosa. Ezechiel. xliv, 3 : *Princeps ipse sedebit in ea,* ipse, quasi non alius.

Purpura quoad ferculum : quia fuit martyr in anima. (Quære decimo privilegio.)

Pigna, id est, reclinatorium aureum et rotundum. Hæc est summa perfectio sine angulis et scrupulis. Vel quia purissima fuit quoad aurum et rotunda, scilicet adspirans ad gloriam æternitatis. Item, ipsa est reclinatorium divinitatis tempore Dominicæ incarnationis facta, aureum, id est, purum coitus fœditate, et rotundum, quia compositum Spiritus sancti operatione, etc.

Gradus sex quibus ad eam ascenditur, sex partes venerationis quæ ei debentur, scilicet reverentia et devotio ex corde, salutatio et glorificatio, id est, gratiarum actio ex ore, obsequium et præstatio ut largiter tribuatur pro honore ejus ex opere. Et in quolibet gradu debet sedere timor qui significatur per leonem : quia *timor Dei super omnia se superposuit* [3]. Non est factum tale opus : quia, ut dicitur, Jerem. xxxi, 22 : *Creavit Dominus novum super terram :* quia nec primam similem visa est, etc.

Moraliter fecit sibi rex Salomon thro- 23.
num de ebore grandem. Salomon qui interpretatur *pacificus*, sicut dicitur, Paralip. xxii, 9. Christus qui pacificavit nos in cruce. Unde, ad Ephes. ii, 14 : *Ipse est pax nostra, qui fecit utraque unum.* Salomon interpretatur *pacificus*, sicut dictum est. Vel, *retributor*. Unde, Eccli. v, 4 : *Altissimus patiens est redditor.* Sive, *pacificans mœrentes*. Unde, Isa. lvii, 18 et 19 : *Lugentibus ejus creavi fructum labiorum pacem*, dicit Christus. Aut, *retribuens iniquis*. Unde retribuet abundanter facientibus superbiam. Quæ videlicet ejus retributio significata fuit in tribus quos occidit Salomon, scilicet Adonia, qui voluit habere Abisag [4]. Hi sunt qui volunt satisfacere suæ sensualitati. Joab qui interfecit Abner et Amasan applaudendo eis, et fingebat se diligere eos [5]. Qui scilicet Joab interfectus est a Salomone [6]. Hi sunt falsi amici adulando fraudulenter nocentes aliis,

[1] Psal. cxviii, 155.
[2] II Paralip. ix, 18.
[3] Eccli. xxv, 14.
[4] III Regum, ii, 17 et 25.
[5] Pro Abner, cf. III Regum, iii, 27, et pro Amasa, III Regum, xx, 10.
[6] Cf. III Regum, ii, 31 et 32.

sicut detractores. Semei qui David fugientem Absalom persequebatur maledictis, improperans ei peccata sua in domum Saulis [1], quem Salomon interfecit [2]. Hi sunt blasphemi jurantes Deum membratim, egredientes de Jerusalem contra præceptum. Et sicut his nemo potuit subvenire, sic nec talibus in judicio poterit subveniri, etc. Et nota, quod qui vult cum Domino facere pacem, debet in se occidere peccatum voluntatis, quod significatur in Adonia, et locutionis, quod per Semei, et operis, quod per Joab homicidam. Peccatum autem occiditur quando finitur.

Salomon trinomius. Item, Salomon trinomius, Christus scilicet pacificus, hoc in cruce, Ecclesiastes sive concionator, hoc in judicio exigens rationem, Idida vel ydidoth, hoc est, dilectus Domini, hoc in regno. Sic enim vocavit eum Nathan propheta [3]. In exsilio mansuetus et amabilis. In judicio justus et terribilis. In regno gloriosus et mirabilis.

26. *Fecit ergo rex Salomon*, id est, Christus Dei virtus et Dei sapientia. Matth. XII, 42, et Luc. XI, 31 : *Ecce plusquam Salomon hic. Sibi thronum de ebore.* Thronus de ebore, anima vera continens. *Fecit*, inquam : quia nemo ex se potest continentiam habere, sed donum Dei est. Unde, Sapient. VIII, 21 : *Ut scivi*, etc. *Sibi*, non diabolo aut idolo, ut supra. Sed multi committunt sacrilegium. *Fecit sibi*, et bene *sibi* : quia totus vult totam animam possidere, et totus ab anima possideri, quæ tantæ est amplitudinis, quod potest comprehendere incomprehensibilem, et quia ita ampla est, ab alia re quam a Deo non potest impleri. Unde dicunt Gregorius et beatus Bernardus : « Animam Dei capacem quidquid eo minus est, non implet. » Alio autem respectu tam angusta est, quod in ipsa Deum cum diabolo, vel diabolum cum Deo impossibile est hospitari : quia non est conventio Christi ad Belial [4]. Isa. XXVIII, 20 : *Coangustatum est stratum*, id est, anima in qua cubo et habito, *ita ut alter decidat*, Christus scilicet sponsus, vel diabolus adulter. Ideo de sponso dicit fidelis sponsa, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Quasi diceret Gallice : *Il me veut avoir tout seul, et je ne veux autre que lui.* Augustinus de Christo et anima fideli : « Ideo tanti emit ut solus possideret. »

Fecit sibi : quia solus vult in anima hospitari ille cujus deliciæ sunt esse cum filiis hominum [5]. *Fecit sibi*, et hoc in plasmatione corporis et infusione animæ. *Rex Salomon*, sine cujus gratia nemo potest regnum suum regere, id est, seipsum, de quo regno dicitur : *Regnum Dei intra vos est* [6].

Thronum de ebore. Ebur os elephantis, pelle carens et carnibus, durum et solidum, etc., hoc est perfecta et vera continentia veri claustralis. 27.

Justus ebur. Justus, ebur sine pelle, id est, temporalium possessione. Unde : *Turbabuntur pelles terræ Madian* [7].

Sit etiam sine carne, id est, sine carnali affectu.

Firmum per propositum castitatis et voti observandi.

Solidum contra tentamenta diaboli.

Sine cute, id est, exteriori apparentia, et nitore corporeo, vel cultu superfluo.

Sine carne propria, domestica, aliena, ut sit bene excarnatus, ut in eo possint inscribi, ut in pergameno, mandata Dei.

Sine pelle, scilicet ne glorietur in pellibus, id est, in exterioribus mundi, ne fiat imitator Herodis, qui interpretatur *gloria pellis*, vel *in pellibus glorians*.

[1] II Regum, XVI, 5 et seq.
[2] III Regum, II, 36-46.
[3] II Regum, XII, 25.
[4] II ad Corinth. VI, 15.
[5] Proverb. VIII, 3.
[6] Luc. XVII, 21.
[7] Habacuc, III, 7.

Sit etiam sine pilis, id est, superfluitatibus, qui sunt fatui respectus, contactus illiciti, verba otiosa, et hujusmodi.

Candidum interius per innocentiam, quæ nemini turbat pacem suam, exterius per sanctimoniam. Unde, ad Hebr. XII, 14 : *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam.*

Solidum per stabilitatem animi in bono : quia qui instabilis, non potest esse castus. Exemplum de Dina [1].

Siccum per pœnitentiam quæ desiccat ab humoribus gulæ et luxuriæ. Gregorius : « Lignum in fabrica competenter non ponitur, nisi prius vitiosa ejus viriditas desiccetur. »

Durum per patientiam et constantiam, ne valeat transformari sagittis diaboli : et quanto durius, tanto magis idoneum subtilibus operibus faciendis.

Frigidum per abstinentiam, ut in eo refrigescant carnales concupiscentiæ et incentiva vitiorum. Hieronymus : « Ardentes diaboli sagittæ, jejuniorum et vigiliarum frigore restringendæ sunt. »

Lene, quando bene politum est, et hoc per benignitatem, ne dicatur : *Noli me tangere* [2]. Vel, lene, ne murmuret contra Deum si ipsum velit polire mittendo tribulationes. Quidam enim, quo magis intendit eos polire Dominus, murmurando per impatientiam magis fiunt scrupulosi.

Forte per patientiam adversorum. Unde, Apostolus ad Philippenses, IV, 13 : *Omnia possum in eo qui me confortat.* Et perpetrationem virilium operum. Unde : *Viriliter agite* [3], etc. : et illud Apostoli, ad Hebr. XI, 34 : *Fortes facti sunt in bello.*

Limis et ferris sculpitur. Limæ istæ, observantiæ regulares, quæ poliunt scrupulos vitiorum, vigiliæ somnolentiam, labor otium, et hujusmodi. Vel, limæ istæ, linguæ detractorum. Vel, limæ, tribulationes diversæ.

Idoneum ad facienda vasa in quibus reponantur sanctuaria, vel corpus Christi, vasa scilicet gratiarum, vasa sanctificationis.

Antiquum rubescit. Unde, Thren. IV, 7 : *Rubicundiores ebore antiquo.* Diuturnitas enim castitatis et pœnitentiæ æquipollet martyrio. Candor etiam castitatis in juventute : rubor charitatis in senectute, quando senectus est in misericordia uberi. Congrui colores sunt in viro justo vel religioso. Hanc proprietatem habent illi qui etsi in principio conversionis minus calidi sint, semper tamen crescunt et proficiunt in fervorem, quibus contrarii sunt qui cum in principio sint ferventes, tepidiores fiunt in fine : et quia tales non sunt eburnei, non sedet in eis Christus Dominus. Prius obscurum, limis et ferris fit lucidum. Sic justus prius obscurus per peccati rubiginem, si patienter sustineat tribulationes et agat pœnitentiam, lucidus fit per vitæ puritatem et boni exempli diffusionem. Unde, Matth. V, 16 : *Luceat lux vestra.* Et illud : *Fulgebunt justi* [4], etc.

Sequitur : *Grandem.* Capacitas justi, 2
humilis charitas vel charitativa humilitas. Unde : *Latum mandatum tuum nimis* [5]. Charitas enim se extendit ad inimicitiam, et facit thronum grandem. *Grandem* : quia Christus non est regulus, sed rex magnus super omnes deos, id est, homines et Angelos. Non facit thronum qui se non judicat in præsenti, ut infra habebis in titulo de *solio.* Non facit grandem, qui non moderatur in se interiora, id est, memoriam, rationem, intellectum, et tres potentias animæ, et exteriora, id est, quinque sensus. Quidam enim dominantur renibus, sed non gulæ. Quidam oculis, sed non auribus, et sic de aliis. Grandem ergo facit universale regnum. Genes. XLI, 44, dictum est

[1] Genes. XXIV, 1 et seq.
[2] Joan. XX, 17.
[3] Deuter. XXX, 6 et in aliis multis Scripturæ locis.
[4] Sapient. III, 7.
[5] Psal. CXVIII, 96.

Joseph : absque *tuo imperio non movebit quisquam manum aut pedem in omni terra Ægypti.* Item, grandem facit gaudium spiritus, quod est dilatatio cordis, sicut tristitia coangustatum.

29. Sequitur : *Et vestivit eum auro fulvo nimis.* Singuli throni Christi, singuli viri justi, in quibus sedet Dominus : quia anima justi sedes sapientiæ. Vestiti auro, id est, charitate, quæ est vestis nuptialis, qua quisquis in morte non fuerit vestitus inventus, ligatis manibus et pedibus projicietur in tenebras exteriores : et si non fuerint operta peccata hac veste quæ operit multitudinem peccatorum, singula ejus peccata patebunt ad vindictam. Aurum, vir justus, propter supra dictas auri proprietates. Homo siquidem quantum ad creationem fuit quasi aurum purissimum, scilicet fulvum nimis. Unde, Genes. I, 31 : *Vidit Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona* : quia sicut aurum metallorum pretiosissimum, sic homo dignissima creaturarum : quia creatus ad imaginem et similitudinem Dei, quæ est summa dignitas. Sed peccando totum factum est fœtulentum, et ei admixtæ sunt multiplices immunditiæ : unde postea nisi purgatum fuisset, impossibile erat ut inde fabricarentur vasa gloriæ. Nec potuit fieri ut inde per se purgaretur : aurum enim sic purgatur uno modo, videlicet cum latere desiccato per virtutem ignis et pulverizato, et cum sale combusto et valde sicco. Oportuit ergo ut ille cœlestis faber qui fabricatus est auroram et solem, assumeret laterem et admisceret sali. Ezechiel. IV, 1, dicit pater Filio : *Fili hominis, sume tibi laterem*, etc. Later propter quinque significat carnem Christi, quam sumpsit de Virgine et univit sibi, qui est sapientia Patris quæ per sal significatur. Unde dicitur puero : « Accipe sal sapientiæ, etc. »

Caro Christi later : quia fit de terra tenaci : et Christus secundum humanitatem factus est de Virgine immaculata, quæ fuit tenax in proposito virginitatis conservandæ. 30. Caro Christi later.

Quodammodo foratur : et Christus fossus est in passione clavis et lancea. Unde dicit : *Foderunt manus meas et pedes meos* [1], etc.

Decoquitur in fornace, ubi recipit quemdam ruborem. Sic Christus in fornace passionis sanguine proprio rubricatus, quasi decoctus est.

Roboratur in fornace, et humanitas Christi in passione. Unde dicit post resurrectionem : *Aruit tamquam testa virtus mea* [2], etc.

Domum tegit et eos qui sunt in domo, id est, Ecclesiam, et filios Ecclesiæ, et hic suspensus, ala late Gallice, id est, virtute suspendii sui in cruce. Vas in quo facta fuit hæc admixtio, scilicet de latere desiccato et pulverizato, commolito et contrito, id est, humana Christi natura in fervore passionis contrita, et desiccata sale sapientiæ in quo divina Christi natura, signat unam personam ex duabus naturis.

Justus est aurum : quia pretiosissimum metallum : quia pretioso sanguine Christi redemptum, sicut dicitur, I Petri, I, 18 : *Non corruptibilibus*, etc. 31. Justus est aurum.

Obrisum, in igne tribulationis non minuitur, purum intrat et exit purius, sicut dicit Hieronymus in prologo Habacuc de tribus pueris in fornacem missis [3].

In propria natura calidum et humidum, per dilectionem scilicet, et humorem gratiæ.

Secundum scyphum rex metallorum sicut sol siderum, et nobilius omnibus metallis, nec ab aere, nec ab aqua, nec ab humore corrumpi potest, nec ab igne, nec a sulphure, quod comburit alia corpora, et signat luxuriam, et in eo qua-

[1] Psal. XXI, 17.
[2] Psal. XXI, 16.
[3] Cf. Daniel. III, 19 et seq.

tuor elementales naturæ completæ sunt, scilicet calidum, siccum, frigidum, et humidum : et hoc æqualiter, et ideo corrumpi non potest.

Tractabile per patientem obedientiam, quæ patitur malleationem, obedientia facit tractabilem.

Ponderosum per timorem qui deprimit cor ne se erigat contra Deum, vel evanescat per illicitum gaudium : et est timor cognatus humilitatis quæ demittit ipsum cor, quia omne ponderosum tendit ad centrum.

Tonsionibus producitur et dilatatur. Unde : *In tribulatione dilatasti mihi* [1]. Tribulatio tonsio et productio profectus.

Cæteras auri proprietates quære retro de beata Virgine, et adapta viro justo.

32. Sequitur : *Qui habebat sex gradus.* Nota, non fit homo thronus Salomonis, id est, veri pacifici per quamlibet virtutem, sed per pacem : quia in pace factus est locus ejus, ad quam quasi sex gradibus ascenditur, qui numerantur, Matth. v, 9, ante illud verbum : *Beati pacifici*, quorum primus paupertas, secundus mansuetudo, etc.

Vel, sex gradus ; sex partes quæ spectant ad vitam justi, scilicet cogitare bonum, velle bonum, desiderare bonum, loqui bonum, facere bonum, exercere se in bono. Unde : *Exerce teipsum ad pietatem.* Perseverare in bono [2].

Vel, sex opera misericordiæ quibus ascenditur ad thronum cœlestem. Materia hujus throni ebur, id est, continentia, et aurum in quo virtutes cæteræ designantur, consummatio, pax. Unde, ad Hebr. xii, 14, dicitur de his duobus : *Pacem sequimini cum omnibus, et sanctimoniam*, etc.

33. Sequitur : *Et summitas throni rotunda erat in parte posteriori.* Pars anterior in præsenti cognitio ænigmatica, in futuro perfecta, quando videbimus eum sicuti est. Vel, pars inferior activa, superior contemplativa, quæ continet lectionem, meditationem, orationem. Summitas ergo rotunda oratio pro æternis.

34. Sequitur : *Et duæ manus tenentes sedile hinc et inde.* Hæc sunt cognitio et dilectio, quibus Dominus apprehenditur et tenetur, cognitione veritas, amore bonitas : firmior dextera quam sinistra, quia firmius adhæremus Deo amore quam cognitione. Unde charitas dicitur *vinculum perfectionis* [3]. Vel, duæ manus duplex operatio bona, corporalis et spiritualis, quæ tenent animam in qua Christus sedet in gratia et virtute.

35. Sequitur : *Et duo leones*, etc. Leo Christus, leo diabolus. Uterque timendus. Ille, ne deserat : iste, ne rapiat. Vel, duplex timor istorum duorum leonum. Leo a dextris diabolus [4], qui maxime tentat per prosperitatem virtutum interius de inani gloria, per prosperitatem rerum exterius de gula et luxuria : leo enim a sinistris Christus qui consolatur nos in omni tribulatione nostra : per sinistram enim adversitas figuratur.

36. Sequitur : *Et duodecim leunculi*, etc. Ut in omnibus sectemur doctrinam duodecim Apostolorum et duodecim patriarcharum filiorum magni leonis de tribu Juda. Vel, duodecim leunculi, contritio, confessio, lacrymæ, labores, jejunia, vigiliæ, disciplinæ, meditatio, memoria mortis, ciborum vilitas, vestium asperitas, pedum nuditas. Hæc omnia more leonum persequuntur feras vitiorum, et suscitant mortuos per peccatum.

[1] Psal. iv, 2.
[2] I ad Timoth. iv, 7.
[3] Ad Coloss. iii, 14.
[4] Zachar. iii, 1.

CAPUT III.

Maria solium.

1. *Solium.* Solium et sedes regia : et dicitur *solium* quasi solidum : quia de solida fieri solet materia, ad tutelam corporis regii. Vel, solium dicitur quasi sedium a sedendo. Unde et sella quasi seda, et subsellia quasi subsedia. De hoc solio legitur sic, II Paralip. IX, 17 et seq. : *Fecit quoque rex Salomon solium eburneum grande, et vestivit illud auro mundissimo. Sex quoque gradus quibus ascendebatur ad solium, et scabellum aureum, et brachiola duo, altrinsecus, et duo leones stantes juxta brachiola, sed et alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex utraque parte : non fuit tale solium in universis regnis.*

Idem solium et thronus. Notandum, quod sicut per thronum, sic et per solium Maria designatur, et eisdem rationibus. Vestitum est solium istud auro mundissimo, ut fiat comparatio moralis. Aurum mundum dilectio amici, mundius dilectio inimici, mundissimum dilectio Dei, quia nihil inquinatum incurrit in illam dilectionem.

Et bene dicitur *vestivit* : quia dilectio vel charitas vestis est nuptialis, qua quicumque caruerit in judicio, ejicietur in tenebras exteriores. Hoc auro excellentissime fuit vestita Maria Unde in vestitu deaurato a dextris Domini dicitur adstitisse [1].

. Dicitur autem solium hoc habuisse

anitas scabellum, quod legitur in throno, in quo videlicet scabello notatur humanitas Filii, quæ scabellum est deitatis, quia sicut scabellum subservit domino suo, ita Christus secundum quod homo servivit Domino, id est, Deo Patri, et Dominæ suæ matri, et reddidit et reddit et reddet in perpetuum honorem, reverentiam et obedientiam, sicut præceptum est, Exod. XX, 12 : *Honora patrem tuum et matrem tuam.* Et hoc scabellum fuit aureum : quia sicut aurum cæteris prævalet metallis, ita Christi humanitas cunctis humanitatibus. Christi scabellum.

Et nota, quod hoc scabellum faciebat quasi gradum unum ad celsitudinem solii hujus attingendam : quanto enim major est dignitas filii, tanto major est dignitas matris : et licet etiam secundum humanitatem præcellat filius matrem, tamen scabellum ante solium esse dicitur tamquam inferius solio, ut per hoc significetur honor et reverentia quam exhibet matri suæ, ut supra. De hoc autem scabello dicitur, II Paralip. IX, 18 : *Fecit et scabellum aureum, et brachiola duo altrinsecus :* quæ brachiola significant brachiola Christi pueri, quibus matrem amplexabatur.

Est autem solium sedes judiciaria, sicut dictum est de throno. Unde, Proverb. XX, 8 : *Rex qui sedet in solio judicii, dissipat omne malum intuitu suo.* Christus enim sedens in solio paradisi, et oculo misericordiæ respiciens peccatorem, dissipat intuitu suo omne malum, id

[1] Psal. XLIV, 10.

est, triplex malum, culpæ scilicet quam remittit, peccati a quo liberat, et malum diaboli, ne tantum noceat quantum desiderat. Similiter regina, id est, beata Virgo, ut supra titulo de *protectione Mariæ*, causa vigesima quinta. De hoc solio dicit Jeremias, XIV, 21, docens nos qualiter adjuvare orando per Patrem Filium debeamus : *Ne facias nobis contumeliam solii gloriæ tuæ : recordare, ne irritum facias fœdus tuum nobiscum.* Quasi diceret : Quoties, Domine, bonitatem tuam exasperat nostra malitia, memento salutis auctor, etc. Et ideo de hoc solio dicitur, Isa. XVI, 5 : *Et præparabitur in misericordia solium ejus*, etc. Item, Job, XXVI, 9 : *Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.* Dominus enim solii vultum tenuit, quando matris suæ mentem prærogativa gratiæ illustravit : tenuit enim mentem qui tentus fuit a ventre : nebulam autem super solium suum expandit, cum eam circumdedit caligine paupertatis et sollicitudinis multiformis.

Item, De hoc solio dicitur, Isa. VI, 1 : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum*, et plena erat domus majestate ejus : *et ea quæ sub ipso erant replebant templum.* Nota, quod Isaias non vidit Dominum nisi prius mortuo Ozia rege superbo et leproso. Nec nos videre poterimus Deum, nisi prius mortuus fuerit in nobis diabolus, qui est rex super omnes filios superbiæ [1] : qui tamquam leprosus ejectus est a consortio Angelorum.

Triplex Dei sessio.

Item, Nota quod sicut triplex est Domini sessio, sic tria solia pro numero sessionum. Prima Domini sessio est creaturæ perfectio. Unde, Genes. II, 2 : *Requievit ab universo opere quod patrarat.* Secunda, Dei habitatio in mente fideli : quia anima justi sedes Dei. Tertia, Verbi incarnatio. Unde Christus Patri : *Tu cognovisti sessionem meam* [2], etc. Hujus sedes uterus virginalis. Unde : *Dominus in cœlo*, id est, beata Virgine, *paravit sedem suam* [3]. Primum solium est excelsum propter dignitatem conditionis. Secundum elevatum propter prærogativam virtutis. Tertium debet dici superexaltatum propter unionem Verbi et humanitatis. De hoc tertio solio dicit Propheta : *Vidi Dominum sedentem super solium excelsum et elevatum* [4]. Non enim defuit Mariæ dignitas conditionis pro qua fuit solium excelsum, non prærogativa virtutis pro qua fuit solium per gratiam elevatum, non Filii Dei in se susceptio pro qua fuit solium superexaltatum.

Sequitur : Et plena erat domus, id est, Ecclesia, majestate ejus : quia de plenitudine ejus acceperunt universi. Jerem. XXIII, 24 : *Cœlum et terram ego impleo.*

Sequitur : *Et ea quæ sub ipso* sedente vel solio *erant*, hoc est, Angelorum agmina et sanctorum animæ, *replebant templum*, hoc est, consummabant : intellige de illo templo ruinam passo, quod primo factum est ex novem ordinibus Angelorum. Vel, *replebant templum*, id est, Ecclesiam : quia ex his constat Ecclesia.

Moraliter : Solium est anima quæ solo pede necessitatis tangit terram, et dicitur 3.
solium judicii, ut supra : in illis enim sedet Christus et quiescit, qui sunt quasi solium et thronus, elevati scilicet et suspensi ab amore mundi, qualis erat Job dicens, VII, 15 : *Elegit suspendium anima mea*, etc. Et quorum conversatio est in cœlis [5], et in quibus sæpius celebratur illud judicium, de quo Apostolus, I ad Corinth. XI, 31 : *Si nosmetipsos dijudicaremus*, etc. Titulo de confessione. Et qui sunt eburnei et grandes, ut supra, et aurei per sapientiam, quæ maxime necessaria est in tali judicio, et tractabiles

[1] Job, XLI, 25.
[2] Psal. CXXXVIII, 2.
[3] Psal. CII, 19.
[4] Isa. VI, 1. Cf. III Regum, XXII, 19.
[5] Ad Philip. III, 20.

per obedientiam ut obediant mandatis confessorum : et hoc ex charitate quæ per aurum signatur, ut omnia ex charitate fiant, et ut vestiti sint hoc auro : in confessione enim vestitur anima roba nova : charitas enim, quæ significatur in hoc auro, operit multitudinem peccatorum [1].

CAPUT IV.

Maria ferculum.

Ferculum quoque, id est, ferculum quod non ponitur in versu. Bene per ferculum signatur uterus virginalis : quia ferculum quandoque dicitur idem quod vehiculum, a *fero, fers* : quandoque idem quod cathedra : quandoque idem quod cibus. Dicitur ergo Salomon, qui interpretatur *pacificus*, scilicet Christus, terrena et cœlestia pacificans. Fecit, id est, præparavit sibi, id est, ad honorem suum, ferculum, id est, beatæ Virginis uterum, in quo quiesceret ut sponsus in thalamo, sederet judex in solio, delectaretur ut comedens in ferculo. Unde, Ezechiel. XLIV, 3 : *Princeps ipse sedebit in ea*, ut comedat panem coram Domino, etc.

Maria dicitur *ferculum* : quia regem portat. Et beata Virgo regem omnium regum, Christum scilicet, qui dicitur *Rex regum et Dominus dominantium* [2].

Regiis ministris fulcitur. Et beata Virgo Angelis, qui omnes ministri sunt Salvatoris [3].

Rege inferius et ministris superius. Et ipsa superior Angelis, sed inferior Christo. Anselmus : « Nihil æquale Mariæ, nihil nisi Deus majus Maria. »

Qui portatur in eo, non movetur motu proprio, sed mediante ferculo. Et Dei Filius secundum divinitatem omnino est immobilis, sed mediante motu ferculi sui, id est, in mutabili carne quam sumpsit de Virgine, factus est mutabilis.

Quando diligenter sternitur, leviter in eo pausatur. Sic in beata Virgine virtutum supellectili diligentissime ornata, Filius Dei sine exturbatione peccati quievit : quia in pace factus est locus ejus.

Qui portatur in eo, ejus elevatione elevatur, depressione deprimitur. Sic quidquid laudis vel blasphemiæ in beatam Virginem dicitur, vel agitur, in Salvatorem redundat. Unde, Matth. XXV, 40 : *Quod uni ex minimis meis*, etc. Ipsa enim minima fuit inter omnes ut omnium major esset, sicut dicit Hieronymus de Paula.

Ægris et debilibus necessarium. Omne enim genus mortalium tam peccatorum quam pœnarum morbis ægrotat, et a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas, et omnes indigent fulciri patrociniis Virginis gloriosæ.

De hoc ferculo dicitur, Cantic. III, 9 et 2.
10 : *Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascensum purpureum, media charitate constravit propter filias Jerusalem*. Ferculum dici-

[1] I Petri, IV, 8.
[2] I ad Timoth. VI, 15 et Apocal. XIX, 16.
[3] Ad Hebr. I, 14.

tur a *fero, fers* : quia fert sedentem in eo, et est idem quod vehiculum, quod vulgo dicitur *lectica*, vel currus, sive thronus, aut cathedra in qua doctor aut judex sedet et quiescit et judicat : et signat Ecclesiam, quæ dicitur ferculum : quia Christum qui est verus Salomon, fert ubique terrarum prædicando et docendo fidem ejus.

Vel, ad litteram : Ferculum est thronus portatilis, et bene designat Mariam, cujus exemplum ubique diffunditur. Hoc ferculum fecit verus Salomon *de lignis Libani*, id est, de membris aridis et desiccatis igne Spiritus sancti ab omni humore nocivo, quod fuit in ejus sanctificatione, quia sicut dicit Gregorius : « Lignum in fabrica competenter non ponitur, nisi prius vitiosa ejus viriditas desiccetur. » Quod etiam erat ut ligna Libani infructuosa quoad propositum virginitatis, et excelsa per virtutum eminentiam, et hoc in se : in Dei autem prædestinatione erant ligna Libani fortia, celsa, speciosa, odorifera, imputribilia, candidata. Fortia patientia, celsa sapientia, speciosa temperantia, odorifera fama, imputribilia perseverantia, candidata innocentia, et puritate omnimoda, vel etiam candidata quando fuit in utero sanctificata.

Aliter : *Fecit sibi rex Salomon ferculum de lignis Libani*. Per compositionem ferculi beatæ Virginis privilegia commendantur. Fecit ergo rex Salomon, id est, Christus sibi ferculum sive thronum, per quod deferretur ad notitiam hominum, cum incarnationi suæ beatam Virginem præparavit, et eamdem sibi matrem fecit. Hoc autem ferculum fecit *de lignis Libani*, et interpretatur Libanus *candor* vel *thus* : quia sanctitatem Virginis compegit Dominus ex odore bonorum operum et candore virtutum. Columnas hujus ferculi fecit argenteas. In columnis consistit fortitudo ferculi. Columnæ autem istæ quatuor erant et argenteæ designatæ per proprietates argenti. Argentum siquidem dulce sonat, fulget, candet, et pretio valet. Igitur per quatuor columnas argenteas designantur in matre Domini dulcis sonus orationis in precibus ad Dominum, splendor sanctitatis ad illuminationem hominum, candor virginitatis in matre, pretiositas maternitatis in Virgine.

Reclinatorium quoque *aureum* sibi fecit in ferculo : nam mentem Virginis perfudit plenitudine sapientiæ, quæ significatur in auro : et sic illustravit cognitione divina, ut merito dici possit, quod caput suæ divinitatis reclinavit in ea.

Ascensum quoque *purpureum* fecit Dominus : nam purpura indicium est regiæ dignitatis. Et Christus per assumptionem carnis ascendit et intravit in hanc sedem, et indicavit mundo se regem : nam in passione sua de sanguine carnis assumptæ scripsit in femore suo et in vestimento suo : *Rex regum et Dominus dominantium* [1]. Dicitur autem ingressus ejus in uterum Virginis ascensus, ad similitudinem verbi Isaiæ dicentis : *Dominus ascendet super nubem levem* [2]. Et appellat *nubem levem*, carnem sanctam Christi, nullo peccati pondere prægravatam. Et bene ascendisse dicitur Dominus descendens in Virginem : nam quia descendit inclinando deitatem, inde ascendit in cordidus hominum per cognitionem. Vel, ascensus Mariæ purpureus : quia per martyrium mentis ascendit in regiam dignitatem, ut sicut dicitur Regina virginum, sic dici debeat Regina martyrum.

Quod autem sequitur : *Media charitate constravit propter filias Jerusalem*, ubi alia translatio dicit infra ipsum lithostrotum charitatem a filiabus Jerusalem resumere fecit, sic intelligendum est : interpretatur siquidem *Lithrostrotos* sive *Gabbatha* quod legitur in passione Domini sublime proclivum [3], designatur

[1] Apocal. xix, 16.
[2] Isa. xix, 1.
[3] Joan. xix, 13.

etiam per media : sive lithostrotum ipsa sedes in ferculo, quæ est quasi quoddam proclivium respectu sublimitatis columnarum. Christus ergo faciendo sibi sedem in ferculo, quæ erat media inter sedem et ligna ipsius ferculi, *charitate constravit*, id est, complanavit : vel *constravit*, id est, ad insidendum paravit, sicut equus sternitur cum sedes in eo paratur. Sedem ergo ferculi *ex charitate constravit* : quia non nisi in charitate manet, residet, aut quiescit. Hoc antem ferculum sic fecit et sic disposuit Dominus *propter filias Jerusalem*, id est, propter salutem fidelium animarum.

3. Aliter : Mariam fecit sibi ferculum rex Salomon, id est, Christus, quæ eum in utero suo novem mensibus portavit, de lignis Libani, id est, de membris omni puritate candidissimis quoad corpus, et altis virtutibus quoad animam. Columnas ejus fecit argenteas, quæ septem sunt, scilicet septem dona Spiritus sancti, sicut dicitur, Proverb. IX, 1 : *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem*. Sed præter istas habeo quatuor formatas ab illis, quarum prima est peccati immunitas. Secunda, perfecta humilitas. Tertia, privilegiata virginitas. Quata est virginalis fœcunditas. Prima est argentum igne examinatum : quia per ignem Spiritus Sancti factum est in ea peccati purgamentum. Secunda est argentum malleis contusum, quod ad cujuslibet vasis formam suscipiendam se applicat. Tertia est argentum candidum, quod est integræ virginitatis argumentum. Quarta est argentum redemptionis humani generis pretium.

Reclinatorium, id est, Virginis uterum, in quo se reclinavit Dei Filius, fecit *aureum*, id est, pretiosum : vel, *aureum*, quia in eo aurum sapientiæ se reclinavit et in eo habitavit.

Ascensum purpureum : quia ipsa expers martyrii non fuit, sicut dixit Simeon, Luc. II, 35 : *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*. Vel, ascensum ejus fecit purpureum : quia eam in assumptione sua regali gloria coronavit, quæ significata est in purpura.

Media ejus, id est, cor quod est in medio pectoris, vel concupiscibilem quæ est media trium virium, *constravit charitate*, id est, decoravit et exornavit et implevit, *propter filias Jerusalem*, id est, propter debiliores qui sunt in Ecclesia, ut possint imitando charitatem beatæ Virginis cum ea ascendere et videre regem Salomonem in decore suo.

Vel sic : Ferculum fecit sibi propter filias Jerusalem, id est, ad supportanda onera mentium infirmarum.

Aliter et subtilius : *Ferculum fecit rex Salomon*, etc. Fabrica ferculi signat nativitatem Mariæ. Quod dicitur : Fecit sibi rex Salomon *de lignis Libani, columnas ejus fecit argenteas*, pertinet ad ejus sanctificationem. Quod dicitur, *reclinatorium aureum*, ad ejus conceptionem. Quod dicitur, *ascensum purpureum*, ad magnificentiam exaltationis, quando assumpta est in cœlum. Et nota, quod duplex est sanctificatio : a culpa, hæc signatur per ligna Libani : a pœna, hæc per columnas argenteas. De duobus sanctificatis in uteris matrum, legimus, scilicet Jeremia et Joanne, qui significant omnes Christianos a fœditate culpæ originalis liberatos, sed non a corruptione pœnalitatis, id est, fomitis, quæ est pronitas ad malum, scilicet quasi quædam manens infirmitas et debilitas. Sed hoc non remansit in Virgine sanctificata : quia sicut gratia conceptionis fuit plena, sic gratia sanctificationis plena et perfecta. Ideo non vult Augustinus, ut cum de peccatis agitur, fiat mentio de beata Virgine. Dicitur ergo ferculum istud factum *de lignis Libani*, qui interpretatur *candor* vel *candidatio* : quia sanctificata fuit a culpa originali, et a pœna fomitis, ex quo surgit motus venialis, sicut quædam infirmitas et languor. Et ideo dicuntur fieri columnæ argenteæ, ut ostendatur gratia supposita 4

contra pœnalitates et debilitates originalis pœnalitatis. Et per columnas istas signatur stabilitas in bono, ut nullo modo possit peccare.

Item, Ligna Libani sunt cedrina, et habent proprietatem imputribilitatis, et respirationem odoris quo interficiuntur serpentes : et talis fuit gloria sanctificationis Mariæ, ut proprietatem imputribilitatis haberet contra putredinem originalis quoad se, et suavitatem odoris quoad alios : et ita fuit ejus sanctificatio singularis. Et ideo dicit, quasi cedrum in Libano exaltatam [1]. (Titulo de *cedro* invenies de hujusmodi.) Et propter hoc de ipsa dicitur, Isa. xxxv, 2 : *Gloria Libani data est ei.*

Item, Notandum, quod quatuor originales pœnalitates, sicut dicit Beda, sunt ignorantia, malitia, infirmitas, concupiscentia : et hæ quatuor humanum genus disponunt ad ruinam. Paulus enim peccavit per ignorantiam, Petrus per infirmitatem, Judas proditor per malitiam, filii Israel per concupiscentiam. Unde et concupierunt concupiscentiam in deserto: quia tales deserto Deo delectantur in alio quam in ipso. Aliquo istorum modorum peccant quotquot male agunt. Dicendum ergo, quod prima columna hujus ferculi prudentia fuit ad supportandam ignorantiam. Secunda, justitia ad supportandam malitiam sive pronitatem ad malum. Tertia, fortitudo ad supportandam infirmitatem, ex qua est difficultas ad bonum. Quarta, temperantia ad supportandam concupiscentiam. Et hæ quatuor columnæ figuratæ fuerunt, Exod. xxvi, 31 et 32, ubi dictum est Moysi : *Facies et velum de hyacintho, et purpura, coccoque bis tincto, et bysso retorta : ...quod appendes super quatuor columnas de lignis setim..., et habebunt capita aurea, sed bases argenteas.* Velum istud interpretatur excellentia Virginis Mariæ : nam sicut velum istud includebat sancta sanctorum, sic Maria gremio uteri sui circumdedit illum qui est sanctus sanctorum [2]. Hujus veli quatuor colores, in Virgine quatuor virtutum perfectiones. Hyacinthus qui color cœlestis, in ea perfectio contemplationis : purpura coloris sanguinei, perfectio charitatis : coccus bis tinctus, geminus dilectionis affectus ad Deum et proximum : byssus retorta, quæ est linum Ægyptiacum et candidissimum, quod per multas tunsiones pervenit ad candorem, perfectio virginalis castitatis. Hoc velum appendebatur quatuor columnis quæ sunt quatuor suppositivæ virtutes, ut dictum est. Prudentia respondet colori hyacinthino divinæ contemplationis, fortitudo colori purpureo, justitia coccino charitatis, temperantia byssino virginitatis. Et nota, quod hic dicuntur columnæ esse de lignis setim, cum columnæ ferculi dicantur argenteæ, cum argentum possit liquefieri ad ignem, ligna vero setim sint incremabilia nec cedant actioni ignis. Et hæ ne putarentur liquabiles, cum virtutes Mariæ nullius igne tentationis vel culpæ alicujus potuerunt liquefieri : et ideo mutata est metaphora de materia columnarum, ut dicantur de lignis setim, quæ dictæ fuerant de argento. Hoc significante Spiritu sancto ad laudem Mariæ, quod virtutes ejus impossibile erat aliquo modo corrumpi, putrescere, vel cremari. Dicuntur etiam argenteæ : quia argentum dulcisonum est ut significetur materia laudis ejus.

Sic ergo rex Salomon Christus noster pacificus fecit sibi ferculum uterum virginalem : *sibi*, dico, ut illi postea insideret cum de ea carnem assumeret : *de lignis Libani*, ut dictum est, id est, cedris, quæ respirant suavitatem odoris ad exstinguendos maxime in suis amatoribus serpentinos motus carnis : nam ejus adjutorio vincuntur titillationes carneæ vilitatis. (Istud invenies plene titulo, quod ipsa *cedrus*.)

[1] Eccli. xxiv, 17.

[2] Daniel. ix, 24.

CAPUT V.

Maria sella.

Sella veri Elisei, ut dictum est, in qua residet humiliatus obediens Patri velut discipulus magistro, assumendo carnem in Virgine, in qua Patri obedivit usque ad mortem crucis. De hac sella legitur, IV Regum, IV, 10, quod eam præparavit vero Eliseo magna illa mulier quæ signat cœlestem sapientiam, quæ habuit quasi quatuor pedes, id est, quatuor cardinales. Sedile vero fuit mentis tranquillitas, vel pax : quia ibi in pace factus est locus ejus [1].

CAPUT VI.

Maria tribunal.

Tribunal quod secundum Isidorum dicitur ex eo quod inde a sacerdote tribuantur præcepta vivendi : et est locus in sublimi constitutus unde universi exaudire possunt. Et exempla gloriosæ Virginis nobis proponuntur, quasi quædam præcepta quibus instrui debemus et informari ad vivendum secundum beneplacitum divinæ voluntatis.

Vel, tribunal nominatur a tribus : eo quod ad illud tribus convocentur : tribunal enim est sedes tribuni, vel sedes judicis, sicut dicit Glossa super Joannem : quia Christus in ea carne quam assumpsit de Virgine, judicabit : dedit enim ei Pater judicium facere, quia filius hominis est [2]. De hoc tribunali dicitur, III Regum, VII, 7 et 8 : *Porticum quoque solii, in qua tribunal est, fecit* Salomon : *et texit lignis cedrinis a pavimento usque ad summitatem. Et domuncula, in qua sedebatur ad judicandum, erat in media porticu, simili opere.*

[1] Psal. LXXV, 3.

[2] Joan. V, 27.

CAPUT VII.

Maria sedes.

1. *Sedes*. Secundum Isidorum sedes singulari numero proprie vel regis vel regni est, quæ Græce θρόνος dicitur. Maria vero sedes est regis magni : ideo de ipsa dicitur in Psalmo CII, 19 : *Dominus in cœlo*, id est, beata Virgine. (Quære titulo de *cœlo*.) *Paravit*, ministerio Spiritus sancti, *sedem suam* : quia in ea quasi humiliatus resedit tempore incarnationis. Unde dicit Patri : *Tu cognovisti*, id est, approbasti, *sessionem meam* [1], etc. Unde prædixerat, Ezechiel. XLIV, 3 : *Princeps ipse sedebit in ea*. (Quære titulo de *porta*.) In ea etiam quievit sicut homo quiescit sedendo. (Quære infra ubi ipsa dicitur *requies*.) Unde et dicit : *Qui creavit me, requievit* [2], etc. Ideo dicit ipse de matre, Isa. LXVI, 1, et Act. VII, 49 : *Cœlum sedes mea*, etc. Item, in Psalmo XLIV, 7 : *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi*, etc.

De hac sede potest exponi illud quod dicit Joannes, Apocal. IV, 2 et 3 : *Fui in spiritu : et ecce sedes posita erat in cœlo, et supra sedem sedens. Et qui sedebat, similis erat adspectui lapidis jaspidis et sardinis : et iris erat in circuitu sedis*. Bene dicit : *Fui in spiritu*, id est, in mentis excessu. Vel, quia qui videre vult, hoc est, intelligere magnalia Mariæ, de carnali necesse habet prius fieri spiritualis : ideo præmittit : *Fui in spiritu* : et hoc in Dominica resurrectione, per quam vere speramus nos posse resurgere. Vel, ut resurgat prius a culpa, qui vult instrui de dignitate Mariæ. Et nota, quod prius dixerat : *Fui in spiritu* : et hic dicit : *Fui in Spiritu*, plus scilicet quam ante : et in hoc notatur utilitas visionis, quia studendo et vacando cognitioni Virginis, gratia augmentatur.

Et ecce sedes, allegorice Angeli et prælati, in quibus sedet et principaliter regnat Dominus, et alios regit et judicat, *posita erat in cœlo*, hoc est, in Ecclesia Dei providentia ordinati. Unde, Joan. XV, 16, dicit ei Dominus : *Posui vos ut eatis*, etc. Vel, Maria in qua resedit majestas deitatis, posita erat in cœlo in assumptione ministerio Angelorum in corpore et anima, ut pie creditur. Sedes ergo Maria. Sedens Filius Dei ex ea carnem assumens : ejus enim sessio est incarnatio, unde et dicit Patri : *Tu cognovisti*, id est, approbasti, *sessionem meam* [3], id est, incarnationem meam in Virgine. Ubi autem esset hæc sedes posita, dicitur, Ezechiel. I, 26 : *Et super firmamentum, quod erat imminens capiti eorum*, scilicet animalium, *quasi adspectus lapidis sapphiri similitudo throni*, id est, beata Virgo, quæ est thronus, id est, sedes regia.

Sequitur : *Et supra sedem sedens*. Christus scilicet sua virtute eam continens et majestate præcellens, quod notatur per hoc quod dicitur *supra* : Christus enim omnes sanctos excedit digni-

[1] Psal. CXXXVIII, 2.
[2] Eccli. XXIV, 12.
[3] Psal. CXXXVIII, 2.

tate et gratia, et dicitur sedere super eos, quia præsidet eis secundum divinitatem auctoritate, secundum humanitatem dignitate: nam *qui de cœlo venit, super omnes est* [1].

Sequitur: *Et qui sedebat*, ecce descriptio sedentis, *similis erat adspectui lapidis jaspidis et sardinis.*

2. Christus dicitur *lapis pretiosus*. Propter firmitatem per naturam immutabilitatis. Jacobi, I, 17: *Apud quem non est transmutatio*, etc.

Propter soliditatem immortalitatis: unde de eo dicitur, I ad Timoth. VI, 16: *Qui solus habet immortalitatem*, etc. Item, I ad Timoth. I, 17: *Regi sæculorum immortali.*

Propter potentiam et virtutem qua firmiter regit omnia.

Quia fundamentum est justificationis. Isa. XXVIII, 16: *Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem angularem.*

Quia confringit cordis humani duritiam. Matth. XXI, 44: *Qui ceciderit super lapidem istum*, etc. Ipsemet malleus conterens petras [2].

Quia veritatem servat suæ comminationis ad malos, et promissionis ad bonos, sicut lapis servat imaginem sibi insculptam vel scripturam. Unde dicit: *Quæ procedunt de labiis meis*, quæ sunt veri expositores et prædicatores, *non faciam irrita* [3]. Ad Roman. III, 4: *Est Deus verax: omnis autem homo mendax.*

Quia omnia regit per potentiam propriæ virtutis, sicut lapis pretiosus sua virtute operatur. Unde de justis dicitur et maxime de Christo, Eccli. VI, 22: *Quasi lapidis virtus probatio erit in illis.*

Quia virtutem suam ignorantibus non apparet, nec ab eis reputatur. Sic Christus in humanitate virtutem suam occultavit, et maxime in passione ubi nec reputatus est [4]. Item, *Ego sum vermis et non homo* [5]. Habacuc, III, 4: *Ibi abscondita est fortitudo ejus*, etc.

Quia carus et pretiosus. Job, XXVIII, 13: *Nescit homo pretium ejus*. Dicitur de sapientia. Item, I ad Corinth. VI, 20: *Empti enim estis pretio magno.*

Quia rarus, imo solus. Unde de se sæpe dicit in Evangeliis: *Homo quidam* [6], id est, singularis et solus.

Quia modicus per summam humilitatem. Unde dicitur in Psalmo: *Mons modicus* [7].

Quia virtuosus. Unde dicit, Luc. VIII, 46: *Novi virtutem de me exiisse.*

Et nota, quod non cuicumque lapidi comparatur hic Christus, sed specialiter jaspidi et sardini maxime propter duos colores eorum. Jaspis enim viret, in quo signatur immarcescibilitas æternæ beatitudinis, quam promittit ipsis justis. Sardinis rubet, in quo signatur ignis et ardor æternæ damnationis, quam comminatur impiis. Vel, jaspis pertinet ad speciem divinitatis: quia nullius coloris adspectus sic confortat intellectum ut divinitas: sardinis vero propter ruborem pertinet ad passam Filii humanitatem.

Sequitur: *Et iris erat in circuitu sedis*. Hic notatur retributio tam bonorum quam malorum, ideo dicit, *in circuitu sedis*: quia ex omni parte mundi apparebunt coram eo homines judicandi. 3.

Simili visioni smaragdinæ. Smaragdus rubet, ecce ignis damnationis malorum: et viret, ecce vita delectabilis bonorum in pascuis virentibus. Ezechiel. XXXIV, 15: *Ego pascam oves meas, et ego eas accubare faciam, dicit Dominus Deus*. Hi sunt colores qui apparent in arcu nubium, qui fit ex repercusione

[1] Joan. III, 31.
[2] Jerem. XXIII, 29.
[3] Psal. LXXXVIII, 35.
[4] Isa. LIII, 3.
[5] Psal. XXI, 7.
[6] Matth. XXI, 28, Luc. XIV, 16, XV, 11, etc.
[7] Psal. XLI, 7: *A monte modico.*

solis in nube aquosa, scilicet ex comparatione conversationis Christi et sanctorum, quæ est sol illuminans ad vitam malorum, quæ est ut nubes aquosa, tenebrosa scilicet et fluida, ex qua damnabuntur fortius et justius mali. Sapient. v, 22 : *Ibunt directe emissiones fulgurum, et tamquam a bene curvato arcu nubium exterminabuntur.*

Item, De hac sede dicitur Christo : *Parata sedes tua ex tunc* [1], id est, ab æterno per prædestinationem. Vel, *ex tunc*, id est, ex quo sanctificata est in utero matris. Vel, *ex tunc*, id est, ab initio temporis gratiæ. *Parata,* inquam, opere Spiritus sancti, vel sapientia Filii. Unde, *Dominus in cœlo*, id est, in beata Virgine, *paravit sedem suam* [2], et ei insedit tempore suæ incarnationis.

Item, Hæc est sedes de qua Pater promittit Filio per Prophetam : *Ædificabo in generationem,* præsentem per gratiam, *et generationem,* futuram per gloriam, *sedem tuam* [3], o Christe, id est, beatam Virginem. Adhuc etiam non cessat hæc sedes quodammodo ædificari : quia ad honorem ejus quasi quotidie novæ abbatiæ construuntur, novæ Ecclesiæ ædificantur, nova altaria dedicantur : et quæ inveteraverant, renovantur et pulchrificantur, et ad ostendendam ipsius gloriam a modernis de ea sacræ Scripturæ multipliciter exponuntur. Et ideo dicit ipsa : *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt* [4].

Item, Hæc sedes potest appellari Cherubim. Unde dicitur de Christo : *Qui sedes super Cherubim* [5], etc., propter plenitudinem scientiæ quæ data est ei.

Maria dicitur Cherubim, quod est ver- 4.
miculata pictura. Quia ipsa variis donis et virtutibus picturata fuit et distincta. Unde dicitur : *Circumamicta varietatibus* [6]. Ezechiel. XL, passim : In portis templi, id est, in Maria et sanctis prælatis, per quos intratur in templum vitæ æternæ (Maria enim porta est paradisi), erant picturæ undique.

Scientia multiplicata, de qua Augustinus : « Noverim me, noverim te. » Hanc scientiam dedit ei Spiritus sanctus, et multiplicavit ei Filius novem mensibus evangelizans cordi ejus, cum ipsum portaret in utero, et postea annis multis.

Scientiæ plenitudo. Hæc est charitas quæ docet de omnibus [7]. *Plenitudo* enim *legis dilectio* [8]. Scientia enim sine charitate, etc. : sed cum charitate ædificat [9].

Diversæ scientiæ et intellectus. Ipsa enim est sapiens mulier, quæ verbis et exemplis ædificat domum suam, id est, Ecclesiam Dei et familiares suos [10].

Aliter : Dominus dicitur sedere super Cherubim, quod interpretatur *plenitudo scientiæ,* quasi non in Cherubim, sed super, id est, ultra, hoc est, in Seraphim, quod interpretatur *ardor* vel *incendium,* id est, in ardore charitatis ubi sedet et quiescit. Unde magis esset laborandum ad habendam charitatem quam scientiam, cum fere omnes faciant e converso.

[1] Psal. XCII, 2.
[2] Psal. CII, 19.
[3] Psal. LXXXVIII, 5.
[4] Eccli. XXIV, 31.
[5] Psal. LXXIX, 2.
[6] Psal. XLIV, 15.
[7] I Joannis, II, 27.
[8] Ad Roman. XIII, 10.
[9] I ad Corinth. VIII, 1.
[10] Proverb. XIV, 1.

CAPUT VIII.

Maria cathedra.

1. *Et cathedra.* Et de hac cathedra dicitur, II Regum, xxiii, 8 : *David sedens in cathedra sapientissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu uno.* David Christus. David interpretatur *manu fortis* : quia Christus est Dei virtus et Dei sapientia [1]. Interpretatur etiam *adspectu desiderabilis* : quia in Christum desiderant Angeli prospicere [2].

Maria cathedra in qua summus magister in incarnatione resedit, quando præcepta et consilia vitæ æternæ veniebat docere in mundo. Unde et dicebat Apostolis, Joan. xiii, 13 : *Vos vocatis me : Magister, et Domine* : *et bene dicitis, sum etenim.* Cathedra siquidem doctorum est. Sedens in hac cathedra, Christus est sapientissimus : quia ipse est sapientia Patris [3]. Ipse inter tres dicitur sedere : quia ipse una est ex tribus increatis personis, æqualis Patri et Spiritui sancto. Sed ipse solus sedet in cathedra : quia solus incarnatur in Virgine gloriosa.

Vel, Cathedra ista crux Dominica, in qua sedisse dicitur summus magister : quia sedere doctoris est : et ipse in cruce perfectam docuit charitatem, qua non solum mortem suam indulsit, sed etiam pro inimicis oravit. Luc. xxiii, 34 : *Pater, dimitte illis.* Et pro eis allegavit, et ipsos excusavit dicens : *Non enim sciunt quid faciunt.*

Sequitur : *Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus,* quo nihil durius dum tangit, quia terebrat lignum durissimum : nihil mollius dum tangitur. David enim ille litteralis quando lædebatur, nihil illo mansuetius : quando lædere volebat, nihil illo ferocius. Similiter nihil Christo mollius quoad misericordiam, unde dicitur *tenerrimus* : nihil fortius quoad justitiam : unde, Job, ix, 19 : *Si fortitudo quæritur, robustissimus est,* etc. Et nota, quod non dicitur *tener*, sed *tenerrimus* propter omnimodam mansuetudinem, cujus scilicet mansuetudinis tres sunt gradus. Primus æquaminis contumeliarum perpessio : hic gradus facit tenerum. Secundus, æquanimis injuriarum perpessio : hic facit teneriorem. Tertius, æquanimis verberum perpessio : hic facit tenerrimum. Omnes istos gradus mansuetudinis habuit in se Christus. 2.

Tres gradus mansuetudinis.

Item, Vermiculus dicitur Christus, non solum vermis, propter omnimodam humilitatem quam habuit in se : quia subdidit se majori et pari, id est, Deo Patri, qui æqualis est secundum divinitatem, sed minor est secundum humanitatem. Subdidit etiam se matri suæ et Joseph ob gratiam matris, sicut dicitur, Luc. ii, 51 : *Et erat subditus illis,* qui longe inferiores eo erant. Subdere se majori facit humilem, subdere se pari facit humiliorem, subdere se minori facit humillimum. Et nota, quod dicitur *ligni vermiculus.* Lig-

[1] I ad Corinth. i, 24.
[2] I Petri, i, 12.
[3] I ad Corinth. i, 30.

num significat peccatum, ibi, I ad Corinth. III, 12 : *Lignam, fœnum, stipulam,* etc. Vermiculus mollis terebat lignum durum : et Christus in humili passione sua quantum in se fuit, totius mundi peccata terebravit et consumpsit.

Sequitur : *Qui octingentos interfecit impetu uno.* Quære expositionem.

3. Maria dicitur cathedra composita quasi opere tornatili, id est, subtili artificio Spiritus sancti, qui dicitur omnium artifex[1]. Rotundata per membra singula per desiderium cœlestis præmii. Plana, lenis et circumpolita, et sine scrupulo alicujus peccati. Quasi peccato perforata seu terebrata ex compassione dolorum Filii, juxta illud Lucæ, II, 35 : *Tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Colorata et quasi depicta virtutum omnium colore multiplici, scilicet minio charitatis, viridi fidei immarcessibilis, sinopide patientiæ singularis, hyacinthino sive lazurino contemplationis, vel etiam paupertatis cujus est regnum cœlorum. Vel etiam dici potest, quod quasi depicta et rubricata est in sanguine Dominicæ passionis, cujus compassio eidem pro martyrio reputatur. Quasi quatuor habens pedes, id est, quatuor cardinales ipsam in omni gratia et virtute sustentantes. Habens etiam sedile et quasi pulvinar, id est, tranquillitatem carnis et spiritus : quia caro ejus non concupiscebat adversus spiritum, nec e converso : et ideo tam in carne quam in spiritu ipsius pausavit quiete sapientia Dei. De materia hujus cathedræ assignari potest, sicut supra dictum est de arca, et throno, ferculo, et folio, etc.

CAPUT IX.

Maria scabellum.

Scabellum, de quo dicitur in Psalmo XCVIII, 5 : *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est.* Dicitur a scandendo proprie quod apponitur ad ascensum lecti : ab aliis autem dicitur *suppedaneum,* eo quod sub pedibus sit. Scabellum Christus, quod fecit quasi quemdam gradum ad Mariæ dignitatem manifestandam, ut supra dictum est de solio.

Vel, Scabellum crux, cui pedes Domini confixi steterunt litteraliter. Hoc quasi adorat et veneratur, et qui crucem Dominicam glorificat, et qui ad exemplum Christi pœnitentiam suam reverenter exsequitur, ut pœnitentiæ Christi particeps efficiatur.

Vel, Scabellum istud in quo pedes Domini steterunt, gloriosa Virgo dignissima omni laude, reverentia, et honore, quæ tria signantur in verbo adorandi. Sicut enim Christi divinitas designatur per caput, unde, I ad Corinth. XI, 3 : *Caput Christi, Deus* : sic et ejus humanitas in qua venit ad nos, sicut pedibus ambulatur, designatur per pedes. Unde Pater promittit Filio : *Ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*[2]. Hoc scabellum ad litteram adoraverunt tres

[1] Sapient. VII, 21.

[2] Psal. CX, 1.

magi[1], adorantes Filium sedentem in gremio matris suæ.

Item, In scabello quiescunt pedes. Et Christus Deus et homo requievit in utero virginali sine motu et strepitu contrario. De hoc scabello potest exponi illud Exodi, xxiv, 20: *Sub pedibus ejus quasi opus lapidis sapphirini, et quasi cœlum cum serenum est.* (De scabello aureo habuisti supra titulo de *solio*, quod potest congrue hic adaptari.)

CAPUT X.

Maria lectulus.

1. *Lectulus.* Unde, Cantic. iii, 7 et 8: *En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios et ad bella doctissimi: uniuscujusque ensis super femur suum propter timores nocturnos.* Hæc possunt esse verba Angelorum describentium quanto studio Angeli famulabantur in terris Virgini gloriosæ. Lectulus Salomonis, id est, veri pacifici, beata Virgo dicitur, in qua deitatis inclinato capite Dei Filius requievit velut in lectulo. Unde ipsa dicit: *Et qui creavit me, requievit in tabernaculo meo*[2]. Cum autem, sicut dicit Apostolus[3], omnes spiritus cœlestes administratorii sint, et mittantur in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis, et non solum ad ministerium hominum minores mittantur spiritus, sed etiam superiores et de ordine Seraphim, qui propter charitatis ardorem dicuntur *flamma ignis*, vel *ignis urens*: unde, Psal. ciii, 4: *Qui facit Angelos tuos spiritus et ministros tuos* flammam ignis, vel *ignem urentem,* ostenditur in hoc loco, quod ad custodiam et obsequium beatæ Virginis non inferioris, sed superioris dignitatis Angeli deputati sunt, cum dicitur, quod hunc lectulum ambiunt sexaginta fortes de fortissimis Israel: nam beatam Virginem ambiebant diligenti custodia et obsequiosa reverentia angelici spiritus, fortes inter fortissimos spirituum, qui pro eo quod assidua contemplatione Deum conspiciunt, *Israel* nomine designantur. Et isti fortes *sexaginta* dicuntur, non propter numerum, sed propter numeri mysterium: nam ille numerus ex senario constat et denario: senarius autem perfectionem significat. Denarius quoque qui regis habet imaginem et decem nummorum in se continet pretium, angelicam designat naturam, quæ ad imaginem Dei creata est expressius, et velut quemdam denarium, tres habet potentias naturales, intellectum, voluntatem, et memoriam, septem donis Spiritus sancti insignitas. Huic sententiæ concordat, quod per decem drachmas in Evangelio novem ordines Angelorum et humana natura signatur. Igitur per sexaginta fortes illi signantur spiritus, qui in subtilitate naturalium et abundantia spiritualium gratiarum, et expressiori Crea-

Ad custodiam et obsequium B. Virginis ex superioribus Angeli deputati sunt.

[1] Matth. ii, 11.
[2] Eccli. xxiv, 12.
[3] Ad Hebr. i, 14.

toris similitudine quadam perfectione cæteris præeminere noscuntur. Horum autem fortitudo, prudentia, et obsequii promptitudo demonstratur, cum dicitur : *Omnes tenentes gladios*, et cætera quæ sequuntur. In gladiis signatur potestas debellandi malignos spiritus. Cum dicuntur *ad bella doctissimi*, ostenditur eorum prudentia ad obviandum contra omnes insultus dæmonum. Cum dicitur, *uniuscujusque ensis super femur suum*, ostenditur quam sint expediti, quam parati ad prœlium : nam homines pugnaturi dum exspectant adversarium, super femur suum extractum solent tenere gladium.

Quare autem isti fortes hunc lectum ambiant, demonstratur cum subditur : *Propter timores nocturnos*, ad repellendum videlicet non solum tentationes graviores, sed etiam illam brevem et modicam quæ per timorem nocturnum designatur in Psalmo xc, 5, ubi legitur : *Non timebis a timore nocturno* : nam per ministerium Angelorum sic a beata Virgine repulsa est omnis tentatio, quod post conceptionem Filii nec etiam venialiter peccasse creditur.

Item, De hoc lectulo, id est, virginali utero exponitur illud Canticorum, I, 15 : *Lectulus noster floridus*. Lectulus hic uterus virginalis, in quo sponsus beatissimam copulam celebravit, qua humanæ naturæ dignatus est copulari. Lectulus autem dicitur et non lectus propter humilitatem : et quanto lectulus fuit humilior, tanto amplexus jucundior et societas inseparabilior : et ipsa unio unior, ut ita dicam, fuit. Floridus fuit lectulus iste omnium virtutum velut florum varietate : ibi rosa excellentissimæ charitatis, ibi lilium singularissimæ castitatis, ibi viola omnimodæ humilitatis, et quid dicam, ibi hortus est, et inde ortus est ille qui dicit : *Ego flos campi*[1], etc.

Item, Lectulus diminutivum signat humilitatem Mariæ, in qua Christus requievit sine strepitu pravorum motuum et strumis superbiæ.

2 Secundum beatum Bernardum, per ferculum Salomonis significatur proprie corpus Mariæ, sicut infra notabitur. Per lectulum anima ejusdem, in qua beata Trinitas requievit. Non dicitur autem unde factus sit lectulus : quia ineffabilis est dignitas animæ ipsius Virginis. De materia vero ferculi, id est, corporis ejus, quod per bonam operationem circumferebat et exercebat, aliquid amplius patet. Solet autem lectulus in thalamo sterni, et justissimum erat, ut quia beata Virgo hic facta est thalamus, lectus, et triclinium totius Trinitatis, ibi hospitaretur in hospitio Trinitatis : ideo audacter dicimus, quod in thalamo Trinitatis collocatus est lectus ille, ut post labores quos sustinuit in præsenti cum Filio, ibi quiescat in æternum.

Et notandum, quod in cœlesti Jerusalem quasi triplex ædificium potest assignari, scilicet atrium, palatium, thalamus. Atrium convenit illis Angelis qui discurrunt ad nos in ministerium, palatium illis qui semper assistunt creatori, thalamus summæ Trinitati, in quo thalamo Mariam credimus collocatam ad dexteram Filii sui. Ipsa etiam lectulus est quoad nos : quia sicut in lectulo quiescimus, ita per eam ad virtutes attingimus, in quibus anima requiescit, quæ prius in vitiis laborabat.

[1] Cantic. II, 1.

CAPUT XI.

Maria requies.

Et *requies*. Unde, Isa. XI, 10, ubi nos habemus : *Erit sepulcrum ejus gloriosum*, dicit alia littera : Erit requies ejus gloriosa, id est, gloriosa Domina erit requies ejus. Unde ipsemet dicit in Psalmo CXXXI, 14 : *Hæc requies mea in sæculum sæculi*, etc. Ipsa etiam requies quam in omnibus quærebat Filius Dei, qui est sapientia [1], quam invenit in ea sicut ipsa dicit ibidem : *Qui creavit me*, scilicet Deus, filius meus scilicet, per quem omnia facta sunt, *requievit*, secundum quod homo, *in tabernaculo meo*, id est, in corpore novem mensibus et sex diebus. Et bene dicit, *requievit* : quia nihil ibi invenit quod eum molestaret : non enim vagiebant ibi parvuli Babylonis, id est, pravi motus. Non erant ibi fumus, aut stillicidium, aut mala uxor, quæ tria expellunt hominem a domo sua. Fumus est superbiæ vanitas. Stillicidium, diabolicarum tentationum assidua importunitas. Mala uxor, conscientiæ aculeus.

Requievit : quia non invenit carnem meam concupiscentem adversus spiritum [2], vel e converso, eo quod ingrediens dixerit : *Pax huic domui* [3].

r Virgi- s tricli- ium to- is Trini- tatis.

In tabernaculo meo, tam carnis meæ quam spiritus mei : licet enim cor Virginis congrue dici possit tabernaculum et triclinium totius Trinitatis, tamen congruentius venter ejus dicitur *tabernaculum*, quod proprie est peregrinantium et militantium. Qui ergo nunc requiescit in tabernaculo meo, id est, in me templo suo, ipse est qui venit peregrinari in mundo factus peregrinus etiam filiis matris suæ synagogæ, futurus quasi colonus, et quasi viator declinans ad manendum [4], ut militia esset vita hominis super terram [5], ut alligaret fortem armatum, et vasa ejus diriperet, et arma auferret in quibus confidebat [6] : palam triumphans principatus et potestates in seipso [7]. Quando, inquam, sic venit peregrinus viator militaturus, foris non mansit peregrinus, sed ostium meum ipsi viatori patuit [8]. Et ingressus requievit in tabernaculo meo, ubi in pace factus est locus ejus [9] : Christus enim aggressurus pugnam contra mundum et diabolum in utero Virginis armavit se paupertate contra superbiam, carnem virgineam contra luxuriam induens pro lorica.

Item, Maria est illa requies opulenta, quæ promittitur populo fideli, Isa. XXXII, 18 : *Sedebit populus meus in pulchritudine pacis, et in tabernaculis fiduciæ, et in requie opulenta*.

[1] Eccli. XXIV, 12.
[2] Ad Galat. V, 17.
[3] Matth. X, 12.
[4] Jerem. XIV, 8.
[5] Job, VII, 1.
[6] Luc. XI, 22.
[7] Ad Coloss. I, 16.
[8] Job, XXXI, 32.
[9] Psal. LXXV, 3.

CAPUT XII.

Maria habitatio.

Habitatio, Christi scilicet, qui dicit de ea : *Hæc requies mea in sæculum sæculi: hic habitabo, quoniam elegi eam*[1]. Unde canit Ecclesia : « Elegit eam Deus, etc. »

Dicitur autem habitatio ab habendo : quia solus Christus habuit uterum virginalem ad inhabitandum. Unde dicit Mariæ, Zachar. II, 10 : *Lauda, et lætare, filia Sion : quia ecce ego venio, et habitabo in medio tui, ait Dominus.*

Item, *In pace factus est locus ejus,* id est, in Maria pacifica : *et habitatio ejus in Sion*[2], id est, in speculo quod est Maria.

Item, Maria habitatio divinitatis : quia Christus habitavit in ea, in quo, sicut dicitur ad Colossenses, II, 9, habitat *omnis plenitudo divinitatis corporaliter.*

Item, Maria habitatio Filii quem in ventris suscepit hospitio, cui dicitur, Isa. LXII, 4 : *Vocaberis Voluntas mea in ea,... et terra tua inhabitabitur,* id est, caro tua fœcundabitur Christo eam inhabitante.

Item, Isa. LXII, 5 : *Habitabit juvenis cum virgine,* id est, filius cum matre, Christus enim pro nobis factus est juvenis secundum humanitatem, antiquus dierum secundum divinitatem, ut videlicet per eum nostrarum renovaretur ut aquilæ juventus animarum. Habitabit, inquam, filius cum matre quæ circumdedit eum gremio uteri sui[3], scilicet thalamo virginalis uteri. Unde canit Ecclesia :

Mundum pugillo continens,
Ventris sub arca clausus est.

Et hoc est quod ipsa dicit, Eccli. XXIV, 8 : *Gyrum cœli circuivi sola,* etc. Cum enim Filius Dei prius esset circulus, cujus centrum ubique, circumferentia nusquam, beata Virgo dedit ei circumferentiam carnis, in qua habitaret plenitudo divinitatis corporaliter. Christus enim gyrus est ingyrabilis continens omnia. Et merito panis qui de cœlo descendit in arca matris suæ clausus fuit, ut ipsa daret nobis panem de arca sua : quia *filius datus est nobis*[4]. Sed translata est arca ista ad cœlum, ut deinceps dicamus : Mater nostra qui es in cœlis, panem nostrum quotidianum da nobis hodie de arca tua, id est, de arca quæ tu es.

Filius circul[us] cujus [cen]trum [ubi]que, c[ir]cumfer[en]tia nu[s]quam

Item, ad litteram Christus juvenis, id est duodecim annorum, et deinceps, habitavit cum beata Virgine per filialem reverentiam et subjectionem obedientiæ[5]. Et dicitur Christus juvenis quasi juvans nos : quoniam ad hoc venit, clamante ad eum humana natura : *Exsurge in adjutorium mihi*[6]. Innuit etiam matrem suam. Unde, Psal. XLV, 6 : *Adjuvabit eam Deus mane diluculo.* (Quære titulo de sanctificatione ejus.)

Item, *Hæc requies mea,* ut supra, *hic habitabo,* scilicet novem mensibus in ea, multis annis cum ea et sub ea habitans

[1] Psal. CXXXI, 14.
[2] Psal. LXXV, 3.
[3] Jerem. XXXI, 22.
[4] Isa. IX, 6.
[5] Luc. II, 51.
[6] Psal. XXXIV, 2.

in ea Christus, replebat eam singulari gratia charismatum : habitans cum ea pascebat eam incomparabili suavitate morum et divinorum desiderabili sapientia sermonum : nunc autem in ea et cum ea, sicut interminabili ævo, sic incomprehensibili modo satiat eam beatificantium gloria visionum, foris quidem glorificatæ carnis formam exhibens, intus autem formam Verbi glorificantis imprimens.

Item, Maria habitatio omnium justorum et beatorum. Unde dicit ei Propheta : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* [1], o Maria. Isidorus : « Ipsa est enim habitatio lætantium, scilicet perseverantium in ea, quod notat nomen habitationis. » Et bene dicit, *lætantium* : quia quicumque dolens ad illam piissimam præcordialiter se ingerit, non est exsors gaudiosæ spei. Item, de hac habitatione dicitur, Habacuc, III, 11 : *Sol*, id est, divinitas, *et luna*, id est, humanitas, *steterunt in habitaculo suo*, id est, in Virginis utero. Et bene dicit, *steterunt* : quia stare obedientis est.

CAPUT XIII.

Maria cellula.

Cellula, continens in se occultatum mel cœleste, Christum scilicet, qui dulcis est refectio Angelorum, quæ videlicet mel propinavit mundo famelico, quando peperit Salvatorem. Ideo dicitur ei, Cantic. IV, 11 : *Mel et lac sub lingua tua.* (Quære titulo de *dulcedine Mariæ.*) Quod est dicere, Filius Dei in duabus naturis sub carne tua. Vel, *sub lingua* : quia est verbum Patris. Vel, *sub lingua* : quia absconditum in utero matris. Vel, *sub lingua* : quia quam cito respondit : *Fiat mihi*, descendit in eam Filius Dei. Mel quod venit de cœli rore divinitas, quæ est super omnia. Lac quod de carne exprimitur, humanitas quæ deorsum assumpta est. Unde Filius Patri, Job, X, 10 : *Nonne sicut lac mulsisti me*, etc. ?

CAPUT XIV.

Maria nidus.

Nidus, quem scilicet nidum Christus signatus per aquilam elevatus in cœlum ad præceptum Patris [2], posuit in arduis, cum matrem suam in assumptione etiam

[1] Psal. LXXXVI, 7.

[2] Job. XXXIX, 27.

super Angelos collocavit. In Psalmo LXXXIII, 4 : *Passer*, id est, Christus qui dicit : *Vigilavi, et factus sum sicut passer* [1], *invenit sibi domum*, id est, virginalem uterum : *et turtur*, id est, idem Christus, de quo dicitur, Cantic. II, 12 : *Vox turturis*, id est, prædicatio Christi, *audita est in terra nostra. Nidum sibi*, id est, eumdem uterum.

2. Maria dicitur *nidus*, qui construitur ex pluribus ramusculis : et corpus Mariæ ex pluribus virginalibus membris. Unde dicit Patri, Job, X, 11 : *Ossibus et nervis compegisti me*, etc. Asper exterius, scilicet in carne per abstinentiam et ejus macerationem : mollis et suâvis interius per mentis benignitatem. Concavus per humilitatem interiorem. Sphæricus per æternorum inquisitionem. Ad Coloss. III, 1 : *Quæ sursum sunt, quærite*, etc. Absconditus : quia Maria mortua erat mundo, et tota vita ejus abscondita fuit cum Christo in Deo [2]. Suspensus per contemplationem. Job, VII, 15 : *Elegit suspendium anima mea*. Levabat enim se jugiter supra se [3]. Clausus inferius per amorem paupertatis, hoc ad terrena, quæ omnia propter Christum arbitrabatur detrimenta : et ut eum lucrifaret, reputabat stercora [4]. Apertus superius per desiderium supernæ beatitudinis. Quasi diceret cum David : *Domine, ante te omne desiderium meum* [5], etc. In eo quiescit avis, id est, Christus. Unde ipsa dicit : *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* [6]. Similiter justus in mundo pressuras, in Maria pacem invenit et quietem. In nido ponit et fovet avis ova sua et pullos, id est, opera et bonos motus : sic et vir justus in Maria.

Item, Maria nidus columbæ, id est, receptaculum Spiritus sancti, qui sicut columba descendit in Christum [7]. Unde ei dictum est : *Spiritus sanctus superveniet in te* [8]. Vel, columbæ, id est, Christi, qui dicitur *columba*. Jerem. XXV, 38 : *Facta est terra in desolationem a facie*, id est, ab instantia, *iræ columbæ*, id est, Christi, qui etiam quando punit, tranquillus est in se : qui non continet in ira sua misericordias suas. Et nota, quod nulla avis pauperiorem facit nidum quam columba : quia pauperculam et humilem istam elegit Christus et præelegit, in cujus utero novem mensibus corporaliter, et in cujus anima in æternum spiritualiter habitaret.

CAPUT XV.

Maria cella.

Cella, quæ dicitur a celando : quia celavit et occultavit novem mensibus Filium Dei. Unde dicit ei, Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*. Nota, quod hoc nomen, *cella*, æquivocum est. In cellis enim solebant antiqui religiosi sin-

1 Psal. CI, 8.
2 Ad Coloss. III, 3.
3 Thren. III, 28.
4 Ad Philip. III, 8.
5 Psal. XXXVII, 10.
6 Eccli. XXIV, 12.
7 Cf. Luc. III, 22 et Joan. I, 32.
8 Luc. I, 35.

gulariter habitare, sicut adhuc patet in Carthusiensibus, qui habitant singulares in singulis cellis. Et Maria singularis cella : quia singulariter virgo et mater singularis fuit Christi habitatio novem mensibus, qui forma est et exemplar totius perfectæ refectionis. Cella etiam idem est quod cellarium : et Maria cella est vinaria, et gratia congrue comparatur vino : quia quos replet, facit audaces, fortes, obliviosos, et insensibiles, et hujusmodi. Cella etiam vinaria propter spiritualium bonorum copiam, quæ ideo dicuntur vina : quia reficiunt, jucundant, et inebriant, sicut patet in Joseph relinquenti pallium Ægyptiæ [1]. Et continet hæc tot genera vinorum, quot virtutum, quibus servos suos reficit copiose, dicens illis, Cantic. v, 1 : *Comedite, amici, et bibite, et inebriamini, charissimi.* (De his invenies § 12, de ortu, ubi Maria dicitur *vitis.*)

Ipsa est etiam cella illa vinaria, quæ cœlestis Jerusalem omnis lætificat mansiones, et omnia cœli replet cellaria : et de plenitudine ejus accipiunt cœlicolæ universi : et quanto bibunt copiosius, tanto sitiunt amplius. Unde et ipsa videtur dicere : *Qui bibunt me, adhuc sitient* [2]. In hoc etiam quod dicit, *Qui bibunt me,* innuit se non solum cellam, sed etiam esse vinum. Et vide quomodo cuncta replet cœli cellaria. *In plenitudine,* inquit, *sanctorum detentio mea* [3], hoc est, omnium sanctorum plenitudo me detinet quasi me sibi volens ut propriam vindicare, non tamen quod aliis invideant quod sibi zelant.

Nec solum Maria cella est omnimoda vina continens seu pocula, sed etiam canalis, per quam hæc vina influunt in cellarium mentis nostræ, et in Ecclesiam Catholicam quæ est cellarium Domini. Ipsa est cella omnium aromatum, quæ sunt castitas, pietas, et hujusmodi, omnes deliciæ, locus omnis voluptatis. Multum enim deliciarum sibi comparavit cella ista aromatica, ex eo quod Christus toto tempore corporaliter et secundum deitatem inhabitavit eam : si enim aromaticum quid ad modicum detineatur in vase, statim ipsum vas redditur aromaticum. Quod enim beata Virgo omnem patientiam redoleat, quæ omnibus impleta est unguentis, omnibus aromaticis speciebus, quibus sanata est infirmitas generis humani. Unde dicitur ei : *Myrrha, et gutta, et casia,* etc., *a domibus eburneis* [4]. Domus eburneæ, virgines per munditiam, sed ipsa Virgo virginum plena etiam fuit unguentis per Christi, qui interpretatur *unctus,* præsentiam. Ipsa etiam cella pigmentaria designata per domum saltus [5]. (Titulo, quod Maria domus).

CAPUT XVI.

Maria apotheca.

Et *apotheca* Christi medici, qui per Mariam et lignum crucis venit sanare mundum languidum, qui per Hevam et lignum vetitum ægrotabat. Vel potius,

[1] Genes. xxxix, 12.
[2] Eccli. xxiv, 29.
[3] Ibid., xxiv, 16.
[4] Psal. xliv, 9.
[5] III Regum. vii, 2.

ipsa est apotheca Spiritus sancti, in quam descendit apothecarius Spiritus sanctus superveniens in eam in Filii conceptione, qui de purissima ejus substantia confecit unguentum, quando Filius Dei totum suscepit quod est hominis, et assumptæ naturæ plenitudo divinitatis corporaliter in se infudit, sine quo impossibile erat curari vulnera generis humani.

Aliter : Unguentarius Spiritus sanctus [1], cujus apotheca Maria. Materia unguenti, flos assumptæ naturæ et adeps divinitatis. In hoc unguento terra, odor, dulcor, et liquor. Odore hujus unguenti homines naturalis legis sola fidei devotione recreati sunt, et adhuc longe positum quasi quemdam odorem de longe venientem exspectabant. Unde prophetice dicebat Isaac de Christo, Genes. XXVII, 27 : *Ecce odor filii mei*, etc. Dulcore ejus delectati sunt homines scriptæ legis, qui quasi in lumine Christi nascentis positi, suavitatem promissionis in lege et Prophetis acceperant. Unde dicebatur, Aggæi, II, 8 : *Et veniet desideratus cunctis gentibus, et implebit domum istam gloria* : et loquitur de Ecclesia, vel potius de Maria. Livore ejus sanati sunt homines gratiæ, qui sacramentis quæ de latere Christi profluxerunt, salubriter perfusi sunt. Unguentum in alabastro repositum, Verbum carni unitum, quo fracto in passione, domus, id est, Ecclesia repleta est ex odore unguenti [2]. Secundum Isidorum, apotheca, vel horrea proprie sunt reconditoria, vel repositoria frugum elaboratarum.

CAPUT XVII.

Maria gazophyl.

Gazophyl, id est, gazophylacium quod est arca, ubi colliguntur in templo ea quæ ad indigentiam pauperum, vel ædificationem templi mittuntur. Compositum est autem hoc nomen lingua Persa et Græca. Lingua enim Persarum dicitur *gaza* thesaurus. Græce vero φυλάσσω *custodio* interpretatur. Bene Maria gazophylacium utriusque Ecclesiæ : quia quidquid boni nobis operibus dare disposuit munificentia divina, in ipsa velut in quodam gazophylacio congregavit. Unde dicta est *gratia plena*, ad rasum propter se, ad cumulum propter nos. Unde postea subdidit Angelus : *Spiritus sanctus superveniet in te* [3].

[1] Eccli. XXXVIII, 7.
[2] Joan. XII, 3.
[3] Luc. I, 35.

CAPUT XVIII.

Maria bibliotheca.

Bibliotheca, id est, locus ubi reponuntur libri : βίβλος enim Græce *liber*, θήκη repositorium. In ipsa siquidem quasi repositi fuerunt omnes libri Veteris Testamenti et Evangeliorum, quorum omnium plenam habuit notitiam, sicut ostenditur in illo versu cantici sui : *Sicut locutus est ad patres nostros*[1], etc. De Evangeliis, id est, de scientia evangelica, ibi, Luc. II, 19 : *Maria conservabat omnia verba hæc*, etc.

CAPUT XIX.

Maria ærarium.

Ærari, id est, ærarium quod dicitur ab ære : quia in eo congestum est et commassatum pretium redemptionis nostræ : nam in utero ejus fuerunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi[2]. Propter hoc etiam appellatur venter ejus *sacculus pecuniæ*[3]. (Quare titulo, *Gratia plena*, circa finem capituli.)

CAPUT XX.

Maria genezeum.

Geneze, id est, genezeum quod dicitur a γύνη Græco quod est mulier, locus scilicet, ubi fœminarum fit conventus, ad opus lanificii exercendum. Mulieres istæ

[1] Luc. I, 55.
[2] Ad Coloss. II, 3.
[3] Proverb. VII, 20.

gratiæ sunt, quæ convenerunt in ea ad extendendam tunicam Christi inconsutilem de quadam portione Gedeonici velleris, id est, substantiæ virginalis. Et hæ sunt mulieres de quibus dicitur. Isa. IV, 1 : *Apprehendent septem mulieres*, id est, septem gratiæ Spiritus sancti vel gratia septiformis, *virum unum*, id est, Christum, *in die illa*, scilicet in die conceptionis suæ, quando scilicet fœmina circumdedit virum[1].

CAPUT XXI.

Maria locus.

Locus. Ipsa enim est locus voluptatis[2]. (Quære § 7 horti conclusi, ubi hortus dicitur *irriguus*.) Item, de his quæ locum faciunt deliciosum, quære § 9, ubi hortus dicitur *densus et umbrosus*. Item, talis locus aptus ad reperiendum latibulum, quære consequenter ibidem. Ipsa locus electus a Domino, de quo ipse dicit, II Paralip. VII, 16 : *Elegi et sanctificavi locum istum*, etc. *Elegi* prædestinando, *sanctificavi* ab originali purgando, fomitem exstinguendo, vel usquequaque reprimendo, *locum istum*, id est, Mariam, *ut sit nomen meum ibi*, etc. Consimilem expositionem invenies titulo, quod Maria *domus sapientiæ*, et quod hic dicitur de loco, habetur ibi de domo[3].

Item, De hoc loco, Jerem. XVII, 12 et 13 : *Solium gloriæ altitudinis a principio, locus sanctificationis nostræ. Exspectatio Israel*, etc. (Quære primam particulam, titulo de *solio*). Ipsa enim est locus sanctificationis nostræ : quia ipsa est templum Dei in quo divina mysteria celebrantur, per quæ sanctificantur qui de peccatoribus fiunt justi : et in ipsa celebratum fuit illud sacramentum, ex quo nostra sanctificatio processit, de quo sacramento, I ad Timoth. III, 16 : *Manifeste magnum est pietatis sacramentum*. Et appellatur hic *sacramentum pietatis* incarnatio Salvatoris, quod scilicet sacramentum pietatis celebratum est in templo uteri virginalis : ideo recte uterus Mariæ locus dicitur sanctificationis totius humani generis : et ipsa est exspectatio Israel, id est, gloria beatorum. Vel, ideo dicitur ipsa locus sanctificationis : quia ipsam ad hoc mundavit et sanctificavit Christus, ut posset mundare et sanctificare nos. Recurre ergo ad eam quoties amiseris peccando sanctificationem tuam. Item, Numer. IX, 17, dicitur de hoc loco : *Cum ablata fuisset nubes quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israel : et in loco ubi steterat nubes, ibi castrametabantur*. Locus hujus nubis, id est, Mariæ, cujuslibet virtutis exercitium, quo in Dei servitio occupabatur, scilicet modestia, humilitas, patientia, et hujusmodi. Item, Ezechiel. III, 12 : *Benedicta gloria Domini de loco suo*. Proverb. X, 1 : *Filius sapiens lætificat patrem*.

[1] Jerem. XXXI, 22.
[2] Genes. II, 8.
[3] Cf. III Regum, IX, 8.

Item, *In pace*, id est, in Maria pacifica, quæ quia pacis amica, signatur per olivam et columbam : *factus est locus ejus*[1], id est, Christi, vel totius Trinitatis, cujus ipsa est nobile triclinium. Item, in Aggæo, II, 10, dicitur de Maria : *In loco isto dabo pacem*. Nam in utero ejus facta est pax inter Deum et hominem per matrimonium assumptæ humanitatis. Item, Job, XXVIII, 1 : *Auro locus est in quo conflatur*. (Quære infra titulo, quod Maria *fornax.)* Item, Isa, LX, 13, dicit Christus : *Locum pedum meorum glorificabo*. (Quære cum prima.)

Item, De hoc loco dicunt omnes realiter qui honorificant Mariam : *Adorabimus in loco ubi steterunt pedes ejus*[2], id est, Christi. Item, Isa. LX, 13, dicit Christus Ecclesiæ : *Gloria Libani ad te veniet, abies, et buxus, et pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ*, et cætera.

Locus sanctificationis Dei fuit beata Virgo non solum quia locum illum sanctificavit Dominus, unde : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus*[3]. Iterum quia ipse Dominus ibi voluit sanctificari : unde, Joan. XVII, 19 : *Pro eis ego sanctifico meipsum*, etc. Ipse enim, ut dicit Augustinus, sanctificavit se hominem in se Verbo, quando factus est sanctus sanctitate creata, qui ab æterno sanctus fuerat sanctitate increata. Unde dixit Judæis, Joan. X, 36 : *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum*, etc. Tunc enim Pater Filium sanctificavit, cum eum pro salute mundi cum sanctitate constituit incarnari. Et hoc est quod dicit : *Pro eis ego sanctifico meipsum*. Buxus humilis arbor est et parva, abies et pinus arbores excelsæ : et tunc veniunt simul hæ arbores ad ornandum locum istum, quando ad Mariæ præconia extollenda ita se extendunt humiles et parvi sicut sublimes et magni.

Item, Ipsa locus terribilis dæmonibus scilicet et aereis potestatibus. Unde dixit Jacob, Genes. XXVIII, 17 : *Quam terribilis est locus iste ! non est hic aliud nisi domus Dei, et porta cœli*.

Item, Ipsa locus orationis. (Titulo de exoranda Maria.) Ipsa locus solii Domini[4].

CAPUT XXII.

Maria horreum.

Horrea, id est, horreum, quod non ponitur in versu. Horreum repositorium est frumenti. Et Maria continuit in se frumentum, quo in sacramento altaris reficiuntur homines et Angeli. Unde et ipsa designatur per horrea Joseph quæ fecit in Ægypto, in quibus servatum est frumentum præparatum per septem annos fami, quod nisi subvenisset, totus mundus fame periisset. Sicut autem ille Joseph frumenta servavit, non sibi soli, sed omni populo : sic et Joseph, vir Ma-

[1] Psal. LXXV, 3.
[2] Psal. CXXXI, 7.
[3] Psal. XLV, 5.
[4] Ezechiel. XLIII, 7.

riæ, panem vivum e cœlo servandum accepit tam sibi, quam toti mundo. Ideo Mariæ dicitur, Cantic. VII, 2 : *Venter tuus sicut acervus tritici*, etc. (Quare supra titulo de virginali fœcunditate Mariæ.) Sicut autem frumentum illud clausum fuit in horreo, sic Christus granum frumenti[1] in ventre virgineo.

Item, Ipsa designata est per horrea domus Domini, in quibus reponebantur decimæ et primitiæ[2]. Continuit etiam in se frumentum illud, id est, Verbum Dei, quo pascuntur columbæ, id est, fideles animæ. Unde dicitur, Luc. II, 19 : *Maria autem conservabat omnia verba hæc.*

CAPUT XXIII.

Maria pistrinum.

Pistrinum, quod secundum Isidorum dicitur quasi pistrinum a pilo : quia antiquitus pilo tundebatur granum antequam molarum usus esset. Unde antiquitus non molitores sed pistores dicti sunt, quasi fissores a findendis granis frumenti. Uterus autem Virginis congrue potest dici pistrinum secundum usum modernorum : quia ibi pistus fuit panis vitæ. Unde signata est per Saram, cui dixit Abraham, Genes. XVIII, 6 : *Accelera, tria sata similæ commisce, et fac subcinericios panes*, etc. (Quære titulo, *Gratia plena*, prope finem capituli.)

CAPUT XXIV.

Maria furnus et clibanus.

Furnus, generis masculini, qui derivatur a *farre*, quoniam panis ex eo factus, ibi coquitur. Assigna ut infra de *clibano*.

Maria dicitur *clibanus*. Clibanus, qui dicitur a *clivo*, ab eo scilicet quod in erectione sit collectus : clivum enim idem est quod flexuosum. In flexuositate humilitas signatur. Per clibanum intelligi potest uterus virginalis. Unde super illud Levitici, II, 4 : *Cum obtuleris sacrificium coctum in clibano*, dicit Glossa : « Uterus beatæ Virginis clibanus. » Item, super illud Levitici, VII, 9 : *Omne sacrifi-*

[1] Joan. XII, 24 et 25.

[2] II Paralip. XXXI, 11 et 12.

cium similæ, quod coquitur in clibano, etc., dicit Glossa : « In quo signat partum Virginis. » Sicut enim clibanus primo ignem, deinde panes suscipit : sic uterus Virginis primo ignem, id est, Spiritum sanctum, secundo panem vitæ, id est, Filium Dei suscepit. Et hic ordo designatus est ibi : *Spiritus sanctus superveniet in te*, hoc primo : *et virtus Altissimi obumbrabit tibi*[1], hoc secundo. Vel etiam dici potest, quod simul et semel et ignem suscepit et panem, id est, Christum, qui ignis consumens est[2], et qui panis est vivus qui de cœlo descendit[3]. Decoctus autem fuit hic panis igne charitatis ipsius, et hoc novem mensibus, et in nativitate eductus est de clibano. Unde Filius dicit Patri : *Tu es qui extraxisti me de ventre*[4], etc. Iterum autem fuit quasi recoctus in clibano, id est, in ardore passionis, ut esset panis bis coctus, qui competit tendentibus ad supernam Jerusalem in navi pœnitentiæ. Comeditur autem quotidie in sacramento, sed non competit nisi veris peregrinis.

CAPUT XXV.

Maria fornax.

Fornaxque. Fornax dicitur ab igne : φῶς Græce, *ignis* Latine. In utero siquidem virginali veluti in fornace ineffabiliter opere Spiritus sancti artificis fusum et liquefactum est aurum deitatis, ut posset quasi decurrere in figuras et modulos nostræ infirmitatis, qui sunt fames, sitis, frigus, cauma, lassities, ægritudo, et mors. Et sic Christus in se recipere dignatus est characteres nostræ humanitatis. Et ideo dicitur, ad Philip. II, 7, quod *habitu inventus est ut homo*. De hac fusione dicitur, Job, XXVIII, 1 : *Habet argentum venarum suarum principia : et auro locus est in quo conflatur*. Argentum igne Spiritus sancti multipliciter examinatum, materia corporis Christi decisa a Spiritu sancto de purissima substantia Virginis gloriosæ, et adhuc amplius purgata et mundata. Principia hujus argenti fuerunt patres antiqui, a quibus velut quibusdam venis secundum carnem successive descendit, ex quibus exorta est Virgo. Unde in nativitate ejus canitur : « Nativitas gloriosæ Virginis Mariæ ex semine Abrahæ,etc., » et ex qua Christus secundum carnem.

Sequitur : *Auro locus est in quo conflatur*. Aurum deitas Verbi. Unde dicit sponsa, Cantic. v, 11 : *Caput dilecti mei aurum optimum*. Locus hujus conflationis uterus virginalis, in quo Spiritus sanctus ineffabiliter divinam naturam et humanam in unam conflavit personam.

Item, De hac conflatione dicit quidam eleganter in illo conductu veri floris sub figura, etc. :

Aurum faber suo more,
Ignis domans in ardore,

[1] Luc. I, 35.
[2] Deuter. IV, 24.
[3] Joan. VI, 51.
[4] Psal. XXI, 10.

Flexu ducit leviore :
Sic conflavit media
Ignem pium gratia,
Quo flecti justitia
Posset a rigore.

Ex hox igne pietatis
Flos emersit claritatis,
In incude castitatis,
Quam faber Paraclitus,
Formavit divinitus,
Infundens humanitus,
Aurum deitatis.

Sic flos multis argumentis,
Sensum monet piæ mentis :
Sceptrum regis præpotentis
Signat auri pretium,
Rubor latus saucium,
Splendor vero gaudium,
Christi resurgentis.

Item, Uterus Virginis est illa fornax de qua dicitur, Eccli. XLIII, 3 : *Fornacem custodiens in operibus ardoris*, etc. Virtus enim Altissimi, quæ Christus est, obumbrans Virgini in sua conceptione, custodivit illam illæsam in operibus ardoris, id est, Dei Trinitatis, qui est ignis consumens [1], dum de substantia carnis ejus sapientia sua et potentia velut duplici manu operaretur humanitatem Filii. (Istud melius invenies titulo de primo delectabili horti conclusi.)

CAPUT XXVI.

Maria caminus.

Caminus, qui dicitur a caumate secundum Isidorum. Charitas siquidem cæterorum sanctorum fuit quasi igniculus vel ignis, sed Mariæ charitas ut caminus. Unde, Isa. XXXI, 9 : *Dixit Dominus, cujus ignis est in Sion*, id est, in anima sancta, *et caminus ejus in Jerusalem*, scilicet in Maria. Nota, quod beata caro quam Christus sibi univit in utero virginali, quodammodo assata est et mundata per Spiritum sanctum antequam assumeretur a Verbo. Unde cum dixisset Angelus Mariæ de filio ex ea nascituro, *Hic erit magnus*, etc., quæ non videbantur homini convenire, et ipsa respondisset : *Quomodo fiet istud?* ac si diceret, quomodo sic munda erit caro, cum nemo mundus a sorde, respondit Angelus : *Spiritus sanctus*, qui ignis est abstergens rubiginem, *superveniet in te* [2], ut scilicet caro assumenda de substantia tuæ carnis, ab omni concupiscentia et humore noxio desiccetur.

[1] Deuter. V, 24.

[2] Luc. I, 34 et 35.

CAPUT XXVII.

Maria palatium summi imperatoris et aula.

Aula. Est autem aula secundum Isidorum domus regia, sive spatiosum habitaculum porticibus quatuor clausum. Palatium vero dicitur a Palante, principe Arcadiæ, in cujus honore Arcades regiam aulam ipsius nomine conditam *palatium* vocaverunt. Maria vero aula vel palatium est summi regis. Unde in vigilia assumptionis ejus dicitur in collecta : « Deus qui virginalem aulam beatæ Mariæ in qua habitares, eligere dignatus es, etc. » Et Ambrosius in hymno : « Procedens de thalamo suo pudoris aula regia, etc. »

De hac aula sive palatio videtur sensisse Poeta ubi dixit :

Regia solis erat sublimibus alta columnis :
Clara micante auro, etc.

Christus sol justitiæ [1], cujus regia uterus virginalis. Columnæ hujus regiæ, virtutes Mariæ, quæ bene dicuntur *sublimes*, quia Angelorum et hominum universas transcendunt gratias et virtutes. (Infra titulo de *domo sapientiæ* invenies de columnis.) Fuit etiam clara : quia luce vera, quæ Christus est, interius illustrata. Fuit deaurata auro fulvo nimis instar arcæ, throni et solii. Et hoc est quod dicitur : « Clara micante auro. » (Quære de piropo.)

CAPUT XXVIII.

Maria tabernaculum.

Tabernaculum, de quo dicitur Christo a Psalmista, Psal. XIV, 1 : *Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo*, id est, in beata Virgine? Quasi diceret : Nullus, nisi tu solus. Propter quod dicitur, Ezechiel. XLIV, 3 : *Princeps ipse sedebit in ea.* Princeps ipse quasi non alius.

Item, Tabernaculum corpus Christi. Sed quis ibi habitabit per dignam passionis imitationem? Quasi diceret : Rarus aut nullus. Tamen ad hanc habitationem invitat ipse sponsam suam, id est, fidelem animam dicens : *Veni, columba mea, in foraminibus petræ, in*

[1] Malach. IV, 2.

caverna maceriæ [1]. Item, Isa. II, 10: *Ingredere in petram, et abscondere in fossa humo.* Habet Christus multiplex tabernaculum. Unde dicitur ei: *Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum* [2], etc. Primum et dignius, corpus quod sumpsit de Virgine. Secundum, ipsum corpus Virginis. Tertium, Ecclesia militans. Quartum, Ecclesia triumphans. Quintum, corpus justi. Sextum, religio quælibet ordinata. Et de singulis prosequemur.

De primo dicit, Psal. XVIII, 6: *In sole posuit tabernaculum suum*, etc. Et hoc multipliciter exponitur, secundum quod multæ sunt proprietates solis: sol enim tempora distinguit, figurat bonam operationem. Job, XXXI, 26. *Si vidi solem cum fulgeret.* Habet in se manifestationem: quia ipse oculus mundi. Habet etiam claritatem, habet mutabilitatem, quia *oritur sol et occidit* [3]. Fervorem et exustionem. Unde, *Per diem sol non uret te* [4]. Habet agilitatem, luciditatem, et incorruptibilitatem. Secundum omnes istos modos posuit Christus in sole tabernaculum suum, id est, in Virgine clara ut sol, quando de ea naturam assumpsit humanam, et virtutem verbi Dei susceptivam simul et generativam eidem indulsit, sicut dicit Damascenus. Id est, in manifestatione, quando habitu inventus est ut homo [5]. Baruch, III, 38: *Post hæc in terris visus est*, etc. Id est, in tempore, quando æternus factus est temporalis, non relinquens quod erat, sed assumens quod prius non habebat, scilicet carnem. Id est, in mutabilitate: quia *esuriit* [6], fatigatus est [7], sitiit [8], dormivit, etc. Id est, in exercitatione: quia exercitavit se multipliciter in bona operatione, prædicans et sanans infirmos de die, et orans de nocte. Id est, in agilitate, quando super mare ambulavit. Id est, in luciditate, quando transfiguratus est et resplenduit facies ejus ut sol [9]. Id est, in passionis exustione et fervore, quando sol in meridiano existens exurebat terram [10], id est, corpus proprium et ipsos Apostolos. (Quære decimæ prærogativæ Mariæ expositionem.) Id est, in incorruptibilate, quando resurgens ex mortuis jam non moritur. Id est, in æterna claritate, quando in ascensione elevatus est sol in cœlum. Et nota, quod hic in tribus versiculis notantur multa circa Christum. Primum est incarnatio. Unde, *In sole posuit tabernaculum suum.* Secundum, nativitas ex utero. Unde, *Et ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo.* Tertium, humilitas passionis. Unde, *Exsultavit ut gigas ad currendam viam.* Quartum, æterna ejus genitura. Unde, *A summo cœlo egressio ejus.* Quintum, ascensio. Unde, *Et occursus ejus.* Sextum, æqualitas Patris et Filii. Unde, *Usque ad summum ejus.* Septimum, missio Spiritus sancti. Unde, *Nec est qui se abscondat a calore ejus* [11].

Secundum tabernaculum uterus virginalis, qui propriissime tabernaculum dicitur sicut ipsamet dicit: *Qui creavit me, requievit in tabernaculo muo* [12]. (Quære expositionem paulo supra ubi ipsa dicitur *requies*.) Et de hoc tabernaculo dictum est, Isa. XXXIII, 20: Hoc est *tabernaculum quod nequaquam transferri poterit*, scilicet ad alios usus quam ipsius Filii Dei.

Et nota, quod tabernaculum proprie est militantium et peregrinantium: sicut enim miles pugnaturus armatur in tabernaculo, scilicet ut armatus exeat ad conflictum, sic Christus cum diabolo pugnaturus pro sponsa sua exhæreditata,

[1] Cantic. II, 13 et 14.
[2] Psal. LXIII, 2.
[3] Eccle. I, 5.
[4] Psal. CXX, 6.
[5] Ad Philip. II, 7.
[6] Matth. IV, 2.
[7] Joan. IV, 6.
[8] Ibid., XIX, 28.
[9] Matth. XVII, 2.
[10] Eccli. XLIII, 4.
[11] Psal. XVIII, 6 et seq.
[12] Eccli. XXIV, 12.

scilicet Ecclesia, in utero beatæ Virginis velut in tabernaculo armaturam humanæ carnis sibi adaptavit, sicut ipsum ex parte generis humani rogaverat Psalmista dicens, Psal. XXXIV, 2: *Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi,* et armatus ingrediens cum diabolo in passione dimicavit, et percussit eum manu cruci affixa, quia *ibi abscondita est fortitudo ejus* [1]. Unde, Job, XXVI, 12: *Prudentia ejus percussit superbum*, et excussit prædam quam diabolus devoraverat, sicut canitur in tempore paschali. Et hoc est quod dicit Job in persona Christi, Job, XXIX, 17: *Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam.*

Item, Tabernacula peregrinantium sunt. Quando enim Filius Dei, qui dicit in Psalmo XXXVIII, 13: *Advena ego sum et peregrinus sicut omnes patres mei*, peregrinatus est de cœlo in terram in incarnatione, ipsa eum suscepit in tabernaculo suo. Unde dicere potest cum Job, XXXI, 32: *Foris non mansit peregrinus, ostium meum viatori patuit.* De hoc tabernaculo dicitur, Isa. IV, 6: *Tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu, et in securitatem et absconsionem a turbine et a pluvia.* Erit enim gloriosa Virgo servientibus et amatoribus suis in die judicii in umbraculum ab æstu, id est, contra æstum illum de quo dicitur, II Petri, III, 10: *Elementa calore solventur.* Et de quo, Sophon. I, 18: *In igne zeli ejus devorabitur omnis terra.* Erit in securitatem a turbine, id est, contra illum turbinem, de quo, Jerem. XXX, 23 et 24: *Ecce turbo Domini, furor egrediens, procella ruens: in capite impiorum conquiescet. Non avertet iram*, etc. Sicut enim turbo rapit pulverem et paleam resistere impotentem, sic impius rapietur ad tormenta. Unde, Job, XXVII, 21: *Tollet eum ventus urens, et velut turbo rapiet eum de loco suo.* Erit enim in absconsionem a pluvia, id est, contra pluviam illam, de qua, Job, XX, 23, dicit de Christo et de impio: *Pluet super eum bellum suum.*

Item, De hoc tabernaculo dicitur, Levit. XXVI, 11: *Ponam tabernaculum meum*, id est, Mariam, *in medio vestri, et non abjiciet vos anima mea*: quia per eam conservamur a peccato, propter quod solum Deus abjicit peccatores.

Item, Hoc est tabernaculum veri Moysi, quod ornabatur, construebatur, et tegebatur de pellibus rubricatis et hyacinthinis et sagis cilicinis, et cortinis pulchrificabatur textis opere pluminario, id est, actuali: quia gloriosa Virgo fuit ornata et distincta omnimoda pulchritudine virtutum. Unde et dicitur *circumamicta varietatibus* [2].

Item, Hoc est tabernaculum fœderis, de quo legitur, Numer. X, 11 et 12: *Anno secundo, mense secundo, vigesima die mensis, elevata est nubes de tabernaculo fœderis: profectique sunt filii Israel per turmas suas de deserto Sinai, et recubuit nubes in solitudine Pharan.* Maria nubes, (quære titulo suo), quæ elevata est in assumptione de tabernaculo corporis, quod hic appellatur *tabernaculum fœderis*: quia in eo dictatum est fœdus inter Deum et hominem per matrimonium assumptæ carnis vel humanæ naturæ: ibi enim in sua incarnatione fœderavit Christus humanam naturam divinæ. Fœderavit etiam animam et corpus in sua prædicatione. Fœderavit autem Judæos et Gentiles in sua passione: factus enim lapis angularis faciens utraque unum. Ad hoc autem designandum fudit in cruce sanguinem et aquam de latere suo [3], ut fœderaret Patri Judæos et Gentiles. Antiquitus enim in reformatione mutuæ pacis inter Gentiles fundebatur sanguis porcæ, quasi hoc ipso diceretur: sic effundatur sanguis illius qui violaverit pacem istam. Ad

[1] Habacuc, III, 4.
[2] Psal. XLIV, 15.
[3] Joan. XIX, 34.

idem : Judæi volentes cum Domino pacificari, calicem laticis effundebant in terram : et in hac effusione signabatur, quod sicut aqua effusa ad suum vas non poterat reverti, sic nec ipsi de cætero reverterentur ad peccatum suum. Et de ista aquæ effusione legitur, I Regum, VII, 6 : *Convenerunt filii Israel in Masphat*, etc. Fœderavit etiam naturam humanam divinæ, cui propter peccatum Adæ offensus erat Deus. Et nota, quod post discordias duarum partium, de consilio sapientium firmari solent fœdera inter partes. Isti sapientes Pater et Filius et Spiritus sanctus. Sed hoc negotium injunctum est Filio qui est sapientia Patris. Amplexus et oscula fœderis istius dedit mater filio quasi ex parte naturæ humanæ, et filius suscepit quasi ex parte divinæ. Augustinus : « O felicia oscula labiis lactentis impressa, etc. » (Quære titulo de *dulcedine labiorum Mariæ.*) Ligavit etiam mater filio manus in cunabulis, ne posset extendere de cætero eas ad feriendum, nec manus habere nisi ad beneplacitum nutricis, sicut patet in pueris qui colligantur in cunabulis : et tanta potestas super Filium Dei et suum tunc data est tantæ matri. (De isto fœdere multa supra habuisti titulo de arca, ubi dicitur *arca fœderis.*)

Item, De hoc tabernaculo dicitur in Psalmo XLV, 5 : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.* (Quære titulo de *sanctificatione Mariæ.*)

Item, Istud tabernaculum scilicet corpus et animam matris suæ posuit Christus, primo in sole, id est, in pulchritudine gratiæ, secundo in assumptione posuit illud in sole, id est, ad dexteram suam, ut vere creditur, in æterna claritate : sol enim pulcherrimus et clarissimus est.

3. Tertium tabernaculum, Ecclesia militans, quæ multipliciter figuratur per illud tabernaculum et vasa illius, quod composuit Moyses in deserto.

4 Quartum, Ecclesia triumphans. Unde, Apocal. XXI, 3 : *Ecce tabernaculum Dei cum hominibus.* Quod potest intelligi evidens et manifestum divinitatis contubernium cum salvatis : quod erit, quando se nobis et nos sibi divinitas in cœlesti patria sociabit, quæ societas sive cohabitatio non erit transitoria, sed æterna : unde ponitur verbum habitandi. Et hoc est *tabernaculum quod nequaquam transferri poterit* [1], quia in æterna felicitate nulla umquam mutabilitas. Unde, Jacobi, I, 17 : *Apud quem non est transmutatio*, etc.

5 Quintum tabernaculum, corpus justi. Unde, II Petri, I, 13 et 14 : *Justum arbitror quamdiu sum in hoc tabernaculo*, id est, quamdiu vivo in corpore, *suscitare vos in commonitione, certus quod velox est depositio tabernaculi mei.* In hoc tabernaculo justis pugnandum est contra triplicem hostem.

Et nota, quod tabernaculum, scilicet *pavillon* Gallice, extensum rotundatur : quia caro extensa per mortificationem et præsentiam, ad vitam æternam præparatur. Item, tabernaculum plicatum onus est, sed quando extenditur, tunc in eo manetur et quiescitur : sic et caro est extendenda ut spiritus pauset in ea. Quando autem deferendum est tabernaculum, tunc complicatur : quia si caro modo fuerit complicata cum vitiis et concupiscentiis, nec extensa spiritualibus exercitiis, diabolus summarius suus deferet eam in infernum.

6 Sextum tabernaculum, quælibet ordinata religio. In tabernaculo Virginis habitavit Christus miles fortissimus, in claustris ut in tabernaculis habitant spirituales milites fortes et expediti, qui a diabolo fortius impugnantur. Numer. XXIV, 5 et 6, dicitur de religionibus : *Quam pulchra sunt tabernacula tua, Jacob! et tentoria tua, Israel! Ut valles nemo-*

[1] Isa. XXXIII, 20.

rosæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. Nota, quod primo in hac auctoritate ponitur *Jacob,* per quod notantur incipientes quibus lucta opus est, et post ponitur *Israel,* quod nomen signat contemplationem. Assigna bene istud. Et comparat tales quatuor rebus, scilicet vallibus nemorosis primo, hortis irriguis secundo, tertio tabernaculis fixis a Domino, quarto cedris prope aquas. Et de duobus habitaculis hic tangitur. Primo, de tabernaculis in quibus pugnatur. Secundo, de tentoriis in quibus in pace quiescitur : quia non nisi per bellum venitur ad pacem. Et hoc est quod David bellicosus genuit Salomonem, qui interpretatur *pacificus.* Per palatium enim in thalamum intratur. Et hæc duo in claustris sunt summe necessaria, scilicet pugna et requies. Sed quia ordinate pugnandum est, triplex est exercenda pugna. Prima pugna contra carnalem voluntatem. Hæc fit per castitatem carnis et carnis macerationem. Secunda, contra proprium sensum, ne innitatur quis prudentiæ suæ [1]. Tertia, contra propriam voluntatem per obedientiam. Jacob enim donec luctatus est, non habuit nomen Israel. De hujusmodi pugnis potest multipliciter assignari.

[...]lex pugna in [...]ustris [...]cenda.

Dicitur ergo : *Ut valles nemorosæ.* Vallis humilis est nemus altum. Hoc est depressio in humilitate et altitudo in conversatione. Item, nemus crescit sursum se et in directum. Sursum se, id est, super proprium sensum et propriam voluntatem eundo crescit justus, et cœlo appropinquat : et hoc est incrementum spirituale. Item, crescit nemus in directum sursum non se reciprocando, ante vel retro, a dextris vel a sinistris, sed sursum se. Unde, Thren. III, 28 : *Levabit supra se.* Item, Cantic. I, 3 : *Recti diligunt te.* Adapta justo proprietates, scilicet quod nemus sterile hic in sua reputatione, viride, erectum, et hujusmodi.

Sequitur : *Ut horti juxta fluvios irrigui.* Justi comparantur hortis propter clausuram multiplicem, scilicet præsentiæ spem, muros operationis bonæ, fossata paupertatis et observantiæ regularis, plantationem multimodæ virtutis. (Quære in horto concluso.) Sed dicuntur hi horti *juxta fluvios irrigui* : novellæ enim plantulæ sæpissime necesse habent irrigari. Fluvii sunt lacrymæ, sermones, devotiones, orationes, missarum celebrationes, et hujusmodi. Et duplex irriguum quod habuit Axa. (Quære tractatu suo de horto, § 7, ubi hortus dicitur *irriguus.*

Sequitur : *Ut tabernacula quæ fixit Dominus.* In fixione constantia animi et perseverantia in bono : et hæc duo non habentur nisi a Deo : et ideo gratiæ ejus attribuenda sunt : et hoc est quod dicitur : *Quæ fixit Dominus.*

Sequitur : *Quasi cedri prope aquas.* In cedris quæ sunt arbores proceræ et odoriferæ, celsitudo irreprehensibilis vitæ, et odor opinionis bonæ. Et talia tabernacula pulchra sunt ad intuendum et imitandum et inhabitandum : et diliguntur a Deo, Angelis, et hominibus. Unde : *Quam dilecta tabernacula tua, Domine* [2], etc.

[1] Proverb. III, 5.

[2] Psal. CXXXIII, 2.

CAPUT XXIX.

Maria thalamus.

1. *Thalamus*, de quo in Psalmo XVIII, 6: *Ipse*, id est, Christus, *tamquam sponsus procedens de thalamo suo*, scilicet utero virginali, quod fuit in nativitate: non enim, sicut testatur beatus Cyrillus Alexandriæ urbis Episcopus, caro Christi vel corpus thalamus debet intelligi, sed uterus Virginis: quia non sic creatura in societatem sui creatoris assumpta est, ut ille habitatoris, et illa habitaculi teneat locum, sed ut ita naturæ duæ alteri altera unirentur, et in tantam conveniant unitatem, ut utriusque diversitas unus idemque sit filius. Et huic sententiæ plene consonat Gregorius.

Thalami etymologia.

Nota, quod thalamus dictus est ex eo quod cum Romani Sabinas rapuissent, una illarum admirabilis pulchritudine, jubente oraculo, data est Thalamoni duci: et quoniam hæ nuptiæ feliciter cesserant, ideo institutum est ut loca nuptantium *thalami* dicerentur. Thalamos etiam nominant Ægyptii, ubi collocantur cubilia nuptantium. Bene ergo Maria dicitur *thalamus*: quia in utero ejus Dei Filius humanæ naturæ tamquam sponsus sponsæ absque fœditate et immunditia copulatus est. Joan. III, 29, dicit Joannes Baptista: *Qui habet sponsam, sponsus est*. Et dicitur Christus a spondendo: quia sæpissime promissus fuit in lege et prophetis. Et est hæc magna et conveniens similitudo sacramenti, id est, signi et signati: quia ad hoc de Virgine natus, ut significaret quod Ecclesiam virginem sibi copularet. Unde Apostolus, II ad Corinth. XI, 2: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo*, etc.

Item, De Christo et de utero virginali dicitur, Deuter. XXXIII, 12: *Benjamin amantissimus Domini, quasi in thalamo tota die morabitur*. Benjamin interpretatur *filius dierum*, vel *filius virtutis*, seu *filius amaritudinis*. Quia Christus filius est Dei Patris in die æternitatis. Item, filius virtutis: quia est virtus Dei et sapientia. Et in die temporis filius est amaritudinis, id est, Mariæ, quæ interpretatur *mare amarum*. *Tota die*, id est, toto tempore debito ad pariendum. Luc. II, 6, dicitur de Maria: *Impleti sunt dies ut pareret*. *Morabitur*: Christus enim libenter in sacrario hujus thalami hospitabatur: quia ibi in pace factus est locus ejus. Ad quod designandum in persona ejus dicit auctor libri Sapientiæ, VII, 1 et 2: *In ventre matris... decem mensium tempore coagulatus sum*, computato martio cum decembri, ut pars in toto vel totum intelligatur in parte. Dicitur ergo Maria *thalamus*.

Ideo notandum, quod quando reges et magnates ædificant sibi domos et mansiones, majori studio et cultiori schemate ædificant proprios thalamos, et ex parte melioris et purioris aeris, et a parte viridariorum ubi concinunt aves, spirant aromata, fragrant suaviter flores, virent herbæ, fructificant arbores, perflat auster, apparet prius sol quam cæteras per partes domus. Sic et Christus fecit. Unde et de throno, qui idem est quod ille thalamus, dicitur, III Regum, X, 20: *Non est*

factum tale opus in universis regnis. Nec alium adhibuit architectum sicut cæteri magnates quam seipsum. Unde, Proverb. IX, 1 : *Sapientia ædificavit sibi domum,* in qua constructus est hic thalamus, opere Spiritus sancti, qui est omnium artifex[1]. Nec sunt diversi artifices Christus et Spiritus sanctus : quia opera Trinitatis inseparabilia sunt. Et in hoc thalamo dispositus fuit lectulus floridus[2], in quo Christus caput divinitatis, de quo dicit sponsa, Cantic. v, 11 : *Caput dilecti mei aurum optimum,* reclinavit quando exinanivit se, formam servi accipiens[3], quia ibi *factus est in pace locus ejus*[4]. Item, Notandum quod triplex est thalamus, interior, exterior, superior. Thalamus interior mens Virginis, quam tota Trinitas inhabitavit : quia ibi lectulus floridus, ut dictum est. Unde quædam Glossa dicit super Psalmum istum : « Cœli supra se habent illum quem humiles in pectore secum habent. » Thalamus exterior, de quo exitur in domum, uterus virginalis, per quem venit Deus in mundum. Thalamus superior, vita beata, in qua Maria jam amplexata a sponso dicit illud Canticorum, II, 6 : *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* Et ita in assumptione ascendit thalamus in thalamum, scilicet interior et exterior in superiorem : nam assumptam simul cum corpore credunt eam universi, licet hoc non asseratur.

2. Maria thalamus dicitur pulchre dispositus : quia habuit quasi duos parietes se e regione respicientes, scilicet virginitatem et maternitatem, de quibus dicitur, Eccli. XIV, 25, de servo Mariæ : *In parietibus illius figens palum,* hoc est, affectum. Habuit profundum humilitatis, longum fidei, altum spei, et latum charitatis. Habuit ostium ab oriente, per quod ingressus est verus Oriens, qui nos visitavit ex alto : de quo ostio dicit, Cantic. v, 6 : *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo.* (Quære expositionem quinta particula horti conclusi, 14, ubi Christus dicitur *ros.*) Item, de hoc ostio dicitur, Genes. VI, 16 : *Ostium arcæ pones ex latere deorsum.* Per hoc ostium intravit Filius Dei veniens visitare nos. Et signat virginitatem ejus tam mentis quam carnis, quare dicitur fuisse in latere deorsum. Item, habuit fenestram crystallinam quam Noe fecit in arca secundum quod tradunt Hebræi. Et similiter signat ejus virginitatem, quæ excludebat aquam carnalium voluptatum in quantum fenestra, et suscipiebat lucem veram in quantum crystallina. Hanc autem fenestram habuit quasi ab austro, qui signat charitatem, quoniam mera charitas ipsum fecit assumere carnem nostram, Habacuc, III, 3 : *Deus ab austro veniet,* etc. (Quære titulo de ædificiis, quod Maria *fenestra*). Fuit etiam clausus ab occidente : quia numquam per peccatum occidit ei Sol justitiæ. Clausus etiam ab Aquilone a quo panditur omne malum[5], quia nihil coinquinatum aut nocivum in ipsum potuit subintrare.

Subtiliter excogitatus : quia a Spiritu sancto qui describitur subtilis, et capiens omnes spiritus intelligibiles[6].

Fabre compositus, id est, artificiose : quia ejus artifex et conditor Deus[7]. Ipsum etiam operata est sapientia Dei, quæ est omnium artifex[8].

Venerabiliter cameratus, Gallice, *chamberillie.* Sunt enim cameræ secundum Isidorum volumina introrsum respicientia, appellata a curvo, καμπτόν enim Græce, *curvum* Latine. Talis autem camera *testudo* dicitur propter obliquitatem : sicut enim veteres templorum tecta facie-

[1] Sapient. VII, 21.
[2] Cantic. I, 15.
[3] Ad Philip. II, 7.
[4] Psal. LXXV, 3.
[5] Jerem. I, 14.
[6] Sapient. VII, 22.
[7] Ad Hebr. XI, 10.
[8] Sapient. VII, 21.

bant, ut imaginem cœli redderent, quod constat esset convexum. Et secundum hunc modum fieri solent ciboria Ecclesiarum. Solet autem talis testudo habere quosdam arcus ligneos, tenues, graciles, longos, et depictos, et arcta conclusione curvatos.

Pulchre depictus. Picturæ enim hujus thalami figuratæ fuerunt, III Regum, VI, 29, ubi legitur, quod rex Salomon *omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis et torno : et fecit in eis Cherubim, et palmas, et picturas varias, quasi prominentes de pariete et egredientes.* Pictor autem hujus thalami Spiritus sanctus, de quo dicitur, Eccli. XXXVIII, 28, quod *assiduitas ejus variat picturam: cor suum dabit in similitudinem picturæ, et vigilia sua perficiet opus.*

Variisque coloribus apte distinctus, videlicet candidulo virginitatis, viridi perpetuæ sanctitatis, auro pretiosissimæ charitatis, lazurino voluntariæ paupertatis, sapphirino cœlestis conversationis, hyacinthino contemplationis, liliaceo innocentissimæ puritatis, roseo verecundiæ virginalis, livido compassionis, minio martyrii spiritalis, sinopide patientiæ singularis, croceo angelicæ assimilationis, nigredulo humilitatis, pallidulo mortificationis, birillo sapientiæ cœlestis, purpureo regiæ dignitatis, marmoreo varietatis omnium virtutum, gratiarum et donorum.

Formis et imaginibus decoratus. Habuit enim quasi imagines Angelorum per concordiam, omnimodam puritatem Patriarcharum per fidem et spem, Prophetarum per scientiam de futuris, Apostolorum per zelum, Martyrum per patientiam, Confessorum per temperantiam, Virginum per humilitatem et innocentiam, omnium sanctorum per justitiam et virtutem omnimodam.

Grandis, ad suspiciendum illum qu replet cœlum et terram [1], et qui est *rex magnus super omnem terram* [2]. Ideo signatus est per thronum grandem, quem sibi fecit rex Salomon ex ebore et auro. (Quære titulo de *throno.*)

Et excelsus. Quia ab omni terrenitate remotissimus, et cœlo propinquissimus. (Quære § 5 horti conclusi ubi dicitur *altus.*) Propter hoc figurata fuit Maria per illam reginam quæ venit a finibus terræ audire sapientiam Salomonis [3].

Multoque decore venustus. Non est enim factum tale opus in universis regnis [4], scilicet cœlestium, terrestrium, et infernorum.

Clausus. Conclusit enim Dominus hunc thalamum tam diligenter, ut draconem pervigilem omnino lateret, et leonem rugientem longe a se excluderet : et nec una quidem pateret rimula qua posset introspicere subtilis astutia inimici. Fuit etiam conclusus humano intellectui : quia sicut dicitur, Eccli. XXIV, 38 : *Infirmior illo rege, scilicet nato de David, non investigabit eam.* (Quære § primo horti conclusi.) Hunc enim thalamum clausit ille *qui habet clavem David, qui... claudit et nemo aperit* [5].

Signatus sigillo vel signaculo virginitatis : quia ipse erat secretum Domini, de quo ipse prædixerat, Isa. XXIV, 16 : *Secretum meum mihi*, etc. Bis autem dicit : *Secretum meum mihi* : quia a cogitationibus et operibus Virginis, et interna pulchritudine virtutum suarum gratiarum et donorum, mediante sigillo virginitatis exclusus est omnino diabolus, sicut per sigillum a secretis excluduntur qui non sunt amici. (Quære § secundo horti conclusi.)

Firmatus fortiter clave, clavo, et pessulo. (De clave et clavo quære § primo horti conclusi.) (De pessulo quære quinta particula horti conclusi, ubi agitur de rore.) Firmavit enim thalamum tota

[1] Jerem. XXIII, 25.
[2] Psal. XLVI, 3.
[3] III Regum, X, 1 et seq.
[4] Ibid., ℣. 20.
[5] Apocal. III, 7.

beata Trinitas : quia Patris potentia minuit eum contra diaboli violentiam, sapientia Filii contra diaboli fraudulentiam, bonitas Spiritus sancti contra ejusdem diaboli nequitiam. (Quare titulo de conclusionibus horti.)

Armis septus et armatus. In eo siquidem continebatur lectulus floridus veri Salomonis, de quo legitur, Cantic. III, 7. (Quære titulo de lectulo. Ibidem etiam invenies de armaturis Angelorum. Infra titulo de domo saltus Libani, cujus pars superior dicebatur *armaria*, de eodem reperies.)

Clarissimus. Non enim poterat non esse clarissimus, cum totum fontem luminis, totum solem justitiæ intra se contineret. Josue, x, 13 : *Stetit sol*, id est, Christus, *in medio cœli*, id est, virginalis uteri : Deus enim qui ipsum seipso usquequaque repleverat, *lux est, et tenebræ in eo non sunt ullæ* [1].

Immaculatus. Unde dicitur Mariæ, Cantic. IV, 7 : *Tota pulchra es, amica mea, et macula non est in te*. Sapient. VII, 25 : *Nihil inquinatum in eam incurrit*. Apocal. XXI, 27 : *Non intrabit in eam aliquod coinquinatum* in cogitatione, *aut abominationem faciens* in operatione, *et mendacium* in locutione.

Pacificus : quia in suo ingressu dixerat Dominus : *Pax huic domui* [2]. Et, Aggæi, II, 10 : *In loco isto dabo pacem*. Et ideo ibi factus est in pace locus ejus [3], scilicet Christi : nihil enim ibi fuit contradictionis, aut rebellionis in carnem et spiritum, rationem et sensualitem : quod præsignatum fuerat in arca Noe, ubi omnia animalia pacifica. Et huic thalamo videtur prædixisse Psalmista de Christo : *Qui posuit fines tuos pacem* [4], etc. Propter hoc dictum est, Deuter. XXXIII, 12, de Benjamin in figura Christi : *Benjamin amantissimus Domini..., quasi in thalamo tota die morabitur*, ut supra.

Redolens. Quia continebat omnes aromaticas species, et universa prima unguenta, et universum pulverem pigmentarii, veluti Spiritus sancti specialissima apotheca. Aliter : Redolentia hujus thalami virginalis humilitas quoad mentem, humillima virginitas quoad carnem, et per ista duo ad se attraxit Unigenitum Dei, qui et in utero ejus odorem virginitatis, et in mente ejus odorem humilitatis reperiens : et his odoribus odorem suæ divinitatis admiscens, hunc thalamum ineffabiliter pigmentavit.

Fragrans. Singulæ enim virtutes singulas reddebant fragrantias. Propter hoc de ipsa quærunt Angeli, Cantic. III, 6 : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii ?* (Quære particula tertia horti conclusi primo capitulo, et bene expositum invenies). Item, ratione tantæ fragrantiæ comparat ipsa se aromaticis arboribus, cedro, cypresso, cinnamomo, balsamo, myrrhæ electæ, storaci, galbano, et hujusmodi [5]. Item, hac eadem ratione comparatur domui saltus Libani, cujus pars inferior dicebatur pigmentaria [6] : quia pigmenta regia continebat.

Et deliciosus. Unde dicitur et *deliciis affluens* [7]. (Quære hanc proprietatem § 11 horti conclusi). Propter hoc etiam decantat Ecclesia beatæ Mariæ : « Speciosa facta es et suavis in deliciis tuis, etc. »

Nobilis : ex eo enim summe nobilitatus est hic thalamus, quod ad hoc præparatus est, ut filius summi regis requiesceret ibi, qui dicit de eo : *Hæc requies mea* [8], etc.

Et dives : quia in eo fuerunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ abscon-

[1] I Joannis, I, 5.
[2] Matth. x, 12.
[3] Psal. LXXV, 3.
[4] Psal. CXLVII, 14.
[5] Cf, Eccli. XXIV, 17 et seq.
[6] III Regum, VII, 2.
[7] Cantic. VIII, 5.
[8] Psal. XXI, 14.

diti [1]. (Quære titulo de divitiis Mariæ.) Propter hoc venter ejus appellatur *sacculus pecuniæ* [2] : quem videlicet sacculum Dominus secum tulit in cœlum in assumptione matris suæ.

Mirabilis, ratione eorum quæ facta sunt in eo. Ibi enim in beatissima illa copula divinæ naturæ et humanæ factus est leo agnus, Deus homo, æternus temporalis, antiquus dierum puer, Verbum infans, immortalis mortalis, immensus parvulus, creator creatura, qui fecit hoc quod factum est. Joan. I, 14 : *Verbum caro factum est.* Vel ex eo dici potest summe mirabilis : quia qui prius fecerat hunc thalamum, postea factus est in eodem thalamo. Unde, *Homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus* [3]. Ideo exclamat, Isa. LXVI, 8 : *Quis audivit umquam tale ?* (Quære expositionem titulo de civitate circa principium secundi folii.)

Appropriatus sponso cœlesti. Unde Psalmista de Christo nascente : *Ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo* [4], id est, sibi proprio quia nullus alius eum inhabitavit.

Cunctisque bonis cumulatus. In thalamo enim solent custodienda reponi. Quidquid enim supra dictum est de arca testamenti, et his quæ in ea reposita fuerunt, potest huic thalamo convenienter attribui.

A quo fundatus, ab eodem sanctificatus. De primo : *Ipse fundavit eam Altissimus* [5]. De secundo : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus* [6].

Item, Vestiarium hujus thalami, Gallice, *la garderobe*, uterus proprie virginalis, in quo summus pontifex induit vestes mundissimæ carnis. Ideo Maria figurata fuit per Rebeccam [7], quæ vestes Esau valde bonas apud se notabiliter dicitur habuisse, quibus induit Jacob, id est, Christum luctatorem nostrum. (Hoc habuisti supra expositum de arca post medium capituli, ubi dicitur, quod in arca vestimenta complicantur.)

Benedictus sit a tota Trinitate, qui subtilia aliqua adhuc superaddit de hujus thalami dignitate.

CAPUT XXX.

Maria domus.

1. Domus sapientiæ, de qua, Proverb. IX, 1 : *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem*, etc. Hodie erectum est hoc ædificium, quod commendatur primo ab artifice, ubi dicitur *sapientia* quæ est *omnium artifex*, sicut dicitur, Sapient. VIII, 21. Secundo, a fine ubi dicitur *ædificavit*, scilicet ut ibi habitaret. Tertio, a forma, vel specie, vel architectura, ubi dicitur, *domum*. Quarto, a studiosi-

[1] Ad Coloss. II, 3.
[2] Proverb. VII, 20.
[3] Psal. LXXXVI, 5.
[4] Psal. XVIII, 6.
[5] Psal. LXXXVI, 5.
[6] Psal. XLV, 15.
[7] Genes. XXVII, 15.

tate vel diligentia, ubi dicitur, *excidit*. Quinto, a robore ædificii vel distinctione: unde, *columnas septem*. Igitur artifex sapientia quæ commendatur a tribus, scilicet quod omnia fecit. Unde, Sapient. VII, 21 et 22 : *Omnium enim artifex sapientia*. Omnia portat. Unde sequitur : *Omnem habens virtutem*. Omnia videt. Unde sequitur : *Omnia prospiciens*. Inter omnia hujus artificis opera Maria speciale est opus, de quo dicitur, Eccli. XLII, 16 : *Gloria Domini plenum est opus ejus*. Quam ad hoc fecit, ut quod de priori artificio fuerat deformatum, per eam reformaretur. Hic enim artifex primo condiderat angelicam naturam, quæ in parte ceciderat, et humanam, quæ corrupta erat, et corpoream inferiorem, quæ peccato hominis fuerat pejorata. Sed ad hæc omnia fecit Deus Mariam, cujus fructu angelica natura repararetur, juxta illud Psalmi CIX, 6 : *Implebit ruinas*. Humana renovaretur : unde, Apocal. XXI, 5 : *Ecce nova facio omnia*. Inferior a servitute liberaretur : unde, ad Roman. VIII, 21 : *Ipsa creatura liberabitur a servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei*.

*Æ*dificavit igitur, sed *sibi* : nam eam solus habuit, qui construxit eam et ædificavit. Unde dicit, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi, et ego illi*. Et, Cantic. VII, 10: *Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus*. Sed numquid tantum sibi ? Ad hoc notandum, quod prius ædificaverat Angelis cœlum, et hoc est domus gloriæ. Luc. II, 14 : *Gloria in altissimis Deo*. Dæmonibus et damnatis hominibus infernum, et hic domus justitiæ. Hominibus lapsis mundum, qui est carcer miseriæ. Genes. III, 23 : *Et emisit Adam Dominus Deus de paradiso voluptatis, ut operaretur terram de qua sumptus est*. Idem tamen carcer patria est bestiarum. Pisces etiam posuerat in aquis, aves in aere, stellas in firmamento : quia prius hospitata fuerat cætera, nunc proprio sibi intendit hospitio. Ideo dicitur : *Sapientia ædificavit sibi domum* [1]. Et numquid tantum sibi ? Vere domum sibi soli in qua solus habitaret, sed tamen Angelis data est in restaurationem, hominibus et naturæ nostræ in reparationem, inferiori creaturæ in liberationem, sibi in matrem, dæmonibus in hostem, detentis in limbo in ereptionem. Siquidem dum a principio ceciderant Angeli, natura erat corrupta, Deus offensus, diabolus victor. Sed per eam innocentia reparatur, vita angelica adducitur, Deus homini pacificatur et unitur, diabolus vincitur et conteritur. Genes. III, 15 : *Ipsa conteret caput tuum*, etc.

Sapientia igitur *ædificavit sibi domum*. Siquidem amissæ erant animæ, quæ ob nihil aliud factæ erant, nisi ut essent habitatio sapientiæ : et hoc si manerent sanctæ. Unde de sapientia dicitur, Sapient. VII, 27 : *Per nationes in animas sanctas se transfert*. Sed quia dirutæ erant et omnes peccando vacillaverant, unde, ad Roman. III, 23 : *Omnes enim peccaverunt*, etc., ideo domum istam tam solidam ædificavit et fortem, quod nullo modo potuit vacillare.

Ideo sequitur : *Excidit columnas septem*, scilicet ad eam sustentandam. Unde 2.
dicit alibi : *Ego confirmavi columnas ejus* [2]. *Excidit*, id est, de lapidina vel massa totius humanæ naturæ abstraxit et separavit. Vel, *excidit*, id est, apte paravit et quasi dolavit. Vel, *excidit* per virginitatem, paupertatem, et humilitatem. A concupiscentia carnis per primum quod est virginitas. A concupiscentia oculorum per secundum quod est paupertas. A superbia vitæ per tertium quod est humilitas. *Omne* enim *quod est in mundo* [3], etc. Vel, *excidit*, id est, ab amore mundi separavit : quia virtutes ejus purissimæ omnimoda puritate.

[1] Proverb. IX, 1.
[2] Psal. LXXIV, 4.
[3] I Joannis, II, 16.

Columnas septem. Hoc potest exponi de septem generibus columnarum in bono positarum, de quibus legitur in Scriptura. Invenitur columna ferrea [1]. Item, columnæ marmoreæ [2]. Item, columnæ æreæ quas finxit Hiram [3]. Item, columnæ aureæ, super bases argenteas [4]. Item, columnæ argenteæ de ferculo Salomonis [5]. Item, columna nubis [6]. Item, columna ignis [7]. (Quære auctoritates integras in dictis capitulis). In his septem generibus columnarum ostenduntur septem genera virtutum, quibus fulcivit domum istam Christus sapientissimus architectus.

Columnæ ferreæ, fortitudo. Unde de Maria dicitur : *Accinxit fortitudine lumbos suos* [8]. Ferrum domat omnia metalla, sicut dicitur, Daniel. II, 40. Videbat Salomon primam mulierem nimis fuisse debilem, quæ ad primum flatum serpentis corruerat, et conquerebatur, dicens : *Mulierem fortem quis inveniet* [9] *?* Et attendens ad Mariam dicebat : *Accinxit fortitudine lumbos suos* [10]. Item, *Fortitudo et decor indumentum ejus* [11].

Marmoreæ, castitas, quæ est alabastrum frigidum et candidum, frigidum a concupiscentia, candidum a virginitate. Et hæ columnæ dicuntur *duæ* propter duplicem castitatem. Sed *ferrea* ponitur singulariter, ut intelligatur spiritualis fortitudo Domini, et excludatur carnalis fortitudo dissimilis priori. Jerem. XXIII, 10 : *Factus est cursus eorum malus, et fortitudo eorum dissimilis.* Sed Maria fuit casta mente et corpore, et fortis in spiritu.

Æreæ, humilitas : quia æs vile metallum satis, et verus humilis amat vilipendi, non humilis prædicari. Et est æs durabile metallum, et vix umquam corrumpitur. Si primus Angelus humilitatem habuisset, numquam corruptus fuisset. Hæ fuerunt duæ propter duplicem humilitatem, et erant ante templum ita ut ante ipsas ingrederetur in templum. Sic humilitate introducitur in cœlum, et superbia dejicitur a cœlo. Unde dicitur Lucifero, Isa. XIV, 12 : *Corruisti in terram*, etc. Unde cum gloriarentur discipuli de subjectione dæmoniorum, respondit Christus : *Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem* [12].

Argenteæ, fides : hæ plures erant non tantum duæ, propter multos fidei articulos. Argenteæ : quia fides sumitur ex sacra Scriptura, quæ est argentum igne examinatum. Et Mariæ dicitur : *Beata quæ credidisti* [13], etc.

Aureæ, sapientia Virginis, qua in Deo delectabatur. Et hæ duæ : unde dicuntur pedes firmi, quia sapientia speculatur et delectatur : ideo dicitur *deliciis affluens, et, innixa super dilectum suum* [14].

Nubis et ignis. Prima, paupertas a terra elevata et obscura, tamen rore gratiæ plena. Isa. LXVI, 2 : *Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum ?* Ideo elevata, ut Dei Filio uniretur. Et hæc protegebat a sole : quia humilis Maria a superbia defendit oratione et exemplo, de qua superbia dicitur, Job, XXXI, 26 : *Si vidi solem.* Sed divitiæ pariunt superbiam : unde dicuntur *superbæ* ab effectu. Ignis, charitas. *Ignem veni mittere in terram* [15], etc. Hic protegebat in nocte : quia charitas in adversitate defendit, quoniam patiens est et benigna. Cantic. VIII, 7 : *Aquæ multæ non potuerunt exstinguere charitatem*, etc. Et junguntur columna *ignis et nubis* : quia recte

[1] Jerem. I, 18.
[2] Cantic. V, 15.
[3] III Regum, VII, 15.
[4] Eccli. XXVI, 23.
[5] Cantic. III, 10.
[6] Exod. XIII, 21 et Eccli. XXIV, 7.
[7] Exod. XIII, 21.
[8] Proverb. XXXI, 17.
[9] Ibid., ỳ. 10.
[10] Ibid., ỳ. 17.
[11] Ibid., ỳ. 25.
[12] Luc. X, 18.
[13] Luc. I, 45.
[14] Cantic. VIII, 5.
[15] Luc. XII, 49.

conjungitur paupertas charitati, et e converso : quia quanto amantur æterna, tanto minus terrena, et e converso. Similiter fides et sapientia quæ sunt columnæ argenteæ et aureæ eamdem sequuntur regulam, scilicet Scripturam. Unde dicuntur argenteæ et fundatæ super bases aureas. Similiter marmoreæ, et æreæ, castitas et humilitas. Pulcherrima conjunctio horum duorum, sicut dicit beatus Bernardus. Fortitudo stat solitaria tamquam omnium fulcimentum. Isa. lii, 1 : *Consurge, consurge, induere fortitudine tua, Sion !*

Aliter totum : *Sapientia ædificavit sibi domum*, etc. Filius Dei dicitur *sapientia* quasi sapida scientia : quia ipse solus scitur cum sapore, nec umquam vere scitur absque sapore : nam Deum non novit cui Deus non sapit. Ideo dicitur : *Gustate et videte* [1], etc. Quasi dicatur : Accedite ad gustum, et illuminabimini ad visum. In gustu ejus sapor dulcedinis æternæ, in visu splendor scientiæ, et in his duobus consistit sapientia, id est, sapida scientia, quæ non potest esse sapida nisi circa ipsum, nec insipida circa ipsum. De hac sapientia dicitur Patri : *Omnia in sapientia fecisti* [2], quia *omnia per ipsum facta sunt* [3].

Sequitur : *Ædificavit sibi domum*, domum sibi ubi solus habitaret, sed nobis promptuarium sive cellarium plenum bonis operibus, quæ spectant ad gratiam in præsenti, et eructans ex hoc vase in illud vas. Unde dicimus Christo : *Replebimur in bonis domus tuæ* [4], etc. Sicut dicit Philosophus, domus est defensio in caumatibus et pluviis. Per caumata tentationes diaboli invisibiles et spirituales, per pluvias tentationes carnis continue spiritum impugnantes. Ab his defendimur quasi sub tegmine hujus domus. Unde de amatore Mariæ dicitur, Eccli. xiv, 27 : *Protegetur sub tegmine illius a fervore*, quasi a caumate, *et in gloria ejus requiescet*, quasi a pluvia. Gloria Mariæ virginitas illius. Isa. iv, 6 : *Et tabernaculum erit in umbraculum*, etc., ut supra, de tabernaculo. Circa hoc ædificium tria principaliter sunt attendenda, scilicet materia, forma, et ornatus. Materia, aurum, et ebur, ligna Libani cedrina, et lapides de Libano, aurum et ligna cedrina et lapides allati de Libano fuerunt materia templi. III Regum, xxii, 39, legitur de domo Achab eburnea.

In domo quæ est Maria, sunt fundamenta per quadrum, scilicet quatuor cardinales. Vel, adapta de fundamentis hujus domus, ut supra de fundamentis civitatis. 4.

Muri similiter per quadrum. Unde, Ezechiel. xl, 5 : *Vidi, et ecce murus forinsecus in circuitu domus undique.* (Quære de muris, titulo quod ipsa civitas et turris). Vel, muri angelica custodia. Parietes, virginitas et maternitas. Eccli. xiv, 25, de servo Mariæ : *Requiescit juxta domum illius, et in parietibus illius figens palum*, id est, affectum.

Quadratura, timor et desiderium, dolor et gaudium. De primo, Luc. i, 30 et 38 : *Ne timeas, Maria.* De secundo, *Fiat mihi*, etc. Dolor in passione. Unde, Luc. ii, 35 : *Tuam ipsius animam*, etc. Gaudium de Filii resurrectione.

Dimensiones, profundum humilitas, longum fides vel perseverans sanctitas, latum charitas, altum spei proceritas, vel excessus contemplationis.

Tigna et laquearia. Cantic. i, 16 : *Tigna domorum nostrarum cedrina.* Hæc tigna sunt membra corporalia beatæ Virginis, ex quibus connexa est domus sapientiæ, quæ velut cedrus fuerunt peccatis incombustibilia. Sequitur : *Laquearia nostra cypressima.* Laquearia

[1] Psal. xxxiii, 9.
[2] Psal. ciii, 24.
[3] Joan. i, 3.
[4] Psal. lxiv, 5.

sunt thalami ornamenta, et designant interiora bona spiritualia, quæ ad modum cypressi nulla vetustate peccati comam virtutum disposuerunt. Tigna enim sunt ad fortitudinem domus, laquearia ad decorem. Tigna ergo domorum pluraliter, scilicet corporis Christi et corporis beatæ Virginis cedrina : quia corpora eorum vel corporum membra non vermescebant, vel aliquo peccato, vel aliquo motu pravo. Laquearia cypressina : quia etsi dilatabantur et grossescebant inferius ad exemplum aliorum, tendebant tamen in acutum ut cypressus, hoc est, ad illud unum quod est necessarium [1].

Tectum, patientia contra aeris intemperiem. Multæ mansiunculæ et diversoria multiplicia receptacula ad se confugientium. Dicit enim cum Filio, Joan. vi, 37 : *Et eum qui venit ad me, non ejiciam foras*. Idcirco de ipsa dicit Filius, Joan. xiv, 2 : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt*. Hæ sunt mansiunculæ quas de præcepto Patris fecit verus Noe in arca, quæ figurabat Mariam.

Pavimentum, de quo dicitur, II Paralip. iii, 6 : *Stravit Salomon pavimentum templi pretiosissimo marmore, decore multo*. Per hoc pavimentum signatur humilitas Virginis semper se inclinans deorsum instar pavimenti, quæ receptiva fuit virtutis et omnis specialis decoris. In hoc autem quod pavimentum factum est de marmore, signatur stabilitas humilitatis mentis virgineæ, et conjunctio harum duarum virtutum pretiosissima et pulcherrima est coram Deo : et ideo dicitur *pretiosissimo marmore, decore multo*. Sculpturæ hujus pavimenti vel picturæ, exempla Patriarcharum et Prophetarum, quæ omnia in se transformavit, quæ fuerunt, justitia Noe, fides Abrahæ, obedientia Isaac, lucta Jacob, castitas Joseph, mansuetudo Moysi, patientia Job, humilitas David, sapientia Salomonis, zelus Eliæ, et hujusmodi, qui omnes quasi pavimentum fuerunt respectu hujus excellentissimi ædificii.

Porta, fides qua Christus intravit, quæ semper clausa fuit principi, id est, diabolo, qui dicitur *princeps mundi* [2]. De hac porta dicitur, Ezechiel. xlvi, 1 : *Erit porta clausa sex diebus in quibus opus fit : die autem sabbati aperietur* : quia clausa fuit ad humanam peccati consuetudinem, sed aperta est ad inducendum nos in requiem.

Sequitur : *Excidit columnas septem*. *Excidit*, ut supra expositum est, *columnas septem*, quibus semper firma stetit hæc domus. Hæ septem columnæ, septem dona Spiritus sancti, quæ requieverunt in Christo quiescente in Maria, et quam numquam deseruerunt, per quæ stetit firmiter et perseveranter in omni gratia et virtute. Vel, septem virtutes, tres theologicæ et quatuor cardinales. Vel, septem virtutes quæ possunt elici ex septem verbis ejus, de quibus legitur in Evangelio. Prima, prudentia, ibi, *Quomodo fiet istud* [3], etc. Secunda, voti firmitas, ibi, *Quoniam virum non cognosco*. Tertia, humilitas, ibi, *Ecce ancilla Domini*. Quarta, oratio vel obedientia, ibi, *Fiat mihi secundum verbum tuum*. Vel, septem columnæ, septem illæ virtutes quas Jacobus attribuit sapientiæ, quæ desursum est [4] : quæ congruentissime possunt adaptari Mariæ et cuilibet perfectæ animæ, et fulciunt domum sapientiæ contra septem criminalia.

Sapientia est pudica contra luxuriam, 6.
vel contra prudentiam carnis, quæ immunda est et sordidans animam. Pacifica contra iram. Jacob. iii, 18 : *Fructus justitiæ in pace seminatur*. Vel, contra prudentiam mundi quæ tumultuosa. Modesta contra gulam, quæ quærit su-

[1] Luc. x, 42.
[2] Joan. xiv, 30.
[3] Luc. i, 34 et seq.
[4] Jacobi, iii, 15.

perflua, nec scit stare in modo. Vel, modesta contra superbiam. Modestia Mariæ in hoc apparuit, quod fabro voluit desponsari cum esset de stirpe regia. Item, apparet in responsione sua ad Angelum : ipsa enim erat virgo prudentissima et noverat dixisse sapientem, Proverb. XVII, 27 : *Qui moderatur sermones suos, doctus et prudens est*, etc. Item, in hoc apparet, quod volens loqui cum Filio die quadam, domum in qua Filius prædicabat, intrare vel sermonem ejus interrumpere non præsumpsit, sed foris stans, reverenter exspectavit, sicut legitur, Marc. III, 31. Item, in hoc apparuit, quod cum Filium videret crucifigi, audiret blasphemari, cerneret conspui, colaphizari, configi, et lanceari, non remurmuravit, non contradixit, non maledixit, licet ipsius animam gladius Filii pertransiret. Et ita reliquit nobis exemplum totius modestiæ. Juxta quod præcepturus erat Apostolus, ad Philip. IV, 5 : *Modestia vestra nota sit omnibus hominibus*, etc. Suadibilis contra pigritiam et acediam, quæ non acquiescit consilio Apostoli dicentis, ad Galat. VI, 10 : *Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes*. Suadibilitas est facile recipere correptiones et consilia, sicut et ipsa fecit, non statim respondens Angelo, sed præcogitans *qualis esset ista salutatio* [1]. Bonis consentiens contra immunditiam, quæ *bona in mala convertens insidiatur* [2]. Et ipsa audiens bonam promissionem Angeli, statim respondit : *Fiat mihi secundum verbum tuum* [3]. Plena misericordia et fructibus bonis, misericordia in affectu contra cordis duritiam, fructibus bonis in effectu contra avaritiam. Et ipsa concepto Salvatore statim misericorditer visitavit Elisabeth gravidam et prægnantem. Judicans sine simulatione contra superbiam, quæ se excusat, sicut patet in parentibus primis. Et ipsa humiliter respondit : *Ecce ancilla Domini* [4], etc.

De hac domo quæ est promptuarium Domini, dicit Psalmista, Psal. LXIV, 5, Christo : *Replebimur in bonis domus tuæ*. Nota quod Dominus triplicem habet domum, cœlum, beatam Virginem, æternam beatitudinem. De prima recipimus bona naturæ, de secunda bona gratiæ, de tertia bona gloriæ. Cœlum enim est quasi quædam domus vel officina seu cellarium, a qua nobis effunduntur bonitates naturales, scilicet calor vitalis quo diversæ rerum species propagantur, et potest dici domus naturæ, sed quantum ad hanc effusionem non est distinctio. Matth. V, 45 : *Qui solem suum facit oriri*, etc. *Et pluit*, etc. Est enim cœlum larga illa manus de qua dicitur : *Aperis tu manum tuam* [5], etc. Cum autem hæc non sufficeret inopiæ nostræ, excogitavit Dominus facere aliam. 7.

Unde sapientia ædificavit non solum sibi, sed et nobis domum, de qua nobis spirituales effunderet bonitates, scilicet dona gratiarum, unguenta virtutum, medicamenta morborum, et hujusmodi, quæ nobis eo propinquior esset et magis ad manum quam ipsum cœlum, de quo nobis effluunt bona naturæ, quo magis indigemus bonis gratiæ quam bonis naturæ. Domus ista uterus virginalis, qui nobis est horreum frumenti, cellarium vini et olei, apotheca universi medicinalis unguenti et omnis aromaticæ speciei, et hujusmodi. Ideo dicitur Christo in persona omnium fidelium : *Replebimur in bonis domus tuæ* [6]. Istud *replebimur*, videntur dicere inanes et famelici. Siquidem ante adventum Salvatoris in carnem, erat inopia et fames et caristia in Ægypto, id est, in mundo, donec verus Joseph in beata Virgine quasi in grana- 8.

[1] Luc. I, 29.
[2] Eccli. XI, 33.
[3] Luc. I, 38.
[4] Ibid.
[5] Psal. CXLIV, 16.
[6] Psal. LXIV, 5.

rio suo frumenta congessit ad satiandam famem Ægypti[1]. Et bene dicitur : *Replebimur* : quia tanta est domus abundantia, quod nostram sufficienter replere potest inopiam. Ideo dicitur pluraliter *in bonis domus tuæ*. Nostra autem inopia vel miseria consistit in tribus principaliter, quæ sunt, naturæ corruptio, virtutum defectus, et abundantia vitiorum. De hoc triplici defectu, Jerem. IV, 23 : *Adspexi terram, et ecce vacua erat et nihili.* Non dixit, adspexi hominem Dei signaculum, de quo, Job, XXXVIII, 14 : *Restituetur in lutum signaculum.* Nec dixit, adspexi terram plenam, sed dixit : *Adspexi terram, et ecce vacua erat.* Et subdit : *Et nihili* : quia terra plena vepribus et spinis obsita, quasi nihil est in valore. Sic peccator vacuus virtutibus et plenus vitiis et peccatis. Et bene dicit : Quasi[2] *nihili*, et non omnino nihili : quia quamdiu vivit peccator, restat scintilla rationis, qua mediante potest per gratiam aliquid fieri. Beata autem Virgo supplet nostros defectus : quia impetrat veniam de peccatis, ne simus quasi nihili : acquirit nobis gratiam ne simus vacui, reparat naturam, ne remaneamus quasi lutum. Et non solum semel hoc facit, sed etiam quoties vere pœnitentes ad ipsam confugimus.

Inopia nostra consistit principaliter in tribus.

Et ideo forte non dixit Psalmista, *implebimur*, sed significantius dixit : *Replebimur* : quia non tantum semel replet nos, sed multoties nos reparat peccando exinanitos. Ideo dixit : *Replebimur*, id est, iterum et iterum implebimur. Quia primo per eam replebimur animæ glorificatione. Secundo, replebimur corporis immortalitate. Item, primus defectus noster et prima paupertas nostra quæ est carere Deo, quæ repleta est et ditata, quando ipsa mediante *parvulus natus est nobis, et filius* Dei *datus est nobis*[3] : ut habeamus pretium nostræ redemptionis, ad quam nullius opes sufficiebant. Secunda paupertas vel secundus defectus repletus est, quando *repleti sunt omnes Spiritu sancto*[4]. Etsi enim aperta esset janua paradisi in passione, tamen deerat nobis dux, qui nos regeret et duceret ad cœlum : et datus est Spiritus sanctus in ducem. Sed quia sæpe facimus contumeliam Spiritui sancto peccando, et ita sæpe deserit nos, et deserti ab eo labimur a via, ne lapsis deesset adjutorium quo mediante resurgerent, assumpta est Maria in cœlum, ut lapsos erigat, cæcos illuminet, et solvat compeditos. Dicimus ergo Filio Mariæ : *Replebimur in bonis domus tuæ. In bonis* pluraliter : nam tanta est ibi totius veri boni abundantia, quod excedit inopiam totius creaturæ. Ideo de Christo dicitur : *Gloria et divitiæ*, id est, gloriosæ divitiæ, *in domo ejus*[5], quæ est Maria. Hanc repletionem desiderabat qui dicebat Filio vel etiam matri : *Sitivit in te anima mea*[6], o Maria, quæ es cella vinaria.

Hanc etiam repletionem desiderat ipsa caro nostra, quæ multipliciter sitit, quia esuriendo, sitiendo, lassando non invenit remedium in hoc mundo. Sitit ergo anima glorificationem, et caro immortalitatem, quæ utraque speramus nos habituros per eam. Ideo dicimus : *Replebimur*, etc.

Si autem quæratur, quando, vel quomodo, vel a quo, vel per quem diffusa est huic domui tanta plenitudo totius veri boni, respondendum quod in Filii conceptione de præcepto Dei Patris : et hoc designatum est, Genes. VI, 21, ubi dixisse legitur Deus Pater vero Noe, id est, Filio carnem sumpturo de Maria, quæ figuratur per arcam : *Tolles tecum ex omnibus escis quæ mandi possunt, et comportabis apud te, et erunt tam tibi quam illis in cibum.* (Istud invenies plene expositum § 12 de horto, ubi assigna-

[1] Genes. XLI, 48 et 49.
[2] Deest *quasi* in Vulgata.
[3] Isa. IX, 6.
[4] Act. II, 4.
[5] Psal. CXI, 3.
[6] Psal. LXII, 2.

tur quomodo Maria pascit et potat suos convivas.)

De tertia domo quæ est beatitudo æterna, dicit Dominus, Joan. xiv, 2 : *In domo Patris mei mansiones multæ sunt.* Item, in Psalmo cxxi, 1 : *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus.* Item, Baruch, iii, 24 : *O Israel, quam magna est domus Dei, et ingens,* et cætera multa. Item, de domo supercœlesti exponitur istud : *Replebimur in bonis domus tuæ*[1]. Item, *Domum tuam, Domine, decet sanctitudo*[2], etc., quia *non intrabit in eam aliquod coinquinatum*[3]. Item, de domo supercœlesti dicit Psalmista, Psal. lxxiii, 5 : *Beati qui habitant in domo tua, Domine,* etc. Igitur *sapientia ædificavit sibi domum*[4]. Et hoc est quod legitur, III Regum, vi, 9 : *Ædificavit Salomon domum, et consummavit eam.* Et nota, quod Salomon non solemnizavit de fundatione domus, sed de dedicatione. Fundatio domus Virginis, de qua non est solemnizandum : quia concepta fuit cum originali. Dedicatio domus, sanctificatio Virginis in utero matris cito[5], ut creditur, post conceptionem : de hac solemnizandum. Quæ sanctificatio fuit quasi quædam spiritualis dedicatio : quia tunc et ex tunc tota fuit Deo dicata, id est, data et appropriata : dedicare enim domum est ipsam Deo dicare, id est, dare et appropriare.

Item, III Regum, ix, 3, verba Patris ad Filium : *Sanctificavi,* dicit Pater vero Salomoni, id est, Filio, *domum hanc quam ædificasti :* quia sapientia ædificavit sibi domum, ut supra, *ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum : et erunt oculi mei et cor meum ibi cunctis diebus.* Nomen Patris et verbum Patris, Filius Dei est. Hanc autem domum quasi ter sanctificavit Deus Pater. Magna sanctificatione, quando in utero sanctificavit eam. Majori in gratiæ repletione, quando dicta est *gratia plena.* Maxima in Spiritus sancti superventione et Filii Dei conceptione : quia maxime tunc Spiritus sanctus in ea fomitem ita penitus exstinxit, quod nec etiam venialiter postea peccare potuit, sicut dicit Augustinus.

Sequitur : *Et erunt oculi mei*[6] *:* quia 10.
ubi amor, ibi oculus. *Et cor meum ibi :* quia ubi est thesaurus hominis, ibi est et cor ejus[7]. Maria vero thesaurus Domini est. Dicitur enim thesaurus et illud quod reponitur, scilicet virtutes et dona gratiarum et ipsum repositorium. Propter hanc sanctificationem vel dedicationem prædixerat David de Maria : *Domum tuam decet sanctitudo, Domine,* ducens *in longitudinem dierum*[8]. Et nota, quod primo ædificata est domus de lapidibus quadratis. Secundo, texit eam Salomon totam ab interiori lignis cedrinis : et sic ædificavit quasi parietes ligneos intra parietes lapideos, et quasi domum ligneam intra lapideam. Tertio autem ab intimo omnia cooperuit auro mundissimo, ubique lignis cedrinis laminas aureas affigens clavis aureis : et ita fecit parietes aureos intra cedrinos, et velut domum auream intra cedrinam : et sic tamquam domum in tribus, et tamquam in una tres. Et tale esse decebat triclinium Trinitatis. Exterior domus fuit lapidea, interior cedrina, intima vero fuit aurea. Hæc est domus saltus Libani[9], quæ divisa erat in duas partes, sicut dicit Magister in Historia. Pars inferior appellabatur *netota,* id est, pigmentaria, quæ continebat pigmenta et aromata Salomonis ad usum templi et domus re-

[1] Psal. lxiv, 5.
[2] Psal. xcii, 5.
[3] Apocal. xxi, 27.
[4] Proverb. ix, 1.
[5] Non *cito,* sed *simul* cum conceptione sanctificata est Maria, ut patet ex definitione dogmatis de Conceptione immaculata B. V. Mariæ.
[6] III Regum, ix, 3.
[7] Matth. vi, 21.
[8] Psal. xcii, 5.
[9] III Regum, vii, 2.

giæ, quibus scilicet pigmentis et aromatibus designatur virginalis odor Mariæ. Pars superior dicebatur *armaria*, quæ continebat arma ad tuitionem regis et decorem domus, quibus armis designantur virtutes quibus Maria protegit Ecclesiam et bene regentes seipsos. Ab exteriori dicebatur *domus saltus* : quia vallata viridariis consitis arboribus, in quibus modulabantur aves quasi in saltu. Ecce orationes beatæ Virginis secretæ et mundæ, sine obstaculo directæ ad Dominum. Libanus candor vel candidatio, hoc est, virgo tota candida intus et exterius. Hanc domum fecit sibi rex Salomon, id est, Christus. Et hæc domus continuit medicinam, scilicet Christum, contra morbos peccatorum, et arma virtutum contra carnem et diabolum. Hæc arma, virginitas, paupertas, humilitas. Singula singulis. (De hac domo plura habuisti titulo, *Gratia plena*, circa finem capituli.

Item, Lapidis materia sumpta de Libano est, id est, de candore, scilicet Virginis purissima carne, hoc quoad templum corporis Christi. Vel ideo materia corporis Christi comparatur lapidibus Libani : quia virgo fuit quasi lapidea, id est, dura et insensibilis et impenetrabilis omnibus jaculis, id est, insidiis inimici tamquam lapis.

11. Item, De hac domo dicit Psalmista, Psal. xxv, 8 : *Domine, dilexi decorem domus tuæ*, etc. Decor hujus domus maxime in duobus consistit. In carentia omnis mali, et ornatu omnis boni. Vel, in ornatu omnis virtutis interioris, et omnis boni operationis exterioris.

Sequitur : *Et locum habitationis gloriæ tuæ*, id est, Filii : quia gloria patris filius sapiens [1], secundum aliam translationem.

Moraliter : Decor domus Domini est pulchritudo fidelis animæ, quam Deus delectatur inhabitare. Unde dicit, Proverb. viii, 31 : *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum*. Et consistit iste decor in duobus supra dictis, ut dictum est.

Sequitur : *Et locum habitationis gloriæ tuæ*. Quasi diceret : Ad hoc diligo animam meam ut inhabitet ibi gloria. Hæc est domus cui Dominus volens in ea multo tempore pacifice habitare, dixit in suo ingressu, Matth. x, 12 : *Pax huic domui*, et omnibus habitantibus in ea, potest suppleri, ut hoc intelligatur de motibus sensualitatis.

Hæc domus orationis active et passive, de qua Dominus dicit, Isa. lvi, 7 : *Domus mea*, id est, Maria, quam ego novem mensibus corporaliter inhabitavi, *domus orationis vocabitur cunctis populis*, quibus dicit Ecclesia : « Omnis homo omni hora ipsam ora, etc. » Active : quia assidue orat pro populo Christiano, et maxime pro amicis suis exemplo Jeremiæ, de quo, II Machab. xv, 14, dicitur : *Hic est qui multum orat pro populo et universa sancta civitate*. Ideo, Eccli. l, 20 : *In magna domo*, hoc est, in Maria, *auctus est sonus suavitatis plenus* : quia orationes ejus aromaticæ sunt Filio et toti Trinitati. Passive : quia jugiter a nobis est exoranda. Hæc est de qua, Isa. vi, 4 : *Domus repleta est fumo*, id est, Maria gratia contemplationis. Hæc est de qua dicit Dominus, Isa. lx, 7 : *Domum majestatis meæ glorificabo*. Qui ergo cum Domino Mariam pro posse suo non glorificat, erit ignobilis. Unde ipsa dicit cum Filio, I Regum, ii, 30 : *Qui contemnunt me, erunt ignobiles*.

De hac domo dicitur, Aggæi, ii, 8 : *Veniet desideratus Christus cunctis gentibus : et implebo domum istam gloria* : quia gloria patris filius sapiens [2]. Item, ibidem, ℣. 10 : *Magna erit gloria domus istius novissimæ plus quam primæ : et in loco isto dabo pacem*. Prima domus Heva, secunda Maria. Gloria Hevæ,

[1] Proverb. x, 1.

[2] Proverb. x, 1.

quod manu Domini formata est in paradiso de substantia Adæ. Gloria Mariæ in infinitum major : quia de purissima substantia ejus formata est caro Christi, cujus pretio redemptus est mundus, et quod per partum ipsius per Hevam perditus nobis restitutus est paradisus. Item, Psal. v, 8 : *In multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam*, o Christe, per fidem scilicet et dilectionem. Maxima siquidem misericordia Dei est infundere alicui gratiam diligendi matrem suam. Item, de hac domo dicitur, Luc. x, 38 : *Mulier*, id est, Maria mollis misericordia et benignitate, *quædam*, id est, singularis, *Martha nomine*, quæ Syriace interpretatur *dominans*, et signat Mariam, quæ interpretatur *domina*, *excepit illum*, scilicet Jesum, qui est vera salus, *in domum suam*, id est, in uterum virginalem, etc. Moraliter : Martha corpus cujus est ministrare, Maria spiritus cujus est sabbatizare. Jesus loquitur et libenter auditur, cujus est evangelizare. In tali domo Jesus, id est, vera salus libenter hospitatur, et totam spiritualiter spiritualem procurat familiam.

Aliter : Mulier, id est, anima mollis et tractabilis per pietatem et obedientiam, si sit quædam, id est, singularis diligens contemplationis secretum et a se removens vitiorum strepitum, si sit etiam Martha, id est, dominans ut dominetur suæ sensualitati, excipiet per hospitalitatem Jesum, id est, veram salutem, in domum suam materialem, vel in domum cordis et corporis sui, etc.

Item, De hac domo, Joel, III, 18 : *Fons*, id est, Christus, *egredietur*, per carnalem nativitatem, *de domo Domini*, id est, Maria, *et irrigabit*, sua prædicatione, vel in sua passione ubi fudit de suo corpore sanguinem et aquam ad ablutionem nostram. Unde, Apocal. I, 5 : *Dilexit nos et lavit nos a peccatis nostris in sanguine suo*, cum quo exivit aqua : *torrentem spinarum*, id est, conscientias peccatorum quæ velut torrens fluunt in mare mortuum.

Ecclesia domus sapientiæ, de qua istud exponitur : *Sapientia ædificavit sibi domum* [1]. Hujus domus septem columnæ, septem Ecclesiastica sacramenta, quibus Ecclesia fulcitur et sustentatur in gratia et virtute. Porta hujus domus baptismus his qui numquam ingressi sunt, pœnitentia his qui semel ingressi postea fatue exierunt. Vel, septem columnæ septem virtutes, tres theologicæ et quatuor cardinales. Fundamentum fides Catholica, quæ totum supportat ædificium virtutum, et sine qua non consurgunt : quia *sine fide impossibile est* aliquid *placere Deo* [2]. Porta baptismus sine quo in Ecclesiam non intratur, scilicet sine baptismo fluminis, vel flaminis, vel sanguinis. 14. Ecclesia domus sapientiæ.

Religio domus sapientiæ, de qua domo dicitur : *Deus qui inhabitare facit unius moris in domo* [3]. Item, *Domum tuam decet sanctitudo* [4], etc. Item, *Elegi abjectus esse in domo Dei* [5], etc. Fundamentum hujus domus paupertas : quamdiu enim immobiliter stetit hoc fundamentum, tamdiu stetit firmiter religio : sed sicut necesse habet domus corruere, vacillante fundamento, sic corruit religio in oculis Dei, quidquid appareat exterius, paupertate fugata. Ideo dixit quidam sanctus, quod religio suffocavit matrem suam, id est, paupertatem. Vel aliter, scilicet quod divitiæ suffocaverunt matrem suam, id est, religionem. Sed ad nihil aliud student modo multi qui religiosi apparent, nisi ut destruant hoc fundamentum, volentes ædificare sine fundamento, quod est impossibile. 15. Religio domus sapientiæ.

Quadratura hujus domus sicut domus religiosa debet esse quasi quadrata : qua-

[1] Proverb. IX, 1.
[2] Ad Hebr. XI, 6.
[3] Psal. LXVII, 7.
[4] Psal. XCII, 5.
[5] Psal. LXXXIII, 11.

tuor illa quæ resignanda sunt his qui subintrant religionem, ut sic fiant quadrati, vel quadri, vel quadranguli. Primum, carnalia desideria. Secundum, mundi concupiscibilia. Tertium, voluntas propria. Et quartum, carnalium parentum carnalis amicitia : quia spiritualiter debent eos diligere, sed non carnaliter. Vel, quadratura illa quam docet ipsa sapientia, Sapient. VIII, 7 : *Sobrietatem enim et prudentiam docet, et justitiam, et virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus.* Sobrietatem appellat temperantiam, virtutem vero fortitudinem, prudentiam et justitiam nominibus suis. Bona profecto quadratura qua utilius nihil est in vita hominibus : quia ipsa vita est in hominibus, vita scilicet non carnis, sed spiritus, vita utilis et multo utilior quam vita carnis.

Ostium autem quo vere intratur, potest dici obedientia, per quam quisquis non introierit, quidquid ei videatur, semper tamen foris est merito, etsi sit intus numero. Asseres hujus ostii, proprietates obedientiæ. Duo ostiola, obedire in adversis et prosperis. Superliminare et limen quod est inferius obedire pro honore Dei et utilitate propria. Ferratura firmum propositum tenendi votum obedientiæ. In castratura asserum charitas fraterna. Janitor sollicitus timidus et præcavens sibi, timor mortis, timor judicii et gehennæ. Clava ejus assidua recogitatio gehennalium, ubi sunt mallei percutientes parati stultorum corporibus. Paries orientalis, spes æternæ beatitudinis : occidentalis, timor æternæ damnationis : meridionalis, temperantia in prosperis : et aquilonaris, patientia in adversis. Hæc quatuor instar parietum nociva excludunt, nec sua contraria permittunt ingredi, quæ sunt desperatio, præsumptio, superfluitas, et impatientia. Fulcitur hæc domus septem columnis. Primæ duæ, obedientia et reverentia superioribus. Tertia et quarta, consilium et auxilium coæqualibus. Quinta et sexta, correptio et disciplina subjectis. Septima, indicium veræ confessionis ad seipsum. Hujus domus ostium discretio, quæ admittenda quæ repellenda. Fenestræ, pietas et misericordia, quæ ferunt nos extra ad proximos. Tectum, patientia vel contemplatio quæ ascendit superius. Thren. III, 28 : *Levabit super se.* Profundum timor, superius spes, latum dilectio, id est, charitas, longum perseverantia in bono sine qua nemo salvatur.

Sapientiæ quarta domus, quælibet fidelis anima quam Christus ædificat sibi in plasmatione corporis et infusione animæ : sed nondum inhabitat sordes originalis, donec dedicetur in baptismo. Hæc est dignitas hominis super alias creaturas, quod ipse ad hoc ædificatur et fit, ut sit triclinium totius Trinitatis. Unde Dominus dicit, Proverb. VIII, 31 : *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.* Væ autem homini illi qui tantum habitatorem a se ejecerit ! Væ qui ejectum peccando iterum in domum suam non revocaverit pœnitendo ! Certe melius illi erat si natus non fuisset homo ille. 16

Anim[…] delis[…] mus[…] pient[…]

Hujus ergo domus materia corpus et anima. Vel quasi quædam spiritualis materia ligna Libani, et setim, aurum et ebur, et lapides, et cætera de quibus supra. Septem columnæ, septem gratiæ Spiritus sancti, quas recipit baptizatus. Vel, septem virtutes theologicæ et cardinales. Vel, septem illæ quas Jacobus enumerat, de quibus dictum est supra. Vel, aliæ septem quæ conveniunt pœnitenti et fundantur super bonam tristitiam, de quibus legitur, II ad Corinth. VII, 11. Prima, sollicitudo emendandi delictum. Secunda, timor recidivandi. Tertia, indignari sibi, quia Deum offendit. Quarta, defendere se ab adversario. Jacob. IV, 7 : *Resistite diabolo.* Quinta, desiderium proficiendi. Sexta, æmulatio melioris vitæ. Et septima, vindicta, ut scilicet homo vindictam de carne accipiat, per quam deliquit, et dicat cum Jephte, Judic. XI, 35, filiæ suæ, id est,

carni : *Heu! me, filia mea, decepisti me, et ipsa decepta es.*

Item, Sciens Dominus domum nostram esse debilem et pronam ad lapsum, mittit nobis iterum fulciendam. Vel, aliæ septem columnæ quæ fulciunt eam et quasi relevant, sunt contritio quæ relevat a parte cordis, confessio, oratio, et jejunium quæ a parte oris, satisfactio et eleemosyna a parte manuum, lacrymarum effusio a parte oculorum, auditus verbi Dei et clamoris pauperum a parte aurium, disciplina a parte renum, et ire ad Ecclesiam et visitare miseros a parte pedum.

17. Tectum quod dicitur a tegendo : quia Filius Dei ibi tectus est veste carnis cum prius esset quasi nudus, id est, purus Deus. De tertio dicit Psalmista, Psal. CI, 8, in figura Christi : *Factus sum sicut passer solitarius in tecto*, id est, in utero virginali, quem solus inhabitavi. (Quære titulo de avibus, quare Christus comparatur passeri [1].)

Ædes quæ dicitur ab edendo. Unde 18.
Plautus : « Si vocassem vos etiam edere ad prandium. » Ibi enim comedit Christus favum suum cum melle suo [2]. Unde, Ezechiel. XLIV, 3 : *Princeps ipse sedebit in ea*, ut comedat panem coram Domino.

Triclini, id est, triclinium quod non 19.
ponitur in versu. Isidorus dicit quod triclinium est cœnaculum a tribus lectulis discumbentium : in domibus enim ubi convivii apparatus exponebatur, tres lectuli strati erant in quibus discumbentes epulabantur. Κλίνη enim Græce, *lectus* vel *accubitus* Latine, et a tribus clinum componitur *triclinium*.

CAPUT XXXI.

Maria templum.

Templum. Unde in Psalmo LXIV, 5 et 6 : *Replebimur in bonis domus tuæ.* Et, *Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.* Domus proprie hominis est templum Dei. Ideo beata Virgo dicitur *domus* et *templum* : quia fuit habitatio Dei et hominis. Hoc templum dedicatum fuit et sanctificatum in sanctificatione beatæ Virginis. Unde dicitur : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus* [3]. Dicitur autem templum quasi tectum amplum : et ipsa est ampla charitate, præsidio, pietate. De hoc templo dicit Psalmista, Psal. LXIV, 5 et 6, ad Christum : *Sanctum est templum tuum, mirabile in æquitate.*

Maria templum : quia per eam preces porrigimus ad Christum. *Sanctum*, sicut habes titulo de sanctitate ejus. *Mirabile in æquitate*, id est, in incarnatione. Quod dicitur æquitas : quia justum fuit ut qui fecerat, reficeret. Item, ut qui occasionem ruinæ dederat, damnum solveret. Ideo dicit Jonas, Jonæ, I, 12 : *Tollite*

[1] Levit. XIV, 49 et seq.
[2] Cantic. V, 1.
[3] Psal. XLV, 5.

me, et mittite in mare,... scio enim ego quoniam, in persona Christi quasi loquens Patri et Spiritui sancto, *propter me tempestas hæc grandis venit super vos.* Item, ut sicut per hominem unum mors, ita per unum hominem vita. Item, ut sicut Filius medius erat in personis, sic esset medius in naturis. (Quomodo hoc templum mirabile, quære titulo, quod Mariæ debemus benedictionem.)

2. In hoc templo Domino offertur. Et in utero beatæ Virginis obtulit Filius Patri humilitatem, qua hominis superbiam expiavit. Et ideo hoc templum dicitur *mirabile in æquitate.* Mira æquitas : quia imus superbe adspiravit ad summum, ideo summus se humiliavit ad infimum.

Dominus adoratur. Et a matre adoratur Filius. Unde : *Adorabo ad templum sanctum tuum.* Et iterum, Psal. XXVIII, 2 : *Adorate Dominum in atrio sancto ejus.* Sic ascenderunt tres magi adorantes matrem cum Filio quem tenebat in gremio [1], sicut creditur ea hora.

Domus exoratur. Quod fit quando dicimus ei : « Memento salutis auctor, etc. » Item, cum dicimus ei illud Jeremiæ, XIV, 21 : *Solii gloriæ tuæ recordare*, etc. (Quære supra titulo de *throno* et *solio.*) Moraliter : Matth. VI, 6 : *Cum oraveris, intra in cubiculum tuum.*

Domino sacrificatur. Quod maxime fuit, quando mater in Filio martyrizabatur. Imo et quoties pro mundi salute Dominum exorabat in spiritu humilitatis et in animo contrito [2]. *Sacrificium Deo spiritus contribulatus* [3], etc., quod repellat diaboli tentamenta. Job, II, 13, amici Job, id est, dæmones qui se fingunt amicos ut decipiant, non audent tentare quos vident dolere et contristari pro peccatis. Unde ibi dicitur : *Nemo loquebatur ei verbum, videbant enim dolorem ejus esse vehementem.*

Intus et exterius crucibus insignitur. Interius per memoriam passionis, exterius per ejus imitationem. Unde dicit ei Filius, Cantic. VIII, 6 : *Pone me ut signaculum*, etc. Exod. XII, 22 : *Fasciculum hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, et aspergite ex eo superliminare, et utrumque postem.* Superliminare, ratio quæ linienda est hoc sanguine per memoriam passionis. Per duos postes irascibilis et concupiscibilis : irascibilis ut informetur ad imitationem passionis per pœnitentiam, concupiscibilis per dilectionem.

In hoc templo reliquiæ reponuntur, id est, exempla sanctorum ad imitationem. Unde Joseph, id est, Christus, præcepit fratribus suis, Genes. L, 24, ut tollerent ossa ejus, id est, fortia exempla ad imitandum : quod constat præ omnibus fecisse beatam Virginem. Vel, pretiosæ reliquiæ, quæ fuerunt repositæ in hoc templo, Filius Dei clausus in utero virginali. Vel etiam charismata omnium gratiarum. Propter hoc etiam præceptum est, Exod. XXVIII, 9-12, ut summi sacerdotes portarent nomina duodecim filiorum Israel in rationali, quod erat supra pectus per memoriam, et in superhumerali per operis imitationem.

Aqua benedicta aspergitur. Aqua gratia. Unde, *gratia plena.* Vel, aqua Scriptura sapientiæ salutaris quam Maria habuit super omnes. Habuit etiam aquam lacrymarum, maxime tempore Dominicæ passionis, et aquam devotionis omni tempore vitæ suæ. Moraliter : Aqua lacrymarum quæ benedicta est, quia *beati qui lugent* [4], fugatur diabolus. Quod significatum fuit, III Regum, XVIII, 44, ubi Elias mandavit Achab : *Junge currum tuum, et descende, ne occupet te pluvia*, scilicet lacrymarum. Et statim fugit Achab, id est, diabolus. Et nota, quod in aqua benedicta ponendum est sal, ut discrete ploret quis et ex debita causa. Assigna istud sicut habetur, ibi, *Beati*

[1] Matth. II, 11.
[2] Daniel. III, 39.
[3] Psal. L, 19.
[4] Matth. V, 5.

qui lugent. Et hæc salis appositio signata est IV Regum, II, 20 et 21, in facto Elisei qui salivit aquas Jericho.

Erat mensa propositionis, altare thymiamatis, et candelabrum cum septem lucernis, ut in anima sit Scripturæ refectio quæ per mensam. Jerem. XXXI, 33 : *Dabo legem meam in visceribus eorum, et in corde eorum scribam eam.*

Altare thymiamatis fides, quod erat de lignis setim [1] : quia articuli fidei incorruptibiles sicut ligna setim.

Candelabrum luminis ductile, cor scilicet, quod est quasi sol in microcosmo, ductile per obedientiam et patientiam. Septem lucernæ, septem dona illuminantia templum istud. Hæc omnia superexcellenter fuerunt in templo Domini, id est, in Virgine gloriosa.

Cantatur et psallitur. Unde : *In templo ejus omnes dicent gloriam* [2], ad honorem Filii glorificando Mariam. Ipsa etiam cum sit regina et dux chori virginei, non cessat Domino canticum illud novum decantare, de quo dicitur, Apocal. XIV, 3 : *Nemo poterat dicere canticum,* etc. Sacerdos hujus templi Christus Dominus. Unde : *Dominus in templo sancto suo* [3], sicut sacerdos. In medio hujus templi suscepimus misericordiam Dei, id est, Filium de pura misericordia nobis datum a Patre. Unde dicimus Patri : *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui* [4], quod fuit uterus virginalis. Vel, *misericordiam,* id est, remissionem peccatorum nostrorum : quia ad hoc venit Filius Dei in hoc templum, ut salvum faceret populum suum a peccatis eorum, sicut dicitur, Matth. I, 21.

Templum Domini dignoscitur multiplici signo. Primum, ex eo quod habet capitium, id est, *le chevet,* ad Orientem. Caput cor. Qui ad Deum habet cor, ad Orientem respicit duplici oculo, intellectu et affectu, vel cogitatione et dilectione. Qui ad Occidentem, id est, ad mundum habet cor, et hunc Orientem addorsavit, scilicet Christum, templum diaboli est. Secundum, si habet crucem fidei vel disciplinæ vel ordinatæ correptionis morum : alioquin domus potius diaboli quam Dei. Tertium, imago Crucifixi. Anima tua imago Dei est : sed debet affigi cruci spirituali per obedientiam. Et ipsa caro per mortificationem cruci pœnitentiæ. Hæc est crux gemina similis cruci Christi. Post hæc scribendum de templo Salomonis quomodo potest signare Mariam. Et de tabernaculo et omnibus vasis suis, de mensa, de altari, et hujusmodi.

Basilica. Dicit Isidorus, quod antiquitus regiæ habitationes dicebantur *basilicæ* a βασιλεῦς quod est *rex.* Nunc autem ideo templum *basilica* nominatur, quia ibi Regi omnium sæculorum cultus et sacrificia offeruntur. Maria vero habitatio regis cœlestis qui de ipsa dicit in Psalmo CXXXI, 14 : *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo,* etc. Ipsa enim significata est per basilicam regis Assueri, de qua legitur, Esther, V, I. 3.

Sancta sanctorum. Sancta juxta veteres exteriora templi sunt. Sancta vero sanctorum locus templi secretior, ad quem nullius erat accessus nisi tantum sacerdotis. Dicta autem sancta sanctorum : quia exteriori oraculo sanctiora, sicut Cantica canticorum, quia cantica universa præcellunt. Maria vero recte dicitur sancta sanctorum, quia Sanctum in se suscepit sanctorum [5]. Vel, corpus Virginis potest signari per sancta, anima ejus per sancta sanctorum. Super illud Lucæ, I, 35, *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei,* dicit Augustinus : « Vere sanctum et sanctum sanctorum. » Unde et illa loca sancta sanctorum dicuntur, quæ illa servabant 4.

[1] Exod. XXX, 1.
[2] Psal. XXVIII, 9.
[3] Psal. X, 5.
[4] Psal. XLVII, 10.
[5] Daniel. IX, 24.

quibus ille figurabatur, qui veraciter solus sanctus sanctorum dicitur.

5. Sacrari, id est, sacrarium quod non ponitur in versu. Et est proprie sacrarium locus templi in quo sacra reponuntur, sicut donaria dicuntur illa loca templi in quibus reponuntur quæ offeruntur in templo. A serendis ergo et deportandis sacris nuncupatur *sacrarium*. In hoc enim sacrario, id est, beata Virgine repositi fuerunt sacri libri per scientiam utriusque Testamenti. Ibi sacra vestimenta : quia vestita fuit et ornata virtutibus universis. Unde dicitur *circumamicta varietatibus*[1]. Vel, qui sanctissima et mundissima humilitate vestivit unigenitum Dei. Ibi reliquiæ, scilicet beatissima membra Christi. Ibi sacra vasa ministerii divini.

6. Propitiatori, id est, propitiatorium dictum, quasi propitiationis oratorium. Propitiatio enim placatio est. Oraculum autem dicitur ab ore, eo quod inde responsa reddantur et oracula. Penetralia secreta sunt oraculorum dicta ab eo quod est penitus, hoc est, pene intus. Exod. XXXVII, 6-9 : *Fecit Beseleel propitiatorium, id est, oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum et dimidii in longitudine, et cubiti ac semis in latitudine. Duos etiam Cherubim ex auro ductili, quos posuit ex utraque parte propitiatorii : Cherub unum in summitate unius partis, et Cherub alterum in summitate partis alterius : duos Cherubim in singulis summitatibus propitiatorii, extendentes alas, et tegentes propitiatorium, seque mutuo et illud respicientes.* Expone diligenter de beata Virgine. Super verba Apostoli, ad Hebr. VIII, 5, dicit Glossa, quod in tabernaculo erat super arcam propitiatorium, scilicet tabula ejusdem longitudinis et latitudinis cujus arca, et erat de auro purissimo : et dicebatur propitiatorium vel oraculum, quia Angelus Domini ibi Moysi apparebat loquens quod propitiaturus erat Deus filiis Israel. Et super propitiatorium erant illi Cherubim, id est, imagines gloriosissimæ decoratæ ac sese contuentes versis vultibus in propitiatorium. Per hoc autem propitiatorium signatur Maria, cui datum est a tota Trinitate ut sit nostra propitiatrix ad Filium ostensum, pro peccatis nostris ipsum pro nobis orando, et ei ventrem in quo portavit et ubera quæ suxit repræsentando.

Porticus, id est, vestibulum. Secundum Isidorum porticus dicitur, quod transitus sit magis quam ibi standum, sicut porta : sed porticus semper aperta est, porta quandoque clauditur. Vestibulum dicitur ex eo quod ibi vestiuntur fores, aut quod aditum tecto vestiat aut stando. Maria figurata est per porticum templi Salomonis, III Regum, VI, 3, ubi sic legitur : *Porticus erat ante templum viginti cubitorum longitudine juxta mensuram latitudinis templi, et habebat decem cubitos latitudinis ante faciem templi.* Sicut enim ingredientibus templum patebat jugiter hæc porticus, et per illam intrabatur in templum et primitus occurrebat : sic Mariæ misericordia semper patet existentibus in hac vita, et per illam intratur in Ecclesiam militantem merito, et in triumphantem præmio : et prima omnium sanctorum occurrit ad adjutorum nostrum, et ad suscipiendum amplexum pietatis ad Filium suum per pœnitentiam revertentes, sicut apparet in Theophilo. 7.

Porta. Secundum Isidorum porta dicitur a deportando : antiqui enim volentes facere civitatem signabant aratro muros : et ubi portam volebant facere, aratrum sustollebant et portabant, et portam vocabant. Idem vero dicit, quod porta est qua potest aliquid vel importari vel exportari, et est proprie porta urbis vel 8.

[1] Psal. XLIV, 10.

castri. Maria siquidem porta est Jerusalem civitatis supernæ, de qua dicit Ezechiel, Ezech. XLIV, 1-3 : *Convertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad Orientem, et erat clausa. Et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit : non aperietur, et vir non transibit per eam... : eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea, ut comedat panem coram Domino : per viam portæ vestibuli ingredietur, et per viam ejus egredietur.* Ostendit Propheta in principio, quod qui ad viam portæ conversus non fuerit, portam sibi non meretur ostendi : non enim dictum est Ezechieli : *Porta hæc*, antequam ad viam portæ se convertisset. Porta hæc beata Virgo quæ bene porta sanctuarii exterioris, id est, Ecclesiæ militantis dicitur : nam sanctuarium interius sanctum est, cujus porta Pater a quo Christus exivit, et per portam sanctuarii exterioris, scilicet Mariam, intravit in mundum.

Bene etiam porta, per quam et Deus ad nos et nos accessum habemus ad Deum : nam antequam ipsa fieret porta, erat quasi murus continuus dividens inter nos et Deum : et ideo pauca aut nulla celebrabantur commercia Angelorum et hominum. Facta est autem porta, et factum est admirabile commercium, et deinceps terrena cœlestibus sociata. Via hujus portæ humilitas est, per quam Christus venit ad eam, quando rege existente in accubitu suo nardus Mariæ dedit odorem suum [1]. (Titulo de humilitate.) Per hanc etiam viam solam nobisipsis ad Virginem patet accessus.

Ejus quoque proprie hæc via dicitur : quia per eam singulariter ambulavit illa, quæ in humilitate nec primam similem habuit, nec sequentem habitura est. Bene autem non solum porta, sed et via respicere dicitur ad Orientem : quia illa sola via, id est, humilitas commendabilis est et ad Virginem ducit, quæ propter Deum est. Oriens enim Christus est [2], ad quem illa humilitas respicit, quæ propter Deum est, ipsum et exemplar habens et exspectans in præmium : illa enim humilitas quæ propter Deum non est, potius ignobilitas dicit debet. *Est enim qui nequiter humiliat se, et interiora ejus plena sunt dolo* [3]. Non respicit ad Orientem ambitiosa humilitas, quæ ut dominetur aliis, prius servit. Unde diabolus tentans Christum de inani gloria, Matth. IV, 6, dicit illi : *Mitte te deorsum.* Aliqui siquidem se faciunt inferiores et mittunt se deorsum, ut de ipsa sua humilitare interius glorientur.

Sequitur : *Et erit clausa.* Et nota, quod hæc porta ter clausa dicitur : quia Maria Virgo ante partum, et in partu, et post partum clausa fuit. 9.

Sequitur : *Et dixit Dominus ad me : Porta hæc clausa erit : non aperietur*, etc. Ecce testimonium totius Trinitatis de æterna virginitate beatæ Mariæ. Unus enim Dominus, una fides. In eo etiam quod dicitur : *Vir non transibit per eam*, perfecta commendatur carnis ejus integritas, quam non attigit vir ejus Joseph.

In hoc quod sequitur : *Eritque clausa principi*, ostenditur quod mens ejus nulli patuit tentationi diaboli qui dicitur *princeps mundi* [4], sicut caro ejus virilem nescivit attactum. In hoc ergo quod dicitur : *Vir non transibit per eam*, carnis integritas. In hoc quod sequitur : *Eritque clausa principi*, perfecta mentis munditia commendatur. A qua duplici integritate proprie et singulariter virgo dicitur *illibata*. Vel, *principi clausa* dicitur, id est, ad honorem principis, id est, Christi, cui *clausa* dicitur : quia ad hoc ut solus sederet in ea, sicut ibidem dicitur, omnibus aliis clausa fuit. Vel, *principi*, id est, ipsi Archangelo Gabrieli. Unde non di-

[1] Cantic. I, 11.
[2] Zachar. VI, 12.
[3] Eccli. XIX, 3.
[4] Joan. XIV, 30.

citur : *Ingressus in eam*, sed *ad eam*[1], licet in quosdam alios boni Angeli dicuntur ingressi. Unde, Ezechiel. II, 2 : *Ingressus est in me spiritus*. Et, Zachar. II, 3 : *Angelus qui loquebatur in me*. In hanc vero portam soli Domino debebatur ingressus. Vel, *principi*, id est, peccato, quod principatur quibusdam, contra quod Apostolus, ad Roman. VI, 12 : *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus.*

10. Sequitur : *Princeps ipse sedebit in ea. Princeps ipse*, quasi non alius, *sedebit in ea*, per assumptæ carnis humilitatem. Nota : Qui sedet, in parte prostratus est et in parte erectus. Sic Dei Filius in natura humana prostratus, in divina fuit erectus. Unde in Psalmo CV, 23 : *Si non Moyses electus ejus stetisset in confractione.* Christus enim signatus per Moysen, in passione stetit ut Deus, confractus est ut homo. *Ut comedat panem coram Domino.* Panis ejus facere voluntatem Patris. Joan. IV, 34 : *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me*, Patris scilicet mei. Quem panem vel cibum non comederet, nisi carnem assumpsisset. Non enim laborare vel pati poterat, nisi carne assumpta. Vel sic : *Ut comedat panem coram Domino* : quia ab instanti suæ conceptionis illa beata anima Dei visione fruebatur. Unde dicit : *Providebam Dominum in conspectu meo semper*[2]. Et hoc est quod dicit, *coram Domino.*

11. Sequitur : *Per viam portæ vestibuli.* Bene ergo Maria porta orientalis : quia per eam ingressus est in mundum verus Oriens, id est, Christus, et per eam oritur in nobis gratia, et patet accessus ad verum Orientem, qui ortus est ex ea. Ipsa etiam principium ortus nostri ad vitam. Porta vero occidentalis fuit nobis Heva, quæ fuit principium ortus nostri ad occasum et mortem. Unde dicitur, Eccli. XXV, 33 : *A muliere initium factum est peccati, et per illam omnes morimur.*

Item, Hæc porta illa de qua dicitur, Ezechiel. XLVI, 1-3 : *Porta atrii interioris, quæ respicit ad Orientem, erit clausa sex diebus in quibus opus fit. Die autem sabbati aperietur*, etc. Quia Maria clausa fuit ad humanam peccandi consuetudinem, aperta vero ad introducendos nos in requiem et pacem pectoris in præsenti, et in futuro in æternam requiem, et in illam pacem quæ semper est duratura. Et paulo post dicitur de porta illa : *Porta autem non claudetur usque ad vesperam* : quia usque ad finem vitæ nostræ semper possumus invenire misericordiam apud matrem misericordiæ, et usque ad finem mundi. Unde dicit : *Usque ad futurum sæculum non desinam*[3], scilicet miseris misereri et pro peccatoribus advocare. Sequitur : *Et adorabit populus terræ od ostium portæ illius, in Sabbatis et in Calendis coram Domino* : nam sabbatum specialis est dies ejus. 12

Item, Maria porta cœli. Unde, Genes. XXVIII, 17 : *Quam terribilis est locus iste ! non est hic aliud nisi domus Dei, et porta cœli.* Ideo etiam canitur de ea : « Felix cœli porta. » Ipsa porta qua cœli rex venit in mundum. Unde canitur ei : « Tu regis alti janua. » Ipsa porta lucis : quia per eam verus sol justitiæ totam illustravit et illustrat Ecclesiam et fidelem animam radiis gratiarum. Unde dicitur : « Et porta lucis fulgida. » Heva siquidem fuit porta tenebrarum : quia per eam intraverunt in mundum tenebræ culpæ, pœnæ, et totius miseriæ. Nobis etiam porta lucis est : quia per eam egredimur ab illis triplicibus tenebris, et ingredimur ad lucem quæ Christus est, et ad lucem gratiæ virtutum et meritorum et beatitu- 13

[1] Luc. I, 28.
[2] Psal. XV, 8.
[3] Eccli. XXIV, 14.

dinis æternæ. Et hoc est quod Mariæ dicitur in ipsa :

Ave lucis janua,
Portarum præcipua,
Patens regi gloriæ.

Qui servavit veniens,
Nec confregit exiens,
Seras pudicitiæ.

Unde, *Quoniam confortavit seras portarum tuarum*, etc.[1].

Item, Ipsa designatur per portam templi, quæ dicebatur *speciosa*[2] : ad quam debemus sedere et mendicare, exemplo illius claudi quem sanavit ibi Petrus dicens ei : *In nomine Jesu Christi Nazareni, surge, et ambula.* Hæc enim duo summe nobis sunt necessaria, scilicet surgere a peccato, et ambulare de virtute in virtutem passibus fidei et bonorum operum, qui claudicavimus a semitis nostris.

Item, In illa litterali Jerusalem erant antiquitus novem portæ. Et quælibet illarum figurabat Virginem, quæ est porta cœli, ut dictum est, propter aliquam virtutem specialem.

Figurabat porta gregis innocentiam Virginis. Vel, *porta gregis* dicitur, quia innocentibus præcipue patet.

Vallis humilitatem. Vel, *porta vallis*, quia humiles in paradisum introducit.

Fontis quidem vel virginitatem : quia ipsa est fons signatus, vel quia fidelibus et puris maxime patet.

Sterquilinii paupertatem : quia Virgo rejecit a se quidquid in mundo videbatur pretiosum, et omnia reputavit ut stercora ut lucrifaceret Christum. Vel, quia etiam fœtentes peccatores admittit, si ipsos inveniat pœnitentes.

Piscium, qui tunduntur fluctibus, et ibi impugnantur, patientes persecutionem. Et quia recipit tales.

Aquarum pluraliter abundantiam gratiarum et donorum. Unde, *Gratia plena*[3]. Vel, multitudinem lacrymarum Filio patiente.

Vetus, charitatem, quæ est vetus mandatum[4].

Judicii, discretionem.

Equorum, prædicationem et doctrinam quam docuit Apostolos, qui fuerunt equi Domini. Unde, Habacuc, III, 15 : *Viam fecisti in mari equis tuis*, id est, in mundo, etc.

Fenestra, quæ secundum Isidorum dicitur ex eo quod fœneret lucem, quæ Græce dicitur φῶς. Vel, ex eo quod domo intus positus foris videtur. Vel, ex eo quod domui lucem ministret. Vel, sicut alii dicunt, fenestra quasi ferens nos extra. Maria siquidem precibus suis, meritis, et exemplis educit ab angustia et tenebris peccatorum in latitudinem et lucem virtutum, servientes sibi et suos amatores. Et sicut mediante apertione fenestræ illustratur solari jubare domus interior : sic aperiente Maria os suum ad orandum pro nobis, illustrantur conscientiæ nostræ gratioso lumine Salvatoris. Unde et dicitur *illuminatrix*. 16.

Ipsa enim figurata est per fenestram crystallinam secundum quod tradunt Hebræi, quam fecit Noe in arca, quæ signabat Ecclesiam : quæ scilicet fenestra excludebat aquam in quantum fenestra, et per hoc quod crystallina, illuminabat arcam. Et bene Maria fenestra crystallina : quia sicuti crystallus rore cœlesti humectata, et soli subjecta incorrupta parit igniculum, sic rore cœlesti madefacta Maria, salvo flore, peperit Christum lumen Ecclesiæ. Unde eleganter dicit quidam prosaice :

Si crystallus sit humecta,
Atque soli sit subjecta,
Scintilla igniculum :

[1] Psal. CXLVII, 13.
[2] Act. III, 6.
[3] Luc. I, 28.
[4] I Joannis, II, 7.

Nec crystallus rumpitur,
Nec in partu solvitur
Pudoris signaculum.

Per hanc fenestram transitum habuit cólumba, quæ cessationem diluvii indicavit, et salutem attulit.

Item, Ipsa fenestra vitrea, illuminans totam Ecclesiam exemplo suæ puritatis, quæ notatur in vitro. Quæ etiam instar fenestræ vitreæ, sine suæ integritatis læsione suscepit in conceptu, et emisit in partu solem justitiæ. Unde quidam ex verbis Augustini :

Ut solis radius
Intrat innoxius
Fenestram vitream :

Sic Dei Filius
Imo subtilius
Aulam virgineam.

Item, Ipsa figurata est, III Regum, vi, 4, per fenestras templi obliquas, id est, arcuatas desuper, quarum exterioritas angustior, propter tempestatum repulsionem, interioritas diffusior, propter luminis ministrationem. Item, ipsa est fenestra, de qua canit Ecclesia : « Intrent ut astra flebiles, cœli fenestra facta es. » (Quære causa vigesima quinta.)

17. Scala Jacob, de qua legitur, Genes. xxviii, 12 et 13 : *Vidit Jacob in somnis scalam stantem super terram, et cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam, et Dominum innixum scalæ.* Nota, quod dignitas Mariæ, quæ signatur per hanc scalam, non ostenditur nisi in somnis : quia oportet animam sopitam esse a curis sæcularibus et occupationibus exterioribus, quæ videre appetit, id est, intelligere dignitatem et altitudinem ejus. Unde, Numer. xii, 6 : *Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebo ei*, ut scilicet sensus exteriores ab illicitis consopiantur. Nec ostenditur ejus excellentia, nisi luctantibus contra vitia et peccata, qui designantur per Jacob. (Hæc omnia habes titulo de *scala religionis*.)

Maria scala, cujus latera sibi apposita, virginitas et maternitas, quæ non facerent scalam, nisi conjungerentur. Scallones gradus templi Salomonis, vel illi qui notantur ibi : *Missus est Gabriel* [1]. Pes hujus scalæ paupertas, qua contempsit omnia carnalia et mundana. Unde describitur, Apocal. xii, 1, lunam habens sub pedibus. (Quære in illo sermone : *Signum magnum apparuit*, etc.) Cacumen humilitas qua attigit usque ad cœlum, non solum aereum, vel sidereum, sed empyreum, scilicet usque ad sedentem in throno Dominum majestatis. Vel, pes hujus scalæ virginitas carnis, quæ inferius est, cacumen humilitas mentis. Pars etiam hujus scalæ superior, contemplatio Mariæ in Deum, pars inferior compassio et pietas ejus ad hominem. Ipsa enim velut quidam aquæductus seu canalis haurit superius per orationem aquam vivam de fonte vivo, qui apud Deum est, quam rufendit inferius, sicut ostenditur titulo, quod ipsa dicitur *aquæductus*.

Item, Mediante scala ab alto descenditur ad imum, et ab imo conscenditur ad summum : et ipsa mediante descendit Filius Dei ad nos, illectus humilitate ipsius. Unde dicit Augustinus : « Facta est certe humilitas Mariæ scala cœlestis, per quam Deus descendit ad terras : per ipsam nihilominus conscendimus in cœlum, qui per Hevam cecidimus in miseriam hujus mundi. » Dicitur ergo hæc scala stare super terram, et cacumen ejus tangere cœlum : quia mediante Maria terrena cœlestibus uniuntur, sicut scala illa quodammodo cœlum terræ conjungere videbatur.

Sequitur : *Angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam*, id est,

[1] Luc. i, 26.

propter scalam, Angeli siquidem descendebant ad ipsam visitandam, unde, *Missus est ad eam Gabriel* : et ascendebant sancta ejus desideria, sanctas orationes et pias lacrymas Domino nuntiantes, quod est officium Angelorum. Et hoc est quod ipsa efflagitabat ab Angelis, Cantic. v, 8, dicens : *Adjuro vos, filiæ Jerusalem, si inveneritis dilectum meum, ut nuntietis ei quia amore langueo.*

Aliter : *Angelos quoque Dei ascendentes et descendentes per eam*, scilicet scalam. Angeli enim viri sunt qui Angelos imitantur in illis virtutibus quæ Angelis attribuuntur. (Quære titulo de salutatione Mariæ, capitulo 8.) Per hanc scalam, id est, per preces Mariæ merita et exempla ascendunt contemplando, descendunt strenue operando. Et qui imitantur eam in præsenti, in morte incurrunt in amplexus Domini, qui videbatur innixus scalæ, quasi tenens eis scalam per gratiam, ne a servitio vel dilectione Mariæ tentatione aliqua vel impulsu corruerent.

Et hoc est quod sequitur : *Et Dominum innixum scalæ*, ut scilicet qui finaliter ascenderet per scalam, in morte incurreret in amplexum Dominicum.

Aliter : *Angelos quoque Dei ascendentes et descendentes*, etc., quasi paratos ad manus eos trahere, qui optarent ascendere per hanc scalam, et succurrere imbecillitati eorum.

Aliter : *Et Dominum innixum scalæ.* Hieronymus in vita Paulæ : « Ascendentibus porriges manum, negligentes vero de sublimi præcipitabis. Juvat enim servientes matri suæ et ipsius amatores Filius Dei. Contemptores vero ejus et parvipendentes servitium ejus permittit cadere prius in peccatum, deinde in infernum. »

19 Item, In hoc quod Dominus scalæ innitebatur, possunt notari plura. Primum, quod sicut ipsa in annuntiatione innixa fuit super dilectum suum per fidem, quia credere non est nisi firmiter inniti veritati : unde, Cantic. viii, 5, dicitur *innixa super dilectum suum* : sic et ipse in incarnatione innixus est ei. Unde, Proverb. xxxi, 11 : *Confidit in ea cor viri sui.* (Quære titulo de aromatibus horti conclusi). Secundum, quod Dominus continet in bono amatores matris suæ.

Item, Notandum, quod qui vult ascendere per scalam, appendit se ei manibus, pedibus et genibus. Pedibus, id est, affectibus, ut ipsam diligat, ita quod ex redundantia illius dilectionis resonet in ore ejus gratiarum actio et vox laudis. Manibus, ut quamdiu vivit, ad honorem ipsius Virginis, omni instantia operetur quidquid beatæ Virgini crediderit complacere. Genibus, ut ante ipsius imagines sive altaria, et cum recitatur nomem ejus, humiliter ea flectat. (Hæc omnia multo melius habuisti in illo capitulo, ubi docuimus quomodo de membris singulis sit ei serviendum.)

Coclea templi. Figurata est enim per 20.
cocleam templi, per quam ascendebatur in medium cœnaculum, et a medio in tertium, sicut legitur, III Regum, vi, 8. Est autem coclea secundum Isidorum alta et rotunda turris, dicta *coclea* quasi ciclea, eo quod in eam tamquam per circulum orbemque conscendatur, qualis est Romæ centum septuaginta quinque pedum. Apud nos autem dicitur *coclea* rotunda turrellula, adhærens alicui angulo magnæ turris vel parietis Ecclesiæ seu alicujus magnæ domus : et talis coclea arcta et plena gradibus, et innitens quasi columnæ erectæ, cui etiam columnæ innituntur per ipsam cocleam ascendentes. Hæc coclea beata Virgo quasi rotunda ad minus interius per appetitum cœlestium, habens multos gradus diversarum virtutum : quia de virtute in virtutem continue procedebat, habens quasi columnam cui innitebatur, id est, Christum : et cui inniti debent volentes procedere de bono in melius per exempla Mariæ.

Habens etiam quasi quoddam ciborium arcuatum.

21. Vas speciale Dei, de quo dicitur, Eccli. XLIII, 2: *Vas admirabile, opus Excelsi.* Et de quo dicit verus Eliseus, IV Regum, II, 20: *Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal.* Dicitur ergo Maria vas admirabile, et vas novum: quia novum tale inventum est, in quo scilicet reperiuntur multa mirabilia et multæ novitates.

Maria vas admirabile propter continentiam: continebat enim suum continens: nullum enim aliud vas potuit majus se continere, sed Maria illum continuit quem totus non capit orbis, et a quo ipsa continebatur.

Continendi modum: quia cum Deus sit in omni creatura per essentiam, in solis justis per gratiam, his duobus modis in ea fuit, et novo et admirabili modo per unionem.

Contrariorum concordem contrarietatem, scilicet mortalitatis et immortalitatis, virginitatis et fœcunditatis, et quod mirum fuit rationis et fidei, quæ multum sunt contrariæ. Unde Maria potuit dicere post partum: Sum quod eram, id est, virgo, nec eram quod sum, id est, mater: modo dicor utrumque, id est, mater et virgo.

Conformitatem: contentum enim in vase accipit formam vasis, non e converso, sicut videre est in aqua vel lacte congelatis in vase, vel in campana quæ formam accipit moduli. E contrario modo fuit hic: quia continens mutatum fuit secundum exigentiam contenti: assimilata est enim humana natura deitati.

Operositatem, quæ superabat materiam: fuerunt enim in hoc vase omnes varietates et virtutum et donorum, omnes sculpturæ sanctorum desideriorum, omnes picturæ sanctarum cogitationum. Ideo dicitur *vas admirabile, opus Excelsi.*

Omnimodam sufficientiam: quia quo plus ex eo hauritur, eo plus in eo invenitur. Unde dicitur Mariæ, Cantic. VII, 2: *Umbilicus tuus crater tornatilis, numquam indigens poculis.*

Recipiendi et emittendi modum ineffabilem et singularem: quia contra morem aliorum vasorum nec fractum nec apertum est in recipiendo vel emittendo: recepit enim cum integritate ut oculus et vitrum solem, emisit cum integritate ut stella radium et flos odorem.

Pretium et utilitatem quæ inenarrabilia sunt. Proverb. XXXI, 10: *Procul, et de ultimis finibus pretium ejus.*

Dicitur ergo Maria *vas admirabile, opus Excelsi.* Opus illius artificis, qui operatus est auroram et solem. Unde, Eccli. IX, 24: *In manu artificum opera laudabuntur.* Item, Eccli. XLII, 16, dicitur de hoc opere: *Gloria Domini plenum est opus ejus.* Opus excogitatum ante sæcula, consummatum in fine sæculorum. Vas profundissimum per humilitatem, solidissimum per patientiam, integerrimum per virginitatem, amplissimum per charitatem, mundissimum per omnimodam puritatem, et capacissimum per desiderium. Et ideo balsamum divinæ gratiæ dignum et congruum continere. Vas adeo capax gratiæ, et maxime per humilitatem, quæ sola meretur impleri, ut sibi et toti mundo sufficeret copiose. Vas quod seipsa implevit corporata Dei sapientia, et ob vasis inæstimabilem pulchritudinem in ipso novem mensibus corporaliter habitavit. Vas admirabile, de quo in Psalmo CXVII, 23: *A Domino factum est* vas *istud, et est mirabile in oculis nostris.* In Maria siquidem convenerunt tres admirabiles conjunctiones quasi contrariorum, quæ factæ sunt non secundum naturam, sed supra naturam. Quæ sunt, Deus et homo, mater et virgo, fides et cor humanum. Vas admirabile, quod cœlestis aurifaber sapientia sua de luto facit aurum, formavit de luto humanæ naturæ, non tamen luteum, sed vere aureum: de quo etiam vase manente integro ineffabiliter, formavit postea vas corporis sui: et in hoc opere sapientia Dei vicit malitiam diaboli, qui in primis parentibus aurum 22.

humanæ naturæ redegerat in lutum. Unde, Job, XLI, 21, dicitur de Behemoth : *Sternet sibi aurum quasi lutum.* Item, Thren. IV, 2, dicitur de primis parentibus : *Filii Sion inclyti et amicti auro primo, quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli?* Vas admirabile, in quo reperire est duodecim principalia mirabilia, scilicet duodecim privilegia de quibus dictum est supra.

Item, *Vas admirabile* Christus homo, vel corpus Christi, *opus Excelsi*, id est, Dei Trinitatis : mirabile, nam contentum majus continente. Quid enim mirabilius quam lux divinitatis in testa humanitatis? nam mulier circumdedit virum. Vel, vas admirabile Christus homo. Vas dico plenum gratiæ et veritatis. Opus Excelsi, Isa. XLV, 12 : *Ego feci terram, et hominem super eam creavi ego.*

Item, Vas admirabile beatus Paulus : quia immediate a Domino Deo sine ministerio hominis conversus : et ideo opus Excelsi : de quo vase, Act. IX, 15 : *Vas electionis est mihi iste.*

23. Item, Maria vas novum de quo, IV Regum, II, 20, dixit Eliseus : *Afferte mihi vas novum, et mittite in illud sal.* Maria siquidem vas novum per gratiam sine alicujus vetustate peccati, in quo vase omnia nova fecit Dominus : unde dicit, Apocal. XXI, 5 : *Ecce nova facio omnia.* Cui vasi immissum est a tota Trinitate in incarnatione, sal, id est, Christus, qui est sapientia Patris : et sic sanatæ sunt aquæ Jericho, id est, populi mundani : quia *aquæ multæ populi multi* [1], ut non esset ultra in eis mors, neque sterilitas. Sal ergo in novo vase, sapientia Dei in utero virginali : mors enim et sterilitas antea erant in his aquis : quia omnes moriebantur in peccato Adæ, et steriles erant a bona operatione. Vel, per aquas istas intellige sæculares scientias, quæ sine sale veræ sapientiæ mortales sunt et steriles animabus.

Item, Ipsa est etiam vas unum, id est, singulare, in quo repositum est manna [2], id est, dulcedo divinitatis, quæ dicitur et est panis Angelorum, et hoc in Dominica incarnatione. Fuit autem hoc vas singulare quoad animam per fidem. Unde, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti.* et quoad carnem, cujus portionem quamdam assumpsit sapientia Dei : per manna enim intelligitur Verbum Patris, quod de carne Mariæ caro factum est [3] : unde : *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei* [4]. Dicit ergo Moyses Aaron, id est, Pater Spiritui sancto, cujus opere incarnatus est Filius : *Sume vas unum*, id est, virginalem uterum, qui fuit vas singulariter gloriosum : *et mitte ibi Man* [5], id est, Filium. Man interpretatur *quid*, vel *quomodo*. Manna, *quod est hoc*, vel *quomodo est istud*, id est, quam profundum, quam inscrutabile, quam mirabile : et per hoc mysterium Dominicæ incarnationis in Virginem, de qua possunt omnes admirari. Unde, Isa. LX, 8 : *Qui audivit umquam tale? aut quis vidit huic simile?* Vel, dulcedo mannæ gaudium cordis virginei, quod habuit de suo conceptu. Unde dixit, Luc. I, 47 : *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo.* 24.

Item, Ipsa est etiam *vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso* [6]. Vas aureum regi regum conveniens : quia aurum regibus convenit. Designata per omnia vasa domus Domini, id est, Ecclesiæ, quæ fecit verus Salomon de auro purissimo, sicut legitur, II Paralip. IV, 18 et 19, et III Regum, VII, 47 et 48. Designata etiam per omnia vasa de quibus rex Salomon potabat, et per univer- 52.

[1] Apocal. XVII, 15.
[2] Exod. XVI, 33.
[3] Luc. I, 14.
[4] Ibid., ꝟ. 35.
[5] Exod. XVI, 33.
[6] Eccli. L, 10.

sam suppellectilem domus saltus Libani : quæ omnia erant de auro purissimo.

Ipsa est etiam vas solidum per constantiam et omnimodam patientiam. Quod omnibus promissis Angeli a virginitatis proposito inclinari non potuit aut plicari. Quod nulla tribulatione, nullo metu mortis potuit conquassari, sicut manifeste apparuit, quando fugientibus discipulis stetit imperterrita juxta Filii crucem.

Ipsa adhuc est vas ornatum omni lapide pretioso, id est, omnimoda virtute, ut illud Ezechielis, xxviii, 13 : *Omnis lapis pretiosus operimentum tuum,* ei multo melius attribui debeat quam lucifero ante occasum.

Sequitur : *Ornatum omni lapide pretioso.* Lapides pretiosi qui vas istud ornaverunt, virtutes scilicet quibus decorata est Maria, ibidem describuntur sub appellationibus rerum diversarum.

Lapis primus humilitas. Unde quasi stella matutina, quæ parva apparet cum sit magna, in medio nebulæ, id est, in hac vita caliginosa.

Secundus, compassio peccatorum. Unde quasi luna plena, rore gratiæ et misericordiæ : luna enim roriflua est et proxima terræ, id est, peccatoribus terrenis pietate et compassione, in diebus suis lucet ad illuminandam noctem in qua sunt peccatores, quibus dicitur : *Eratis aliquando tenebræ,* id est, tenebrosi, *nunc autem lux* [1], id est, illuminati per gratiam Mariæ.

Tertius, verecundia virginalis. Unde et quasi sol, qui rubens est. Vel, in fervore solis charitas Mariæ, in rubore calor faciei virgineæ ad litteram, refulgens coram Domino qui decorem ejus concupivit. Vel, refulgens hominibus exemplis virtutum suarum.

Quartus, obedientia. Unde quasi arcus refulgens, arcus plicabilis est, inter nebulas gloriæ.

Quintus, odor sanctæ opinionis ejus et famæ. Unde quasi flos rosarum in diebus vernis : flos enim rosæ aromaticus est, et capitis confortativus. Titulo de *rosa.*

Sextus, duplex virginitas, carnis et spiritus. Unde quasi lilia in transitu aquæ, id est, carnalium et mundalium voluptatum, quæ cito transeunt velut aqua decurrens.

Septimus,. oratio aromatica. Unde quasi thus redolens in diebus æstatis, id est, in fervore charitatis.

Octavus, charitas qua in se ardebat, et proximos illustrabat. Unde quasi ignis effulgens : ipsa enim erat rubus ardens charitate, manens incombustus ab omni carnea voluptate.

Nonus, oratio pro his qui comburuntur in camino purgatorii. Unde et thus ardens in igne.

Decimus, pietas et misericordia indeficiens et semper crescens. Unde, quasi oliva pullulans. Unde quasi oliva speciosa in campis.

Undecimus, medicinalitas, recta intentio, contemplatio cœlestium. Unde et cypressus in altitudinem se tollens.

Potest etiam dici, quod ipsa erat vas 20
crystallinum, vas sapphirinum, vas smaragdinum, vas eburneum, vas aureum, vas argenteum ad reponendum Dominici corporis sacramentum et omnium reliquiarum, id est, virtutum impretiabilem thesaurum, vas electrinum, scilicet de auro sapientiæ et argento eloquentiæ, Christus etiam electrum [2], propter aurum divinitatis et argentum humanitatis. Ipsa est enim vas illud ineffabile, in quo Filius Dei comedit favum suum cum melle suo, bibit vinum suum cum lacte suo [3]. Ipsa est vas electionis, quod Deus elegit et præelegit : imo et præelectionis, sicut de Paulo dicitur, Act. ix, 15. Ipsa vas plenum gratiæ, et hoc primo, et ve-

[1] Ad Ephes. v, 8.
[2] Ezechiel. i, 4.
[3] Cantic. v, 1.

ritatis, id est, Christi qui est *via, et veritas, et vita* [1], hoc secundo. Ipsa omne vas parvulum per humilitatem, vas craterarum et omne vas musicorum [2]. Ipsa vas castrorum. Eccli. XLIII, 9 : *Vas castrorum in excelsis, in firmamento cœli resplendens*. Hoc dicitur de luna quæ est vas universale ab omnibus planetis dispositionem recipiens, qui dicuntur *castra* : et ideo vas castrorum. Similiter Maria quæ pulchra dicitur ut luna. Vas est universale habens perfecte universaliter quidquid boni alii sancti habent particulariter. Unde et dicitur : *Multæ filiæ congregaverunt divitias* [3], etc.

Ipsa est vas electionis et perfectæ bonitatis, quæ principaliter consistit in tribus, ut scilicet vas sit de bona materia, de bono odore, et de bono sono. In sono percipitur veritas integritatis, ut patet in campanis : in odore sapor bonitatis, ut patet in doliis : in materia effectus virtutis. Sonus nostri vasis humilitas, quando respondit : *Ecce ancilla Domini*. Odor virginitas. Unde, *Quoniam virum non cognosco* [4]. Cantic. I, 11 : *Dum esset rex*, usque, *nardus mea*, etc. Triplex odor Mariæ. Carnis per virginitatem, mentis per humilitatem et devotionem, animæ per deitatis inhabitationem. Materia aurum, id est, charitas, quæ operatur magna si est. Vel, electrum compositum ex argento candidæ virginitatis et auro splendidæ et pretiosæ maternitatis, quæ peperit Filium qui figura est et splendor gloriæ Patris.

Item, Vas istud mundum servavit virginitas, profundum humilitas, solidum charitas, et tale vas, scilicet mundum, profundum, et solidum necessarium erat tam subtili electuario continendo.

27. Crater, vas scilicet potatorium. Cantic. VII, 2 : *Umbiculus tuus crater tornatilis*, etc. (Titulo de umbilico Mariæ.) Sed ibi agitur de cratere ligneo, hic de argenteo vel aureo. Omnia enim vasa de quibus Salomon potabat, aurea erant, III Regum, X, 21, et II Paralip. IX, 20, et de auro purissimo.

Fuit ille crater integer per virginitatem. Est autem virginitas portæ genitalis integritas.

Et solidus per fortitudinem et constantiam animi in bono. Eccli. L, 10 : *Quasi vas auri solidum*.

Tenuis per paupertatem.

Cavus, id est, concavus per humilitatem. Nota novem versus de proprietatibus crateris.

Rotundus per omnimodam perfectionem : scyphus enim figuram habet sphæricam : quidquid autem in rotundum formatur, a Græcis σφαῖρα dicitur.

Fabre compositus, id est, subtiliter et artificiose : quia opus sapientiæ Dei vel Spiritus sancti, qui est omnium artifex [5].

Multisque modis pretiosus : quia de pretiosa materia, scilicet auro, argento, et lapidibus pretiosis. Propter hoc dicitur *vas ornatum omni lapide pretioso*, id est, omnimoda virtute, ut supra. Pretiosior enim est cunctis opibus [6]. Quia *procul, et de ultimis finibus pretium ejus* [7]. Item, pretiosus in forma, pretiosus in valore. Job, XXVIII, 13 : *Nescit homo pretium ejus*, etc.

Gemmis ornatus. Eccli. XXXII, 7 : *Gemmula carbunculi in ornamento auri*.

Adspectu deliciosus. Eccli. XLII, 16 : *Gloria Domini plenum est opus ejus*.

In summo patulus, ad recipiendos liquores et refundendos gratiarum et donorum, hoc est, ad recipiendum et refundendum.

Et honorifice coopertus, ne scilicet in eo decidant aliquæ immunditiæ. Numer. XIX, 15 : *Vas quod non habuerit oper-*

[1] Joan. XIV, 6.
[2] Isa. XXII, 24.
[3] Proverb. XXXI, 29.
[4] Luc. I, 38 et 34.
[5] Sapient. VII, 21.
[6] Proverb. VIII, 11.
[7] Proverb. XXXI, 10.

culum nec ligaturam desuper, immundum erit. Istud operculum fuit in Virgine custodia quinque sensuum, qui sunt in capite : quia numquam fatue respexit, vel delectabiliter malum audivit, vel verbum malum protulit, vel illicitum comedit, et hujusmodi.

In medio strictus, id est, in corde per paupertatem et humilitatem.

Infra clausus, nihil terrenum appetendo per desiderium.

Pede latus, id est, charitativo affectu dicens cum David : *Ambulabam in latitudine* [1], scilicet charitatis.

Clarus. Unde et faciem reddit bene deauratus. (Quære titulo de *fonte*, ubi dicitur, quod reddit imaginem intuenti.)

Odoriferus, ratione specificati poculi.

Splendens, maxime si sit aureus vel bene deauratus et a sole illustratus. Maximus enim splendor Mariæ ex eo quod amicta sole justitiæ [2].

Gravis, aurea gravitate, non plombea : habuit enim vas istud justum pondus, scilicet charitatem et animi constantiam, per quam numquam levi motu dissiliebat, sed mature se semper habebat.

Sonorus, per tinnitum laudis divinæ et gratiarum actionis de sibi impensis beneficiis.

Anaglifum vas, id est, sculptum superius. Ἀνὰ Græce, *sursum* Latine, γλυφή, *sculptura*.

Recipit quemcumque liquorem, scilicet vinum devotionis, lac benignitatis, oleum misericordiæ, mel divinitatis in incarnatione, aquam lacrymarum in Filii passione et hujusmodi, et propter hoc dicitur *numquam indigens poculis* [3]. Et omnes liquores quos a Deo suscepit, large propinat hominibus.

Sensus delectat, scilicet visum, olfactum et gustum, adjuncta musica in convivio vini, quæ delectat auditum [4].

Dextera portatur.

In igne formatur : nam propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos Deus, fabricatus est Deus Pater auroram et solem, id est, Mariam et Christum hominem.

Laus est et honor et gloria fabri. De laude dicitur, Eccli. IX, 24 : *In manu artificum opera laudabuntur.* De gloria, Eccli. XLII, 16 : *Gloria Domini plenum opus ejus.*

28. Cratera. Et est cratera calix habens duas ansas. Nomen Græcum, sed Græce declinatur *hic crater*, Latine *hæc cratera*. Comparatur autem Maria vasis craterarum et vasis musicorum suspensis a paxillo, id est, Christo. Isa. XXII, 24 : *Vasis craterarum* : quia suos inebriat amatores cœlestis potus abundantia et devotione, quibus dicit, Cantic. V, 1 : *Bibite, et inebriamini, charissimi.* Et vasis musicorum quæ sanctam delectationem eisdem infundit, et erat suspensa : quia ab omni terrenitate elevata, a paxillo, id est, Christo cujus dilectio eam sursum tenebat. Unde dicebat cum Job, VII, 15 : *Elegit suspendium anima mea*, etc.

29. Lechytus, vas scilicet olei. Ipsa est enim vas indeficientis et semper abundantis misericordiæ, signatum per lechytum olei qui non est imminutus [5], de quo pastus est Elias, id est, Christus sugens ejus ubera, et quo pascitur in sacramento Filii et in verbis ejus et exemplis, vidua Sareptena cum tota domo sua, id est, Ecclesia cum fidelibus universis.

30. Pyxis, quæ est vas unguentarium factum ex buxo, quam scilicet buxum Græci *pyxum* vocant. Sed modo fiunt pyxides de ebore, auro, et argento, et ære. Unde de sponso dicitur, Cantic. V, 14, secundum aliam litteram : « Venter ejus sicut pyxis eburnea super lapidem sapphyrum. » Et potest exponi de ventre Virginis, cujus virginalis puritas quæ si-

[1] Psal. CXVIII, 45.
[2] Apocal. XII, 1.
[3] Cantic. VII, 2.
[4] Eccli. L, 16 et seq.
[5] III Regum, XVII, 15 et 16.

gnatur in ebore, purior fuit angelica puritate, quæ notatur in sapphiro. Et hoc est quod dicitur *super lapidem sapphyrum*. In hac autem pyxide transmittit nobis Pater illud unguentum medicinale, quo sanatus est mundus, qui prius omnimoda infirmitate laborabat, scilicet Filium suum.

31. Maria dicitur *lenticula*, quæ est vas olearium factum ex ære vel argento secundum Isidorum, et dicitur a liniendo : quia inde reges et sacerdotes liniebantur. Uterus autem virginalis congrue per tale vas designatur, in quo Filium factum hominem unxit Deus Pater oleo lætitiæ præ participibus suis[1], hoc est, aliis sanctis. Ad hoc designandum dicitur de Samuele, qui tunc optimus erat vir, I Regum, x, 1 : *Tulit Samuel lenticulam olei, et effudit super caput ejus*, etc.

32. Cyathus, vas portatorium quod alio nomine dicitur cymbia, quæ est navis ex cujus similitudine fiunt quædam vascula argentea ad deportandum incensum. Ipsa quidem potat nos vino multiplici, sicut habes § 12 horti conclusi. Ipsa est navis quæ servos suos deducit in portum voluntatis eorum. Ipsa vasculum quod orationes nostras coram Domino repræsentat, sicut infra de phiala invenies.

33. Syphon, vas sic dictum, quia aquas sufflando fundit, quo scilicet vase utuntur Orientales : nam ubi senserint domum ardere, currunt cum syphonibus plenis aquis, et exstinguunt incendia. Sed et cameras expressis ad superiora aquis emundant. Similiter et Maria aquas gratiarum nobis subministrando exstinguit in nobis vitiorum incendia, et per ipsam emundamur ab inquinamentis spiritus et carnis nostræ.

34. Alabastrum, vas unguentarium cognominatum a quodam genere marmoris, quod dicitur *alabastrum*, et est lapis candidus et intercinctus variis coloribus : cavatur enim ille lapis ad vasa unguentaria facienda, quoniam unguenta servare dicitur incorrupta, et nascitur circa Thebas Ægyptias et Damascum Syriæ, et est cæteris marmoribus candidior, sed probatissimus nascitur in India. De tali marmore fuisse dicitur vas illius unguenti, de quo legitur, Joan. xii, 3.

Œnoforum, vas scilicet ferens vinum. 35.
Οἶνος enim Græce *vinum* : et ipsa nobis attulit gratiam quæ signatur in vino. Unde et nuptiantibus vinum procuravit[2].

Situla quæ dicitur a sitiendo. (Quære titulo de receptaculis aquarum.)

Discus, quasi dans escas. Cujusmodi 36.
autem escas ipsa tribuat convivis suis, habes notatum § 12 horti conclusi. A disco autem dicuntur *discumbentes*.

Maria dicitur scutella : quia antiquitus 37.
habebat quodammodo formam scuti. Unde et scutella a scuto per diminutionem. Ipsa enim et pascit et defendit nos, pascit ut scutella, defendit ut scutum.

Salmum, quod est vas aptum sali, id 38.
est, sapientiæ Dei recipiendæ. (Quære supra titulo de vase, ubi ipsa dicitur *vas novum*.

Urna. 39.

Calix, vas in quo bibitur, quod antiquitus fiebat de ligno, et inde nomen accepit, quia Græci omne lignum κᾶλον dicedant, sicut dicit Isidorus.

Phiala sic dicta : quia de vitro solet 40.
fieri, quod Græce φίαλη dicitur. Modo autem phialæ et de vitro et de auro fiunt vel argento. Unde, Apocal. v, 8, describuntur viginti quatuor seniores habentes phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorum. Maria ve-

[1] Psal. xliv, 8.

[2] Joan ii, 7 et seq.

ro recte phialæ comparatur propter amplitudinem charitatis qua diligit nos : quia phiala inferius ampla, superius stricta propter virtutem taciturnitatis. Vitrea propter puritatem Virginitatis. Vitrum enim de cinere fœni fit : et *omnis caro fœnum*[1]. Transparens est propter confessionem divinæ laudis. Vitrum enim colorem non celat contenti in se liquoris. Lucida et propter honestatem conversationis. Matth. v, 16 : *Luceat lux vestra*, etc. Aurea etiam est propter plenitudinem sapientiæ cœlestis et cæteras auri proprietates. Odorifera etiam, quia plena odoramentis, id est, orationibus sanctis, quibus sanctam delectat Trinitatem et totam curiam cœlestem : sic odoramenta suam circumquaque diffundunt suavitatem. Quæ odoramenta, id est, preces sentire desiderat Filius suus dicens ei, Cantic. II, 14 : *Sonet vox tua in auribus meis : Vox enim tua dulcis* ad audiendum et odorandum. Hæc est phiala principum impleta butyro, de qua legitur, Judicum, v, 25, in cantico Deboræ : principes Apostoli et Evangelistæ, quibus propinavit butyrum, docens eos incarnationis Dominicæ venerabile Sacramentum.

Et nota, quod ex tunsione lactis procedit pinguedo butyri, quod medicinat et ungit, et ex tunsione carnis Christi quæ ex lacte virgineo coagulata est, processerunt tam unctio charismatum, quam nostrorum medicina peccaminum, etc.

41. Mulchrum, scilicet vas in quo mulcetur lac. In ea siquidem et per ipsam mulgemus lac consolationis et divinæ dulcedinis. Filius etiam Dei ex ea mulsus est homo. Unde dicit Patri, Job, x, 10 : *Nonne sicut lac mulsisti me*, etc. ?

Scyphus, vas secundum Isidorum in quo manus abluimus : quia ipsa mediatrice mala opera nostra pœnitendo purgamus.

42. Urceus, cujus diminutivum *urceolus*, vasa scilicet in quibus deportatur aqua benedicta. In hoc enim vase transmittit nobis Pater aquam illam gratiæ, quam nobis promiserat, Ezechiel. XXXVI, 25 : *Effundam super vos aquam mundam, et mundabimini*, etc. Aliter enim non poteramus habere benedictionem Dei.

Uter, vas sic dictum ab *utero* : quia totum est quasi in ventre, et in utero Mariæ statuit Dominus aquas gratiarum quasi in utre, sicut dicit Psalmista, Psal. XXXII, 7. Et de illa plenitudine jugiter recipimus gratiam pro gratia, nisi steterit per nos. 43.

Pelvis, sic vocata, eo quod ibi pedes laventur. Joan. XIII, 5, dicitur de Domino : *Mittit aquam in pelvim*, id est, implevit Mariam gratia, *et cœpit lavare pedes discipulorum* : hoc enim officium exemplo Filii implet in nobis humilis Virgo, quæ se semper ancillam exhibet, cujus est hoc officium. Unde signatur per Abigail, I Regum, XXV, 41, quæ respondit nuntiis David volentis eam ducere uxorem : *Ecce famula tua sit in ancillam, ut lavet pedes servorum domini mei*, etc. 44.

Ampulla, quæ dicitur quasi ampla bulla : similis est enim rotunditate bullis quæ ex spumis aquarum fiunt et vento inflantur. Dicuntur autem apud nos quædam vascula argentea vel stagnea *ampullæ*, in quibus reponitur chrisma, oleum sanctum, et oleum infirmorum. Et in beata Virgine reposuit Christus pontifex futurorum bonorum oleum infirmorum, id est, misericordiam quæ significat peccatores, et sacrum chrisma, id est, spiritualem unctionem spiritualium regum, sacerdotum, et pugilum, sine qua non sanctificantur nec possunt effici vero nomine Christiani. 45.

Notula : Post hoc scribendum de omnibus vasis tabernaculi et templi Salomonis, quæ possent signare Mariam, et quomodo ipsa petra et funda David.

[1] Isa. XL.

LIBER UNDECIMUS.

DE MUNITIONIBUS ET NAVIGIIS, QUÆ POSSUNT SIGNARE MARIAM.

CAPUT I.

Maria civitas Dei.

1. Urbs, id est, civitas. Isidorus : « Civitas est concors hominum multitudo, societatis vinculo adunata, dicta est a civibus, id est, ab ipsis incolis urbis pro eo quod plurimorum consciscat et contineat vitas. Nam urbs ipsa mœnia sunt : civitas autem non saxa, sed habitatores vocantur. » Urbs autem vocatur ab orbe : quia antiquæ civitates fiebant in orbe. Hæc omnia beatæ Virgini possunt adaptari, quæ est illa civitas de qua in Psalmo LXXXVI, 4 : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.* Hæc gloriosa sunt, quod beatam eam dicunt omnes generationes [1]. (Titulo de humilitate Mariæ).

Maria civitas, quæ dicitur quasi civium unitas, id est, sensualitatis et rationis plena concordia. Cives hujus civitatis sanctæ cogitationes, devotæ affectiones, ferventia desideria, et hujusmodi, quæ omnia tendebant ad illud unum quod est necessarium [2]. Regebantur etiam cives isti consilio Spiritus sancti : quia cives consilio sunt regendi, et adversarii fugandi et fugiendi. Bene etiam civium unitas : quia nec ibi caro concupiscebat adversus spiritum, nec spiritus adversus carnem, nec aliquid rebellionis, aut contradictionis in corpore ejus vel anima, cum esset etiam arca Noe, in qua omnia animalia, id est, motus sensualitatis fuerunt pacifica : et ideo summus habitator ibi pacifice hospitatus est, et ibi in pace factus locus ejus [3].

Civitas Dei. Hoc dicitur ad differentiam civitatis Babylonicæ, quæ diaboli est, in quam Dominus non ingredietur [4]. Bene civitas Dei, quæ tota fuit Dei et nullius nisi Dei : quia nihil in ea habuit pars adversa. Ideo dicit ipsa, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Ideo etiam dilectus toties vocat eam suam in Canticis, dicens : Amica mea, columba mea, soror mea, sponsa mea, et hujusmodi

[1] Luc. I, 48.
[2] Luc. X, 42.
[3] Psal. LXXV, 3.
[4] Osee, XI, 9.

Item, *Civitas Dei* : quia sola digna tanto rege, tanto pontifice, tanto fundatore, tanto inhabitatore, et hujusmodi. Ideo dicitur in Psalmo XLVII, 2 : *Magnus Dominus et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri*, etc. Quære causa quarta.

2. Commendatur autem civitas hæc a multis, et ante omnia a fundamentis. Unde, *Fundamenta ejus in montibus sanctis*[1]. Et nota, quod Propheta prævidens in spiritu dignitatem et excellentiam hujus civitatis, scilicet Virginis gloriosæ quasi vehementer admirans gloriam ipsius, ex improviso prosilit in hæc verba : *Fundamenta ejus in montibus sanctis.* Et cum nihil præcesserit ad quod respicit hoc relativum, *ejus*, refertur ad mentem Prophetæ. Dicit ergo, fundamenta ejus sunt in montibus sanctis, id est, in Patriarchis, Regibus et Prophetis, ex quibus originem traxit, sicut patet in genealogia Christi, Matth. I, 1 et seq. Vel intransitive. Fundamenta ejus sunt montes sancti, scilicet Abraham, Isaac, Jacob, David, et cæteri, ex quibus Maria, et ex qua Christus. Vel, fundamentum ipse Christus. Unde, Isa. XXVIII, 16 : *Ecce ego mittam*, dicit Pater fundator, *in fundamentis Sion*, id est, Mariæ, quæ paulo post appellatur *Sion*, *lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum*, id est, Christum. Erat enim civitas hæc fundata super firmam petram quæ est Christus [2]. Item, I ad Corinth. III, 11 : *Fundamentum aliud*, etc. Dicitur autem Christus *fondamentum* multis de causis, quæ notantur versibus his :

Sustentans, saxis, sine vento, luce, ruina,
Odit aquas, pondus non sentit, forte, latens, [stans.

Fundamentum enim sustentat totum ædificium. Sic et Christus Ecclesiam. Matth. XVI, 18 : *Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam.* Sustentavit etiam et gloriosam Virginem in omni gratia et virtute. Unde, Cantic. VIII, 5, dicitur : *Innixa super dilectum suum.* De saxis fit, id est, doctrinis impolitis. I ad Corinth. II, 4 : *Sermo meus, et prædicatio mea, non in persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis.* Ideo præceptum est, Deuter. XXVII, 5 : *Ædificabis ibi altare*, etc. Sine vento inanis gloriæ. Joan. V, 41 : *Claritatem ab hominibus non accipio*, etc. Sine luce apertæ visionis. I ad Timoth. VI, 16 : *Lucem habitat inaccessibilem.* Joan. I, 18 : *Deum nemo vidit umquam.* Sine ruina : quia novissimus virorum, Isaiæ, LIII, 3, per humilitatem non habet quod cadat. Odit aquas deliciarum et divitiarum. Unde dicit, Psal. LXVII, 30 : *Ego sum pauper*, contra divitias, *et dolens*, contra delicias : et ideo *salus tua, Deus, suscepit me.* Sic debet dicere justus. Pondus non sentit : quia labores non reputat propter nos quando volumus converti ad ipsum. Unde vocat nos inventionem, ibi, Psal. LXXXVIII, 21 : *Inveni David*, etc. Matth. XIII, 46, dicit se invenisse pretiosam margaritam, licet ibi dicatur, quod dedit omnia sua et comparavit eam. Forte est. Unde, Job, IX, 19 : *Si fortitudo quæritur, robustissimus est.* Latens. Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*, scilicet in humanitate. Stans, id est, stabile. Boetius : « Stabilisque manens dat cuncta moveri. »

Item, De fundamentis templi, quo Maria similiter figuratur, ita legitur, III Regum, V, 17 et 18 : *Præcepit rex Salomon ut tollerent lapides grandes, lapides pretiosos, in fundamentum templi, et quadrarent eos : quos dolaverunt cæmentarii Salomonis, et cæmentarii Hiram*, etc. Et hoc necesse fuit : quia non homini parabatur habitatio, sed Deo, sicut dicitur, I Paralip. XXIX, 1. Lapides grandes eminentissimæ virtutes, scilicet humilitas, fides, charitas, virginitas, patientia, paupertas, et hujusmodi, quæ velut fundamentum totius boni sustinent

[1] Psal. LXXXVI, 1.

[2] Matth. VII, 24.

et supportant ædificium. Et dicuntur hi *lapides pretiosi* ab effectu : quia virtutum universitas Mariam reddidit pretiosam. Dicuntur etiam *quadrati* propter quatuor cardinales, quæ gloriosam Virginem quasi quadratam et stabilem reddiderunt contra omnem adversitatem et impetum inimici. Et per has et universas alias virtutes consurrexit hoc ædificium, ut ipsa fieret civitas regis magni. Per cæmentarios Salomonis et Hiram possunt designari charismata Spiritus sancti, quæ Mariam spiritualiter dolaverunt, et totius peccati scrupulum separaverunt ab ea in sanctificatione. Vel, cæmentarii Salomonis, patres Veteris Testamenti, qui figuris et ænigmatibus ipsam talem futuram præviderunt et præsignaverunt. Per cæmentarios Hiram, Apostoli et cæteri sancti, qui qualem Prophetæ præviderant, talem fuisse prædicaverunt.

Item, Huic fundamento possunt adaptari illi duodecim lapides de quibus, Apocal. XXI, 19 : *Fundamentum primum jaspis*, etc. Item, illud Isaiæ, LIV, 11 : *Fundabo te in sapphiris*, etc.

A portis. Unde sequitur : *Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob* [1]. Dicitur beata Virgo *Sion :* quia sicut Sion erat locus eminentissimus in Jerusalem, sic beata Virgo in utraque Ecclesia. Portæ hujus Sion fuerunt quinque sensus beatæ Virginis, qui clausi semper fuerunt contra omne noxium et inhonestum. Unde dici potest de quolibet sensuum ejus illud Ezechielis, XLIV, 2 et 3 : *Porta hæc clausa erit... principi*, id est, diabolo, qui non habuit in ea quidquam [2]. Vel, *principi*, id est, peccato quod regnat in quibusdam, contra quod Apostolus ad Roman. VI, 12 : *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore*. Vel, *principi*, id est, ad honorem principis, scilicet Christi. Apertæ autem fuerunt portæ istæ ad omne bonum. Unde aures ejus quæ clausæ erant contra mundi strepitum, quando ingressus est Angelus ad eam, apertæ sunt salutationi ejus. Porta cordis quæ contra consensum viri clausa erat, aperta est divinæ voluntati, quando dixit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi* [3], etc. Ideo dicitur, Ezechiel. XLIV, 2 : *Dominus Deus Israel ingressus est per eam*. Et sic potest de aliis sensibus assignari. *Diligit* ergo *Dominus portas Sion*, id est, sensus beatæ Virginis, *super omnia tabernacula Jacob*, id est, plusquam omnia corpora aliarum virginum. Quod corpus tabernaculum dicitur, II Petri, I, 14 : *Velox est depositio tabernaculi mei*. Item, beata Virgo. *Qui creavit me, requievit in tabernaculo meo* [4], id est, in corpore. Virgines autem dicuntur *Jacob :* quia luctatæ sunt contra carnem suam, et supplantaverunt fomitem, qui in beata Virgine omnino fuit exstinctus.

Aliter etiam potest dici de portis, id 5.
est, de sensibus Virginis, juxta illud Isaiæ, LX, 11 : *Aperientur portæ tuæ jugiter, die et nocte non claudentur*. Apocal. XXI, 25 : *Portæ ejus non claudentur per diem : nox enim non erit illic*. Numquam enim devote clamantibus ad beatam Virginem, clauditur respectus misericordiæ ejus : nam sicut oculi Domini super justos, sic oculi Mariæ super peccatores. Similiter nec auditus ejus : quia præparationem cordis eorum, id est, fideliter, ferventer, et devote clamantium ad eam audivit auris tua, o Christe, id est, Maria, qua mediante tu exaudis peccatores, sicut homo audit mediante aure sua. Numquam clauditur lingua vel loquela illius, quin velit orare pro miseris ut surgant, et pro tentatis ne succumbant. Unde, Apocal. XII, 16 : *Terra*, id est, Maria, *aperuit os suum*, ad orandum pro muliere, id est, anima quam serpens, id est, diabolus infestabat. Num-

[1] Psal. LXXXVI, 3.
[2] Joan. XIV, 30.
[3] Luc. I, 38.
[4] Eccli. XXIV, 12.

quam clauditur manus ejus : quia manum semper aperit inopi, et palmas ad pauperem extendit, et sic de aliis. Propter hæc et multa alia *diligit Dominus portas Sion,* etc.

Sed nota, quod non patent hæ portæ nisi justis et justificatis et volentibus justificari. Ideo, Isa. xxvi, 2, dicit Dominus : *Aperite portas, et ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.*

6. Aliter : Portæ per quas in hanc civitatem ingressus est rex gloriæ, quatuor, æterna virginitas, incomparabilis tanta sublimitate humilitas, obedientia qua respondit : *Ecce ancilla :* fides qua concepit dicens : *Fiat mihi*[1], etc. Isidorus : « Harum portarum si quælibet defuisset, in hanc civitatem rex gloriæ non intrasset. »

Has portas *diligit Dominus super omnia tabernacula Jacob.* Tabernacula sunt militantium. Jacob supplantator. Quasi diceret : Licet Dominus diligat militantes in activa, et supplantatores vitiorum : plus tamen omnibus his diligit in matre prædictas virtutes, quibus intratur ad contemplativam. De his portis dici potest illud Apocalypsis, xxi, 21, quod *singulæ portæ erant ex singulis margaritis.* Singulæ enim ejus virtutes erant singulæ margaritæ : quia singuli sensus Virginis singulis sibi congrue virtutibus splendescebant. Oculi columbina simplicitate, aures cita et perfecta obedientia, olfactus discretione, gustus sobrietate, tactus castitate, incessus maturitate, et sic de aliis.

7. Hæc civitas commendatur a fama. Unde : *Gloriosa dicta sunt de te*[2]. Per Patriarchas sub obscuritatibus figurarum. Per Prophetas sub ænigmatibus verborum, ut est illud Isaiæ, vii, 14 : *Ecce virgo concipiet.* Item, xi, 1 : *Egredietur virga*, etc. Item, Jerem. xxxi, 38 : *Ædificabitur civitas Domino a turre Hananeel*, etc. Numer. xxiv, 17 : *Orietur stella ex Jacob*, etc. Item, Cantic. vi, 8 : *Viderunt eam filiæ* Sion, *et beatissimam prædicaverunt : reginæ et concubinæ, et laudaverunt eam.*

8. Ab utilitate quæ consistit in conversione peccantium, in remissione peccatorum, in collatione gratiarum. Unde sequitur : *Memor ero*[3], ad miserendum, non ad puniendum. Nehemiæ seu II Esdræ, v, 19 : *Memento mei, Deus meus, in bonum.*

Rahab et Babylonis, id est, peccatorum. Per Rahab enim meretricem intelligitur anima more meretricio carnis voluptatibus serviens et vitiis prostitura, quæ vadit per latam viam quæ ducit ad mortem[4] : quia Rahab interpretatur *latitudo* : cui consulit, Isa. xxiii, 16 : *Sume citharam, circui civitatem, meretrix oblivioni tradita.*

Et Babylonis, id est, illorum qui in confusione malorum prius positi, operibus se probabant cives æternæ confusionis, et de civitate diaboli quæ est Babylon. Memor, inquam, ero eorum si confundantur bona confusione, quæ adducit gloriam[5], et ad sinum matris misericordiæ toto corde confugiant, quæ est civitas refugii[6] : ut ipsa mediatrice in Filio suo satagent reconciliari. Sed quibus ero memor, scientibus me, ut scilicet ab illis qui me noverunt, inde glorificer et collauder : quia hanc gloriam meam alteri non dabo[7]. Quidam libri habent, *scientium me* : sed falsa est littera et corrupta. Augustinus dicit : *Scientibus me.*

A civium multitudine, qui cum prius fuerint cives Babylonis, per eam fiunt cives Jerusalem. Unde sequitur : *Ecce* 9

[1] Luc. i, 38.
[2] Psal. lxxxvi, 4.
[3] Ibid., v. 5.
[4] Matth. vii, 13.
[5] Eccli. iv, 25.
[6] Numer. xxv, 6.
[7] Isa. xlii, 8.

alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic[1]. Quod dicitur, *ecce*, scilicet adverbium demonstrandi est, ac si diceretur : In propatulo est quomodo Mariæ charitas omnes recolligit in sinu maternæ pietatis refugientes ad se, et facit cives utriusque Ecclesiæ : quia alienigenæ, ut dicit Remigius, id est, alieni prius a Deo, sed postea vim sibi facientes, hac auxiliatrice recipiunt regnum cœlorum, quod vim patitur[2].

Et Tyrus, quæ interpretatur *angustia*, id est, illi qui angustiantur per dolorem contritionis et pœnitentiæ, qui prius erant in angustia vitiorum.

Et populus Æthiopum, id est, illi qui prius nigrescebant fuligine peccatorum, et erant deformes per amissam Dei similitudinem, de quibus dicitur, Thren. IV, 8 : *Denigrata est super carbones facies eorum*, etc. Sed conversi modo denigrantur per exustionem tribulationum et pœnitentiæ, exemplo Job dicentis, XXX, 30 : *Cutis mea denigrata est super me, et ossa mea aruerunt præ caumate*, id est, tribulatione.

Hi fuerunt illic, ex quo scilicet per fidem incarnationis, cujus ipsa fuit ministra, pœnitendo confugerunt ad eam, et tales inhabitant hanc civitatem per fidem et dilectionem. Alia littera dicit : « Palestina, Tyrus, cum Æthiopia. » Palestina interpretatur *os malleatoris*, et signat detractores qui jugiter malleant super bonos : unde, *Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores*[3], etc., quos castigat quantum in se est exemplo suæ taciturnitatis. Tyrus, *angustia*. Hi sunt cupidi, quibus omnis locus angustus, quos dilatat exemplo suæ paupertatis et charitatis, ut dicat talis : *Et eduxit me* Maria *in latitudinem*[4]. Æthiopia, *caligo*, ecce superbia quæ excæcat. Isa. XIII, 2 : *Super montem caliginosum levate signum*. Mons enim et caligo bene concomitantur : quia ex celsitudine sequitur caligo, sicut ex dejectione illuminatio. Numer. XXIV, 4 : *Cadit, et sic aperiuntur oculi ejus*. Et tales illuminat ipsa exemplo suæ humilitatis. Et ita per ipsam fit Dominus memor peccatorum, et ipsi peccatores cives hujus civitatis. Ideo dicitur tam matri quam Filio, Sapient. XI, 24 : *Misereris omnium, quia omnia potes*.

A miraculi novitate. Unde sequitur : 10.
Numquid Sion dicet : Homo et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus[5]. In hoc enim consistit novitas miraculi indicibilis.

Et hæc sunt gloriosa quæ dicuntur de hac civitate Dei, scilicet quod Altissimus in quantum Deus fundavit eam prius, et post ejus fundationem natus est in ea in quantum homo. Ideo cnm loquitur Propheta de fundatione, ponit præteritum, scilicet *fundavit :* cum subjungit de nativitate in utero, ponit præsens tempus, scilicet *est*, ad ostendendum, quod postquam eam fundaverat ut Deus, homo natus est ex ea : quod esset impossibile in puro homine : nusquam enim auditum est, quod architector prius domum fabricaverit, ut postea in eadem domo nasceretur : sed Christus hoc fecit ad innuendum, quod ejus nativitas omnes alias præcelleret. Unde, Proverb. IX, 1 : *Sapientia ædificavit sibi domum*. Propter hoc dicebat Salomon, Proverb. XXX, 19, se ignorare viam viri, id est, Christi in adolescentia sua, id est, in beata Virgine.

Aliter : Tria Virginis privilegia hic notantur, quæ contulit ei Filius suus. Primum, quod Altissimus Virginem sanctificavit : solius enim Dei est justificare. Unde Christus videtur dicere matri illud Isaiæ, XLIII, 25 : *Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas*, id est,

[1] Psal. LXXXVI, 5.
[2] Matth. XI, 12.
[3] Psal. CXXVIII, 3.
[4] Psal. XVII, 10
[5] Psal. LXXXVI, 5.

originale et fomitem, *propter me*, etc. Quasi diceret : Propter me scilicet ut digna efficiaris inhabitatione mea. Secundum : quia gratia ipsam implevit et virtutibus ornavit. Tertium, quod spiritus gratia obumbrante ipsam fœcundavit. In duobus primis designatur fundatio civitatis : in tertio, quod homo natus est in ea. Item, de primo dicitur alibi in Psalmo LX, 10 : *Visitasti terram*, id est, Mariam, eam sanctificando, *et inebriasti eam*, virtutes ei et gratias infundendo : *multiplicasti locupletare eam*, id est, multipliciter locupletasti eam, partu Filii Dei fœcundando. Istud enim super omnem gratiam est. Sed numquid homo dicet, id est, persuadere poterit, Sion, id est, synagogæ, istud, scilicet quod Altissimus qui prius fundavit eam, postea homo natus sit in ea? Quasi diceret : Hoc rejicit incredula synagoga.

11. A Scripturarum auctoritate. Unde sequitur : *Dominus narrabit in scripturis populorum et principum, horum qui fuerunt in ea* [1]. Quasi diceret Prophetæ : Unde hæc omnia nosti? et ipse respondet : *Dominus*, inquit, *narrabit in scripturis populorum*, etc. Quasi diceret : In multis prædicitur et narratur dignitas beatæ Mariæ et utriusque Ecclesiæ, in scripturis scilicet populorum et principum. Populos vocat pauperes Prophetas, qualis fuit Amos : principes ditiores et nobiles, quales fuerunt David et Isaias. Vel, populos vocat Gentiles : unde Sybillinis versibus hæc prædicta. Job etiam fuit Gentilis. Principes vocat Judæos. Vel, principes sunt editores Scripturarum, scilicet Prophetæ, Apostoli et Evangelistæ, populi sacri expositores. Vel, populi alii sancti ab Apostolis, principes ipsi Apostoli : unde, *Constitues eos principes* [2]. In scripturis populorum, id est, ad populos missis, et in scripturis principum, non Platonis, Aristotelis, aut Socratis, sed horum qui fuerunt in ea civitate, scilicet in Ecclesia : quia illi extranei fuerunt a fide : sed Prophetæ qui prædixerunt, et Apostoli qui prædicaverunt, fuerunt in ea per fidem : omnes enim Prophetæ et Apostoli concordes fuerunt in laude beatæ Virginis. *In ea*, non contra eam, ut hæretici, nec extra eam, ut Philosophi.

Ab inhabitantium continua exsultatione. Unde sequitur : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* [3], o superna Jerusalem. Quasi diceret : Omnes qui habitant in te, jucundi sunt et lætantes. Isa. LI, 11 : *Venient in Sion laudantes, et lætitia sempiterna super capita eorum.* 12.

Aliter : De beata Virgine cantatur hic versus : « Sicut lætantium omnium habitatio est in te, sancta Dei genitrix. » In fortissima munitione habitant homines securi et læti, in infirma tristes et timidi. Item, in magna et opulenta multi, in infirma paucissimi. Maria siquidem refugium est et spes omnium fidelium : quia fortissima est et inexpugnabilis, et terribilis ut castrorum acies ordinata, dæmonibus inimicis. Opulenta est etiam gratiarum et virtutum abundantia : quia gratia et gloria plena. Magna est etiam et amplitudine charitatis, qua omnes amplectitur. Unde canit ei Ecclesia : « Sub tuum præsidium confugimus, sancta Dei genitrix, etc. » Ipsa est enim civitas munita, sicut dicitur alibi, in Psalmo XXX, 22, et ei competit quod dicitur de Filio, Deuter. XXXIII, 3 : *Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt.* Ideo bene dicit : *Sicut lætantium*, et cætera : quia ex his omnibus multa est lætitia his qui ad eam confugiunt. Isa. LXVI, 10 : *Lætamini cum Jerusalem*, etc. Et ipsi dicendum est illud Judith, XV, 10 : *Tu gloria Jerusalem, tu lætitia Israel*, etc. Miserrimi omnium hominum sunt illi, qui nesciunt ad hanc urbem confugere in

[1] Psal. LXXXVI, 6.
[2] Psal. XLIV, 17.
[3] Psal. LXXXVI, 7.

omni necessitate. Unde, Eccle. x, 15 : *Labor stultorum affliget eos qui nesciunt in urbem pergere*, id est, ad Mariam refugere pedibus, scilicet fidei et amoris. Quia vero in hanc civitatem Dei nolunt ascendere miseri peccatores ad adorandum Dominum, ideo tantum defectum gratiæ patiuntur. Unde, Zachar. xiv, 17 : *Et erit : qui non ascenderit de familiis terræ ad Jerusalem, ut adoret Regem, Dominum exercituum, non erit super eos imber*, id est, gratiæ stillicidium.

Item, Propter hæc omnia dicit David quasi magnum Dei beneficium describens, Psal. cvi, 7 : *Deduxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis*. Item, de illis qui non serviunt Mariæ vel qui male sentiunt de ea, dicitur in Psalmo cvi, 4 : *Erraverunt in solitudine*, id est, in mundo, *in inaquoso*, quia non habent aquam gratiæ, ex quo non curant de plena gratia, id est, Maria, *viam civitatis habitaculi non invenerunt*, scilicet triplicem viam, humilitatis, paupertatis, et charitatis. Hæc triplex via ducit ad civitatem habitaculi, id est, Mariam cui dicitur : *Sicut lætantium*, etc. Et ibi sumitur via ducens ad civitatem et habitaculum regni cœlestis. Et ideo contingit illud quod sequitur, scilicet quod sunt esurientes et sitientes : quia nec habent solidum cibum operationis bonæ, nec lac simplicis doctrinæ quo nutriatur eorum infantia. Item, nec digne manducant panem vitæ, nec digne bibunt sanguinem Christi, qui vere est potus. Item, nec habent cibum bonæ operationis, nec potum gratiæ salutaris. Ideo sequitur, ℣. 5, quod *anima eorum in ipsis defecit :* quia nec pasti, nec potati hoc triplici cibo et potu.

Viso quomodo hæc civitas in Psalmo lxxvi, 1 et seq., commendatur à multis, videndum de aliis commendationibus ejus quas Scripturæ sacræ multipliciter manifestant.

Commendatur civitas hæc à fundatore qui fuit Deus trinitas. Unde in Psalmo xlvii, 9 : *Deus fundavit eam in æternum*. Item, *Ipse fundavit eam Altissimus* [1]. Unde etiam ipse dicit Ecclesiæ et huic civitati : *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos, et fundabo te in sapphiris* [2]. Vel, fundator sapientia, id est, Filius Dei. Unde, Proverb. ix, 1 : *Sapientia ædificavit sibi domum*. Nec habitura est finem hæc civitas : quia *Deus fundavit eam in æternum*.

Ab artifice et conditore. Unde de antiquis sanctis, ad Hebr. xi, 10, dicitur, quod exspectabant *fundamenta habentem civitatem, cujus artifex et conditor Deus*. Hæc civitas beata Virgo, per cujus partum sperabant se redimendos et extrahendos ab inferno. Unde dicebat Jacob jam proximus morti, Genes. xlix, 18 : *Salutare tuum exspectabo, Domine*. Et paulo post, ℣. 26 : *Donec veniret desiderium collium æternorum*. 14.

Sequitur : *Cujus*, scilicet civitatis, *artifex et conditor Deus*. Unde, Isa. xlv, 13, dicit Pater de Filio : *Ipse ædificavit civitatem meam, et captivitatem meam dimittet*.

A rectore et rege justitiæ. Vox enim hujus civitatis est, *Dominus regit me* [3]. Sequitur : *Et nihil mihi deerit*, etc., quia gratia plena et omni bono referta. Propter hoc autem omnes habitatores hujus civitatis, id est, omnes motus et affectus Virginis fuerunt justi : quia sicut dicitur, Eccli. x, 2 : *Qualis rector est civitatis, tales et inhabitantes in ea*. Ipsa est enim Salem, cujus rex fuit Melchisedech [4], qui interpretatur *rex justitiæ*, vel *rex justus*, vel *rex pacis*. Hic est *Rex regum et Dominus dominantium* [5]. Hic est rex justus. Unde Ma- 15.

[1] Psal. lxxxvi, 5.
[2] Isa. liv, 11.
[3] Psal. xxii, 1.
[4] Genes. xiv, 18.
[5] Cf. I ad Timoth. vi, 15, et Apocal. xix, 16.

riæ dicitur, Isa. I, 26 : *Vocaberis civitas justi*, etc.

16. A situ loci : quia fundata est supra firmam petram, quæ Christus est [1], tamquam super rupem nativam : quia Christus est firma petra et saxum durissimum [2]. Et, I ad Corinth. x, 4 : *Petra autem erat Christus*. Fundata est etiam super montem, id est, Christum, qui est mons in vertice montium [3]. Et super illum lapidem qui factus est mons magnus, et implevit universam terram [4] : et ideo vox ejus est, Eccli. XXIV, 7 : *Ego in altissimis habitavi*, etc.

Item, *Fundamenta ejus in montibus sanctis* [5], id est, in eminentia omnium virtutum. Vel, sita fuit supra firmam petram, id est, super firmitatem fidei, a qua nec in Filii sepultura vacillavit, quando a fide defecit omnis sanctus.

Aliter, a situ loci. Quia fundata super humilitatem quæ est stabilitas fidelis animæ, quam non potest movere diabolus. Et hoc est quod dicitur in Psalmo CIII, 5 : *Qui fundasti terram*, id est, Mariam, *super stabilitatem suam*, quæ fuit humilitas : *non inclinabitur in sæculum sæculi*, ad peccandum Item, De situ hujus civitatis potest exponi quod de cœlesti Jerusalem dicitur, Apocal. XXI, 10 et 11, ubi sic legitur : *Sustulit me Angelus in spiritu in montem magnum et altum, et ostendit mihi civitatem sanctam Jerusalem descendentem de cœlo a Deo, habentem claritatem Dei*, etc. Et sunt verba beati Joannis. *Sustulit*, id est sursum tulit, *me in spiritu*, id est, in mentis excessu, *in montem magnum et altum*. Mons iste Christus est, qui est magnus in humanitate, et altus in divinitate : quia insuperabilis potentiæ, sicut dicit Glossa. *Et ostendit mihi*, super montem illum, fundatam *civitatem*, id est, Mariam, vel Ecclesiam, *sanctam*, id est, firmam in proposito virginitatis, *Jerusalem* ad visionem æternæ pacis plene intendentem, *descendentem de cœlo*, id est, recipientem in sua sanctificatione infusionem gratiæ missæ sibi de cœlo, *a Deo* paratam, qui ipsam omni gratia adornavit. Vel, *descendentem de cœlo*, id est, quidquid boni habebat, bonitati divinæ adscribentem, unde dicebat : *Fecit mihi magna qui potens est* [6], etc. *Habentem claritatem Dei*. (Quære paulo infra.)

17. Et nota, quod civitas, villa vel habitatio in monte sita, tria habet, scilicet quod est clarissima, sanissima, et mundissima.

Clarissima : quia prius et copiosius recipit solis illuminationem. Sic Maria prius et copiosius claritatem excepit Filii sui solis justitiæ, ut perspicue cognosceret mundum, se, et Deum. In cognitione mundi quem contempsit, fuit clara, in cognitione sui clarior, sed in cognitione Dei clarissima : et ideo coram eo tantum se humiliavit. Et hoc prædixerat illi Isaias, Isa. LX, 19 : *Erit tibi Dominus in lucem sempiternam, et Deus tuus in gloriam tuam*. Ipsa etenim est Jerusalem, cui multo ante promiserat, Tob. XIII, 13 : *Luce splendida fulgebis, et omnes fines terræ adorabunt te*.

Item, Huic civitati competit illud quod de superna Jerusalem dicitur, Apocal. XXI, 11, scilicet quod habebat *claritatem Dei, et lumen ejus simile* erat *lapidi pretioso tamquam lapidi jaspidis, sicut crystallum*. Claritas Dei est vera de Deo cognitio, quam beata Virgo habuit super omnes. Unde vere potuit dicere illud Baruch, IV, 4 : *Beati sumus, Israel, quia quæ Deo placent manifesta nobis sunt*.

Sequitur : *Et lumen ejus*, id est, opera ejus luminosa lucentia coram hominibus

[1] Matth. VII, 25.
[2] Deuter. XXXII, 13.
[3] Isa. II, 2, et Michææ, IV, 1.
[4] Daniel. II, 35.
[5] Psal. LXXXVI, 1.
[6] Luc. I, 49.

ad exemplum, *simile lapidi pretioso*, id est, Christo, quem imitabatur in operibus suis, qui fuit lapis pretiosus firmus in proposito, et lucens in virtutibus, *tamquam lapidi jaspidis*, in quo signatur firmitas et viror fidei quoad Virginem, vel perseverantia sanctitatis quoad utrumque. *Sicut crystallum*, quæ transparens et lucens est, et signat puram confessionem divinæ laudis quoad Virginem, sed peccatorum quoad nos.

Item, De claritate hujus civitatis subjungitur ibidem paulo post, Apocal. XXI, 23 : *Et civitas non eget sole, neque luna, ut luceant in ea* : quia Maria non indiguit majori vel minori aliorum doctrina : *nam claritas Dei*, id est, totius Trinitatis, *illuminavit eam*, dando intellectui ejus cognitionem plenissimam, et ab omni nubilo phantasmatum semotam : *et lucerna ejus est agnus*, id est, Christus, quem portabat in ventre et in mente secundum quod Deus homo, qui novem mensibus prius quam aliis civitatibus evangelizavit cordi ejus. Deinde natus ex ea evangelizavit et aliis civitatibus regnum Dei [1] : propter quod et ipse se appellabat *lucem mundi* [2].

Sequitur, Apocal. XXIII, 24 : *Et ambulabunt gentes in lumine ejus*. Ambulabunt de virtute in virtutem, gressibus scilicet fidei et bonorum operum, *in lumine ejus*, id est, ad illuminationem exemplorum ejus. Vel, ad lumen cognitionis, quæ ipsis ab ea desuper infunditur, sicut quandoque accidit, quod in excelsis turribus ponuntur quædam lucernæ, ad quarum illuminationem nautæ et viatores dirigunt cursum et viam suam.

Fuit etiam civitas hæc sanissima sicut villa sita in monte : quia Maria sana fuit, quando in sua sanctificatione ablata fuit ab ea fomitis incensio : sanior, quia in bona ejus conservatione adhuc fuit amplius diminutus : sed sanissima, quia in Filii Dei conceptione omnino fuit extinctus. (Quære de his titulo de sanctificatione ejus).

Fuit etiam hæc civitas mundissima : quia Maria munda fuit in cogitatione, mundior in affectione, sed mundissima in intentione : et propter hoc illi convenit quod de cœlesti Jerusalem dicitur, Apocal. XXI, 18 : *Ipsa civitas aurum mundum simile vitro mundo. Aurum* propter fulgorem charitatis, *mundum* per gratiam virginitatis. Vel, *aurum mundum*, propter soliditatem fidei : aurum enim solidum est metallum. Fides vero dicitur *munda* ab effectu : quia mundificat animam : unde, Act. XV, 9 : *Fide purificans corda eorum*. Vel, dicitur *aurum mundum* propter sapientiam, qua plena erat. Sed quia non sufficit fides cordis, nisi adsit confessio fidei, juxta illud Apostoli, ad Roman. X, 10 : *Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem*. Sequitur : *Simile vitro mundo* : per vitrum enim signatur confessio, quia vitrum non celat colorem ejus quod continet, maxime si fuerit mundum et purum : Vel, per *vitrum mundum* potest caro virginea designari.

Item, De munditia civitatis sequitur paulo post, Apocal. XXIII, 27 : *Non intrabit in eam aliquod coinquinatum*, per consensum in cogitatione, *aut abominationem faciens*, in actione, *et mendacium*, in locutione : et per hoc ostenditur, quod ipsa nec peccavit cogitando, nec loquendo, nec operando, nec corruptione sui quod est coinquinatio, nec contemptu Dei quod est abominatio, nec deceptione proximi, scilicet mendacio.

Ecce quod hæc tria habuit in se civitas nostra : quæ solet habere civitas in monte sita, videlicet claritatem, munditiam, et sanitatem.

Commendatur hæc civitas a materia. 18.
Unde, Apocal. XXI, 18 : *Ipsa civitas aurum mundum simile vitro mundo.*

[1] Luc. IV, 15 et seq.

[2] Joan. VIII, 12.

Quia ex auro mundo constructa est, ut aurum referatur quasi ad materiam animæ, et vitrum quasi ad materiam carnis, quæ cum esset fænum, quia, Isa. XL, 6 : *Omnis caro fœnum*, multipliciter fuit decocta, et quasi colata igne Spiritus sancti, et sic conversa est in splendorem vitri. Dicitur autem *vitrum* secundum Isidorum visus perspicuitate, eo quod luceat : in aliis enim metallis quidquid continetur, absconditur, in vitro vero liquor vel species qualis est interius, talis exterius declaratur, et quodammodo clausus patet. Sic et Maria clausa omni homini, patuit soli Deo. Unde, Ezechiel. XLIV, 2 : *Vir non transibit per eam : quia Dominus Deus Israel ingressus est per eam : eritque clausa, etc.*

19. A magnitudine quæ describitur, Zachar. XIV, 10, et Jerem. XXXI, 38, ubi sic legitur : *Ædificabitur Domino civitas a turre Hananeel usque ad torcularia regis.* Hananeel interpretatur *gratia Dei.* Turris Hananeel est supernæ gratiæ celsitudo, cujus fuit in Maria singularis plenitudo. Turris ergo Hananeel est alta fortitudo, sive fortis altitudo gratiæ Dei, a qua hæc civitas incepit ædificari, et extensa est usque *ad torcularia regis*, id est, Christi, cujus passio torcular fuit : sed Propheta posuit *torcularia* pluraliter, quia multimode passus est, et in singulis membris passus est, et multæ fuerunt circumstantiæ passionis. Inchoatio ergo hujus civitatis fuit altitudo gratiæ infusæ, a qua incepit in sanctificatione, consummatio vero, quod mente compassa est Filio patienti : unde fructum martyrii promeruit et habuit excellenter.

Item, De quantitate hujus urbis dicitur, Jerem. XXXI, 38 et seq. : *Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et ædificabitur civitas Domino, a turre Hananeel usque ad portam anguli. Et exibit ultra normam mensuræ in conspectu ejus super collem Gareb, et circuibit Goatha, et omnem vallem cadaverum, et cineres, et universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron, et usque ad angulum portæ equorum orientalis.* Ecce immensa magnitudo civitatis. Sic expone : Hananeel, *gratia Dei*, sicut supra expositum est. Porta, oblatio fidei, qua Filium Dei in se suscepit, de qua porta legitur, Ezechiel, XLIV, 2. Angulus, secretissima conversatio ejus. Angulum faciunt duo parietes simul ex diverso concurrentes. Hi sunt virginitas et maternitas, quæ tamquam parietes vel muri conservaverunt in ea possessionem virtutum.

Aliter : Turris Hananeel, id est, turris gratiæ Dei, est ipsa beata Virgo, quæ velut quadrata virtutibus omnibus ædificiis Spiritus sancti, præcellit prærogativa gratiarum, sicut turris supereminet toti castro, et multorum bonorum operum velut lapidum structuris in altum consurgens omnibus fugitivis præstat refugium et munimen : et ipsa a suo exordio velut turris munita Dei gratia, inexpugnabilis fuit omnibus insultibus inimici, et processit hæc civitas usque ad portam anguli, id est, eo usque ut ipsa fieret porta anguli, duo enim parietes e diverso venientes faciunt angulum : valde enim e diverso veniebant virginitas et maternitas, si quis attendat naturam, sed per Dei gratiam quæ signatur in turre Hananeel, in ipsa concurrentes unitæ sunt, et in occursu virginitatis et maternitatis ipsa facta est porta anguli et janua paradisi, sicut canit ei Ecclesia : « Tu regis alti janua, etc. » Per quam portam ille ingressus est in regionem nostram, qui est angulus duorum populorum. Et nota, quod ubi porta in angulo est, non toti concurrunt parietes, sed partes parietum. Sic in ipsa non totæ concurrunt virginitas et maternitas : quia quasi pars virginitatis est sterilitas, quasi pars maternitatis corruptio, quæ non concurrerunt in Virgine nostra, sed de virginitate integritas, de maternitate fœcun-

ditas : quia optimam partem elegit[1].

Hæc est descriptio hujus civitatis, quam sic ædificavit Spiritus sanctus, ut ab exordio esset turris Hananeel, et in partu Filii esset porta anguli.

Sequitur : *Et exibit ultra normam mensuræ in conspectu ejus.* In quo signatur, quod nec primam similem visa est nec habere sequentem, et quod supergressa est universas creaturas. *In conspectu ejus*, id est, Domini, qui solus sufficit matris comprehendere dignitatem, sicut ab ipsa sola comprehensus est, quando mulier circumdedit virum[2]. Et necessaria erat huic civitati quasi infinita magnitudo, cum esset civitas regis magni, qui non est regulus, sed *rex magnus super omnes deos*[3]. De hac etiam magnitudine dicitur, Baruch, III, 24 et 25 : *O Israël, quam magna est domus Dei*, id est, domus et civitas, *et ingens locus possessionis ejus ! Magnus est, et non habet finem : excelsus, et immensus.*

A murorum suorum lata extensione. Unde sequitur in auctoritate Jeremiæ, XXXI, 39 : *Et exibit ultra normam mensuræ*, extendens scilicet patrocinia et beneficia sua ad illos qui sunt extra normam mensuræ, id est, qui transgressi sunt regulam Evangelicæ doctrinæ, *in conspectu ejus*, id est, secundum Dei beneplacitum, qui ad hoc fundavit hanc civitatem ut esset refugium peccatorum, et tutela, videlicet *super collem Gareb*, quod interpretatur *scabies*, id est, super collem scabiosum, quo signantur superbi. Job, XVIII, 13 : *Devoret pulchritudinem cutis ejus*, id est, superbi primogenita mors, id est, superbia quæ fuit primum peccatum : et ipsa interfecit diabolum, sicut mors consumit si quid forte est in homine : et sicut scabies devorat pulchritudinem cutis, sic et ipsa quidquid in exteriori conversatione relucet.

Et circuibit Goatha. Goatha interpretatur *oculus peccatorum.* Hæc est illa avaritia, quæ est illa amphora, de qua, Zachar. V, 6 : *Hæc est oculus eorum in universa terra.* Interpretatur etiam *gyrus*, et signat cupiditatem quæ est ignis flammæ devorantis in gyro[4], cujus in circuitu impii ambulant.

Et omnem vallem cadaverum. Cadavera fœtent et vermibus quos generant, consumuntur. Sic et luxuriosi. Isa. XXXIV, 3 : *De cadaveribus eorum ascendet fœtor*, scilicet coram Deo et Angelis. Jerem. XVI, 4 : *In sterquilinium super faciem terræ erunt, et erit cadaver eorum in escam volatilibus cœli*, etc. Ecce quod vermibus quos generant, et desideriis et delectationibus consumuntur. Et nota, quod dicit, *omnem vallem cadaverum* : quia alia est vallis fornicatorum, alia adulterorum, alia sodomitarum, et sic de aliis. Sed ad omnes se extendit murus hujus civitatis : nam superbis proponit exemplum suæ humilitatis, avaris et cupidis suæ paupertatis, luxuriosis suæ virginitatis.

Sequitur : *Et cineres*, etc., ut supra in textu. Cineres impii, aridi steriles, et cibus diaboli. Isa. LXV, 25 : *Serpenti pulvis panis ejus.* Sed ipsa hos cineres aufert de facibus diaboli conterendo molas ejus[5], antequam ipsos omnino degluttiat, sicut patet in Theophilo, et ipsis immiscet aquas gratiarum calidas ab effectu : quia calefaciunt cor per devotionem. Vel etiam, aquas calidas lacrymarum, et sic ex his cineribus facit lixivium quo ipsos abluit, et etiam alios exemplo eorum. Istis etiam pulveribus qui prius erant panis serpenti, impetrat rorem gratiæ, et fœcundat eos ad bonum, et ipsos compingit ut gratiam valeant continere.

Pertingit etiam *ad universam regionem mortis.* Regio mortis incolatus vitæ præsentis, in qua tamquam stella maris

[1] Luc. x, 42.
[2] Jerem. XXXI, 22.
[3] Psal. XCIV, 3.
[4] Thren. II, 3.
[5] Job, XXIX, 17.

nos consolatur et dirigit. Regio mortis, malitia pravæ conversationis, quam ipsa potenter immutat in quibus vult. Item, regio mortis certitudo damnationis : quia multos aufert diabolo de sua damnatione jam certos, sicut sæpe legitur in miraculis ejus.

Pertingit etiam *usque ad torrentem Cedron*, quod interpretatur *tenebræ*, quæ velut torrens rapiunt hominem peccatorem ut ab interioribus tenebris defluat ad tenebras exteriores : quoniam occurrit illuminatrix, et eos ad lucem restituit.

Pertingit etiam *usque ad angulum portæ orientalis equorum*. Equi peccatores portantes sessorem diabolum, quibus dicitur : *Nolite fieri sicut equus et mulus*, et cætera [1], qui Deum et diabolum sessorem non discernunt. Porta orientalis pœnitentia per quam nobis oritur sol justitiæ. In hac porta est angulus et angustus ingressus, per quam ut intrare valeant peccatores, adsunt eis beneficia beatæ Virginis, quæ se in hora passionis Filii sui ad Aquilonem posuit, ne diabolus posset impedire pœnitentes venientes ad extensa brachia Crucifixi.

21. Commendatur hæc civitas a patriæ defensione. Isa. xxvi, 1 : *Urbs fortitudinis*. (Quære paulo infra.) Et quidquid supra dictum est de murorum extensione, totum convenit huic commendationi. Patria in qua sita est hæc civitas, terra promissionis est, sicut infra invenies de terrena Jerusalem, qua signatur Ecclesia militans, quam ipsa defendit ab incursibus dæmonum et vitiorum, maxime quoad eos qui de ipsa confidunt, et ad eam refugiunt. Unde fidelibus Ecclesiæ qui habitant spiritualiter in convivio ejus, promittit Dominus, Isa. lxvi, 13, secundum aliam litteram : « De Jerusalem civitate quam elegi, veniet vobis auxilium. » Ipsa enim est una et præcipua civitatum refugii, de quibus legitur, Numer. xxxv, 6, et Josue, xx, 2 : *Separate urbes fugitivorum*, quæ sunt Maria et sancti, sed ipsa metropolis istarum civitatum. Propter quod dicitur, Job, v, 1, ex verbis Eliphaz : *Voca*, id est, invoca auxilium contra instantiam dæmonum et tentationum, *si est qui tibi respondeat*, subveniendo precibus suis, *et ad aliquem sanctorum convertere*. Sic fideles solent invocare sanctum Nicolaum, sanctum Jacobum, sanctum Ægidium, et alios quibus servierunt in aliquo. Sed in nullo invenietur tam festinum vel tam potens adjutorium sicuti in Maria. (De civitatibus refugii invenies causa vigesima quinta.)

A quadratura, vel dispositione. Unde, 2
Apocal. xxi, 16 : *Civitas in quadro posita est*. Cujus quadratura fuit fides, spes, charitas et operatio bona : quia, ut dicit Glossa, hæc civitas robusta fide, longanimis spe, ampla charitate, efficax operatione. Sequitur : *Et longitudo ejus*, id est, fides, *tanta est*, *quanta et latitudo*, id est, charitas : quia quantum credidit, tantum amavit. Glossa : « Quantum credit quis, tantum sperat : quantum sperat, tantum diligit : quantum diligit, tantum operatur. » Vel, hanc quadraturam faciunt quatuor virtutes cardinales, quarum una non dicitur aliam excedere. Prudentia appetendi boni et vitandi mali præcedit. Hanc sequitur temperantia quæ retrahit a voluptatibus. Hanc fortitudo ut quod intelligitur, operetur. Inde justitia, ut sic suos actus temperet ne nimis justus vel sapiens sibi videatur. Eccle. vii, 17 : *Noli esse justus multum*, etc.

A turrium altitudine. Maria enim civi- 2
tas est Ecbatanis, cujus portas posuit Arphaxad in altitudine turrium, sicut dicitur, Judith, i, 1-3. Arphaxad interpretatur *sanans*, vel *sonans depopulationem*. Hic est Christus, qui hanc civita-

[1] Psal. xxxi, 9.

tem ædificavit, qui sanavit genus humanum, et sonuit, id est, prædicavit depopulationem peccatorum. Ecbatanis interpretatur *solemne mandatum humilis viri*. Hæc est Maria quæ solemniter adimplevit præcepta Christi.

Hujus civitatis prima turris, celsitudo humilitatis, quæ attingit usque ad sedentem in throno Dominum majestatis. Sicut dicit beatus Bernardus, ista turris defendit simplices, timoratos, et mansuetos, et hujusmodi.

Secunda turris, nomen Virginis. Proverb. XVIII, 10 : *Turris fortissima nomen Domini : ad ipsum currit justus, et exaltabitur*. Hoc nomen invocatur in hac civitate. Unde, Tob. XIII, 14 et 15 : *Adorabunt in te Dominum... Nomen enim magnum invocabunt in te*. Beatus Bernardus sic dicit : « Turris fortissima nomen Domini : ad ipsam fugiet peccator, et liberabitur. » Hæc defendit quoslibet et quantumlibet peccatores.

Tertia turris, virginitas, a qua defenduntur a concupiscentia carnis quotquot diligunt castitatem.

Quarta turris, martyrium cordis virginalis, quæ specialiter receptat et protegit tribulatos.

Dispositæ autem spiritualiter sunt hæ turres quasi in angulis quadraturæ : et a qualibet illarum turrellulæ multiplices cæterarum virtutum disponuntur ordinabiliter quasi per latera civitatis, et possunt appellari turrellulæ filiæ vel collaterales prædictarum virtutum. Item, in Psalmo XLVII, 13 et 14 : *Circumdate Sion*, id est, Mariam per jugem orationem, sicut quando aliquis ab aliquo vult aliquid impetrare, dicitur de eo, ipse vadit ei circa, Gallice *il y va entor*. *Et complectimini eam*, quasi duobus brachiis fidei et dilectionis. *Narrate*, quid sit narrandum, dicitur alibi in Job, XII, 20 : *Narrate omnia mirabilia ejus*. Item, Narrantes laudes Dominæ et virtutes ejus, etc. Vos dico existentes in turribus ejus, id est, firmi in quatuor virtutibus quas appellavimus turres, humilitate, nominis invocatione, castitate, compassione vel præsentia. Et hoc quod dicit : *Narrate in turribus ejus*, vos dico existentes in his turribus supra dictis. Et hoc est quod dicitur vel subditur : *Ponite corda vestra in virtute ejus*, non in virtute propria. Quia *maledictus homo qui confidit in homine*[1], se scilicet, vel alio. Et nota, quod per turres civitates muniuntur, hostes prævidentur : et de turribus his qui extra sunt loquimur.

Commendatur hæc civitas a murorum indissolubili firmitate, et robusto munimine. Apocal. XXI, 12 : *Habebat civitas murum magnum, et altum*, etc., Christum videlicet defensorem matris, magnum apud homines secundum humanitatem, altum apud Patrem secundum divinitatem. Vel sic : Magnus est Christus incomprehensibilitate et æternitate, altus sapientia et potestate, majestatis sublimitate, et humanitatis exaltatione. De hoc muro dicitur, Isa. XXVI, 1 : *Urbs fortitudinis nostræ Sion : salvator ponetur in ea murus et antemurale*. Sic expone : O Sion, o tu Ecclesia, annuntio tibi, quod urbs fortitudinis erit nobis, et quæ sit urbs illa, declarat per illud quod sequitur : *Salvator ponetur in ea murus*. Et nota, quod si Salvator ponetur in ea, intra eam concluditur : et si murus ponitur, concludit eam. Hæc ergo descriptio urbis Mariæ specialiter convenit, nec potest alii convenire : nam in ea conclusus est Salvator per incarnationis mysterium, et ipse eam conclusit ut murus per defensionis mysterium : ipse est enim Gedeon, id est, circuiens in utero : nam in utero Virginis quoad humanam circumscriptus naturam, nihilominus per incircumscriptam divinæ potentiæ naturam circuibat etiam matrem suam. Hujus autem urbis quæ nobis est defensionis fortitudo, antemurale fuit 24.

[1] Jerem. XVII, 5.

illa jugis et pervigil Angelorum custodia, de qua dicitur, Cantic. III, 7: *Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt*, etc. (Quære ibi.) Et sic intelligendum est istud: *Salvator ponetur in ea murus, et antemurale*, supple, ponetur in ea. Propter hoc illi dicitur, Isa. LX, 18: *Occupabit salus muros tuos*, etc.

Aliter: Murus hujus civitatis fuit fides Virginis. Unde, Apocal. XXI, 18: *Erat structura muri ejus ex lapide jaspide*, qui propter ejus virorem signat fidem, sicut dicit ibi Glossa: siccus est et soli igni æterno idoneus qui non habet fidem. Hujus muri singula propugnacula, singuli articuli fidei. Ideo de Virgine dicitur, Cantic. VIII, 9: *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea.* Et bene dicitur *structura muri*: quia quasi a collectione singulorum articulorum habet fides ut sit murus Ecclesiæ et fidelis animæ. Sequitur paulo post, ℣. 19: *Fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata*, id est, omni genere virtutum et bonorum operum in quibus fundatus est iste murus: quia fides sine operibus bonis et sine virtutibus aliis, quasi murus est sine fundamentis casurus quolibet impetu tentationis. Quomodo fides Virginis habuerit hoc fundamentum, manifestum est.

Item, Quia murus dicitur a muniendo, appellatur Maria civitas munita ratione murorum suorum. Unde potest dici, quod habebat quasi murum septemplicem, scilicet septem dona Spiritus sancti contra septem criminalia, scilicet murum sobrietatis contra gulam, murum pudicitiæ contra luxuriam, murum paupertatis contra avaritiam, murum fortitudinis contra acediam, murum benignitatis contra iram, murum charitatis contra invidiam, et murum humilitatis contra superbiam. Appone singulis proprias auctoritates, et hoc totum morale est, etc.

Hæc civitas habuit murum divinæ 25
protectionis: nam si Dominus in circuitu populi sui, multo fortius in circuitu matris suæ. Unde, Isa. XXVI, 1: *Salvator ponetur in ea*, etc., ut supra. Angelicæ custoditionis. Unde dicit ei Psalmista, Psal. XC, 11: *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te*, etc. Omnimodæ virtutis. Virtutes enim muri sunt: quia animam muniunt. Unde, Proverb. XXV, 28: *Sicut urbs patens et absque murorum ambitu: murorum*, id est, virtutum. Igneæ charitatis: nam Christus ignis est [1], qui ipsam ignivit. Unde dicit, Zachar. II, 5: *Ego ero ei murus ignis in circuitu.* Aquarum, id est, gratiarum multitudinis: ipsa est enim Alexandria habitans in fluminibus gratiarum, de qua Nahum, III, 8: dicit: *Aquæ in circuitu ejus..., aquæ muri ejus.* Alexandria interpretatur *allevians tenebras*, vel *auferens angustias tenebrarum*: quod optime competit beatæ Mariæ. Potest autem dici, quod virtus humilitatis, benignitatis, mansuetudinis, et hujusmodi, quasi aquæ fluviales: patientia vero, martyrium cordis, et hujusmodi, quasi aquæ marinæ muniebant Mariam.

In hac civitate fuerunt obfirmatio 26
rectæ consuetudinis, munimentum justitiæ, et firmitas propositi sancti. Unde: *Quoniam virum non cognosco* [2]. Consuetudo sanctæ operationis: nam de propria substantia Filii supplevit necessitates, qui simul in unum fuit dives et pauper. Fossatum veræ paupertatis, profundum timore et humilitate, vacuum contemptu prosperitatis mundanæ, dilatatum charitate, mundissimum virginitate, aquosum pietate et compassione, petratum patientiæ soliditate, supernis hians desiderii intentione, quia veri pauperis est ad cœlestia inhiare: civitatem circuiens forti defensione, nam tale fossatum non timet minas diaboli.

[1] Deuter. IV, 24.

[2] Luc. I, 34.

7. Commendatur hæc civitas a custodibus murorum, id est, Angelis. Unde dicit ei tota Trinitas, Isa. LXII, 6 : *Super muros tuos, Jerusalem, constitui custodes*, id est, Angelos. Vel, isti custodes Gabriel et Joannes. (Titulo de throno de duobus leonibus.) Sed quia custodes murorum et vigiles civitatis non debent esse taciturni, sequitur in auctoritate Isaiæ de istis custodibus : *Tota die et nocte in perpetuum non tacebunt*, scilicet laudare nomen Domini, et ipsius Dominæ, juxta quod canit Ecclesia : « Te laudant Angeli, sancta Dei genitrix, etc. » Isa. XXIV, 14 : *Levabunt vocem suam, atque laudabunt*. Ibidem, LII, 8 : *Vox speculatorum tuorum*, id est, speculatores tui vociferantes, *levaverunt vocem, simul laudabunt*, etc. Item, Ezechiel. XXXIII, 7 : *Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel : audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me*.

Aliter : Per istos custodes signantur Virginis virtutes. Primus custos sobrietas, cujus contrarium corrumpit virginitatem : Heva enim quamdiu in paradiso abstinuit, virgo permansit : quam cito comedit, carnis aculeos sensit. Unde, Genes. III, 6 et 7 : *Tulit mulier de fructu ligni et comedit, deditque viro suo qui comedit : et statim aperti sunt oculi amborum*, id est, rivi concupiscentiarum. Secundus, abstinentia. Tertius, sancta occupatio. Quartus, cultus asperitas. Quintus, custodia sensuum. Sextus, verecundia sermonum. Septimus, fugere opportunitatem peccandi, id est, locum, tempus, et personam. (Hoc totum invenies concordatum titulo de lilio morali.)

2 Commendatur hæc civitas a nominis dignitate : appellatur enim Salem, Jerusalem, Sion, Bethleem, Bethulia, Ecbatanis, Nazareth, Jericho, Capharnaum, Abela mater civitatum in Israel [1] (quære paulo infra), Damascus, Thanis, Heliopolis, Lachis, Alexandria, ut supra.

Maria dicitur civitas Salem. Salem enim dicta est civitas Melchisedech, qui interpretatur *rex justitiæ*, vel *rex pacis*, vel *rex pacificus* : et signat Christum. Salem vero interpretatur pax vel justitia, aut misit, aut perfecti, aut reddens, aut reddita, aut consummata perfecte, aut consummatio perfectionis, et designat Mariam. De ista Salem et de Melchisedech rege illius legitur, Genes. XIV, 18 et seq., et ad Hebr. V, 10 et VII, 17, et in Psalmo CIX, 4 : *Tu es sacerdos*, etc.

Maria dicitur civitas Jerusalem : nam Jerusalem interpretatur pacifica, visio pacis, timor perfectus, vel timebit perfecte : et hoc totum convenit Mariæ. Fuit enim pacifica : quia genuit pacem nostram quæ Christus est : ipsa enim fecit utraque unum [2], quia Deum univit homini et hominem Deo in unitate personæ, uniens cœlum terræ, ima summis, contra triplicem guerram quam fecerat Heva. (Quære in principio hujus libri.)

Item etiam est pacifica nostra Filio reconcilians peccatores, designata per columbam Noe, quæ attulit ei olivæ ramum in ore dum esset in arca, Deum humano generi reconciliatum demonstrans. Et bene *in ore* : quia hoc facit orationum suarum virtute. Unde sic oramus eam : « Recordare, virgo mater, in conspectu Dei, ut loquaris pro nobis bonum. »

Item, Visio pacis : quia pacem illam vidit in humana carne, de qua Simeon, Luc. II, 30 : *Viderunt oculi mei salutare tuum*. Et per ipsam venitur ad visionem pacis æternæ : nam sine ea nec vidit homo nec visurus est pacem illam.

Item, Timor perfectus vel timens perfecte : quia timore reverentiæ qui sanctus est et permanet in sæculum sæculi, semper timuit Deum. Unde et laudatur in utraque Ecclesia : quia *mulier timens*

[1] Cf. II Regum, XX, 15.

[2] Ad Ephes. II, 14.

Dominum ipsa laudabitur [1]. Sic ergo beata Virgo designatur per Jerusalem ratione nominis, et nihilominus per eam signatur a conditione civitatis : quia sicut Jerusalem metropolis erat, et adhuc forte est aliarum civitatum Judææ, sic et ipsa Domina est omnium fidelium animarum, imo cœlestium, terrestrium, et infernorum, quæ sunt tres civitates. Unde ipsa dicit, Eccli. xxiv, 9 et 10 : *In omni terra steti* : quia ubique terrarum habet Ecclesias : *et in omni populo et in omni gente primatum habui.*

Ecce, quod metropolis est designata per Abelam matrem civitatum in Israel [2]. Et interpretatur Abela *miserabilis ei*, vel *dimittens ei* : quia Maria miseretur peccatoribus, et impetrat eis a Filio dimissionem debitorum, id est, remissionem peccatorum suorum. Habet autem primatum in omni gente secundum tres status. (Quære titulo, quod ipsa dicitur *primas.*)

Item, Sicut Jerusalem erat solium regni ad quod unctus est David, sic et ipsa solium Christi. (Quære titulo de solio.) Propter hoc dicitur, II Regum, v, 9 : *Habitavit David in arce Jerusalem, et vocavit eam civitatem David.* Per arcem Jerusalem intellige Mariæ humilitatem, in qua præcipue Deus trinitas requievit, dicens : *In omnibus requiem quæsivi, et in hæreditate Domini morabor* [3].

Item, Quia sicut Jerusalem sita est in medio mundi. Unde appellatur umbilicus terræ [4]. Item, Ezechiel. v, 5 : *Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras.* Item, in Psalmo LXXXIII, 12, dicitur de Christo : *Operatus est salutem in medio terræ.* Et sic Maria vel uterus ejus appellatur medium terræ. (Quære titulo de terra.) Et nota, sicut quidam dicunt, Jerusalem non esse in medio vel in centro totius terræ, sed in medio et quasi in centro nostræ habitabilis. Isidorus dicit, quod in medio Judææ constituta est Jerosolyma quasi umbilicus totius regionis.

Item, Quia sicut Jerusalem antonomastice dicitur *civitas sancta*, sicut legitur, II Machab. III, 1, sic et Maria. (Quære titulo de sanctitate Mariæ.)

Item, Quia sicut Dominus promisit Jerusalem quod poneret eam laudem in terra [5], sic et reddidit Mariæ quam jugiter in terra viventium collaudant Angeli et animæ justæ, imo et ipse Deus, et in terra morientium justi et peccatores.

Item, De hac Jerusalem dicit Joannes, Apocal. XXI, 2 : *Ego Joannes vidi sanctam civitatem, Jerusalem novam, descendentem de cœlo a Deo, paratam sicut sponsam ornatam viro suo.* Nota, quod Joannes qui interpretatur *in quo est gratia Dei*, huic visioni apponit nomen suum, quod non fecit quando alia vidit, ad notandum, quod specialis gratia est videre, hoc est, intelligere Mariæ dignitatem, et gratiæ Dei non propriæ industriæ istud debet adscribi. Dicit ergo : *Vidi*, per intellectum. In hoc etiam quod dicit, *vidi*, congaudet visioni. Nullus etiam post Christum tantum cognovit de secretis Virginis, quantum Joannes, cui specialiter commissa est a Filio cura ejus, sicut dicit Augustinus. *Civitatem*, Mariam, ut dictum est, *sanctam*, titulo de sanctitate ejus. *Novam* : quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem, sicut res inusitata novitas appellatur. (Quære ibi, *Dominus creavit novum super terram* [6]. Titulo de conceptu Virginis.) Vel ideo *novam* : quia ab ea ablata est omnis vetustas peccati et culpæ in sanctificatione, gratiæ impletione, Spiritus sancti superventione, Filii Dei conceptione, sed non pœnæ donec assumpta est in cœlum.

[1] Proverb. XXXI, 30.
[2] II Regum, XX, 19.
[3] Eccli. XXIV, 11.
[4] Ezechiel. XXXVIII, 12.
[5] Isa. LXII, 7.
[6] Jerem. XXXI, 22.

Descendentem de cœlo : quia ibi erat Christus fundamentum suum, ut supra dictum est. Vel, *descendentem de cœlo*, per gratiæ infusionem. Vel, *descendentem de cœlo*, post gloriam suæ maternitatis, et post tot gratiarum receptionem sub manu Domini tantum se humiliantem, juxta illud Apocalypsis, IV, 10 : *Procidebant viginti quatuor seniores ante sedentem in throno, et adorabant viventem in sæcula sæculorum.* Vel, *descendentem*, id est, ut Deus exaltaretur per eam se tantum humiliantem. Vel, iste descensus, timor reverentiæ semper duraturus. Vel sic : Conversabatur mente in cœlo, juxta illud, *Nostra conversatio* [1], etc. Unde quasi descendebat quando tantum se humiliabat. Sequitur : *A Deo paratam* omnimoda virtute et bona operatione, qui fecit ei magna. Unde et ipsa dicit : *Gratia Dei sum id quod sum* [2]. Sequitur : *Sicut sponsam.* (Titulo, quod ipsa dicitur *sponsa.*) *Ornatam viro suo*, id est, ad honorem viri sui, Christi scilicet, vel ipsius Patris cujus est sponsa, et Filii mater. Vel, *ornatam viro suo*, id est, secundum quod decet virum suum : ornatam passive quasi non a se, sed a Deo. De cujus ornatu, Apocal. XII, 1 : *Mulier amicta sole, et in capite ejus corona stellarum duodecim.*

29. Item, Maria appellatur Sion. Unde dicit Pater, Isa. XLVI, 13 : *Dabo in Sion*, id est, in Maria, *salutem*, id est, JESUM qui interpretatur *salus*, qui datus est ei in incarnatione quando factus est Filius ejus, et per ipsam datus est nobis [3]. *Et in Jerusalem*, id est, in ipsa Maria, *gloriam meam*, id est, Filium meum : quia gloria patris filius sapiens.

Item, Isti Sion dicitur, Isa. LII, 7 : *Sion*, id est, o tu Maria, ut sit vocativi casus, *regnabit Deus tuus*, Filius tuus per incarnationem sed Deus tuus per creationem et cultum specialem. Item, Isa. LX, 14, dicitur huic civitati : *Vocabunt te Civitatem Domini, Sion Sancti Israel.* Item, Psal. CI, 17 : *Ædificavit Dominus Sion, et videbitur in gloria sua.* De hac Sion orabat, Eccli. XXXVI, 16 : *Reple Sion inenarrabilibus virtutibus* [4] *tuis*, dicit Pater ad Spiritum sanctum de Maria, et convenit hoc sanctificationi Virginis. Interpretatur enim Sion Hebraice *speculatio*, eo quod in sublimi constructa sit, et de longe venientia contempletur.

Item, Ipsa est civitas Nazareth, in qua concepit Filium et nutrivit, quæ est civitas Galilææ, quod interpretatur *transmigratio facta*, vel *revelatio*, vel *rota* : quia per ipsam transmigramus a vitiis ad virtutes, de malo ad bonum, de bono ad melius, de meliori ad optimum. Item, Ipsa quæ illuminatrix est, revelat oculos nostros interiores, ut videre, id est, cognoscere valeamus mundi vanitatem, nostram vilitatem, et Dei bonitatem, Revelat etiam nobis mysteria Scripturarum, rectificat etiam quosdam qui rotabantur ambulantes in circuitu post temporalia exemplo suæ paupertatis. Nazareth autem interpretatur flos, virgultum, sanctitas, consecratio, unctio, munditia, custodiens, separatio, quod totum eidem pulcherrime potest adaptari.

Ipsa est etiam civitas Bethlehem, 30.
quod interpretatur *domus panis*, vel *domus refectionis*, ubi ipsa peperit panem vivum qui de cœlo descendit, quo reficimur in altari, et qui nostra refectio in æternitate. In hac enim civitate inventus est panis vitæ quem nobis attulit de cœlo. Proverb. XXXI, 14 : *De longe portans panem suum.* Quem quæsierunt et invenerunt pastores dicentes, Luc. II, 15 : *Transeamus usque Bethlehem*, id est, beatam Virginem. Et loquuntur more peregrinorum, qui nolentes hospitari

[1] Ad Philip. III, 20.
[2] I ad Corinth. XV, 10.
[3] Isa. IX, 6.
[4] Vulgata habet *verbis*.

in paupere villa vel inopi, dicunt : Transeamus usque ad bonam villam, ubi inveniemus omnia necessaria et ad bonum mercatum, et secure dormiemus ibi. Et hoc est quod etiam ipsa consulit omnibus, Eccli. xxiv, 27, dicens : *Transite ad me, omnes..., et a generationibus meis implemini.* Quasi diceret : Sicut cæteræ hospitæ, nusquam alibi invenietis tam bonum hospitium aut securum, nusquam tam bonum mercatum omnium necessariorum : sed cæteræ bene possunt mentiri, hæc autem non : quia verax est et mater veritatis. Item, Isa. lv, 19, dicit ipsa cum Filio : *Omnes sitientes* per desiderium, *venite ad aquas* gratiarum : *et qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite* : *Venite, emite absque argento*, etc., usque *vinum et lac.* Beatus Bernardus : « Mirabilis hæc emptio, apud amatores sæculi talis esse non potest, apud anctorem sæculi alia esse non potest, supple, nec apud matrem ejus. » Curialiter etiam hospitatur illos quos recipit, dolens quod non omnes ad ipsam transeunt : et ipsos infortiat dicens, Cantic. v, 1 : *Comedite, amici, et inebriamini, charissimi.* Quibus ferculis ipsa pascit suos convivas, quibus pigmentis et vinis ipsa eos inebriat et lætificat, habes § 12 de horto.

Item, In hac Bethlehem quæsierunt et invenerunt tres Magi qui peregrini erant, verum panem [1] : et sicut legitur in quodam apocrypho adhuc perdurat mensa in qua ad litteram comedisse dicuntur cum beata Maria, quod non asserimus.

31. Item, Ipsa civitas Jericho, quod interpretatur *luna* vel *odor ejus* : nam ipsa est pulchra ut luna, et tota odorifera singularum aromatibus virtutum : de qua scilicet Jericho dixerunt et jugiter dicunt agendo gratias Eliseo, id est, Christo, viri civitatis illius, familiares scilicet beatæ Mariæ, IV Regum, ii, 19 : *Ecce habitatio civitatis hujus optima est, sicut tu ipse, domine, perspicis,* etc. Et bene optima : *Vidit* enim *Deus cuncta quæ fecerat, et erant valde bona* [2] : sed maxime ea quæ fecit in Virgine, erant optima valde.

Item, Ipsa civitas Capharnaum, quod interpretatur *ager pinguedinis,* vel *villa consolationis.* (De hac Capharnaum, invenies infra titulo, quod Maria villa.)

Item, Ipsa civitas Bethuliæ [3], quod interpretatur virgo Domini, vel casta Domino, vel domus parturiens Dominum. (De hac invenies, quod Maria dicitur *aquæductus.*)

Ipsa civitas Tanis habens campum adjacentem, ubi Deus posuit prodigia, sicut dicitur in Psalmo lxxvii, 43. Tanis interpretatur *humile mandatum* : et ipsa his quæ Deus ei mandaverat per Angelum, humiliter obedivit, dicens : *Ecce ancilla Domini* [4], cujus obedire. Per campum hujus Taneos latitudo charitatis Mariæ, in quo scilicet campo facta sunt prodigia, quando ibi Deus factus est homo, verbum caro, mater virgo, magnus parvus, leo agnus, antiquus dierum puer, et hujusmodi. In campo Taneos, ad litteram in planitie illius civitatis. Est autem Tanis metropolis Ægypti civitas, scilicet illa in qua Pharao mansit, et Moyses fecit signa. Tanis interpretatur *mandatum humile,* vel *mandatum humilitatis* : quia ipsa suo exemplo manifeste mandat omnibus humilitatem dicens cum Filio, Matth. xi, 29 : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.*

Item, Ipsa civitas Lais de qua legitur, Judic. xviii, 7, in qua erat populus habitans absque ullo timore, securus et quietus, nullo ei penitus resistente, magnarum opum, et procul a Sidone atque a cunctis hominibus separatus. Civitas dico sita in terra opulenta et ubere, et in regione latissima, in qua nullius rei penuria est eorum quæ gignuntur in terra.

[1] Matth. ii, 11.
[2] Genes. i, 31.
[3] Judith, vi, 7.
[4] Luc. i, 38.

Descriptioni hujus civitatis consonat quod dicit beatus Bernardus, de cœlesti Jerusalem, et congrue potest intelligi de Maria. « O civitas cœlestis, mansio secura, patria totum continens quod delectat, populus sine murmure, incolæ quieti, homines nullam penuriam habentes ! O quam gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei ! »

2. Commendatur hæc civitas a nominis novitate. Unde Mariæ dicitur, Isa. IX, 14 : *Vocabunt te Civitatem Domini, Sion Sancti Israel.* Isa LXII, 2 : *Vocabitur tibi nomen novum,* scilicet gratia plena : vel, *nomen novum,* scilicet mater misericordiæ. (Quære titulo de salutatione, capitulo secundo.) Similiter servis et amatoribus, civibus scilicet hujus civitatis, vocabitur in futuro novum nomen : quia sicut modo dicuntur a Christo Christiani, sic in futuro dicuntur a Jesu Jesuani, id est, a Salvatore salvati, et a Redemptore redempti. Unde, Isa. LXII, 12 : *Vocabunt eos populus sanctus, redempti a Domino.* Item, Isa. LXV, 15 : *Servos suos vocabit nomine alio.* Et hoc est nomen Christianum, honorabile coram Domino, licet quandoque apud aliquos despicabile sit. Unde Almachius vocabat Urbanum crucicolam, et Julianus vocabat Christum Galilæum pannosum. Vel, hoc nomen honorabile nomen pauperum est, de quibus hoc ad litteram dicitur, quorum nomen in cœlo honorabile est coram Deo. Vel, hoc est nomen diligentium pacem, qui filii Dei vocabuntur [1].

3. A platearum latitudine. De quibus plateis dicitur, Apocal. XXI, 21 : *Plateæ* [2] *civitatis aurum mundum tamquam vitrum perlucidum.* Platea dicitur a πλάτυς quod est latitudo, et designat latitudinem charitatis Mariæ, qua præsto est omnes illos hilariter recipere, qui prius ambulabant per latam viam quæ ducit ad perditionem [3]. Et qui Deo erant incogniti : quia versabantur in plateis, sicut dicitur, Thren. IV, 14, si ad ipsam refugerint, sicut platea communis est omnibus ingredientibus civitatem. Ponitur autem *plateæ* pluraliter propter dilectionem Dei et proximi. Dicat ergo qui ejusmodi est desiderio et re illud Canticorum, III, 2 : *Surgam, et circuibo civitatem,* id est, Mariam : *per vicos et plateas quæram quem diligit anima mea,* qui in Maria et per Mariam invenitur.

Comparantur autem hæ plateæ auro mundo : quia aurum signat sapientiam propter suam pretiositatem, obedientiam propter suam tractabilitatem, constantiam mentis propter suam ponderositatem, munditiam quia non contrahit rubiginem, charitatem quæ formam dat virtutibus sicut aurum cæteris metallis. Sed dicitur *aurum mundum,* ut virtutes custodiantur ab inanis gloriæ sordibus, sicut fuerunt in beata Virgine : ideo plateæ ejus comparantur auro et vitro propter purissimam ipsius puritatem : vel etiam ideo auro et vitro, quia utrumque suo modo reddit imaginem intuenti, ut in ejus vita velut in speculo possint suorum criminum maculas deprehendere peccatores : quia, sicut dicit Hieronymus, in Maria velut speculo totius virtutis forma refulget.

A securitate et pace. Unde dicitur ei, Psal. CXLVII, 14 : *Qui posuit fines tuos pacem.* Nam exstincto penitus in ea fomite in conceptu Salvatoris, non fuit in ea guerra inter carnem et spiritum, et ita non habuit bellum intestinum, nec discordiam inter cives, id est, motus interiores. Fuit enim arca Noe, ubi omnia animalia. Nec timebat hostes exteriores, quia Salvator erat ei murus, et Angelica custodia erat antemurale, ut supra dictum est. 34.

[1] Matth. V, 9.
[2] Vulgata habet *platea.*
[3] Matth. VII, 3.

Est etiam nobis pax et securitas. Unde promittit ei Filius, Isa. LIV, 13 : *Dabo multitudinem pacis filiis tuis,* etc. Item, Isa. LX, 18 : *Non audietur ultra iniquitas in terra tua, vastitas et contritio in terminis tuis.* Defendit enim a malo suos habitatores. Unde dicit, Cantic. VIII, 10 : *Ego murus, et ubera mea sicut turris.* Item, Propter hoc dicitur, Apocal. XXI, 25 : *Portæ ejus non claudentur per noctem*[1]. Hæc est vera littera. Quasi dicatur : Tanta erit ibi securitas, quod nocte quando solent fures incedere et malæ bestiæ, non claudentur portæ : quia nullus hostis ibi timebitur : et hoc pertinet ad personam Mariæ. Vel melius convenit hoc civitati supernæ, in qua nihil nocivum sentietur. Aliqui libri habent : *Portæ ejus non claudentur per diem* : quia si per noctem deberent claudi, non possent. Unde sequitur : *Nox enim non erit ibi.* Vel sic : Portæ sunt intellectus et affectus, quibus intratur ad amorem boni et cognitionem veri, quæ non claudentur per noctem ignorantiæ vel peccati in beatis. Gregorius : « Quid est quod non vident, qui videntem omnia vident ? » Nec istæ portæ clausæ fuerunt in Virgine per noctem ignorantiæ : quia non creditur, quod aliquid ignoraverit pertinens ad salutem post Filii conceptionem. Quod dicitur, Matth. XXV, 10 : *Clausa est janua,* hoc est, quod mali non habebunt accessum ibi, nec patebit tunc ingressus ad viam pœnitentiæ, sed ipsi claudentur in carcere inferni.

35. A transitu eorum qui volunt ad Filium pervenire : non enim patet via veniendi ad Deum, nisi transeatur per hanc urbem. Unde, Isa. XLVIII, 2 : *De civitate sancta vocati sunt, et super Deum Israel constabiliti sunt.* Unde promittit ei Dominus, Isa. LIV, 15 : *Ecce accola veniet, qui non erat mecum, advena quondam tuus adjungetur tibi.* Item, Isa. LV, 5 : *Ecce gentem quam nesciebas, vocabis : et gentes quæ te non cognoverunt, ad te current, propter Dominum Deum tuum, et Sanctum Israel, quia glorificavit te.* Quod quasi exponitur capitulo sequenti, ubi dicit Dominus : *Omnem custodientem sabbatum ne polluat illud, et tenentem fœdus meum, adducam eos in montem sanctum meum, et lætificabo eos in domo orationis meæ*[2]. Ecce de custodia sabbati ad honorem Virginis gloriosæ.

Ab eo quod quicumque salvari desiderat, necesse habet ipsam quærere adjutricem. Unde dicit ei Filius, Isa. LXII, 12 : *Tu vocaberis quæsita civitas, et non derelicta.* Propterea cum anxietate et desiderio videbatur quærere Propheta : *Quis deducet me in civitatem munitam*[3], etc. ? 36.

Ab eo quod per eam reædificatum est quod per Hevam fuerat dissipatum. Unde, Isa. LVIII, 12 : *Ædificabuntur in te deserta sæculorum : fundamenta generationis et generationis suscitabis.* Et hæc est una de præcipuis rationibus quare summopere benedicendus est Deus : quia fundavit hanc civitatem per quam reducimur ad primam de exsilio mundi. Unde dicitur ei, Tob. XIII, 16 : *Benedicti erunt qui ædificaverunt te,* scilicet Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. 37.

Aliter : Hanc civitatem quodammodo ædificant, qui doctrina verbi et exempli faciunt adamari Mariam ab illis qui prius nesciebant eam.

Ab immunitate peccati. Isa. LX, 18 : *Non audietur ultra iniquitas in terra tua : vastitas, et contritio in terminis tuis.* Psal. CXLVII, 14 : *Qui posuit fines tuos pacem.* Item, Isa. LII, 1 : *Non adjiciet ultra ut pertranseat per te incircumcisus, et immundus.* 38.

[1] Vulgata habet *per diem.*
[2] Isa. LVI, 6 et 7.
[3] Psal. LIX, 11.

Ab eo quod in ipsa et per ipsam magnificatur Dominus et laudatur. Unde, *Magnus Dominus et laudabilis nimis, in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus*[1]. Et ideo tanta est, quod non potest abscondi[2]. Mons iste Christus Dominus[3].

Ab eo quod fundata est exsultatione universæ terræ, id est, per eam exsultet universa terra, id est, triplex terra, scilicet terra viventium quæ inde exsultet, quia numerus Angelorum diminutus per casum Luciferi, per ipsam est reparatus : terra morientium, id est, mundus qui per eam salvatus est et gratia illustratus : terra mortuorum, scilicet infernus quoad detentos in limbo, qui per eam inde extracti sunt et in paradisum introducti : et hoc est quod Dominus dicit, Isa. LXV, 18 : *Ecce ego creo Jerusalem exsultationem, et populum ejus gaudium.*

Ab eo quod rectores animarum attribuunt ei et ejus gratiæ, tam conversionem animarum, quam gloriam propriæ conscientiæ. Unde dicitur, Apocal. XXI, 24 : *Reges terræ afferent gloriam suam et honorem in illam.* Reges terræ, boni prælati solliciti de salute animarum, unde merentur coronam gloriæ sempiternæ : et qui regunt et juste disponunt terram propriam, id est, motus carnis habitatores ejus, et dissipant omne malum vitiis tentantis intuitu suo[4]. Hi, inquam, reges afferunt gloriam suam, scilicet eos quos convertunt et in bono enutriunt. I ad Thessal. II, 20 : *Vos estis gloria nostra*, etc., totum attribuentes gratiæ matris et Filii : sed quia non sufficit prodesse aliis nisi seipsum servet quis immaculatum, ideo subdit : *Et honorem*, id est, propriæ conscientiæ puritatem.

A xenodochiis et nosocomiis quæ nos hospitalia et infirmarias nominamus. Est autem ξενοδοχεῖον Græce, *peregrinorum susceptio* Latine. Ubi autem ægrotantes de plateis colliguntur, νοσοκομεῖον Græce dicitur : quia in eo consumpta languoribus et mediis miserorum membra foventur. 42.

A templis, Ecclesiis, et oratoriis. Est autem oratorium dictum ab oratione cui consecratum est, in quo nihil fieri debet nisi ad quod factum est et institutum. 43.

A cœnobiis et monasteriis. Dicitur cœnobium a κοινος quod est commune, et est habitatio plurimorum in commune viventium. Μόνος autem Græce, *solus*, στήριον *statio*, inde monasterium, quasi solitarii habitatio. 44.

Item, Hæc civitas commendatur ex eo quod omnia reperiuntur in ea excellenter quæ solent in nobilissimis urbibus reperiri, quorum pars notatur his verbis : Rex, præsul, populus, defensio, templa, domus, lex, fons, stola, ludus, opes, commercia, pax, cibus, arma. 45.

In hac civitate est rex justitiæ, ut supra de Melchisedech. Ipse enim est civitas regis magni, Christi scilicet, qui est *Rex regum et Dominus dominantium*[5].

Præsul, ipse Christus pontifex futurorum bonorum dator[6], scilicet præbendarum cœlestium : quarum scilicet præbendarum multas creditur multis dedisse ad preces et consilium matris suæ. Creditur etiam beata Virgo multis procurasse præbendas et dignitates Ecclesiæ militantis, qui ei aliquantulum servierant in præsenti, cum ipsos sciret indignos cœlestibus præbendis. Multis etiam de gratia et beneplacito, ut ipsis subveniret, et hic et in futuro procurasse creditur beneficia et honores. Christus etiam

[1] Psal. XLVII, 2.
[2] Matth. V, 14.
[3] Isa. II, 2 et Michææ, IV, 1.
[4] Proverb XX, 8.
[5] Apocal. XIX, 16.
[6] Ad Hebr. XI, 6.

sacerdos est hujus civitatis, habens in cura omnes cives et habitatores civitatis istius.

Populus. Unde : *Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum*[1], etc., ut supra. Et quia populus civitatis debet confiteri proprio sacerdoti, dicit Psalmista, Psal. LXVI, 4 : *Confiteantur tibi populi, Deus*, etc. Populus autem hujus civitatis sunt omnes veri fideles. Unde dicitur huic civitati, Isa. LX, 21 : *Populus tuus omnes justi, in perpetuum hæreditabunt terram.* Item, Tob. XIII, 17 : *Lætaberis in filiis tuis : quoniam omnes benedicentur et congregabuntur ad Dominum.* Visceribus enim charitatis tamquam capacitate murorum continet ipsa populum suum, unde et dicitur *mater misericordiæ*, sicut Paulus continebat in se populum suum, dicens, ad Philip. I, 7 : *Sicut est mihi justum hoc sentire pro omnibus vobis, eo quod habeam vos in corde meo*, etc. : et, ad Galat. IV, 19 : *Filioli mei, quos iterum parturio.* Ergo eos habebat in ventre, quos se dicebat parturire.

Defensio, ut supra.

Templa, Christus. Apocal. XXI, 22 : *Dominus Deus omnipotens templum illius est, et Agnus.* Illum enim interius habebat, quem mente et spiritu jugiter exorabat, cui mente et spiritu jugiter psallebat, cui sacrificium contriti et humiliati spiritus jugiter immolabat, cui gratiarum actiones et voces laudum assidue decantabat. Habet etiam templa ubique terrarum. Quid ergo est quod ibidem dicit Joannes, Apocal. XXI, 22 : *Templum non vidi in ea*, etc. Quod sic potest intelligi de Virgine : Templum locus orationis est, et oratio maxime fit pro duobus, pro malis amovendis et bonis adipiscendis : sed quia non oportebat ipsam orare pro istis duobus, cum nullum malum inesset ei quod posset amoveri, et nullum bonum deesset ei, cum esset gratia plena, ideo forte dici potest : *Templum non vidi in ea.* Sed istud magis proprie convenit Jerusalem cœlesti : credimus enim beatam Virginem Filium et Patrem sine intermissione orasse et orare, etsi non pro se, tamen pro fidelibus universis quos multos plus diligit quam aliqua alia mater filios uteri sui. Unde dicit Isaias, XLIX, 15 : *Numquid oblivisci mulier potest*, etc. ?

Domus, aula virginalis in qua Christus habitavit, imo palatium regis gloriæ. Proverb. IX, 1 : *Sapientia ædificavit sibi domum.* Vel, domus hujus urbis justi sunt quos ipsa inhabitat. Nam deliciæ ejus esse per gratiam cum filiis hominum[2]. Ideo dicitur, Psal. XLVII, 4 : *Deus in domibus ejus cognoscetur.* Ad hanc enim civitatem pertinent domus religiosorum, et domus hospitalium, in quibus si vera sit ibi religio et charitas, Deus vere cognoscitur, et dicitur illud Genesis, XXVIII, 16 : *Vere Dominus est in loco isto.* Item, hæc est domus Dei et porta cœli[3].

Lex clementiæ et benignitatis. Proverb. XXXI, 26 : *Lex clementiæ in lingua ejus.* Item, Psal. XXXVI, 31 : *Lex Dei ejus in corde ipsius.* Lex hujus civitatis : Non facias alii quod tibi non vis fieri[4]. Item, *Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, et vos facite illis*[5].

In hac civitate est fons misericordiæ. Zachar. XIII, 1 : *In die illa erit fons patens domui David*, etc. Cantic. IV, 15 : *Fons hortorum*, etc. Joel, III, 18 : *Fons de domo Domini egredietur.* Item, fons Jacob[6]. Ipsa enim est fons ille qui ascendebat de terra[7]. (Quære titulo, ubi ipsa dicitur *fons*, *puteus*, *flumen*, et hujusmodi). Et aquæductus. Unde dicit, Eccli. XXIV, 41 : *Sicut aquæductus exivi*

[1] Psal. LXXXVI, 5.
[2] Proverb. VIII, 31
[3] Genes. XXVIII, 17.
[4] Tob. IV, 17.
[5] Matth. VII, 12.
[6] Joan. IV, 6.
[7] Genes. II, 6.

de paradiso, etc. Hujusmodi enim artificia valde sunt civitatibus necessaria : quia per aquæductus adducuntur ad civitates et bonas villas fontes a superioribus locis. Sic et ad istam civitatem fontes gratiarum de cœlestibus merito suæ humilitatis quæ significatur per concavitatem aquæductus latentis in terra : humilitas enim dicitur quasi humi latens. (Quære titulo, quod Maria dicitur *aquæductus*).

Puteus viventis et videntis [1]. *Puteus quem foderunt principes* [2]. *Puteus aquarum viventium* [3]. Puteus altus plenus profunda misericordia [4]. Contra profunditatem cordis peccatoris [5].

Cisterna multiplex ad recipiendas aquas pluviales, sicut necesse est civitati sitæ in alto monte. Ipsa enim, si fuerimus cives ejus, velut cisterna nobis recipit stillicidia gratiarum, quæ descendunt a Patre luminum, et nobis ea distribuit unicuique secundum propriam virtutem, id est, humilitatis capacitatem. Ipsa enim est cisterna vetus in solitudine [6]. Ipsa cisterna sita ad portam Bethleem [7]. (Quære titulo de receptaculis aquarum).

Canalis et fistula multiplex, Gallice *goutière*. II Regum, v, 8, legitur de fistulis domatum in Jerusalem. *Doma, domatis*, superior pars domus.

Flumina, id est, donorum et gratiarum multitudo, quæ omnia huic civitati necessaria subministrabat, sicut videre est in quibusdam civitatibus nobilissimis, sicut est Parisius, Roma, Rothomagum. Spiritus enim sanctus loco fluminis ab hac civitate omnia superflua exportavit in sua sanctificatione, omnia necessaria sibi et civibus suis apportavit in gratiæ adimpletione, quando dictum est ei : *Ave, gratia plena, Dominus tecum* [8], qui est plenitudo totius veri boni, fomitem ex toto exstinxit in ea in conceptione Filii Dei. Ideo dicitur in Psalmo XLV, 5 : *Fluminis impetus*, Gallice, *laxade cretine*, scilicet inundans abundantia gratiæ, *lætificat civitatem Dei*, id est, Mariam. (Quære titulo, quod Maria dicitur *flumen*.)

Piscinæ. Cantic. VII, 4 : *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon*, etc. (Quære titulo, quod Maria piscina.) Ibi enim est piscina probatica, quæ sanat languidos [9].

Fontes, id est, scaturitiones fluviorum et rivorum : quia circa pedem montis solent fontes frigidi, sapidi, et perspicui scaturire, quibus refocillantur pauperes, animalia, et transeuntes : qui etiam fontes faciunt fluvios. Piscina, stagna, et per convallosa multipliciter se extendunt. Et bene dicuntur fontes circa pedem montis, in quo sita est hæc civitas, scaturire : quia ex effectu misericordiæ et pietatis ejus procedit jugiter in amatores suos irrigatio gratiarum. Unde, Deuter. VIII, 7, appellatur ipsa terra rivorum, aquarum, et fontium, in cujus campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi. Ipsa etiam est mons Libanus, ex quo oriuntur hujusmodi fontes ad litteram, quibus irrigatur terra promissionis. Unde et dicitur, Cantic. IV, 15 : *Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.* Et quæ se extendunt spiritualiter per universum mundum. Item, de istis fontibus dicitur Christo fundatori hujus civitatis, Psal. LXXIII, 15 : *Tu dirupisti* et aperuisti *fontes et torrentes*, etc. Et per aquas, id est, gratias horum fontium siccat Dominus fluvios Ethan, id est, illos qui defluunt per luxuriam, unde et fluvii debent dici : sed tales sunt fluvii Ethan, quod interpretatur *fortis :* quia per luxuriosos multum crescit in terra virtus diaboli. Unde, Job, XL, 11 : *Fortitudo ejus in lumbis ejus, virtus illius in umbilico ventris ejus.*

[1] Genes. XVI, 14.
[2] Numer. XXI, 18.
[3] Cantic. IV, 15.
[4] Joan. IV, 11.
[5] Jerem. XVII, 1.
[6] Genes. XXXVII, 22.
[7] III Regum, XXIII, 15.
[8] Luc. I, 28.
[9] Luc. V, 2 et seq.

47. In hac civitate sunt vivaria, quæ dicuntur a vivendo, quia ibi vivunt et multiplicantur pisces, id est, justi multitudine gratiarum velut aquarum abundantia nutriti.

Stagna. Pisces multimodi, id est, marini et fluviales, justi videlicet, quorum quidam tribulationibus velut aquis marinis impinguantur, quibus ipsa patientiam subministrat: alii devotione et gustu gratiarum ejus velut omnimoda dulcedine nutriuntur.

Fluxus maris atque refluxus. Sophon. II, 6: *Erit funiculus maris requies pastorum, et caulæ pecorum*, etc.

Portus: ibi enim est portus salutis, ubi figenda est anchora nostræ spei, ut navis mentis nostræ contra pericula maris, id est, mundi, firmiter teneatur. Dominus enim per eam illos retinuit, qui antequam ipsa nasceretur, in æternas amaritudines descendebant velut in fundum maris. Item, navigantes mare viso portu vehementer gaudent: et de ipsa canitur: « Nativitas tua, Dei genitrix Virgo, gaudium annuntiavit universo mundo. » Item, ab omni portu iter navigantium inchoat: quia per fidem Dominicæ incarnationis, cujus fuit ministra, inchoatur iter Christiani versus cœlestem Jerusalem: inde enim est motio veniendi ad Deum. Item, portus a mari corroditur: et Mariæ detrahunt Judæi, pagani, hæretici, et blasphemi, qui pleni sunt amaritudinibus vitiorum. Item, portus dicitur a deportandis commerciis: veniens enim Dei Filius salvare mundum, apportavit secum ad hunc portum quidquid erat nobis necessarium. Unde, Genes. VI, 21, dicit Pater Filio carnem sumpturo: *Tolles tecum ex omnibus escis quæ mandi possunt*, etc.

Navigia. Unde, Isa. LX, 9, promittit ei Filius: *Me insulæ exspectant, et naves maris in principio, ut adducam filios tuos de longe*: *argentum eorum, et aurum eorum*, id est, eloquentia et sapientia, *cum eis, nomini Domini Dei tui*. Et paulo post, ℣. 11: *Afferetur ad te fortitudo gentium, et reges earum adducentur.*

Fœnum. Unde de ipsa dicitur, Psal. CIII, 14: *Producens fœnum jumentis*, etc. Fœnum, id est, carnem Filii sui. Isa. XL, 6: *Omnis caro fœnum*. Hoc fœnum fuit quasi herba virens quamdiu pullulavit et viruit in terra uteri virginalis, quod produxit terra illa in nativitate, justa illud Genesis, I, 12: *Protulit terra herbam virentem*, etc. Crevit hæc herba in profectu vitæ, excisa est a terra passionis falce, exsiccata et conversa in fœnum in ipsius passionis fervore. Sed comeditur a fidelibus animabus in sacramenti Domini susceptione. Ideo hoc fœnum positum est in præsepio quo signatur altare. Et bene dicit, *jumentis*, id est, illis et illis tantum qui suorum et Filii sui deferunt onera mandatorum.

In hac civitate sunt prata. Proverb. XXVII, 25: *Aperta sunt prata, et apparuerunt herbæ virentes, et collecta sunt fœna de montibus*. Et dicitur *pratum* quasi protinus paratum, quia non quærit magnum laborem culturæ.

Virentes herbæ. Unde de justis qui sunt oves pascuæ Domini, Ezechiel. XXXIV, 14: *Ibi requiescent in herbis virentibus*. Virens herba simplex doctrina: vel herbæ virentes bonorum operum infinita multitudo, unde promittitur Job, V, 25: *Progenies tua*, id est, spirituales filii, erunt *quasi herba terræ*, id est, multi numero et virentes virtute.

Pascua pinguis: et hoc promiserat Dominus dicens de ovibus suis: *Pascam eas in montibus Israel*[1]. Et cætera multa. Item, Isa. XLIX, 9: *Super vias pascentur, et in omnibus planis pascua eorum*. Istud enim promittitur his qui simpliciter serviunt Virgini gloriosæ Mariæ: quia in omnibus simplicitas figuratur. Propter hoc dicit habitator hujus civitatis: *In loco pascuæ, ibi me collocavit*[2].

[1] Cf. Ezechiel. XXXIV, 13 et seq.

[2] Psal. XXII, 2. Cf. Isa. XL, 11; I Petri, II, 25.

Arbores omne genus fructuum facientes.

Olivæ. Unde, Deuter. VIII, 8, dicit, quod ibi est terra in qua ficus et malogranata et oliveta nascuntur.

Vites. Ibi enim invenitur omne genus bonæ vitis, ibi vitis vino suo lætificans Deum et homines [1]. Vineæ Engaddi [2]. Vineæ putatæ [3]. Vinea florens et odorifera [4]. Vinea pacifici [5]. Vinea dilecti [6]. Vinea electa seu vinea Soreth [7]. Vinea sub qua secure quiescitur [8]. Vinea crescens ex aquis multis [9]. Vinea plantata in montibus Samariæ, id est, in eminentia Ecclesiæ [10]. Vinea plantata dextera Dei Patris [11]. Vinea pastinata [12]. Vinea habens sepem, torcular, et turrim [13].

Palmæ. Hæ sunt palmæ septuaginta repertæ in Elim [14]. Palmæ exaltatæ in Cades [15]. Palma sub qua vere judicatur [16].

Ficus, non illa maledicta folia habens sine fructu quæ aruit [17]: et quæ jussa est abscindi, quasi frustra terram occupans [18]: sed illa quæ noluit deserere dulcedinem suam fructusque suavissimos, ut promoveretur inter ligna. Item, illa quæ genuit ficus bonas valde [19]. Item, Joel, II, 22: *Ficus et vinea dederunt virtutem suam.*

Punica mala, id est, malipunicæ, scilicet arbores pretiosissimæ et fructiferæ, quarum flores rubicundi signant desiderium Dominicam passionem imitandi.

Terra ferax. Unde hæc civitas dicit, Psal. XLIX, 11: *Pulchritudo agri mecum est,* id est, mihi servit. Pulchritudo agri est gignentium et generatorum ubertas. Hæc est terra de qua dicitur, Deuter. VIII, 7-10, et quæ promittitur amatori Mariæ: *Dominus Deus tuus introducet te in terram bonam, terram rivorum aquarumque et fontium, in cujus campis et montibus erumpunt fluviorum abyssi: terram frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus, et malogranata, et oliveta nascuntur: terram olei ac mellis: ubi absque ulla penuria comedes panem tuum, et rerum omnium abundantia perfrueris: cujus lapides ferrum sunt, et de montibus ejus æris metalla fodiuntur: ut cum comederis, et saturatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima, quam dedit tibi,* etc.

Horti irrigui. Verus enim Salomon fecit ibi hortos et pomaria sibi, id est, ad honorem suum, et ea consevit cuncti generis arboribus, et exstruxit ibi piscinas aquarum ad irrigandam silvam lignorum germinantium [20]. De quibus, scilicet hortis, dicit Balaam, Numer. XXIV, 5 et 6, quasi præcipue loquens illis religiosis qui devote serviunt Mariæ: *Quam pulchra sunt tabernacula tua, Jacob! et tentoria tua, Israel! Ut valles numerosæ, ut horti juxta fluvios irrigui, ut tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas,* etc. (Quære expositionem titulo, quod Maria *tabernaculum.*)

Item, De civibus hujus civitatis dicitur, Jerem. XXXI, 12: *Venient, et laudabunt in monte Sion: et confluent ad bona Domini, super frumento, et vino, et oleo, et fetu pecorum et armentorum: eritque anima eorum quasi hortus irriguus, et ultra non esurient.*

Valles nemorosæ. Genes. XXI, 33: *Abraham plantavit nemus in Bersabee, et invocavit ibi nomen Domini Dei æter-*

[1] Judicum, IX, 13.
[2] Cantic. I, 13.
[3] Ibid. II, 12.
[4] Ibid., ℣. 13.
[5] Ibid., VIII, 11.
[6] Isa. V, 1.
[7] Jerem. II, 21.
[8] III Regum, IV, 25, et Michææ, IV, 4.
[9] Ezechiel. XIX, 10.
[10] Jerem. XXXI, 5.
[11] Psal. LXXIX, 6.
[12] Marc. XII, 1.
[13] Matth. XXI, 33.
[14] Exod. XV, 27.
[15] Eccli. XXIV, 18.
[16] Judicum, IV, 5.
[17] Matth. XXI, 19 et Marc. XI, 13.
[19] Luc. XIII, 7.
[18] Jerem. XXIV, 3.
[20] Eccle. II, 5 et 6.

ni. Et dicuntur *nemora* a numinibus: quia ibi pagani idola sua consecrabant: sunt enim nemora arbores majores umbrosæ frondibus.

Arborei montes in quibus crescunt ligna quæ congruunt ædificiis. Unde, Isa. xxxv, 2 : *Gloria Libani data est ei, decor Carmeli et Saron.* Item, In quibus abundant venationes cervorum, caprearum, bubalorum, et hujusmodi.

Silvæ venatibus aptæ. Unde ipsa dicit cum Filio, Psal. xlix, 10 : *Meæ sunt omnes feræ silvarum.*

Saltus condensi, ubi apes mellificant. Unde, I Regum, xiv, 26 : *Ingressus est populus saltum, et apparuit fluens mel,* etc.

Volucrum genus omne. Unde hæc civitas dicit cum Filio, Psal. xlix, 11 : *Cognovi omnia volatilia cœli,* etc.

Lacunæ gurgitibus plenis. Ezechiel. xlvii, 10 : *Plurimæ species erunt piscium ejus, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ.*

Animalia pinguia quæque. Quære, III Regum, iv, 22 et seq., ubi agitur de cibo Salomonis et populi Israel.

Terra metallorum, de qua, Deuter. viii, 9 : *Cujus lapides ferrum sunt, et de montibus ejus æris metalla fodiuntur.* Isa. lx, 17 : *Pro ære afferam aurum,* etc. II Paralip. i, 15 : *Præbuit rex Salomon argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides,* etc. Per aurum sapientia, per argentum eloquentia, per electrum conjunctio deitatis et humanitatis, per æs perseverantia propter æris durabilitatem, vel gratiarum actio propter sonoritatem : per ferrum abstinentia, quæ sicut ferrum metalla, sic domat carnis desideria. Aurichalcum et stannum, imitatores bonorum qui sunt aurum et argentum. Plumbum, qui attendunt fœditates suas et ponderositatem, ut inde liquefiant per lacrimarum effusionem. Isa. xli, 7 : *Confortavit faber ærarius percutiens malleo,* etc.

49. In hac civitate est quævis pretiosa moneta. Moneta hujus civitatis similitudo Dei, drachma scilicet regis habens imaginem et superscriptionem : quia Christianus a Christo. De Maria enim potest exponi illud Lucæ, xv, 8 : *Quæ mulier habens drachmas decem,* etc. Genes. xxiii, 16 : *Appendit Abraham Ephron quadringentos siclos agenti probatæ monetæ publicæ.*

Electi lapides. Unde promittitur servo Mariæ vel incolæ hujus civitatis, Job, v, 23 : *Cum lapidibus regionum erit pactum tuum.* Hos lapides appellat Glossa *electos regionum,* id est, qui de omni regione sunt electi et congregati, de quibus, Psal. cvi, 2 : *De regionibus congregavit eos.* Unde Dominus, Matth. viii, 11 : *Multi ab Oriente et Occidente venient,* etc. Promittit etiam ei, Isa. xliii, 5 : *Ab Oriente adducam semen tuum,* etc. Hi sunt tunsionibus et pressuris expoliti lapides, de quibus dicitur, Zachar. ix, 16 : *Lapides sancti elevabuntur super terram.* I Petri, ii, 5 : *Ipsi tamquam lapides vivi,* etc. Pactum illud erit firmum et æternum. Cum talibus est pactum sanctorum quia mutuo se diligunt, et orant pro invicem, ut salventur.

Lapidicinæ pretiosæ. Ex quibus scilicet ad opus omnis spiritualis ædificii assumuntur marmora et lapides gypsei et porphyretici.

Agricolæ, vinitores, pecorumque magistri, id est, pastores. Ideo Dominus promittit incolis et ovibus illius civitatis, Isa. lxi, 5 : *Stabunt alieni, et pascent pecora nostra, et filii peregrinorum agricolæ et vinitores vestri erunt.* Jerem. vi, 2 et 3 : *Speciosæ et delicatæ assimilavi filiam Sion,* id est Mariam. *Ad eam venient pastores et greges eorum, fixerunt in ea tentoria in circuitu,* etc.

Architecti. Isa. lxi, 4 : *Ædificabunt deserta a sæculo, et ruinas antiquas erigent,* etc., quæ scilicet acciderunt a peccato primæ mulieris. Isti architecti, dona Spiritus sancti, vel prædicatores sancti.

Mercatores. Ezechiel. xxvii, passim, quære multa de hujusmodi. Luc. xix,

13 : *Negotiamini dum venio*, id est, dare temporalia pro æternis.

Isti sunt illi institores, de quibus, Ezechiel. xxvii, 17 : *Juda et terra Israel ipsi institores tui in frumento primo.* Isti institores Prophetæ, quorum filii Apostoli. Frumentum primum, doctrina prophetica, quasi ratione temporis vel dignitatis apostolicæ : vel institores Apostoli, quorum filii sequentes Prædicatores, quibus dicitur : *Negotiamini dum venio* [1], id est, dare temporalia pro æternis. Vel, institor hujus civitatis ipse Christus, cujus navis Maria. Unde *facta est quasi navis institoris* [2], etc. Medicique. Unde, Jerem. viii, 22 : *Numquid resina non est in Galaad ? aut medicus non est ibi ?* Ibi medici incantantes sapienter.

Omnimodæ species. Unde dicitur, Eccli. xxiv, 21 : *Ego quasi storax, et galbanus, et ungula, et gutta*, etc.

Aromata. Unde dicit, Eccli. xxiv, 20 : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans*, etc. Item, Cantic. vi, 1, dicit ipsa : *Dilectus meus descendit in hortum suum ad areolam aromatum.*

Medicinæ. Unde, Eccli. xxxviii, 4 : *Altissimus creavit de terra medicamenta, et vir prudens non abhorrebit illa.* Altissimus, id est, Deus Pater, *de terra*, terra virginali, *creavit medicamenta*, id est, Christum hominem, vel carnem Christi in qua tulit peccata nostra, sicut dicit Petrus, I Canon. ii, 24 : *Qui peccata nostra pertulit in corpore suo super lignum.* Et hoc necesse erat : quia *a planta pedis usque ad verticem* [3] non erat sanitas in mundanis. Ergo qui infirmus est, currat ad hanc civitatem, nec in sua infirmitate despiciat seipsum [4], sed oret Dominam, et curabitur. Unde et ipsa dicit, Eccli. xxiv, 41 : *Ego quasi fluvii dioryx*, quod interpretatur *medicamentum generationis.* Ipsa autem medicamentum est generationis humanæ. Et cum hoc medicamentum sit tam efficax, miratur Jeremias, viii, 2, dicens : *Numquid resina non est in Galaad ? aut medicus non est ibi ?* Galaad, *acervus testimonii* : Maria cui testimonium perhibent Patriarchæ, Prophetæ, Angeli.

Resina, Filius Dei, quem quasi offert omnibus, sicut figurat ejus imago. Sed propter hoc non sanantur multi, quia nolunt accedere ad Mariam, nec meditari de exemplis, verbis, et operibus ejus. Quibus autem ipsa medeatur, ostenditur, Isa. lvi, 1, ubi dicitur de matre et Filio : *Spiritus Domini super me*, etc., *ut mederer contritis corde*, etc. Simile in Psalmo cxlvi, 3 : *Qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum.* Potest dici : *Qui sanat*, etc., sicut fecit Theophilum pœnitentem, etc.

Omne genus vestis, id est, omnimodæ vestes et omnia indumenta necessaria sibi et familiaribus suis. Unde et ei dicitur, Isa. lii, 1 : *Induere vestimentis gloriæ tuæ, Jerusalem, civitas Sancti*, etc. Proverb. xxxi, 24 : *Sindonem fecit.* Ibidem, ℣. 22 : *Byssus et purpura indumentum ejus.* Ibidem, ℣. 22 : *Stragulatum vestem*, etc. (Quære causa decima quarta.) Ideo dicit venienti ad servitium suum, Zachar. iii, 4 : *Ecce abstuli a te iniquitatem tuam, et indui te mutatoriis.*

Omnia subtilia texens, id est, omnis textor subtilium. Isa. xix, 9, de habitatoribus hujus urbis : *Operabantur linum, plectentes et texentes subtilia*, etc. Item, I Paralip. iv, 21 : *Hæ cognationes domus operantium byssum in domo juramenti.* Item, Exod. xxxv, 25 et 26 : *Mulieres doctæ quæ neverant, dederunt hyacinthum, purpuram, et vermiculum, ac byssum, et pilos caprarum*, etc.

[1] Luc. xix, 13.
[2] Proverb. xxxi, 14.
[3] Isa. i, 6.
[4] Eccli. xxxviii, 9.

CAPUT II.

Maria castrum.

1. Castrum vel castellum, de quo, Luc. x, 38 : *Intravit* Jesus *in quoddam castellum*, etc.

Maria dicitur *castellum* triplici ratione : quia castellum principaliter tria significat. Primum est humilitas ratione diminutivi : quia sicut a flagro *flagellum*, sic per diminutionem venit a castro *castellum*. Castrum quidem quoddam, id est, singulare et privilegiatum fuit, et est uterus virginalis, vel ipsa beata Virgo : sed tamen magis appellatur castellum quam castrum, quia virtus humilitatis fuit hujus castri specialissimum, potissimum, et firmissimum munimentum. Secundum est charitas : quia in communi acceptione castrum significat fortitudinem, et *fortis est ut mors dilectio* [1]. Tertium est castitas : castrum enim dicitur, eo quod castrati, id est, casti in eis, scilicet in castris soleant conservari. Mulieres enim solent a castris sequestrari, ne per earum contubernium mollesceret animus bellatorum. Bene ergo Maria castellum, quia casta et humilis et in charitate fundata et firmata.

2. Item, Maria castellum propter uteri virginalis diversorium angustissimum, contra impetus inimicitiæ et tyrannidis munitissimum, fundatum supra firmam petram quæ est Christus. Unde, Cantic. viii, 5, dicitur : *Innixa super dilectum suum*. Et ita est castellum quoad se. Castrum etiam quoad nos : quia omnibus impugnatis a triplici concupiscentia, vel ab hoste multiplici, fidele est et inexpugnabile refugium, si ad ipsam refugerint sapienter. Castellum etiam fuit ipsi Christo, in quod ipse se recepit propugnator veniens ad salvandum [2], ad depellendum fortem qui custodiebat atrium suum [3]. Consuetudo enim guerrariorum est, quod quando aliquis cupit invadere regnum alienum, vel sibi ablatum regnum acquirere, primo sibi quærit vel præparat refugium opportunum. Sic et Christus Virginem gloriosam, de cujus securitate dicit Salomon, Proverb. xxxi, 11 : *Confidit in ea cor viri sui*, etc. Et hoc est quod Psalmista, Psal. xc, 9 et 10, dicit Christo : *Altissimum posuisti refugium tuum : non accedet ad te malum*, etc. Ipsa etiam dicit : *Ego in altissimis habitavi* [4], etc. Rogaverat enim Propheta quasi ex persona Ecclesiæ antiquorum propugnatorem cœlestem. Psal. xxxiv, 2 : *Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi*. Et exaudita est ab eo in ingressu hujus castelli : apprehendit enim tunc arma et scutum, id est, animam et carnem, ut contra diabolum nobis exsurgeret ad adjutorium. Et hoc est quod dicitur, Isa. lix, 17 : *Indutus est justitia ut lorica, et galea salutis in capite ejus*. Induit enim quasi pro lorica sanctæ conversationis justitiam : et sicut caput desuper armatur

[1] Cantic. viii, 6.
[2] Isa. lxiii, 1.
[3] Luc. xi, 21.
[4] Eccli. xxiv, 7.

galea, sic et mentem suam quæ figuratur per caput, armavit desuper salutari munimine spiritualium charismatum : quia spiritus sapientiæ et cæteri requieverunt super eum[1].

De cujus etiam armatura statim subjungitur : *Indutus est vestimentis ultionis, et opertus est quasi pallio zeli.* Zelus amor, zelus indignatio : et sub utroque sensu Dominus zelo dilectionis zelabat animas seductas et sibi ablatas a diabolo. Zelo quoque indignationis zelabat et indignabatur contra diabolum, quod hominem Dei creatura fraudulenter seduxerat, et rem alienam detinebat injuste. Utroque igitur modo zelo succensus Dominus carnis accepit pallium, quæ ratione prædicta dicitur *pallium zeli*. Alia etiam ratione dicitur caro ejus *pallium zeli :* quia sicut vir zelotes sub alieno pallio explorat fidem, vel adulteria uxoris : sic scilicet Christus fidem vel adulteria animarum. Et etiam ad hoc velat se in sacramento speciebus panis et vini. Opertus est autem hoc pallio ut serpentis astutiam per prudentiam superaret : quia incarnationem suam prudenter occultavit diabolo : et per hoc *prudentia ejus percussit superbum*[2]. Indutus est vestimentis ultionis : quia carnem et animam ad hoc sumpsit, ut se de diabolo vindicaret.

Unde sequitur in textu Isaiæ, LIX, 18 : *Sicut ad vindictam quasi ad retributionem indignationis hostibus suis, et vicissitudinem inimicis suis.* Armavit enim se Dominus sicut ad vindictam faciendam, et vindictum accepit in hunc modum. Retribuit enim indignationem pro indignatione, et vicem reddidit pro vice : nam sicut diabolus indignatus, quod homo locum haberet a quo ceciderat, duxit ipsum in perditionem. Sic Dominus indignatus, quod homo locum haberet ad quem ceciderat diabolus, ipsum a perditione reduxit ad salutem, vicem quoque pro vice reddidit, quia deprædatus est diabolum, hominem de potestate ejus eripiendo, sicut diabolus ipsum fuerat deprædatus. Unde, Isa. XXXIII, 1 : *Væ qui prædaris, nonne et ipse prædaberis,* etc. ? Sic igitur Christus in Virgine gloriosa velut in castello tabernaculum suum posuit contra diabolum pugnaturus, cum ex ejus substantia carnem gloriosam assumpsit, in qua diabolum expugnavit.

Et bene dicitur *castellum quoddam*, id est singulare : quia singulariter mater et virgo est. Unde canitur ei : « Virgo singularis. » Castellum propter universarum munitionem virtutum. Dicunt autem quidam, quod castellum dictum est Magdalum a quo Magdalena, quod bene competit : quoniam Magdalum interpretatur *turris*, et significat humilitatem.

Beatus Anselmus Cantuariensis in hujus Evangelii explanatione : « Castellum 3.
dicitur quælibet turris et murus in circuitu ejus : quæ duo sese invicem defendunt, ita ut hostes per murum ab arce, et a muro per arcem arceantur. Tale castellum beata Virgo quam virginitas corporis et mentis quasi murus ita vallavit undique, ut nullus umquam esset libidini accessus, nec sensus ejus aliqua corrumperetur illecebra. Et quia virginitatem cum libido non possit, solet impugnare superbiam, fuit in eadem Virgine turris humilitatis, quæ a muro virginitatis omnem repellebat superbiam. Et quia humilitatem cum superbia non possit, solet impugnare libido, murus virginitatis a turre humilitatis omnem repellebat libidinem. Itaque hæc duo, murus videlicet virginitatis, et turris humilitatis ab alterutro muniuntur, ut numquam in humili Virgine fuerit aut superba virginitas, aut humilitas inquinata, sed semper in ea permanserit et humilis virginitas et virginea humilitas. » In hoc ergo castellum intravit Jesus, id est salvator in sua in-

[1] Isa. XI, 2 et 3.

[2] Job. XXVI, 12.

carnatione. Et bene cum hoc narratur, apponitur hoc nomen, *Jesus*, quod interpretatur *salvator*, vel *salus*, vel *salutaris*, id est, medicus, aut *salutare*, id est, medicina : quia ad hoc venit in sanctam Virginem in sua incarnatione, ut populum suum salvaret a peccatis eorum, sicut dicitur, Matth. I, 21, et esset salus populi, sicut dicit : Salus populi ego sum, etc. Et quasi medicus sanaret mundum languidum, in quo a planta pedis usque ad verticem non erat sanitas [1]. Et de singulis membris suis veluti ex herbis medicinalibus, cum distemperamento liquoris sanguinis sui, in mortariolo omnimodæ tribulationis patienter perpessæ, singula faceret emplastra singulis nostris morbis.

De modo intrandi invenies titulo, quod Maria dicitur *porta clausa*, Ezechiel. XLIV, 2 et 3, qui scilicet modus ineffabilis est. Unde sic ibi legitur : *Porta hæc clausa erit et non aperietur, et vir non transibit per eam* : *quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam* : *eritque clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea*, etc. Ecce ineffabilis intrandi modus.

4. Aliter : *Intravit Jesus*, etc., sed modum intrandi nemo explicat : quia ipsum dicit se Salomon penitus ignorare. Unde dicit, Proverb. XXX, 18 et 19 : *Tria sunt difficilia mihi, et quartum penitus ignoro*, etc. : et de illo quarto dicit : *Viam viri*, id est, Christi *in adolescentia sua*, id est, in beata Virgine quæ tunc erat, ut creditur quasi quatuordecim annorum, et tota erat sua.

Item, De hac via dicit Psalmista, Psal. LXXVI, 20 : *In mari via tua*, ô Christe, *et semitæ tuæ in aquis multis.* Sed subdit : *Et vestigia tua non cognoscentur.* Mare Maria, quæ interpretatur *mare amarum*, ad quam venit Gabriel tamquam præcursor Domini sui, adducens eum ad melius hospitium quod posset in mundo inveniri, et honestius tanto principi, et dominam hospitii prius pacifice salutavit dicens : *Ave, gratia plena.* Et subjunxit : *Dominus tecum* [2], scilicet hospitabitur. Quæ de pravitate domus suæ sibi conscia respectu excellentiæ tanti hospitis, respondit : *Quomodo fiet istud* [3], etc.? Sed tandem audiens multiplex beneficium hujus hospitis, confortata respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi* [4], etc. Quasi diceret : Nolo esse ut domina, sed volo ei ministrare ut ancilla. Quo concesso rex gloriæ velut de prope subsequens camerarium suum, de altitudine suæ majestatis descendit in domum uteri virginalis, non relinquens quod erat, sed assumpturus quod non habebat, scilicet carnem. Ideo sequitur : *Et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam.*

Item, *Intravit Jesus*, etc. Sed quomodo intravit ? sicut radius solaris fenestram vitream, ut dicit Augustinus, sicut lux solis oculum sanum quem non excæcat, sed magis illuminat, sicut verbum aurem, sicut vox locum conclusum, sicut facies intravit speculum.

Sequitur : *Et mulier quædam, Martha nomine, excepit illum in domum suam.* 5.
Et quodlibet verbum pondus habet proprium. Maria mulier : quia Deum mollivit, nec cessat adhuc emollire. Et bene cum Evangelista tractat de incarnatione Dominica, appellat Mariam *mulierem* : quia tunc Dominus prius durus emollitus est per eam. (Quære titulo, quod Maria *mulier*.)

Quædam, id est, singularis, pare carens et simili : quia nec primam similem visa est, nec habere sequentem.

Martha nomine. Martha secundum Isidorum interpretatur *irritans* vel *provocans.* Syro autem sermone interpretatur *dominans*, et signat Mariam quæ Syriace interpretatur *Domina*, quæ cum Filio suo

[1] Isa. I, 6.
[2] Luc. I, 28.
[3] Ibid., ℣. 34.
[4] Ibid., ℣. 38.

dominatur in cœlo et in terra, in mari et in omnibus abyssis. Interpretatur etiam *provocans* : quia merito humilitatis et voto virginitatis provocavit, id est, porro, hoc est, certe vocavit specie sua et pulchritudine divinos adspectus, quando videlicet altissimus Dominus respexit humilitatem ancillæ suæ. Unde dicit ei, Isa. LXII, 4 : *Complacuit Domino in te.* Vel ideo provocans : quia merito humilitatis suæ provocavit Deum ad carnis assumptionem, quando visus est ei dixisse : « Tu mihi sola places. » Provocavit etiam Angelos ad admirationem. Unde dicebant videntes eam ascendentem, Cantic. VIII, 5 : *Quæ est ista quæ ascendit de deserto,* etc.? Provocat etiam homines ad imitationem virginitatis, humilitatis, paupertatis, et cæterarum virtutum. Interpretatur etiam *irritans*, et est irritare idem quod evacuare : suis enim orationibus et meritis evacuat, et evertit iram Dei a creaturis suis. Est etiam irritare idem quod provocare ad iram sub alia verbi significantia : quia beneficiis quæ nobis impendit, dæmones provocat ad latratum et rictum sicut canes : nam ipsa ille fons est, qui per aquæductum fluebat in civitatem Bethuliæ, id est, Ecclesiam et fidelem animam, quem Holofernes præcepit incidi [1]. (Hoc melius invenies titulo, quod Maria *aquæductus*.) Merito siquidem harum virtutum elegit eam Deus et præelegit, et in ea posuit tabernaculum suum.

Excepit illum, eo modo quo auris excipit verbum, vitrum vel aer solem, locus conclusus vocem, et oculus sanus solis radium et claritatem. Excepit, inquam, illum venientem de supernis in domum suam, id est, in uterum virginalem, qui est illa domus quam sapientia ædificavit sibi [2] : et hoc quando fœmina circumdedit virum [3], et quando Maria gyrum cœli sola circuivit [4].

Et nota, quod litteraliter dicitur domus fuisse Marthæ : quia Martha magis erat operosa et vicinis utilior et magis nota. *Et huic erat soror, nomine Maria, quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius* [5], et audiendo verbum vitæ æternæ Christum recipiebat in corde quem Martha receperat in domo. *Martha autem satagebat*, id est, omnem curam adhibebat. Ipsa dico, *frequens*, id est, assidua, *circa ministerium*, ut scilicet ministraret et præpararet necessaria hospitibus suis, Christo scilicet, et sociis suis. Aliter : *Martha autem satagebat circa frequens ministerium*, id est, circa assiduum et consuetum domus officium.

Quæ stetit. Attende, quod Maria sedere dicitur, Martha stare. Qui sedet, a renibus et infra quiescit, et supra erigitur, et laborat, quia contemplativus a cura sæcularium et vitiis per sanctum quiescit otium, mente tamen laborat, quam erigit ad contemplationem cœlestium. Qui stat, totus ad pugnam erigitur et laborem. Martha ergo stat : quia vita activa in laboribus desudat et certamine.

Et ait : Domine, non est tibi curæ quod soror mea reliquit me solam ministrare ? dic ergo illi ut me adjuvet. De superflua familia nos arguunt sorores istæ, quæ nec servum nec ancillam habebant, sed sola Martha serviebat. Dominus quoque nec coquum nec servientem alium secum adduxerat. In his figurat eos Martha qui non experti dulcedinem contemplationis divinæ, Deo magis placere æstimant officia fraternæ dilectionis.

Et respondens dixit illi Dominus. Dominus respondet pro Maria : et qui judex fuerat, interpellatus a Martha, factus est advocatus pro Maria. *Martha, Martha,* repetitio nominis indicium est dilectionis. *Sollicita es et turbaris erga plurima.* Non enim est sine turbatione sollicitudo

[1] Cf. Judith, VII, 1 et seq.
[2] Proverb. IX, 1.
[3] Jerem. XXXI, 22.
[4] Eccli. XXIV, 8.
[5] Luc. X, 39 et seq.

quæ versatur erga plurima. Et qui circa plurima sollicitus est, divisus est. *Porro unum*, scilicet Deo jugiter inhærere, *est necessarium. Maria optimam partem elegit.* Ecce sententia judicis. Nec reprehenditur pars Marthæ, sed laudatur pars Mariæ. Et quare pars Mariæ optima dicatur, declaratur cum subditur : *Quæ non auferatur ab ea.* Hic enim incipit contemplativa et perficietur in cœlesti patria : quæ enim nunc contemplativa speculatur per fidem, tunc videbit per speciem : opera enim activæ necessaria non erunt in patria. Activa ergo quam elegit Martha, in futuro auferetur ab ea quando activæ cessabunt opera : sed contemplativa numquam auferetur a Maria.

6. *Intravit Jesus in quoddam castellum*[1]. Quoniam beata Virgo perfecta fuit in activa et contemplativa, quæ signantur per has duas sorores : ideo hoc Evangelium legitur in sua assumptione, quando Filius Dei recepit eam in castro suo, de quo dicit ei Psalmista, Psal. xc, 9 et 10 : *Altissimum posuisti refugium tuum : non accedet ad te malum,* etc., quæ eum in incarnatione receperat, ut dictum est, in castello suo.

Alia ratio : Quoniam in hoc Evangelio beata Virgo multipliciter et a multis commendatur, et omnis laus in fine canitur : ideo in fine ejus hoc Evangelium legitur, quando gloria ipsius perfecte est consummata.

Alia ratio : Quoniam Maria verissime optimam partem elegit, scilicet de statu virginum puritatem, relinquens sterilitatem, de statu sponsarum fœcunditatem, relinquens corruptionem. Gratia hujus clausulæ : *Maria optimam partem elegit, quæ non auferetur ab ea,* legitur de ea hoc Evangelium. (Expositionem invenies titulo, *Benedicta tu,* etc., ante medium capituli.)

CAPUT III.

Item, Maria castrum.

1. Item, Castrum Domini Ecclesia vel religio quæ debet esse locus munitus. Unde, Psal. LXX, 3 : *Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvum me facias.* Cujus scilicet munitio principaliter consistit in tredecim, quæ notantur his versibus :

Turris, kerneli, muri, vigiles, tuba, scuta,
Mons, aqua, fossa, cibus, machina, saxa, viri.

Munitiones hujus castri sunt turris, humilitas : vel duplex turris, doctrina et providentia. De doctrina, Cantic. VIII, 10 : *Ubera mea sicut turris.* De discretis provisoribus, Cantic. VII, 4 : *Nasus tuus sicut turris Libani,* etc.

Kerneli vel dentales, autoritates Scripturæ. Cantic. VIII, 9 : *Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea,* id est, de sacro eloquio. Cantic. IV, 4 : *Turris David ædificata est cum propugnaculis.*

[1] Luc. x, 38.

Muri. Assigna de muris, sicut habuisti supra titulo de *civitate*.

Vigiles. Prælati. Ad Hebr. XIII, 17 : *Obedite præpositis vestris*, etc. *Ipsi enim pervigilant*, etc.

Tuba. Prædicatio contra hostes spirituales. Numer. X, 2 : *Fac tibi duas tubas argenteas*, duas propter promissionem et comminationem.

Scuta orationum, quæ opponenda sunt telis hostium, id est, tentationibus dæmonum. Sapient. XVIII, 21 : *Proferens servitutis suæ scutum, orationem et per incensum deprecationem allegans, restitit iræ*.

Mons, Christus, super quem fundata fuit, vel eminentia et arduitas vitæ.

Aqua lacrymarum, quibus plantulæ virtutum sæpe rigantur, scilicet duplex irriguum. Vel, aqua sapientiæ salutaris. Sed modo magis quæritur sapientia sæcularis, scilicet vendendi et emendi, ne dicam, usurandi, ut in venditione lanarum, et hujusmodi.

Fossa, id est, duplex fossatum, scilicet confessio et paupertas. Confessio detegit et ejicit terrenitatem peccati, paupertas distribuit et ejicit temporalia. IV Regum, III, 16 : *Facite alveum torrentis hujus fossas*. Torrens gratia, alveus humilitas cordis.

Cibus multiplex, lectio, meditatio, devotio, contemplatio, quibus velut cibis anima pascitur. Proverb. XIII, 23 : *Multi cibi in novalibus patrum*.

Machina multiplex, jejunii contra carnem, obedientiæ contra propriam voluntatem et proprium sensum, orationis contra superbiam et garrulitatem. Unde, I Machab. VI, 52 : *Fecerunt machinas adversus machinas regis*, id est, diaboli.

Saxa, auctoritates projiciendæ contra insultus vitiorum, dæmonum, et tentationum, exemplo Domini [1]. Isa. XXXIII, 16 : *Munimenta saxorum sublimitas ejus*. Vel, saxa multiplex vitæ duritia, vestis asperitas, cibi ariditas, susceptio disciplinarum, prolixitas vigiliarum, et hujusmodi.

Viri, id est, viriliter operantes et strenue, non fœminæ, id est, molles. II ad Timoth. II, 3 : *Labora sicut bonus miles Christi*. Item, I ad Corinth. XVI, 13 : *Viriliter agite*.

De hoc castro vel de hac munitione potest istud exponi quod dicit Balaam, 2.
Numer. XXIV, 21 et 22, loquens ad Cyneum : *Robustum quidem est habitaculum tuum : sed si in petra*, id est, in Christo, *posueris nidum tuum*, id est, fidem, vel cor tuum : sed quia non ponunt multi, *Assur*, id est, superbia, *capiet te*. Unde, Eccli. XXI, 5 : *Domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbia*. Cyneus interpretatur *lugens*, vel *possidens*, et significat religiosos qui venerant ad lugendum sua et aliorum peccata, pro quo datæ sunt eis eleemosynæ terræ et nemora, sed facti divites in multis possesionibus cessant lugere : et Cain, id est, possessio, in ipsis interficit Abel, id est, luctum. Sed sanguis Abel, id est, illorum quorum peccata debebant diluere, clamat ad Deum de terra [2]. Beatus Bernardus : « Venient, venient ante tribunal judicis, audietur pupillorum accusatio gravis, allegatio dura, quorum vixere stipendiis, nec diluere peccata. » Istud dixit de clericis sæcularibus, sed modo bene convenit multis religiosis et etiam quibusdam prædicatoribus, de quibus Gregorius : « Forte ideo contemptum temporalium prædicant, ut ea soli habeant : nam paupertatem prædicant ut medicamentum, sed eam fugiunt ut venenum. »

[1] Matth. IV, 1 et seq.

[2] Genes. IV, 10.

CAPUT IV.

Maria villa.

Villa designata per Capharnaum, quod interpretatur *villa consolationis*. Nam sicut *Deus et pater Domini nostri Jesu Christi* est *pater misericordiarum, et Deus totius consolationis* : sicut et ipsa, non tamen sicutissime est mater misericordiarum et totius consolationis quæ *consolatur nos in omni tribulatione nostra*, etc [1].

Interpretatur etiam Capharnaum *villa pulchritudinis*, vel *villa pinguedinis*. Expone quomodo hæc villa sita est in monte virtutum : quia virtutes ejus excellunt virtutes omnium sanctorum. Unde dicit, Eccli. xxiv, 7 : *Ego in altissimis*, scilicet virtutibus, *habitavi* : virtutes enim aliorum altæ sunt, sed virtutes ejus altissimæ. Et habet hæc villa tria in se quæ habent villæ sitæ in montibus, scilicet quod est mundissima, clarissima, et sanissima, ut supra dictum est de civitate : et fere quidquid dictum est de civitate, potest huic villæ competenter attribui. In hac autem villa habuit Dominus quasi duplicem villicum, scilicet Joseph et Jesum : sed uterque injuste diffamatus est, quasi de dissipatione bonorum hujus villæ. Joseph unus villicus, cui desponsata est ut custodiret eam, quod et legitime fecit. Nec debet quemquam movere illud Matthæi. i, 24 et 25 : *Accepit Joseph Mariam conjugem suam, et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum* : et dicit Hieronymus, quod istud, *donec*, tenetur exclusive, sicut illud I Regum, iii, 2 et 3 : *Non poterat Heli videre lucernam, donec exstingueretur* [2], certe nec postea videbat. Diffamatus est ergo hic villicus a Judæo dicente, quod cognoverat eam. Sed erubescat Judæus infelix qui dicit Christum ex Joseph semine esse natum.

Alius villicus Jesus Filius ejus, qui optime custodivit eam sicut Filius matrem charissimam : unde dicit, Isa. xxvii, 3 : *Nocte* adversitatis ne frangatur, *et die* prosperitatis ne uratur, *servo eam*, dicens ei : *Per diem sol* prosperitatis *non uret te, neque luna*, id est, adversitas, *per noctem* [3] : solent enim velle de nocte frangi ab hostibus ad deprædationem, et de die exuri ad destructionem, quod pejus est. Hunc diffamavit hæreticus dicens, quod nascendo corruperat eam : contra quod dicit Anselmus : « Jesus namque salvat, non violat : disjuncta solidat, non confringit solida : sanctum nomen ejus, ita et opus ejus. » (Quære retro de castello.) Fuerunt ergo bona hujus villæ conceptus Virginis salvo pudore, et partus sine dolore, hoc est, sine naturalium læsione.

[1] II ad Corinth. i, 34.

[2] Vulgata habet, I Regum, iii, 2 et 3 : *Non poterat Heli videre : lucerna Dei antequam exstingueretur.*

[3] Psal. cxx, 6.

CAPUT V.

Maria turris.

1. Turris. Turris secundum Isidorum dicitur quasi teres, id est, rotunda cum proceritate : nam quamvis quandoque quadrata sit, procul tamen videntibus rotunda existimatur : quia uniuscujusque anguli simulacrum per longum aeris spatium evanescit atque consumitur, et rotundum videtur. Cantic. IV, 4, dicit sponsus Ecclesiæ : *Sicut turris David collum tuum, quæ ædificata est cum propugnaculis : mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium.* Collum Ecclesiæ beata Virgo multis rationibus. (Quære titulo de *pulchritudine ejus*, ubi agitur de collo.) Ubi nos habemus *collum tuum*, dicit alia littera, *cervix tua.* Cervix enim, id est, eminentia sublimitatis Mariæ, est sicut turris David, quam scilicet turrim verus David, id est, Christus in Jerusalem, id est, in Ecclesia sua ædificavit et erexit, ut esset peccatoribus refugium et munimen.

2. Maria turris propter altissimum, id est, profundissimum fundamentum, quod turri necessarium est. Fundamentum hujus turris, profundissima humilitas, quasi de lapidibus rudibus et impolitis : quia humilitas latet in profundo cordis, sicut fundamentum latet in terra : nec quærit apparentiam vel ornatum mundanum, quod signatur in hoc quod lapides fundamenti nec dolati sunt, nec politi, sed multo cæmento vel bitumine compacti, quo charitas Virginis figuratur. Vel, fides quæ fundamentum et principium est totius spiritualis boni, sicut fundamentum principium ædificii. Vel, rupes nativa et firma, Christus scilicet, quæ est firma petra [1]. (Quære supra titulo de *civitate.*) Vel, eminentissimæ et præcipuæ virtutes velut lapides pergrandes, qui idonei sunt fundamento.

Altitudinem et eminentiam utriusque vitæ, scilicet activæ et contemplativæ. Vel, propter contemplationem cœlestium. Vel etiam propter eminentiam scientiæ de æternis. Vel, quia in cœlo mente conversabatur cum Angelis, dicens cum Apostolo, ad Philip. III, 20 : *Nostra conversatio in cœlis est.* Cœlos enim attingebat in terra [2]. Vel, turris propter excellentiam suæ humilitatis : in his enim omnibus et multis aliis supereminebat hæc turris toti castro Ecclesiæ.

Rectitudinem et erectionem seu directionem intentionis, juxta illud Psalmistæ orantis : *Dirige, Domine, in conspectu tuo viam meam* [3]. Item, Psal. XXIV, 5 : *Dirige me, Domine, in veritate tua, et doce me,* etc. Rectus est enim coram Deo, cujus intentio ad Deum propter Deum dirigitur. Vel etiam propter rectitudinem justitiæ : quia numquam ad sinistram per adversa, numquam ad dexteram declinavit per prospera, numquam retro se reflexit ad mundana,

[1] Matth. VII, 24.
[2] Sapient. XVIII, 16.
[3] Psal. V, 9.

numquam ante aliqua tentationis instantia. Vel, recta per paupertatem : quia nudus egreditur homo de utero matris suæ, et nudus revertitur illuc[1]. Ergo si medium paupertatis sit rectitudo, perpendiculum igitur ad quod erigi et dirigi debet turris, paupertas est.

Fortitudinem : nam ipsa est mulier fortis, cui tota innititur Ecclesia militans, cujus fortitudo maxime apparuit sepulto Domino, quando defecit omnis sanctus vel titubavit in fide. Unde Christus dicit Patri, Psal. LXXXVII, 19 : *Elongasti a me amicum et proximum*. Et tunc ipsa per fortitudinem fidei, spei, et charitatis totam sustentavit Ecclesiam. Ipsa est etiam quæ suis orationibus *dat lasso virtutem, et his qui non sunt, fortitudinem et robur multiplicat*[2], sicut turris munit et roborat existentes in ea.

Quadraturam quatuor cardinalium, ut supra dictum est de civitate in quadro posita[3]. Vel, quadratura, fides integra, spes firma, charitas fervens, bona operatio perseverans : et hæc latera æqualia, quia quantum credit quis, tantum sperat : quantum sperat, tantum diligit : quantum diligit, tantum operatur, sicut dicit ibi Glossa. Vel, rotunditatem : quia quædam turres solent ædificari in quadro, quædam autem in rotundo. Mysterium rotunditatis quære titulo de *cœlo*, ubi cœlum rotundum describitur.

Præsidium et defensionem habitantium in castro vel in civitate Ecclesiæ, qui in cunctis necessitatibus et angustiis suis necesse habent per orationem refugere ad hanc turrim : quia turris fortissima nomen ejus, sicut dicit beatus Bernardus. Dicit ergo qui a carne, mundo, diabolo qualitercumque tentatur : « Esto mihi, Domina, turris fortitudinis à facie inimici[4]. »

Portus ostensionem : dicit enim Isidorus, quod φᾶρος est turris maxima, quam Græci et Latini in commune ex ipsius rei usu *pharum* appellaverunt, eo quod flammarum indicio longe videatur a navigantibus, et prævidendos portuum introitus, et præcavenda pericula scopulorum, ne decepti tenebris male applicent. Et dicitur *pharum* a φῶς, quod est lux, vel ignis, et ὁράω quod est video[5]. Talem turrim Ptolemæus juxta Alexandriam octingentis talentis construxisse dicitur. Tali turre congrue signatur Maria illuminatrix : quia per eam populus qui ambulabat in tenebris per mare mundi, vidit lucem magnam, id est, Christum. Ipsa etiam luminositate exemplorum suorum monstrat nobis viam rectam et portum salutis æternæ. Conservat etiam servos suos a scopulis peccatorum, si providerint Dominam in conspectu suo semper. Unde, Eccli. IV, 16 : *Qui intuetur illam permanebit confidens*.

Speculationem : quia per speculatores solent de turribus adventantium hostium insidiæ prævideri, et visis hostibus solent clamare speculatores : « Ad arma. » Isa. LII, 8 : *Vox speculatorum tuorum*, id est, speculatores tui vociferantes *levaverunt vocem*. Propter hoc dicitur, Cantic. VII, 4 : *Nasus tuus*, id est, beata Virgo, *sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum*. Damascus sanguinem bibens, significat diabolum, contra cujus insidias opponitur nasus, id est, discretio beatæ Virginis, quæ præsentit et quasi odoratur malitiam diaboli et ipsius insidias a longe prævidet quasi de specula, et pro nobis misericorditer se ei opponit. (Istud melius invenies titulo de *pulchritudine Mariæ*, ubi agitur de *naso*.)

Cocleatam ascensionem : sunt enim cocleæ altæ et rotundæ turrellulæ ab aliquo angulo magnæ turris, dictæ *cocleæ* quasi cicleæ, eo quod in eis tamquam per circulum orbemque conscendatur. (Quære de coclea templi Salomonis post

[1] Job, I, 21. Cf. Sapient. VII, 6 ; I ad Timoth. VI, 7.

[2] Isa. XL, 29.

[3] Cf. Apocal. XXI, 16.

[4] Cf. Psal. LX, 4.

[5] Vel melius a φέρω.

titulum, ubi Maria dicitur *scala Jacob.*)

Circuitionem fossati, vacui, concavi, hiantis, lati, profundi, petrati, vel in rupe excisi. Circuitus defensionem, vacuitas paupertatem, concavitas supernis hians desiderii capacitatem, latitudo charitatem, profunditas sanctam timorationem, quod petratum est patientiæ firmitatem quæ non timet imitatores diaboli, excisio in rupe, id est, in corde firmo designat proprii sensus et propriæ voluntatis depauperationem.

Assumpti propositi de virginitate servanda firmitatem numquam vacillantem, sicut firma turris vacillare non potest.

Filii Dei qui est verus David inhabitationem. Unde, II Regum, v, 9 : *Habitavit David in arce Sion, et vocavit eam Civitatem David*, ad litteram. Arces sunt partes urbis excelsæ atque munitæ : quæcumque enim loca urbium tutissima sunt, dicuntur *arces* ab arcendo, id est, a repellendo hostes.

3. Sequitur : *Quæ ædificata est cum propugnaculis*[1], de quibus dicit ei Dominus, Isa. LIV, 12 : *Ponam jaspidem propugnacula tua.* Jaspis fides propter virorem, vel intemerata virginitas, vel sanctitas vitæ numquam marcescens. Jaspis sanat febrem luxuriæ, hydropisim avaritiæ, fugat phantasmata gloriæ mundanæ, quæ nocte videntur, id est, in caligine præsentis vitæ.

Aliter : *Quæ ædificata est cum propugnaculis*, id est, vallata virtutibus aliis : quia virtutes sese concomitantur : et ubi una, ibi omnes. Unde Augustinus ad Hieronymum : « Clarissima tua disputatione satis nobis innotuit, non placuisse nostris auctoribus, imo nec ipsi veritati, id est, Christo, quod qui habet unum peccatum, habeat omnia, quamvis de virtutibus hoc sit verum. »

Propugnacula sunt kernella, per quæ arcentur hostes a muro, et proteguntur pugnantes de muro, et absconduntur a jaculis hostium : et inter ipsa kernella sunt quædam interstitia quæ pandunt viam ad hostes percutiendos. Propugnacula ista sunt virtutes et gratiæ, dignitates et prærogativæ, intentionum puritas et operum sanctitas, virtus orationum et merita operum, per quæ beata Virgo pœnitentes protegit, maxime si propugnare voluerint pro regno cœlorum, per quæ debellat hostes vel inimicos.

Sequitur : *Mille clypei pendent ex ea*[2]. In millenario clypeorum, perfectio protectionis signatur. *Pendent*, inquam, quasi de eminentia vitæ ejus exemplo, auxilio et documento : quia exempla Virginis quæ nobis insinuantur per Scripturam, et adjutoria quæ suis exhibet veneratoribus et ad se confugientibus, sicut patet in Theophilo, et documenta verborum ipsius, nos incitant et instruunt ad pugnandum.

Omnis armatura fortium[3]. Istud expositivum est ejus quod dicitur : *Mille clypei.* Vel dicit : *Omnis armatura fortium*, innuens duplicem armaturam, scilicet protectionis et impugnationis. Lorica, galea, ocreæ et clypeus sunt armatura protectionis. Clypei sunt virtutes quæ repellunt jacula diaboli, ut est prudentia contra insidias diaboli, temperantia contra ignita jacula carnalis concupiscentiæ, et hujusmodi. Item, sermo Dei clypeus ignitus est[4]. Item, fides clypeus. Unde, ad Ephes. VI, 16 : *In omnibus sumentes scutum fidei*, etc. Armatura impugnationis, lancea, gladius, jaculum, clava, et hujusmodi, scilicet opera virtuosa justitiæ, misericordiæ, pietatis, orationis, quæ fortes defendunt, et diabolum confundunt. Clamandum est igitur jugiter ad Mariam : « *Esto mihi*, o Domina, *turris fortitudinis a facie inimici*[5]. Item, *Expugna impugnantes me.*

[1] Cantic. IV, 4.
[2] Ibid.
[3] Ibid.
[4] Proverb. XXX, 5.
[5] Psal. LX, 4.

Apprehende arma et scutum, et exsurge in adjutorium mihi[1].

4. Hæc est turris gregis nebulosa[2]. Et dicitur *turris gregis* : quia defendit humiles pauperes, et amatores pacis et concordiæ, et pro amore suo et Filii sui large dantes lanam suorum temporalium et cæteras proprietates ovium. Nebulosa propter suam altitudinem, scilicet contemplationis qua nubes transcendit. Vel, quia in mundo afflicta et despecta. Unde, Job, xxvi, 9 : *Qui tenet vultum solii sui, et expandit super illud nebulam suam.* (Quære expositionem titulo de *solio* circa medium capituli.) Huic turri dicitur, Mich. iv, 8 : *Et tu, turris gregis nebulosa filiæ Sion, usque ad te veniet : et veni et potestas prima, regnum filiæ Jerusalem*, id est, Christus qui est rex Ecclesiæ. Expone.

Hæc est turris fortitudinis. Quod apparuit in Filii passione, ubi in nullo excessit, licet mente compassa Filio, ostendens mentem suam turrim fortitudinis, quia sciebat mortem Filii omnibus profuturam. Et hæc ejus fortitudo ex fide quæ montes transfert, et dilectione quæ est fortis ut mors[3], indubitanter procedebat.

Hæc est turris Thebes[4], de qua mulier, id est, Ecclesia, emisso lapide, id est, Christo, confregit cerebrum Abimelech, id est, diaboli, capiti ejus molæ fragmentum illidens.

Hæc est turris eburnea, de qua dicit sponsus, Cantic. vii, 4 : *Collum tuum sicut turris eburnea.* Turris propter specialem conversationis ejus eminentiam. Eburnea propter virtutem castitatis. Et quia elephas, cujus ossa sunt ebur, naturales habet inimicitias ad draconem : sic et ipsa pugnam habet cum hoste nostro diabolo perpetuam, ut nobis præstet defensionis auxilium.

Hæc est turris Libani[5], quasi in Libano monte sita, qui interpretatur *candor*, ut per hoc ostendatur, quod candore virginitatis tamquam pede valeat conterere caput serpentis quod est concupiscentia : ideo dicitur hæc turris respicere contra Damascum. (Quære titulo de *pulchritudine ejus*, ubi agitur de naso).

Hæc etiam turris est nominis ejus devota invocatio. (Hoc invenies plene expositum capitulo secundo salutationis suæ, post distinctionem de oleo.)

Hæc est turris Hananeel[6], quod interpretatur *gratificatio regia*, hoc est, gratia virginitatis, quæ regi gratia est. Unde concupiscet rex decorem tuum, id est, virginitatem tuam.

Hæc est turris quam ædificavit Dominus in medio vineæ suæ[7], ad tuitionem et defensionem totius Ecclesiæ Catholicæ, ne diripiantur racemi ejus, id est, fideles vel fructus bonorum operum. In hac etiam turre habitavit verus David, et jugiter inhabitat ad custodiendam Ecclesiam.

[1] Psal. xxxiv, 1 et 2.
[2] Mich. iv, 8.
[3] Cantic. viii, 6.
[4] Cf. Judicum, ix, 53.
[5] Cantic. vii, 4.
[6] Cf. II Esdræ, iii, 1 et xii, 38; Jerem. xxxi, 38 ; Zachar. xvi, 10.
[7] Isa. v, 2.

CAPUT VI.

Maria munitio.

Munitio signata per munitionem Datheman [1], quod interpretatur *doni sufficientiam accipiens*, et significat Mariam quæ a divina munificentia tantam recepit sufficientiam gratiæ, quod sibi et toti huic mundo copiosissime suffecit. Ad hanc munitionem refugiendum in omni tribulatione, sicut Israelitæ ad illam munitionem refugerunt in tempore Judæ Machabæi. Judas confessio vel confitens sive laudans. Machabæus interpretatur protegens, vel protectio, vel percutiens, aut ingeniosus.

CAPUT VII.

Maria murus.

Murus. Gloriosa Virgo dicit sese murum, Cantic. VIII, 10, ubi dicit: *Ego murus, et ubera mea sicut turris*. Et notandum, quod *murus* dicitur active: quia munit et tuetur interiora civitatis, ne ab hostibus diripiantur possessiones civium: et passive, quia munitur multipliciter contra machinas hostium. Bene ergo Maria murus: quia munit civitatem Dei, id est, Ecclesiam Catholicam, ne bona interiora ejus, scilicet bona opera gratiæ et virtutes diripiantur a dæmonibus et vitiis, vel ne fideles Ecclesiæ ducantur a diabolo captivi in peccatum vel in infernum, aut ne spolientur armis et vestimentis virtutum.

Ipsa est etiam murus inexpugnabilis: quia non potest suffodi, perfodi, aut 2.
transcendi. Non potest suffodi: quia fundatus est supra firmam petram, id est, Christum, non super arenam, non in terram super amorem terrenorum. Non potest perfodi propter patientiæ firmitatem. Non potest transcendi propter humilitatis altitudinem cœlos attingentem: et ideo inexpugnabilis. Et propter hoc orare debent assidue fideles Ecclesiæ: « Muro tuo inexpugnabili circumcinge nos, Domine. »

Dicit ergo Maria: *Ego murus, et ubera mea sicut turris*. Et vocat se *murum* propter propositi servandæ virginitatis

[1] I Machab. v, 9.

firmitatem, et ubera sua vocat *turrim* propter divinæ prolis supereminentem fœcunditatem. (De hoc muro multa invenies titulo de *uberibus Mariæ*, circa medium capituli).

3. Hic est murus aqueus propter abundantiam gratiarum, de quo legitur, Exod. XIV, 22, quod filii Israel, transeuntibus Mare rubrum, aquæ erant pro muro a dextris et a sinistris. Per has aquas signantur gratiæ quas habemus per Mariam, quæ veros Israelitas, id est, veros Christianos videntes Filium et matrem fide et dilectione quasi duplici oculo, muniunt contra Ægyptios, id est, dæmones, et peccata, et ipsos Ægyptios interficiunt et submergunt.

Hic est murus igneus in circuitu Jerusalem, id est, Ecclesiæ. Unde ipsa videtur dicere cum Filio illud Zachariæ, II, 5 : *Ero ei murus ignis in circuitu, et in gloria ero in medio ejus*. Et bene Maria dicitur *ignis* : quia illuminat cæcos, calefacit frigidos, decoquit carneos, purgat fœtulentos, incinerat duros, quia cinis mollis resolvitur de dura materia, denigrat candidos, desiccat humidos, restringit fluidos, dissolvit solidos, pascitur pinguedine, id est, devotione, conservatur sub cinere, id est, sub humilitate, alta facit defluere, solida tabescere.

CAPUT VIII.

Maria navis.

1. Navis. Navis secundum quosdam dicitur, eo quod gnavum rectorem requirat, id est, peritum, sapientem et strenuum, qui continere et gubernare noverit eam inter casus et marina pericula. Ideo dicitur, Proverb. I, 5 : *Intelligens gubernacula possidebit*. Maria igitur recte appellatur *navis*, cujus gubernator et rector Christus sapientia Patris, et ei convenit illud Psalmi XXII, 1 : *Dominus regit me*, etc.

De hac autem navi dicitur, Proverb. XXXI, 14 : *Facta est quasi navis institoris, de longe portans panem suum*. Versiculus iste continetur sub littera ח, quod interpretatur esse, vel vivere, vel suscipiens, aut susceptio, quod totum bene convenit huic navi. Maria siquidem per panem vitæ quem de cœlo suscepit et in utero portavit, habuit quoad se esse verum in vita præsenti, et modo habet vivere sempiternum, et ab illo suscepta est in æternum in gloria, quem de cœlestibus venientem suscepit in hospitio glorioso. Nos etiam per Filium ejus qui dixit, Exod. III, 14 : *Ego sum qui sum*. Et, *Qui est misit me ad vos*, habemus verum esse quamdiu sumus in eo ut membrum sanum in corpore. Et ab illo sumus habituri vivere sempiternum : quia ipse est vita [1], si perseveraverimus in servitio ejus. Augustinus : « Qui recedit ab eo qui dicit, *Ego sum*, nihil est. » Item, Augustinus super Joan-

[1] Joan. XIV, 6.

nem : « Peccatum nihil est, et nihil fiunt homines cum peccant. » Boetius : « Mali homines non sunt. » Propter hoc, Ezechiel. XXVIII, 19, dicitur principi Tyri : *Nihili factus es, et non eris in perpetuum.* Omnes autem tales socii sunt illius qui non est [1], id est, diaboli, qui dicitur non esse, quia a vero esse recessit per superbiam : vox enim peccatoris ignorantis peccata sua hæc est : *Ad nihilum redactus sum, et nescivi* [2]. Item auctoritas : « Qui ab illo qui vivere est, recedit, necesse est ut non sit : quia ad nihilum tendit. »

Hæc etiam littera ה interpretatur ipsa, vel ista, esse, vel vivere, vel suscipiens, aut susceptio, ut dictum est. Conjungamus ergo et dicamus : Ipsa vel ista demonstrative, scilicet notabilis persona quam debent omnes agnoscere et amare : quia prima suscepit de cœlo panem illum qui est esse et vivere, a quo suscipimur, et quem suscipimus, ipsa mediante facta est quasi navis institoris, etc. Ipsa enim suscepit, id est, desursum cepit Filium Dei, qui solus vere est et vivit, et a quo omne quod est et vivit, esse et vivere mutuatur. Ipsa etiam beata Maria nostra est susceptio : nam in mari mundi submerguntur omnes illi quos non suscepit navis ista, et quos non sublevat a naufragio peccatorum. Unde, Sapient. XIV, 5 : *Transeuntes mare,* id est, mundum, *per ratem*, id est, Mariam, *liberati sunt.* Ideo Dominus dixisse videtur huic navi illud Isaiæ, XLIII, 6 et 7 : *Affer filios meos de longinquo, et filias meas ab extremis terræ. Et omnem qui invocat nomen meum*, etc. Ideo quoties videmus insurgentes super nos fluctus ejus maris, clamare debemus ad Mariam : *Emitte manum tuam de alto, eripe me* : *et libera me de aquis multis* [3]. Item illud : *Domina, salva nos, perimus* [4]. Nam littus optatum non capit sine te fluctuans in hoc mari. Dicitur ergo : *Facta est quasi navis.* Maria siquidem se comparat navi, Eccli. XXIV, 8, ubi dicit : *In fluctibus maris ambulavi.* Et viam istius navis in mari hujus mundi dicit se Salomon ignorare [5].

Commendatur autem navis ista principaliter a septem. Primo, ab artifice. 2.
Unde dicitur : *Facta est*, supple, a Deo Trinitate : ejus enim artifex et conditor Deus [6]. Eccli. IX, 24. *In manu artificum opera laudabuntur. Ipse* enim *fecit nos, et non ipsi nos* [7]. Ipsa est enim *vas admirabile, opus Excelsi* : [8] de quo scilicet opere dicitur in Psalmo CXVII, 23 : *A Domino factum est* opus, vel vas *istud, et est mirabile in oculis nostris.* Item, de hoc opere dicitur, Eccli. XLII, 16 : *Gloria Domini plenum est opus ejus.* Vel, artifex, sapientia Dei, scilicet Filius : quia sapientia ædificavit sibi domum [9]. Idem domus et navis. Sapient. VIII, 6 : *Quis horum quæ sunt magis quam illa est artifex?* Vel, artifex Spiritus sanctus de quo dicitur, Sapient. VII, 21 : *Omnium est enim artifex*, virtutem omnem habens, omnia prospiciens, et qui capiat omnes spiritus intelligibiles. Vel, artifices Beseleel et Ooliab, ut supra de arca.

Secundo, ab omnium virtutum compage : quia cum sit specialissimum opus Dei, compaginata est virtutum omnium firmitate. Unde sequitur : *Quasi navis.* Ipsa enim velut arca Noe, et velut arca testamenti, ad præceptum Dei facta est de lignis setim, quæ fortia sunt et imputribilia. (Quære titulo de arca.) Propter hoc dicitur, Isa. XL, 20 : *Forte lignum et imputribile elegit artifex sapiens*, scilicet Christus sapientia Patris, qui

[1] Job, XVIII, 15.
[2] Psal. LXXII, 22.
[3] Psal. CXLIII, 7.
[4] Cf. Matth. VIII, 25.
[5] Proverb. XXX, 19.
[6] Ad Hebr. XI, 10.
[7] Psal. XCIX, 3.
[8] Eccli. XLIII, 2.
[9] Proverb. IX, 1.

Mariam ædificavit sibi domum et navem.

Tertio, a plenitudine omnium gratiarum et omnium bonorum operum. Unde sequitur : *Institoris*, qui videlicet institor omni instantia qua potest navem suam mercibus onerat pretiosis, sicut assignabimus infra.

Quarto, ab utilitate. Unde sequitur : *De longe portans*, id est, de cœlo apportans, *panem suum*, qui non fuit de terra, sed de cœlo [1], respirans ad vitam cœlestem, non terrenam. Hoc adimpletum est ad litteram, quando Christus qui vivus panis est, in ejus utero quasi navigio virginali de Nazareth venit in Bethleem domum panis, quasi per tres dietas. *Facta est* igitur *quasi navis*, etc.

Quinto, a materia. Potest enim dici, quod facta est de lignis setim sicut arca Noe et arca testamenti. Vel, membra Virginis tam animæ ejus quam corporis possunt dici materia hujus navis, quæ desiccata fuerunt ab omni humore nocivo calore Spiritus sancti quoad corpus, dolata etiam prudentia summi artificis et quasi complanata, ut essent sine pondere peccati mortalis : quia ligna setim lævia sunt, et sine scrupulo venialis. Propter hoc dictum est Noe, Genes. vi, 14 : *Fac tibi arcam de lignis lævigatis*. Possunt ergo dici ligna ista, cor humile, spiritus mansuetus, mens tranquilla, verecunda frons, demissa supercilia, oculi columbini, auditus obediens, discretus olfactus, os taciturnum, dentes absconsi, labia sine risu, lingua veridica, gustus moderatus et abstinens, velata facies capitegio, tactus promptus ad bona opera, modestus incessus, lumbi accincti fortitudine, pedes prohibiti ab omni via mala, sensualitas ex toto subjecta rationi. Nam in arca Noe omnia animalia pacifica fuerunt, quibus motus sensualitatis ejus congrue figurantur. Membra etiam spiritualia beatæ Virginis, id est, virtutum omnium congeries, quasi materia fuerunt hujus navis. Nam ipsa est ferculum veri Salomonis, quod compositum est de lignis Libani [2], id est, de virtutibus puris.

Sexto, a fine. Finis qui secundum Philosophum primus in ratione ad mentem pertinet architecti, ut scilicet per hanc navem Angelorum panis deferretur ad homines, ut ipsum gustando fierent Angeli : quia per Mariam panem Angelorum manducavit homo, et per ipsam cœli cibaria misit hominibus in abundantia Deus Pater. Congrue igitur comparatur navi : quia suos amatores deducit in portum voluntatis eorum.

Septimo, a forma, quæ consistit in multis. In navi litterali sunt quasi quatuor partes principales, quæ notantur his versibus :

Prora prior navis pars est, pars ultima puppis :
Dic latus esse ratem, ventrem dic esse carinam.

Et possunt hæ quatuor partes adaptari quatuor cardinalibus, quas perfectissime habuit in se Maria. Prora prima pars navis, et dicitur a proruendo, quia semper proruit et in anteriora se extendit, designat prudentiam quæ præcavet a periculis, quia futura et rerum exitus metitur : unde et providentia species est hujus virtutis. In hac parte cavetur navi ne in loca aspera incidat per plumbum quoddam alligatum filo quod *bolis* vocatur, de quo legitur, Act. xxvii, 28 : et sicut in prora via prætentatur et circumspicitur, et sic navi cavetur : ita circumspectio et cautio prudentiæ pro partibus adscribuntur : non enim scienter se committit discrimini, qui habet hanc virtutem. Vel, per proram quæ est anterior pars navis, signatur fides, quæ prima petit campum, et signifera est aliarum virtutum, qua mediante concepit.

Ratis dicitur quasi fortis : quia ratum idem est quod firmum. Hæc sunt latera navis quæ fortia debent esse, ne procellarum ictibus dissolvantur. Ideo per ratem signatur fortitudo, quæ maxime

[1] Joan. vi, 50.

[2] Cantic. iii, 9.

tunc apparuit in ea quando sola Filio adstitit patienti cum fugerent universi. Proverb. XXXI, 17 : *Accinxit fortitudine lumbos suos.* Ibidem, v, 25 : *Fortitudo et decor indumentum ejus.*

Carina quæ est venter navis, signat sobrietatem et temperantiam, et dicitur carina quasi carima, id est, carens rima, vel quasi currina : illa enim pars semper currit in aqua. Unde necesse est, quod maxime integra sit et rima careat, ne subintrantibus aquis navis submergatur. Per hanc enim virtutem gloriosa Virgo caruit omni rima : quia numquam in ipsam ingredi potuit vel gutta unica carnalis illecebræ seu mundanæ voluptatis.

Puppis ultima pars est navis et dicitur a *pus*, quod est custodia : et per hanc partem justitia designatur : quia ab hac parte navis sollicitius custoditur, sicut justitia custodia est reipublicæ. Ibi etiam fit justitia de forifactis quæ fiunt in navi, quia ibi sedet judex navis, et illa est pars eminentior et munitior, ubi castrum navis construitur, et ipsa navis defenditur a piratis. Ibi etiam nauclerus in alto sedens explorat ventos et tempestates, et ibi est regimen totius navis. Unde Ambrosius, in libro ultimo de *Virginitate* : « Justitia in alto quodam excessu locata videt exploratque omnia, quæ aliis potius nata quam sibi, non tam suas utilitates quam publicas et emolumenta omnia rimatur. »

Igitur beata Virgo fuit quasi navis ex quatuor virtutibus istis quæ dicuntur *cardinales*, velut ex quatuor principalibus partibus composita et compacta. Quas etiam partes seu virtutes indicat manifestissime suis interpretationibus nomen ejus. Maria enim illuminata, vel illuminatrix, vel mare amarum, vel Domina, vel stella maris interpretatur. *Illuminata* enim a Deo illuminat animam prudentia ad præcavendas inimicorum insidias et ad futura bona et mala. *Mare amarum* temperantia est, quæ voluptatum dulces illecebras male non admittit, quæ quantum corpori, quod habet gustum porcinum, dulcescunt, tantum miseræ animæ amarescunt. Unde, Apocal. XVIII, 7, de anima reproba : *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.* Quoniam igitur prudens et continens fuit Virgo nostra, nec de aquis fœtentibus et marinis hujusmodi voluptatum, vel guttulam unicam numquam gustare voluit, excellentem proram et compactissimam carinam habuit, quæ caruit omni rima. Fuit etiam Maria fortis illa mulier quæsita a Salomone et a sanctis Patribus, sed tandem inventa a Christo, quæ omnia aspera et adversa per fortitudinem subjugavit. Unde et bene *Domina* interpretatur, et *ratis* dicitur, propter constantiam animi numquam dissoluti per prospera vel adversa. Quarta interpretatio, *stella maris*, quæ licet magna sit, apparet minima, nec umquam occidit, qua signatur humilitas sive justitia, secundum quod Dominus dixit Joanni Baptistæ se sub manum ejus humilians ad baptismum, Matth. III, 15 : *Sine modo : sic enim decet nos implere omnem justitiam*, id est, perfectam humilitatem. Hæc siquidem virtus velut justitia reipublicæ deserviens, veritatis viam ad regnum ostendit per paupertatem spiritus. Unde reprobi dicunt, Sapient. v, 6 : *Erravimus a via veritatis, et lumen justitiæ*, quæ est Maria, *non luxit nobis*, vel *lumen justitiæ*, id est, humilitas.

Alta in capitibus : quasi primum caput 5.
hujus navis sancti patriarchæ et reges, scilicet Abraham, Isaac, Jacob, David, et Salomon, de quorum stirpe descendit secundum carnem. Unde canitur in ejus nativitate : « Regali ex progenie Maria, etc. » Item, « Nativitas gloriosæ Virginis Mariæ ex semine Abrahæ. » Item, Isa. XI, 1 : *Egredietur virga de radice Jesse*, etc. Item, mater facta est regis cœlestis. Propter hoc dicitur de hac navi, Osee, IX, 10 : *In cacumine ejus vidi patres*, etc. Vel, primum caput potest dici

sanctificatio ejus in utero matris, et quasi ultimum caput ejus assumptio, quando etiam super Angelos exaltata est ad dexteram majestatis. Et ita quasi altissima fuit in primo capite secundum dignitatem sæculi, altissima in ultimo juxta dignitatem cœli. Clausa ab inferiori ad aquas mundialium vanitatum et carnalium voluptatum quæ transeunt velut aqua, et ad perpetuam amaritudinem suos rapiunt amatores.

Aperta a superiori ad pluvias gratiarum et charismata donorum, quæ sursum veniunt a Patre luminum [1].

Lata in medio, scilicet in corde per capacitatem desiderii, ut mercimoniis bonorum omnium impleretur, cui datum est a Deo secundum capacitatem desiderii sui. Unde dicta *gratia plena.* Proverb. x, 24 : *Desiderium suum justis dabitur*, scilicet desiderium justi et omne bonum [2] : ergo omne bonum justis dabitur.

Immensæ magnitudinis. Unde, Genes. vi, 15 : *Trecentorum cubitorum erit longitudo arcæ,* etc. Et hoc oportebat : quia ad hoc facta est a Deo, ut omnes electos contineat, juxta illud : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te* [3]. Et omnes quodammodo ferat ad portum vitæ. Unde dicitur ei, Isa. xliii, 6 : *Affer filios meos de longinquo*, etc., ut supra.

Concava interius per humilitatem veram, ideo capax effecta est veri panis.

Operta superius quasi quodam velamine patientia forti, qua passiones aeris, id est, tribulationes quas procurant aeriæ potestates, constanti animo repellebat. Exod. xxvi, 7 : *Facies et saga cilicina undecim, ad operiendum tectum tabernaculi*, etc. Idem figurant et tabernaculum et navis, scilicet beatam Mariam.

Linita bitumine castitatis carnis et spiritus velut arca Noe, cui dictum est, Genes. vi, 14 : *Bitumine linies arcam intrinsecus et extrinsecus*, etc. Et ideo forte se comparat aspalto quod quidam dicunt esse bitumen Judaicum, quod solo menstruo potest dissolvi. Eccli. xxiv, 20, ubi nos habemus : *Sicut cinnamomum et balsamum*, dicit alia littera : Sicut cinnamomum et aspaltum. Vel, per bitumen hoc, ipsius charitas designatur. Aquæ enim multæ, id est tribulationes, non potuerunt exstinguere charitatem ejus, nec intrare per desolationem usque ad animam ejus. Similiter fiscella Moysi linita dicitur bitumine ac pice [4], forte propter duo præcepta charitatis, interius ad Deum, exterius ad proximum.

Distincta mansionibus diversis. Unde dictum est Noe, Genes. vi, 14 : *Mansiunculas in arca facies.* Joan. xiv, 2 : *In domo Patris mei*, quæ est paradisus et ipsa Maria, *mansiones multæ sunt.*

Vas sumptuosissimum. Quia *procul et de ultimis finibus pretium ejus* [5]. (Quære titulo de *muliere forti.*)

Malum excellentissimæ humilitatis, cujus odor ascendit usque in summum cœlum, et inde attraxit de sinu Dei Patris, quasi a summo cœlo, id est, à Patre fuit egressio ejus. Unde ipse Filius dicit, Joan. xvi, 28 : *Exivi a Patre, et veni in mundum*, id est, in Virginis uterum. Ideo dicit ipsa, Cantic. i, 11 : *Dum esset rex,* etc. (Quære titulo, *Dominus tecum*, circa medium capituli.) Est autem malus arbor navis, qua vela sustinentur, et dicitur *malus* secundum Isidorum, quia instar mallei in summitate. Vel, quia quasi quibusdam malleolis ligneis cingitur, quorum volubilitate vela facilius elevantur. Solet autem fieri malum de abiete, quæ est arbor procera et alta, recta, lævis et sine humore, et tantæ altitudinis, quod caput suum quasi collocat inter nubes. Dicitur autem *abies* ab abeundo, eo quod præ cæteris arboribus abeat longe, et in excelsum

[1] Jacobi. i, 17.
[2] Proverb. xi, 23.
[3] Psal. lxxxvi, 7.
[4] Cf. Exod. ii, 3.
[5] Proverb. xxxi, 10.

promineat, cujus natura expers est terreni humoris : et ideo lævis est et non nodosa. Quæ proprietates bene conveniunt humilitati ejus. Auxilio etiam mali transitur mare sæculi. (Adapta.) Solet etiam de cedro fieri malus. Unde, Ezechiel. xxvii, 5 : *Cedrum de Libano tulerunt ut facerent tibi malum.* (Adapta proprietates.) Vel, per malum potest designari altitudo contemplationis ejus, vel conversationis ejus, quæ erat in cœlis, quia cœlos attingebat stans in terra [1].

Aliter : Malus est lignum speciosissimum et altissimum totius navis. Apparet etiam quasi sit turris ipsius navis : et hoc lignum specialiter desiderant peregrini nautæ et navigaturi, scilicet si sit integrum et sanum, et tota navis pro eo commendabilior reputatur. Dominus autem venturus de cœlo in terram per hanc navem, hunc malum specialiter consideravit, respiciens humilitatem ancillæ suæ, et in tantum ei complacuit pretiositas, speciositas, et sublimitas mali, quod quasi inhærens huic malo, descendit per eum de sublimitate cœli in navem uteri virginalis. Adapta duarum candelarum exemplum, unius fumigantis et alterius accensæ.

Galliculum supra malum, id est, discretionem spirituum, quod bene apparuit ad introitum Gabrielis, quando non dubitavit quin verus esset Angelus Dei. Hanc discretionem præcipit Joannes, 1 Canon. iv, 1 : *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint.*

6 Virgam ex transverso ante malum in figura crucis, quæ designat memoriam Dominicæ passionis, de qua passione dicitur, Mich. v, 1 : *In virga percutient maxillam judicis Israel.*

Aliter : Quod supra appellavimus *virgam*, a quibusdam appellatur *antenna*, et signat charitatem : nam sicut antenna componitur ex duobus lignis, et se extendit ad dexteram et sinistram, sic charitas consistit in dilectione Dei et proximi, amicos in Deo et inimicos diligens propter Deum. Et quia *pulchra est casta generatio cum claritate* [2], idcirco velum virginitatis dependebat ab antenna charitatis : ex vehementia enim eximiæ dilectionis emisit prima gloriosissima Virgo nostra votum perpetuæ castitatis.

Vel, per velum congrue designatur sanctum desiderium ejus quod inspirabat et inflammabat Spiritus sanctus, juxta illud Canticorum, iv, 16 : *Veni, auster, perfla,* etc. Idcirco cum ex vehementia desiderii responderet : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi* [3], venit auster, id est, Spiritus sanctus, et flavit, et velum intumuit, quia in momento quo verbum illud protulit, scilicet *fiat mihi*, filium de Spiritu sancto, id est, operatione Spiritus sancti concepit : et sic navis ista versus portum vitæ perpetuæ jugiter movebatur. Dicitur autem *velum* a volatu juxta illud poeticum :

Velorum pandimus alas.

Bene autem velum signat desideria 7
Virginis, quæ exeuntia à corde ipsius statim volabant in cœlum. Unde et ipsi propriissime convenit illud Psalmi xxxvii, 10 : *Domine, ante te omne desiderium meum.* Vel, velum charitas Virginis vento gratiarum perflata continue, extenso in anteriora appetitu æternorum, ad sinistram et dexteram compatiendo miseris, et congratulando devotis.

Diversitatem chordarum, id est, cæterarum virtutum a malo humilitatis dependentium, cui scilicet virtuti sicut malo innituntur chordæ, sic innitebantur virtutes universæ : nam ipsa ejus humilitas quasi quædam supportatio, id est, sursum portatio erat cæterarum virtutum.

[1] Sapient. xviii, 16.
[2] Ibid., iv, 1.
[3] Luc. i, 38.

Anchora timoris filialis et casti, qua firmiter stabiliebatur inter omnes procellas fluctuum navis ista. Unde in Psalmo LXXXVIII, 41, Christo dicitur : *Posuisti firmamentum ejus formidinem*, id est, timorem. Gregorius : « Anchora cordis, pondus timoris. » Eccli. XXXIV, 16 : *Qui timet Dominum nihil trepidabit.* Vel secundum Apostolum, ad Hebr. VI, 18 et 19, anchora spes est, ubi dicitur : *Fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem* : *quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, et incedentem usque ad interiora velaminis.* Chorda qua colligabatur hæc anchora navi suæ, charitas ipsius Virginis, quæ est vinculum perfectionis [1] : quod scilicet vinculum nec secari potuit, neque solvi : et ejus charitas fuit triplex funiculus, qui difficile rumpitur [2] : quia de corde puro ad proximum, de conscientia bona ad seipsam, de fide non ficta ad Deum. Vel, per chordam designatur longanimitas desideriorum cœlestium.

8. Castrum : potest enim hæc navis designari per navem Alexandrinam, Act. XXVIII, 11 : *Cui erat insigne Castrorum.* Hoc castrum signat quatuor cardinales, quibus Virgo pugnavit, scilicet contra carnem per temperantiam, contra diabolum per justitiam, per prudentiam contra prosperitatem, per fortitudinem contra adversitatem.

Armaturam virtutum quam describit Apostolus, ad Ephes. VI, 11 : *Induite vos armaturam Dei*, etc. Hæc est succinctio castitatis, lorica justitiæ, scutum fidei, galea salutis, gladius spiritus, scilicet verbum Dei, calceamenta sanctorum exemplorum, oratio, obsecratio, vigiliæ, omnis instantia bona, et hujusmodi. Ipsa est enim turris David ædificata cum propugnaculis [3], a qua dependent mille clypei, et omnis armatura fortium. (Quære titulo, quod ipsa dicitur *turris*).

Remos, id est, bona opera, qui remi demittuntur a navi, quia de corde exeunt opera meritoria, et ad aquas, id est, proximos se extendunt. Apocal. XVII, 15 : *Aquæ multæ populi multi.*

Gubernaculum, id est, prudentiam matrem discretionis. Proverb. II, 11 : *Prudentia servabit te.* Vel, gubernaculum fides.

Gubernatorem providentiam Dei Patris. Sapient. XIV, 3 : *Tua autem, Pater, providentia guberna : quoniam dedisti et in mari viam.* Ideo dicit ei Maria : *Propter nomen tuum, Domine, deduces me* [4]. Item, *Dominus regit me* [5], etc. Dicitur autem *gubernator* quasi cohibernator, eo quod cohibet providentia sua hiberna, id est, tempestates maris.

Nautas et remiges sanctos Angelos assistentes Christo nauclero : quia omnes administratorii spiritus sunt [6]. Nauclerus dominus navis, eo quod in ejus sorte sit navis. Cæteri autem in contributione sunt. Nauta vero a navi derivatur. Remex dicitur, eo quod remum regat.

Onerabatur mercimoniis humanæ salutis in gratiarum plenitudine. Unde gratia plena in Spiritus sancti superventione, in Filii Dei, qui est omne bonum, et a quo est sufficientia nostra [7], admirabili conceptione : ipse enim oneravit navem istam omnibus mercibus pretiosis, et charismatibus omnium donorum, quibus copiosissime pauperiem ditavit humanam, quando divitias totius veri boni nobis conferre voluit per Mariam.

Partim auris, partim remis movebatur, hoc est, per gratiam a superiori, et per industriam ab inferiori. Tanto securius ferebatur, quanto magis distabat a

[1] Ad Coloss. III, 14.
[2] Eccle. IV, 12.
[3] Cantic. IV, 4.
[4] Psal. XXX, 4.
[5] Ibid., XXXII, 1.
[6] Ad Hebr. I, 14.
[7] II ad Corinth. III, 5.

terra, hoc est, ab amore et desiderio terrenorum. Cum piratis et latronibus prœliabatur, id est, cum aeris potestatibus, et adhuc pugnat assidue pro salute famulantium sibi. Unde et dicitur terribilis ipsis dæmonibus, ut castrorum acies ordinata [1]. Tribulationibus et pressuris quas patiebatur in Filio, in sublime ferebatur. Unde, Genes. VII, 17 : *Factum est diluvium,... et multiplicatæ sunt aquæ, et elevaverunt arcam in sublime a terra.* Sed quo tunc in mundo gravius depressa, tanto nunc in cœlo sublimius exaltata. Fluctibus et undis vehementer quatiebatur in Unigeniti passione. Unde, Matth. XIV, 23 et 24 : *Vespere facto..., navicula in medio mari jactabatur fluctibus.* Tunc factum est vespere, quando occubuit Sol justitiæ. Mare mundus, medium maris Jerusalem quæ est in medio mundi, sicut dicit Psalmista, Psal. LXXIII, 12 : *Operatus est salutem in medio terræ.* Ezechiel. V, 5 : *Ista est Jerusalem, in medio gentium posui eam, et in circuitu ejus terras.* Et tunc vere potuit dicere Filio sicut Filius Patri : *Omnia excelsa tua et fluctus tui*, fili mi, *super me transierunt* [2], per compassionem. Item illud Jonæ, II, 4 : *Omnes gurgites tui*, etc. Sed excelsa ista fluctus et gurgites fregit ipsa et compressit virtute patientiæ, sicut navis currens super aquam fluctus premit et frangit.

Aliter : Dormiente Domino in navicula crucis, motus magnus factus est in mari, ita ut navicula Ecclesiæ operiretur fluctibus, sicut legitur, Matth. VIII, 24. Ipsa vero sicut mulier fortis tunc sola gubernaculum fidei constanter tenuit : quia tota navis Ecclesiæ tunc ejus fidei innixa est, scilicet in vespere sextæ feriæ, et in sabbato paschali : propter quod universæ fideles Ecclesiæ in omni sabbato ipsam specialiter venerantur, et propter hoc in illo sabbato canticus ejus in Missa decantatur.

[1] Cantic. VI, 9.
[2] Psal. XLI, 8.

Ad littus optatum pervenit in Filii resurrectione, ad portum veræ salutis in sua assumptione : et quæ tunc in mundo pressuras passa est cum Filio, nunc cum ipso pacem possidet et quietem.

Facta est igitur Maria *quasi navis institoris* [3]. Hic institor Christus est, qui de cœlo per eam venit in mundum ad negotiandum, vendendum, et emendum. De patria sua institor transit ad alienam spe lucri et desiderio acquirendi : sic et Christus venit in sua incarnatione de cœlo in terram ad emendum et redimendum animas nostras. Unde dicit, Jerem. XII, 7 : *Reliqui domum meam, dimisi hæreditatem meam, dedi dilectam animam meam*, etc. Ecce moneta de qua negotiatus est. 10.

Christus est institor : quia vadit festinanter de die et nocte ad nundinas. Unde in Psalmo XVIII, 6 : *Exsultavit ut gigas ad currendum viam.* Item, vox hujus institoris est : *Cucurri* igitur *in siti* [4], id est, in desiderio quod habui de salute generis humani. Item, Exod. XI, 4 : *Media nocte egrediar in Ægyptum.* Item, Sapient. XVIII, 14 et 15 : *Cum enim quietum silentium contineret omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet, omnipotens sermo tuus*, Domine, exiliens *de cœlo, a regalibus sedibus*, etc. Quem prospiciens a longe venientem gratulans, et exsultans ait Ecclesia, Cantic. II, 8 : *Ecce iste venit saliens in montibus, transiliens colles*, etc. Hic est ille mercator de quo dicit poeta : 11. Christus institor.

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

Illam scilicet pauperiem, id est, illum defectum qui prius erat in cœlo, ubi deerant paupertas et animæ justæ.

Deportat secum pecuniam suam. Un-

[3] Proverb. XXXI, 14.
[4] Psal. LXI, 5.

de, Proverb. vii, 19 et 20 : *Non est vir in domo sua, abiit via longissima : sacculum pecuniæ secum tulit.* Quæ fuerit hæc pecunia, docet beatus Bernardus : « Saccum plenum misericordia misit Pater in terram : et iste saccus conscissus est in passione clavis et lancea, et effusum æs, id est, anima et sanguis, ut fieret pagamentum. » Unde Filius Patri, Psal. xxix, 12 : *Conscidisti saccum meum*, corpus in passione, *et circumdedisti me lætitia*, in resurrectione.

Apportat secum merces patriæ suæ, et secum revehit merces de partibus alienis. Quid exponit beatus Bernardus : « In cœlis honorum omnium copia suppetebat, sed paupertas ibi non inveniebatur. Porro in terra abundabat hæc species, sed nesciebat homo pretium ejus. Hanc autem venit quærere Filius Dei, ut sua æstimatione nobis eam redderet pretiosam. Ante hoc etenim numquam intraverat paupertas in cœlum, sed modo nisi per eam in cœlum non intratur. » Matth. v, 3 : *Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.*

Vendit merces patriæ suæ, et suadet hominibus ut emant. Unde dicit Episcopo Laodiciæ, Apocal. iii, 18 : *Suadeo tibi emere a me aurum ignitum probatum, ut locuples fias : et vestimentis albis induaris, et non appareat confusio nuditatis tuæ : et collyrio inunge oculos tuos, ut videas*, etc. Sic expone : *Suadeo tibi*, id est, ad utilitatem tuam, *emere*, per consensum liberi arbitrii. Vel, *emere*, id est, multo labore corporis et animæ acquirere, *a me*, non a populo, *aurum*, id est, sapientiam pretiosiorem cunctis opibus. Vel, *aurum*, id est, charitatem : *ignitum* quoad se, et fulgens quoad proximum, *probatum* fornace tribulationis : *ut locuples fias*, quia sine charitate omnis homo pauper est, et cum ea omnis homo dives est. *Et vestimentis albis induaris*, id est, operibus mundis, sine quibus omnis homo nudus est. Eccle. ix, 8 : *Omni tempore sint vestimenta tua candida.* Vel, vestimenta candida, caro munda per castitatem : *ut non appareat* in judicio *confusio tua*, id est, fœditas vitæ tuæ, unde sequitur æterna confusio. *Et collyrio inunge oculos tuos.* (Quære titulo, ubi charitas dicitur *collyrium.*) Ecce tria emenda a Christo, aurum contra paupertatem, vestimenta alba contra nuditatem, collyrium contra cæcitatem.

Vel, *aurum ignitum*, id est, verbum Dei, quod ignit charitas, probatum per veritatis simplicitatem, non fuscatum per mundanæ sapientiæ venustatem, probatum, non phantasticum, quale sapientia mundi, sed verum quod emitur per studium et jugem meditationem Scripturarum.

Vel, *aurum*, id est, vitam æternam, ubi sancti splendent et ardent charitate. Et dicit *emere* contra illos qui pro nihilo volunt habere omne bonum, cum non sint condignæ passiones [1], etc. Vel, emere pretio pœnitentiæ.

Vestimenta pluraliter, diversæ virtutes : *ut non appareat confusio tua*, modo Angelis, et aliquibus hominibus, sed in judicio toti mundo.

Moraliter : Aurum fides propter rutilantiam, id est, lucem : quia divinam indicat sapientiam. Thren. iv, 1 : *Quomodo obscuratum est aurum ?* Fides enim obscuratur, quando amori terrenorum permiscetur. Sed hoc aurum debet esse ignitum per charitatem, probatum per tribulationem : et hoc aurum emitur a Domino desiderio et bonorum operum exercitio.

Emit merces patriæ alienæ. Emit enim animas nostras pretio sanguinis sui. I ad Corinth. vi, 20 : *Empti enim estis pretio magno.* Redemit etiam quasdam merces fatue pignoratas eodem pretio de quo supra. I Petri, i, 18 et 19 : *Non corruptibilibus auro vel argento redempti estis de vana vestra conversatione*, etc., *sed*

[1] Ad Roman. viii, 18.

pretioso sanguine quasi agni immaculati. Huic mercatori dicit Augustinus : « O bone mercator, gratias tibi agimus quod emisti nos, sanguinem tuum bibimus, Evangelium tuum legimus instrumentum nostrum, creaturæ sumus tuæ, servi tui sumus, fecisti nos, redemisti nos. Emere potest quis servum, creare non potest. Dominus autem servos suos creavit ut essent, et redemit ne semper captivi essent. »

Hic est verus institor, qui creaturam suam instituit ut esset, et proprio sanguine suo emit et redemit ut libera et beata esset. Debet ergo homo agnoscere se non esse sui juris, sed ejus qui se redemit. Quod naturæ lex exigit et juris positivi. I ad Corinth. VII, 22 : *Qui in Domino vocatus est servus, libertus est Domini : similiter qui liber vocatus est, servus est Christi.* Et ideo tanti emit ut homo se de cætero cariorem haberet, et pro vili pretio se non exponeret : et si non propter se, saltem propter pretium magnum. Debet autem dicere diabolo qui tentatur : Jam emptus sum, non possum de cætero exhibere me venalem. Augustinus : « Ideo tanti emit ut solus possideret. Carum animal est homo Deo si seipsum vilem non fecerit, negligendo. Ne vilescas tibi, o homo, appende te in pretio. » Beatus Bernardus : « Tanti emit ut amittere non velit. » Sed multi se subtrahunt a possessione Domini, et se faciunt possessionem diaboli. Unde quidam dicunt, Isa. XXVI, 13 : *Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te,* etc. Et hoc maxime fit per malam societatem : quia *cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris* [1]. Quibus imprecatur David, Psal. LXXVIII, 12 : *Redde vicinis nostris,* qui nos ad peccatum traxerunt, *septuplum,* id est, perfectam pœnam, scilicet punitionem corporis et animæ. Eccli. VII, 3 : *Non semines mala in sulcis justitiæ* [2], et *non metes ea in septuplum.* Sulci justitiæ tres vires animæ et sensus corporis quod ex quatuor elementis. Genes. IV, 15 : *Qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Et infra, ℣. 24 : *Septuplum ultio dabitur de Cain, de Lamech vero septuagies septies.* Peccatum enim septem inducit pœnas. Prima, hebetatio intellectus in vi rationabili. Secunda, corruptio affectus in vi concupiscibili. Tertia, obduratio in vi irascibili. Hæ tres sunt interius in anima. Exterius autem sunt quatuor. Prima, paupertas. Secunda, molestia. Tertia, ignominia. Quarta, mors sive temporalis sive æterna : utraque enim ex peccato.

Plus diligit merces quas emit quam pretium quod pro eis impendit, et magis vellet defraudari in pretio quod impenditur, quam in mercibus quas mercatur. Sic et Christus. De primo dicit beatus Bernardus : « Quid ego, infelix, quo me vertam, qui pretiosum depositum quod Christus proprio sanguine pretiosus indicavit servandum, accepi. » Et cætera multa. De secundo dicit ipse Christus in Psalmo LXVIII, 27, de illis qui fraudant eum animabus quas emit tanto pretio : *Super dolorem vulnerum meorum addiderunt.*

Mercatur quamdiu stant nundinæ, quibus finitis facit pagamentum suum. In præsenti enim proponit et offert nobis pretium passionis suæ, et exempla vitæ suæ ad imitandum, ut suas faciat animas nostras et corpora. Unde dicit ei quidam : *Tuus sum ego, salvum me fac* [3], quod in judicio implebitur.

Mutat etiam et dat merces pro mercibus. Accepit enim naturam nostram quando Verbum caro factum est, et nobis largitus est suam deitatem. Item, elevatus est in cœlum, scilicet cum carne nostra, ut nos divinitatis suæ tribueret esse participes. Ideo canit Ecclesia : « O admirabile commercium, etc. »

[1] Psal. XVII, 26 et 27.
[2] Vulgata habet *injustitiæ.*
[3] Psal. CXVIII, 94.

Habet sub se mercatores suos quibus tradit pecuniam suam ad negotiandum. Luc. XIX, 13 : *Dedit eis decem mnas, et ait ad illos : Negotiamini dum venio,* id est, date temporalia pro æternis. Institores ejus primi Apostoli et Prædicatores. Ezechiel. XXVII, 12 et seq. : *Carthaginienses negotiatores tui,* etc.

Computat cum servis suis. Matth. XXV, 19 : *Venit dominus servorum illorum, et posuit rationem cum eis.*

Gaudet si fecerint lucrum. Matth. XXV, 21, 23 : *Euge, serve bone.* Et eos bene remunerat, dicens illi qui acquisierat decem mnas, Luc. XIX, 17 : *Eris potestatem habens super decem civitates.*

Dolet nisi fecerint, et eos graviter punit, Matth. XXV, 30 : *Inutilem servum ejicite in tenebras exteriores,* etc. Proverb. XIV, 35 : *Acceptus est regi minister intelligens, iracundiam ejus inutilis sustinebit.*

Institor dicitur ab instando vel ab instituendo, ut quidam volunt : quia omnia quæ sunt, instituit. Unde, Eccli. XVIII, 1 : *Qui vivit in æternum, creavit omnia simul.* Sed quod pro hominis utilitate institutum est, per peccatum hominis destitutum est. Ad hoc autem per hanc navem venit Christus in terram, ut mediante Maria totum restitueretur quod peccato primæ mulieris fuerat destitutum.

Vel, institor ab instando : quia in acquirendis caris mercibus sedulus instat, juxta illud Ecclesiastæ, IX, 10 : *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare,* etc. Et bene institor Christus Dominus, qui cum tanta instantia negotiationem suam ab humano genere redimendo exsecutus est : quæ enim major instantia quam quod pro nobis emendis vendi voluit et occidi? quod ostendebat dicens, Luc. XII, 50 : *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor,* desiderio scilicet, *usquedum perficiatur?* Et notat possessionem baptismum, id est, tincturam : quia tunc fuit proprio sanguine rubricatus. Item, Luc. XXII, 15 : *Desiderio desideravi,* etc. Item, ad hoc innuendum dixit Judæ machinanti traditionem suam, Joan. XIII, 27 : *Quod facis, fac citius.* Ibi dicit Hilarius. « Non præcipit facinus, sed prædicit dans in se potestatem. » Vere autem prædicit institor : quia tota vita sua instabat orando, prædicando, dæmones ejiciendo, languores curando, et hujusmodi pretiosis mercibus, id est, animabus acquirendis.

Nec solum mercator, sed admirabilis institor fuit Christus. Institor fuit : quia merces suas nobis dedit et nostra accepit. Augustinus : « Omnis mercator dat et accipit. Mirabilis autem fuit : quia dedit suam deitatem, et accepit nostram humanitatem. Unde, O admirabile commercium, etc. » Item, mirabilis : quia dedit illud quod maximi erat pretii, imo quod erat impretiabile, et accepit a nobis quod nullius erat pretii, cum cæteri mercatores faciant e converso. Accepit quod hic abundabat, dedit quod deerat. Accepit nasci, laborare, et mori : dedit renasci, resurgere, et regnare.

Item, Alio modo mirabilis : quia sine pretio vendit, et postulat ut sine pretio ematur ab eo. Unde clamat, Isa. LV, 1 : *Qui non habetis argentum, properate, emite, et comedite. Emite,* id est, acquirite fide et opere sapientiam vel secundam gratiam, credendo scilicet et bene operando : et ita pretium sapientiæ fides et operatio. Proverb. XVII, 16 : *Quid prodest stulto habere divitias, cum sapientiam emere non possit?*

Sequitur : *Venite, emite absque argento,* etc. Ibi dicit beatus Bernardus : « Mirabilis hæc emptio, apud amatores sæculi talis esse non potest, apud auctorem vero sæculi alia esse non potest. Clemens enim venditor Deus, qui bonorum nostrorum non eget, nulli debet esse suspectus, quia nostræ salutis tantum cupidus est, sed non pretii temporalis. » Mirabilis etiam, ut jam tetigimus, cambiendo merces suas, quod Gallice dicitur *buter* : quia divitias dedit

pro paupertate, et hoc per gratiam suam. II ad Corinth. VIII, 9: *Scitis gratiam*, etc. Nec solum mirabilis, sed et dives mercator, qui totum emit et redemit mundum quasi una palmata, non quam feriit, sed quam recepit. Matth. XXVI, 67: *Alii palmas in faciem ejus dederunt*.

2. Sequitur: *De longe portans panem suum*[1]. *De longe*, hoc est, de cœlo, *portans*, id est, apportans toti mundo fame pereunti, *panem*, scilicet panem vivum qui de cœlo descendit[2]: quem scilicet panem fecit *suum*, et illum quodammodo emit a Patre pretio virginitatis et humilitatis et cæterarum virtutum, quando scilicet sindonem fecit, id est, virginitatem vovit, et vendidit quasi pretio Filii Dei, et de cœlo venit ad nos panis iste per hanc navem, qui sedebamus in tenebris et umbra mortis, et vincti eramus in mendicitate et ferro, ad innuendum, quod veniebat reparare nos qui fame moriebamur, ad vitam cœlestem, non terrenam: et cum esset panis Angelorum, dari voluit hominibus, ut ipsum gustando fierent Angeli.

Aliter: Si dixisset Salomon *panem nostrum*, bene dixisset: sed notabiliter maluit dicere *suum*, et hoc multiplici ratione. Totus enim fuit suus, proprius scilicet, non communis sibi et viro: quia in se et de se sola factus est, scilicet de purissima substantia carnis suæ. Unde, ad Galatas, IV, 4, dicit Apostolus: *Misit Deus Filium suum factum ex muliere*, etc. Et multum reprehendit eos Beda, qui volunt ibi legere *natum ex muliere*: de ipsa enim factus est homo, et ipsa per consensum fecit eum et panem et hominem. Unde designatur per Saram, quæ de præcepto Abraham, id est, Dei Patris, miscuit tria sata farinæ, scilicet divinitatem, animam et carnem. Fermentum etiam hujus panis fuit fides Virginis. Et coctus fuit iste panis in clibano uteri virginalis calefacto igne Spiritus sancti. Ipso etiam in die fuit decoctus in ara crucis triginta tribus annis, ut creditur, revolutis: ut sic esset panis bis coctus, qui competit navigantibus per mare hujus mundi. Induruit etiam iste panis per ignem passionis. Unde dicit post passionem, Psal. XXI, 16: *Aruit tamquam testa virtus mea*. Unde cum multa violentia mediantibus clavis et lancea confractus est in cruce. Et tunc exaudita est oratio generis humani postulantis, Isa. LVIII, 70: *Frange esurienti panem tuum*, etc., id est, permitte animam tuam et corpus ab invicem separari pro refectione famelicorum. (De hoc pane hæc et alia habuisti titulo, *Gratia plena*, ubi Christus dicitur *panis refectionis*).

Aliter: *Panem suum*, quo scilicet ipsa dignius, saporosius, et ineffabilius fruebatur in præsenti omni creatura. Vel sic: *Panem suum*, qui totus fuit suus, de quo ipsa dicit, Proverb. IX, 5: *Comedite panem meum*, etc.: et quoniam non possumus habere nisi ab ea et per eam. Unde et dicendum est ei tota devotione et desiderio mentis, sicut dicimus Deo Patri: « Mater nostra quæ es in cœlis, panem nostrum supersubstantialem vel quotidianum da nobis hodie. » Augustinus et Ambrosius hunc panem appellant ἐπιούσιον, id est, supersubstantialem: quia caro Christi omnibus creatis substantiis dignior et major existit.

Facta est quasi navis[3], etc. Hoc de Christo potest exponi qui censetur 13.
genere fœminino: quia est sapientia Patris: et est hic prophetia, quod Christus subventurus et supportaturus esset velut navis omne genus humanum cœlestem Jerusalem per mare mundi hujus: ipse enim se comparat navi, Job, IX, 25 et 26: *Dies mei... pertransierunt quasi*

[1] Proverb. XXXI, 14.
[2] Joan. VI, 50.
[3] Proverb. XXXI, 14.

naves poma portantes. Et revera hæc navis omnes electos in se portat per mare mundi : et in hac fuerunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi velut merces venales. Unde dicit, Apocal. III, 18 : *Suadeo tibi emere a me aurum,* ut supra. Et ipse nos emit velut institor merces pretio sanguinis sui.

Facta est quasi navis institoris. Ecclesia navis secundum proprietates Mariæ superius assignatas. Et hic versiculus continetur sub littera ה, quod interpretatur esse, vel vivere, vel suscipiens, aut susceptio, quia per panem vivum quem Ecclesia suscepit in incarnatione Filii, habent fideles Ecclesiæ verum esse et verum vivere per gratiam hic, per gloriam in futuro. Ipsa etiam bene dicitur *susceptio* : quia quidquid non suscipit per baptismum, per fidem et sacramenta, perit in hoc mari : et illos solos quos suscipit, ad hæreditatem æternam perducit.

Hæc navis arcta fuit tempore martyrii, scilicet in principio suo, arcta erit tempore Antichristi, lata fuit tempore Confessorum, modo incipit coarctari. Unde patet, quod finis instat. In tempore etiam persecutionis sanctorum martyrum facta inundatione tribulationum elevata est in sublime a terra : et ideo tot martyres tunc transmisit ad cœlum. Unde de arca quæ signat Ecclesiam Dei, dicitur, Genes. VII, 17 : *Factum est diluvium,* etc., ut supra. Matth. XIV, 23, 24 : *Vespere facto..., navicula in medio mari jactabatur fluctibus.*

Facta est quasi navis institoris, onerata mercibus pretiosis bonorum operum, tentationum, persecutionum, miseriarum, et hujusmodi, quibus gaudet onustari, quibus majora gratiarum dona meretur : et hæ sunt merces pretiosæ. Transit etiam desiderio fluctus hujus sæculi properans ad patriam : et panem doctrinæ, doloris, laboris portat secum, quo vescitur dum est in via. De hujusmodi panibus dicitur, Eccli. XXXI, 28 : *Splendidum in panibus benedicent labia multorum,* etc. Maxime vero pane doctrinæ et virtutis reficitur quamdiu est in itinere peregrinationis suæ.

Item, *De longe* dicitur portare panem 1
suum quasi viaticus : quia in omnibus quæ agit solam æternam retributionem exspectat, et solam veri panis refectionem desiderat. Sic construe : *De longe portans panem suum,* id est, qui est de longe, hoc est, de cœlo, qui est panis Angelorum, qui datus est hominibus ad comedendum ut fiant Angeli, ut supra.

Et nota, quod merces quas portat hæc navis, dicuntur *panis,* in quibus mercibus notantur quatuor, scilicet quod de longe, id est, non de visibilibus, sed invisibilibus. II ad Corinth. IV, 18 : *Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur,* etc. Item, habentur cum labore et portantur cum pondere. Ibi portans, I ad Corinth. VI, 20 : *Portate Deum in corpore vestro.* Item, hæ merces dicuntur *panis* : quia idem est animæ refectio. Unde, *Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* [1]. Item, additur *suum.* Nota, quod curiositates et solatia mundi sunt panis adulterinus, in quibus adulterant ratio et intellectus. *De longe* tollit visibilia, *portans* tollit otia, *panem* inutilia, *suum* adulterina solatia.

Item, Hæc navis significatur per clas- 1
sem Salomonis [2], quæ afferebat de Tharsis aurum sapientiæ, argentum eloquentiæ, dentes elephantum, id est, verba et exempla sanctorum, simias, id est, irrisores malorum, pavos, id est, illos qui a posteriori ponunt gloriam mundi, panem Scripturæ, ut hic, poma, id est, fructus bonorum operum [3].

Aliter : Classis Ecclesia, quæ congre-

¹ Luc. XI, 3.
² III Regum, X, 22.
³ Job, IX, 26.

gat aurum et argentum, id est, sapientes et eloquentes. Eccli. xxviii, 29 : *Aurum tuum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram.* Quæ duo conflare est vitam doctrinæ permiscere. Dentes elephantum, expositores casti Scripturarum. Simiæ proprie sunt illi qui bonos imitantur quoad quosdam actus in exteriori apparentia, sed tamen bestiæ sunt. Apocal. iii, 1, Ecclesiæ Sardis : *Nomen habes quod vivas, et mortuus es.* Pavi spirituales viri. (Quære proprietates titulo de *aquila.*)

6. *Facta est quasi navis*, etc. Moraliter : Fidelis anima navis. Et nota bene singula verba. *Facta est* quasi non a se, sed a Deo : quia *ipse fecit nos et non ipsi nos* [1]. Ipse enim fecit quod sumus per naturam et gratiam, facturus tandem quod futuri sumus per gloriam. Ipse enim operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate [2]. Ipse operatus in nobis omnia nostra opera bona [3]. Exod. xxxiv, 7, dicit Moyses ad Dominum : *Nullus apud te per se innocens est.* Ipse inspirat nobis gratiam revertendi ad eam et pœnitendi post lapsum. Unde super illud Lucæ, xv, 18, ubi dicit prodigus : *Surgam, et ibo ad patrem meum*, etc., dicit Glossa quod nec voluntatem surgendi habuisset, nisi eum prius Pater inspirasset. Dicat ergo fidelis anima : *Gratia Dei sum id quod sum* [4].

Quasi navis institoris. Nota, quod vita hominis ordinanda est velut navis, sicut infra dicetur. Spiritus quasi institor ab instando secundum proprietates Christo superius assignatas. De hoc institore, II ad Timoth. iv, 2 : *Insta opportune, importune.* Eccle. ix, 10 : *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare.* Ad Hebr. iv, 11 : *Festinemus ingredi in illam requiem*, id est, operari ea quæ faciunt ad ingressum. Spiritus pœnitentis institor instanter quærendo bonas merces ubicumque possunt inveniri, ad deportandum ubi venduntur caro pretio. Hæ merces sunt jejunia, vigiliæ, disciplinæ, et omnia hujusmodi bona exercitia quæ hic habentur pretio satis parvo. Unde, *Pro nihilo,* id est, pro parvo pretio, *habuerunt terram desiderabilem* [5]. Et in paradiso venduntur carissime. Et quando talis institor arripabit ad portum vitæ, scilicet in morte, tunc eas cambiet et butabit, et pro dolore contritionis dabitur gaudium ineffabile, pro rubore confessionis æterna Dei laudatio, pro labore satisfactionis requies sempiterna, fami succedet satietas, siti dulcis ebrietas, ægritudini sanitas, cibo arido et insipido convivium pinguium, ignominiæ gloria, cilicio purpura, nuditati vestitus quadruplex qui notatur in sole, obedientiæ omnia succedent ad beneplacitum, vigiliis dormitio in pace in idipsum, et sic de aliis. Et cum merita fuerint transitoria, præmia durabunt in æternum. De hujusmodi negotiatoribus dicitur, Isa. xxiii, 18 : *Erunt negotiationes ejus* hujusmodi, scilicet institoris, *et mercedes ejus sanctificatæ Domino.* Et loquitur de Tyro quæ interpretatur *angustia,* quæ designat verum pœnitentem in angustia duplici mentis et corporis constitutum. Gregorius : « Vita nostra naviganti similis est : is enim qui navigat, stet, sedeat, jaceat, semper vadit : quia impulsu navis ducitur. Ita et nos. Sive enim navigantes, sive dormientes, sive loquentes, sive tacentes, sive nolentes, sive volentes, semper ad finem tendimus. »

In hac navi est prora stricta, ingressus 17.
vitæ præsentis omni vallatus miseria. Nascitur enim miser homo de matre, impotens sui, nudus corpore, coinquinatus

[1] Psal. xcix, 3.
[2] Ad Philip. ii, 13.
[3] Isa. xxvi, 12.
[4] I ad Corinth. xv, 10.
[5] Psal. cv, 24.

et sordibus, peccatis onustus, diaboli possessio, et generaliter omni miseria cumulatus. Job, I, 21 : *Nudus egressus sum*, etc., et I ad Timoth. VI, 7 : *Nihil intulimus in hunc mundum.* Puppis strictissima, egressus a mundo haud dissimilis ingressui. Beatus Andreas ad Egæam loquens de peccatoribus : « Tamdiu deludit eos diabolus, donec rei et nudi de corporibus exeunt, nihil secum præter peccata portantes. »

Carina lata, medium vitæ nostræ, in quo nos dilatamus in voluptatibus mundi, cui subest sentina multiplicium vitiorum.

18. In hac navi est prora, id est, inchoatio ipsius pœnitentiæ stricta valde in repressione sensualitatis, in confusione et dolore contritionis, in erubescentia confessionum, in fuga occasionum quæ pertrahunt ad peccatum, in resecatione omnium superfluorum, in dediscendo consueta, in addiscendo et assuefaciendo quæ carni videntur amara. Propter hæc omnia dicitur, Matth. VII, 14 : *Quam angusta porta*, etc.! Ad hanc tamen Dominus nos invitat, Luc. XIII, 24 : *Contendite intrare per angustam portam.*

Carina lata, dilatatio pœnitentiæ in bona operatione, progrediendo jugiter de virtute in virtutem, de bono semper in melius proficere : nam in via Dei stare, quasi resilire est : et hanc dilatationem non nobis, sed Deo attribuere. Unde : *Eduxit me in latitudinem* [1].

Sentina, jugis recordatio vilitatis vitæ præteritæ, ut sibi fœteat, qui Deo vult redolere : nam, sicut dicit Philosophus, qui sibi displicet, se bene utitur. Ezechiel. VI, 9, de veris pœnitentibus : *Displicebunt sibimet super malis quæ fecerunt.*

Puppis hujus navis, consideratio finis nostri, scilicet quam subitus, quam improvisus, quam periculosus, quando præparati erunt tortores infernales rugientes præparati ad escam, crudeles usurarii qui plus exigunt in pœna quam commissum sit in culpa. Ad hoc autem quod pœnitens bene regat et dirigat navem suam, id est, vitam, debet instar gubernatoris in puppi quæ finis est navis, sedere, quod est in recogitatione finis sui moram facere, et ad proram lumen dirigere, ut navem suam recte dirigat ad portum, ut dicat illud Job, XVI, 21 : *Ad Deum stillat oculus meus*, id est, intentio cordis mei. Eccli. VII, 40 : *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis.*

Hæc navis, vas fragile : quia tentationibus quas patitur a carne, a mundo, a malis hominibus, et a diabolo, facile dissolvitur. Job, XIV, 2 : *Egreditur, et conteritur, et fugit velut umbra*, etc.

Clausa inferius, aperta superius, concava interius, operta superius, onusta mercibus supra dictis, fertur super aquas, ut supra de Maria.

Acuta in capitibus paupertate ut supra, tota fere in aqua mergitur, quia *multæ tribulationes justorum* [2].

Tanto securior, quanto longius distat a terra, id est, ab appetitu terrenorum.

In littore stans, semper in partem alteram inclinatur.

Undis quatitur. Joan. XVI, 33 : *Hæc locutus sum vobis, ut in me pacem habeatis. In mundo pressuram habebitis : sed confidite, ego vici mundum.*

Pugnat cum piratis. Ad Ephes VI, 12 : *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem* tantum scilicet, *sed adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ, in cœlestibus.* Ideo dicitur, Eccli. IV, 33 : *Agonizare pro anima tua.*

Fluctus premit et frangit, id est, tribulationes mundi et carnis. Unde, Apostolus, II ad Corinth. XII, 10 : *Cum infirmor,*

[1] Psal. XVII, 20.

[2] Psal. XXXIII, 20.

tunc potens sum, etc. Ecce confractio fluctuum.

Vento gratiæ et tractu bonæ operationis ducitur : quia cooperatores Dei sumus.

Vento etiam Aquilonis, id est, adversitatis impellitur versus cœlestem Jerusalem, sed Austro prosperitatis sæpe repellitur a terra promissionis. Isa. XLIII, 6 : *Dicam aquiloni* : *Da ; et austro* : *Noli prohibere.*

Quandoque saburra oneratur, ut debitum pondus habeat, id est, infirmitatis propriæ recogitationem. Unde Ambrosius instituens virginem : « Contemplationem corporis tui velut navis saburram suscipe, ne te in tantis mundi fluctibus jactantiæ alicujus aura circumferat. »

Hæc navis debet habere malum spei ut erigatur ad desiderium cœlestium, et dicere possit : *Domine, ante te desiderium meum* [1], etc. Vel, malum humilitatis qua exaltatur in oculis Domini. Vel, malus qui fit de abiete, sunt exempla sanctorum, qui velut abietes fuerunt sine humore carnalis voluptatis, recti justitia, erecti ad cœlestia, non reflexi ad temporalia, proceri vitæ sanctimonia, leves sine peccatorum sarcina, contemplatione cœlestium versus nubes collocantes et elevantes capita, id est, mentes : et istæ virtutes summe juvant ad portum salutis arripare volentes.

Virgam, id est, memoriam Crucifixi, a qua dependeat velum desiderii. Isa. LIII, 2 et 3, dicunt sancti de Christo : *Desideravimus eum, despectum, et novissimum virorum, virum dolorum,* etc. Vel, velum charitas expansa circumquaque, ut supra.

Galliculum, id est, discretionem spirituum. I Joan. IV, 1 : *Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint.*

Chordas virtutum quæ malo sanctæ spei innituntur, et ab ea dependent. Vel, malo humilitatis.

Anchoram timoris quæ in statu justitiæ stabilit navem mentis. Gregorius : « Anchora cordis pondus timoris. » Vel secundum Apostolum : Anchora spes [2], ut supra, quæ scilicet spes velut anchora multis tribulationum velut malleorum ictibus fabricatur. Hæc enim spes a gratia infunditur, sed tribulationibus firmatur, quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio vero spem, spes autem, id est, anchora sic fabricata, non confundit [3]. Est autem spes certa exspectatio futurorum bonorum ex gratia et meritis proveniens, sicut dicit Augustinus : « Gratia Dei facit anchoram, spes firmam, sed merita tutam. »

Nec solum unica anchora navi vitæ nostræ necessaria est, sed quatuor, quæ sunt spes veniæ, gratiæ, perseverantiæ, et gloriæ. Act. XXVII, 29 : *Timentes ne in aspera loca incideremus, de puppe mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri.* Loca aspera loca pœnarum æternarum, puppis, finis vitæ. Quatuor anchoræ, ut supra, scilicet spes quatuor prædictorum. Dicit ergo Apostolus, quod spem habemus quasi anchoram animæ tutam ac firmam, sicut dictum est, incedentem usque ad interiora velaminis, id est, incedere nos facientem usque ad interiorem et adhuc velatam nobis beatitudinem, quam in hac vita nemo vidit, sicut est. Ubi, id est, in quæ interiora præcursor Jesus pro nobis introivit introducendis. Et ita patet nos posse sequi. Ad hoc enim ipse præcurrit, ut nos sequamur : et hoc alludit Apostolus consuetudini navigantium. Qui enim navigant in magna navi, si ante portum invenerint ventum contrarium, ita quod velificando nequeant intrare portum : præmittunt aliquos qui in navi parvula

[1] Psal. XXXVII, 10.
[2] Ad Hebr. VI, 18 et 19.
[3] Ad Roman. V, 5.

anchoram ad littus portent, et ibi firmiter figant, postea qui in navi sunt, chordam a navi protensam ad anchoram arripiunt, et se suis manibus etiam ventis contrariis ad portum in quo fixa est anchora, introducunt. Chorda hæc longanimitas desideriorum cœlestium, cui si accedant manus bonorum operum, quantumcumque adversantur venti tribulationum, cœlestis patriæ intrant portum, ubi anchora spei firmiter fixa erat. Figenda est igitur anchora spei in terra æternæ stabilitatis, ut contra furorem fluctuum, hoc est, tentationum firmam teneat navem mentis. Chorda qua navi colliganda est anchora, timor mortis, judicii et gehennæ, triplex scilicet funiculus, qui difficile rumpitur [1]. Timor enim non est separandus a spe. Proverb. xiv, 26 : *In timore Domini fiducia fortitudinis.* Gregorius : « In via Domini timor operatur fortitudinem, in via sæculi debilitatem. » Item, Eccli. xxvii, 4 : *Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subvertetur domus tua,* navis scilicet tuæ mentis.

De remis, ut supra.

Gubernaculum, verbum Dei, quod in mari mundi inter prospera et adversa dirigit navem vitæ nostræ. Sed cum peccator a se verbum Dei repulerit, tunc ventis et procellis undique irruentibus, quasi fracto gubernaculo periclitatur tempestate vitiorum.

Castrum hujus navis, quatuor virtutes cardinales, ut supra : armatur contra piratas, ut supra.

Victualia, panis Eucharistiæ et sacramentorum, panis verbi Dei et bonorum operum, ignis charitatis, vinum compunctionis, aqua confessionis, sal discretionis, oleum pietatis, etc., ut supra.

De mercimoniis, ut supra.

Gubernatores, consilium et prudentia. Proverb. ii, 11 : *Consilium custodiet te, et prudentia servabit te.*

Ligna hujus navis : et hanc navem dolat et erudit tribulatio, esuries dolat strumam gulæ, vigiliæ strumam somnolentiæ, disciplinæ strumam luxuriæ. Genes. vi, 14 : *Fac tibi arcam de lignis lævigatis.*

Desiccat carnis maceratio. Gregorius : « Lignum in fabrica competenter non ponitur, nisi prius vitiosa ejus viriditas desiccetur. »

Dirigit sanctorum virorum imitatio. Idem : « Nisi ad regulam prava non corriges. »

Complanat mansuetudo, perforat juge mentis scrutinium. Ezechiel. viii, 8 : *Fili hominis, fode parietem.*

Coaptat obedientia, connectit dilectio duos ligans, confirmat patientia.

Configunt timor Dei et doctrina sanctorum. De primo, Psal. cxviii, 20 : *Confige timore tuo carnes meas.* De secundo, Eccle. xii, 11 : *Verba sapientium sicut stimuli, et quasi clavi in altum defixi.* Clavi, qui retinent a malo et stabiliunt in bono. Stimuli, quia incitant ad bonum.

Compaginat charitas. I ad Corinth. xvi, 14 : *Omnia opera vestra in charitate fiant.*

Obstruit ruinas. Gallice *naie,* timor Dei qui nihil negligit [2]. Qui obturat rimulas sensuum, ne furtive subintrent ad animam aquæ malarum delectationum.

Bituminat velut arcam Noe continentia vel dilectio Dei, et proximi, ut supra. Continentia siquidem non patitur scissuram in carne, nec vera dilectio scissuram spiritualem in mente.

Exonerat onere peccatorum vera pœnitentia, onere divitiarum eleemosyna. Ad Hebr. xii, 1 : *Deponentes omne pondus,* scilicet temporalium per eleemosynam, *et circumstans nos peccatum,* id est, omnem peccati circumstantiam, per confessionem *et* pœnitentiam, etc. Non enim posset onerari mercibus Dei nisi prius exonerata mercibus diaboli. Et hæc

[1] Eccle. iv, 12.

[2] Eccle. vii, 19.

exoneratio maxime facienda est, imminente tempestate mortis. Act. XXVII, 38 : *Satiati cibo*, scilicet verbo Dei, *alleviabant navem, jactantes triticum in mare*, id est, ad existentes in amaritudine paupertatis.

Exhauriunt hauritorio humilitatis confessio et oratio : onerat mercibus supra dictis bona operatio.

Gubernant consilium et prudentia ut supra, quæ duo maxime præcavent huic navi a periculis hujus mundi qui est mare.

Dirigit ad portum salutis, qui Christus est, recta intentio, quæ operi nomen imponit.

Aliter : Caro nostra navis est animæ, in qua transmigrat mare sæculi in navi. Quæ scilicet navis si scissa fuerit per luxuriam, vel gulam, unde submergatur jugiter recipit et emittit, nec est apta, sed valde perniciosa navigio spiritali. Sed caro integra per abstinentiam quasi firma navis, apta est navigationi.

Aliter : Vita humana navis, quæ debet onerari bonis mercibus, tendens ad littus futuri judicii, cujus gubernaculum, ut dictum est, verbum Dei. Hanc navem impugnant quasi quatuor principales venti tentationum. Ab Oriente superbia, ab Occidente ignorantia, ab Austro prosperitas, ab Aquilone adversitas. Nec patet multoties sic impugnato nisi evasionis unica via, ut scilicet tunica carnis præcinctus exemplo Petri [1], scilicet per paupertatem et continentiam mittat se deorsum, et capiat terram quæ est Christus homo, quæ montuosa est per eminentiam virtutum et miraculorum, ut illuc ascendens non timeat impetum procellarum. Unde dictum est Loth, Genes. XIX, 17 : *In monte salvum te fac.* Item, vallosa est, ut in ea delitescens non timeas flatum ventorum. Valles sunt humilia et infirma humanitatis Christi. Isa. IV, 6 : *Tabernaculum erit*, id est, humana Christi natura, *in umbraculum diei ab æstu, et in securitatem, et in absconsionem a turbine et a pluvia.* Item, cavernosa est, ut ibi abscondaris propter timorem hostium. Isa. II, 10 : *Ingredere in petram*, id est, Christum, *et abscondere in fossa humo*, id est, in caverna pedum lateris et manuum, sicut columba a facie accipitris.

Sequitur : *De longe portans panem suum.* Quia posita adhuc in terra, recte credendo et bene operando acquirit sibi victum et vestitum de cœlo, a quo descendit omne datum optimum [2], illam scilicet refectionem de qua, Matth. XI, 28 : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos.* Vel, de vita hac panem bonorum operum transfert in cœlum, ubi ipsa thesaurizat. Matth, VI, 20 : *Thesaurizate vobis thesauros*, etc. Portat scilicet merita pro præmiis, et acquirit inde unde vivat in æternum. *Panem suum*, pœnitentiæ, laboris, sudoris, et doloris. Et *de longe.* Quidam enim de bonis quæ faciunt, non quærunt nisi retributionem temporalem : sed tales de prope *receperunt mercedem suam* [3], id est, quam inquirebant.

Item, Notabiliter dicitur *panem suum* : Christus enim vere panis noster est. Unde, Matth. VI, 11 : *Panem nostrum supersubstantialem da nobis hodie* : quia isto pane vivit anima in præsenti per gratiam, et illum suscipit in fide sacramenti; et hunc portat panem qui operatur ex gratia in præsenti. Unde, ad Hebr, XII, 15 : *Contemplantes ne quis desit gratiæ Dei.* Item, II ad Corinth. VI, 1 : *Exhortamur vos ne in vacuum gratiam Dei recipiatis.* Panis autem qui crescit de terra, panis corporis est.

Viso multipliciter de nave multiplici, restat videre de periculis maris istius mundi, quæ sunt quinque principalia. 23. Maris pericula.

[1] Joan. XXI, 18.
[2] Jocobi, I, 17.
[3] Matth. VI, 2.

Eccli. XLIII, 26 : *Qui navigant mare, enarrent pericula ejus.*

Syrtes, scylla, charybdis, acroceraunia, syrenæ.

Syrtes congregatio est arenarum, quod periculum quandoque est in ostiis fluviorum, ubi fluvii intrant mare, et in hujusmodi arenis sæpe rumpitur navis. Hæc est avaritia quæ sitim non sedant, sed provocant. Hoc periculum declinat prudentia, quæ non bona præsentia, sed futura concupiscit.

Scylla quoddam periculum est inter Siciliam et Barbariam, scilicet quidam scopulus magnus in illo mari parum super se aquæ habens, scilicet quasi cubitos duos, vel cubitum et dimidium, quo naves rumpuntur non habentes aquam profundam. Hoc periculum Græci Σκύλλαν, Saraceni et quidam nautæ nominant *kelp*, quod utrumque sonat *canis* Latine, quia ibi lacerantur naves quibusdam petris acutis quasi dentibus caninis : et hoc periculum signat luxuriam quæ blandam faciem prætendit desuper, et desubtus lacerat appropinquantes. Proverb. v, 3 et 4 : *Favus distillans*, etc. usque, *novissima autem illius amara quasi absynthium*, etc. Et sicut hoc periculum cavetur fugiendo, sic et luxuria. I ad Corinth. VI, 18 : *Fugite fornicationem.* Unde sequitur, Proverb. v, 8 : *Longe fac ab ea viam tuam*, etc. Irascuntur etiam nautæ si hoc periculum nominetur in navi : et hoc est quod dicitur, ad Ephes. v, 3 : *Fornicatio, et omnis immunditia..., nec nominetur in vobis*, etc. Contra hoc periculum necesse est habere carinam quæ rima careat. Vel, si subintret aliquantulum aquæ, id est, noxiæ delectationis, semper debet per confessionem exhauriri.

Acroceraunia sunt montes cornuti : ἄκρον enim sonat summum, κέρας cornu : et signat adversitatem et detractionem, contra quæ navis debet habere fortitudinem, ne adversitate vel detractione ad impatientiam moveatur. Vel, per montes cornutos cornuta superbia figuratur.

Syrenæ quæ cantu mortifero nautas attrahunt et attractos lacerant, voluptas, prosperitas, vel adulatio est. Unde, Psal. LIV, 22 : *Molliti sunt sermones ejus super oleum*, etc. Hoc periculum declinat puppis, justitia scilicet, quæ nec blanditiis seducitur per prosperitatem, nec adulationibus male demulcetur quærendo umndanum favorem.

Charybdis est vorago circumvolvens naves et absorbens. Unde charybdis quasi carinas abdens, et frequens est hoc periculum juxta Siciliam, et maxime in brachio maris quod Farus dicitur, et dividit Siciliam et Calabriam : et hoc periculum signat gulam quæ absorbet rationem. Unde, Isa. XXVIII, 7 : *Absorpti sunt a vino.*

CAPUT IX.

Maria arca Noe.

1\. Et arca Noe, de qua præceptum est ipsi Noe, Genes. VI, 14 et seq. : *Fac tibi arcam de lignis lævigatis : Mansiunculas in arca facies, et bitumine linies intrinsecus et extrinsecus. Et sic facies eam : trecentorum cubitorum erit lon-*

gitudo arcæ, quinquaginta cubitorum latitudo, et triginta cubitorum altitudo illius. Fenestram in arca facies, et in cubito consummabis summitatem ejus : ostium autem arcæ pones in latere : deorsum, cœnacula, et tristega facies in ea.

Commendatur autem beata Virgo sub typo hujus arcæ maxime quantum ad quinque.

Primo, quantum ad dignitatem suæ nativitatis. Et ostenditur dignitas ortus ejus quantum ad auctorem. Unde dicit Pater Filio : *Fac tibi* : sibi enim fecit eam Christus principaliter, id est, ad honorem suum, nec solum sibi, sed et hominibus et Angelis et toti Trinitati, juxta illud beati Bernardi : « Denique omnibus omnia facta est, etc. » (Quære titulo de *benignitate ejus*.)

Ostenditur etiam dignitas ortus ejus quantum ad sanctificationem ex parte mentis, cum dicitur, *arcam*, in qua videlicet reconditi fuerunt thesauri sapientiæ cœlestis, desiderabiles, et virtutum charismata : fuit enim anima ejus cito, ut creditur, post infusionem a peccato originali purgata, et omni decore virtutum ornata: decebat enim, ut dicit Anselmus, ut ea puritate niteret, qua sub Deo major nequit intelligi, quam Deus Pater Filio suo eligebat in matrem.

Ostenditur etiam dignitas ortus ejus quantum ad progenitorum sanctitatem, cum dicitur, *de lignis lævigatis*, id est, politis, vel bituminatis secundum aliam litteram : patres enim de quibus ipsa orta est, politi fuerunt per honestatem conversationis, qui a nihil in eis erat quod offenderet oculos inventium : conversabantur enim in medio nationis pravæ et perversæ sine querela : nam adspectu et auditu justi erant [1] : et erant quasi lilium inter spinas [2]. Bituminati etiam fuerunt per fervorem charitatis, quadrati vero per justitiam a parte posteriori ad corrigendum errata, ab interiori per prudentiam ad prævidendum futura, a dextris per temperantiam contra prospera, a sinistris per fortudinem contra adversa. (De lignis lævigatis aliter invenies supra, titulo de *navi*.)

Secundo, commendatur quantum ad statum vitæ præsentis, cum dicitur : *Mansiunculas in arca facies*. In Ecclesia sunt tres ordines sive status, virginum, conjugatorum, prælatorum : et ipsa fuit virgo, conjugata, et habuit quodammodo supra Filium suum officium prælati. Luc. II, 51 : *Et erat subditus illis*. (De triplici ejus statu multa habuisti supra.) 2.

Ostenditur etiam fuisse charitate ordinata cum dicitur : *Et bitumine linies eam intrinsecus et extrinsecus*, scilicet quoad Deum et proximum, id est, charitate ferventissima et indissolubili : nam diversitas et universitas status triplicis prætaxati requirit unionem et ordinem charitatis. Vel, duplex linitio, charitas in affectu et effectu. Unde dicitur *mater pulchræ dilectionis*, per quam dedit Unigenitum suum pro scelere nostro, et fructum ventris sui pro peccatis animatum nostrarum [3]. Ideo dicitur, Cantic. VI, 3 et VII, 1 : *Pulchra es* interius in mente per charitatem in affectu, *et decora* exterius per charitatem in affectu.

Tertio, commendatur quantum ad decorem virtutum, cum dicitur : *Trecentorum cubitorum erit longitudo*. Fuit enim in ea fides quæ *longitudo* dicitur, quia ei succedit longitudo dierum, id est, claritas visionis divinæ. Proverb. III, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus*. Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti*, etc. Fuit in ea latitudo charitatis, quæ extendebatur usque ad inimicos. Et altitudo spei quæ usque ad interiora velaminis pertingebat. Sed quia fides præci- 3.

[1] Ad Philip. II, 15.
[2] Cantic. II, 2.
[3] Mich. VI, 7.

pue refertur ad mysterium Trinitatis ex parte ipsius crediti, per centenarium vero perfectio ex parte credentis intelligitur. Quoniam vero *charitas operit multitudinem peccatorum* [1], et *universa delicta operit charitas* [2], idcirco dicitur *latitudo quinquaginta cubitorum*, quia quinquagenarius numerus est remissionis. Quia vero ex fide operante per dilectionem habetur certitudo spei, quia spes est certa exspectatio futuræ beatitudinis ex gratia et meritis præcedentibus proveniens, propterea dicitur *altitudo triginta cubitorum*, ut in ternario fidei perfectio, in denario decalogi intelligatur impletio.

4. Quarto, commendatur a perfectione vitæ duplicis, scilicet contemplativæ et activæ. Contemplativa notat fenestram, nam per arcum contemplationis dirigimus aciem oculorum nostrorum ad solem justitiæ, id est, Christum, et illuminatur ab eo domus conscientiæ nostræ. Activa notatur per cubitum quo exercentur opera.

5. Quinto, commendatur a pudore virginitatis, cum dicitur : *Ostium arcæ pones in latere deorsum*. Per hoc ostium intravit in eam Filius Dei et venit ad nos, et fuit in latere arcæ deorsum, quia virgo fuit non solum mente, sed etiam carne. Vel, ostium in latere arcæ Filius in ventre, qui dicit, Joan. x, 9 : *Ego sum ostium*.

6. Sexto, commendatur a conceptione Salvatoris et merito intercessionis, cum dicit Pater Filio : *Ingredieris arcam*, carne de Virgine assumendo, *tu, et uxor tua*, scilicet cælestis sapientia. Sapient. VIII, 2 : *Quæsivi sponsam mihi eam assumere. Et filii tui*, dona Spiritus sancti, *et uxores filiorum tuorum* [3], scilicet septem illæ virtutes de quibus, Jacobi, III, 17, de sapientia quæ sursum descendit, quod primum pudica, deinde pacifica. Noe Christus, qui interpretatur *requies* : quia sicut tempore Noe quieverunt per diluvium omnia retro opera, ita per Christum omnes qui antea laborabant. Item, Noe congregavit in arca cibos omnes hominibus et jumentis seu bestiis necessarios. Unde dictum est ei : *Tolles tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt, et comportabis apud te* [4]. Et Christus dicit : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis* [5], etc. Sed innuit quibus daturus sit requiem, scilicet his qui discunt ab eo humilitatem et mansuetudinem. Dicit ergo Pater Filio : *Tolles tecum ex omnibus escis, quæ mandi possunt*. Filius enim Dei descendens in uterum Virginis, secum congregavit omnia quibus Angeli et homines fruerentur : unde potest dicere beata Virgo : *Venerunt mihi omnia bona* [6], etc. Unde ipse est thesaurus argenti et auri et cella omnium aromatum.

Hæ sunt quinquaginta proprietates horti conclusi. Hortus conclusus, firmatus, clave seratus, et custoditus, signatus, discoopertus, consitus, excultus, plantatus, et agricolatus, et pastinatus, fossus, areolatus, sanus, aromaticus, recreans, bibulus, sitibundus, humidus, irriguus, complutus, rorificatus, distillans, rorans, nebulosus, seu vaporans, densus et umbrosus, abscondens, et latebrosus, mundus, et emundans, mirabilis, inviolatus, securus, stabilis, fœcundus, deliciosus, largus, inexhaustus, satians, potansque, jocosus.

Nota, lector, quod hic hortus distinctus est in septem particulas. In prima agitur de proprietatibus horti quæ sunt quinquaginta, et duodecim faciunt paragraphos, et quilibet paragraphus habetur

[1] I Petri, IV, 8.
[2] Proverb. x, 12.
[3] Genes. VI, 18.
[4] Ibid., ỳ. 21.
[5] Matth. XI, 28.
[6] Sapient. VII, 11.

pro uno capitulo. In secunda agitur de delectabilibus quæ multa sunt, et de areolis. In tertia, de aromatibus, et habet duo capitula. In quarta, de floribus et herbis. In quinta, de his quæ in incarnatione Filii Dei a superiori descenderunt in hortum conclusum: quia ab inferiori nihil potuit subintrare. In sexta, de arboribus quæ solent in hortis nobilibus reperiri, et de arboribus etiam quæ hortis non competunt, sed possunt signare Mariam. In septima, de avibus quæ possunt Christum et Mariam designare.

LIBER DUODECIMUS.

DE HORTO CONCLUSO, CUI SPONSUS COMPARAT MARIAM, IN CANTICIS.

CAPUT I.

De proprietatibus horti.

1. Hortus. Unde, Cantic. IV, 12 : *Hortus conclusus, soror mea, sponsa*, etc. Eodem, IV, 16 : *Surge, Aquilo : et veni, Auster : perfla hortum meum, et fluant aromata illius*. Eodem, V, 1 : *Veni in hortum meum, soror mea, sponsa*, etc. Eodem, VI, 1 : *Dilectus meus descendit in hortum suum*, etc. Ibidem, VI, 10 : *Descendi in hortum nuum, ut viderem poma convallium*, etc. Isa. LVIII, 11, dicitur Mariæ : *Eris quasi hortus irriguus*, etc. Joel. II, 3 : *Quasi hortus voluptatis terra*, id est, Maria, *coram eo*, id est, coram Christo. Item, Ezechiel. XXXVI, 35 : *Terra inculta facta est ut hortus voluptatis*. Hic hortus designatur per paradisum voluptatis, Genes. II, 8, ubi sic legitur : *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio, in quo posuit hominem quem formaverat*. (Hoc invenies expositum infra).

Possunt autem assignari causæ multiplices quare gloriosa Virgo per terrestrem paradisum designetur.

Maria *paradisus terrestris* dicitur, quia tertio die sæculi plantatur. Et beata Virgo post tempus ante legem et tempus sub lege, tertio tempore sæculi, quod est gratiæ, virtutum plenitudine ornatur. Unde, *gratia plena*.

Ibi crescunt lignum vitæ et lignum scientiæ boni et mali. Et in beatæ Virginis utero paulatim secundum carnem adolevit Christus, lignum plantatum secus decursus aquarum, qui est lignum scientiæ, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi [1]. Et lignum vitæ. Unde, Joan. XIV, 6 : *Ego sum via, et veritas, et vita*. Et de hoc ligno multum loquitur Joannes in Apocalypsi versus finem [2].

Aquis diluvii non contingitur. Et beatæ Virginis sublimem conversationem quæ vera erat in cœlis, non attigit illud diluvium de quo dicitur, Osee, IV, 2 : *Maledi-*

[1] Ad Coloss. II, 3.

[2] Apocal. XXII, 2 et seq.

ctum et mendacium, etc., *inundaverunt*.

Recipit Eliam et Henoch. Secundum regimen interpretatur *dedicans* vel *cum Deo ambulans*, et signat eos qui nudum Christum nudi sequuntur, et tam corpus quam animam per vitam contemplativam divinis obsequiis dedicant, ut solliciti sint quæ Dei sunt [1], et sollicite ambulant cum Deo suo [2], et *sequuntur Agnum quocumque ierit* [3]. Elias qui interpretatur *robustus dominator*, signat bonos activos, qui licet temporalia possideant, non eis serviunt, sed viriliter subjiciunt sibi, et eis dominantur. Hæc duo hominum genera beata Virgo in statu virtutis continet et fovet, et meritis reficit et exemplis : sed et utramque vitam in seipsa et super omnes puros homines exhibuit, sicut ostendit Anselmus ibi : *Intravit Jesus in quoddam castellum* [4].

Terra est superior et inferior. Et beata Virgo omni puro homine *qui de terra est* [5], superior, Deo qui ambitu potestatis suæ omnia continet inferior. Unde beatus Anselmus : « Nihil æquale Mariæ, nihil nisi Deus majus Maria. »

Fluvius de eo egrediens quatuor fluviis totam terram irrigat. Et Christus Dei sapientia qui aquæ sapientiæ salutaris se comparat [6]. Et dicit, Eccli. xxiv, 41 : *Ego quasi fluvii dioryx*, etc., egrediens per carnalem nativitatem de beata Virgine, quatuor fluminibus Evangeliorum totam terram Ecclesiæ copiose irrigat et fœcundat.

Totum genus nostrum in gaudio enutrisset, nisi peccatum primi hominis impedisset. Et beata Virgo omnes homines sine personarum discretione glorioso fructu ventris sui in gaudio æterno reficeret, nisi eorum peccata impedirent.

In eo non est homo carnaliter genitus, sed divina virtute positus, sicut legitur, Genes. ii, 15 : *Tulit Dominus Deus hominem, et posuit eum in paradiso voluptatis*, qui est forma futuri [7], etc. Secundus Adam *de cœlo cœlestis* [8], non generatione carnali in beatam Virginem venit, sed solo opere Trinitatis : in hoc enim paradiso, id est, beata Virgine positus est Christus homo, ut operaretur in ea fœcunditatem, ut custodiret in ea illibatam virginitatem. Operatus est. Unde ipsa dicit : *Quia fecit mihi magna* [9], etc. Custodivit, cum integram conservavit. Operatus est, dum fœcundavit : custodivit, cum florem non abstulit.

Custodia angelica munitur, sicut legitur, Genes. iii, 24. Et beatam Virginem Angeli sollicite custodiebant. Unde, Cantic. iii, 7 : *Lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt*. Et ei dicit Psalmista, Psal. xc, 11 : *Angelis suis Deus mandavit de te, ut custodiant te*, etc.

Jugiter viret. Et beata Virgo creditur non emarcuisse putredine, sed assumpta in carne in immarcescibilem immortalitatem. Sed notandum, quod uterus virginalis in infinitum melior est paradisu quam ille litteralis. Ibi enim de viro facta est mulier in signum futuræ corruptionis. Unde, Genes. ii, 21 : *Tulit Dominus unam de costis Adæ*, quam ædificavit in mulierem, *et replevit carnem pro ea*. Repletio autem ossis de carne insufficiens est et infirma repletio. In virginali autem utero de muliere factus est vir. Unde, ad Galat. iv, 4 : *Misit Deus Filium suum, factum ex muliere*, in signum restaurationis et reparandæ virtutis. Et de purissimo Virginis sanguine secundum Damascenum, vel de carne ejus factum est os ad litteram in instanti conceptionis, et mystice ille qui est os et robur Ecclesiæ. Et ita in Virgine et ex Virgine repleta gratia, suppleta est et repleta humana natura, et facta quasi ossea et fortis, cum prius esset carnea et fluxibilis ad peccandum.

[1] I ad Corinth. vii, 32.
[2] Mich. vi, 8.
[3] Apocal. xiv, 1.
[4] Luc. x, 38.
[5] Joan. iii, 31.
[6] Eccli. xv, 3.
[7] Ad Roman. v, 14.
[8] I ad Corinth. xv, 47.
[9] Luc. i, 49.

Et de illa *plenitudine nos omnes accepimus* [1].

Item, Ille paradisus apertus fuit serpenti qui seduxit Hevam. Sed iste paradisus hortus conclusus contra omne nocivum.

Item, De illo ejectus est inhoneste vetus Adam. In isto honorifice positus secundus Adam [2], quia salvo pudore materno.

Item, Ligna illius paradisi fructificabant juxta genus suum : sed beata Virgo supra genus suum, dum unigenitum Dei concepit et peperit, virginitatis gloria permanente.

Item, Ibi crevit fructus, quo toxicatum est genus humanum. In hoc ille fructus vitæ, de quo qui digne manducaverit, *mortem non videbit in æternum* [3]. De quo etiam fructu canit Ecclesia : « Non erit Adam seductus, si de hoc gustaverit. »

3. Dicit ergo, quod *Dominus*, id est, Deus Pater, cujus Maria opus est speciale : et ipse specialis ejus est hortulanus. *Plantaverat*, id est, plantis, herbis, et arboribus, per quæ designantur virtutes Mariæ, aptaverat, cujus carni et animæ inseruit omne genus virtutis. Unde ipsa dicit : *In me gratia omnis* [4], quasi omnis spiritualis jucunditas et voluptas. *Paradisum voluptatis*, id est, animam vel uterum Virginis. Alia translatio dicit, « paradisum in Eden ad Orientem. » Eden Hebraice, Latine *deliciæ*. Ergo idem est paradisus voluptatis quod paradisus in Eden, id est, deliciis. *A principio* creationis, scilicet cum apparuit arida, et Dominus germinare terram fecit. Vel, *a principio*, id est, a prima orbis parte. Est ergo *a principio* idem quod *ad Orientem*, quod habet alia translatio. Vel, *a principio* restaurationis humanæ quæ incepit a sanctificatione Mariæ et gratiarum infusione : tunc enim proprie fuit vitæ principium : ante enim non fuit nisi vitæ desitio. Ideo *aurora* dicitur, quæ est principium diei et finis noctis. Propter hujusmodi plantas appellatur Maria *hortus plantationum*. Eccli. xxiv, 42 : *Dixi : Rigabo hortum meum plantationum*, etc. Item, Eccli. xxiv, 41, appellat Filius paradisum matris suæ uterum, dicens : *Ego sicut aquæductus exivi a paradiso*, id est, utero virginali. Bene paradisus Virginis uterus, quem Spiritus, imo tota Trinitas, cujus opera inseparabilia, tanta creaturarum ubertate perfudit, quod Dei Filio factus est paradisus deliciarum et hortus voluptatis. Ineffabili etiam Trinitati complacuit habitare in ipsa. Unde dicit beata Trinitas : *In omnibus requiem quæsivi, et in hæreditate Domini morabor* [5], id est, in Maria.

4. Exivit etiam de hoc paradiso fluvius Dioryx, id est, Filius Dei, qui se comparat fluvio, dicens, Eccli. xxiv, 41 : *Ego quasi fluvii dioryx*. Dioryx interpretatur *medicamentum generationis* : nam partus virgineus medicamentum fuit generationis humanæ in peccato primi hominis lethaliter vulneratæ. Cujus scilicet fluvii quasi quatuor capita, quatuor illi liquores qui de Dominico corpore manaverunt, lacrymæ scilicet et sudor in vita, sanguis in circumcisione, in sudore sanguineo, et in crucifixione, et post mortem sanguis et aqua. Item, Eckebertus abbas ad Mariam : « Vere paradisus Dei tu es : qui lignum vitæ mundo protulisti, de quo qui manducaverit, vivet in æternum. Fons vitæ qui ex ore Altissimi prodiit, de medio ventris tui exsilivit, atque in quatuor capita sese dispertiens ad irrigandam faciem arentis mundi emanavit, lætificans civitatem Dei. Omnis enim qui biberit ex eo, non sitiet in æternum. Et plusquam paradisus es : de illius enim aqua si quis biberit, sitiet

[1] Joan. i, 16.
[2] Genes. ii, 15.
[3] Joan. vi, 52.
[4] Eccli. xxiv, 25.
[5] Eccli. xxiv, 11.

iterum. O quantum mundo contulisti, quæ aquæ tam salubris aquæductus esse meruisti ! »

5. Item, De emissionibus hujus horti dicitur, Cantic. IV, 13 et seq. : *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum, cum pomorum fructibus, cypri cum nardo. Nardus et crocus, fistula et cinnamomum, cum universis lignis Libani : myrrha et aloe, cum omnibus primis unguentis. Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano.* In arboribus, herbis, floribus, aromatibus, fonte et puteo quæ hic enumerantur, Virginis virtutes et charismata quibus non solum plena est in se, sed et eisdem implet humiles. Unde dicitur, Eccli. XXIV, 26 : *A generationibus meis implemini.* Dicuntur etiam *emissiones*, quia ab ipsa fluunt velut a fonte, et in alios emittuntur. Et nota, quod in hac serie hæc duodecim quæ enumerata sunt, quasi per sex contignationes copulantur. Unde, Cantic. I, 16 : *Tigna domorum nostrarum cedrina*, etc.

Primo autem contignantur mala punica cum pomis communibus. Per *mala* in quibus sunt multa grana ordinata sub uno cortice, notatur desiderium intus ordinatum et ardens charitate : charitas enim opertorium est. Unde, I Petri, IV, 8 : *Charitas operit*, etc. Per *poma* quæ non habent hujusmodi corticem, notantur bona opera exteriora. Et his duobus plena est Maria, misericordia scilicet in affectu, et fructibus bonis in effectu [1].

Secundo, conjungit cyprum cum nardo. In cypro quæ habet semen candidum, notatur castitas, in nardo quæ est arbor calida, charitas. De quibus duobus, Sapient. IV, 1 : *O quam pulchra est casta generatio cum claritate !*

Tertio, conjungit nardum cum croco, et merito : quia in nardo quæ est arbor parva, notatur humilitas de qua dicitur, Cantic. I, 11 : *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.* In croco qui habet crines aureos, notatur sapientia. De his duobus, Proverb. XI, 2 : *Ubi est humilitas, ibi et sapientia.*

Quarto, conjungit fistulam et cinnamomum, et merito. In fistula, quæ habet in medulla totam vim et purgat suaviter interius, notatur pietas. In cinnamomo, cujus virtus est exterius in cortice, notatur eleemosyna. De his duobus, Isa. LVIII, 10 : *Cum effuderis esurienti animam tuam*, per pietatem scilicet et compassionem, *et animam afflictam repleveris*, per beneficii corporalis exhibitionem, *orietur in tenebris lux tua.*

Quinto, conjungit myrrham et aloen. In myrrha quæ corpus conservat, notatur abstinentia cibi et potus. In aloe quæ purgat intus, patientia per quam anima possidetur. Unde, *In patientia vestra possidebitis animas vestras* [2]. Unde, II Petri, I, 5, 6 : *Ministrate.... in abstinentia patientiam*, etc.

Ultimo, copulat fontem hortorum et puteum aquarum viventium, et merito. In fonte notatur sapientia de divinis : in puteo scientia de humanis. De his duobus, Isa. XXXIII, 6 : *Divitiæ salutis sapientia et scientia*, etc. Dicitur etiam Maria *fons hortorum*, rigando Angelos, *puteus aquarum viventium*, rigando nos sua gratia. Unde et alibi nobis dicitur *fons signatus*. Facile enim habetur aqua a fonte, magno labore extrahitur a puteo. Sic et Angeli facile implentur gratia Virginis, nos nisi cum magno labore.

Aliter exponitur auctoritas supra dicta : *Emissiones tuæ*, etc. Et in verbis 6.
istis hujusmodi horti fœcunditas designatur : nam emissiones et productiones Virginis dicuntur esse paradisus cum omnibus fructibus et arboribus, herbis aromaticis, et unguentis. Et designatur per paradisum Ecclesia. Per herbas et arbores fideles in Ecclesia et animarum virtutes signantur. Quæ omnia emitti vel

[1] Jacobi, III, 17.

[2] Luc. XXI, 19.

procedere dicuntur ex hoc horto : quia omnes virtutes fidelium non aliter flores aut fructus proferunt. Sacramentorum quoque unguenta non proficiunt, nisi radix omnium figatur in Incarnationis mysterio, per quam et Deus factus est filius mulieris, et mulier Dei genitrix est effecta. Igitur per fructus malorum punicorum in quibus sub uno cortice grana clauduntur, fructus collegiorum vel congregationum in Ecclesia figurantur. Per fructus pomorum signantur merita singularum personarum. Per cyprum quæ est arbor candida et odorifera, castitas. Per nardum humilitas. Per crocum qui in colorem suum res quibus admiscetur, convertit, sicut fermentum farinam conspersam in suum trahit saporem, charitas quæ est forma omnium virtutum. Fistula quæ purpurei coloris est, et sanguinem Dominicæ passionis repræsentat, compassio quæ hominem similitudini mortis Christi configurat. Per cinnamomum coloris cinerei, mortis recogitatio. Per myrrham et aloen major et minor carnis mortificatio. Habemus igitur in herbis, vel ipsas virtutes, vel ipsis virtutibus insignitos. In herbis etiam minores. In lignis Libani et cæteris arboribus illos qui virtutibus et meritis ad altiora conscendunt. Per prima vero unguenta virtutes præcipuæ designantur, scilicet charitas, misericordia, benignitas, et hujusmodi, quæ inter omnes virtutes et fructu et merito, id est, efficacia merendi præcellunt.

Prima Mariæ unguenta, præcipua dona et charismata Spiritus sancti. Præcipua misericordiæ opera animæ suæ præcipue medicinalia, quæ præcipuo pauperi, scilicet Filio Dei, præcipua dilectione exhibuit, de propria et præcipua substantia sua, scilicet de purissimis sanguinibus secundum Damascenum, vel de carne propria vestimentum, et de lacte proprio nutrimentum. De quo scilicet paupere dicit Psalmista, Psal. XL, 2 : *Beatus qui intelligit super egenum et pauperem*, id est, Christum. Et dicuntur hæc unguenta prima per dignitatem.

Maria hortus. Quoad se, illæ consolationes quas de duro et arido tribulationum velut mel de petra et oleum de saxo durissimo exsugebat. Vel etiam nobis quandoque exprimit de eisdem.

Quoad nos, spiritualia dona quibus interius consolatur et quasi perungitur. Quasi ante novissima quæ in hac serie non nominantur, sunt vel corporalia vel temporalia quibus nobis subvenit exterius, quæ nominalia non sunt respectu spiritualium : quanto enim præstat corpori spiritus, tanto magis spiritualibus quam corporalibus indigemus : quod nullo modo crederent amatores mundi.

Arboris vitæ continentiam. Hic etenim hortus paradisus est voluptatis, cujus principalis arbor lignum vitæ, scilicet Christus Dominus, qui bene dicitur lignum vitæ, quia mortis defectum fugat immortalitate fructus sui, scilicet Eucharistiæ quoad digne accedentes, et quoad bonos æterna sui contemplatione. Unde dicit, Joan. VI, 58 : *Qui manducat me, et ipse vivet propter me.* Sed non competit hic fructus nisi victoribus vitiorum. Unde, Apocal. II, 7 : *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei.* Paradisus Ecclesia Catholica. Vel, paradisus Maria, ut supra dictum est.

Deliciarum abundantiam. Unde, Cantic. VIII, 5, dicitur *deliciis affluens*. De quibus deliciis satis invenies infra.

Aromatum et herbarum, florum et fructuum, specierum et arborum redolentiam. Unde dicitur, Cantic. IV, 13 : *Emissiones tuæ paradisus*, ut supra dictum est.

Vel, ut alludatur vocabulo : quia hortus potest dici ab exhortando : sua enim amœnitate hortatur nos intrare ad videndam virtutem et gloriam suam. Unde dicit : *Transite ad me, omnes* [1], etc. Nec solum ad videndam gloriam suam, sed et

[1] Eccli. XXIV, 26.

ad gustandum quoniam dulcis est et suavis. Unde subdit : *Et a generationibus meis implemini.*

Vel, quia in hoc horto creverunt flores lilii per virginitatem, violæ per humilitatem, rosæ per charitatem, frumenti per maternitatem, crevit crocus qui est coloris aurei per angelicam assimilationem. Et propter hoc regina virginum, exemplar humilium, martyr martyrum bonorum, et gloria martyrum, princeps et domina Angelorum, quorum ordines universos transcendit in omni gratia, gloria, et virtute.

Vel, quia hic hortus dici potest ab *orior, oriris* : quia ibi flores et gramina, aromaticæ species et fructiferæ arbores oriuntur. Ex hoc enim horto ortus est Filius Dei, qui omne bonum est et summum bonum, et qui in futuro erit omnia in omnibus, id est, sufficientia omnium. Inde etiam cum Filio Dei ortum est et jugiter oritur omne bonum : quia hortus iste numquam desinit facere fructum. Jerem. XVII, 8, et ideo Sapient, VII, 11, dicit humana natura : *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*, scilicet cum sapientia incarnata, vel Virgine gloriosa.

Vel, quia hortus iste habitat in hortis. Ideo dicit ei sponsus, Cantic. VIII, 13 : *Quæ habitas in hortis, amici*, id est, Angeli, *auscultant* te, etc. Hortus enim iste inhabitat hortum multiplicem. Primus, propria conscientia, quam inhabitavit per sui discussionem. Secundus, cœlestis patria, quam inhabitabat per cœlestium contemplationem : nam conversatio ejus in cœlis. Tertius, militans Ecclesia, quam inhabitat per custodiam fidelem. Quartus est paradisus deliciarum, quam inhabitat per gloriam immarcescibilem. Quintus, fidelis anima, quam inhabitat si munda sit et ornata per delectationem : nam deliciæ ejus esse cum filiis hominum [1]. Sextus, ordinata religio, cui subministrat gratiam spiritualem : nam ipsa est quæ facit inhabitare homines unius moris in domo.

§ I.

Hortus conclusus, quasi duplici clausura corporalis et spiritualis virginitatis. 1.
Augustinus : « Virginitas est in carne corruptibili perpetuæ incorruptionis propositum. » Idcirco bis appellatur Maria *hortus conclusus*, conclusus in concipiendo, conclusus in pariendo, et post partum retinens integritatis signaculum. Unde et ter dicitur *porta clausa* [2]. Cantic. IV, 12, bis dicitur *hortus conclusus*, quia hortus hic beata Virgo fructum fecit activæ et contemplativæ, vel præceptorum et consiliorum, vel quia ibi est spiritualis habitatio sæcularium et contemplativorum, vel prælatorum et subditorum, vel Judæorum et gentilium conversorum ad fidem. Unde ei dicitur, Psal. LXXXVI, 7 : *Sicut lætantium omnium habitatio est in te.*

Item, *Hortus conclusus. Plantaverat quidem Dominus Deus hortum voluptatis a principio,* sicut dicitur, Genes. II, 2.
8, scilicet paradisum, in quo posuerat lignum vitæ, cujus usum amisimus, quia conclusus non fuerat hortus ille. Unde, Job, III, 10, dicitur de satana : *Non conclusit ostia ventris qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis.* Quasi diceret : Aperuit satanas ostia paradisi, de quo quasi fœtus de ventre genus humanum exivit : quæ ostia si non aperuisset, ablata essent mala ab oculis meis. Sed ad remedium hujus mali fecit Dominus alium paradisum, scilicet Virginis uterum, in quo plantavit aliud lignum vitæ, scilicet Christum, et ita conclusit hunc hortum, ut nulli hosti, nulli maligno ejus pateret ingressus. Nec semel tantum, sed iterum dicitur hic *hortus conclusus*, et ipsa iteratio veritatis confirmatio est.

[1] Proverb. VIII, 31.

[2] Ezechiel. XLIV, 1 et 2.

3. Aliter: Venter in quo nobis data est prima vita, fuit paradisus terrestris, cujus introitum diabolus non clausit nobis, id est, ad utilitatem nostram, sed per peccatum aperuit, et inde nos ejecit. Et hoc est quod dicit diabolo: Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me in statu innocentiæ, nec abstulit mala ab oculis meis, sed potius intulit per dejectionem in hanc miseriam. Conclusit autem hunc hortum beata Trinitas: quia potentia Patris munivit Virginem contra diaboli violentiam, sapientia Filii contra fraudulentiam diaboli, bonitas Spiritus sancti contra ejusdem malitiam. Item, Pater potens contra extollentiam superbiæ, Filius sapiens contra insipiditatem gulæ et luxuriæ, Spiritus sanctus benignus contra crudelitatem avaritiæ. Nec solum *hortus conclusus*, sed et *fons signatus* appellatur hic hortus qui designatur per terrestrem paradisum, in quo positus est secundus Adam, scilicet Christus velut in horto fœcundo ne esuriret, et in fonte gratiam ne sitiret. Conclusit autem Dominus hunc hortum tam fortiter, et hunc fontem signavit tam firmiter, ut draconem pervigilem omnino lateret, et leonem rugientem longe a se excluderet, et nec una quidem pateret rimula qua posset introspicere subtilis astutia inimici. Conclusus est etiam hortus iste humano intellectui: quia, sicut dicitur, Eccli. XXIV, 38: *Infirmior*, illo rege scilicet nato de David, *non investigabit eam.*

4. Quinque sunt clausuræ in Maria. Prima ab exteriori diligentissima suorum quinque sensuum custodia. Siquidem juxta sententiam illam Ecclesiastici, XXVIII, 28, sepiverat Virgo aures suas spinis, ne audiret linguam nequam. Et fœdus pepigerat cum oculis suis, ut nec cogitaret de homine[1]. Ori suo fecerat ostia, ne caperetur in verbo indisciplinato, et sic de aliis sensibus. Vel, sepes hæc angelica custodia. Isa. v, 1 et 2: *Vinea facta est dilecto..., et sepivit eam.* Vinea hæc beata Virgo, cui dicitur: *Angelis suis Deus mandavit de te*[2], etc. E contrario dicitur de anima reproba paulo post: *Auferam sepem ejus*[3]. Glossa, id est, Angelorum custodiam. Vel, sepes hæc lex divina, quam dum dissipat, mordebit eum coluber, id est, diabolus.

Secunda clausura ab interiori, scilicet fossatum voluntariæ paupertatis. Fossatum vacuatum a terra per contemptum mundanæ prosperitatis, et largam erogationem substantiæ temporalis. Unde: *Manum suam aperuit inopi*[4]. Profundum per demissionem timorosæ humilitatis: quia in tantum profunda et dilatata est, ut magni Dei capax efficeretur. Sancta enim timoratio sensum proprium depauperat, quod bene apparuit in ea quando quæsivit: *Quomodo fiet istud*[5] *?* nolens inniti proprio sensui, quamvis bene sciret virginitatem non perituram. Dilatatum per amplitudinem eximiæ charitatis: exhibuit enim Filio Dei septem opera misericordiæ de propria substantia, implens illud Proverbiorum, III, 9: *Honora Dominum de tua substantia.* Petrarum per soliditatem patientiæ singularis. Unde dicit ei sapientia Dei, Isa. LIV, 11: *Ecce ego sternam per ordinem lapides tuos.* Mundissimum per amorem et votum perpetuæ virginitatis, quæ ab ea omnem fœtorem exclusit immunditiæ carnalis. Aquosum per inexhaustam multitudinem pietatis, et abundantiam lacrymarum, maxime tempore Dominicæ passionis.

Tertia clausura murus multiplex. Protectio divina. Si enim Dominus in circuitu populi sui, multo fortius in circuitu matris suæ. Unde de ea dicitur, Isa. XXVI, 1: *Salvator ponetur in ea murus*, etc. Virtus omnimoda. Proverb. XXV, 28: *Sicut urbs patens et absque murorum*,

[1] Job, XXXI, 1.
[2] Psal. XC, 11.
[3] Isa. V, 5.
[4] Proverb. XXXI, 19.
[5] Luc. I, 34.

id est, virtutum, *ambitu*. Multitudo gratiarum quasi aquarum. Exod. xiv, 22 : *Erat aqua quasi murus*, etc. Aquæ maris, gratiæ Mariæ. Nahum, iii, 8 : *Aquæ in circuitu ejus..., aquæ muri ejus*. Murus alius quasi duplex, scilicet innocentia mentis, et puritas virginalis. Vel, murus firmitas sancti propositi, vel obduratio rectæ consuetudinis, vel justitiæ munimentum, vel murus fidei fundatus super fundamentum charitatis. Operatio bona muniens animam contra omne genus peccati, et ipsa omnia misericordiæ opera exhibuit Filio suo egeno et mendico.

Quarta clausura, aqua circumquaque currens, ipsam undique muniens, plenitudo totius gratiæ. Nahum, iii, 8 : *Aquæ in circuitu ejus*.

Quinta, discreti censura silentii, quæ velut quædam clausura possessiones virtutum suarum conservabat. Isa. xxxii, 17 : Custos sive *cultus justitiæ silentium*. Et ubi non est spes hæc, facile decipitur possessio virtutum et meritorum [1]. Ideo etiam comparatur ipsa fluvio Physon [2], quod interpretatur *os papillæ*, titulo, quod Maria *fluvius*, et est optima concordantia.

Fuit hic hortus conclusus. Ut laterent ipsius interiora pulcherrima. Unde in Canticis toties dicitur de Virgine : *Absque eo quod intrinsecus latet* [3].

Ne transire per eum addiscerent incircumcisus et immundus [4]. Nulla enim astutia serpentis antiqui irrumpere potuit in hunc hortum, sicut fecerat in paradisum terrestrem.

Ne ad ipsum deflorandum præsumeret manum apponere diabolus ut adulter.

Ne viror ipsius posset a bestiis conculcari vel depasci. Isa. xxxv, 9 : *Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eum*.

Ut ab horto deliciarum arcerentur mundi concupiscentiæ, fœtores carnalitatum, venenata malitiæ, quorum nullum admisit cogitatu, desiderio, vel consensu. In hoc etiam notatur, quod beata Virgo vere fuit solitaria, et non vagabunda.

Ne secreta quiete vacuaretur : quia ad hoc præparabatur ut Filius summi regis requiesceret ibi, qui dicit de eo : *Hæc requies mea* [5], etc.

Firmatus clave, illa scilicet clave viri David, quæ claudit et nemo aperit, et e converso, de qua legitur, Isa, xxii, 22, et Apocal. iii, 7. Clavis enim tria habet officia : quia claudit, aperit, et conservat. Clavis David, gratia sapientiæ spiritalis, vel potestas claudendi et aperiendi Scripturas. Ideo dicitur *clavis David*, qui fuit vir propheta, et multa scripsit. Hac etenim clave Christus ineffabiliter et sibi reservavit in Virgine genitale secretum, ad condendum in ea mirabile sacramentum, et Virgini servavit integrum virginale signaculum, sicut dicit beatus Bernardus. Hac etiam clave firmavit cor ejus contra omnem concupiscentiam, quando inspiravit ei votum et desiderium perpetuæ virginitatis. Aperuit autem intellectum ejus ad credendum, et affectum ad diligendum. De primo dictum est ei, Luc. i, 45 : *Beata quæ credidisti*, etc. De secundo, Cantic. viii, 6 : *Fortis est ut mors dilectio*, scilicet ejus. Aperuit aurem ejus, quando verba angelica diligenter audivit et prudenter discussit cogitans qualis, id est, quam nova, quam inaudita, quam perutilis, quam admirabilis, quam suavis, et quam dulcis esset illa salutatio. Unde et ipsa cum Filio suo dicit, Isa. l, 5 : *Dominus Deus aperuit mihi aurem : ego autem non contradico*, etc. Aperuit cor ejus ad credendum et consentiendum verbis angelicis. Unde dixit ei Elisabeth, Luc. i, 45 : *Beata quæ credidisti*, etc. 6.

[1] Eccli. xxxvi, 27.
[2] Eccli. xxiv, 35.
[3] Cantic. iv, 1, 3, etc.
[4] Isa. lii, 1.
[5] Psal. cxxxi, 14.

Aperuit os ad consensum suum exprimendum et humiliter exorandum, ut fieret quod ei promittebatur. Unde dixit, Luc. I, 38 : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc. Item, aperuit os ejus ad gratias agendum de perceptis beneficiis. Unde dixit, Luc. I, 46 : *Magnificat anima mea Dominum.* Item, ad totum attribuendum creatori. Unde, Ibid, ỳ. 49 : *Fecit mihi magna qui potens est*, etc. Reseravit etiam cor et mentem ejus ad omnia memoriter retinenda, quæ de Filio dicebantur. Unde, Luc. II, 19, et 51, bis dicitur de ea quod *conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* Nec solum hæc, sed et sensum ejus hac clave aperuit ad intelligentiam omnium Scripturarum et omnia mysteria sapientiæ. Aperuit etiam os ejus in medio Ecclesiæ primitivæ, quando docuit Apostolos tamquam in gratia Novi Testamenti.

Item, Hac clave Dominus aperit corda ad intelligentiam fidei, ora ad prædicationem verbi, intellectus Scripturarum et naturas rerum, sensum ad cognitionem, affectum ad devotionem, linguas Doctorum ad docendum, corda populorum ad credendum.

Item, De hac clave, Apocal. III, 7 : *Hæc dicit Sanctus et Verus, qui habet clavem David*, etc. Item, Hæc clavis crux, per quam aperta sunt sacramenta Ecclesiæ : quod signatum est in scissione veli. Quod dicit *sanctus*, refertur ad Patrem qui dicit, Levit. XI, 44 : *Sancti estote, quia ego sanctus sum. Verus* ad Filium qui dicit, Joan. XIV, 6 : *Ego sum veritas.* Qui verus est in solvendo promissa. II ad Corinth. I, 20 : *Quotquot enim promissiones Dei sunt*, etc. Qui habet clavem David quoad Spiritum sanctum, cujus benignitate aperiuntur Scripturæ, et habetur usus clavium.

7. Seratus, id est, munitus sera virginitatis, quæ numquam fuit reserata a Deo vel homine, nec transivit per eam pollutio [1]. Ideo dicitur Mariæ in Psalmo CXLVII, 13 : *Confortavit Dominus seras portarum tuarum.* Unde etiam prosaice quidam :

Ave, lucis janua,
Portarum præcipua,
Patens regi gloriæ.

Qui servavit veniens,
Nec confregit exiens,
Seras pudicitiæ.

Figurata fuit hæc sera, Judicum, IV, 21, ubi dicitur, quod Jahel quæ designabat Mariam, clavo tabernaculi sui et malleo Sisaram interfecit. Et appellatur *clavus tabernaculi* cavilla, qua firmabatur tabernaculum, quod signatur uterus virginalis, cujus sera fuit virginitas. Malleolus vero habens figuram thau, figurabat crucem. Et his duobus interfectus est Sisara, qui interpretatur *exclusio gaudii*, et designat diabolum, clavo scilicet fœcundæ virginitatis, et malleo crucis interfectum : ad hoc enim tota invigilat intentio diaboli, ut nos a gaudio æterno excludat, et gaudium æternum a nobis.

§ II.

Et custoditus protectione divina. Unde dicit ei Pater : *Ego Dominus Deus tuus, apprehendens manum tuam, dicensque tibi : Ne timeas, ego adjuvi te* [2]. Imo etiam dicunt ei Pater et Filius et Spiritus sanctus quasi singulariter quælibet persona, Isa. XLII, 6 : *Apprehendi manum tuam, et servavi te.* (Istud quære titulo de conclusionibus hujus horti.) Item, sub appellatione vineæ, Isa. XXVII, 3 : *Nocte et die servo eam.* In hoc enim hortus positus est Christus custos tempore incarnationis, ut operaretur ibi fœcunditatem, et custodiret illæsam virginita-

[1] Isa. XXXV, 8

[2] Isa. XLI, 13.

tem [1]. Ipse enim in quantum Deus circumduxit eam et docuit, *et custodivit quasi pupillam oculi sui* [2]. Item, custoditus fuit hortus iste ab Angelis. Unde dicitur ei in Psalmo xc, 11 : *Angelis suis mandavit de te*, etc. Item, sub appellatione Jerusalem dicitur Mariæ et fideli animæ, Isa. LXII, 6 : *Super muros tuos constitui custodes*, id est, Angelos. Beatus Bernardus : « Bonus es, Domine, qui non es contentus nostrorum debilitate murorum, sed insuper apponis custodiam Angelorum. Item, Cantic. III, 7 : *Lectulum Salomonis*, id est, Mariam, *sexaginta fortes ambiunt.* (Quære titulo, quod Maria *lectulus*.) Vel, principales post Christum hujus horti custodes, Gabriel, id est, fortitudo Dei, et Joannes, id est, gratia Dei. (Quære titulo de throno, de duobus leonibus.) Hic enim hortus paradisus est deliciarum, Christus novus Adam hic positus est divina virtute quando mulier circumdedit virum, scilicet quando Verbum caro factum est. Ad quid positus, scilicet *ut operaretur* : in quo notatur profectus matris in bono per gratiam Filii. *Et custodiret illum :* in quo notatur perseverantia matris in bono.

2 Signatus sigillo virginitatis : quia ipsa secretum Domini est. Bis dicit : *secretum meum* [3] : quia a cogitationibus et operibus ejus mediante sigillo virginitatis omnino exclusus est diabolus, sicut per sigillum a secretis excluduntur qui non sunt amici : res enim signata vel sigillata amicis exhibetur, inimicis occultatur. Ideo etiam dicitur Maria *fons signatus* [4]. (Quære titulo de fonte.) Item, matre sua positus est Christus in signum cui contradicitur a Judæis, paganis et hæreticis. Vel, *in signum*, id est, in sigillum : et in eo impressum est cor matris per meditationem, et brachium per operis imitationem. Ideo etiam dicit ei Filius qui est signaculum Patris [5], dicit, inquam, ei, Cantic. VIII, 6 : *Pone me ut signaculum super cor tuum*, id est, cogitationes. Ad hoc enim ut laterent ipsius interiora pulcherrima ante partum et in partu et post partum, retinuit illibatum integritatis signaculum. Unde dicit ei sponsus, Cantic. IV, 1 : *Quam pulchra es, amica mea*, etc., *absque eo*, id est, præter illud *quod intrinsecus latet*, soli Deo cognitum, nemini manifestum. Vel, *absque eo quod intrinsecus latet*, id est, absque interna virtutum pulchritudine, quæ omnes homines latuit, et etiam seipsam. Per internam enim pulchritudinem alia pulchra et commendabilia sunt.

Discoopertus a superiori, ut rorem, solem, pluviam, aerem, et hujusmodi susciperet quæ veniunt de supernis : quia *omne datum optimum desursum est* [6] : quibus fœcundatus est hortus iste : quia nullius peccati nubem oppositam habuit inter se et solem justitiæ, id est Christum. 3.

§ III.

Consitus tempore Dominicæ incarnationis, quando nobilis ille surculus, scilicet Verbum caro factum, insertus est trunco nostræ humilitatis in horto uteri virginalis. De insitione dicitur, Jacobi, I, 2 : *In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras.* Illud scilicet Verbum quod erat in principio apud Patrem, et per quod omnia facta sunt [7]. Sicut enim in surculo consistit tota spes et floris et fructus, et non in trunco : sic in Verbo assumente, non 1.

[1] Genes. II, 15.
[2] Deuteron. XXXII, 10.
[3] Isa. XXIV, 16.
[4] Cantic. IV, 12.

[5] Aggæi, II, 24.
[6] Jacobi, I. 17.
[7] Joan. I, 3.

in homine assumpto, nisi ratione assumentis. Unde dicit, Eccli. xxiv, 25 : *In me gratia omnis viæ et veritatis* : *in me omnis spes vitæ et virtutis*. Et hoc est quod dicit Jacobus, i, 21, de verbo insito, *quod potest salvare animas vestras*. Et nota, quod insitio dicitur, cum trunco surculus fœcundæ arboris sterilis inseritur. Bene autem dixit *insitum verbum* : quia ramus insitus et suam servat naturam, et ad se trahit saporem trunci. Quod patet si pirus oleæ inseratur, non tamen mutat naturam fructus, sed oleæ saporem ad se trahit. Sic et Christus divinam naturam servavit assumens humanam, sed ab infirmitate naturæ mortalis saporem traxit, scilicet famem, sitim, fatigationem, et hujusmodi.

Consitus etiam fuit hortus iste omni arbore fructifera, id est, virtute omnimoda. Unde specialiter dicit de eo verus Salomon, Eccle. ii, 5 : *Feci hortos et pomaria*, id est Mariam et sanctos, *et consevi ea cuncti generis arboribus*. Item, Cantic. v, 13 : *Genæ illius sicut areolæ aromatum consitæ a pigmentariis*, scilicet Patre et Filio et Spiritu sancto. Ipsa enim designatur, Esther, i, 5, per hortum illum et nemus, qui de regio cultu et manu consitus erat, in cujus vestibulo verus Assuerus convivium permagnificum præparavit.

2. Excultus, cujus cultores Pater et Filius et Spiritus sanctus, id est, tota Trinitas cujus opera inseparabilia. Vel, speciales hujus horti cultores, inspiratio divina, Filii sapientia, Spiritus sancti disciplina, propria diligentia, patris et matris doctrina, monitio angelica, et hujusmodi. Sic autem potest dici hortus iste excultus spiritualiter opere divino, et incultus opere humano. Unde, Ezechiel. xxxvi, 35, dicitur : *Terra inculta facta est ut hortus voluptatis*. Excultus etiam per virtutem silentii quod est cultus justitiæ[1].

Plantatus. Plantavit in eo Pater lignum vitæ, id est, Christum in incarnatione, secus decursus aquarum mortalitatis nostræ. Hortus enim iste ille est paradisus de quo, Genes. ii, 8, legitur : *Plantaverat autem Dominus Deus paradisum voluptatis a principio. Plantaverat*, id est, plantis aptaverat, herbis, et arboribus, paradisum voluptatis, id est, beatam Virginem. Alia translatio dicit paradisum in Eden, est, deliciis. Dominus cujus Maria est opus speciale, cujus carni et animæ inseruit omne genus virtutis. *A principio* creationis, scilicet cum apparuit arida et germinare terram fecit. Vel, *a principio*, id est, a prima orbis parte. Est ergo *a principio* idem quod *ad Orientem*, quod habet alia translatio. Vel, *a principio* restaurationis humanæ, quæ incepit a sanctificatione Mariæ. (Quære cætera titulo de *paradiso*.) Propter hujusmodi plantas appellat Filius matrem *hortum plantationum*[2], etc. Ipsa etiam est *plantatio Domini ad glorificandum*[3]. Ad gloriam enim suam plantavit Dominus hortum istum : quia ab omni fideli incessanter inde glorificatur.

Et agricolatus. Cum enim omnes justi agricultura Dei sint, unde, I ad Corinth. iii, 25 : *Dei agricultura estis*, et, Joan. xv, 1 : *Pater meus agricola est*, Maria spirituali prorogativa ipsius agricultura est. Unde dicit, Luc. i, 49 : *Fecit mihi Dominus magna qui potens est*. Et specialius omni creatura potest dicere illud Apostoli, I ad Corinth. xv, 10 : *Gratia Dei sum id quod sum*. Christus etiam cui dicitur, Jerem. xiv, 8 : *Quare quasi colonus futurus es in terra?* specialis agricola existit hujus horti, qui tentus in horto et sepultus in horto, non immerito a Magdalena reputatus est hortulanus[4]. Exercuit enim in quantum Deus hortulani officium, in Virgine pessimam radi-

[1] Isa. xxxii, 17.
[2] Eccli. xxiv, 42.
[3] Isa. lxi, 3.
[4] Joan. xx, 15.

cem originalis exstirpando in sanctificatione, spinas et urticas avellendo in fomitis exstinctione, plantas virtutum inserendo in gratiarum collatione, abundantiori gratia rigando in Spiritus sancti superventione, incrementum subministrando in virtutis Altissimi obumbratione. Unde, Luc. I, 35 : *Virtus Altissimi obumbrabit tibi : ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.*

§ IV.

Et pastinatus. Pastinare dicitur a pastu, et est idem quod impinguare. Unde, Marc. XII, 1 : *Vineam pastinavit homo*, etc. Quia Christus matrem suam impinguavit pinguedine gratiarum, charitatis, et devotionis, et omni generalitate charismatum. Unde et ipsa dicit Filio, quidquid boni habet, ei attribuens : *Impinguasti in oleo* misericordiæ, *caput meum* [1], id est, mentem, vel humilitatem meam quæ est caput virtutum mearum, et cujus merito cumulata sum omni bono.

Fossus per timorem castum vel filialem. Vel, fossus per Filii patientis compassionem, quando ipsa contemplante foderunt manus et pedes ipsius ligonibus clavorum, et quando mucrone diræ lanceæ ipsa præsente ictum est in viscera ejus. Potest dici, quod quasi ter specialiter fossus est hortus iste. Primo, quando eum tentum, cæsum et illusum indoluit. Secundo, quando suspensum ingemuit. Tertio, quando ipsum emisisse spiritum deploravit. Sic enim dicit beatus Bernardus. « Non potuit videre Filium crucifigi sine affectu materni doloris, etiamsi speraret resurrecturum et mortem superaturum. »

[1] Psal. XXII, 5.

Satus non ex virili semine, sed mystico spiramine, sicut dicit Ambrosius. 3.
Satus autem fuit illo semine benedicto de quo dicitur, Isa. I, 9, et ad Roman. IX, 29 : *Nisi Dominus exercituum reliquisset nobis semen*, etc., id est, Christum, quia *semen est verbum Dei* [2], id est, Filius Dei. Semen denique non carnale, sed spirituale, non culpæ, sed gratiæ, non viri, sed Verbi, non corruptionis, sed credulitatis. Semen quo Dominus dedit benignitatem, et terra nostra, id est, Maria dedit fructum suum. Semen quod in incarnatione cecidit in terram bonam, Virginem dico Mariam, et attulit quidem in aliis fructum trigesimum, in aliis sexagesimum, et in aliis centesimum, in ipsa vero singulari privilegio simul trigesimum, sexagesimum et centesimum. Trigesimum siquidem fructum semen hoc attulit, quando Christus præsentia sua et mutatione aquæ in vinum nuptias consecravit. Sexagesimum, quando continentiam prædicavit, et continendi gratiam multis indulsit. Centesimum quando virginem matrem virgini discipulo commendavit. Quomodo autem beata Virgo hunc triplicem fructum obtinuit, habuisti titulo, *Benedicta tu in mulieribus*, etc.

Item, De hoc semine dicitur, Isa. VI, 13 : *Semen sanctum erit id quod steterit in ea*, etc. Vel, satus seminibus omnium virtutum, quæ semina sunt in præsenti. et fructificant vitam æternam cultoribus suis : omnia enim opera nostra tam bona quam mala dicuntur *semen*, quia sicut ex uno grano multa grana, sic ex uno bono opere multæ retributiones : et est semen istud temporale, sed retributio æterna.

Areolatus, id est, distinctus per areolas, ut singula quæque locum teneant sortita decenter. De quibus areolis dicit Ecclesia, Cantic. VI, 1 : *Dilectus meus*, id est, Christus, *descendit* in in- 4.

[2] Luc. VIII, 11.

carnatione, *in hortum suum*, id est, in beatam Virginem, *ad areolam aromatum*. Areola omnium aromatum, id est, virtutum, gratiarum, et donorum. Unde dicit pluraliter *aromatum*, mens, anima, voluntas, et caro Mariæ. Et per hæc odorifera est Christo, Angelis, omnibus sanctis et cuilibet animæ fideli. Ad hoc etiam descendit ibi ut pascatur in hortis : quia deliciæ ejus esse cum filiis hominum [1]. Et lilia colligat : quia flores mundarum cogitationum quæ designantur per lilia, ei summe placent, et eos reservat ad remunerationem, et in ipsis requiescit, delectatur, et pascitur : et ideo dicitur colligere lilia : flores enim sunt bonæ cogitationes, quæ floridam faciunt mentem et jucundam, et habent spem fructus et bonorum operum in præsenti, et remunerationis æternæ in futuro. Propter hoc enim circa altaria qua designant mentes fidelium, ponuntur lilia et rosæ. Sordidæ vero cogitationes ei fœtent, cum ipse sit apis quam fugat fœtor. Unde, Eccli. xi, 3 : *Brevis in volatilibus est apis*. Ideo dicitur, Eccli. xxxix, 19 : *Florete flores quasi lilium*, id est, mundas cogitationes. (De istis areolis infra invenies post tractatum de *delectabilibus hujus horti*.)

§ V.

1. Planus, id est, æqualis, ut facilius infundi posset et irrigari. Planus, quia sine scrupulis et obicibus peccatorum. Vel, planus per mansuetam humilitatem et simplicem benignitatem, quarum virtutum merito fluentis omnium gratiarum rigata est et infusa. Ezechiel. xlvii, 8 : *Aquæ quæ descendunt ad plana deserti, intrabunt mare*, id est, Mariam. Vel, planus per æquitatem justitiæ quam in omnibus conservavit. Unde signatur, I Regum, i, 18, per Annam cujus vultus non sinit in diversa mutari. Anna gratia, et signat Mariam plenam gratia. Vel etiam planus : quia benignissimam Mariam non inveniunt peccatores scrupulosam. Et nota, quod tunc dicitur planities inesse alicui rei, quando pars non supereminet parti, quod est in via Dei quando abundantia divitum supplet inopiam pauperum. Ideo dicimus planum fuisse hunc hortum : quia abundantia Mariæ supplevit inopiam generis humani : nam de plenitudine ejus omnes accepimus, et jugiter accipimus quantum in ipsa est.

Et extensus per pietatem et charitatem, cujus amplitudo omnes, quantum in se est, recipit sine personarum acceptione. Sapient. vi, 8 : *Æqualiter cura est illi de omnibus*, id est, communicative. Quasi dicat cum Apostolo, ad Philip. i, 3 : *Testis mihi est Deus*, etc. De hac extensione dicitur, Jerem. xxxi, 39 et 40, ubi Maria appellatur civitas : *Et exibit ultra norma mensuræ super collem Gareb, et circuibit Goatha, et omnem vallem cadaverum, et cineris, et universam regionem mortis, usque ad torrentem Cedron*. (Quære expositionem titulo, quod Maria *civitas*.)

Secretus : unde signatur per paradisum terrestrem, qui est locus amœnissimus longo maris et terræ tractu a nostra habitabili secretus, adeo altus ut usque ad lunarem globum attingat : unde et aquæ diluvii illuc non pervenerunt. Ita dicit Magister in Historiis, etc. Secretus enim fuit hortus iste et solitarius ab humana frequentia. Unde et Angelus invenit eam clausam in thalamo, quod innuitur ex illo verbo Lucæ, i, 28 : *Et ingressus Angelus ad eam*, etc. Beatus Bernardus : « Quo ingressus ad eam ? Puto in secretarium pudici cubiculi, ubi illa fortassis clauso super se ostio orabat

[1] Proverb. viii, 31.

in abscondito Patrem suum. Solent Angeli adstare orantibus, et delectari in his quos vident levare puras manus in oratione, holocaustum sanctæ devotionis gaudent se offerre divino conspectui in odorem suavitatis. Mariæ autem orationes quantum placuerint in conspectu Altissimi, Angelus indicavit, qui ingressus ad eam, reverenter salutavit. Nec fuit difficile Angelo per clausum ostium penetrare ad abdita Mariæ Virginis, qui utique ex sublimitate substantiæ suæ hoc habet in natura, ut nec seris ferreis ejus arceatur ingressus[1]. » Et paulo post: « Suspicandum non est, quod apertum invenerit Angelus ostiolum Virginis, cui nimirum in proposito erat hominum fugere frequentias, vitare colloquia : ne vel orantis perturbaretur silentium, vel continentis castitas tentaretur. Clauserat itaque etiam illa hora super se habitaculum suum prudentissima Virgo, sed hominibus, non Angelis. Proinde etsi potuit ad illam intrare Angelus, sed nulli virorum facilis patebat accessus. »

Amœnus, id est, delectabilis ut supra de paradiso. (De delectabilibus hujus horti multa invenies infra.)

Et altus, ut supra de paradiso. Ipsa enim omnibus creaturis verius potuit dicere : Mea conversatio in cœlis est[2]. Unde et sublimem ejus conversationem non attigit illud diluvium de quo dicitur, Osee, IV, 2 : *Maledictum, et mendacium, et homicidium, et furtum, et adulterium inundaverunt*, etc. Sicut et aquæ materialis diluvii illum terrestrem paradisum, quo designatur Maria, non attigerunt. Ideo cum dixisset ei Dominus, Isa. LVIII, 11 : *Eris quasi hortus irriguus*, etc., paulo post subjunxit, ℣. 14 : *Sustollam te super altitudines terræ*, etc. Erat enim paradisus ille tota terra altior, sed cœlo inferior. Sic Maria omnibus terrigenis dignior, solo autem Christo filio suo inferior. Unde beatus Anselmus : « Nihil æquale Mariæ, nihil nisi Deus majus Maria. »

§ VI.

Sanus, id est, sanativus et medicinalis ratione herbarum, aromatum, specierum, et arborum medicinalium quæ ibi crescunt, quæ singula singulas habent virtutes. Viola humilitatis medicinat malum superbiæ, lilium virginitatis adustionem luxuriæ, et sic de aliis, etc. 1.

Item, aliter : quia inde natus est Christus, qui medicus et medicina est omnis morbi. Eccli. XXXVIII, 5 : *Altissimus creavit de terra medicamenta*, id est, de Virgine Christum.

Item, aliter : In horto voluptatis lethaliter infectum et vulneratum est genus humanum. In hoc horto inventum est salutis remedium. Hevæ enim et Mariæ convenit ille dialogus Deuteronomii, XXXII, 39 : *Ego occidam*, dicit Heva : *et ego vivere faciam*, dicit Maria, etc. Unde autem proveniat hæc virtus sanativa, ostenditur, Ezechiel. XLVII, 12 : *Aquæ ejus*, quibus scilicet irrigatur hic hortus, id est, dona gratiarum, *de sanctuario egredientur*, id est, de cœlo, vel ab ipso Patre, vel etiam ab ipso Filio : *et erunt fructus ejus in cibum*, scilicet in sacramento Filii, qui est fructus hujus horti, *et folia ejus*, id est, verba et exempla, *ad medicinam*, scilicet languentium animarum, et obumbrationem peccatorum.

Aromaticus. Jugiter enim ibi perflante eum Austro, jugiter fluunt ad nos aromata illius. Unde, Cantic. IV, 16, dicit Filius Spiritui sancto : *Veni, Auster, perfla hortum meum*, etc. Quasi diceret : O Auster, id est, inspiratio Spiritus sancti, perfla hortum meum, id est, matri meæ perseveranter insuffla gratiarum abundantiam, 2.

[1] S. BERNARDUS, Homil. III super, Missus.

[2] Ad Ephes. III, 20.

ut abundanter et indeficienter defluant beneficiorum remedia ad infirmos. Spiritus sanctus designatur per Austrum, qui dicitur quasi austeritatem sternens, scilicet Aquilonis oppositi, ne scilicet hic Aquilo hortum conclusum perturbaret. Dicitur etiam quasi auras temperans, ut si forte Virgo tentaretur, se eidem adjutorem exhiberet. Dicitur etiam quasi augens semina terræ, ut quidquid gratiæ et virtutis in hoc horto Deus Trinitas seminaverat, ad perfectum incrementum perduceret.

3. Recreans : quia ibi aër purior quam in villis, aura serenior, ventus tranquillior, lux temperantior, odor fragrantior, viror vernantior, umbra jucundior, quies suavior, somnus quietior, esus sapidior, potus frigidior, sermo secretior, cantus placidior, fons perspicuior, arbor frondosior, ubertas largior, flos gratiosior, fructus maturior, et cætera hujusmodi, quam in cæteris sanctis, qui omnes, ut ita loquar, fuerunt quasi de villa, id est, de mundo : sed Mariæ conversatio tota fuit in civitate paradisi, et tota paradisiata, quia ipsa est paradisus et hortus totius voluptatis. De ipsa enim verissime potest dici sicut de Filio suo, Isa. xl, 17 : *Omnes gentes quasi non sint, sic sunt coram ea, et quasi nihilum inane reputatæ sunt ei*, id est, ad comparationem ejus. Item, ibidem, ℣. 15 : *Ecce gentes quasi stilla situlæ, et quasi momentum stateræ reputatæ sunt*, etc. Job, xxv, 5 : *Luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus.*

4. Bibulus. Unde comparatur velleri et spongiæ quæ in magna quantitate bibunt aquam, et bibitam facillima compressione refundunt. Ipsa est enim terra illa de qua loquitur Apostolus, ad Hebr. vi, 7, quæ *sæpe venientem super se bibens imbrem, et generans herbam opportunam illis a quibus colitur*, scilicet Patri et Filio et Spiritui sancto, *accipit benedictionem a Deo.* Unde dictum est ei : *Benedicta tu in mulieribus*[1]. Ad hoc enim ut multum fructum afferret, fuit multum bibulus hortus iste.

Sitibundus, jugi desiderio gratiarum. Unde dicit : *Sitivit anima mea ad Deum fortem vivum*[2], etc. Ipsa est enim *area sitiens imbrem*[3]. Et quia sitibundus, promittit ei Pater, Isa. xliv, 3 : *Effundam aquas super sitientem, et fluenta super aridam.* Verbum *effundendi* signam largitatem : et per hoc quod dicit pluraliter, *aquas et fluenta*, notatur abundantia gratiarum.

Item, Soli sitientes invitantur ad aquas gratiarum. Isa. lv, 1 : *Omnes sitientes, venite ad aquas.* Joan. vii, 37 : *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat.* Maria vero, quia plus omnibus sitiit et desideravit gratiam et gloriam, Filii incarnationem et mundi redemptionem, et ampliorem gloriam in futuro : quia, sicut dicitur, Proverb. x, 24 : *Desiderium suum justis dabitur.* Beatus Bernardus : « Qui esurit, esuriat amplius : et qui desiderat, adhuc amplius desideret : quia quantumcumque desiderare potuerit, tantum est accepturus. » Data sunt igitur Mariæ gratia et gloria secundum intensionem sitis et desiderii sui. Unde, Proverb. xi, 16 : *Mulier gratiosa inveniet gloriam*, etc. Hæc enim verba primo et singulariter exponuntur de plena gratiarum, quæ in sua assumptione invenit gloriam æternitatis : quia gratiam et gloriam dabit Dominus. Constat enim, quod nulla gratiosior illa quæ gratiam invenit. Luc. i, 30 : *Invenisti gratiam apud Dominum* : et de inventa assumpsit quantum potuit, et potuit quantum voluit. Fuit enim summe humilis post Christum : et ideo maxime capax gratiæ, quia humilitas vas est gratiarum. Unde quanto profundius vas,

[1] Luc. i, 28.
[2] Psal. xli, 3.
[3] Joel, i, 20.

tanto capacius. Idcirco fons vitæ qui in ea invenit majorem profunditatem quam in aliqua alia creatura, ibi magis infudit de aquis gratiarum suarum. Sicut enim avarus non impletur pecunia[1], sic nec humilis gratia: semper enim clamat: *Affer, affer*[2]. Est ergo humilitas vorago gratiæ numquam satiabilis: humilitas enim defectus suos attendit, et impetrata a Deo suppletione unius defectus se statim transfert ad aliam impetrandam, juxta illud poeticum:

Dumque sitim sedare cupit, sitis altera crevit.

Et ille vere humilis est, qui quanto plus habet in virtutibus, magis inhiat ad virtutes.

6. Item, De hac siti moraliter dicitur, Apocal. XXI, 17: *Qui sitit, veniat: et qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Qui sitit*, id est, qui conversionis habet voluntatem: istud enim sitire est bona spiritualia totis præcordiis concupiscere. *Veniat* per conversionem, subaudi, securus de venia accipiat sacramenta, et gratis remittentur ei peccata. *Et qui vult, accipiat aquam vitæ*, id est, gratiam vivificantem: *gratis*, id est, absque meritis humanis. In gratia enim quæ prima datur, meritum accipientis non opitulatur: sed in gratia quæ jam bene operanti ut melius operetur, confertur, meritum operantis et accipientis non excluditur. Humana enim actio sicut absque gratia inutilis est, sic cum gratia semper prodest. Prima igitur gratia gratis nobis datur, quæ deinceps merito nostro utcumque cooperante nobis multiplicatur. Nam si quis per gratiam ad conversionem inspiretur, si ipsam gratiam perfecto corde conceperit, quamvis morte præventus, sacramentis, ut baptismo, vel sacra communione participare non possit, salvus est: quia cum gratia perire non potest: in fide enim jam accepta virtus sacramentorum jam continetur, et in bona voluntate quæ intrinsecus fidem veram inseparabiliter semper comitatur, meritum bonorum operum completur. Gratis ergo aqua vitæ tribuitur: quia etiam absque omni merito operis pro sola bona voluntate salus credenti confertur. *Qui ergo vult, accipiat aquam vitæ gratis.* O quam pretiosa sunt ista supernæ dignationis oracula, omni pretio præferenda, omni acceptione digna, omni devotione accipienda, omni memoria retinenda, omni virtute promerenda! Unusquisque ergo videat quanto qualique auditu illa percipiat, percepta custodiat ac perficiat.

§ VII.

Humidus, id est, humectatus et madefactus omnium liquoribus gratiarum. 1.
Ipsa enim fuit *quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, et non timebit cum venerit æstus*[3]: et sicut granum madefactum ex se germen emittit a quo est totus fructus sine contactu alterius grani, sic Maria madefacta gratia Spiritus sancti sine contactu virili germinavit Christum, qui est fructus benedictus, qui et dicitur *germen* propter humilitatem. Isa. XLV, 8: *Aperiatur terra, et germinet Salvatorem.*

Irriguus. Unde dicitur ei, Isa. LVIII, 2.
11: *Eris quasi hortus irriguus*, etc. Eccli. XXIV, 42, dicit Filius de matre: *Rigabo hortum meum plantationum, et inebriabo prati mei fructum.* Eccle. II, 6, dicit verus Salomon: *Exstruxi mihi piscinas aquarum, ut irrigarem silvam lignorum germinantium.* Christus fons

[1] Eccle. V, 9.
[2] Proverb. XXX, 15.
[3] Jerem. XVII, 8.

est et fluvius, Maria paradisus. Genes. II, 6 : *Fons ascendebat de terra, irrigans universam superficiem terræ.* Fons iste ad litteram abyssus, id est, matrix omnium aquarum. Vel, *fons* ponitur pro *fontes* per syllepsim. *Irrigare* autem ponitur pro *ministrare humorem.* Dicitur autem terra circumjacens humectari a fluminibus *per tracones*, id est, vias subterraneas, vel meatus quatuordecim stadiis aut sedecim.

Mystice fons iste Christum designat, qui bene dicitur *ascendere de terra* : quia nascens de Virgine, ascendit, non descendit quemadmodum peccatores descendunt. Et bene dicitur Christus *fons* : quia corda fidelium suorum septem donis Spiritus sancti non cessat irrigare, sed superexcellenter conscientiam matris suæ. Unde ibidem sequitur : *Fluvius*, id est, Christus, *egrediebatur*, in sua incarnatione. Unde dicitur, Joan. XVI, 28 : *Exivi a Patre, et veni in mundum. De loco voluptatis*, id est, de utero virginali, *ad irrigandum paradisum*, id est, Ecclesiam quam irrigavit prædicando fluentis quatuor Evangeliorum, quæ designantur per quatuor flumina in quæ dividebatur fluvius ille. Vel etiam irrigavit sanguine et aqua quæ fluxerunt de corpore ejus.

3. Item, Nota quod hortus hic, id est, Maria, habuit in se utrumque irriguum, inferius scilicet et superius. Irriguum inferius complectitur triplicem fletum, scilicet pro peccatis propriis, sed hunc non habuit, quia numquam peccavit. Item, pro miseriis alienis, quæ sunt præcipue culpa et pœna : hunc habuit communicans per compassionem transgressionibus generis humani. Quasi diceret : *Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam* [1], o fili mi. Communicans etiam passionibus Unigeniti sui, pro quo abundanter creditur lacrymata. Unde et ei dicitur, Cantic. VII, 4 : *Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon*, etc. Item, pro hujus miseriæ incolatu, dicens illud Psalmi CXIX, 5 : *Heu mihi! quia incolatus meus prolongatus est.*

Irriguum superius habuit post ascensionem Filii, lugens pro desiderio patriæ et absentia sponsi. Unde dicit, Cantic. V, 8 : *Filiæ Jerusalem*, id est, o vos virtutes angelicæ, *nuntiate dilecto, quia amore langueo.* Propter hoc etiam videtur ipsa dixisse Filio ascendenti illud Canticorum, I, 3 : *Trahe me post te*, quasi toto desiderio ipsum prosequens ascendentem. Si enim spirituali doloris affectu comitata creditur patientem, et cum ignominia discedentem de mundo, cum quanto putas desiderio prosecuta est ascendentem de mundo cum gloria? Quantitatem enim desiderii ejus probat gaudium quod præ cæteris in cœlis creditur assecuta : pro mensura gaudii cumulatur. Proverb. X, 24 : *Desiderium suum justis dabitur.* Cum ergo toto desiderio sequi desideraret ascendentem in cœlum, dilatum est ad consolationem Apostolorum et sanctarum mulierum, cum quibus in oratione perseverans adhuc in odore Filii currebat. Unde et dilationis patiens magis quam repulsæ, statim subdit, Cantic. I, 3 : *Curremus in odorem unguentorum tuorum*, id est, in memoria beneficiorum Dei. Sed quia brevis est cursus hujus vitæ, et quasi dicto citius terminatur, et succedit bravium sempiternum, statim postquam ait, *curremus*, nulla de cursu ipso facta alia mentione subdit : *Introduxit me rex in cellaria sua.*

Item, Ratione hujus duplicis irrigui designata est Maria, Josue, XV, 18 et 19, et Judicum, I, 14 et 15, per Axam sedentem super asinum : quia peroptime rexit corpus suum et omnem conculcavit pravam humani corporis voluptatem. Quod dixisse videtur Deo Patri designato per Caleph qui interpretatur omne cor : quia Deo Patri omne cor patet. « Pater, dedisti mihi terram arentem, id est, virginitatem sterilem per naturam, junge,

[1] Psal. CXVIII, 136.

obsecro, et irriguam aquis, id est, fœcunditatem. » Et dedit ei Pater irriguum superius, id est, divinitatem Filii, qua irrigantur Angeli et beati in patria. Et irriguum inferius, id est, Filii humanitatem, quando Verbum caro factum est in ea, cujus prædicatione, exemplis et miraculis fœcundata est militans Ecclesia quasi quodam irriguo, ut posset afferre fructum vitæ. Et bene per Axam quæ interpretatur *furibunda*, figuratur Maria, quæ forte quasi furibunda reputata est a domesticis suis et pontificibus templi, cognito quod contra consuetudinem omnium præcedentium mulierum prima emisisset votum perpetuæ virginitatis : et hoc tangitur in apocrypho de *Infantia Salvatoris*. Nec solum irriguus in se, sed et irrigans nos fuit hic hortus quasi duplici irriguo. Superiori quod est charitas quæ materiam habet desuper : quod fit quando exemplo charitatis ejus ad amorem inflammamur. Inferiori quod est humilitas, quæ materiam habet de inferius, quando exemplo ejus humiliamur.

4. Complutus : quia Christus descendit in eam sicut pluvia in vellus. (Hoc invenies infra.) Ipsa enim fuit terra promissionis *de cœlo exspectans pluvias* [1]. (Quære titulo de *terra*.)

Item, De hac terra dicitur, Ezechiel. XXXIV, 26 : *Deducam imbrem in tempore suo, pluviæ benedictionis erunt.* Nota, quod in pluvia magna est aquarum abundantia et guttarum innumerositas, et multo major in pluviis pluribus. Et ideo dicitur, quod *pluviæ benedictionis erunt*, ut ostendatur, quod innumerabilis et immensa descendit in Virgine plenitudo gratiarum, in sanctificatione, in Spiritus sancti obumbratione, in Filii Dei conceptione, qui descendit tamquam imber et nix de cœlo [2]. Et inebriavit mentem, et infudit terram carnis virgineæ. Sequitur, Ezechiel. XXXIV, 27 : *Et dabit lignum agri fructum suum, et terra dabit germen suum.* Per lignum et terram Mariam, per agrum mundum, per fructum et germen intellige Christum.

Rorificatus, id est, roratus passive : quia Filium Dei suscepit in incarnatione quasi rorem. Unde ipse dicit, Osee, XIV, 6 : *Ero quasi ros : Israel*, id est, Maria, *germinabit quasi lilium.* (Quære titulo de his quæ a superiori descenderunt in hunc hortum, ubi Christus dicitur *ros*.) 5.

§ VIII.

Distillans, inferius a levissimo tactu frondium et herbarum suarum guttas roris et pluviæ susceptas a superiori. Unde dicitur ei, Cantic. IV, 11 : *Favus distillans labia tua.* Item, in Psalmo LXIV, 11 : *In stillicidiis ejus lætabitur germinans.* Christo enim sicut pluvia descendente in vellus, descenderunt a vellere ipso larga gratiarum stillicidia super terram cordis humani : quia *de plenitudine ejus nos omnes accepimus, et gratiam pro gratia* [3]. Ideo comparatur ipsa favo, velleri, et spongiæ. (Titulo de misericordia ejus.) 1.

Rorans, active, id est, rorifluus. Ab ipso enim fonte gratiarum affluit jugiter ad ipsam, et ab ipsa ad nos ros gratiæ, quem subministrat hic hortus pedibus, id est, affectibus deambulantium in eo. 2.

Nebulosus, et hoc maxime tempore incarnationis quando sol justitiæ descendens in illam, inde assumpsit nebulam carnis humanæ. Unde, III Reg. VIII, 12 : *Dominus dixit ut habitaret in nebula.* Et quasi seipsum exponens, subjungit paulo post, ℣. 27 : *Ergo putandum est,* 3.

[1] Deuter. XI, 11.
[2] Isa. LV, 10.
[3] Joan. I, 16.

quod vere Deus habitet super terram. De hac nebula dicitur, Eccli. XLIII, 24 : *Medicina omnium in festinatione nebulæ : et ros obvians ab ardore venienti humilem efficiet eum.* Et loquitur de diabolo. *Medicina omnium*, sanabilium scilicet. Nota, quod Angeli cœlestes non ægrotabant in adventu Christi. Diabolus qui superbierat, totus erat mortuus, et ideo insanabilis. Unde dicitur ei, Jerem. xxx, 12 : *Insanabilis est fractura tua, pessima plaga tua.* Homo quasi participans his et illis sanabilis erat : quia dæmones ipsum reliquerant semivivum[1] : vivebat enim quoad corpus per naturam, sed mortuus erat quoad animam per gratiæ subtractionem. Ideo dicitur, Sapient. I, 14 : *Sanabiles enim fecit nationes orbis terrarum.* Item ideo dicitur : Adspiciens a longe ecce video nebulam totam terram tegentem. Non dixit *cœlum* : quia non pervenit beneficium incarnationis ad angelicam creaturam. Fuit ergo incarnatio medicina omnium hominum, vel omnium infirmitatum : quia humilitas incarnationis curavit superbiam, charitas invidiam, benignitas iram, acceleratio pigritiam, et sic de aliis. Vel, *omnium*, id est, culpæ et pœnæ. Prima enim infirmitas in quam cecidit homo, fuit culpa : ex hac in aliam quæ est pœna. Sed plerumque accidit, quod per unam convalescit de alia. Medicus autem noster Christus non poterat : quia non decebat assumere culpam nostram, et assumpsit pœnalitatem per quam nos liberavit a culpa, etsi nondum a pœna, et obligavit se, quod quandoque et a pœna : et de hoc reliquit nobis pignus contra morem aliorum medicorum, scilicet corpus suum et Spiritum sanctum. *Medicina* ergo *omnium*, id est, salus humani generis, *in festinatione nebulæ*, id est, incarnationis Dominicæ. Ideo autem dicit *in festinatione nebulæ* : quia nebula, id est, caro quam sumpsit de Virgine in momento quo Virgo respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*[2], etc., operatione Spiritus sancti qui nescit tarda rerum molimina, fuit in corpus formata. (Residuum hujus auctoritatis quære infra, ubi Christus dicitur *ros.*)

Item, Per nebulam istam congrue potest designari Maria, quæ bene dicitur *nebula*, quia a terrenis elevata, quæ festinavit quando ex abundantia cordis fidelis eructavit illud verbum bonum, Luc. I, 38 : *Fiat mihi*, etc., et per hoc verbum medicinalem curationem coutulit nobis, id est, Christum, qui languores nostros portavit[3]. Sed exemplo contulit medicinam conservativam : quia imitatio ejus gratiam conservat et accumulat. Unde dicit, Eccli. XXIV, 29 : *Qui edunt me*, id est, sibi incorporant imitando, *adhuc esurient* accumulationem gratiæ.

Caro Christi nebula. Quia nebula tegit 4
solem. Ideo Christus dicit, Eccli. XXIV, 6 : *Sicut nebula*, id est, carne assumpta, *texi omnem terram*, id est, ab omni homine carnali aut terreno lumen divinitatis abscondi : carnales enim lumen divinitatis sub nebula carnis non viderunt, id est, non intellexerunt : quia *posuit Dominus tenebras latibulum suum*[4].

Quia descensus nebulæ signum est serenitatis, et incarnatio Christi causa fuit nostræ reconciliationis cum Patre, et nostræ illuminationis et æternæ claritatis.

Quia sicut nebula claritatem solis temperat, qui nisi nube interposito videri non potest : sic Christus nebulam humanæ carnis induit, ut inaccessibilem suæ claritatis lucem nobis faceret accessibilem. Job, XXII, 14 : *Nubes latibulum ejus.*

Quia sicut nubula solis ardorem temperat et refrigerium præstat terrænascentibus, ut flores, herbas et arbores præservet ab ardore ipsius solis : sic Christi humanitas Patris severitatem temperavit, et in fervore passionis combusta est hæc

[1] Luc. x, 30.
[2] Luc. I, 38.
[3] Isa. LIII, 4.
[4] Psal. XVII, 12.

nebula, ut præstaret nobis refrigerium contra incentiva vitiorum, et præservaret ab ardoribus inferni.

Quia sicut nebula terræ immunditias tegit et abscondit ab oculis solis hujus : sic Christus nebulam carnis suæ inter nos et Deum Patrem interposuit in cruce, et peccata nostra misericorditer operuit pallio carnis suæ. Unde dicit, Eccli. xxiv, 6 : *Sicut nebula texi omnem terram* : quia exaltatus in cruce, scapulis suis obumbravit Ecclesiam.

Quia nebula terram rigat et suo humore quasi quodam rore impinguat et imprægnat ad fructus generandos : sic Christus in carne apparens rore gratiæ mentes infructuosas impinguavit pinguedine charitatis ut facerent fructum vitæ.

Quia nebula dissolvit gelicidium Aquilonis, et Christus qui vapor virtutis Dei[1], illud gelu de quo dicitur, Eccli. xliii, 22 : *Frigidus ventus Aquilo flavit, et gelavit crystallus ab aqua.* (Quære infra titulo de his quæ descenderunt in hortum a superiori.)

Quia urit flores, sicut patet in floribus vitis, et olivæ, et Christus verbo et exemplo delectabilia mundi. Job, xv, 33 : *Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus, et quasi oliva projiciens florem suum*, et loquitur de mundo vel mundi amatore.

Quia prope terram, per compassionem peccantium et pronitatem exaudiendi clamantes ad se ipse dicit, Matth. ix, 13 : *Non veni vocare justos, sed peccatores.* Et de eo dicitur, Psal. cxliv, 18 : *Prope est Dominus omnibus invocantibus eum, omnibus invocantibus eum in veritate.*

Quia late extenditur ut obumbret et protegat. Sic et caro Christi extensa in cruce. Unde dicit, Ezechiel. xvi, 8 : *Expandi amictum meum*, id est, nebulam carnis meæ, *super te.* Et hoc est quod dicit, Psal. civ, 39 : *Expandit nubem in protectionem eorum*, etc.

Quia diem turbat ut solem ostendat. Quando enim tempus nebulosum est, tunc solem bene sustinemus visu. Sic Christus incarnatus contemperavit se lippientibus oculis mortalium, et in adventu suo humanam, id est, mundanam prosperitatem ipsam contemnendo nolens fieri rex[2] : et mundi contemptum docendo turbavit, ut postea clarior et benignior amicis suis appareat, sicut postquam nebula diem turbavit, sol ipsa discussa ferventius et clarius micat.

Quia divisa nebula sol apparet, et divisa carne Christi ab anima sol divinitatis in resurrectione apparuit per cognitionem.

Et nota, quod non solum nebula dicitur caro Christi, sed etiam nubecula sive nubes. Unde, III Regum, xviii, 44 : 5.
Ecce nubecula parva quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Et loquitur ibi quia non pluerat per tres annos. Isti anni spiritualiter tempus sub lege, tempus Prophetarum in quibus non distillavit super terram pluviam gratiæ : sed in tempore gratiæ apparuit nubecula gratiæ, id est, Christus. *Quasi vestigium hominis*, et non dicit vestigium simpliciter, sed *quasi vestigium*, quia non opere viri, sed opere Spiritus sancti conceptus est et natus. *Ascendebat de mari*, id est, de utero Mariæ : ascendit quia in excellentissimo statu vitæ humanæ fuit.

Item, Elias dicitur *pater* : puer missus ad mare, Gabriel missus ad Mariam. Primum genus, salutatio. Unde, *Ave, Maria*[3]. Secundum, triplex commendatio, ad se, *gratia plena* : ad Deum, *Dominus tecum* : ad nos, *benedicta tu in mulieribus.* Tertium, confortatio. Unde : *Ne timeas, Maria*, etc. Quartum, Filii Dei annuntiatio. Unde, *Ecce concipies*, etc. Quæ conceptio commendatur a quinque. A nominis sublimitate. Unde,

[1] Sapient. vii, 25.
[2] Joan, vi, 15.
[3] Luc. i, 28 et seq.

Vocabis nomen ejus Jesum. A potestate. Unde, *Hic erit magnus.* A nobilitate. Unde, *Filius Altissimi vocabitur.* A dignitate. Unde, *Dabit illi Dominus Deus sedem David*, etc. A dignitatis æternitate. Unde, *Regni ejus non erit finis.* Quintum, modi expressio. Unde, *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc. Sextum, exempli additio. Unde, *Et ecce Elisabeth*, etc. Septimum, omnis hæsitationis amotio. Unde, *Non erit impossibile*, etc.

In hoc autem, quod caro Christi dicitur *nubecula parva*, notatur duplex humilitas, exterior et interior. Item, hæc nubes media inter cœlum et terram, sic Christus homo mediator Dei et hominum [1]. Hæc etiam nubes aquosa, descendens sicut pluvia in vellus reconciliationis serenitatem fecit, ascendens in cœlum pluviam sancti Spiritus misit. Unde dicit, Ezechiel. xxxvi, 25 : *Effundam super vos aquam mundam.* Tempestatem factura est veniens ad judicium, quando in circuitu ejus erit tempestas valida.

Pulchre autem corpus Dominicum dicitur *nubes*, quod de purissimis sanguinibus beatæ Virginis formatum, quos scilicet sanguines tamquam nutritivos cœlestis suæ caliditatis, id est, charitatis humores, ad nutrimentum sui de oceano hujus sæculi traxit ad se radius solis justitiæ, id est, benignitatis pietatis supernæ. Hæc fuit nubes habens in se vestigium hominis, et afferens secum pluviam copiosæ salutis, id est, humanæ redemptionis. Fere autem easdem proprietates habet nubes cum nebula.

6. Fuit hæc nubes in nativitate candida per peccati immunitatem et omnimodam puritatem, Unde, Apocal. xiv, 14 : *Vidi, et ecce nubem candidam : et super nubem sedentem*, etc. Nubes candida, munda Christi humanitas. (Quære titulo, quod Maria *nubes.*) Tunc enim nubecula ascendit de mari, id est, Christus puer parvulus de Maria.

In conversatione lucida per boni exempli diffusionem. Unde in transfiguratione nubes lucida obumbravit eos, id est, Apostolos [2]. Ezechiel. i, 4 : *Et vidi, et ecce... nubes magna, et ignis involvens, et splendor in circuitu*, etc.

In passione rubea per sanguinis proprii rubricationem. Unde dicitur ei, Isa. lxiii, 1 : *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra ?* In passione enim fuit nubes ubi toti generi humano refrigerium dedit, ubi sub umbra alarum suarum protexit genus humanum : sed in resurrectione fuit levis, quando omni mortalitate deposita et passibilitate surrexit.

In sepultura nigra et obscura, cum non fuit ei species, neque decor.

In ascensione forte hyacinthina per cœlestis coloris induitionem. Unde tunc nubes lucida et forte hyacinthina suscepit eum ab oculis intuentium.

In judicio ardens erit et ignea, quando ignis ante ipsum præcedet, etc.

Item, De nube dicitur, Isa. xix, 1 : 7.
Ecce Dominus ascendet super nubem levem, etc. Expone istud, *Ecce*, sicut invenies titulo de *conceptu Virginis.* Nubes ista caro Christi, quæ bene dicitur *levis* : quia sine pondere peccati. Quæ ideo dicitur *nubes* : quia nos rigavit pluviis doctrinarum, exterruit tonitruis comminationum, perlustravit quasi quibusdam fulgoribus coruscationibus miraculorum, et sua nos obumbratione protexit. Unde Christus homo dicit, Eccli. xxiv, 6 : *Sicut nebula texi omnem terram.* Sed videtur, quod dixisse debuerat Propheta : Descendet Dominus ad nubem levem, sicut dicit ibi infra, Isa. lxiv, 1 : *Utinam disrumperes cœlos, et descenderes.* Et non ascendet super nubem levem : quia non se exaltavit, sed multum humiliavit assumendo carnem, sicut dicit Apósto-

[1] I ad Timoth. ii, 5.

[2] Matt. xvii, 5.

lus, ad Philip. II, 7. Sed quia descendens in carnem qui antea ignotus erat mundo, sic ascendit in notitiam et honorificentiam hominum : ideo dicitur super nubem ascendisse.

Vel aliter : Incarnatio Domini dicitur *ascensus* : quia tunc visibilis mundo apparuit, sicut nubes nobis melius apparet ascendendo quam descendendo. Vel ideo ascensurus dicitur super nubem : quia caro in ipso omnino subdita fuit spiritui, nec aliquid adversus spiritum concupivit. Vel ideo quia sic in notitiam venit, ut dictum est, cum prius esset Deus absconditus [1]. Vel, ab effectu : quia naturam humanam quam assumpsit, ascendere fecit. Unde, *Qui ponis nubem ascensum suum* [2], etc.

8. Hæc est enim nubecula quæ Christo nascente ascendit de mari, id est, de Maria. Et fuit hæc nubes quasi sex colorum, ut dictum est supra. Et nota, quod Propheta loquens de incarnatione, vocat eum Dominum, ut notet Dei Filium, qui est *Rex regum et Dominus dominantium* [3]. Vel, quia tunc veniebat disratiocinare hominem servum suum contra diabolum, quod factum est in cruce.

Sequitur : *Et ingredietur Ægyptum* [4], id est, mundum nascens de Virgine. Vel, *Ægyptum* ad litteram. Matth. II, 13 : *Angelus Domini apparuit in somnis Joseph dicens* : *Surge, et accipe puerum*, etc. Vel, *Ægyptum*, id est, cor humanum illud illustrando lumine gratiæ : quia prius erat tenebrosum. (Quære titulo de aurora.) Et hoc est quod dicit Zacharias, Luc. I, 78 et 79 : *Visitavit nos oriens ex alto. Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent*, etc.

Sequitur, Isa. XIX, 1 : *Et commovebuntur simulacra Ægypti* : quia ipso intrante Ægyptum, corruerunt simulacra ejus. Vel, dæmones obtinuerunt in eis. Vel, *commovebuntur simulacra Ægypti*, id est, destruetur idololatria. Ad quod Magi a dæmonibus edocti, vel juxta prophetiam Balaam intelligentes natum Filium Dei, qui magicam artem destrueret, venerunt ipsum in Bethleem adorare.

A facie ejus, id est, a præsentia ejus. *Et cor Ægypti tabescet in medio ejus*, id est, sapientes mundi obstupescent : quia sapientia ejus destruetur. Isa. XXIX, 14 : *Peribit sapientia*, etc. Abdiæ, ℣. 8 : *Perdam sapientes*, etc. Psal. CVI, 27 : *Omnis sapientia eorum devorata est.*

Moraliter : Ingrediente Domino per gratiam Ægyptum cordis humani, statim corruerunt simulacra vitiorum. Si vero adhuc stant in corde tuo hujusmodi simulacra, argumentum est quod Dominus nondum ingressus est in cor tuum. (Quære de idolis, titulo.) Et nota, quod hæc auctoritas habetur, Isa. XIX, 1, in onere Ægypti, id est, mundi tenebris peccatorum et caligine ignorantiæ obvoluti, multimodæ miseriæ mœrore confecti. Recte enim dicitur Christi incarnatio *onus Ægypti* : quia Ægyptus interpretatur *tenebræ*, vel *mœror*.

Incarnatio Dominica fuit tenebrarum 9.
evacuatio contra erroneos : quia ipsa est lux mundi. Isa. IX, 2 : *Habitantibus in regione umbræ mortis*, etc. Mœroris consolatio contra acediosos : quia ipsa gaudium mundi. Luc. II, 10 : *Evangelizo vobis gaudium magnum*, etc. Angustiarum exterminatio contra invidos et avaros : quia *Christus charitas est* [5]. Item, Psal. CXVIII, 45 : *Ambulabam in latitudine*. Glossa Ambrosii : « In charitate patulum cor oportet esse ad suscipiendum illum qui replet cœlum et terram [6]. »

Sive vaporans. Unde beata Virgo di- 10.

[1] Isa. XLV, 15.
[2] Psal. CIII, 3.
[3] I ad Timoth. VI, 15 et Apocal. XIX, 16.
[4] Isa. XIX, 1.
[5] I Joannis, IV, 16.
[6] Jerem. XXIII, 24.

cit, Eccli. xxiv, 21 : *Quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam,* etc. (Quære in serie de arboribus, ubi agitur de Libano, et optime expositum invenies.)

§ IX.

1. Densus, id est, condensus propter multitudinem virtutum, quæ designantur per innumerabilem multitudinem herbarum et arborum, radicum et aromatum, de quibus infra invenies de herbis et aromatibus. Cantic. iv, 13 : *Cypri cum nardo,* etc. Ipsa est enim arbor seu lignum densarum frondium, habens ramos, qui rami jubentur sumi, Levit. xxiii, 40. Densæ enim frondes magis tenent virorem et difficilius corrumpuntur. Hæc est condensatio bonorum operum et meritorum in Virgine cum virore fidei et perseverantia, quæ sumi debent per exemplum, et cum quibus Christo occurrendum est. In ipsa enim quasi consitæ creverunt omnes virtutes in superlativo gradu, et in his condensis debemus constituere diem solemnem solemnizando ejus virtutes.

Item, Hæc condensitas notatur, Ezechiel. xlvii, 7 : *Converti me ad ripam torrentis,* etc., et paulo post, ℣. 12 : *Ex utraque parte omne lignum pomiferum,* etc. Apocal. xxii, 2 : *Ex utraque parte fluminis lignum vitæ,* etc. Item, Eccli. xxiv, 17 : *Quasi cedrus exaltata sum,* etc.

Item, De hac condensitate dicitur, Isa. xli, 19, ubi Maria appellatur solitudo et desertum, ubi sic legitur : *Dabo in solitudinem cedrum, et spinam, et myrtum, et lignum olivæ : ponam in deserto abietem, ulmum, et buxum simul.* Per cedrum quæ est arbor alta et procera, altitudo cœlestium desideriorum et contemplationis ejus, quibus duobus cœlos attingebat stans in terra[1]. Per spinam multiplicis tribulationis punctionis, quibus in Filio, cum Filio, et pro Filio per compassionem pungebatur amaritudo vitæ præsentis. Per myrtum omnimoda incorruptio carnis et spiritus, tam ab omni peccato, quam a virginitatis læsione, et corporis putrefactione. Per lignum olivæ opera charitatis et misericordiæ, quæ utraque tanta fuit in ea, quod Filium suum unigenitum in mortem tradidit pro salute humani generis, sicut dicitur, Michææ, vi, 7. Per abietem quæ est plana, lenis et sine scrupulis, mansuetudo et lenitas cordis. Per ulmum quæ vites sustentat, orationum suarum devota sinceritas, qua fructificantes in Ecclesia Dei sustinet et supportat. Per buxum semper virentem fides ipsius Virginis, quæ nec etiam in Filii passione defecit : et ideo forte crux buxatur in tempore Dominicæ passionis, quia per fidem beatæ Virginis ipsa crux honoratur.

Item, moraliter : Septem arbores hic nominantur, quæ designant septem virtutes principales, quæ opponuntur septem criminalibus. Cedrus imputribilis, castitas contra luxuriam. Spina pungitiva et excitativa, vigilantia contra acediam. Oliva lenitiva, misericordia contra avaritiam. Myrtus mitigativa, temperantia contra iram. Abies altitudine cæteras arbores transcendens, et cujus auxilio mare transitur, et in terram promissionis pervenitur, charitas contra invidiam. Ulmus quæ vitem fructuosam sustentat, patientia contra impatientiam. Buxus humilis et semper virens, humilitas contra superbiam. 2.

Aliter : Per abietem altitudo cœlestium desideriorum. Ulmus ponitur hic loco vitis : quia idem erit præmium pauperis et pauperem sustentantis. Unde, Matth. 3.

[1] Sapient. xviii, 16.

x, 41 : *Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet.* Aliter et moraliter : Per solitudinem signatur religio. Primo ponitur cedrus imputribilis et boni odoris, hoc est, castitas vel incorruptio : hoc ipso enim quod continet quis a putredine luxuriæ, odoriferus efficitur Deo et hominibus : ex putredine enim fœtor, ex incorruptione bonus odor. Hæc est prima virtus necessaria omni justo. Sequitur spina, id est, compunctio de peccatis propriis : aliquando confixa fuit spina peccati, debet converti quis in ærumna. Vel, spina correptio quæ debet esse alba, ut correptio procedat de dulcedine mentis et mansuetudine. Non nigra, quod est quando ex malitia accusat quis fratrem suum. Ad Thessal. v, 14 : *Corripite inquietos*, ecce spina : *consolamini pusillanimes*, ecce alba. Et hæc consolatio designatur per myrtum quæ ponitur consequenter : quia myrtus confortat membra debilia. Unde, Isa. xxxv, 3 : *Confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate.* Eccli. vii, 38 : *Non desis plorantibus*, etc. Sed quia parum est consolari verbo si desit opus, sequitur et lignum olivæ, id est, misericordia actualis.

4. Et umbrosus. In Maria enim velut in horto condenso et umbroso invenitur umbra propitiationis. Ad hoc enim obumbravit ei virtus Altissimi in Filii conceptione, sicut dicitur infra, ut et ipsa precibus suis, meritis et exemplis obumbraret peccatoribus contra fervorem divinæ iracundiæ et æstum cujuslibet pravæ concupiscentiæ. Ipsa est enim arbor ramosa et frondosa, cujus pulchritudo delectabilis ad intuendum, umbra desiderabilis ad quiescendum, fructus appetibilis ad edendum. Tria enim sunt quæ præcipue viatores ad arborum protectionem compellunt fugere, æstus, turbo, et pluvia. Et hæc tria designant tria quæ tendentes ad patriam per viam hujus exsilii principaliter infestant. Concupiscentia quæ per æstum, superbia quæ per turbinem, importunitas assidua tentationum, quæ per pluviam designatur. Obumbrat autem nobis Maria contra æstum concupiscentiæ exemplo castitatis, contra turbinem superbiæ exemplo humilitatis, contra importunitatem tentationis diabolicæ virtute assiduæ orationis. Nec patitur summa ejus benignitas supra id quod possumus nos tentari : sed cum ipsis tentationibus dat proventum. Ideo de ipsa dicitur, Isa. iv, 6 : *Tabernaculum erit in umbraculum diei ab æstu*, etc. (Quære titulo, quod Maria tabernaculum.) Obumbrat autem præcipue super capita bellatorum, qui ad imitationem ipsius pugnant contra tria vitia supra dicta, scilicet contra superbiam per humilitatem, contra avaritiam per largitatem, contra luxuriam per temperantiam et castitatem, et sic de aliis : ut dicere valeat qui sic pugnat, Psal. cxxxix, 8 : *Obumbrasti*, Maria, *super caput meum in die belli.* Item, obumbrat Maria peccatoribus : quia ipsa designatur per propitiatorium [1], quod obumbrabant duo Cherubim sese respicientes mutuo versis vultibus in propitiatorium. Hæc duo Cherubim sunt in ipsa virginitas et maternitas, quæ quasi solebant habere vultus aversos : nunc autem sese respiciunt, quia et virgo est et fœcunda. De hoc elegantissime dicit quidam :

Partus et integritas discordes tempore longo,
Virginis in gremio fœdera pacis habent.

Et bene hæc duo vocantur Cherubim, quod interpretatur *plenitudo scientiæ* : quia solius Dei sapientia scivit et potuit virginitati fœcunditatem conjungere in Maria. Unde, ad Roman. xi, 33, exclamat Apostolus : *O altitudo divitiarum sapientiæ et scientiæ Dei*, etc. !

Abscondens. In eo siquidem abscon- 5.

[1] Exod. xxvii, 8 et 9.

ditus latuit Christus novem mensibus. Unde dicitur ei, Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*. Et inde assumpsit nubilum nostræ carnis, in qua celaretur diabolo et sæculi principibus : qui si eum cognovissent, numquam Dominum gloriæ crucifixissent [1], et ita non essemus redempti. Ipsa etiam abscondit peccatores, quasi sub frondibus et ramis pietatis et misericordiæ suæ, a facie sedentis in throno judicii. Unde designatur per hortum voluptatis, in quo absconditi sunt Adam et Heva post peccatum [2].

6. Et latebrosus in bono sensu, id est, opportunus ad inveniendum latibulum : densitas enim arborum latitudo et multitudo foliorum umbram faciunt : et hæc tria, scilicet multæ arbores, lata et multa folia, et umbrositas proveniens ex his duobus, præbent latibulum. Et ideo Maria signatur per Esther reginam quæ interpretatur *abscondens* : in hoc enim horto posuit Christus tenebras latibulum suum. Hæ tenebræ, sicut dicit Glossa, signant incarnationis mysterium, quod nobis profundum est et obscurum. *Latibulum suum* dicit, id est, secretum majestatis suæ, quæ nube carnis tegebatur. Et hoc nobis erat necessarium quatenus fides sic haberet meritum. Unde Augustinus: « Domine, absconde te, ut credamus. » Et forte propter hoc dixit Deus : *Ut habitaret in nebula* [3]. Hoc autem latibulum tunc aperietur, quando videbimus eum sicuti est. Propter hujusmodi latebrositatem dicit Filius matri, Isa. XVI, 3 et 4 : *Pone quasi noctem umbram tuam in meridie*, id est, in manifesta diaboli persecutione et tentationum fervore : *absconde fugientes, et vagos ne prodas. Habitabunt apud te profugi mei : Moab, esto latibulum eorum a facie vastatoris.* Umbram suam ponit quasi noctem in meridie Maria : quia ab æstu tentationis secure defendit afflictos, refrigerat patientes. Ipsa enim abscondit fugientes mundum, carnem, et diabolum : quia pusillanimes et timentes Dei judicium recipit et receptat. Vagos non prodit : quia tentatos peccato non exponit : nec vagantes post varios errores quantum in se est, deserit inconsultos, sed eos ad salutem abscondit orationibus et exemplis revocans ab errore peccantes. Profugos Domini recipit : quia fugientes a terrore judicii misericorditer consolatur, spem veniæ tribuens desperatis. Ideo de ipsa dicit Psalmista, Psal. CIII, 18 : *Petra*, id est, Maria, *refugium herinaciis* et leporibus. (Titulo, quod Maria petra.) Et appellatur hic Maria *Moab* : quia descendit secundum historiam de genere Moabitarum per Ruth. Unde et dicitur *petra deserti* [4]. Ratione etiam hujus absconsionis designata est per Rahab Jerichuntinam : nam sicut illa Rahab Judæos exploratores recepit et abscondit [5], sic Maria Judæos, id est, vere confitentes se et Filium suum, et exploratores veræ terræ promissionis ad possidendum eam. Sicut enim pia mater abscondit filium suum sub pallio quando pater vult verberare : sic Maria fugientes ad se, Christi justitiam formidantes. Sed nota, quod res grossa et grandis non ita de facili potest abscondi : necesse ergo tibi est ad hoc ut possis abscondi sub pallio, id est, sub latitudine misericordiæ ejus, ut sis parvus in oculis tuis per humilitatem, non turgidus per elationem : ut sis mundus per castitatem, quia cum fœtore luxuriæ non posses ad eam propinquare : ut sis misericors, alioquin apud misericordiæ matrem refugium non haberes.

[1] I ad Corinth. II, 8.
[2] Genes. III, 8.
[3] III Regum, VIII, 12.
[4] Isa. XVI, 1.
[5] Josue, II, 1 et seq.

§ X.

1. Mundus in se : quia nihil inquinatum incurrit in illum [1]. Apocal. xxi, 27 : *Non intrabit in eam aliquid coinquinatum aut abominationem faciens.*

2. Et emundans. Emundat enim suo rore et stillicidiis pedes, id est, deambulantium in eo per meditationem, et manus, id est, opera per operum ejus imitationem. Ad rorem enim solemus abluere sordes pedum et manuum.

3. Mirabilis, præcipue in tribus, in seipso, in flore, in fructu.

In seipso : quia hortus iste, id est, Maria, supra naturam, supra rationem, supra consuetudinem, supra humanæ conditionis meritum suum peperit hortolanum. Supra naturam : quia virgo peperit Deum : ad hoc enim intelligendum ratio humana non sufficit. Unde exclamat Isaias, lxvi, 8 : *Quis audivit umquam tale? et quis vidit huic simile?* Supra consuetudinem, quia de Spiritu sancto caro Christi concepta est : quod enim caro de carne aut spiritus de spiritu oriatur, bene consuetum est. Joan. iii, 6 : *Quod natum est ex carne, caro est : et quod natum est ex spiritu, spiritus est.* Sed quod caro de spiritu, omnino novum et inauditum et mirabile est. Supra humanæ conditionis meritum : quod virgo sine dolore pareret, meritum humanum non exigebat, sed potius oppositum. Unde dictum erat primæ matri post peccatum : *In dolore paries filios* [2], etc. Ideo exclamat Propheta : *Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram* [3].

Item, Alio modo mirabilis in se : quia in utero virginali, qui proprie per hunc hortum designatur, tria mirabilia facta sunt. Primum mirabile, quia ibi Deus factus est homo, antiquus dierum puer, verbum infans, æternus temporalis, immortalis mortalis, immensus parvulus, leo agnus, creator creatura, qui fecit hoc quod factum est. Joan. i, 14 : *Verbum caro factum est.* Jerem. xxxi, 22 : *Creavit Dominus novum super terram : Fœmina circumdabit virum* perfectum scientia et virtute. Secundum mirabile, quia qui fecit ventrem, factus est in eodem ventre. Hoc est magnum mirabile, sicut si quis faceret domum, et postea nasceretur in eadem domo. Ideo dicitur in Psalmo lxxxvi, 3 et 5 : *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei!... Homo et homo natus est in ea, et ipse fundavit eam Altissimus.* Isa. lxvi, 8 : *Quis audivit umquam tale? et quis vidit huic simile?* Tertium mirabile, quia venter ille majus se continuit, id est, Deum, quem totus non capit orbis. Isa. xlv, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*, in utero virginali. De magnitudine enim illius dicitur, Job, xi, 8 et 9 : *Excelsior cœlo est*, divinitate, quia Deus verus. *Profundior inferno*, humilitate, quia verus homo. *Longior terra mensura ejus*, per longanimitatem. *Latior mari*, per charitatem. Augustinus : « Super omnia non elatus, subter omnia non depressus, intra omnia non inclusus, extra omnia non exclusus. »

Mirabilis in flore : quia in singulis herbis et arboribus suis florem retinens 4.
et fructum proferens, nec propter fructus flores amittens. Vere mirabilis hortus, in quo fructus sic veniunt, ut tamen flores non recedant : sic fructus maturescunt, ut tamen flores non maturescant. Ideo de floribus suis et fructibus dicit Maria, Eccli. xxiv, 23 : *Flores mei fructus honoris et honestatis.*

[1] Sapient. vii, 25.
[2] Genes. iii, 16.
[3] Psal. xlv, 9.

5. Mirabilis in fructu, cujus fructus Christus Jesus, vel præcipue caro Christi, quæ in sola ex sola muliere concepta est sine pruritu et fœtore coitus, quod nulla alia. Unde designatur per lapidem excisum de monte [1], id est, de Maria, id est, sine opere nuptiali, sicut glossat Augustinus. Vel, *de monte,* id est, de altitudine humanæ naturæ, in qua fuit ante peccatum : talem enim quoad peccati immunitatem assumpsit Christus humanam naturam, qualis fuit ante peccatum. Quatuor enim sunt status hominis. Primus ante peccatum, secundus post peccatum ante gratiam, tertius sub gratia, quartus in gloria. De singulis statibus istis aliquid accepit Christus, de primo peccati immunitatem, de secundo pœnalitatem, de tertio gratiæ plenitudinem, de quarto peccandi impossibilitatem et omnimodam veritatis contemplationem.

Caro Christi mirabilis. Quia in ipsa conceptione formata in corpus, ita tamen, sicut dici Archiepiscopus Cantuariensis, quod tunc visibus humanis non possent lineamenti distingui. Eccli. XLIII, 24 : *Medicina omnium in festinatione nebulæ.* Nota *in festinatione*, ut supra, ubi hortus dicitur *nebulosus.*

Quia caro illa non infecit animam infusam. Unde de Christo dicitur : *Qui ingreditur sine macula* [2]. Ideo dicitur, Jerem. XXIII, 5 : *Suscitabo David germen justum,* id est, Christum justum in germine, id est, in conceptione : quia conceptus fuit sine originali. Unde dictum est Mariæ, Luc. I, 35 : *Quod nascetur ex te sanctum*, nascetur in nativitate in utero et ex utero. Propter hæc mirabilia et has dignitates dicitur caro Christi unica, ibi, *A leonibus unicam meam* [3]. Dicitur etiam gloria, ibi, *Exsurge, gloria mea* [4], etc., quia in ea diabolum vicit, et nos ab ejus tyrannide liberavit. Caro Christi unica propter singularem conceptionem, in qua statim habuit animam. Singularem nativitatem : quia de Virgine natus est porta clausa. Peccati immunitatem : quia ipsa est nubes levis, id est, sine pondere peccati. Unionem cum Verbo : quia *Verbum caro factum est* [5]. Beatitudinem singularem. Unde dicit ei Pater : *Sede a dextris meis* [6], id est, in potioribus bonis meis.

Alio etiam modo mirabilis est fructus iste vel hortus iste in fructu : quia Christus statim in sua conceptione omnimoda fruebatur divinitatis contemplatione secundum mentem, quæ deitati personaliter erat unita et immediate conjuncta, et quodammodo a gloria Dei absorpta, cui ineffabiliter adhærens unus spiritus, una persona, unus Deus est effecta omnimoda, habens eamdem potentiam, sapientiam, bonitatem per gratiam, quam et Verbum habet vel habuit ab æterno per naturam : totum enim et secundum plenitudinem se præbuit illi divinitas ad participandum, nihilque reservavit quod homini assumpto non dederit. Unde Propheta : *Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo : etenim Dominus habitabit in finem* [7], id est, sine fine, sine termino, sine mensura. Nec hoc dicit quasi in eo finis vel terminus vel mensura sit, sed ut ostendat plenitudinem divinitatis in ipso habitare. Unde Apostolus manifeste proclamat : *In ipso habitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter* [8] : dicens *omnis,* arguit eos qui dicunt hominem assumptum omnem scientiam sed non omnipotentiam habere. *Plenitudo* dicit contra eos qui dicunt nec tantam potentiam, nec sapientiam, vel bonitatem habere, quantam habet ipsum Verbum. Et ne quis hoc totum de Verbo et non de homine assumpto exponat, subjungit, *corporaliter*, id est,

[1] Daniel. III, 34.
[2] Psal. XIV, 2.
[3] Ibid., XXXIV, 17.
[4] Ibid., LVI, 9.
[5] Joan. I, 14.
[6] Psal. CIX, 1.
[7] Psal. LXVII, 17.
[8] Ad Coloss. II, 9.

in homine assumpto qui est corpus. Sicut igitur homo omnibus quæ sunt Dei, participat secundum plenitudinem : ita Deus omnibus quæ sunt hominis præter peccatum : talis enim fuit unio hominis et Dei, quæ Deum hominem faceret, et hominem Deum. Unde, *Beatus quem elegisti et assumpsisti, inhabitabit in atriis tuis* [1], id est, communicabit tecum in proprietatibus. Sicut enim Deus omnia sua homini dedit, ita omnia hominis in se suscepit. Et veluti Filius dicit Patri, Joan. xvii, 10 : *Mea omnia tua sunt, et tua mea sunt* [2] : ita homo assumptus dicere potest verbo assumenti : Omnia tua per naturam, mea sunt per gratiam : et omnia mea per naturam, tua sunt per dignationem. Propter hanc igitur ineffabilem unionem deitatis et humanitatis Deus dicitur vere et est homo, et homo dicitur vere et est Deus. Unde Augustinus dicit : « Si distinctionem naturarum attendas, aliud est Deus, aliud homo, vel duo sunt Deus et homo. Si autem personalem unionem, non duo, sed unum non in natura, sed in persona. Pater enim et Filius unum sunt, non in persona, sed in natura : homo assumptus et Verbum assumens unum sunt, non in natura, sed in persona. Et quilibet sanctorum Deo adhærens per fidem et dilectionem, unum est cum Deo, non in natura, vel in persona, sed in justitia vel gloria. Propter hanc itaque inæstimabilem adhæsionem mens Christi immobilis et inconcussa etiam in ipsa morte permansit. Nec tunc minus habuit gloriæ vel beatitudinis quantum ad principale mentis pertinet. In spiritu vero et in anima et in carne fuit variatio et mutatio ante ipsam passionem in diebus carnis suæ, id est, mortalitatis. » De spiritus mutabilitate dicitur : *Infremuit Jesus spiritu* [3]. De animæ mutabilitate scriptum est : *Tristis est anima mea usque ad mortem* [4]. Secundum carnem esurivit, sitivit, fatigatus est, et hujusmodi.

Inviolatus : quia non transivit per eum incircuncisus et immundus [5]. De ipso 6.
enim prædixerat Isaias, xxxv, 9 : *Non erit ibi leo, et mala bestia non ascendet per eam.* Leo superbia quæ locum non habuit in Virgine humillima. Mala bestia, avaritia, vel luxuria, quæ non violaverunt Virginem misericordiæ genitricem. Tria enim principalia faciunt bestiæ in horto. Pedibus enim conculcant, virorem ejus devorant, stercoribus commaculant. Hæc tria similiter faciunt dæmones in anima peccatrice. Stercus luxuria : conculcatio avaritia : superbia, sicut dicit Gregorius, totum corpus depascit virtutum. Eckebertus abbas ad Mariam : « Hortus conclusus tu es, Dei genitrix, ad quem deflorandum manus adulteri numquam introivit. »

§ X.

Securus : quia non patet malignanti- 1.
bus, id est, dæmonibus et vitiis, ut inde violenter possint abstrahere eos qui ad ipsum confugerint. Non est enim qui de manu tua possit eruere [6]. Idcirco de Maria dicitur, Isa. iv, 6 : *Erit in umbraculum diei ab æstu, et in securitatem*, etc. Cantic. vi, 9, super illud : *Terribilis ut castrorum acies ordinata*, dicit beatus Bernardus : « Non est timens hostes visibiles ». (Quære supra titulo de nomine, *Maria.*)

Stabilis in plenitudine virtutum sua- 2.
rum et deliciarum, quæ non marcescunt, non corrumpuntur, non deficiunt, non veterascunt. Ezechiel. xlvii, 12 : *Non*

[1] Psal. lxiv, 5.
[2] Joan. xvii, 10.
[3] Joan. xi, 33.
[4] Matth. xxvi, 38.
[5] Isa. lii, 1.
[6] Job, x, 7.

defluet folium ex eo, et non deficiet fructus ejus :... quia aquæ ejus de sanctuario egredientur, etc. Ibidem : *Per singulos menses afferet primitiva*, etc. Apocal. XXII, 2 : *Per menses singulos reddens fructum suum.* Et in Isaia, LVIII, 11, dicitur Mariæ : *Eris quasi hortus irriguus, et sicut fons aquarum, cujus non deficient aquæ.*

3. Fœcundus : quia flante austro, id est, Spiritu sancto adspirante fœcundatus, per quem fructum reddit multiplicem. Fœcundus, inquam, in virore herbarum, in pulchritudine foliorum, in diversitate fructum, in redolentia aromatum, in umbrositate frondium, in melodia avium, in decursu fontium, et hujusmodi. Et de hac fœcunditate habetur, Cantic. IV, 13 : *Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum pomorum fructibus.* In verbis istis hujus horti fœcunditas demonstratur : nam emissiones et productiones Virginis dicuntur esse *paradisus* cum omnibus fructibus et arboribus, herbis et aromaticis et unguentis : et per paradisum signatur Ecclesia, maxime autem per mala punica universa sanctorum collectio totusque paradisus designatur : nam sicut in malogranato singulis granis singulæ cellulæ deputantur, et nihilominus in una cella ordinantur grana plurima, et tandem sub uno cortice omnia continentur : sic in æterna felicitate, cum dispar sit claritas sanctorum, et dispar præmium quorumdam, tamen una est dignitas et omnium unum est gaudium. Bene ergo dicitur Mariæ : *Emissiones tuæ*, etc., quia ex ipsa totus paradisus processisse dicitur, sicut fructus de flore : quia ipsa initium præstitit salutis et gratiæ.

Item, Tria beneficia quasi triplicem fructum nobis exhibuit fœcunditas hujus horti. Primum, quod jugum antiquæ captivitatis amovit. Secundum, quod divinæ indignationis iram pacificavit. Tertium, quod notam humanæ iniquitatis delevit. Captivus enim tenebaris, o homo, per Mariam liberatus es. Offensam Dei incurreras, per Mariam reconciliatus es. Iniquus et peccator exstiteras, et per illam justificatus es. Quid enim dulcius libertate post captivitatem, et justificatione post impietatem, reconciliatione post offensam ? Ad Mariam ergo tota justorum vita, devota desideria, sanctæ meditationes, justæ operationes, crebræ gratiarum actiones, et cætera hujusmodi respicere debent, ut ex his omnibus præcipue honoretur quæ præ cæteris sanctis omnibus causam æternæ salutis operata est nobis. Age ergo tu qui in tantis Mariæ respiras beneficiis, et ad ipsam vota tua et desideria converte, et dulce tibi sit hanc fœcunditatem semper inquirere, et in horti hujus umbra quiescere, qui bonorum spiritualium longa tabefectus inedia, et longo tædio pravi itineris hactenus laborasti. Accedat ad eam qui adhuc longe est, qui jam apprehendit eam, amore et servitio spirituali teneat, nec dimittat.

Deliciosus, affluens scilicet et abun- 4
dans omnibus spiritualibus imo et corporalibus deliciis. Unde, Cantic. VIII, 5, dicitur *deliciis affluens.* Beatus Bernardus : « Quid nisi delicias dixerim virginitatis decus cum fœcunditatis munere, humilitatis insigne distillantem charitatis favum, misericordiæ viscera, plenitudinem gratiæ, prærogativam gloriæ singularis. » Propter hujusmodi delicias cantat ei Ecclesia : « Speciosa facta es et suavis in deliciis tuis, » id est, tibi soli convenientibus. Quia *multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas* [1].

Item, Deliciæ Mariæ virtutes et privilegia quæ ipsi soli conveniunt, quorum merito a deliciis omnium sanctorum translata est ad delicias regis et Domini Angelorum. Et bene virtutes ejus deliciæ sunt : quia non solum homines et Ange-

[1] Proverb. XXXI, 29.

los, sed etiam divinos provocabant adspectus. Unde et dicitur de ea, Jerem. vi, 2 : *Speciosæ et delicatæ assimilavi filiam Sion*, id est, Mariam.

Aliter : Deliciæ sunt cibi et potus delicati : et ipsa delicatissimo favo charitatis suæ, delicatissimo lacte uberum suorum nutrivit Filium Dei et suum. Unde et Filius suus, Cantic. v, 1, gloriatur dicens : *Comedi favum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo.* (Quære paulo infra, ubi hortus iste dicitur *satians*.)

§ XII.

1. Largus, quod patet ex eo quod liberalissime invitat omnes ad delicias suas dicens cum Filio suo, Matth. xi, 28 : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*, scilicet glorioso fructu meo qui est Christus. Vel, fructibus meis, id est, generationibus meis, de quibus ipsa dicit, Eccli. xxiv, 26 : *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus meis implemini.*

2. Inexhaustus. Ideo super illud, *Ave, gratia plena* [1], dicit Magister Hugo de sancto Victore ad Mariam : « Recte dicta es *gratia plena*, de qua ortus est fons gratiæ. » (Quære titulo, *Gratia plena*, circa finem capituli.) Ideo dicit ipsa, Eccli. xxiv, 14 : *Usque ad futurum sæculum non desinam*, scilicet miseris misericordiam exhibere. Propter hoc dicitur illi, Isa lviii, 11 : *Eris quasi hortus irriguus, et sicut fons aquarum cujus non deficient aquæ*, scilicet misericordia, compassio, pietas, et hujusmodi.

3. Satians. Unde dicit : *A generationibus meis implemini* [2], ut supra. Largitas enim Mariæ quæ est hic hortus, ad suam fœcunditatem et plenitudinem Christum invitat et amicos, Cantic. v, 1, ubi dicit : *Veniat dilectus meus in hortum suum, et comedat fructum pomorum suorum.* Audierat enim mater hortum se vocari in superiori auctoritate, ubi dixerat Christus : *Surge, Aquilo* [3], id est, o tu, satana, ne incumbas Ecclesiæ ut eam deprimas : sed recede et da locum Spiritui sancto : *et veni, Auster*, id est, inspiratio Spiritus sancti : *perfla hortum meum*, id est, matri meæ perseveranter insuffla gratiarum abundantiam, ut ab ipsa abundanter et indeficienter defluant beneficiorum remedia ad infirmos. Hæc autem verba videntur dicta fuisse spiritui maligno, et Spiritui sancto in sanctificatione Mariæ ab originali peccato. Auditis autem hujusmodi verbis beata Virgo, et memor illius ficulneæ quæ maledicta est, quia Christum fructum quærentem in ea non pavit, statim invitat dilectum ad delicias suas, dicens : *Veniat dilectus meus in hortum suum* [4], id est, in me descendat per incarnationis mysterium, *et comedat fructum*, id est, delectetur in fructu *pomorum suorum*, id est, in operibus virtutum quas in me plantavit. Et nota, quod beata Virgo ad fructum invitat Filium suum tamquam puerum : quia *parvulus natus est nobis* [5], et mittit ad eum quasi quatuor nuntios, ut veniat cito ad prandium nobiscum. Hi quatuor nuntii sunt meditatio quæ Dominum quærit, contemplatio quæ quæsitum invenit, oratio quæ inventum invitat, humilitas quæ invitatum adducit, Unde dicit, Cantic. i, 1 : *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum*, id est, humilitas effudit orationem suam, ut vocaret et adduceret sponsum ad convivandum nobiscum in terris, qui cum Patre et Angelis convivabatur in

[1] Luc. i, 28.
[2] Eccli. xxiv, 26.
[3] Cantic. iv, 16.
[4] Ibid., v, 1.
[5] Isa. ix, 6.

cœlis. Et nota, quod fercula libentissime comedit sponsus iste, quæ sunt vitæ munditia, et vera pœnitentia. De primo, Cantic. II, 16: *Qui pascitur inter lilia.* Et hoc ferculum prævenire debet omnia alia fercula, sine quo cætera non saperent. De secundo dixit Rebecca filio suo Jacob, Genes. XXVII, 9: *Affer mihi duos hædos optimos*, usque, *quibus libenter vescitur.* Quod autem hæc duo fercula Christo præparavit in præsenti, duobus aliis ab ipso cibabitur, scilicet gratia in præsenti, et gloria in futuro.

4. Dilectus autem Mariæ gaudens se invitari tamquam famelicus statim adest, et de bona refectione se commendat, dicens: *Veni in hortum meum, soror mea, sponsa* [1]. Et paucis interpositis describit suam refectionem dicens: *Comedi favum cum melle meo*, etc. Quasi diceret ad similitudinem venientis in hortum suum, ut ibi jucundetur post labores. Sic ego ab illis qui labores mihi præbent iniquitatibus suis, ut jucundaret in meritis et virtutibus beatæ Virginis, veni in hortum meum, id est, in ipsam per mysterium incarnationis meæ.

Cibus Christi, adimpletio paternæ voluptatis. Unde dicit, Joan. IV, 34: *Meus cibus est ut faciam voluntatem ejus qui misit me*, etc.

Quoad animam contemplatio divinitatis, a quo cibo numquam jejunavit. Unde dicit: *Providebam Dominum in conspectu meo semper* [2]. Mens enim hominis assumpti statim a sua origine plene et perfecte Dei visione fruebatur, ipsam veritatem videndo immediate in semetipso.

Sacra scriptura: ab hoc etiam numquam jejunavit. Matth. IV, 4: *Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei.*

Conversio peccatorum: ad hoc jejunavit in cruce: quia ibi non incorporavit nisi unicum latronem. Unde dicit: *Et operui in jejunio animam meam* [3], id est, non exercui potentiam meam, vindicando me de crucifixoribus meis.

Corporalis, a quo jejunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus, sicut dicitur, Matth. IV, 2.

Delectatio quam habuit in virtutibus matris, scilicet in activa et contemplativa, de quibus hic dicit: *Comedi favum cum melle meo* [4], etc. Ubi in utraque vita matrem sibi complacuisse demonstrat: nam mel eliquatum puræ contemplationis designat dulcedinem: favus qui rudem ceram demonstrat exterius, et in suis cellulis mel occultat, vitam figurat activam, quæ licet in operibus rudis appareat, per singulas tamen operum cellulas dulcedinem continet præmiorum.

Aliter: *Comedi favum cum melle meo.* Mel quod descendit ab aere, signat contemplativæ dulcedinem. Favus vero est quoddam elaboratum ab apibus habens dulcedinem in melle et lumen in cera, et signat activam quæ est in labore, et habet dulcedinem mellis in conscientia quantum ad Deum, et lumen in exteriori conversatione quantum ad proximum. Unde, Matth. V, 16: *Luceat lux vestra*, etc. Ministravit ergo Maria Filio Dei favum cum melle: quia primatum habuit in utraque vita.

Sequitur: *Bibi vinum meum cum lacte meo.* Et conjungit vinum in quo ebrietas, lacti in quo est dulcedo: quia ebrietatem bibit in lacte materno. Qui enim antequam bibisset lac matris, districte judicans cum severitate puniebat, postquam carnem sumpsit de Virgine, et bibit de ejus lacte, severitatem sic in misericordiam commutavit, quod velut lacte materno deebriatus, peccatorum nostrorum videatur oblitus.

Potansque. Quod autem biberit Christus in hac refectione, consequenter

[1] Cantic. V, 1.
[2] Psal. XV, 8.
[3] Psal. LXVIII, 11.
[4] Cantic. V, 1.

ostendit, dicens : *Bibi vinum meum, cum lacte meo.* Quod est dicere, pastus sum in merito meo et virgineis lactatus uberibus, de quorum neutro alicui numquam contigit gloriari. Ideo licet de Maria dicatur : *Oleum effusum nomen tuum* [1], non tamen dicitur, quod ubera sint effusa : eo quod solus Filius Dei ex eis lactatus est : gratia autem nominis ad omnes effunditur. Et cætera ut supra exposita sunt. Qui enim propter iniquitates et peccata mundi sic tactus erat dolore cordis intrinsecus, ut æterni supplicii mundo diluvium præpararet, postquam lac bibit de Virgine, quasi de vino potatus et lætificatus corde, tamquam oblitus tristitiæ quam induxerant mundi malitiæ, a suppliciis ad misericordiæ beneficia se convertit. (Hæc melius notata invenies titulo de *uberibus Mariæ*).

Item, De hac inebriatione dicit ipsa, Eccli. xxiv, 42 : *Dixi : Rigabo hortum meum plantationum.* (Hoc habes expositum, quod Maria *aquæductus.*) Sequitur : *Et inebriabo prati mei fructum.* Fructus prati est Filius, qui dicitur *fructus*, quia reficit : et quia toto se cibat animam, quia totus est desiderabilis [2]. Est enim manna de cœlo veniens [3], panis omnis delectamenti [4]. *Fructum* dicit *prati*, ut notetur singularis partus Virginis : quia partus Virginis fructum habuit, non damnum, delectationem, non dolorem. Heva enim peperit cum dolore et damno propriæ substantiæ : dolor enim est sensus divisionis continuorum, et talis non potest esse sine deperditione substantiæ. Ipsa autem beata Virgo peperit sine dolore : et in hoc singularitas partus ostenditur. Dictum est enim Hevæ : *In dolore paries* [5]. Sed partus beatæ Virginis fuit fructus : quia sine dolore, id est, sine naturalium læsione. Propter quod dictum est ei : *Ave*, id est, sine væ.

Hunc fructum inebriat ipsa quasi vino triplici, ut obliviscatur injurias sibi illatas a peccatoribus. Et de facili potest inebriari : quia parvulus est [6]. Inebriat autem primo vino compassionis peccatoribus compatiendo. Secundo, vino devotæ orationis pro eis orando. Tertio, vino lætitiæ et exsultationis, proficientibus congaudendo. Primum vinum est de vineis Engaddi [7], quod interpretatur *oculus tentationis :* nam ex eo quod oculum habet ad vitam humanam quæ non nisi tentatio est. Unde, Job, vii, 1, dicit alia littera : Tentatio est vita hominis super terram [8]. Ex hoc necesse habet compati. Secundum vinum est vinum Libani. Osee, xiv, 8 : *Memoriale ejus sicut vinum Libani* : quia devota oratio nascitur ex candore et munditia mentis, et ex eo quod mundissimam habet mentem, potest devote orare movente compassione. Tertium vinum est *quod lætificat Deum et homines* [9]. Primo vino ostendit se inebriari, Cantic. ii, 14 : *Ostende mihi faciem tuam.* Et post : *Sonet vox tua*, scilicet devotæ orationis, *in auribus meis.* Et hoc, quia dulcis es, id est, inebrians me. Unde quasi inebriatus dicit, III Regum, ii, 20 : *Pete, mater mea*, etc. Tertio vino dicit se inebriatum, congratulationi beatæ Virginis magis congaudendo, et gratiam multiplicando. Item, Cantic. viii, 2, ostendit mater cujusmodi poculo dilectum suum potaverit, ubi dicit Filio : *Dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meorum.* Vinum conditum dicit charitatem conditam melle devotionis et aromatibus bonorum operum. Mala granata vocat contubernia bonorum operum contenta sub cellulis singularum virtutum, et ex eis procedens suavitas dicitur *mustum malorum granatorum.* Et signanter additur *meorum :* quia malis

[1] Cantic. i, 2.
[2] Ibid,. v, 16.
[3] Exod. xvi, 14.
[4] Sapient. xvi, 20.
[5] Genes. iii, 16.
[6] Isa. ix, 6.
[7] Cantic. i, 13.
[8] Vulgata habet, Job, vii, 1 : *Militia est vita hominis super terram.*
[9] Judicum, ix, 13.

granatis ipsius nulla alia comparantur.

6. Viso quomodo Deus refectus et potatus est in hoc horto, videndum est quomodo ipse satiatus alios satiari vult ex eodem. Dicit ergo familiaribus suis et amicis matris suæ : *Comedite, amici, et bibite : et inebriamini, charissimi* [1]. Videri siquidem poterat, quod Christus sibi appropriasset omnia quæ delectare poterant in hoc horto, cum pronomen appropriationem significans singulis adjecisset, dicens : *Favum meum, vinum meum*, et hujusmodi. Sed licet ipse quasdam habeat delicias speciales in Virgine, utpote qui ejus prærogativas novit, quas mens humana non capit, nihilominus tamen quilibet fidelis secundum mensuram acceptam invenit in beata Virgine quid comedat et quid bibat. Invenit unde pascatur et confirmetur in bonum, invenit ut lætificetur cor suum, invenit unde inebriari valeat, ut quæ prius in mundo dilexerat, de cætero ad memoriam non reducat. Dicit ergo : *Comedite, amici*, id est, delectamini in fructibus hujus horti, *bibite, et inebriamini, charissimi*, de vino quod vobis propinat vitis illa quæ dicit, Eccli. xxiv, 23 : *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris*. Quæ etiam dicit, ibidem, ℣. 26 : *A generationibus meis implemini*. Imo quæ expressius dicit, ibidem, ℣. 29 : *Qui edunt me adhuc esurient, et qui bibunt me adhuc sitient*. Quasi diceret : Qui dulcedinem meam gustaverit in præsenti, adhuc plus de ea desiderabit experiri.

7. Pascit Maria suos convivas. Primo et digniori modo glorioso fructu suo qui est Christus, quem sumimus in sacramento, qui fructus dulcis est super mel et favum, in quo plena est et vera refectio quantum ad militantes, vera et æterna fruitio quantum ad triumphantes, et propter utrosque dicit Christus, Joan. vi, 56 : *Caro mea vere est cibus*, etc.

Secundo, carne sua virginali. Unde dicit : *Qui edunt me adhuc esurient*, etc. Similiter in sacramento ubi sumitur caro Christi : quia caro Christi et caro Mariæ, sicut caro matris et filii una caro. Unde Apostolus loquens de matre et Filio, I ad Corinth. vi, 16 : *Erunt, inquit, duo*, id est, Christus et Virgo, *in carne una*. Simile dixit Adam, Genes. ii, 24. Delicatissimum ferculum carnem virgineam manducare.

Tertio, verbis suis positis in Evangelio, quæ verba Dei sunt, et quæ docuit eam Spiritus veritatis : quia *non in solo pane vivit homo* [2], etc. Propter hoc de ea dicitur, Eccli. xv, 3 : *Cibabit illum*, id est, amatorem suum, *pane vitæ et intellectus*, id est, doctrina verbi Dei, quæ dat intellectum credentibus, et hoc in præsenti, et in futuro pane Angelorum, id est, Dei fruitione. De quo pane dicitur, Luc. xiv, 15 : *Beatus qui manducabit panem in regno Dei*. Vel, *pane vitæ*, id est, Filii sacramento, qui est panis vivus qui de cœlo descendit [3], conferens hic vitam gratiæ, in futuro vitam gloriæ. Ipsa enim procurat amatoribus suis gratiam digne celebrandi et communicandi. Et statim subditur de effectu illius panis, Eccli. xv, 3 et 4 : *Et firmabitur*, scilicet digne communicans, *in illo*, scilicet pane, quia hic est panis confirmans cor hominis in gratia et virtute. *Et non flectetur*, id est, non cedet tentationi, vel tribulationi, vel hæreticæ pravitati. *Et continebit illum*, id est, in unitate Ecclesiæ cum aliis fidelibus tenebit. *Et non confundetur*, id est, non frustrabitur a desiderio suo. Vel, *non confundetur* in die judicii cum impiis. *Et exaltabit illum apud proximos suos*, scilicet Angelos et homines beatos.

Quarto, quasi quibusdam delicatissi-

[1] Cantic. v, 1.
[2] Matth. iv, 4
[3] Joan. vi, 51.

mis ferculis exemplis suæ sanctissimæ et virtuosissimæ conversationis. Unde dicit, Eccli. xxiv, 29 : *Qui edunt me*, id est, qui meam conversationem sibi incorporant, *adhuc esurient* : quia non parit fastidium, sed desiderium. Conversatio enim sancta cujuscumque quæ trahitur in exemplum, cibus est spiritualis reficiens et saginans. Unde dictum est Petro, Joan. xxi, 17 : *Pasce oves meas*, exemplo scilicet honestæ conversationis. Multo fortius ergo pascit et reficit conversatio Virginis, cum ipsa sit panis omne delectamentum in se habens, et omnis saporis suavitatem [1]. Ideo dicit ipsa, Cantic. v, 1 : *Comedite*, et eritis *amici : et bibite, et inebriamini*, et eritis *charissimi*. Imitatio autem operum illius duplex est. Vel, exemplo ejus bene operari, et hoc est edere : quia masticando laboratur. Vel, exemplo ejus in se exstinguere pravas concupiscentias, et hoc est bibere, in quo sitis exstinguitur.

Quinto modo pascit seipsa quasi totaliter. Ipsam enim comedere est amore et devotione ipsam spiritualiter reficere. Ipsam enim comedit quasi favum mellis, qui in ejus eloquiis delectatur, dicens illi : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua* [2], etc. ! Item, qui virtutes ejus et beneficia sæpissime ad mentem revocans prorumpit in vocem confessionis et laudis, ut in voce exsultationis et confessionis sit sonus taliter epulantis. Propter hoc ei competit illud quod dicitur de superna Jerusalem, Isa. li, 3 : *Gaudium et lætitia invenietur in ea*, ab illis scilicet qui eam comedunt : *gratiarum actio et vox laudis*. Propter hoc etiam dicitur, Eccli. xlix, 2 : *In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria, et ut musica in convivio vini*.

Sexto, pascit omni edulio delicato et sapido : quia *esca universorum in ea* [3]. Nam ipsa est arca, de qua dixit Deus Pater vero Noe, id est, Filio carnem sumpturo, Genes, vi, 21 : *Tolles tecum ex omnibus escis quæ mandi possunt, et comportabis apud te*. Ipsa siquidem pane vitæ nos reficit, ut dictum est, carnibus agni immaculati [4], frumento primo si fuerimus columbini [5], pisce fidei, ovo spei, pane charitatis, pomis odoriferis sanctæ opinionis, uva passa, id est, memoria passionis, malogranatis in quibus sub uno cortice multa grana ordinabiliter disponuntur, faciens nos conservare et diligere unitatem fraternitatis. Nam ipsa est quæ precibus suis facit inhabitare unius moris in domo Ecclesiæ vel religionis, pisce asso subministrans nobis gratiam fraternæ compassionis. Piscis enim assatur quando pius affectus aliena miseria uritur. Sic assatus erat Apostolus cum dicebat, II ad Corinth. xi, 29 : *Quis infirmatur, et ego non infirmor ? Quis scandalizatur, et ego non uror ?* Propter hoc Dominus piscem assum comedit [6], quia miserantium pius affectus dulciter sapit ei. Pascit etiam nos melle devotionis, et exhilarat facies nostras oleo lætitiæ spiritualis.

Item, Cum ipsa sit dispensatrix et pincerna gratiarum, imo vitis et cella vinaria. Unde dicit, Cantic. ii, 4 : *Introduxit me rex in cellam vinariam*, vel in cellaria sua, ubi non solum potatur a dilecto suo quin et amicis suis hauriens refundit, qui de ejus plenitudine omnes recipiunt et gratiam pro gratia, dilectores suos et convivas potat vino et potu multiplici, et largitur differentias potuum secundum differentias potatorum. Et quod ipsa sit pincerna sanctorum, ostendit, Proverb. ix, 5, dicens : *Bibite vinum quod miscui vobis*. Et, Cantic. v, 1, dicit convivis suis : *Bibite, et inebriamini, charissimi*. Quod etiam sit pincerna Domini, dicit, Cantic. viii, 2, ubi loqui- 8.

[1] Sapient. xvi, 20.
[2] Psal. cxviii, 103.
[3] Daniel. iv, 9.
[4] Exod. xii, 5 et seq.
[5] Ezechiel. xxvii, 17.
[6] Luc. xxiv, 42 et 43.

tur dilecto : *Dabo tibi poculum ex vino condito*, etc., ut supra.

Propinat hæc pincerna mustum forte et calidum spiritualem gratiam primo gustantibus, quo calefacti et a se alienati in amorem matris et Filii dulciter inardescunt : potando siquidem pauper cornua sumit, quæ sunt Christi dilectio et Mariæ, vel dilectio Dei et proximi. Isidorus dicit, quod mustum vinum est statim e lacu sublatum. Dictum autem creditur mustum, quia limum et terram quæ dicitur *mus*, unde *humus*, habeat in se commixta. Vinum autem dicitur, eo quod potus ejus venas sanguine cito repleat : veteres enim vinum venenum appellaverunt, sed postquam inventum est virus lethiferi succi, hoc vinum vocatum est, illud venenum. Unde Hieronymus in libro de *Virginitate* : « Virgo Christi vinum fugiat ut venenum, ne pro ætatis calore ferventi vinum bibat et pereat. »

Vinum compunctionis pœnitendo lugentibus, qui dicere ei possunt : Potasti nos, o Maria, vino compunctionis.

Vinum lætitiæ spiritualis de impetranda venia per ejus adjutorium spem concipientibus : de quo dicitur : *Vinum lætificat cor hominis* [1].

Vinum mixtum devotionis ipsam ex corde invocantibus. Hoc non debet bibi sine aqua lacrymarum, ne reddat hominem præsumptuosum : et de hoc dixit ipsa Filio : *Vinum non habent* [2]. Et hoc bibitur in nuptiis Christi et animæ pœnitentis ad ipsum redeuntis : et talibus dicit ipsa, Proverb. IX, 5 : *Bibite vinum quod miscui vobis*.

Vinum defæcatum adversus vitia reluctantibus. Siquidem mustum semper in motu est, donec purum ab impuro separetur, et donec impurum infra, ita quod subsint fæces. Sic debet ratio superponere se sensualitati et carni et quibuslibet vitiis et peccatis. Ideo dixit Dominus ad Cain, Genes. IV, 7 : *Sub te erit appetitus ejus*, id est, sensualitatis vel peccati, *et tu dominaberis illius*.

Vinum doctrinæ spiritualis sapientiam Filii, quæ vera est, libenter addiscentibus. Hoc est *vinum germinans virgines* [3], hoc est, revirginans corruptas prius mentes. Hoc vinum propinat ipsa revelans quibus vult occulta mysteria Scripturarum.

Vinum duræ increpationis quibusdam horribiliter delinquentibus. Hoc vinum propinavit ipsa Theophilo quem de impietate sua austere coarguit, sed addidit oleum consolationis, ne de Filii misericordia desperaret, et sic vulneribus ejus spiritualibus infudit oleum et vinum [4].

Vinum amineum, id est, album ab ἀ quod est sine, et *minio*, castitati studentibus. Et hoc est *vinum germinans virgines* [5], id est, virgineas cogitationes et affectiones. Germen principium est rei crescentis : et humilitas semper dicit : *Nunc cœpi* [6]. Ideo in germine notatur humilitas.

Vinum roseum, quod scilicet rubet ut rosa, charitate ferventibus. Et hoc est vinum vel sanguis ille in quo Judas lavat stolam suam et pallium [7].

Vinum humanæ redemptionis, sitim justitiæ patientibus. Ad hoc vinum invitat ipsa cum Filio, Isaiæ, LV, 1, dicens : *Omnes sitientes*, etc. *Venite, emite absque argento... vinum et lac*, ut possit dicere redemptus illud Canticorum, V, 1 : *Bibi vinum meum cum lacte meo*.

Vinum meracissimum, sacramentum Filii sui digne recipientibus, de quo, Deuter. XXXII, 14 : *Et sanguinem uvæ biberet meracissimum*. Hoc vinum proprie dicitur *vinum passum* : quia de uva passa exprimitur, id est, de corpore Jesu Christi.

[1] Psal. CIII, 15.
[2] Joan. II, 3.
[3] Zachar. IX, 17.
[4] Luc. X, 34.
[5] Zachar. IX, 17.
[6] Psal. LXXVI, 11.
[7] Genes. XLIX, 11.

Floratum novitiis sibi et Filio servire incipientibus.

Raspatum humilitatis fæces peccatorum conculc antibus. Vel, *fæces suas*, id est, peccata præ oculis cordis habentibus. Qui dicunt cum Psalmista, Psal. L, 5 : *Peccatum meum coram* [1] *me est semper.*

Ferratum ad honorem suum et Filii sui vitam suam arctantibus.

Gariophilatum aromatizans saporose et dulciter se et Filium laudantibus.

Pigmentum conditum speciebus cœlestibus dulciter et suaviter de se cogitantibus. Et dicitur *pigmentum* quasi purus gustus mentis.

Claretum sapidissimum, Filii passionem et suam compassionem devote recolentibus, et tam Filio quam matri ex toto affectu compatientibus. Conficitur autem claretum ex pretiosissimis speciebus et vino optimo quod studiose colatur per eas. Duo ad hoc colatoria dedit nobis Deus Pater. Unum fuit corpus Christi Jesu, aliud cor Mariæ. Vinum hujus clareti : vel sanguis Christi qui est uva, de quo dicitur : *Et sanguinem uvæ biberet meracissimum* [2]. Vel, doctrina de Dominica passione : de quo vino, Proverb. XXXI, 6 : *Date vinum his qui amaro sunt animo*, scilicet ex compassione Christi patientis. Species aromaticæ hujus clareti singulæ et universæ circumstantiæ passionis, scilicet tristitia, mœstitia, pavor, tædium, sudor sanguineus, Judæ proditio, manuum ligatio, faciei velatio, colaphi et palmatæ, sputa, flagella, minæ, probra, clavi, lancea, spinæ, lacrymæ, fel, et acetum, et vinum myrrhatum, et cætera hujusmodi. Quidquid autem pœnæ et doloris transivit per corpus Filii, per matris animam pertransivit juxta sententiam Simeonis, Luc. II, 35 : *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius*, etc. Propter hoc corpus Filii et anima matris recte possunt duo colatoria nominari. Nec solum colatoria, imo et apothecæ omnium specierum aromaticarum, id est, omnium virtutum gratiarum et donorum. Attritæ enim fuerunt hæ species et minutatim contusæ in mortariolo humillimæ passionis, tribulationibus diversis, velut quibusdam pistillis, quando Christus attritus est et commolitus propter scelera nostra [3]. Et hic fuit universus pulvis pigmentarii, id est, Christi, de quo mentio fit, Cantic. III, 6, et Exod. XXX, 35. (Quære infra de hac materia, titulo de *aromatibus horti conclusi.*)

Propinat hæc pincerna vinum vetus et suaveolens, in amore ipsius perseverantibus. De hoc vino dicitur : *Vinum novum amicus novus* : *veterascet, et cum suavitate bibes illud* [4].

Rosatum aromaticum perfectis, dissolvi et esse cum ipsa desiderantibus. Siquidem ex ferventissima charitate quæ figuratur in rosa, quæ intensissimi ruboris est, procedit tale desiderium.

Vinum honorarium in nuptiis Assueri et 9.
Esther, id est, Christi et Ecclesiæ discumbentibus. Hoc est vinum præcipuum et abundans, de quo legitur, Esther, I, 7. Et dicitur *honorarium* : quia et principibus et potentibus honoris gratia præsentatur : et hoc vinum, Isa. XXV, 6, appellatur *vindemia defæcata* : quia commixtione alicujus contrarii bibitur. In his nuptiis ministrat beata Virgo, cui convenit illud Lucæ, XII, 37 : *Præcinget se, et faciet illos discumbere, et transiens ministrabit illis* : et ipsos incitat ad comedendum et bibendum, dicens illud Canticorum, V, 1 : *Comedite, amici, et bibite* : *et inebriamini, charissimi.*

Quod beata Virgo sit pincerna ipsius Filii, ostendit ipsa, Cantic. VIII, 2, ubi promittit dilecto suo, dicens : *Dabo tibi poculum ex vino condito, et mustum malorum granatorum meorum*, sicut supra exposuimus.

[1] Vulgata habet *contra.*
[2] Deuter. XXXII, 14.
[3] Isa. LIII, 5.
[4] Eccli. IX, 15.

Item, Quod sit pincerna justorum, ostendit, Proverb. IX, 5, dicens : *Bibite vinum quod miscui vobis.* Ideo designatur per Rebeccam, Genes. XXIV, 18 et seq., quæ de hydria sua potavit Eliezer et camelos, id est, Christum et justos.

Item, Quod sit pincerna beatorum, ostendit, Cantic. V, 1, ubi dicit quasi loquens ipsis beatis : *Bibite, et inebriamini, charissimi.* Potest etiam dici pincerna illorum qui sunt in purgatorio, et illorum qui puniuntur in inferno.

Potest etiam dici de matre illud quod dicitur de Filio in Psalmo LXXIV, 9 : *Calix in manu Domini vini meri, plenus misto. Et inclinavit ex hoc in hoc,* etc. Calix dicitur a κᾶλον Græco quod est *lignum* Latine : quia antiquitus fiebant calices de ligno non de metallo. Potest dici *calix iste* quidquid a matre et Filio unicuique juste retribuitur. Vel, *calix iste* communiter quidquid ab ipsis propinatur. Dicitur *calix in manu Domini* vel Dominæ, id est, in potestate, *meri vini* æternæ jucunditatis quoad beatos ubi nihil tristitiæ admiscetur. Proverb. XIV, 10 : *Cor quod novit*, etc., usque, *in gaudio ejus non miscebitur extraneus*, id est, alicujus tristitiæ metus vel motus. Hoc vino mero inebriat ipsa comedentes in mensa Domini, qui inebriantur ab ubertate domus Dei, quæ est ipsa : et torrente voluptatis potantur ab ea. Ibi enim apponit convivis vinum præcipuum et abundans in nuptiis Esther et Assueri qui interpretatur *beatus*, scilicet Christi et Ecclesiæ, sicut, Esther, I, 7, dicitur de convivio quod fecit Assuerus. Calix ergo iste *vini meri* est quoad sanctos, qui sunt in patria.

Plenus autem *misto* dicitur calix iste quoad sanctos qui adhuc sunt in via, et quoad eos qui adhuc puniuntur in purgatorio, quibus ipsa miscuit vinum : quia licet sperent, tamen affliguntur exspectando : nam *spes quæ differtur, affligit animam* [1], et risus spei dolori vexationis miscetur [2]. Ideo calix hic dicitur *plenus misto.* Vel ideo *plenus misto* : quia tribulatio præsens potest converti ad præmium, et ad tormentum.

Sed quomodo miscetur, subjungit Psalmista cum dicit : *Et inclinavit ex hoc in hoc*, scilicet ex uno vase in aliud vas. Sed quandoque vas continens unum vinum vel unum liquorem, inclinatur in vas continens aliud vinum. Sic enim Filius et mater servientibus suis in calicem tribulationis inclinant calicem æternæ jucunditatis, ubi sunt multæ bonæ species tribulatis consolationis infundendo de consideratione retributionis. Et hoc sæpe experti sunt qui Mariæ devote serviunt. Illos etiam qui studiose servierant in hac vita, creditur ipsa misericorditer in purgatorio visitare, et aut verbum solatii, aut jucunditatem suæ visionis, aut aliquod spiramentum jucundi odoris, aut aliquid hujusmodi quo refocillentur et levius ferant, ipsis pie creditur impartiri. Illi vero miserrimi potatores qui non possunt modo separari a calice aureo Babylonis, de quo legitur, Jerem. LI, 7, et qui nolunt modo de misto bibere pœnitentiam faciendo, toto ebibito quod delectabile est, tandem in inferno bibituri sunt in æternum solas fæces. Ideo sequitur : *Verumtamen fæx ejus non est exinanita* [3]. Fæx hujus calicis pœna est inferni, quæ non potest exinaniri, quia perpetua est.

Et hoc est quod sequitur : *Bibent*, ex eo calice, *omnes peccatores terræ.* Hoc nomen, *peccator*, sæpe sonat in quamdam antonomasiam : et ideo illi qui directe peccant in Mariam, ut hæretici, Judæi, blasphemi, et quilibet male sentientes de ea, dici debent antonomastice *peccatores*, cum de facili non possit quis peccare gravius quam in matrem Salvatoris. Sed tales potabit ipsa prædictis fæcibus, quod de Juliano apostata mani-

[1] Proverb. XIII, 12.
[2] Ibid., XIV, 13.
[3] Psal. LXXIV, 9.

feste apparuit, quem Filio ejus blasphemantem et beato Basilio servo suo comminantem Mercurius miles ad præceptum ejus suscitatus, lancea interfecit.

Sic igitur ex isto calice illi qui sunt supra, scilicet beati, bibunt quod est supra, id est, purum et merum. Illi qui in medio, id est, justi, et hi qui purgantur, id quod est in medio, id est, mistum. Et ita damnatis qui inferius sunt, non restant nisi fæces quæ descendunt inferius in calice sæpe dicto.

Jocosus, ut huic horto videatur convenire in bono illud quod dicitur, I ad Corinth. x, 7 : *Sedit populus manducare et bibere, et surrexerunt ludere* [1]. Ipsa enim designatur per arcam testamenti, de qua legitur, II Regum, VI, 14, quod David inducens eam in Jerusalem *saltabat totis viribus ante Dominum*, accinctus ephod lineo, vel stola byssina, sicut dicitur, I Paralip. XV, 27. Similiter saltandum est et tripudiandum coram beata Virgine sine fictione. Quod notatur per hoc quod dicitur, quod David *saltabat totis viribus*. Quod etiam notatur in exsultatione Joannis in utero matris [2]. Et hoc ab accinctis ephod lineo et stola byssina, quibus signatur munditia carnis et spiritus, sine qua mater et Filius nequeunt honorari. Et percutiendum est in organis armigatis, id est, ab armo dependentibus, quibus figuratur operatio bona, et sacrificetur bos et aries, id est, lascivia et pigritia. Ludit igitur in hoc horto vel ante hanc arcam, qui attendens magnalia quæ facta sunt in Maria, præ gaudio congratulationis prorumpit in vocem exsultationis. Isa. LI, 3 : *Gaudium et lætitia invenietur in ea, gratiarum actio, et vox laudis*. Bene autem laudat, qui potest dicere cum David : *Ludam et vilior fiam*, id est, humiliabor *in oculis meis* [3]. Et qui se discooperuit per confessionem cum scurris, et cum illis quos mundus irridet.

Item, In hoc horto vel ante hanc arcam tot saltus facimus, quot salutes ei flexis genibus dicimus, vel quot venias ante altaria seu imagines ejus accipimus.

CAPUT II.

De delectabilibus hujus horti.

Hortus conclusus, soror mea, sponsa [4], etc. Quoniam in horto concluso et fœcundo multa solent delectabilia reperiri, quibus singulis membris et sensibus potest fidelis anima recreari : ideo sub breviloquio collegimus non in toto, sed in parte delectabilia hujus horti, quæ subscriptis versibus melius poterunt memoriæ commendari :

Fons, odor, herba, viror, folium, flos, ramus, [et arbor,
Umbra, refrigerium, modulatio, deliciæ, ros,
Fructus, temperies, ubertas, potus, et esca,
Secretum, requies, somnus, clausura, sere- [num,
Mundities, latebræ, tutum, medicina, jocosum.

[1] Cf. Exod. XXXII, 16.
[2] Luc. I, 44.
[3] II Regum, VI, 22.
[4] Cantic. IV, 12.

Hæc omnia fuit Filio Dei gloriosa Virgo, et hæc omnia est ipsa nobis: quia omnibus omnia facta est ut lucrifaciat universos.

Horum autem delectabilium partem perstrinximus in supra dictis, et partem aliam in hoc capitulo perstringemus.

2. Primum igitur et unum de maximis delectabilibus fuit umbra refrigerans: quia virtus Altissimi obumbravit Mariæ, et per carnem assumptam ex ea ipsam in umbraculum Ecclesiæ præparavit, ut et obumbrata obumbrans merito dici possit, cui ab Angelo Filium nuntiante dictum est, Luc. I, 35: *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.*

Spiritus sanctus superveniet in te: quia de Spiritu sancto concipies. Tu qui audis, quod Maria de Spiritu sancto concepit, fideliter sic intellige: Sicut Verbum Dei imago Patris est, sic anima Christi imago est Spiritus sancti. Nec loquor modo de illa imagine pro qua homo ad imaginem Dei factus esse dicitur [1]. In rebus corporalibus imago alicujus esse dicitur, quod expresse formam illius cujus est imago, habet. Sicut autem corporalia formas suas habent, ita et spiritualia. Forma autem Spiritus sancti gratia septiformis est, non forma quæ sit in spiritu, sed quæ de Spiritu sancto: sicut claritas quæ est in pariete, dicitur claritas solis, non quæ sit in sole, sed quæ est de sole. Homo ergo Christus de Spiritu sancto conceptus est: quia formam Spiritus sancti excellenter accepit, hoc est, gratiam septiformem. Ut ergo non sit materiale, sed formale Christus de Spiritu sancto conceptus est, non cui Spiritus sanctus materiam seminis attulit, sed cui formam sanctitatis inter omnes creaturas elegantius impressit.

3. Item, *Spiritus sanctus superveniet in te.* Venit Spiritus sanctus ad Virginem per electionem, festinavit per sanctificationem, appropriavit per allocutionem, superveniens tandem, hoc est, super væ iens per illam ineffabilem incarnationis operationem. Triplex enim væ inflictum fuerat cunctis filiabus Hevæ ob demeritum transgressionis ejus. Primum, corruptio carnis. Secundum, privatio gratiæ. Tertium, pœna damnationis: donec Spiritus sanctus scilicet in Maria superveniens, hoc est, super væ iens, ab ipsa totum illud væ abstulit, ut nec carnis corruptio impuram, nec prævariatio mentis ream, nec damnatio miseram constitueret.

Et nota, quod in natura humana erat antea duplex infirmitas. Una procedens ex superabundantia humorum, id est, carnalium desideriorum. Altera ex frigiditate quæ erat desperatio cœlestium promissorum. Has duas infirmitates sanavit Spiritus sanctus medicus suis contrariis, scilicet calido frigidum, et humidum sicco. Calidum in beata Virgine fuit ardor et desiderium cœlestium, quo curatum est frigidum desperationis. Siccum fuit propositum continentiæ et virginitatis, quo curatum est humidum totius concupiscentiæ carnalis. Ideo sequitur: *Et virtus Altissimus obumbrabit tibi,* quod est, ab æstu carnalium desideriorum, quem exstinguet, in te prestabit refrigerium.

Sed cum virtus Altissimi, id est, Filius Patris sit lux inaccessibilis [2], et Sol justitiæ, et Lucifer sive stella matutina, videtur potius debuisse dicere, illucebit, quam *obumbrabit*: cum ea quæ lucida sunt, magis claritatem quam umbram soleant ministrare. Quod forte verum esset, nisi juxta formam rerum naturalium etiam Dei miracula pensare possemus. Omne siquidem umbrosum corpus in natura rerum suam umbram jacit in illud quod oppositum est ei a quo claritas procedit. A simili attende hic de hac obumbratione. Res a quo claritas

[1] Genes. I, 27.

[2] I ad Timoth. VI, 16.

processit, fuit divinitas Verbi. Oppositum huic splendori, fragilitas nostræ mortalitatis. Christi vera humanitas in conceptione unico verbo suscepit in se splendorem divinitatis, sicque divinitati et nostræ fragilitati interposito non solum Mariæ, sed et toti mundo obumbravit, ut obumbrationem intelligas assumptæ carnis mediationem. Et sicut radius solaris jubaris umbram oppositorum sibi corporum ad diversa loca transmittit, sic Christus sol justitiæ suæ humanitatis obumbratione extendit ad diversas partes Ecclesiæ diversis temporibus. Ad Orientem umbram jecit, cum in sua conceptione de cœlo descendens et formam servi assumens, dedit humilitatis exemplum. Ad Occasum, cum in passione contulit peccati remedium. Ad Aquilonem, cum descendens ad infernum, ipsum momordit. Ad Meridiem, cum ascendens testes gloriæ suæ transvexit in cœlum.

4. Item, *Spiritus sanctus superveniet in te.* Primo veniet per sanctificationem Virginis, superveniet per sanctificationem conceptus virginei. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Intellige de illa virtute de qua in Psalmo LXXVI, 15 : *Notam fecisti in populis virtutem tuam,* etc. Et de qua dicit Apostolus, I ad Corinth. I, 24 : *Prædicamus... Christum Dei virtutem, et Dei sapientiam.* Hæc virtus obumbravit Mariæ. Unde dicit ei Pater, Isa. LI, 16 : *In umbra manus meæ protexi te.* Manus Patris per quam operatus est Filius. Et hæc umbra fuit infirmitas carnis assumptæ, qua splendor divinitatis ita temperatus pariter et obumbratus est, ut in hac obscuritate caperet eum uterus Virginis, quem in sua claritate omnium rerum capere non potuit amplitudo. De hac umbra dicitur, Cantic. II, 3, ex persona Mariæ : *Sub umbra illius quem desideraveram, sedi.* Umbra autem quæ obumbravit nobis, fuit ignominia passionis, quando sublimitas in humilitatem, speciositas in deformitatem, potentia mutata apparuit in infirmitatem, quando speciosus forma deformis factus est, et umbrosus, et *quasi absconditus vultus ejus* [1], ut esset lividus plagis, illitus sputis, morte pallidus, et omnimodis opprobriis saturatus. Hæc enim circa ipsum mutatio, nostra fuit obumbratio. Et cum multæ mutationes circa ipsum fuerint, sola hæc nobis obumbravit. Mutata enim fuerat sublimitas ejus in humilitatem, quando formam servi accepit : infirmitas autem in majestatem, quando in transfiguratione glorificatus apparuit : mutabilitas mutata est in æternitatem, quando a mortuis resurrexit.

Item, Super illud verbum Angeli, 5.
Luc. I, 35 : *Spiritus sanctus superveniet in te,* dicit beatus Bernardus : « Superius dicta est fuisse *gratia plena,* et nunc quomodo dicitur : *Spiritus sanctus superveniet in te ?* Numquid potuit repleri gratia, et necdum habere Spiritum sanctum, cum ipse sit dator gratiarum ? Si autem jam Spiritus sanctus in ea erat, quomodo adhuc tamquam noviter superventurus repromittitur ? An forte ideo non dixit simpliciter, *veniet in te,* sed addit *super,* quia et prius quidem in ea fuit per multam gratiam, sed nunc supervenire nuntiatur, propter abundantioris gratiæ plenitudinem quam effusurus est super illam ? At vero cum plena jam sit, illud amplius quomodo capere poterit ? Si autem plus aliquid capere potest, quomodo et ante plena fuisse intelligenda ? An prior quidem gratia ejus tantum repleverat mentem, sequens vero etiam ventrem perfundere debet, quatenus scilicet plenitudo divinitatis, quæ ante in illa, sicut et in multis sanctorum spiritualiter habitabat, etiam sicut in nullo sanctorum corporaliter in ipsa habitare incipiat ? Ait namque : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi*

[1] Isa. LIII, 3.

obumbrabit tibi. Quid est, *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi?* Qui potest capere, capiat. Quis enim, excepta fortassis illa quæ hoc sola in se felicissime meruit experiri, intellectu capere, ratione discernere possit, qualiter splendor ille inaccessibilis virgineis sese visceribus infuderit, et ut illa inaccessibilem accedere ad se ferre potuisset, dum de portiuncula ejusdem corporis qui se animate contemporavit, reliquæ massæ umbraculum fecerit? Et fortasse propter hoc dictum est, *Obumbrabit tibi*, quia res nimirum in sacramento erat, et quod sola per se Trinitas in sola et cum sola Virgine voluit operari, soli datum est nosse cui soli datum est experiri. Dicatur ergo: *Spiritus sanctus superveniet in te*, qui utique sua potentia fœcundabit te. *Et virtus Altissimi obumbrabit tibi*, hoc est, illum modum quo de Spiritu sancto concipies, Dei virtus, Dei sapientia Christus [1], sic in suo secretissimo consilio obumbrando conteget et occultabit, quatenus sibi tantum notus habeatur et tibi. Ac si Angelus respondeat ad Virginem: Quid a me requiris, quod in te mox experieris? Scies, scies et feliciter scies, sed illo doctore quo et auctore. Ego autem missus sum nuntiare virginalem conceptum, non creare. Nec potest addisci nisi a suscipiente [2]. »

Aliter: *Obumbrabit tibi.* Miscuit autem Dominus aquam vino, sicut dicitur, Proverb. IX, 5, id est, divinitatem humanitati univit in sua persona, et fulgorem divinitatis nube humanitatis temperavit, aliter tantum fulgorem humanus adspectus ferre non posset. Unde beatus Bernardus: « Claritatem solis æterni nec illius singularis aquilæ, id est, beatæ Virginis, sustinere potuisset adspectus, nisi nube carnis obumbraretur. » Isa. XXXIII, 14: *Quis poterit habitare cum igne devorante*, etc.? Deuter. IV, 24, et ad Hebr. XII, 29: *Deus noster ignis consumens est.* Ideo, Matth. XVII, 5, Pater in nube apparuit, quæ habet umbram contra splendorem, refrigerium contra ardorem.

Item, *Obumbrabit tibi*, contra omnem tribulationem protegendo: quia sicut umbraculo tegitur quis a calore solis ne noceat, sic gratia Spiritus sancti Virginem protexit ab omni infestatione. Unde Interlinearis: « Dabo tibi umbram contra omnem tribulationem. »

Item, *Obumbrabit tibi*, non lædendo, sicut umbra nec lædit, nec gravat, sed refrigerium præstat. Beda: « Virtus vegetans umbra refrigerans, Spiritus sanctus eam fœcundavit, virtus a corruptione servavit. »

Item, *Obumbrabit tibi*, id est, de carne tua corpus quasi umbraculum sibi contemperabit.

Item, *Obumbrabit tibi*, id est, secretam hanc generationem te sola conscia operabitur. Beatus Bernardus: « Illi soli datum est nosse, ut supra. »

Item, *Obumbrabit tibi*, id est, te per carnem sumptam in te in umbraculum Ecclesiæ præbarabit.

Item, *Spiritus sanctus superveniet in te*. Beda: « Superveniens in Virginem Spiritus sanctus duobus modis in ea divinæ suæ potentiæ efficaciam ostendit. Quia et mentem illius adeo, quantum humana fragilitas patitur, ab omni vitiorum sorde castificavit, ut cœlesti esset digna partu, et utero illius sanctum ac venerabile Redemptoris nostri corpus sola sui operatione creavit, id est nullo virili interveniente attactu carnem de carne Virginis sacrosanctam de intemerata formavit. Quem enim prius aperte Spiritum sanctum dixit, hunc ipsum denuo virtutem Altissimi nominavit. » De quo, Luc. XXIV, 49: *Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto.* Obumbravit autem beatæ Dei genitrici virtus Altissimi: quia Spiritus sanctus cor illius cum implevit, æstum concupiscentiæ carnis

[1] I ad Corinth. I, 24.

[2] S. BERNARDUS, Homilia IV super Missus.

temperavit, emundavit a desideriis temporalibus, ac donis cœlestibus mentem simul illius consecravit et corpus.

Et virtus Altissimi obumbrabit tibi. Beda : « Umbra a lumine et corpore objecto solet formari. Virtus ergo Altissimi obumbrabit tibi Mariæ, dum incorporea lux deitatis corpus in ea suscepit humanitatis. » Ex his patet, quod ideo beatæ Virgini Spiritus sanctus dicitur *obumbrasse* : quia in ejus virtute unita est deitas formæ servili, tamquam res obscura lumini sit objecta, ut obscuritas ad formam servi et ad alacritatem deitas referatur.

Item, *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc. Magister Hugo de sancto Victore : «Concepit Maria de Spiritu sancto, non quod de substantia Spiritus sancti semen partus accepit, sed quia per amorem et operationem Spiritus sancti ex carne Virginis divino partui natura substantiam ministravit. Nam quia in corde ejus amor Spiritus sancti singulariter ardebat, ideo in carne ejus virtus Spiritus sancti mirabilia faciebat. Et cujus dilectio in corde illius non suscepit socium, id est, amorem alium, ejus operatio in carne ejus non habebat exemplum. Ideo dictum est : *Spiritus sanctus superveniet in te, et virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Spiritus namque sanctus Virgini supervenit, ut per ejus operationem caro Christi de carne Virginis formaretur. Et virtus Altissimi obumbravit ei, ne substantiam carnis ministrans carnali concupiscentia ureretur. Et sic intelligendum videtur, quod de Spiritu sancto Maria dicitur *concepisse*. »

7 Item, Quia redemptio mundi ex benignitate fuit. Benignitas autem attribuitur Spiritui sancto. Ideo venturus in mundum Filius Dei de Spiritu sancto dicitur *incarnatus*. Vel, *de Spiritu sancto*, id est, de bonitate Dei. Vel sic : *Superveniet*, id est, super omnes mortales veniet in te. Item, *superveniet*, id est, super meritum veniet. Vel, *superveniet*, id est, super alias veniet : quia virgo concipies. Unde, *superveniet in te*, ut totum quod carnale est, absorbeat in te, et te totam faciat spiritualem. Unde et ipsa appellatur anima, non caro. Proverb. xxv, 25 : *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Mariæ, etc. Vel, *superveniet*, quia desuper. Vel, *superveniet*, quia super meritum. super cogitatum, super speratum, super desideratum, et super petitum. Non enim potuisset promereri, non audiret cogitare, non sperare, non desiderare, non petere, ut Filius Dei incarnaretur in ea.

Et virtus Altissimi obumbrabit tibi : quia umbram in te accipiet, id est, carnem levem et a peccato immunem. Umbra enim figuram habet corporis, sed non corruptionis. Vel, *obumbrabit tibi*, id est, umbram tibi faciet, fomitem in te penitus exstinguendo. Fuit enim Dominus in conceptione *protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, et umbraculum meridiani* [1]. Fuit enim ei Dominus protector potentiæ per Spiritum sanctum, et propter hoc specialiter missus est ad eam Gabriel, qui interpretatur *fortitudo Dei*. Fuit ei tegimen ardoris in conceptu, quia concepit sine culpa, nam per obumbrationem Spiritus sancti exstinctus est in ea ignis totius libidinis, imo et cineres, id est, fomes peccati, sopiti sunt, ut nullus in ea posset excitari pruritus. Fuit etiam firmamentum virtutis in partu : quia non laboravit pariendo. Fuit ei umbraculum meridiani in passione. (Quære istud, decimo privilegio ejus, ubi agitur de martyrio ejus.)

Item, *Spiritus sanctus superveniet in te*, id est, desuper a Patre luminum veniet in te. Et sicut fit in osculo, suum ad te spiritum spirabit Pater, sicut postulaveras dicens de Patre : *Osculetur me osculo oris sui* [2]. 8.

[1] Eccli. xxxiv, 19.

[2] Cantic. i, 1.

Et virtus Altissimi obumbrabit tibi, quasi *tibi*, id est, ad honorem tuum, ut te matris Dei honoret nomine. *Virtus Altissimi*, id est, Filius Dei Patris qui dicitur virtus Patris et brachium, *obumbrabit tibi*, id est, umbraculum faciet: nam de carne Virginis carnem assumendo divinæ naturæ fecit umbraculum, et sub umbra carnis splendorem divinitatis obtexit.

9. Item, *Spiritus sanctus*, id est, amor Patris et Filii in Virginem supervenit, ut præventa in benedictionibus dulcedinis suavitatem divinæ voluntatis degustaret. *Et virtus Altissimi obumbrabit* ei, ut fœmina et virgo pavida, contra annos teneræ ætatis, contra fragilitatem fœminei sexus, in thesauros sapientiæ et scientiæ recipi non timeret. *Spiritus sanctus* in eam supervenit, ut ejus fructifico illapsu experiretur, quod suavis est Dominus universis, sed sibi superexcellenter, quodque miserationes ejus super omnia opera ejus, sed super se incomparabiliter. *Et virtus Altissimi obumbrabit* ei, ut assumptæ carnis velamine interjecto susceptrix et conceptrix majestatis effecta nequaquam opprimeretur a gloria. Et ideo dixit ipsa, Cantic. II, 3: *Sub umbra illius quem desideraveram, sedi.* Propter fructiferam autem et suavem superventionem Spiritus sancti subjungit: *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.*

Item, *Spiritus sanctus* in Virginem primo venit, ut prima sub lege contra legis maledictum immarcidum virginitatis florem Deo voveret. Secundo, in eamdem supervenit, ut sola omnium fœminarum virgo conciperet et pareret Deum et hominem, et virgo permaneret. *Virtus* quoque *Altissimi obumbravit* ei, ut omnem nitorem temporalis gloriæ, omnem favorem blandientis fortunæ, ab affectu et adspectu ejus præ amore cælestium intercluderet. Obumbravit iterum ei, ut eam ab omni incentivo carnalis illecebræ, non dico temperaret, sed supra anteriorem statum supra humanum modum instar Angelicæ puritatis insensibilem redderet. In superventione ergo Spiritus sancti gustavit et vidit quoniam suavis est Dominus, id est, Spiritus sanctus quo concipiebat, in obumbratione virtutis Altissimi intellexit Dei virtutem et sapientiam, id est, ipsum Verbum quod concipiebat: alioquin quomodo de Spiritu corporaliter conciperet, nisi ejusdem amore spiritualiter prius et suaviter tangeretur? aut quomodo Verbum in uterum virginis descenderet, nisi et ipsa virgo ad intelligentiam Verbi mente raperetur? Prius ergo facta est ei sapientia in mente, quam caro fieret in ejus et de ejus carne: prius et ipsa Spiritum conceperat in spiritu suo, quam de ipso conciperet in utero suo.

Aliud delectabile est lux temperate illuminans. Isa. XIX, 1: *Ecce Dominus ascendet super nubem levem*, id est, carnem assumet solem lucis æternæ instar nubis tegentem, et lippientibus mortalium oculis temperantem. *Levem*, id est, sine pondere illo de quo dicitur, ad Hebr. XII, 1: *Deponentes omne pondus*: peccatum enim talentum plumbi est, de quo, Zachar. V, 7: *Ecce talentum plumbi portabatur.* Talentum quod delectat plumbi: quia animam demergit pondere suo in gehennam. Quod autem Isaias *nubem*, Salomon vocat *nebulam*, III Regum, VIII, 12: *Dominus dixit ut habitaret in nebula.* Et quasi seipsum exponens, subjungit paulo post, ℣. 27: *Ergone putandum est, quod vere Deus habitet super terram?* Item, Luc. I, 35: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Virtus hæc Christus est, Dei virtus et Dei sapientia[1]. De qua virtute dicitur in Psalmo LXXVI, 15: *Notam fecisti in populis virtutem tuam.* Hæc virtus obumbravit Mariæ, et hæc umbra fuit infirmitas carnis assumptæ, qua splendor divinitatis

[1] I ad Corinth. I, 24.

ita temperatus pariter et obumbratus est, ut in hac obscuritate caperet eum uterus Virginis, quem in sua claritate rerum omnium et capere non potuit amplitudo.

Item, Dicitur ex persona Mariæ, Cantic. II, 3 : *Sub umbra illius quem desideraveram, sedi*, etc. Umbra hæc refrigerium gratiæ Dei. Aliter : Umbra obscura est, et mysterium Dominicæ incarnationis tantæ obscuritatis est, quod nullus humanus intuitus ipsum prævalet per intelligentiam penetrare, nec ipse Joannes Baptista dicens : *Non sum dignus ut solvam ejus corrigiam calceamenti*[1].

Aliud delectabile, decursus aquarum et irrigatio fontium, id est, sacrarum fluenta Scripturarum. Unde, Luc. II, 19 : *Maria conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo*. Et paulo post dicitur, ibidem, ℣. 51 : *Et mater ejus conservabat omnia verba hæc*. Ipsa enim erat armarium Scripturarum. (Hæc plene invenies titulo de *sapientia Mariæ*.) His fluentis tota adhuc irrigatur Ecclesia quæ est hortus Domini. Imo et quælibet fidelis conscientia in doctrina Evangelistarum et aliorum sanctorum, cum quibus ipsa familiariter contulit de incarnatione, gestis et miraculis Salvatoris.

Aliud delectabile sunt boni odores virtutum Mariæ, qui confortant spiritus interiores amatorum suorum, et in quibus currunt adolescentulæ post reginam dicentes, Cantic. I, 3 : *Trahe me post te, curremus in odorem unguentorum tuorum*. A Maria enim trahi expostulat fidelis anima maxime propter tria. Aut quia eam retinet propria ponderositas : aut quia eam retrahit mundi hujus suavitas : vel, ut ei augeatur perveniendi celeritas. Vel ideo trahi petit a Maria fidelis anima : quia sicut dicit Filius de Patre, Joan. XIV, 6 : *Nemo venit ad Patrem nisi per me* : sic quodammodo dicere videtur de matre : Nemo potest venire ad me, nisi mater mea suis precibus traxerit eum. Vel sic : *Trahe me post te*, id est, vim infer carni meæ, ut licet repugnet, tamen desiderio mentis sequar te. Vel sic : *Trahe me post te*. Trahe invitam, ut facias voluntariam. Trahe torpentem, ut reddas currentem. Vel sic : *Trahe me post te*, aut terrendo minis, aut exercendo flagellis, aut blandiendo beneficiis. Vel sic : *Trahe me post te*, ut per infusionem gratiæ sequatur te liberum arbitrium.

Sequitur : *Curremus in odorem unguentorum tuorum*. *Curremus* pluraliter, ego scilicet, et alii quos pro posse meo ad amorem tuum inflammabo. Non est enim cortina tabernaculi, id est, Ecclesiæ Dei, qui pro posse suo non attrahit alios ad cultum Dei et Mariæ. Unde, Apocal. XXII, 17 : *Spiritus et sponsa dicunt : Veni. Et qui audit, dicat : Veni*. Odores Mariæ, scilicet fragrantia virtutum ejus : unguenta, id est, imitatio ejus : vel opera ejus et mores, quæ velut unguenta redolent et fragrant, dolores mitigant, vulnera sanant, et sunt quasi odorifera sequentibus.

Item, Virtutes ejus unguenta ejus, quæ debemus esurire per desiderium. De hujusmodi unguentis dicitur iterum Mariæ, Cantic. IV, 10 : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*. Ididem, ℣. 11 : *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*. Unguenta medicinalia sunt et odorifera. Thus signat orationem : nihil enim animæ infirmæ medicinalius, nihil animæ delicatæ odoratius, quam quod beata Virgo tam pro justis quam pro peccatoribus Filium interpellat. Ideo dicitur ipse coronari de cubilibus leonum[2]. Leones isti sunt dæmones, quorum cubilia sunt peccatores, pro quibus orat assidue, et inde glorificatur ab omni rationali creatura.

Item, Odores Mariæ, ejus virginalis

[1] Joan. I, 26.

[2] Cantic. IV, 8.

humilitas, et humilis virginitas, cujus votum prima emisit, quo odore suavissimo Dei Filium et illexit et totum rapuit: qui illectus et totus raptus de sinu Patris saliit in uterum matris. Nec solum in ventre ejus odorem virginitatis, sed et in mente ejus humilitatis odorem reperiens, et his odoribus odorem suæ deitatis admiscens, de ancilla fecit sponsam, et de creatura genitricem.

Item, Unguenta fragrantissima Mariæ tria principalia sunt. Primum, cœlestis sapientia. Secundum, spiritualis gratia. Tertium, immarcessibilis gloria. Verbis enim suis et exemplis docet suos veram sapientiam : quia doctrix est sapientiæ Dei[1]. Peccatoribus impetrat gratiam, ut patet in Theophilo : honorantibus se promittit gloriam. Unde dicit, I Regum, II, 30 : *Quicumque glorificaverit me, glorificabo eum.* Propter hoc triplex commodum currendum est in odorem suorum unguentorum. Item etiam sic exorandus est a nobis Spiritus sanctus : *Veni, Auster, perfla hortum* Christi, id est, Mariam, *et fluant aromata illius*[2].

13. Aliud delectabile spiritualibus oculis. Viror confortans, temperata lux visum non disgregans, florum pulchritudo respectum jucundans, fructuum diversitas appetitum excitans, et hujusmodi.

Item, De horto hoc dixit Christus, Cantic. VI, 10 : *Descendi in hortum meum, ut viderem poma convallium,* etc. Et nos in hunc hortum, humiliando nos, debemus sæpe descendere per recogitationem virtutum Mariæ, ut ex eis noster pascatur affectus et illuminetur intellectus.

14. Aliud delectabile. Concentus et harmonia volucrum, qui fuerunt Apostoli et Prophetæ, qui voce consona locuti sunt et de pariente et de partu virgineo : nam quod Prophetæ futurum prædixerunt, hoc Apostoli completum prædicaverunt. Cum de his avide in Scripturis inquirimus, et ea prædicantibus devote intendimus, nostro spiritali auditui delectationem qua vivificamur, elicimus ex hoc horto. Isa. LV, 3 : *Audite, et vivet anima vestra.* Ideo etiam promittit ipsa auditoribus suis, Eccli. XXIV, 30 : *Qui audit me, non confundetur,* etc. *Beati* enim *qui scrutantur testimonia ejus,* quæ de ea scilicet possunt elici ex Scripturis, et beati qui *in toto corde exquirunt eum*[3]. Sapient. VIII, 2 : *Hanc amavi et exquisivi,* etc.

Aliud delectabile. Suaveolentia aromatum et herbarum, florum et fructuum, arborum et radicum, quæ omnia olfactum animæ delectant, et ipsam animam animant ad currendum, ut supra.

Aliud delectabile. Gustus et sapor fructuum, et dulcis potus fontium. De quibus dicit Maria : *Qui edunt me adhuc esurient, et qui bibunt me adhuc sitient*[4]. Ideo etiam dicit, Cantic. V, 7 : *Comedite, amici, et bibite : et inebriamini, charissimi.* Principalis, imo singularis fructus hujus horti corpus est Filii sui quod sumitur in sacramento, qui dicit, Joan. VI, 56 : *Caro mea vere est cibus.*

Item, Nominis devota invocatio, et crebra recordatio, sedula imitatio, et dulcis salutatio sunt quasi quædam fercula, quasi quædam deliciæ non carnales, sed spirituales, quasi quædam aromaticæ species quibus reficimur in hoc horto. Horum autem sapor perfecte non perpenditur, nisi diutius masticentur, sicut patet in aromaticis speciebus. Idcirco siquidem hujus nominis, *Maria*, media longa est, ut in ejus nominatione diutius immoretur. Sed nota, quod dum aromaticum quid masticatur, os debet concludi, ne incaute amittatur dulcedo aromatici. Similiter si plene desideras istarum deliciarum degustare dulcedinem, os clausum

[1] Sapient. VIII, 4.
[2] Cantic. IV, 16.
[3] Psal. CXVIII, 2.
[4] Eccli. XXIV, 29. Cf. Joan. VI, 35.

habeas ad turpia, et per regulare silentium pone custodiam ori tuo. Eccli. xxviii, 28 : *Ori tuo facito ostia et seras*, scilicet auribus tuis. Ibidem, ℣. 29 : *Aurum tuum et argentum tuum confla, et verbis tuis facito stateram*, etc. Item, Eccli. xxi, 28 : *Verba prudentium statera ponderabuntur*. Item, aperi os, id est, desiderium cordis. Unde : *Os meum aperui, et attraxi spiritum*[1]. Delectat gustus fontium hujus horti, quo signatur prægustatio gratiarum Mariæ.

Aliud delectabile. Tactus florum mollis et aromaticus, quorum fragrantia et suavitas odoris suavem reddit tactum. Quod fit præcipue quando ad Mariæ laudem et gloriam quidquid boni potes, omni instantia operaris. Eccli. xxiv, 30 : *Qui operantur in me non peccabunt.*

Aliud delectabile. Ad rorem nudis pedibus deambulatio per hunc hortum. Quod fit cum nudatis affectibus a concupiscentiis pravis rorem suæ misericordiæ ab ea expostulas. Vel, cum ad monasteria vel ad altaria ejus discurris sedulus ob rorem gratiæ ejus impetrandum ab ea.

Aliud delectabile. Requiescere super herbam virentem : quod fit, cum flexis genibus per humilitatem coram matris imagine ipsius patrocinium ad Filium interpellas, et beneficio precum ejus requiescis a laboribus peccatorum. Propter hoc de justis qui sunt oves, Christi, dicitur, Ezechiel. xxxiv, 14 : *Ibi requiescent in herbis virentibus.*

Item, De hujusmodi delectabilibus dicit Eckebertus abbas ad Mariam : « Hortus deliciarum nobis est uterus tuus sacratissimus, o Maria : quia ex eo multiplicis gaudii flores colligimus, quoties mente recolimus, quam magna multitudo dulcedinis orbi universo inde profluxerit. » Cum igitur tanta plenitudine deliciarum abundet hortus iste et omnibus exponatur, imo etiam, quod plus est, ad suam invitet plenitudinem, dicens, Cantic. v, 1 : *Comedite, amici*, etc., miser est qui non esurit, æger qui fastidit, fœtidus aut mortuus qui ejus odores non sentit, fastidicus cui non sapit, ut qui ejusmodi sunt, videantur dicere cum miseris Hebræis, Numer. xxi, 5 : *Anima nostra nauseat super cibo isto levissimo.* Ibidem, xi, 6 : *Nihil respiciunt oculi nostri nisi man.* Similes etiam illi miserrimo duci de quo legitur, IV Regum, vii, 19 et 20, qui fertilitatem quam prædicavit Eliseus crastino secuturam, audivit, nec credidit. Similiter multi sunt qui fertilitatem et copiam beneficiorum Mariæ audiunt, sed non credunt : et ideo nec inde comedunt. Samaria quæ *custodia* interpretatur, Ecclesia est, quæ custodit Christianos, cujus porta beata Virgo : ejus enim meritis, precibus et exemplis intramus in Ecclesiam non solum numero, sed et merito. Ad hanc portam modius similæ, id est, Christus datur pro statere uno, id est, pro minimo. Dux ille miser qui hanc fertilitatem audivit prius, sed non credidit, postea vidit, sed inde non comedit, incredulos designat et mundi divites, quos mundanæ sollicitudines conculcant iu præsenti, et per consequens conculcantur et a dæmonibus, et æternaliter moriuntur. De hujusmodi incredulis dicitur, Eccli. ii, 15 : *Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, et ideo non protegentur ab eo !*

[1] Psal. cxviii, 131.

CAPUT III.

De aromatibus hujus horti, et pauca sunt hic capitula.

1. *Hortus conclusus, soror mea, sponsa*[1], etc.

De aromatibus et aromaticis speciebus horti conclusi dicitur, Cantic. III, 6 : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii?* Verba sunt Salomonis in persona universitatis Angelorum et hominum beatorum. Potest etiam esse vox cœlestium virtutum stupentium de tam solemni et admirabili assumptione generis humani in beata Virgine, cum totum fere genus humanum descenderat in infernum : quia ignis inferni devoravit fere omnia speciosa deserti, id est, mundi, sicut dicitur, Joel, I, 19. Hæc speciosa sunt clerici, monachi, milites, virgines, et hujusmodi. Dicunt ergo admirative : *Quæ est ista*, etc. ?

Nota, quod ter fit hæc quæstio in Canticis : *Quæ est ista quæ ascendit*, etc.? Primo, Cantic. III, 6, ut hic. Et ponitur hic quæstio admirativa de sua sanctificatione. Unde sequitur : *Ex aromatibus myrrhæ, et thuris*, etc. Et hæc prima ejus ascensio fuit in nativitate. Secunda fit de conversatione in progressu vitæ, Cantic. VI, 9 : *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens*, scilicet in nativitate, *pulchra ut luna*, in progressu vitæ, *electa ut sol*, in glorificatione? Tertia fit, Cantic. VIII, 5, de ejus glorificatione, ubi dicunt Angeli admirantes : *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* Prima, de magnificentia gratiæ. Secunda, de magnificentia meriti. Tertia, de magnificentia gloriæ.

Vel sic : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*, hoc est, per mundum per supereminentiam gratiæ, progreditur per profectum vitæ, ascendit de deserto, id est, mundo per excellentiam gloriæ? Dicitur ergo : *Quæ est ista?* Admirando fit hæc questio, non dubitando. *Quæ est ista*, id est, quam admirabilis, quam dilecta, quam præcellens omnes creaturas, quantis præconiis attollenda, quanta admiratione dignissima, quod non solum totum mundum, sed et totum cœlum circumquaque suavitatis inæstimabilis odore perfundit.

Quæ est ista? Glossa prima : Quam digna, vel quam admirabilis. Et admirantur quatuor in Virgine qui hoc quærunt. Primum est puritas innocentiæ, quam tantam habuerit, quod nec concupiscentiam sensit, quod est supra consuetudinem. Secundum, superabundans gratia quam tantam habuerit, ut sibi et toti mundo sufficeret copiose. Unde dicta est *gratia plena*, et hoc supra meritum. Tertium, fructus ventris sui : quia natura mirante suum genuit genitorem, Deum scilicet, quod fuit supra naturam. Quartum, gloria ascendentis, quod fuit supra omnem rationem. Quis enim capere posset delicias ascendentis? Unde, Cantic. VIII, 5, dicitur *deliciis affluens*. Aut delicias ad quas ascendit, quas nec

[1] Cantic. IV, 12.

oculus vidit, nec auris audivit, etc.

Quæ ascendit. Notandum, quod Heva descendit, sed Maria ascendit. Unde et competenter verbum attribuitur ascendendi. Heva enim descendit tripliciter. Primo, per culpam inobedientiæ, magis obediens serpenti quam Deo. Secundo, per maledictionem. Unde dictum est ei : *Multiplicabo ærumnas tuas, et in dolore paries filios* [1]. Tertio, per subjectionem. Unde : *Sub viri potestate eris*, etc. Maria autem ascendit contra culpam per gratiam, contra maledictionem per fructus benedictionem, contra servitutem per integerrimam libertatem. Effecta est enim regina Angelorum.

Quæ ascendit, quasi per quinque gradus. Primus attenditur in hoc quod in utero matris sanctificabatur. Unde : *Sanctificavit tabernaculum suum Altissimus* [2]. Secundus, quod sanctificata gratia replebatur. Unde : *Gratia plena* [3]. Beatus Bernardus : « Quid mirum si gratia plena, cum qua Deus erat ? » Tertius, quod repleta gratia de virtute in virtutem progrediebatur, id est, de activa ad contemplativam, et e converso, ut vere posset dicere : *Gratia Dei in me vacua non fuit* [4]. Quartus, quod progrediens fœcundabatur : quia enim illius opera et maxime votum virginitatis plus omnibus aliorum operibus Domino placuerunt, ideo descendit in eam Filius Dei, et eam fœcundavit opere Spiritus sancti. Quintus, quod fœcundata exaltabatur super omnes choros Angelorum.

Aliter : *Quæ ascendit*, scilicet de originali ad sanctificationem. Item, *Quæ ascendit* : quia ascensiones in corde suo in valle lacrymarum disponens. Item, *Quæ ascendit* quasi gradatim de virtute in virtutem se promovens, singulos sanctorum ordines beatitudine et gratia transcendens, continue de bono in melius proficiens, intus contemplatione et sanctis desideriis, foris bona operatione et virtutum exemplis. Item, *Quæ ascendit* de gratia ad meritum, de merito ad præmium. Vel melius : *Quæ ascendit* de gratia virginitatis ad gloriam genitricis, nec cujuslibet, sed Dei. Item, *Quæ ascendit* de humilitate ancillæ ad virginitatem reginæ. Vel, *Quæ ascendit* de sterilitate virginitatis, ad fœcunditatem genitricis, virgo purissima perseverans.

Sequitur : *Per desertum*, id est, per mundum, qui dicitur *desertum* propter abundantiam duplicis mali, scilicet culpæ et pœnæ, et propter inopiam spiritualis boni. Vel, *per desertum*, id est, discretione mundi quem habuit pro deserto, cujus contemnens concupiscentias et delectabilia, spiritualibus adhæsit deliciis, designata per vitem, ficum, et olivam [5], quæ noluerunt provehi inter ligna, id est, per ipsum cœlum quod deseruerunt peccantes Angeli. Unde et appellatur *desertum* per quod ascendit in sua assumptione, Angelorum et sanctorum transgrediens ordines universos, ascendens usque ad dexteram sedentis in throno. Unde designatur per Bethsabee, cui positus est thronus juxta filium suum regem Salomonem, et sedit ad dexteram ejus [6]. Vel, *per desertum*, sicut quidam volunt, et per hoc quod ipsa fuit desertum secundum multas deserti proprietates. (Quære titulo de terra, ubi Maria appellatur *desertum*.) In sequenti sermone invenies multa alia de hoc deserto. 4.

Ascendit, inquam, *sicut virgula fumi*, id est, ad instar virgulæ et fumi. Vel, ad instar fumi ascendentis in altum gracilis et recti, habentis figuram virgulæ. Est autem virgula fumi evaporatio odorifera ascendens a speciebus, et ipsa fuit virgula fumi per vaporem ubique diffusum, 5.

[1] Genes. III, 16.
[2] Psal. XLV, 5.
[3] Luc. I, 28.
[4] I ad Corinth. XV, 10.
[5] Judicum, IX, 8 et seq.
[6] III Regum, II, 9.

myrrhæ, id est, castitatis suæ. Unde dicit, Eccli. xxiv, 20 : *Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris*, et thuris, id est, charitatis suæ. Unde et dicitur, Cantic. iv, 11 : *Odor vestimentorum tuorum sicut odor thuris*.

Item, *Sicut virgula fumi:* fumi, dico, editi ex aromatibus myrrhæ et thuris accensis. Aromata ista virtutes sunt redolentes in se, et animam in qua continentur, quasi pyxidem continentem aromata quæ faciunt bonum odorem, sicut videre est in vasis apothecariorum. Vel, *ex aromatibus myrrhæ, et thuris*, intransitive, hoc est, ex myrrha et thure, quæ sunt aromata, id est, ex carnis mortificatione, quæ per myrrham, et orationis devotione, quæ per thus designatur. Fumi etiam editi ex aromatibus universi pulveris pigmentarii, id est, contriti vel confecti a pigmentario, id est, a Spiritu sancto de quo dicitur, Eccli. xxxviii, 7 : *Unguentarius faciet pigmenta suavitatis, et unctiones conficiet sanitatis*. Per myrrham quæ vermes necat et corpora mortua a putredine conservat, designatur pœnitentia quæ pravos motus mortificat, et mentes pœnitentium præservat a corruptione peccati, et consistit in duobus, in carnis castigatione, et bonorum operum exercitatione. Utroque enim modo carnalis affectus in nobis mortificatur.

Vel, Per myrrham quæ amari saporis est, multitudo amaritudinum, quas passa est mentaliter in Filii passione. Per thus virgineæ mentis devotio suspirans ad Filium et desiderans ipsum sequi. Unde et dicebat, Cantic. v, 8 : *Filiæ Jerusalem*, id est, o vos virtutes angelicæ supernam Jerusalem inhabitantes, *nuntiate dilecto*, id est, filio meo, *quia amore langueo*.

Et universi pulveris pigmentarii. Per universum pulverem pigmentarii designatur aliarum virtutum universitas. Per hoc quod dicit *universi*, innuitur quod beatæ Virgini nulla defuit virtus, nec puritas Angelorum, nec fides Patriarcharum, nec scientia Prophetarum, nec zelus Apostolum, nec patientia Martyrum, nec sobrietas Confessorum, nec innocentia aut humilitas Virginum. Vel, per myrrham designatur actio, in qua Maria non habuit similem : quia omnia pietatis opera quæ solent aliis pauperibus exhiberi, ipsa Filio suo pauperi exhibuit. De quibus invenies, ibi, *Intravit Jesus in quoddam castellum* [1], etc. Per thus devotio. Per universum pulverem pigmentarii comptemplatio figuratur. Et in tribus istis virtutibus, scilicet actione, devotione, contemplatione, omnes alias intellige, quarum omnium omnimoda plenitudo fuit in Virgine gloriosa. Nec dicitur *ex aromatibus myrrhæ, et thuris*, et aliorum aromatum, sed *universi pulveris pigmentarii*, quasi ipsa aromata sint in pulverem quemdam per humilitatem redacta.

Universi igitur dicitur propter multitudinem eorum de quibus surgit contemplatio, quæ multo plura sunt quam ea in quibus consistunt actio et devotio. Vel etiam ideo dicit *universi pulveris pigmentarii*, quia sicut aromaticæ species et pigmenta redacta in pulverem valent ad confectionem, et reddunt spiramentum boni odoris : sic virtutes cum animum non extollunt, sed quasi in pulverem et quasi in nihilum rediguntur respectu habentis, perducunt ad perfectionem, et reddunt famam bonæ opinionis. Vel ideo dicitur *universi pulveris pigmentarii* : quia Maria confecit claretum de vino et aromaticis speciebus, quo Filium potat et cœlestes convivas. Unde et *pincerna gloriæ* congrue appellatur. Unde, Cantic. vii, 9, dicit ei sponsus : *Guttur tuum sicut vinum optimum*. Et ipsa respondet : *Dignum dilecto meo ad potandum, labiisque et dentibus illius ad ruminandum*. Item, Cantic. viii, 2, dicit ipsa dilecto : *Dabo tibi poculum ex vino condito*, etc. Ipsa etiam cœlestes lætificans convivas, dicit eis, Cantic. v, 1 : *Comedite, amici, et bibite : et inebriamini, charissimi*. Pig-

[1] Luc. x, 38.

mentarius Christus est, qui largitur virtutes, et cujus gratia acquirumtur. Vel juxta sensum moralem, pigmentarius est homo qui operam dat virtutibus acquirendis, conservandis, exercendis. Dicitur autem Christus *pigmentarius universi pulveris,* id est, perfectæ humilitatis : quia verbo et exemplo docuit nos omnem humilitatis gradum, scilicet subdere se majori, pari, et minori. Subditus enim fuit Patri cui par est secundum humanitatem. Subditus etiam fuit Mariæ et Joseph, qui longe inferiores eo erant. Ideo dicit, Matth. III, 15, beato Joanni : *Sic decet nos implere omnem justitiam*, id est, omnem gradum humilitatis in nobis exhibere. Ideo dicit, Matth. XI, 29 : *Discite a me*, etc.

Item, Universus pulvis hujus pigmentarii, virtutum universitas, quæ omnes per humilitatem in minutissimum pulverem redigendæ sunt. Unde dicitur, Exod. XXX, 36: *Cum in tenuissimum pulverem universa contuderis*, etc. Et quanto subtilius teruntur et comminuuntur per omnimodam humilitatem, de qua dicitur, Eccli. VII, 19: *Humilia valde spiritum tuum*, etc., tanto in naribus Domini suaviorem reddunt odoris fragrantiam, et sic contunduntur patientia quæ per contusionem, et humilitate quæ notatur per pulverizationem. Sic pulverizatus erat Abraham vocans se pulverem et cinerem [1]. Similiter David dicens : *Humiliatus sum usquequaque, Domine*: *vivifica me* [2], etc. Sicut ipse Christus dicens: *Ego sum vermis et non homo* [3]. Sic et beata Virgo, sicut patet.

Moraliter hæc interrogatio, *Quæ est ista*, etc. ? est ipsius Prophetæ, scilicet Salomonis vel Angelorum admirantium profectum animæ pœnitentis. Nec quærunt qualis est ista, vel quanta, sed *quæ* : quia de qualitate et quantitate ipsius quoad gloriam ad quam ascendit ipse visus quo datum est illis eam videre, certos efficit. Sed quod creatura tam vilis ut est homo qui Creatorem suum negaverat et diabolo se subdiderat, et abjectis ornamentis virtutum, sordibus peccatorum se inquinaverat, ad tantam gloriam assumatur, admirantur, et dicunt: *Quæ est ista quæ ascendit per desertum*, id est, per pœnitentiam? Sicut enim filii Israel per desertum de Ægypto venerunt in Jerusalem, sic de mundo per pœnitentiam ascenditur in cœlum. Postea vero modum ascendendi determinant, cum dicunt: *Sicut virgula fumi*, id est, paupertate gracillima, intentione rectissima, levis sine pondere peccatorum, erecta desiderio æternorum, procedens *ex aromatibus myrrhæ, et thuris, et universi pulveris pigmentarii*, id est, ex carnis mortificatione, orationis devotione, humilitatis perfectione. Hæc tria animam pœnitentem habilem faciunt ad ascendendum, et removent omne impedimentum. Nam per primum sanantur pestes corporis, per secundum pestes mentis, ut dicit Hieronymus. Per tertium anima conducitur ante Deum. Unde, Eccli. XXXV, 21 : *Oratio humiliantis se nubes penetrabit, et donec propinquet non consolabitur : et non discedet donec Altissimus adspiciat.*

Maria dicitur *fumus*: quia gracilis et subtilis per innocentiæ puritatem, et seipsam semper gracilians per summan humilitatem. Unde cum eligeretur in matrem Domini, se obtulit in ancillam [4]. Gracilis etiam per paupertatem : quia omnia temporalia contemnebat : vel si ea aliquando habuit, largiter erogabat. Gracilis etiam per carnis extenuationem : quia licet numquam peccaverit, semper in pœnitentia mansit. Fuit etiam gracilis: quia cœlestibus extenuata disciplinis et subtilis in vita contemplativa. Gracilis etiam ut sine obstaculo transiret per 7.

[1] Genes. XVIII, 27.
[2] Psal. CXVIII, 107.
[3] Ibid., XXI, 7.
[4] Luc. I, 38 : *Ecce ancilla Domini*, etc.

arctam viam, et intraret portam quæ ducit ad vitam [1].

Quia libere alta petens per subtilitatem contemplationis et rectitudinem intentionis. *Usque ad cœlum* enim *attingebat stans in terra* [2].

Quia agilis: levi enim cursu, levi saltu velut Idithum, id est, transiliens omnes vitiorum spinas, lutulenta et foveas transiliit. Agilis etiam per officiositatem quando se transtulit ad beatam Elisabeth visitandam. Agilis etiam per obedientiam deferens Filium ad templum, et fugiens cum eo in Ægyptum.

Quia levis, id est, sine ponderositate peccati: et ideo sursum continue ferebatur desiderio æternorum.

Quia flexibilis per humilitatem quoad se, per obedientiam quoad Deum, per compassionem et pietatem quoad proximum.

Quia virgula per humilitatis diminutionem, quæ maxime cooperatur ad ascensionem: quia *qui se humiliat, exaltabitur* [3].

Quia obscura per tribulationum multitudinem quas patiebatur amore Filii sui. Unde dicit, Cantic. I, 5: *Nolite me considerare quod fusca sim, quia decoloravit me sol*, id est, Filius meus. (Quære titulo de pulchritudine ejus.)

Quia aromatica per bonam opinionem et devotionis fragrantiam. Unde sequitur: *Sicut virgula fumi ex aromatibus* [4], etc.

Quia calida per dilectionem. Unde et dicitur *virgula fumi*, qui de igne procedit: quia desiderium ex amore venit. Ipsa enim ardore Spiritus sancti accensa, sic ascendendo profecit in gratia, sic ascendit in gloria, quod omnem cognitionem humanam excedit. Ideo dicitur *virgula fumi*, qui naturaliter ascendit, et quasi occulte: quia visibiliter ascendens disparet in momento. Similiter et ipsa disparuit, quia quantum ascenderit, ratio humana non capit, sed sapit. Modus etiam ascensionis suæ occultus fuit: quia utrum in sola anima, an in anima simul et corpore ascenderit, præelegit Ecclesia pie nescire, quam temere aliquid diffinire.

Quia quanto magis ascendit, tanto amplius extenuatur et subtiliatur. Sic etiam fidelis anima quo magis proficit in virtute, tanto magis humiliatur in se, sicut patet in Maria, quæ cum peteretur in matrem Domini, quod erat ei summa dignitas, se obtulit in ancillam, quod erat summa humilitas. Exemplum de Abigail [5]. Similiter quanto magis ascendit in cognitione Dei, tanto magis nihil efficitur in oculis suis. Quod patet in Abraham, qui postquam apparuit ei Dominus, se pulverem et cinerem appellavit [6]. Job, XLII, 5 et 6: *Nunc oculus meus videt te*: *idcirco ipse me reprehendo*, etc.

Quia fumus provocat lacrymas, et pia Mariæ recordatio lacrymas devotionis. Unde dicunt fideles animæ in Psalmo CXXXVI, 1: *Flevimus*, cum *recordaremur Sion*, id est Mariæ.

Item, Fumus ascendens de aromatibus incensis est gratiarum actio de virtutibus sibi datis, quæ incensæ erant igne charitatis, quas non sibi, sed Dei gratiæ adscribebat. Vel, in ascensu fumi versus cœlum potest ejus recta intentio figurari. Et nota, quod non dicitur hic virgula fuisse ligni insensibilis et duri, sed *fumi*, qui speciem habet, sed substantiam non habet. Cum enim cernitur, aliquid esse videtur: cum manus apponitur, nihil invenitur. Sic beata Virgo videbatur hic esse per carnis speciem, sed hic non erat per dilectionem. Similiter nec vir justus: quia conversatio ejus in cœlis est [7].

Item, Cantic. VIII, 5, dicunt Angeli: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluens, innixa super dilectum*

[1] Matth. VII, 14.
[2] Sapient. XVIII, 16.
[3] Luc. XIV, 6.
[4] Cantic. III, 6.
[5] I Regum, XXV, 41.
[6] Genes. XVIII, 27.
[7] Ad Philip. III, 20.

suum? Et admirantur de tribus quæ attendebant in Virgine, scilicet de ascensu, de deliciarum affluentia, et quod innixa dilecto. Primum mirabile, secundum mirabilius, tertium mirabilissimum. Ascensus mirabilis: quia pauci ascendunt. Unde, Psal. XXIII, 3: *Quis ascendet in montem Domini*, etc.? et notat *quis* raritatem: pauci enim sunt electi [1]: sed fere omnes descendunt. Unde, Isa. V, 14, ubi loquitur de inferno: *Descendent fortes ejus,... et sublimes gloriosique ejus, ad eum*, etc. Secundum mirabilius: quia pauciores ascendunt affluentes deliciis: quia fere omnes pedibus, id est, affectibus lutulentis descendunt ad minus in purgatorium. Tertium mirabissimum, scilicet quod *innixa super dilectum*: quod nulli alii datum est creaturæ, qui scilicet Filius est super omnem Principatum et Potestatem [2], et sub cujus pedibus omnia subjecit Pater. In hac autem innixione tria notantur, reverentia matris, excellentia Filii, familiaritas utriusque. Sicut si rex innitatur alicui militi, miles inflectit humerum, et sic ex parte ejus impenditur regi reverentia, et ex parte regis excellentia, ex parte utriusque familiaritas: quia rex non nisi valde familiari innititur.

8. *Innixa super dilectum.* Et nota *super* quasi superior dilecto: facit enim Filius quidquid præcipit mater. Unde et dicimus ei: « Ora Patrem, jube natum. » Et in hoc concordant omnes Scripturæ, licet quidam mali obloquantur.

Item, Per hoc quod dicitur, *innixa super dilectum*, innuitur quod Filius præsens erat, alioquin non videretur implesse illud Exodi, XX, 12: *Honora patrem tuum et matrem tuam*, etc. Ipse autem *cœpit facere et docere* [3]. *Innixa super dilectum*: vices enim rependit Filius matri: Dei enim Filius matri innixus, descendit in terram in incarnatione. Unde, Isa. XIV, 1: *Dominus ascendet super nubem levem, et ingredietur Ægyptum*, etc. Et mater innixa filio, ascendit in cœlum in assumptione sua. Vel sic: Innixus est dilectus super eam, quando assumpsit in ea carnem, in ejus utero formatus et coalescens: ipsa vero super dilectum, quando dixit concepto Filio: *Fecit mihi magna qui potens est* [4], etc.

Primam autem hujus auctoritatis particulam, scilicet, *Quæ est ista quæ ascendit de deserto?* habes sufficienter expositam in superiori sermone. Item nota, quod prius dicitur, *Deliciis affluens*: et post, *Innixa super dilectum.* Nam ne perderet delicias affluentes, non suis meritis, sed ipsius innitebatur gratiæ, qui gratiam et meritum tribuit in præsenti, et in futuro præmium superaddet. 9.

Aliter: *Quæ est ista*, etc. Et quinque admirantur in hac Virgine. Primo, dignitatem ejus. Unde: *Quæ est ista?* Glossa, id est, quam digna. Secundo, ascendentis gloriam, ibi, *Quæ ascendit.* Tertio, locum vel statum unde ascendit, ibi, *De deserto.* Quarto, delicias ascendentis, ibi, *Deliciis affluens.* Quinto, amoris plenitudinem per quam sublevatur, ibi, *Innixa supe. dilectum suum.*

Quæ est ista? Potest responderi: triclinium Trinitatis. (Quære titulo de ædificiis, ubi ipsa dicitur *triclinium.*) *Quæ ascendit*, expone sicut in superiori sermone notatum est de deserto. Desertum potest dici genus humanum, horribile, et obsitum spinis et tribulis peccatorum. Vel proprie, desertum est status paupertatis, qui ab omnibus deseritur. Paupertas enim est comes individua omni homini in ingressu et egressu: quia *nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium quod nec auferre quid possumus* [5]: sed ab omnibus deseritur ipsa paupertas in progressu: ipsa est enim bonum odibile, etc.

[1] Matth. XX, 16.
[2] Ad Ephes. I, 21 et 22.
[3] Act. I, 1.
[4] Luc. I, 49.
[5] I ad Timoth. VI, 7.

In deserto tamen paupertatis fabricatur scala humilitatis, quæ se extendit usque ad excelsum charitatis, et pervenit ad altitudinem majestatis. Ab hoc deserto per hanc scalam ascendit gloriosa Virgo.

Aliter : Duo in nomine *deserti* possunt intelligi, mundus scilicet, vel conversatio, id est, status sanctorum, quæ est terra deserta et invia, etc. : quæ scilicet conversatio dicitur *desertum* propter quatuor virtutes quæ ab omnibus deseruntur. Prima, humilitas quam deseruerunt apostatæ Angeli, id est, dæmones. Secunda, obedientia quam primi parentes. Tertia, paupertas quam maxime clerici ambitiosi. Unde Hieronymus : « Clericum de ignobili gloriosum, de paupere divitem quasi pestem fuge. » Quarta, patientia quam religiosi : injuriati sunt enim nobis martyres, qui totam patientiam in cœlum detulerunt, ut vix inveniatur quis in terra, qui si inhonoretur in aliquo, statim non moveatur ad iram. Has quatuor virtutes habuit gloriosa Virgo, in qua fuit vera humilitas quam respexit Deus, id est, approbavit. Item, plena obedientia : quia legem implevit in sua desponsatione, in Filii circumcisione, in legali purificatione, in Filii ad templum cum oblationibus deportatione. Pauperrima etiam fuit quæ nec hospitium habuit quando peperit. Unde lucrata est regnum Dei quod pauperum est [1]. Patientissima fuit : quia ovis erat et mater agni, quæ videns Filium crucifigi, patienter sustinuit : nec remurmuravit aut contradixit, licet ipsius animam gladius Filii pertransiret.

Item, In nomine *deserti* potest intelligi mundus, in quo erat corpore, licet in cœlis esset mente : quia *usque ad cœlum attingebat stans in terra* [2] : de qua sicut creditur, ascendit corporaliter in sua assumptione. Vel, mundus potest dici *desertum* propter paucitatem hominum rationalium, et abundantiam irrationalium. Unde, Eccle. I, 15 : *Stultorum infinitus est numerus*. Paucissimi enim sunt qui utantur ratione ut sint spirituales, multi carnales et brutales. Item, propter spiritualium ciborum defectum et inopiam : quia nec fides est in multis, nec doctrina veritatis, nec pastus bonæ operationis.

Sequitur : *Deliciis affluens*. Verbum affluendi notat abundantiam deliciarum. Unde, Eccle. I, 7 : *Omnia flumina*, scilicet spiritualium deliciarum, *intrant in mare*, id est, in Mariam. Istæ deliciæ sunt dona spiritualium charismatum, vel spirituales Spiritus sancti consolationes, quibus Virgo reficiebatur, vel privilegiata misericordiæ opera quibus reficit Dominum, et quæ ei exhibuit de propria substantia sua. Vel, istæ deliciæ sunt illa prima unguenta de quibus dictum est, ut supra prope principium *horti conclusi*.

Sequitur : *Innixa super dilectum suum*. Nota, quod Henoch placuit Deo, et translatus est in cœlum [3], Elias per turbinem ascendit in cœlum [4], Paulus quasi violentus raptus est in cœlum [5], Maria vero ascendit *innixa super dilectum suum*. His quatuor signantur quatuor conditiones charitatis, quibus in cœlum transferimur. In primo signatur charitas fraterna. Unde, I Joan. III, 14 : *Scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres*. In secundo, charitas fervens ad increpandum peccata. Unde Elias dicit, III Regum, XIX, 10 : *Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituum*, etc. Ipse enim fuit zelator legis. In tertio, amor ardens in desiderio æternorum, qualis erat Paulus dicens : *Desiderium habens dissolvi* [6], etc. In quarto, amor suavis

[1] Luc. VI, 20.
[2] Sapient. XVIII, 16.
[3] Genes. V, 24.
[4] IV Regum, II, 11.
[5] II ad Corinth. XII, 2.
[6] Ad Philip. I, 23.

innitens super dilectum per contemplationem, talis postponit omnia et adhæret soli dilecto. Primus status incipientium, secundus proficientium, tertius perfectorum, quartus perfectissimorum.

CAPUT IV.

De floribus et herbis hujus horti.

1. *Hortus conclusus, soror mea, sponsa* [1], etc.

Viso de aromatibus hujus horti, restat videre de floribus, quibus universis et singulis Christus Dominus figuratur, et non solum Christus, sed et Maria et quilibet justus, sed principaliter ipse Christus. Videndum igitur de proprietatibus florum et de generibus et diversitatibus florum, quæ videlicet florum proprietates subscriptis versibus facilius poterunt memoriæ commendari. Sicut dicit Petrus Manducator, flos septemplicem habet proprietatem. Quia tenuis, tener, lenis, pulcher, levis, fragrans, et utilis valde. Nihil enim flore tenuius, cum stringitur: nihil tenerius, cum teritur: nihil levius, cum portatur : nihil lenius, cum attrectatur: nihil pulchrius, cum cernitur: nihil fragrantius, cum odoratur: nihil utilius, cum fructus attenditur. Sic et Christus tenuis in flagellis, tener in miseriis, levis in præceptis, lenis in tolerantiis, pulcher in exemplis, fragrans in promissis, utilis in præmiis. Item, tenuis ad severitatem, tener ad miserationem, levis ad dominationem, lenis ad mansuetudinem, pulcher ad speciem et jucunditatem, fragrans ad promissionem, utilis ad retributionem.

Flos Christus, floruit in nativitate. 2.
Unde, Isa. XI, 1: *Flos de radice ejus ascendet*. Defloruit in passione, quando non fuit ei species neque decor [2]. Ideo dicitur: *Flos Libani elanguit* [3]. Maria Libanus. Unde se comparat Libano non inciso [4]. Refloruit in resurrectione secundum humanam naturam, in qua defloruerat. Unde dicit: *Et refloruit caro mea* [5].

Christus flos

Mundus, aromaticus, tenuis, tener, et specio-[sus,
Concavus, omnicolor, vernalis, lenis, aquosus.
Fructifer, inclinis, levis, expositus, medici-[nans,
Et delicatus, et habens matrem sine patre.
Pascit apes, et eis ceram cum melle ministrat:
Pneuma sacrum recipit, non visus spargit odo-[rem,
Matrem non violat, caput ornat, templa ve-[nustat.

Mundus peccati immunitate. Unde di- 3.
cit: *Ego autem in innocentia mea ingressus sum* [6]. Item, Joan. x, 36: *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum*,

[1] Cantic. IV, 12.
[2] Isa. LIII, 2.
[3] Nahum, I, 4.
[4] Eccli. XXIV, 21.
[5] Psal. XXVII, 7.
[6] Psal. XXV, 11.

etc. Simile in Psalmo xiv, 2 : *Qui ingreditur sine macula*, etc. Item, Mariæ dictum est, Luc. i, 35 : *Quod nascetur ex te sanctum*. Nascetur conceptione in utero, et nativitate ex utero. (Quære supra ubi hortus dicitur *mirabilis*.) Ad hanc munditiam designandam conceptus est in Nazareth, quod interpretatur *sanctus* vel *munditia*. Congruum enim fuit ut in ea conciperetur ille de quo dicitur, Daniel. ix, 24 : *Et ungatur sanctus sanctorum*, etc. Et quod in munditia conciperetur ille qui solus sine immunditia conceptus est, ut nostri conceptus immunditiam emundaret. Beatus Bernardus : « Voluit Dominus Virginem esse matrem suam, de qua immaculata immaculatus procederet, omnium maculas purgaturus. »

4. *Aromaticus* bonæ et sanctæ opinionis fragrantia et odore. Luc. iv, 14 et 15 : *Fama exiit per universam regionem de illo..., et magnificabatur ab omnibus*, etc. Cantic. i, 3, dicunt adolescentulæ : *Curremus in odorem unguentorum tuorum*.

Vel, *Aromaticus* in promissione : quia odore spei in via nos reficit, sed in patria fructu satiabit. Unde dicit ei Psalmista, Psal. xvi, 15 : *Satiabor cum apparuerit gloria tua*.

Vel, *Aromaticus*, sicut quidam flores qui magis attriti fragrant suavius. Sic et fracto alabastro corporis Domini in cruce, domus, id est, Ecclesia impleta est ex odore unguenti [1].

5. *Tenuis* in triplici substantia. Spiritus et animæ per humilitatem : quia *semetipsum exinanivit, formam servi accipiens* [2]. Beatæ carnis, in qua pro nobis fecit pœnitentiam in cruce, ubi ita macilentus et exilis apparuit, quod dinumerabilia facta sunt omnia ossa ejus, sicut dicit ipse in Psalmo xxi, 18 : *Dinumeraverunt*, id est, dinumerabilia fecerunt, *omnia ossa mea*. Nec poterat extensio corporis ejus in ligno melius describi, sicut dicit Magister in Glossa. Terrena : quia non habuit ubi caput reclinaret. Matth. viii, 20 : *Vulpes foveas habent*, etc.

Tener ad litteram, quod apparuit in verberis scissione, quando *attritus est propter scelera nostra* [3]. Flos iste tener propter dilectionem : quia diligens nos tenerrime, ut dicere videatur de quolibet fideli, sicut David de Jonatha, II Regum, i, 26 : *Sicut mater unicum amat filium suum, ita ego te diligebam*. Quod patet : quia pro amore nostro dignatus est mori. Unde se comparat zeloti qui facile offenditur et læditur. Exod. xx, 5 : *Ego sum Deus zelotes*, etc. Glossa : « Non ferens animam mihi desponsatam aliqua suspicione notari. » Item, Sapient. i, 10 : *Auris zeli*, id est, Dei zelantis et castitatem exigentis, *audit omnia* : quia zelus excitat eum ad audiendum. Per pietatem et compassionem peccantium exemplo pueri læso socio compatientis. Unde dicit de peccatoribus, Jerem. xiii, 17 : *Si non audieritis in abscondito, plorabit anima mea a facie superbiæ*. Ideo enim videns Jerusalem flevit super illam [4], quam præsciebat ruituram, quæ signat animam in æternum damnandam. Per mansuetudinem. Unde significatur per David, II Regum, xxiii, 8 : *Ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus*. (Quære supra, § 12.)

6. *Et speciosus* sanctæ conversationis honestate, *in quem desiderant Angeli prospicere* [5], et cujus pulchritudinem sol et luna mirantur. Et in Psalmo xcii, 1 : *Dominus regnavit, decorem indutus est*, id est, immunitatem a peccato. Etiam

[1] Joan. xii, 3.
[2] Ad Philip. ii, 7.
[3] Isa, liii, 5.
[4] Luc. xix, 41.
[5] I Petri, i, 12.

quantum ad formam corporis fuit speciosus forma præ filiis hominum, quem scilicet decorem ostendit tribus amicis suis in transfiguratione [1]. De pulchritudine Dominicæ faciei dicit Acliedus: « Credo in illo speciosissimo vultu tantam gratiæ cœlestis elegantiam refulsisse, ut omnium in se converteret adspectum, auditum erigeret, excitaret affectum. » Species autem seu pulchritudo hujus floris maxime consistit in duobus, scilicet in candore et rubore. Nativus enim color hujus floris et quasi candidus, sancta ejus conceptio. Unde, Joan. x, 36: *Quem Pater sanctificavit, et misit in mundum,* etc. Tunc enim Pater Filium sanctificavit, cum eum pro salute mundi cum sanctitate constituit incarnari. Et propter hoc dictum est Mariæ, Luc. I, 35: *Quod nascetur ex te sanctum,* etc. Bene dicit *sanctificavit, et misit*: quia missio non præcessit sanctificationem.

Et de isto flore dicitur, Sapient. VII, 26: *Candor est lucis æternæ, et speculum sine macula,* etc. Vel, quasi nativus color ejus virginitas et innocentia, quæ duo signantur in candore. Unde vocat se *lilium* [2]. Sed huic candori accrevit rubor rosæ, id est, martyrii in passione. Et hoc patet in floribus quarumdam arborum et herbarum, qui primo candidi apparent, et tandem vertuntur in ruborem. Candidus enim in natura divinitatis permansit, licet secundum naturam humanam in passione rubuerit. Ab hac duplici specie commendat Ecclesia sponsum suum, Cantic. v, 10: *Dilectus meus candidus et rubicundus.* Candidus secundum deitatem: quia candor est lucis æternæ, et emanatio quædam claritatis Dei sincera [3], quod est dicere, luminosissimus et mundissimus. Rubicundus vero, id est, flammeus et rutilantissimus: quia filius charitatis ipsius Patris: et sicut Deus de Deo, sic charitas de charitate. I Joan. IV, 16: *Deus charitas est.* Quod tam de Patre quam de Filio potest intelligi. Vel, candidus mundissimo sanctissimoque ingressu in mundum, rubicundus in egressu de mundo: quia tunc proprio sanguine rubricatus. Unde, Apocal. XIX, 13, qui sedebat super equum album, *vestitus erat veste aspersa sanguine,* id est, carne proprio sanguine rubricata. Unde, Isa. LXIII, 2: *Quare rubrum est indumentum tuum,* etc.? Vel, candidus puritate sanctimoniæ et innocentiæ, rubicundus ferventissima charitate. Et sunt hi duo colores amantibus gratissimi. Vel, candidus quantum ad munditiam humanitatis, rubicundus quoad splendorem divinitatis quæ signatur in auro quod splendet et rutilat. Cantic. v, 11: *Caput dilecti mei aurum optimum. Caput vero Christi Deus* [4]. Hanc duplicem pulchritudinem ostendit in transfiguratione [5]. Unde ibidem dicitur, quod *resplenduit facies ejus sicut sol, et vestimenta ejus facta sunt alba sicut nix.* Per faciem deitas de qua dictum est Moysi, Exod. XXXIII, 20: *Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, et vivet.* Per vestimenta signatur humanitas: quia habitu inventus est ut homo [6].

Item, A gemino decore commendatur flos iste, quo signatur dilectus Ecclesiæ, ubi dicit ei sponsa: *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus* [7], etc. *Pulcher* dicitur quasi pollens cultu. Quod pertinet ad exteriorem hominem, scilicet quoad motuum maturitatem. *Decorus* dicitur quasi decus cordis: quoad interiorem, et designat cordis puritatem.

Item, De specie hujus floris dicit Propheta loquens ad sponsum: Tu es *speciosus forma præ filiis hominum* [8]. Sed

[1] Matth. XVII, 1.
[2] Cantic. II, 1.
[3] Sapient. VIII, 26.
[4] I ad Corinth. XI, 3.
[5] Matth. XVII, 2.
[6] Ad Philip. II, 7.
[7] Cantic. I, 15.
[8] Psal. XLIV, 3.

contra, Isa. LIII, 2, dicitur : *Non est species ei, neque decor.* Solutio : Quod dicit Isaias, intelligitur de ignominia passionis. *Speciosus*, inquam, *forma*, id est, luce, candore, et habitu. Luce. Unde, Eccli. XLIII, 10 : *Mundum illuminans in excelsis Dominus.* Candore. Unde, Sapient, VII, 26 : *Candor est lucis æternæ*, etc. Habitu. Unde, Isa. LXIII, 1 : *Iste formosus in stola sua.* Et alibi : *Circumda tibi decorem* [1]. Nec solum speciosus, sed excellentissime pulcherrimus. Unde, *Præ filiis hominum* : quia de plenitudine ejus omnes acceperunt : quia ipse est speciei generator [2]. Potuisset enim dixisse præ Angelis, quia etiam Angelis speciosior est : sed quia commendabat ipsum secundum humanitatem, melius dixit, *præ filiis hominum.* Signum autem suæ tantæ pulchritudinis est, quod in eum desiderant Angeli prospicere [3].

Item, Notandum quod Dominus decorem suum abscondit Judæis. Unde, Isa. LIII, 2 et 3 : *Vidimus eum... despectum.* Signavit discipulis in transfiguratione [4]. Ostendit Angelis in ascensione, et deinceps. Unde videntes eum ascendentem dixerunt, Isa. LXIII, 1 : *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra ? iste formosus in stola sua*, id est, in habitu humanitatis. Promisit videndum electis. Isa. XXXIII, 17 : *Regem in decore suo videbunt oculi ejus*, scilicet cujuslibet beati. Dicitur ergo *speciosus forma præ filiis hominum* : quia in omnibus aliis est culpa. Ad Roman. III, 23 : *Omnes enim peccaverunt*, etc. Sed ipse *peccatum non fecit* [5].

Item, De hac duplici pulchritudine dicit Psalmista, Psal. XLIV, 5, Christo : *Specie tua et pulchritudine tua.* Species ad divinitatem, pulchritudo refertur ad humanitatem. Unde sponsa dicit ei, Cantic. I, 15 : *Ecce tu pulcher es, dilecte mi, et decorus.* Dicit ergo : O potentissime, intende, id est, hominem pereuntem respice, specie tua, id est, misericordia deitatis quæ per speciem signatur, et pulchritudine, id est, humilitate humanitatis. Exod. III, 7 et 8 : *Vidi afflictionem populi mei*, ecce misericordia : et *descendi ut liberem eum*, ecce humilitas. Et commendat eum a duobus. A misericordia. Unde, *Intende.* Ab humilitate. Unde, *Prospere procede*, id est, procede de utero Virginis, de quo processu habetur ibi : *Ipse tamquam sponsus procedens de thalamo suo* [6]. *Prospere*, id est, ad prosperitatem et utilitatem nostram, quia omnia bona nobis contulit : *et regna*, scilicet super filios tuos quos a diabolo liberasti.

Concavus per virtutem humilitatis, sicut flores lilii, rosæ et violæ, et cæteri concavi sunt, sicut patet. Et in concavitate suæ humilitatis vel humanitatis attulit apiculis suis mel suæ divinitatis, id est, nobis, si in nobis invenerit proprietates apiculæ. 8.

Omnicolor. Est enim purpurei, aerei, hyacinthini, et lividi coloris ut viola. Purpurei in quantum rex et martyr, quia purpura regibus convenit : et sanguis quo signatur martyrium, purpurei coloris est. Aerei propter virtutem contemplationis. Hyacinthini qui est color cœlestis, quia de cœlo descendit. Unde et designatur per sapphirum. Lividus etiam et discolor jacuit in sepulcro, cujus livore sanati sumus [7]. 9.

Item, Candet ut lilium. Unde, Cantic. II, 1, dicit : *Ego lilium convallium.* Intus et exterius per duplicem innocentiam, ut supra dictum est. Item, rubet quasi rosa per eximiam charitatem, per verecundiam virginalem, per patientiam

[1] Job, XL, 5.
[2] Sapient. XIII, 3.
[3] I Petri, I, 12.
[4] Matth. XVII, 2 et seq.
[5] I Petri, II, 22.
[6] Psal. XVIII, 6.
[7] Isa. LIII, 5.

singularem, per proprii sanguinis effusionem. Fuit etiam quasi crocei coloris per virtutem charitatis : quia sicut crocus res quibus admiscetur, in suum convertit colorem : et sicut fermentum farinam conspersam in suum saporem convertit, sic et ejus charitas forma est omnium virtutum. Vel etiam croceus color designat sapientiam. In eo enim sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi[1].

Alio etiam modo potest flos iste appellari *omnicolor*, videlicet ab affectu. Et ideo quasi generaliter se appellat *florem*, sed non determinat qualem, Cantic. II, 1, ubi dicit : *Ego flos campi*, etc. : et hoc quia non uno modo floret in campo Ecclesiæ, sed rubet in martyribus, viret in confessoribus, candescit in virginibus, pallet in pœnitentibus, nigrescit in humilibus, pallet in despectis et patientibus, rutilat in doctoribus, et cætera hujusmodi. Sicut enim *stella differt a stella in claritate* [2], sic campus Ecclesiæ in florum diversitate. Christus enim alios rubricat imitatione suæ passionis, alios candidat sanctimonia castitatis, alios virides facit virore fidei vel patientiæ, alios pallidos pallore pœnitentiæ, alios rutilantes splendore sapientiæ et hujusmodi. Et ideo sicut ex uno Christo tanta colorum vel pulchritudinum varietas, sic ex uno sole tanta luminaritas : unde idem est dicere, *ego sum flos campi*, quod est dicere, *ego sum lux mundi*[3]. Sicut enim sublato sole totus mundus remanet tenebrosus, sic sublato hoc flore nihil pulchritudinis remanet in campo Ecclesiæ.

Præterea, Quid fragrat suaviter, aut sapit dulciter, aut lucet delectabiliter in unoquoque sanctorum nisi flos iste ? Unde, II ad Corinth. II, 15 : *Christi bonus odor sumus Deo*, etc. Augustinus : « In proximo non diligitur nisi Deus. Id vero solum quod diligitur, fragrat, sapit, et lucet in campo Ecclesiæ. »

Item, Propter hujusmodi colores varios comparatur sponsus *arbori malo* [4], et inter lapides pretiosos topazio qui dicitur quasi topandion, id est, omnicolor. (Quære titulo de arboribus et lapidibus pretiosis.)

Vernalis. Annuntiatus siquidem et 10.
conceptus est iste flos in tempore florum, hoc est, in vere. Unde, Cantic. II, 10 et 11, dirigitur sermo ad Mariam Filium Dei concepturam : *Surge, propera, amica mea,... et veni : jam enim hiems transiit*, etc. Et paulo post, ℣. 12 : *Flores apparuerunt in terra nostra*. Et paulo post, ℣ 14 : *Ostende mihi faciem tuam, sonet vox tua auribus meis*. Post hiemem, scilicet in vere conceptus est Christus a Virgine, quæ ostendit faciem suam, cum in voce Angeli verecundata est et turbata : sonuit vox ejus in auribus Domini, cum dixit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* [5]. Et hoc verbo concepit. In hac autem melliflua responsione inæstimabiliter delectatus est Deus : et ideo ibi sequitur, Cantic. II, 14 : *Vox enim tua dulcis*, etc. Conceptus est etiam flos iste et nutritus in Nazareth, quod interpretatur *flos*. Congruum autem erat florem cum flore concipi, et de flore nasci, et in flore nutriri, et in tempore florum, hoc est, in vere nuntiari. Ab illis etiam spiritualiter concipitur, in quibus reperit tres floris proprietates, scilicet speciem, id est, honestatem conversationis, fragrantiam, id est, odorem bonæ opinionis, spem fructus, id est, intentionem æternæ retributionis. Beatus Bernardus : « Amat florigeram patriam flos de radice Jesse : florem te reputat, et ad te divertit sicut ad Nazareth, si tibi vel honestas conversationis tamquam floris species, vel odor

[1] Ad Coloss. II, 3.
[2] I ad Corinth. XV, 41.
[3] Joan. VIII, 12.
[4] Cantic. II, 3.
[5] Luc. I, 38.

bonæ opinionis tamquam fragrantia floris, vel intentio æternæ retributionis tamquam spes fructus non desit. »

Item, Flos iste vernalis : quia conceptus in vere quod est tempus renovationis, quando quodammodo juvenescunt et renovantur omnia terrænascentia, pariunt et educant aves et animalia, florent et germinant arbores et virgulta. Conveniens omnino tempus renovationi humanæ naturæ, ut quando florent cæteræ virgæ, floreret etiam virga de radice Jesse : et inde ascenderet Jesus Nazarenus, qui simul est flos et fructus. Unde de ea dicit mater : *Flores mei fructus honoris et honestatis* [1]. Et bene dicit *flores mei* pluraliter, non flos meus, licet unicum florem protulerit : quia ipse est lilium per castitatem, viola per humilitatem, crocus per charitatem, rosa per patientiam singularem, et hujusmodi.

Et nota, quod spes fructus non habetur sine hoc flore, nec flos iste habitus est sine virga ista : ergo sine virga ista nec flos habetur, id est, spes, nec fructus vitæ æternæ.

11. *Lenis*, id est, suavis ad tangendum benignitate et mansuetudine, quæ maxime patet in peccantium justificatione et peccatorum remissione. Revocat aversos a se dulciter. Isa. xxx, 21 : *Aures tuæ audient verbum post tergum monentis*, etc. Exspectat eos patienter. Isa. xviii, 4 : *Quiescam, et considerabo in loco meo*, qui est misericordia, etc. Suscipit revertentes hilariter. Exemplum de filio prodigo et patre suscipiente [2]. Peccata condonat liberaliter. Beatus Bernardus : « Quod non damnat in ulciscendo, non confundit improperando, non minus diligit imputando. » De primo, Ezechiel. xviii, 32 : Nolo mortem peccatoris, etc. De secundo, Jacobi, i, 5 : *Dat omnibus affluenter*, id est, plusquam sciant petere, remissionem scilicet, gratiam et gloriam. De tertio : *Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum* [3].

Aquosus, id est, succosus : cujus succus pietas, compassio, et lacrymæ. Unde, Luc. xix, 41 : *Videns civitatem Jerusalem, flevit super illam*, etc., ut supra. Similiter in passione orans et allegans pro crucifixoribus. Ad Hebr. v, 7 : *Qui in diebus carnis suæ*, etc.

1 *Fructifer*. In flore habetur spes fructus : et in Christo spes omnis boni præsentis et futuri. Unde dicit, Eccli. xxiv, 25 : *In me omnis spes*, antiquorum scilicet, et modernorum. Unde dicitur in Psalmo lxi, 9 : *Sperate in eo, omnis congregatio populi*. Bene dicit, *In me* : quia *maledictus homo qui confidit in homine* [4]. *Vitæ*, scilicet æternæ, *et virtutis*. *Viæ* qua pugnatur contra vitia.

Item, Sine flore non habetur fructus, nec sine gratia Christi boni aliquid sperandum est : quia pessima esset præsumptio.

Sperandum est in Christo. Quia largissimus est. Esther, ii, 18 : *Assuerus dona largitus est secundum magnificentiam principalem*. Quia dare potest temporalia et æterna. Proverb. iii, 16 : *Longitudo dierum in dextera ejus, et in sinistra illius divitiæ et gloria*. Quia hortatur nos ad petendum. Matth. vii, 7 : *Petite, et dabitur vobis*. Joan. xvi, 24 : *Usque modo non petistis quidquam*. Quia consuevit dare plura quam petantur, sicut patet in latrone crucifixo. Ideo dicit ei Psalmista, Psal. xxiv, 6 : *Reminiscere miserationum tuarum, Domine*.

Inclinis, in quo signatur humilis obedientia Christi, qui *humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis* [5]. Flores enim rosæ,

[1] Eccli. xxiv, 23.
[2] Cf. Luc. xv, 20 et seq.
[3] Psal. xxxi, 2.
[4] Jerem. xvii, 5.
[5] Ad Philip. ii, 8.

lilii et violæ, semper in partem alteram inclinantur. Hanc obedientiam innuebat Christus, cum *inclinato capite tradidit spiritum* [1].

15. *Levis* peccati immunitate, quod pondere suo animam deprimit in gehennam. Cujus caro dicitur *nubes levis* [2]. *Qui peccatum non fecit* [3], etc. Vel, *levis* prædicationis discursione. Vel, *levis* obedientiæ adimpletione. Quia *exsultavit ut gigas ad currendam viam* [4], scilicet mandatorum Patris. Per hanc levitatem sursum continue ferebatur divinitatis contemplatione.

16. *Expositus*. Unde appellat se florem campi, non horti [5]. (Hoc invenies infra). Omnibus enim volentibus expositus est ad delectabiliter intuendum, ad suaviter odorandum, ad utiliter colligendum.

17. *Medicinans*, id est, medicinalis. In ipso enim inventa est medicina generis humani, in quo a planta pedis usque ad verticem antequam flos iste appareret, nulla sanitas erat : sed medicatum est floris hujus succo, specie, et odore, scilicet succo aquæ et sanguinis, specie conversationis, et odore opinionis.

18. *Et delicatus*. Unde dicit David de Salomone, id est, Deus Pater de Christo, I Paralip. XXII, 5 : *Salomon, filius meus, puer parvulus est*, etc.

19. *Et habens matrem sine patre*. Mater floris est terra, vel arbor, seu herba, de qua flos oritur sine coitu, sine masculo, sine semine. Sic et Christus secundum humanitatem habuit matrem sine patre, sicut secundum deitatem patrem habebat sine matre.

Pascit apes, et eis ceram cum melle ministrat. Flos enim licet sterilis appareat, fructum tamen habet benedictum sed secretum, dulcem et salubrem, ab immundis pigris et pinguibus absconditum. Norunt enim apes agiles virgines et fœcundæ, ubi quærant quid eligant, quid gutturi, quid cruribus committant : norunt quid ceræ conveniat, quid liquori, quid aptum sit ut luceat omnibus qui in domo sunt, quid ut transferatur in cellam pigmentariam, etc. Esto ergo et tu apis, assume pennas virtutum, vola a terra per contemptum temporalium. Elige et collige in isto et ex isto flore quo mellifices, quod condas æstivo tempore, quo vivas hiemali, donec hiems transeat, imber abeat et recedat. 20.

Item, Ex isto flore mellificatio, fructificatio, cibus, potus, et medicina. Ex illo siquidem mel et cera. Ex melle potus inebrians æternæ securitatis. Ex melle enim quædam pocula conficiuntur. Ex melle refectio internæ satietatis : quia mel implet et reficit quando comeditur. Ex hac medicina sanitas sempiternæ incorruptionis. De ejus cera splendor æternæ claritatis, et in ejus melle dulcor indeficientis felicitatis.

Pneuma sacrum recipit. Unde, Isa. XI, 1 et 2 : *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini*. Spiritus Domini transitive vel intransitive, id est, spiritus qui est Dominus, in quo est libertas [6] : quia *spiritus est Deus* [7]. Qui in solo Christo plenissime requievit : quia mansit et numquam recessit. Joan. I, 33 : *Super quem videris*, etc. Item, quia in eo gratia nec crescere nec decrescere potuit : quia non ad mensuram dedit ei Dominus spiritum [8]. Requievit etiam in eo : quia 21.

[1] Joan. XIX, 30.
[2] Isa. XIX, 1.
[3] I Petri, II, 22.
[4] Psal. XVIII, 6.
[5] Cantic. II, 1.
[6] II ad Corinth. III, 17.
[7] Joan. IV, 24.
[8] Ibid., III, 34.

Christus fuit sine molestia cujuscumque peccati. I Petri, II, 22 : *Qui peccatum non fecit*, etc. In ipso etiam requievit : quia in ipso solo habitat plenitudo divinitatis corporaliter [1]. In nobis autem fumus et stillicidium et mala uxor sæpe expellunt spiritum de domo sua, vel molestant.

22. *Non visus spargit odorem.* Odor enim floris sentitur, licet flos non videatur. Odorem siquidem hujus floris multis intermediis nationibus præsensit magnus ille patriarcha Isaac in filio suo Jacob cui benedicebat. Unde et cum admiratione prorumpit in hæc verba, Genes. XXVII, 27 : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni cui benedixit Dominus.* (Hanc auctoritatem invenies expositam titulo, quod Maria *ager.*) Noster enim Jacob, id est, Christus noster luctator filius est Isaac, de cujus stirpe descendit Maria. Et ipsa est ager plenus omni suaveolentia virtutum quasi flosculorum, cujus odori comparatur odor filii, qui natus est de mundissima totus mundus, et de dulcissima totus dulcis.

23. *Matrem non violat*, sed magis insignit, nobilitat, et venustat, et commendabilem reddit. Matrem, id est, terram vel herbam aut arborem de qua oritur. Similiter Christus conceptus est absque matris defloratione, portatus et natus absque materni uteri læsione, et ex ejus conceptione, partu, et maternitate totus honor et gloria Mariæ. Unde, Osee, IX, 11, dicitur de Christo et de Maria : *Gloria eorum a partu, et ab utero, et a conceptu*, ordine præpostero. A conceptu sine virginitatis læsione, ab utero sine ventris gravatione, a partu sine parientis dolore.

24. *Caput ornat :* quia de floribus fiunt serta et coronæ quæ deferuntur in capite. Et dicitur *sertum* ab inserendo : quia ibi flores inseruntur. Christus enim corona est electorum suorum, quæ sine certamine non habetur. II ad Timoth. II, 5 : *Non coronatur nisi qui legitime certaverit*, id est, perseveranter et debito fine. Isa. XXVIII, 5 : *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, et sertum exsultationis residuo populi sui*, etc.

Templa venustat. Unde circa altaria solent apponi rosæ et lilia. Unde canitur de beata Virgine quæ est Christi templum speciale : « Sicut dies verni circumdabant eam flores rosarum et lilia convallium. » Singuli etiam justi singula sunt templa Christi, quibus dicitur, I ad Corinth. III, 17 : *Templum Dei sanctum est, quod estis vos*, quorum tota spiritualis vel interior pulchritudo ex isto flore est. 25.

Cantic. II, 1, dicit sponsus ad sponsam : *Ego flos campi*, qui proprie est viola, etc. Superius invitaverat sponsa sponsum ad quietem et amplexus, lectuli viriditate, dicens, Cantic. I, 15 : *Lectulus noster floridus*, et domus pulchritudine atque magnificentia, dicens, ibid., ℣. 16 : *Tigna domorum nostrarum cedrina*, etc. Sed sponsus vocat eam ad strenuitatem certaminis, et laborem agriculturæ spiritualis, dicens : *Ego flos campi.* Quasi diceret : O sponsa, tu delectaris in quiete, secretis vis florere virtutibus, et hanc pulchritudinem amas : ego vero aliam quæro, scilicet pulchritudinem pietatis et salutem multorum. Odorem meum toti mundo innotescere cupio, quod fieri non potest nisi postposita quiete qua delectaris, ad prædicationis officium attingas : quod libenter facere debes, quia ego flos campi. 26. Chri[...] flos ca[...]

Ego flos campi, id est, decor et gloria mundi, in quo pugnandum est. Ego qui naturaliter sum Deus, sum flos campi, id est, Virginis Filius. Campus enim incultus est, et tamen florem producit :

[1] Ad Coloss. II, 9.

sic et beata Virgo intacta et illibata Christum peperit.

Omni suavitate odorus, adspectu decorus, gustu dulcis, tactu suavis, olfactu delectabilis, sed non lectuli vel horti, imo campi.

Per victoriam certaminis obtinendus : quia sum bravium in stadio currentibus, corona proposita in campo certantibus. Isa. xxviii, 5 : *In die illa erit Dominus exercituum corona gloriæ, et sertum exsultationis residuo populi sui.* II ad Timoth. ii, 5 : *Non coronatur nisi qui*, etc. I ad Corinth. ix, 24 : *Unus accipit bravium.*

Ut qui me habere desiderat, campum certaminis non fugiat.

Non lectuli, id est, vernans indeficienter et mundus naturaliter adhærens radicibus originis meæ : quia a Patre procedens non sum ab eo divisus, sed flos lectuli marcidus est, quia a radice separatus.

Illis fragrans suavius, vernans jucundius, qui pro me certant fortius, et laborant fructuosius. Id est, eorum qui per charitatem sunt extensi ad alios, et per justitiam secundum utramque sui partem expositi. In illis enim salva pace contemplativorum floret sponsus fructuosius, fragrat suavius et latius, vernat propensius fide, spe, et charitate currentibus, in futuro erit fructus lectuli pervenientibus. *Sic* ergo *currite ut comprehendatis* [1].

Per certamen obtinendus, per laborem colligendus, tandem maturatus in fructum, in æterna requie quæ est lectulus spatiosissimus, semper sine fastidio comedendus.

Non horti : quia omnibus volentibus ad delectabiliter intuendum, ad suaviter odorandum expositus, non in lecto vel in domo singulariter possidendus inclusus. Hoc dicitur contra illos qui in solo otio contemplationis, non in labore actionis, vel in sollicitudine prælationis opinantur esse salutem, quasi solus lectus contemplationis sit floridus, et totus campus conversationis activæ sit sordidus.

Laborantibus spem fructus promittens : in flore enim fructus speratur. Nec dicit, sum, vel fui, vel ero, sed sine tempore, *Ego flos campi*, ad innuendum, quod semper est cum laborantibus. Matth. xxviii, 20 : *Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus*, etc. Quasi dicat sponsæ : Noli in abscondito cubiculi, vel in arcto lectuli me quærere : quia palam me exhibeo omnibus ad cognoscendum, inveniendum, obtinendum, ut flos campi, quo nihil magis expositum.

Id est, ego solus campo Ecclesiæ vernantiam, floritionem et odorem tribuo, quæ est campus propter æqualitatem justitiæ, propter latitudinem et extensionem charitatis. Sed quomodo est flos campi? sicut aromatica species est odor nasi, sicut aurum et lapides pretiosi sunt divitiæ vasis continentis illa. Ecclesia dicitur *campus* propter duo. Primo, quia est locus certaminis. Secundo, quia locus laboris, sicut agerulus, vinea. Eccli. ii, 1 : *Fili, accedens ad servitutem Dei*, etc.

Id est, ego qui sum fructus cœli ut Deus, sum flos campi, id est, mundi ut homo. Quasi diceret : Qui vult satiari fructu per fruitionem, redoleat florem per imitationem.

Id est, virgo de virgine natus. Alii virgines sunt flores horti, id est, de corrupta matre nati : quia hortus excolitur humano exercitio quod non Maria. Vel, hoc dicit contra illorum præsumptionem, qui præeminent altitudine scientiæ vel vitæ sanctitate. Quasi diceret : *Ego* sum *flos campi*, non solum montium, id est, sanctorum vita et scientia sublimium, sed et campi, id est, simplicium. Vel, ego sum flos campi, non solius montis Judææ quæ velut mons primo recepit radios fidei, sed et campi,

[1] I ad Corinth. ix, 24.

id est, gentilitatis, in qua velut in campo diabolus libere et absque offendiculo discurrebat.

27. *Et lilium convallium*, id est, decus et gloria humilium, qui parati sunt ad patiendum, quibus revelo humilitatis meæ claritatem quam gessi in humanitate nascens et moriens, quibus etiam revelo æternæ deitatis splendorem magis quam montibus, id est, sapientibus hujus mundi, ut habetur, Matth. xi, 25, et Jacob. iv, 6 : *Deus superbis resistit*, etc.

Christus lilium convallium.

Christus lilium convallium, id est, natum in convallibus. Quasi diceret : Sicut lilium nascitur in convallibus, sic ego natus sum de humilibus, id est, decus et decor gentium et omnium qui sordes vitiorum velut valles in se excipiebant : *non enim veni vocare justos, sed peccatores*, scilicet ad pœnitentiam [1].

Vel, Convalles Domini plebes humiles. Convalles enim dicuntur valles quæ montes conjungunt, vel montibus conjunctæ sunt. Ita plebes humilium laicorum velut in medio duorum montium, sunt inter claustrales et clericos sæculares, ab altero lucem doctrinæ, ab altero lucem exempli, velut radios suscipientes. Ex utroque etiam monte doctrinis quasi fluviis descendentibus irrigantur. Unde, *Inter medium montium pertransibunt aquæ* [2]. Specialiter ergo lilium istarum convallium se dicit sponsus, et tacet de montibus, ut castitas conjugalis etiam lilii particeps reputetur. Idem ergo secundum unam expositionem sunt campus et convalles, scilicet cœtus simplicium, sed campus dicitur ex planitie justitiæ vel extensione charitatis : convalles autem ex montium circumstantium supereminentia.

Possunt intelligi etiam convalles omnes electi sicut et campus : nam campus propter planitiem justitiæ et latitudinem charitatis, convalles propter humilitatem qua salubriter se supprimunt et invicem se alter alteri subjiciunt. Ad Roman. xii, 10 : *Honore invicem prævenientes*. Placet ergo Christo in electis, quod campus sint, sed specialiter placet, quod convalles duplici humilitate humiles, interiori et exteriori : et ideo generali nomine *floris* campum laudat dicens : *Ego flos campi*, sed speciali nomine lilii convalles attollit, dicens : *Et lilium convallium*. Quasi diceret : Mihi justitia placet et charitas, sed specialiter humilitas. Unde non Mariæ charitatem, sed humilitatem dicitur respexisse. De qua etiam specialiter dixit in terris, Matth. xi, 29 : *Discite a me*, etc. Lilium autem ideo se nominat sponsus : quia in lilio ipse flos est fructus. Sic Christus flos et fructus est idem. Sed flos spectantibus, fructus fruentibus. Unde dicit : *Flores mei fructus honoris et honestatis* [3].

Maria flos fere secundum omnes proprietates, flori suo qui Christus est, superius assignatas. 28.

Mundus per virginitatem et omnimodam innocentiam : quia nihil inquinatum incurrit in illum florem [4], ex quo mundatus est in sua sanctificatione.

Aromaticus per suaveolentem opinionem. Unde dicitur ei, Cantic. i, 3 : *Post te curremus in odorem unguentorum tuorum*, cujus odor maxime in tribus consistit, in virginitate quoad carnem, in humilitate et devotione quoad animam, in utroque quoad deitatis inhabitationem. Propter hunc triplicem odorem dicit ipsa de se, Eccli. xxiv, 20 : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans*, etc.

Tenuis in triplici substantia, corporali per temperantiam et carnis macerationem, spirituali scilicet in anima per summam humilitatem, terrena per voluntariam paupertatem, vel temporalium, si ea umquam habuit, largam erogationem.

[1] Matth. ix, 13.
[2] Psal. ciii, 10.
[3] Eccli. xxiv, 23.
[4] Sapient. vii, 25.

Unde de ea specialiter intelligitur illud Proverbiorum, XXXI, 20 : *Manum suam aperuit inopi, et palmas suas extendit ad pauperem.*

Tener per mansuetudinem, per pietatem, per peccantium compassionem, per dilectionem tenerrime diligens corpus et membra Filii sui, id est, Ecclesiam et universos fideles. (Quære titulo de *dilectione Mariæ ad proximos.*)

Et speciosus, id est, omnimoda specie dilectionis plenus : quia superlative participat pulchritudini omnium sanctorum. Unde, Cantic. VI, 9, dicitur *pulchra ut luna*, id est, universalis Ecclesia : quia quidquid pulchritudinis habent cæteri sancti in parte, habet ista in toto. (Quære titulo de *pulchritudine ejus.*)

Concavus, per humilitatem. In hac autem concavitate, id est, merito humilitatis suæ quam respexit Deus, id est, approbavit, attulit nobis ipsa mel divinitatis. Per humilitatem autem et votum virginitatis placuit ipsa Domino, sed per fidem concepit. Unde per aurem dicitur concepisse, id est, per fidem dictorum : quia *fides ex auditu* [1]. Ideo ei dicitur : *Mel et lac sub lingua tua* [2]. (Quære titulo de *dulcedine ejus.*)

Omnicolor. Unde et inter lapides specialiter comparatur topasio, qui dicitur quasi topandion, id est, omnicolor, et est omnium gemmarum pretiosissima.

Levis per mansuetudinem et benignitatem. Unde ei canit Ecclesia :

> Virgo singularis
> Inter omnes mitis, etc.

Ipsam enim non inveniunt peccatores scrupulosam. (Quære titulo de *benignitate et mansuetudine ejus.*)

Levis, id est, sine pondere peccati. Unde et dicitur *nubes levis* [3]. Levis etiam per virtutum multitudinem, quæ igneæ naturæ sunt.

Et medicinans. In flore enim Mariæ qui est Christus, inventa est humani generis medicina. Unde, Eccli. XXXVIII, 4 : *Altissimus creavit de terra medicamenta*, scilicet carnis virgineæ.

Fructifer. Unde dictum est ei, Luc. I, 42 : *Benedictus fructus ventris tui.* (Quære retro.)

Inclinis per obedientiam juxta doctrinam spiritus qui ei dixerat, Psal. XLIV, 11 : *Inclina aurem tuam*, etc. Omnes enim flores vel fere omnes in partem alteram inclinantur, sicut patet in lilio, rosa, et viola.

Recreans pulchritudine et odore caput, id est, principale mentis, devote de ea meditantibus.

Subtilis, sicut patet in floribus vitis et corili : tam subtilis enim fuit ejus fœcunda virginitas, quod eam diabolus non potuit explorare, nec homo comprehendere.

Aquosus, id est, succosus, cujus succus pietas et compassio cordis ejus, vel abundantia gratiarum, vel lacrymæ tempore Dominicæ passionis et post Filii ascensionem.

Et delicatus. Unde significatur per Susannam quæ interpretatur *lilium* : de qua dicitur, Daniel. XIII, 31, quod *erat delicata nimis, et pulchra specie.* Jerem. VI, 2 : *Speciosæ et delicatæ assimilavi filiam Sion*, id est, Mariam.

Communis : quia expositus omni tempore volenti capere ad delectabiliter intuendum, ad suaviter odorandum, ad utiliter colligendum. Unde sicut Filius gloriatur et se appellat florem campi [4], sicut supra dictum est, sic et ipsa potest singulariter gloriari et dicere : *Ego flos campi* : quia in mundo florem non perdidit, cum nec monialis fuerit, nec reclusa, gloriosius reputans florere in mundo qui hic designatur per campum, quam in horto, vel deserto.

Rorificatus : suscepit enim Filium Dei

[1] Ad Roman. x, 17.
[2] Cantic. IV, 11.
[3] Isa. XIX, 1.
[4] Cantic. II, 1.

in incarnatione quasi rorem mellifluum: et ideo tota facta est rorifica et mellita.

Pascit apes, id est, contemplativos et sibi devotos devotione quasi quadam mellea dulcedine, ut supra de Christo. *Et eis ceram cum melle ministrat*, id est, humanam Christi naturam cum melle deitatis.

Matrem glorificat, id est, herbam vel arborem vel terram de qua nascitur. Et beata Virgo gloria, laus et honor est et lætitia matris suæ. Unde, Cantic. vi, 8: *Una est matris suæ, electa genitrici suæ.*

Non visus spargit odorem: licet enim ipsam non videant fideles animæ in præsenti intuitu corporali, tamen adolescentulæ currunt in odorem ipsius [1].

Pneuma sacum recipit: merito enim humilitatis et virginitatis supervenit in eam Spiritus sanctus.

Caput ornat: quia Christum caput nostrum vestivit et induit gloriosa humanitate. Unde, Cantic. iii, 11: *Videte regem Salomonem in diademate*, etc.

Templa venustat. Unde de ipsa canitur: « Cujus vita inclyta cunctas illustrat Ecclesias, » militantem scilicet, et triumphantem.

29. Maria coloris candidi ut lilium per virginitatem et innocentiam et immunitatem peccati. (Quære infra titulo de *lilio*.) Vel etiam candor gloriam designat immortalitatis.

Rubei ut rosa, per pulchritudinem naturalem, per verecundiam virginalem, per eximiam charitatem, per patientiam singularem et affectum martyrii. (Quære infra titulo de *rosa*.)

Purpurei ut viola: quia regi regum conveniens: purpura enim regibus convenit. Vel purpurei per martyrium animæ: quia sanguis quo signatur martyrium, purpurei coloris est. (Quære infra titulo de *viola*.)

Hyacinthini qui color cœlestis est: quia conversatio ejus erat in cœlis [2].

Aerei ratione suæ contemplationis: etenim *usque ad cœlum attingebat stans in terra* [3].

Lividi: quia mente compassa est Filio patienti. Unde dicit, Cantic. i, 5: *Fusca sum, quia decoloravit me sol*, id est, Filius meus mortis eclipsim patiens.

Crocei per sapientiam et charitatem quæ notantur in auro: crocus enim crines habet aureos. (Quære infra titulo de *croco*.)

Lazurini per voluntariam paupertatem: quia similiter est color cœlestis: quia regnum cœlorum præmium est paupertatis [4]. Nisi enim fuerit voluntaria, non est cœlestis coloris, sed terreni: et sicut lazuri color pulcher est et pretiosissimus, sic et paupertas coram Deo.

Viridis per virorem fidei, quæ non emarcuit in ea tempore Dominicæ passionis sicut in omnibus aliis, sicut dicit Ambrosius. Ideo dicitur de ea, Proverb. xxxi, 18: *Non exstinguetur in nocte*, scilicet Dominicæ passionis, *lucerna ejus*, id est, fides.

Cantic. ii, 2: *Sicut lilium inter spinas,* 30
sic amica mea inter filias.

Verba sunt Christi de Maria, vel fideli anima. Lilium ratione candoris signat innocentiam et peccati immunitatem: quia Maria ex quo sanctificata est ab originali, creditur non peccasse. Dicitur autem *lilium* quasi lacteum propter colorem lacteum.

Maria dicitur *lilium*. Quia sicut lilium spinis inter quas nascitur, præstantius est absque comparatione, sic Maria Judæis de quibus nata est. Unde sicut spina rosam, sic genuit Judæa Mariam. Imo in ejus compassione spinæ reputantur et animæ sanctæ et virtutes angelicæ: quia sicut dicitur, Job, xxv, 5 et 6: *Ecce luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ*

[1] Cantic. i, 3.
[2] Ad Philip. iii, 20.
[3] Sapient. xviii, 16.
[4] Matth. v, 3.

in conspectu ejus : quanto magis homo putredo, et filius hominis vermis !

Quia sicut lilium candorem suum retinet inter spinas, et quanto magis ab illis pungitur, majorem emittit odoris fragrantiam : sic Maria dum a nequam Judæis in Filio pungeretur, semper retinuit mentis innocentiam, non reddens malum pro malo, nec pro maledicto retribuens maledictum, imo cum ipsius mentem pertransiret gladius passionis, ubi tota compuncta est, ut diceret cum Susanna, quæ interpretatur *lilium* : *Angustiæ mihi sunt undique* [1] : tunc verissime dixisse visa est illud Canticorum, I, 11 : *Dum esset rex in accubitu suo*, id est, in humiliatione crucis, *nardus mea dedit odorem suum.* Inde etiam candori hujus lilii accrevit rubor rosæ : quia compassio cordis virginei pro summo martyrio Virgini reputatur. Et secundum hoc hujus auctoritatis, *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias,* potest hic esse sensus, ut dicat Filius : Sicut ego qui sum lilium, id est, innocens, inter spinas, id est, inter Judæos qui circumdederunt me sicut apes, et exarserunt igne iræ et odii adversum me sicut ignis in spinis : sic amica mea, id est, Maria inter filias, id est, inter synagogam et gentilitatem quæ me crucifixerunt, synagoga scilicet auctoritate, gentilitas ministerio, et animam matris meæ confixerunt, dilaceraverunt, et compunxerunt.

Quia sicut lilium totum quod habet odoris et decoris fructus et amœnitatis, transmittit ad summum, et collocat in capite suo : sic Maria Deo Trinitati quidquid boni habet, attribuit, dicens : *Fecit mihi magna qui potens est* [2], etc. Quasi diceret cum Apostolo illud epistolæ primæ ad Corinth. XV, 10 : *Gratia Dei sum id quod sum.* Et hoc facit exemplo Filii sui Patri a quo habet originem, totum attribuentis : unde dicit, Joan. XVII, 20 : *Pater, mea omnia tua sunt.*

Quia sicut lilium dolores mitigat et ardores exstinguit, sic Maria precibus suis et exemplis in nobis peccatoribus et in servis suis quam maxime noxias refrænat, et exstinguit concupiscentias, et mitigat dolores animæ, consolationem gratiæ transfundendo in eam, ut ei verissime possit dici : *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ*, o Maria, *lætificaverunt animam meam* [3].

Quia lilium in medio floris grana habet crocea et quasi aurea, quæ septem hastulis supportantur, in quo septiformis gratia designatur, quæ florem Mariæ, id est, Christum super omnes implevit [4]. Designantur etiam in granis aureis initia bonorum operum, et thesauri sapientiæ et scientiæ qui fuerunt absconditi in hoc flore [5]. Vel, grana aurea in medio floris Filius Dei Deus et homo in utero Virginis.

Item, In lilio flos fructus est. Sic et in Virgine flos ejus, id est, Christus fructus ejus. Unde et ipsa dicit, Eccli. XXIV, 23 : *Flores mei fructus honoris et honestatis.* Christus enim flos est exspectantibus, fructus fruentibus, flos in via, fructus in patria. Lilium etiam Mariæ, id est, virginitas ejus fructificavit sola supra naturam.

Item, Radix lilii quæ latet sub terra, signat fidem Virginis, quia fides est de occultis : hastile quod in altum surgit, spem Virginis de cœlestibus, flos candidus intus et extra innocentiam virginalem, grana aurea charitatem : quia sicut concavitas floris hæc grana continet, sic et humilis innocentia et innocens humilitas cordis Mariæ plena exstitit Dei et proximi dilectione : clava supportans granula illa significat timorem, qui si sit filialis vel castus, contiguus est charitati.

[1] Daniel. XIII, 22.
[2] Luc. I, 49.
[3] Psal. XCIII, 19.
[4] Cf. Isa. XI, 1.
[5] Cf. ad Coloss. II, 3.

Moraliter : Clava ista manubrium habet candidum, malleolum croceum vel quasi aureum. A parte enim percutientis debet esse candor innocentiæ, ne scilicet gravet alium per iram, vel odium, aut alia de causa injusta, vel ne reus sit illius peccati de quo alium corripit. A parte autem percussi debet esse croceitas charitatis, ne odio corripientem sé habeat, aut dicat : magister meus malitiose gravat me, sed sibi attribuat culpam, Deo autem flagellanti qui juste flagellat omnem filium quem recipit, vel magistro corripienti cum justitia. Sed modo omnes religiosi faciunt e converso.

Item, In lilio isto quatuor consideranda sunt quæ faciunt ipsum commendabile, scilicet radix, id est, Mariæ generatio præclara ex semine Abrahæ, ortæ de tribu Juda, clara ex stirpe David. Ex radice stylus in quo quatuor : gracilitas surgens temperantia : sic enim oportebat ad hoc ut eam inhabitaret sapientia illa quæ non *invenitur in terra suaviter viventium*[1]. Item, æqualis est per justitiam : reddit enim *quæ sunt Cæsaris Cæsari, et quæ sunt Dei Deo*[2] : reddidit enim Deum mundo, et mundum, id est, amatores mundi non cessat Deo reddere quantum in se est. Per eam autem specialius factus est et Deus mundi et mundus Dei. Item, solidus. In hoc fortitudo : quia ipsa illum portavit *sub quo curvantur qui portant orbem*[3]. Item, sublimis. In hoc prudentia : hanc enim laudans miratur plenitudo scientiæ Cherubim. In hoc stylo multiplex folium. Primum, patientia quod patienter audivit Angelum salutantem. Unde, *Cogitabat qualis esset ista salutatio.* Secundum, prudentia interrogando : *Quomodo fiet istud*[4], etc. Tertium, humilitas cum respondit : *Ecce ancilla Domini.* Quartum, magnitudo fidei : *Fiat mihi secundum verbum tuum.* Et sic de verbis éjus per ordinem.

Item, Ex stylo flos in summo, in quo candor castitatis quæ surgit de temperantia, rubor charitatis quæ de justitia, rigor perseverantiæ quæ de fortitudine, odor suavitatis qui de prudentia. Hæc enim virtus odorat quæ longe sunt, in præsentibus futura, in terrenis cœlestia, in infirmis sublimia, in dolore gaudium, et præmium in labore. Redolet enim flos iste : quia famæ ejus fragrantia late diffunditur, dum in cœlis et in terris et in mari cantatur : *Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris*[5], etc.

Item, Flos lilii, quod plus mirabile est, quatuor supradictis reparandis lingulis suam respicit ad radicem, et infima sui non obliviscitur in altum evadens. Hæc est humilitas Mariæ, quæ nec de radice nobili, nec de tribu regia vel sacerdotali, nec de cardinalibus virtutibus, nec de charitate, nec de castitate vel commendabili opinione, vel corporali pulchritudine, vel gratiæ plenitudine, vel angelica salutatione, aut ministerio Angelorum, vel Domini conceptione inaniter exsultavit : sed quia humilitatem ejus Omnipotens respexit, juxta illud Ecclesiastici, III, 20 : *Quanto magnus es, humilia te in omnibus.*

Item, Licet flos iste sterilis videatur, fœcundus est. (Quære istud supra ubi Christus dicitur *flos qui pascit.*)

Item, Generaliter in lilio flore et stipite notantur hic in candore puritas et innocentia, in odore devotio et bona fama, in virore immarcescibilitas designatur.

Item, Moraliter flos lilii sex folia candida habet. Sex folia, castitas cordis, et quinque sensuum : et sex sunt quæ præcipue incorruptam custodiunt castitatem, videlicet sobrietas, operatio, cultus asperitas, custodia sensuum, verecundia sermonum, vitatio opportunitatis peccandi, scilicet loci, temporis, et personæ. De primo, I Petri, v, 8 : *Sobrii estote, et vi-*

[1] Job, XXVIII, 13.
[2] Matth. XXII, 21 ; Marc. XII, 17 ; Luc. XX, 25.
[3] Job, IX, 13.
[4] Luc. I, 29 et seq.
[5] Eccli. XXIV, 20.

gilate. Hoc folium lacerat spina gulositatis, ut patet in Loth, qui ebrius commisit incestum [1]. Ideo, ad Roman. XIII, 13 : *Non in commessationibus et ebrietatibus, non in cubilibus et impudicitiis.* De secundo, Joan. IX, 4 : *Me oportet operari*, etc. Hoc folium lacerat spina otiositatis, ut patet in Sodomitis. Ezechiel. XVI, 49 : *Hæc fuit iniquitas*, etc. Otiositas enim via est ad luxuriam. Ideo dicitur, Eccli. XXXIII, 28 et 29 : *Mitte servum*, id est, corpus, *in operationem, ne vacet : multam enim malitiam docuit otiositas.* De tertio, Matth. VI, 25 : *Ne solliciti*, etc., usque *induamini.* Item, *Habentes alimenta* [2], et cætera. Nimia enim compositio vestium via est ad luxuriam. De quarto, Isa. XXXIII, 15 : *Qui ambulat in justitiis, et loquitur veritatem*, etc. Hoc folium lacerat curiositas videndi vana, audiendi nova, et hujusmodi : et hæc via ad luxuriam, ut patet in Dina [3]. Jerem. IX, 20 et 21 : *Docete filias vestras lamentum...* : *quia ascendit mors per fenestras.* De quinto, Eccli. XXII, 33 : *Quis dabit ori meo custodiam*, etc.? Item, debet dicere puella : *Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me* [4]. Hoc folium lacerat loquacitas : quia est via ad luxuriam. Unde, Proverb. VII, 21 et 22 : *Irretivit eum multis sermonibus*, etc., *statim eam sequitur*, etc. I ad Corinth. XV, 33 : *Corrumpunt mores bonos colloquia mala*, vel confabulationes pessimæ. De sexto, I ad Timoth. V, 11 : *Adolescentiores viduas devita.* Opportunitas autem loci via est ad luxuriam. Unda Thamar corrupta est ab Amon : quia sola cum solo [5]. Ideo Loth dictum est, Genes. XIX, 17 : *Ne stes in omni circa regione*, scilicet Sodomæ.

Item, Intra florem lilii sex sunt grana aurea quæ figurant charitatem, qua tribus modis diligitur Deus, scilicet dulciter, sapienter, fortiter : et tribus de causis, propter temporalia quæ tribuit, propter spiritualia quæ infundit, propter cœlestia quæ promittit. De primo, Jerem. V, 24 : *Metuamus Dominum Deum nostrum, qui dat nobis pluviam temporaneam et serotinam in tempore suo : et plenitudinem annuæ messis custodientem nobis.* De secundo dicitur, Psal. LXXX, 11 : *Dilata os tuum*, scilicet os cordis ad desiderandum, et os corporis ad orandum, *et implebo illud*, scilicet charismatibus gratiarum. De tertio, I ad Corinth. II, 9 : *Oculus non vidit*, etc. : et sumptum est de Isaia, LXIV, 4, secundum aliam editionem.

Sicut lilium inter spinas [6], etc. Nota, quod triplex est lilium : lilium inter spinas, lilium infra spinas, lilium supra spinas. Lilium inter spinas, virginitas impugnata tentationibus, quæ sunt spinæ valde pungentes. Lilium infra spinas, virginitas subjecta criminibus, quæ sunt pessimæ spinæ. Lilium super spinas, virginitas supra tentationem et impugnationem, qualis est virginitas Mariæ. De primis, Thren. I, 4 : *Sacerdotes ejus gementes, virgines ejus squalidæ.* De secundis, Deuter. XXXII, 25 : *Foris vastabit eos gladius, et intus pavor, juvenem simul ac virginem.* De tertiis, Apocal. XIV, 4 : *Hi sunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati : virgines enim sunt*, etc. Primum lilium sunt fatuæ virgines habentes lampades sine oleo, id est, corpora integra sine charitate. Secundum, sunt prudentes virgines, quæ cum lampade virginitatis, accepto oleo charitatis fatigatæ tentationibus dormitaverunt [7]. Tertium, eædem virgines, quando omni dormitatione superata intraverunt cum eo ad nuptias. Item, primum lilium, filia Herodiadis saltatrix [1]. Secundum, beata

31. Lilium inter spinas, infra spinas, et supra spinas.

[1] Genes. XIX, 33 et seq.
[2] I ad Timoth. IV, 8.
[3] Genes. XXXIV, 1 et seq.
[4] Psal. XXXVIII, 2.
[5] Cf. II Regum, XIII, 10 et seq.
[6] Cantic II, 2.
[7] Matth. XXV, 5.
[8] Marc. XI, 22.

Agnes quæ passionem sustinuit, ne serviret copulæ conjugali. Tertium, beata Virgo, quæ nullum umquam sensit aculeum libidinis.

Item, Triplex genus spinarum. Primæ, concupiscentiæ carnales. Unde, Genes. III, 17 et 18 : *Maledicta terra*, id est, caro : *spinas et tribulos germinabit tibi*. Secundæ, mundanæ sollicitudines. Unde, Matth. XIII, 7, semen cecidit in spinas. Tertiæ, mali cohabitantes. II Regum, XXIII, 6 : *Prævaricatores quasi spinæ evellentur*, Item, Michææ, VII, 4 : *Qui optimus est..., quasi spina de sepe*. Sancta igitur anima, fide pura, spe sancta, charitate solida, inter aculeos carnalium concupiscentiarum integra, inter pungentes sollicitudines illæsa, inter malignantes bona, inter discordantes pacifica, quid aliud est quam lilium inter spinas?

Item, *Sicut lilium inter spinas*. Sentit lilium spinarum istarum, id est, tentationum punctionem quæ sunt sub se, quando tentatur de divitiis quæ verbum Dei suffocant [1]. Circa se perversi fratres qui pacem turbant. Nahum, I, 10 : *Sicut spinæ se invicem complectuntur*, etc. Juxta se carnales voluptates. Genes. III, 17 et 18 : *Maledicta terra...* : *spinas et tribulos germinabit tibi*. Intra se malæ cogitationes et prava desideria. Proverb. XXIV, 30 : *Per agrum hominis pigri*, etc. Supra se dæmonum suggestiones. Isa. VII, 24 et 25 : *Vepres et spinæ erunt in universa terra. Et omnes montes*, etc. Item, de primis spinis dicit Psalmista, Psal. XXXI, 4 : *Conversus sum in ærumna mea*, id est, in jugum primæ servitutis quod abjeceram in baptismo *dum configitur spina*, scilicet carnalis concupiscentia usque ad consensum. Quasi diceret : Dum carnalis concupiscentia usque ad consensum infigitur, in pristinam redigor servitutem, quasi viribus hosti redditis, ut dicit Augustinus super epistolam ad Romanos, cap. VII. Vel, *Conversus sum in ærumna*, id est, in dolorem et lamentationem pœnitentialem, dum spina carnalis concupiscentiæ infigitur usque ad consensum. De secundis exemplum in luna ubi videtur homo fasce spinarum oneratus, nullo tamen vulnere sauciatus. Sic est anima sancta sub sollicitudine activæ, a quibus spinis multas punctiones accipit, non tamen aliqua vitia culpæ. De tertiis, ad Philip. II, 14 et 15 : *Omnia facite sine murmurationibus*, etc., *inter quos lucetis*, etc., id est, sitis sicut lilia candida et illæsa inter spinas.

Item, His spinis pungitur lilium in radice, quando tentatur quis de fide : in stipite, quando volunt spem frangere : in flore, quando castitatem violare : in granis, quando charitatem corrumpere per dissensionem inter fratres : in clava, dum timorem eliminare, Dei misericordiam asserendo, vitam longam promittendo, peccata attenuando. Hæ sunt tres lanceæ quas Joab, id est, diabolus infixit in corde Absalom [2].

Item, Est lilium convallium castitatis virginalis, spineti conjugalis, agri vidualis. De primo, Cantic. II, 1 : *Ego lilium convallium*. De secundo, ibidem, ℣. 2 : *Sicut lilium inter spinas*. De tertio, Matth. VI, 28 : *Considerate lilia agri*.

Sicut lilium inter spinas. Non dicit inter lilia, hoc est contra eos qui cohabitationem peccatorum abominantur, sicut Pharisæi dicentes de Domino, Luc. XV, 2 : *Quia hic peccatores recipit, et manducat cum eis*. Bene vivere inter bonos bonum est : sed inter malos bene vivere, et innocentiam retinere, et cum odientibus pacem esse pacificum, perfectum est.

Item, Hoc est contra quosdam qui spernunt infirmos, qui spinas tentationum patiuntur, cum ipsi talia non sentiant, sicut legitur in vitis patrum de quodam eremita. Sed audiant ipsi, quod anima non potest esse amica sponsi, nisi fuerit

[1] Matth. XIII, 7.

[2] II Regum. XVIII, 14.

lilium inter spinas. Ideo ne minus amari in medio spinarum quam in molli lectulo se timeret sponsa, contubernio spinarum conjunxit nomen amicæ. Et ne minus decoram se crederet ex punctionibus spinarum, ideo nominat illam *lilium inter spinas*. Quasi diceret : Nec amoris gratia, nec odoris fragrantia, nec decoris vernantia minuitur in sponsa vicinitate spinarum, aut compunctione, sed potius augmentatur.

Item non dicit : *Sicut lilium inter spinas, sic* dilecta *mea inter filias*, sed *amica*, quasi aperte dicat per hoc : anima quæ spinas tentationum, tribulationum, sollicitudinum, propter me sustinet, amicam meam se comprobat evidenter : et sic amor sponsæ notatur hic erga sponsum, et amor sponsi erga sponsam. Qui enim lilium inter spinas colligere vult, spinarum aculeos necessario patitur, sicut patet in sponso : nam istud lilium de medio spinarum, id est, reproborum colligens, aculeos passus est multiplices, cum electos colligeret per se et alios prædicando, peccatorum multimodas morsiones. Eccle. x, 8 : *Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber*. Sepes hæc synagoga peccatorum : fecit enim Dominus sicut canis venaticus, qui feram insequens, caput et corpus suum in spinas immittit, non timens vulnera ut capiat prædam : fera latitans inter spinas, Ecclesia inter reprobos, quam ut extraheret, multas a reprobis qui spinæ sunt, sustinuit punctiones usque ad sanguinis effusionem. Unde et ad hoc significandum caput suum spinis sustinuit coronari. Unde, II Regum, xxiii, 6 et 7 : *Prævaricatores quasi spinæ evellentur universi, quæ non tolluntur manibus : et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro et ligno lanceato*, id est, in patientia invincibili et longanimitate inflexibili. Notatur etiam in hoc verbo sponsæ compassio ad infirmos : lilium enim inter spinas facile vulnerabile et penetrabile est : et membra Ecclesiæ inter infirmos fratres penetrabilia debent esse per compassionem. Unde hæc est vox lilii inter spinas : *Quis infirmatur* [1], etc.

Item, In hoc verbo notantur tria, scilicet ordinabilitas, sociabilitas, et humilitas sponsæ. Non dicitur : Sicut lilium supra spinas, sic amica mea inter filias, sed inter spinas et inter filias. Ecce ordinabilitas et sociabilitas. Item non dicit : Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filios, sed inter filias, ecce humilitas. Hæc enim tria fideli animæ ut sit sponsa Christi, sunt necessaria, et ad hoc ut vocetur amica, ordinabilitas quoad se, sociabilitas quoad proximum, humilitas quoad Deum.

Viso de lilio, videndum est de rosa. Et nota, quod Christus rosa, Maria rosa, Ecclesia rosa, fidelis anima rosa. De hac rosa dicitur, Eccli. xxiv, 18 : *Quasi plantatio rosæ in Jericho*, id est, quædam planta rosæ. Jericho interpretatur *luna*, vel, ut quidam dicunt, *odor ejus* : quia os cujuslibet Christiani debet esse aromaticum, laudes Mariæ resonando, sicut os aromaticum redditur, species aromaticas ruminando. Luna candida est, rosa rubicunda : rosa in luna, rubor in candore. Plantatio ergo rosæ in Jericho, est in candore virginitatis plantata affectio martyrii et passionis. Ideo, Luc. i, 27, dictum est eleganter : *Et nomen Virginis Maria*. (Istud plenius invenies titulo de *martyrio Mariæ.*) Dicitur, quod in Jericho crescunt rosæ speciosissimæ habentes centum quinquaginta folia. Dicitur ergo Maria quasi rosa, non quælibet, sed Jerichuntina, id est, speciosissima, et maxime habito respectu ad Filii passionem, cui mente compassa est. Color enim roseus quasi sanguineus est, et sanguis signat martyrium. Et bene quasi rosa : Christus enim vera fuit rosa, sanguine proprio rubricatus. Ipsa vero non suo sanguine, sed sanguine Filii rubrica-

33. Christus rosa.

[1] II ad Corinth xi, 9.

ta : et ideo quasi rosa : quantum enim Filius passus est corporaliter, tantum ipsa compassa est præcordialiter. Ipsa enim fuit rosa in Jericho, quod sonat defectus, quia compassa est Filio, quando fides in omnibus defecerat præter ipsam.

Aliter : Plantata fuit Maria et firmiter radicata in defectu et aculeis paupertatis. Unde tamquam pauperrima non habuit unde Filium natum sufficienter operiret, vel ubi honeste reclinaret : et ex hoc defectu et his aculeis in odorem et decorem ascendit speciosissimæ rosæ.

Aliter : Christus rosa, Jericho defectus : ipse enim plantatus fuit secus decursus aquarum in die passionis, id est, secus nostræ mortalitatis defectus. Vel, Jericho odor ejus : quia fracto alabastro corporis ejus in cruce, repleta est domus, id est, Ecclesia ex odore unguenti, odore scilicet spei et gratiæ. Rosa enim cum plantatur in botro, minime apparet, sed post excrescit et floret. Sic Christus in passione cum radicatius adhæsit terræ, id est, Ecclesiæ. Isa. LIII, 2 : *Vidimus eum, et non erat adspectus*. Tunc enim fuit ipse Deus absconditus [1] : sed post floruit hæc rosa, id est, refloruit caro ejus in resurrectione, quæ roseo ejus cruore perfusa fuerat in passione.

34. Maria rosa. Quia rosa inclinis et humilis in statura, per humilem obedientiam juxta doctrinam Spiritus sancti dicentis ad eam : *Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam* [2], etc. Aromatica. Unde, Cantic. IV, 10 : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata*.

Maria rosa.

Maria rosa propter pulchritudinem naturalem. Unde, Cantic. IV, 7, dicit ei sponsus : *Tota pulchra es, amica mea*, etc.

Verecundiam virginalem. Unde dicitur ei, Cantic. IV, 3 : *Sicut fragmen mali punici, ita genæ tuæ*, etc. (Titulo de pulchritudine ejus).

Patientiam singularem : purpurei enim vel sanguinei coloris est, et in sanguine signatur martyrium, quia mente compassa est Filio : et intensio illius doloris signatur in rosa per intensionem ruboris.

Dei et proximi charitatem. Rosa enim coloris est ignei, et per ignem charitas designatur. Luc. XII, 49 : *Ignem veni mittere in terram*. Est etiam rosa intensissimi ruboris, in quo summa perfectio amoris. Est et frigida, in quo notatur exclusio totius pravi amoris, quod bene competit beatæ Virgini quæ dicit, Cantic. II, 16 : *Dilectus meus mihi*. Hunc perfectum amorem habuit ipsa in Jericho, id est, in creatione mortali.

Jericho defectus.

Frigida folia ejus, verba ejus. Unde protestata est : *Quoniam virum non cognosco* [3]. Frigida etiam in foliis ab effectu : quia orationibus suis, meritis et exemplis malarum concupiscentiarum fervores refrigerat. et maxime in familiaribus suis.

Copiosa, maxime rosa Jerichuntina : quia multiplex mysterium sive intelligentia vel doctrina latet in verbis ipsius. (Quære titulo de *sapientia Mariæ*).

Calida : quia semen ejus Christus Dominus charitas est.

Amara et hoc ab effectu : quia semen ejus, id est, verba et exempla in suis imitatoribus amaricant mundi noxias voluptates : ipsa enim designatur per librum quem devoravit Joannes, Apocal. X, 10, qui erat dulcis gustu, et amarus effectu.

Crocea : in quo designantur affectus intimæ charitatis suæ. Ei enim cura est de omnibus [4]. Quasi diceret illud Apostoli, ad Philip. I, 8 : *Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Christi*, Filii mei.

Terrena per voluntariam paupertatem,

[1] Isa. XLV, 15.
[2] Psal. XLIV, 11.
[3] Luc. I, 34.
[4] Sapient. VI, 8.

vel temporalium, si umquam habuit, largam erogationem.

Spiritualis, scilicet in anima per summam humilitatem.

Corporalis per temperantiam et carnis macerationem.

Stiptica, id est, fluxus capitis restrictiva: quo designatur verbositas. Ipsa est enim mulier sensata et tacita [1] : et suo exemplo in suis imitatoribus fluxum restringit supra dictum. Quasi diceret: *Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes* [2]. Restringit etiam suis orationibus et exemplis fluxum vitii cujuslibet, maxime in amatoribus suis: et dicitur *vitta coccinea* [3].

Capitis confortativa. Per caput mentem intellige. Confortavit enim Basilium Julianum apostatam formidantem, et Theophilum jam fere desperantem, quando locuta est ad cor ejus. Ideo dicitur *rosa in Jericho*, quod interpretatur *defectus*: quia sæpe nisi confortaret peccatores, deficerent.

Oculorum clarificativa : de rosis enim efficitur aqua rosea.

Doloris mitigativa.

More gariophili potuum conditiva ; de rosis enim conficitur vinum rosatum : quanto enim dignitas Virginis subtilius exponitur, tanto vinum prædicationis sapidius et odoratius redditur.

Regina: purpurei enim coloris est, et purpura regibus convenit. Alii enim pulchri flores, aliæ bonæ mulieres. Ipsa vero regina virginum et decus mulierum, sicut rosa florum.

Pulcherrima ad intuendum. Ipsa est enim *pulcherrima mulierum* [4], sicut rosa florum, cui dicit Filius, Cantic. II, 14: *Ostende mihi faciem tuam*, etc., quia *facies tua decora*. Item, Cantic. VI, 12, dicit ei tota Trinitas: *Revertere, revertere, Sulamitis*, etc., *ut intueamur te*. Et in hoc verbo, *ut intueamur te*, ostenditur quod tota Trinitas ipsius speciem desiderat intueri.

Suavissima ad tangendum. Rosa enim de spina nascitur, nec est spinosa. Et Maria de Judæis qui erant quasi spinæ. Unde : Sicut spina rosam, etc. Sed ipsam non inveniunt peccatores spinosam aut scrupulosam : quia suavis est universis. Beatus Bernardus: « Quid ad Mariam accedere trepidat humana fragilitas? nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suavis est, omnibus offerens lac et lanam. »

Delicatissima ad olfaciendum. Unde dicunt adolescentulæ, Cantic. I, 3: *Post te curremus in odorem unguentorum tuorum*. Et propter pulchritudinem et hanc suavitatem dicit ei Ecclesia: « Speciosa facta es ad intuendum, et suavis ad tangendum et olfaciendum. »

Spinis adhæret, licet omnino eis dissimilis. Et Maria peccatoribus qui sunt spinæ, pietate adhæret, et compassione, licet a peccato omnino immunis.

Prius clausa, ad solis radium aperitur. Cum enim vovendo virginitatem consensum animi conceptione clausisset et generationi, soli tamen aperuit justitiæ, cum intellexisset se Dei Filium posse concipere et parere manens virgo. Unde dixit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi* [5], etc. Unde et dicit, Cantic. V, 5: *Surrexi ut aperirem dilecto meo*, etc.

Cum perfecte creverit, sursum patula, deorsum undique flectitur: quia nec ad perfectum crementum exsultationis cœlestis sublimata, et ad divini luminis susceptionem tota virtute expanditur, et ad mortalium suffragia per compassionem undique sine personarum acceptione flectitur, et *æqualiter*, id est, communicative, *cura est illi de omnibus* [6].

Antequam marcescat, carpitur: quia antequam beatissima caro ejus putredine marcesceret, ad utriusque stolæ immor-

[1] Eccli. XXVI, 18.
[2] I Regum, II, 3.
[3] Cantic. IV, 3.
[4] Ibid., V, 9.
[5] Luc. I, 38.
[6] Sapient. VI, 8.

talitatem de mundo assumpta creditur: non enim dedit Dominus sanctam suam videre corruptionem. Augustinus: « Credimus, quod numquam caro computruerit in terris, cujus pars glorificata est in cœlis. »

35. Maria viola.

Maria viola. Unde dicit cum Filio, Cantic. II, 1: *Ego flos campi*, etc., qui proprie est viola, sicut quidam dicunt. Secundum Isidorum dicitur a vi odoris, cujus flos ante omnes alios flores apparens, serenitatem temporis venientem designat: quia nascitur incipiente tempore vernali. Similiter Maria quæ prima votum emisit perpetuæ virginitatis, quasi in principio nascentis Ecclesiæ apparuit, et in tempore vernali quando omnia terrænascentia quodammodo innovantur. Nam ab ipsa incepit reparatio mundi, et postea ipsa quasi purpurata est in Filii passione, cujus dolor ei pro martyrio computatur, quod in purpura figuratur.

Maria viola: quia viola flos parvulus per humilitatem.

Inclinis per obedientiam.

Terræ adhærens, id est, terrenis peccatoribus per compassionem, pietatem, et affectum misericordiæ.

Subtilis et suavis odoris per suaveolentem opinionem, Deum, Angelos, et homines, delectantem. Ideo propter vim odoris dicitur *viola*.

Temperatæ complexionis per omnimodam modestiam, quando regebatur omni moderamine rationis.

Purpurei, aerei et hyacinthini coloris et etiam lividi. (Hoc totum habuisti supra, ubi Maria dicitur *flos omnicolor*).

Ardores febrium reprimit, id est, vitiorum tentantium maxime in familiaribus suis. Ardor tentatio carnis, vel iracundia mentis, frigus avaritia, pigritia, ignavia, torpor et desperatio.

Noxios et corruptos purgat humores: quia orationibus et exemplis suis malos eliminat et egregios format mores.

Desiccata et arida membra humectat: quia amatoribus suis devotionis et charitatis pinguedinem subministrat.

Ex ea componitur syrupus violaceus: quia singulis ægritudinibus peccatorum medecinalis est intercessio ejus.

Proprie appellatur *flos campi* [1], quia de terra inclyta nascitur, et propter communitatem et cæteras proprietates quas paulo superius assignavimus Christo qui florem campi specialiter se appellat: ipsa etiam nata est de Judæis incultis et squalentibus per vitia et peccata.

Crocus crines habet aureos. Et Maria aurea per sapientiam de divinis. Cantic. IV, 14: *Nardus et crocus*, etc. Secundum Isidorum affertur de Coritio, oppido Ciliciæ, ubi melior crocus nascitur, et a coritio nomen traxit. Alibi etiam crescit crocus quam in Cilicia, sed numquam æque bonus. Optimus ille est qui recens, boni odoris, albedine parva, porrectæ longitudinis, integer non comminutus in fragmenta, bonæ inspirationis, leniter acre, manus inficiens si carpatur. Sine his proprietatibus aut vetustum aut adulteratum. 36. Maria crocus.

Maria crocus: quia crocus habet solidam radicem, et nihil aliud habens durum. Radix Virginis humilitas vel fides ejus, cujus solidissima constantia apparuit in passione Filii.

Crines gramineos habet longos, graciles et aureos. Crines isti virgineæ cogitationes virentes fide: quia gramen solet virere, gracilitas paupertas, longitudo perseverantiæ longanimitas, aureus color sapientia de divinis.

Florem speciosissimum aureum rubemque decorum et pretiosum fragrantem et odoris optimi. Et Christus flos Mariæ aureus quoad deitatem, rubeus quoad sanguinis effusionem, decorus quoad utramque naturam, odoris præ-

[1] Cantic. II, 1.

cipui : unde se comparat balsamo, myrrhæ, et cinnamomo.

Cibos nobilium colorat et sapidos reddit. Nobiles sunt illi qui faciunt voluntatem Dei Patris, sicut dicitur in Evangelio [1], quorum cibi verba Domini : quos cibos beata Virgo colorat et insignit et sapidiores reddit.

37. Solsequium dicitur ex eo quod solem sequitur, quasi ei inclinans : vel quia cum sole se inclinante semetipsum inclinat. Hi sunt Maria et viri justi, qui exemplo Christi dicentis, Matth. xi, 29 : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*, se humiliant et inclinant.

Solsequium tritum et vulneri superpositum vel comestum, contra venenum valet et morsum animalis venenati.

Coctum in aqua dicitur verrucas tollere, si aqua illa potetur. Vel si herba in cataplasmate ponatur et verrucis superponitur.

Æstivo floret solstitio, solis motibus folia circumacta convertit, oriente sole flores suos aperit : cum sol occubuerit, se recludit. Adapta Mariæ et fideli animæ.

38. Maria hyacinthus. Hyacinthus herba est florem habens purpureum, et traxit nomen a quodam puero nobili, qui in quodam saltu inter flores purpureos repertus est interfectus. Flore et radice violæ similis. In hoc flore designari possunt compassio et contemplatio Mariæ : quia purpura compassionem, color hyacinthinus signat contemplationem.

Color lilii perfectam innocentiam significat Mariæ quando fuit in utero sanctificata : quam innocentiam jugiter conservavit dicens cum Job : *Donec deficiam*, morte scilicet, *non recedam ab innocentia mea* [2], etc. Vel, quando virginitatis prima votum emisit. Unde de ea dicit Christus: *Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias* [3]. Nam quantum flos lilii flores spinarum, tantum præcedit ejus castitas virginitates et castitates omnium mulierum.

Maria dicitur *flos*. Primo rosæ, quando ingresso ad eam Angelo in forma virili, verecundata est, et rubore roseo creditur ejus facies superfusa. Vel maxime rubuit ut rosa, quando mente compassa est Filio patienti. Unde se comparat rosæ plantatæ in Jericho. Fuit enim *quasi flos rosarum in diebus vernis* [4], quando scilicet Filius passus est in vere pro mundi renovatione. 39.

Violæ qui humilis est et inclinis, quando intellecto quod posset concipere et parere manens virgo, humillime et capite inclinato respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum* [5].

Frumenti quoad fructum maternitatis suæ : flos enim frumenti generat granum frumenti. Et ipsa genuit illud granum quod de se testatur, Joan. xii, 24 : *Nisi granum frumenti*, etc. : quo videlicet grano pascimur in Filii sacramento.

Uvæ quoad privilegium speciale fugandi serpentes de vinea Domini, id est, Ecclesia, vel fideli anima. Vel aliter, flos vitis vel uvæ virginitas Mariæ : quia sicut flos vitis generat uvam, sic Mariæ virginitas genuit uvam illam in cujus vino vel sanguine lavat Judas, id est, vere confitens, stolam suam vel pallium : quia per sanguinem Christi quo sanctificatur pœnitentia nostra, lavatur habitus noster interior qui per stolam, et exterior qui per pallium designatur.

Mali granati, qui prætendunt munditiam et innocentiam in quantum candidi, charitatem et patientiam in quantum rosei, compassionem proximorum et desiderium patiendi pro Christo in quantum purpurei. Generant etiam flores isti malogranata in quibus sub uno cortice

[1] Cf. Matth. vii, 21 et xii, 50; Marc. iii, 35; Joan. ix, 31, etc.
[2] Job, xxvii, 5.
[3] Cantic. ii, 2.
[4] Eccli. l, 8.
[5] Luc. i, 38.

multa grana continentur ordinate disposita. Hujusmodi flores habuit beata Virgo, quando cum Filii sui discipulis et mulieribus perseverabat unanimiter in oratione, sicut legitur, Act. I, 14.

40. De herbis horti conclusi. *Hortus conclusus soror mea, sponsa* [1], etc.

Quoniam in hortis fœcundis et solitariis multæ solent herbæ medicinales virtuosæ et aromaticæ reperiri, videndum est de herbis hujus horti.

Maria myrtus. Quia a mari dicitur : quia littorea est arbor vel herba. Unde poeta :

Et amantes littora myrtæ.

Græce autem dicitur *myrtena* : crescit enim libenter in littoribus maris. Maria vero quæ interpretantur *mare amarum*, pervenit ad gloriam spiritualis martyrii, quando amare compassa est Filio patienti, et ita crevit juxta mare.

Secundum physicos idonea multis necessitatibus mulierum. Et beata Virgo cunctis necessitatibus fidelium animarum.

Restringit vomitum : quia orationibus, meritis et exemplis coercet homines, et maxime sibi devotos, ne ad vomitum redeant, id est, ne peccata reiterent quæ confitendo evomerant : quia sic evomeret eos Christus ex ore suo [2].

Restringit fluxum concupiscentiarum, et desiderium temporalium, et vomitum gulositatis qui sequitur intemperantiam.

Membra fessa vel paralytica reparat et consolidat, juxta præceptum Filii, Isa. XXXV, 3 : *Confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate*, etc.

Dicitur habere virtutem repressivam libidinis, et propter hoc fabulantur poetæ myrtum esse arborem Veneri dicatam. Ideo bene Maria et sancti designantur per myrtum, qui corruptionem luxuriæ prius in se et post in aliis persequuntur.

Facit dormire laborantes febre acuta : quia æstuantes carnalibus desideriis vel terrenis concupiscentiis refrigerat, eisdem indulgens somnum, id est, quietem pectoris, virtutem castitatis, contemptum rei temporalis, sabbatum vel otium contemplationis.

Temperatæ complexionis, et ex ea fit potus myrtinus qui valet ad frangendum calculum : quia per partum ipsius confracta est idololatria : propter quod ei canitur : « Gaude, Maria Virgo, cunctas hæreses sola interemisti in universo mundo. » Et hoc significatum est quando ipsa ingrediente Ægyptum cum Filio, corruerunt simulacra Ægypti [3].

Brevis staturæ per humilitatem, frigidæ naturæ per virginitatem.

Aromatica est. Nam ipsa in his qui salvi fiunt, est *odor vitæ in vitam* [4].

Imputribilis, sicut dicunt : quia sine invidia et cupiditate temporalium, quæ putrefaciunt corda amatorum suorum.

Radicatur et crescit in profundo humilitatis, vilitatis, et abjectionis. De hoc profundo dicitur, Zachar. I, 8 : *Vidi per noctem*, id est, non bene manifesta visione quæ erit in futuro : *et ecce vir*, id est, Christus, *ascendens super equum rufum*. Equus caro Christi, quam bene rexit coercens eam fræno temperantiæ, et urgens quasi calcaribus quæ signant duos adventus. Equus autem iste fuit rufus : quia proprio sanguine in cruce rubricatus. *Et ipse stabat inter myrteta*, id est, inter viros justos, paratus eos juvare, sicut Stephanus vidit eum stantem, id est, juvare paratum, qui similes sunt myrto, id est, tranquilli in conscientia. Et cæteras proprietates eis assigna. Et hi sunt consolatores Ecclesiæ. Vel, inter consolatores Ecclesiæ stat Christus : quia talium consortio delectatur, et tales consolatur. *Quæ erant in profundo*, scilicet humilitatis et utilitatis et abjectionis, ut dictum est. *Et post eum*, per imi-

[1] Cantic. IV, 12.
[2] Apocal. III, 16.
[3] Isa. XIX, 1.
[4] II ad Corinth. II, 16.

tationem, *equi rufi*, id est, martyres qui expressius ejus imitantur vestigia. *Varii*, per virtutes et bona opera decorati, et quoad tales dicitur Ecclesia circumdata varietatibus, vel propter varietatem tormentorum. *Et albi*, per innocentiam et castitatem.

Mandragora herba est aromatica frigida et sicca, profundissime radicatur in terra, et terræ parum supereminet, cujus radix formam habet humani corporis, excepto capite, poma habet rubea et odorifera et pomis puniceis similia, diligitur a medicis, quia talis virtutis est ut ægris laborantibus incommodo vigiliarum somnum indulgeat : tam profundum etiam soporem inducit, ut si cortex ejus vino mixtus ad bibendum detur ægrotanti, incidi possit absque doloris sensu. Item, illis medetur qui sic nausea laborant, ut nec cibos continere valeant, nec capere delectentur : confortat enim gustum et excitat appetitum.

Maria mandragora. Quia frigida et sicca per virginitatem, etc.

Opinione et omnium virtutum genere aromatica Deo, Angelis, et hominibus. Unde ei dicitur, Cantic. IV, 10 : *Odor unguentorum tuorum super omnia aromata.*

Profundissime radicata per dilectionem et contemplationem in terra stabilitatis æternæ : quia *optimam partem elegit* [1].

Illi terræ supereminens quoad Angelos et animas sanctas, sed non quantum Christus homo qui caput est totius creaturæ.

Christo homini humanato ex ea similis per humilitatem, quæ fuit radix ejus, sed non per divinitatem : *caput enim Christi Deus* [2], id est, divinitas.

Pomum ejus, id est, Christus, rubeum proprii sanguinis effusione, et odoriferum : quia fracto corporis ejus alabastro, domus, id est, Ecclesia repleta est ex odore unguenti.

Simile etiam malo punico : quia fractum in cruce apparuit candidum per innocentiam, et rubicundum per charitatem et patientiam, et plenum granulis, id est, virtutibus universis.

Diligitur a medicis, id est, prædicatoribus, et ipsis peccatoribus qui sanari desiderant a languoribus vitiorum : quia sicut dictum est de myrto, suis orationibus, meritis, et exemplis, eis somnum indulget, de quibus antea dicebatur, Proverb. IV, 16 : *Non dormiunt nisi malefecerint, et rapitur somnus ab eis nisi supplantaverint.*

Cortex ejus, id est, exemplum suæ conversationis vino prædicationis admixtus, et ab auditoribus devote susceptus, tam profunde soporat hominem per contemplationem et sui imitationem, ut nec læsionem proprii corporis, nec damna sentiat rei familiaris : per gratiam ipsorum cordibus inspirans, quod non sunt condignæ passiones temporis hujus ad futuram gloriam quæ revelabitur in eis [3].

Nauseantibus per fastidium verbum Dei remedium præstat.

[1] Luc. x, 42.
[2] I ad Corinth. xi, 3.
[3] Ad Roman. VIII, 18.

CAPUT V.

De his quæ in incarnatione Filii Dei a superiori descenderunt in hortum conclusum.

Sol, Verbum Patris, lux, splendor, ventus, et aer,]
Nix, imber, pluvia, vapor, ignis, magna, mel, et ros,]
Angelus, ales, apis.

Hortus conclusus soror mea, sponsa[1], etc.

Recte beata Virgo dicitur *hortus conclusus* : sicut in horto concluso nihil infimum subintrare potest, aut terrenum, sed ea tantummodo quæ veniunt de supernis : sic factum est in Maria. In hunc enim hortum non intravit homo purus, cum ipsa sit terra per quam non ambulavit vir[2], et cum ipsa sit clausa porta per quam vir non transivit[3], nec bestia aut reptile, quibus carnalia et spiritualia vitia designantur.

Suprascriptis autem versibus possunt ea breviter memoriæ commendari, quæ in ejus sanctificatione, in gratiæ adimpletione, in Spiritus sancti superventione, in Filii Dei inenarrabilii conceptione, descenderunt in eam, quibus omnibus charismata Spiritus sancti, vel ipse Dei Filius, vel omne datum optimum descendens a Patre luminum designantur. De quibus videndum est singulatim.

§ I.

Christus sol.

Sol Christus multiplici ratione. Dicitur enim sol quasi solus lucens, vel quasi sua omnibus largiens, vel quia sursum levans : quia ad se trahit aquas maris et humores terræ, id est, humiles constitutos inferius quos gratia sua humectat, illos sursum trahit et elongat a mundo. Magister Hugo de sancto Victore : « Solus sol propriam habet lucem, et solus de igne factus est. Cæteræ stellæ omnes sicut et luna de æerea materia facta sunt, et tantum relucent, et non lucent. » Ipse etiam dicit, quod de illa luce primaria quæ creata creditur in loco illo ubi sol oritur, sive de igne, meliorando eum forma et splendore fecit Deus solem.

Est autem sol iste visibilis oculus mundi, lux creaturarum, speculum creatoris, quo nulla creatura pulchrior, nulla utilior, quo lucente cætera luminaria sic sunt quasi non sunt, et videri non possunt. Unde, Job, xxv, 5 : *Luna non splendet, et stellæ non sunt mundæ in conspectu ejus*, etc. Et nota, quod Christus appellatur *sol justitiæ*[4]. Quæ scilicet justitia vocatur in Glossa *charitas* hac ratione, quoniam quemcumque diligit, flagellat et castigat. Vel ideo *sol justitiæ*,

[1] Cantic. iv, 12.
[2] Jerem. ii, 6.
[3] Ezechiel. xliv, 2.
[4] Malach. iv, 2.

quia non lucet nisi conservantibus justitiam.

Notandum ergo, quod sol in quinque privilegiis præeminet universis luminaribus cœli. Sic et Christus Dominus sanctorum ordinibus universis : quia *non est sanctus ut est Dominus* [1]. Primo, in magnitudine. Ægyptii dicunt, quod octies est major terra. Plato, Macrobius, et Aristoteles, quod vigies septies. Hæc magnitudo solis designat humilitatem Christi, cui nulla alicujus sancti potest humilitas comparari, quæ est magistra totius humilitatis sanctorum. Unde dicit, Matth. XI, 29 : *Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.* Secundum enim virtutem humilitatis Dominus universam animæ quantitatem mensurat. Unde, Matth. XVIII, 4 : *Quicumque humiliaverit se sicut parvulus iste, hic est major in regno cœlorum.* Beatus Bernardus dicit, quod seipsum *parvulum* appellabat. Secundo, in calore : calidior enim terra, si tota esset ignea : quantuscumque enim sit sol, nihil est nisi ignis, et ideo fons caloris. Ad Hebr. XII, 29 : *Deus noster ignis consumens est.* Hic calor est charitas Christi, quæ fecit eum incarnari, mori, et crucifigi. Unde dicit, Joan. XV, 13 : *Majorem hac dilectionem nemo habet*, etc. Charitas enim ignis est quem venit Dominus mittere in terram [2]. In terram scilicet cordis humani, volens eam vehementer accendi, ut de cætero terra non esset, sed amore Dei succensa sursum tenderet, velut ignis cujus deorsum locus non est. Tertio, in claritate : clarior est enim sol quam luna et omnia sidera. Tullius : « Sol quasi solus lucens, » id est, præ cæteris cœli luminaribus. Hæc solis claritas est Christi puritas, *qui peccatum non fecit* [3], etc., qui est *speculum sine macula* [4]. Quarto, in potestate. Unde Psal. CXXXV, 8 : *Fecit Deus solem in potestatem Diei.* Quia sol temperat annum, oriens facit diem, occidens noctem, appropinquans æstatem, recedens hiemem, omnibus herbis et arboribus vitam confert et vegetationem. Unde Tullius appellat eum *mentem mundi.* Quinto, in utilitate : sol enim utilior est omnibus creaturis quæ sub cœlo sunt : ab ipso enim habet terra germinare herbam virentem, et facientem semen, et lignum pomiferum faciens fructum, et hujusmodi. Solis ergo utilius est Christi misericordia, qua nihil utilitas esse potest.

Item, Per solem sæpius interpretatur Pater, per radium vel splendorem solis Filius qui est splendor gloriæ et figura Patris [5], per calorem Spiritus sanctus, de quo dicitur : *Nec est qui se abscondat a calore ejus* [6]. Spiritus enim sanctus est amor Patris et Filii. Sicut autem radius vel splendor solis, ex quo sol fuit, processit a sole et procedit semperque procedet : sic Filius æternaliter procedit a Patre. Et sicut calor æternaliter procedit tam a sole quam a radio : sic Spiritus sanctus ab utroque, id est, Filio et Patre. Unde Filius dicit, Joan. XV, 26 : *Cum venerit Paraclitus, quem ego mittam vobis a Patre, Spiritum veritatis, qui a Patre procedit.* 2.

Aliter : In sole quia circuit mundi machinam, signatur Patris potentia : in splendore qui totum illuminat, Filii sapientia : in fervore qui totum calefacit, Spiritus sancti benevolentia. Ratione primi dicitur sol quasi solus : quia solus Deus dicitur vere potens. Ratione secundi dicitur sol a *solon* vel a *salon*, quod est commune : quia illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum [7]. Ratione tertii dicitur sol quasi semitas omnium lustrans : quia cuncta illustrat et vegetat benevolentia. Eccle.

[1] I Regum, II, 2.
[2] Luc. XII, 40.
[3] I Petri, II, 22.
[4] Sapient. VII, 26.
[5] Ad Hebr. I, 3.
[6] Psal. XVIII, 7.
[7] Joan. I, 9.

I, 1 : *Lustrans universa in circuitu pergit spiritus, etc.*

Item, In Christo vero sole rotunditas est divinitatis æternitas, claritas et animæ puritas, caliditas et charitas, qua tantum dilexit nos, ut supra.

Item, Christus sol : quia sicut sol materialis replet mundum radiis claritatis suæ, sic Christus utrumque mundum radiis misericordiæ suæ. Unde : *Domine, in cœlo misericordia tua* [1], etc. Item, *Misericordia Domini plena est terra* [2]. Et hunc mundum radiis exemplorum et doctrinæ, cujus solis duodecim radii duodecim Apostoli.

Item, Sol iste latuit et abscondit se sub nube carnis in utero Virginis. Unde dicit ei, Isa. XLIV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*. Et illud : Sol sub nube latuit. Ortus est in nativitate, eclipsim passus in cruce. Item, ortus in resurrectione. Unde, Marc, XVI, 2 : *Veniunt ad monumentum, orto jam sole,* id est, Christo resuscitato. Nec occidet amplius [3]. Ideo de hoc sole dicitur, Eccle. I, 5 et 6 : *Oritur sol,* id est, Christus in nativitate, *et occidit*, in passione. Unde, Amos, VIII, 9 *: In die illa... occidet sol in Meridie*, id est, in charitatis suæ fervore, quæ fecit eum pati. *Et ad locum suum revertitur*, in ascensione, id est, ad dexteram Patris. *Ibique renascens,* id est, de cœlo veniens in judicio. *Gyrat per Meridiem*, id est, considerat bona opera. *Et flectitur ad Aquilonem,* id est, considerat mala opera. *Lustrans universa* : quia nihil absconditum quod ibi non reveletur, quando ipse erit scrutans corda, id est, quid quisque cogitaverit, et renes, id est, in quibus quilibet in præsenti fuerit delectatus.

Aliter : *Oritur sol* inferis, *et occidit* superis : et hoc quando corpus positum fuit in sepulcro, et anima descendit ad inferna : tunc enim sanctis patribus habitantibus in regione umbræ mortis lux orta est [4]. Deinde *ad locum suum revertitur*, triumphator magnificus, erepta præda suorum, *ad locum*, scilicet paterni solii et gloriæ, ut sedeat ad dexteram Patris sui.

Aliter : *Oritur sol*, id est, Christus in nativitate. Unde, Zachar. VI, 12 : *Ecce vir, Oriens nomen ejus. Et ad locum suum revertitur*, id est, sicut expositum est. *Ibique renascens,* supple, effective : quia nos facit renasci per gratiam et Spiritum sanctum. *Gyrat per Meridiem*, id est, Judæos, per quos bene dicitur *gyrare* quasi per circuitum : quia ab ipsis incepit, et ab eis translatus est ad gentes, et tandem revertetur ad eos. *Et flectitur ad Aquilonem,* id est, ad Gentiles, ad quos bene dicitur *flecti* : quia ad ipsos non fuit principaliter missus. Unde dicit, Matth. XV, 24 : *Non sum missus,* etc. *Lustrans universa :* quia *omnia conclusit in infidelitate, ut omnium misereatur* [5], etc.

Item, Christus sol : quia sicut ex uno 3.
eodemque sole alia illuminantur, ut oculi : alia maturantur, ut fructus : alia erumpunt a terra, ut herbæ : alia liquescunt, ut cera, glacies, et nix : alia desiccantur et indurantur, ut vasa testea : alia excæcantur, ut quædam aves nocturnæ : alia nigrescunt, et alia rubent, alia pallent, et alia candescunt, ut quidam fructus : et hoc secundum actum, et effectum solis. Sic ex illuminatione hujus solis, quæ est gratia, alius producit herbam, ut pœnitens : alius crescit et pullulat, ut in bono proficiens : alius maturatur et consummatur, ut perfectus : alius liquescit per lacrymarum abundantiam, alius desiccatur per abstinentiam, alius nigrescit per humilitatem, alius candet per castitatem, alius pallet per dilectionem vel pœnitentiam, alius rubet per sanguinis

[1] Psal. XXXV, 6.
[2] Psal. XXXII, 5.
[3] Isa. LX, 20.
[4] Isa. IX, 2.
[5] Ad Roman. XI, 32.

effusionem, alius illuminatur per sapientiam et fidem, alius hac luce excæcatur, ut hæreticus, et caligat in hoc sole. Et ita sol iste multis positus est in resurrectionem, aliquibus in ruinam.

Item, Iste sol facit nobis diem triplicem: diem naturæ qui communis est bonis et malis, diem gratiæ qui solis justis qui convertuntur ad ipsum, diem gloriæ qui solis beatis. Et quamdiu lucet sol super terram, durat nobis dies. Similiter quamdiu lucebit ille sol super terram viventium, durabit beatis dies æternitatis. Isa. LX, 20 : *Non occidet ultra sol tuus*, dicitur Ecclesiæ triumphanti.

Item, Dies est sol lucens super terram. Si ergo sol, id est, amor Dei fervet et lucet in corde tuo super terram, id est, super amorem terrenorum, id est, si amor Dei superat in te omnem transitoriam dilectionem, tunc est dies gratiæ in anima tua. Si autem dilectio terrenorum superat in te dilectionem Dei, tunc est nox in anima tua : et hoc tibi certum signum. Item, si habes solem ante oculos tuos qui sunt intellectus et affectus, ut firmiter credas et diligas, ut vere possis dicere illud. Jonæ I, 14 : *Quæsumus, Domine, ne pereamus in anima viri istius :* fides enim et dilectio sunt salus animæ, tunc habes umbram, id est, res umbratiles, scilicet temporalia a tergo, et e converso.

Item, Si habes umbram temporalium ante oculos, nihil aliud diligens nisi temporalia, vel plus diligens temporalia quam æterna, et speciem tuam ponens in incerto divitiarum, tunc solem, id est, Christum a tergo posuisti, sicut ipse conqueritur de quibusdam, Jerem. II, 27 : *Verterunt ad me tergum, et non faciem*. Et de talibus dicit ei Psalmista, Psal. XX, 13 : *Quoniam pones eos dorsum in reliquiis tuis*, id est, in temporalibus.

Item, Sicut sole amoto totus mundus obtenebrescit, sic amisso lumine veri solis, quod est amissa gratia per peccatum, totus homo interior obsolescit, et hoc est quod dicunt damnati, Sapient. V, 6 : *Erravimus a via veritatis, et justitiæ lumen non luxit nobis, et sol intelligentiæ non est ortus nobis.*

Item, Sol, ex quo surrexit mane, tota die stat ante ostium, paratus intrare : si ei aperias, intrabit : et secundum quod ei aperueris, plus vel minus intrabit claritatis. Si ei non aperueris, non intrabit, nec inde vituperandus est : quia per eum non stetit : fecit enim quod suum erat. Si vero non aperueris ei antequam fuerit reconsatus, et post solis occubitum, scilicet veniente nocte, tunc primo aperias, pro nihilo facis, non recuperabis claritatem ejus quamdiu durabit nox. Sol stans ad ostium nostrum Christus, ad pœnitentiam misericorditer nos exspectans. Unde dicit, Apocal. III, 20 : *Ego sto ad ostium, et pulso : si quis... mihi aperuerit, intrabo ad illum*, etc. Sicut enim radius solis omnibus rebus se offert paratus eis servire, nec per eum stat quin illuminentur, imo per obstaculum quod opponitur : sic gratia divina nisi impediatur obice peccati. Ostium tuum os tuum. Per hoc ostium si male aperueris illud, intrat diabolus. Contra quod orandum : *Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis. Non declines cor meum in verba malitiæ*[1], etc. Cum detrahis fratri, cum judicas fratrem, cum murmuras contra Deum, cum excusas peccatum tuum, et hujusmodi, tunc claudis Deo et aperis diabolo. E converso cum aperis os tuum ad veraciter confitendum, ad veniam postulandum, ad creatorem laudandum, ad pauperem consolandum, ad ignorantem instruendum, et hujusmodi, et concludis illud ad peccatum, tunc intrat lux solis, id est, gratia Dei ad animam tuam, et illuminat menten tuam. Et secundum quod dilatas magis os tuum his et aliis bonis modis, et etiam os cordis tui, id

4.

[1] Psal. CXL, 3 et 4.

est, desiderium tuum, majori gratia illustrat Dominus mentem tuam. Unde dicit Psalmista, Psal. LXXX, 11 : *Dilata os tuum*, dupliciter ut dictum est, *et implebo illud.* Largiter ergo desideranda sunt gratia et misericordia redemptoris : quia quantumcumque desideraveris, tantum es accepturus. Unde : *Desiderium suum justis dabitur* [1]. Et hoc est quod dicit : *Dilata, et implebo.* Sed ubi vasa vacua desunt, id est, corda hiantia per desiderium, et vacuata ab amore temporalium, oleum gratiæ stare necesse est, sicut dicit beatus Bernardus.

Item, De apertione ostii et fenestrarum seu portarum domus nostræ dicit sponsus ad sponsam, Cantic. v, 2 : *Aperi mihi, soror mea, amica mea*, etc. Principale ostium animæ, ut dictum est, lingua est, qua abundantius intrant ad animam mors et vita. Unde, Proverb. XVIII, 21 : *Mors et vita in manu linguæ*, id est, in operationibus ejus. Fenestræ seu portæ sunt alii sensus nostri. Fenestræ. Unde, Jerem. IX, 21 : *Ascendit mors*, id est, peccatum et diabolus, *per fenestras nostras*, id est sensus, *ingressa est domos nostras*, id est, conscientias. Portæ. Unde dictum est Abrahæ, Genes. XXII, 17 : *Semen tuum*, id est, viri justi, *possidebit*, id est, diligenter custodiet, *portas inimicorum suorum*, id est, quinque sensus, per quos, ut dictum est, ingrediuntur dæmones et peccata. Fenestræ igitur, id est, sensus, aperiendæ sunt vero soli : quod fit quando pie respicis pauperes, quando luges peccata tua vel aliena, quod plus est, quando avertis oculos tuos ne videant vanitatem.

Item, Aures aperiuntur huic soli quando obturas eas ne audiant malum, quando libenter auscultas verbum Dei et clamorem pauperis, imo Christi in paupere, et sic de cæteris sensibus. Qui igitur huic soli omnes sensus exteriores aperiret, claritate pietatis et gratiæ suæ domum ejus sol justitiæ abundanter illustraret. Et hoc est quod dicit : *Si quis... mihi aperuerit, intrabo ad illum* [2]. Aperitur ei cum aperitur os ad confitendum, orandum, et hujusmodi. Intrat ad illos quos gratia sua dignos facit, cœnat cum illis in quorum obsequiis delectatur. Et sic Dominus *stat post parietem* [3]. Quamdiu facimus ei surdam aurem, in domos conscientiarum misericorditer respicit per cancellos, id est, per fenestras sensuum.

Sed nota, quod nisi aperueris huic soli quamdiu durat tibi dies vitæ præsentis, in morte tua occidet tibi sol, id est, gratia Dei. Unde Gregorius : « Nequaquam misericordia redemptoris post mortem liberat, quos ante mortem gratia ad veniam non reformat. » Quamdiu durabit nox æterna, non recuperabis claritatem ejus. Et si postea cum fatuis virginibus clamaveris : *Domine, Domine, aperi nobis*, respondebit tibi : *Amen dico tibi, nescio te* [4]. Ideo de peccatore qui non aperuit soli stanti ad ostium suum, dicitur in Psalmo XLVIII, 20 : *Usque in æternum non videbit lumen.*

Sed adhuc notandum, quod si a parte solis aperias ostium vel fenestram, aut aliquod foramen, ut dictum est, statim intrabit sol, et illuminabit domum conscientiæ. Partem solis appello negotia spiritualia, negotia animæ. Si aperias in oppositam partem sensus tuos, id est, ad terrena et carnalia, non intrat sol, nec illuminat te gratia Salvatoris. Et nota, quod dicit, *Qui sum gigas* geminæ substantiæ, qui sum *rex regum* et summus imperator, cui non sufficit apertio ostioli, nisi aperiatur porta per dilatationem charitatis. Et nota, quod prius aperitur ostiolum per compassionem peccatorum, postmodum porta ut introducatur princeps.

[1] Proverb. x, 24.
[2] Apocal. III, 20.
[3] Cantic. II, 9.
[4] Cf. Matth. XXV, 11 et 12.

Aliter : *Ego sto ad ostium, et pulso* [1]. In verbis istis monet Dominus ad pœnitentiam, et dat fiduciam veniæ consequendæ illis qui pœnituerint, et promittit eis auxilium suum dicens : Ego sto paratus adjuvare. Act. VII, 56 : *Vidit Stephanus Jesum stantem*, etc. *Ad ostium* cordis, *et pulso* verbo prædicationis, et manu largitionis. Cantic. V, 2 : *Vox dilecti mei pulsantis*, cui ideo maxime aperiendum est, quia aperuit nobis ostium corporis sui in cruce, ut ibi posset columba refugere a facie accipitris, id est, diaboli. Joan. XIX, 34 : *Unus militum lancea latus ejus aperuit.*

Iterum, Apocal. III, 20 : *Si quis audierit vocem meam*, id est, receperit prædicationem quam non audit qui non recipit, *et aperuerit mihi januam*, scilicet cordis per consensum liberi arbitrii, vel per fidem, *intrabo ad illum*, id est, intus ibo per gratiæ illustrationem, et auxilium præstabo, et proventum gratiæ faciam. Vel, *aperuerit* se præparando. *Et cœnabo*, id est, delectabor, *cum illo*, per ejus justificationem. Proverb. VIII, 31 : *Deliciæ meæ*, etc. *Et ipse mecum*, scilicet cœnabit, id est, delectabiliter, per conscientiæ mundæ jucunditatem et securitatem. Proverb. XX, 15 : *Secura mens*, etc. Et quia pauci sunt, ideo dicit : *Si quis mihi aperuerit.* Jerem. VIII, 6 : *Attendi, et auscultavi*, etc. Nec dicit : Prandebo iterum recessurus, sed iterum cum eo permansurus : et in hoc innuit, quod bonum quod in mundo incipitur per charitatem, in cœlo perficitur per beatitudinem, semper perseverat per æternitatem : nec ei alius succedit per temporis mutabilitatem.

Item, Solis radius intrans domum, minutas atomos visibiles et perceptibiles reddit, quæ sine solis lumine imperceptibiles sunt. Similiter si conscientiam nostram illustret radius gratiæ, tunc omissiones nostras et imperfectiones, defectus et debilitates velut atomos perpendimus. Unde, Job, XII, 22, dicitur de Christo : *Qui revelat profunda de tenebris, et producit in lucem umbram mortis.*

Item, Sol lucens super terram, diem nobis facit. Et Christus in carne apparens diem nobis æternitatis nuntiavit. Et sicut sole absente numquam diescit, sic nisi Christus in carne apparuisset, numquam dies æternitatis fidelibus illuxisset.

Item, Sol pulcherrima creaturarum Dei, quæ sub cœlo sunt, non dedignatur servire vilissimo elemento quod est terra, ecce humilitas Salvatoris qui *cum sit splendor gloriæ et figura substantiæ Patris* [2], usque ad ablutionem pedum servire dignatus est discipulis, imo quantumlibet vilissimis peccatoribus, pro quibus redimendis venditus, relaxandis ligatus, liberandis tentus, vestiendis nudatus, absolvendis crucifixus, vivificandis mortuus est et sepultus : et ideo tanti emit ut solus possideret, sicut dicit Augustinus.

Item, Sol quidquid habet quantum in se est, communicat. Ecce largitas Salvatoris. Unde, Matth. V, 45, dicit Filius de Patre : *Qui solem suum oriri facit super bonos et malos*, etc. Quia Christus tam bonis quam malis communis est : malis enim gratiam largitur, justis gratiam conservat et auget, tandem post gratiam gloriam collaturus : et ideo dicitur quasi sua omnibus largiens. Propter hanc largitatem dicit Dionysius de Christo : « Ipse est substantiale bonum, ad omnia extendens bonitatem suam, sicut sol lumen, per ipsum illuminans omnia. »

Item, Quamdiu pulvis sine solari radio volitat per domum, non apparet, sed in radio solis domum ingresso apparent atomi : sic sine gratia Christi non perpendimus mala conscientiarum nostrarum, quia *delicta quis intelligit* [3]? Ideo de hoc sole dicitur alibi : *Sol illuminans*

[1] Apocal. III, 20.
[2] Ad Hebr. I, 3.
[3] Psal. XVIII, 13.

per omnia respexit[1], id est, lumine suo omnia respicibilia fecit. In sapientia ejus luxit anima nostra, et ignorantias nostras illuminavit.

Item, Sol in æstate desiccat humida, in hieme dissolvit congelata. Et Christus Magdalenam dissolutam vitiis consolidavit, ut ministrante Martha secus pedes Domini sederet, et recedentibus a monumento discipulis non recederet : Zachæum vero tamquam gelu avaritiæ constrictum dissolvit, et quasi fluere fecit, ut bonorum suorum dimidium pauperibus largiretur, et in quadruplum redderet si aliquem defraudasset.

Item, Sol in fervore suo minutas guttas maris salsas attrahit, et dulcoratas super terram in pluviam dulcem effundit, et ipsis terram fœcundam facit. Aquæ istæ marinæ fœtentes et salsæ, mundani sunt peccatores, qui si cognoverint fœtorem et salsedinem vitæ suæ, et se per humilitatem guttas maris, id est, vile insipidum et modicum quid reputaverint, per charitatem et misericordiam Dei ad ipsius cultum facile attrahentur, et eorum exemplo alii ad pœnitentiam fœcundabuntur.

Item, Sol per immunda loca transiens, nullas inde contrahit immunditias. Sic nec Christus per os peccatoris sacramentaliter transiens, aliquatenus maculatur.

Item, Sol multo major terra, parva nubecula velatur, et nobis invisibilis redditur. Similiter Christus brevissima formula hostiæ in sacramento operitur. Unde dicit ei Isaias, Isa. XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus.*

Item, Sol licet illuminet et pascat oculos ab initio mundi, non tamen minuitur. Sic etiam Christus qui cibat animas in sacramento. Unde Augustinus : « Luce solis pascuntur oculi, et sol non minuitur : carne Christi pascuntur fideles, nec ipsa minuitur. »

Item, Sol in sui claritatem vitrum convertit et aerem. *Vitrum* dico sine aliqua tinctura nisi ea quam facit ipse sol, quæ proprie est albedo quæ signat castitatem, sed non ita eos qui rubescunt per credulitatem sive luxuriam, vel nigrescunt per odium aut avaritiam, vel pallent per hypocrysim et invidiam.

Item, Sol precibus sisti potest, sicut legitur, Josue, X, 12 et 13, et Eccli. XLVI, 5 : et sic unus dies factus est dies duo sine nocte media : quia *gratiam et gloriam dabit Dominus*[2]. Quod innuit Dominus dicens, Jerem. VII, 16 : *Noli orare pro populo hoc..., et non obsistas mihi*, etc. : et talis violentia multum ei placet. Unde plangit se, Isa. LXIV, 7 : *Non est... qui consurgat, et teneat me.* Item, Ezechiel. XXII, 30 : *Quæsivi virum qui... staret oppositus contra me pro terra, ne dissiparem eam.*

Item, Ad quascumque sordes applicetur sol materialis, radios suos superfundere non dedignatur. Sic nec Christus vilissimo peccatori. Unde leprosum tetigit, Matth. VIII, 3, dicens : *Volo, mundare.* Nec quantumcumque pretiosa sit res per divitias aut honores aut sapientiam irradiabit eam, nisi ei subjecta fuerit : quod fit cum humiliamur sub potenti manu Dei, et petentes misericordiam instar illius leprosi[3], per confessionem et orationem manifestamus ei abscondita cordis nostri.

Item, Sol ægris oculis nocivus non ex vitio suo, sed ex vitio oculorum. Unde, Luc. II, 34 : *Ecce positus est hic in ruinam*, etc. Unde Augustinus : « Ægris oculis odiosa lux, sicut patet Scribis et Pharisæis : sanis autem et non lippientibus oculis lux ejus gloriosa est. » Unde, Eccle. XI, 7 : *Dulce lumen et delectabile est oculis videre solem.* Et hoc est quod dicit Gregorius de Domino : « Ipse incommutabilis in se permanens, aliter atque aliter sentitur in cogitatione ho-

[1] Eccli. XLII, 16.
[2] Psal. LXXXIII, 12.
[3] Matth. VIII, 2.

minum pro qualitate vitiorum, sicut lux ægris oculis odiosa, sanis autem gratiosa, eorum videlicet mutatione, non sua. » Et hoc est quod dicit auctoritas : « Deus pro diversitate gustantium, quibusdam sapit justitiam, quibusdam vero misericordiam. »

Item, Sol per vitrum transiens, illud illuminat et de claro efficit clarius, sed nec ingressu suo illud dissipat nec egressu. Sic Dei Filius in ingressu suo beatam Virginem illustravit gratia pleniore, et de pura reddidit puriorem, et pudoris signaculum intrans aut exiens non confregit. Unde beatus Anselmus super illud Lucæ, x, 38 : *Intravit Jesus in quoddam castellum*, etc. « Jesus enim salvat, non violat, confracta solidat, non confringit solida, secundum quod nomen ejus, ita et opus ejus. » Unde etiam prosaice dicit quidam :

Ut solis radius
Intrat innoxius
Fenestram vitream,
Sic Dei Filius
Imo subtilius
Aulam virgineam.

Et sumitur de verbis Augustini.

Item, Sol transiens per vitrum recenter depictum, et puris coloribus insignitum, in se coloris speciem quam invenit, repræsentat. Similiter Christus qui talem fecit Virginem, qualis ex Virgine voluit fieri, purus natus est de pura, humilis de humillima, mansuetus de mansueta, dulcis de dulcissima, et de Virgine Virgo. Per colores virtutes intellige quibus anima picturatur. Vere enim quasi vitreum fuit Virginis corpus : quia quamvis de cinere humanæ naturæ, tamen cinis ille multipliciter colatus per ignem Spiritus sancti transiit quasi in splendorem et puritatem vitri, maxime ex quo solem justitiæ suscepit in incarnatione. Ipsa est enim illa civitas de qua dicitur, Apocal. xxi, 18 : *Ipsa civitas aurum mundum simile vitro mundo.*

Item, Christus sol sub cujus radiis, id 6.
est, illustratione misericordiæ crystallus humectata scintillat. Per crystallum humectatam intellige perfusum lacrymis aut gratia peccatorem, qui prius Aquilone stante, id est, diabolo tentante fuerat congelatus. Unde, Eccli. xliii, 22 : *Frigidus ventus Aquilo flavit, et gelavit crystallus ab aqua.* Ad respectum autem solis justitiæ prius dura et frigida scintillat crystallus, cum compunctionis perfusus lacrymis velut micantes scintillas quibus ad simile invitat alios, producit peccator opera pietatis lucida et ignita.

Item, Sol nisi prius oculos nostros illuminet, nullo modo videri potest a nobis. Unde orat Augustinus : « Domine, noverim me, noverim te. »

Item, Sol humida desiccat, scilicet rivos concupiscentiarum, sicut dictum est de Magdalena : vel duos rivos qui nati sunt in peccato Adæ, quod redundavit in totam posteritatem, et fuit fons totius perditionis. Unus rivus fuit iniquitatis, et alius infirmitatis. Rivum iniquitatis exsiccavit et consumpsit ex eo non bibens, sed præ fervore nimio charitatis pro nostris iniquitatibus patiens : de rivo autem infirmitatis transitoriæ bibit. Unde *de torrente*, non de torrentibus, *in via bibit*[1]. De his duobus torrentibus dicit Psalmista, Psal. xvii, 5 : *Torrentes iniquitatis conturbaverunt me.*

Item, Sol rex siderum. Et Christus omnium sanctorum, qui sunt stellæ illæ de quibus Apostolus, I ad Corinth. xv, 41 : *Stella a stella differt in claritate.* Item illud Ecclesiastici, xliii, 10 : *Species cœli*, id est, Ecclesiæ, *gloria stellarum*, id est, differentiæ sanctorum.

Item, De hoc sole dicitur, Eccli. xliii, 3 et 4, de Christo : *Fornacem custodiens in operibus ardoris*, id est, ignem gehennæ parans peccatoribus pro peccatis. *Tripliciter sol exurens montes* : quia semper pro peccato cogitationis, locutionis, et operis punit : aut inflammando

[1] Cf. Psal. cix, 7.

igne pœnitentiæ, contritionis, confessionis, satisfactionis : aut in purgatorio vel gehenna. *Radios igneos exsufflans*, id est, emittentes verba prædicationis suæ lucentia et inflammantia ad amorem, sicut flatus follium fabri accendit ignem. *Et refulgens radiis suis*, id est, miraculis et doctrinis, *obcæcat oculos* Judæorum non credentium. Unde dicit, Joan. IX, 39 : *In hunc mundum veni, ut qui non vident, videant.* Et e converso.

Vel sic : Sol fuit Christus in nativitate quando purus a peccato natus de Virgine illuminavit pastores. Unde, Luc. II, 9 : *Claritas Dei circumfulsit illos.* Et quando stella prævia adduxit magos [1]. Lucens fuit in progressu vitæ, in miraculorum operatione velut radiorum effusione, et in transfiguratione. Sed in virtute sua fuit [2] in passione sua, ubi diabolum devicit, et lucens in virtute, quando occasionaliter Judæos excæcavit. Ideo, Eccli. XLIII, 4, dicitur tripliciter sol exurens modo, ut supra.

Item, Sol ad litteram lucet in virtute in Meridie, ubi non obtenebratur nubium caligine : in quo notatur, quod Ecclesia purgatur in tribulatione. In sole etiam lucente in virtute sua in Meridie signantur quatuor dotes corporum beatorum. Tunc enim habet plenitudinem lucis et caloris, ecce claritas et agilitas. Item, nubes penetrat et dissolvit, ecce subtilitas. Per hoc quod fixus est in æternum, sicut dicit Glossa, impassibilitas.

§ II.

Christus verbum Patris.

1. Christus Verbum Patris. Unde, Joan. I, 1 : *In principio erat Verbum*, etc.

Nomine *Verbi* signatur Filius Dei, qui in sua incarnatione descendit in hunc hortum. Et nota, quod duplex est verbum, mentale et vocale. Verbum mentale erat Filius ante incarnationem : quia sicut verbum mentale latet interius, nec potest depromi nisi per vocem : sic Filius qui prius latet apud Patrem, mundo patuit per incarnationem.

Dicitur autem Filius Dei *Verbum*, multiplici ratione.

Prima ratio : quia sicut verbum mentem quæ in se invisibilis est, indicat : sic Filius Patrem qui in se invisibilis est, mundo manifestavit. Unde, Exod. XXXIII, 20, dicit Pater : *Non videbit me homo, et vivet.* I Joannis, IV, 12, et Joan. I, 18 : *Deum nemo vidit umquam.* De qua manifestatione dicit Christus, Joan. XVII, 6 : *Manifestavi nomen tuum hominibus quos dedisti mihi*, etc.

Secunda ratio : quia sicut de corde vel mente visibiliter procedit verbum, sic Filius incomprehensibiliter de Patre. Unde beatus Bernardus, loquens de Christo : « Venit de corde Patris in uterum Virginis matris. » Et nota, quod cor superius est, uterus inferius : et in hoc notari potest descensus incarnationis. Unde et dicit Pater : *Eructavit cor meum verbum bonum* [3]. Cor hic appellari potest secretum divinitatis. Unde Filio dicit Pater : *Ex utero*, id est, divinitatis secreto, *ante luciferum genui te* [4]. Item, Hoc est quod canit Ecclesia : « Corde natus ex parentis, etc. » Processit ergo verbum de mente vel corde, et absque oris læsione venit in os in incarnatione, id est, beatam Virginem, quæ dicitur *os Ecclesiæ* : quia pro Ecclesia Catholica exorat assidue et allegat.

Tertia ratio : quia sicut verbum ad hoc quod mentem indicet, vocem induit : sic Filius Dei ad hoc quod Patrem indicaret, carnem assumpsit. Induit autem verbum de corde vel mente exiens humanam vocem in ore, et Christus a Patre proce-

[1] Matth. II, 2 et seq.
[2] Apocal. I, 16.
[3] Psal. XLIV, 2.
[4] Psal. CIX, 3.

dens carnem humanam in Virgine quæ est os Ecclesiæ, ut supra. Bene autem caro Christi dicitur *vox :* quia quidquid fecit in carne, prædicat nobis et docet nos quid debeamus facere. Augustinus : « Omnis Christi actio, Christiani est lectio. » De hac voce dicit Joannes, Apocal. I, 12 : *Conversus sum, ut viderem vocem quæ loquebatur mecum.*

Quarta ratio : quia sicut verbum vocem induit mediante officio linguæ, sic Filius carnem mediante Spiritus sancti operatione, qui in linguis igneis apparuit vehementer. Unde dicitur : « Conceptus de Spiritu sancto, » id est, opere Spiritus sancti. Item, *Lingua mea calamus scribæ* [1].

Quinta ratio : quia sicut verbum in ore, voce assumpta, ab ipso ore procedit absque ipsius oris læsione, et si bonum fuerit verbum ipsum, os reddit commendabile : sic Filius Dei carnem sumens ex Virgine, ex ea processit absque corruptione et dolore in sua nativitate. Unde dicitur : *Tamquam sponsus procedens de thalamo suo* [2]. Unde et Virgo beata propter hoc prædicatur ab omni generatione. Et sicut bona species quæ diu moram fecit in ore, os ipsum reddit aromaticum : sic Christus qui se apellat cinnamomum et balsamum aromaticum, odoriferam reddidit matrem suam. Unde et dicitur ipsa rosa plantata in Jericho, quod interpretatur *odor oris*, vel *odor ejus*. Item, Sicut vox vel verbum intrat locum conclusum et exit ab eo, sic Dei Filius Virginis uterum. Item, Sicut voce transeunte manet verbum, sic carne Filii transeunte per mortem divinitas mansit impassibilis.

Sexta ratio. Sicut tria exiguntur ad vocis formationem, palatum scilicet, lingua, et dentes : ita tria ad Filii incarnationem. Pater et Spiritus sanctus cum ipso Filio operati sunt incarnationem, sed soli Filio, quia inseparabilia opera Trinitatis sunt. Per palatum potest intelligi Pater : quia sicut de palato tam lingua quam dentes prodeunt, sic a Patre Filius procedit per generationem, Spiritus sanctus per processionem. Per linguam Spiritus sanctus qui in linguis apparuit, et quos replet, facit eloquentes. Per dentes Filius : quia sicut dentes radicem habent in carne, nec tamen caro sunt et carnem excedunt : ita Filius radicem habens in carne, carnis nescivit vitia et excedit omne in carnem, id est, omnem hominem. Et sicut duo sunt ordines dentium, superiores immobiles, inferiores mobiles : sic duæ in Christo naturæ. Superior, id est, divina immobilis. Unde Boetius :

> Stabilisque manens dat cuncta moveri.

Inferior mobilis et mortalis.

Verbum caro factum est multiplici ratione. Prima ratio quam assignat Ambrosius dicens : « Verbum, id est, Filius Dei, caro factum est, ut caro fieret Deus. » Unde, Joan. I, 12 : *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine ejus.* Recipiendo enim Filium Dei per fidem, nos carnales efficimur filii Dei. 2.

Secunda ratio : quia homo factus est ad imaginem et similitudinem Dei secundum animam. Unitus est Filius Dei carni nostræ. Unde dicit Apostolus, ad Ephes. VI, 7 : *In similitudinem hominum factus, et habitu inventus ut homo :* ut homo similis esset creatori tam in carne quam in anima, et salvaretur in utroque.

Tertia ratio : quia imago deformata erat et deleta in homine per peccatum Adæ, qui cum esset in honore, quia videlicet creatus ad imaginem et similitudinem Dei, et civis in paradiso, non intellexit : et ideo *comparatus est jumentis* [3], etc., oportuit quod cera huma-

[1] Psal. XLIV, 2.
[2] Psal. XVIII, 6.
[3] Psal. XLVIII, 13, 21.

næ naturæ calefacta ex consideratione beneficiorum Dei. Unde, I Regum, xi, 9, dicitur : *Cras eris vobis salus cum incaluerit sol* : iterum sigillo Patris, id est, Filio reimprimeretur, de quo sigillo dicit Pater ad Filium in fine Aggæi, ii, 24 : *Ponam te quasi signaculum, quia te elegi, dicit Dominus.* Sigillum ergo divinitas, cera humanitas. Beatus Ambrosius : « Venit imago, id est, Christus ad eum qui ad imaginem factus est : et quæsivit eum imago qui erat ad similitudinem sui, ut iterum signet, ut iterum conformet. » Ad hoc autem quod perfecte informeris huic sigillo, oportet quod sis purus per innocentiam, vel purificatus per pœnitentiam, mollificatus per dilectionem et benignitatem, malaxatus per tribulationem et patientiam, ex toto sigillo applicatus per integram justitiam, quam designant sancti de quibus celebrat Ecclesia post nativitatem Dominicam.

Quarta ratio : quia carnales sumus et carnem diligimus, factum est Verbum caro : quia quodlibet simile naturaliter appetit suum simile : et ideo factus est nobis similis secundum carnem, ut ipsum appeteremus et diligeremus.

Quinta ratio. Factus est Christus caro tenera, ut esset cibus infantium, qui in divinitate erat refectio Angelorum. Unde beatus Bernardus : « Cibus hominis mutavit se in cibum pecoris, homine mutato in pecus, Adam videlicet et suis. » Unde : *Homo cum in honore esset* [1], etc., ut supra. Et ideo dicitur, quod *panem Angelorum manducavit homo* [2].

Sexta ratio. Sicut cibus solidus masticatur a nutrice, et redigitur in liquidam substantiam, ut transeat in nutrimentum pueri : sic beata Virgo nutrix nostra ipsum nobis emollivit, et fecit esibilem, et quasi decoxit igne charitatis suæ.

Septima ratio. Venit Filius Dei tectus nube carnis, ut videri posset a nobis et agnosci, et ut nubem suæ carnis cremaret in fervore iræ Patris : quod factum est in passione. Unde et designatur, Apocal. x, 1, per Angelum qui apparuit amictus nube : et iris erat in capite ejus. Beatus Ildefonsus : « Qualiter ingressus est Christus in Virginem, nemo novit : qualiter egressus, egressio sola cognoscit. Absque veste Deus, ut ita dicam, ingreditur, qui, ut certe dicam, carne vestitus egreditur, etc. » Item, Nota quod sicut hoc Verbum semel venit ad nos, et caro factum est ut habitaret in nobis : sic quotidie venit ad nos in spiritu, ut habitet in nobis. Proverb. viii, 31 : *Deliciæ meæ*, etc. Ob hoc etiam dicit, Eccli. xxiv, 11 : *In omnibus requiem quæsivi*, etc.

Verbum caro factum est. Fuit Verbum 3.
istud activum : quia *omnia per ipsum facta sunt* [3]. Passivum : quia pro nobis passus est in cruce. Deponens : quia deposuit in cruce peccata nostra, quæ *pertulit in corpore suo super lignum* [4], sicut prophetaverat Michæas, vii, 19 : *Deponet iniquitates nostras*, etc. In judicio enim deponet potentes de sede.

Aliter : Quia qui deposuit moriendo suam simplam vetustatem, scilicet pœnæ, et nostram duplam, scilicet culpæ et pœnæ. Vetustatem culpæ deposuit, quando peccata nostra tulit in suo corpore super lignum. Sed vetustatem pœnæ deponet, quando *reformabit corpus humilitatis nostræ* [5], etc. Neutri generis : quia nec purus Deus, nec purus homo. Communis : quia Deus et homo.

Item, Quia verbum cum dicitur, generatur, ideo dicit hic *Verbum*. Nota quod vocaliter dixit Pater istud de Filio in baptismo [6], et in transfiguratione, Matth. xvii, 5 : *Dominus dixit ad me : Filius*

[1] Ibid.
[2] Psal. lxxvii, 25.
[3] Joan. i, 3.
[4] I Petri, ii, 24.
[5] Ad Philip. iii, 21.
[6] Matth. iii, 17.

meus es [1], id est, Pater genuit me Filium suum. Verbum enim cum dicitur, generatur. Ideo dicit Filius, Eccli. xxiv, 5 : *Ego ex ore Altissimi prodivi.*

Aliter : *Dominus dixit ad me*, id est, de me, etc. Item, sic exponitur de temporali Christi generatione. *Ego* notabilis persona, dicit Pater, *hodie*, id est, in tempore *genui te*, id est, creavi te in utero Virginis secundum quod homo. Unde dicit, Isa. xlv, 8 : *Ego Dominus creavi eum*, scilicet hominem. Sed hoc magis convenit æternæ Christi generationi. Item, Dominus dixit : *Ego hodie genui te*, ut per *hodie* notaret generationem illam non præterisse, et per *genui* non recenter inchoasse : et est sensus, *Ego hodie genui te*, id est, ab æterno es mihi substantialis. Michææ, v, 2 : *Egressus ejus ab initio a diebus æternitatis. Ab initio*, id est, a Patre qui est principium non de principio, Filius principium sed de principio. *In principio erat Verbum* [2], etc.

Item, De hac generatione dicit Pater Filio in alio Psalmo, Psal. cix, 3 : *Ex utero ante luciferum genui te.* Hic ostenditur consubstantialitas Filii cum Patre. Unde dicit Pater : *Ex utero*, id est, ex secreta substantia mea, *ante luciferum genui te*, id est, omnem creaturam, ut ex parte totum intelligatur per synecdochen. Et ostendit Pater, quod singularis est generatio cum dicit, *genui* : et quod naturalis cum dicit, *ex utero* : et quod æterna cum dicit, *ante luciferum*. Et hoc est quod dicit sapientia increata, id est, Filius, Eccli. xxiv, 5 : *Ego primogenita ante omnem creaturam.* Quod ante paulo superius dicitur : *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris meis* [3], debet sic intelligi, quod more nostro ponit Propheta, *dixit*, ut homo instruatur : non enim Pater hoc protulit ore, sed affectu, vel dispositione æterna. Unde sic debet intelligi : *Dixit Dominus Domino*, id est, Pater genuit Filium, per quem fieret quod sequitur. Eadem enim ratione qua Filius dicitur *Verbum*, ejus generatio dicitur *dictio*. Et hoc est quod dicit Pater : *Eructavit cor meum verbum bonum* [4], id est, Filium. Vel, *dixit*, id est, æternaliter disposuit, *Domino meo*, id est, Filio. Nec dicit : Dominus meus dixit Domino : sed, *Dixit Dominus Domino meo* : quia solus Filius factus est Emmanuel [5] : etsi enim Pater est Dominus noster per regnum vel regimen et potestatem, solus tamen Filius est Dominus noster per naturæ participationem. *Sede a dextris meis*, id est, in æqualitate in quantum Deus. Joan. xvii, 10, dicit Filius Patri : *Mea omnia tua sunt*, et e converso. Vel in quantum homo *a dextris*, id est, in potioribus bonis meis.

Sede, inquam, *donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum*, et tenetur illud *donec* inclusive, id est, plenarie subjiciam, vel adoptatos, vel victos, *pedum tuorum*, quantum ad deitatem, et quantum ad humanitatem. Deitas est pes omnia sustentans et portans. Sed dicitur *pedum* pluraliter : quia multipliciter sustentat. *Ponam*, scilicet quoad manifestationem : quia ante positi erant quoad potentiam. Unde dicit, Eccli. xxiv, 11 : *Omnium excellentium et humilium corda virtute calcavi.* Item, Natura humana est pes : quia est inferior in Christo : et dicitur *pedum* propter corpus et animam. Unde, Isa. xli, 3 : *Semita*, scilicet peccati, *in pedibus ejus non apparebit*, id est, in corpore vel anima. Sub his ponuntur omnia, quod maxime fiet in judicio. Unde : *Calcavi eos*, id est, calcabo, *in furore meo* [6].

Verbum caro factum est [7]. Notantur 4.

[1] Cf. Psal. ii, 7.
[2] Joan. i, 1.
[3] Psal. cix, 1.
[4] Psal. xliv, 2.
[5] Isa. vii, 14.
[6] Isa. lxiii, 3.
[7] Joan. i, 14.

tria. Primum, veritas incarnationis Christi contra Manichæum, qui dicit Christum assumpsisse corpus phantasticum : ideo dicitur *caro*. Item, humilitas non quælibet, sed ultima : quia non dicit : Verbum factum est anima, vel homo, sed *caro :* et assumpsit inferiorem partem. Item, non dicit : Verbum factum est homo, quamvis bene dixisset : quia non assumpsit peccatum. Nec dicit : Verbum factum est anima : quia non assumpsit ignorantiam. Sed *caro* : quia defectus carnis assumpsit. Tertio, notatur utilitas ubi dicitur : *Et habitavit in nobis*. Primo ut carnis opprobrium tolleret : quia per peccatum Adæ factus est omnis homo mendax. Et iniquitatem : quia nemo bonus nisi solus Deus. Ideo dicitur : *Verbum* quasi verum bonum contra malitiam, *caro* contra falsitatem.

Aliter : Verbum dicitur quasi verberans aerem, id est, aereas potestates. Item, Verbum istud breviatum fuit sicut dicit Apostolus, ad Roman. IX, 28 : *Verbum breviatum faciet Dominus super terram :* quia Pater breviavit Filium. Item, Isa. x, 23 : *Consummationem... Dominus Deus exercituum faciet in medio omnis terræ*, id est, in Jerusalem quæ dicitur *umbilicus terræ* [1]. Et in Psalmo LXXIII, 12 : *Operatus est salutem in medio terræ*.

Vel, Verbum Patris unigenitum et immensum infra uteri virginalis angusta viscera clausum, potest dicit consummatio abbreviata, sive verbum abbreviatum, quod inundavit justitiam, quando se Joanni baptizandum inclinavit, Matth. III, 15, dicens : *Sic enim decet nos implere omnem justitiam*.

Aliter : *Verbum caro factum est, et habitavit in nobis* [2], ut jam non tantum Emmanuel, id est, *nobiscum Deus* vocari possit, sed etiam nominetur *in nobis Deus* : expressius enim sonat *in* quam *cum* : quia *cum* dicit communionem sive consortium, *in* vero dicit unionem. Et nota, quod significanter dicit Joannes : *Verbum caro factum est*, scilicet de carne fœminæ quæ specialiter caro vocatur Verbi Dei. Et non dicit : Filius caro factum est : nec dicit : Verbum homo factum est. Cujus rei hæc est ratio : Cum enim dicit Joannes : *Verbum caro factum est*, ostendit æternam generationem Filii : quia verbum coæquævum est menti : et licet verbum mentale ad hominum notitiam exeat, non tamen recedit a mente. Verbum quoque quod habet homo in mente sua ad hominum notitiam non pervenit, nisi quodammodo incorporetur. Et Verbum Patris ut ad hominum notitiam perveniret, cum in vocem incorporari non posset, *factum est caro*. Nomine *carnis* designatur humana natura constans ex corpore et anima. Et ideo potius dixit *caro* quam *homo*, ut significaret, quod totam ex una carne naturam carnis assumpsit : ne si diceret, factum est homo, ex duplici carne, sicut aliorum hominum, ipsius caro generata videretur. Venit igitur Verbum creans, ut crearet verbum creatum, scilicet hominem : nam omnis creatura verbum est, sicut dicitur, Isa. XXXIX, 2 : *Non fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua*. Venit quoque filius naturalis, ut filios in adoptionem præpararet. Venit α, ad ω ut ω revolaret ad α. Venit primus ad novissimum, ut novissimus exalteretur ad primum. Primus quidem inter rationabilia Deus est, homo novissimus. Venit principium et finis, ut sic hominem consummando finiret, et ipsum faceret principium. Venit splendor gloriæ ad lapidem caliginis, et umbram mortis. Venit figura substantiæ sive signaculum quod significavit Pater, ut reformaret similitudinis resignaculum. Venit vapor virtutis Dei ad glaciem sive crystallum quæ gelaverat ex aqua [3], ut suo vapore remitteret

[1] Ezechiel. XXXVIII, 12.
[2] Joan. I, 14.
[3] Eccli. XLIII, 22.

gelicidium. Venit candor in nigredinem : quia *facies omnium sicut nigredo ollæ* [1]. Venit speculum sine macula ad faciem maculosam. Venit via ad errantes, veritas ad mendaces, vita ad mortales, et hujusmodi. Et hoc totum nobis præstitum est per Mariam.

§ III.

Christus splendor.

1. *Splendor.* Unde Apostolus, ad Hebr. I, 3, ubi Filium Dei commendat a multis, dicens : *Qui cum sit splendor gloriæ*, etc., id est, splendor Patris : quia sicut splendor solis nascitur a sole, et ei est coæquævus, et ipsum demonstrat : sic Dei Filius a Patre nascitur eidem coæternus, et eum demonstrat et notificat. *Et figura substantiæ ejus*, id est, Patris. Non tantum figura ejus, sed *figura substantiæ ejus,* id est, Patris. Et figura, id est, speculum et imago Patris : nam in ipso Pater est et cognoscitur, sicut res dicitur esse in sua imagine et in speculo videri. Sed est differentia multa : quia res quæ in sua imagine vel in speculo cognoscitur, non est eadem substantia cum imagine sua vel speculo : sed Filius in quo est et cognoscitur Pater, eadem substantia est cum Patre. Unde circumspectus Apostolus loquens non dixit tantum, quod Filius sit Patris figura, sed potius *figura substantiæ ejus*, scilicet Patris. Quasi diceret : Ita est figura Patris, quod est ejusdem substantiæ cum Patre.

Item, De hoc splendore loquitur Isaias, LXII, 1, ubi agit de duplici Christi nativitate, scilicet a Patre quæ æterna est, et a matre quæ temporalis est, dicens : *Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam,* id est, propter honorem militantis et triumphantis Ecclesiæ, *donec egrediatur*, id est, palam fiat per carnalem nativitatem, *ut splendor justus ejus*, id est, Christus qui antonomastice dicitur *justus* : et qui justificat militantes, et prius justificavit triumphantes. Et dicitur Christus *splendor* : quia sicut splendor a toto sole egreditur, et est ei coævus et substantialis : sic et Filius a Patre et Patri est consubstantialis. *Et salvator ejus*, scilicet utriusque Ecclesiæ, *ut lampas accendatur.* Nota, quod ad habendum vel faciendum splendorem ponitur oleum in lampade et ignis in oleo. Sic factum est, quando divinitas posita est in vitro nostræ fragilitatis, mediante oleo charitatis : tunc enim mulier, id est, sapientia Dei, accendit lucernam, ut quæreret drachmam perditam [2] : et sic habitus est splendor sempiternus, quo illuminatus est mundus.

§ IV.

Ventus.

Ventus, id est, Spiritus sanctus. Ventus scilicet Auster, qui perflavit hunc 1.
hortum. Cantic. IV, 16 : *Surge, Aquilo, et veni, Auster : perfla hortum meum, et fluant aromata illius.* Istud videtur Dominus dixisse Spiritui sancto in Virginis sanctificatione.

Item, Christi charitas potest dici Auster. Unde, Habacuc, III, 3 : *Deus ab Austro veniet*, etc. Quia propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos, dignatus est incarnari. Et hic Auster gelicidium Aquilonis, charitatis suæ calore dissolvit.

Item, De hoc vento dicitur, Osee, XIII, 15 : *Adducet urentem ventum Do-*

[1] Nahum, II, 10.

[2] Luc. XV, 8.

minus de deserto ascendentem, et siccabit venas ejus, et desolabit fontem ejus : et ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis. Adducet Dominus, id est, Pater, *urentem ventum,* id est, Spiritum sanctum, qui in eo quod ventus, a pravo æstu totius concupiscentiæ Virginem refrigeravit, imo etiam in ea fomitem peccati exstinxit, sicut flatus venti candelam exstinguit. Et nota, quod ventus urens ebibit humorem, et desiccat terram pravi humoris venæ mortis. Spiritus ergo sanctus in eo quod urens, ipsam desiccavit prius, et desiccatam ardore perfectæ charitatis replevit.

Nota, quod Heva discredidit Deo mortem comminanti, Genes. III, 4 : *In quocumque die comederitis, morte moriemini* : et credidit diabolo vitam promittenti, *Nequaquam morte moriemini.* Et ab istis duabus venis fluxit omne peccatum, quas Christus homo factus in Maria dessiccavit in nobis. Non enim potuisset inflammari, id est, Deo nostro qui *ignis consumens est* [1], gravidari, nisi prius per gratiam Spiritus sancti fuisset exsiccata. Isa. LI, 10 : *Numquid non tu siccasti mare,* id est, Mariam, *aquam abyssi vehementis* ? Per ardorem autem seu incendium perfectæ charitatis digna fuit illum concipere qui est ignis. Unde beatus Bernardus : « Maria quia plus omnibus dilexit, singulare miraculum Deus Pater in ea perpetravit. »

De deserto, id est, cœlo quod deseruerunt peccantes Angeli, quod appellatur desertum [2]. Unde dictum est Mariæ : *Spiritus sanctus superveniet,* id est, de supernis veniet *in te* [3]. *Omne* enim *datum optimum... desursum est* [4].

Ascendentem ab effectu, id est, ascendere facientem ipsam beatam Virginem per cocleam humilitatis et gradus meritorum, usque ad sedentem in throno Dominum majestatis.

Et siccabit venas ejus, id est, mortis, de qua agitur supra : *Ero mors tua, o mors* [5]. Triplicem enim venam peccati siccavit Spiritus sanctus in Virgine in sua sanctificatione. Venam superbiæ infundens gratiam eximiæ humilitatis, venam avaritiæ infundendo perfectum contemptum mundanæ prosperitatis et amorem paupertatis, venam carnalis concupiscentiæ infundens desiderium et amorem perpetuæ virginitatis. Et hæc tria radices sunt et initia omnium malorum [6].

Et desolabit fontem ejus, id est, fomitem originalis, quod est fons omnium peccatorum.

Aliter : Filius Dei dicitur *ventus urens,* quem Pater adduxit in mundum, quando ipsum constituit incarnari de deserto, id est de Virginis utero, sicut glossat Aquila, qui videlicet uterus Virginis *desertum* dicitur, quia ipsa est via viris invia, quia nullo humano opere exculta, quia nullo humano semine seminata. (De hoc deserto invenies titulo de deliciis hujus horti.) *Ascendentem* in notitiam hominum. Vel, *desertum* appellatur synagoga deserta a Deo, de qua ascendit, id est, recessit. Vel, *desertum* crux, ubi Apostoli deseruerunt eum, de qua ascendit in cœlum. *Et siccabit venas ejus, et desolabit fontem ejus,* ut supra expositum est. Ipse etiam desiccat in nobis per gratiam suam venas mortis, id est, peccata mortalia et tres concupiscentias, et hoc in præsenti : et desolabit fontem, id est, fomitem in futuro.

Et ipse diripiet, scilicet in suo adventu, *thesaurum omnis vasis desiderabilis,* scilicet Paulum qui fuit *vas electionis* [7], Dionysium, et cæteros. Unde, Luc. XI, 21 : *Cum fortis armatus,* etc. Et hoc per doctrinam Apostolorum. Unde : *Tu*

[1] Ad Hebr. XII, 29.
[2] Luc. XV, 4.
[3] Luc. I, 35.
[4] Jacob. I, 17.
[5] Osee, XIII, 14.
[6] I Joannis, II, 6.
[7] Act. IX, 15.

siccasti fluvios Ethan [1], id est, diaboli : quia Ethan interpretatur *fortis*. Ipse etiam dicitur *ventus urens*. (Quære paulo infra.)

2. Christus ventus. Quia invisibilis in sua majestate. Unde, Joan. I, 18, et I Joannis, IV, 12 : *Deum nemo vidit umquam*. Exod. XXXIII, 20 : *Non videbit me homo, et vivet*. Job, IX, 11 : *Si venerit ad me, non videbo eum*.

Quia levis in sua humanitate, id est, sine pondere peccati. Unde caro ejus dicitur *nubes levis* [2].

Quia refrigerans et exstinguens incendium peccati et fomitis in primo adventu sicut patet in beata Virgine, ut supra. Unde : *Virtus Altissimi obumbrabit tibi* [3]. In nobis etiam per gratiam suam refrigerat et exstinguit fervores iracundiæ, et æstus luxuriæ et gulæ.

Quia vehemens in secundo adventu, quando superbos qui sunt quasi turres dejiciet in infernum, quando franget Deus omne superbum. Job, I, 19 : *Ventus vehemens irruit*. Apocal. XVIII, 21 : *Sustulit unus Angelus fortis lapidem quasi molarem*.

Quia naves submergit in mari, quod erit in judicio, quando *in spiritu vehementi conteret naves Tharsis* [4], dejiciens eas in amaritudines æternas.

Quia valde mobilis ab effectu, sicut patet in Maria, quæ ipso concepto, statim abiit in montana cum festionatione [5], etc.

Quia modica dejicitur pluvia. Sic et ita Christi modico imbre lacrymarum. Unde et dicitur ei : *Cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis* [6].

Urens qui dicitur ascendere de deserto : quia nihil adeo deberet in nobis urere carnales concupiscentias sicut memoria passionis, ubi omnes excepta Virgine deseruerunt eum. Ideo petit justus : *Ure renes meos et cor meum* [7].

§ V.

Aer.

1. *Et aer*. Aer est gratia Spiritus sancti ei obumbrans. Vel, Christus aer. Job, XXXVII, 21 : *Subito aer*, id est, Christus secundum divinitatem, *cogetur in nubes*. In hoc quod dicit *subito*, notatur acceleratio incarnationis. Eccli. XLIII, 24 : *Medicina omnium in festinatione nebulæ*. In hoc quod dicit *cogetur*, notatur quod pura charitas, mera pietas, superabundans misericordia, Christum quasi coegerunt assumere nubem carnis, de qua dicitur, Isa. XIX, 1 : *Ecce Dominus ascendet super nubem levem*, etc.

2. Christus aer. Quia sicut aer vita corporis, sic Christus vita animæ. Et sicut non vivit corpus sine aere, sic nec anima sine gratia Christi. Ideo dicitur, Thren. IV, 20 : *Spiritus oris nostri Christus Dominus*, etc. Act. XVII, 28 : *In ipso vivimus, et movemur, et sumus*.

Quia cum attrahitur, non videtur : quia in nobis assumit unde videatur. Similiter Christus invisibiliter intravit in Virginem, ex qua carnem assumpsit, in qua visibilis apperuit. Baruch, III, 38 : *Post hæc in terris visus est*, etc.

Quia si fuerit purus, sine corruptione attrahitur, sine pondere retinetur, sine corruptione emittitur. Sic Christus conceptus est a Virgine sine læsione castitatis, portatus absque onere ventris, natus absque dolore parientis : et hoc quia purus, id est, sine peccato.

[1] Psal. LXXIII, 15.
[2] Isa. XIX, 1.
[3] Luc. I, 35.
[4] Cf. Psal. XLVII, 8.
[5] Luc. I, 39.
[6] Habacuc, III, 2.
[7] Psal. XXV, 2.

Quia receptaculum avium, id est, contemplativorum qui volant pennis virtutum : *in ipso* enim *vivimus, movemur, et sumus* [1], ut supra.

Quia omnia loca ei non pervia fœtida et corrupta sunt. Sic omnes animæ fœtent sine gratia Dei.

Quia in æstate suæ prædicationis delectabilis et serenus. Unde, Joan, VI, 69, dicit ei Petrus : *Ad quem ibimus ? verba vitæ æternæ habes.*

Quia in hieme passionis suæ obscurus. Isa. LII, 14 : *Inglorius erit inter viros adspectus ejus*, etc. Eodem, LIII, 2 : *Vidimus eum, et non erat adspectus*, etc.

Quia nubilosus pluviam signat. Assumpturus enim nubilum carnis nostræ descendit *sicut pluvia in vellus* [2].

Quia licet nubilosus ex se et obscurus, tamen illustratus a sole totus efficitur splendidus ut sol. Istud intellige de homine assumpto in unam personam cum Verbo assumente. Homo assumptus, aer nubilosus. Verbum assumens, sol hunc aerem in sui claritatem et colorem convertens.

§ VI.

Nix.

Nix. Isa. LV, 10 et 11 : *Quomodo descendit imber et nix*, etc., *sic erit verbum meum*, id est, Filius, dicit Pater. Eccli. XLIII, 14 : *Imperio suo acceleravit nivem*, id est, in electis suis refrigerium contra fervorem vitiorum tentantium.

Christus nix. Quia nativum et purissimum habet candorem. Eccli. XLIII, 20, dicitur de nive ad litteram : *Pulchritudinem candoris ejus admirabitur oculus.* Sapient. VII, 26 : *Ipse est candor lucis æternæ*, etc. Cantic. V, 10 : *Dilectus meus candidus et rubicundus.* Natus est enim de purissima Virgine totus candidus et purus. Isa. XXXV, 2 : *Gloria Libani data est ei* : Libani qui interpretatur *candor.*

Quia desursum venit. Joan. III, 31 : *Qui desursum venit, super omnes est.*

Quia minuta descendit. Ad Philip. II, 7 : *Semetipsum exinanivit, formam servi accipiens*, etc. Item, Psal. VIII, 6 : *Minuisti eum paulo minus ab Angelis*, qui non sunt carnei nec possunt mori.

Quia terræ immunditias operuit in cruce, id est, peccata terrenorum, ne coram Patre apparerent ad vindictam. Unde, Psal. LXXXIV, 3 : *Operuisti omnia peccata eorum*, pallio scilicet misericordiæ vel carnis crucifixæ. Unde et dicit, Eccli. XXIV, 6 : *Sicut nebula texi omnem terram.*

Quia visum disgregat.

Quia frigida est, et tangentes se infrigidat. Beatissima enim caro Christi carnis humanæ non sensit incentivum. Unde vestimenta ejus, id est, membra de quibus dicit matri suæ, Job, X, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me*, apparuerunt sicut nix in transfiguratione [3]. Christus etiam tangentes se per veram dilectionem et puram orationem refrigerat ab æstu vitiorum. Unde de Christo dicitur, Eccli. XLIII, 20 : *Imperio suo acceleravit nivem*, id est, refrigerium contra æstum vitiorum.

Quia fervore solis et tepore aquæ dulcis cito in aquam resolvitur. Charitas enim quæ per solem, et pietas quæ per teporem, fecerunt Christum pati, qui in sua passione effusus est sicut aqua, sicut dicit in Psalmo XXI, 15.

Quia resoluta in aquam numquam iterum fit nix. Cera enim resoluta iterum cera est, similiter plumbum resolutum plumbum est, aqua glaciata iterum aqua : sed nix resoluta in aquam, numquam iterum erit nix. Sic Christus in passione effusus sicut aqua, *resurgens ex mortuis*

[1] Act. XVII, 28.
[2] Cf. Psal. LXXI, 6.
[3] Cf. Matth. XVII, 2 ; Marc. IX, 2 ; Luc. IX, 29.

jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur [1]. Secundum hanc proprietatem moraliter virginitas significatur per nivem, quæ semel amissa irreparabilis est.

§ VII.

Imber.

Imber Christus, de quo dicitur, Osee, VI, 3 : *Veniet quasi imber nobis temporaneus et serotinus.* (Quære titulo, quod Maria *diluculum.*) Isa. LV, 10 et 11 : *Quomodo descendit imber et nix*, etc., usque, *Sic erit verbum meum*, id est, Filius.

Christus imber. Quia ardorem temporis temperat. Ante adventum enim Christi æstuabat totus mundus caumate et incendio peccati. Ad hunc ardorem sedandum immisit Dominus primo inundationem diluvii, secundo pluviam prædicationis prophetarum et suæ, tertio aquam et sanguinem de fontibus corporis sui. Isa. XII, 3 : *Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris.*

Quia ventum sedat, ventum scilicet mundani status et diabolicæ tentationis, Et hoc doctrina sua et exemplo suæ conversationis. Eccli. XLII, 25 : *In sermone ejus siluit ventus*, id est, insidiæ diaboli, de quo vento dicitur, Ezechiel. I, 4 : *Ventus turbinis veniebat ab Aquilone*, a quo pandetur omne malum [2].

Quia humanis visibus terram habilitat, quæ per defectum pluviæ quando finditur, coli se non patitur : semen jactum in ea suffocatur. Finditur per divisiones et scissuras iræ et odii, coli se non patitur vomere, scilicet verbi Dei propter duritiam suam. Semen, id est, gratia Spiritus sancti in ea suffocatur : quia non refert debitum fructum. Christus autem qui in adventu suo descendit sicut imber et nix de cœlo, contra hæc tria incommoda triplicem attulit medicinam. Unde sequitur in auctoritate, quod imber *inebriat terram, et infundit eam* contra primum, scilicet fissuras, *et germinare eam facit* contra secundum, *et dat semen serenti* [3], contra tertium, quod non potest facere non exculta. Unde sequitur : *Sic erit verbum meum* [4], id est, Filius, dicit Pater, descendens sicut imber et nix, et sicut pluvia in vellus [5]. Ezechiel. XXXIV, 26 et 27 : *Deducam imbrem in tempore suo : et dabit lignum agri fructum suum, et pluviæ benedictionis erunt, et terra dabit germen suum.*

Item, De hoc imbre dicitur in Psalmo LXXI, 6 : *Descendet sicut pluvia in vellus.*

§ VIII.

Pluvia.

Christus *pluvia*. Unde, Psal. LXXI, 6 : 1.
Descendet sicut pluvia in vellus, etc. Isidorus dicit in libro *Etymologiarum*, quod pluvia dicitur quasi fluvia a fluendo : quia Christus a summo cœlo egrediens in incarnatione, fluxit in uterum virginalem. Ideo dicitur : *Descendet sicut pluvia in vellus.* Nota tria. Primum, quare Christus pluvia quantum ad incarnationem. Secundum, quare Maria vellus. Tertium, quare modus incarnationis velleri comparatur.

Dicit ergo : *Descendet.* Verbum transcendendi innuit humiliationem : descendere enim est quasi de alto mittere se deorsum : et hoc pertinet ad illius majestatis exinanitionem. Ad Philip. II, 7 : *Semetipsum exinanivit formam servi*

[1] Ad Roman. VI, 9.
[2] Cf. Jerem. I, 14.
[3] Isa. LV, 10.
[4] Ibid., ℣. 11.
[5] Cf. Psal. LXXI, 6.

accipiens. Isa. xix, 1 : *Ascendet Dominus super nubem levem.* Ascensus iste fuit descensus, quia cœlum altius quam nubes. (Expone, et quære titulo suo.)

Item, In verbo descendendi confunditur superbia diaboli, qui voluit ascendere, et ideo cecidit, et *non adjiciet ut resurgat* [1]. Isa. xiv, 12 et 13 : *Quomodo cecidisti de cœlo, Lucifer*, etc., *qui dicebas in corde tuo* : *In cœlum conscendam*, etc. ? In hoc etiam nostra confunditur superbia, qui magis imitari volumus diabolum quam Deum. Beatus Bernardus : « Age nunc, sequere ducem tuum, etc. »

Descendit etiam Filius Dei, cujus omnis actio nostra est lectio, ut exemplo ejus addisceremus descendere per humilitatem. Unde, Isa. xlvii, 1, dicitur animæ peccatrici : *Descende, sede in pulvere, virgo filia Babylon*, etc. (Istud invenies optime expositum in tractatu nostro de *humili pœnitentia.*)

Item, Descendit ut satisfaceret petitioni Ecclesiæ, de qua, Isa. lxiv, 1, dicit ei propheta ex persona Ecclesiæ : *Utinam dirumperes cœlos et descenderes, a facie tua montes defluerent*, id est, superbi humiliarentur !

Item, Descendit ut compassionem nobis ostenderet qua nobis compatiebatur. Exod. iii, 7 et 8 : *Vidi afflictionem populi mei, descendi ut liberem eum de manibus Ægyptiorum*, id est, dæmonum.

Item, Descendit ad nos : quia non poteramus ascendere ad eum, sicut medicus compatiens venit ad decubantem ægrotum. Infirmamur enim in Capharnaum, id est, in mundo per amorem terrenorum. Ideo ejus incarnatio dicitur *visitatio*, ibi, Luc. i, 78 : *Visitavit nos oriens ex alto.* Et, Daniel. iv, 10 : *Ecce vigil et sanctus de cœlo descendit.* Descendit igitur Filius : quia qui vult jacentem erigere, oportet eum ab altitudine sua descendere, ut a statu suo incurvetur. Ideo Christus descendit sanus ad ægrotum, medicus ad vulneratum.

Descendet sicut pluvia, etc. Notandum quis est qui descendit, profecto Filius Dei cui clamabat Ecclesia, Isa. lxiv, 1 : *Utinam dirumperes cœlos*, etc. ut supra. Item, Psal. cxliii, 5 : *Inclina cœlos tuos, et descende*, etc. Unde descendit ? de sinu Patris in uterum Virginis matris. Joan. xvi, 28 : *Exivi a Patre, et veni in mundum*, id est, Virginis uterum, qui dici potest *mundus* emphatice.

Ad quid descendit ? multiplici scilicet de causa, ut supra. Quo descendit ? *in vellus*, id est, in virginitatem Mariæ merito suæ humilitatis. Quomodo descendit ? *sicut pluvia in vellus*, id est, placide in placidam, quiete in quietam, suaviter in suavem, sine strepitu in pacificam, secrete in absconditam, benigne in benignam, jucunde in jucundam, utiliter in perutilem, et in fructiferam fructuose. Non enim quocumque modo dicitur *descendisse*, sed *sicut pluvia in vellus.*

Sicut pluvia : quia venit cum omni plenitudine et abundantia gratiarum. Unde, Ezechiel, xxxiv, 26 : *Pluviæ benedictionis erunt*, etc. (Quære supra § 7, ubi hortus dicitur *complutus.*) Ideo incarnatio dicitur *plenitudo temporis* [2]. Item, Ezechiel. i, 28, ubi loquitur de adventu Filii in carnem, dicitur quod adspectus ejus erat *sicut arcus cum fuerit in nube in die pluviæ.*

Et nota, quod pluvia hæc omnes proprietates suas in mente Virginis complevit, quæ per vellus, et in carne ejusdem, quæ designatur per terram. Et nota, quod pluvia designat deitatem vel gratiam, stillicidia universitatem vel multitudinem charismatum. Item, de hac pluvia, in Psalmo lxvii, 10 : *Pluviam voluntariam segregabis, Deus*, etc. O Deus Pater, tu segregabis, id est, purum et segregatum a malis dabis. Ad Hebr. vii, 26 : *Talis decebat*, etc., usque, *segregatus a peccatoribus. Hæreditati tuæ*, id

[1] Psal. xl, 9.

[2] Ad Galat. iv, 4.

est, gentibus, de quibus dicitur Psalmo II, 8: *Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam. Pluviam*, id est, Filium tuum: *voluntariam*, quia ex mera gratia fuit incarnatus, et *oblatus est, quia ipse voluit*[1]. *Et infirmata est*, ipsa Judæa: *tu vero perfecisti eam*, id est, perficies in fine. Et est prophetia de futuro. Isa. X, 21: *Reliquiæ convertentur*. Deuter. IV, 30: *Novissimo tempore reverteris ad Dominum Deum tuum.*

2. Pluvia enim lavat lanam ad emundationem, terram rigat ad fructificationem. Sic una aqua sapientiæ salutaris, id est, una eademque gratia salvatoris uno descensu mundavit Virginis mentem ad summam puritatem prius, et fœcundavit ventrem ad excellentissimam prolem, et hoc posterius. Et quam beatus est fructus ventris, tam gloriosa est puritas mentis. Nec solum mundavit mentem et fœcundavit carnem, sed utrumque mundavit, utrumque fœcundavit una eademque gratia Salvatoris. Extersit omnem ignorantiam mentis, exstinxit omnem concupiscentiam carnis, carnem fœcundavit ad prolem, et mentem ad omnem virtutem: unam eamdemque mentem reddidit vitiis vacuam, virtutibus plenam: uni eidemque carni contulit fructum fœcunditatis, et conservavit florem virginitatis. Et licet dici et credi debeat, quod simul et semel operata sit Dei gratia hæc duo in Virgine, tamen secundum quod prius infudit solam mentem et fœcundavit ad finem, postea solam carnem fœcundavit ad prolem, fides in mente sola, proles in carne sola, prius fides, postea proles: et nisi præcessisset fides conceptionis, omnino non successisset fœcunditas prolis: fides præcessit, proles accessit et fides recessit: non enim adhuc credere, sed jam scire oportuit quod rei experimento probavit. Recte ergo dictum est, quia secundum petitionem Gedeonis[2], juxta aliquid prius infudit ros solum vellus virgineæ mentis, et item postmodum juxta aliquid solam terram virgineæ carnis.

Sicut pluvia, inquit, id est, cum omni plenitudine et abundantia gratiarum, ut supra dictum est. 3.

Sicut pluvia. Cassiodorus senator: « Sicut pluvia cum summo silentio descendit, et vellus sibi expositum perfundit et replet: sic Verbi divinitas replevit virgineum corpus, et possedit virgineam mentem, quando Virgo totam se ei exponens respondit: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*[3], etc. » Et sicut pluvia perfundens vellus, illud integrum illibatumque conservat, sic divinitas integram illibatamque Virginem conservavit æque ad ingressum similiter et egressum. Sicut enim integram invenit, sic et integram nascendo reliquit. Mansit enim genitale secretum clausum et immaculatum: nec concussa sunt materna viscera, sicut vellus non scinditur aut corrumpitur cum impletur aut evacuatur a pluvia.

Et sicut stillicidia stillantia super terram[4]. Cassiodorus: « Divinitas enim Verbi descendens in Virginem sicut stillicidia stillantia super terram, germinare eam fecit germen vitæ, scilicet delectabile germen illud, et non aliunde quam ex carne propria, scilicet per infusionem divinæ majestatis, sicut per stillicidia terram dicimus germinare. Quid enim aliud fuerunt Spiritus sancti obumbratio, plenitudo gratiæ, fervor fidei, castitas virginalis, quam stillicidia quædam gratiarum in ipsam descendentium, ut hæc terra produceret fructum suum. »

Et nota, quod per pluviam descendentem in vellus non germinandi naturam expressit e vellere, sed modum egrediendi et nascendi ex Virgine. Item, huic sententiæ consonat illud Isaiæ, LV, 10: *Quomodo descendit imber*, etc. (Quære supra,

[1] Isa. LIII, 7.
[2] Judicum, VI, 37 et seq.
[3] Luc. I, 38.
[4] Psal. LXXI, 6.

ubi Christus dicitur *imber.*) *Sic erit verbum meum*, id est, Filius meus. Si enim tanta vis et natura pluviæ tam potens est, ut hæc faciat terræ isti visibili, multo magis Verbum Dei, scilicet Filius Patris, replere potuit et perfundere virginea viscera ad germinandum, ut scilicet Filius designatus in germine ex ea in fructum erumperet, terræque integritas illæsa maneret. Unde et dicitur, Isa. XLV, 8 : *Terra germinet Salvatorem.*

4. *Sicut pluvia*, non sicut ignis : sicut pluvia venit Christus in primo adventu, ut supra, in secundo autem veniet sicut ignis stuppam, id est, carnales consumpturus. De quibus, Eccli. XXI, 10: *Stuppa collecta synagoga peccantium.* Quibus dicitur, Isa. I, 31 : *Erit fortitudo vestra ut favilla stuppæ, et opus vestrum quasi scintilla : et succendetur utrumque simul, et non erit qui exstinguat.* Ideo dicit Psalmista, Psal. XCVI, 3 : *Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.* Item, Psal. XLIX, 3 : *Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida.*

Sicut pluvia, id est, sine strepitu et ad fertilitatem, non sicut grando quæ descendit cum strepitu et ad sterilitatem : sic enim descendet in judicio super reprobos. Unde, Sapient. V, 23 : *A petrosa ira plenæ mittentur grandines.*

5 *Sicut pluvia.* Hieronymus : « Cœlestis plane imber in virgineum vellus placide se infudit elapsu, et tota divinitatis unda se contulit in carnem, quando Verbum caro factum est, ac deinde per crucis patibulum expressum terris omnibus pluviam salutarem effudit, ac stillicidia gratiæ humanis præstitit mentibus. »

Sicut pluvia in vellus. In primo enim adventu venit Christus se induturus veste nostræ humanitatis : et quia vere omne genus vestis fit ex lana et lino vel serico, ideo descendit *sicut pluvia in vellus, ut* de vellere sibi tunicam mundam assumeret : et ideo necesse fuit ut Christus lana humanæ carnis induendus, ipsam prius lanam mundaret. Ovidius :

Vestes quas geritis, sordida lana fuit.

Pluvia vero mundat lanam.

Et sicut stillicidia stillantia super terram, ut linum quo se indueret de terra compluta germinaret. II Regum, XXIII, 4 : *Sicut pluviis germinat herba de terra.* Ideo dicitur de sapientia : *Quæsivit lanam et linum*[1], etc. Item, *Byssus et purpura indumentum ejus*[2]. Ecce in vestimento Domini lanam et linum et sericum. Byssus enim linum est Ægyptiacum, purpura genus serici conveniens regibus. Per lanam ergo vestis exterior, id est, humanitas et humanitati conjuncta humilitas, quæ lana reciprocatur in se : per linum interior virginitas intelligitur.

Aliter : Vellus Mariæ virginitas, in quam Christus descendit ut pluvia, ut eam faceret fructificare. Terra ejus humilitas, pluvia gratia vel deitas, stillicidia gratiarum et donorum abundantia, quæ descendit in eam merito suæ humilitatis. Ideo dicitur *super terram*, quæ est infimum elementum, et signat humilitatem quæ dicitur quasi humi latens.

Christus pluvia. Quia de nubibus, id est, de sanctis Patriarchis et Prophetis, de quibus, Isa. LX, 8 : *Qui sunt isti qui ut nubes volant ?* venit ad nos per virginem. Isa. XLV, 8 : *Nubes pluant justum.*

Quia per occasionem non per causam fecit rubricare Judæos, quorum vitæ factæ sunt tenebræ et lubricum. Luc. II, 34 : *Ecce positus est hic in ruinam*, etc.

Quia sordes peccatorum lavat infundens gratiam compunctionis, ut patet in Magdalena. Isa. IV, 4 : *Si abluerit sordes filiarum Sion*, id est, Ecclesiæ, etc.

Quia terram, id est, terrenum peccatorem qui pulvis est, conglutinat ut gratiam

[1] Proverb. XXXI, 13.

[2] Ibid., v. 22.

valeat continere: cor enim fatui quasi vas confractum[1].

Quia ardorem concupiscentiarum refrigerat, Daniel. III, 50: *Fecit medium fornacis*, etc. Ante adventum enim ejus erat mundus quasi quædam fornax succensa coquente[2], id est, a diabolo.

Quia in terra Ecclesiæ vel in conscientia fidelis animæ plantas virtutum educit, et virtutem fructificandi subministrat. Unde: *Et adjuvabit eos Dominus*[3], etc.

Quia sitientes justitiam potat: quod erit in consummatione. Unde: *Exspectabunt onagri*[4]. Unde, Eccli. XV, 9: *Aqua sapientiæ salutaris potabit illum*, id est, justum. Item, Joan. VII, 37: *Si quis sitit veniat ad me, et bibat.* Hoc enim clamavit homo factus.

Quia solius est Dei pluere. Item, Quia quandoque pluit, quandoque non pluit. Job, XXXVI, 27: *Qui aufert stillas pluviæ, et effundit imbres ad instar gurgitum.*

Quia super quosdam pluit, super quosdam non pluit. Amos, IV, 7, dicit ipse: *Plui super unam civitatem, et super alteram civitatem non plui.*

Ut sedaret sitim antiquorum et eorum desiderium, de quo dicitur in Psalmo CIII, 11: *Exspectabunt onagri in siti sua.* Ideo clamavit, Joan. VII, 37: *Si quis sitit, veniat ad me, et bibat.*

Ut exstingueret ignem peccatorum. Daniel. III, 49 et 50: *Angelus Domini descendit cum Azaria*, etc., *et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem.*

Ut terram, id est, terrenos fructificare faceret. Isa. LV, 10: *Quomodo descendit imber*, etc., usque, *inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit, et dat semen serenti, et panem comedenti.*

Ut sordes peccatorum ablueret. Unde ad hoc pluries fudit lacrymas, sudorem, et sanguinem.

Item, Nota quod quatuor mala quasi principalia sunt in nobis. Vacuitas in mente, ardor in carne, ariditas in affectione, et sterilitas in opere. Contra hæc quatuor attulit quasi quatuor antidota Christus descendens sicut pluvia vel imber. Quia quasi inundare fecit nostram vacuitatem: abundantia enim pluviæ, flumina, rivos et paludes quandoque facit inundare. Refrigeravit ardorem concupiscentiarum: pluvia enim et imber præstant refrigerium. Rigavit ariditatem affectionum et orationum, scilicet subministrando devotionem. Fœcundavit sterilitatem mentium vel operationum. Unde, *Et dat semen serenti, et panem comedenti*[5]. Isti autem quatuor effectus patent in annuntiatione Filii Dei ad Virginem. Quæ salutata refrigerebatur, cum diceretur ei: *Ave*[6], id est, sinæ væ culpæ et pœnæ. Refrigerata satiabatur. Unde, *gratia plena.* Et notatur triplex plenitudo. Mentis: unde, *gratia plena.* Ventris: unde, *Dominus tecum.* Carnis: unde, *benedicta tu in mulieribus.* Satiata confortabatur: unde, *ne timeas, Maria.* Confortata fœcundabatur: unde, *Spiritus sanctus superveniet in te*, etc. Et ideo quasi introducta in cellam vinariam et inebriata assensit nuntio dicens: *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc.

Descendet sicut pluvia in vellus. Cassiodorus: « Vellus Virgo Maria exorta et detonsa ex ovibus Israel, id est, ex justissimis parentibus, qui quasi oves erant, id est, innocui et simplices, mansueti et mites, in se benigni, et aliis proficui. » Lege librum de *Infantia Salvatoris*. 7.

Maria vellus. Quia vellus lana est carne decisa et de corpore sublata, ecce virgineum pectus longe remotum et valde alienum a desideriis carnalibus, et sordidis corporis passionibus. Pretiosum vellus mentis virgineæ mundi cogitatus, pecto-

[1] Eccli. XXI, 17.
[2] Cf. Osee, VII, 4.
[3] Psal. XXXVI, 40.
[4] Psal. CIII, 11.
[5] Isa. LV, 10.
[6] Luc. I, 28 et seq.

ris virginei casti affectus. Vellus enim istud virtutum omnium ornatus, vestitus jucundus. Vestiri vellere Mariæ est circumamictum esse varietate. Pilis carnalibus sordidis et caprinis ignominiose tegitur quicumque hoc vellere non vestitur. Pili hujus velleris sublimes, subtiles, longius extensi, suaves et recurvi, virginei cogitatus et affectus. Ex hoc omnis ornatus virtutis, cumulus omnis gratiæ et gloriæ universæ.

Quia sicut de vellere sumitur portio ut inde fiat vestimentum, sic de substantia Virginis velut de vellere lanam modicam, portionem sumpsit Spiritus sanctus artifex, de qua ineffabili artificio tunicam texuit, quia indutus est Filius Dei. Et ideo Christus de Spiritu sancto dicitur incarnatus. Sicut videlicet de corpore Adam dormientis sublata est portio, de qua formata est Heva. Et nota, quod hæc vestis fuit tunica inconsutilis, scilicet quasi de *une pièce* Gallice : quia de sola matris substantia. Nostræ autem tunicæ consutæ quasi a partibus : quia partim de patre, partim de matre. Nota etiam, quod duplicem tunicam fecit Maria Christo, et utraque fuit inconsutilis. Joan. xix, 23 : *Erat autem tunica inconsutilis*, etc.

Quia sicut sine ovis læsione sumitur ab ea vellus ut inde fiat vestimentum, sic sine læsione suæ virginitatis concepit Maria Christum in utero, id est, ex causa intrinseca, et ipsum sine dolore peperit, virginitatis gloria permanente.

Quia, sicut dicit Hieronymus [1], vellus cum sit de corpore, nescit corporis passiones. Sic Mariæ virginitas cum esset in carne, vitia carnis nescivit, nec motus carnales sensit, et ab omni labe carnali permansit immunis. Psal. xvii, 3 : *Deus meus, impolluta via ejus*. Ecce quod per vellus significatur virginitas.

Quia vellus in modico constringitur, in quo notatur humilitas, et tamen de ejus quantitate nihil ideo deperit. Quia *qui se humiliat, exaltabitur* [2].

Quia lana velleris, imo ipsum vellus valde bibulum est, et in magna quantitate de pluvia vel aqua recipit, et quod receperat, facillima compressione refundit. Sic Mariæ humilitas valde sitibunda et bibula per desiderium gratiæ, de qua tanto amplius hausit, quanto magis se humiliavit, et sine detrimento suæ plenitudinis ipsam gratiam facillime refundit omnibus, quoties comprimitur oratione devota. Unde comparatur velleri vel spongiæ. (Istud totum invenies supra, § 6, ubi hortus dicitur *sitibuntus*, multo melius explanatum.)

Quia vellus vestit et circumdat ovem. Christus ovis. Isa. liii, 7 : *Sicut ovis ad occisionem ducetur*, etc., qui vestitus fuit carne virginea, quando fœmina circumdedit virum [3]. Unde et dicit matri, Job, x, 11 : *Pelle et carnibus vestisti me.* De quo vestimento, Isa. lxiii, 2, dicitur Christo : *Quare rubrum est indumentum tuum?* Moraliter : Maria vestit virtutibus et circumdat protectione oves, id est, simplices et innocentes.

Quia suavissimum ad tangendum. Sic Maria per pietatem et benignitatem, quam non inveniunt peccatores scrupulosam. Beatus Bernardus : « Quid ad Mariam accedere trepidat humana fragilitas? nihil austerum in ea, nihil terribile, tota suavis est omnibus offerens lac et lanam. Ecce quod ipsa est ovis quæ peperit Agnum Dei. »

Quia vellus reciprocatur, in se pilos habens multo longiores quam appareant, ecce virginalis humilitas, qua se nominavit ancillam.

Quia vellus quantumcumque tondeatur, semper de carne renascitur. Istud intellige moraliter : quia semper de carne nostra procedit causa humiliationis nostræ. Unde, Mich. vi, 14 : *Humiliatio tua*, id est, humiliationis causa, *in medio tui*.

[1] S. Hieronymus, Serm. de assumptione B. Mariæ.

[2] Luc. xiv, 11.

[3] Jerem. xxxi, 22.

(Quære in tractatu nostro de *humilitate* fere in principio.)

8. Maria lana. Quia lucida, succo pietatis plena. Judicum, VI, 38 : *Expresso vellere, concham rore implevit*, id est, humiles.

Vestis ovis, id est, protectio innocentium et simplicium. Unde, Proverb. XXXI, 21 : *Omnes domestici ejus vestiti sunt duplicibus*, stola scilicet gemina. Vel, quia vestivit Christum carne virginea, qui *ovis* dicitur propter innocentiam. Isa. LIII, 7 : *Sicut ovis ad occisionem ducetur*, etc.

Non sentit. Hieronymus : « Vellus cum sit de carne, nescit corporis passiones, etc., sic nec Maria carnales motus. »

Non sonat icta. Ejus enim charitas non irritabatur in Filii passione, nec remurmurabat aut contradicebat, licet ejus animam gladius Filii pertransiret. I ad Corinth. XIII, 5 : *Charitas non irritatur*.

Hirca, id est, hirsuta simul se tenens : quia non erat compta, nec extrinsecus ejus capillatura [1]. Act. I, 14 : *Hi omnes erant perseverantes in oratione, cum mulieribus, et Maria matre Jesu, et fratribus ejus*.

Pilo mollis, id est, pia cogitatione : quia cogitat nobis cogitationes pacis [2].

Bibula verbi Dei, conservans omnia in corde suo [3].

Tingi parata : quia fuit verecunda. Unde, *turbata est in sermone* [4]. Cum enim esset candidissima ut lilium, rubore roseo ad visionem Angeli in specie hominis apparentis creditur superfusa.

9. Et nota, quod hæc lana pluries quasi tincta est. Primo, quasi de nigro in candidum, et hoc in sanctificatione. Secundo, de candido in rubeum Angelo ei apparente, ut dictum est supra. Sed hoc plenius invenies titulo de *genis ejus*, ubi agitur de coloratione genarum. Tertio, tincta est quasi in purpuram, Filio Dei ex ea carnem assumente. Unde Hieronymus, ibi, *Cogitis, o Paula*, etc. « Ad quam sane cum accessisset Spiritus sanctus, quasi ipsa eademque lana cum inficitur sanguine conchilii vel muricis, vertitur in purpuram, versa est et ipsa sine coitu in matrem, ut non sit jam amodo quod fuerat, sed purpura verissima ad indumentum et gloriam summi regis divinitus aptissime dedicata, ut nulli deinceps ea uti usu fœmineo licuerit nisi Deo. » Hæc Hieronymus, ubi supra. Quarto, tincta est pretiosissime per animæ martyrium in Filii passione. Similiter et Filii vestimentum, id est, humanitas quam de hac lana sibi contexuit, candidissima fuit per virginitatem et innocentiam, et incepit tingi, sed non ita plenarie in circumcisione et sudore sanguineo, tandem perfecte tincta est in ipsa passione, habita tinctura abundanter de quinque vulneribus. Unde et dicitur ei, Isa. LXIII, 2 : *Quare rubrum est indumentum tuum*, etc. ? et, Cantic. VII, 5 : *Purpura regis vincta carnalibus*. Et, Proverb. XXXI, 22, de sapientia : *Byssus et purpura indumentum ejus*. Et ad hoc signandum indutus fuit purpura [5]. Et chlamidem coccineam circumdederunt ei [6].

Hanc lanam pectunt bonæ ancillæ et carpinant, id est, dilatant laudes ejus et gloriam, scilicet fideles animæ. Lana enim carpinata dilatatur. Eccli. XXIV, 3 : *In medio populi sui gloriabitur*. 10.

Nent subtiles prædicatores. Exod. XXXV, 25 : *Quæ neverant dederunt*, id est, prædicaverunt quod cogitaverant, et in quibus studuerant, et quæ subtiliaverant.

Texunt prolixæ orationes. Tob. II, 19 : *Anna ibat ad opus textrinum quotidie*.

Dicitur, quod frigora pellat, scilicet in-

[1] Cf. I Petri, III, 3.
[2] Cf. Jerem. XXIX, 11.
[3] Luc. II, 51.
[4] Luc. I, 29.
[5] Marc. XV, 17.
[6] Matth. XXVII, 38.

fidelitatis. Unde ei dicitur : « Cunctas hæreses sola interemisti. »

Quod ornet : ipsa enim est Dorcas, quæ pauperes vestiebat [1]. Dorcas interpretatur *capra* vel *damula*. Hæc est beata Virgo, cujus ubera comparantur hinnulis capræ [2].

11. Descendit ergo Filius Dei *sicut pluvia in vellus*. Pluvia enim descendens in vellus mundat in eo si quid invenit mundandum, et quoad quid inde sordidior exprimitur. Similiter Christus descendens in Virginem, de pura reddidit multo puriorem, et inde assumpsit carnem purissimam, licet similem peccatrici.

Et sicut stillicidia stillantia super terram. Tota enim divinitatis unda, tota plenitudo charismatum beatæ Virgini tamquam velleri se infudit. Unde dicta est *gratia plena*. Et de hac plenitudine cæteri sancti, qui dicuntur terra, quamvis abundanter receperint, tamen quasi stillicidia modica suscepisse dicuntur respectu plenitudinis illius. Item, De illis stillicidiis quæ ab hac plenitudine descendunt, dicitur alibi : *In stillicidiis ejus lætabitur germinans* [3].

Moraliter : Quotidie descendit Christus in animas justorum *sicut pluvia in vellus*, id est, latenter. Unde, Job, IX, 11 : *Si venerit ad me, non videbo eum*, etc. Et utiliter. Unde, Isa. LV, 10 : *Quomodo descendit imber et nix*, ut supra. Sed hæc pluvia gratiæ non descendit nisi in vellus ovium, id est, in animam simplicem et innocentem, non in vellus caprinum per luxuriam, vel leoninum per superbiam, vel vulpinum per fallaciam, vel asininum per pigritiam, vel camelinum per avaritiæ strumam, vel lupinum per rapacitatem, vel caninum per detractionem, vel ursinum per gulam, vel vaccinum per pigritiam, vel vitulinum per lasciviam, vel equinum per discordiam, et sic de aliis. *Et sicut stillicidia stillantia super terram.* Veniens sicut pluvia consolationem immittit. Veniens sicut stillicidia stillantia super terram, id est, peccatorem, quando de peccatis immittit timorem, sed comminatur eis. Unde, Ezechiel. XXI, 2 : *Stilla ad sanctuaria*, id est, ad clericos. Unde perterriti faciunt quandoque pœnitentiam, sed raro.

De hoc vellere, Judicum, VI, 37, dicit Gedeon ad Dominum : *Ponam hoc vellus lanæ in area : si ros in solo vellere fuerit, et in omni terra siccitas, sciam quod per manum meam, sicut locutus es, liberabis Israel.* Et hoc signat, quod descensus Filii Dei in Virginem tamquam roris in vellus ipsam fœcundavit, Judæa in ariditate gratiæ permanente. Vel, vellus cor beatæ Virginis complutum pluvia divinitatis, sed area remansit arida, quia caro ejus non fuit rigata humore extrinseco. Vel, plena humore gratiæ, sicca ab humore culpæ.

§ IX.

Vapor.

Vapor, id est, Filius Dei, de quo dicitur, Sapient. VII, 25 : *Vapor est*, id est, calor *virtutis Dei*, id est, Patris, cui attribuitur patientia. Quasi diceret : Sicut calor est ab igne, ita Filius est a Patre. Et dicitur Filius a Patre sicut calor, quia expellit frigus nostræ infidelitatis, et calefacit nos ad amorem Dei.

Item, Quia sicut dicitur, Eccli. XLIII, 22 : *Frigidus ventus Aquilo flavit, et gelavit crystallus ab aqua* : quia a flatu, id est, a tentatione diaboli, qua primos parentes seduxit, ab aqua gelaverat genus humanum in glaciem vel crystallum. Ideo ad hanc glaciem vel crystallum dissolvendum venit Filius Dei sicut vapor.

[1] Act. IX, 39.
[2] Cantic. IV, 5.
[3] Psal. LXIV, 11.

Et emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei, id est, claritas emanans ab omnipotente Deo, id est, a Deo Patre, id est, lumen de lumine. *Quædam* dicit ad notandam improprietatem qua creatura creatori comparatur, vel ad notandam incomprehensibilitatem illius æternæ emanationis qua Filius emanat a Patre, sicut dicit, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit?*

Et nota, quod subtiliter descensum Christi in mundum et ad inferos, et ascensum ejus ad cœlos hic ostendit Auctor : rivus enim emanans a fonte deorsum tendit, vapor vero ab igne veniens, ascendit sursum : ergo per emanationem descensum ad terras et ad inferos, per vaporem in cœlum ascensum dedit Auctor intelligere. Ad Ephes. IV, 10 : *Qui descendit, ipse est et qui ascendit super omnes cœlos*, etc. Quasi diceret : Qui est emanatio, ipse est vapor.

Item, In vapore ignis illuminatio ignorantiæ, in emanatione fontis intelligitur ablutio culpæ : ipse enim descendens ad nos in sua incarnatione et tenebras nostræ ignorantiæ illuminavit, et maculas culpæ lavit, quæ duo notavit Psalmista, Psal. XXXV, 10, dicens : *Apud te est fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen.*

Sincera, sine omni admixtione actuali, potentiali, vel intellectuali. Et ideo, Sapient. VII, 24 : *Nihil inquinatum in eam incurrit* : nihil enim patitur nisi a simili vel dissimili : sed sapientiæ non est simile vel dissimile, cum sit omnimoda simplicitate simplex : propter quod a nullo est passibile, et ideo incoinquinatum : et ideo nihil inquinatum incurrit in illam. Et vere sincera est : *candor est* enim *lucis æternæ* [1], sapientia scilicet, id est, Christus, per quam videtur lux æterna, id est, Pater. Joan. XIV, 9 : *Philippe, qui videt me*, etc. In hoc etiam quod dicitur *candor lucis æternæ*, notatur coæternitas Filii cum Patre : candor enim sive splendor coæternus est luci : et ideo si lux æterna, et candor æternus. *Et speculum sine macula Dei majestatis* [2], id est, Dei Patris, *et imago bonitatis illius*, id est, plena repræsentatio illius, id est, per omnia ei similis.

Et nota, quod Filius dicitur et *speculum* et *imago Patris*, cum tamen in rebus inferioribus imago sit in speculo, ad notandum, quod idem est speculum et imago. Et sicut in rebus inferioribus in speculo videtur imago rei et per imaginem res, sic in Filio et per Filium videtur Pater : in Filio, quia est speculum : per Filium, quia est imago. Item, Filius non speculum simpliciter, sed speculum *sine macula* dicitur, ad differentiam faciendam inter hoc speculum et alia specula. Tria siquidem sunt specula Dei. Unum est mens humana facta ad imaginem et similitudinem Dei, sed non est sine macula. Aliud est quælibet creatura in qua relucet vestigium Trinitatis totius, ut dicit Augustinus, in esse, potentia, in modo, sapientia : potentissime siquidem ex nihilo omnia, sapientissime, pulchre, benignissime, utiliter fecit Deus, ut dicit beatus Bernardus. De isto speculo dicitur, I ad Corinth. XIII, 12 : *Videmus nunc per speculum in ænigmate.* Tertium speculum est Christus, et istud est sine macula omnino.

§ X.

Ignis.

Ignis, id est, Filius Dei, qui dicitur *ignis consumens* [3] : et hoc in fine, qui proprietates suas complevit in Virgine.

Christus ignis. Quia siccus ab effectu, qui omnem humorem carnalitatis desiccavit in ea. Osee, XIII, 15 : *Adducet Dominus urentem ventum*, ut supra de

[1] Sapient. VII, 26.
[2] Ibid.
[3] Cf. Deuter. IV, 24.

vento qui signat Spiritum sanctum.

Calidus, dum ipsam quasi frigidam per timorem accendit ad fidem, dicente Angelo : *Ne timeas, Maria, invenisti gratiam apud Dominum* [1].

Mobilis, quando ipso concepto ascendit *in montana cum festinatione* [2], et deinde cum eo fugit in Ægyptum.

Levis, quando spretis per ejus gratiam mundi sollicitudinibus, ad cœlestia eam desideria sublevavit. Sophon. III, 8 : *In igne zeli mei*, id est, in fervore et vehementia dilectionis meæ, qua dilexi Mariam, *devorabitur omnis terra*, id est, omnis terrenitatis amor et appetitus.

Subtilis, quando amota sensus hebetatione, ipsam implevit sapientia.

Acutus, quando ablata sensus tarditate fecit eam in corde suo conservantem omnia verba quæ dicebantur [3].

Inflammans : Filius enim Dei cor matris inflammavit eximia charitate. Unde Pater Filio, Ezechiel. X, 2 : *Ingredere in medio rotarum*, id est, in cor Virginis. Cor enim in medio est. *Rotarum* dicitur propter scientiam duorum Testamentorum, quam ipsa habuit. *Et imple manum tuam prunis ignis, et effunde super civitatem.*

Illuminans, qui a mente virginea fugavit nubilum totius ignorantiæ.

§ XI.

Manna.

1. *Manna.* Christus manna, de quo, scilicet manna dicitur, Numer. XI, 9 : *Cum descenderet super castra ros, descendebat pariter et Man.* Per castra beata Virgo, quæ terribilis est dæmonibus *ut castrorum acies ordinata* [4]. Per rorem Spiritus sanctus de quo concepit, per manna Filius Dei. Rorantibus enim ei cœlis desuper, et Spiritu sancto in eam superveniente, et ei obumbrante virtute Altissimi, concepit Filium Dei qui figuratur per manna, qui de seipso dicit, Apocal. II, 17 : *Vincenti dabo manna absconditum.* Tunc enim dabit vincenti manna absconditum, quando dabit illud quod oculus non vidit, nec auris audivit [5], etc. Vel, *manna absconditum* divinitas occulta: quia *Deum nemo vidit umquam* [6], quod nobis daturus est, quando gloria suæ divinitatis nos satiabit. Hoc autem manna fuit absconditum sub tunica nostræ naturæ, quando divinitas unita est nostræ carni. Quod manna tunc nobis dabit, quando cognoscemus unionem Verbi cum carne, et quando clarescet geniti quæ genitura fuit. Vel etiam *manna absconditum* corpus ejus velatum formis accidentium. Et principaliter solet istud exponi de sacramento altaris, et secundum hoc prosequemur.

Christus manna. Quia de cœlo dabatur. Unde, Sapient. XVI, 20 : *Paratum panem de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamentum in se habentem, et omnis saporis suavitatem.* Et istud sacramentum est omne datum optimum. Datum : quia hic Filius Dei quotidie datur nobis, et a Patre, et a seipso, et a Spiritu sancto. Et est optimum : quia sine Christo nihil aliud valeret. Et est omne, id est, sufficientia omnium. Et descendit a Patre luminum. Joan. VI, 32 : *Pater meus dat vobis panem de cœlo verum.*

Quia album [7], in quo Christi puritas et munditia, qui est *candor lucis æternæ* [8], et ingressus est mundum sine macula, quod designatur in candore hostiæ.

[1] Luc. I, 30.
[2] Ibid., v. 39.
[3] Ibid., II, 51.
[4] Cantic. VI, 9.
[5] I ad Corinth. II, 9.
[6] Joan. I, 18.
[7] Cf. Exod. XVI, 14.
[8] Sapient. VII, 26.

Quia minutum erat [1]. Et in hoc notatur Christi humilitas, qui se tam immensum abscondit sub tam brevi forma panis et vini. Ideo dicitur, Exod. XVI, 14, quod manna descendens ad superficiem terræ, apparuit in solitudine minutum : quia singularis fuit ejus humilitas.

Quia subtile : quia modus incomprehensibilis nobis modo et in vita præsenti : hoc enim sacramentum credere præcipimur, discutere prohibemur, sicut dicit Ambrosius.

Quia quasi pila tunsum, in quo Christi patientia, qui *attritus est propter scelera nostra* [2] : passibilis enim fuit et mortalis : quod signatur in tunica vel palea mannæ. Sed hæc palea in pila crucis amota et separata est ab eo. In quo etiam innuitur, quod hoc sacramentum competit veris patientibus, et nota, quod in tunsione imminuitur granum, quia in tribulatione debemus humiliari sub potenti manu Dei, ut nos exaltet [3], etc.

Quia in similitudinem pruinæ albæ, scilicet fuit super terram [4]. Albedo signat Christi puritatem et munditiam, quæ duo summe necessaria communicare volenti. Pruinæ etiam quæ frigida est : quia in hoc sacramento digne sumpto contra incentiva libidinis et vitiorum habetur spiritualis refrigerii temperies. Contra culpam : quia hoc sacramentum digne sumptum debilitat fomitem, et elidit primos motus et tentationes, ut possit dicere talis : *Transivimus per ignem et aquam* [5], etc. Contra pœnam, caro Christi mystica, id est, unitas Ecclesiæ, cujus membris competit illud : *Justus si morte præoccupatus* [6], etc. Pruina etiam herbas nocivas exstinguit, sic et istud sacramentum concupiscentiam : terram fertilem reddit, quia fœcundat conscientiam in bono : lutum tegit, quia charitas Christi in digne recipiente operit multitudinem peccatorum.

Aliter : Pruina aqua est frigore solidata, quæ candida est et terram reddit candidam. Aqua hæc fuit nostra mortalitas et defectus, fluida ante passionem : frigore autem passionis et immortalitatis gloria solidata, quæ terram mentis nostræ si in eam per considerationem ceciderit, candidam reddit et decoram.

Quia erat quasi semen coriandri album [7], id est, vilis oleris, et coloris bdellii [8], et saporis quasi panis oleati.

Quia Christus omnimodam vilitatem et paupertatem pro nobis pati dignatus est. Unde dicit, Psal. XXI, 7 : *Ego sum... opprobrium hominum, et abjectio plebis.* Et propter humilitatem hujus sacramenti contemnitur a multis. Item, olus est cibus infirmorum, sicut dicitur, ad Roman. XIV, 2 : et hoc sacramentum sustentat nostram infirmitatem.

Quia dulcedinem mellis habebat : unde, Exod. XVI, 31, dicitur, quod *gustus ejus erat quasi similæ cum melle,* in quo notatur dulcis mansuetudo patientis, quia pro crucifixoribus oravit. Simila etiam quæ est purissima et candidissima farina, Christi designat humanitatem in qua est plena refectio. Unde, Joan. VI, 56 : *Caro mea vere est cibus.* Mel signat deitatem, in qua perfecta erat plenitudo dulcedinis, qua satiabimur cum apparuerit gloria ejus. Hoc manna habemus modo ad refectionem, sed in futuro ad fruitionem. Item, Numer. XI, 8, dicitur, quod erat *saporis quasi panis oleati*, id est, frixi in oleo, et habebat saporem quasi similæ cum melle, id est, puritatem humanitatis cum dulcedine divinitatis, et quasi panis oleati propter misericordiam.

Aliter : Albedo munditia carnis Christi, simila deitas, mel humanitas. In con-

[1] Cf. Exod. XVI, 14.
[2] Isa. LIII, 5.
[3] I Petri, V, 6.
[4] Cf. Exod. XVI, 14.
[5] Psal. LXV, 12.
[6] Sapient. IV, 7.
[7] Cf. Exod. XVI, 31.
[8] Cf. Numer. XI, 7 et 8.

junctione mellis cum simila unio humanitatis ad deitatem. Bdellium in terra Hevilath invenitur, et interpretatur *a principio*, et signat humanitatem illius qui est principium de principio. Et est bdellium, sicut dicit Plinius, arbor aromatica magnitudine oleagina, cujus lacryma lucida est, gustu amara, et boni odoris, sed infusione vini odoratior. Et signat hæc arbor humanitatem Christi, quæ est myrrheæ suavitatis, ad nos defundens exempla, et per misericordiam oleagina, cujus passionis lacryma lucida est, et imitantibus amara, boni odoris per se, sed infusione vini, id est, sanguinis Domini odoratior, quia incarnationis beneficium suavis est et magis odoriferum redditur per sanguinis pretium, quem qui homo factus est, effudit in cruce.

Quia sapiebat in ore cujuslibet quod volebat, præcipue de bonis, sicut dicitur, Sapient. XVI, 21, ut supra. In sumptione enim hujus sacramenti plena est suavitas, nisi quis per peccatum corruptum habeat palatum : quantum enim diligit quis, tantum ei sapit.

Quia manna dictum est panis Angelorum. Unde, in Psalmo LXXVII, 25 : *Panem Angelorum manducavit homo* : quia virtute qua Angeli subsistunt, creatus est ille panis, hoc significans, quod de cœlis venturus erat qui spiritualiter pasceret electos suos. Unde et manna prius Dominico die venit de cœlo ad saturitatem populi Hebræorum, et Christus natus est tali die.

3. Christus manna. Quia indurabatur ad ignem, sicut dicitur, Exod. XVI, 23 : *Quæ coquenda sunt coquite*, inter quæ enumerabatur manna. Sic Christi humanitas indurabatur et roborabatur per ignem deitatis vel tribulationis. Unde dicit post passionem : *Aruit tamquam testa virtus mea* [1]. Spiritus sanctus etiam coquus est, et decoquit hoc sacramentum suo modo ineffabili.

Quia liquefiebat ad solem, sicut dicitur, Exod. XVI, 21. Sapient. XVI, 27 : *Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat.* Christus enim hujusmodi mutabilitati pro nobis se supposuit. Unde, Luc. XXII, 44 : *Factus est sudor ejus sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Sol fervor tribulationis. Unde, Psal. CXX, 6 : *Per diem sol non uret te*, etc.

Quia sexta die colligebatur in duplum [2]. Sic Christus in sexta ætate collectus est duplicatus : quia Deus et homo, unde et dicitur *Emmanuel.* Sic collegit Thomas dicens : *Dominus meus, et Deus meus* [3]. Sic etiam Deus et homo sumitur in sacramento.

Quia cum rore descendebat et semper colligebatur [4]. Sic et Christus in hoc sacramento cum rore gratiæ debet sumi : nam qui aliter accipit, *judicium sibi manducat et bibit* [5].

Quia mane ante solis ortum colligebatur [6]. Sic ad litteram mane temporis debet quisque surgere ad Missam, ubi verum manna, id est, corpus Christi repræsentatur, et a sacerdote in persona omnium fidelium accipitur. Similiter nocte peccati fugata, dum recens est ingenii perspicacitas, addiscenda sacra Scriptura, quæ significatur per manna, ut ætatis primitiæ Domino offerantur. Sicut etiam dicitur, Marc. XVI, 2, et Luc. XXIV, 1 et seq., mulieres valde mane venerunt quærere corpus Christi ad monumentum. In quo, sicut Beda dicit, magnus fervor inveniendi Dominum ostenditur : et in hoc mystice datur nobis exemplum, ut discussis vitiorum tenebris ad corpus Domini accedamus, et mane, id est, cum jam inceperit novitas vitæ spiritualis

[1] Psal. XXI, 16.
[2] Exod. XVI, 22.
[3] Joan. XX, 28.
[4] Cf. Exod. XVI, 13 et 14 et Numer. XI, 9.
[5] I ad Corinth. XI, 29.
[6] Exod. XVI, 21.

quæ dies est. Unde, ad Ephes. v, 8 : *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino.* Altare sepulcrum Domini designat, in quo carnis ejus et sanguinis mysteria celebrantur. Aromata quæ deferunt, odorem virtutum et suavitatem orationum significant, cum quibus altari debemus proximare.

Quia in mensura unius gomor colligebatur per singula capita [1]. Sic et quilibet sacerdos debet esse contentus uno gomor in die, id est, ut tantum semel celebret, ne judicium sibi manducet et bibat. Gomor interpretatur *consolatio* vel *perfectio* : quia sacramentum istud modo est nobis ad consolationem, ne cadamus, in futuro erit ad perfectionem.

Quia qui plus de manna collegit, non habuit plus : nec qui minus, minus [2]. Sic est de corpore Christi suscepto sub brevissima particula hostiæ, aut sub forma maximi panis.

Quia reservatum usque mane computruit et scatebat vermibus [3] : quia contra præceptum Moysi faciebant. Illis enim erit Christus quasi vermis corrodens, qui aliter docent quam sentiant, vel vivunt quam doceant. Unde dicit Christus, Osee, v, 12 : *Ego quasi tinea Ephraïm, et quasi putredo domui Juda.* Item, *Ecce positus est hic*, scilicet Christus in sacramento, *in ruinam* [4], etc, contra institutum suum accedentibus. Et per hoc manifestum est, quod alterius modi fuit manna quam sit Eucharistia : quia scaturiebat vermibus usque mane reservatum, Eucharistia vero manet incorruptibilis, et sumptores suos si digne accedant, incorruptibiles reddit : et hoc ideo, quia manna erat cibus corporalis, Eucharistia est cibus spiritualis. Et sicut manna reficiebat corpus, sic Eucharistia saginat animam interius. Vel melius, quia divinitas unita carni in triduo sepulturæ conservavit eam a putredine et vermibus. Unde, Psal. xv, 10 : *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem.*

Quia, *Cum vidissent filii Israel, dixerunt ad invicem : Manhu ! quod significat : Quid est hoc* [5] ? et responsum est manna, quod interpretatur *quid est hoc*, vel *quomodo est istud ?* et ita non terminabatur quæstio per quæstionem. Et respondit Moyses : *Iste est panis quem Dominus dedit vobis ad vescendum.* Et semper restabat quærere quid est hoc, donec summus Magister quæstionem istam solvit in cœna, dicens : *Hoc est corpus meum* [6]. Quasi diceret : Nolite quærere vel dubitare amplius quod est hoc, vel quomodo est istud in hoc sacramento altaris : quia ego qui Magister sum, determino et dico : *Hoc est corpus meum.* Et huic Magistro debent credere discipuli sui. Cui dissolutioni si assenseris per consensum veræ fidei, fiet tibi panis vitæ, alioquin fiet tibi judicium mortis : quia secundum diversitatem accipientium hoc sacrosanctum ferculum quibusdam est electuarium, aliis est venenum. Unde, Luc. ii, 34 : *Ecce positus est hic in ruinam*, etc., ut supra. Man interpretatur *quid* vel *quomodo ?* manna, *quid est hoc* vel *quomodo est istud ?* Numer. xi, 9 : *Cum descenderet ros*, etc. In descensu roris incarnatio Filii, de qua possunt omnes admirari et dicere : Quid est hoc ?

Item, Hoc manna propter suos effe- 4.
ctus appellatur *panis Angelorum quem manducavit homo* [7]. Unde, Psal. lxxvii, 24 et 25 : *Pluit illis manna ad manducandum et*, pro id est, *panem cœli dedit eis*, id est, panem de cœlo aereo missum vel ministerio Angelorum paratum. *Panem Angelorum manducavit homo.*

[1] Exod. xvi, 16.
[2] Ibid., ℣. 18.
[3] Ibid., ℣. 20.
[4] Luc. ii, 34.

[5] Exod. xvi, 15.
[6] Matth. xxvi, 26.
[7] Psal. lxxvii, 25.

Efficiebat enim ille cibus pro parte quod cibus Angelorum. Dicunt enim Josephus et Judæi, quod quamdiu hoc pane vescebantur, numquam assellaverunt. Hoc Josephus. Hebræi vero dicunt, quod in eodem statu conservabat illos : unde datum erat non ad restaurationem deperditi, sed ad conservationem residui. Unde Caleb dixit, Josue, XIV, 11, se esse ejusdem valoris cujus fuerat quando missus est ad explorandum terram promissionis. Et ideo dicitur *panis Angelorum*, qui numquam infirmantur, aut corrumpuntur, aut senescunt. Vel, dicitur *panis Angelorum*, quia ministerio Angelorum paratus est. Vel, quia significat Christum, qui est panis Angelorum.

Item, De hoc manna dicitur, Apocal. II, 17 : *Vincenti dabo*, gratis, expone sicut habes titulo, ubi Christus dicitur *lignum*. *Manna absconditum*, id est, suavitatem dulcedinis internæ et æternæ. Manna interpretatur *quid est hoc?* et sancti in æterna beatitudine recepti, et ab ubertate domus Dei inebriati, in tantum mirabuntur, quod quasi stupefacti non remanebit in eis spiritus, exemplo reginæ Saba [1], quæ visa sapientia Salomonis, non habebat ultra spiritum præ admiratione. *Absconditum*. Isa, XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*. De hac absconsione, Exod. XVI, 34, legitur, quod manna ita absconditum erat in arca, quod nec sacerdos ingrediens sancta poterat illud videre. In quo signatur, quod quantumcumque se erigat homo per contemplationem ad superna, non tamen videt Deum sicut est in gloria sua. Exod. XXXIII, 20 : *Non videbit me homo, et vivet.*

Aliter : Dominus in Pentecoste effundens super Apostolos Spiritus sancti dulcedinem, dedit eis manna absconditum, quod paravit pauperibus in dulcedine sua, de quo alibi, Psal. XXX, 20 : *Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te*, id est, reservasti, sicut mater abscondit et reservat filio pomum, vel mel, aut aliquid quod vult ei dare. Hæc est ficus dulcis, Judicum, IX, 11, titulo de *arboribus*. Hanc dulcedinem senserat Petrus, Matth. XVII, 4, et quasi inebriatus, nec etiam volens de loco quo eam gustaverat se removere, dicebat : *Domine, bonum est nos hic esse. Si vis, faciamus hic tria tabernacula.* Sic deberent facere qui vel quandoque gustaverunt, vel gustare vellent hoc manna, libenter residere in claustro vel cella, ut sæpius inebriarentur, exemplo beatæ Virginis in suo thalamo residentis, quando veniebat Angelus nuntiare : *Spiritus sanctus superveniet in te* [2], etc. Propter hoc videtur, quod abbates et monachi tam crebro pro causis levibus equitantes, numquam gustaverunt de hac dulcedine Dei. Hoc autem manna quosdam inebriat, quosdam impinguat : et sic unicuique sapit id quod desiderat, sicut istud manna filiis Israel. Unde, Sapient. XVI, 20 : *Paratum panem*, etc. Vel, per manna signatur gloria æterna, quæ dabitur in futuro, ut dictum est supra.

Item, Super illum locum : *Ego sum vermis, et non homo* [3] : dicit Augustinus, quod Maria congrue potest dici *manna*, quia est subtilis, splendida, suavis et virgo, quæ velut cœlitus veniens cunctis Ecclesiarum populis in cibum dulciorem melle fluxit. Quem cibum qui neglexit sicut Judæi manna fastidiebant, non habebit vitam in seipso, sed ei cibus hic in judicium convertetur.

Item, De hoc manna vermiculus [4] procreabatur, quando Christus in Virgine incarnabatur.

[1] III Regum, X, 4 et 5.
[2] Luc. I, 35.
[3] Psal. XXI, 7.
[4] Cf. II Regum, XXIII, 8.

XII.

Ros.

Et ros. Ros est Spiritus sanctus superveniens principaliter in Virginem in Filii Dei conceptione, et fomitem ita penitus exstinguens in ea, quod nullo modo postea peccare potuit, sicut dicit beatus Augustinus. Secundum Isidorum, *ros* dicitur, quia rarus est, id est, perspicuus et non spissus ut pluvia. De hoc rore dicitur, Eccli. XVIII, 16 : *Nonne ardorem refrigerabit ros*, etc. ? Hic etiam ros ad prolem fœcundavit eam, et ipsa de hoc rore concepit. Unde, Numer. XI, 9 : *Cum descenderet ros super castra, descendebat pariter et man.* Per castra signatur beata Virgo, quæ dicitur *terribilis ut castrorum acies ordinata*[1].

Per rorem Spiritus sanctus. Per manna Filius Dei, cujus incarnationem petit Ecclesia, dicens, Isa. XLV, 8 : *Rorate, cœli, desuper*, etc.

Item, Christus ros qui fœcundavit Virginem : opera enim Trinitatis inseparabilia sunt. Ipse est enim *ros Hermon*[2], quod interpretatur *lumen exaltatum*, quia Christus qui est lux vera, primo exaltatus est in candelabro crucis in passione, secundo in ascensione ad cœlum, *qui descendit in montem Sion*, id est, in beatam Virginem in incarnatione, quæ est ille mons sustentans et supportans civitatem Ecclesiæ, quæ per Sion notatur. Matth. V, 14 : *Non potest civitas abscondi supra montem posita*, etc.

Christus enim ros est maxime quoad primum adventum. Unde dicit, Osee, XIV, 9 : *Ero quasi ros : Israel germinabit quasi lilium.* In hac auctoritate notantur duo, scilicet Christi benignitas et Mariæ dignitas. Christi benignitas notatur ubi se comparat rori. Unde, Psal. LXXXIV, 13 : *Dominus dabit benignitatem.* Et hæc benignitas consistit in duobus. Primum est dignatio humilitatis. Unde dicit, *Ero.* Secundum, miseratio pietatis. Unde, *Quasi ros.* Mariæ dignitas ubi lilio comparatur. Et nota, quod dicit : *Ero quasi ros* exstinguens, scilicet fomitem in ea ex toto, vel ira debilitans ut de cætero non insurgat in eam. *Et Israel*, id est, beata Virgo perfusa hoc rore, *germinabit quasi lilium.* Israel interpretatur *princeps cum Deo.* Maria enim sola principatum cum Deo obtinet in cœlo et in terra. Interpretatur etiam *vigil cum Deo*, sicut dicit Hieronymus : quia ipsa jugiter vigilat cum Filio ad custodiam populi Christiani. *Germinabit quasi lilium.* Lilium enim non seminatione propagatur, sed de substantia lilii portio sumitur et plantatur, et fit lilium. Sic beata Virgo ex se sobolem propagavit : quia de ejus carne quamdam portionem sumpsit Spiritus sanctus, et formavit in lilium, id est, in Filium qui dicit, Cantic. II, 1 : *Ego lilium convallium.*

Item, In hac auctoritate notatur dignitas Virginis in tribus. Primo, in excellentia humilitatis, cum dicit *Israel*, quod interpretatur *princeps cum Deo* : quia *qui se humiliat, exaltabitur*[3]. Secundo, in prærogativa fœcunditatis : unde, *germinabit.* Tertio, in privilegio integritatis : unde, *quasi lilium.* Et hæc tria accepit a triplici statu, qui notatur ibi, Eccli. XXIV, 13 : *In Jacob inhabita*, qui per luctam hoc nomen *Israel*, acquisivit.

Item, De hoc rore, Isa. XLV, 8 : *Rorate, cœli, desuper*, etc. Quod sic debet exponi : 2.
Rorate, cœli, desuper, et nubes pluant Justum : *aperiatur terra, et germinet Salvatorem.* In verbis istis exprimit Isaias desiderium sanctorum patrum desiderantium adventum Christi in carnem : et in verbis istis continentur tres petitiones

[1] Cantic. VI, 3, 9.
[2] Psal. CXXXII, 3.
[3] Luc. XIV, 11.

in quibus Christus petitur. Petit ergo a cœlis rorem, a nubibus pluviam, germen de terra. Per cœlos Angeli, per nubes Prophetæ, per terram beata Virgo. Dicit ergo : *Rorate, cœli, desuper.* Quasi diceret : Veniat Gabriel et roret, id est, rorem annuntiet. Adventus enim in carnem significatur per roris descensum multiplici de causa. Descensus roris occultus est et absconditus. Qualiter ros descendit in lilium, non videtur : sed quod ex ejus descensu speciosior fit flos lilii, cognoscitur. Descendit enim Dominus in Virginem manente virginitatis integritate, sicut ros descendit in lilium sine lilii corruptione. Qualiter descendit, non capit mens hominis : quia *generationem ejus quis enarrabit*[1] ? Sed quod in Virginem descendit, credo et confiteor, quod ex ejus adventu magis incanduit flos Virginis. Unde, Osee, xiv, 6 : *Ero quasi ros,* etc., ut supra.

Item, Ros refrigerat. Unde dicitur, quod Angelus, id est, Christus, *fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem*[2].

Et nubes pluant Justum. Nubes Prophetæ qui tonant, pluunt, fulgurant : sed hic dicit, *nubes pluant.* Quasi diceret : Non possumus sustinere fulgura vel audire tonitrua, o nubes, Christum pluite, id est, ut pluviam nuntiate, quæ levi ictu percutit, et percutiendo rigat. Fulgurabat enim hæc nubes dicens, Deuter. xxxii, 41 : *Si acuero ut fulgur gladium meum,* etc. Fulgur vindicta Domini, qui frangit superbos, igne cremat avaros, fœtere facit luxuriosos. *Pluant,* inquam, *Justum,* id est, veniat qui justitiam faciat de diabolo seductore, sicut fecit de homine seducto. Juste enim tenebatur homo, sed injuste tenebat eum diabolus : quia non fecerat homo diabolo propter quod ei nocere deberet. Unde Dominus, Isa. lii, 5 : *Ablatus est,* scilicet vi, *populus meus gratis, dominatores ejus inique agunt,* etc.

Sequitur : *Aperiatur terra, et germinet Salvatorem.* Terra hæc beata Virgo. (Quære titulo, quod Maria *terra.*) Sed cum beata Virgo dicatur ter *porta clausa*[3], id est, ante partum, et in partu, et post partum, quomodo dicit Propheta : *Aperiatur terra ?* Ideo enim utitur verbo aperiendi, quia beata Virgo erat apocrisa, id est, abscondita et conclusa : seipsam enim concluserat, quia sicut dicitur, Eccli. xxviii, 26, ori suo fecerat ostia, et seras auribus suis, et fœdus pepigerat cum oculis suis, ut nec cogitaret de homine[4]. Aperuit autem aures ad audiendum verbum Angeli, cor ad credendum et consentiendum, os ad consensum exprimendum et orandum ut fieret ei quod promittebatur. Unde dixit : *Fiat mihi*[5]. Ideo dixit, Cantic. v, 6 : *Pessulum ostii mei aperui dilecto meo : at ille declinaverat atque transierat.* Ostium consensus est : nisi consentiatur verbo, verbum non intrat ad cor. Pessulum est discretio : quia non est consentiendum nisi discretione prævia. Heva enim ita aperuit diabolo, quod fregit pessulum, quia consensit verbo ejus antequam præcedente ratione dijudicaret verbum. Sed beata Virgo aperuit pessulum, non fregit, dicens cum diu præcogitasset qualis esset ista salutatio : *Quomodo fiet istud*[6] ? Et post hoc expressit consensum, dicens : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*[7]. Sic igitur aperta est terra ut germinaret Salvatorem, et antequam dixisset hæc verba, jam dilectus declinaverat, ut scilicet fieret servus, quia ancillæ filius : atque transierat, id est, per ostium consensus intraverat. Ideo ipsa dixit : *Surrexi ut aperirem dilecto meo*[8]. Surrexit enim cum se humiliavit, dicens : *Ecce*

[1] Isa. liii, 8.
[2] Daniel. iii, 50.
[3] Cf. Ezechiel. xliv, 2.
[4] Cf. Job, xxxi, 1.
[5] Luc. i, 38.
[6] Ibid., ℣. 29.
[7] Ibid., ℣. 38.
[8] Cantic. v, 5.

ancilla. Aperuit cum dixit : *Fiat mihi.* Tamdiu igitur clausa fuit hæc terra ad consentiendum, donec intellexit, quod posset concipere et parere manens Virgo. Non enim incarnaretur in ea Verbum Patris, nisi ipsa consensisset. Unde figurata est per Rebeccam quæ consensum suum expressit nubendi Isaac [1].

Item, Ros invisibilis est gratia, quæ ante Angeli missionem Mariam illustravit : sed nubes justum pluit, quando Angelus incarnandum Filium nuntiavit. Terra se aperuit, quando Maria credidit et consensit et Salvatorem germinavit, id est, de Spiritu sancto, hoc est, operatione Spiritus sancti concepit. Et nota, quod Virgo germinavit ut herba. Unde, II Regum, XXIII, 4 : *Sicut pluviis germinat herba de terra.* Floruit ut lilium, Isa. XXXV, 1 : *Exsultabit solitudo, et florebit quasi lilium.* Fructificavit ut vitis, Eccli. XXIV, 23 : *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris.* In germine herbæ viror, in flore odor et decor, in fructu sapor et odor.

Et nota, quod divinitas Christi proprie fuit quasi ros qui invisibiliter descendit. Joan. III, 8 : *Nescis unde veniat, aut quo vadat.* Job, IX, 1 : *Si venerit ad me, non videbo eum*, etc. Caro autem ejus pluvia visibilis, cujus guttæ aquæ et sanguinis mundum aridum rigaverunt.

Christus ros ratione originis : quia de cœlo. Joan. III, 31 : *Qui de cœlo venit, super omnes est.*

Ratione proprietatis : ros enim occulte et suaviter descendit : et Filii Dei tam secreta fuit incarnatio, quod multi Angeli nescierunt. Unde admirabantur in ascensione ejus dicentes : *Quis iste qui venit de Edom* [2] ? Item, occulte et imperceptibiliter. Unde, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit ?* Joan. I, 27, dicit Joannes Baptista : *Non sum dignus ut solvam corrigiam calceamenti ejus,* id est, explicare unionem Verbi. Item, Isa. XXIV, 16 : *Secretum meum mihi*, etc. Item, suaviter : quia *suavis* est *Dominus universis* [3]. Suaviter enim illapsus est utero virginali, ita quod natura miraretur, et mater absque defloratione gravidaretur.

Ratione operationis : ros enim rigat et suo modo terram inebriat et fœcundat. Et secundum hoc duo signa dabantur Gedeoni, Judic. VI, 37 et seq., quia area rigabatur, et vellus inebriabatur. Isa. LV, 10 : *Quomodo descendit imber et nix de cœlo*, etc., usque ibi, *inebriat terram, et infundit eam, et germinare eam facit.* Ecce tria, inebriatio, rigatio, et fœcundatio. Item, ros suo modo illuminat. Unde, Isa. XXVI, 19, dicitur Mariæ, Ecclesiæ, et fideli animæ de Christo : *Ros lucis ros tuus. Ros lucis*, id est, Christus fœcundans affectum in quantum ros, et illuminans intellectum in quantum lux. Aliter. Ros noctis gratia Dei subveniens in tribulatione. Item, ubi nos habemus : *Ros lucis ros tuus*, dicunt Septuaginta : « Ros qui ad te est, est sanitas eorum, » scilicet ros incarnationis. Item, ros ardorem temporis, aut exstinguit, aut temperat. Eccli. XLIII, 24 : *Ros*, id est, Christus, *obvians* scilicet diabolo, *ab ardore venienti*, id est, ab incendio scilicet gehennæ ubi habitat : vel, *ab ardore*, id est, a desiderio malefaciendi, ubi ipse habitat, et unde venit ad tentandum nos ut secum comburat in fornace gehennæ : accendit enim peccatores per culpam et eos secum comburit per pœnam. *Humilem efficiet eum :* quia Christus patiens in cruce humiliavit calumniatorem. Unde, Psal. LXXXVIII, 11 : *Tu humiliasti, sicut vulneratum, superbum*, id est, diabolum, id est, minorasti potentiam ejus. Unde, Luc. XI, 22 : *Si autem fortior*, etc., non sicut occisum, quia adhuc habet manum attrahentem : sed in fine *spiritu labiorum suorum interficiet impium* [4]. *Et occidet cetum qui in mari est* [5]. Ad

[1] Genes. XXIV, 58.
[2] Isa. LXIII, 1.
[3] Psal. CXLIV, 9.
[4] Isa. XI, 4.
[5] Ibid., XXVII, 1.

hoc etiam venit Christus ut ros in sua incarnatione, ut ardorem peccati quo mundus flagrabat, exstingueret.

4. Christus ros. Quia suavis. Mirabiliter enim et ineffabiliter jucundat conscientiam quam inhabitat per gratiam. Psal. CXLIV, 9 : *Suavis Dominus universis.*

Quia nutritivus. Gratia enim ejus est nutrix totius boni. Unde, Sapient. XVI, 25 : *Omnium nutrici gratiæ tuæ deserviebat.*

Quia nocturnus. Et Christus incarnatus est populo gentium in tenebris ambulante [1] : quando scilicet *una catena tenebrarum omnes erant colligati* [2].

Quia lucidus. Isa. XXVI, 19 : *Ros lucis ros tuus.* In hoc notatur privilegium Christi, qui sine nebula fuit omnis peccati. Unde et ipse dicit, Joan. VIII, 12 : *Ego sum lux mundi.*

Quia frigidus. Et per hoc exstinguens in electis suis fervorem tentationum, et refrigerans æstum concupiscentiarum. Unde : *Angelus Domini descendit cum Azaria et sociis ejus in fornacem..., et fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem* [3].

Quia sphæricus est : ducit enim per gratiam suam ad æternitatem, cujus appetitus seu desiderium in figura sphærica designatur.

Quia modicas habet guttulas in quibus descendit. Sapient. XI, 23 : *Tamquam gutta roris antelucani, quæ descendit in terram.* Job, XXXVIII, 28 : *Quis est pluviæ pater, vel quis genuit stillas roris ?* Et hæc modicitas designat humilitatem.

Quia matutinus. Osee, VI, 4 : *Misericordia vestra,* id est, Christus de pura et mera matris misericordia nobis datus, est *quasi nubes matutina, et quasi ros mane pertransiens.*

Quia quasi contemptibilis in primo adventu se patitur modo ab omnibus conculcari. Unde dicit, Psal. LV, 3 : *Conculcaverunt me inimici mei tota die,* id est, toto tempore gratiæ. Sed in judicio veniet sicut grando, et grandinabit adversarios suos. Unde, Sapient. V, 23 : *A petrosa ira plenæ mittentur grandines.*

Item, Ros sterilitatem tollit, id est, defectum verbi Dei. Unde parvuli petebant panem, nec erat qui frangeret eis [4]. 5.

Fertilitatem parit. Ideo temporis gratiæ dicitur *plenitudo temporis* [5] : tunc enim impleta sunt quæcumque prædixerant Prophetæ : et tunc plenitudo gentium intrare cœpit ad fidem per Apostolorum prædicationem.

Herbas virentes augmentat, id est, virorem virtutum. Ad Hebr. VI, 7 : *Terra... bibens imbrem,* scilicet doctrinæ, *et germinans herbam,* id est virorem fidei et bonorum operum, *opportunam illis a quibus colitur,* id est, prædicatoribus.

Fructus ingrossat : quia terra Ecclesiæ vel humanæ conscientiæ antea *erat inanis et vacua* [6].

Improvise descendit. Sapient. XVIII, 14 : *Cum quietum silentium,* etc.

Suavis et lenis : tuc enim lenitas Dei ostensa est, quando *apparuit benignitas et humanitas Salvatoris nostri Dei* [7], id est benignus et humanatus Deus.

Refrigerat : et tunc præstitum est refrigerium gratiæ contra æstum vitiorum.

Vel sic : Ros, id est, Christus descendens leniter de supernis ad refrigerandum incendium vitiorum, obvians venienti ab ardore, id est, ardore diabolicæ persecutionis, humilem efficiet eam, id est victam reddet in cruce moriens. Proverb. XXIX, 23 : *Superbum sequitur humilitas.*

Vel sic : Ros ab ardore veniens, id est, Christus a Patre, in quo est ardor

[1] Isa. IX, 2.
[2] Sapient. XVII, 17.
[3] Daniel. III, 49 et 50.
[4] Cf. Thren. IV, 4.
[5] Ad Galat. IV, 4.
[6] Genes. I, 2.
[7] Ad Titum, III, 4.

charitatis, descendens, obvians venienti, id est, diabolo, humilem efficiet eam, id est, humiliavit superbiam ejus humilitate passionis : quod significatur in rogationibus in dracone qui duobus primis diebus præcedit, in tertia die sequitur quasi victus. Item, in Psalmo LXXXVIII, 11 : *Tu humiliasti sicut vulneratum*, id est, diabolum per tuam humilitatem. Sicut vulneratum qui amisit vires in parte : et ita diabolus Christo vulnerato et passo, debilitatus est ut hominem volentem resistere non possit vincere. Hieronymus : « Debilis est hostis qui non potest vincere nisi volentem. » Sed non penitus exstinctus est ut eum non possit tentare. Quod totum cedit ad utilitatem hominis. Job, XXVI, 12 : *Prudentia ejus percussit superbum*, id est diabolum, quem percussit Dominus non per potentiam ne ille posset conqueri de violentia, sed per prudentiam. Unde, Eccle., IX, 15 : *Inventus est vir pauper et sapiens, et liberavit urbem per sapientiam suam*, etc. Item, Job, XXVI, 12 : *Prudentia ejus percussit superbum*.

Item, Christus dicitur *ros* ad consolationem pauperum. Pascit enim rore pullos corvorum quos pascere nolunt : dicitur enim, quod corvi pullos suos non pascunt donec vident pennas eorum nigrescere. Sic mundi amatores illos pascunt et amplectuntur, qui nigris pennis eis assimilantur, et non illos quos sibi vident dissimiles : Dominus autem interim pascit illos rore gratiæ, sed mundus cadaveribus.

§ XIII.

Angelus.

Angelus, scilicet magni consilii, qui de cœlo descendens ingressus est in eam. Gabriel enim missus ad Virginem non est ingressus in eam, sed *ad eam* [1] : Christus vero in eam. Ezechiel. XLIV, 2, dicitur de porta : *Dominus Deus Israel ingressus est per eam*. Et ibidem dicitur de ipsa porta, quod erat *clausa principi*, id est, ipsi Archangelo : vel, *principi*, id est, ad honorem principis, scilicet Christi : vel, *principi*, id est, diabolo qui dicitur *princeps mundi* [2]. Angelus enim malus venit ab infimis, hic non est ingressus in hortum hunc. Eccli. XLIII, 24 : *Ros obvians ab ardore venienti*, etc. Vel, *principi*, id est, peccato quod in multis principatur : contra quod dicitur, ad Roman. VI, 12 : *Non regnet peccatum in vestro mortali corpore, ut obediatis concupiscentiis ejus*.

Item, Christus Angelus. Unde, Job, XXXIII, 23, dicitur de homine : *Si fuerit pro eo Angelus loquens*, etc. Angelus, id est, Christus. Item, Isa. LXIII, 9 : *Angelus faciei ejus salvavit eos :* quia Filius imago Patris est : ideo dicitur *Angelus faciei*. (De hoc Angelo multa invenies in Apocalypsi. Quære et expone.)

§ XIV.

Ales.

Ales, id est, avis volans. Christus avis. 1.
Avis dicitur quasi sine via : unde, Sapient. v, 11, ubi loquitur de ave : *Cujus nullum invenitur argumentum itineris*. Et viam viri in adolescentia dicit se Salomon ignorare [3]. De hac ave dicitur, Isa. XLVI, 11 : *Vocans ab Oriente avem, et de terra longinqua virum voluntatis meæ*. Pater enim vocavit hanc avem, id est, Christum in ascensione ab Oriente : quia Christus semper fuit in Oriente plenæ cognitionis et integræ charitatis.

[1] Luc. I, 28.
[2] Joan. XIV, 30.
[3] Proverb. XXX, 19.

Zachar. VI, 12 : *Ecce vir, Oriens nomen ejus.* Item, alius Zacharias, Luc. I, 78 : *Visitavit nos Oriens ex alto.* Vocavit eum etiam Pater de terra longinqua, id est, de mundo qui longe est a Deo quoad amatores ejus. *Virum voluntatis meæ :* quia voluntas Filii per omnia consonat voluntati Patris.

Habuit autem hæc avis Virginis uterum pro nido, ubi formatus est secundum humanitatem. Job, XXVIII, 1 : *Auro locus est in quo conflatur.* Locus iste uterus virginalis. Crucem pro pertica, quæ vocatur *ejus accubitus.* Cantic. I, 11 : *Dum esset rex in accubitu suo*, etc. Sepulcrum pro muta, ubi deposuit mortalitatem et passibilitatem quasi veteres plumas, et assumpsit immortalitatem et impassibilitatem quasi plumas novas : et inde *ascendit super Cherubim* in sua ascensione, *et volavit, volavit super pennas ventorum* [1]. (Infra invenies de avibus hujus horti.)

2. Christus avis. Propter alas virtutum : quia habuit spiritum sapientiæ et intellectus, et cæteros omnes [2].

Propter volatum in altum. Ad Ephes. IV, 10 : *Ascendit super omnes cœlos.* Psal. XVII, 11 : *Volavit super pennas ventorum.*

Propter eminentiam operum. I Petri, II, 22 : *Qui peccatum non fecit.*

Propter levitatem : quia sine pondere concupiscentiæ, de qua, Sapient. IX, 15 : *Corpus quod corrumpitur aggravat animam.*

§ XV.

Apis.

1. *Apis.* Christus apis mellis habens dulcedinem et aculei punctionem. Qui videlicet tamquam apis pascitur inter lilia, florigeram inhabitans patriam Angelorum. Qui ad suaveolentem virginitatis florem in Maria in incarnatione advolavit conceptus in Nazareth, quod interpretatur *flos*, ibi insedit, ibi adhæsit. Cujus apis mel et aculeum non ignorat, qui misericordiam ei et judicium decantat. Attamen ad nos veniens solum mel attulit et non aculeum, id est, misericordiam et non judicium. Unde persuadentibus quandoque discipulis, ut civitatem quæ eum suscipere noluit, præciperet igne consumi, respondit se non venisse ad perdendum, sed ad salvandum. Hujus apis duo sunt adventus. Veniens ad salvandum in primo mel tantum visus est attulisse et quasi aculeum reliquisse. Veniens ad judicandum in secundo eos qui nolunt salvari, facere videbitur e converso. Quasi aculeum suum deposuerat, quando tam indigna patiens, misericordiam et non judicium exhibebat. Sed nolite peccare in spe, nolite sperare in iniquitate. Quandoque enim hæc apis aculeum suum habet resumere, et acriter nimis infigere in medullis hominum impiorum : quia Pater *omne judicium dedit Filio* [3].

Et nota, quod hæc apis primo flori virginitatis in incarnatione : secundo, arbori crucis insedit in passione. De flore, id est, de virginali carne Mariæ operata est primum favum, id est, ceram humanitatis continentem mel divinitatis. De arbore crucis secundum : fuit enim passio quasi favus, nostra redemptio quasi mel. De hac ape dicitur Eccli. XI, 3 : *Brevis in volatilibus est apis, et initium dulcoris habet fructus illius.* Brevitas humilitas, volatilia homines et Angeli. Ejus enim humilitas major quam hominis. Unde, Luc. XXII, 27 : *Quis major est, qui recumbit, an qui ministrat? nonne qui recumbit? Ego autem*, etc. Isa. XLI, 4 et Apocal. I, 8 : *Ego primus* in dignitate, *et ego novissimus* in humilitate. Major etiam quam

[1] Psal. XVII, 11.
[2] Cf. Isa. XI, 2.
[3] Joan. V, 22.

Angeli. Unde : *Minuisti eum paulo minus ab Angelis* [1], qui non sunt carnei, nec possunt mori.

Hæc apis flori munditiæ virginalis insedit, et ex eo materiam sui operis traxit, ejus odorem et pulchritudinem nec violans nec corrumpens. Cujus fructus, ejus opus, scilicet redemptio mundi et liberatio captivorum. Hic est fructus quem Dominus in arborem triumphalem ascendens, apprehendit. Cantic. VII, 8 : *Ascendam in palmam*, etc. Hoc est opus de quo, Isa. XXVIII, 21, bis dicit : *Alienum est opus ejus ab eo..., peregrinum est opus ejus ab eo.* Ibi Gregorius : « Quia non congruebat deitati flagellari, conspui, crucifigi, et hujusmodi. » De hoc opere dicitur, Eccli. XLII, 16 : *Gloria Domini plenum est opus ejus.* Opus ergo quod fecit in mundo, fuit flagellorum et opprobriorum perpessio. Hoc opere nobis est vita perdita data. Unde de Christo dicitur, Proverb. X, 16 : *Opus justi ad vitam*, etc. Huic operi debet assimilari opus cujuslibet justi. Unde, Joan. XII, 26, dicit Christus : *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* Item, ibidem, XIII, 15 : *Exemplum dedi vobis*, etc. Fructus autem hujus apis habuit initium dulcoris : quia nulla pœna vel acerbitas potest ei prævalere. Item, quia primam purgavit amaritudinem, quam lethalis pomi gustus induxerat, quando scilicet pœnam delevit et peccatum. Et bene dicitur *initium dulcoris :* quia hic sentitur in spe et interiori consolatione. Unde significatur per acetum Ruth [2] : quia quamlibet buccellam sapidam reddit et sanam. Et nec labore frangi, nec nimis terreri, nec longo sinit itinere fatigari.

2\. Christus apis. Quia calidæ naturæ : per charitatem enim dignatus pro nobis incarnari, crucifigi, et mori. Unde, ad Ephes. II, 4 et 5 : *Deus qui dives est in misericordia, propter nimiam caritatem suam qua dilexit nos, et cum essemus mortui peccatis, convivificavit nos Christo,* etc.

Quia brevis staturæ per humilitatem. Unde : *Brevis in volatilibus est apis* [3], etc., ut supra.

Quia mel portat in ore per sermonum dulcedinem. Unde, Psal. CXVIII, 103 : *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua !* Joan. VI, 69 : *Verba vitæ æternæ habes*, dicit ei Petrus.

Quia aculeum habet in cauda, propter justitiam quam exercebit in judicio, quod erit in fine mundi dicens : *Discedite a me, maledicti* [4], etc.

Quia parca in victu per abstinentiam. Unde dicit Ecclesia de eo : « Parvoque lacte pastus est, etc. »

Quia sedula circa opus suum. Unde de de Christo dicitur, Psal. CIII, 23 : *Exibit homo ad opus suum*, etc. Homo Christus, cujus opera nostra redemptio, ad quod exiit in sua incarnatione. Unde dicit, Joan. XVI, 28 : *Exivi a Patre, et veni in mundum. Opus*, inquam, *suum*, ad quod nemo alius suffecisset : et quia ad ipsum spectabat redemptio generis humani.

Quia mellificavit aliis, quando nobis apiculis suis attulit mel divinitatis suæ clausum in cera humanitatis suæ.

Quia sexangulam facit domum suam, dans illis gratiam regendi cor et quinque sensus quos inhabitare dignatur.

Quia munda : non enim insidet stercoribus aut floribus fœtentibus. Et de sapientia dicitur, Sapient. I, 4 : *Non habitabit in corpore subdito peccatis.*

Foribus pascitur. Unde, Cantic. II, 16 : *Qui pascitur inter lilia.*

Agilis : quia *exsultavit ut gigas ad currendam viam* [5], scilicet mandatorum Patris.

[1] Psal. VIII, 6.
[2] Ruth, II, 14.
[3] Eccli. XI, 3.
[4] Matth. XXV, 41.
[5] Psal. XVIII, 6.

Subtilis : quod apparet manifeste in domo quam sexangulam facit.

Quia buxum colit, parvulos scilicet per humilitatem, semper virentes per fidem et jugem sanctitatem, condensos in foliis per divinam laudem, per assiduam orationem, per pusillanimum consolationem, et hujusmodi, et inquirentes æternorum virorem. Job, xxxix, 8, de onagro : *Virentia quæque perquirit.*

Quia cellam habitat. Latuit enim Christus in cella uteri virginalis novem mensibus. Latet etiam in cella Scripturarum.

Quia crucibus ligneis suspendit opus suum, ut supra. Ad hoc enim ligno crucis insedit, ut mellis sui conficeret favum, qui fuit redemptio generis humani. Cera designat corpora, mel animas.

Quia recedens a domuncula sua, id est, humili conscientia, quod fit quando justus peccat, tenui sibilo confessionis et orationis revocatur. Propter hoc in sibilo auræ tenuis dicitur esse Dominus [1].

Quia de longe sentire dicitur odorem rosæ. Et Christus de cœlo odorem Mariæ. Unde ipsa dicit, Cantic. I, 11 : *Dum esset rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum.*

Iracunda et pugnax : quod erit in judicio quando resumet aculeum suum. De ira ejus, Sapient. v, 23 : *A petrosa ira plenæ mittentur grandines.* De pugna ejus contra reprobos, Apocal. II, 16 : *Pugnabo cum illis in gladio oris mei.* Quod erit, quando dicturus est : *Discedite a me, maledicti* [2], etc.

Pugnat etiam cum vespis, id est, hæreticis, qui nihil habent simile cum ape, et cum apibus extraneis, scilicet illis hæreticis, qui baptisma susceperunt, et cum apibus otiosis, id est, illis fidelibus qui non faciunt opera fidei, quam professi sunt, et qui in vacuum gratiam Dei recipiunt.

CAPUT VI.

De arboribus hujus horti.

Vitis, oliva, rubus, cedrus, quoque palma, [cypressus,
Libanus, et platanus, cinnamomum, myrrha, [storaxque,
Galbanus, ungula, gutta, et balsamus, et [terebinthus,
Arbor, seu lignum, virgultum, virgula, virga,
Malusgranata, vel punica, ficus, amygdal,
Morus, sycomor, abiesque, salix, oleaster,
Pinus, castanea, laurus quoque, buxus, et [ulmus.

Hortus conclusus soror mea, sponsa [3], etc. : quoniam in horto concluso multæ solent arbores et maxime fructiferæ arbores reperiri, videndum est de arboribus hujus horti. Eccle. II, 4 et 5, dicit Salomon : *Plantavi vineas, feci hortos et pomaria, et consevi ea cuncti generis arboribus*, etc. Maria siquidem hortus sive pomarium Domini est consitum manu sapientiæ omni arborum genere, id est, omnimoda virtute, quarum videlicet arborum nomina per suprascriptos versus facile poterunt memoriæ commendari.

[1] III Regum, IX, 8.
[2] Matth. xxv, 41.
[3] Cantic. IV, 12.

§ I.

Vitis.

1. Maria dicitur *vitis*, imo ipsa se nominat *vitem*, Eccli. XXIV, 23, dicens : *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris, et flores mei fructus honoris et honestatis.* Nota, quod quidam codices habent *odoris*, sed littera correcta habet *honoris.*

Possunt autem hæc verba sic exponi de sapientia ut dicat : *Ego fructificavi*, id est, fructificando dedi, *suavitatem odoris*, id est, doctrinam suavem et odoriferam. Suavitas enim retinet. Joan. VI, 69 : *Domine, ad quem ibimus ?* dicit Petrus, *verba vitæ æternæ habes.* Odor attrahit. Isa. II, 3 : *Venite, et ascendamus*, etc. Vel sic : *Fructificavi*, id est, fructificando dedi suavitatem odoris, id est, suavitatem doctrinæ procedentem ex odore.

Quasi vitis. Ecce modus fructificandi quomodo fructifico ego, *quasi vitis*, quæ aquam putrefactam convertit in vinum. Et sapientia vel Christus vel doctrina fructificat, dum ab amore voluptatis convertit vinum amoris, quod lætificat homines [1], et germinat virgines [2]. Dominus etiam aquam legis mutavit in vinum Evangelii, quod significatum est, Joan. II, 7 et seq., in nuptiis.

Et flores mei, id est, virtutes sanctorum, quæ a me procedunt, sunt fructus jam habitus in præsenti : quia virtutibus est delectatio et jucunditas vel serenitas conscientiæ annexa. Proverb. XV, 15 : *Secura mens*, etc. *Odoris* in re : quia alios attrahunt per exemplum, ut cortina cortinam. *Et honestatis* in spe : honestas enim status est seu stabilitas honoris, qui nunc habetur in spe : quia *nunc filii Dei sumus* [3]. Vel, *fructus honoris* sunt virtutes : quia merentur honorari, et quia sunt *fructus honestatis*, id est, pleni honestate.

De Maria sic : *Ego quasi vitis.* In hoc ostendit ipsa, quod plenitudo sua redundavit in alios per exemplum lectionis et studii. *Conservabat* enim *omnia verba* [4], etc. Verba enim Angelorum, pastorum, et Simeonis conferebat cum verbis legis : nec potuit mater Verbi verbum ignorare creatum. 2.

Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris. Odor potest dici lex : quia nares spirituales delectat spiritualiter intellecta, et cujus usus erat in odoramentis. Suavitas Evangelii. Matth. XI, 30 : *Jugum enim meum suave est*, etc. *Odoris* dicit generaliter non adjiciendo *suavis*, vel hujusmodi, in quo intelligitur lex cujus interiora suavia, exteriora gravia in multis. In vite Domini aqua fit vinum : et beata Virgo legendo in lege et Prophetis fecit fructum Evangelii. Ideo dicit : Ego legendo in lege et Prophetis fructificavi, id est, fructum feci, qui fructus est finis legis. Et hoc quasi vitis mutando duritiam et insipiditatem legis in suavitatem et dulcedinem Evangelii, præponendo scilicet fructum mentis fructui ventris. Fuit enim fortis mulier quæ carnem contempsit vovens virginitatem contra legem quæ steriles maledicit, et contemnens mundum contra legem quæ temporalia promittit. Et etiam fuit supra legem quæ neminem ad perfectum duxit. Et hi flores sunt sententiæ Evangelii, quæ tempore veris, id est, gratiæ emanaverunt de pratis Scripturæ Veteris Testamenti, quæ clausæ erant tempore hiemis, id est, legis. Proverb. XXVII, 25 : *Aperta sunt prata*, etc. Tales enim sententiæ sunt flores ejus visum spiritualem confortando, et fructus affectum reficiendo. Matth. XI, 28 : *Venite ad me*, etc., usque, *reficiam vos.* Sunt autem *fructus*

[1] Judicum, IX, 13.
[2] Zachar. IX, 17.
[3] I Joan. III, 2.
[4] Luc. II, 51.

honoris : quia docent interiorem munditiam, *et honestatis,* quia docent exteriorem.

Aliter : *Ego,* dicit Maria, *quasi vitis fructificavi suavitatem odoris,* id est, suavem odorem sanctæ conversationis et opinionis, cum jucunditate mentis quæ designatur in vino seu in vite [1]. *Et flores mei,* id est, virtutes, scilicet viola humilitatis, rosa charitatis, lilium virginitatis, sunt *fructus honoris et honestatis :* quia imitatores meos in his virtutibus reficiunt spiritualiter et saginant, et ideo fructus.

Vel sic : *Flores mei*, id est, decor honestæ conversationis et fragrantia bonæ opinionis, sunt *fructus honoris et honestatis,* quia ipsos satiant et reficiunt, qui ab ipsis exemplum sumunt. Vel, *fructus* potest esse genitivi casus, ut sit sensus : Flores mei fructus, id est, qui parturiunt ex se fructum vitæ æternæ, et sunt honoris et honestatis collativi. Vel, *fructus odoris*, alia littera, quia alliciunt ad currendum post me : quod patet in adolescentulis, quæ refectæ hujusmodi fructibus, et illectæ hujusmodi odoribus dicunt ei : *Curremus in odorem unguentorum tuorum* [2].

Vel sic : *Fructificavi suavitatem odoris*, id est, odorem suavissimum cœlesti sponso quo illum attraxi ad me de cœlo. Odor enim illum attraxit, suavitas retinuit. Cantic. I, 11 : *Dum esset rex in accubitu*, etc. Vel, *fructificavi suavitatem* conscientiæ quoad me, et *odorem* sanctæ opinionis quoad proximum.

Vel sic : Maria hic dicit se fructificasse sicut fructificat suavitatem odoris : quia sicut sine læsione vitis procedit ab ea odoris suavitas, et idem odor longe lateque diffunditur : sic de Virgine sine læsione pudoris processit Filius Dei, cujus dulcis opinio replet mundum. Luc. IV, 14 : *Fama exiit per universam regionem de illo.* Et bene Christus dicitur *fructus* et *suavitas odoris,* cujus suavitas modo in via sentitur ut odor, sed in patria gustabitur ut fructus et perfecte saporabitur. Unde in persona ejus videtur dixisse, Job, IX, 26 : *Dies mei pertransierunt quasi naves poma portantes.* Quæ scilicet naves poma portantes per aquam, pomorum odorem transeundo diffundunt, sed gustum saporis non tribuunt. Sic nos dum per mare hujus sæculi transimus, odorem quidem divinæ dulcedinis quadam exsilii contemplatione sentimus : sed quando facie ad faciem Deum videbimus, tunc divina dulcedine fruemur pleno gustu.

Et nota, quod dicit : *Fructificavi suavitatem odoris.* Res enim odorifera et odorem a se emittit, et odorem in se plurimum retinet. Sic beata Virgo emisit suavitatem odoris, fructum suum qui Christus est producendo, quem tamen excellenter in se retinuit, mansit quidem in ea secundum divinitatem qui ex ea prodiit secundum humanitatem.

Sequitur : *Et flores mei fructus honoris et honestatis.* Mirabile verbum, *flores mei fructus*, et flos solet præcedere fructum, fructus sequi. Quid est ergo quod dicit : *Flores mei fructus,* quasi in uno instanti ? Notandum ad hoc, quod in aliis mulieribus post conceptionem pueri caro prius formatur, post aliquantulum tempus anima infunditur : et sic crescendo moratur puer in utero matris donec venerit tempus nascendi. Sed non ita factum est in beata Virgine : quia statim ad hanc vocem : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*, etc., conceptus est Christus plenus homo in carne et anima, ita tamen, quod tunc lineamenta corporis humanis visibus discerni non possent. Et sic ipsa fructum concepit cum flore, ut flos ad conceptionem fructus ad perfectam humanitatem referatur. Et ideo ipsa dicit : *Flores mei fructus.* Et unde fructus, statim subjungit, *honoris et honestatis.* 3.

[1] Judicum, IX, 13.

[2] Cantic. I, 3.

Nota, quod opus carnis in conjugio est erubescibile, sine conjugio damnabile. Unde Elisabeth concepto Joanne occultabat se mensibus quinque [1], quia partus sui erubescebat ætatem, ut dicit ibi Glossa, ne in senectute sua vacasse libidini videretur. Quæ scilicet libido etiam in conjugatis non deberet exerceri nisi in juventute, et causa prolis. Unde, Genes. xviii, 12, cum Saræ nuntiaretur conceptus, respondit: *Postquam senui, et dominus meus vetulus est, voluptati operam dabo?* Fructus ergo beatæ Virginis fuit honoris, quia sine rubore matrimonialis copulationis: et honestatis, quia sine culpa alicujus carnalis commixtionis. Vel, Christus flos Mariæ fructus est *honoris et honestatis :* quia ab ipso et ipsum totus honor mundi et tota ad honestas morum.

4. Aliter : *Flores mei fructus honoris et honestatis.* Postquam dixerat de illo fructu privilegiato quem protulit quasi vitis, subjungit de fructu prærogativarum, meritorum et præmiorum, quos fructus multiplex florum varietas germinavit. Dicit ergo : *Flores mei* fecerunt *fructus odoris*, per quos scilicet bonum odorem diffundo, *et honestatis*, id est, abundantiæ et opulentiæ. Nam honestas dicitur opulentia. Eccli. xi, 23 : *Facile est in oculis Dei subito honestare pauperem.* Et paulo ante, ℣. 14 : *Paupertas et honestas a Deo sunt.* Vel ideo dicit, *Flores mei fructus* : quia opera bona facta in præsenti, ex ejus dilectione erumpentia, flores quidem modo sunt, quorum fructus vita æterna.

Item, Notandum, quod in hac vite vel vinea impletum est illud Isaiæ, v, 1 et 2 : *Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam : et ædificavit turrim in medio ejus, et torcular exstruxit in ea.* Quod autem sequitur : *Et exspectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas*, et cætera quæ sequuntur, hoc non potest beatæ Virgini convenire. Item, illud Jeremiæ, ii, 21, dicitur ei a Domino : *Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum.* Sed quod sequitur, non potest exponi de ea ad litteram. Mystice tamen potest dici, quod sicut Filius multis per occasionem positus est in ruinam, sic et ipsa Judæis incredulis conversa est in amaritudinem per occasionem, non per causam.

5. A Domino plantabatur in sua conceptione. Isa. v, 2 : *Plantavit vineam electam.* Simile, Jerem. ii, 21. *Plantata autem fuit in montibus Samariæ* [2], id est, in eminentia Ecclesiæ. Samaria interpretatur *custodia*, et significat Ecclesiam quæ custodit Christianos. Sed sicut mons supereminet terræ adjacenti, sic Maria supereminet omni sancto ad custodiendos fideles Ecclesiæ. Item, Samaria interpretatur *custos Domini*, vel *conjunctio cum Domino* : quia ipsa vere custodivit Dominum sibi. Unde dicit : *Tenui eum, nec dimittam* [3]. Custodivit etiam Domino, dicens, Cantic. ii, 16 : *Dilectus meus mihi, et ego illi.* Item, Cantic. vii, 10 : *Ego dilecto meo, et ad me conversio ejus.* Ipsa etiam precibus suis conjungit nos Domino, disjunctos prius ab eo per peccatum, si tamen pœnitentes dimisso peccato confugerimus ad eam.

Plantabatur autem in suis radicibus, id est, in antiquis patribus. Unde, Psal. lxxix, 10 : *Plantasti radices ejus, et implevit terram.* Et bene dicitur, *implevit* : quia nobis attulit plenitudinem omnis boni, id est, Christum, qui est sufficientia omnium, sicut dicitur, II ad Corinth. iii, 5. Et in ejus nativitate incepit tempus plenitudinis, de quo habetur, ad Galat. iv, 4. Et ad hoc figurandum nata est in mense septembri,

[1] Luc. i, 24.
[2] Jerem. xxxi, 5.
[3] Cantic. iii, 4.

quando habetur plenitudo fructuum. A lapidibus purgabatur et malis herbis succrescentibus in sua sanctificatione. Isa. v, 2 : *Lapides elegit ex illa.* Et tunc proprie fuit ipsa *vinea electa, omne semen verum* [1]. Per lapides enim et herbas nocivas possunt designari tam originale peccatum quam fomes et titillatio peccati.

6. Spiritualiter radicabatur in illis antiquis patribus virtutum ipsorum imitatione, sicut ei præceptum fuerat a Domino, Eccli. xxiv, 13 : *In electis meis mitte radices.* In Abraham fides et obedientia, in Isaac spes et patientia, in Jacob charitas, in David humilitas. Et hæ sunt spirituales radices Mariæ.

De radice egrediebatur in sua nativitate, quando videlicet incepit exterius pullulare. Isa. xi, 1 : *Egredietur virga de radice Jesse*, etc.

Prope terram versabatur omni modestia et simplicitate infantiæ : quod et adhuc facit sollicita de peccatorum salute, qui sunt terra.

Crescebat et augmentabatur quotidiana melioratione. Unde, Ezechiel. xvii, 6 : *Cum germinasset, crevit in vineam latiorem, humili statura, respicientibus ramis ejus ad eam, et radices ejus sub illa erant : facta est ergo vinea, et fructificavit in palmites, et emisit propagines.* Ideo etiam de ipsa dicit Hieronymus in apocrypho de *Infantia ejus* : « Erat enim constans et immobilis, et quæ quotidie melior et melior transiret. » Crevit autem semper de virtute in virtutem, et quasi perfectæ fuit magnitudinis, quando dictum est ei : *Ave, gratia plena, Dominus tecum* [2], etc.

Vili et tenui discolori et ei parum adhærenti cortice instar vitis tegebatur in sui exterioris habitus qualitate. Non enim creditur habuisse mutatoria, non pretiosa, non bene colorata, sed magis exemplo Filii fuisse pannosa, quæ natum involvit vilibus panniculis [3]. Veri etenim simile est, quod si meliores pannos habuisset, in ipsis vel ex ipsis libentissime Filium involvisset, quem videlicet Filium Julianus apostata et cæteri irrisores, appellaverunt postea *Galilæum pannosum.* Certum est autem, quod qualiscumque fuerit habitus ejus exterior, nulla dilectione, nulla voluptate, nulla gloriatione, eidem adhærebat. Sciebat etenim cum esset magna prophetissa principem Ecclesiæ quandoque dicturum mulieribus : *Non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus* [4], etc. Sciebat etiam dixisse sapientem : *In vestitu ne glorieris umquam* [5]. Item, I ad Timoth. ii, 9 : *Non in tortis crinibus*, etc.

Hæc vitis præ cæteris arbusculis diligentius et quasi assidue excolebatur 7.
totius Trinitatis operatione. Speciales etiam ejus cultores fuerunt, inspiratio divina, Filii sapientia, Spiritus sancti disciplina, munitio Angelica, propria diligentia, patris et matris doctrina, et hujusmodi. (Quære § tertio de horto, ubi hortus dicitur *excultus.*)

Pastinabatur singulorum charismatum impinguatione. Unde dicitur Christo, Psal. lxiv, 10 : *Inebriasti eam, multiplicasti locupletare eam*, id est, multipliciter locupletasti. Marc. xii, 1 : *Vineam pastinavit homo*, etc.

Putabatur resecatione omnimodæ superfluitatis a corde ipsius, membris et sensibus. Cantic. ii, 12 : *Tempus putationis advenit.*

Concludebatur secretissima conversatione. Unde Angelus invenit eam in conclavi [6]. (Quære de clausuris horti, § primo : et huic vineæ poteris adaptare.)

[1] Jerem. ii, 21.
[2] Luc. i, 28.
[3] Luc. ii, 7.
[4] I Petri, iii, 3.
[5] Eccli. xi, 4.
[6] Luc. i, 28.

Fodiebatur veræ paupertatis et humilitatis dilectione : humilitas enim profundavit mentem ejus, ut capax fieret totius bonitatis paupertatis, amor exclusit ab ea appetitum totius terrenitatis, et utraque virtus fecit eam capacem totius divinæ largitatis. De qua dicitur, Jacob. I, 17 : *Omne datum optimum*, etc. Sed quia non tantum semel, sed etiam bis vel ter foditur vinea, multipliciter fossa est hæc vitis per compassionem in passionis fervore, cum ejus animam gladius Filii pertransiret, quando videlicet ipsa contemplante foderunt crucifixores manus et pedes Filii legionibus clavorum, et quando mucrone diræ lanceæ itum est in viscera ejus. Unde dici potest, quod quasi ter tunc fossa est vitis ista. Primo, quando eum tentum, cæsum et illusum indoluit. Secundo, quando eum suspensum et confixum ingemuit. Tertio, quando ipsum emisisse spiritum deploravit. Non enim, sicut dicit beatus Bernardus, videre, potuit Filium crucifigi sine affectu materni doloris, etsi speraret resurrecturum et mortem superaturum.

Propagabatur et extendebatur manum mittens ad fortia : quæque vitis enim in se replicata est humilis, et in latum extensa, vel in altum porrecta, prolixa et sublimis. Ideo de ipsa potest exponi illud Psalmi LXXIX, 12 : *Extendit palmites suos*, id est, orationes, beneficia, et exempla, *usque ad mare*, id est, usque ad existentes in qualibet amaritudine.

Aliter : Per mare signantur illi qui habent amaritudinem contritionis de peccatis suis. Veri etiam patientes, qui inundationes maris, id est, tribulationes mundi, quasi lac sugunt [1]. Per flumen, scilicet Jordanem, omnes illi qui solliciti sunt servare vel recuperare innocentiam baptismalem, et qui vere se humiliant coram Domino, et veraciter confitendo se judicant sine simulatione. In Jordane enim baptizatus est Dominus, et Jordanis interpretatur *humilis descensus* vel *rivus judicii*. Talibus extendit Virgo beneficia sua. Vis audire propagationem ejus? *Ecce*, inquit, *ex hoc beatam me dicent omnes generationes* [2]. Numquam enim cessat propagari et dilatari, cujus quasi quædam propagatio est exemplo ejus virginitatis æmulatio, cum jam non sit numerus adolescentularum in ejus odore currentium.

Vel etiam quasi quædam ejus propagatio in ejus nomine et honore Ecclesiarum infinita constructio seu beneficiorum suorum coruscatio. De proceritate ejus, in Psalmo LXXIX, 11 : *Operuit montes*, id est, sanctos, *umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei*, id est, Angelos. Vel sic : *Operuit montes umbra ejus*, id est, altissimos in virtutibus superavit in qualibet virtute, *et arbusta ejus*, id est, excrementa, *cedros Dei*, id est, fortes in bona operatione, et aromaticos sancta opinione, et quantumlibet profunde radicatos humilitate, fide, et charitate : quia *non est inventus similis illi* [3].

A terra levabatur jugi cælestium contemplatione, dicens illud Job, VII, 15 : *Elegit suspendium anima mea*. Et, Sapient. XVIII, 16 : *Usque ad cœlum attingebat stans in terra*. Item, sedebat solitaria, et tacebat, et levabat se supra se [4]. Et ideo vere dicere poterat cum Apostolo : *Nostra conversatio in cœlis est* [5].

Diligentissime conservabatur a Deo Trinitate, qui dicit de ea sub appellatione vineæ, Isa. XXVII, 3 et 4 : *Nocte et die servo eam, indignatio non est mihi*. Servabatur etiam ab Angelis, ut dicit ei Psalmista, Psal. XC, 11 : *Angelis suis mandavit de te, ut custodiant te*. Ideo dicitur de ea, Cantic. VIII, 11 : *Vinea fuit pacifico :... tradidit eam custodibus*, etc.

[1] Deuter. XXXIII, 19.
[2] Luc. I, 48.
[3] Eccli. XLIV, 20.
[4] Cf. Thren. III, 28.
[5] Ad Philip. III, 20.

Præcipui vero custodes illius Gabriel et Joannes. (Quære titulo de horto concluso ubi hortus dicitur *custoditus*, § secundo, et adapta huic vineæ.)

Et nota quod principaliter quasi quinque modis vinea destruitur, per demolitionem vulpecularum, id est, primorum motuum furtive irrumpentium. Unde, Cantic. II, 15 : *Capite nobis vulpes quæ demoliuntur vineas, nam vinea nostra floruit.* Item, per inundationem aquarum quæ designat copiam temporalium. Item, per grandinem qui designat luxuriam. Per gelicidium quod signat avaritiam. Per nebulam quæ significat superbiam. A primo præservata est per fomitis exstinctionem. A secundo, per paupertatem. A tertio, per virginitatem. A quarto, per largitatem. A quinto, per humilitatem.

8. Hæc vitis visitabatur in Angelica missione secundum quod orabat Psalmista, Psal. LXXIX, 15 et 16 : *Respice de cœlo, et vide, et visita vineam istam : et perfice eam quam plantavit dextera tua*, id est, Filius tuus vel propitiatio tua. Tunc enim visitavit eam Gabriel datus ei in custodem. Unde, *Missus est Angelus Gabriel ad Mariam* [1], etc. Visitavit eam colonus suus, id est, Filius Dei, qui est sapientia Patris. Unde paulo post subjungitur, ℣. 28 : *Ave, gratia plena, Dominus tecum.* Nec solum tunc, imo tamquam ad rem charissimam jugiter ad eam respiciebat Dominus. Unde dicit, Cantic. VIII, 12 : *Vinea mea coram me est.* Ipsam enim *Dominus semper invisit, et oculi illius in ea sunt a principio anni usque ad finem* [2] : dicitur de terra promissionis in figura beatæ Virginis.

Amplitudine foliorum decorabatur in verborum sententiositate. (Quære titulo de *verbis ejus.*)

Florida describebatur in Evangelica narratione, quasi flore lilii per quod virginitas. Unde, Luc. I, 26 : *Missus est Gabriel Angelus a Deo in civitatem Galilææ, cui nomen Nazareth*, quod interpretatur *flos, ad Virginem*, ecce flos lilii. Et nota, quod flos vitis aliis floribus est subtilior, delicatior, rarior : et ideo gratior et gratiosior. Hic est flos virginitatis, qui quanto est in terris rarior, tanto Deo et Angelis gratior et gratiosior. Unde, Matth. XIX, 12 : *Qui potest capere, capiat.* Flos etiam hujus vitis et fructus pariter Christus Dominus est. Unde ipsa dicit, Eccli. XXIV, 23 : *Flores mei fructus*, etc., ut supra.

Impinguata ostendebatur in gratiæ plenitudine. Unde, Luc. I, 28 : *Ave, gratia plena*, etc. Et paulo post, ℣. 20 : *Invenisti gratiam apud Deum*, etc.

Paxillabatur in Dominica associatione. Unde : *Dominus tecum*, quasi paxillus ad sustentandum te. Ideo dicitur, Cantic. VIII, 5 : *Innixa super dilectum suum* : Filium enim Dei, qui virtus Patris est, fide mediante concepit. Et tunc impleta est promissio Patris, qui promiserat de Filio, Isa. XXII, 23 : *Figam illum paxillum in loco fideli*, id est, in corde Mariæ et in utero ejus.

Alio etiam modo per compassionem paxillata fuit hæc vitis, quando videlicet botrus ejus paxillo crucis affigebatur, et ipsa stabat juxta crucem mente affixa paxillo crucis cum Filio. Et hoc præfiguratum fuerat, Numer. XIII, 24 et 25, in botro quem portaverunt per præfigurationem in vecte, id est, in cruce, duo viri, id est, duo Testamenta. Item, idem præfiguraturum fuerat, Numer. XXI, 9, in serpente æneo erecto in palo, quem cum respicerent percussi a serpentibus, sanabantur.

Paxillo suo colligabatur quasi quibusdam viminibus, quæ dicuntur *caprioli* a capiendo arbores, vel *cincinni* sive *uncinuli* fide, spe et charitate, quæ est vinculum perfectionis [3], si sit *de corde puro, de conscientia bona, et fide non ficta* [4].

[1] Luc. I, 26.
[2] Deuter. XI, 12.
[3] Ad Coloss. III, 14.
[4] I ad Timoth. I, 5.

Fides enim, spes et charitas triplex est funiculus qui difficile rumpitur[1]. Quasi diceret illud Canticorum, III, 4 : *Tenui eum, nec dimittam*. Item, illud Psalmi LXXII, 28 : *Mihi adhærere Deo bonum est*, etc. Quia sicut dicit ibi Glossa : « Neminem permittit Deus cadere, qui adhæreat vero amore. » Propter hoc dicebat Filio : *Tenuisti manum dexteram meam*[2], etc. (Quære titulo de *sanctitate ejus*.)

Quasi per paxillum elevata ostendebatur, quando subjunctum est in salutatione : *Benedicta tu inter mulieres*[3], id est, super omnes mulieres, sicut glossat Hieronymus. Et tunc impletum est quod de ea prædixerat Pater, Ezechiel. XVII, 24 : *Exaltavi lignum humile*, etc. Vitis enim per se ad terram cadit, sed mediante paxillo sursum ascendit. Quasi enim in terram per humilitatem cadebat, quando Angelo respondebat : *Ecce ancilla Domini*[4]. Per hunc autem paxillum se elevatam ostendebat, quando dicebat : *Beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est*[5].

Odorifera demonstrabatur in virginitatis professione, quando dixit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*[6]? Odor ejus virginitas, et adhuc in hoc odore currunt post eam adolescentulæ. Quomodo odor vitis fugat serpentes, invenies paulo infra.

Cœlesti rore vel pluvia fœcundabatur in Spiritus sancti superventione. Unde : *Spiritus sanctus superveniet in te*[7], etc. Quasi a fervore nimio præservabatur in virtutis Altissimi obumbratione. Unde : *Virtus Altissimi obumbrabit tibi*[8]. (Horum duorum habes multiplicem expositionem titulo de primo delectabili horti conclusi.) Fructus ejus commendabatur in Angelica testificatione. Unde : *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Item, Cantic. VIII, 11 : *Vir affert pro fructu ejus mille argenteos*.

Quasi plicabatur obedientia et humiliatione. Unde paulo post respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi*[9]. Et in hoc verbo concepit, et tunc instar vitis humiliavit se sub palmite suo, id est, Filio Dei quem concipiebat.

Et nota, quod vitis parvula pretiosius et fortius vinum reddit : et hæc vitis in parvitate suæ humilitatis attulit illud vinum quod *lætificat Deum et homines*[10]. Et de virtute hujus vini dicitur, Joel, II, 22 : *Ficus et vinea dederunt virtutem suam*. Cum enim inter omnia arbuscula paradisi, id est, Ecclesiæ, fuerit humilior, datus est ei per gratiam fructus pretiosior.

Item, Vitis in altis locis et petrosis ubi habet plenitudinem lucis et fervoris, vinum profert fortissimum. Petrosa sunt firmitas patientiæ, altitudo eminentia contemplationis et vitæ claritas et fervor solis plenitudo cognitionis et incensio charitatis.

Fructus ejus crescebat et quasi maturabatur in omnimoda perfectione. Unde, Luc. II, 40 : *Puer autem crescebat, et confortabatur, plenus sapientia : et gratia Dei erat in illo*. Et paulo post, ℣. 52 : *Jesus proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homines*. Ecce botri maturitas et plenitudo vini quo sapientia et gratia designatur.

Item, Hæc vinea vel botrus hic vindemiabatur in Filii comprehensione, quando quodammodo botrus suus ei tollebatur et ad prælum, id est, pressorium crucis deportabatur. Isa. LIII, 8 : *Quia abscissus est de terra viventium*. Vindemiatus etiam fuit Christus sicut vinea, vel sicut botrus in passione. Sicut vinea, quando discipuli ejus, relicto eo, fugerunt[11]. Tamquam

[1] Eccle. IV, 12.
[2] Psal. LXXII, 24.
[3] Luc. I, 42.
[4] Ibid., ℣. 28.
[5] Ibid. ℣℣. 48 et 49.
[6] Ibid., ℣. 34.
[7] Ibid., ℣. 35.
[8] Ibid.
[9] Ibid., ℣. 38.
[10] Judicum, IX, 13.
[11] Matth. XXVI, 56.

botrus vel oliva, quando comprehensus est ut in cruce calcaretur. Ideo, Thren. I, 12, dicit Filius de Patre : *Vindemiavit me, ut locutus est Dominus, in die iræ furoris sui.* Item, Thren. II, 20, dicit Filius Patri : *Vide, Domine, et considera quem vindemiaveris.* Et nota, quod botrus iste nec ante maturitatem vindemiatus est, nec dimissus est quasi computrescere in vite. Et hoc prædictum fuerat, Jerem. XXXI, 5 : *Donec tempus veniat, non vindemiabunt.* Hoc est etiam quod ipse prædixerat, Joan. II, 4 : *Nondum venit hora mea.*

Item, Botrus iste torculabatur, id est, premebatur in pressorio crucis in passione, et inde exprimebatur pretiosum mustum redemptionis nostræ, ut Filii passionis biberent sanguinem meracissimum uvæ [1]. Tunc enim venerat hora illa de qua prædixerat Filius matri vinum postulanti in nuptiis, Joan. II, 4 : *Nondum venit hora mea.* Quasi diceret : Nondum venit uva ad torcular, nondum Judas levavit super me calcaneum suum, nec magnificavit super me supplantationem, nondum tempus est dandi vinum sanguinis mei ad potandum.

Item, Ex hac vite nata est uva mellita et saporis dulcissimi contra uvam fellis et botri amarissimi, et contra uvam acerbam quam comederunt Adam et Heva patres nostri : unde et adhuc obstupescunt dentes filiorum [2]. Sed istius uvæ sapor spiritus super mel dulcis.

Mystice : Patres prælati qui sibi incorporant temporalia per amorem, quæ sunt quasi uva acerba, id est, immatura, nec apta ad comedendum : et ideo dentes filiorum, id est affectus minorum obstupescunt, non sentientes de rebus prout sentiendum est, sed patiuntur tædium spiritualium bonorum, et inardescunt amore temporalium. Sed panes calidi, id est, exempla sanctorum, qui sunt panes propositionis, quia aliis debent proponi in exemplum, tollunt hunc stuporem. Calidi, quia processerunt ex fervore charitatis, quæ fecit eos contemnere temporalia : et tales debent poni in altari cordis, id est, in animo jugiter recoli : et hoc in sabbatis, id est, in quiete mentis : et sic stupor dentium recedit, et reparatur gustus ad gustandum quoniam suavis est Dominus.

Moraliter : Uva acerba fructus est ante tempus, et significat felicitatem præsentem in opulentia et gaudio jucunditatum temporalium, quæ scilicet felicitas exspectanda erat in cœlo. Sed ista comedentibus dentes obtupescunt : quia sensus eis deficit in masticatione Verbi vitæ.

Item, In istius uvæ vino vel sanguine lavat Judas, scilicet verus confitens et verus laudans, stolam suam et pallium [3]. In stola conversatio interior, et in pallio exterior designatur.

Item, Botrus iste pressus est in torculari crucis, ut sanguine suo nos potaret, ut instar pelicani filios suscitaret, ut filios aquilæ pasceret, ut lanam nostræ conversationis tingeret. Ideo dicit : *Torcular calcavi solus* [4], id est, in torculari crucis permisi me calcari, qui sum uva, ut filii, id est, imitatores passionis meæ, biberent sanguinem uvæ meracissimum.

Maria vitis. Quia lætitiæ mater : quia botrus ejus vel vinum, id est, Christus, Deum, scilicet Patrem, lætificat et homines [5] : ipsa enim signatur per Saram, quæ peperit Isaac [6], scilicet Christum, qui est risus noster et gaudium.

Humilis statura, sicut satis assignatum est supra.

Cito fert fructum : unde circa decimum quartum annum creditur concepisse. Unde Salomon, Proverb. XXX, 19 : *Viam viri*

[1] Deuter. XXXII, 14.
[2] Cf. Jerem. XXXI, 29 ; Ezechiel. XVIII, 2.
[3] Cf. Genes. XLIX, 11.
[4] Isa. LXIII, 3.
[5] Judicum, IX, 13.
[6] Genes. XXI, 2.

in adolescentia, id est, in Virgine juvencula, dicit se ignorare.

Flexibilis obedientia quoad Deum, et pietate quoad proximum : quia mater misericordiæ. Unde et sæpissime in Scriptura comparatur *virgæ*[1], quæ valde plicabilis est. Ideo appellat Isidorus vitem *arborem lentam*, id est, flexibilem.

Flagella facit ad verberandum dæmones : quia virtus Dei et potestas in ipsa est plenarie debellandi, expugnandi, et excruciandi pro nobis aereas potestates. Isaiæ, XXVIII, 18 : *Flagellum inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem* : fugit enim Assur, id est, diabolus hac virga percussus[2].

Odit fimum, id est, peccatum et temporalia : quia temporalibus noluit impinguari exemplo Filii magis eligens paupertatem.

Odit capras, id est, luxuriosos fœtentes et abominabiles, qui faciunt ei quasi malum ad cor, quæ merito virginitatis, quam prima vovit, digna fuit concipere Salvatorem.

Odit vepres, id est, peccata quæ pungunt animam et cruentant.

Diligit montes, id est, sanctos : et ibi melius crescit. Sed si sint petrosi, id est, super Christum fundati et luminosi a sole justitiæ et ferventes charitate, in hujusmodi locis solet vitis proferre vinum optimum, id est, dare talibus magnam devotionem.

Præcisa fuit lacrymis, quando vulnerata est usque ad cor in Filii passione : tunc enim præscindebatur, quando sputis et colaphis, clavis et lancea Filius incidebatur, qui est vitis vera.

Medullosa est, habens viscera pietatis maternæ, sicut infra dicetur de cedro.

Umbram gratissimam ministrat, cum sit valde lata in foliis quemadmodum platanus. Et de hac obumbratione dicitur, Michææ, IV, 4 : *Sedebit vir subtus vitem suam*, id est, requiescet, et securus erit per protectionem beatæ Virginis, quæ data est virtuose agentibus in protectionem et refrigerium. Et hoc designatum est, I Machab. XIV, 12, ubi dicitur, quod in tempore Simonis, *sedit unusquisque sub vite sua et sub ficulnea sua : et non erat qui eos terreret*. Simon obediens, Christus Dominus est. Item, De hac obrumbratione dicitur, Eccli. XIV, 27 : *Protegetur*, scilicet servus Mariæ, *sub tegmine illius a fervore, et in gloria ejus requiescet*. Gloria Mariæ misericordia ejus. Unde, Osee, XIV, 7 : *Erit quasi oliva gloria ejus*. Oliva enim significat misericordiam. (De obrumbratione Mariæ quære titulo de horto, § 9, et titulo quod ipsa dicitur *tabernaculum*. Et vigesima secunda causa quære de protectione ejus.) In umbra etiam, id est, in imitatione Mariæ vita est animæ. Unde dicitur ei sicut Filio, Thren. IV, 20 : *In umbra tua vivemus in gentibus*.

Botro suo famelicos cibat : quia spiritualiter esurientium fructus quem peperit, plena est refectio. Ideo de hoc fructu dicit fidelis anima, Cantic. II, 3 : *Fructus ejus*, scilicet Mariæ, *dulcis gutturi meo*.

Sanguine uvæ suæ sitientes potat, qui scilicet sanguis vere est potus[3].

Eos qui sani sunt, multimode delectat odore, virore, respectu, gustu, pastu, potu, umbra, protectione, absconsione, medicina, et refrigerio, et multis aliis modis quos lingua non sufficit enarrare.

Fessos et languidos solatur et recreat : nam ad bene operandum fastidiosos instigat.

Operarios suos et cultores ubicumque sustentat per gratiam in præsenti, sed ipsos in vita futura largissime exhibebit. Et nota, quod in hac vite tot sunt propagines, quot in Maria virtutes. Imitatores humilitatis ejus operantur in propagine pietatis, et sic assigna de aliis.

Odore florum suorum serpentes et venenata fugat. Flores Mariæ principa-

[1] Cf. Numer. XXIV, 17 ; Isa. XI, 1 ; Psal. CIX, 2, etc.

[2] Cf. Isa. XXX, 31.

[3] Joan. VI, 56.

les, virginitas, paupertas, humilitas, et beneficio hujus triplicis floris fugat et exterminat Maria a suis amatoribus verbo et exemplo et subsidio triplex genus serpentium, quod tangit Moyses, Deuter. VIII, 15, ubi exprobrat populo Judaico, quod eum Dominus a serpentibus liberasset, dicens : *Ductor tuus fui in solitudine magna atque terribili, in qua erat serpens flatu adurens, et scorpio, ac dipsas, et nullæ omnino aquæ.* Solitudo magna et horribilis mundus, qui dicitur *solitudo magna* propter magnum defectum virtutum et bonorum operum, *horribilis* propter horrorem vitiorum. In quo est *serpens flatu adurens,* scilicet regulus, qui aves volantes flatu suo dejicit et occidit. Hæc est superbia, quæ viros justos volantes pennis virtutum et cœlestia contemplantes, spiritualiter sæpe interficit et dejicit in infernum. *Scorpio* capite blandiens, sed cauda pungens, luxuria est, cujus delectatio blanditur in culpa, sed punget in pœna: et dicitur *scorpius* quasi sine cordis pietate. *Dipsas* quæ alio nomine dicitur *situla,* quia quos pungit, siti interficit, insatiabilis est avaritia, quia in hac solitudine nullæ sunt omnino aquæ quæ mentem avari valeant satiare. Flores ergo Mariæ vitis hæc tria genera serpentium exstinguunt et ejiciunt, humilitas spiritum superbiæ, virginitas luxuriam, paupertas et terrenorum contemptus avaritiam. Odor ergo nectareus hujus vitis, id est, generalis opinio virgineæ beatitudinis, et omnimodæ ejus virtutis, in his qui in ejus currunt odoribus, frangit superbiam, sistit luxuriam, frænat avaritiam, et generaliter pestes omnium suffocat vitiorum.

10. Item, Christus vitis. Unde dicit, Joan. xv, 1 : *Ego sum vitis vera, et pater meus agricola est.* Et paulo post, ℣. 5 : *Ego sum vitis, vos palmites,* etc. In hac verborum serie comparatur Deus Pater agricolæ, Christus homo viti secundum humanitatem, qui et ipse est agricola secundum divinitatem, cujus vitis singuli palmites singuli sunt Ecclesiæ fideles. Dicitur autem Deus Pater *agricola* per similitudinem. Agricola enim mane surgit, operarios conducit, eos in vineam mittit, et eis in vespere præmium reddit. Et Deus Pater est paterfamilias, qui, sicut dicitur, Matth. xx, 1 et seq., exiit primo mane, hora tertia, sexta, et nona, et undecima, conducere operarios in vineam suam, et sero reddidit eis præmium.

Item, Agricola vineam plantat, et sepit, et ex ea lapides eligit, in ea turrim ædificat, torcular exstruit, et vinum patienter exspectat. Hoc totum legitur, Isaiæ, v, 1 et seq., sic : *Vinea facta est dilecto meo... Et sepivit eam, et lapides elegit ex illa, et plantavit eam electam : et ædificavit turrim in medio ejus, et torcular exstruxit in ea : et exspectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas.* Quid hæc mystice significent, infra dicemus.

Item, Agricola palmites infructuosos tollit, et in ignem projicit, fructuosos purgat, ut uberius fructificent : et hæc in nobis operatur Deus Pater, sicut in præsenti Evangelio reperitur. Est ergo Deus Pater agricola prædictis rationibus.

Vinea vel vitis Christus secundum humanitatem, ut hic : *Ego sum vitis vera* [1]. 11

Beata Virgo. Unde, Eccli. xxiv, 23 : *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris.*

Electi de synagoga. Unde, Jerem. II, 21 : *Ego plantavi te vineam electam, omne semen verum.*

Reprobi de synagoga. Unde, ibidem, eodem : *Quomodo conversa es mihi in pravum vinea aliena ?*

Electi de gentibus. Unde, Psal. LXXIX, 15 : *Respice de cœlo, et vide, et visita vineam istam.*

Universalis Ecclesia. Unde, Matth. xx,

[1] Joan. xv, 1.

1 : *Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.*

Quælibet fidelis anima. Unde sponsa invitat sponsum, Cantic. VII, 12, dicens : *Mane surgamus ad vineas*, id est, ad fideles animas excolendas. Multas alias vineæ significationes reperire est in Scriptura.

Ego sum vitis vera [1]. Non solum vitem sed *vitem veram* appellat se Dominus, ad differentiam illius vitis mendacis et pessimæ, scilicet synagogæ, vel cujuslibet peccatricis animæ, quam exspectavit ut faceret uvas, et fecit labruscas.

12. Christus vitis, quæ est arbor humillima : quia instar vitis humiliavit se quasi sub palmitibus suis, id est, Apostolis, quando lavit eis pedes [2], quia non venerat ministrari, sed ministrare [3].

Quia sicut vitis vitam subministrat palmitibus suis : quia ipse est vita [4], qui nec vivere nec fructum facere possunt, nisi manserint in vite [5]. Ideo ipse dicitur *vitis*, quasi vi tenens palmites, vel quasi vitam tenens palmitum. Dicitur etiam *vitis vera* : quia palmites manentes in hac vite impossibile est steriles esse. Si ergo sterilis es a bona operatione, scito quod non manes in vite. Et nota, quod dicit : *Ego sum via, et veritas, et vita* [6]. Via : quia a terra per vitem ascendit humor ad palmitem. Veritas, quod pertinet ad hoc quod dicit : *Ego sum vitis vera* [7]. Et vita, ut supra.

Quia in hieme deformior inter arbores. Sic et Christus in passione speciem vel decorem visus est non habere. Isa. LIII, 3, quia tunc *quasi absconditus fuit vultus ejus, et despectus* : *unde nec reputatus est.*

Quia in æstate omnium arborum speciosissima. Sic et Christus in resurrectione et deinceps. Unde, Psal. XCII, 1 : *Dominus regnavit, decorem indutus est.* Item, *Refloruit caro mea* [8].

Quia sicut palmes præcisus a vite, nil valet nisi ad ignem : sic nec Christianus præcisus a Christo per mortale, nisi ut sit nutrimentum ignis inferni. Unde, Ezechiel. XV, 2 : *Fili hominis, quod fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum quæ sunt inter ligna silvarum* ? et cætera multa.

Quia quidquid habet, dat suis palmitibus, et nil accipit ab eis. Unde ibi dicit Interlinearis : «*Ego sum vitis*, totum vobis dans, nil a vobis recipiens : bonorum enim nostrorum non eget. » Job, XXII, 3 : *Quid prodest Deo, si justus fueris?* etc.

Quia sine ipso non facimus fructum. Joan. XV, 5 : *Sine me nihil potestis facere.*

Quia sicut mediante vite mutatur aqua in vinum, sic fecit Christus ad litteram in nuptiis [9]. Ipse etiam mutat aquam carnalis sensus in vinum spiritualis intellectus. Mutabit etiam aquam tribulationis et præsentis miseriæ in vinum jucunditatis et æternæ lætitiæ, quando verus Assuerus secundum magnificentiam regiam in suis nuptiis dabit vinum præcipuum et abundans [10].

Quia sicut de vite vinum, sic de Christi latere sanguis, qui sub specie vini conficitur in altari.

Hæc vitis plantata fuit incarnatione. 13.
Sicut enim de vite sumitur surculus, et plantatur et fit vitis, sic imo subtilius in incarnatione Filii Dei de mundissima carne sanctissimæ Virginis Mariæ quæ dicit, Eccli. XXIV, 23 : *Ego quasi vitis fructificavi suavitatem odoris*, manu cœlestis sapientiæ decisa est portio, de qua operatione Spiritus sancti ineffabili-

[1] Joan. XV, 1.
[2] Joan. XIII, 5 et seq.
[3] Matth. XX, 28.
[4] Joan XIV, 6.
[5] Ibid., XV, 4.
[6] Ibid., XIV, 6.
[7] Ibid., XV, 1.
[8] Psal. XXVII, 7.
[9] Joan. I, 7 et seq.
[10] Cf. Esther, I, 7.

ter et supra omnem humanum intellectum formata est caro Christi : et sic de vite facta est alia vitis, cum *Verbum caro factum, est, et habitavit in nobis* [1].

Crevit in virtutum profectione. Unde, Luc. II, 52 : *Jesus proficiebat sapientia, et ætate, et gratia apud Deum et homines.*

Fronduit in prædicatione. Unde, Luc. IV, 22 : *Mirabantur omnes in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius*, id est, Jesus.

Odorem dedit in famæ suæ dilatatione. Unde, Luc. v, 37: *Divulgabatur fama de illo in omnem locum regionis*, etc.

Odore serpentes fugavit in dæmonum expulsione. Unde, Luc. IV, 41 : *Exibant dæmonia a multis*, etc.

Stercorata fuit in blasphemiarum et falsorum testium accusatione, sicut legitur, Matth. XXVI, 60 et seq.: stercora enim blasphemiæ sunt. Unde, Eccli. XXII, 2 : *De stercore boum lapidatus est piger.*

Plicata in humiliatione usque ad mortem. Unde Apostolus, ad Philip. II, 8 : *Christus semetipsum humiliavit*, quando *factus est pro nobis obediens usque ad mortem.*

Paxillata in crucifixione. Unde ipse significatus est per serpentem æneum erectum in palo [2].

Fossa in clavorum confixione. Unde, Psal. XXI, 17 : *Foderunt manus meas et pedes meos.*

Irrigata in sanguinis effusione. Unde, Isa. LXIII, 3: *Aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea*, etc.

Odorem etiam dedit in passione, quando fracto alabastro, id est, corpore Christi, repleta est domus, id est, Ecclesia, ex odore unguenti [3].

Floruit in resurrectione. Unde, Psal. XXVII, 7 : *Refloruit caro mea.*

Fructum fecit in humani generis redemptione. Unde, Cantic. VII, 8 : *Ascendam in palmam*, id est, in crucem, *et apprehendam fructus ejus*, id est, homines redemptos.

Fructus hic non reficit in quotidiana susceptione. Unde, Joan. VI, 56 : *Caro mea vere est cibus*, etc.

Putata est in palmitum, id est, discipulorum remissione. Propter hoc prædictum erat, Cantic. II, 12 : *Tempus putationis advenit.* Matth. XXV, 56 : *Tunc discipuli omnes*, etc. Zachar. XIII, 7 : *Percutiam pastorem*, etc., Job, VI, 13 : *Necessarii mei recesserunt.* Item, Job, XIX, 13 : *Noti mei quasi alieni recesserunt a me.*

Paxillata in ligatione ad columnam sicut ad palum, quando serpens æneus erectus est in palo [4].

Fossa in clavorum confixione sicut ligonum. Unde, Psal. XXI, 17 : *Foderunt manus*, etc. IV Regum, III, 16 : *Facite alveum torrentis hujus fossas et fossas.* Corpus ejus alveus torrentis sapientiæ.

Flevit in sudore ad litteram in cruce, sicut vinea dicitur plorare.

Emisit propagines in manuum extensione. Isa. LXV, 2 : *Expandi manus meas tota die.* Extendit palmites suos, id est, beneficia, usque ad mare, id est, latronem amaricatum pro peccatis, et constitutum in amaritudine crucis et tormenti.

Floruit in sanguinatione : vulnera enim dicuntur *flores rosei* : nam tunc fuit ipse rosa plantata in Jericho [5].

Fructum fecit in animæ emissione, quando emisit spiritum quasi nostræ redemptionis pretium.

Odore serpentes fugat : quia recordatio Dominicæ passionis remedium est et armatura contra instantiam cujuslibet tentationis. Unde, I Petri, IV, 1 : *Christo passo in carne, et vos eadem cogitatione armamini.*

Umbræ refrigerium præstat. Unde sponsa, Cantic. II, 3 : *Sub umbra illius*

[1] Joan. I, 14.
[2] Numer. XXI, 9.
[3] Cf. Joan. XII, 3.

[4] Cf. Numer. XXI, 9.
[5] Eccli. XXIV, 18.

quem desideraveram, sedi, etc. Et, Thren. IV, 20 : *Spiritus oris nostri, Christus Dominus, captus est in peccatis nostris, cui diximus : In umbra tua vivemus in gentibus*, etc. Sub umbra enim hujus vineæ sedere, est sub memoria Crucifixi quiescere. Vel, sub umbra ista deliciari, est ipsam passionem Dominicam imitari : unde acquiruntur æternæ deliciæ.

Famelicis pabulum ministrat. Unde sequitur in Canticis, II, 3 : *Et fructus ejus dulcis gutturi meo.*

Sitibundis potum propinat. Unde Dominus, Joan. VI, 56 : *Sanguis meus vere est potus,* illis scilicet qui sitiunt justitiam.

Infirmis sanitatem restaurat. Unde in Threnis, IV ,20 : *Cui diximus : In umbra tua vivemus*, etc.

Sanos delectat, illos scilicet qui Christi exemplo delectantur, et ad ejus exemplum se transferunt ad meliora.

Lassatos recreat : quia fastidiosos ad bene operandum instigat.

14. Nec solum viti, sed et botro comparatur ipse Christus, sicut de eo dicit sponsa, Cantic. I, 13 : *Botrus Cypri dilectus meus mihi*, etc. Beata autem Virgo quæ dicit, Eccli. XXIV, 23 : *Ego sicut vitis fructificavi suavitatem odoris*, tulit hunc botrum, qui pressus in torculari passionis eliquavit vinum nostræ redemptionis : de quo torculari dicit Dominus, Isa. LXIII, 3 : *Torcular calcavi solus*, etc. Torcular illud passio est vel mors quæ de corporibus exprimit animas, sicut torcular vinum ab acinis. Sed Dominus cum in torculari premeretur, pressit ipsum torcular, id est, mortem, de ea nobis vinum exprimens mirabile, et de morte sua vitam nobis eliciens sempiternam.

Vinum compunctionis, de quo, Psal. LIX, 5 : *Potasti nos vino compunctionis.*

Correptionis. Unde : Samaritanus infudit oleum et vinum in vulneribus sauciati [1].

Doctrinæ spiritualis. Unde, Proverb. IX, 5, dicit sapientia : *Bibite vinum quod miscui vobis.*

Internæ jucunditatis, de quo, Proverb. XXXI, 6 : *Date siceram mærentibus, et vinum his qui amaro sunt animo.*

Æternæ felicitatis, de quo, Isa. XXI, 6 : *Faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc convivium pinguium, convivium vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ defæcatæ.*

Ego sum vitis, vos palmites [2]. In hac gloriosa vite, scilicet Christo, singuli palmites singuli sunt viri justi, qui ab ipso trahunt humorem gratiæ, sicut palmes nutrimentum a vite. De his palmitibus congrue et sufficienter disseritur in homiliis hujus Evangelii et in Glossis : et ideo quæ sufficienter exposita sunt, sub silentio præterimus.

Ego sum vitis vera. Ex hac gloriosis- 15.
sima vite tota propagata est et procreata vinea illa, scilicet universalis Ecclesia, de qua dicitur, Isa. V, 7 : *Vinea Domini exercituum domus Israel est*, id est, familia omnium credentium. De hac vinea, Isa. V, 1 et 2 : *Vinea facta est dilecto meo... Et sepivit eam, et lapides elegit ex ea, et plantavit eam electam : et ædificavit turrim in medio ejus, et torcular exstruxit in ea*, etc. *Sepivit eam* custodia Angelorum : quia quilibet fidelis habet Angelum ad sui custodiam deputatum. *Lapides elegit*, id est, offendicula vitiorum. *Torcular* crux Christi, in qua eliquavit sanguinem nostræ redemptionis de uva corporis sui, quem lambunt, id est, cum desiderio sumunt pulli aquilæ, id est, imitatores Christi. *Turris* invocatio nominis Domini, ad quem fugit justus et salvatur [3]. Omnis ergo qui ad Israel pertinet, palmes est hujus vineæ, et a Christo vera vite recipit nutrimentum.

[1] Cf. Luc. X, 34.
[2] Joan. XV, 5.
[3] Cf. Proverb. XVIII, 10.

Quidquid enim boni habemus, ab ipso accepimus : quia *omne datum optimum et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum*, sicut dicitur, Jacobi, I, 17. Et Dominus in hoc eodem Evangelio, Joan. xv, 5 : *Sine me*, inquit, *nihil potestis facere*. Hæc vinea, scilicet Ecclesia per mundum extensa est et usque in cœlum erecta, nec non et super cœlum extendit palmites suos, qui æternitati innixi, æterni facti sunt, et de pulchritudine radicis humorem et fœcunditatem accipiunt. Hæc pars vineæ adeo bene exculta est, quod non indiget ut amplius excolatur. Ad hanc partem excolendam quæ adhuc in terris est, laborare debet fidelis quilibet in se et in alio, et ad minus in se si in alio non potest. Sed, proh dolor ! multi hodie sunt, qui hanc vineam non colunt in se vel in aliis, sed destruunt in se et in aliis, in se per prava opera, in aliis per perniciosa exempla, sicut sunt omnes mali prælati et omnes mortaliter peccantes. De quibus Dominus per Prophetam dicit ad vineam suam : *Venerunt structores tui : destruentes te et dissipantes a te exibunt*[1].

Propter inutilitatem ligni abscissi, quod non valet nisi ad ignem : sic homo præcisus ab Ecclesia per excommunicationem non valet nisi ad ignem inferni. Ezechiel. xv, 2 : *Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ?* etc. (Quære retro.)

16.

Hæc vitis tormento fructificat, scilicet per terræ fossionem, per inutilium palmitum abscissionem. Si autem in pace dimittatur, tunc degenerat, nec fructificat. Ideo dicit Dominus de vinea sua, Isa. XXVII, 4 : *In prælio gradiar super eam*. Quasi diceret : Parum fert fructum in prosperis, immittam ei adversa ut plus fructum afferat. Joan. xv, 2 : *Omnem palmitem in me non ferentem fructum, tollet eum : et omnem qui fert fructum, purgabit eum*, scilicet Pater, *ut fructum plus afferat*. Et hoc apparuit in Ecclesia primitiva. In Alvernia et quibusdam locis ita quandoque multiplicantur vineæ, quod in silvas degenerant, et tunc comburuntur, et post optime fructificant.

Sola facit vinum : quia sola Catholica Ecclesia habet sanam doctrinam. Matth. VII, 16 : *Numquid colligunt de spinis*, id est, hæreticis, vel Judæis, aut paganis, *uvas ?* etc.

Ex impinguatione, scilicet temporalium, deterioratur vinum, id est, devotio : et inde luxuriatur vinea in palmitibus, scilicet clericis, et monachis, et hujusmodi.

Radicata in petris et in radio solis, melius vinum facit. Petra pœnitentiæ duritia, fervor solis ardor charitatis. Hi duo, scilicet pœnitentes et charitate ferventes, melius docent. Doctrina vinum est.

Sustentatur baculis et paxillis, id est, sanctorum adjutorio : etsi sit eis colligata, erecta tenetur. Cœlestia desideria alligatura sunt. Eccli. VI, 31 : *Vincula illius alligatura salutaris*.

Est et alia vitis, quælibet scilicet disciplinata religio, qua ad similitudinem vitis 17.
nihil in hyeme videtur acidius aut despectius : in æstate vero nihil terrenum jucundius, aut venustius, aut pretiosius, aut speciosius, aut fructuosius invenitur. De hac dicitur, Isa. v, 7 : *Vinea Domini exercituum domus Israel*. Congrue autem nomine *hyemis* designatur miseria vitæ præsentis. Sicut enim in hyeme breves dies sunt et magna aeris intemperies, sic et in vita præsenti breves dies sunt et mali. Unde, Job, XIV, 1 : *Homo natus de muliere, brevi vivens tempore*, ecce dierum brevitas : *repletur multis miseriis*, ecce aeris intemperies. In æstate vere dies elongantur et serenantur. Sic in æstate futuri sæculi magna erit longitudo dierum. Unde, Psal. LXXXIII, 1 : *Melior est dies una in atriis tuis*, etc. Et tunc erit lucis serenitas quam nulla turbabit obscuritas. Vita igitur claustralis in hac hyeme arida videtur et despecta : grave

[1] Isa. XLIX, 17.

est enim asperis indui et aridis vestibus. Sed quanto hæc vita in præsenti gravior, tanto retributio futura erit gloriosior. Unde super illud Apostoli, ad Hebr. xi, 35 : *Ut meliorem invenirent resurrectionem*, dicit Glossa : « Quanto magis pro Deo quis patitur, tanto gloriosius coronabitur. » Item, In colenda vinea opus est magno labore, et sanctæ religionis observantia magno indiget exercitio : vinea autem ista clauditur, stercoratur, putatur, propagatur, pastinatur, expampinatur : in ea turris ædificatur, et torcular exstruitur, et hujusmodi.

18. Vinea ista clauditur, quando vita claustralium regularis disciplinæ custodia munitur. De hac clausura, Eccli. xxxvi, 27 : *Ubi non est sepes, diripietur possessio.* Sæculares enim qui nulla sepe disciplinæ coercentur, quidquid boni ad horam possident, malignorum incursu spirituum facile adimunt. Item, Eccle. x, 8 : *Qui dissipat sepem, mordebit eum coluber.* Qui enim disciplinæ statum transgrediendo præterit, antiquus coluber, id est, diabolus, malitiæ suæ venenum infundit. Terreat ergo sæculares, quod sine sepe possessio diripitur. Terreat claustrales, quod sepis dissipator a colubro mordetur. Vinea igitur, id est, vita claustralis sepitur, quàndo disciplina castigatur. Propter hoc de claustralibus bene disciplinatis dicitur, I Paralip. iv, 23 : *Hi sunt figuli habitantes in plantationibus, et in sepibus,... commoratique sunt ibi.* Signum est autem maximæ iracundiæ Dei, cum in claustro deest disciplina, et per consequens a vitiis et dæmonibus totius boni diripitur possessio. Unde Dominus comminatur vineæ sterili, Isa. v, 5 : *Auferam sepem ejus, et erit in direptionem*, etc.

Foditur, cum ei timor Domini incutitur. Hanc fossionem desiderabat Psalmista dicens, Psal. cxviii, 120 : *Confige timore tuo carnes meas*, id est, carnalitatem meam, ut scilicet non valeat rationem meam pertrahere ad consensum peccati.

Stercoratur, cum ad timoris et humilitatis augmentum vitæ præteritæ sordes ad memoriam revocantur, ut Goliath caput ense proprio amputetur [1]. Goliath caput antiquæ tentationis stimulus. Ensis ejus mortale peccatum, quo anima occiditur. Hoc ense diaboli caput abscinditur, dum nova tentatio recordatione vitæ veteris resecatur, etc.

Putatur, dum quidquid vanitatis claustralibus se admiscet, fasce correctionis amputatur. Unde : *Omnem palmitem*, id est, omnem subditum, *qui fert fructum*, scilicet bonorum operum, *purgabit eum* Pater, id est, abbas, *ut fructum plus afferat* [2].

Propagatur, dum cultus religionis numero meritorum et personarum dilatatur. Sed væ vinitoribus et agricolis moderni temporis, qui amplius student agrum agro et domum domui copulare, quam Christi vineam ad spiritualem fructum verbis et exemplis idoneam præparare !

Pastinatur, dum fratrum infirmorum imbecillitas solatii sustentatione roboratur, ut adimpleatur illud Isaiæ, xxxv, 3 : *Confortate manus dissolutas, et genua debilia roborate.*

Epampinatur, dum verborum superfluitas silentio resecatur : et sic interioris devotionis racemus solis radios plenius excipit, dum interius se claudit, nec extra se per verba diffundit. De hoc silentio dicitur, Isa. xxx, 15 : *In silentio et spe erit fortitudo vestra.* Eodem, xxxii, 17 : *Cultus*, sive custos, *justitiæ silentium.* Thren. iii, 26 : *Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei.* Item, de claustrali dicitur, Thren. iii, 28 : *Sedebit solitarius, et tacebit.*

Item, In vinea turris ædificatur cum in claustro prærogativa virtutum in altum attollitur. Juxta vero hanc turrim oportet torcular construi : quia cum vitæ eminen-

[1] Cf. I Regum, xvii, 51.

[2] Joan. xv, 2.

tia oportet pœnitentiæ humilitatem conjungi. Recte autem per torcular pœnitentia figuratur : quia sicut in torculari vinum humanum premitur, pressum in cellario reconditur, sic per pœnitentiam peccatorum sordes ejiciuntur : fervor vero seu vinum compunctionis et devotionis in animo reponitur. Quod autem juxta turrim oporteat esse torcular pœnitentiæ, ostendit Malachias, III, 2 et 3, loquens de Domino : *Ipse enim quasi ignis conflans, et quasi herba fullonum : et sedebit conflans, et emumdans argentum : et purgabit filios Levi.* Filii Levi viri claustrales sunt, qui, sicut dicitur in fine Deuteronomii, XXXIII, 9, dixerunt patri et matri : *Nescio vos : et fratribus suis : Non novi vos : et nescierunt filios suos.* Qui cum Abraham egressi sunt de terra sua, et de cognatione sua, et de domo patris sui [1], ut venirent in locum quem monstraverat eis Deus : qui renuntiaverunt omnibus quæ possidebant, et nudi nudum Christum secuti sunt. Si ergo hoc modo purgatione indigent filii Levi, patet quod juxta turrim debet torcular construi. Hoc est iterum quod Dominus per Isaiam dicit, Isa. L, 3 : *Induam cœlos tenebris, et ponam saccum operimentum eorum.* Nomine *cœli* designantur viri claustrales, qui cum Apostolo possunt dicere : *Nostra conversatio in cœlis est* [2]. Cœlum ergo tenebris induitur et sacco operitur, cum devotus claustralis peccatum suum detegit et pœnitentiæ saccum assumit.

19. Est et quarta vitis, quælibet scilicet anima fidelis quæ dicitur *vitis* multis similitudinibus. Sicut enim vinea arida est in hyeme, sed floret et fructificat in æstate : sic viri sancti in præsenti vita despecti, in futura sunt gloriosi. Per hyemem vita præsens designatur, ut supra. Item, Qui vineæ virtutem ignorat, nullius eam momenti in hyeme reputat : sicut dives qui induebatur bysso et purpura, nihil pendebat Lazarum jacentem in janua [3] : quia tunc dives erat in sua æstate, Lazarus in hyeme. Sed postmodum Lazarus fuit in æstate, collocatus in sinum Abrahæ : dives autem in hyeme, sepultus in incendio et gelicidio gehennæ, cum ab eo gutta non potuit inveniri per quam lingua ardens posset refrigerari. Sic erit de potentibus et magnatibus qui terrena possident, et mundum diligunt, pauperes vero derident et vilipendunt. De quibus dicitur, Job, XX, 4-7 : *Hoc scio a principio, ex quo positus est homo super terram, quod laus impiorum brevis sit, et gaudium hypocritæ ad instar puncti. Si ascenderit usque in cœlum superbia ejus, et caput ejus nubes tetigerit, quasi sterquilinium in fine perdetur, et qui eum viderant, dicent : Ubi est ?* Et sic dicitur, I Machab. II, 62 et 63 : *Gloria viri impii stercus et vermis est : hodie extollitur, et cras non invenietur : quia conversus est in terram suam, et cogitatio ejus perit.* In die enim judicii, sicut dicitur, Osee, XIII, 3 : *Erunt impii quasi nubes matutina, et sicut ros matutinus præteriens, sicut pulvis turbine raptus ex area, et sicut fumus de fumario.* Tunc enim ut dicitur, Sapient. VI, 6, 7 et 9 : *Judicium durissimum his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia : potentes autem potenter tormenta patientur...., fortioribus autem fortior instat cruciatio.* Pauperes autem et humiles qui modo sunt in hyeme, tunc erunt in perpetua æstate. Unde Joannes Evangelista, I Canon. III, 2 : *Carissimi, nunc filii Dei sumus : et nondum apparuit quid erimus, Scimus quoniam cum* Christus *apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est,* id est, facie ad faciem. Tunc enim *justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum* [4].

Item, Vitis ad nihil valet nisi ad duo,

[1] Cf. Genes. XII, 1.
[2] Ad Philip. III, 20.
[3] Cf. Luc. XVI, 19 et seq.
[4] Matth. XIII, 43.

aut ut fructificet, aut ut comburatur. Unde Dominus in Ezechiele, xv, 2 et seq. : *Fili hominis, quid fiet de ligno vitis*, scilicet inutilis?... *Quomodo lignum vitis inter ligna silvarum, quod dedi igni ad devorandum, sic tradam habitatores Jerusalem*, id est, Ecclesiæ vel claustri. *De igne egredientur, et ignis consumet eos.*

20. Item, Vitis magnum laborem requirit et facillime perit. Unde vulgariter dicitur, quod « vitis vult servum non dominum ». Sic cor nostrum et corpus magno labore jejuniorum, vigiliarum, disciplinarum, et hujusmodi excolitur. Sed per unicum mortale totum aduritur, et perit omnino flos et fructus. Est ergo vinea quælibet fidelis anima. Ager in quo hæc vinea plantatur, est cor humanum. Hujus vineæ palmites sunt bonæ cogitationes, folia bona verba, flores bona exempla, botri bona opera, agricola spiritus rationalis vel prælatus Ecclesiæ seu claustri. Quilibet autem fidelis in cultura vineæ suæ tenere debet similitudinem agricolæ. Agricola enim volens plantare vineam, prius præparat terram. Si enim prius vineam plantaret quam terram præpararet, vel a nocivis mundaret, numquam de ea fructum colligeret. Terra quam excolendam suscepisti tu ipse es, juxta illud : « Memento, homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris. » Si ergo de terra tua vis fructum accipere, teneas similitudinem agricolæ. Doctus enim agricola terram suam prius mundat a lapidibus et spinis, spinas evellendo, et lapides evertendo. Prius ergo succide spinas, et everte lapides. Spinæ sunt peccata quæ pungunt conscientiam et lethale vulnus infligunt animæ. Unde, *Conversus sum in ærumna mea, dum configitur spina*[1]. Unde dicit Augustinus, quod si quis videret vulnera animæ, longe graviora judicaret ea quam quælibet vulnera corporis : sed quia non videntur, ideo non timentur nisi ab his a quibus sentiuntur, ab his scilicet qui convertuntur ad cor, et dicunt : *Iniquitatem meam ego cognosco*[2], etc. Lapides sunt peccata ducta in consuetudinem, quæ recte dicuntur *lapides* : quia cor hominis lapideum reddunt. Unde, Job, xli, 15, de diabolo et membris ejus : *Cor ejus indurabitur tamquam lapis.* Consuetudo enim peccati est tamquam lapis suppositus angusto ori profundissimi putei, in cujus profundo jacens peccator infelix computrescit ut jumentum in stercore suo, et fœtet prava consuetudine. Homo enim est spiritus vadens, id est, per seipsum in peccatum descendens : sed per se non rediens nisi de gratia Dei[3]. Tu ergo ab agro cordis tui succide spinas, et everte lapides per contritionem, et ejice extra per confessionem. Spina enim quia se erigit, significat superbiam : quia lacerat et retinet, significat cupiditatem et avaritiam : quia pungit, significat luxuriam. Et hæc tria vitia radices sunt omnium peccatorum. Succide ergo spinas, et everte lapides : ne si plantaveris super lapides, arescat vinea : aut si inter spinas, suffocetur ab illis.

Et nota, quod non solum secandæ sunt spinæ super terram, sed et eradicandæ ne pullulent iterum. Spina enim super terram secatur, quando solummodo prava operatio amovetur, remanente in terra radice, hoc est, in occulto cordis peccandi voluntate. Oportet ergo extrahere radicem, id est, omnino eradicare peccandi voluntatem. Beatus Bernardus : « Si peccatum superficialiter radas, et non intrinsecus eradices, certus esto, quoniam pullulabit uberius, etc. » Sic ergo priusquam plantetur vinea, purganda est a peccatis conscientia.

Vinea ista plantatur in conversione : 21.
quia tunc primo efficitur quis filius Ecclesiæ merito, cum peccata omnia deserit opere et proposito. Unde, Psal.

[1] Psal. xxxi, 4.
[2] Psal. l, 5.
[3] Cf. Psal. lxxvii, 39.

xci, 14 : *Plantati in domo Domini*, id est, in Ecclesia per fidem et dilectionem quæ sunt duæ radices, quæ totam arborem supportant, *in atriis domus Dei nostri florebunt*.

Detegitur in confessione. Hanc enim vineam operarii detegunt, cum terrenitatem malorum operum et pravorum desideriorum et sæcularis illecebræ a radice ipsius vitis, id est, a secreto cordis sui, a quo procedit omnis actus sive bonus, sive malus, per puram confessionem ejiciunt. Ad quod invitat Salomon, Proverb. xvi, 3, dicens : *Revela Domino opera tua, et dirigentur cogitationes tuæ*.

Binatur, cum quidquid terrenitatis per malum et inordinatum sermonem contractum est, pœnitentia et confessione propellitur.

Tertiatur, cum maculæ pravarum cogitationum, et malorum desideriorum per confessionem et pœnitentiam deteguntur.

Multipliciter foditur in pœnitentiali tribulatione. Quasi enim fossoria sunt, jejunia, vigiliæ, disciplinæ, et hujusmodi, quæ terram corporum lacerant et confringunt.

Stercoratur peccatorum præcedentium recordatione. Apponenda enim sunt stercora peccatorum et facinorum juxta radicem vineæ, ut fœcundetur. Ex frequenti namque memoria et assidua retractatione peccatorum non ad delectandum, sed ad detestandum nascitur timor, ex timore compunctio, ex compunctione amor qui est fœcunditas vineæ, sine quo non posset fructum facere. Pœnitens enim debet cum Job in sterquilinio sedere, id est, in suæ vilitatis consideratione moram facere. Amara namque recogitatio peccatorum, fœcunditas est virtutum, sicut dicit quædam auctoritas.

Putatur omnium membrorum et sensuum circumcisione. Facienda est enim abscissio superfluarum extensionum et progressionum tam in membris quam in sensibus. Ad quod invitat Jeremias, dicens, Jerem. iv, 4 : *Circumcidimini Domino, et auferte præputia cordium vestrorum, viri Juda*. Circumcidatur ergo oculus claustralis vel cujuslibet fidelis, ne respiciat quod visu castitatem corrumpat : auris, ne audiat quod rigorem mentis emolliat : lingua, ne virus evomat, quod rotam nativitatis inflammat : gustus, ne comedat, quod gustatum mortem inferat : manus, ne illicita tangat : pes, ne ad inhonesta procedat : cor, ne de se fœtorem malarum cogitationum emittat, et hujusmodi.

Paxillatur in vite, Christi et sanctorum consideratione. Christus enim paxillus est, sicut dicitur, Isa. xxii, 23 : *Figam illum paxillum in loco fideli*, etc. Sic enim paxillus vitem sustinet, sine quo statim ad terram caderet : sic Christus innixam sibi animam misericorditer sustentat, sine quo statim ad peccatum declinaret. Ad hoc invitat Augustinus dicens : « Projice te in hoc sapienter : quia non est adeo crudelis ut se subtrahat, et te cadere permittat. » Exempla etiam sanctorum paxilli sunt, quibus appodiare debemus nos et inniti. Unde Seneca : « Semper aliquo opus est, ad quem mores nostri seipsos erigant. Nisi enim ad regulam prava non diriges, etc. ».

Vinea ista paxillis colligatur, et eis 2
adhæret, id est, Christo et sanctis vera dilectione. Charitas enim, sicut dicit Apostolus, ad Coloss. iii, 14, *vinculum perfectionis* est. Hoc modo colligatus erat Dominus, Psal. lxxii, 28, cum dicebat : *Mihi autem adhærere Deo bonum est*. Neminem autem permittit Deus cadere, qui ei adhæreat vero amore, sicut dicit ibi Glossa.

Propagatur in virtutum multiplicatione. Vineam enim hanc propagare, est per incrementum virtutum ad id quod nondum debetur, seipsum extendere. Unde Apostolus, ad Philip. iii, 13 : *Ad ea quæ sunt priora extendens meip-*

sum. Et, *Ibunt sancti de virtute in virtutem* [1].

Plicatur in cordis humiliatione. Ad quod invitat Salomon, Eccli. III, 20, dicens : *Quanto magnus es, humilia te in omnibus, et coram Deo invenies gratiam.*

Elevatur mentis ad cœlestia suspensione. Unde, Job, VII, 15 : *Elegit suspendium anima mea.* Et Apostolus, ad Coloss. III, 1 : *Quæ sursum sunt, quærite*, etc.

Irrigatur lacrymarum effusione. Sicut enim pluvia fœcundat vineam, sic lacrymarum effusio ad bene operandum rigat conscientiam.

Mundatur malarum cogitationum exstirpatione, quæ sicut herbæ nocivæ succrescentes a calore solis vineam, sic ab adventu gratiæ Dei impediunt animam. Unde, Sapient. I, 5 : *Spiritus sanctus auferet a cogitationibus quæ sunt sine intellectu.*

Epampinatur verborum superfluorum rescissione, ut supra de vinea claustralium.

Concluditur quinque sensuum cohibitione. Claudendi enim sunt oculi, ne illicita respiciant, etc., ut supra de putatione. Claudenda est etiam vinea fossato humilitatis, aqua lacrymarum circumcurrente, sepe pœnitentialis afflictionis, muro castitatis seu bonæ operationis.

Conservatur a triplicis inimici infestatione. Ad quod invitat Salomon, Proverb. IV, 23, dicens : *Omni custodia serva cor tuum : quia ex ipso vita procedit.*

Visitatur a Christo in gratiæ amplioris appositione : quod orabat Psalmista dicens, Psal. LXXIX, 15 et 16 : *Respice de cœlo, et vide, et visita vineam istam, et perfice eam*, etc.

Frondet in sacræ doctrinæ aliis expositione : folia enim viri justi sacra verba sunt. Unde illud Psalmi I, 3 : *Et folium ejus non defluet*, etc.

Floret in interiori devotione. Unde, Proverb. XVII, 22 : *Animus gaudens ætatem floridam facit.*

Redolet in bonæ famæ ad proximum respersione. Unde Apostolus, II ad Corinth. II, 15 : *Christi bonus odor sumus Deo*, in omni loco, *in iis qui salvi fiunt*, etc. Et Seneca : « Ejus quem videre non possum, me pascit opinio. »

Odore serpentes fugat vitiorum a se et aliis expulsione. Unde, Marc. XVI, 17 et 18 : *Linguis loquentur novis, serpentes tollent.* Lingua nova confessio quæ animam innovat, et tollit de corde serpentes vitiorum.

Fructum facit in bona operatione. Unde, Psal. CIII, 13 : *De fructu operum tuorum satiabitur terra*, id est, homo terrenus.

Hic botrus maturescit in virtutum perfection. 23.
fectione. Ad quam invitat Dominus, Matth. V, 48 : *Estote vos perfecti*, etc.

Vindemiatur, quando ad gaudia paradisi invitatur, et sic in cellario Domini spiritualiter deportatur : sed sæpe prius oportet, quod in purgatorio torculetur.

Vindemiatur in morte.

Torculatur in purgatoria tribulatione.

In cellario reponitur in glorificatione. Unde sponsa, Cantic. I, 2 : *Introduxit me rex in cellam vinariam.*

Hanc vitem destruunt vulpeculæ, id 24.
est, primi motus furtive et abscondite irrumpentes. De quibus, Cantic. II, 15 : *Capite nobis vulpes parvulas, quæ demoliuntur vineas*, etc.

Inundantia aquarum, id est, temporalium abundantia.

Grando, id est, luxuria.

Gelicidium, id est, avaritia.

Nebula, id est, superbia.

Vinitores pauperes sunt, et viri justi pauperes sunt paupertate spirituali. Unde, Psal. LXXXVII, 16 : *Pauper sum ego, et in laboribus a juventute mea.*

[1] Psal. LXXXIII, 8.

Laborant pro vita : et isti pro vita æterna. Unde, Job, III, 21 : *Quasi effodientes thesaurum*, etc.

Laborant tempore suo. Et nos, *dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes* [1], etc., primo ad nos : secundo, *maxime autem ad domesticos fidei* [2] : tertio, generaliter ad omnem hominem, maxime ad Christianum.

§ II.

Oliva.

1. Maria oliva. Unde dicit, Eccli. XXIV, 19 : *Quasi oliva speciosa in campis*, supple , exaltata sum, propter misericordiam et pietatem.

Videndum igitur quare vel quomodo oliva, et quomodo vel ubi speciosa. Dicit Rabanus, quod olea arbor est, oliva fructus, cujus scilicet olivæ liquor vel succus dicitur *oleum* Latine, sed Græce, ἔλαιον. Sed oliva sæpe pro arbore ponitur, ut ibi : *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei* [3], etc.

Maria oliva. Quia oliva amara est in radice : quia beata Virgo amaritudinem originalis habuit in conceptione, quare non celebratur ejus conceptio a multis.

Dulcis in fructu, id est, in Filio qui dicit : *Spiritus meus super mel dulcis* [4].

Odorifera in flore. Flos ejus Filius est ejus qui *sicut cinnamomum et balsamum aromatizans dedit suavitatem odoris* [5].

Fructum suum quantum in se est omnibus communicat. Quod apparuit, quando Filium suum peperit in via, ut posset ab omni prætereunte capi, et dicerent transeuntes : *Filius datus est nobis* [6]. Sed nota, quod non invenitur hic fructus nisi a transeuntibus. Unde de pastoribus qui dixerunt : *Transeamus usque Bethleem* [7], etc., dicitur paulo post : *Venerunt festinantes, et invenerunt*, etc.

Arbor frondosa et ramosa, cujus frondes et rami amatores ejus, ei quodammodo fide, spe et charitate inserti : quia amor est amantis et amati unio quædam spiritualis. Unde talis potest dicere : *Mihi adhærere ei bonum est, et ponere in ea spem meam* [8] : quia talibus nutrimentum gratiæ subministrat. Maxime autem inseruntur ei imitatores ejus in pietate et duplici misericordia, scilicet in affectu et effectu.

Cana est per sapientiam. Sapient. IV, 8 : *Cani sunt sensus hominis*, etc. Et, *In antiquis est sapientia* [9].

Signum est pacis. Unde in ejus partu cantatum est : *Pax hominibus bonæ voluntatis* [10] : per ipsam enim finita est guerra, quam Heva fecerat inter Deum et hominem, inter hominem et Angelum, inter hominem et hominem, inter corpus et animam. (Istud invenies in principio hujus libri.) Ipsa est illa columba quæ cessante diluvio ramum olivæ in ore suo detulit ad Noe in arcam [11], Deum humano generi reconciliatum demonstrans : et sic ipsa designatur per olivam quæ est signum pacis, et per columbam quæ est avis pacifica.

Comam suam diu conservat, id est, fidem, spem, et charitatem. Vel, coma est virginitas cui debetur aureola. Unde Maria depingitur coronata. Hanc comam jugiter servavit : quia Virgo ante partum, in partu, et post partum.

Folia ejus amara : quia verba ejus invitant ad pœnitentiam. Vel, folia ejus sunt verba Evangelicæ prædicationis,

[1] Ad Galat. VI, 10.
[2] Ibid.
[3] Psal. LI, 10.
[4] Eccli. XXIV, 27.
[5] Ibid., V. 20.
[6] Isa. IX, 6.
[7] Luc. II, 15 et 16.
[8] Cf. Psal. LXXII, 28.
[9] Job, XII, 12.
[10] Luc. II, 14.
[11] Cf. Genes. VIII, 11.

quibus docuit Apostolos et filios nascentis Ecclesiæ. Folia etiam ejus medecinalia [1], quia sanant cancrum, et exemplum verborum ejus detractionem, et cætera turpiloquia. Cancer corrodit os et linguam : et, Sapient. I, 11, dicitur : *A detractione parcite linguæ.* Ideo, Apocal. XVI, 10 et 11, dicitur detractoribus et blasphemis : *Commanducaverunt linguas suas præ dolore, et blasphemaverunt Deum cœli*, etc.

Fructum facit in frigore pinguem : quia ad litteram in hyeme peperit Salvatorem. Mystice, quando refriguerat charitas, et abundabat iniquitas.

Æstate et hyeme viret. Viror animæ fides et perseverantia, quæ non aruit in ea propter hyemem Dominicæ passionis, sicut in omnibus discipulis. Tunc enim defecit omnis sanctus. Ideo prædictum erat de ea, Proverb. XXXI, 18 : *Non exstinguetur in nocte*, scilicet Dominicæ passionis, *lucerna ejus*, id est, fides.

Aliter : Hyems vita præsens adstricta frigore mortalitatis et ventis tentationum impulsa. Æstas futuræ vitæ claritas, qua adveniente mœroris nubila transeunt, et dies vitæ æternæ solis claritate fulgescunt. Maria vero oliva nostra humore gratiæ perfusa, hujus vitæ tempore non aruit, sed vitæ æternæ amœnitatem inter omnes Hevæ filias gloriosa suscepit.

Cantharides nutrit, quæ libenter comedunt flores olivæ : et sunt cantharides muscæ fœtentes et lucidæ, quæ signant clericos et monachos vel canonicos lucentes habitu et tonsura, sed fœtentes vita. Cum dicat Augustinus, ut non tam studeamus placere vestibus quam moribus. Quos beata Virgo nutrit beneficiis suis.

Arbor insignis : et Maria gloriosa est generis nobilitate, gloriosior morum honestate et gratiarum universitate, gloriosissima Filii ejus dignitate.

Ramos habet flexibiles : quia facillime flecti potest oratio devota, ut habeatur fructus ejus qui Christus est.

Valde copiosa in fructu. Unde dicit : *Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei* [2], etc., id est, in Ecclesia : quia fructus ejus omne bonum est summum bonum, qui omnibus omnia factus est, ut lucrifaciat universos [3] : et ipse in futuro erit omnia in omnibus, id est, sufficientia omnium [4]. Ipsa est etiam oliva, id est, fructus : quia plena pinguedine divinæ gratiæ et misericordiæ, luce sapientiæ, et hilaritate bonæ conscientiæ.

Sequitur : *Speciosa in campis* [5]. Speciosa in germine et liquore, id est, in Filio, in floribus sanctorum desideriorum, in foliis verborum, in frondibus et ramis operum : quia habuit in se opera activæ et contemplativæ. Activæ : quia datum est ei exhibere omnia opera activæ ipsi Filio Dei, sicut ostendit Anselmus, ubi dicitur, quod *mulier, Martha nomine, excepit illum in domum suam* [6]. Omnia opera contemplativæ, scilicet aures divinas suis orationibus ad peccatores inclinare, secretis divinis interesse et hujusmodi. Sed propter multitudinem misericordiæ et pietatis maxime dicitur *speciosa* : quia *speciosa est misericordia ejus in tempore tribulationis* [7]. (Quære de omnibus istis titulo de *misericordia ejus* circa medium capituli, et multa ibi invenies.) 2.

Vel, *Speciosa* propter omnimodam speciositatem corporalem, quæ in dispositione membrorum, et spiritualem quæ consistit in virtutibus animæ. (Quære titulo de *specie ejus*.)

Vel etiam *speciosa in campis* ab effectu : quia speciem et virtutem tribuit

[1] Cf. Ezechiel. XLVII, 12 et Apocal. XXII, 2.
[2] Psal. LI, 10.
[3] I ad Corinth. IX, 22.
[4] Ibid., XV, 28.
[5] Eccli. XXIV, 19.
[6] Luc. X, 38.
[7] Eccli. XXXV, 26.

abundanter familiaribus suis, maxime si habuerint in se proprietates campi, ut sint florigeri per castitatem, exculti per pœnitentiam, fructiferi per operationem bonam, et fructus suos pro ejus honore libenter subministrent necessitatem patienti. (Titulo de *terra* invenies proprietates campi, ubi Maria dicitur *campus.*)

Vel, *In campis*, id est, in peccatoribus incultis, quibus gratiam suis orationibus, exemplis, et meritis subministrat, ut excolantur et referant fructum. Vel, per *campos* figuratur latitudo et amplitudo latæ viæ, quæ *ducit ad perditionem* [1] : et ipsa est *oliva speciosa in campis*, id est, in illis qui sequuntur latitudinem suæ pravæ voluntatis, et discurrunt per campos licentiæ velut equi emissarii et infrænes, non retardati fræno timoris vel divini amoris seu mundani pudoris, aut vinculis divinorum præceptorum, quando ex toto corde pœnitentes confugiunt ad eam. Dicitur enim *speciosa in campis*, propter communitatem pietatis ejus et misericordiæ, quam cunctis exhibet quantum in se est sine acceptione personæ, sicut habuisti supra titulo de *misericordia ejus*. Ideo dicitur *speciosa in campis*, non in montibus, non in hortis, non in silvis, non in aquis, aut hujusmodi. Si enim dixisset *in hortis* qui conclusi sunt, non videretur, quod omnibus aut semper pateret misericordia ejus. Per montes intellige superbos qui a se repellunt misericordiam matris et Filii, quia tumor infusa repellit. In silvis non crescunt arbores fructiferæ hominibus, sed porcis et feris, id est, dæmonibus, et vitiis. Solis etiam claritas, id est, matris et Filii pietas excluditur a silvis propter densitatem arborum, ramorum et frondium. Sic et peccatores silvestres moribus caliginosi, tenebrositate vitiorum solem justitiæ a se excludunt, et spinas vitiorum et vepres nutriunt. In silvis etiam latitant sicarii et prædones, serpentes et scorpiones, id est, multitudo vitiorum et dæmonum : quia rarissimus cultus justitiæ jam apparet.

Si vis ergo participare pinguedini hujus olivæ, necesse tibi est mente ipsa præscindere proceras arbores, id est, fastum superbiæ, et fruteta vitiorum, ut sic expellere possis a te sicarios, fures, et venenata, dæmones scilicet et vitia, quæ animas jugulant, spoliant, et venenant, ut campi facies in te appareat, vitiis resecatis. Assigna totum ordinem spiritualis agriculturæ. Et sic hujus olivæ pinguedinem participabis, imo ipsa plantabitur in te, et ipsi poteris inseri sicut oleaster in oliva, ut particeps fias radicis et pinguedinis ejus.

Maria ergo exaltatur *quasi oliva* per misericordiam quam docet verbis et exhibet factis. *Quasi oliva* per effectum misericordiæ, *speciosa* per affectum. Effectus enim misericordiæ nihil valet nisi sit ex affectu : nam sicut ex oliva fructus, sic ex affectu meritorum opus. Oliva autem speciosa est, quando fructum facit, et sunt affectus misericordiæ, quando effectum ostendit. Ideo, Jerem. XI, 16, dicitur de ea : *Olivam uberem, pulchram, fructiferam, speciosam vocavit Dominus nomen tuum*, etc. Olivam *uberem* per affectum misericordiæ, *pulchram* per puritatem affectus, *fructiferam* per effectum misericordiæ, *speciosam* per abundantiam effectus. *Vocavit Dominus nomen tuum*, scilicet per Angelum dicentem : *Ave, gratia plena* [2]. Et post, mutata persona, subdit : *Ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea, et combusta sunt fruteta ejus* [3]. *Grandis loquela*, quando ex magnitudine fidei respondit : *Ecce ancilla Domini, fiat mihi* [4], etc. *Ignis* Christus qui ad hanc vocem exarsit, sicut quondam in rubo. *Et combusta sunt fruteta ejus*. Fruteta quæ ab inferiori nascuntur in oliva, sunt

[1] Matth. VII, 13.
[2] Luc. I, 28.
[3] Jerem. XI, 16.
[4] Luc. I, 38.

motus carnis a sensualitate prodeuntes, qui ab hoc igne descendente in eam devorati sunt, si forte erant in ea, sicut rogus magnus devorat ignem candelæ.

3. Christus dicitur *oleum*. Ex hac oliva habetur oleum quod est liquor olivæ, scilicet Christus, qui est oleum gratiæ infirmis, dimittendo eis peccata. Isa. x, 27 : *Computrescet jugum*, scilicet diaboli quo oneratur peccator, *a facie olei*, id est, a præsentia gratiæ Dei, quæ sola justificat peccatorem. Item, Oleum sapientiæ ad catechumenos instruendos. Hoc oleo implentur vasa vacua [1] : valles enim, id est, humiles abundabunt frumento sapientiæ, de quo fit panis vitæ. Item, ab ipsa habemus oleum lætitiæ ad reges et sacerdotes inungendos, id est, spirituales viros lætificandos. Unde : *Unxit te Deus* [2], etc. Et propter hoc sanato malo, instruit in bono, lætificat per utrumque. Sanat peccatores per oleum lætitiæ, instruit ingredientes per oleum sapientiæ, lætificat proficientes et perfectos per oleum lætitiæ, quod est in securitate conscientiæ. Unde, Proverb. xv, 15 : *Secura mens quasi juge convivium*.

4. Christus *fructus oleæ* dicitur.

Aliter : Maria oliva, id est, olea ut fructus sumatur pro arbore fructificante. De hac olea processit et nata est vera oliva, id est, Christus qui est pax nostra, misericordia nostra, lux nostra, sine qua non videmus, qui vitam et misericordiam tribuit nobis, sicut dicitur, Job, x, 12, qui nos Patri pacificavit, quia *ipse pax nostra, qui fecit utraque unum* [3]. Fructus autem iste modicus per humilitatem, in principio amarus per multiplicem quam est passus tribulationem. Unde, Thren. III, 15, dicit ipse de Patre : *Replevit me amaritudinibus, inebriavit me absynthio*. Sed ultimo dulcissimus, quando *videbimus eum sicuti est* [4]. Fuit etiam Christus serotinus : sero enim maturatur fructus olivæ. Et Christus venit in fine temporum. Ad Galat. IV, 4 : *Ubi venit plenitudo temporis, misit Deus Filium suum factum ex muliere*. Proverb. XVI, 15 : *Clementia regis quasi imber serotinus*. Ad similitudinem uvæ premitur in torculari. Joel, II, 24 : *Redundabunt torcularia vino et oleo*, quod impletum est in passione, ut supra dictum est de botro.

Ipse etiam oleum est hujus olivæ. Unde, Cantic. I, 5, dicitur ei : *Oleum effusum nomen tuum*. Cui dicit Psalmista, Psal. XLIV, 8 : *Unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ*. Dicitur ergo *oleum* propter unctionem Spiritus sancti, quem non accepit ad mensuram aliorum, sed *præ participibus suis*, id est, cæteris sanctis, id est, plenarie. Effusum non stillatum : quia plenus Spiritu sancto, quem abundanter effudit in die Pentecostes in discipulos et alios, sicut promiserat per Joelem : *Effundam spiritum meum super omnem carnem* [5].

Item, De hoc oleo Job dicit : *Petra fundebat mihi rivos olei* [6]. O dulcis olei effusio, inebrians Angelos, satians sanctos, mortuos vivificans, peccatores justificans, mœstos lætificans, inferos dissipans, redimens mundum, aperiens cœlum!

Hæc est oliva quæ noluit relinquere pinguedinem suam, qua dii utuntur et homines, ut inter ligna promoveretur [7] : quia noluit in mundo exaltari, nec gratiam sibi datam de supernis relinquere, qua velut oleo misericordiæ utuntur homines in peccatorum remissione et gratiarum collatione : qua etiam restaurata est Angelorum ruina. *Dii et homines*, Angeli et viri justi. Et ipsa mater

[1] IV Regum, IV, 4.
[2] Psal. XLIV, 8.
[3] Ad Ephes. II, 14.
[4] I Joannis, III, 2.
[5] Joel. II, 28.
[6] Job, XXIX, 6.
[7] Judicum, IX, 9.

regis justitiæ facta est regina misericordiæ, ut ipsius regis justitia per reginam misericordiæ temperetur.

5. Sapientia *oliva* dicitur. De sapientia sic : *Quasi oliva speciosa in campis.* Verba sunt Sapientiæ [1]. Sicut oliva speciosa crescit in campis excultis et fructiferis, sic ego sapientia cresco et speciosa fio in mentibus bene excultis et fructibus bonorum operum refertis. Oliva signum est pacis et misericordiæ. Et de sapientia dicitur, Jacobi, III, 17, quod *primum pudica, deinde pacifica.* Et paulo post dicitur *plena misericordia et fructibus bonis.* Item, oliva pinguis, et sapientia plena devotione. Item, oliva nutrit cantharides, quæ devorant flores ejus. Hæ sunt muscæ fœtentes et lucentes, quæ designant inanem gloriam, quæ multoties et in multis consumit fructum ipsius sapientiæ, et maculat ejus pinguedinem. Eccle. x, 1 : *Muscæ morientes perdunt suavitatem unguenti.*

6. Item, Olea Ecclesia, cujus singulæ olivæ singuli justi. Quæ scilicet oliva campos totius mundi decore illustrat, et spirituali gratia per unctionem charismatis sanctificat. Fructus hujus olivæ serotinus, quia justus exspectat a Deo retributionem futuram, non præsentem. Sed mali volunt hic esse beati : ideo læduntur tribulationibus mundi. Unde, Job, xv, 33 : *Lædetur quasi vinea in primo flore*, etc. Linum urens per inanem gloriam et germinans folliculos superbiæ, et hordeum virens, læsa sunt [2] : sed non far et triticum sunt læsa, quia serotina erant.

Item, Fructus oleæ maturus nigrescit : quia justi contemnuntur a mundanis. Unde dicit fidelis anima, Cantic. I, 4 : *Nigra sum*, in opinione mundanorum, *sed formosa*, in oculis sponsi mei.

Moraliter verba sunt justi : *Ego quasi oliva speciosa in campis* [3]. Et conveniunt hæc verba principaliter illis sanctis qui excellebant alios in misericordia, qualis fuit Laurentius, Nicolaus, Martinus, Ægidius, et hujusmodi, in quorum persona legitur, Eccli. L, 11 : *Quasi oliva pullulans*, etc.

Justus oliva. Quia oliva semper viret. Viror animæ sanctitas est, quem virorem amittit per æstatem, qui dissolvitur per hyemem, qui frangitur per adversitatem.

Florens per magnam nebulam amittit florem suum, sicut dicitur, Job, xv, 33 : *Lædetur quasi oliva projiciens florem suum.* Nebula mollis tam dure percutit olivam in flore, quod tollit fructum. Hæc nebula amor gloriæ mundanæ, vel appetitus laudis transitoriæ : quæ duo tollunt fructum mercedis æternæ. Vel, nebula obscurans adulatio vel favor humanus, sicut exponit Gregorius, qui florem facit projici, id est, bonum propositum reliqui. Et hæc nebula obscurat intelligentiam. Vel, florem projicere est a bono incepto deviare.

Salici in foliis inter omnes arbores similior, ut qui sapienter sperat in misericordia Dei, reputet se sterilem, non fructuosum. Luc. XVII, 10 : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite : Servi inutiles sumus.* Sunt etiam folia olivæ amara, ut de tua sterilitate verba amara proferas in confessione. Job, VI, 3 : *Verba mea dolore sunt plena.*

Signum pacis, ut pacem teneas ad Deum per contritionem et confessionem, ad proximum per satisfactionem, ad animam tuam subjiciendo illi sensualitatem : et sic sis aliis signum pacis per exemplum.

Fructus ejus oleum, et fructus tuus opera misericordiæ. Nec tibi retineas fructus tuos temporales, sicut nec oliva, sed aliis large distribuas. Similiter et

[1] Eccli. XXIV, 19.
[2] Exod. IX, 31 32.
[3] Eccli. XXIV, 19.

spirituales, scilicet desideria et orationes et hujusmodi.

Radicem habet amaram. Initium enim justitiæ amara recordatio peccatorum et amara contritio. Amaritudo etiam exterior in jejuniis, disciplinis, et hujusmodi, parere debet fructum dulcem in operibus misericordiæ et pietatis, id est, in affectu et effectu. Vel radix compassio. Job, XXX, 25 : *Flebam quondam super eo qui afflictus erat, et compatiebatur anima mea pauperi.* Robur vel stipes firmum propositum miserendi cum fortitudine animi. Robur etiam corporis sæcularis quandoque necessarium. Job, XXIX, 17 : *Conterebam molas iniqui, et de dentibus illius auferebam prædam.* Cortex exterior, exemplum misericordiæ vel patientia ad importunitatem pauperum. Sed modo conqueritur Dominus in Joele, I, 7, de arborum suarum decorticatione : *Ficum meam decorticavit*, etc.

Fructum suum dulcem tegit amaris foliis. Folia verba sunt. Luc. XVII, 10 : *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis*, etc., ut supra. Rami diversa opera misericordiæ circumquaque diffusi. Diffusio ramorum diversitas operum. Flosculus olivæ, benignitas cordis et oris præcedens opus misericordiæ, sicut est pietas, dulcis responsio, benignus auditus, pius respectus, et hujusmodi.

Hæc oliva recusavit dominium temporale et se sufficienter excusavit, quod non rhamnus [1]. Justus enim exemplo magistri sui debet subterfugere regnum temporale pro amore æterni regni, et occurrere crucifixoribus suis, id est, tribulationibus mundi, et dicere cum Loth, Genes. XIX, 19 : *Non possum in monte salvari.* Et in Psalmo LV, 4 : *Ab altitudine diei timebo.* Tamen Loth cum filiabus in monte commisit incestum cum primogenita, id est, superbia quæ est primogenita mors [2]. Et cum minore, scilicet carnali concupiscentia. Et nota, quod rhamnus, id est, illi qui sunt asperi vitiis, hirsuti et aculeati, libenter suscepit regnum. Sic ergo justus *oliva* per misericordiam, *speciosa* per exemplum, *in campis* propter communitatem sine acceptione personarum, communicans omnibus suos fructus temporales et spirituales, non sibi soli, sed toti mundo genitum se credens. Unde, I ad Corinth. X, 33, dicit Apostolus : *Ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Et statim subdit, XI, 1 : *Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.* Item, Eccli. XXIV, 47 : *Videte quoniam non mihi soli laboravi*, dicunt sapientia, Christus, et Maria, et ipse sapiens, *sed omnibus exquirentibus veritatem.*

In campis qui signant latitudinem charitatis et gaudii, in quibus debet esse plantata misericordia. Propter hujusmodi proprietates justo viro summe necessarias dicit vir justus : *Ego autem sicut oliva*, quasi non materialis, sed spiritualis, exprimens in justitia bonas ejus proprietates.

Item, *Sicut oliva* contra obstinationem quæ contraria est misericordiæ, *fructifera* contra sterilitatem, *in domo Dei* contra hæreses et schismata, *speravi* contra desperationem, *in misericordia Dei* [3] quæ est in æternum et in sæculum sæculi. Quasi diceret : Non quæsivi misericordiam temporalem, de qua, Osee, VI, 4 : *Misericordia vestra sicut nubes matutina. Vestra*, id est, quam vos quæritis. Sequitur, Psal. LI, 11 : *Confitebor tibi* contra magnitudinem, *et exspectabo* per perseverantiam contra præproperos.

§ III.

Rubus.

Maria rubus. Et ipsa vel ejus conceptus est illa visio magna, quam deside- 1.

[1] Cf. Judicum, IX, 15.
[2] Job, XVIII, 13.
[3] Psal. LI, 10.

rabat videre Moyses quasi de prope dicens : *Vadam, et videbo visionem hanc magnam, quare non comburatur rubus* [1], etc. Hæc visio magna propter singularitatem : quia nec primam similem visa est, etc. Utilitatem : quia nulla major utilitas esse potest.

Rei magnitudinem, scilicet quod Virgo concepit, non purum hominem, sed Filium Dei.

Rei novitatem. Jerem. XXXI, 22 : *Creavit Dominus novum*, etc.

Significationem : quia et præsens miraculum exhibuit et incarnationem, ubi et Virginis matris perpetuam integritatem præsignavit.

Magni mysterii repræsentationem.

Sed quid videbat Moyses? flammam ignis, id est, Filium Dei, qui dicitur flamma ignis, id est, splendor lucis æternæ : quia *Deus noster ignis consumens est* [2], procedentem de medio rubi, id est, virginalis uteri. Et dicitur ibi, Exod. III, 2, quod *rubus ardebat, et non comburebatur* : quia virgo concipebat filium, nec violabatur : gravidabatur, sed non gravabatur : alleviabatur in partu, sed nec dolebat, nec evacuabatur.

Vel, Per flammam intellige Spiritus sancti gratiam, Domino apparente in rubo flamma rubum non læsit : quia Filio Dei assumente carnem in Virgine obumbrata a Spiritu sancto, pudor virgineus illæsus permansit.

Vel sic : Ignis in rubo Christus in corpore virgineo, qui ibi ardebat, quia fœcunditatem accendebat, nec virginitatem consumebat : et in hoc magna visio, quia cum sit ignis consumens non consumebat. Isidorus videtur velle, quod rubus sit quædam arbuscula quæ Gallice dicitur *botomer*, et dicitur *rubus*, quia fructus ejus vel virgultum rubet : et ideo voluit Dominus apparere in rubo, quia de ea non possent fieri imagines.

[1] Exod. III, 3.
[2] Ad Hebr. XII, 29.

Maria rubus. Rubus est arbor parvula. 2.
Sic Maria parvula per summam humilitatem et contemptum sui qui est humilitas.

Aspera per exercitium virtutum contra mollitiem et dissolutionem.

Viridis per fidem vel perpetuam sanctitatem, vel per virginitatem : vel quia non emarcuit corpus ejus per putrefactionem.

Florida per virginitatem. Vel, quia sicut in flore est spes fructus, sic in ea spes omnis boni. Unde dicit : *In me omnis spes vitæ et virtutis* [3].

Odorifera per sanctam opinionem. Unde dicit, Eccli. XXIV, 20 : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans*, etc.

Aculeata per multiplicis tribulationis punctionem : et hoc maxime in Filii passione. Est enim rubus genus arbusculæ spinosæ.

Item, Christus rubus. Asperitas rubi 3.
caro mortalis quam de Virgine sumpsit, ignis amor quem erga nos habuit. Rubus comburi visus est nec tamen combustus : hic est caro Christi, quæ amore mortua sepulta visa est putredini data, cum tamen gloriosior surrexerit.

Moraliter : Rubus incombustus fidelis anima probata tentatione et non consummata. Unde de justis dicitur, Sapient. III, 6 : *Tamquam aurum in fornace probavit electos Dominus*. Purum quod ibi est, non minuitur, sed purius redditur. Quod apparuit in pueris in camino missis, qui puri ibi missi sunt, et puriores exierunt, sicut dicit Hieronymus in prologo Habacuc. Vel, rubus incombustus malitia increpata : non consumpta. Unde, Jerem. VI, 29 : *Frustra conflavit conflator, malitiæ enim eorum non sunt consumptæ*. Vel, reproba anima flagellata a Deo, sed non emendata. Unde, Jerem. II, 30 : *Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt*.

[3] Eccli. XXIV, 25.

§ IV.

Cedrus.

1. *Cedrus quoque.* Unde dicit, Eccli. XXIV, 17: *Quasi cedrus exaltata sum in Libano*, qui interpretatur *candor*, qui est omnium colorum mundissimus. Cedrus dicitur ex eo quod a Græcis κέδρος vocatur quasi ceomenes drosioron, id est, arboris humor ardentis. Et est Libanus mons quidam significans Christum montem in vertice montium, qui *est candor lucis æternæ* [1]. Alii enim montes, id est, sancti candidi sunt, non candor, sed ab ipso candore candescunt: quia ab ipso mundantur, et de plenitudine ejus accipiunt. In hoc monte præ cæteris omnibus beata Virgo exaltata est super homines et Angelos tamquam præcipuum membrum in corpore sub capite.

ɔ Cis- ·iensis rginem eciali u pro- uitur.

Dicit ergo: *Quasi cedrus exaltata sum in Libano*, id est, in Christo, in mundo, in cœlo, in ordine Cisterciensi: quia omnes Ecclesiæ illius ordinis sunt de ipsa. Et bene dicit *exaltata*: quia de humili ancilla in reginam cœli, de filia Dei in matrem Dei.

Aliter: *In Libano* qui interpretatur *candor*, significatur candor virginitatis. De Libano etiam, scilicet de illa arbore procedit thus quod crematur in sacrificiis in odorem suavitatis. Et Maria arbor Libanus est: unde se vocat Libanum dicens: *Quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam* [2]. Cujus Filius quasi thus in igne passionis crematus est, et in hujusmodi hostiæ fragrantia delectatus est Deus Pater.

Item, Cedrus odore serpentes fugat. Bene ergo dicitur: *Quasi cedrus exaltata sum in Libano:* quia pro candore virginitatis et thuris sui genitura odore nominis ejus serpentes spirituales et dæmones effugantur.

Maria cedrus: quia cedrus arbor pro- 2.
cera et eminentissima super omnes arbores. Unde et a quibusdam dicitur *rex arborum.* Et bene competit dignitati Mariæ, quæ in hoc quod ipsa facta est mater Dei, nec primam similem visa est nec habere sequentem. Ideo dicit: *Quasi cedrus exaltata sum in Libano:* quia sicut dicit beatus Bernardus: « Hæc est Virginis nostræ gloria singularis et excellens prærogativa Mariæ, quod filium unum eumdemque cum Deo Patre meruit habere communem. »

Aliter: Alta fuit Maria: quia instar Saul, ab humero et sursum sanctis supereminens universis [3]. Ab humero in quo bona operatio: quia de propria substantia omnia opera activæ exhibuit Filio Dei. A collo per quod vox transit, in quo intelligitur efficacia orationis, vel sapientia in verbis. A capite, in quo sensuum perfectio et sapientiæ maturitas ad similitudinem capitis materialis: in quo sensuum exteriorum perfectio invenitur. Vel, altitudo Mariæ humilitas ejus: quia *qui se humiliat, exaltabitur* [4]. Vel, altitudo ejus fuit a terra spirituali elongatio, et cœlo approximatio. Terra spiritualis, terrena voluptas, terrena opulentia, terrena gloria. A prima se elongavit per virginitatem, a secunda per paupertatem, a tertia per humilitatem. Et per hæc tria super omnes creaturas propinquavit per meritum ad cœlestia et æterna.

Aliter: Per humerum concorditer facta bona operatio signatur, per sursum contemplatio. In his duobus nec primam similem visa est, etc.

Arbor annosa: licet enim in exordio Novi Testamenti et in conceptu Filii fuerit juvencula, tamen in figuris Veteris Testamenti et in prophetiis quasi senex erat et annosa. Unde signatur per cister-

[1] Sapient. VII, 26.
[2] Eccli. XXIV, 24.
[3] I Regum, X, 23.
[4] Luc. XIV, 11 et XVIII, 14.

nam veterem, Genes. xxxvii, 22 24, quia in eam missus est verus Joseph in incarnatione. Isa. ix, 8 : *Verbum misit Dominus in Jacob*, id est, Filium suum in Maria. Ideo etiam in templis de hoc ligno propter durabilitatem ejus solent lacunaria fieri.

Arbor medullosa. Unde, Ezechiel. xvii, 3 : *Aquila grandis*, etc., usque, *et tulit medullam cedri*. Sic et Maria medullosa per pinguedinem charitatis et ubertatem pietatis.

Libenter crescit prope aquas. Numer. xxiv, 6 : *Tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas*. Quia spiritualiter crevit beata Virgo juxta aquas Scripturarum et gratiarum Spiritus sancti. Unde dicit de Patre : *Super aquam refectionis educavit me* [1], etc.

Materia fuit templi, id est, corporis Dominici, quod de purissimo ejus sanguine, sicut dicit Damascenus, fabricatum est manu sapientiæ Dei et operatione Spiritus sancti. De quo templo, Joan. ii, 19 : *Solvite templum hoc*, id est, solvetis. Ezechiel. xliii, 10 : *Fili hominis, ostende domui Israel templum*, etc., in quo videlicet templo habitavit plenitudo divinitatis corporaliter [2]. Ideo dicit : *Quasi cedrus*, id est, quasi mater Christi. Sed quia domum Dei decet sanctitudo, oportuit quod sine corruptione conciperet, quod competit cedro quæ est imputribilis. Ideo dictum est ei, Luc. i, 35 : *Spiritus sanctus superveniet in te*, id est, super alias mulieres veniet : quia virgo concipies. Propter hoc exaltatur sicut cedrus, id est, sicut mater et virgo, *in Libano*, scilicet manens in candore virginitatis. Ideo dicit Christus de ea, Cantic. ii, 2 : *Sicut lilium inter spinas*. Et propter hoc omnes excellit mulieres, sicut cedrus omnes arbores. Unde : *Multæ filiæ congregaverunt divitias* [3], etc.

[1] Psal. xxii, 2.
[2] Ad Coloss. ii, 9.
[3] Proverb. xxxi, 29.

Maria cedrus. Quia cedrus magnas et 3.
altas habet radices et profundissime radicatur : unde potest crescere tam in immensum. Radices ejus parentes ejus, de quibus orta est secundum carnem, scilicet Abraham, Jesse, David, qui magni fuerunt, et in sæculo, et coram Deo. Ideo dictum est, Isa. xi, 1 : *Egredietur virga de radice Jesse*. Spirituales ejus radices excellentissimæ virtutes, quas omnes habuit in superlativo. Et quia per humilitatem tam in profundo radicata est in eis, ideo tam in immensum excrevit, scilicet usque ad conceptionem Filii Dei qui erat in sinu Patris [4]. Ideo etiam in assumptione exaltata est super choros Angelorum.

Præcipui odoris, id est, famæ et opinionis : quia jugiter laudata ab utraque Ecclesia, et tamen major est omni laude, et in laude ejus omnis lingua balbutit. Cujus videlicet duplex odor virginitatis et humilitatis Filium Dei de cœlo attraxit in uterum ejus. Cantic. i, 11 : *Dum esset rex*, etc. (Quære titulo, *Dominus tecum*, post medium capituli.)

Odore et succo fugat et exstinguit serpentes. Odor ejus, scilicet quod Virgo et mater Dei, vel quod universis charismatibus delibuta. A quo odore fugiunt dæmones, et prædam suam relinquunt, id est, peccatores quos fuerant deprædati. Beatus Bernardus : « Non sic trement, etc. » (Quære capitulo secundo salutationis angelicæ, ubi agitur de *virtute nominis ejus*.)

Item, Succus ejus pietas ejus, qua in familiaribus suis velut quosdam serpenpentes, pravas exstinguit concupiscentias. Odor enim ejus fidelibus est in vitam, in his scilicet qui salvi fiunt [5], sed in his qui pereunt, in mortem, scilicet paganis, Judæis, hæreticis quos ventilat ab Ecclesia Dei.

Aliter, sicut testantur Judæi, Maria

[4] Joan. i, 18.
[5] Cf. II ad Corinth. ii, 15.

pulcherrima virginum fuit : nec umquam aliquis eam intuens, ipsam male concupivit, licet multæ aliæ bonæ mulieres male fuerint concupitæ, ut Sara, Rebecca, Susanna, Judith, Agnes, Lucia, et hujusmodi. Et hæc gratia transfusa est in eam in sua singulari sanctificatione quasi quædam respiratio vel quoddam spiramentum cedrini odoris, ad occidendum in intuentibus eam carnales concupiscentias, et motus qui quasi venenosi serpentes in carne serpunt. Et ideo dicit ipsa se quasi cedrum in Libano exaltatam. Et nota, quod multum vellet fervens amator, quod nullus concupisceret amicam suam. Ideo forte Christus qui se vocat *zelotem* [1], qui decorem Mariæ concupiscebat sicut prædixerat Psalmista, Psal. XLIV, 12 : *Et concupiscet rex decorem tuum*, in sanctificatione sua ei contulerat privilegium istud : quia quidquid operatus est in ea, novum fuit super terram [2].

Imputribilis per virginitatem, quæ carnem præservat a putredine et corruptione. Unde virginitas signatur per myrrham. Duo enim peccata principaliter appellantur putredo in Scriptura, scilicet luxuria et invidia. De luxuria, Joel. I, 17 : *Computruerunt jumenta in stercore suo*. De invidia, Proverb. XIV, 30 : *Putredo ossium, invidia*. (De imputribilitate invenies melius titulo de *arca*, ubi describuntur proprietates lignorum setim.)

4. Maria cedrus. Quia cedrus incombustibilis per voluntariam paupertatem. Amor enim temporalium si sit nimius, *ignis est usque in perditionem devorans* [3]. Incombustibilis etiam per mansuetudinem quæ præservat ab igne iracundiæ.

Immarcescibilis : quia semper mansit incorrupta et sine marcore vitii vel peccati. Vel ideo immarcescibilis : quia nec in hyeme persecutionis quando persequebantur eam Judæi in Filio, folia projecit, maledictum reddens pro maledicto, nec uredine detractionis vel aurugine adulationis lædebatur. Amos, IV, 9 : *Percussi vos in vento urente et in aurugine*. Nec flores sui, id est, propositum virginitatis, vel initia bonorum operum aliquo modo mortificabantur, aut vanescebant, aut inaniebantur a fructu. Nec medulla charitatis et pietatis et piæ intentionis evacuabatur quasi exsiccantibus vel exsugentibus eam labiis laudantium, ut ab intima viriditate marcesceret. Nec frigus mali timoris impediebat fructificationem ejus, vel uredo aut ardor concupiscentiarum et sæcularium desideriorum. Ipsa enim erat quasi flos immarcescibilis, qui nec æstu arescit, nec frigore contrahitur, aut flaccescit. Item, pars marcescibilitatis est pigritia. Eccle. X, 18 : *In pigritiis humiliabitur contignatio*. Sed de ipsa scriptum est, quod concepto Salvatore, *ascendit in montana cum festinatione* [4].

Sine vermibus et fomitis pravorum motuum concupiscentiæ. Ideo dicit Maria de corpore suo et de corpore sponsi sui, Cantic. I, 16 : *Tigna domorum nostrarum cedrina*, etc. Ipsa est enim domus cedrina David, id est, Christi, de qua legitur, I Paralip. XVII, 1 et seq.

Semper viret per virginitatem, quæ est viror genitus : vel fidei immarcescibilitatem. Unde comparatur jaspidi et smaragdo. (Istud habuisti supra titulo de *proprietatibus olivæ*.)

Crescit in Libano qui interpretatur *candor*, et designat innocentiam mentis, et candorem geminæ castitatis : et quia Libanus mons est, designat eminentiam virtutum, et contemptum mundi. Et in his quatuor consistit spirituale crementum.

Jugiter crescit, sicut dicunt quidam, cum aliæ arbores habeant determinatum

[1] Exod. XX, 5.
[2] Jerem. XXXI, 22.
[3] Job, XXXI, 12.
[4] Luc. I, 39.

crementum, id est, terminum vel finem sui crementi. Similiter laudabilis memoria Mariæ continuum suscipit incrementum : quia sicut dicitur, Eccli. xxxix, 13 : *Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem.* Ejus enim semita quasi lux splendens processit et crevit usque ad perfectum diem [1].

Resina ejus quæ deintus erumpens, exterius apparet in cortice, et significat munditiam virginitatis, et *cedria* appellatur, libros conservat a vetustate et tineis, si inde perungantur : quia sacram Scripturam conservat beata Virgo a tineis, id est, hæreticis et vetustate : quia gratiam largitur maxime diligentibus se, qua Scriptura sacra de die in diem melius intelligatur, et pertranseuntibus plurimis multiplicatur scientia [2]. Ipsa etenim revelat profunda de tenebris [3]. Et cum sit doctrix disciplinæ Dei, amicos Dei et Prophetas, id est, sapientes constituit : et ita non permittit veterascere sacram Scripturam.

Aliter : Libri nostri conscientiæ nostræ. Unde, Daniel, vii, 10, et Apocal. xx, 12 : *Libri aperti sunt.* Luxuria tinea est quæ de veste carnis nascitur, et ipsam corrumpit. Unde, Job, xxvii, 18 : *Ædificavit sicut tinea domum suam.* Hos libros conservat ipsa suis orationibus et exemplis a vetustate et tineis.

Secundum quosdam fuit pars crucis, scilicet lignum erectum in quo totum corpus Dominicum extendebatur : quia quasi affixa stabat juxta Filii crucem [4].

5. Succus cedri vermes ulcerum consumit. Ulcus sanie fluens, vilis fluxus luxuriæ. Vermis hujus ulceris ardor vel desiderium voluptatis, vel ipsi motus ad voluptatem. Succus cedri interna pinguedo charismatum, vel pietas ipsius Mariæ, quæ et hujusmodi vermes necat, et hæc ulcera sanat.

Item, Succus cedri corpora inde peruncta conservat ab aculeis muscarum. *Muscæ morientes* [5], scilicet improbæ et pungitivæ cogitationes quæ corda et corpora deliciis delibuta insequuntur, quas similiter Mariæ pietas repellit et arcet, et cogitationes servorum suorum collocat apud Altissimum [6].

Item, Verba sunt Sapientiæ : *Quasi cedrus exaltata sum in Libano* [7]. Quasi diceret : Sicut cedrus crescrit in altum in Libano qui est mons quidam, et interpretatur *candor* : sic ego sapientia cresco in altum, et proficio in corde candido per munditiam, et a terra elevato per mundi contemptum. Et dicitur sapientia *cedrus* : quia sicut resina cedri libri peruncti, nec tinea, nec vetustate deficiunt, ita sancti sapientia delibuti, nec tinea voluptatis, nec vetustate cupiditatis tabescunt. Christus cedrus. Unde, Cantic. v, 15 : *Species ejus ut Libani, electus ut cedri*, id est, quemadmodum cedri, id est, viri sancti sapientia et virtutibus excelsi. In Psalmo lxiv, 5 : *Beatus quem elegisti et assumpsisti.* Matth. xii, 17 : *Ecce puer meus electus quem elegi* [8]. Ipse enim electus est electione prædestinationis : sed ipse ad hoc electus est secundum hominem ut sit Filius Dei in virtute, hoc est, in natura et potentia deitatis [9]. Vel, electus ut cedri ad privilegium incorruptibilitatis. Unde de eo specialiter dicitur : *Non dabis sanctum tuum videre corruptionem* [10], id est, carnis putrefactionem. Vel, electus ut cedri, firmitate quæ claruit in passione, incorruptibilitate quæ in resurrectione, altitudine quæ in ascensione, odoris suavitate, id est, bonæ

[1] Cf. Proverb. iv, 18.
[2] Job, xii, 22.
[3] Cf. Sapient. viii, 4 et vii, 27.
[4] Joan. xix, 25.
[5] Eccle. x, 1.
[6] Cf. Sapient. v, 16.
[7] Eccli. xxiv, 17.
[8] Cf. Isa. xlii, 1.
[9] Ad Roman. i, 4.
[10] Psal. xv, 10.

famæ celebritate quæ in Spiritus sancti missione : per hæc enim fama ejus totum orbem velut odor suavitatis respersit. Vel etiam odor ad passionem pertinet : quia fracto corporis ejus alabastro, domus, id est, Ecclesia impleta est ex odore unguenti [1], imo apotheca omnium spiritualium charismatum dissipata. Corpore enim ejus in passione contracto, tantus odor suavitatis ad Dei Patris nares ascendit, ut potestatem iræ Patris cui nemo resistere potest [2] et quam præ timore ejus nemo novit dinumerare, dulcoraret, fœtoremque peccatorum omnium prædestinatorum non solum vinceret, sed etiam abstergeret. De hoc odore prædixerat Isaac, Genes. XXVII, 27 : *Ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, cui benedixit Dominus.*

Item, Cedri sunt Doctores sancti, qui doctrina sua et odore exemplorum bonorum serpentes, id est, hæreticos venenosos et alios venenantes necant : et eorum doctrina imputribilis, quia nec ad inanem gloriam, nec ad quæstum. Et tales exaltantur doctrina sua si sint in Libano, id est, in candore castitatis. Tales etiam exaltant Libanum, id est, Christum qui est *candor lucis æternæ* [3] : quia per eorum doctrinam magnificatur : et hoc quando ei omnia attribuunt, et dicunt illud Isaiæ, XXVI, 12 : *Omnia opera nostra operatus es nobis*, etc.

§ V.

Palma.

1. Palma. Unde dicit, Eccli. XXIV, 18 : *Quasi palma exaltata sum in Cades.* Cades interpretatur *sancta mutatata* vel *translata.*

Dicit ergo : *Quasi palma exaltata sum in Cades.* Plenitudo sanctitatis in duobus est. Unum est rei mutabilis contemptus : aliud amor Dei immutabilis perfectus. Per hæc autem duo meruit exaltari, quia temporalia perfecte contempsit, et Deum perfecte amavit, qui amor perfectus signatur in intensissimo rubore rosæ, de qua sequitur, ibidem : *Et quasi plantatio rosæ in Jericho.* Vel, *exaltata in Cades*, id est, in illis qui translati sunt de malo ad bonum, vel mutati de bono in melius.

Aliter : *In Cades* dicit se exaltatam quæ interpretatur *mutata* vel *translata* : quia a peccato originali mundata est in sanctificatione, et postea translata de virginitate ad fœcunditatem. De qua mutatione vel translatione scribit Hieronymus sic ad Paulam et Eustochium : « Ad quam sane cum accessit Spiritus sanctus, quasi ipsa eademque lana cum inficitur sanguine conchilii vel muricis, vertitur in purpuram, versa est et ipsa sine coitu in matrem, ut non sit jam amodo quod fuerat, sed purpura verissima ad indumentum et gloriam summi regis divinitus aptissime dedicata, ut nulli deinceps ea uti usu fœmineo licuerit nisi Deo [4]. » Quasi etiam mutata fuit in assumptione de humili ancilla in sublimem reginam, quando translata est de Ecclesia militante ad triumphantem, et mutata ab obscuritate in claritatem, et quando translata est de miseria exsilii ad delicias patriæ, in qua scilicet patria, quæ congrue designatur per Cades, habitant sancti in sanctitate confirmati, et electorum animæ de vetustate culpæ et pœnæ in novitatem vitæ translatæ et immutatæ. Unde, I ad Corinth. XV, 52 : *Et nos immutabimur.*

Aliter : *Quasi palma exaltata sum in Cades.* Et est bonum thema in assumptione beatæ Mariæ. Palma in inferioribus

[1] Joan. XII, 3.
[2] Job, IX, 13.
[3] Sapient. VII, 26.
[4] S. HIERONYMUS. Sermo de assumptione B. Mariæ.

angusta dilatando ascendit ad superiora. Cades interpretatur *translata.* Translatio beatæ Virginis est ejus assumptio hodierna, quæ hodie exaltata est sicut palma : de qua translatione dicitur, Cantic. VI, 9 : *Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens,* etc. ? Hæc enim in utero sanctificata, in nativitate sua claruit ut aurora, in conceptione Filii per gratiam confirmata claruit ut luna, hodie clarificata claruit ut sol. Et sic a minori claritate crescendo dilatata exaltata est sicut palma.

2. Item, Palma secundum figuram corporis, sicut dicunt qui palmas viderunt, similis est aspersorio aquæ benedictæ. Aqua gratia Spiritus sancti, Jesus sacerdos magnus secundum ordinem Melchisedech, hoc aspersorium, id est, beatam Virginem apprehendit : quia in ipsa *semen Abrahæ apprehendit* [1], et ipsum aspersorium aqua prædicta replens, unde dicta est *gratia plena,* populum undique aspersit sicut promiserat, Ezechiel. XXXVI, 25 : *Effundam super vos aquam mundam,* ab effectu scilicet, quia *de plenitudine ejus nos omnes accepimus* [2]. Hanc aquam suscipiunt, qui ut mos est, discooperto capite ad sacerdotem intendunt, qui scilicet caput viri, id est, sinderesim revelantes, quæ sursum sunt sapiunt, ubi Christus in dextera Dei sedet [3].

Centenaria facit fructum rubicundum quasi scilicet post desperatam senectutem, et beata Virgo licet ætate temporis juvenis, in figuris tamen et prophetiis annosa fructum tulit benedictum et dulcem, in cruce autem rubicundum, per quinque millia annorum a fidelibus exspectatum.

Arbor succincta. Sic et ipsa per votum virginitatis. Unde, Proverb. XXXI, 17 : *Accinxit fortitudine lumbos suos.*

Amarissima est et horrida in radice, et ideo dulcissima in fructu : dicitur enim, quod natura arborum est, quod quanto radix amarior, tanto fructus dulcior. Maria siquidem amaritudinem originalis habuit in conceptione, egressa est etiam de radice Judæorum quæ Deo suo erat gens amarissima, sicut dicitur, Jerem. II, 9 : *Scito et vide, quia malum et amarum est reliquisse te Dominum Deum tuum,* etc. Et paulo post secundum aliam translationem, ℣. 21 : « Quomodo conversa es mihi in amaritudinem vitis alienæ [4] ? »

Diuturna in foliis, id est, in verbis : quia verba ejus posita in Evangelio numquam deficient ab Ecclesia Dei, nec aliquod ejus verbum defluxit ad temporalia, sicut dicitur de Samuele [5].

Speciosa in floribus exemplorum et virtutum : quia flores palmæ copiosi, et jucundi. Et flores Mariæ flores sunt honoris et honestatis [6].

Suavis in fructibus : fructus enim ejus quos colligimus in præsenti, suavitas miserationum ejus. Vel, fructus ejus sacramentum Filii, qui dulcissimum ferculum est digne recipienti. Unde sponsa, Cantic. II, 3 : *Fructus ejus dulcis gutturi meo.*

Arbor victoriosa et designans victoriam quia mundum paupertate, carnem virginitate, diabolum vicit humilitate. Nec solum signum, sed et causa victoriæ : quia et pugnat pro nobis contra hostes invisibiles, et ejus adjutorio de ipsis triumphamus. Item, ante ipsam numquam apparuit victoria : sed omnes tamquam devicti in carcerem trudebantur. Unde Job in persone antiquorum : *In tenebris stravi lectulum meum* [7]. Uterus etiam ejus potest dici arbor victoriæ, ex quo processit propugnator noster ad salvandum [8].

Donantur palma victores et coronantur.

[1] Ad Hebr. II, 16.
[2] Joan. I, 16.
[3] Ad Coloss. III, 1.
[4] Vulgata habet, Jerem. II, 21 : *Quomodo conversa es mihi in pravum, vinea aliena ?*
[5] I Regum, III, 19.
[6] Eccli. XXIV, 23.
[7] Job, XVII, 13.
[8] Isa. LXII, 1.

Unde Mariæ dicitur, Isa. LXII, 3: *Eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui.* Fructu etiam hujus palmæ cibabuntur qui vicerint. Unde, Apocal. II, 7 : *Vincenti dabo edere*, etc.

Quanto inferius in radice plus premitur, tanto superius in frondibus et ramis exaltatur : et quia ipsa cum Filio de torrente in via bibit[1], cui commortua est compassione, propterea exaltavit caput in sua assumptione.

Stricta, gracilis, hispida, et aspera inferius. Dedit enim illi Dominus panem arctum et aquam brevem[2]. Ecce strictura, gracilitas, paupertas : quia fuit simul in unum dives in spiritualibus, sed pauper in temporalibus. Hispida, quia inculta : vel hispida, quia Filii passionibus et miseriis afflicta. Aspera et quasi quibusdam aridis corticibus involuta, quia propter verba labiorum Domini, id est, utriusque Testamenti, custodivit vias duras. Vel, asperi cortices, asperitas et vilitas indumenti ejus. E contrario in superioribus, scilicet ramis, frondibus, et cacumine dilatata, grossa, plana, et speciosa. De primo dicit ipsa : *Et ambulabam in latitudine*[3], etc. Quæ sursum enim sunt quæsivit, non quæ super terram[4]. De secundo, Proverb. XIII, 7 : *Est quasi dives cum nihil habeat, et est quasi pauper cum in multis divitiis sit.* De tertio, Cantic. VII, 6 et 7: *Quam pulchra es, et quam decora, carissima, in deliciis ! Statura tua assimilata est palmæ*, etc. Quæ sicut dicit Gregorius, gracilis in imo, juxta fructum, id est, in superioribus grossescit. Nam ipsa prius humillima, modo gloriosissima est ad Filii dexteram collocata. Omnes rami ejus sursum eriguntur : quia quidquid boni habuit, Deo attribuebat, dicens : *Fecit mihi magna qui potens est*[5]. Ideo rami ejus appellantur *elatæ palmarum.* Alanus de Insula : « Elatæ palmarum sunt rami productiores : interdum autem rosei coloris, crispantes, et semper ad alta tendentes, et numquam virorem suum amittentes. » *Elatæ* vero Græce idem est quod *abietes* Latine. Et dicuntur *spatulæ palmarum elatæ* propter sui rectitudinem, quod abietes excelsæ arbores sunt et rectæ. Nec sursum eriguntur nisi deorsum comprimantur. Exemplum de Jeremia, qui quo magis affligebatur, quia prædicabat, eo constantius loquebatur. Item, Exod. I, 12, quo magis affligebantur Israelitæ ab Ægyptiis, plus multiplicabantur et crescebant.

Item, Palma spatulas habet pro foliis. 3.
Et est spata bellicum instrumentum, cui diminutivum *spatula*, quasi parva spata. Folia verba sunt. Spatulæ palmæ humilia verba Mariæ, quibus quantum in se est a nobis resecat per exempla superfluitatem et magniloquium verborum. Quasi diceret : *Nolite multiplicare loqui sublimia gloriantes : recedant vetera de ore vestro*[6].

Item, Rami ejus, id est, virtutes, gladii sunt quibus dimicavit contra vitia, et nobis reliquit exemplum dimicandi. Unde poeta : Pugna pro patria, cœlesti scilicet. Eccli. IV, 33 : *Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia : et Deus expugnabit pro te inimicos tuos.*

Ramos suos circumquaque diffundit : quia nos protegit contra iracundiam Filii, et fervorem concupiscentiarum.

Similitudinem etiam humanæ manus quodammodo exprimit in frondibus, et a palma humana forte appellatur palma propter conformitatem. Vel, quia ramo palmæ solet ornari palma, id est, manus victoris. Extendit enim manus suas inopi per largitatem, et palmas ad pauperes : nec collecta est manus ejus in pugnum ad percutiendum, sed extensa sicut frondes palmæ ad donandum : *dat* enim *omnibus*

[1] Psal. CIX, 7.
[2] Isa. XXX, 20.
[3] Psal. CXVIII, 45.
[4] Ad Coloss. III, 12.
[5] Luc. I, 49.
[6] I Regum, II, 3.

affluenter quantum in se [1]. Idcirco de ea potest dici sicut dicitur de sapientia, Sapient. VIII, 18 : *In operibus manuum illius honestas sine defectione* : quia opera ejus quæ exhibuit Filio Dei, honestatem habent indeficienter, similiter et opera misericordiæ quæ miseris peccatoribus impendere numquam cessat.

Semper flectitur, sicut dicunt, ad alteram partem, quia non sinistram, sed dexteram et optimam eligit sibi partem [2].

Fructus ejus dactylus exterius mollis et rubens, sed robustum lapidem continens interius. Fructus palmæ nostræ Christus, qui carnem quasi mollem, id est, peccatrici similem, exterius prætendebat, sed robur divinitatis interius occultabat. Isa XLV, 15 : *Vere tu es Deus absconditus*. Quæ videlicet carro mollis per benignitatem quæ ipsum coegit incarnari, unde de Spiritu sancto dicitur incarnatus, tandem rubricata est in passione sanguine proprio. Unde dicitur ei, Isa. LXIII, 2 : *Quare rubrum est indumentum tuum*, id est, caro? Virtus autem lapidis hujus dactyli quo Filii divinitas figuratur, diabolum excerebravit, quod signatum est, I Regum, XVII, 49, in facto David, qui lapide dejecit Goliath. Dactyli autem crescentes in summo palmæ cacumine dulciores, maturiores, grossiores, et sapidiores sunt. Talis fructus Christus Dominus. Isa. IV, 2 : *Erit fructus terræ*, id est, Mariæ, *sublimis*. Qui ergo ad hunc fructum volet attingere, necesse habet in palmam ascendere. Unde, Cantic. VII, 8 : *Ascendam in palmam*, id est, in crucem synecdochice, cujus pars dicitur fuisse de palma, *et apprehendam fructus ejus*, qui est filius Virginis. Ipsa est enim palma, et crux palma. Sed palma, id est, Maria, palmæ, id est, cruci fructum suum commisit in passione. Illis ergo qui a beata Virgine tota die quærunt fructum suum, potest ipsa respondere et merito : Fructum meum commisi cruci videlicet, si vultis eum habere, ite, ascendite in palmam, et colligite ibi. Ille vero altius in palmam ascendit, qui diuturniorem et acerbiorem pœnitentiam facit, et majori tribulationi pro Domino se exponit.

Aliter : Qui hunc fructum sublimem voluerit in præsenti colligere per gratiam, necesse habet omnia temporalia et mundana per contemptum suis pedibus supponere, et de toto mundo scabellum constituere. Apocal. XII, 1, dicitur de beata Virgine : *Luna sub pedibus ejus*, id est, omnia mutabilia sub affectibus ejus : et ideo habuit hunc fructum.

De lapide dactyli plantato oritur palma : et sic de palma non lapis nudus, sed dactylus. Sic virtus divinitatis beatæ Virgini initium præbuit existendi, *de qua natus est Jesus, qui vocatur Christus* [3], non purus Deus, sed Deus et homo.

Quasi palma exaltata sum in Cades [4]. 4.
Verba sunt sapientiæ, id est, sicut palma in altum crescit in Cades, quæ interpretatur *sancta mutata*, vel *translata* : sic ergo cresco in altum in sanctis commutatis per gratiam de vetustate culpæ in novitatem vitæ, si transferantur ab amore mundi ad amorem Dei : quod signatur in translatione Henoch [5].

Item, Sapientia quasi palma centenaria facit fructum : quia *in antiquis est sapientia* [6]. Et, *Cani sunt sensus hominis* [7].

Item, Sapientia in modum palmæ humanæ habet ramos : quia docet rationabiliter operari.

Item, Post agones vitæ præsentis justos coronandos denuntiat : sed hæc omnia non habentur nisi in Cades, id est, in

[1] Jacob. I, 5.
[2] Cf. Luc. X, 42.
[3] Matth. I, 16.
[4] Eccli. XXIV, 18.
[5] Genes. IV, 24.
[6] Job, XII, 12.
[7] Sapient. IV, 8.

translatione supradicta et vitæ sanctitate.

Christus palma. Inferius aspera et contemptibilis et rugosa. Sic et Christus in vita præsenti asperitates multas sustinuit et miserias, et fuit contemptibilis. Unde vocat se *opprobrium hominum et abjectionem plebis* [1]. Similiter et in cruce. Unde, Isa. LIII, 2 et 3 : *Vidimus eum et non erat aspectus*, usque, *et novissimum virorum, virum dolorum*. Ecce rugositas, etc. Sed in resurrectione et ascensione apparuit ejus pulchritudo : quod fuit summitas hujus palmæ.

Quo plus oneratur radix palmæ, uberius fructificat. Sic et Christus in passione ubi plus fuit oneratus irrisionibus, ludibriis, et flagellis, amplius et maxime nobis fructificavit.

Similitudinem humanæ manus expressit in frondibus : quia *habitu inventus* est *ut homo* [2].

Diuturnitatem foliorum. Unde de eo dicitur : *Et folium ejus non defluet* [3]. De cœlestibus enim semper tractabat, non de terrenis.

Coronat victores. Nam ipse erit præmium ipsorum, qui triplicem hostem subjugaverunt sibi.

Moraliter : *Justus ut palma florebit* [4], id est, exemplo palmæ, quæ non fructificat nisi post centum annos, qui sunt ut multum vitæ humanæ summa, sicut dicitur, Eccli. XVIII, 8. Unde Abrahæ non nisi centenario natus est Isaac, id est, risus [5]. Nondum enim apparet quid erimus [6]. Proverb. XXXI, 25 : *Ridebit in die novissimo*. Ergo necesse est longanimiter exspectare. Job, XI, 17 : *Cum te consumptum*, etc. Jacobi, V, 7 : *Ecce agricola*, etc. Post hanc enim vitam exspectant justi retributionem suam. Ad hoc innuendum per centum annos ædificata fuit arca, qui scilicet numerus a læva transit in dexteram secundum computationem Bedæ. Per totam enim vitam istam debemus nobis ædificare domum æternitatis nostræ.

Justus *palma* dicitur. Quia palma 5.
amara est in radice, sed dulcissima in fructu. Sic et sanctus vir cujus radix disciplina et carnis castigatio, de qua nascitur Deo fructus æterna retributio. Ideo dicitur, ad Hebr. XII, 11 : *Omnis disciplina in præsenti quidem videtur non esse gaudii, sed mæroris*, ecce radix amara : *postea autem fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet justitiæ*, ecce fructus dulcis. Et hoc designatum est, Judicum, IV, 5, ubi dicitur, quod Debbora quæ interpretatur *apis*, sedebat sub palma. Apis habet punctionem et amaritudinem aculei et dulcedinem mellis. Et legitur de rege apum, quod mittit apes ad mare, ut inde afferant guttas maris salsas, et ponant cum dulcedine florum, et inde conficiunt mel ex amaro et dulci. Et hoc est quod dicit Apostolus, I ad Corinth. IX, 27 : *Castigo corpus meum*. Ecce radix amara. II ad Corinth. XI, 29 : *Quis infirmatur, et ego non infirmor*, scilicet per compassionem ? Ecce fructus dulcis. Inferius angustatur, hoc est, circa curam corporis. I ad Timoth. VI, 8 : *Habentes alimenta*. Ad Roman. XIII, 14 : *Carnis curam ne feceritis in desideriis*, non dicit necessariis. Debet enim justus ducere vitam asperam, et æquanimiter pati contemptum mundi, et graciliter, id est, tenuiter quærere vitæ huic necessaria, juxta illud quod orat Salomon, Proverb. XX, 8 : *Mendicitatem et divitias ne dederis mihi*, etc. Quia sicut dicit Psalmista, Psal. XXXVI, 16 : *Melius est modicum justo super divitias peccatorum multas*.

Superius dilatatur, id est, in spiritualibus quæ pertinent ad animam. Isa. LIV, 2 : *Dilata locum tentorii tui*. Intellectus

[1] Cf. Psal. XXI, 7.
[2] Ad Philip. II, 7.
[3] Psal. I, 3.
[4] Psal. XCI, 13.
[5] Genes. XVII, 17.
[6] Cf. I Joannis, III, 2,

dilatatur æterna cogitando, affectus ea amando, et bonis proximi congaudendo, et malis compatiendo, ut meditatio cordis sit semper in conspectu Domini, et omne desiderium ante eum. Hæc spiritualia sunt, orationes devotiones, vigiliæ, et hujusmodi, ut dicat justus : *Et ambulabam in latitudine*[1].

Firmiter radicatur in terra stabilitatis æternæ : et ita non movetur flatu tentationum.

Aspera cortice. Cortex caro quæ debet aspera fieri et quasi collosa asperitate pœnitentiæ, quæ operatur lenitatem conscientiæ. I ad Corinth. IX, 27 : *Castigo corpus*, etc.

Aspersorium aquæ benedictæ, ut quoscumque poterit, irriget aquis sapientiæ.

Folia acuta, verba penetrativa. Eccle. XII, 11 : *Verba sapientium sicut stimuli*, etc.

Spatulæ pro ramis, ut a se prius, et post ab aliis resecet pro posse superflua. Ezechiel. V, 1 : *Fili hominis, sume tibi gladium*, etc. Isa. XLIX, 2 : *Posuit os meum Dominus quasi gladium acutum*, ut per confessionem et prædicationem recesem a me et a filiis strumas vitiorum. Propter hoc dicitur de sanctis : *Gladii ancipites in manibus eorum*[2]. Gladii in manibus, verba in operibus.

Perpetuo viret perseverando in sanctitate. Job, XXIX, 18 : *In nidulo meo moriar, et sicut palma multiplicabo dies.*

Jucunda in floribus exemplorum, scilicet frondens instar humanæ manus. Et hi flores sunt discreta opera, quæ ut manus sunt tornatiles.

Fructus hujus palmæ mollis benignitate, rubens compassione, dactylus, qui interpretatur *digitus*, discretione, quia dactylus humani digiti formam habet, durus nucleus perseverantia in bono opere. Joan. XII, 16 : *Et fructus vester maneat*.

Aliter : Fructus qui de hac palma colligetur, in retributione rubens, ecce perfecta charitas in patria, quia caminus in Jerusalem[3]. Dulcis : quia tunc dabitur victori manna absconditum. Nuclei soliditas, impassibilitas. Hujus fructus durabilitas, præmii æternitas. Ecce quomodo merito præmium respondebit. Hic fructus valde in altum suspenditur, ut justus thesaurizet in cœlo. Matth. VI, 20 : *Thesaurizate vobis thesauros in cœlo*, etc., non in terra *ubi fures effodiunt et furantur*. Folia palmæ signa peregrinationis Jerosolymitanæ. Caveant sibi falsi Christiani, qui in Baptismo crucem accipiunt nec Jerosolymam tendunt, sed potius in Babylonem. Palma sexum habet distinctum, nec maturatur fructus palmæ femellæ, nisi aura ferente masculi sui oppositi vaporem susceperit, nec liberum arbitrium nostrum nisi per vaporem gratiæ maturi operis fructum facit.

Item, Palma quo plus oneratur, copiosius fructificat, etc., ut supra. Exemplum de filiis Israel[4]. Debet ergo assumi onus pœnitentiæ, et onus tribulationum sustineri in patientia. Radix nostra cor nostrum : quia onerandum est terra recogitando, quod de terra sumus : petris, quia duri et insensibiles : sabulo, quia steriles. Et hæc oneratio fit per humilitatem : et hæc ita faciunt cor ponderosum quod a suo statu non potest diabolus ipsum tentando dejicere vel movere.

Nodos habet in stipite quibus in eam potest ascendi. Hi sunt nuditas, cibi ariditas, vigiliarum prolixitas, et hujusmodi, quibus pervenitur ad fructum palmæ qui Christus est. Apocal. I, 9 : *Particeps in tribulatione, et regno, et patientia*. Nota ordinem verborum.

Item, Palma signat crucem, cujus quædam pars creditur fuisse de palma, scilicet lignum ex transverso cui Dominicæ manus affigebantur. Unde Christus dicit,

[1] Psal. CXVIII, 45.
[2] Psal. CXLIX, 6.
[3] Isa. XXXI, 9.
[4] Cf. Exod. I, 12.

Cantic. VII, 8 : *Ascendam in palmam*, id est, exaltabor in cruce.

Item, *Florebit ut palma*, qui titulo crucis Christi adscribitur, qui est : « Jesus Nazarenus Rex Judæorum. » Jesus salus, Nazarenus floridus, Judæus confitens. Ut palma ergo fructificat, qui pro salute animæ peccata propria et laudes Domini confitens, passionem in se Dominicam repræsentat. Dicit ergo : *Justus ut palma florebit*, prophetica certitudine futurum ponens. Justi enim in virore tantum sunt hic qui est quodammodo spes floris et fructus, florebit post hiemem vitæ præsentis quasi post centum annos, qui sunt ut multum vitæ humanæ summa, sicut dicitur, Eccli. XVIII, 8. Et hoc justum est, ut scilicet verno et novo tempore arbores bonæ floreant : vita enim præsens per hiemem designatur. Item, florebit hic flore virtutum, ut in futuro afferat fructum. Vel, florebit in futuro in stola corporis et animæ. Unde canit Ecclesia : « Justus germinabit sicut lilium, et florebit ante Dominum. » Et sumitur de Osee, XIV, 6.

§ VI.

Cypressus.

1. Cypressus. Unde dicit : *Et quasi cypressus in monte Sion*[1]. Mons Sion Ecclesia, ut Sion significet Ecclesiam militantem, in qua Deus videtur per speculum in ænigmate, mons Sion Ecclesiam triumphantem : Sion enim interpretatur *speculum* vel *specula*. Exaltatur ergo in monte Sion beata Virgo, id est, in eminentia utriusque Ecclesiæ : quia *beatam me dicent omnes generationes*[2], scilicet Angelorum et hominum. Ad Ephes. III, 15 : *Ex quo omnis paternitas in cœlis et in terra nominatur*.

Vel, *in monte Sion*, id est, eminentia speculationis.

Aliter : Cypressus arbor est medendis apta corporibus. Sion interpretatur *speculum*, quod scilicet speculum homini reddit imaginem suam. Deformatus erat homo per peccatum quod ei abstulerat imaginem Dei, ad quam factus erat. Sed per beatam Virginem quæ est fons gratiæ reformata est in homine imago Dei per gratiam. Unde bene dicitur *cypressus in monte Sion*, cum per ipsam imago Dei reformatur in anima, et per resurrectionis medicinam corporibus infirmis restituetur sanitas. Item, cypressus pœnæ proximam virtutem habet cedro. Antiqui etiam cypressi ramos prope rogum constituere solebant, ut odorem cadaverum dum urerentur, opprimerent jucunditate odoris, et apud paganos mortuis consecrata erat : quia in modum hominis excisa non pullulat.

Maria cypressus. Quia cypressus arbor est medicinalis : quia genuit salutem animarum fidelium, Christum scilicet medicum vulnerum nostrorum. Unde, Eccli. XXXVIII, 4 : *Altissimus*, id est, Pater, *creavit*, etc. Unde dicit, Isa. XLV, 8, de Filio : *Ego Dominus creavi eum*, hominem de terra, id est, beata Virgine, medicinam, id est, Christum, qui languores nostros tulit[3]. (Melius invenies hoc titulo, quod Maria *terra*.) 2.

Consolidat hernisos quibus interiora descendunt inferius, et exempla Mariæ consolidant nos, ne per cupiditatem projiciamus in terram interiora nostra. Eccli. X, 10, de cupido : *In vita sua projecit intima sua*.

Complexione calida per dilectionem qua Filium diligit et creaturas ejus, sicut habuisti titulo de *dilectione ejus*.

Sapore amara : quia multum amari-

[1] Eccli. XXIV, 17.
[2] Luc. I, 48
[3] Isa. LIII, 4.

cata est in Filii passione. Unde competit ei illud Ruth, i, 20 : *Ne vocetis me Noemi (id est, pulchram), sed vocate me Mara* (*id est, amaram*), *quia amaritudine valde replevit me Omnipotens.*

Colore surrufa. Caro enim Christi rufa fuit per sanguineam passionem. Unde signatus est per equum rufum [1]. Et ipsa surrufa per compassionem : nam spiritualiter passa est in Filio.

Odorifera, ut supra de cedro.

Recta per dilectionem. Unde : *Recti diligunt te* [2]. Recta etiam, quia numquam inclinata per amorem mundialium, vel aliquod peccatum. Vel, recta per paupertatem quæ est rectitudo animæ, divitiæ vero faciunt tortuosum.

Durum habet fructum, Christum scilicet, qui durus est in sacramento indigne accedentibus. Joan. vi, 61 : *Durus est hic sermo.*

Membra mollia indurat et confirmat. Unde oramus eam : « Succurre miseris, juva pusillanimes, et hujusmodi. »

Fluxum sanguinis restringit. Et Maria cypressus est animæ hæmoroissæ : quia desiccat venas mortis [3].

Nullo impulsu, nulla venustate comam deponit, id est, virtutes quibus ornat Christum caput suum, ei totum attribuendo, cum dicit : *Fecit mihi magna qui potens est* [4]. Ipsam enim nec extulit felicitas, nec depressit afflictio.

3. Maria cypressus. Quia coma ejus tendit in conum. Unde et dicitur *cypressus conifera.* Cypressus enim Græce appellatur κόνος : eo quod caput ejus a rotunditate erigitur in cacumine et imitatur formam coni : et fructus ejus dicitur *conus.* Per hanc etiam comam designatur Mariæ virginitas, cui debetur aureola : unde et depingitur coronata.

Aliter : Cypressus dicitur ex eo quod ramos a rotundo in acutum colligens velut conum facit in summo. Et Maria ramos virtutum suarum non per vanitatem dispergebat, sed ad unum sublime, quod Deus est, colligebat, juxta illud Ecclesiastici, xxx, 24 : *Contine, et congrega cor tuum in sanctitate.* Unum enim petebat a Domino, sciens unum esse necessarium [5].

Lignum ejus fructus et folia medicinalia sunt : sed in fructu ejus quo Christus signatur, id est, in pomis præcipue consistit virtus medicinæ : quia ipse *operatus est salutem in medio terræ* [6].

Folia etiam ejus, fructus, et frondes, id est, verba, opera, et exempla, sunt in medicinam per exemplum sapientiæ ejus, sunt in cibum in Filii sacramento, sunt etiam in umbram et protectionem quoad frondes in quibus habet venustatem per exemplorum honestatem.

Dicitur fuisse quædam pars crucis Dominicæ, videlicet lignum infixum in rupe quod portabat totam crucem.

Ad multos usus necessaria : inde enim sunt tabulæ ad scribendum, manubria cultellorum ad secandum, et hujusmodi. Sic et ipsa nobis in diversis necessitatibus auxiliatur et prodest. Nam ipsa omnibus omnia facta est, ut quantum in se est, lucrifaciat universos [7].

Oneribus supportandis aptissima : quia infrangibilis et numquam oneribus cedit, sed sub eis perpetua stabilitate perdurat. Similiter et Maria numquam cessit oneribus tribulationum quas patiebatur in Filio. Per charitatem vero quæ omnia sustinet [8], infatigabiliter et quasi infrangibiliter humanæ infirmitatis in nobis onera sustinet et supportat, juxta illud Apostoli, ad Romanos, xv, 1 : *Debemus nos firmiores imbecillitates infirmorum sustinere*, et cætera.

Item, Possunt esse verba sapientiæ : *Quasi cypressus exaltata sum in monte*

[1] Cf. Zachar. i, 8.
[2] Cantic. i, 3.
[3] Cf. Osee, xiii, 15.
[4] Luc. i, 49.
[5] Luc. x, 42.
[6] Psal. lxxiii, 12.
[7] I ad Corinth. ix, 22.
[8] Ibid., xiii, 7.

Sion[1]. Sicut enim cypressus exaltatur et crescit in altum in monte Sion, qui est in Jerusalem : sic ergo sapientia exaltatur in contemplativis. Ezechiel. I, 21 : *Elevatis animalibus a terra, pariter elevabantur et rotæ sequentes ea.*

Item, Cypressus medicinalis in frondibus et foliis, et sapientia medicinam habet in verbis. Ezechiel. I, 20 : *Spiritus vitæ erat in rotis.* Eodem, XLVII, 12 : *Erunt fructus ejus in cibum, et folia ejus in medicinam.*

Item, Hæc sunt verba Christi : *Quasi cedrus exaltata sum,* etc., et, *quasi cypressus in monte Sion*[2]. Cypressus comæ venustatem nullo deponit impulsu, in quo signatur conversatio antiqua doctorum, quam nec laude, nec aliquo tentationis impulsu deponunt, et per hoc apti sunt exaltari, si tamen sunt *in monte Sion*, id est, in eminentia speculationis per cautelam vitiorum. Habacuc, II, 1 : *Super custodiam meam stabo.* Christus autem exaltatur *quasi cypressus* : quia per eorum constantem operationem magnificatur, dum ei attribuitur.

§ VII.

Libanus.

Libanus. Unde, Eccli. XXIV, 21, dicit Maria : *Quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam,* etc. Nota, sicut dicit Cantuariensis, quod *hic Libanus* dicitur pro monte, *hæc Libanus* dicitur pro arbore. Sed per metonymiam posuit Auctor nomen montis pro arbore crescente in monte. Ideo supra de arbore dicitur *Libanus non incisus*, cum deberet dici *Libanus non incisa.* Libanus mons quidam est Phœnicum, terminus Judææ contra Septentrionem, cujus arbores proceritate, specie et robore cæterarum sylvarum ligna præcellunt. Hoc monte beata Virgo signatur propter virtutum eminentiam. Ipsa enim terminat Judæam, quæ interpretatur *confessio,* contra Septentrionem quo signatur diabolus : quia ipsum misericorditer arcet a mentibus vere confitentium. Sicut autem arbores hujus montis omnes alias excedunt proceritate, specie, et odore, sic virtutes Virginis omnes virtutes aliorum sanctorum. In proceritate virtus contemplationis, vel sancta desideria. In specie virginitas, vel sancta exempla. In rubore charitas fortis ut mors, humilitas supportans omnem virtutem, et virtus patientiæ figurantur. Libanus autem quandoque accipitur pro monte, ut dictum est : quandoque pro arbore crescente in monte, ut supra : et secundum utrumque modum interpretatur *candidatio.* Quandoque vero accipitur pro thure : quia *Libanus* Græce, *thus* Latine : thus enim gummi est illius arboris quæ *Libanus* appellatur : et de tribus his prosequemur.

Nomine igitur montis Libani designa- 2.
tur tam generosa celsitudo Mariæ, quam excellentia partus ejus. Per hoc autem quod dicitur de Libano arbore, *quasi Libanus non incisus,* illibata ejus virginitas. Per hoc quod sequitur, *vaporavi,* matris fœcunditas designatur. Est ergo dicere, *Vaporavi habitationem meam,* id est, Christi humanitatem, in qua habitavit cum hominibus, in modum aromatici vaporis exhalavi. Sicut enim terra vel hortus exhalat vaporem, ut hujusmodi exhalatione non scindatur aut corrumpatur : sic beata Virgo genuit Salvatorem, ut in ea virginitas illibata servaretur. Vel, *vaporavi,* id est, eum genui, qui est vapor virtutis Dei[3]. Vel, *vaporavi,* id est, sine læsione produxi : quia sicut vapor procedit ex aqua calida vel

[1] Eccli. XXIV, 17.
[2] Eccli. XXIV, 17.
[3] Sapient. VII, 25.

aliqua alia re, ipsa re integra remanente : sic Christus designatus per Abel, qui interpretatur *vapor*, processit de Virgine. Sapient. VII, 25, dicitur de Christo : *Vapor est virtutis Dei*, etc.

3. Aliter : Libanus non incisus est thus integrum : quod si igne tangatur, vaporem suum sursum emittendo, manifestat habitationem suam. Sic beata Virgo per dilectionem quasi per ignem inflammata, per dilectionem operando et tam opera præcepti quam consilii ad Deum referendo, ostendit quod conversatio sua in cœlis erat[1], per puram intentionem. Unde dicit supra : *Ego in altissimis habitavi*[2]. Per puram intentionem. Unde etiam dicit, Cantic. III, 4 : *Inveni quem diligit anima mea, tenui eum, nec dimittam.* Quasi diceret : Nihil aliud quæro.

Vel sic : *Vaporavi habitationem meam*, id est, Christum qui est habitatio mea. Fuit enim Christus habitatio Virginis active et passive. Active : quia in ea novem mensibus corporaliter habitavit. Passive : quia beata Virgo, sicut et omnes justi spiritualiter, habitavit in eo. Unde, Act. XVII, 28, dicit Apostolus : *In ipso vivimus, et movemur, et sumus.* Vel, *vaporavi* dicit : quia si vas apothecarium sapit et redolet aromatica contenta, etiam ipsis aromaticis amotis, quomodo non magis redolent cor et venter beatæ Virginis virtutum omnium odoramenta : in quo ventre ille, qui omne bonum est, per tot menses jacuit et numquam recessit a mente.

Vel sic : *Vaporavi habitationem meam*, quasi diceret. Illos qui sunt habitatio mea, humiles scilicet et castos quos inhabito per gratiam, vaporosos et aromaticos et delectabiles reddo.

4. Aliter de Libano : Libanus est arbor thuris, unde nascitur colibanum, id est, lucidissimum incensum, et interpretatur *candor*, et signat candorem virginitatis. Christus autem qui oblatus est Patri, fervore passionis incensus in odorem suavitatis, per gummi hujus arboris designatur. Et dicitur castitas Mariæ *Libanus non incisus* : quia sine læsione virginitatis concepit et peperit Salvatorem. Aliarum enim conjugatarum castitas Libanus incisus est : quia opere virili concipiunt. Sed Maria sicut Libanus non incisus, suum gummi protulit Filium non incisa.

Vel, *Libanus*, ut aiunt, arbor est in Arabia, cortice et folio lauro similis, succum amigdali modo emittens, qui bis in anno colligitur, scilicet in autumno et vere. Sed autumnalis collectio præparatur inciso cortice in æstatis fervore, prosiliente spuma pingui, quæ concreta densatur : et hoc est thus candidum. Quando vero non scinditur arbor, concretum est in ea thus suavissimum, et in se suum retinet odorem. Dicit ergo Maria : *Quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam :* quia conversationem sanctam in mente conglomeravi : non emisi per incisionem adulationis vel superbiæ, sed in me concretam abscondi, ut vaporarem suaviter habitationem mentis Domino, et non impudenter promulgarem populo.

Item aliter, Libanus nomen est montis qui pascualis est et ferax herbarum : et ibi nutriebantur vituli in sacrificio offerendi. Unde : *Et comminuet eas tamquam vitulum Libani*[3], id est, humiliabit adeo ut parati sint immolari pro Christo, qui prius per superbiam erant quasi cedri. Erat etiam mons ille irriguus fontibus et aromaticis arboribus densissime consitus, quæ si fuerint incisæ, privabitur mons odore. Dicit ergo, *quasi Libanus non incisus*, dum adhuc pullulat et fragrescit arboribus aromati-

[1] Ad Philip. III, 20.
[2] Eccli. XXIV, 7.
[3] Psal. XXVIII, 6.

cis. *Vaporavi habitationem* mentis meæ, ut Domino suaviter redolens offeram sacrificium.

Vel, Quia Libanus sonat *thus* in Græco : thus vero integrum in igne positum, majorem reddit fumi copiam, quam si incidatur et comminuatur. Per fumum hujus thuris signatur in Virgine gratiarum actio de impensis sibi beneficiis, et rectitudo suæ intentionis : quia fumus sursum ascendit.

Vel, Hæc possunt esse verba Christi qui est Libanus, id est, *candor lucis æternæ*[1] : qui candidat per gratiam nigros peccatores : qui dicitur *non incisus*, quia pro nobis sponte oblatus est in cruce, sicut dicitur, Isa. LIII, 7. Unde dicit, Joan. x, 18 : *Nemo tollit animam meam*, etc. In incisione enim violentia adhibetur. *Vaporavi*, id est, vaporosam et delectabilem reddidi *habitationem meam*, id est, uterum Virginis qui est thalamus meus, vel Ecclesiam quæ est aula mea, vel animam in qua habito per gratiam quæ est sedes et thronus : corda enim sanctorum quasi thuribula vaporosa sunt, ex quibus emittitur odor et fumus de manu Angeli, id est, Christi. Vapor etiam iste oratio est, quæ impinguat virtutes, et sine qua aridæ sunt.

Item, De hoc Libano dicitur, Cantic. v, 15 : *Species ejus ut Libani, electus ut cedri*. Libanus candor : quia Christus secundum divinitatem *candor est lucis æternæ*[2]. Vel, *ut Libani*, quæ est arbor thuris, quæ quidem arbor humillima est et modica : et totum quod ex ea manat, scilicet thus, aut ad medicinam valet, aut ad Dei honorificentiam et cultum. Sic et quidquid de Christo fluxum est in passione, scilicet sudor, lacrymæ, sanguis, et aqua, medicamentum fuit generis humani et honorificentia Dei Patris. Vel, *ut Libani* montis, cujus hæc est species, quod toti terræ promissionis supereminet, et quod vertex ejus perpetuo niveatus est, et quod de eodem monte perpetuo defluunt fluenta terram promissionis irrigantia. Unde et dicitur, Cantic. v, 15 : *Quæ defluunt impetu de Libano*. De his duobus, Jerem. XVIII, 15 : *Numquid deficiet de petra agri nix Libani ? aut evelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, et defluentes ?*

Habet etiam Libanus cedros aliis arboribus excelsiores. Hæc est pulchritudo sponsi, cujus vertex, id est, mens perpetuæ virginitatis candore niveata, cujus altitudo toti terræ promissionis, id est, Ecclesiæ sanctorum supereminet, a quo fluenta gratiarum et doctrinarum descendentia, totam Ecclesiam sanctorum irrigant et replent : et de cujus plenitudine omnes accipiunt[3]. Cedri excelsissimi in Libano, virtutes eminentissimæ in Christo. Potest tamen intelligi in vertice niveato ingressus ejus in mundum candore incorruptionis niveus. Alii enim vitiosa lege nascendi atque seminandi veluti cruentum habent ingressum : ipse vero omnimoda puritate sanctitatis niveum. Vel in vertice niveato puritas intentionis ejus in omnibus.

Sequitur : *Quasi cedrus*. (Titulo, quod Maria *cedrus*, quære supra).

§ VIII.

Platanus.

Et platanus. Unde dicit, Eccli. XXIV, 1.
19 : *Quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis*. Sapientia platanus, quæ propter latitudinem foliorum, id est, verborum, dicitur a πλάτος quod est *latus*. Et ejus folia sunt ad modum scutorum : quia verba Scripturæ sacræ scuta sunt contra jacula hæreticorum et tentationum. Unde Dominus singulis tenta-

[1] Sapient. VII, 26.
[2] Ibid.
[3] Cf. Joan. I, 16.

tionibus diaboli sacræ Scripturæ auctoritates opponebat quasi scuta[1]. Ideo dicit Hieronymus : « Ama sententias Scripturarum, et carnis vitia non amabis. » Exaltatur autem sapientia in plateis : quia sicut dicitur, Proverb. I, 20 : *Sapientia*, id est, Christus, *foris*, id est, palam et aperte *prædicat*. Unde, Isa. XLV, 19 : *Ego Dominus, non in abscondito locutus sum, in loco terræ tenebroso.* Vel, *foris*, id est, per omnes creaturas. Unde Augustinus : « Nutus tui, Domine, sunt omne creaturarum decus : omnia enim clamant, Deus me fecit. » Job, XII, 7 : *Interroga jumenta*. etc.

In plateis dat vocem suam[2], id est, in latitudine plebium, revocans a lata et spatiosa via quæ ducit ad perditionem[3].

Sequitur : *In capite tubarum clamitat*[4], id est, in loco frequentato ab hominibus, non semel, sed frequenter clamat.

Christus etiam sicut platanus lata habet folia : quia dilatatus in cruce fecit umbram peccatoribus. Vel, ipsis gentibus signatis per latronem : quia in umbra ejus salvatus est. Thren. IV, 20 : *Cui diximus : In umbra tua vivemus in gentibus*. In cruce enim dilatavit folia sacræ Scripturæ, et verba de ejus passione scuta sunt et protegunt, ut supra dictum est. Unde, Thren. III, 65 : *Dabis eis, Domine, scutum cordis laborem tuum*. Quod fit, quando passio Domini prædicatur. Mollis etiam est per pietatem, et tener per compassionem maxime in foliis, id est, in verbis : quia *lex clementiæ in lingua ejus*[5]. Et est quasi arbor parvula, paratus recipere et refrigerare omnes malo igne accensos. Unde dicit, Matth. XI, 28 : *Venite ad me, omnes qui laboratis*, etc. *In plateis* : quia dedit spem desperatis, dicens, Ezechiel. XVIII, 32 : *Nolo mortem morientis,* sed ut convertatur et vivat, *dicit Dominus Deus : revertimini, et vivite*. Vel, *plateæ* sunt subditi, qui Ecclesiam dilatant, et quæ scilicet doctrina designatur per aquam. Unde, Nahum, III, 14 : *Aquam propter obsidionem hauri tibi*, id est, doctrinam Scripturæ sacræ : quia obsessa es ab hostibus tuis.

Dicit etiam Maria : *Quasi platanus exaltata sum juxta aquam in plateis*[6]. Platanus latis foliis umbram faciens, exterius refrigerat, aqua interius. Homo vero dupliciter exæstuat, exterius in tribulationibus, interius in tentationibus et concupiscentiis. Ut ergo in beata Virgine plenum ostendatur refrigerium, platanus dicitur *juxta aquam* : quia contra æstum exterioris tribulationis et interioris concupiscentiæ seu tentationis remedium præstat. Et per hoc digna est exaltari et laudari *in plateis*, id est, in populis.

Maria platanus. Quia platanus a πλάτυς Græce dicitur, quod est *latus* Latine. Vel, quia est arbor patula, quæ expansis ramis uberem facit umbram, et idoneum præbet umbraculum calore solis nimio fatigatis. Sol Christus, cujus solis fervor ira justitiæ ejus et vindictæ, quam scilicet iram ipsa suis temperat precibus a peccatoribus devote et fideliter exorata. Patulam nihilominus se exhibet peccatoribus, omnes, quantum in se est, parata recipere sub sua protectione, et omnes refrigerare malos igne exustos. Et nota, quod ubi sunt folia lata, ibi est umbra magna, et magna est umbra protectionis ejus : nam protegit contra carnalem concupiscentiam, quia virgo : contra ventum mundanæ vanitatis, quia humillima : contra tentamenta divitiarum, quia pauperrima : contra fervorem solis, quia mater solis justitiæ. Diligas ergo Mariam et servias ei, ut non urat te sol per diem, neque luna per noctem.

Aliter : Umbra hujus platani dici potest incarnatio Verbi Dei in ea, cui Spi-

[1] Cf. Matth. IV, 4 et seq.
[2] Sapient. I, 20.
[3] Matth. VII, 13.
[4] Sapient. I, 21.
[5] Proverb. XXXI, 26.
[6] Eccli. XXIV, 19.

ritus sanctus ad hoc obumbravit, ut ipsam in umbraculum Ecclesiæ præpararet. Umbra enim ex lumine est, et corpore opaco opposito ad lumen. Et tunc platanus ad copiossimam reddidit umbram, quando lumen incorporeæ divinitatis corpus in ea assumpsit nostræ humanitatis.

Arbor est sterilis a fructu. Et Maria vovens virginitatem, præelegit sterilitatem quam concubitus fœditatem. Unde de ipsa dicitur, Sapient. III, 13 : *Felix est sterilis et incoinquinata*, etc., *habebit fructum*, etc.

Similis viti in foliis. Et Maria in moribus similis Filio, qui est vitis [1]. Unde nubes quæ ascendebat de mari, *quasi vestigium hominis* dicitur habuisse [2]. Osee, x, 1 : *Vitis frondosa Israel*, id est, Maria : *fructus*, id est, Christus, *adæquatus est ei*.

Item, Ex platano fiunt scyphi quibus vinum propinatur : quia gratissima est prædicatio quæ fit de beata Virgine.

Arbor mollis et tenera in foliis : quia pia et compatiens peccatoribus quos instruit verbis et exemplis in spiritu lenitatis : quia *lex clementiæ in lingua ejus* [3]. (Quære titulo de *sapientia ejus*.)

Juxta aquas plantatur affectu misericordiæ, id est, juxta peccatores fluxibiles ad vitia. Nam prope est omnibus invocantibus se in veritate. Et juxta est omnibus qui tribulato sunt corde [4]. Et bene *juxta aquas*, id est, juxta fluidos populos, quibus semper parata est subvenire, quia sicut dicitur, Eccli. XL, 16 : *Super omnem aquam viriditas*. Et nota, quod arbor juxta aquam copiose haurit humorem, unde accipit virorem : et ipsa in his plateis non immarcescit, ut tædio peccatorum affecta, foliorum vel ramorum, id est, orationum suarum et patrocinii subtrahat eis protectionem.

Aliter : *Juxta aquam* dicit se exaltatam, non in àqua : quia conjugata fuit, sed non usa conjugio : *in plateis* civitatum, vel Ecclesiarum.

Aliter: *Exaltata sum* a terrenis ad cœlestia, *juxta aquam*, id est, juxta Filii mei doctrinam, quæ docuit humilitatem, Matth. XI, 29, dicens : *Discite a me*, etc. : per quam scilicet sapientiam exaltata sum juxta aquam cœlestis sapientiæ : *in plateis* Jerusalem civitatis supernæ : quia qui se humiliat exemplo meo, exaltabitur [5].

Sequitur: *In plateis*. Plateæ sunt corda illorum dilatata charitate. Tob. XIII, 22 : *Ex lapide candido et mundo omnes plateæ ejus*, scilicet Jerusalem, *sternentur*. Aqua in platea, gratia in corde lato per charitatem, et plano per simplicitatem. Et in tali corde exaltatur Maria.

Aliter : *Exaltata sum in plateis*, in illis scilicet qui constituti sunt in latis viis, quæ ducunt ad mortem. Thren. IV. 8 : *Non sunt cogniti in plateis*, id est, sunt æternaliter reprobati : quia in plateis hujusmodi, qui quanto fragiliores, tanto indigent misericordia ampliori. Et in his plateis est ipsa quasi platanus, protegens eos misericordia copiosa, ne mox rapiantur ad infernum, sed ad pœnitentiam misericorditer exspectantur, et ne diabolus ipsos, quantum vellet pervertere prævaleat.

Vel, Exaltatam ideo se dicit *in plateis*, id est, in latitudine multiplici : quia Virgo cum virginibus, vidua cum viduis, conjugata cum conjugatis. Unde dicit, Psal. CXVIII, 45 : *Et ambulabam in latitudine*.

Vel aliter : Platanus, ut dictum est, habet folia lata. Et Maria platanus est, quia abundans in doctrina. Nam cum servaret omnia quæ de Filio dicebantur, *conferens in corde suo* [6], et ex abundan-

[1] Joan. XV, 1.
[2] III Regum, XVIII, 44.
[3] Proverb. XXXI, 26.
[4] Cf. Psal. XXXIII, 19.
[5] Luc. XIV, 6.
[6] Luc. II, 19.

tia cordis [1], prudenter et secure poterat loqui. Exaltata igitur est in plateis *civitatis*, id est, Ecclesiæ, hoc est, in Apostolis, qui omnibus erant communes utilitatem omnium procurando. Unde Paulus dicit, I ad Corinth. IX, 22 : *Omnibus omnia factus sum.* Plateæ etiam prostratæ sunt, in quo humilitas discipulorum illius qui dicit, Matth. XI, 29 : *Discite a me*, etc. Plateæ etiam via sunt aliis, et Apostoli via fuerunt omnibus per exemplum. Unde vocantur *sal terræ* [2], quia omnibus vitæ condimentum præstabant. Tob. XIII, 22 : *Ex lapide candido et mundo omnes plateæ ejus sternentur.* In istis plateis est beata Virgo exaltata per abundantiam doctrinæ, qua eos docuit, sicut platanus juxta aquam, ad litteram : aperuit enim os suum sapientiæ declarandæ. (Quære titulo de *sapientia ejus*).

Vel etiam ideo dicitur *platanus juxta aquam* : quia sicut rami vel arbores plantatæ juxta aquas, juvant illos qui submerguntur in aquis ad exeundum, sic et ipsa juvat ad exeundum de aquis carnalis concupiscentiæ et aliorum peccatorum, suis orationibus, meritis, et exemplis. Juvat, inquam, si se prendiderint ei fide, et dilectione, et manibus bonæ operationis ad ejus honorem et gloriam, quod bonum est operantes.

§ IX.

Cinnamomum.

1. Cinnamomum. Unde dicit, Eccli. XXIV, 20 : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi, quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris.* Cinnamomum arbor est sic dicta quasi cinnamomus : quia ejus cortex ad modum cannæ rotundus. *Canna* Hebraice, *calamus* Latine. Et cum frangitur, spiramentum emittit ad modum nebulæ vel pulveris. Myrrha crescit in Arabia, et est similis spinæ, quam *acantum* dicunt. Sarmenta ejus Arabes ignibus fovent, quorum fumo satis noxio nisi ad odorem storacis accurrant, plerumque insanabiles morbos contrahunt. Myrrha autem Troglodite ab insula Arabiæ dicta, ubi melior et purior colligitur. Ubi autem nos habemus, *sicut cinnamomum*, alia littera habet *aspaltum* pro cinnamomo. Et est aspaltum arbor modica et odorifera, rubea, vel ruti coloris, spinas habens candidas, de cujus radice fit unguentum. Dicit ergo Maria : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi*, pietatis et humilitatis : quæ duo in cinnamomo et balsamo figurantur. Qui ergo fœtet, currat ad Mariam, ut pigmentetur ab ea. Et quandoque sumitur cinnamomum pro arbore, quandoque pro arboris cortice. Primo ergo de arbore, secundo de cortice videamus.

Item. Cinnamomum arbor crescit in peregrinis et longinquis regionibus, scilicet in India et Æthiopia ad litteram. In quo signatur, quod usque ad remotissimas regiones habetur veneratio Virginis gloriosæ, sicut ipsa dicit, Luc. I, 48 : *Beatam me dicent omnes generationes.* Maria etiam ab illis qui fuerunt flagitiosi peccatores, honoratur, et per misericordiam vult ab ipsis honorari. Mystice regio peregrina vita peccatoris, sicut de filio prodigo dicitur, Luc. XV, 13, quod *peregre profectus est in regionem longinquam* : vita enim peccatoris regio peregrina est a Deo et a conditione humana : quia homo non est factus ad peccandum, sed ad serviendum Deo, qui *nemini mandavit impie agere, et nemini dedit spatium peccandi* [3].

Duorum cubitorum : et hæc proprietas

[1] Matth. XII, 34.
[2] Matth. V, 13.
[3] Eccli. XV, 21.

æque convenit matri et Filio. Sicut enim ipse semper fuit Filius Dei et mansit Filius Dei, et cœpit homo esse, ut vere posset dicere : Sum quod eram, scilicet Deus : nec eram quod sum, scilicet homo : nunc dicor utrumque, scilicet Deus et homo. Sic potest dicere Maria post partum : Sum quod eram, scilicet virgo : nec eram quod sum, id est, mater : modo dicor utrumque, id est, mater et virgo. Et hi sunt duo cubiti quibus Mariæ dignitas mensuratur, scilicet virginitas et fœcunditas. Ideo dicitur, Eccli. xxvi, 19 : *Gratia super gratiam*, etc. Gratia fœcunditatis super gratiam virginitatis. Et nota semper, quia utrumque fuit ex speciali gratia Spiritus sancti. Quære concordantiam de sago duplicato. Sed quod facta est Dei mater, super omnem gratiam est : et hoc figurat præpositio, *super*.

Medicinalis : quia ex Maria sumpta est caro Christi, qua curatum est genus humanum. Eccli. xxxviii, 4 : *Altissimus creavit*, etc. Unde super illud Apostoli, ad Hebr. vii, 2, ubi dicitur, quod Levi decimatus est per Abraham, dicit Glossa, quod Christus non traxit ex matre fervorem vulneris, sed materiam medicaminis.

Tenuissimas et subtiles dicitur habere virgulas et sursum tendentes, quæ quasi in seipsas replicantur, quibus designantur cogitationes Virginis super omnes alios sanctos spirituales, sublimes, et subtiles, et ad Deum tendentes. Virgulæ istæ in seipsas replicabantur : quia Mariæ cogitatus per sui discussionem ad seipsam reciprocabantur. Unde dixit : *Ecce ancilla* [1], etc. Ecce replicatio. Item, Luc. ii, 19 : *Maria conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo*. Ecce virgarum collectio.

Aliter : Tenuitas et erectio virgarum designant in ea tenuitatem paupertatis et erectionem a terrenis.

3. Item, Cinnamomi cortex robustus, quo designatur in Virgine virtus patientiæ quæ tribulationibus pluviarum, grandinum, et ventorum objicitur, ne spiritualis viror arescat. Assigna de patientia Mariæ. Et dicitur iste cortex esse tricolor, scilicet cinereus, vel subniger, vel secundum physicos citrinus. Fuit etiam color Virginis quasi cinereus, id est, despectus, vel propter paupertatem, vel quia corrupta reputabatur a Judæis. Unde dicebant de Filio ejus, Matth. xiii, 55, despective : *Nonne hic est fabri filius ? nonne mater ejus dicitur Maria*, etc. Subnigra autem fuit in afflictionibus quas Filius sustinuit ante passionem. Surrufa vero vel quasi citrina per compassionem in Filii passione.

Rotundus et subtilis : quia Maria conversatione cœlestis, et subtilis substantiæ per carnis macerationem, paupertatem, humilitatem, et contemplationem. (Quære titulo de *rosa*.)

Rugosus : in quo signatur parcimonia Virginis : quia ex defectu victualium proveniunt rugæ. Est autem parcimonia scientia vitandi cultus et sumptus superfluos.

Coloris cinerei, qui vilis est et despectus : in quo signatur dilectio paupertatis et mundani contemptus : per hæc enim duo maluit in mundo vilescere, quam lucere, vilipendi quam appretiari. Et ideo dicit *odorem cinnamomi* se dedisse : quia dedit exemplum contemnendi quidquid in mundo gloriosum : vere enim fuit humilis per paupertatem spiritus : et sicut dicit beatus Bernardus : « Vere humilis non vult humilis prædicari, sed vilis reputari. »

Aliter : Color cinereus color mortuus est : sed sub hoc colore latet in cinnamomo sapor vivus. Et Maria mortua erat mundo, et ideo saporabat imo et sapiebat dulcedines aromaticas paradisi. Item, ratione coloris cinerei signat eos qui dicunt cum Abraham : *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis* [2].

[1] Luc. i, 38.

[2] Genes. xviii, 27.

Idem enim sentiebat et loquebatur de se Maria filia Abrahæ.

Acutum sapit cum dulcedine. Unde Theophilum redarguisse legitur, ecce acutum : et consolata est, ecce dulcedo.

Intensæ dulcedinis : quia conversatio ejus quamdiu fuit in sæculo dulcis ad imitandum, et adhuc dulcissima ad recolendum.

Quanto gracilior et tenuior, tanto dulcior, carior et odoratior. Sic Maria quanto gracilior per humilitatem et tenuior per abstinentiam et paupertatem, tanto Deo gratiosior per meritum, et mundo odoratior per exemplum.

Ad calorem solis a stipite separatur : quia propter amorem Solis justitiæ ab amore suæ carnis quæ signatur per stipitem, imo omnis carnis separata est. Unde non caro, sed *anima* appellatur [1], ubi dicitur thema in annuntiatione : *Aqua frigida animæ sitienti*, id est, Mariæ, *et nuntius bonus*, id est, Gabriel missus ad eam, *de terra longinqua*, hoc est, de cœlo.

Cum frangitur, emittit visibile spiramentum : quia cum prærogativa Mariæ aperitur effectus ejus quasi visibiliter et manifeste sentitur : sicut cum gariofilum masticatur, et gustans reficitur, et adstantes odore recreantur.

Quo plus atteritur, majorem emittit odoris fragrantiam. Et quanto magis Maria afflicta est in Filio, majoris odoris fragrantia utramque Ecclesiam pigmentavit, quia sic facta est non solum martyr, sed etiam plusquam martyr.

Vinum pigmentat. Et Maria vinum prædicationis, vinum etiam compunctionis et lacrymarum : nam per eam sperant rei ad misericordiam Filii pervenire.

Medicinalis est, et multum valet contra syncopim, id est, defectum cordis : quod designatum est in nuptiis, Joan. II, 3, quando vinum impetravit a Filio. Quod etiam quotidie facit, quando torpente devotione fervorem tepidis subministrat.

Vulnera consolidat. Solidatio spiritualium vulnerum, spei securitas et venia peccatorum. Hæc duo fecit Theophilo.

Fluxum sedat, fluxum scilicet illius inundationis, de qua habetur, Osee, IV, 2 : *Maledictum et mendacium*, usque, *inundaverunt*.

Degustantem confortat, sicut patet in magno patre Basilio timenti Julianum apostatam, et similiter in Theophilo.

Confectiones quibus admiscetur, reddit sapidas. Non est enim sermo qui non sit dulcior, si in ipso fiat mentio de ea. Unde, Eccli. XLIX, 2 : *In omni ore quasi mel indulcabitur ejus memoria.* Ideo etiam hæc *cinnamomum aromatizans :* quia ubique diffundit odorem pietatis et misericordiæ suæ et omnium virtutum suarum.

Os comedentis et masticantis se reddit odoriferum. Exemplum de Jostio monacho, in cujus ore, oculis et auribus inventæ sunt quinque rosæ coloris et odoris eximii, quando mortuus est, qui singulis diebus quinque preces beatæ Virginis devotissime decantabat. Et hoc contigit in abbatia sancti Bertini apud sanctum Audomerum.

4. Item, Per hoc quod Maria se comparat cinnamomo, ostendit quod perfecte mundum contempsit, et perfecti contemptus mundi nobis reliquit exemplum. Habet enim, ut dictum est, cinnamomum arbor virgas tenuissimas et erectas, et in gracilitate notatur tenuitas paupertatis, et erectio a terrenis : quia virga erecta est : in colore cinereo amor ipsius paupertatis, quæ non vult lucere in mundo, sicut nec cinis lucet, sed magis vilescere sicut cinis vilis est. Ideo ergo dicit se *quasi cinnamomum* propter tria hæc : quia dedit perfectum exemplum contemnendi omne mundanum.

[1] Proverb. xxv, 25.

5. Christus cinnamomum. Quia cinerei coloris : quia assumpsit de Virgine carnem similem peccatrici. Color enim cinereus color despectus est, et talis erat apud Judæos præsentia Salvatoris : unde quidam dicebant, Marc. vi, 3 : *Nonne hic est faber, filius Mariæ*, etc.? *et scandalizabantur in illo*. Vel potius, quando in passione non fuit ei species, neque decor [1]. Et mortuus erat corpore, sed vivebat deitate, sicut in cinnamomo est color mortuus, et sub eo sapor vivus delitescit.

Quo magis attritus est propter scelera nostra [2], majoris emisit fragrantiam odoris : quia fracto alabastro corporis ejus in cruce, domus, id est, utraque Ecclesia repleta est ex odore unguenti [3].

Fractus in cruce emisit visibile spiramentum quasi nebulam et odorem suavitatis ad placandum iram Patris. Unde, Sapient. xviii, 21 : *Properans homo sine querela*, etc. Quod de Aaron legitur ad litteram, sed de solo Christo proprie interpretatur. Et tunc sicut ipsemet dicit, Eccli. xxiv, 6 : *Sicut nebula texit omnem terram* ab ira Patris, quasi a fervore solis. Sicut etiam nebula solis fervori se opponens et illum suscipiens dissipatur, sic et caro ejus in passione. (Quod autem caro ejus designetur per *nebulam*, habuisti titulo de *horto*, § 7.)

6. Scriptura sacra, cinnamomum. Quia Scriptura sacra, vel etiam sapientia, cum frangitur multiplici expositione, pigmentat vinum doctrinæ et vinum compunctionis, spem tribuens desperatis. Ezechiel. xviii, 32 : *Nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus : revertimini, et vivite*.

Coloris est cinerei cordibus nostris imprimens memoriam finis. Unde Plato : « Hæc est summa philosophia, continua mortis memoria. » Eccli. vii, 40 : *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis*.

Dulcis et medicinalis : nam medetur langoribus animarum, et futuram promittit retributionem, et sistit vitiorum incentiva. Hieronymus : « Ama sententias Scripturarum, et carnis vitia non amabis. » Dicit etiam sapientia : *Sicut cinnamomum... dedi suavitatis odorem* [4].

Cinnamomum cinerei coloris est, per quem intelligitur timor et vilificans et incinerans. Quasi dicat sapientia : Dedi eis timorem per quem sunt odoriferi, ut eorum spiritus erigatur a malo. Odorifera enim confortant et maxime quæ restringunt.

Item, Viri sancti proprie dicuntur *cinnamomum*, qui in cinere pœnitentiæ degentes, et Dominicæ passionis memores, ubi *in sole posuit tabernaculum suum* [5], quando corpus suum exposuit fervori passionis, propter amorem Solis justitiæ separantur a stipite suo quasi quadruplici, mundo, carne propria et domestica, id est, amicis carnalibus, proprio sensu, et propria voluntate, ab hujusmodi stipitibus necesse habent separari, qui volunt agere fructuosam pœnitentiam et imitari Dominicam passionem.

§ X.

Myrrha.

Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris [6]. Myrrha est arbor in Arabia quinque cubitis crescens in altum, odorifera, albæ spinæ similis, guttam quandam distillat, quæ viridis est et amara : quæ gutta dicitur similiter *myrrha* quamdoque inciso cortice, quandoque sine corticis incisione. Quæ etiam talis est 1.

[1] Isa. liii, 2.
[2] Ibid., ỳ. 5.
[3] Joan. xii, 3.

[4] Eccli. xxiv, 20.
[5] Psal. xviii, 6.
[6] Eccli. xxiv, 20.

virtutis, quod corpora mortua quæ ipsa perunguntur, a putredine, vermibus, et fœtore dicitur conservare. Quæ sponte manat, pretiosior est, et dicitur *myrrha electa*. Quæ vero per incisionem corticis emanat, vilior est, et minoris efficaciæ. Hæc etiam gutta medicinalis est.

Comparatur autem sapientia myrrhæ electæ : quia docet spontaneam carnis mortificationem, dicens Apostolus, ad Coloss. III, 5 : *Mortificate membra vestra*, etc. Docet etiam perfectam continentiam, quæ est myrrha electa, si sit voluntaria : ad depressionem enim carnis communia sunt amaritudo pœnitentiæ et continentiæ. Et hæc duo dant aliis odorem, quia ædificant : non tamen dant suavitatem odoris nisi sit myrrha electa, id est, pœnitentia, et continentia voluntaria.

2. Dicit etiam Maria : *Quasi myrrha electa dedi suavitatis odoris* [1].

Maria myrrha : quia myrrha arbor in Arabia, quæ interpretatur *vespera* vel *occidens*. Myrrha interpretatur *amaritudo*. Maria mare amarum propter multas amaritudines quas sustinuit in Filio. Fuit autem arbor myrrhæ in vespera passionis Filii : fuerat enim arbor lætitiæ quando dixit : *Exsultavit spiritus meus in Deo salutari meo* [2]. Sed amaritudinis, quando occidit Sol justitiæ.

Arbor est quinque cubitorum, quibus crescit in altum. Hi cubiti sunt mundatio in utero, unde quidam celebrant hoc festum, nativitas, annuntiatio, purificatio, assumptio, ut primus cubitus sit interstitium temporis inter mundationem et nativitatem, et sic de aliis.

Spinæ similis. Per spinas intelliguntur peccatores. Unde Maria apparuit quasi spina, quando legem datam de mulieribus, quæ de viris conceperant, et consuetudinem observavit.

Guttam distillat, quæ viridis est et amara. Gutta ista Christus Filius Mariæ viridis, qui color refertur ad cœlestia : quia Christus de cœlo venit in Virginem, amaritudo refertur ad passionem.

Christus gutta myrrhæ : quia gutta hæc acumine caloris inviscatur circa arborem suam : quia Christus virtute dilectionis eximiæ adhæsit matri suæ ipsum educanti. Unde, Luc. II, 51 : *Descendit cum eis, et venit Nazareth*, etc. 3.

Gutta hæc pretiosa est, cujus pretio sumus redempti. Job, XXVIII, 13 : *Nescit homo pretium ejus*. Hujus pretii crux fuit statera : et quia præponderavit peccato, sublatum est peccatum, et passio descendit in terram. Amos, IX, 6 : *Fasciculum suum super terram fundavit*. Præponderavit etiam debito detentionis multorum in inferno. Unde eo descendente ad mortem, sepulturam, et inferos, ipsi elevati sunt de inferno. Ideo de cruce egregie dictum est :

> Statera facta corporis,
> Prædamque tulit tartari.

Gutta sponte manans pretiosior est elicita corticis vulnere. Et Christus exivit in nativitate de Virginis utero clauso et signato. Sponte etiam se obtulit pro nobis passioni. Unde, Joan. XVIII, 4, processit obviam venientibus ad capiendum se. Ideo comparatur camelo : quia sponte se inclinavit ad onera nostræ infirmitatis ferenda. Luc. XVIII, 25 : *Facilius est camelum*, etc.

Gutta hæc lucida interius : quia Christus lumen divinitatis accendit in testa nostræ mortalitatis : et ideo obscuratur exterius velut testa.

Corpora mortuorum inde peruncta servat a putredine, vermibus, et fœtore : quod fit quando ad ejus exemplum facimus pœnitentiam. Putredo avaritia, vermis superbia, fœtor, luxuria. Superbia. Augustinus : « Vermis divitum superbia. »

[1] Eccli. XXIV, 20.

[2] Luc. I, 47.

Odoris est præcipui. Unde hic dicitur: *Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris* [1], contra illum odorem de quo meretrix dicit, Proverb. VII, 17: *Aspersi cubile meum myrrha et aloe*, etc. Hæc meretrix vanitas aut voluptas. Cubile mundana delectatio. Sed justi debent attendere in hac myrrha, non delectationem, vel odorem, sed amaritudinem pœnæ sequentis. Omnis enim voluptas myrrha est respersa: quia *risus dolore miscebitur, et extrema gaudii luctus occupat* [2]. Myrrha autem passionis Christi fuit amarissima Christo patienti: sed suavissima et odoris præcipui Christiano recolenti. Nihil enim dulcius captivo quam si pretium suæ redemptionis audiat numerari: quod fit, quando passionis articuli distinguuntur. Myrrhæ ergo gustus amarus et odor suavis.

Gutta myrrhæ est rotunda: quia per eam æternæ gloriæ nobis aditus aperitur.

Gutta hæc calida et sicca. Valde enim calidus fuit Christus, quando dixit: *Sitio* [3]. Unde sicut sol guttam amaram, sic Christus tunc latronem attraxit et dulcoravit.

Gutta hæc medicinalis est ad minus quadrupliciter. Primo, quia restringit humores a capite fluentes: quia cogitationes præsumptionis elidit memoria Crucifixi, sicut patet in Petro, qui recogitans Christum passum, fecit gyrari crucem suam. Secundo, quia valet contra stricturam pectoris. Per pectus scientia, per stricturam angusta scientia, quam mirabiliter Christi passio dilatavit. Tertio, quia masticata tollit fœtorem oris, qui est loqui sublimia gloriando. Unde, Isa. XLIII, 26: *Reduc me in memoriam, et judicemur simul*: *narra si quid habes ut justificeris*. Quarto, quia consumit putredinem vulnerum, quæ est iteratio peccati. Unde: *Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ* [4]: quia recidivantes rursum sibi crucifigunt Filium Dei [5].

Secundum supra dicta Maria est arbor myrrhæ, cujus arboris gutta Christus Dominus: verumtamen quia secundum quod hæc littera legitur de beata Virgine, beata Virgo comparatur guttæ myrrhæ. Notandum ergo, quod myrrha arbor designat Judæam propter amaritudinem peccatorum, cui dicitur, Jerem. II, 21: *Quomodo conversa es* in amaritudinem, ubi aliena nostra littera habet, *in pravum*? Hæc arbor in Arabia fuit tempore beatæ Virginis: quia tendebat in defectum. Quinque cubitos hujus arboris faciebant regnum et synagoga, quæ synagoga, sicut dicit Gregorius, de quatuor angulis domus filiorum Job divisa erat in quatuor, principes sacerdotum, scribas, seniores populi, et Pharisæos: et omnes hi erant similes spinæ per multas peccatorum punctiones. Ab hac arbore effluxit quasi gutta myrrhæ beata Virgo, ut possit dicere: *Quasi myrrha electa dedi suavitatem odoris* [6]. Cætera secundum hunc processum a superioribus colligantur. 4.

Dicitur ergo *myrrha electa*. Illa autem myrrha est electa, quæ sine vulnere manat ab arbore: et illam amaram carnis mortificationem designat, quam profert anima nullo peccati vulnere sauciata. Talem myrrham distillavit beata Virgo, quæ licet peccati vulnus non haberet, seipsam tamen multipliciter mortificare curavit. Et talis mortificatio sive myrrha propter Deum est. Unde ipse dicit, Cantic. V, 1: *Messui myrrham meam*, etc. Et hæc myrrha prima et *probatissima*, sicut ibidem, ℣ 5, dicitur: et *myrrha electa*, ut supra. Minus enim pretiosa est pœnitentia peccatorum quam pœnitentia justorum. Et nota, quod Dominus messuit myrrham istam in sua assump-

[1] Eccli. XXIV, 20.
[2] Proverb. XIV, 13.
[3] Joan. XIX, 28.
[4] Psal. XXVII, 6.
[5] Ad Hebr. VI, 6.
[6] Eccli. XXIV, 20.

tione: et ideo justum erat ut in mense Augusti quando metuntur segetes, celebretur assumptio ejus.

Item, Maria comparatur myrrhæ. Quia sicut myrrha corpora inde peruncta servat a corruptione, sic Maria per gratiam meritorum, exemplorum, et orationum suarum servat familiares suos a corruptione luxuriæ. Myrrha probata castitas conjugalis, probatior continentia vidualis, probatissima castitas virginalis, quam ipsa præ cæteris elegit in exterminium legis quæ virginitatem habebat opprobrio. Ideo ipsa dicit, Cantic. v, 5: *Digiti mei*, id est, discretæ cogitationes et affectiones meæ, *pleni sunt myrrha probatissima*: quia de virginitate cogito. Et ideo dedit non solum odorem per exemplum virginitatis, sed odoris suavitatem, ut multos alliciat ad propositum virginitatis. Odor enim non allicit, sed suavitas odoris. Unde, Psal. XLIV, 15: *Adducentur regi virgines post eam.*

§ XI.

Storax.

1. Storaxque. Eccli. XXIV, 21: *Quasi storax, et galbanus, et ungula, et gutta.* His quatuor se comparat beata Virgo propter quatuor cardinales, in quibus nos instruit per exemplum. In storace fortitudo ejus, quæ apparuit in Filii passione. Nam storax lacryma est, quæ colligitur in diebus canicularibus, quibus fervor persecutionis figuratur: et tunc molestæ sunt purgationes: quia Christus cui mater compassa est per molestias quas passus est in cruce, purgavit morbos animarum nostrarum: et tunc manifestissime apparuit fortitudo Mariæ. Ipsa enim erat fortis illa mulier quam quæsierat Salomon, sed non invenerat, dicens: *Mulierem fortem quis inveniet*[1]? Sed hanc invenit Simeon, quando dicebat illi, Luc. II, 35: *Tuam ipsius animam pertransibit gladius*, etc. (Quære titulo de *martyrio ejus,* decima prærogativa).

Moraliter: Per storacem signatur patientia sanctorum, quæ manifestatur in fervore charitatis eorum, qua scilicet patientia ipsi purgantur, licet molestissima sit natura. Luc. XXI, 19: *In patientia vestra possidebitis animas vestras.*

Aliter: Secundum Isidorum storax arbor est Arabiæ similis malo cedonio, cujus virgulæ intra caniculæ ortum cavernatim lacrymam fluunt, quæ scilicet lacryma cadens in terram, immunda est: sed cum adhæret proprio cortici, vel calamo, et tenet se sursum, tunc est munda. Hæc etiam lacryma proprie albida, tandem fulva fit solis causa. Et ipsa gutta dicitur *storax calamites,* quia servatur in calamo: et est pinguis, resinosa, humectata, et odoris jucundi, et veluti mellosum liquorem emittens. Et dicitur *storax*: quia est gutta arboris profluens et congelata. Nam Græci *stiriam* guttam dicunt: Græce autem *stirax,* Latine *storax* dicitur. Unde versus:

Albaque diffusis dependet stiria ramis.

Maria dicitur *storax.* Quia *storax* arbor Arabiæ, quæ interpretatur *campestris*: quia campus fructifer et latus et studiose excultus. Similiter et beata Virgo studio Spiritus sancti agricolata est et exculta, et nobis attulit pretiosum illud frumentum quo in sacramento pascuntur homines et Angeli. Joan. XII, 24: *Nisi granum frumenti,* etc. Lata est etiam per multitudinem et viscera pietatis. (Quære titulo de *terra,* ubi describuntur proprietates campi). Hujus arboris gutta primo candida est, postea calore solis fusca efficitur. Hæc gutta Christus Dominus candidus per innocentiam et animæ purita- 2.

[1] Proverb. XXXI, 10.

tem : quia peccatum non fecit, sed calore solis, id est, fervore passionis quasi fulvus factus est illis quasi surrufus. Unde dicit sponsa : *Dilectus meus candibus et rubicundus* [1]. Similiter et beata Virgo candida per virginitatem, sed in Filii passione fulva facta est et quasi surrufa per compassionem. Unde dicit, Cantic. I, 5 : *Fusca sum, quia decoloravit me sol,* id est, Christus, cui mente compassa sum.

Dicitur *calamites* : quia tam gratia matris quam Filii conservatur in calamo perfectæ humilitatis.

Pinguis est per devotionem quam suis famulis subministrat. Unde dicit cum Filio promittens hanc pinguedinem obedientibus sibi, Isaiæ, LV, 2 : *Audite, audientes me, et comedite bonum : et delectabitur in crassitudine anima vestra.*

Mellosi liquoris. Unde dicit mater cum Filio : *Spiritus meus super mel dulcis* [2], etc.

Jucundi odoris : quia uterque in his qui salvi sunt, odor vitæ in vitam.

Humectata tingendo alios in beneficiis et doctrinis.

Gutta profluens : quia congelatur et compingitur effective dando perseverantiam.

Exterius quasi obscura, sed intus quasi lucida, ut supra dictum est de *myrrha.*

Stillat in fervore æstatis : quia non ex operibus justitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam salvos nos fecit Deus. Vel quia ex charitate nobis Evangelium prædicavit. Ezechiel. XXI, 2 : *Fili hominis,... stilla ad sanctuaria.*

Cavernatim fluit hæc lacryma corticis incisione : quia Christus incisus in cruce quinque plagis de caverna sui corporis nobis aquam et sanguinem propinavit et Ecclesiæ sacramenta.

Infrigidata calefacit. Et Maria signatur per Abisag quæ David frigidum calefecit [3].

Superflua tollit. Sic et Christus dicens, Luc. XI, 41 : *Quod superest, date eleemosynam.*

Dura emollit. Ezechiel. XXXVI, 26 : *Auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum.*

Dicitur curare lippitudinem oculorum : et hoc tribuens virtutem discretionis.

Dicitur curare tussim et reumata, id est, cogitationes et curas superfluas.

Dicitur consolidare dentes motos, id est, virtutes quibus anima pascitur suo modo.

Malaxatur ad ignem velut cera.

Qui comburunt urnam myrrhæ, fœtorem sentiunt intolerabilem et periculosum, nisi per fumum storacis eisdem succurratur.

Moraliter : Lacryma storacis cadens in terram, immunda est. Hæ sunt lacrymæ hypocritarum sordidæ : quia effunduntur pro cupiditate terrenorum vel laudibus mundanorum. Sed lacrymæ justorum lugentium pro irriguo superiori et ex amore divino mundæ sunt. Et de his dicit Psalmista, Psal. LV, 9, Domino : *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo,* sicut bonum vinum ante magnates.

§ XII.

Galbanus.

Secundum Isidorum galbanus est suc- 1.
cus ferulæ. Alii dicunt, quod galbanus vel galbanum nascitur in Syria similis herbæ quæ *ferula* dicitur, et emittit guttam similem resinæ quæ vulnera sanat, et serpentes fugat. Super Exodum, XXX, 34, dicit Glossa, quod galbanum est succus ferulæ, et nascitur in Syria optimum,

[1] Cantic. V, 10.
[2] Eccli. XXIV, 27.
[3] III Regum, I, 2.

cartilaginosum est, et minus lignosum, cujus odore fugantur serpentes. Est autem ferula herba quæ propter semina in folliculis contenta, strepitum magnum facit, quando movetur: sed parum lædit, si quid ea percutitur. Habet etiam ferula similitudinem fœniculi, sed stipitem grossiorem et longiorem.

Alii dicunt, quod galbanum gutta est cujusdam fruticis, a quo scilicet frutice erumpit liquor, qui condensatur circa fruticem, et fit galbanum: in quo signatur temperantia beatæ Virginis. Frutex corpus humanum, a quo in æstate, id est, in charitatis fervore, liquor puritatis erumpit, id est, amor temperantiæ: quia charitate existente in anima, temperantia fit in carne: et condensatur hæc gutta circa stipitem, id est, carnem: in quo notatur perseverantia in hac virtute.

2. Galbanus signat humilitatem: quia sanat apostemata.

Signat spem: quia valet contra frigidas passiones: et spes curat timorem malum, desperationem, et similia, quæ sunt frigidæ animæ passiones. Christus enim qui solus est proprie dator virtutum, et beata Virgo quæ orando nobis ab eo imperat virtutes, dant odorem sanctis, quasi galbanus, id est, spem qua perseverent in adversis et excludant timorem malum, et similia. Spes enim prudens est negotiatrix, quæ posse humanum mutat in posse Dei. Isa. XL, 31: *Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem.* Per virtutem enim spei habetur perseverantia, quæ quasi mittit in possesionem etiam adhuc pendente lite: quia *nescit homo utrum amore an odio dignus sit* [1].

§ XIII.

Ungula.

Ungula idem quod onica, quæ Græce dicitur *unguis*. Ονξ etiam Græce, *unguis* Latine, et habet ungula formam unguis humani. In ungue vero notatur prudentia. Dedit ergo Maria odorem *quasi ingula*: quia exemplum prudentiæ ejus redundat in alios. Ipsa est enim Virgo sapiens, quæ accepta lampade, id est, exteriori conversatione honesta, sumpsit secum oleum, id est, bonæ conscientiæ testimonium [2]. Prudens etiam fuit negotiatrix: quia amorem creaturæ omnino commutavit in amorem Creatoris. Habuit enim prudentiam serpentis omnia pro capite exponendo.

Item, Unguis humanus clarus est, ita quod quamdam supplet vicem speculi, quod etiam competit prudentiæ.

Item, Ungula scabiem purgat, et per hoc signat virtutem abstinentiæ.

Item, Ungula finis est animalis, quia habetur in pedibus, et significat considerationem triplicis finis. Finis temporalium, quæ hominem in morte deserunt: et hic debet instruere hominem ne temporalibus adhæreat per amorem. Finis voluptatum et gloriæ mundanæ, quæ scilicet voluptates peccatoribus in tormenta, et gloria in ignominiam commutantur. De his duobus, Apocal. XVIII, 7, de anima peccatrice: *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum.* Hæc est sententia diffinitiva. Finis etiam proprii, quia nescit homo finem suum, etc. Eccle. IX, 1: *Nescit homo utrum amore an odio dignus sit.* Dant igitur Christus et beata Virgo electis suavitatem odoris, ut sint quasi ungula per hujus triplicis finis considerationem. Deuter. XXXII, 29: *Uti-*

[1] Eccle. IX, 1.

[2] Matth. XXV, 4.

nam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent. Eccli. VII, 40 : *In omnibus operibus*, etc. Thren. I, 9 : *Sordes ejus in pedibus*, etc.

§ XIV.

Gutta.

Est autem gutta generale nomen. Sed hic dicitur *gutta*, quæ alio nomine dicitur *emoniaca*, et lacrymas stillat in arenis. Sed arenis inhærens, inutilis est : non arenosa vero curat omnes duritias : quod bene competit justitiæ, quæ omnia adæquat, unicuique reddens quod suum est. Et justitia Virginis diligenter considerata, corda dura emollit, et plenitudo justitiæ redundat ab ea per exemplum. Reddidit enim Gabrieli Dei nuntio discretam responsionem dicens : *Quomodo fiet istud* [1] ? Deo laudem dicens : *Magnificat anima mea Dominum* [2], etc. Homini sufficientem instructionem, dicens, Joan. II, 5 : *Quodcumque dixerit vobis, facite.*

Item, Gutta, quia curat quamlibet duritiam, signat humiliationem cordis, quæ hominem annihilat. Unde Abraham, Genes. XVIII, 27 : *Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis et cinis.* Per duritiam enim significatur resistentia, sed humilis nulli resistit. Jerem. X, 17 : *Congrega de terra confusionem tuam*, id est, de corpore tuo materiam confusionis, ut humilieris. Michææ, VI, 14 : *Humiliatio tua,* id est, causa humiliationis tuæ, *in medio tui*, id est, in ventre pleno sordibus.

[1] Luc. I, 34.
[2] Ibid., ỷ. 46.
[3] Cantic. III, 6.

§ XV.

Balsamus.

Et balsamus, id est, balsamum quod non ponitur in versu. Balsamus arbor, balsamum liquor. Nota, quod Beata Virgo bis se comparat balsamo, Eccli. XXIV, 20 et 21, primo, cum dicit : *Sicut cinnamomum et balsamum aromatizans odorem dedi.* Secundo, cum dicit : *Quasi balsamum non mistum odor meus.* Et in hoc notatur virtus perseverantiæ. Et de duobus pariter assignabimus. 1.

Per *balsamum aromatizans* charitas Virginis. Nam sicut odor balsami omnes excedit odores, sic ejus charitas omnium sanctorum universas virtutes, et more balsami suæ charitatis odorem longe extendit, ad superna, scilicet per perfectum desiderium æternorum, ad inferiora per perfectam misericordiam et compassionem peccatorum. Et propter hoc dicitur ipsa *virgula fumi* [3], et ejus charitas est ignis quem Christus venit mittere in terram [4], id est, in beatam Virginem. Et per ignem rubi quem vidit Moyses [5]. Ignis in rubo, charitas in fragili carne. Propter hoc cum beata Virgo sit apotheca singularum et universarum virtutum, et habeat ignem ferventissimæ charitatis, necesse habet odorem suum procul diffundere : et ideo charitas ipsius *balsamum* dicitur *aromatizans.*

Item, Bene charitas balsamum : quia Mariæ charitas numquam excidit, sicut balsamum corpora conservat a putredine, et ea facit durabilia. Bene etiam hoc balsamum aromatizans : quia cha- 2.

[4] Luc. XII, 49
[5] Exod. III, 2.

ritas in cæteris virtutibus operatur, quæ sunt quasi materia ejus. Bernardus etiam dicit : « Odorem dedi, non vendidi, volens ut omnes gratis gustent odorem ipsius, et currant in odorem unguentorum suorum. » Ideo dicit cum sapientia, Proverb. IX, 16 : *Qui est parvulus, declinet ad me*, etc. Dicit et cum Filio, Isa. LV, 1 : *Venite, emite absque argento*, etc.

Et hoc est : *Odorem dedi*, etc.

3. Maria signatur per balsamum, ut dictum est : quia odores excedit omnium Angelorum et sanctorum, sicut balsamum odores omnium aromatum. *Non mistum*, sed purissimum : quia nullam habuit contrarietatis admixtionem. Nam per eam et in ea facta est exclusio totius maledictionis, quam Heva induxit in mundum. Unde dictum est ei : *Ave*. Et per ipsam et in ipsam venit plenitudo totius benedictionis. Unde dicta est *gratia plena* : et de plenitudine illa nos omnes accepimus [1]. Et si non accipimus, non stat per eam, sed per nos.

Igitur odor Mariæ, id est, delectabilis et jucunda opinio sanctitatis ejus, comparatur balsamo non misto, sed purissimo. Miscetur balsamum et corrumpitur atque adulteratur oleo cyprino vel melle. Sic vitæ sanctitas corrumpitur, cum geritur pro oleo laudis humanæ. Sed Maria dicebat cum David : *Oleum peccatoris non impinguet caput meum* [2]. Vel, pro acquirendo melle delectationis carnalis vel mundanæ, quæ est illa meretrix de qua dicitur, Proverb. V, 3 : *Favus distillans labia meretricis*, etc. Sed Maria contemnens omnes carnales et mundanas delicias, spiritualibus tantum adhæsit deliciis.

4. Item, Ideo odorem suum comparat balsamo : quia sicut balsamum facit corpus mortuum, si inde perungatur, videri quasi vivum, et nulla putredine permittit illud corrumpi : sic odor misericordiæ virtutum et exemplorum Mariæ facit per peccatum mortuos, in spem veniæ respirare. Dicit ergo : *Quasi balsamum non mistum odor meus* [3]. Quasi diceret : Quamcumque virtutem habet balsamum purum et merum ad conservandum corpus, habet odor meus ad animam vivificandam et conservandam a putredine vitiorum. Perducit etiam amatores et servientes suos ad gloriam resurrectionis quæ incorruptibilitatem veram tribuit corporibus mortuis.

Christus etiam se comparat balsamo : quia conservat a putredine vitiorum. Et quia balsamum omni re temporali pretiosius : et Christus est super omnia Deus benedictus [4], et pretiosior cunctis opibus : et omnia quæ desiderantur, non valent ei comparari [5], imo pro ipso omnia reputanda sunt ut stercora [6] : sicut fecerunt sancti, ut scilicet ipsum lucrifacerent. Ipse etiam nulli liquori miscibilis est nisi melli, vel oleo, id est, humanæ creaturæ, quæ superveniet aliis creaturis. Intellige de admixtione spirituali, quæ fit per gratiam, de qua Apostolus, I ad Corinth. VI, 17 : *Qui adhæret Domino, unus spiritus est* cum eo, unitate scilicet amoris et gratiæ. Humanitas etiam assumpta a divinitate non fuit mixta divinitati, sed in unitate personæ servata fuit utraque natura in sua puritate. Unde de eo canit Ecclesia : « Unus omnino non confusione substantiæ, sed unitate personæ. »

Dicit ergo Christus, vel sapientia : Odor meus, id est, odor doctrinæ meæ, est in sanctis quasi balsamum non mistum, id est, sicut odor balsami non misti. Et appellatur hic doctrina *odor* : quia operi dat quod sit odoriferum. Nisi enim opus consonet doctrinæ, odorife-

[1] Joan. I, 16.
[2] Psal. CXL, 5.
[3] Eccli. XXIV, 21.
[4] Ad Roman. IX, 5.
[5] Proverb. VIII, 11.
[6] Ad Philip. III, 8.

rum non est. Matth. xxiii, 3 : *Omnia quæcumque dixerint vobis, servate et facite*, etc. Comparatur etiam balsamo propter odorem eximium. Joan. vi, 69 : *Verba vitæ æternæ habes*, dicit Petrus Domino. Cantic. i, 3 : *Curremus in odorem unguentorum tuorum.* Et dicitur doctrina Christi *unguentum* : quia sanat comminando, et lenit promittendo. Comparatur etiam balsamo non misto : quia sine hæresis errore, sine hypocrisis simulatione, sine mendacis philosophiæ tumore. Ipsa est puteus propter inattingibilem profunditatem. Joan. iv, 11 : *Puteus altus est.* Puteus videntis et viventis [1]. Videntis, quia illuminat intellectum : viventis, quia accendit affectum. Balsamum etiam, quia corpora mortua conservat ab omni corruptione, gloriam designat resurrectionis futuræ, quam daturus est ipse Christus fidelibus suis.

Isidorus sic dicit de balsamo : « Balsamus arbor stirpe similis viti, foliis similis rutæ, sed albidioribus semperque manentibus ». Arbor dicitur balsamum vel balsamus. Lignum ejus dicitur *xilobalsamum*, fructus vel semen *carpobalsamum*, succus *opobalsamum*. Quod ideo cum adjectione significatur, quia percussus ferreis ungulis, cortex ligni per cavernas odoris eximii guttas distillat : caverna enim Græce ὤψ dicitur. Gutta ejus adulteratur admixto oleo cyprino vel melle : sed sincera probatur a melle, si cum lacte coagulaverit ab oleo, si aquæ instillata vel admixta facile resolvatur. Item, si laneæ vestes ex ipsa pollutæ, non maculantur. Adulterata vero gutta balsami, neque cum lacte coagulat, et velut oleum in aqua supernatat, et vestem maculat. Ipsemet etiam dicit, quod balsama si pura fuerint, tantam vim habent, ut si sol excanduerit, in manu nequeant sustineri.

Item, Dicunt alii de balsamo, quod excolitur a Christianis sub dominio Saracenorum, sed a Saracenis cultus sterilis permanet : et sub eorum cultura fructum facere dedignatur. Dicitur etiam, quod in campo Babylonico sex fontes sunt, et in uno eorum dicitur beata Virgo Filium balneasse, quibus fontibus campus ille irrigatur, alioquin non fructificat. Item, balsamus duobus cubitis tantum crescit, viti similis est, arbor odorifera, more vineæ excolitur.

Balsamus coma insignis, arbor imputribilis, et putredinem fugat, adminiculis sustinetur.

Juventutem servat, vermes necat, summi odoris, gustum vini simulat, amarum gustui.

Recentem maculam tollit ab oculo, acutis lapidibus vel cultellis osseis inciditur.

Semen habet rufum, tactum ferri refugit. Scinduntur rami, sed non penitus et inde gutta emanat, etc., ut supra.

Oleum ejus lenit dolorem capitis, et valet contra serpentes.

Duritias lenit, valet ad tollendas cicatrices, et contra quartanam, et contra vitium aurium et dentium, aquis gaudet, amat amputari, ferro incisa moritur.

Lignum ejus pretiosum, sed plus cortex, plus fructus, plus lacryma.

§ XVI.

Terebinthus.

Et terebinthus, de qua dicitur, Eccli. 1.
xxiv, 22 : *Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, et rami mei honoris et gratiæ.* Terebinthus arbor brevis est et medicinalis. Et dicitur quasi quercus nigra. Hujus arboris resina carissima est, et optima, et nascitur in Syria majori, flores habens racemosos sicut olivæ et folia depressa, emittens animalia, id est, culices, de cujus cortice resina

[1] Genes. xxiv, 62.

abundanter emanat. In Macedonia vero brevis est arbor ista, sed fructuosa. Sunt autem duæ terebinthi, mascula et fœmina. Mascula infructuosa : fœminæ duæ sunt genera, altera fructum rubeum habet lentis magnitudine, altera habet fructum pallidum fabæ magnitudine et odore jucundo. Valet autem terebinthus contra morbum aurium.

2. Dicit ergo sapientia : *Quasi terebinthus extendi ramos meos*, auctoritates, distinctiones, et sententias Scripturæ, multiplici intelligentia et expositione. Daniel. xii, 4 : *Plurimi pertransibunt, et multiplex erit scientia.* Purgat etiam sapientia malum aurium quod est inobedientia.

Et rami mei honoris et gratiæ collativi in præsenti et futuro : vel quia sapientia Dei amatores suos honorabiliores reddit et gratiosos.

3. Aliter et subtilius : Ego sapientia vel ego Christus extendi in sanctis ramos prædicationis. Rami prædicationis Apostoli, per quos doctrina longe diffusa est. Matth. xxviii, 19 : *Euntes, docete omnes gentes*, etc. Ramos, id est, Apostolos diffundentes verbum Dei. Ab his ramis exierunt folia, id est, verba medicinalia, et flores confortantes visum spiritualem [1], id est, intellectum, et fructus reficiens affectum. Et comparatur doctrina Apostolorum foliis medicinalibus in quantum sunt ad vitiorum expulsionem, floribus in quantum ad conversorum confirmationem, fructibus in quantum ad eorum sustentationem. Per Apostolos enim fluvius paradisi divisus est in quatuor capita, id est, Scriptura irrigans paradisum, id est, Ecclesiam. Per ipsos egressus est fons de domo Domini, id est, Ecclesia. Joel, iii, 18 : *Irrigavit torrentem spinarum*, id est, peccatores. Per ipsos factus est patens fons domui David [2].

Extendi per universum orbem *quasi*, id est, sicut *terebinthus*. Sicut dicit Glossa, duæ sunt terebinthi, mascula et fœmina. Mascula, id est, illi qui de se præsumunt, non facit fructum : sed fœmina, id est, humiles. Et Dominus qui superbis resistit et humilibus dat gratiam [3], fecit fructum per humiles. I ad Corinth. i, 28 : *Contemptibilia mundi elegit Deus*, etc.

Et rami mei, id est, Apostoli, sunt *honoris*, dum per ministerium suum populum mundant, et sic honorabiles reddunt, *et gratiæ*, dum ipsum populum virtutibus ornant. Honor hominis est, quod factus est ad imaginem et similitudinem Dei [4] : et tunc est homo honorabilis, quando servat in se Dei imaginem et similitudinem ad quam creatus est : et hoc docuerunt Apostoli. Ideo de ipsis dicitur, Abdiæ, ℣. 21 : *Et ascendent salvatores*, etc., mundando a peccatis : *et erit Domino regnum*, scilicet per gratiam. Vel, *rami*, id est, Apostoli sunt *honoris* per honestatem conversationis, *et gratiæ* per miraculorum operationem. De conversatione, Isa. lx, 8 : *Qui sunt isti qui ut nubes volant ?* De operatione miraculorum, Matth. x, 1 : *Dedit illis potestatem*, etc. Act. iv, 33 : *Virtute magna*, id est, operibus miraculorum, *reddebant Apostoli testimonium resurrectionis*.

4. Christus terebinthus. Quia terebinthus arbor parva, et signat Christi humilitatem, qui est arbor vitæ, et parvulus factus est pro nobis [5] : ut non apponat ultra magnificare se homo super terram, ut dicit beatus Bernardus.

Genus quercus, quæ est arbor fructificans porcis, et Christus principaliter in passione fructificavit peccatoribus pro quibus mortuus est. Unde, I Petri, iii,

[1] Cf. Ezechiel. xlvii, 12.
[2] Zachar. xiii, 1.
[3] Jacobi, iv, 6.
[4] Genes. i, 26.
[5] Isa. ix, 6.

18 : *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est, justus pro injustis*, etc. *Semel*, ut nos semel, id est, perfecte moriamur peccatis, non ea reiterando. *Mortuus est pro peccatis nostris* tollendis, abluendis, medicandis, destruendis, etc. *Justus pro injustis*, ut justos ad justitiam provocaret, *ut nos offerret Deo* Patri : *mortificatus quidem carne*, ut sicut membrum sive corpus mortuum non potest facere opus carnale : sic et mortui sumus ad opera carnalia. *Vivificatus autem spiritu*, ut sicut Spiritus transfert vitam in omnibus membris, sic et nos vivamus operando, et ponendo omnia membra nostra in servitium ejus.

Optimam distillat resinam. Optima resina quæ fluxit de hac terebintho, sanguis et aqua, sudor et lacrymæ. Bene optima : quia sola aqua illa mundum potuit abluere, solus ille sanguis Dei similitudinem in anima refrigerare, solus ille sudor languidos curare, solæ illæ lacrymæ peccata diluere.

Folia ejus et odor fugant serpentes. Folia Christi verba ejus crucifixi. Odor ejus opinio vel memoria ipsius. Unde dicit auctoritas : « Crucifixi memoria crucifigit vitia. » Serpentes vitia sunt quæ mordent et venenant, et tollunt ei vitam duplicem gratiæ et gloriæ. Sapient. XVI, passim ad sensum : « In memoria sermonum tuorum serpentes exterminabantur, et velociter sanabantur. » Vel, serpentes dæmones, quorum totum studium est animas venenare. Item, serpentes pravi motus a serpendo. Unde, Gen. III, 14, dictum est serpenti : Pectore et ventre repes, id est, cogitatione et delectatione.

Arbor humilis, contemptibilis et horrida. Unde, Isa. LIII, 2 : *Vidimus eum, et non erat adspectus*. Et loquitur de tempore passionis. Purgavit etiam obedientia Christi quam Patri exhibuit in passione, inobedientiam Adæ. Unde, Apostolus, ad Romanos, V, 19 : *Sicut per inobedientiam unius*, etc. Extendit etiam Christus ramos, id est, sententias Scripturæ, quando post passionem aperuit discipulis sensum, ut intelligerent Scripturas [1].

Sequitur : *Extendi ramos meos*, id est, brachia in cruce. Sicut enim in ramis crescit fructus, sic fructus nostræ redemptionis in brachiis Salvatoris. *Et rami mei*, id est, brachia extensa, sunt *honoris et gratiæ* collativi : quia major honor non potuit excogitari, quam quod pro amore vilis vermiculi moreretur Rex gloriæ et Dominus majestatis. *Et gratiæ* : quia non potuit homo tantum beneficium promereri, sed de sola et mera gratia potuit sic salvari. Unde auctoritas : « Passio Domini est opus sine exemplo, gratia sine merito, charitas sine modo. » Et quanto majus fuit pretium quod pro nobis datum est, tanto magis conqueritur ille qui ideo tanti emit, ut solus possideret, si pretium quod pro nobis dedit, se per peccata nostra viderit amisisse. Unde conqueritur de quibusdam dicens : *Retribuebant mihi mala pro bonis, sterilitatem animæ meæ* [2], quam posui pro eis.

Item, Terebinthus arbor parva et humilis et nascitur in Damasco Syriæ. Syria interpretatur *sublimis*, et signat superbiam. Damascus *saccus sanguineus*. In sanguine designatur peccatum, in sacco nostræ carnis miseria qua induti sumus tamquam lugubri cilicio, ut sic in hoc exsilio ad luctum temporaneum provocemur. Sicut ergo terebinthus de Damasco nascitur et de Syria, arbor humilis et medicinalis : sic beata Virgo de peccatoribus nata est sancta, et humilis ex superbis, et ex se producit Filium ad nostrorum medicinam dolorum.

Maria dicitur *terebinthus* : quia arbor parva. Et signat hæc parvitas humilitatem ejus. Assigna de humilitate ejus, 5.

[1] Luc. XXIV, 45.

[2] Psal. XXXIV, 12.

et assigma quomodo ipsa arbor vitæ in medio paradisi, id est, Ecclesiæ.

Genus quercus : quia ipsa fructificavit principaliter peccatoribus. Unde de fructu, id est, Filio ejus dicitur, I Petri, III, 18 : *Christus semel pro peccatis nostris mortuus est*, ut supra.

Sudat resinam optimam, id est, Christum, qui est medicina languentium animarum. Nota *sudat* : quia sicut sudor exit de carne, ipsa carne manente integra, sic natus est de ejus carne integra manente Filius Dei. Et sicut sudor medicinalis est carni humanæ, sic Filius caro factus est medicina carnis et animæ nostræ. Unde appellatur fluvius Dioryx [1], quod interpretatur *medicamentum generationis*.

Folia ejus et odor, id est, nominis ejus invocatio et virtutum suarum opinio sive imitatio, fugant a seruis suis serpentes vitiorum. Vel, folia ejus, id est, orationes, quando pro servis suis orat Filium. Unde, Apocal. XII, 16 : *Adjuvit terra mulierem, et aperuit terra os suum*, quia partum mulieris nitebatur draco devorare. Vel, odor trium principalium virtutum, scilicet virginitatis, paupertatis, et humilitatis, tres illos serpentes, de quibus legitur, Deuter. VIII, 15. (Quære supra titulo, quod Maria *vitis*.)

Humilis, contemptibilis, et horrida. Talis apparuit Maria in Filii passione. Expandi vel *extendi ramos meos*, id est, exempla operum ad obumbrandum peccatoribus et refrigerandum contra incentiva vitiorum, et maxime contra æstum libidinis. In ramis crescit fructus, et ex imitatione exemplorum ejus fructus nostræ redemptionis et salutis. *Et rami mei*, id est, virtutes vel exempla, *honoris et gratiæ* collativi, et gratiæ hic, honoris in sæcula sæculorum. Quia de partu Virginis et virtutibus ejus totus honor mundi, et gratia data est toti mundo.

Item, In ramis crescit fructus. Duo rami principales, id est, duæ privilegiatæ virtutes beatæ Virginis sunt virginitas et humilitas : merito enim humilitatis placuit Altissimo, merito virginitatis quam ipsa prima vovit, meruit habere et factus est Christus in ea Filius virginitatis : et in his duobus crevit fructus vitæ Christus. Dicit ergo : *Rami mei honoris et gratiæ*, honoris quantum ad humilitatem, quia quæ prius fuit humilis ancilla, modo adoratur sublimis regina : gratiæ quantum ad virginitatem quæ proprie est donum gratiæ. Sapient. VIII, 21 : *Et ut scivi quoniam aliter non possem esse continens, nisi Deus det.*

Odor ejus fugat serpentes vitiorum : et serpentes, id est, dæmones fugantur a foliis ejus, id est, per verba ejus, quando scilicet orat pro peccatoribus, et etiam recordationem nominis ejus illis qui currunt per viam mandatorum Dei in odorem illius. Unde beatus Bernadus : « Non sic timent, etc. » (Quære supra, causa vigesima quinta.)

Valet contra malum aurium. Quia obedientia Mariæ quando respondit : *Ecce ancilla Domini* [2], purgavit inobedientiam Hevæ, qua consensit diabolo promittenti : *Eritis sicut dii* [3].

Item, Per hoc quod Maria se comparat terebintho, dat nobis orandi formam. Terebinthus arbor brevis et fructuosa hic est oratio, quæ si sit brevis in verbis, sæpe magis erit utilis. Unde, Matth. VI, 7 : *Orantes, nolite multum loqui, sicut ethnici.* Folia autem densa, ut frequens sit oratio. Fœmina non mascula facit fructum : quia illa oratio fructuosa est, quæ nascitur ex cognitione propriæ infirmitatis. Beata Virgo ramos suæ orationis de fonte pietatis procedentis ad nos extendit, dum exemplo ejus breviter, humiliter, et fiducialiter orare docet. Breviter cum dixit : *Vinum non habent* [4]. Humiliter : quia non dixit : Fili, da eis

[1] Eccli. XXIV, 41.
[2] Luc. I, 38.
[3] Genes. III, 5.
[4] Joan. II, 3 et 5.

vinum : sed contenta fuit narrare necessitatem aliorum, judicio ejus totum relinquens. Fiducialiter, cum dixit ministris : *Quodcumque dixerit vobis, facite.* Hæc tria similiter docuit, Luc. I, 38 : *Fiat mihi* [1], etc. *Fiat,* ecce brevitas. Sed prius dixit : *Ecce ancilla Domini,* ecce humilitas. Fiducialiter, *secundum verbum tuum.*

Et rami mei, etc. Rami miserationis ejus *honoris* sunt, quia invenit gratiam impetrandi : *et gratiæ*, quia nullam patitur repulsam. III Regum, II, 20 : *Pete, mater mea*, Esther, V, 3 : *Quæ est petitio tua*, etc. ?

Moraliter : Ego quasi terebinthus extendi ramos meos.

6. Vir justus terebinthus. Quia arbor fructifera. Assigna unde ejus fructus, scilicet ex terra, et ex impinguatione, quæ fuerunt utilitas passionis, ubi plantata est, assigna.

Parva per humilitatem, assigna de humilitate justi.

Genus quercus. Quercus in bono sensu optima ad ædificandum : quia durabilis per perseverantiam, et non potest vermolliri. Quædam enim sunt, ut fagus, quæ de facili vermollescunt. Hi sunt luxuriosi, de quibus nascitur tinea, quæ eos corrumpit, et comedit omnem virilitatem ipsis ignorantibus. Unde : *Inflammatum est cor meum*, etc., usque, *nescivi* [2]. Tale lignum non est idoneum ædificio Domini. Unde de Ephraim dicitur, Osee, VII, 9 : *Comederunt alieni robur ejus, et ipse nescivit.* Item, quercus in bono sensu, ut pro posse suo fructificent verbo, exemplo, consilio, doctrina, oratione, porcis, id est, peccatoribus. Porcus luxuriosus, dic quomodo. Item, multi inveniuntur fructificantes porcis, id est, dæmonibus multum afferentes glandis et saginæ, id est, sterilium operum, quæ nec sunt cibus Angeli, nec hominis, sed dæmonum tantum, sicut dicit Hieronymus.

Humilis et contemptibilis et horrida quantum ad præsentem statum : excelsa, pretiosa, et delectabilis quantum ad futurum.

Debet sudare resinam. Sudor provenit ex labore.

Resina medicinalis pœnitentia, quæ medetur corporibus et animabus. Optima resina voluntaria pœnitentia. Vel, resina terebinthi, quæ est optima lacryma pro desiderio supernorum. Unde, *Effudi in me animam meam* [3]. Item, *Posuisti lacrymas meas in conspectu tuo* [4]. Dicitur enim, quod lacryma terebinthi valet ad conficiendum pretiosum unguentum, quod disjuncta conjungit, conjuncta consolidat, consolidata conservat. Sic facit pœnitentia. Conjungit te Deo, a quo disjuntus eras per peccatum. Unde, Isa. LIX, 2 : *Iniquitates vestræ diviserunt inter vos et Deum vestrum.* Te conjunctum ei et reconciliatum consolidat in bono, consolidatum et confirmatum facit perseverare in bono.

Debet foliis verborum et odore exemplorum fugare serpentes vitiorum ab aliis : sed multi verbis et consiliis inducunt hos serpentes, qui scilicet seducunt simplices animas, et odore vel potius fœtore exemplorum provocant alios ad peccandum. Odor mortis aliis in mortem, quorum dies prætereunt sicut naves poma portantes [5]. Assigna.

Debet extendere ramos, id est, opera sursum, dextrorsum, etc., ut sint rami *honoris et gratiæ*, ut quærat in operibus suis honorem Deo, et gratiam sibi et proximo, et gratis conferat beneficia, scilicet sine spe retributionis, et omnes virtutes suas attribuat gratiæ ejus, dicens, Isa. XXVI, 12 : *Omnia opera nostra*

[1] Luc. I, 38.
[2] Psal. LXXII, 21 et 22.
[3] Psal. XLI, 5.
[4] Psal. LV, 9.
[5] Job, IX, 26.

operatus es nobis. Et hic est honor debitus virtutum largitori.

Hucusque dictum est de arboribus de quibus legitur, Eccli. xxiv, 17 et seq. Nunc videndum est de aliis bonas proprietates habentibus, quibus debeant designare Mariam.

§ XVII.

Arbor.

1. Arbor designata per arborem quam se vidisse dicit Nabuchodonosor, Daniel. iv, 7-10, quam sic describit, dicens : *Videbam, et ecce arbor in medio terræ, et altitudo ejus nimia. Magna arbor, et fortis, et proceritas ejus contingens cœlum : adspectus illius usque ad terminos universæ terræ. Folia ejus pulcherrima, et fructus ejus nimius, et esca universorum in ea. Subter eam habitabant animalia et bestiæ, et in ramis ejus conversabantur volucres cœli, et ex ea vescebatur omnis caro.* Legitur, Genes. xxx, 37-39, quod oves Laban concipiebant in contemplatione virgarum variarum, quæ ex parte erant decorticatæ et ex parte corticem retinentes. Nunc igitur cortice remanente in sequentibus, hanc partem decorticemus, ut sicut secundum corticem litteræ de Nabuchodonosor intelligitur, ita secundum interiorem candorem spiritualis intelligentiæ beatæ Virgini adaptetur. Nam licet ea quæ sequuntur, non conveniant beatæ Virgini, nihil prohibet hæc de ipsa intelligi : et in hac decorticatione poterunt aliqui concipere Virginis gratiam et amorem.

2. *Ecce,* inquit, *arbor in medio terræ* : quia beata Virgo in medio Ecclesiæ omnibus communis sine personarum acceptione. Quod indicat ejus imago ad dextram Crucifixi in medio Ecclesiæ. Ipsa est enim lignum vitæ in medio paradisi [1].

Et altitudo ejus, id est, humilitas, *nimia.* Altum commune est ad sursum, et deorsum. Unde, Joan. iv, 11 : *Puteus altus est*, id est, profundus. Altitudo ergo sive profunditas est ejus humilitas nimia. Profunde enim erat radicata : et ideo ex humore gratiæ plus habebat, et firmius stabat.

Unde sequitur : *Magna arbor, et fortis.* Magna meritis : quia fecit ei magna qui potens est. Fortis in operibus bonis. Alta fide et humilitate, magna charitate, fortis patientia, procera spe. Vel, magna ad bona agenda, fortis ad mala toleranda, procera ad sublimia contemplanda.

Unde sequitur : *Et proceritas ejus contingens cœlum*, spe videlicet et cœlesti conversatione. Stans enim in terra, pertingebat usque ad cœlum [2], dum in corpore humano angelicam vitam duxit. Talis fuit hæc arbor in se.

Qualis autem sit ad nos, subditur : *Adspectus illius*, supple, erat, *usque ad terminos universæ terræ* : oculi enim ejus misericordes etiam ultimos peccatores non despiciunt : sed benigne respiciunt, sicut patet in Theophilo. Et sunt oculi ejus usque ad terminos universæ terræ : quia in ipsis specialiter delectatur, et eos respicit, in quibus finita et terminata est omnis terrenitas, ut in sanctis et pauperibus spiritu.

Folia ejus pulcherrima, id est, verba ejus irreprehensibilia. (Quære titulo de *verbis ejus.*) Unde dicit, Proverb. viii, 8 : *Justi sunt omnes sermones mei : non est in eis pravum quid, neque perversum.* Pulcherrima etiam, id est, plena mysterio. Unde, Apocal. xxii, 2 : *Folia ligni ad sanitatem* : quia verba et exempla Mariæ operantur salutem peccatoribus : qui enim justificatur, ille sanatur. Simile, Ezechiel. xlvii, 12 : *Folia ejus ad*

[1] Cf. Genes. ii, 9.

[2] Cf. Sapient. xviii, 16.

medicinam. Pulchritudo ergo foliorum discretio verborum.

Et fructus ejus nimius : quia quem totus non capit orbis, in ejus se clausit viscera factus homo.

Et esca universorum in ea. Universorum, id est, Angelorum et hominum : quia per eam panem Angelorum manducavit homo : et per eam homines et Angeli comedunt in mensa altaris, quasi in uno refectorio sacramentum Filii sui.

Subter eam habitabant animalia et bestiæ : quia quantumcumque animalis et bestialis per peccatum quis fuerit, si ad eam toto corde confugerit, ipsum proteget ab æstu solis, id est, ira Filii, et incendio gehennæ, et fervore concupiscentiarum carnalium, et desiderio sæcularium.

Et in ramis ejus conversabantur volucres cœli, id est, spirituales viri, quorum conversatio in cœlis. Rami ejus sunt ejus virtutes et exempla, de quibus dicit : *Rami mei honoris et gratiæ* [1], supra de terebintho [2]. Humiles conversantur in ramo humilitatis, misericordes in ramo pietatis, et sic de aliis.

Et ex ea vescebatur omnis caro : ejus enim uberibus nutritus est ille qui dat escam omni carni, imo ille qui dedit se escam timentibus se.

Et nota, quod prius dicitur : *Altitudo ejus*, id est, humilitas nimia. Et post subjungitur : *Fructus ejus nimius* : quanto enim humilior, tanto fructuosior. Sed forte dicet quis, quid nobis et fructui isti ? forsitan non partietur illum. Audi quid ipsa dicit : *Transite ad me, omnes qui concupiscitis me, et a generationibus mei implemini* [3]. Nobis enim attulit fructum istum, non sibi. Unde, Psal. LXVI, 7 : *Terra dedit fructum suum* : *dedit*, non sibi avare retinuit. Ex quo etiam terra nostra est, noster est fructus ejus : et ideo tamquam largissima omnes ad eam invitat, dicens : *Transite ad me, omnes*, etc.

Et nota, quod unica arbor multiplicia habet poma. Primum pomum, pulchra delectatio. Secundum, timor. Tertium, agnitio. Quartum, sancta spes quæ est fructus sublimior : et ideo dulcior. De his quatuor habes ibi : *Ego mater pulchræ dilectionis* [4], etc. Quod si non potest ad hunc fructum attingere, quia pusillus es, per timorem qui est fructus acerbior, profert tibi alium, scilicet gratiam. Unde dicit : *In me gratia omnis viæ et veritatis* [5].

Hæc est arbor pulcherrima de qua legitur, Levit. XXIII, 40 : *Sumetis vobis* 3.
fructus arboris pulcherrimæ, etc. Hæc est arbor virgo cui dicitur a Filio, Cantic. IV, 7 : *Tota pulchra es, amica mea*, etc. Cujus fructus multiplex Christus Dominus est, qui in sacramento fructus est hominum et Angelorum, qui eo fruuntur nec fastidiunt. Qui fructus omnia est omnibus, id est, suffiicientia omnium, sicut dicitur, I ad Corinth. XV, 28 : et ideo non dictiur : Sumetis vobis fructum, sed *fructus* pluraliter : quia ipse est manna omnis saporis [6].

Sequitur in textu Levitici, XXIII, 40 : *Spatulasque palmarum sumetis, et ramos ligni densarum frondium, et salices de torrente : et lætabimini coram Domino Deo vestro.* Spatulæ istæ sunt exempla virtutum, quæ longe lateque sparguntur, quæ sumi præcipiuntur a Christianis per imitationem, qui ad exemplum ejus regi debent et dirigi. Nam ipsa est virga directionis, et virga regni Dei : ad quod dirigit fideles verbis et exemplis, et in illud introducit. Spatula etiam dicitur a *spata*, quod est politum instrumentum, in quo pugnatur contra hostes. (Quære totum hoc supra titulo de *palma*.)

[1] Eccli. XXIV, 22.
[2] Cf. supra, § XVI.
[3] Eccli. XXIV, 26.
[4] Ibid., ỷ. 25.
[5] Ibid.
[6] Sapient. XVI, 20.

Sequitur : *Et ramos ligni densarum frondium.* Densæ frondes magis tenent virorem et difficilius corrumpuntur, hoc est, bonorum operum condensatio cum virore fidei et perseverantia, cum quibus debemus Christo occurrere cum pueris Hebræorum [1].

Sequitur : *Et salices de torrente.* Salix arbor sterilis est maxime in partibus istis. Et beata Virgo vovens virginitatem, prælegit sterilitatem quam concubitus fœcunditatem. Unde dicitur de ea, Isa. LIV, 1, et, ad Galat. IV, 27 : *Lætare, sterilis,* etc. Et nos similiter quantumcumque fœcundi fuerimus in bona operatione quæ fructus est viri justi, debemus nos steriles reputare, juxta illud Lucæ, XVII, 10 : *Cum feceritis omnia,* etc. Et hoc docet sancta Scriptura, quæ per torrentem intelligitur. Unde dicitur : *Salices de torrente.* Et qui hoc mandatum dominicum impleverit in præsenti, coram Domino Deo suo lætabitur in futuro.

Unde sequitur : *Et lætabimini coram Domino Deo vestro.*

§ XVIII.

Lignum.

1. Seu lignum. Nota, quod *arbor* proprie dicitur quamdiu viret et terræ adhæret : *lignum* vero proprie, quando abscissa et ab humore desiccata. Job, XIV, 7 : *Lignum habet spem, si præcisum fuerit,* ab amore terrenorum, *rursum virescit,* per gratiam. Christus vero, Maria, et justi arbores sunt virentes et virides, scilicet per sanctimoniam incorrupti : et ligna sunt, quia desiccati ab humore nocivo. Sæpius tamen in Scriptura dicitur lignum viride, sicut Christus dicit de seipso, Luc. XXIII, 31 : *Si in viridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet ?*

Maria igitur lignum et arbor. Lignum : quia per contemptum mundi a terra abscissa, et per virginitatem et abstinentiam ab omni humore noxio desiccata. Arbor vero propter virorem virginitatis, humorem gratiæ, medullam pietatis, folia sacrorum verborum, frondes bonorum operum, flores sanctorum desideriorum, fructum Unigeniti Dei, umbram peccatoris, refrigerium illorum qui male exæstuant, radicem humilitatis fidei et charitatis, celsitudinem spei, et eminentiam contemplationis.

De hoc ligno dicitur, Genes. I, 11 : *Germinet terra herbam virentem et facientem semen.* (Quære titulo de *nativitate Mariæ* in primo sermone.) Sequitur : *Et lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cujus semen in semetipso sit super terram.* Lignum, de quo in Psalmo I, 3 : *Erit tamquam lignum quod plantatum est,* etc. Dicitur autem Maria *lignum* pro soliditate constantiæ, *plantatum* pro stabilitate, *secus decursus aquarum* pro sapientia, vel gratia, vel Scriptura. *Aquarum* pluraliter, non unius aquæ, pro sapientiæ magnitudine, pro gratiarum multitudine, pro Scripturarum diversitate. *Quod fructum* unicum et singularem, *suum,* id est, sibi soli congruum (hoc dicitur pro fœcunditate), *dabit,* non reddet, pro virginitate, *in tempore suo,* pro gratia speciali, quia ab ejus sanctificatione incepit tempus gratiæ. Pomiferum, cujus pomum Christus Dominus contra pomum toxicatum toxico inobedientiæ, et contra uvam acerbam, quod vel quam diabolo suggerente primi parentes comederunt, de quibus prædictum fuerat Adæ, Genes. II, 16 : *In quocumque die comederis ex eo, morte morieris.* De qua uva dicitur, Ezechiel. XVIII, 2, et Jerem. XXXI, 29 : *Patres comederunt uvam acerbam,* etc. Sed in hoc pomo inventa est theriaca, qua toxicum illud effugatum est, et uva acerba jam

[1] Cf. Matth. XXI, 8 et 9 ; Joan. XII, 13.

non facit obstupescere dentes. Ideo canit Ecclesia de hoc pomo : « Non erit Adam seductus si de hoc gustaverit. » Pomum autem pulcherrimum visu, delectabile intuitu, suavissimum olfactu, sanum gustu, sanativum effectu. (Quære titulo de *fructu Mariæ*, ubi ponitur multimoda commendatio ejus.) Hoc pomum beata Virgo obedientia fidei concepit, quo sublatum est de medio nocumentum pomi illius noxialis. Ad Roman. v, 19 : *Sicut per inobedientiam unius hominis*, etc. Ibi multa invenies de hac materia.

3. Sequitur : *Faciens fructum juxta genus suum*. Bene dicit *faciens* : quia Virgo Christum hominem fecit consentiendo, ut de ejus substantia fieret Verbum caro, et verus Filius Dei verus homo. *Fructum* unicum et singularem, ut dictum est. *Juxta genus suum*, id est, benedicta benedictum. Ipsa enim erat benedicta in mulieribus : et ideo digna fuit illum fructificare, *qui est super omnia Deus benedictus* [1]. Vel, *juxta genus suum*, id est, tota pulchra pulcherrimum, tota dulcis dulcissimum, tota odora suavissimum, tota sapida sapidissimum, tota delicata delicatissimum, tota colorata coloratissimum, tota vivificata vivificatissimum, tota medicinalis medicinalissimum. (Quære titulo de *fructu Mariæ*).

Sequitur : *Cujus*, scilicet ligni, *semen in semetipso sit super terram*. Aliarum enim arborum vel lignorum, hoc est, aliarum mulierum semen ex quo fit fructus, in se non est, sed in alio, hoc est, in viro : quia fructus, id est, puer ex semine nascitur utriusque : sed hoc benedictum lignum *in semetipso*, id est, in se solo habuit et semen et fructum, id est, Filium suum : quod utique est *super terram*, id est, humanam naturam : et hoc exsuperat omnem sensum humanum. Ideo dicitur, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus*, id est, Christi, vel ejus, id est, Mariæ, quomodo scilicet ipsa eum genuit qui se fecit, *quis enarrabit ?* Quasi diceret : Nullus ad plenum. Sic igitur gloriosa Virgo dicitur *herba* et *lignum*, et Filius ejus dicitur *semen* et *fructus*. Semen quo seminamur in via ut crescamus in gratia. Fructus quo fruamur in patria, et jam in præsenti reficiamur in sacramento altaris.

Item, De hoc ligno dicitur, Genes. II, 9 : *Produxit Dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave : lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumque scientiæ boni et mali*. In hoc verbo possunt multa notari, quæ conveniunt specialiter beatæ Virgini, et est bonum thema in nativitate ejus. 4.

Primum, dignitas vel auctoritas ipsius operantis. Unde dicitur : *Dominus Deus*, cujus beata Virgo opus est speciale et principale. Nam cum universa opera Domini dicantur *bona valde* [2], opus quod est Maria, vel opus quod factum est in Maria, scilicet incarnatio Filii, debet dici bonum, melius, optimum valde. Eccli. XLII, 16 : *Gloria Domini plenum est opus ejus*.

Secundum, modus operandi. Unde dicitur : *Produxit*, id est, nasci et crescere fecit in utero matris mirabiliter sanctificatam. Vel, *produxit* in nativitate ex utero matris secundum corpus, juxta illud Canticorum, VI, 9 : *Quæ est ista quæ progreditur*, etc.? Isa. XI, 1 : *Egredietur virga de radice Jesse*, etc. Numer. XXIV, 17 : *Consurget virga de Israel*. Zachar. XIII, 1 : *Erit fons patens domui David*, etc. Ideo ipsa dicit ipsi Deo : *Tu es qui extraxisti me de ventre* [3], etc. Item, Psal. LXXII, 24 : *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me*.

Aliter : *Produxit* in vita præsenti per humilitatis virtutem, qua ascendit usque

[1] Ad Roman. IX, 5.
[2] Genes. I, 31.
[3] Psal. XXI, 10.

ad sedentem in throno Dominum majestatis. Per hanc enim virtutem cœlos attingebat stans in terra [1]. Ideo tota vita ejus in Canticis, VI, 9, et VIII, 5, appellatur *progressus* vel *ascensus*, juxta illud Job, V, 11 : *Qui ponit humiles in sublime*, et loquitur de Domino. Humilitas enim quæ si vera est, ab omnibus velut humus se patitur conculcari, est quasi filum argenteum, quod graciliando prolongatur : et ideo gloriosa Virgo per istam virtutem inæstimabiliter prolongata et producta.

Aliter etiam : *Produxit* eam Deus, id est, procul duxit ab omni terrenitate secundum animam per amorem paupertatis, qua omnia reputavit quæ mundi sunt ut stercora, ut lucrifaceret Christum [2]. Ecce de productione.

Tertium unde produxit, scilicet *de humo*, id est, de utero materno, vel de humo paradisit. Sanctissima enim mater ejus Anna, quæ sola digna exstitit portare tantam filiam, licet esset Judæa, pertinebat tamen ad Ecclesiam quæ paradisus est. Et merito vocata est Anna, id est, gratia, per hanc gratiam specialem. Unde multi boni qui devoti sunt filiæ, devoti sunt et matri, diebus singulis memoriam ejus facientes, et festum ipsius celebrantes in crastino beati Jacobi ante Augustum, ut per matris intercessionem ad gratiam filiæ, et per matrem et filiam ad Filii misericordiam valeant pervenire.

Quartum ipsum opus operatum. Unde sequitur : *Omne lignum pulchrum visu, et ad vescendum suave*. Siquidem beata Virgo designatur per omne pulchrum lignum visu, et suave olfactu et gustu, quorum scilicet lignorum multitudo innumerabilis, umbra sanabilis, fructus incomparabilis, diversitas inenarrabilis, sapor summe delectabilis : ex quo vel ex quibus habemus fructum fructuum, in quo sapor omnium saporum, plenitudo omnium virtutum, et innumerositas vel universitas gratiarum.

Quintum est locus ubi fructus hic invenitur, scilicet *in medio paradisi*. Lignum, ut dictum est, beata Virgo, cujus fructus, id est, Christus vita est. Joan. XIV, 6 : *Ego sum via, et veritas, et vita*. Vita gratiæ in præsenti, vita gloriæ in futuro. (De hoc invenies paulo post, ubi totum istud exponetur de Christo.) *In medio paradisi* terrestris, scilicet Ecclesiæ militantis, vel in medio paradisi cœlestis, id est Ecclesiæ triumphantis.

In medio tripliciter. Primo, in medio propter communitatem : quia beata Virgo communiter omnibus fructificavit Christum, scilicet Angelis, hominibus detentis in limbo, præteritis, præsentibus et futuris. Ad hoc signandum peperit in via et in domo communi vel stabulo. Et etiam fructum suum adhuc tenerrimum quadragesimo die detulit ad templum quo totus conveniebat mundus, quasi de ipso totum mundum volens mittere in possessionem, et ad opus totius mundi suscepit eum Simeon in ulnas suas. Sciebat namque mater de fructu suo prædixisse Isaias, IX, 6, quasi in persona totius mundi : *Puer natus est nobis*, in quantum homo, *et filius datus est nobis*, in quantum Deus. Vel, *in medio paradisi* : quia neminem a sua benignitate excludit. Nam omnibus omnia facta est per charitatem, ut quantum in se est, lucrifaciat universos [3], dicens cum Filio, Matth. XI, 28 : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos*, scilicet fructu meo. Quod signat ejus imago tenens Filium quasi omnibus offerens illum. Et quia describitur hoc lignum esse in medio paradisi, ideo solet ejus imago poni in medio Ecclesiæ juxta imaginem Crucifixi. Vel, *in medio*, Christus enim in summo, nos in imo : ipsa vero quæ major est omni homine, sed minor solo Christo, bene describitur esse

[1] Sapient. XVIII, 16.
[2] Ad Philip. III, 8.
[3] I ad Corinth. IX, 21 et 22.

in medio, quasi communicans cum utroque extremorum, et tamquam nostra ad Filium mediatrix. Mater enim Christi per naturam, mater est populi Christiani per gratiam : unde et *diluculum* appellatur [1], quod nocti interponitur et diei. Item, alia ratio : Sicut enim lignum vitæ viridius erat cæteris lignis, sic Maria sanctior cæteris sanctis : quia viror designat sanctitatem. Non enim ad mensuram data est ei gratia, sed superexcellenter datum est ei totum quidquid puræ dari potuit creaturæ.

Sequitur : *Lignumque scientiæ boni et mali.* Nota, quod lignum scientiæ dictum est non propter naturam quam in se haberet, sed quia per ipsum scitum est utrum homo ille primus esset obediens vel inobediens. Per hoc autem lignum scientiæ boni et mali signantur illi doctores, qui bene docent, sed prave operantur, quorum non folia, id est, verba, sed fructus, id est, opera interdicit Dominus, ne comedantur, id est, ne in usum vivendi assumantur. Unde, Matth. XXIII, 3 : *Omnia quæcumque dixerint vobis, servate et facite, secundum opera vero eorum nolite facere.* Quæ dicunt, facite : quæ autem faciunt, nolite facere.

Item, Ipsa est lignum quo dulcorata est aqua amara [2]. Unde dicitur, Eccli. XXXVIII, 5 : *Nonne a ligno indulcata est aqua amara?* Hæc aqua amara multiplex miseria vel tribulatio, qua totum mundum respersit prima mater, sed amaritudinem nostræ perditionis convertit in dulcedinem æternæ salutis gloriosa Virgo Filio mediante.

Ipsa est etiam lignum *plantatum secus decursus aquarum* [3], id est, secus peccatores fluxibiles : quia aquæ populi sunt [4], penes quos firmiter radicata est affectu compassionis et misericordiæ, ut cum Apostolo, imo verius quam Apostolus, dicere potest illud verbum epistolæ II ad Corinth. XI, 29 : *Quis infirmatur*, etc. ? Vel, isti decursus aquarum dona sunt Spiritus sancti. Et bene *decursus* : quia fluminis cum impetu. Unde de ea dicitur, Psal. XLV, 5 : *Fluminis impetus lætificat civitatem Dei. Aquarum* pluraliter pro multitudine donorum, ut supra. Vel, isti decursus aspirationes et inspirationes. (Quære supra versus principium capituli.)

Item, De hoc ligno dicitur, Ezechiel, 8.
XLVII, 12 : *Super torrentem orietur in ripis ejus ex utraque parte omne lignum pomiferum.* Sequitur : *Non defluet folium ex eo,* id est, verbum ejus non erit irritum, sed singula verba plena vera sapientia. Vel, *non defluet,* id est, deorsum fluet : quia numquam locuta legitur de terrenis, nec umquam pro ipsis Patrem aut Filium creditur exorasse. I Regum, III, 10 : *Non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.* Si hoc verum est de Samuele, multo fortius de Virgine. Vel, *non defluet folium,* id est, verbum ejus a veritate per mendacium, vel a necessitate per superfluum, vel ab efficacia per vacuum, vel ab intentione per irritum. Nec etiam habuit folium, hoc est, verbum quod vento vanæ gloriæ raperetur [5].

Sequitur : *Et non deficiet fructus ejus,* id est, Christus, qui est immortalis, et qui manet integer, licet quotidie sacramentaliter comedatur. Exemplum de sole qui pascit oculos ab initio mundi, et tamen integer et inconsumptus perseverat.

Sequitur : *Per singulos menses afferet primitiva.* Mensis a *mene* quod est defectus, et ipsa per singulos menses, id est, singulos defectus nostros supplet

[1] Osee, VI, 3.
[2] Exod. XV, 25.
[3] Psal. I, 3.
[4] Apocal. XVII, 15.
[5] Job, XIII, 25.

quantum in se est : cum sit mater perfectionis et fertilitatis, et cuilibet defectui nostro profert fructum convenientem. *Primitiva* dicit, ut per vocabulum indicet, quod spiritualium defectuum nostrorum suppletio primo et principaliter quærenda est a Filio et a matre : quia indigentia temporalium et corporalium utilis, sed spiritualium miserabilis, in quibus multo libentius provident justis, quam in corporalibus vel terrenis. Dominus enim dat temporalia iratus, sicut dicit Augustinus.

Moraliter : Vir justus per singulos menses affert primitiva, quando pro singulis defectibus quos passus est in peccato, boni operis primitias Deo reddit.

Sequitur : *Quia aquæ ejus*, id est, dona gratiarum, *de sanctuario egredientur*, id est, a beata Trinitate, quæ est cœleste sanctuarium : vel, *de sanctuario*, id est, de cœlo a quo omne datum optimum et omne donum perfectum descendit[1].

Sequitur : *Et erunt fructus ejus in cibum*, angelis scilicet et hominibus in sacramento. *Et folia*, id est, verba, scilicet orationes, consolationes et exempla virentia, *ad medicinam*. Erunt etiam in umbram et refrigerium male exæstuantium. His consonat quod dicitur de ligno, Apocal. XXII, 2 : *Ex utraque parte fluminis lignum vitæ*, etc. Hoc exponitur de Christo, sicut ostendetur infra, et posset exponi de Virgine.

9. Item, Ipsa est lignum transplantatum super aquas[2], quod ad humorem gratiarum quas quærebat, misit radices suas, id est, intellectum et affectum : et ideo non timuit æstum concupiscentiarum, nec æterni incendii siccitatem, nec umquam desinit facere fructum pietatis et misericordiæ, dans nobis quotidie fructum uteri sui in via, dans etiam illum Angelis et beatis in patria. Unde roganda est assidue : Mater nostra, quæ es in cœlis... Panem nostrum quotidianum qui est fructus tuus, da nobis hodie.

Ipsa est etiam lignum, cujus radix, id est, cordis intentio operata est secus aquas Scripturarum[3] : quia conservabat in corde suo quidquid de Filio dicebatur[4]. Ipsa est lignum benedictum, per quod facta est justitia de diabolo et hæresibus. Unde canitur ei : « Gaude, Maria Virgo, cunctas hæreses sola interemisti, etc. » Nam per fructum ejus captivi detenti in limbo a diabolo licet injuste sunt liberati, et reprobi juste damnati. Unde et quique fideles tam matri quam Filio benedicunt. Vel, lignum istud crux per quam de diabolo facta est justitia.

Item, Ipsa lignum exiguum per humilitatem, cui committere debent homines animas suas, id est, vitam naturæ et gratiæ, ut sic transeuntes mare, id est, mundum, per ipsam quæ navis est, liberentur a naufragio sive diluvio peccatorum. Ipsa etenim est arca Noe, de qua ad litteram istud legitur, Sapient. XIV, 5 : *Exiguo ligno credunt homines animas suas, et transeuntes mare per ratem liberati sunt*. Per ipsum siquidem lignum, id est, arcam, juste salvatum est genus humanum in tempore diluvii, scilicet in Noe et filiis ejus, qui in toto mundo inventi sunt soli justi, illo diluvio inundante.

Ipsa etiam lignum humile de quo Dominus, Ezechiel. XVII, 24 : *Exaltavi lignum humile*, crucem scilicet, vel, Mariam, quæ exaltata est merito humilitatis suæ in matrem Domini et reginam paradisi. *Et humiliavi lignum sublime*, id est, diabolum, qui superbiendo voluit exaltari, quod est impossibile : quia, sicut dicitur, Proverb. XXIX, 23 : *Superbum sequitur humilitas*, id est abjectio, *hu-*

[1] Jacobi, I, 17.
[2] Jerem. XVII, 8.
[3] Job, XXIX, 19.
[4] Luc. II, 19.

milem autem spiritu suscipiet gloria. Sequitur in Ezechiele, xvii, 24: *Et siccavi lignum viride, et frondere feci lignum aridum.* Lucifer prius fuit quasi lignum viride : quia *plenus sapientia et perfectus decore* [1]. Maria vovens virginitatem quodam modo quasi lignum aridum. Isa. lvi, 3: *Non dicat eunuchus: Ecce ego lignum aridum,* etc. Sed ille siccatus est, et virga Aaron fronduit et floruit [2].

3. Item, Ipsa lignum vitæ his qui apprehenderunt eam quasi duplici manu bonæ operationis, ut pro ea, id est, pro amore ejus se exerceant in operibus bonis ad honorem Dei et exemplum proximi. Et qui tenuerit eam, quasi duobus brachiis reverentiæ et servitii, ut in duobus his perseveret et numquam dimittat eam, beatus hic in spe, in futuro in re. (Quære causa vigesima, et bene expositum invenies.)

4. Item, Ipsa lignum quod præscidit homo Dei, scilicet Eliseus qui signat Christum, qui homo factus est in ea, et in quantum Deus ipsam præscidit ab amore carnalitatis et terrenitatis, sicut legitur, IV Regum, vi, 6, et misit in fluvium, id est, in fluxibilitatem generis humani, non quoad culpam, sed quoad pœnam, quando complacuit ei ut virgo nasceretur in mundo, et ipsa mediante velut quodam manubrio attrahit ad se ferrum, id est, hominem prius durum, frigidum et nigrum per amissam Dei similitudinem. Hieronymus per hoc ferrum intelligit genus humanum, quod a ligno vetito cecidit in profundum miseriæ. Sed ab illo profundo sursum rediit per lignum crucis. Vel melius : Ferrum est ipsa humana natura, manubrium quo prius tenebatur a Domino, innocentia sua : sed ab hoc manubrio peccantibus primis parentibus cecidit in aquam miseriæ multiplicis, sed per lignum crucis et per beatam Virginem rediit ad suum manubrium, hoc est, ad suam innocentiam.

Item, Ipsa est forte lignum et imputribile [3], quod elegit sibi artifex sapiens, de quo, scilicet sapientia, ædificavit sibi domum [4].

Viso quomodo Maria a ligno multiplici figuratur, videndum est quare ipse Christus ligno comparetur, et maxime ligno vitæ : Christus enim dat vitam mundo tamquam fructum suum, et ideo dicitur *lignum vitæ.* Notandum igitur, quod sapientia, Christus Dominus, beata Virgo, ipsa crux, Scriptura sacra, appellantur communiter *lignum vitæ.* 15.

Sapientia incarnata. Unde, Proverb. iii, 18: *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam.* In hoc ligno sunt quatuor, folia, verba medicinalia [5], fructus, sacramenta et exempla, quæ duo vitam gratiæ subministrant fidelium animabus. Cortex, caro sumpta de Virgine.

Substantia arboris ipse Deus, Christus homo, cujus fructus humano generi vita est justitiæ et gloriæ. Unde dicit, Joan. x, 10: *Ego veni ut vitam habeant,* scilicet justitiæ in præsenti, *et abundantius habeant,* id est, vitam gloriæ in futuro. Ideo de ipso dicitur, Deuter, xxx, 20: *Ipse est vita tua, et longitudo dierum tuorum.* Item, Proverb. xiii, 12: *Lignum vitæ desiderium veniens,* ille scilicet veniens in carnem, de quo dicitur, Aggæi, ii, 8: *Et veniet desideratus,* etc.

Beata Virgo, cujus fructus vocat se vitam. Joan. xiv, 6 : *Ego sum via, et veritas, et vita.*

Crux in qua pependit ille qui est vita. Deuter. xxviii, 66: *Erit vita tua quasi pendens ante te.* Nam per crucem data est vita hominibus.

[1] Ezechiel. xxviii, 12.
[2] Cf. Numer. xvii, 8.
[3] Isa. xl, 20.
[4] Proverb. ix, 1.
[5] Apocal. xxii, 2.

Scriptura sacra: quia servat sermones Dei in quibus est vita animæ. Matth. IV, 4: *Non in solo pane*, etc. Joan. VIII, 52: *Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.*

Et notanda est verborum distinctio. Arbor, id est, Christus dat fructum. Unde: *Quod fructum suum dabit*, etc. Beata Virgo portat fructum. Fructus dependet ab arbore, id est, Christus a cruce. Fructus sumitur ab arbore, id est, spiritualis refectio a sacra Scriptura. Secundum quemlibet istorum modorum lignum vitæ est in medio paradisi: quia quodlibet istorum commune est omnibus vera fide et puro intellectu accedentibus ad se.

Item, Lignum istud est in medio paradisi omnibus expositum, ne aliquis moriatur. Unde de eo dicitur, Isa. LXV, 22: *Dies ligni erunt dies populi mei.* Ideo Dominicum sacramentum datur omnibus et exponitur, ne spiritualiter moriantur. Et cum Ecclesia sit paradisus, et hoc lignum vitæ describatur esse in medio paradisi, ideo corpus Dominicum reponendum est in vasculo suo in medio Ecclesiæ in loco eminentiori, sicut est retro altare.

Item, Sicut lignum vitæ talis naturæ in se erat, ut competenter comestum continuaret homini vitam naturæ: sic fructus arboris vitæ qui Christus est, continuat homini vitam gratiæ et gloriæ digne sumptus, id est, facit ut statim post vitam gratiæ succedat vita gloriæ. Ideo dicit, Joan. X, 10: *Ego veni ut vitam habeant*, scilicet gratiæ in præsenti, *et abundantius habeant*, ut supra.

16. Item, Super textum illum Genesis, II, 9, dicit Strabus, quod lignum vitæ tale erat, quod per sumptionem suam hominem ab omni miseria servaret immunem, et numquam vetus fieret, aut aliquod incommodum curreret, tandem vero veram beatitudinem conferret. Augustinus vero dicit aperte, quod ex ligno, non ex propria natura habebat homo posse non mori. Poterat enim per illius arboris fructum vel aliquoties degustatum efficacius et diutius quam ex cæteris vitam producere, vel certo tempore sumptum ad omnimodam immortalitatem transire. Item, sicut lignum vitæ viridius erat cæteris lignis, sic Christus sanctior cæteris sanctis: quia sicut dicitur, I Regum, II, 2: *Non est sanctus ut est Dominus.* Et propter hoc dicitur *sanctus sanctorum* [1]. In virore enim sanctitas figuratur. Hoc etiam lignum describitur esse in medio paradisi: quia omnibus se communicat ad usum viæ, ad fruitionem patriæ sine acceptione personæ. (Cæteras expositiones superius assignatas Mariæ poteris facile huic ligno appropriare.)

De hoc ligno dicitur in Psalmo I, 3: 17
Erit tamquam lignum quod plantatum est, etc. In verbis istis commendatur Christi vita temporalis. Lignum cognoscitur per fructificationem. Unde, Matth. VII, 16: *A fructibus eorum cognoscetis eos.* Sed antequam ferat fructum, oportet quod plantetur. Plantatus enim fuit Filius Dei in viridario uteri virginalis, quando unitus est humanæ naturæ. Jacobi, I, 21: *In mansuetudine suscipite insitum verbum, quod potest salvare animas vestras*, ut digni sitis sumptione fructus sui.

Plantatum autem fructificavit. Proverb. III, 18: *Lignum vitæ est his qui apprehenderint eam*, etc. Apocal. II, 7: *Vincenti dabo edere*, etc. Ezechiel. XVII, 22: *Tenerum distringam, et plantabo super montem excelsum et eminentem*, scilicet beatam Virginem.

Secus decursus aquarum, id est, secus defectus mortalitatis nostræ, qui sunt fames, sitis, frigus, calor, lassitudo, et hujusmodi.

Quod fructum suum, id est, carnem suam esibilem, *dabit*, in cœna. Nota *dabit*,

[1] Daniel. IX, 24.

non vendet. Assigna contra eos qui vendunt parvo pretio quod est impretiabile. Hunc fructum flores et folia præcesserunt, scilicet agnus typicus [1], quia legalia præcesserunt sacramenta novæ legis. Vel, Fructum dicit missionem Spiritus sancti. Joan. xvi, 7 : *Si non abiero*, sicut flos prius recedit quam fructus adveniat, *Paraclitus non veniet ad vos*.

In tempore suo, scilicet passionis, de quo dicit, Joan. vii, 6 : *Tempus meum nondum advenit*. Vel, *in tempore suo*, id est, tempore gratiæ.

Moraliter de viro justo : *Erit tamquam lignum*. Assigna de radice, et de stipite, et omnibus particulis istius ligni. *Quod plantatum est secus decursus aquarum*, gratiarum, lacrymarum, scripturarum. Plantari est in charitate, fide, et humilitate radicari. Multi enim videntur esse in Ecclesia plantati. Unde, alibi : *Plantati in domo Domini* [2], etc. Sed non sunt, imo ibi fixi sunt tamquam pali, qui quia non radicantur, cito possunt extrahi, vel si ibi manserint, arescunt : et ideo igni idonei, vel sepibus, id est, possessionibus conservandis, sicut patet in multis : et de talibus dicitur, Sapient. iv, 4 : *Et si in ramis*, id est, in quibusdam operibus, *in tempore germinaverint, infirmiter posita, a vento*, scilicet tentationis, *commovebuntur, et a nimietate ventorum*, id est, tribulationum insurgentium, *eradicabuntur*. Et nota, quod dicit *in tempore germinaverint*, quia ad tempus credunt, *infirmiter posita*, quia tempore tentationis recedunt. Assigna bene. Et tales pali sunt ibi numero, non merito, nec radices habent : quod patet ex eo quod ad tempus credunt, sed *in tempore tentationis recedunt* [3]. Tales sunt illi qui dicunt : Prius irem ad porcam quam facerem hoc vel illud. Et isti nullum fructum bonum faciunt plusquam porcus, quibus dicturus est Dominus, Matth. xx, 14 : *Tolle quod tuum est*, id est, tulisti quod quæsisti : *et vade* in ignem æternum, Matth. xxv, 41 : *Discedite a me, maledicti*.

Sola enim arbor plantata et radicata frondet, floret, fructificat. Unde sequitur : *In atriis domus Dei nostri florebunt* [4]. Atria, scilicet domus exterior, Ecclesia militans est et etiam religio ordinata.

Sequitur : *Quod fructum suum dabit*. Qui enim crescit in virtutibus per illam triplicem aquam debet fructificare in operibus. Ideo dicit : *Quod fructum*, scilicet boni operis, non solum germen cogitationis, aut florem propositi, aut folia verborum, *suum*, in se scilicet, non tantum in aliis. Isa. lxvi, 9 : *Si ego qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero? Dabit* voluntarie, non coacte faciet. II ad Corinth. ix, 7 : *Non ex tristitia, aut ex necessitate. Dabit*, contra hypocritas, qui vendunt pro laude : *in tempore* scilicet quod modo est, id est, in vita præsenti, quando tempus est merendi : quia post mortem est tempus recipiendi. Eccle. ix, 10 : *Quodcumque facere potest manus tua, instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos*, etc. *Me oportet operari opera ejus qui misit me, donec dies est : venit nox*, id est, tempus post mortem, *quando nemo potest operari* [5].

De foliis hujus ligni, id est, Christi, dicitur in Psalmo i, 3 : *Folium ejus*, id est, verbum, *non defluet*. Ezechiel. xlvii, 12 : *Non defluet folium ex eo*. Ecce quod verba ejus æterna. Joan. vi, 69 : *Verba vitæ æternæ habes*, dicit Petrus. Non enim erat de terra : et ideo non loquebatur de terrenis. Joan. iii, 31 et 32 : *Qui est de terra, de terra est, et de terra loquitur : qui de cœlo venit, super omnes est : et quod vidit et audivit, hoc testatur*. 19.

[1] Exod. xii, 3 et seq.
[2] Psal. xci, 14.
[3] Luc. viii, 13.
[4] Psal. xci, 14.
[5] Joan. ix, 4.

Ipse enim figuratus est per Samuelem de quo dicitur, I Regum, III, 19 : *Non cecidit ex omnibus verbis ejus in terram.*

Verbum Christi non defluet, a veritate per mendacium. Joan. XVII, 17, dicit Filius Patri : *Sermo tuus veritas est.*

A necessitate per superfluum : quia non habuit folium, id est, verbum quod vento raperetur [1], vento scilicet inanis gloriæ.

Ab efficacia per vacuum. Isa. LV, 11 : *Verbum meum quod egredietur de ore meo, non revertetur ad me vacuum.*

Ab intentione per irritum. Psal. LXXXVIII, 35 : *Quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.* Hæc omnia possunt exponi de Christo, sicut exposita sunt supra de beata Virgine. Verba etiam, id est, folia hujus ligni commendantur a medicinalitate. Unde, Ezechiel. XLVII, 12 : *Erunt fructus ejus in cibum, et folia*, id est, verba, *ad medicinam* : quia solo verbo curabat omnem infirmitatem. Apocal. XXII, 2 : *Folia ligni ad sanitatem gentium*, id est, gentiliter viventium : quia peccatores convertebat ad fidem.

20. Item, De hoc ligno dicitur, Apocal. XXII, 2 : *Ex utraque parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per singulos menses reddens fructum suum, et folia ligni ad sanitatem gentium.* Per hoc flumen potest intelligi decursus vitæ mortalis et fluxibilitas peccatorum. Ultra flumen sunt Angeli incorruptibiles et immortales, citra homines adhuc vitæ corruptibilis defectibus subjacentes. Vel, citra adhuc viventes in carne, ultra jam defuncti ab hac vita. Lignum vitæ Christus Dominus, qui adhuc viventes reficit sacramenti sui participatione : sed in cœlo, hoc est, ultra flumen, Angelos, et beatos faciet suæ divinitatis et glorificatæ humanitatis contemplatione. Et quia hoc prædicaverunt duodecim Apostoli, ideo dicuntur *fructus duodecim.* Per singulos autem menses reddit lignum vitæ fructus suos : quia Christus electos suos continue et in mundo reficit et in cœlo. In mundo fructu justitiæ, in cœlo fructu gloriæ. Vel, quia mensis est completio dierum. Unde dicitur, Isa. LXVI, 23 : *Erit mensis ex mense*, id est, completio gloriæ ex completione gratiæ. Per duodecim menses signantur duodecim gratiarum contemplationes. Vel, quia mensis dicitur a *mene*, quod est defectus : duodenarius vero numerus est perfectus. Lignum vitæ fructus affert duodecim : quia singulos defectus nostros, quantum in se est, quodammodo supplet in hac vita, cum ipse etiam in præsenti sit omnia in omnibus, id est, sufficientia omnium [2]. Folia ligni præcepta Christi, quæ gentes sanant, fructus conservant, et refrigerium præstant. Nam præcepta Dominica cum implentur, justitiam operantur : et qui justificatur, ille sanatur. Et bene post fructum addit de foliis : quia nihil prodest imo multum nocet per occasionem Christi sacramentum recipere, nisi recipiens præcepta illius studeat adimplere.

Aliter : Christus lignum vitæ : quia dat mundo vitam naturæ hic, et vitam gratiæ, daturus in futuro vitam gloriæ mundo, id est, amantibus munditiam. Duæ partes fluminis sunt vita præsens ante judicium, vita sanctorum post judicium. Una citra flumen, altera ultra, in qua Dominus cum sanctis regnabit in æternum et ultra. In hac vita, id est, citra flumen habemus vitam gratiæ, ultra flumen, hoc est, in futuro, vitam gloriæ exspectamus in sacramento, ut supra dictum est. *Per singulos menses*, id est, per singulas ætates reddit fructum suum, quo reficit et sanat sibi servientes. Vel, *per singulos menses* : quia peccatori converso singulis defectibus peccatorum reddit singulas perfectiones virtutum. Unde petit Psalmista, Psal. XVII, 29 : *Deus meus, illumina tenebras meas*, id est, peccata mea expelle, et singulis peccatis virtutes op-

[1] Job, XIII, 25.

[2] I ad Corinth. IX, 28.

positas redde. Citra flumen, id est, in vita præsenti habetur lignum vitæ in sacramento. *Afferens fructus duodecim*, quos enumerat Apostolus, ad Galat. v, 22 et 23 : *Fructus Spiritus est charitas, gaudium*, etc. Vel, hi duodecim fructus, duodecim fercula habenda in futuro, quæ transiens ministrabit nobis in mensa refectionis æternæ in regno Patris sui [1].

Vel, Lignum vitæ ipsa crux est, quæ nobis fructificat omnia bona paradisi, quæ intelliguntur per duodecim fructus : quia duodenarius constat ex partibus septenarii, qui est numerus universitatis, cujus partes ternarius et quaternarius. *Per singulos menses reddens fructum suum :* quia pro singulis defectibus quos hic pro Domino sustinuerunt sancti, reddet illis gloriosum fructum. Sapient. III, 15 : *Bonorum laborum gloriosus est fructus*. Et tunc *erit mensis* plenitudinis, id est, plenæ retributionis, *ex mense*, id est, pro mense, id est, pro defectu quolibet qui sustinetur hic pro Domino. Vel, secundum Glossam, utraque pars fluminis signat salvatos sub utroque testamento. Unde Moyses adduxit Israel usque ad flumen Jordanis : Josue autem introduxit in terram promissionis. Vel, *ex utraque parte fluminis*, id est, Scripturæ veteris et novæ, est Christus : sed in veteri in figura, in nova in re. *Afferens fructus duodecim*, id est, duodecim Patriarchas in veteri Testamento duodecim Apostolos in novo : qui per singulos menses reddiderunt fructus prædicando fidem Trinitatis per quatuor mundi climata. Menses Apostoli, Christus agnus, sicut ipse dies, ipsi horæ diei [2].

Et folia ligni ad sanitatem gentium. Postquam locutus est de esu ligni, loquitur de foliis : quia post cibum solent apponi medicinalia, quæ ad duo faciunt, scilicet ad sanitatis conservationem, et nocivi expulsionem. De primo dicit : *Et folia ligni ad sanitatem gentium* [3]. De secundo statim subdit : *Et omne maledictum non erit amplius* [4]. Hæc folia sunt præcepta Christi et doctrina quæ sanant gentes, id est, peccatores. Sapient. VI, 12 : *Neque herba, neque malagma sanavit eos, sed tuus, Domine, sermo qui sanat omnia :* et hæc duo præmuniunt contra recidivum.

Item, De hoc ligno dicitur, Apocal. II, 21.
7 : *Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Vincenti*. Notandum, quod qui vincit, pugnat : et qui pugnat, sitit et esurit victoriam pugnæ quæ est justitia : unde bene promittitur tali esus cum dicitur : *Dabo edere*. Matth, v, 6 : *Beati qui esuriunt*, etc,, usque, *saturabuntur. Vincenti*, vel quoad tempus ut semper vincat et perseveranter : vel quoad numerum vincendorum, et vincat quidquid vincendum est, scilicet carnem, mundum, diabolum. Hæc sunt tria regna quæ sancti vicerunt per fidem [5].

Dabo, gratis. Hoc dicitur habito respectu ad radicem meriti, et non ad merita. Radix enim meriti quæ est gratia, gratis à Deo confertur. Unde, Psal. LVIII, 11 : *Misericordia ejus præveniet me*. Vel, *dabo*, In hoc notatur, quod super merita remunerabit. Unde : *Mensuram bonam, et confertam*, etc. [6].

Et quid dabo ? *Edere de ligno vitæ*, id est, satiari de jucunda Christi, Dei, et hominis visione, qui se fecit lignum ut esset materia illius ignis quem venit mittere in terram, volens eam accendi [7]. Hoc est lignum quod præcisum est et combustum in morte in igne passionis, ut in nobis accenderet ignem charitatis, quando scilicet in sole, id est, in passionis fervore posuit tabernaculum suum, id est, corpus. Sed iterum fronduit in re-

[1] Cf. Luc XII, 37.
[2] Cf. Joan. XI, 9.
[3] Apocal. XXII, 2.
[4] Ibid., ℣. 3.
[5] Ad Hebr. XI, 33.
[6] Luc. VI, 38.
[7] Luc. XII, 49.

surrectione. Job, xiv, 7 : *Lignum habet spem: si præcisum fuerit, rursum virescit, et rami ejus pullulant.* Lignum Christus, ut supra. Luc. xxiii, 31 : *Si in viridi ligno*, etc. Habet spem gloriæ post mortem. Vel, hoc ideo dicitur, quia Apostoli habebant spem de eo quod resurgeret post passionem, sicut ipse prædixerat, in qua tamen spe vacillaverunt postea.

Hoc lignum plantatum fuit in incarnatione, ut supra, præcisum in passione. Isa. liii, 8 : *Qui abscissus de terra,* viruit in resurrectione. Unde, Psal. xxvii, 7: *Et refloruit caro mea.* Et rami ejus Apostoli et fideles pullulant. Quia sicut dixit Ambrosius : « Resurgente Christo in corpore, surrexerunt in anima discipuli. » Vel, pullulant crescentes numero et virtute. Unde, Joan. xv, 5 : *Ego sum vitis, vos palmites.* Et iterum, Job, xiv, 8 et 9 : *Si senuerit in terra radix ejus*, id est, si prædicatio et fides a Judæis terrenis sit contempta. *Et in pulvere emortuus fuerit truncus illius*, id est, corpus inter malos qui sunt pulvis. *Ad odorem aquæ germinabit.* Glossa : quia per virtutem Dei caro ad vitam rediit. *Et faciet comam* in se capite Apostolos radicando. *Quasi cum primum plantatum est* in eorum fide et multo fortius sine comparatione.

Sequitur, Apocal. ii, 7 : *Quod est in paradiso Dei mei*, id est, in Ecclesia militante per præsentiam corporalem in sacramento altaris, et per præsentiam spiritualem : quia Deus ubique, et per conversationem. Matth. xxviii, 20 : *Ecce ego vobiscum sum*, etc. Proverb. viii, 31 : *Deliciæ meæ esse cum filiis hominum.* Et dicitur Ecclesia *paradisus,* quia locus deliciarum. Vel, *in paradiso Dei mei*, hoc est, in Ecclesia triumphante, ubi ipse est per manifestam et apertam visionem et revelatam faciem.

22. Item, Hoc lignum de quo Jerusalem, id est, Ecclesia ædificata est ut civitas : quia est fundamentum Ecclesiæ prout datus est in exemplum paupertatis, abjectionis et vilitatis. Item, est paries per collationem donorum. Unde, ad Ephes. iv, 8 : *Dedit dona hominibus* [1]. Est tectum in quantum consummat nos et perficit in bono. I Petri, v, 10 : *Ipse perficiet, consummabit, solidabitque :* quod maxime ipse faciet in futuro, et jam facit cibans et potans nos in carne sua et sanguine suo. Ideo dicitur, Isa. xl, 20: *Forte lignum et imputribile elegit artifex sapiens*, id est, Christus, scilicet seipsum quo ædificaret sibi domum, id est, Ecclesiam.

§ XIX.

Virgula.

Virgula. Nota, quod de nativitate Mariæ dicitur, Isa. xi, 1 : *Egredietur virga*, etc., id est, Maria nascetur cum corpore grosso et corpulento. Sed in assumptione dicitur ascendere *sicut virgula* [2], cum corpore attenuato et subtiliato per glorificationem. Duo enim sunt in virgula, cortex exterior qui signat carnem, et lignum interius quod signat animam, ut his verbis videatur exprimi assumptio ejus cum corpore quasi lignum virgæ cum cortice. (De virgula fumi quære tertia particula horti conclusi.)

§ XX.

Virga.

Virga. Isa. xi, 1 : *Egredietur virga.* Numer. xxiv, 17 : *Consurget virga de Israël.* Psal. cix, 2 : *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion.*

[1] Cf. Psal. lxvii, 19.

[2] Cantic. iii, 6.

Maria virga. Quia egrediens à radice habet in se omnis munditiæ novitatem· Nam sanctificata fuit in utero : et ideo nata est tota sancta. Ideo nativitas ejus ortui sideris comparatur. Numer. XXIV, 17 : *Orietur stella*, etc. Sed nos nascimur quasi nubes obscurissima deformes et obscuri per originale peccatum. Omnes enim nascimur filii iræ [1].

Egrediens à radice directe sursum ascendit. Nam ex quo nata est tota sancta, non creditur inclinata per peccatum vel amorem terrenorum, licet ante conceptum Filii peccare potuerit : ideo dicitur, Numer. XXIV, 17 : *Consurget virga de Israël*.

De terra modicum occupat : in quo notatur paupertas ipsius, quam ad exemplum Filii præelegit. (Quære titulo de *paupertate ejus*.)

Tenuissimo de cortice contecta (Hoc habuisti titulo de *cortice vitis*, et titulo de *paupertate indumentorum ejus*.) Vel aliter : Fuit enim quasi cortice tecta per amorem secretæ et solitariæ vitæ, designata per Saram uxorem Abrahæ latitantem in tabernaculo [2], et per illam virginem Saram, quæ dicit, Tob. III, 17 : *Numquam cum ludentibus miscui me*, etc.

Modico succo ad nutrimentum sui contenta. In hoc abstinentia ejus. (Quære titulo de *abstinentia ejus*.)

Tremula : timuit enim Dominum filialiter et caste. Unde, Proverb. XXXI, 30 : *Mulier timens Dominum ipsa laudabitur*. Timuit enim audiens salutationem angelicam. Unde paulo post dixit ei Angelus : *Ne timeas, Maria* [3], etc. Et iste timor præparavit locum Spiritui sancto, juxta illud Isaiæ, LXVI, 2 : *Ad quem respiciam*, id est, super quem requiescet Spiritus meus, *nisi ad pauperculum et contritum spiritu, et trementem sermones meos* ? Et ista omnia habebat in se Maria. Erat enim humilis, quieta, paupercula, et filialiter timens.

Parvula respectu magnæ arboris, et hoc per humilitatem. Unde dicunt de ea Angeli et Prophetæ, Cantic. VIII, 8 : *Parva soror nostra*, etc. Propter hoc etiam dicitur *virgula fumi* [4].

Levis et sursum erecta, in quo contemptus temporalium. Omnis enim res quanto magis terrenis quantitate participat, tanto ad terram facilius se inclinat : quia terra ponderosissimum elementum : et ideo amor terrenorum reddit ponderosum. Quanto vero minus, tanto facilius se in altum levat. Amor enim Dei appellatur ignis qui naturaliter tendit sursum. Sed mundanus amor velut terrenus humor trahit deorsum. Propter hæc duo virga nostra levis erat, et ad ea quæ sursum sunt, se jugiter erigebat. Propter hoc dicitur, Thren. III, 41 : *Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum*, id est affectiones mentis cum operibus bonis. Et hoc est quod dicitur in Missa : « Sursum corda, etc. » Potest etiam dici, quoniam levis erat et sursum erecta per dilectionem Dei : quoniam ignis et sursum naturaliter ascendit, et sursum suam materiam trahit, sicut videre est in flamma. Ideo dicitur omnibus justis : *Levate capita vestra* [5], id est, mentes ad Deum.

Ex quo crescere incipit, jugiter crescit, donec veniat ad perfectum crementum. Sic et ipsa semper crevit de virtute in virtutem. Unde, Ezechiel. XIX, 10 : *Fructus ejus, et frondes ejus creverunt ex aquis multis*, id est, ex multitudine charismatum, quæ designantur per aquas. (Quære supra de cremento vineæ.) Tunc etiam fuit perfecti crementi, quando dicta est *gratia plena* : tunc etiam quando facta est mater Dei manens virgo. Et hæc ejus perfectio designatur in verbis Elisabeth, Luc. I, 45 : *Beata quæ credidisti, quoniam perficientur*, etc. In sua etiam

[1] Ad Ephes. II, 3.
[2] Cf. Genes. XVIII, 9-12.
[3] Luc. I, 30.
[4] Cantic. III, 6.
[5] Luc. XXI, 28.

assumptione crevit vehementer, quando coronata et facta est regina paradisi. Unde, Psal. XLIV, 10 : *Adstitit regina a dextris*, etc. Numquam tamen crescere desinet quoad reverentiam, laudem, et amorem ex memoria beneficiorum suorum : quia sicut dicitur, Eccli. XXXIX, 13 : *Non recedet memoria ejus, et nomen ejus requiretur a generatione in generationem.*

Pauciora habet folia quam arbor procera, sed quandoque majora et latiora, quandoque minora. Cæteræ arbores cæteri sancti, folia verba sunt. Sed folia sua, id est, verba minora sunt cæterarum arborum foliis per humilitatem, et majora alio respectu per sapientiæ profunditatem, sed paucissimi adhuc intellexerunt ea. (Quære titulo de *verbis ejus.*) Paucissima enim legimus verba ejus in Evangelio, scilicet septem et brevia quoad prolationem, sed vere inscrutabilia per sententiositatem. Fuit igitur, ut dictum est, in vestitu modesta, in victu parca, discretà in verbo, sed immensurabilis in cremento.

Uniformis statura : quia non nodosa, non in ramis hinc inde diffusa : quia jam magis esset arbor quam virga : et per hanc uniformitatem morum concordia designatur. Ambrosius : « Hæc est virga cui nec nodus nec cortex adhæsit. Nec nodus scilicet peccati mortalis, nec cortex venialis. » Vel, hæc uniformitas fuit in ea propositi firmitas : quia sicut incepit, sic perseveravit. Quod notatur per hoc quod licet audisset ab Angelo, quod deberet Filium Dei concipere, constanter tamen respondit : *Virum non cognosco* [1]. Ideo designatur per Annam, cujus vultus non sunt in diversa mutati [2].

Æqualis et plana. Hoc per innocentiam. Super illud verbum Numerorum, XXIV, 17 : *Consurget virga de Israël*, dicit Glossa : Cui nullus frutex peccati adhæsit. Si enim sit frutex in virga, jam non est virga, sed magis ramus, vel arbuscula. Et qui vult de ramo facere virgam, frutices amputat et ramos ab ea. Sic fecit tota Trinitas in Maria, quando fuit in utero sanctificata. Propter hoc de tribus illis quos legimus in utero sanctificatos, scilicet Jeremia, Maria, Joanne Baptista, dicitur, Eccli. III, 30 : *Frutex peccati radicabitur in illis.*

Firma et solida per animi in bono constantiam, non intus vacua ut stipula, calamus, vel arundo vento agitata. Nam in proposito virginitatis quam voverat, solidissime stetit, dicens : *Virum non cognosco* [3]. Nec propter aliquam promissionem quam ei faceret Angelus, umquam titubavit ab eo. Unde de ea dicitur, Eccli. XXVI, 23 : *Columnæ aureæ super bases argenteas, et pedes firmi super plantas stabilis mulieris.*

Medullosa et humida. Plus enim habet medullæ virga quam arbor, et magis abundat humore a summo usque deorsum secundum quamlibet sui dimensionem. Ideo dicta est *gratia plena* excellentius quam omnes sancti, qui sunt arbores in horto Domini. Secundum inferius in utero matris sanctificatio. Secundum superius vel Filii Dei conceptio vel etiam sua assumptio. Secundum quasi dextrum contemptus prosperi. Secundum quasi sinistrum patientia adversi. Secundum quasi posterius gratiarum actio jam recepti. Secundum quasi anterius desiderium vehemens amplius recipiendi, et istud proprium est humilitatis. Humida igitur fuit interius plenitudine charismatum, sed in intimo, hoc est, in corde, medullosissima visceribus pietatis.

Gracilis per totum, sed in summitate gracillima. Gracilitas humilitas. Nam sicut Filius Dei formam servi suscepit in ea et ex ea, sic et ipsa ex dono Filii formam accepit ancillæ. Virga igitur hæc per totum gracilis : quia ipsa per totum humilis. (Hoc assignavimus titulo de *humilitate ejus.*) Sed in sua summitate fuit

[1] Luc. I, 34.
[2] I Regum, I, 18.
[3] Luc. I, 34.

humillima, sicut virga in suo capite gracillima. Ideo ipsa dicitur, Eccli. XLIII, 7 : *Luminare quod minuitur in consummatione.* Et hoc bene apparuit in responsione sua ad Angelum, conceptum Filii Dei nuntiantem, quod fuit summitas excellentiæ ejus, et tunc apparuit gracillima, hoc est, humillima, cum auditis tantis præconiis respondit : *Ecce ancilla* [1], etc.

Flexibilis et semper erecta, hoc est, mire flexibilis, quoad Deum per obedientiam, per humilitatem quoad se, per compassionem quoad peccatores, sicut patet in Theophilo. Siquidem obediendo respondit : *Ecce ancilla Domini* [2] : quia ancillæ est obedire. Quasi diceret : quidquid ei placuerit, fiat de ancilla sua. Levi etiam aura devotæ orationis undique virga flectitur, levi tactu bonæ operationis ad nos attrahitur, ut nobis communicet fructum suum, et placabilem reddat Unigenitum suum. Et unde hoc ? Utique ex eo quod virga referta humore quamdiu gracilis est et in virore, in quamcumque partem flecti potest facillime, quod non arbor. Et Maria gracillima perfecta humilitate et jugiter virens perpetua sanctitate et humore copiosa inenarrabilis scilicet pietate, favorabilis est ad petitiones nostras, si justæ fuerint, admittendas, et si petierimus in nomine unigeniti Filii. Joan. XVI, 24 : *Usque modo non petistis quidquam innomine meo.*

Et nota, quod virga florida vel fructifera si deorsum flectitur, secum inclinat florem suum vel fructum. Studeas igitur ad terram, id est, ad te qui terra es amore et servitio, flectere virgam istam, et securus esto, quia secum florem suum procul dubio inclinabit. Sed ad hoc necesse est, ut et tu per obedientiam flectaris ad beneplacitum utriusque.

Notatur etiam in flexibilitate misericordia ad exaudiendas preces miserorum. Sis igitur et tu flexibilis pietate, si piam Mariam cum pio Filio ad te volueris inclinare : sed quomodo si flectatur, permanet erecta virga ista ? Utique per justitiam. Nam tam subtiliter scit miseris impendere misericordiam, quod numquam declinat a recto justitiæ. Et hoc potest videri in virga erecta, quæ quantumlibet hinc inde flectatur, semper revertitur ad suam rectitudinem. De qua Boetius loquens de virga dicit, quod recto spectat tramite cœlum. Similiter et Maria per contemplationem dicens cum Filio : *Providebam Dominum in conspectu meo semper* [3], etc.

Levis non aspera pietate et compassione, mansuetudine et benignitate. (Quære de singulis sub titulis suis.)

Procera et recta. Nam libere et sine obstaculo petens alta subtili sublimitate contemplationis : quia cœlos attingebat stans in terra [4]. Ideo dicitur *virgula fumi* [5]. Vel, tam ejus quam nostra proceritas est perseverans longanimitas in bono. Rectitudo vero ejus charitas et nostra similiter. Nam omnis alia dilectio curva est et incurvans. Curva : quia ad se reciproca et incurvans ad hæc temporalia. Sed illa dilectio quæ hominem dirigit ad Deum propter seipsum, et inclinat eum ad proximum propter Deum, recta est ab effectu. Unde, Cantic. I, 3 : *Recti diligunt te.* Sed incurvati odiunt te. Vel, tam Mariæ quam nostra rectitudo fixa in cœlestibus et æternis intentio. Fuit etiam hæc virga, id est, Virgo gloriosa recta per paupertatem quam exemplo filii præelegit. (De spirituali rectitudine invenies titulo de *servis Mariæ.*) Fuit eriam recta per intentionem.

Maria virga : quia comparatione cæterarum dimensionum suarum valde longa. 2.
Sic beata Virga per perseverantiam fidei

[1] Luc. I, 38.
[2] Ibid.
[3] Psal. XV, 8.
[4] Sapient. XVIII, 16.
[5] Cantic. III, 6.

in tempore Dominicæ passionis. (Hoc invenies titulo de *fide ipsius*.)

Sine angulis et rotunda. Rotunditas simplicitas, quæ dicitur quasi simplex unitas, id est, sine plica : quia in omni plica duplicitas est, et omnis angulus duplicitatem habet, quia componitur ex alterno contactu duarum linearum. (Istud bene invenies titulo de *cœlo*, ubi cœlum dicitur *orbiculare*). Vel, in rotunditate virgæ figuratur appetitus et desiderium cœlestium, sicut ibidem reperies.

Sua proceritate transcendens terræ virentia fit. Et ipsa terræ viventium quæque virentia, scilicet Angelos et beatos dignitate transcendit. Unde canitur de ea : « Ascendentem desuper rivos aquarum. » (Quære undecimo privilegio ejus.) De quibus virentibus propter eorum gloriam immarcescibilem, et quia per recogitationem et desiderium æternorum blande refovetur noster spiritalis intuitus, sicut viridia confortant oculos, qui scilicet intuitus noster coruscantis deitatis candore retunditur. Item, de proceritate ejus dicit beatus Bernadus : « O virgo, virga sublimis. »

Quasi mediatrix est inter radicem suam et fructum suum. Radix Mariæ genus humanum : quia egresa est *de radice Jesse* [1]. Fructus ejus Jesus Christus, qui nisi ipsa mediante non potest a nobis haberi : nam sicut Filius ejus mediator est Dei et hominum, scilicet inter nos et Patrem, sic et ipsa nostra ad Filium mediatrix. Unde dicit ei beatus Bernardus : « Tu mater regis, tu mater exsulis, tu mater Dei, tu mater hominis, tu mater rei, tu mater judicis. » Cum ergo sis utriusque mater, id est, Dei per naturam, et hominis per gratiam, discordiam non poteris inter filios sustinere. Si ergo non audes per te accedere ad Christum, accede hac virga mediante. Ipsa enim est virga aurea Assueri, qua mediante habebatur accessus ad eum [2]. Ideo dicitur *advocata nostra*. Propter hoc dicit justus, Cantic. vii, 8 : *Ascendam in palmam, et apprehendam fructus ejus*. Accedit ad palmam, qui fide per dilectionem operante propinquat ad Mariam. Sed quasi ascendit in palmam, qui quomodocumque potest, proficit in amorem et servitium ejus. Fructum vero palmæ palma colligit mediante, qui precibus matris à Filio ejus veniam impetrat, gratiam et salutem.

De propria substantia sua non de seminum commixtione concipit florem et fructum suum. Unde, Genes. i, 11, dicitur de ligno paradisi : *Cujus semen in semetipso sit super terram*, ut supra exposuimus de ligno prope principium capituli. Beneficio tamen roris et pluviæ virga fœcundatur, et calore solis fructus illius maturatur. Pluvia Filius Dei. Unde, Psal. lxxi, 6 : *Descendit sicut pluvia in vellus*. Ros Spiritus sanctus. Unde, Isa. xlv, 8 : *Rorate, cœli, desuper*. De quo dicitur concepisse, de quo, id est, cujus ministerio, ut illud, *de*, materiale non sit, sed formale. Quia sicut dicit Ambrosius : « Non ex virili semine, sed mystico spiramine verbum Dei factum caro, fructusque ventris floruit. » Ideo dictum est ei, Luc. i, 35 : *Spiritus sanctus superveniet in te*, id est, super id quo dici potest veniet, ut non tantum sit in mente, sed operetur in carne. Ideo etiam superius dixerat ei Angelus, ℣. 31 : *Ecce concipies in utero*, id est, ex utero, scilicet ex causa intrinseca sine admixtione extrinseci. Aliæ namque mulieres ab extrinseco recipiunt unde concipiunt, tu nequaquam. Vel, per pluviam et rorem intellige Spiritum sanctum. Unde dicitur, Ezechiel. xxxiv, 26 et 27 : *Pluviæ benedictionis erunt, et dabit lignum agri fructum suum*. (Quære titulo de *terra*). Calor solis, quo fructus maturatur, charitas Dei Patris, qui sic dilexit mumdum, ut Filium suum unigenitum daret [3], hominem factum pro mundo. Ecce quomodo tota

[1] Isa. xi, 1.
[2] Esther. iv, 11.
[3] Joan. iii, 16.

Trinitas, cujus opera inseparabilia, operata est virgæ nostræ gloriosum conceptum.

Florem suum portat sine gravamine. Tum quia flos levis : tum quia unicus. Ideo Propheta volens innuere, quod fuit sine gravamine gravida : *Flos*, inquit, *de radice ejus ascendet* [1]. Nec dixit *flores*. Beatus Bernardus : « Quia jugum Domini leve, gravidari potuit Maria, non gravari. » (Quære de his tertio privilegio ejus).

Fructum suum producit sine sui dissipatione. Et ex hoc sumitur argumentum, quod Filium peperit sine dolore, id est, sine naturalium læsione. (Quære quarto privilegio ejus). Hæc igitur tria quæ pertinent ad conceptum, portationem et partum Virginis, plena fide debemus venerari, cætera omnia in quantum possumus imitari.

3. Fructus etiam virgæ quodammodo perfectior, dulcior, et sapidior, vel delectatior quam arboris magnæ. Sic fructus Mariæ plenitudo omnium bonorum, cujus gustus dulcis super mel et favum, cujus sapor est affluentia omnium deliciarum. Fructus enim ejus plene sufficiens fuit ad mundi redemptionem et ad electorum æternam refectionem. Sed cum cæteri sancti multo minores Maria designentur per arbores excellentissimas, cedros videlicet, cypressos, olivas, et cæteras hujusmodi, quomodo Maria præcellens omnibus, tam proprie figuratur per virgam sicut assignatum est ? Utique ratione humilitatis. Sciebat enim per inspirationem divinam, quod novissimi primi erunt [2]. Unde et ei convenientissime potest adaptari illud quod dicit Hieronymus de beata Paula : « Minima fuit inter omnes, ut omnium major esset, quantoque amplius se dejiciebat, tanto magis sublevatur à Christo. » Beatus Bernardus : « Jure novissima facta est prima, quæ prima omnium novissimam se faciebat. » Ad quod innuendum a beato Luca loco novissimo nominatur [3].

Item, Alia ratio, sicut dixit Petrus Manducator : quia sæpe solet virga de silva sumi, ubi sunt arbores silvaticæ, quæ præferunt fructus acerbos, agrestes, et insipidos : et in horto transplantati, ut in eorum trunco surculus bonæ arboris inseratur, qui proferat fructus jucundos et suaves. Sic beata Virgo de silva gentilitatis assumpta, scilicet de Rahab Jerichontinæ, et Ruth Moabitidis, transplantata est in horto Domini, ut optimæ surculus arboris insereretur in ea. Abraham in figura Trinitatis et unius Deitatis tres Angelos vidit [4]. Unitas arbor bona. Tres personæ velut tres surculi, quorum unus insertus est trunco virgæ nostræ, ut fructus faceret dulces et jucundos ad edendum. Et qui prius erat vita, fieret lignum vitæ et Emmanuel, id est, Nobiscum Deus. (De hac insertione quære supra tertio § de horto, ubi hortus dicitur *consitus*.) Hæc etiam virga nata est in deserto Judææ, sed transplantata per fidem in hortum deliciarum, scilicet Ecclesiam, ubi sunt rosæ martyrum, violæ confessorum, et lilia virginum : et ibi fructificavit fructum vitæ pulchrum visu, suavem odoratu, dulcem gustu, quo qui digne gustaverit, mortem non videbit in æternm.

Item, Alia ratio : quia parva, scilicet extremæ litteræ mutatione, de *virga* fit *virgo*. In ipsa siquidem voce parum distant virga et virgo, scilicet non nisi per litteram *o*, quam ad litteram formabis de virga, si virgæ termini conjungantur, id est, duo capita virgæ. Imus terminus hujus virgæ virginitas est, supremus vel Christi conceptio, vel matris assumptio. Quocumque enim modo conjungas hujus virgæ imum terminum supremo, invenies *virgo* : quia virgo sanctificata est, virgo nata, virgo concepit, virgo peperit,

[1] Isa. XI, 1.
[2] Cf. Matth. XX, 16.
[3] Cf. Act. I, 14.
[4] Genes. XVIII, 2.

virgo ante partum, virgo in partu, et post partum, et virgo assumpta est in cœlum.

4. Item, Nota quod parva est differentia inter hæc duo nomina, *virga* et *virgo*, et fere idemtitas horum duorum nominum propter idemtitatem significati per ea, in quibus distant, scilicet *o*, *r*, *a*. Unde, Apocal. I, 8 : *Ego sum α et ω, principium et finis.* Et sicut duæ istæ litteræ perfectivæ sunt horum duorum nominum, sic Filius Dei qui est α et ω, per incarnationem suam maxime perfecit Mariam quæ est virga et virgo. Unde dictum est ei, Luc. I, 45 : *Beata quæ cerdidisti, quoniam perficientur*, etc. Et notandum est de abundanti, quod Filius Dei appellat se α et ω. Quasi dicat : Omnia cognosco, omnium scientiam habeo. Comparat autem se litteris : quia ipse est illa sapientia quæ vere litteratos facit. Nam ipse est verbum Dei et Dei sapentia. Comparat se *alpha* quod interpretatur *petere*, ut doceat quod ab ipso petenda est sapientia, sicut dicitur, Jacob. I, 5. Comparat se vocalibus : quia ad hoc venit ut nos vocaret ad regnum. Item, quia ipse est ille liber in quo mutæ vel liquidæ non sunt litteræ. Item, per duo maxime vocat nos, scilicet per considerationem principii nostri, et per memoriam finis nostri. Ideo se comparat illis litteris, quæ extremæ sunt et finales. Item, Græcis litteris et non Hebræis : quia ad litteram sapientia incepit a Græcis. Item, ut doceat nos, quod non solum theologica, sed etiam sapientia philosophica à Domino Deo est. Est ad hæc notandum, quod hæc littera, A, triangularis est, hæc littera, o, rotunda. Et hæc littera, A, significat fidem triplicatam, scilicet de tribus personis in unitate substantiæ, sicut A una est littera, sed tamen triangularis. Vel etiam isti tres anguli significant fidem sacramentorum, testamentorum, articulorum. Hæc vero littera, o, quæ rotunda est et circularis, significat perfectionem. Quid ergo virga, vel virga virgo, nisi beata Virgo perfecta in fide ?

Et nota, quod quia magna res non potest sufficienter probari per unum testem, et beata Virgo descendit non solum de Synagoga quæ signat Judæam, sed etiam de gentilitate per Rahab Jerichontinam et Ruth Moabitidem. In hoc nomine duplici, *virga*, *virgo*, A sumitur a Balaam gentili qui prophetando dixit inter cætera, Numer. XXIV, 17 : *Consurget virga de Israel, et percutiet duces Moab.* Sed o sumitur ab Isaia Judæo dicente, Isa. VII, 14 : *Ecce virgo concipiet*, etc.

Item, Notandum quod cum Propheta posuerit *virgam* simpliciter et sine adjuncto, volens per *virgam* intelligi beatam Virginem, et dixerit : *Egredietur virga*, sine aliquo adjuncto, perfectam virgam voluit intelligere. Consuetudo est Scripturæ sacræ, quod quoties facit metaphoram de quolibet perfecto ad aliquod irrationale, vel ad rem inanimatam, si res illa enuntietur in generali nomine, intelligenda est res perfectissima in suo genere. Verbi gratia, non omnia lilia nec omnes rosæ sunt ejusdem pulchritudinis vel odoris : ideo cum dicitur : *Sicut lilium inter spinas* [1], vel, *Quasi plantatio rosæ in Jericho* [2], et hujusmodi, intelligendum est de pulcherrimo lilio, et de rosa summæ pulchritudinis. 5.

Item, Notandum quod semper in metaphora de imperfectis apponitur aliquid quod bonum imminuat vel malum insinuet, ut cum dicitur, Isa. LVI, 10 : *Canes muti non valentes latrare.* Vel, columba seducta [3], et hujusmodi. Ergo cum dicitur : *Egredietur virga* [4], etc., non debet intelligi de virga curva, vel aspera, vel rugosa, vel arida, sed de viridi, plana, rotunda, et hujusmodi,

[1] Cantic. II, 2.
[2] Eccli. XXIV, 18.
[3] Osee, VII, 11.
[4] Isa. XI, 1.

quæ proprietates in se habet superius assignatas.

6. Hæc est una de virgis quas Jacob, id est, Deus Pater decorticavit [1], scilicet a cortice originalis : et tunc apparuit candidissima, quia purissima. (Hoc habuisti supra titulo de arbore Nabuchodonosor.) Aliæ duæ quæ decorticatæ fuerunt, sunt Jeremias et Joannes Baptista. Ideo dictum est, Thren. I, 6 : *Egressus est a filia Sion omnis decor ejus*, scilicet a beata Anna, ut supra titulo de *ligno* circa medium capituli.

Hæc est virga super cujus summitate Jacob moriens Deum dicitur adorasse *conversus ad lectuli caput* [2]. Nota, quod in textu Bibliæ non legitur illud, sed Josephus et Magister in Historiis dicunt, quod *super virgam*, et fuit hæc virga secundum quosdam sceptrum Joseph, non quod Jacob adoraverit sceptrum Joseph, sed forte tenebat sceptrum dum juraret ei Joseph, et potuit esse, quod innixus sceptro adoraverit Deum.

7. Hæc est virga Moysi per quam fecit signa in Ægypto, et ad quam in omni necessitate recurrebat : quia Christus per Mariam mirabilia fecit in mundo.

Hæc est virga pastoralis, qua Moyses gregem suum minavit *ad interiora deserti* [3] : quia sicut oves regente virga minantur, sic exemplo Mariæ corriguntur mores fidelium, et quasi quodam ordine componuntur. Propter hoc orat Dominum Michæas, Mich. VII, 14 : *Domine Deus noster, pasce populum tuum in virga tua*, etc. Item, Exod. IV, 2, dicit Dominus Moysi : *Quid est quod tenes in manu tua ? Respondit Moyses : Virga*. In hoc notatur, quod hæc virga teneri debet in manu per similitudinem operum, non in ore tantum per invocationem et laudem, vel in corde per fidem quæ sine operibus mortua est. Sequitur, ℣℣. 3 et 4 : *Dixitque Dominus : Projice eam in terram. Projecit, et versa est in colubrum, ita ut fugeret Moyses. Dixitque Dominus : Extende manum tuam, et apprehende caudam ejus. Extendit, et tenuit, versaque est in virgam.*

Item, De hac virga præcepit Dominus Moysi, Exod. IV, 17 : *Virgam hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa*. Et paulo post legitur, ℣. 20, quod portabat rediens in Ægyptum virgam Dei in manu sua. Hæc igitur virga versa in colubrum, dracones Ægyptiorum devoravit [4] : quia cum Maria Christum induit carne, quæ similis erat peccatrici, hæreses quibus impii Ægypto, id est, mundo illudebant, tum virtute suæ prolis, tum exemplo suæ sanctitatis delevit. Quod impletum est, quando ipsa cum Filio ingrediente Ægyptum, omnia idola corruerunt, sicut prædixerat, Isa. XIX, 1. Vel aliter, beata Virgo ore aperto ad Filium exorandum devorat et annihilat serpentes, id est, astutias dæmonum et tentationum animas venenantes. Unde dictum est serpenti, Genes. III, 15 : *Ipsa conteret caput tuum*. Vel etiam tunc devorat serpentes, id est, astutias dæmonum tentantium, quando facit cum tentatione proventum, juxta illud Psalmi CVI, 27 : *Omnis sapientia eorum devorata est.* 8.

Et hic notandum, quod hæc virga quandoque dicitur virga Moysi, quandoque virga Aaron, ut in hoc loco. Unde quidam dicunt, quod alia fuit virga Moysi, alia virga Aaron. Sed Petrus Manducator dicit, quod verius creditur, quod eadem virga fuit utriusque.

Item, Hac virga percussit Moyses aquam fluminis coram Pharaone et servis ejus, et versa est aqua in sanguinem, et pisces qui erant in flumine, mor- 9.

[1] Cf. Genes. XXX, 37.
[2] Genes. XLVII, 31.
[3] Exod. III, 1.
[4] Exod. VII, 12.

tui sunt [1]. Similiter et Maria precibus suis, meritis, et exemplis, conversis peccatoribus et maxime dilectoribus suis, mundanas et carnales delectationes quæ cito præterfluunt ut aqua, convertit in abominationem et amaritudinem quasi in sanguinem quem nemo potest bibere, et sic moriuntur pisces fluviales, id est, vanæ curiositates.

10. Item, Hac virga extensa percussit Aaron pulverem terræ. Exod. VIII, 17 : *Et facti sunt sciniphes in hominibus et jumentis : omnis pulvis terræ versus est in sciniphes per totam terram Ægypti.*

11. Item, Hac virga extensa in cœlum à Moyse, Exod. IX, 23 : *Dominus dedit tonitrua, et grandinem, ac discurrentia fulgura super terram Ægypti*, etc. In quo innuitur, quod virga hæc incutit timorem quibusdam superbis, qui Deum non timent nisi quando tonat et fulgurat, et eos exterret dans gratiam cogitandi mala sua : quod præcipue fit, quando considerant quam graviter ipsa punita sit in Filio, licet numquam peccaverit. Unde et Simeon ei prædixerat : *Tuam ipsius animam pertransibit gladius* [2]. Nam si in viridi ligno fiunt hujusmodi, in arido quid fiet [3] ?

12. Item, Hac virga extensa super terram Ægypti, Exod. x, 13-16, ventus urens levavit locustas, quæ devoraverunt omnem herbam terræ, et omnia poma arborum, et nihil viride reliquerunt. Per hujusmodi virorem designantur dotes et corporum pulchritudo, quæ cito transeunt : quia forma bonum fragile est, et sæpe a locustis superbiæ sive luxuriæ devorantur. Sed beata Virgo dans gratiam cogitandi, quod fallax gratia et vana est puchritudo [4], et quod omnis viror exterior citius marcescit, et quod fructus bonorum operum a vana gloria facile devorantur, juvat multos ut hæc omnia parvipendant. Hæ sunt locustæ, quæ habent super se regem Angelum abyssi [5].

Item, Filiis Israel recedentibus ab 13
Ægypto [6], et arctatis hinc a mari, hinc a montibus, hinc a Pharaone : ab ante siquidem erat mare, quod non poterat transvadari, a latere montes excelsi, qui non poterant transmeari, a posteriori Pharao armatus cum electis et armatis universis principibus suis, qui non poterant declinari, et perplexis et desperantibus posse evadere, extensa est virga super mare, ad cujus elevationem divisum est illud mare, et per ipsum sicut per aridam statim facta est via.

Moraliter : Mare Rubrum mundus sanguinolentus vitiis et peccatis. Montes difficiles ærumnæ et miseriæ hujus mundi, quæ multos non sinunt pœnitentiam aggredi. Pharao princeps et Ægyptii, diabolus, potestates aereæ, et homines mali. Sed ab omnibus per adjutorium virgæ nostræ sperantes in eam facile possumus liberari. Et propter hoc exemplo Moysi in omni necessitate recurrendum est et refugiendum ad eam.

Item, moraliter : Per mare Rubrum designatur vera contritio et amara ex recogitatione præcedentium peccatorum, quæ *sanguines* appellantur, ibi, *Libera me de sanguinibus, Deus* [7], etc. Et debet hoc mare dividi ut amaricemur pro commissis et omissis, pro carnalibus et spiritualibus peccatis, pro substantia et circumstantiis peccatorum. Vel, divisio maris est per gratiam virgæ nostræ diminutio tentationis, quod fit, quando per adjutorium ipsius interdicitur flam-

[1] Cf. Exod. VII, 20 et 21.
[2] Luc. II, 35.
[3] Luc. XXIII, 31.
[4] Proverb. XXXI, 30.
[5] Apocal. IX, 11.
[6] Cf. Exod. XIV, 16 et seq.
[7] Psal. L, 16.

dæmones qui sunt Ægyptii, submerganper contritionem, nisi etiam eosdem ad littus ejeceris per confessionem. Unde ibidem sequitur, quod filii Israel *viderunt Ægyptios mortuos super littus maris* [1], etc. Isti enim Ægyptii prius submersi in amaritudine contritionis, omnino moriuntur ejecti quasi ad littus virtute confessionis.

Hæc est virga Moysi qua percussit petram, Exod. XVII, 6, et Numer. XX, 11 : *Egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta.* Petra Christus. I ad Corinth. X, 4 : *Petra autem erat Christus.* Duritia hujus petræ rigor, sive severitas justitiæ divinæ. Ipse autem numquam ita severus aut durus est erga peccatores, quin effundat aquas gratiarum, vel indulgentiæ, si hæc virga ipsum tetigerit pia oratione. Propter hoc dicitur, Numer. XX, 11, quod *cum elevasset Moyses manum, percutiens virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ*, id est, copiosa fluenta misericordiæ, *ita ut populus biberet*, id est, rationabiles, *et jumenta*, id est, jumentini et brutales. Sed hæc petra, Christus videlicet, ab hac virga quasi bis tangitur, cum primitus puritas virginalis, et secundo dignitas maternalis ipsi in precibus amare repræsentatur. Et propter hoc dicit ei Filius, Cantic. IV, 9 : *Vulnerasti cor meum, soror mea, sponsa, vulnerasti cor meum.* Et hæc duplex vulneratio est istius petræ gemina percussio. Vel, quasi gemina percussio sunt oratio ad Patrem, et ad Filium jussio. Unde dicimus matri : « Ora Patrem, jube natum. »

14. Et nota, quod Christus bene dicitur *silex* a silendo. Modo enim silet, licet bene videat mala nostra, sed in æternum non silebit, sicut dicit Psalmista [2]. Unde dicit, Isa. XVIII, 4 : *Quiescam, et considerabo in loco meo*, scilicet in misericordia et pace : quia in his factus est locus ejus. *Sicut meridiana lux clara est*, etc. Eodem, XLII, 14 : *Tacui semper, silui, patiens fui : sicut parturiens loquar.*

Aliter : Sicut dicit Petrus Manducator, petra ista signat duritiam cordis humani, quod quasi inflexibile est et maxime ad obediendum propter quamdam quasi libertatem ingenitam humano animo, ut præesse velit, non subesse. Sed hanc duritiam virga ista exemplo suo percussit, cum divinæ voluntati tam facile obedivit respondens : *Ecce ancilla Domini* [3], etc., cujus proprium est obedire.

Aliter : Tunc humani cordis duritia virga ista percucitur, cum peccator induratus respectu gratiæ misericorditer ab ea tangitur, ut ab ipso fluant rivuli lacrymarum.

Aliter : Per hanc virgam interrupit Dominus petram, id est, humani cordis duritiam, in eremo, id est, in peccatore infructuoso, pleno feris, id est, monstris peccatorum, qua duritia interrupta adaquat peccatores, id est, reficit aquis lacrymarum, quæ provocant aquas gratiarum. Unde dicit pœnitens : *Potum meum cum fletu miscebam* [4]. Velut in abysso multa. Quasi diceret : Multum habent unde flere debent. Jerem. XVII, 9 : *Pravum cor omnium, et inscrutabile : quis cognoscet illud ?*

Item, Notandum quod septem speciales utilitates facit virga, et de septem 15.
virgis specialiorem facit Scriptura mentionem.

De prima legitur, Jerem. I, 11, quæ dici potest *virga Jeremiæ.*

De secunda, Jonathæ, I Regum, XIV, 27.

De tertia, Moysi, Exod. IV, 2.

De quarta, Assueri, Esther, IV, 11.

De quinta, Aaron. Numer. XVII, 8.

ma ignis. Sed non sufficit ut peccata vel

[1] Exod. XIV, 31.
[2] Psal. XLIX, 3.
[3] Luc. I, 38.
[4] Psal. CI, 10.

De aliis duabus, Zachar. xi, 7.

In his septem notantur septem speciales effectus et utiles, qui reperiuntur in Virgine, et possunt hoc modo notari.

Prima dicitur *virga vigilans* sive *vigiliarum* secundum duplicem litteram. Virga vigilans, id est, ad vigilias excitans, est beata Virgo. Siquidem cum virga solent excitari clerici somnolenti ad eundum ad scholas, vel in ipsis scholis dormitantes. Unde, Proverb. xxii, 15 : *Stultitia colligata est in corde pueri*, id est, in corde puerili, *et virga disciplinæ fugabit eam*. Videns enim Deus infantile esse totum genus humanum, et quod *moram faciente sponso, dormitaverunt omnes et dormierunt* [1] : dormitant enim frequenter peccantes et resurgentes, dormiunt peccata continuantes, obdormiunt obstinati et in peccatis morientes. Videns, inquam, hoc Deus misit nobis virgam vigilantem, id est, beatam Virginem, ut precibus suis, meritis, et exemplis excitaret nos a somno peccati, quod sæpe fit meditando de ea, ipsam orando, amando, et ei serviendo. Nullus enim per alicujus sancti meritum excitabitur, nisi per eam excitetur. Ipsa enim illis quos diligit, virga est disciplinæ, hoc est, evigilationis, procurans nobis quandoque per Filium disciplinam præsentium flagellorum, ne perpetua incurramus. Unde, Sapient. x, 12 : *Certamen forte dedit illi ut vinceret*, etc. (Quære causa trigesima sexta.)

Et nota, quod postquam dixit Jeremias vidisse se virgam vigilantem, statim subdit videre se ollam succensam ab Aquilone : quia qui non evigilaverit ad hanc virgam, casurus est in ollam succensam, videlicet in gehennam.

16. Secunda est virga Jonathæ, in cujus summitate gustavit mel, et illuminati sunt oculi ejus [2]. Postquam enim evigilavit quis, necesse est illi oculos aperire, ut lumen recipiat. Jonathas interpretatur *donum columbæ*, quæ habet gemitum pro cantu, et est pœnitens ex dono Spiritus sancti pro peccatis ingemiscens. Virga mellea Virgo Maria mellita pietate, charitate, benignitate. Apponas ergo sæpius ori tuo virgam istam, ipsam orando, laudando, benedicendo, confitendo, ejus magnalia prædicando, et illud sæpissime recitando : « O clemens, o pia, o dulcis Virgo Maria : » et sic quandoque sentire poteris melleam ejus dulcedinem, et illuminabuntur oculi tui interiores, id est, intellectus ad cognoscendum, affectus ad diligendum matrem et Filium suum.

Sed nota, quod in summitate virgæ gustavit Jonathas illud mel : quia Matutinis et Completorio, quæ sunt quasi duo extrema servitia quæ impenduntur matri et Filio in die naturali, frequentius quæri solet et inveniri devotio. Si igitur desideras scientia illustrari ab illuminatione, id est, beata Virgine, prius surgendum est a somno peccati, juxta illud Apostoli, ad Ephes. v, 14 : *Surge, qui dormis*, id est, evigila, *et exsurge a mortuis*, id est, a peccatis, *et illuminabit te Christus*, precibus matris suæ.

Aliter : Favus mellis Christus, in quo cera humanitatis et mel divinitatis : quem si hujus virgæ summitas tetigerit, quod fit quando gloriosa Virgo jubet natum et exorat Patrem, quod enim facta est mater Dei summa dignitas, et summitas, inquam, hujus virgæ tetigerit, ipsum interpellando pro te, statim a Christo in virgam, et a virga ad te melliflua suavitas distillabit, et illuminabuntur oculi tui, id est, intellectus et affectus, ut ipsam cognoscas et diligas Ideo dicitur, Psal. xxxiii, 9 : *Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus*, id est, Filius, et Domina, id est, mater.

Tertia virga Moysi. Per evigilationem et illuminationem necesse est a sordibus emundari, et ad hoc necessaria est virga 17.

[1] Matth. xxv, 5.

[2] Cf. I Regum, xiv, 27.

Moysi, quæ tangit petram, id est, cordis duritiam, ut fluant lacrymæ ad lavandum criminum maculas. (Hoc habuisti paulo supra.)

8. Quarta est virga aurea Assueri, de qua Esther dicit ipsa, Esther, IV, 11 : *Omnes servi regis, et cunctæ, quæ sub ditione ejus sunt, norunt provinciæ, quod sive vir, sive mulier, non vocatus, interius atrium regis intraverit, absque ulla cunctatione statim interficiatur, nisi forte rex auream virgam ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atque ita possit vivere.* Et hæc est responsio Esther ad Mardochæum : Assuerus significat Christum : quia Assuerus interpretatur *beatitudo,* et ad ipsum ingredi et ipsum videre beatitudo est. Virga aurea, in cujus conductu ad Christum ingredimur et mediante qua videtur, Virgo Maria est, quæ non dicitur fuisse deaurata quasi per exteriorem apparentiam, sed aurea per veram virtutum existentiam. *Est* enim *qui nequiter humiliat se* [1] : sed ipsa fuit humilis intus, et extra. Sic et de aliis virtutibus quæ signantur in auro. Et fabricata est hæc virga manu cœlestis sapientiæ quasi de triplici auro.

De auro Ophir, de quo legitur, III Reg. x, 11. De auro Arabiæ, de quo in Psalmo LXXI, 15. De auro Hevilath, de quo legitur, Genes. II, 11. Ophir interpretatur *infirmitas* vel *herbosa,* et est virginitas virens in carne infirma : quia virginitas dicitur quasi viror genitus. Sed ejus virginitas fuit aurea, id est, solida, sicut aurum, a cujus proposito nulla titubavit promissione angelica, sed constanter respondit : *Quoniam virum non cognosco* [2]. Aurum Arabiæ interpretatur humilis, vel occidentalis humilitas, quæ maxime nascitur ex consideratione sui occasus. Mariæ siquidem et ejus Filio datum est a Magis de auro Arabiæ ad litteram : quia omnis humilitas valde placet et Filio et matri. Aurum Hevilath interpretatur *parturiens,* et designat charitatem, a qua bona cuncta procedunt velut Filii a matre parturiente. Et dicitur aurum terræ Hevilath esse aurum optimum [3] : quia gloriosa Virgo præcipuam habuit charitatem. Est igitur aurum Ophir bonum, aurum Arabiæ melius, sed aurum Hevilath optimum.

Item, Maria virga aurea Angelis et beatis, qui reginam vident in decore suo. Lignea hominibus mundanis, quibus attulit fructum vitæ : quia lignorum est ferre fructum. Ferrea malignis hominibus et ipsis dæmonibus : quia per eam infringuntur capita iniquorum. Unde dicitur Christo in Psalmo II, 9 : *In virga ferrea tamquam vas figuli confringes eos.*

Hæc Esther est fidelis anima a mundi adspectibus segregata : quia Esther interpretatur *abscondita,* quæ vult ingredi ad verum Assuerum exorandum. Sed exemplo illius Esther prius jejunandum est illi a triplici concupiscentia mala quasi tribus diebus, scilicet corde a malis cogitationibus, ore a pravis locutionibus, manu a pravis operibus. Et hoc jejunium dicitur *triduanum :* quia sic recipit anima illustrationem virtutum quæ dies sunt. Unde ibidem sequitur in textu capituli quinti, ℣. 1, quod *die tertio induta est Esther regalibus vestimentis,* id est, ornatu virtutum, vel fide, spe, et charitate, quæ sunt vestes regiæ, sicut dicit ibi Glossa, et per hunc modum retractari sententiam impetravit mortis datam contra Judæos, id est, vere confitentes. Et sic reconciliatus est populus Judæorum morti destinatus mediante virga aurea, et hostis eorum Aman, id est, diabolus, suspensus et interfectus. Quæ scilicet reconciliatio designata est per hoc quod ibi legitur, ibi-

[1] Eccli. XIX, 23.
[2] Luc. I, 34.
[3] Genes. II, 11.

19.

dem, ℣. 2, quod *cum vidisset Assuerus Esther reginam stantem, placuit oculis ejus, et extendit contra eam virgam auream, quam tenebat manu. Quæ accedens, osculata est summitatem virgæ ejus.* Virga aurea Virgo Maria, Esther fidelis anima, summitas virgæ aureæ excellentissima dignitas Mariæ ex hoc quod facta est mater Dei. Hanc summitatem deosculatur quisquis de tanto privilegio Mariæ congratulatur. Et quisquis sibi præcavet ne per ipsum mater misericordiæ offendatur. Aut si ipsam forte quoquo modo offenderit, satagit quo modo ei reconcilietur. Osculum enim signum est dilectionis ex qua congratulatio. Signum est etiam reconciliationis et pacis. Hoc igitur exemplo evidenter ostenditur, quod nullus ad illam beatitudinem quæ Christus est, prævalet intrare, nisi sit in conductu hujus virgæ.

20. Quinta est virga Aaron, quæ ad dirimendam contentionem quam quidam movebant contra Moysen et Aaron, fronduit, floruit, et fructum fecit. Virga Aaron Virgo Maria. Hujus virgæ frondes boni mores, flores virtutes, fructus bonæ operationes. Siquidem hæc virga peperit amygdala, quæ sunt cibus infirmantium : quia pietatis opera Christo qui dicit : *Infirmata est in paupertate virtus mea*[1], de propria substantia exhibuit, nec cessat umquam membris ejus hujusmodi opera misericorditer exhibere.

21. Aliter : Virga Aaron beata Virgo, quæ instar illius virgæ aridæ sine humore virilis seminis peperit amygdalum, id est, genuit Christum. Quæ scilicet virga floruit consentiendo, fronduit gignendo, fructificavit pariendo. In amygdalo tria : Cortex fragilis et quasi laxualis et deformis, humanitas Christi cui in passione non fuit species neque decor, sed tunc reputatus est ut leprosus[2]. Testa dura, deitatis soliditas. Nucleus dulcis, cibus infirmorum, id est, vere pœnitentium dicentium cum Propheta Jeremia, Jerem. xvii, 14 : *Sana me, Domine, et sanabor.* Sed plena refectio Angelorum qui fruuntur. Et hic nucleus homines pascit in sacramento altaris.

Aliter : Virga Aaron Virgo Maria, 22
circa quam virgam magna magni notatur figura sacramenti. Fuit enim hæc virga Aaron summi sacerdotis, et secundum Isaiam, xi, 1, dicitur *virga Jesse*, a quo immediate ortum habuit tribus regia : quia Jesse fuit pater David, ad præfigurandum, quod Maria erat illum paritura, qui est rex et sacerdos. Unde cum dixisset Psalmista, Psal. cix, 2, quasi loquens Christo : *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion*, paulo post, ℣. 4, subjunxit : *Tu es sacerdos in æternum*, etc. De hac virga dicit Augustinus in quodam sermone de *Incarnatione :* « Virga hæc protulit quod ante non habuit, non radicata plantatione, non defossa sarculo, non animata succo, non fœcundata seminario. Et cum illi deessent universa jura naturæ, protulit virga, quod nec semine suggeri potuit, nec radice, etc. » Et hoc dicit contra Judæum quærentem, quomodo Virgo peperit ? Peperit autem hæc virga supra naturam, et contra naturam, id est, contra solitum cursum naturæ, et non simpliciter contra naturam : quia sicut dicunt quidam magni Theologi et bene, nihil naturalius est naturæ, quam obedire ordinationi creatoris sui. Unde Isidorus in libro XI *Etymologiarum,* ubi disserit de portentis : « Non sunt contra naturam quæ divina voluntate fiunt, cum voluntas creatoris condita cujusque rei natura sit[3]. » Unde et legitur, Apocal. iv, 11 : *Tu creasti omnia, et propter voluntatem tuam erant, et creata sunt.* Peperit, inquam, amygdala vel nuces, sicut dicit alia trans-

[1] Psal. xxx, 11.
[2] Isa. liii, 4.
[3] Isidorus, Lib. XI Etymologiarum, cap. 3.

latio, per quæ videlicet amygdala vel nuces signantur multorum justorum millia, quos ad vitæ novitatem suo quotidie convertit exemplo. Vel, per nucem aut amygdalum Christus, in cujus persona triplex substantia. Cortex amarus caro quæ passa est amaritudines passionis. Nucleus dulcis anima in qua fuit dulcedo fruitionis: nam fuit simul in unum viator et comprehensor. Unde dicit: *Providebam Dominum in conspectu meo semper* [1]. In testa divinitatis utrique unita, in qua fortitudo insuperabilis, quæ abscondita fuit in passione [2]. Propter hoc igitur appellat Isaias hanc virginem *virgam*, ut nos transmittat ad hanc figuram.

Sexta virga et septima habentur, Zachar. XI, 7, ubi ipse dicit: *Assumpsi mihi duas virgas: Unam vocavi Decorem, et alteram vocavi Funiculum, et pavi gregem.* Et paulo post, ỷ. 10: *Et tuli virgam meam quæ vocabatur Decus*, etc. Ecce quod altera de virgis istis appellabatur et *decor* et *decus*. Decor dicitur quasi decus cordis, et signat virtutes internas et interiorem pulchritudinem. Et hæc virga disciplina est, scilicet ordinata morum correctio. Sed virga correctionis debet egredi de radice Jesse, quod interpretatur *incendium*, hoc est, de timore incendii gehennalis et de amore superni incendii quod est charitas: quia propter timorem suppliciorum et desiderium gaudiorum debemus corrigere. Decus dicitur quasi Dei custos: quia qui habet omnia hæc supra dicta, non restat nisi ut Deum sibi conservet et se Deo. Et ista virga similiter est disciplina. De primo, Proverb. XXVII, 18: *Qui custos est domini sui glorificabitur.* De secundo, Psal. LVIII, 10: *Fortitudinem meam ad te custodiam.* De utroque Maria loquens de dilecto, Cantic. III, 4: *Tenui eum, nec dimittam.*

Septima virga dicitur *funiculus* quo terra solet mensurari. Unde, Psal. 23.
LXXVII, 54: *Divisit eis terram in funiculo distributionis.* Est autem terra quadruplex, quam debemus juste mensurare. Terra quam cernimus, scilicet terra materialis. Terra quam gerimus, nostrum corpus. Terra quam quærimus, paradisus. Terra quam fugimus, infernus. In terra enim quam geris, quantum tibi mensuras de voluptate carnali, tantum tibi mensuras de terra miseriæ vel inferni. Apocal. XVIII, 7: *Quantum glorificavit se et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum et luctum,* dicitur de anima reproba. Quantum etiam tibi mensuras de pœnitentia in terra quam teris, id est, quamdiu vivis in mundo, tantum tibi mensuras de gloria et beatitudine in terra quam quæris, id est, paradiso. Unde dicit Psalmista de Christo, Psal. XCIII, 19: *Secundum multitudinem dolorum meorum in corde* et corpore *meo*, *consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.* Beata autem Virgo quia fere nihil sibi mensuravit de corporalibus vel de terrenis, sed multum de paupertate, multum de afflictione et pœnitentia, ideo totum sibi mensuravit quod bonum est et jucundum.

Est igitur prima virga evigilationis. Secunda, illuminationis. Tertia, purificationis. Quarta, reconciliationis. Quinta, gubernationis. Sexta, correctionis. Septima, commensurationis. Has autem virgas posuit Jacob, id est, Deus Pater in canalibus, id est, in speculis Scripturarum, ut ad adspectum earum concipiamus varios fœtus [3], id est, varios affectus virtutum.

Hæc est virga divinæ virtutis de qua 24.
propheta dicit Filio Dei, Psal. CIX, 2: *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum.* Quod sic exponitur: O Christe,

[1] Psal. XV, 8.
[2] Habacuc, III, 4.
[3] Cf. Genes. XXX, 37 et seq.

Dominus, id est, Pater, *emittet*, id est, extra mittet, hoc est, nasci faciet, *ex Sion*, hoc est, ex gente Judæorum, *virgam virtutis tuæ*, id est, Mariam, in qua et per quam multis modis manifestabitur virtus tua. Per eam enim notam fecit Dominus in populis virtutem suam, et redemit in brachio suo populum suum.

Et nota, quod virtus Dei dicitur triplex. Potentia Dei, misericordia Dei, virtus a Deo infusa. De prima dicitur : *Exaltare, Domine, in virtute tua* [1]. Secundum hoc Maria dicitur *virga virtutis* : quia in ipsa virtus et potentia Dei mirabilia operatæ sunt, scilicet quod Deus homo, Verbum caro, mater virgo, et hujusmodi. Propter hoc prædictum fuit ei, Luc. I, 25 : *Virtus Altissimi obumbrabit tibi.* Secundum hoc significata est per virgam Aaron, in qua Deus fecit mirabilia in terra Ægypti et in deserto prout assignatum est supra. De secunda, id est, de misericordia dicit Psalmista, Psal. LIII, 3 : *In virtute tua*, id est, in misericordia quæ maxime est virtus tua. Unde in Collecta : « Deus qui omnipotentiam parcendo maxime et miserando manifestas. » *Judica me.* Secundum hoc Maria virga virtutis : quia in ipsa fecit nobis misericordiam sumendo carnem ex ea, in qua pro nobis mortuus est. Unde, Luc, I, 78 : *Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos oriens ex alto*, etc. Dando etiam Mariam nobis in advocatam et matrem misericordiæ ad impetrandam nobis misericordiam (Quære de advocatis, causa decima septima.) Secundum hoc significata est per virgam auream Assueri, quam extendit ad Esther [2] in signum clementiæ, dans ei fiduciam impetrandi. Sic et Deus nobis donavit Mariam, ut ipsa mediante veniam, gratiam et gloriam a Domino impetremus. De tertia, hoc est, de virtute infusa dicitur in Psalmo LXVII, 36 : *Ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ.* Sic optime fuit ipsa virga virtutis : quia plena omni gratia et virtute. Unde dicta *gratia plena* [3]. Et secundum hoc signata est per virgam Aaron, quæ germinavit, floruit, fronduit, et amygdala peperit. Sequitur : *Dominare*, id est, dominaberis, *in medio inimicorum tuorum.* Aut eos per Mariam convertendo ad justitiam, ut patet in Theophilo. Aut puniendo ad vindictam, sicut videre est in apostata Juliano. Ratione conversionis peccatorum dicitur Maria in Psalmo XLIV, 7, *virga directionis*, et *virga regni* Domini : quia in regnum sæculorum dirigit pœnitentes. Ratione vero punitionis dicit Christus de ea, Isa. X, 5 : *Virga furoris mei*, etc. Simile habetur, Numer. XXIV, 17, in prophetia Balaam : *Consurget virga de Israël, et percutiet duces Moab*, etc.

Item, Isa. XI, 4 : *Percutiet terram virga* 2
oris sui, id est, terrenos per Mariam quam ipse creavit, quæ dicit : *Ego ex ore Altissimi prodivi* [4], etc.

Hæc est virga consumptionis, cujus 2
summitate tetigit Angelus panes et carnes Gedeonis, et ascendit ignis de petra, totum consumens holocaustum, sicut legitur, Judicum, VI, 21. Et tu si hanc virgam manu tenueris per similitudinem operum, et per disciplinam quæ virga est, tetigerit carnes tuas, id est, te carnalem, exibit ignis charitatis de petra, quæ Christus est, et consumet in te quidquid invenerit consumendum per adjutorium hujus virgæ.

Hæc est virga sustentationis, sicut di- 2
cit Petrus Manducator, quam senes deferunt ad se sustentandos, ut quod non possunt propria virtute, faciant adminiculo virgæ. Sic antiquus dierum [5], cujus egressus ab initio a diebus æterni-

[1] Psal. XX, 14.
[2] Esther, V, 2.
[3] Luc. I, 28.
[4] Eccli. XXIV, 5.
[5] Daniel. VII, 22.

tatis [1], non poterat per se stare, ambulare, discurrere, esurire, sitire, aut hujusmodi, quæ non competunt deitati: et ideo innixus est huic virgæ, et in ea incarnatus, et ab ipsa portatus, ut in carne quam de ipsa acceperat, crucifigi posset et mori, et sic redimere mundum.

Hæc est virga defensionis qua se debent fideles defendere a canibus, hoc est, a morsibus tentationum, scilicet invocando nomen ejus: quia ipsa est virga virtutis. Sed si tantummodo habeatur in ore, sicut illi habent qui eam tantummodo laudant vel salutant, nihil operantes ad honorem ejus, non bene defendunt se per eam. Accipiatur ergo tripliciter, in corde per meditationem et amorem, in ore per laudem et salutionem, in manu per operationem et operum conformitatem: et ita erit utilissima ad omnimodam defensionem. Propter hoc dicitur, Marc. VI, 8: *Et præcepit eis* (Jesus) *ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum,* id est, Mariam per jugem meditationem ad defensionem vestram.

Hæc est virga piscationis, qua scilicet mediante extrahuntur pisces, id est, homines de luto aquarum multarum, id est, mundanarum et carnalium voluptatum quæ multæ sunt, et quicumque peccatores de profundo peccatorum, et de mari, id est, de amara dulcedine mundi, quando scilicet exemplo Mariæ contemnentes divitias, paupertatem amplexantur. Linea qua ferrum virgæ adhæret, totus processus vitæ ejus. Hamus aduncus oratio ejus: *laache* Gallice, id est, inescatio universa bona quæ nobis per ejus misericordiam ministrantur.

Hæc est virga impugnationis, qua scilicet mediante projiciuntur, id est, auctoritates Scripturæ sacræ sumptæ de torrentibus Scripturarum, id est, de duobus Testamentis. Unde, Psal. CIII, 12: *De medio petrarum,* id est, duorum testamentorum, *dabunt voces,* disputationem sive prædicationem. Projiciuntur, inquam, ad castella, id est, contra hæreticos, qui adversus Dei scientiam se extollunt.

Vel aliter: Hac virga mediatrice projicit Dominus beneficia sua ad nos tamquam lapides vivos, ut sibi capiat et vindicet humani cordis arcem et animæ nostræ civitatem.

Hæc est virga mensurationis, quæ data est Joanni. Unde dicit, Apocal. XI, 1: *Datus est mihi calamus similis virgæ, et dictum est mihi: Surge, et metire templum Dei, et altare, et adorantes in eo,* etc. Et tu si vis pertinere ad templum Dei et altare Dominicum, necesse est tibi hac virga per imitationem mensurari. De mensurationibus quære, Ezechiel. XL, 3 et seq. 31.

Hæc est virga directionis et virga regni Domini, quæ dirigit meritis, orationibus, et exemplis quotquot ingrediuntur in regnum Filii sui, et ab ipsa quærenda est per orationem directio et conductus, ut ei dicatur sicut dicitur Filio: *Dirige me,* o Domina, *in veritate tua, et doce me* [2], quoniam tu es salus et salvatrix mea. 32.

Hæc est virga consolationis, de qua, in Psalmo XXII, 4: *Virga tua et baculus tuus, ipsa me consolata sunt.* Virga Maria, baculus lignum crucis, in quibus duobus pastor reduxit ovem perditam et baculavit diabolum. (Quære titulo de *cruce.*) Sicut enim *Deus et Pater Domini nostri Jesus Christi, Pater est misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra* [3]: sic et Maria mater est misericordiæ, et consolatur nos in tribulationibus nostris, nisi peccata nostra prohibeant bonum istud a nobis [4]. 33.

[1] Mich. V, 2.
[2] Psal. XXIV, 5.
[3] II ad Corinth. I, 3 et 4.
[4] Cf. Jerem. V, 25.

34. Hæc est virga odorationis, id est, virga odorifera, quæ quoscumque per gratiam tangit, odoriferos reddit. De qua dicitur, Cantic. III, 6 : *Quæ est ista quæ ascendit per desertum sicut virgula fumi ex aromatibus*, etc.? (Quære titulo de *aromatibus horti conclusi.*) Ideo dicit, Eccli. XXIV, 21 : *Quasi Libanus non incisus*, quod est thus integrum, *vaporavi habitationem meam*, id est, illos quos inhabito per gratiam.

35. Hæc est virga prædicationis, videlicet quæ sola valet prædicatoribus ad portandum in via. Unde, Marc. VI, 8, Dominus duodecim Apostolis præcepit, *ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum.* Qui enim habere posset hanc virgam comitem in via vitæ præsentis, non deesset ei gratia, non doctrina, vel aliquid necessarium.

36. Hæc est virga regiminis vel confractionis, de qua Pater Filio, Psal. II, 9 : *Reges eos*, id est, bonos, *in virga ferrea*, id est, inflexibili justitia, quæ manifeste reperitur in exemplis Mariæ, *et tamquam vas figuli confringes eos*, id est, quidquid in eis luteum et testeum est, purgabis. Aliter de bonis interpretatur illud : *Reges eos in virga ferrea*, sicut expositum est. De malis in quod sequitur : *Et tamquam vas figuli confringes eos*, id est, malos, sicut in Juliano apostata. Et in hoc notatur facilitas ex parte confringentis, et irrecuperabilitas ex parte confractorum. Isa. XXX, 13 : *Subito dum non speratur*, etc. Et hoc quod dicitur, Numer. XXIV, 17 : *Consurget virga de Israel, et percutiet duces Moab*, id est, dæmones et malos homines. Item in hoc notatur, quod illi qui nolunt regi nunc per exempla et verba Mariæ, in futuro per Filii potentiam confringentur.

Aliter : Moab interpretatur *ex patre*, et signat diabolum, de quo dicit, Joan. VIII, 44, ipsis Judæis : *Vos ex patre diabolo estis*, etc. Hic est *rex super omnes filios superbiæ* [1]. Ipse est etiam *princeps mundi* [2], et habet sub se duces tres, scilicet concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, et superbiam vitæ [3]. Primum ducem confregit beata Virgo virginitate, secundum voluntaria paupertate, tertium humilitate.

Moraliter : In virga signatur correptio, in ferro sustentatio : quia quos corrigit justitia Filii, sustentat ne deficiant misericordia matris, non semper, sed sæpe.

Item, Hæc est virga percussionis, de qua dicitur, Isa. XI, 4 : *Percutiet terram*, id est, illos qui nimio affectu uniti sunt terræ, et quasi terra effecti, *virga oris sui*, id est, sententia judicii quam ipsemet proferet. Unde dicitur, Eccli. XLIII, 18 : *Vox tonitrui ejus verberavit terram.* Vel, *virga oris ejus* potest dici Maria, quæ dicit, Eccli. XXIV, 5 : *Ego ex ore Altissimi prodivi*, qua scilicet mediante percussit Julianum apostatam, qui fidem Catholicam reliquerat pro acquirendo principatu Romano.

Hæc est virga irritationis. Cum virga enim solent irritari canes et provocari ad rictum et latratum. Illi enim qui devote beatæ Virgini serviunt, diabolum ad iram provocant et incitant ad tentandum, de cujusmodi dicitur, Job, III, 8 : *Qui parati sunt suscitare Leviathan.* Sed ipse contemptu surgit in scandala. Unde et per Holofernem signatur, qui præcepit incidi aquæductum, quo fons influebat civitatem Bethuliæ [4]. (Quære expositionem titulo de *receptaculis aquarum*, ubi Maria dicitur *aquæductus.*)

Item, Virga tria portat, scilicet stimulum, hamum, et viscum, quibus tria animalia, scilicet bos, piscis, et avis captivantur, quibus tribus Behemoth, id est, diabolus figuratur. Stimulus enim bovem

[1] Job, XLI, 25.
[2] Joan. XII, 31.
[3] I Joannis, II, 16.
[4] Judith, VII, 6.

cogit agriculturæ, servire. Hamus piscem extrahit de aqua vel fluvio. Viscus volucrem in aere captivat. Et his tribus figuratur Christus, quem Virgo Maria portavit. De bove, Job, XL, 10, dicitur ipsi Job : *Behemoth quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet.* Ibidem, ℣. 20 : *An extrahere poteris Leviathan hamo?* scilicet aquis generis humani. Ibidem, ℣. 24 : *Numquid illudes ei quasi avi?*

Christus stimulus. Unde dixit Saulo, Act. IX, 5 : *Durum est tibi contra stimulum calcitrare.* Servit ergos bos, id est, diabolus agriculturæ Dei, id est, fidelibus Ecclesiæ, quibus dicitur, 1 ad Corinth. III, 9 : *Dei agricultura estis*, dum eos vexat tentationibus, et quasi calcat ad probationem, non ad subversionem, et sic calcando facit ipsos quasi terram fructiferam et uberiorem.

Christus hamus de quo, Job, XL, 19 : *In oculis ejus quasi hamo capiet eum.* Hujus hami ferrum virtus divinitatis, vermis fragilitas carnis, ferrum latens in verme, divinitas latens in humanitate. Hamus in mare projectus, Christus in mundum missus. Satanas qui in mari mundi per idololatriam dominabatur, qui supra appellatus est *Leviathan*, hunc vermem morte appetiit : sed virtus divinitatis eum aduncavit. Unde quidam :

Piscator Pater est, mare mundus, Filius hamus,
Esca caro, deitas linea, piscis homo.

Christus viscus, cujus mollities humanitas viscosa, tenacitas deitas. Avis insidens virgæ viscatæ primo premit pedibus mollem viscum, quibus adhærentibus visco tenaci percutit alis viscum quousque visco adhæreant. Alæ diaboli principes Romani, qui ipsum diabolum in altum levabant, et per mundum coli faciebant. Pedes populi inferiores. Primo enim diabolus Christi humanitatem morte pressit per populos minores clamantes coram Pilato : *Tolle hunc, et dimitte nobis Barabbam* [1]. Sed istis minoribus ad prædicationem Apostolorum virtute divinitatis Christo fide adhærentibus, diabolus commovit Romanos principes quasi alas suas ad persequendum Christum in membris suis, donec et ipsi Christo quasi visco fide adhæserunt, et sic illusum est diabolo quasi avi. Ideo dicit Dominus Jerem. XIII, 11 : *Agglutinavi mihi omnem domum Israel* : id est, populum credentium. Sed cum adhuc diabolus nos vexet in terra in quantum ipse est bos per amorem terrenorum, et in aquis in quantum piscis per fluxa carnalium voluptatum, et in aere in quantum avis per elationem mentis, semper necesse est per orationem ad hanc virgam refugere, et ad eum quem virga portavit, quæ merito paupertatis et humilitatis ipsum diabolum semper prævalet captivare.

Item, De virgulis fiunt quædam vasa quæ dicuntur *cophini* vel *calathi*, quibus panis et fructus apportantur ad mensam. Sic et beata Virgo est illud *vas admirabile, opus Excelsi* [2] : per quod habemus Christum qui est panis vivus, qui de cœlo descendit, et qui est fructus fructuum in mensa altaris, et habituri sumus in mensa cœlesti. In hoc etiam vase suscipimus jugiter data optima, quæ descendunt a Patre luminum [3]. 41.

Item, Mediante virga vel adjutorio virgæ conservat pastor, regit, et dirigit gregem suum : et Christus mediante Maria populum Christianum. Ideo orabat Michæas, Mich. VII, 14 : *Domine Deus noster, pasce populum tuum in virga tua, gregem hæreditatis tuæ.* 42.

Hæc est virga percussionis. Isa. XXX, 31 : *Pavebit Assur virga percussus.* Quia diabolus pavet nomen et imitationem 43.

[1] Luc. XXIV, 18.
[2] Eccli. XLIII, 2.
[3] Jacobi, I, 17.

Virginis, quibus percutitur et vincitur, sicut canis baculo læsus, cum videt baculum levari, fugit.

44. *Egredietur virga de radice Jesse* [1]. In verbis istis duplex Christi nativitas, et duplex Mariæ figuratur nativitas. Quarum quælibet mirabilis, venerabilis, et inenarrabilis. Unde, Isa. LIII, 8 : *Generationem ejus quis enarrabit?* Est autem utraque duplex. Et licet nativitas matris tempore præcedat nativitatem Filii, tamen quidquid habet mater, habet a Filio. De duplici Filii nativitate primitus assignabimus. Cum ergo dicit : *Egredietur virga de radice Jesse*, notatur nativitas Virginis. Cum subdit : *Et flos de radice ejus ascendet*, notatur nativitas Filii. Sed cum virga habeat egredi de ramo, non de stipite, et flos similiter de ramo, non de radice, quare Propheta posuit hujuscemodi verba?

45. Igitur de illa Christi nativitate qua de Patre nascitur æternaliter, dicitur, Mich. V, 2 : *Egressus ejus ab initio*, id est, a Patre, *a diebus æternitatis*. Item, in Psalmo II, 7 : *Dominus dixit ad me* : *Filius meus es tu, ego hodie genui te*. Hoc adverbium, *hodie*, quod est præsentis temporis, removet finem illius generationis. *Genui* quod est præteriti, removet præteritum. Est ergo sensus : *Ego hodie*, hoc est, ab æterno. Vel, *hodie*, hoc est, sine fine, et sine principio *genui te*. Item, Psal. CIX, 1 : *Dixit Dominus Domino meo* : *Sede a dextris meis*, hoc est, Patrem generare Filium æqualem sibi. Et nota, quod sedere pontificum, judicum, et magistrorum est. Christus autem pontifex et judex et magister est.

Præter illam igitur nativitatem a Patre est duplex alia Christi nativitas, scilicet in matre, et a matre. De nativitate Christi in matre dixit Angelus ad Joseph, Matth. I, 20 : *Quod in ea natum est, de Spiritus sancto est*. In quo innuitur, quod ea nativitate quæ est in utero, natus est mundus a peccato. Et propter hoc dicitur, Luc. XIV, 16 : *Homo quidam*, id est, singularis. Item, de hoc dicitur, Jerem. XXIII, 5, et sunt verba Dei Patris : *Suscitabo David germen justum*, id est, de germine mundo, non polluto, nec subdito alicui peccato. Et ideo solius Christi nativitas in utero celebratur. Item, de nativitate Christi ex utero dictum est Mariæ, Luc. I, 35 : *Quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei*. Filius enim incarnatus antonomastice dicitur *sanctus* et *sanctus sanctorum* [2]. In hoc verbo notatur dignitas partus virginalis, et tria tanguntur. Primo, veritas humanæ naturæ per hoc quod dicit : *Quod nascetur ex te*. Secundo, plenitudo gratiæ per hoc quod dicitur : *Sanctum*. Tertio, unitas personæ divinæ per hoc quod dicitur : *Vocabitur Filius Dei*.

Dicit ergo : *Quod nascetur ex te*, id est, de veritate tuæ naturæ Spiritus sancti operatione et Filii obumbratione, *Sanctum*. Daniel. IX, 24 : *Sanctus sanctorum*. *Sanctum*, ἅγιον, sine terra, mundum, firmum, consecratum, et unctum. Unde dicitur *Christus*, id est, unctus. *Vocabitur Filius Dei*. Ipse homo qui nascetur : quia idem est natus temporaliter de Virgine, et ab æterno de Patre.

Est igitur utraque hæc nativitas mirabilis : quia mater peperit sine dolore quem conceperat salvo flore. Est venerabilis. Unde Angelus ad pastores, Luc. II, 10 et 11 : *Evangelizo vobis gaudium magnum* : ... *quia natus est vobis hodie Salvator*, etc. Propter hanc triplicem Christi nativitatem celebrantur tres Missæ in Natali. In prima quæ est de nativitate Christi ex Patre, dicitur : *Dominus dixit ad me* : *Filius meus es tu, ego hodie genui te* [1], ut supra expositum est.

[1] Isa. XI, 1.
[2] Daniel. IX, 24.
[1] Psal. II, 7.

In secunda quæ est de nativitate Christi in matre, dicitur : *Lux hodie*, et ponitur futurum, scilicet *fulgebit*, quia nativitatem in utero secutura erat nativitas ex utero. In tertia quæ est de nativitate Christi ex matre, dicitur : *Puer natus est nobis* [1].

Item, De hac triplici nativitate dicitur, Genes. I, 3 : *Dixit Deus*, id est, Pater genuit Filium : Patris enim dicere est Verbum generare : quia verbum cum dicitur, generatur. *Fiat lux*, id est, nascatur Filius in utero Virginis. *Et facta est lux*, id est, natus est Filius ex utero matris. Et bene dicitur : *Fiat lux, et facta est lux* : quia omnes alii a Christo, nativitate in utero nascuntur filii tenebrarum et iræ, et etiam nativitate ex utero, exceptis illis tribus qui fuerunt in utero sanctificati. Quia, sicut dicit Apostolus, ad Ephes. II, 3 : *Eramus natura filii iræ*.

Item, De utraque hac Christi nativitate, scilicet in utero, et ex utero dicitur, Isa. LXII, 1 : *Propter Sion non tacebo, et propter Jerusalem non quiescam*, id est, propter honorem militantis et triumphantis Ecclesiæ, *donec egrediatur*, id est, palam fiat per carnalem nativitatem, *ut splendor justus ejus*, id est, Christus qui antonomastice dicitur *justus*, et qui justificat militantes, et prius justificavit triumphantes. Et dicitur Christus *splendor* : quia sicut splendor a toto sole egreditur, et est ei coævus et consubstantialis : sic et Filius a Patre, et Patri est consubstantantialis. *Et salvator ejus*, scilicet utriusque Ecclesiæ, *ut lampas accendatur*. Nota, quod ad habendum vel faciendum splendorem, ponitur oleum in lampade, sicut factum est quando divinitas posita est in vitro nostræ fragilitatis mediante oleo charitatis. Tunc enim mulier, id est, sapientia Dei, accendit lucernam ut quæreret drachmam perditam [2] : et sic habitus est splendor sempiternus, quo illuminatus est mundus.

Et hæc omnia quæ dicta sunt de duplici Christi nativitate, pertinent ad ascensum floris de radice Jesse. Unde sequitur : *Et flos de radice ejus ascendet* [3]. In his autem verbis eliditur illorum hæresis, qui dixerunt Christum non habuisse verum corpus, sed phantasticum : et etiam hæresis illorum, qui dixerunt Christum assumpsisse corpus sibi de cœlesti aere, et non de Virginis substantia, et sic transtulisse se in uterum virginalem, et de ea natum fuisse : quos manifeste convincit Isaias dicens : *Et flos de radice ejus ascendet*. Similiter et Apostolus, ad Galat. IV, 4 : *Misit Deus Filium suum factum ex muliere*, etc. Et hoc est quod dicit beatus Bernardus [4], exponens illud verbum : *Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet*. Dicit ergo : « In hac prophetia occurrit Spiritus sanctus quorumdam blasphemiæ, qui Christi carnem a nobis alienare conantes, asserebant novam carnem creatam in Virgine, quam Christus assumpsit, et non sumptam de Virgine. Ideo dixit Propheta : *Egredietur virga de radice Jesse*, etc. Poterat enim vere dixisse, et flos de virga ascendet, sed maluit dicere *de radice*, ut unde virgam, id est, Mariam, inde florem, id est, Christum duxisse originem demonstraret. » Unde Apostolus, ad Roman. IX, 5 : *Quorum patres, et ex quibus est Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, amen*. Propter hoc etiam dicit Augustinus, quasi loquens ad Mariam : « Filius Dei verberatus flagris, felle potatus, et affixus patibulo, ut te veram matrem ostenderet, verum se hominem patiendo monstravit. »

Egredietur virga de radice Jesse [5]. 47.
Viso de triplici nativitate Christi, restat

[1] Isa. IX, 6.
[2] Luc. XV, 8.
[3] Isa. XI, 1.

[4] S. BERNARDUS, Lib. IV de Consideratione.
[5] Isa. XI, 1.

videre de duplici nativitate Virginis, scilicet in utero, et ex utero. In utero concepta est in originali, sicut et cæteri omnes. Unde, Psal. L, 7 : *In iniquitatibus conceptus sum*, etc. Sed cito post, ut creditur, *fluminis impetus*, id est, abundantia Spiritus sancti, *lætificavit civitatem Dei* [1], id est, beatam Virginem, quando *tabernaculum suum sanctificavit Altissimus* [2], id est, ipsam Virginem, in qua novem mensibus corporaliter habitavit, mundavit ab originali clausam adhuc in utero matris. Et nota, quod sicut generatur quis primo carnaliter, et postea spiritualiter regeneratur in baptismo, qui dicitur lavacrum regenerationis et renovationis [3] : sic beata Virgo potest dici concepta in sanctificatione. Et sub hoc respectu potest celebrari conceptio ejus, aliter non. (Quære titulo de *sanctificatione ejus*.) Et ideo nativitate ex utero nata est tota pura. Unde et ortus ejus ortui sideris comparatur, Numer. XXIV, 17 : *Orietur stella ex Jacob*, etc.

48. *Egredietur virga de radice Jesse* [4]. Cum aliæ virgæ soleant egredi de stipite vel de ramis, quare hæc dicatur egredi de radice, duplex ratio. Prima ad hæresis exclusionem. Secunda pertinet ad Virginis commendationem. Triplex enim fuit error circa Virginis nativitatem. Eam quidam dixerunt, quod ipsa fuit Angelus incarnatus. Sed hic error eliditur per hoc quod dicitur *de radice Jesse*. Cujus radix fuerunt patres antiqui, de quibus Angelus non est. Et, ad Hebr. II, 16, dicitur, quod Christus *nusquam Angelos apprehendit*, id est, naturam angelicam, *sed semen Abrahæ apprehendit*, id est, naturam humanam de semine Abrahæ in Maria.

Alia hæresis dixit, quod nova natura creata est in aliquo partu, et non fuit Virgo nata de primo semine corrupto Adam. Sed hæc eliditur per hoc quod dicit, *de radice*, id est, quasi de primo principio. Augustinus : « Nihil populo Israel defuit in vestimento vel calceamento quamdiu fuerunt in deserto, sicut dicitur, Nehemiæ, seu II Esdræ, IX, 21. In quo Deus non novam creaturam condidit, sed ad se conditam conservavit. » Quod est dicere : Naturam humanam Deus conservavit, non novam creavit.

Tertia hæresis dicit, quod tota natura Adam non fuit corrupta, sed aliqua vena remansit immunis et incorrupta, quæ per successionem translata est de uno in alterum totaliter usque in Virginem, et de illa formata est caro Christi. Sed manifeste mentiuntur : quia sic non ascendisset flos de radice Jesse, sed de virga tantum. Confunduntur etiam isti per hoc quod dicitur *de radice Jesse*, quod interpretatur *incendium*, hoc est, de flamma concupiscentiæ radicata in omni genere humano.

Secunda ratio spectat ad Virginis commendationem, et commendatur a tribus. Primo, per hoc quod dicitur : *Egredietur virga*, id est, extra exibit, *de radice Jesse*, quod interpretatur *incendium*, et significat concupiscentiam originalem, notatur eradicatio originalis. 1

Secundo, per hoc quod dicitur : *De radice Jesse*, quod sonat *incendium* sub alio sensu, quia ignis radix est incendii, commendatur Virgo ex hoc quod incendio ferventissimæ charitatis quam Pater habuit ad genus humanum, data est nobis Virginis nativitas in salvationem et exemplum. Unde, Apostolus, II ad Corinth. IX, 15 : *Gratias Deo super inenarrabili dono ejus*. Siquidem immensa Dei charitas fuit causa originalis tanti beneficii. Nam cum Pater *propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos*, sicut dicitur, ad Ephes. II, 4, dederit nobis suum Unigenitum, liquet quod ex eadem charitate dederit nobis matrem, sine

[1] Cf. Psal. XLV, 5.
[2] Ibid.
[3] Ad Titum, III, 5.
[4] Isa. XI, 1.

qua impossibile erat habere Filium incarnatum : quia huic soli Virgini tale privilegium debebatur. Unde dicit Pater, Isa. XLII, 8 : *Gloriam meam*, id est, Filium meum, quia *gloria patris filius sapiens* [1], secundum aliam litteram, *alteri non dabo*, quam Mariæ. Hæc est enim optima pars data Mariæ, quæ non auferetur ab ea ut alii detur. Ideo in verbis istis docet nos Propheta, quod sola Patris dilectio qua sic *dilexit mundum ut Filium suum unigenitum daret* [2], scilicet incarnatum de Virgine, non aliquod humanum meritum hujus beneficii causa fuit originalis.

Tertio commendatur per hoc quod virga de radice egrediens, altior est, rectior est, subtilior est, humidior est, flexibilior est, viridior est, pulchrior et planior est, quam egrediens de stipite vel de ramo. Sic beata Virgo altior est vitæ sanctitate, rectior charitate, subtilior humilitate, humidior pietate, flexibilior obedientia vel compassione, viridior fidelitate, pulchrior castitate, planior simplicitate, omnibus aliis sanctis. Et ideo dicit, Eccli. XXIV, 8 : *Gyrum cœli circuivi.* Animæ enim aliorum sanctorum vadunt quælibet in suam mansionem, sed ipsa per totum cœlum. Unde dicit, Cantic. I, 3 : *Introduxit me rex in cellaria sua*, etc. Non enim dedit ei Deus scyphum vel sextarium gratiæ, sed totum ei publicavit, sicut dicitur Gallice *elle fut mise ameesine*. Ideo etiam dicit, Cantic. VII, 13 : *Omnia poma nova et vetera*, etc. (Quære octavo privilegio ejus.) Nam omnia dona sive charismata quæ alii sancti habuerunt in parte, habuit ipsa in toto.

Item, *Egredietur virga de radice Jesse* [3]. *Egredietur*, id est, nascetur. Nota, quod sicut dicunt magni sapientes, proprium est fontis vel fluvii egredi de terra vel monte. Genes. II, 10 : *Fluvius egrediebatur*, etc. Et ipsa ad hoc nata est ut velut fluvius fluentis gratiarum benedictionis irrigaret totum mundum. Unde ipsa dicit, Eccli. XXIV, 41 : *Ego quasi fluvii dioryx*, etc. Et, Cantic. IV, 15 : *Fons hortorum*, scilicet irrigativus. (Quære titulis suis.)

De radice, id est, de stirpe, Jesse, patris David. Et nota, quod non dicitur de radice David, licet verum dixisset, sed maluit dicere *de radice Jesse*, ne vel divites honorare, vel pauperes contemnere videretur : quia Jesse fuit quasi pauper homo respectu filii, David autem rex potens et dives. Sed quia *Deus potentes non abjicit, cum et ipse sit potens*, sicut dicitur, Job, XXXVI, 5, Christus in Evangelio David filius nominatur.

Item, In hoc quod dicitur : *Egredietur virga de radice Jesse*, quatuor specialiter insinuantur de Virgine. Primum, humanitatis ejus veritas. Secundum, ejus generositas. Tertium, immensa Dei charitas. Quartum, excellentissima ipsius humilitas. In hoc ergo quod dicitur : *Egredietur virga de radice Jesse*, confunduntur illi hæretici, qui dixerunt ipsam non habuisse patrem vel matrem, sed carnem angelicam, ut paulo supra tetigimus. Et hoc forte sumpserunt ex eo quod non texitur genealogia ejus, sed solius Joseph [4] : cum non sit consuetudo sacræ Scripturæ texere genealogias mulierum, sed supplet hoc Joannes Damascenus, qui dicit Mariam descendisse de David per Mathan. Dicit enim Mathan genuisse Panthera, Panthera genuisse Perpanthera, et hunc genuisse Joachim patrem Mariæ. Nullo enim modo dixisset Angelus Mariæ, Luc. I, 36 : *Et ecce Elisabeth cognata tua*, etc., nisi cognata ejus fuisset vel ex parte patris, vel ex parte matris. Vel forte ideo non nominatur in Evangelio pater Mariæ : quia oblita fuerat domum patris sui, juxta doctrinam Spiritus

[1] Proverb. X, 1.
[2] Joan. III, 16.
[3] Isa. XI, 1.
[4] Cf. Matth. I, 1 et seq.

sancti, qui ei præceperat oblivisci populum suum et domum patris sui [1], etc.

Item, In hoc quod dicitur : *Egredietur virga de radice Jesse,* notatur Mariæ generositas : quia de Jesse immediate ortum habuit tribus regia. Unde, Ruth, IV, 22, et Matth. I, 5, dicitur : *Jesse autem genuit David regem.* Aliter etiam per hoc quod dicitur *de radice Jesse*, notatur hic generositas : quia Judas patriarcha fuit principale principium illius tribus, de qua fuit Jesse, non Adam, non Abraham, non Isaac, non Jacob, sed Judas : quia quilibet duodecim patriarcharum fuit principium tribus suæ. Et est idem dicere *de radice Jesse*, quod de tribu Juda, quæ fuit dignior tribus universis. Unde, Apostolus, ad Hebr. VII, 14 : *Manifestum est, quod ex tribu Juda ortus sit Dominus*, etc. Item, *Judas, qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe ejus principes germinati sunt* [2].

51. Item, Per hoc quod dicitur *de radice Jesse,* nec ponit Propheta nomen radicis Jesse, id est, Obed, qui genuit Jesse, ostenditur Christus non solum ex Judæis, sed et ex Gentibus nasciturus per Rahab Jerichontinam, et Ruth Moabitidem, quæ assumptæ sunt in gentem Judæorum ex paupertate et humili genere. Et hoc ne desperent gentiles humiles, ne glorientur in vanum Judæi superbi, quod tantum ex eorum gente fuerit Dominus incarnatus. Matth. I, 5 : *Salmon autem genuit Booz de Rahab, Booz autem genuit Obed ex Ruth, Obed autem genuit Jesse.* Et isti quatuor maxime fuerunt radix carnalis ipsius Jesse.

52. Item, Per hoc quod dicitur : *Egredietur virga de radice Jesse*, notatur immensa Dei charitas, sicut assignatum est supra. Notatur etiam Mariæ humilitas, quod est certum per hoc quod non dicitur egredi de stipite, sed *de radice,* quæ latet in imo : quia humilitas dicitur quasi humi latens. Nam sicut de radice totum quod arbor habet, sic tota Mariæ virtus et excellentia ex humilitate quam Deus respexit, quodammodo processit. Unde et dicit : *Respexit humilitatem ancillæ suæ*, quasi radicem : *ecce ex hoc beatam me dicent omnes generationes* [3].

Item, Quod dicitur : *Egredietur virga*, hoc est quod dicitur, Numer. XXIV, 17 : *Orietur stella ex Jacob, et consurget virga de Israël*, etc. Nam sicut nullo corpore cœlesti figurari melius potuit virgo quam stella, sic nullo corpore terrestri melius quam virga, sicut multipliciter ostensum est supra. Et in hoc apparet immensa Dei sapientia. Virga etiam dicitur Maria propter coaptationem rei ad figuram : quia multipliciter præfigurata fuit per virgam. Multiplex etiam est similitudo virgæ florem producentis, et virginis Christum parientis. 53.

Sequitur : *Et flos de radice ejus ascendet.* Hoc habuisti supra expositum. Nota, quod Judæus de suo Messia hoc exponens, pro eodem accipit virgam et florem. Sic etiam quædam Glossæ Christum virgam et florem accipiunt. In virga regnantis potentia, in flore virtutum fragrantia. Ipse enim fuit virga tumidis, quia contumaces et rebelles compescuit, flos mansuetis, quos odore gratiæ modo reficit, et quibus fructum gloriæ in futuro promittit. 54

Christus virga. Quia flexibilis per humilem obedientiam. Ad Philip. II, 8 : *Humiliavit semetipsum factus obediens usque ad mortem.* Luc. II, 51 : *Erat subditus illis.* 55

Gracilis per paupertatem. Ideo mater pannis eum involvit, non serico, aut purpura, vel griseis pellibus [4].

Tremula timore sensualitatis vel natu-

[1] Cf. Genes. XII, 1 : Psal. XLIV, 11.
[2] I Paralip. V, 2.
[3] Luc. I, 48.
[4] Luc. II, 7.

rali timoris, quo Christus timuit mori propassione, sed non passione. Ideo dicitur, Marc. XIX, 33, quod *cœpit pavere et tædere*, hoc quantum ad propassionem : et ideo dicitur *cœpit*.

Quanto plus crescit et ascendit, tanto in summitate humilior. Sic Christus duodecim annorum legitur humiliasse se matri et Joseph [1] : triginta annorum Joanni ad baptismum [2]. Sed in fine vitæ humiliavit se usque ad mortem crucis [3].

56. Sequitur : *Et requiescet super eum spiritus Domini* [4], id est, super hunc florem. Spiritus Domini transitive, vel intransitive, id est, spiritus qui est Dominus. Joan. IV, 24 : *Spiritus est Deus*, etc. Vel, *spiritus Domini* in quo est libertas, ut dicit Apostolus [5] : qui in solo Christo plenissime requievit : quia mansit et numquam recessit. Joan. I, 33 : *Super quem videris Spiritum descendentem, et manentem*, etc.

Item, Quia in eo gratia nec crescere nec decrescere potuit : quia non ad mensuram dedit ei Dominus spiritum [6].

Item, Quia sine molestia cujuscumque peccati : quia *peccatum non fecit* [7], etc. In aliis enim fumus, stillicidium et mala uxor sæpe expellunt Spiritum sanctum a domo sua, vel molestant.

Vel, In ipso requievit spiritus Dominus vel Domini : quia in ipso habitavit plenitudo divinitatis corporaliter [8]. In Evangelio Nazaræorum, quod Hebraice scriptum est, ita habetur : « Factum est, cum ascendisset Dominus de aqua, descendit fons omnis spiritus et requievit super eum, et dixit ei : Exspectabam te, Fili, in omnibus prophetis, ut venires et requiescerem in te : tu es enim requies mea, tu es Filius meus primogenitus qui regnas in sempiternum. » Fuerunt autem isti Nazaræi illi primitivi fideles, ad opus quorum fecerunt Apostoli collectas in Jerusalem, quibus erat *cor unum et anima una* [9]. Qui de gestis Domini Evangelium scripserunt verissimum, sed propter sacramentum nostrum non est receptum cum aliis. Hi specialiter dicebantur Nazaræi a Jesu Nazareno, generaliter autem omnes fideles dicebantur *discipuli* : quia nondum inventum erat nomen Christiani, quod post inventum est Antiochiæ. Alio modo dicuntur Nazaræi secundum legem quæ habetur, Numer. VI, 2 et seq.

Deinde qualis vel quis sit ille spiritus, qui in eo requievit, ostendit per effectum multiplicem.

Spiritus sapientiæ [10], scilicet dator, *et intellectus. Spiritus consilii*, dator, *et fortitudinis. Spiritus scientiæ*, dator, *et pietatis. Et replebit eum spiritus timoris Domini*, id est, quo timetur Dominus. Hanc expositionem innuit Glossa super *Ideo*, quæ dicit : « Sicut sermo Dei, id est, Filius Dei, lux et vita et resurrectio vocatur, *lux* [11], et *resurrectio* [12] : sic spiritus sapientiæ et intellectus, consilii et fortitudinis, scientiæ et pietatis, et timoris Domini, non quod divisus sit juxta nominum differentias, sed unus et idem est fons cunctarum virtutum. » Unde, I ad Corinth. XII, 4 : *Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus*. Deinde infert Hieronymus in Glossa : « Sine Christo ergo nec sapiens quis est, nec intelligens, nec consiliarius, nec fortis, nec eruditus, nec pius, nec timore Domini plenus. » Hi enim sunt septem oculi in lapide uno [13]. Hæ sunt septem mulieres quæ

[1] Ibid., ỷ. 46.
[2] Ibid., III, 23.
[3] Ad Philip. II, 8.
[4] Isa. XI, 2.
[5] II ad Corinth. III, 17 : *Ubi spiritus Domini, ibi libertas.*
[6] Joan. III, 34.
[7] Isa. LIII, 9. Cf. I Petri, II, 22.
[8] Ad Coloss. II, 9.
[9] Act. IV, 32.
[10] Isa. XI, 2 et 3.
[11] Cf. Joan. I, 5 et VIII, 12.
[12] Cf. Joan. XI, 25.
[13] Cf. Zachar. III, 9.

apprehenderunt virum unum [1] Hæ septem lucernæ candelabri sunt [2]. Hæ sunt septem stellæ in dextera filii hominis, quem vidit Joannes vestitum podere [3]. Hæ sunt septem lampades ardentes ante thronum [4]. Hæc sunt septem cornua et septem oculi agni occisi, et septem spiritus missi in omnem terram [5].

Vel intransitive, *Spiritus sapientiæ et intellectus*, id est, spiritus qui est intellectus, id est, sapientia et intelligentia spiritualis, non mundana, non diabolica, non animalis. *Spiritus consilii et fortitudinis*, id est consilium et fortitudo spiritualis, non carnalis, de qua dictum est supra, Isa. v, 22: *Væ qui viri fortes estis ad miscendam ebrietatem. Spiritus scientiæ et pietatis*, id est, scientia et pietas spiritualis, non mercenaria, vel carnalis. *Et replebit eum spiritus timoris Domini*, id est, timor spiritualis, non servilis, de quo Apostolus, ad Roman. VIII, 15: *Non accepistis*, etc. usque, *Abba* (*Pater*). Sed quomodo Christus fuit plenus timore? Constat enim, quod timorem initialem non habuit: quia *perfecta charitas foras mittit timorem* [6]. Item, filialis timor est, quo aliquis timet offendere patrem, vel separari ab eo. Constat, quod neutro istorum timuit Christus. Quomodo ergo replevit eum spiritus timoris Domini? SOLUTIO. Ad hoc dicunt quidam, quod repletus spiritu timoris Domini in membris suis, timore initiali in imperfectis, filiali in perfectis. Pro nihilo ergo excipit Glossa timorem servilem: quia istum timorem habet in pluribus. Nisi forte dicatur, quod illi qui serviliter timent, non sunt membra nisi putrida. Vel potest dici, quod timor filialis tertium usum habet, sed revereri, et quoad hunc usum plenissime fuit in Christo. Qualiter autem inter se differant hæc septem dona vel conveniant, dicit Gregorius super Job, I, 2, ubi agit de septem filiis ejus hoc modo: « Sapientia æternorum spe mentem reficit, intellectus de auditis cor illustrat, consilium rationem implet prohibens esse præcipitem, fortitudo confidentiam contra adversa trepidanti dat, scientia ignorantiam pellit, pietas opera misericordiæ docet, timor Domini mentem premit ne de præsentibus superbiat, spes futurorum confortat. » Et infra: « Minor est sapientia si intellectu careat, inutilis intellectus sine sapientia. Vile est consilium sine fortitudine. Fortitudo sine moderamine rationis præceps ruit. Nulla est scientia sine pietate. Pietas sine scientiæ discretione, quomodo misereatur, ignorat. Timor sine aliis nihil valet: quia ad omnia trepidans a bonis operibus torpet. » Tamen hæc melius in disputatione discutienda sunt.

§ XXI.

Malusgranata.

Malusgranata vel punica, quod idem est secundum Isidorum: sed dicitur *punica*, quia ex Punica regione translatum est genus ejus. Malusgranata genere fœminino, eo quod inter corticis rotunditatem, granorum contineat multitudinem, cujus flores Græce *quitinas*, Latine dicuntur *caduci*. Agrestium vero malorum flores dicuntur Græce *balaustion*, quorum alii albi, alii purpurei, alii similes rosei floribus mali punicæ. Negant physici cibo malorum corpora nutriri. Sed sic opinantur eis utendum, ut medicari potius quam alere videantur.

Christus malus. Unde de eo dicit Maria vel sponsa, id est, Ecclesia, Cantic. II, 3: *Sicut malus inter ligna silvarum*,

[1] Cf. Isa. IV, 1.
[2] Cf. Exod. XXXVIII, 23
[3] Cf. Apocal. I, 13.
[4] Ibid., IV, 5.
[5] Ibid., V, 6.
[6] I Joannis, IV, 18.

sic dilectus meus inter filios. Quia sicut malus omnia ligna silvarum visu, gustu, et odore præcellit, sic et Christus omnes sanctos. Flores hujus mali sancti sunt candidi castitate, purpurei compassione, rosei charitate. Vel, ut Maria dicatur *malus*, cujus flos Christus Dominus, qui fuit candidus nascendo, purpureus patiendo, roseus, id est, pulcherrimus resurgendo quando refloruit caro ejus. Ipsa etiam fuit candida virginitate, purpurea compassione, rosea intensissima charitate, quia rosa intensissimi ruboris est.

Item, Malus in vere et æstate speciosa florum amœnitate, in autumno fructuosa pomorum ubertate, sed in hieme scabrosa frigoris asperitate. Similiter et Maria speciosa conversatione, fructifera Filii Dei portatione, sed rugosa et despicabilis in hieme passionis Dominicæ. Fuit etiam inter arbores sublimes, id est, inter cæteros sanctos exigua humilitate, inter lenes scabrosa paupertate, inter planos spinosa Filii compassione et multiplici pœnalitate.

§ XXII.

Ficus.

1. Ficus etiam dicitur a fœcunditate : quia fœcundior est cæteris arboribus. Nam septies in anno dicitur ferre fructum, et altero maturescente, alter oboritur. Ideo dicuntur fructus *caricæ* a copia. Alii tamen dicunt, quod caricæ sunt fructus palmarum. Ficus autem Ægyptia fœcundior, cujus lignum missum in aqua, statim mergitur : et cum ibi diutius jacuerit, ad superficiem aquæ sustollitur contra morem aliorum lignorum : pugilibus utilis ad edendum, quia vires eorum augmentat : sæpius in cibum sumpta a senibus dicitur eorum rugas distendere : non tantum ramis, sed et stipite fructificat : naturæ calidæ : umbra frondium ejus nocet omnibus quæ crescunt sub ea : prius fructum profert quam folia. Tauri ferocissimi ad stipitem ejus religati, subito dicuntur mansuescere. Obest voci, prodest hydropico, calorem dicitur refrigerare, licet in se calidæ sit naturæ. Contra morsum canis dicuntur valere folia ejus cum aceto.

Maria ficus. Quia propter fœcunditatem, quia in omni virtute et bona operatione cæteris sanctis fœcundior, qui sunt arbores paradisi. Fœcundissima etiam partu : quia etsi carnaliter non genuit nisi unicum filium, in eo tamen mater effecta est magnæ multitudinis filiorum, quorum ipse est primogenitus. Sicut Sara in Isaac mater effecta est totius populi Judaïci, sic et Maria in Christo est totius populi Christiani. (Istud melius invenies titulo, quod Maria *mater*, in fine capituli.) 2.

Spiritualibus pugilibus proficua ad comedendum. Isti pugiles sunt contra tria principalia vitia repugnantes. Quomodo autem ipsa debet comedi, habes § 12, horti conclusi, ubi distinguitur quomodo pascit suos convivas.

Senibus, id est, inveteratis in peccatis suis aufert coram Deo signa suæ vetustatis, et ipsam vetustatem et spiritualem rugositatem, de qua dicitur, Job, XVI, 9 : *Rugæ meæ testimonium dicunt contra me*, etc. Tollit, inquam, si ipsam spiritualiter sibi infiscaverint. (Quære ubi docui illud quod supra.)

Naturæ calidissimæ sicut ficus Ægyptia, per vehementiam charitatis, qua Filii sui diligit creaturas.

Fructus portat dulcissimos, qui maturati nigrescunt, et signat Christum, qui in fine vitæ suæ temporalis niger et discolor jacuit in sepulcro, qui est ferculum dulcissimum.

Fiteculas pascit fructu suo, scilicet quasdam aves sic dictas ab edendo ficus dulces.

Tauros, id est, superbos et iracundos, si ei dilectione adhæreant, per orationes

suas et exempla humiliari et mansuescere facit, imo et omnes quantum in se est, ideo dicit: *In me gratia omnis* [1], id est, omne id quod facit gratiosum.

Valet contra hydropisim, id est, contra cupiditatem exemplo paupertatis.

Calorem, id est, fervorem libidinis refrigerat exemplo virginitatis.

Vocem refrænat, id est, multiloquium, et magniloquium, et turpiloquium, et hujusmodi exemplo suæ taciturnitatis.

Folium ejus cum aceto morsum canis restringere dicitur. Folia verba sunt, acetum acredo contritionis, canis diabolus.

Hæc est ficus de qua legitur, Judicum, IX, 11, quæ noluit deserere *dulcedinem suam*, *fructusque suavissimos*, id est, morum suavitatem et contemplationis dulcedinem, ut promoveretur inter ligna, id est, pro dominio temporali vel sublimitate transitoria. Mater et imitatrix illius qui fugit in montem, nolens fieri rex in terra [2]. Et qui dixit in passione, Joan. XVIII, 36: *Regnum meum non est de hoc mundo.* Hæc est ficus habens ficus bonas valde [3]. Ficus enim in fœminino ponitur pro arbore et pro fructu, sed ficus, fici, masculini generis, morbus quidam est. Unde Martialis:

> Dicemus ficus quas scimus in arbore nasci.
> Dicemus ficos, Cæciliane, tuos.

Ficus bonæ valde possunt dici generationes Mariæ, scilicet pulchra dilectio, timor, agnitio, et sancta spes: quorum quatuor dicit se esse matrem. (Quære titulo, quod ipsa dicitur *mater.*) Hæc est ficus, de qua dicit, Proverb. XXVII, 18: *Qui servat ficum,* id est, Mariam, quæ propter dulcedinem fructus sui ficui comparatur, *comedet fructus ejus,* fructibus enim hujus ficus illi pascentur qui sibi Mariam servaverint et se illi, id est, ad honorem illius.

§ XXIII.

Amygdalus.

Amygdalus, id est, ἀμύγδαλον Græco 1.
nomine, cujus fructus a Latinis dicitur *nux longa*, ab aliis *nucula,* quasi nux minor. Hæc autem arbor prius omnibus arboribus se flore convestit, et ad inferenda poma sua arbusta sequentia prævenit. Istarum arborum alia dulcis, alia amara: sed quando terebratur radix amaræ amygdali, et inseritur surculus illius arboris quam Græci *picen*, Latini *piceam* nominant, deponit amygdalus suam amaritudinem quam habebat in succo.

Maria amygdalus. Quia amaritudinem originalis habuit in conceptione, sed eam beneficio sancti Spiritus deposuit in sanctificatione, et facta est tota dulcis.

Quia prima omnium arborum, id est, sanctorum Veteris et Novi Testamenti, floruit vovendo virginitatem, florem habuit tenerrimum, cum adhuc esset juvencula. Sed fructus perseverantiæ habuit solidissimos, qui maturuerunt per bonam assuefactionem.

Quia generavit fructum medicinalem, id est, Christum. Unde, Eccli. XXXVIII, 4: *Altissimus*, id est, Deus Pater, *creavit de terra*, carnis virgineæ, *medicamenta* generis humani, scilicet Christum. Isa. XLV, 8: *Ego Dominus creavi eum*, hominem scilicet. Isa. XXXVIII, 21: *Jussit Isaias ut tollerent massam de ficis, et cataplasmarent super vulnus* Ezechiæ, *et sanaretur.* Ecce quod ficus habet fructus medicinales.

In locis calidis, dicitur fructu abundare, in frigidis fructum negare. Loca calida, corda charitate ferventia: loca

[1] Eccli. XXIV, 25.
[2] Joan. VI, 15.
[3] Jerem. XXIV, 3.

frigida, corda malitiosa. Jerem. vi, 7 : *Sicut frigidam*, etc.

Lac factum de amygdalis refrigerat. Unde et datur laborantibus acuta, et simplex doctrina de beata Virgine multum valet æstuantibus caumata carnalium passionum seu quorumlibet vitiorum.

Cortex fructus ejus durus, asper, et amarus, nucleus vero dulcis. Supra ubi agitur de *virga*, invenies melius ubi tractatur de quinta virga quæ fuit Aaron.

De fructu ejus artificiose fit oleum : quia Christus est misericordia nostra, sicut dicit Psalmista [1], qui artificio Spiritus sancti de substantia ejus factus est homo.

Amygdalus ergo præ cæteris arboribus florescit, oleo pinguescit, per fructum ejus infirmus convalescit. Sic Maria præ cæteris sanctis floret pietate, præ cæteris pinguescit charitate, magis per ipsam quam per cæteros fruimur sanctitate.

Dicitur de primo : *Florebit amygdalus* [2]. De secundo subditur : *Impinguabitur locusta*. De tertio, ibidem : *Et dissipabitur capparis*. Et subditur in auctoritate : *Quoniam ibit homo in domum æternitatis suæ*, id est, revertetur ad paradisum : et totum hoc per Mariam.

Aliter : *Florebit amygdalus* : quia florem suum Christum, qui dicitur primogenitus tam patris quam matris, de se sola protulit, in cujus ortu impinguata est locusta : quia instabilis gentilitas per gratiam fœcundata. *Dissipata est capparis* : quia Judæa aculeis peccatorum spinosa, spirituali pinguedine remansit vacua, et appellata est *capparis* a Græcis, eo quod habeat in summitatibus rotunda seminum capitella.

2. Christus amygdalus : quia hæc arbor ante omnes alias floret : et ipse est *primitiæ dormientium* [3]. Unde dicit post resurrectionem : *Refloruit caro mea* [4], etc. Et hoc est quod dicit : *Florebit amygdalus*, *impinguabitur locusta*, id est, fidelis anima illo flore, scilicet carne et sanguine ejus, *et dissipabitur capparis*, corruptio scilicet nostræ mortalitatis, quando corruptibile hoc induet incorruptionem [5]. Capparis est herba, quæ venerem reprimit in cibo sumpta, et signat mortificationem nostræ carnis, et per hoc redibit homo ad domum suæ æternitatis.

Moraliter : Flos amygdali præcedens alios flores, est bonum propositum præcedens fructus bonorum operum. Sed quia tenerrimus est iste flos, cito læditur in quibusdam. Job, xv, 33 : *Lædetur quasi vinea in primo flore botrus ejus*. Pinguedo vero olei charitas est, a qua incipiendum est quidquid voluerimus esse meritorium.

§ XXIV.

Morus.

Morus quæ secundum Isidorum, sic vocatur a Græcis, sed a Latinis *rubus* : eo quod fructus ejus vel virgultum rubet. Fructus facit silvestres, quibus fames pastorum in desertis confovetur. Folia ejus superjecta serpenti, ipsum dicuntur interimere.

Fructus mori, qui Christus est, tricolor : quia primo viret, secundo rubet, tertio nigrescit, maturus dulcescit. Vel etiam ipsa Maria quæ potest comparari moro fructui, viridis sanctitate, candida virginitate, rubea passione vel compassione, nigra, id est, despecta quoad Filium in passione. Vel etiam Christus

[1] Psal. cxliii, 2.
[2] Eccle. xii, 5.
[3] I ad Corinth. xv, 20.
[4] Psal. xxvii, 7.
[5] I ad Corinth. xv, 53.

fuit niger in sepultura, quando non erat *ei species neque decor* [1]. Vel, quoad matrem, quando reputabatur corrupta. Unde dicit: *Nigra sum, sed formosa* [2]. Vel, in passione Filii fuit Maria nigra, quando cum decolorato decolorabatur mater, et obscurabatur cum obscurato.

De foliis mori dicuntur pasci quidam vermes, qui faciunt sericum, id est, conscientiæ humilium, qui doctrina et exemplis Mariæ in præsenti sibi vestem contexunt nuptialem.

Item, Folia, id est, verba et orationes Mariæ occidunt in suis amatoribus serpentes vitiorum, et annihilant serpentes, id est, venenatas persuasiones dæmonum. Et nota, quod morus Christus, morus crux, morus Maria, quorum verba occidunt diabolum.

Moraliter: Candor mori fructus innocentia, viror fides, grossities spes, rubor charitas, maturitas perseverantia, nigredo humilitas consummans omne bonum: quia contemnens seipsum. Vel mortis desiderium. Unde, ad Philip. I, 23: *Desiderium habens dissolvi, et esse cum Christo.* Collectio mors corporalis: mortua enim corpora nigrescere solent, et morus colligitur quando nigrescit.

§ XXV.

Sycomorus.

Sycomor, id est, sycomorus, nomen Græcum, sic dicta, quia folio moro similis, et a Latinis *celsa* appellatur ab altitudine: quia non est minima ut morus. Dicitur autem sycomorus quasi ficus fatua: quia Maria vovendo virginitatem, reputata est fatua, sicut legitur in apocrypho de Infantia ejus: sed ob hoc Deo facta est ficus dulcis. Et ad hoc ascendit Christus in hanc sycomorum, ut nobis visibilis appareret. Similiter et in cruce, quæ est sycomorus: quia a mundanis visa est pœna crucis stultitia. Unde, I ad Corinth. I, 23: *Gentibus autem stultitiam.* Crux enim credentes alit, ut ficus: sed a mundanis et hæreticis reputatur ut fatua. Ad hoc autem ascendit Christus in sycomorum crucis, ut nobis ostenderet quo esset ascendendum, et unde posset videri.

Propter hoc Zachæus qui interpretatur *justificatus* gratia Dei interius illustrante: quia ipse statura pusillus erat, nec videre poterat præ turba Dominum transeuntem, ascendit in arborem sycomorum, ut videret Jesum [3]. Et tu, si non potes Dominum videre præ turba vitiorum et strepitu turbationis sæcularis, ascende in arborem sycomorum. Et hoc est quod dicit Apostolus, I ad Corinth. III, 18: *Si quis videtur sapiens esse, stultus fiat ut sit sapiens.* Propter hoc dicitur, II Paralip. I, 15: *Præbuit rex Salomon argentum et aurum in Jerusalem quasi lapides, et cedros quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus multitudine magna.* Jerusalem Ecclesia vel religio, Salomon Christus, veri claustrales vita et contemplatione sublimes quasi cedri a mundi amatoribus reputantur sycomori campestres: sed omnia pro Christo relinquere dulcis est fatuitas, quia et per hoc Christum dulcescunt, et ad ejus perpetuam visionem perveniunt. Et hoc est quod dixit Zachæus postquam de sycomoro quam ascenderat, descendit, et contemplatus est Jesum: *Ecce dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: et si quid aliquem defraudavi, reddo quadruplum* [4].

[1] Isa. LIII, 2.
[2] Cantic. I, 4.
[3] Cf. Luc. XIX,
[4] Ibid., 8.

§ XXVI.

Abies.

1. Abiesque, quæ secundum Isidorum dicitur ab eundo, eo quod præ cæteris arboribus in altum longe eat, et in excelsum promineat. Unde et dicitur, quod caput suum collocat inter nubes. Cui natura expers est terreni humoris, et proinde lenis et labilis habetur, et non nodosa, ut cæteræ arbores. De hac abiete dicit Christus Ecclesiæ, quæ est navis, Isa. LX, 13 : *Gloria Libani ad te veniet, abies, et buxus, et pinus simul ad ornandum locum sanctificationis meæ*, etc.

2. Maria abies propter altam proceritatem : quia conversatio ejus in cœlis. Vel, propter erectionem contemplationis : fuit enim semper erecta ad cœlestia, et numquam reflexa ad temporalia.

Quia in montibus libentius crescit : sic et ipsa crevit in exemplis sanctorum, qui fuerunt montes per vitæ eminentiam. Crescit etiam spiritualiter in mentibus elevatis per desiderium ad cœlestia et æterna.

Quia pulchras habet comas, id est, virtutes, quibus Christum caput suum exornat, totum attribuens gratiæ ejus.

Quia sterilis et infructuosa, quoad propositum virginitatis perpetuæ.

Quia plana et lenis per benignitatem et virtutem mansuetudinis, et quia sine sarcina peccatorum.

Quia sine humore alicujus concupiscentiæ carnalis, et sine amore terrenitatis.

Quia adjutorio ipsius transitur mare sæculi præsentis, et pervenitur ad portum æternæ felicitatis.

Quia dicitur ab eundo : numquam enim in via Domini stetit, sed semper de virtute in virtutem processit. Unde de ea dicitur, Cantic. VI, 9 : *Quæ est ista quæ progreditur*, etc. ? In via enim Domini non procedere, retrocedere est.

§ XXVII.

Salix.

Salix sic dicta, eo quod celeriter saliat, id est, crescat. Arbor lenta, id est, flexibilis, et ideo habilis vitibus vinciendis. Cujus semen haustum in poculo, sterilitatem dicitur operari. Floret apud nos, sed non fructificat. Vidimus tamen apud Albigenses salices glandiferas, vel forte aliæ erant arbores salicibus similes. 1.

Maria salix. Quia ante tota fuit sancta quam nata. Ecce quod saliit celerrime. 2.

Quia vovens virginitatem, præelegit sterilitatem quam concubitus vilitatem. Ecce quod infructuosa quoad propositum virginitatis. Sapient. III, 13 : *Felix est sterilis*. Isa. LIV, 1 : *Lauda, sterilis*.

Quia prope aquas libentius crescit, scilicet gratiarum et donorum. Unde vox ejus est de Spiritu sancto, sicut dicit Hieronymus. Psal. XXII, 2 : *Super aquam refectionis educavit me*.

Quia naturæ frigidæ per castitatem : quia gracilis per humilitatem : quia amara per compassionem, unde sortita est nomen amaritudinis.

Quia lenta et flexibilis quoad Deum obedientia, quoad nos misericordia, quoad se humilitate perfecta.

Quia vincit, id est, ligat vites, id est, flexibiles paxillo sustentat, id est, Filio, de quo dicit Pater, Isa. XXII, 23 : *Figam paxillum in loco fideli*. (Quære alia de salicibus, titulo quod Maria *arbor*, in fine capituli.)

Quia folia ejus foliis olivæ similia ; nam misericorditer loquitur pro nobis bonum in conspectu unigeniti sui.

Quia semen ejus, id est, Filius, sua prædicatione multos steriles fecit a fructu carnali, alliciens eos ad propositum castitatis.

§ XXVIII.

Oleaster.

Oleaster dictus, quod sit olivæ foliis similis, sed latioribus, arbor inculta, silvestris, amara, et infructuosa, cui insertus olivæ ramus vim mutat radicis, et vertit eam in propriam qualitatem.

Similiter et Maria humano exercitio inculta. Silvestris : quia mundana conversatione sequestrata. Amara et infructuosa, sicut in salice supra dictum est.

Vel, Istæ proprietates possunt ipsi attribui quoad statum ante sanctificationem, in qua sanctificatione quasi est ei insertus ramus olivæ, id est, participium divinæ gratiæ, et facta est particeps pinguedinis, id est, pinguedinis omnium charismatum et donorum Spiritus sancti.

§ XXIX.

Pinus.

1. Pinus, de qua promittit Dominus Ecclesiæ suæ, Isa. LX, 13 : *Gloria Libani ad te veniet*, etc., ut supra. De hac pinu potest exponi illud Isaiæ, XLIV, 14 et 15 : *Plantavit pinum, quam pluvia nutrivit : et facta est hominibus in focum.* Plantavit enim Deus Pater in horto Ecclesiæ suæ pinum istam, scilicet Mariam, et nutrita fuit pluvia, hoc est, abundantia gratiarum. Unde ipsa dicit de Spiritu sancto, sicut exponit Hieronymus : *Super aquam refectionis educavit me*[1]. Et quia *gratia plena*, ideo facta est hominibus in focum : quia diligitur ab omni vero Christiano.

Dicitur autem Maria *pinus* propter altitudinem et eminentiam vitæ, excellentiæ contemplationis, sapientiæ, spei, et conversationis sanctæ. Maria pinus propter rectitudinem et fructus suaves atque multiplices justitiæ, quos continuit variis et ordinatis cellulis, et quasi contexuit testis solidissimis, et quasi infrangibilibus invictæ fortitudinis. 2.

Considera pomum pineum, et videbis quo ordine sibi cohæreant partes ejus, qualiter unicuique nucleorum propria cellula provisa sit, qualiter majores majoribus et minores minoribus deputatæ sunt, et apparebit tibi mirabilis ordo et rectitudo justitiæ et cohærentia partium ejus. Similiter viris justis vel in judicando vel in sustinendo justitiam magna fortitudo necessaria est, ne amore vel odio, prece vel pretio devient a recto : quia tam his quam aliis diversis modis insidiatur diabolus devorationi fructuum ejus, scilicet justitiæ. Proverb. XV, 5 : *In abundanti justitia virtus maxima est*, id est, virtuositas. Eccli. VII, 6 : *Noli quærere fieri judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates.*

Item, Pinus arbor succincta. Sic et beata Virgo per votum virginitatis, et viri justi per continentiam mentis et carnis.

Secundum Isidorum pinus dicitur ab acumine foliorum : nam antiqui vocabant pinum acutum. Folia verba sunt, acumen foliorum subtilitas verborum. Vel, quia de cœlestibus tractabat loquendo, non de terrenis.

Item, Secundum Isidorum pinus omnibus prodesse creditur quæ sub ea seruntur, sicut ficus nocere dicitur omnibus. Similiter et Maria promovet et augmentat quidquid boni incipitur a fidelibus ad imitationem exemplorum ipsius.

Gutta ab ipsa defluens, rigore vel tepore durescit in soliditatem, et fit quasi gemma vel electrum in insulis Germaniæ.

[1] Psal. XXII, 2.

Dicit Hippocrates, quod nuclei pinorum vehementer calidi sunt, et venerem commovent, stomachum et renes calefaciunt, urinam purgant, ventrem movent potati cum vino dulci : sed ista Virgini non possunt convenire.

§ XXX.

Castanea.

Castanea Græcum est nomen : quia fructus ejus gemini et rotundi in modum testiculorum intra folliculum reconditi sunt, qui dum ejiciuntur, quasi castrantur. Hæc arbor incisa tamquam silva expullulat. Poma ejus fortissima sunt, et comesta difficile digeruntur, viridia stringunt, sed cocta minus.

Secundum quod castanea dicitur a castrando, potest figurare Mariam, quæ vovens virginitatem castravit se propter regnum cœlorum [1] : quam castrationem innuebat, quando Angelo respondebat : *Virum non cognosco* [2]. Fructus ejus, qui Christus est, in folliculis valde aculeatus fuit : quia in beatissima carne sua multarum passus est tribulationum aculeos. Ipsemet etiam potest dici castanea arbor quæ incisa uberrime pullulat : quia ipse est illud lignum de quo dicitur, Job, xiv, 7 : *Lignum habet spem : si præcisum fuerit, rursum virescit, et rami ejus* pullulant. (Quære supra titulo, quod Christus *lignum*, expositionem.)

§ XXXI.

Laurus.

Laurus quoque, quæ dicitur a verbo laudis, quia antiquitus ex ea cum laudibus victorum capita coronabantur. Maria vero propugnatorem nostrum ad salvandum, scilicet Filium Dei coronavit in incarnatione diademate gloriosæ carnis. Cantic. iii, 11 : *Egredimini, et videte, filiæ Sion*, etc. (Quære post duodecimam prærogativam Mariæ, et bene expositum invenies.) Nec solummodo Christum coronavit, imo et ipsa corona nostra est. Unde et dicitur ei, Isa. lxii, 3 : *Eris corona gloriæ in manu Domini, et diadema regni in manu Dei tui.* Sed ad hoc legitime pugnandum est : quia non coronabitur nisi qui legitime certaverit [3].

Hæc etiam arbor numquam deponit virorem, et ideo ipsa potius coronabantur victores. Sola etiam hæc arbor vulgo fulminari minime creditur. Habet etiam laurus folia odorifera. Sic et verba beatæ Virginis quæ habentur in Evangelio, aromatica sunt et summe delectabilia intelligentibus ea, qui paucissimi sunt.

§ XXXII.

Buxus.

Buxus, de qua promittit Dominus Ecclesiæ suæ, Isa. lx, 13 : *Gloria Libani ad te veniet, abies, et buxus*, etc. Est autem buxus Græcum nomen corruptum a Latinis ex parte : nam Græce appellatur πύξος. 1.

Maria buxus. Quia brevis staturæ : in quo signantur humilitas Virginis et paupertas. 2.

Semper virens per virginitatem quæ est viror genitus. Vel, in virore perpetuo immarcescibilitas sanctitatis.

Sterilis, ut supra de salice.

Intensi palloris, id est, intensæ mortificationis carnis quæ facit pallere. Vel,

[1] Matth. xix, 2.
[2] Luc. i, 34.

[3] II ad Timoth. ii, 5.

intensæ dilectionis. Unde : « Palleat omnis amans. »

Intensi viroris : quia illibatæ virginitatis. (Quære titulo de *virginitate ejus.*)

Dura et fortis : per quod idonea sculpturis faciendis. Et Maria dura ad tribulationes sustinendas cum Filio, et solida per constantiam mentis in voto virginitatis. Unde constanter respondit : *Virum non cognosco*[1].

Rupibus inhærens, id est, mentes diligens firmatas in bono.

Densa in foliis : quia multiplex intelligentia elicitur ex verbis ipsius positis in Evangelio.

Comam non deponit in hieme, nec ipsa virtutes suas in tribulatione.

Colitur ab avibus, id est, contemplativis qui sunt aves paradisi.

Lenitate materiæ apta litterarum apicibus, sicut dicit Isidorus. Isa. xxx, 8 : *Ingressus scribe ei super buxum, et in libro diligenter exara illud*, etc. Quære expositionem.

§ XXXIII.

Ulmus.

Et ulmus. De hac ulmo promittit Dominus sæculo desolato, Isa. xli, 19 : *Ponam in deserto abietem, et ulmum, et buxum simul*, id est, nasci faciam Mariam per has tres arbores figuratam.

Secundum Isidorum, ulmus ex eo nomen accepit, quod in uliginosis locis et humidis melius proficit. Nam in montibus et asperis minus læta est. Est autem uligo naturalis humor terræ, numquam recedens ab ea. Sic et Maria proficiebat ex humoribus charismatum et donorum Spiritus sancti.

Item, Ulmus licet sterilis in se, tamen apta vitibus sustentandis. Et Maria meritis et exemplis et orationibus sustentat fructificantes in bono, imo totam Ecclesiam quæ est vitis.

CAPUT VII.

De avibus hujus horti.

§ I.

Nycticorax.

Hortus conclusus soror mea, sponsa[2], etc. Christus nycticorax, quæ dicitur quasi corvus noctis : quia avis ista amat tenebras noctis : et in hoc designat Christum, qui se comparat nycticoraci, qui non vult mortem peccatoris, sicut ipsemet dicit, Ezechiel. xviii, 32.

Item, Nycticorax lucem fugit, volans de nocte ad quærendum cibum suum : quia cibus Christi justificatio peccatorum, fugere lucem est declinare gloriam mundi fallacem. Unde, Job, xxxi, 26 : *Si vidi solem cum fulgeret*, etc. (Quære exposi-

[1] Luc. i, 34.

[2] Cantic. iv, 12.

tionem titulo, quod Maria *sol*, in fine capituli.)

Item, Nycticorax manet in parietinis, id est, in ruinis : quia Christus de Judæis excæcatis natus est, et ab ipsis in brevi ruiturus crucifixus, ita viliter ac si esset corvus noctis, id est, peccatis denigratus, et leprosus, et percussus a Deo, et humiliatus [1]. In illis tamen habitavit quodammodo in passione : quia non ex toto recessit ab eis misericordia ejus, sed pro eis oravit in cruce [2]. Sunt autem parietinæ parietum ruinæ, scilicet ubi sunt parietes stantes sine tecto et sine habitantibus.

§ II.

Aquila.

Christus aquila. Deuter. xxxii, 11 : *Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos*, etc. Dicitur, quod aquila, quando volunt aliqui rapere pullos suos, alas super eos expandit, et eos provocat ad volandum. Sic Christus in passione cum diabolus raperet genus humanum, expandit brachia sua quasi alas suas in cruce, ut inde peccata relinquentes altitudinem crucis ascendant, ad quam diabolus attingere non præsumit : quia ibi abscondita est fortitudo Domini qua in aere aereas potestates debellavit. Sed torpidi peccatores in nido pravæ conversationis torpentes, super ramum crucis volare non appetunt. Et propter hoc ab aucupe diabolo rapiuntur in nido pravæ conversationis. Unde diabolus signatus per Assur dicit, Isa. x, 13 et 14 : *Detraxi quasi potens in sublimi residentes. Et invenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorum.*

Christus aquila. Quia aquila rex est avium, id est, contemplativorum specialiter. Unde, Joan. i, 49, dicit ei Nathanæl : *Rabbi, tu es Filius Dei, tu es rex Israel*, id est, videntium Deum oculo fidei et amore. *Is* enim vir, *ra* videns, *el* Deus : inde Israel, id est, vir videns Deum. Qui bene dicuntur *aves :* quia pennis virtutum ascendunt ad cœlestia, et eorum conversatio in cœlis est [3] : et parum morantur in terra, id est, in terrenis, scilicet quoad solam necessitatem.

Dicitur aquila ab acie oculorum, scilicet ab acumine visus : quia semper fruebatur in quantum homo visione Patris, etiam ens in utero matris et pendens in cruce. Unde dicit, Psal. xv, 8 : *Providebam Dominum*, id est, Patrem, *in conspectu meo semper.* Sapient. xviii, 16 : *Usque ad cœlum attingebat*, scilicet per contemplationem, *stans in terra.* Et hoc est, adspicere solem in rota, id est, irreverberata acie oculorum.

Item, Quia nihil occultum quod ei non reveletur. Unde dicitur, Eccli. xxiii, 28 : *Oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum*, id est, cogitationes, desideria, voluntates et opera, *et profundum abyssi*, id est, cordis humani, quod pravum est et inscrutabile [4]. (Quære expositionem titulo, *Benedictus fructus ventris tui.*) Ad Hebr. iv, 13 : *Omnia nuda et aperta sunt oculis ejus, ad quem nobis sermo.*

Dicit etiam Isidorus, quod cum aquila super maria penna feratur immobili, nec humanis pateat obtutibus, de tanta sublimitate pisciculos videt natantes, ac tormenti instar descendens pennis, ad littus attrahit raptam prædam. Similiter Christus in solio paternæ majestatis existens invisibilis, de cœlo respexit filios hominum oculo pietatis errantes in mari, id est, in mundo, et descendit quasi ex improviso in sua incarnatione, ut ipsos prædatos a diabolo prædaretur, et eos

[1] Isa. liii, 4.
[2] Luc. xxiii, 34.
[3] Ad Philip. iii, 20.
[4] Jerem. xvii, 9.

perduceret ad littus vitæ æternæ. Unde: *Captivam duxit captivitatem* [1].

Altius volat cæteris avibus: quia *non est sanctus ut est Dominus* [2]. In ascensione etiam *ascendit super Cherubim, et volavit super pennas ventorum* [3], id est, super omnes virtutes Angelorum usque ad dexteram Patris. Et nota, quod dicit: *Ascendit super Cherubim*, quod interpretatur *plenitudo scientiæ*: nulla enim humana scientia attingere potest vel ad quantam gloriam, vel quantum tunc ascenderit. *Volavit*, id est, velociter ascendit. Vel, *volavit*, id est, avolavit ab humano intellectu. Et nota, quod non dicitur volavit, vel ascendit super Seraphim, qui est ordo supremus, licet verum fuerit de Christo homine et de beata Virgine, ne forte putaretur, quod humanitas æquaretur deitati, secundum quam minor est Patre: quia super Seraphim non est nisi gyrochesia, id est, sacer ordo Trinitatis. *Volavit super pennas ventorum*, id est, super dignitates et præmia sanctarum animarum, quæ dicuntur *venti*. Job, xxviii, 25: *Qui fecit ventis pondus*, id est, animabus corpus.

3. Christus aquila. Quia aquila nidificat in arduis. Unde dicit Dominus, Job, xxxix, 27: *Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila, et in arduis ponet nidum suum?* Et sunt verba Patris ad Job. Et est bonum thema de Assumptione. Ardui sunt qui supereminent aliis per vitæ excellentiam. In hoc autem instruimur, in cujusmodi cordibus Dominus commoratur et habitat, in illis videlicet, qui sunt ardui per vitæ eminentiam, et dicunt cum Job, vii, 15: *Elegit suspendium anima mea.*

Sequitur: *In petris manet* [4], id est, in illis qui sunt quasi petra per firmitatem fidei, ad tribulationes insensibiles et duri, qui sagittis tentationum nequeunt penetrari, pœnitentialibus exercitiis desiccati, per continentiam et abstinentiam frigidi: et sic assigna proprietates petræ.

Sequitur: *Et in præruptis silicibus commoratur* [5]. Silex dicitur, quia silet, scilicet a prava verbositate. Prærupti sunt illi qui mente separati sunt a dilectione mundana.

Sequitur: *Atque inaccessis rupibus* [6], id est, in illis qui ita alti sunt et exaltati per vitæ eminentiam, quod ad ipsos ipse diabolus accedere non potest.

Sequitur: *Inde contemplatur escam, et de longe oculi ejus prospiciunt* [7].

Sequitur: *Pulli ejus lambent sanguinem* [8]: quia viri justi qui pulli ejus sunt, cum aviditate et desiderio, quæ notantur in verbo lambendi, recogitant passionem ejus et circumstantias passionis, dicentes cum sponsa, Cantic. i, 12: *Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter ubera mea commorabitur.* Ad Hebr. xii, 3: *Recogitate eum qui talem sustinuit a peccatoribus adversum semetipsum contradictionem*, etc.

Amethystum ponit in nido. Amethystus duorum colorum est, scilicet purpurei et violacei, fugat serpentes et venenum, valet etiam contra ebrietatem. Illos enim positurus est Christus secum in nido æternæ beatitudinis, de quo dicitur, Luc. xi, 7: *Pueri mei mecum sunt in cubili*, qui regia potestate, quæ signatur in colore purpureo, et purpura regibus convenit, vitiis contradicunt in se et aliis, et a regno suo, id est, carne membris et sensibus malefactores exstirpant, id est, pravos motus et nocivas titillationes, et ipsos puniunt et expellunt, et qui austeram et humilem pœnitentiam faciunt: quæ duo signantur in purpura, pœnitentia per lividum colorem, humilitas, quia prope terram versatur flos violæ. Qui etiam a se et

[1] Ad Ephes. iv, 8.
[2] I Regum, ii, 2.
[3] Psal. xvii, 11.
[4] Job, xxxix, 28.
[5] Ibid.
[6] Ibid.
[7] Ibid., ℣. 29.
[8] Ibid., ℣. 30.

aliis, quantum possunt, arcent et expellunt serpentes, et venenata spiritualium vitiorum, quæ animas intoxicant, et ebrietatem carnalium delectationum, quæ bibuntur de aureo calice Babylonis[1]. Et hoc est quod dicit Hieronymus super Isaiam in fine: « Serpentem antiquum nido suo fugat, qui et carnem suam macerat, et motibus animi potenter imperat. » Per nidum cor vel carnem intellige.

Ditissimum facit nidum suum ponens ibi, ut dictum est, amethystum: quia conscientiam in qua habitat, ditat virtutibus, et bonis operibus, et hujusmodi, quæ supra notata sunt.

Optime procurat pullos fasidibus, perdicibus, leporibus, et hujusmodi. Similiter Christus populos suos quos exclusit in passione et vivificavit proprio sanguine, velut pelicanus filios suos, pascit deitas pretiosissima et sumptuosissima, id est, carne sua quæ *vere est cibus*[2], quæ sumitur in sacramento, et potat sanguine suo quem effudit in cruce, quem lambunt per desiderium illi qui veri pulli sunt, nec a patre degenerant, ut supra dictum est. Deuter. XXXII, 14: *Sanguinem uvæ biberet meracissimum.*

Vivit de rapina: quia illos sibi incorporat, et inviscerat spiritualiter corpori suo, quod est Ecclesia, quos rapuit a diabolo manu cruci affixa, nec cessat rapere rostro amoris. Unde dicit, Osee, XI, 4: *Traham eos*, id est, attraham, *in vinculis charitatis*. Rapit etiam quosdam rostro prædicationis, et quosdam unguibus tribulationum, quibus fortiter tenet eos ne evadant post concupiscentias suas.

Pullos suos sigillatim ponit in radio solis, et eos qui solem acute et apertis respiciunt oculis, diligit, fovet et nutrit: eos vero qui quasi cæcutientes oculos avertunt a sole, de nido projicit in terram. Sic et Chistus eos qui in se, qui est verus Sol justitiæ, respiciunt indesinenter quasi oculo timoris, fervorem justitiæ quasi oculo amoris, fulgorem et lucem misericordiæ, qui etiam oculos spei et dilectionis defigunt in cœlestibus, sibi retinet, amplectitur et tuetur. Illos vero qui oculos suos, intellectum scilicet et affectum avertunt a claritate solis et æternorum, permittit in terram cadere, id est, in cupiditates terrenorum, ubi excæcantur spiritualiter, et postmodum in terram miseriæ et tenebrarum. De quibus dicitur, Psal. XX, 13: *Pones eos dorsum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.* Item, Psal. LXXII, 18: *Dejecisti eos, dum allevarentur.*

Ubicumque fuerit cadaver, statim adest[3]. Hieronymus dicit, quod aquilæ et vultures transmarina dicuntur sentire cadavera, ibique ad litteram congregari. (Hoc invenies infra titulo de *vulture*.) Cadaverosus efficitur quisquis mortaliter peccat, et corvis infernalibus seipsum escam ministrat. Sed si huic aquilæ cadaverositatem tuam per confessionem et orationem humiliter ostenderis, et te veraciter accusaveris, statim advolabit hæc aquila, veniam tibi et gratiam misericorditer conferendo. Hæ, scilicet venia et gratia, sunt alæ aquilæ hujus. Et bene dicitur, *statim adest*: quia nescit tarda rerum molimina Spiritus sancti gratia, sicut dicit Glossa super illud Actuum, II, 2: *Factus est repente de cœlo*, etc.

Deponendo rostrum et plumas veteres, renovatur et iterum juvenescit. Sic et Christus in sepulcro quasi plumas et pennas veteres, mortalitatem et passibilitatem deposuit, et velut rostrum recurvum querelas humanæ miseriæ, et in resurrectione fructus immortalis et impassibilis velut pennas novas et rostrum accipiens, totus est renovatus. Unde dicit Psalmista ei, Psal. CII, 5: *Renovabitur ut aquilæ juventus tua.*

[1] Jerem. LI, 7.
[2] Joan. VI, 56.
[3] Job, XXXIX, 30.

4. Maria aquila. Quoniam aquila regina volucrum: et Maria regina Angelorum, contemplativorum et virginum, quæ in nido suo, id est, in corde posuit amethystum, videlicet fidem qua concepit Filium Dei. Luc. I, 45: *Beata quæ credidisti*, etc. Et per excellentiam sui conceptus induta est veste purpurea, id est, dignitate regali. Unde de ea dicitur, Proverb. XXXI, 22: *Byssus et purpura indumentum ejus*. Habuit etiam colorem violæ, qui per humilitatem assimilata est, et per compassionem quasi livida facta est in Filii passione. Expulit etiam a se serpentes et venenata spiritualium vitiorum, quæ numquam ad mentem ejus ingredi potuerunt. Fuit enim mulier timens Dominum [1]. Et, Eccli. I, 27, dicitur: *Timor Domini expellit peccatum*, id est, intrare non sinit. Expellit etiam a famulantibus sibi serpentes et venenata, juxta illud Marci, XVI, 17: *In nomine meo dæmonia ejicient*, Maria scilicet et cæteri sancti per virtutem perpetuæ virginitatis suæ cavit ab ebrietate omnium carnalium voluptatum, et amicis suis potens est præcavere.

Hæc aquila in arduis posuit nidum suum, id est, in excelsis virtutibus conversationem suam, et cor suum in præruptis silicibus, id est, in Angelis de quibus prærupti fuerunt superbientes Angeli: quia conversatio ejus semper fuit in cœlis [2]. Et inde contemplabatur escam suam, id est, refectionem mentis suæ, scilicet ipsum Deum ut eo frueretur. Et ideo de hac aquila dicitur, quod *oculi ejus de longe prospiciunt* [3]. Et ad præceptum Domini elevata est hæc aquila in sua assumptione, quando scilicet *ascendit super Cherubim*, id est, super choros Angelorum, *et volavit super pennas ventorum* [4], id est, super rationem et super omnem intellectum humanum. In excelsis etiam mentibus et elevatis a terra per mundi contemptum diligit per gratiam habitare.

Aquila cæteras aves præcellit in volatu et solis adspectu: et ipsa sanctos cæteros in volatu contemplationis et adspectu Solis justitiæ, id est, Filii sui, *qui lucem inhabitat inaccessibilem* [5]: quæ videlicet lux in ipsa fuit abscondita, et quam ipsa nobis accessibilem fecit, vicinius atque limpidius contemplatur.

Ditissimum virtutibus et donis optimis facit nidum suum, in eo quem inhabitat per gratiam, ut vere dicere possit qui ipsam spiritualiter hospitatur, illud Sapientiæ, VII, 11: *Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa*, etc.

Procurat optime filios spirituales quos adoptat per gratiam cibo devotionis, vino consolationis et compunctionis, pane lacrymarum, et hujusmodi, et hoc pastu dignos reddit carne et sanguine Unigeniti sui.

Respiciens misericorditer ad cadaverosos peccatores ipsam humiliter invocantes, advolat duabus alis, pietate et compassione, ut patet in Theophilo, quæ quasi rostro orationis quam pro eo fudit ad Filium, et quasi unguibus justitiæ a diaboli faucibus potenter eripuit, chirographum suum ei restituens annulo proprio consignatum. Propter hoc dicitur de Maria: *Confidit in ea*, id est, de ejus fide et fortitudine, *cor viri sui*, Christi scilicet, *et spoliis non indigebit* [6]. Ipsa enim quasi ditat illis sponsum suum, quibus spoliat, ut dictum est, diabolum adversarium.

Aquila beatus Joannes Evangelista. 5.
Unde, Ezechiel. I, 10: *Facies aquilæ desuper ipsorum quatuor*. Joannes aquila. Primo, quia in arduis super omnes posuit nidum suum sicut aquila [7], quando supra pectus Domini in cœna recubuit [8].

[1] Proverb. XXXI, 30.
[2] Ad Philip. III, 20.
[3] Job, XXIX, 29.
[4] Psal. XVII, 11.

[5] I ad Timoth. VI, 16.
[6] Proverb. XXXI, 11.
[7] Job, XXXIX, 27.
[8] Joan. XIII, 23.

Secundo, quia provocat ad volatum pullos suos [1], et lambere sanguinem eos docet [2]. Et Joannes spirituales filios, scilicet fideles Ecclesiæ docet contemplari æterna, et quærere quæ sursum sunt, et imitari Dominicam passionem, sicut patet in his quæ scribit septem Ecclesiis Asiæ et Angelis earum.

Tertio, quia in nido ponit amethystum, qui fugat serpentes. Nidus Ecclesia, amethystus fides, serpentes hæreses contra quas spiritualiter scripsit.

Quarto, quia solem intuetur in rota : et iste specialius deitatis contemplatus est arcana. Unde dixit : *In principio erat Verbum* [3]. Alii quasi infirmis oculis solem, id est, Christum videbant in nube, id est, velatum carne.

Quinto, quia renovat se in senectute : quia quidquid factum sit de corpore ejus, inventum est manna scaturire, in figura ejus quod dicitur, Psal. cii, 5 : *Renovabitur ut aquilæ juventus tua.*

De hac aquila potest exponi illud Ezechielis, xvii, 3 et 4: *Aquila grandis*, etc. Aquila, ut dictum est, grandis in virtute, in sapientia, in auctoritate.

Magnarum alarum. Hic quatuor in Joanne commendantur, duplicis virginitatis puritas et intelligentiæ. Per hoc quod dicitur *alarum*, hæ duæ junguntur, quia non sufficit subtilitas intellectus, nisi subsit munditia affectus : multi enim elevantur per intellectum, sed deprimuntur per affectum. Item, per hoc quod dicitur *magnarum*, commendantur in eo Christi familiaritas, et styli posterioris auctoritas.

Longo membrorum ductu. Istud non tam pertinet ad quantitatem temporis vel corporis, quantum ad longævitatem mentis, quem scilicet Dominus post omnes sibi comprobavit, ut posterior scriberet, et defectus aliorum suppleret. Ad hoc ergo quod dicitur, *longo membrorum ductu*, pertinet styli posterioris auctoritas. Unde, Eccli. xxxiii, 16 : *Ego novissimus evigilavi.*

Plena plumis et varietate. Etsi enim principaliter circa divinam naturam insistat, quod signatur per hoc quod dicitur, *plumis*, tamen immiscet plura quæ pertinent ad humanam, quod signatur per hoc quod dicitur, *et varietate.* Nam cum præmisisset deitatis sublimia, dicens : *In principio erat Verbum* [4], subjunxit humanitatis humilia, dicens : *Et Verbum caro factum est* [5], etc.

In hoc verbo quod sequitur : *Venit ad Libanum*, innuitur Christi familiaritas. Libanus interpretatur *candor*, et signat Christum qui est candor lucis æternæ. Tunc maxime Joannes venit ad hunc Libanum, quando Christo se conformavit in puritate, et quando recumbens super pectus ejus hausit aquas sapientiæ salutaris, quæ fluunt impetu de hoc Libano.

Et hoc est quod subditur : *Et tulit medullam cedri*, id est, pinguedinem et dulcedinem spiritualis arcani quasi occultatam sub sententiis sermonis mystici vel sub duritia ossium.

Et summitatem frondium ejus avulsit, id est, excellentiam cœlestis eloquii : et ideo dicitur, *summitatem*, quia altius omnibus locutus est, ut de eo possit dici illud Genesis, xlix, 21: *Nephtali cervus emissus, et dans eloquia pulchritudinis.* Ibidem de ipso potest dici, quod ipse est alia aquila de qua dicitur, Apocal. viii, 13 : *Audivi vocem unius aquilæ volantis per medium cœli*, etc., quod notatur in summitatibus frondium.

Justus aquila. Unde, Job, xxxix, 27— 6.
31 : *Numquid ad præceptum tuum elevabitur aquila ?* scilicet justus ad contemplationem. Quasi diceret: Non, sed ad meum. *Et in arduis ponet nidum suum*, id est, in supernis mentis desiderium, sic-

[1] Deuter. xxxii, 11.
[2] Job, xxxix, 30.
[3] Joan, i, 1.
[4] Joan. i, 1.
[5] Ibid., ỳ. 14.

ut fecerat qui dicebat: *Nostra conversatio in cœlis est* [1]. *In petris*, id est, in exemplis sanctorum patrum et dictis eorum. Unde, Psal. CIII, 12 : *De medio petrarum dabunt voces. Manet*, id est, mentis statione collocatur. *Et in præruptis silicibus commoratur*, id est, in contemplatione sanctorum Angelorum, quorum gloriam adhuc in terra positus, cum suspirio præstolatur. Qui scilicet Angeli integri sunt per qualitatem meriti, sed prærupti per quantitatem numeri. *Atque inaccessis rupibus* commoratur. Idem quod prærupti silices. Quia cordis peccatoris valde inaccessa claritas Angelorum, multo magis ejus *qui lucem inhabitat inaccessibilem* [2]. *Inde*, scilicet, quando aliquis ingerit se societati Angelorum per contemplationem, non debet ibi sistere, sed eum qui super eos est, contemplari. Unde, Cantic. III, 4 : *Paululum cum pertransissem eos, inveni quem diligit anima mea : tenui eum, nec dimittam. Contemplatur escam*, id est, Christum qui est cibus Angelorum et hominum. *Panem* enim *Angelorum manducavit homo* [3]. *Et de longe oculi ejus prospiciunt*, intellectus scilicet et affectus, ut regem videat in decore suo. *Pulli ejus*, scilicet aquilæ, *lambent*, ecce aviditas et desiderium : *sanguinem*, id est, passionem Domini, fide, spe, et ferventi charitate venerantur. Lambere sanguinem, ut dicit Gregorius, est Dominicæ passionis infirma venerari. Quasi diceret: Aquila in arduis posuit nidum suum, quia deitatis contemplatione pascitur : sed pulli ejus, id est, minores nondum habentes visum aquilinum, lacte humanitatis Christi et sanguine passionis reficiuntur. *Et ubicumque fuerit cadaver*, id est, Verbum caro factum, *statim adest* aquila, id est, anima exuta. Matth. XXIV, 28 : *Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ*, id est, ubi fuerit Christus homo, ibi et sancti ejus secundum quod rogavit Patrem, Joan. XVII, 24 : *Pater, quos dedisti mihi, volo ut ubi sum ego et illi sint mecum.* Eodem, XII, 26 : *Si quis mihi ministrat, me sequatur : et ubi sum ego, illic et minister meus erit.*

Justus aquila. Quia vivit de rapina. Matth. XI, 12 : *Regnum cœlorum vim patitur, et violenti*, id est, vim sibi inferentes, *rapiunt illud.* Et hæc violentia quinque modis sibi infertur, scilicet per continentiam in juventute, per abstinentiam in prosperitate, per largitatem in paupertate, per patientiam in adversitate, per humilitatem in sublimitate.

In arduis nidificat, ut supra dictum est de Maria. Debet enim justus ædificare in cœlo ascensionem suam exemplo Amos [4], quod est disponere ascensiones suas in valle lacrymarum ; sed qui ædificat ascensionem, id est, gradus ascensoris, debet ipsos gradus distinguere, ut exemplo Dominicæ ascensionis quam ædificavit in incarnatione, et tota vita præsenti. Primum gradum habebat humilitatis, secundum obedientiæ, et sic deinceps. Unde, ad Philip. II, 8 : *Humiliavit semetipsum factus obediens*, etc.

In nido cordis sui ponit amethystum, id est, fidem, ut ibi Dominus dignetur habitare. Unde habitare Christum per fidem in cordibus nostris, ut virtute hujus lapidis excludat a se serpentes, et venenata spiritualium vitiorum, et ebrietatem carnalium, et regaliter præsit sibi ipsi, et vitiis contradicat quoad colorem purpureum, et humiliter maceret carnem suam quoad violaceum.

Affectuosissime educat pullos, id est, opera, quæ sequuntur auctores suos velut pulli sequuntur gallinam.

Pullos sigillatim ad radium solis ponit, in quo signatur operum nostrorum discussio. Radii solis illuminatio Scripturæ, ad cujus intuitum sive scrutinium opera debent discerni. Vel, radii solis opera

[1] Ad Philip. III, 20.
[2] I ad Timoth. VI, 16.
[3] Psal. LXXVII, 25.
[4] Cf. Amos, IX, 6.

Christi, quæ nos illuminant, ad quæ scilicet opera comparanda quodammodo sunt opera nostra, ut vilipendamus ea. Unde, Isa. LXIV, 6 : *Facti sumus ut immundus omnes nos, et quasi pannus menstruatæ universæ justitiæ nostræ.* Ibi Gregorius : « Sæpe justitia nostra ad examen divinæ justitiæ deducta, injustitia est, et sordet in conspectu districti judicis, quod in æstimatione refulget operantis. »

Ubicumque cadaver fuerit, statim adest [1]. Hoc impleverunt ad litteram sanctæ mulieres venientes officiose ad Dominicam sepulturam, sicut Dominus prædixerat, Matth. XXIV, 28 : *Ubicumque fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ.* Et hoc faciunt viri justi, mane audientes Missam ubi corpus Dominicum immolatur.

Item, aliter : Spirituales aquilæ, scilicet viri justi, ad cadaverosos congregari debent spiritualiter per compassionem et orationem, ut abstractos a cadaveribus peccatorum incorporent se Ecclesiæ Dei, cujus ipsi sunt membra.

Provocat ad volandum pullos suos, id est, opera, quando pure facit ea pro intuitu æternorum, non ut ab hominibus videatur. Sed contrario faciunt hypocritæ [2] : et ideo retributionem suam recipiunt in præsenti. Et tunc portat justus pullos suos in humeris, non in sinu, cum ab eorum intuitu avertit oculos suos, ut dicere possit illud Apostoli, ad Philip. III, 13 : *Quæ sunt retro obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum.*

Solem intuetur in rota, id est, Christum in divinitate, quæ principio caret et fine, quasi duplici oculo intellectus et affectus, credendo scilicet et amando. Vox enim viri justi est : *Providebam Dominum in conspectu meo semper* [3]. Et, *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis* [4]. Et hoc summe necessarium est quando tentatur quis. Unde, II Paralip. XX, 12 : *Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.* Et propter hoc *aquila* dicitur, vel ab acumine visus, vel ab acie oculorum quos defigit in solem justitiæ, et avertit a concupiscibilibus mundi, juxta illud Tobiæ, IV, 6 : *Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum, et cave ne aliquando peccato consentias,* etc. Primum enim sequitur secundum. Unde, Psal. XV, 8 : *Providebam Dominum in conspectu meo semper,* ecce primum : *quoniam a dextris est mihi,* etc., ecce secundum. Sicut dicitur, aquila pennis veteribus prægravata, et non valens comedere præ curvitate rostri, quærit fontem vivum scaturientem jugiter, et desuper fontem directe ascendit quantumcumque potest in latum, et in tantum soli propinquat, quod plumæ veteres solis incendio comburuntur, quibus destituta cadit in ipsum fontem, et per irriguum novæ pennæ recrescunt, et sic pro pennis veteribus recipit pennas novas. Postea rostrum recurvum allidit ad petram, et superfluitate abscissa ascendit superius quantum potest, et calefactus ab ardore solis magno impetu fertur in mare, et ibi submersus iterum juvenescit.

Aquila vetus, peccator in vitiis inveteratus. Unde, Psal. XVII, 46 : *Filii alieni inveterati sunt.* Pennæ veteres mundanæ levitates, quibus in altum elationis ferebatur. Rostri curvitas loquacitas de terrenis : quia *qui de terra est, de terra loquitur* [5]. Per quam scilicet loquacitatem multum impeditur quis ne fructuose possit comedere cibum Scripturæ vel Eucharistiæ. Ideo dicitur, Eccli. XXXII, 12 : *Audi tacens*, etc. Fons vivus semper scaturiens, misericordia Dei numquam deficiens. A quo fonte sumpta quadam audacia pia, debet peccator quem pœnitet peccasse, induere novum hominem.

[1] Job, XXXIX, 30.
[2] Cf. Matth. VI, 2, 5 et 16.
[3] Psal. XV, 8.
[4] Psal. CXXII, 1.
[5] Joan. III, 31.

§ III.

Transite ad me, omnes qui concupiscitis me [1], etc.

1. His verbis Dei sapientia et beata Virgo uno ore loquentes invitant nos ad se, suas nobis delicias communicare volentes, quas liberaliter et sine invidia communicant. Sed ad præsens de beata Virgine totum hoc exponemus, et in his verbis circa ipsam sex notantur.

Primum est humilitas cum dicit : *Transite*, vocans nos ore proprio, et in hoc ostendit se unam esse de ancillis illis quas misit sapientia ut vocarent ad arcem [2].

Secundum est familiaritas, quod notatur cum dicit : *Ad me*. Adapta de his quæ inveniuntur apud eam. Et in hoc arguuntur pauperum contemptores, qui eorum societatem contemnunt, de quibus dicitur, Amos, II, 7 : *Viam humilium declinant*. Et qui dicunt pauperi illud Isaiæ, LXV, 5 : *Recede a me..., quia immundus es*, etc. De hac familiaritate Virginis dicit B. Bernardus : « Quid ad Mariam accedere trepidat humana fragilitas ? » (Quære titulo de *benignitate ejus*.)

Tertium est larga liberalitas cum dicit: *Omnes*. Non est enim apud eam sicut nec apud Filium personæ acceptio. Veniat ergo ad eam ad deliciandum vir justus, ut sedeat sub umbra illius desideratæ : nam ipsa est *umbraculum diei ab æstu, et in securitatem et absconsionem a turbine et a pluvia* [3]. (Quære titulo ubi ipsa dicitur *tabernaculum*). Item, Mich. IV, 4 : *Sedebit vir subtus vitem suam, et subtus ficum suam, et non erit qui deterreat*. Quod est dicere : Qui ad Mariam venerit, vel transierit, quæ omnes vocat ad se, securus erit per auxilium ejus. Item, qui peccator est, transeat ad eam ut nihil timere possit : quia ipsa est civitas refugii. (Quære supra causa vigesima quinta.)

Quartum est multimoda ejus dulcedo et suavitas ad quam omnibus modis debemus adspirare. Quod innuitur ubi dicit : *Qui concupiscitis me*. Nam in ipsa inveniunt omnes sensus nostri quilibet suam dulcedinem, voluptatem et jucunditatem, sicut assignavimus titulo de *dulcedine ejus*, in fine capituli.

Quintum est abundantissima largitas, quæ notatur ubi dicit : *Implemini*. Ipsa enim *dat omnibus affluenter, et non improperat* [4] : et ipsa aperiente manum suam, implentur omnia bonitate. Ipsa est enim Rebecca quæ de hydria sua potavit Eliezer et camelos [5], Christum scilicet, et omnes sanctos.

Sextum est rei promissæ pretiositas cum dicit : *A generationibus meis implemini*. Secundum hunc processum poteris contexere totum sermonem tuum.

Modo videamus quare potius dixerit gloriosa Virgo : *Transite*, quam venite, vel accedite. Item, qua utilitate veniatur ad eam ? unde dicit : *Ad me*. Item, quid sint generationes ejus de quibus dicit : *Et a generationibus meis implemini*. De his tribus videndum est per ordinem. 2.

Notandum igitur, quod beata Virgo volens facere festum amicis vel de amicis suis, ipsos invitat. Sicut consuetudo est volentium facere magnam solemnitatem vel permaxima convivia, invitare suos speciales nominatim, et per honestos nuntios, sed non ribaldos vel trutannos vel mensterellos, id est, temporalium vel vitiorum amatores. Sic facit beata Virgo. Et in hoc quod dicit : *Qui concupiscitis* 3.

[1] Eccli. XXIV, 26.
[2] Proverb. IX, 3.
[3] Isa. IV, 6.
[4] Jacobi, I, 5.
[5] Genes. XXIV, 18-21.

me, innuit qui sint ejus speciales, scilicet concupiscentes eam. *Concupiscitis,* intellectu per inquisitionem, affectu per dilectionem, actu per imitationem.

Innuit etiam aliud in hoc quod dicit: *Transite.* Quasi diceret: Nisi fueritis transitores, Hebræi scilicet et Idithum, non poteritis venire ad festum solemne, quod factura sum in æternitate. Transire ergo debent omnes desiderantes ad fontes aquarum viventium, qui sunt Christus et beata Virgo, exemplo cervorum desiderantium ad fontem transire, et transilire spinosa superbiæ, malitiæ, et nequitiæ: lutosa luxuriæ, gulæ, et somnolentiæ: hiantia cupiditatis, ambitionis, avaritiæ: alioquin ad fontem vitæ non patebit eis accessus. Et propter hoc dicitur eis: *Transite.*

Est enim quadruplex transitus. Primus, de baptismali innocentia ad peccata mortalia, et hic est peccantium. Unde dicitur de isto, Eccli. xxvi, 27: *Qui transgreditur a justitia ad peccatum, Deus paravit eum ad romphæam,* id est, ad pœnam æternam. Hic notatur in descensu a Jerusalem in Jericho [1]. Per hunc transivit diabolus a claritate Angeli in deformitatem diaboli. Hic est transire a castitate ad luxuriam, et a septem virtutibus principalibus ad septem peccata criminalia.

Secundus isti contrarius, transire a vitiis ad virtutes, et hic est pœnitentium et hic debet fieri per ignem ferventis contritionis et aquam confessionis et pœnitentiæ, in qua omnes sordes lavantur, ut tandem inducatur quis in refrigerium vitæ æternæ. De isto dicitur, Marc. xvi, 7: *Præcedit vos in Galilæam,* quæ interpretatur *transmigratio*: *ibi eum videbitis.*

Tertius, de bono in melius, et hic est justorum qui de operibus justitiæ ad se transeunt ad opera misericordiæ propter proximum. De hoc dicitur in Psalmo lxxxiii, 8: *Ibunt justi de virtute in virtutem,* etc., scilicet de virtute minori in eamdem virtutem majorem: quia charitas aliquando proficit, aliquando deficit: vel de una virtute ad aliam, vel de usu unius virtutis in usum alterius virtutis. Quia sicut dicit ibi quædam Glossa: Non semper uni virtuti studendum est, sed de virtute in virtutem est eundum, donec videatur Deus deorum in Sion. Item, de hoc transitu dicitur, Michææ, i, 11: *Transite vobis, habitatio pulchra.* Quasi diceret: Vos, justi, in quibus Deus habitat per fidem, qui facti estis pulchri per pœnitentiam, transite ad opera misericordiæ proximis impendenda, vobis acquisitive, id est, ad honorem et præmium vestrum.

Qartus, de meliori ad optimum, vel de merito ad præmium, vel de dubio ad securum, vel de temporali ad æternum, vel de fide ad spem, de spe ad rem speratam, de scintilla charitatis ad caminum: quia hic est ignis in Sion, sed caminus in Jerusalem [2]. Vel, transite de exsilio ad regnum, de mundo ad Deum, de umbra ad veritatem, de medio ad omnem plenitudinem, et hujusmodi.

Primus transitus figuratus est a descensu Israel in Ægyptum. Secundus, in ascensu Israel ex Ægypto per Mare Rubrum in deserto. Expone illud diligenter. Tertius, in progressu Israel per desertum, quo signatur pœnitentia per diversas mansiones, quibus signantur virtutum opera. Quartus, in progressu a deserto per fluvium Jordanis ad possessionem terræ promissionis.

Transite ad me omnes, etc. Nota, quod celsitudo beatæ Virginis mons quidam magnus est, in quo beneplacitum fuit Deo habitare in eo, ad quem debemus transire sicut homines, non sicut passeres. Passer enim occupans montem, non transit per vallem, secundum quod superbi dæmones suggerunt peccatori. 5.

[1] Cf. Luc. x, 30.

[2] Isa. xxxi, 9.

Transmigra in montem sicut passer [1], id est, sicut avis quælibet, et sumitur species pro genere. Per vallem enim humilitatis transeundum est ad montem humillimæ Virginis : non est enim vera sublimitas, cujus præambula non est humilitas.

6. *Transite ad me.* Quasi diceret : Quid discurritis per carnales voluptates et mundanas vanitates, quæ vos nequeunt satiare? in me omnis gratia, quam vobis subministrabo, si transieritis ad me. Et hoc est quod sequitur : *A generationibus meis implemini.* Mira fatuitas peccatoris, qui si diligeret aliquam ribaldam, quæ esset ultra flumen, et ipsa clamaret ad eum : Transi ad me, et ero tota tua, statim miser se exponeret morti et submersioni : matri vero Dominicæ facit surdum. Sed caveant sibi tales, ne quandoque audiant ab ea illud Proverbiorum, I, 24 : *Vocavi et renuistis, extendi manum meam*, ut vobis darem Filium meum, qui est omne bonum, scilicet illud consilium Joannis, II, 5 : *Quæcumque dixerit vobis* Filius meus, *facite.* Istud enim omne est et summum consilium, facere scilicet quod præcipit Deus. Sed quia hoc consilium contemnitur a multis, subdit ipsa, Proverb. I, 26 : *Ego quoque in interitu vestro ridebo*, et cætera multa.

7. *Transite ad me omnes*, non quidam, non pauci, exemplo enim Filii dicentis, Matth. XI, 28 : *Venite ad me, omnes qui laboratis*, etc., et qui dicit, Isa, LV, 1 : *Omnes sitientes, venite ad aquas*, vocat omnes ad se gloriosa Virgo : omnes enim vult salvos fieri, et neminem vult perire [2]. In hoc etiam nobis suam indicat largitatem, suas divitias, suam liberalitatem, et desiderium quod habet de salute creaturarum Filii.

Item, Cum dicit : *Transite ad me omnes*, videtur proprie loqui peccatoribus mundum diligentibus, non eam, nec servientibus ei : *ad me*, ut vobis impetrem vinum conpunctionis, quia *ego quasi vitis* : pastum devotionis, quia *flores mei fructus honoris et honestatis* : virtutem dilectionis, quia *ego mater pulchræ dilectionis* : gratiam timoris Dei, quia mater sum *sanctæ spei* [3] : omnem gratiam, incipientem, proficientem et consummantem, quia in me omnis gratia : dona Spiritus sancti, quia *spiritus meus super mel dulcis* : gloriam paradisi, quia *hæreditas mea super mel et favum* [4].

Item, *Transite ad me.* Servo enim conjugatos in matrimonio, viduas in statu suo, virgines in puritate. Omnibus his impetro gratiam, et promitto gloriam. Sunt enim in terra pro uva conjugati, malogranata continentes, ficus dulces virgines. 8.

Transite ad me. Nota, *ad me* : libenter enim debet venire pauper ad divitem, ut locupletur.

Pollutus ad fontem, ut mundificetur.

Debilis ad fortem, ut corroboretur.

Mortuus ad vitam, ut vivificetur.

Cæcus ad collyrium, ut illuminetur.

Ægrotus ad medicinam, ut sanitati reddatur.

Famelicus ad refectionem, ut bene procuretur.

Nudus ad munificam, ut ab ea vestiatur.

Miser ad misericordem, ut misericordiam consequatur.

Deformatus ad replasmatricem, ut reformetur.

Captivus ad redemptricem, ut a carcere redimatur.

Exhæredatus ad patronam, ut hæreditati restituatur.

Servus ad dominam, ut libertate donetur.

[1] Psal. x, 2.
[2] I ad Timoth. II, 4.
[3] Cf. Eccli. XXIV, 23 et seq.
[4] Ibid.

Miles ad reginam, ut si vicerit, coronetur.

Tenebrosus ad lucem, ut lucis filius appelletur.

Hæc enim omnia et in infinitum plura subministrat Virgo gloriosa transeuntibus ad se. Et ideo priusquam illos invitet ad se, præmittit in epistola hodierna : *In me gratia omnis viæ et veritatis* [1]... *Transite ad me* [2], videlicet tribus modis, intellectu contemplando, affectu inhærendo, actu vel opere imitando. Et ad hæc juvant tria præcipue. Partus ejus, qui est lux mundi, et nostrum illuminat intellectum. Gratia quam invenit apud Deum, cujus adjutorio noster affectus inflammatur ad bene operandum. Vita ejus mundissima, quæ opera nostra dirigit per exempla.

9. Sequitur : *Qui concupiscitis me*, qui scilicet vultis mihi servire, et me honorare : vel qui plene vultis satiari : vel qui meum desideratis patrocinium in præsenti, et adspectum in futuro. Et possunt assignari tria quæ deberent nos movere ad transeundum. Primum est labor mundi hujus, ad quem evadendum festinandum esset ad ipsam in qua est requies. Secundum, onus corporis et peccatorum, quod cito esset deponendum. De primo onere, Sapient. IX, 15 : *Corpus quod corrumpitur, aggravat animam.* De secundo, Psal. XXXVII, 5 : *Iniquitates meæ... sicut onus gravatæ sunt super me.* Tertium, amor matris et Filii, qui deberet nos allicere ad transeundum, sicut libenter transitur ad rem valde dilectam.

10. Sequitur : *Et a generationibus meis implemini.* Ecce quo fructu transitur ad illam. Nota, quod prius dicit : *Transite ad me*, et post subjungit : *A generationibus mei implemini.* Quasi diceret : Prius oportet me imitati hos qui meis generationibus voluerint impleri. Quid autem sint generationes ejus, ostendit ipsa ubi paulo dicit supra, Eccli. XXIV, 24 : *Ego mater pulchræ dilectionis, et timoris, et agnitionis, et sanctæ spei.* (Hoc habes multipliciter expositum titulo, quod ipsa dicitur *mater.*)

Vel, Istæ generationes possunt dici odores ejus qui attrahunt affectum, et flores qui delectant intellectum, et fructus qui reficiunt animam. Ideo ipsa appellatur *vitis* : quia habuit in flore odorem, in fructu dulcedinem, in liquore fructus virtutem. Fructus ejus Christus uva, cujus uvæ vinum sanguis Christi in cruce effusus, qui mundum languidum sanavit, mortuum suscitavit, captivum redemit, sordidum lavit, et cætera hujusmodi : et qui mentem digne sumentis jucundat et inebriat. Unde dicitur Christo, Psal. XXII, 5 : *Calix meus inebrians quam præclarus est !*

Hæc autem sunt quæ mentem vere implent et satiant, sed mundanæ et carnales voluptates ipsam inaniunt, et ideo dicit : *Implemini.*

Et nota ubi reperies omnes particulas istius epistolæ : *Ego quasi vitis*, etc., usque, *honestatis*, quære titulo de *prima arbore horti conclusi. Ego mater pulchræ dilectionis*, etc., usque, *virtutis*, titulo de *vocabulis ejus*, ubi ipsa dicitur *mater. Transite ad me omnes*, etc., usque, *implemini*, ut supra. *Spiritus enim meus super mel*, etc., usque *favum*, titulo de *dulcedine Mariæ. Memoria mea in generationes sæculorum*, quære titulo de his quæ debemus ei ex corde, capitulo, quod debemus ei memoriam. *Qui edunt me*, etc., usque, *sitient*, quære § 12 horti conclusi, ubi agitur quomodo ipsa procurat amicos suos. *Qui audit me*, etc., usque, *non peccabunt*, titulo quod Mariæ debemus obedientiam. *Qui elucidant me* [3], etc., titulo, quod debemus ei elucidationem.

[1] Eccli. XXIV, 25.
[2] Ibid., ỳ. 26.

[3] Cf. Eccli. XXIV, 23-31.

§ IV.

Liber generationis [1], etc.

1. *Liber generationis Jesu Christi,* supple, hic est. Sed quia quod exponitur de Christo, potest exponi de beata Virgine, ut in pluribus, potest dici *liber generationis*, etc., hæc est, sicut dicitur: *Visio Isaiæ,* subaudi, hæc est. In hoc autem quod dicitur *generationis,* notatur Mariæ fœcunditas. In hoc quod dicitur *Jesu Christi,* fœcunditatis dignitas vel sublimitas.

Et quia duplex est generatio, bona et mala, primo videndum de libro bonæ generationis Christi, secundo, de libro malæ generationis Antichristi. Liber quandoque dicitur continens, sicut dicitur : *Hic est liber Topicorum :* vel contentum, sicut dicitur: *Scio librum Topicorum.*

2. Fuit enim Maria liber continens. Hic est liber grandis, de quo dicitur, Isa. VIII, 1 : *Sume tibi librum grandem, et scribe in eo stylo hominis.* Nota, quod Spiritus sanctus multoties loquitur Prophetis, non ut ipsi faciant quod eis indicitur, sed ut designetur quod Spiritus sanctus operaturus sit. Liber iste Maria, quæ sic dicitur *liber,* sicut Apostolus, II ad Corinth. III, 2, Corinthios nominat *Epistolam suam.*

Et dicitur liber iste *grandis* dignitate, scientiæ profunditate, multimoda difficultate, sententiarum inscrutabilitate, et omnimoda utilitate. Vel ideo *grandis*: quia compositus sancti Spiritus operatione. Vel, *grandis*, quia scriptus grossis et legibilibus litteris. Siquidem Mariæ innocentia una grossa est littera, sic et ejus humilitas, virginitas, fœcunditas, paupertas, charitas, misericordia, pietas, patientia, et hujusmodi. Singulæ enim virtutes ipsius singulæ litteræ libri istius. Propter hoc dixit Dominus, Habacuc, II, 2 et 3: *Scribe visum, et explana eum super tabulas, ut percurrat qui legerit eum. Quia adhuc visus procul : et apparebit in finem, et non mentietur.*

Præcipitur ergo Isaiæ : *Scribe in eo* [2]. Hoc est quod dicitur, Psal. XLIV, 2: *Lingua mea calamus scribæ.* Quo istrumento? *Stylo hominis,* id est, intelligibiliter, aperte et lucide. Nota, quod elementum dicitur scribi, quando ejus figura protrahitur. Sic ergo Spiritus sanctus Verbum scripsit, dum ejus cooperatione caro Verbi fuit in utero virginali formata. Spiritus sanctus enim dupliciter scribit, scriptura scilicet invisibili, ut in cordibus Prophetarum : scriptura visibili, quando Verbum carnem assumpsit, et quod latuerat in cordibus Prophetarum, revelatum est in conspectu gentium. Sic ergo scriptus est liber iste. Sed quo colore ? atramento nostræ mortalitatis. Unde, Ezechiel. IX, 2, legitur de illo qui indutus erat lineis, qui habebat atramentarium in dorso, quod est inferior pars hominis. Hoc atramentarium habuit Christus in dorso, quando a summo cœlo egrediens, ad ima nostræ mortalitatis descendit, ibique formam servi suscepit sub nostræ mortalitatis amictu. Nigredo siquidem signum est nostræ mortalitatis : quia corpora mortuorum nigrescunt.

Sic igitur liber grandis et magna visio est gloriosa Virgo.

Hic est liber signatus, de quo legitur, 3.
Isa. XXIX, 11: *Erit vobis visio omnium sicut verba libri signati : quem cum dederint scienti litteras, dicent: Lege istum: et respondebit : Non possum, signatus est enim,* scilicet liber iste Judæis sigillis septem, sicut dicitur, Apocal. V, 1. Argumentantur enim sic contra veritatem hujus libri : Virgo fuit : ergo sterilis. Concepit, ergo corrupta est. Portavit,

[1] Matth. I, 11.

[2] Isa. VIII, 1.

ergo gravata. Peperit, ergo cum dolore. Jacuit, ergo debilis. Purificata est, ergo immunda. Circumcidit puerum, ergo puer habuit originale. Ideo liber iste positus est in latere arcæ [1], ut sit Judæis in testimonium, id est, in damnationem. In hoc autem libro tot sunt litteræ, quot virtutes : et qui non habet virtutes, nescit litteras, nescit legere in hoc libro. Unde, Isa. XXIX, 12 : *Dabitur liber nescienti litteras, diceturque ei : Lege : et respondebit : Nescio litteras.*

4. Hic est liber quem vidit Joannes, Apocal. v, 1, in dextera sedentis in throno, signatum cum sigillis septem. In hoc enim libro continetur omnis scientia quæ pertinet ad salutem. Quem tenet Christus in dextera, non in sinistra : quia spiritualem scientiam quæ in eo latet, bonis aperit, malis claudit. Bonis aperit : ideo dicitur teneri in dextera Dei quasi ad aperiendum. Malis claudit : ideo dicitur *signatus.* Et nota, quod Joannes flebat multum : quia nullus dignus inventus est solvere signacula libri nisi solus Agnus, quia nemo novit matrem nisi Filius, et cui Filius voluerit revelare, sicut Christus dicit de Patre [2].

Sigillum primum, quod sine corruptione facta est fœcunda. Unde signatur in rubo ardente, qui non comburebatur [3].

Secundum, quod sine gravamine gravida. Unde caro qua Christum vestivit, dicitur *nubes levis* [4].

Tertium, quod sine dolore puerpera.

Quartum, quod peccare non potuit, ex quo Filium Dei concepit.

Quintum, quod sola creaturarum potest Deo tamquam Filio imperare.

Sextum, quod sine sanguinis effusione passa est amarissimum martyrium, et facta est mater martyrum.

Septimum, quod in assumptione exaltata est super omnes ordines Angelorum: et hoc attendens Isaias, LXVI, 8, dicit de quolibet istorum : *Quis audivit umquam tale ?*

Sequitur : *Signatum septem sigillis*, id est, obscuritatibus universis. Hunc autem librum nemo de Angelis qui sunt in cœlo, unde *neque in cœlo* [5], neque de hominibus adhuc in terra viventibus, unde *neque in terra*, neque de jam defunctis, unde *neque subtus terram*, dignus inventus est *aperire librum*, id est, sufficienter explanare, *neque respicere illum*, id est, intelligere, vel solvere, id est, unionem Verbi cum homine assumpto explicare, nisi solus Agnus, sicut habetur in textu : quia *generationem ejus quis enarrabit* [6] ? Propter hoc de hoc libro dicit ipse Agnus, Isa. XXIV, 16 : *Secretum meum mihi*, etc. 5.

Item, In libri clausura notatur ejus excellentia. Unde dicitur, Apocal. XXII, 7 : *Beatus qui custodit verba prophetiæ libri hujus.*

Hic est libellus apertus in manu Angeli, Apocal. x, 8, de quo dictum est Joanni : *Vade, et accipe librum apertum de manu Angeli.* Et paulo post, ỷ. 9 : *Et abii ad Angelum, dicens ei ut daret mihi librum : et dixit mihi : Accipe librum et devora illum.* Et paulo post, ỷ. 10 : *Devoravi illum : et erat in ore meo tamquam mel dulce, et cum devorassem eum, amaricatus est venter meus.* Liber ergo iste dulcis gustu, sed amarus effectu. Verba enim Mariæ sive loqui de Maria dulciora sunt super mel et favum animæ diligenti eam, sed faciunt amaricare ventrem Joannis, id est, illius in quo est gratia : quia memoria ejus et exempla in suis imitatoribus temporales delectationes et carnales voluptates amaricant et refrænant. Dulcissima siquidem est hujus libri scientia in prædicatione : sed 6.

[1] Cf. Deuter. XXXI, 26.
[2] Luc. x, 22 et Matth. XI, 27.
[3] Exod. III, 2.
[4] Isa. XIX, 1.
[5] Apocal. v, 3.
[6] Isa. LIII, 8.

sicut dictum est, *ventrem*, id est, delectationes amaricat in exhibenda actione.

Et nota, quod dicitur; *Vade, et accipe.* Ille vadit, qui a carne et mundo recedit. Ille petit librum ab Angelo, qui postulat per orationem sapientiam a Deo, et gratiam intelligendi sententiam libri, id est, Scripturæ. Ille accipit quasi in manu, qui secundum libri doctrinam et scientiam operatur.

7. *Et dixit mihi*: *Accipe librum, et devora illum.* Accipe per intellectum, devora per affectum. Non dixit, mastica exponendo, vel prædicando, sed devora includendo in corde et memoriter retinendo. Quædam enim mysteria a malis sunt abscondita, sed tamen bonis conservanda. *Et faciet amaricari ventrem tuum,* id est, memoriam vel sensualitatem. Qui enim apponit scientiam, apponit et dolorem.

8. Item, Verba libri hujus secundum quod signanda sunt, id est, sigillanda, sicut præcipitur Joanni, Apoc. x, 4: et hoc ne pateant inimicis, et ne margaritæ spargantur ante porcos. Secundum quid figurarum velaminibus occultanda, secundum quid plene manifestanda. Unde iterum dictum est ei, Apocal. xxii, 10: *Ne signaveris verba prophetiæ libri hujus.*

9. Hic est liber vitæ Agni [1]. In libro nimirum vitæ illi soli scripti sunt, qui per gratiam ad gloriam pertingunt. Qui liber *vitæ agni* esse dicitur: quia bonum cœleste, quod divinitas justis tribuendum prædestinavit, humanitas dispensabit quam de Maria assumpsit.

10. Hic est liber scriptus a nostro judice, de quo dicit, Job, xxxi, 35, et seq., quasi desiderans ortum Mariæ: *Librum scribat ipse qui judicat*, id est, Filius cui potestatem dedit Pater judicium facere [2]. *Ut in humero meo portem illum*, id est, secundum doctrinam ejus ordinem vitam meam, et magisterio ejus subjiciam opera mea. *Et circumdem illum quasi coronam mihi*, id est, postquam certavero secundum ejus doctrinam, coronam recipiam quam promittit. *Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, et quasi principi offeram eum.*

Hic est liber quem scripsit Baruch ex ore Jeremiæ, qui ex ore Jeremiæ scripsit omnes sermones libri quem combusserat Joakim, rex Juda, igni, et insuper additi sunt sermones multo plures quam ante fuerant, sicut legitur, Jerem. xxxvi, 4. Baruch scriptor, Spiritus sanctus scriptor Patris, Jeremias est pater, os Jeremiæ Filius est, quasi diceretur a tota Trinitate: In beata Virgine bona vobis data destructa per Joakim, regem Juda, id est, per Adam, reperta sunt, et etiam plura et meliora bona quam prius. Multo enim beatior fuit Maria quam Adam: et quidquid per Adam amisimus, nobis per Mariam restitutum est cum multo fervore gratiarum. 11.

Hic est liber de quo dicitur, Malach. 12.
iii, 16: *Scriptus est liber monumenti coram eo timentibus Dominum et cogitantibus nomen ejus.* Maria dicitur *liber monumenti*: quia monet mentem Filii ad misericordiam, et etiam mentes nostras, ut simus memores Dei: et scriptus est hic liber *coram eo*, scilicet coram Deo, *timentibus eum et cogitantibus nomen ejus*, id est, caventibus peccatum et facientibus bonum.

Hic est liber Filii, sicut Filius liber Pa- 13.
tris. Unde possumus dicere Filio: Protector noster, adspice in faciem matris tuæ. Sicut dicimus Patris: *Respice in faciem Christi tui* [3].

[1] Cf. Apocal. xxii, 19.
[2] Joan. v, 27.
[3] Psal. lxxxiii, 10.

14. Hic est liber de quo dicitur, Eccli. xxiv, 32, enumeratis arboribus, herbis et speciebus, quibus Maria figuratur, subdit Jesus, filius Sirac, videlicet noster Jesus perhibens testimonium matri : *Hæc omnia liber vitæ, et testamentum Altissimi*, in est, horum omnium quæ diximus, similitudinem et rationem continet in se beata Virgo, quæ est liber vitæ, et cujus libri lectio docet veram sapientiam. Vel sic : *Hæc omnia liber vitæ,* id est, beata Virgo, de qua locutus est sub metaphora florum et aliorum multorum, est liber vitæ beatis in patria, et sic ipsa est liber beatorum.

15. Hic est liber de quo dicit, Ezechiel. II, 9 : *Vidi, et ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber* : *et expandi illum coram me, qui erat scriptus intus et foris,* etc. Ubi Propheta dicit, *vidi,* congaudet visioni : quod *ecce,* invitat alios ut hoc recolant et attendant. Nihil enim magis videndum spiritualibus oculis vel attentius recolendum quam largitas illa quam tota Trinitas fecit nobis, quando ad salutem mundi nata est beata Virgo, per quam habuimus salvatorem, redemptorem, et propugnatorem nostrum et advocatum apud Patrem : et hæc largitas est illa manus de qua dicit : *Ecce manus missa ad me, in qua erat involutus liber*, id est, Maria de qua nihil vel parum antea sciebat mundus. *Et expandit illum coram me,* quod factum est secundum quod in Apostolica prædicatione, et quotidie fit in beneficiorum ejus innumera perceptione. *Qui erat scriptus* indelebiliter digito Dei, qui est Spiritus sanctus. *Intus* perfecta scientia, *et foris,* scilicet conversatione et operatione sancta. Vel ideo dicitur hic liber involutus et scriptus : quia in eo fuerunt omnes thesauri scientiæ et sapientiæ absconditi [1].

Debemus igitur hunc librum legere exterius, ut scientiam discamus qua sciamus conversari in medio nationis pravæ et perversæ exemplo Mariæ, et interius ut provideamus Dominum semper in conspectu nostro. Vel, legamus exterius ad imitationem bonorum exemplorum, interius ad contemplationem æternorum. 16.

Aliter : Scriptus fuit hic liber *foris* quantum ad scientiam Veteris Testamenti. Unde dicit : *Sicut locutus est ad patres nostros* [2], etc. *Intus* scientia Novi, quod tamquam magistra docuit Apostolos. Ideo dicitur, Luc. II, 19 : *Maria conservabat omnia verba hæc,* tamquam liber. Vel, *intus* ad spiritualium et perfectorum exercitationem, *foris* ad simplicium et minorum eruditionem. *Intus,* ut secretum sapientiæ immundis occultetur : *foris,* ut veritas mundis reveletur.

Quod autem sequitur in Ezechiele, II, 9 : *Scriptæ erant in eo lamentationes, et carmen, et væ,* totum non convenit huic libro. Lucifer enim in sui natura scripsit væ, et hoc indelebiliter. Adam in sui natura lamentum, sed delebiliter. Sed in libro isto indelebiliter scriptum est carmen, et hoc sine væ et lamento.

Item, In hoc libro scripta fuit ignea lex, scilicet charitas [3], quæ dicitur *lex* : quia nos ligat et colligat Christo, et venit et adhærere facit. Nam, *qui adhæret Domino, unus spiritus est* [4] cum eo, unitate scilicet amoris et gratiæ. Vel ideo *lex* : quia membra nobis ligat, ne faciamus ut furibundi : et quia nos refrænat a malo : *ignea,* quia nos inflammat ad amorem Dei et proximi. Item, ideo Maria dicitur *liber,* quia liber antiqua dicta et gesta conservat. Et Maria exempla Patriarcharum, verba Prophetarum, pastorum, magorum, Simeonis, et Annæ, et ipsius Filii sui verba et gesta conservabat omnia in corde suo tamquam liber [5]. 17.

[1] Ad Coloss. II, 3.
[2] Luc. I, 55.
[3] Deuter. XXXIII, 2.
[4] I ad Corinth. VI, 17.
[5] Luc. II, 51.

18. Item, Intentio hujus libri est pacificare quæ sunt in cœlo, et in terra, peccatores Filio reconciliare, voluntatem Dei peccatoribus intimare, et hujusmodi, et ideo *nostra* dicitur *mediatrix*, et etiam *advocata*. Materia hujus libri sapientia Dei abscondita à sæculis. Lectio hujus libri via est ad veram scientiam. Sicut enim lectio via est ad scientiam secundum beatum Bernardum, sic inspectio et recordatio verborum, operum, et exemplorum beatæ Virginis via est ad illam scientiam, de qua dicitur, Proverb. xix, 2 : *Ubi non est scientia animæ, non est bonum*. Propter hoc in epistolis quæ de ea leguntur, dicitur *lectio libri Sapientiæ*. Et felix ille qui de libro isto quantulamcumque lectionem quotidie memoriæ commendabit. Et hoc est quod dicit liber iste de seipso : *Qui audit me, non confundetur* [1], ecce informatio et præmium auditorum : *et qui operantur in me*, id est, secundum quod doceo, *non peccabunt*, ecce lucrum præcepta hujus libri facientium : *et qui elucidant me*, *vitam æternam habebunt*, ecce præmium docentium. Et in his consistit utilitas hujus libri. Propter hoc etiam dicitur de libro ultimo Apocalypsis, Apocal. xxii, 7 : *Beatus qui custodit verba prophetiæ libri hujus*.

19. Hic est liber contemplativorum quos ipsa instruit quasi triplici lectione, scilicet castitate quam vovent in ingressu ordinis contra luxuriam, paupertate per abrenuntiationem proprietatis contra avaritiam, humilitate per votum obedientiæ contra superbiam. Felix qui hæc operando, recordatur lectionum hujus libri. (Quære de hac materia causa vigesima septima). Hic est liber beatorum, ut supra dictum est, in quo ipsi legunt, audiunt et cognoscunt quæ nec oculis eorum prius vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit [2], etc.

[1] Eccli. xxiv, 30.
[2] I ad Corinth. ii, 9.

Hoc est illud exemplar ad quod transcribendi et corrigendi sunt libri conscientiarum nostrarum. Unde dictum est Moysi, Exod. xxv, 40. *Inspice, et fac secundum exemplar quod tibi in monte monstratum est*. Et loquebatur de vasis tabernaculi, quibus fideles animæ figurantur. Hoc idem habetur, ad Hebr. viii, 5. 20.

§ V.

Signum magnum apparuit in cœlo, mulier amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim [3].

Prothema generale in hoc festo, cum beata Martha sicut hodie legitur, fere per totam Ecclesiam intentissima esset quomodo pasceret Christum et socios ejus, quibus hospitibus nulli meliores, neque æque boni umquam inventi sunt : parti tamen ejus quæ bona fuerat, præponitur pars Mariæ, quæ *optima* appellatur à Domino [4]. Quia si magnum est per opera misericordiæ pascere ventres cras morituros, absque ulla comparatione in infinitum majus est verbo Dei pascere animas sine fine cum Christo victuras. Si quis autem dixerit jam Dominum non sermocinari in terris, audiat ipsum discipulis suis et omnibus veris prædicatoribus dixisse in Evangelio, Luc x, 16 : *Qui vos audit, me audit*. Et, Jerem. xv, 19, dicit ipse prædicatori : *Si separaveris pretiosum à vili*, id est, animam a vilitate peccati, *quasi os meum eris*. Et hoc solum testimonium nobis sufficere deberet ad audiendum verbum Dei, etiamsi nullum aliud scriptum esset. 1.

Signum magnum, etc. Verba hæc verba sunt beati Joannis paranymphi matris 2.

[3] Apocal. xii, 1.
[4] Cf. Luc. x, 42.

Dominicæ per naturam, matris vero suæ per gratiam, dignitatem per excellentiam hodiernæ assumptionis illius sub breviloquio describentis : et notari possunt per ordinem in proposito verbo.

Primo, cur Maria appellatur *signum* non solum hic, sed et, Isa. VII, 14, ubi dicitur Judæis vel domui David : *Dabit Dominus ipse vobis signum : Ecce virgo concipiet*, etc. (Quære titulo de conceptu virgineo.) Signum enim congrue potest dici et active et passive. Maria signum magnum passive : quia signata est in operibus antiquorum, in factis Patriarcharum, in oraculis Prophetarum, ut in arca Noë, in virga Aaron, in rubo Moysi, in arca testamenti, in throno Salomonis, et hujusmodi.

Active : quia signat nobis sermonibus, responsionibus et operibus suis quid amplectendum sit, quid cavendum, quid appretiandum, quid vilipendendum.

Ratione dantis, scilicet ipsius Domini. Isa. VII, 14 : *Dabit Dominus ipse vobis signum*. Nota, quod dicitur *Dominus ipse*, quasi non alius : quia nullus dare potest tale signum nisi ipse solus. Vel, in hoc quod dicitur *Dominus ipse*, signatur quod per hoc signum nec divinitas operata est sine homine, nec humanitas sine divinitate Verbi. (Totum hoc invenies plenius titulo de *conceptu virgineo*.)

Ratione novitatis. Numquam enim auditum vel visum fuerat, numquam in cor hominis ascenderat, quod aliqua pura creatura, scilicet homo, exaltaretur super universos et singulos ordines Angelorum.

Ratione rei signatæ : vere enim Maria signum, ut dictum est supra, magnum gratia et gloria, merito et præmio. Vel, ut fiat comparatio, magnum, quia virgo : majus, quia mater : maximum, quia mater Dei, ultra quod nulla magnitudo creaturæ.

Ratione utilitatis immensæ : qui ante assumptionem illius advocata nostra separata erat a nostro judice, cum ille sederet ad dexteram Patris, et ipsa adhuc maneret in terris. Perutile ergo erat adhuc miseris, ut mediatrix inter ipsos et Filium immediate judici assisteret, et ipsum pro eis e vicino exoraret, quod factum est in assumptione, quando illud Psalmistæ impletum est, Psal. XLIV, 10 : *Adstitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato*, id est, in corpore glorificato, ut valeat ei ostendere ventrem quo portavit et ubera quibus lactavit : quia delectatur infans ab ubere [1]. Ideo sæpe dicendum huic infanti : *Beatus venter qui te portavit* [2], etc., ut ex horum recordatione facilius ad misericordiam moveatur. Decentissime enim disponitur regina misericordiæ juxta regem justitiæ.

Ratione situs vel loci in quo apparuit. Unde dicitur : *Apparuit in cœlo* [3]. Vere enim magnum est quidquid cœleste est, sed minimum quidquid terrenum est : quia terra est quasi punctum sive centrum cœli, cœlum vero quasi magna camera circumquaque diffusa.

Aliter : Signum magnum virgo mater, nec ante nec post simile visum. Vel, signum magnum : quia virgo desponsata. (Quære titulo de causis suæ desponsationis.)

Sequitur : *Apparuit*. Sed cui, vel quibus? Respondendum, quod toti Ecclesiæ triumphanti. Unde dicit : « Vidi speciosam sicut columbam ascendentem, etc. Triumphanti ergo apparuit per cognitionem, militanti quæ hæc credit, apparuit per fidem. 4.

Si quæratur, quomodo ascendit? Respondendum, quod sicut *virgula fumi* [4]. (Quære titulo de aromatibus horti conclusi).

Sequitur : *In cœlo*. Triplex cœlum. Aereum, in quo volucres cœli volant, de quo dicitur, Psal. VIII, 9 : *Volucres cœli*, etc. Sidereum, in quo stellæ cœli

[1] Isa. XI, 8.
[2] Luc. XI, 27.
[3] Apocal. XII, 1.
[4] Cantic. III, 6.

stant, de quo dicitur, Eccli. XLIII, 10: *Species cœli gloria stellarum.* Empyreum, in quo Angeli Deum laudant. Sed nec in primo, nec in secundo, nec in tertio, cum super omnes Angelorum choros non dubitetur exaltata. Unde: « Ascendentem desuper rivos aquarum. » Sed in altiori si quod altius est, vel superiori parte empyrei, ubi est thronus divinæ majestatis, quod dicitur cœlum sanctæ Trinitatis. Nihil enim creditur altius in cœlo sede Mariæ, quæ ad dexteram Filii sedere creditur in throno majestatis, sicut præfiguratum est in matre Salomonis [1].

4. Sequitur: *Mulier amicta sole.* Ecce qualiter assumpta, scilicet non nuda, id est, tantum in anima, sed amicta sole, id est, glorificato corpore. Unde dicitur *adstitisse a dextris Filii in vestitu deaurato* [2], id est, in corpore glorificato. Quam videlicet gloriam Dominus ostendit discipulis suis in monte Thabor [3]: et promisit fidelibus cunctis. Matth. XIII, 43: *Tunc justi fulgebunt sicut sol in regno Patris eorum.* Et quam jam vere creditur reddidisse matri suæ, quæ si exspectaret corporis sui glorificationem usque ad diem judicii, jam non essent omnia quæ facta essent in ea, nec ipsa videretur in omnibus singularis. (Titulo, quod Maria dicitur *mulier bona.* Quære quare ipsa *mulier* appellatur: dicitur enim mulier quasi mulcens herum.)

Maria *amicta sole*, id est, ornata, decorata et nobilitata tali ac tanta prole. Beatus Bernardus: « Hæc est virginis nostræ gloria singularis, etc. » Omnes enim sancti Christum induunt per fidem et imitationem. Unde Apostolus, ad Galat. III, 27: *Quicumque in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Et ad hoc invitat idem Apostolus, ad Roman. XIII, 14: *Induimini Dominum Jesum Christum.* Et per glorificationem ab ipso perfectius induendi. Mariæ vero singulariter amictus factus est sol iste, quæ ipsum carne sua singulariter amictum portavit. Nulla enim sic in terris gratia ejus, nulla sic in cœlis ejus gloria est amicta. Et nota, quod Maria facta est amictus Solis justitiæ, quando ipsum carne mundissima induit, et amicta ipso sole quando Filium portans in utero facie resplendebat ut sol, ita quod Joseph, ut dicitur, ipsam facie ad faciem videre non poterat. (Quære istud titulo de *corporali pulchritudine Mariæ.*) Beatus Bernardus ad Mariam: « Manet in te, o Domina, sol iste, et tu in eo: vestis eum, vestiris ab eo: vestis eum substantia carnis tuæ, vestit ille te sua gloria majestatis: vestis nube solem, et tu ipsa sole vestiris. » Triplicem enim amictum præbuit ipsa isti soli, scilicet pallium zeli, saccum repositorium pretii, et cilicium pœnitentiæ. Pallium zeli: quia ipse est Deus zelotes [4]. (De hoc pallio invenies titulo, quod Maria *castellum*, post principium capituli.) Saccum in quo repositum fuit pretium nostræ redemptionis, qui saccus fuit conscissus in cruce clavis et lancea, ut pretium effunderetur, quo sumus redempti: quod pretium fuit ille sanguis, de quo dicit Petrus, I Canon. I, 18 et 19: *Non corruptibilibus*, etc., *sed pretioso sanguine*, etc. De hoc sacco Job in persona Christi, Job, XVI, 16: *Saccum consui super cutem meam*, etc. In hoc etiam sacco repositum fuit triticum, quo pascuntur Angeli et homines in altari: de quo tritico, Joan. XII, 24: *Nisi granum frumenti*, etc.

Item, Cilicium ei præstitit, id est, carnem cum illis asperitatibus cilicinis, in quibus pœnitentiam fecit pro iniquitatibus nostris. Unde dicit per Psalmistam, Psal. LXVIII, 12: *Posui vestimentum meum cilicium*, etc. Et in hoc cilicio solvit ipse quod non rapuerat, sed quod primi parentes. Sic beata Virgo fuit hujus solis amictus tripliciter.

[1] III Regum, II, 19.
[2] Psal. XLIV, 10.
[3] Matth. XVII, 2.
[4] Exod. XX, 5.

Maria amicitur Christo sicut ferrum amicitur candenti igne : Deus enim *ignis consumens est*[1]. Quis ergo dubitet cor Virginis hoc igne succensum, cum fuerit tali opertorio amictum?

Sicut luna amicitur solis lumine. Unde dicitur, *pulchra ut luna*[2]. Aliter enim non est pulchra luna, nisi cum solis radiis est vestita. Sicut cera amicitur sigilli charactere, cera videlicet informis et rudis : Filius enim figura est substantiæ ejus, id est, Patris[3]. Quis ergo dubitat cor Virginis et brachium hujusmodi figura impressum, et ita sigillo Patris, qui Filius ipse est, insignitum ? Et hoc est quod Filius dicit tam Mariæ quam fideli animæ, Cantic. VIII, 6 : *Pone me ut signaculum super cor tuum, ut signaculum super brachium tuum.* Sicut vitrum purum et candidum amicitur solari jubare : sicut aer nubilosus amicitur solis claritate et ignitur fervore : sicut aqua pura infusa dolio vini rubicundi amicitur ipsius colore, sapore et odore : sicut luna pura et candida amicitur colore ipsius tincturæ : sicut argentum candidum colorem induit ipsius deauraturæ. (Comparationes istas invenies titulo de *pulchritudine Mariæ*, capitulo primo.)

6. Aliter : *Amicta sole* : quia caruit omnis peccati obscuritate : et hoc etiam in præsenti. Vel, *amicta sole*, id est, glorioso corpore, quod dicitur sole amictum propter quatuor dotes, quas habitura sunt corpora electorum, quibus scilicet dotibus respondent quatuor proprietates solis.

Sol enim refulget clarissime. Agilissime : statim enim ut prima pars solis in Oriente elevatur in nostro hemisphærio, percutit lux ejus cœlum Occidentale ejusdem hemisphærii : et sic in ictu oculi distantissima transit terrarum spatia. Subtilissime penetrans soliditatem vitri et crystalli. Impassibiliter : quia solus sol defectum vel corruptionem non patitur. Ipsum enim nec aqua emollit, nec fœtor corrumpit, nec ignis comburit, nec gladius scindit, nec vitrum obsistit, et ita est impassibilis.

Est ergo dicere : *Mulier amicta sole*, id est, glorificato corpore cum quatuor dotibus signatis in sole. In assumptione enim ejus sol quem vestierat glorioso carnis diademate, sicut dicitur, Cantic. III, 11, quando Verbum Dei factum est caro in ea, ut matri Filius vices rependeret, gloriosa claritate sua eamdem insignivit.

Sequitur : *Et luna sub pedibus ejus.* 7.
Hoc multipliciter exponitur, et pertinet ad excellentiam loci ad quem assumpta est. Luna enim, ut quidam asserunt, ultra omnes creaturas inferiores visibiles existit, et tamen Virgo super ipsam. Siquidem luna dicitur quasi lux aliena : quia et mutabilis est, et lumen habet a sole, et signat omne illud quod aliunde lucet, et mutabile est in propria natura. Sic Cherubim et Seraphim non lucent a se, sed a Deo qui solus lux est illuminans. Et ideo dicitur *sol* quasi solus lucens. Cætera vero sunt lux illuminata. Est ergo dicere : *Luna sub pedibus ejus*, ac si diceretur : Exaltata est super omnem puram creaturam, ideo etiam dictum est ei : *Multæ filiæ congregaverunt divitias, tu supergressa es universas*[3], ecce quod ei sub pedibus.

Aliter : *Luna sub pedibus ejus.* Nota, quod luna unica est et singularis, et quandoque corniculata apparet, et ideo signat Ecclesiam Catholicam, quæ una est. Unde dicit Christus, Cantic. VI, 8 : *Una est columba mea*, etc. Cujus duo cornua, Ecclesia militans et triumphans. Quod scilicet *luna sub pedibus ejus* esse describitur, quam utraque Ecclesia in gratiarum actione illius prostrata vestigiis intercessione ejus tamquam media-

[1] Deuter. IV, 24.
[2] Cantic. VI, 9.
[3] Ad Hebr. I, 3.
[4] Proverb. XXXI, 29.

tricis, ab eodem sole cupiens et capiens participium veræ lucis. Quod enim triumphans jam capit et obtinet per Mariam, cupit sibi militans obtinere per eam.

8. Aliter: *Luna sub pedibus ejus.* Hoc referri potest ad statum ipsius præsentem, ut per lunam designetur gloria mundana quæ ad instar lunæ numquam in eodem statu permanet. Hanc mundi gloriam gloriosa Virgo sprevit ut contemptibilem, contempsit ut inutilem, conculcavit ut vilem, compressit pedibus ut rebellem, transiit et transilivit ut venenatam et nocivam, et in hoc principaliter et primo debet fidelis anima Mariam imitari. Huic gloriæ mundanæ peroptime conveniunt proprietates lunæ. Nam gloria ista vana deficiens, transitoria, umbratilis et caduca, ab amore Dei refrigerans, mundi hujus amore humectans, et numquam permanens in eodem statu. Hanc sub pedibus Maria habet, et etiam habere debet omnis fidelis anima. Ideo dicitur: *Luna sub pedibus ejus.*

Aliter: *Luna sub pedibus ejus.* De diabolo dicitur, Eccli. xxvii, 12: *Stultus sicut luna mutatur.* Stultus dicitur quasi stans altus. Hic est diabolus, qui noluit humiliari cum cæteris Angelis, sed dixit, Isa. xiv, 13: *In cœlum conscendam, super astra exaltabo solium meum: sedebo in monte Testamenti, in lateribus Aquilonis,* etc. Et hic stultus mutatus est ut luna, scilicet a claritate Angeli in obscuritatem diaboli.

Item, Ut luna a mene quod est defectus. Hic est diabolus, qui a plenitudine domus Dei cecidit in defectum totius boni. Hic autem stultus vel hæc luna sub pedibus Mariæ, quia subjectus ei plenarie. Unde dictum est serpenti, Genes. iii, 15: *Ipsa conteret caput tuum,* etc. (Quære titulo, quod Maria *mulier fortis.*)

9. Sequitur: *Et in capite ejus corona stellarum duodecim.* In his verbis exprimitur ad quantam gloriam seu dignitatem sit assumpta. Stellas istas in corona Mariæ interpretatur beatus Bernardus duodecim prærogativas in Virgine, propter quas dicta est *gratia plena.* (Quære istud in tractatu de privilegiis et prærogativis ejus, in principio tractatus.) Caput beatæ Virginis congrue dici potest humilitas, cujus merito coronata est in reginam in sua assumptione: quia sicut in humano corpore omnes sensus quodammodo ortum habent a capite, sic universæ virtutes Virginis ortum habuerunt ab excellentia humilitatis ejus. Et sicut in corpore caput membris supereminet universis, sic inter cæteras ipsius virtutes quas omnes habuit in superlativo, humilitas præeminebat. Et sicut a capite reguntur membra cætera, sic in beata Virgine erat humilitas quasi pædagogus cæterarum virtutum.

Aliter: Hæ duodecim stellæ duodecim privilegia sunt, quas habet Maria præ omnibus creaturis, sicut assignavimus supra. Primum, quod virginitatis fuit primiceria. Secundum, tertium, et quartum, quod facta est sine corruptione fœcunda, sine gravamine gravida, sine dolore puerpera: et ita de aliis per ordinem. 10.

Aliter, ut expositio proprie conveniat præsenti solemnitati: Stellæ sunt sancti. Unde, Eccli. xliii, 10: *Species cœli,* id est, Ecclesiæ, *gloria stellarum,* id est, dignitates et excellentiæ sanctorum. Et Apostolus, I ad Corinth. xv, 41: *Stella a stella differt in claritate,* etc. Et Daniel. xii, 3, dicitur de Doctoribus: *Qui ad justitiam erudiunt multos, fulgebunt quasi stellæ in perpetuas æternitates.* Duodenarius autem numerus est universitatis. Duodecim ergo stellæ, sanctorum universitas, qui per fidem Trinitatis in quatuor mundi partibus salvati sunt, et salvantur per eam. Nam ab ipsa habuerunt illum per quem vicerunt, id est, Christum, cujus auxilio vicerunt hostem triplicem, et a quo coronati sunt victores. Omnibus etiam sanctis Christum Dei 11

virtutem peperit et Dei sapientiam, qui et ipsos pugnare docuit cum antiquo serpente, et ejus suffulti præsidio, de hostibus triumpharunt. Habuerunt nihilominus per ejus exempla magisterium vel quasi artificium expugnandi trinam concupiscentiam mundi, videlicet exemplo paupertatis concupiscentiam oculorum, exemplo virginitatis concupiscentiam carnis, et vitæ superbiam exemplo humilitatis. Ipsi igitur convenit illud quod dicitur de Filio ejus, Apocal. xix, 12 : *In capite ejus diademata multa.* Nam per eam Christum habuerunt, per quem omnes victoriæ obtinentur. Propter quod dicitur, Zachar. vi, 11 : *Sumes,* a transmigratione, *aurum*, etc., *et facies coronas, et pones eas in capite Jesu* : quia omnes sanctorum victoriæ debent ei adscribi. Denique sicut Paulus Philippenses[1] et Thessalonicenses[2] vocat coronam suam in Domino, quia exhortatione et informatione sua in agone certaminis permanserunt : sic Maria omnem fidelium congregationem potest non immerito coronam suam in Domino nuncupare, assignatum est supra. Ipsam enim omnes sancti coronant quodammodo, suas ei victorias et coronas adscribentes, qua mediante et per quam post Deum sciunt se coronatos. Et hoc signatum est, Apocal. iv, 10, ubi Joannes describit viginti quatuor seniores procidentes ante sedentem in throno, et mittentes coronas ante thronum quasi ad pedes sedentis in ipso throno. Per viginti quatuor sicut et per duodecim sanctorum universitas figuratur. Duodecim enim Patriarchæ, scilicet filii Jacob fuerunt in Veteri Testamento, et duodecim Apostoli in Novo, quos Christus luctator noster genuit in passione. Vel, sicut dicitur in Glossa, viginti quatuor fiunt per sex et quatuor in se ducta. Sex ad opera sex dierum, quatuor ad Evangelium referuntur. Hæc est Ecclesia quæ in Novo et Veteri Deum colit. Mittebant igitur viginti quatuor seniores coronas suas ante thronum quasi ad pedes sedentis in throno, cognoscentes se non suis meritis, sed per passionem Christi quam in humana natura quæ per pedes designatur, sustinuit coronatos. Easdemque coronas suas in capite Mariæ collocant, de qua suscepit humanam naturam sanctorum omnium coronatorum. Quis ergo digne exprimat quantis obsequiis seu quanta reverentia omnes sancti beatam Virginem excolant et frequentent, cum coronas suas eidem se debere non ignorent?

[1] Ad Philip. iv, 1.
[2] II ad Thessal. ii, 19.

§ VI.

Tota pulchra es, amica mea [3], *etc.*

1. In hac auctoritate secundum quod convenit beatæ Virgini et præsenti solemnitati, notatur ejus dignitas et prærogativa in sex.

Primo enim commendatur ab omnimoda pulchritudine, cum dicitur : *Tota pulchra es.*

Secundo, ab amicitia et vera charitate, cum dicitur : *Amica mea.*

Tertio, a cordis puritate : unde subditur : *Et macula non est in te.*

Quarto, a totius Trinitatis venerabili vocatione : unde ter ei dicitur : *Veni* [4].

Quinto, a virtutum et meritorum multitudine : unde bis mentio fit de *Libano.*

Sexto, a gloriosa promissione : quia promittitur corona gloriæ : unde, *Coronaberis.*

2. Dicitur ergo : *Tota pulchra es.* (Hoc habes multipliciter expositum titulo de *pulchritudine ejus* in principio capituli).

Amica mea. (Quære titulo, quod ipsa dicitur *amica Christi*).

[3] Cantic. iv, 7.
[4] Ibid., ℣. 8.

Et macula non est in te. (Quære ubi exponitur *tota pulchra es*).

Ergo, *veni de Libano*, etc. Et nota, quod appellat eam amicam et sponsam, et innuit reginam ubi dicit : *Coronaberis.*

Dicit ergo : Veni, amica, id est, conscia secretorum, ut tibi revelem secreta, quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, etc. Veni, sponsa, ad thalamum sponsi tui immortalis, ne ab ipso de cætero separeris. In hac enim solemnitate ingressa est Bethsabee ad regem in cubiculo [1], et Esther ducta est ad cubiculum Assueri [2]. Expone istud. Veni, humilis ancilla, ut fias sublimis regina. *Qui* enim *humiliatus fuerit, erit in gloria* [3]*:* et ancillæ debetur exaltatio tanto major, et locus sublimior, quanto ipsa ancilla humilior.

3. Mariæ dicitur, *veni*, propter triplicem ejus statum, scilicet virginalem, et conjugalem, et vidualem. Ratione primi signatur per Rebeccam, ratione secundi per Esther, ratione tertii per Judith.

Quia per humilitatem placuit Deo, per virginitatem Angelis quæ facta est eorum soror, per misericordiam hominibus. Per primum vicit diabolum, per secundum carnem, per tertium mundum, cujus amatores nesciunt misereri.

Propter charitatem qua fuit amica, propter simplicitatem qua columba, propter contemplationem qua formosa : unde dicitur ei, Cantic. II, 10 : *Surge, propera, amica mea, columba mea, formosa mea, et veni.*

Quia Pater et Filius et Spiritus sanctus vocabant eam ad coronam. Pater, cui potentia, ut ei redderet præmium humilitatis. Filius, qui est sapientia, quæ non habitat in corpore subdito peccatis, præmium virginitatis. Spiritus sanctus, qui est benignitas, præmium charitatis. Et ita *veni* ter positum signat Trinitatem personarum, ipsam ad coronam vocantium. Vel etiam ipsam quæ tota pulchra describitur, videre gestientium. Unde dicunt : *Revertere, revertere, Sulamitis! revertere, revertere, ut intuamur te* [4]. Ut Pater humilem, Filius virginem, Spiritus sanctus honoret misericordem.

Veni de Libano. Libanus interpretatur albus, candidus, candor, candidatio, quasi in significatis istorum quatuor habitabat Virgo quando vocabatur ad coronam. Erat enim alba et candida per duplicem virginitatem, vel per puritatem et innocentiam, quæ duo signantur in candore. Erat etiam candor substantive, non solum adjective, quia *candor est lucis æternæ, et speculum sine macula* [5]. Et ab isto candore candescit quidquid candidum est : quia, sicut dicit Hieronymus : « Nihil speciositatis, nihil gloriæ et candoris, quod ex ipsa non resplendeat. » Erat et est candidatio : quia nigros peccatores qui divinam peccando amiserunt similitudinem, impetrando eis a Filio gratiam compunctionis, misericorditer candidat et dealbat : quod præviderat Isaias, Isa. I, 18, quando talibus promittebat dicens : *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur*, etc. 4.

De Libano. Nota, quod Libanus mons quidam est in terra promissionis. Libanus etiam arbor est thuris. Et Libanus Græce dicitur *thus* Latine. In quantum ergo Libanus mons qui est terra super terram exaltata, designat magnum cumulum meritorum et excellentiam virtutum et operationum ipsius. Nostra autem merita et pauca sunt et impura. Unde, Isa. LXIV, 6 : *Universæ justitiæ nostræ*, etc. Virtutes etiam nostræ si quas habemus, squalidæ sunt et fœtu- 5.

[1] III Regum, II, 19.
[2] Esther, V, 1.
[3] Job. XXII, 29.
[4] Cantic. VI, 12.
[5] Sapient. VII, 26.

lentæ ex vicinia vitiorum. Dicitur ergo Virgini, ut veniat de Libano monte, receptura pro magno cumulo virtutum et meritorum, magnum cumulum præmiorum.

In quantum Libanus arbor thuris, cui ipsa se comparat, Eccli. xxiv, 21, ubi dicit: *Quasi Libanus non incisus vaporavi habitationem meam.* (Quære expositionem titulo de *Libano*). Vocatur ad coronam: quia facta est mater virgo purissima perseverans. In hoc enim quod subditur: *Libanus non incisus*, designatur candor virginitatis illibatæ. In hoc quod subditur: *Vaporavi habitationem meam*, matris fœcunditas salva virginitate.

In quantum Libanus dicitur *thus*, quod igni superpositum fragrat suaviter et designat fragrantiam virtutum suarum succensarum igne charitatis, vocatur ad cœlestia, ut suaveolentia virtutum suarum lætificet omnes cœlicolas, et mansiones cœlestes efficiat redolentiores quam fuerint in creatione prima.

Aliter: *Veni de Libano*, id est, de candore mundi qui totus est superficialis et vanus: quia *fallax gratia et vana est pulchritudo* [1]. Vel, *de Libano*, id est, de candore virtutum quibus vitia subegisti, scilicet caput serpentis, id est, superbiam per humilitatem, pectus serpentis, id est, sapientiam diabolicam, scilicet avaritiam per paupertatem, ventrem serpentis qui pectore et ventre repit, id est, carnalem concupiscentiam per virginitatem, ut coronam recipias gloriæ quæ non debetur nisi victoribus vitiorum: quia non coronabitur nisi qui legitime certaverit [2]. 6.

Coronaberis. Justitia enim exigebat ut mater a Filio rege coronaretur corona gloriæ in regno, quæ prius eumdem Filium diademate gloriosæ carnis coronaverat in exsilio. Unde, Cantic. iii, 11: *Egredimini, et videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate quo coronavit eum mater sua*, etc. (Quære expositionem hujus auctoritatis in privilegio duodecimo prope finem capituli).

[1] Proverb. xxxi, 30.

[2] II ad Timoth. ii, 5.

INDEX

Capitum contentorum in XII libris de Laudibus Beatae Mariae Virginis.

LIBER I.

IN QUO EXPONITUR ANGELICA SALUTATIO.

LIBER II.

LIBER III.

DE DUODECIM PRIVILEGIIS.

LIBER IV.

DE VIRTUTIBUS MARIÆ.

LIBER V.

DE PULCHRITUDINE MARIÆ.

LIBER VI.

DE APPELLATIONIBUS MARIÆ

LIBER VII.

QUOMODO MARIA DESIGNATUR PER CŒLESTIA, ET SUPERIORA?

LIBER VIII.

DE HIS QUÆ PERTINENT AD TERRAM, ET POSSUNT FIGURARE MARIAM.

LIBER IX.

DE RECEPTACULIS AQUARUM, QUÆ FIGURANT MARIAM.

LIBER X.

DE ÆDIFICIIS QUIBUS MARIA FIGURATUR IN BIBLIA.

LIBER XI.

DE MUNITIONIBUS ET NAVIGIIS, QUÆ POSSUNT SIGNARE MARIAM.

LIBER XII.

DE HORTO CONCLUSO, CUI SPONSUS COMPARAT MARIAM IN CANTICIS.

INDEX

RERUM NOTABILIUM

QUÆ IN LIBRIS XII

DE LAUDIBUS B. VIRGINIS CONTINENTUR.

N.-B. — In hac tabella numerus primus romanus signat librum, alteri arabici tum caput, vel paragraphum, vel numerum. Verbi gratia : *ABIES*, XII, 6, § 26. Expositio hujus nominis *abies* invenitur in libro XII, capite 6, § 26.

B

C

D

E

F

G

L

M

T

U

V

INDEX

LOCORUM SACRÆ SCRIPTURÆ,

Qui in libris XII

DE LAUDIBUS B. VIRGINIS EXPLICANTUR.

EX VETERI TESTAMENTO.

GENESIS.

EXODI.

LEVITICI.

NUMERORUM.

DEUTERONOMII.

JUDITH.

JOB.

PSALMORUM.

PROVERBIORUM.

ECCLESIASTÆ.

CANTICORUM.

ISAIÆ.

JEREMIÆ.

EZECHIELIS.

OSEE.

HABACUC.

AGGÆI.

ZACHARIÆ.

EX NOVO TESTAMENTO.

MATTHÆI.

LUCÆ.

JOANNIS.

ACTUUM.

I AD CORINTHIOS.

APOCALYPSIS.

Sancti-Amandi (Cher). — Ex Typis DESTENAY, Bussière frères.